

שבוע פרשת נח

(7 – 13 October 18)

כ"ח תשרי – ד' מרחשון תשע"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֵךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵני אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
הַיּוֹם, עָל לִבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
אַתֶּם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְכֶּם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגֶךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ
לְבִהְמֹתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְכֶּם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִיִּיתֶם
קִדְּשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד בְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקי - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מתוור או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לח"י") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ייהפך "לחרד ובית של צדקה".

קיו.

מוזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הָלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָל־הָאֲמִיּוֹת: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסֹדוֹ וְאַמֶּת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קית.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להשי" שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: ב וְאִמְרוּנָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: ג וְאִמְרוּנָא בֵּית־אֱהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: ד וְאִמְרוּנָא יִרְאִי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: ה מִן־הַמִּצֵּר קָרָאתִי יְהוָה עֲנֵנִי בְמִרְחַב יְהוָה:
ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מִה־עַשָּׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בַעֲזָרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְשִׁנְאִי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
מִבְּטַח בְּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בְּבָדִיקִים: י כָּל־גּוֹיִם סִבְבוּנִי בְשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יא סִבְבוּנִי
גַּם־סִבְבוּנִי בְשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יב סִבְבוּנִי כְּדַבְרֵיהֶם דַּעְכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יג דַּחַח
דַּחִיתִנִּי לְנֶפֶל וַיהוָה עֲזָרְנִי: יד עֲזֵי וְזִמְרַת יְהוָה וַיהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רָנָה וַיִּשְׁוּעָה בְּאֶהְלִי צְדִיקִים
יְמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יְמִין יְהוָה רֹמְמָה יְמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: יז לֹא־אֲמוֹת בִּי־אֲחִיָּה וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי
יְהוָה: יח יִסֹּר יִסְרֵנִי יְהוָה לֹא נִלְפָּוֶת לֹא נִתְנַנֵּי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אֲבֹא־בָם אוֹרֵה יְהוָה: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צְדִיקִים יָבֹאוּ בּוֹ: כא אוֹרֶךְ כִּי עֲנִיתִנִּי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֲבֹן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמַחַה בּוֹ: כה אֲנִי
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנִי יְהוָה הַצִּלִּיתָהּ נָא: כו בְּרוּךְ הֵבֵא בְשֵׁם יְהוָה בְּרִכְנוֹכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל |
יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבָתִים עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלֵי אֲתָה וְאוֹרֶךְ אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קיז מתוך "תהילות מנחם"

ב - ואמת הוי' לעולם

אמת שחודרת בכל פרט

א. י"ל שהפירוש ב"אמת הוי' לעולם" הוא שהאמת של הוי' היא מציאות אמיתית, ולכן היא "לעולם" - אין לה הפסק ושינוי¹.

ע"ד שכתוב בירושלמי² "מהו חותמו של הקב"ה, רבי ביבי בשם ר' ראובן אמת. מהו אמת, א"ר בון שהוא אלקים חיים ומלך עולם³. אמר ריש לקיש אל"ף רישיה דאלפא ביתא, מ"ם באמצעיתה, תי"ו בסופה, לומר אני הוי' ראשון⁴ - שלא קיבלתי מאחר, ומבלעדי אין אלקים - שאין לי שותף, ואני אחרון - איני עתיד למוסרה לאחר⁵."

המשך בעמוד לה

(1) יסוה"ת רפ"א.

(2) פ"א ה"א.

(3) ירמ"י, י. וראה לקו"ת אמור לא, ג.

(4) ישע"י מד, ו.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כב) עין יעקב מסכת מגילה	רלא
ב) מזמורי תהלים קיז, קיח	ג	כג) מסכת מנחות עם ביאורים	
ג) מאמר ד"ה מים רבים וגו'		מדף נח עד דף סד	רלב
ה) שבת פרשת נח, ד' מרחשון, ה'תשכ"ה	ה		
ד) שיחת שבת פרשת בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשכ"ה	יב		
ה) שיחת שבת פרשת נח, ד' מרחשון, ה'תשכ"ה	יז		
ו) משיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון ה'תשנ"ב ..	כז		
ז) שיחת יום ג' פ' נח, א' דר"ח מרחשון ה'תשנ"ב ..			
ביחידות כללית לאורחים שיחיו	לו		
ח) משיחות ש"פ נח, ד' מרחשון ה'תשנ"ב	מה		
ט) לקוטי-שיחות פרשת נח כרך טו	נד		
י) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	נט		
יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת נח	ס		
יב) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת נח	סא		
יג) שיעורי תהלים לשבוע פרשת נח	פז		
יד) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת נח	פח		
טו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת נח	צז		
טז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	ק		
שיעורי רמב"ם			
יז) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת נח	קג		
יח) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת נח	קצ		
יט) – ספר המצוות לשבוע פרשת נח	רכ		
כ) נביאים וכתובים ירמיה פרק ג, שיר השירים פרק ו	רכב		
כא) משניות – מסכת גיטין ביאור קהתי	רכד		
לד) חומש לקריאה בציבור	רעח		
לה) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רפה		
לו) לוח זמנים לשבוע פרשת נח	רפו		
לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רפז		
לג) אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ	רעז		
לח) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר האמצעי	רסח		
כח) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו אדמו"ר ה"צמח צדק"	רסט		
כט) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהרי"ש	רסט		
ל) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב אדמו"ר מוהרי"ש	רע		
לא) ספר המאמרים – ה'תרח"צ אדמו"ר מוהרי"צ	רעב		
לב) ספר השיחות ה"ש"ת-תש"א בלה"ק אדמו"ר מוהרי"צ	רעו		
לג) אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ	רעז		

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת נח, ד'

מרחשון, ה'תשכ"ה*

מִיָּם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֱהָבָה וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ, וּמִכָּאֵר רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בְּתוֹרָה אֹר' דְּפִרְשֵׁתָנוּ² (דִּי חֲסִידֵי־שֵׁעַ סְדָרָה) שְׁ"מִים רַבִּים" הֵם כָּל טָרְדוֹת הַפְּרִנְסָה וְהַמְחֻשְׁבוֹת שְׂבַע־נִיגֵי עוֹלָם הִנֵּה כו', וְעַם כָּל זֶה לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֱהָבָה, שְׁהִיא בְּחִינַת הָאֱהָבָה הַמְּסוּתָרֶת שִׁישׁ בְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל בְּטַבֵּעַ כו' (וְעַל־דִּרְךָ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְאֱהָבַת הַקָּב"ה לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל), וְהַ"מִּים רַבִּים" הֵנִי לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹתָהּ מִלְּהוּיּוֹת תְּמִיד בְּבְחִינַת אֱהָבָה כו'. וְאֲדַרְבָּה, עַל־יָדֵי הַ"מִּים רַבִּים" הֵנִי נַעֲשֶׂה תוֹסֶפֶת עִלּוּי בַּעֲבוּדָה, שְׁלֹכֵן נִקְרָאִים הַ"מִּים רַבִּים" בְּשֵׁם "מִי נח"³, נח - מִלְשׁוֹן נִיחָא דְרוּחָא⁴, כִּיּוֹן שְׁעַל־יָדָם נַעֲשֶׂה תוֹסֶפֶת עִלּוּי. וְכַמְּשָׁל הִידוּעַ (הַמְבָאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר⁵) מַמִּים הַהוֹלְכִים כו', שְׂכַאֲשֵׁר יֵשׁ סְתִימָה שְׁמוֹנַעַת אֶת הִילּוּף הַמִּים, הִנֵּה סוּף-כָּל-סוּף כְּשֶׁמֶצֶטְבָּרִים רִיבּוּי מִים, הִנֵּה לֹא זֶה בְּלִבְד שְׁהַמִּים בּוֹקְעִים אֶת הַסְתִּימָה, אֲלֹא אֲדַרְבָּה, שְׁעַל־יָדֵי הַסְתִּימָה נַעֲשֶׂה הִילּוּף הַמִּים בְּתוֹקֶף יוֹתֵר, וְעַד שְׁגָם הַסְתִּימָה עֲצָמָה זוֹרֶמֶת עִם הַמִּים וּמוֹסִיפָה בְּתוֹקֶף הַלִּיכָת הַמִּים. וְעַל־דִּרְךָ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְהַעֲלֵם וְסְתִימָה דְּ"מִים רַבִּים" הֵנִי לִי, דְּקָאִי עַל נֶפֶשׁ הַבְּהִמִית בְּכָלֵל וְטָרְדוֹת הַפְּרִנְסָה בְּפִרְטֵהָ, שְׂדוּקָא עַל־יָדָם בָּאָה הַנְּשָׁמָה לְמַדְרַגַּת הָאֱהָבָה דְּ"בְכָל מְאֹדָּךְ".⁶

מִיָּם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֱהָבָה וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ¹, כלומר, אהבת בני ישראל לקדוש־ברוך־הוא נמשלה לאש

גדולה וחזקה שגם מים רבים לא יכבו אותה וגם נהרות לא יטפּוּ ויבטלו

אותה, וּמִכָּאֵר רַבְּנֵי הַזֶּקֶן

בְּתוֹרָה אֹר' ספר מאמרי חסידות

שלו על פרשיות התורה בחומשים

בראשית ושמות דְּפִרְשֵׁתָנוּ² פרשת

נח (דִּי חֲסִידֵי־שֵׁעַ סְדָרָה פרשת

השבוע החסידית) שְׁ"מִים רַבִּים"

הֵם כָּל טָרְדוֹת הַפְּרִנְסָה

וְהַמְחֻשְׁבוֹת שְׂבַע־נִיגֵי עוֹלָם

הִנֵּה כו' שמטרדות ומיגעות את

האדם וגורמות לו קשיים להיות מסור

לעבודת ה', וְעַם כָּל זֶה למרות

השהטרות רבות "לֹא יוּכְלוּ

לְכַבּוֹת אֶת הָאֱהָבָה", שְׁהִיא

בְּחִינַת הָאֱהָבָה לַה' הַמְּסוּתָרֶת

שבדרך כלל היא נעלמת ונסתרת

שִׁישׁ בְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל

בְּטַבֵּעַ כו' בשונה מאהבת ה'

שמתעוררת ו'נולדת' על ידי התבוננות

של האדם (וְעַל־דִּרְךָ־זֶה בְּנוֹגֵעַ

לְאֱהָבַת הַקָּב"ה לְנִשְׁמוֹת

יִשְׂרָאֵל שגם היא נשארת בשלימותה

ולא נפגמת למרות שבגלל ה"מים

רבים" האדם מתקשה לעבוד את ה'

וְהַ"מִּים רַבִּים" הֵנִי לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹתָהּ עַל יְדֵי הַתְּבוּנוֹת

טרדות הפרנסה וענייני העולם הזה

לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹתָהּ אֶת אֵשׁ

האהבה לַה' המסתורת בלבו של כל

יהודי מִלְּהוּיּוֹת תְּמִיד בְּבְחִינַת

אֱהָבָה גְלוּיָהּ וּנְרַגְשָׁת כו'.

וְאֲדַרְבָּה, לֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁ"מִים

רבים" לא יכבו את האהבה אלא

להיפך, הֵם יִפְכוּ לְגוֹרֵם שִׂמְחָה

וּמַגְבִּיר אֶת הָאֱהָבָה לַה' כִּי עַל־יָדֵי

הַ"מִּים רַבִּים" הֵנִי לִי דווקא

בגלל שאהבת ה' וההתמסרות לעבודת

ה' היא עם צורך להתגבר על מניעות

ועיכובים נַעֲשֶׂה תוֹסֶפֶת עִלּוּי

בַּעֲבוּדָה, שְׁלֹכֵן נִקְרָאִים הַ"מִּים רַבִּים" בְּשֵׁם "מִי נח"³,

(* ע"פ לקו"ש ח"ה ע' 288 ואילך. 1) שה"ש ח, ז. 2) ח, ג ואילך. 3) ישעי' נד, ט. - הפטרת פרשתנו. 4) ראה זח"א נח, ב. ב"ר פ"ל, ה. 5) לקו"ת מסעי צא, ג. סה"מ תרצ"א ע' שמג. תרצ"ז ע' 244 ואילך. 6) ואתחנן ו, ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהָיָה הַדֶּרֶךְ לָזֶה לְבֹא לִידֵי כֹךְ (שֶׁלֹּא זֶה בְּלִבְד שֶׁה"מִים
2 רַבִּים" שֶׁל טַרְדוֹת הַפְּרַנְסָה וְעֵינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה לֹא יִכְבוּ אֶת הָאֱהָבָה
3 לְאִלּוּקוֹת, אֲלָא אֲדַרְבָּה, שִׁיעוֹרָרוּ הַהִפְרָעוֹת וְהַמְנִיעוֹת עֲצֻמָּן אֲהָבָה
4 עֲמוּקָה יוֹתֵר מִכִּפֵּי שֵׁשׁ בַּלְעֲדֵי זֶה) הִיא - "בֹּא אֶל הַתֵּכְה"7,
5 הֵינִי, לָבֹא וְלִהְיוֹת בְּעוֹמֵק
6 וּבְכוּנָה הַפְּנִימִית בְּתִבּוֹת בְּמִלִּים שֶׁל
7 הַתִּפְלָה⁸, כִּיִּן שֶׁתִּפְלָה לְפִי
8 הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁלָּה, הַתְּקַשְׁרוֹת
9 וְהַתְּחַבְּרוֹת שֶׁל הָאָדָם הַמִּתְפַּלֵּל אֶל
10 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא פּוֹעֵלֶת וּמַעֲוֹרֶת
11 אֶת עֵינֵי הָאֱהָבָה. וְכַמְבָּאָר
12 בְּאֵרִיכוֹת וְכַמְבָּאָר בְּאֵרִיכוֹת בְּקוֹנִטְרַס הָעֲבוּדָה⁹, שֶׁעִיקָר
13 הָעֲבוּדָה⁹, מֵאֵת הַרְבֵּי הַרְשֵׁב
14 שֶׁעִיקָר הָעֲבוּדָה הַנִּקְרָא הַעֲקִירִית
15 וְהַמְרַכִּיזִת שֶׁל עֲבוּדַת ה' הוּא עֵינֵי
16 הָאֱהָבָה, וְכַדְבָּרֵי הַזֶּה הוּא דְלִית
17 פּוֹלְחָנָא פּוֹלְחָנָא
18 דְּרַחֲמִימוֹת¹⁰ שֶׁאֵין עֲבוּדָה
19 (חֲשׁוּבָה וְנִעְלִית) כְּעֲבוּדַת הָאֱהָבָה
20 (וְהֵינִי, שֶׁעֵינֵי הִירָאָה יֵרֵאת ה'
21 אֵינִי שִׁיף לְעֲבוּדַת הַתִּפְלָה
22 דּוֹקָא, שֶׁהִרָאָה יֵרֵאת צְרִיכָה
23 (וְיִכּוֹלָה) לְהִיּוֹת כָּל הַיּוֹם וְאֵין
24 צוּרִךְ כְּעֲבוּדַת הַתִּפְלָה כְּדֵי לַעֲוֹר
25 וְלִהְיוֹלֵד' רִגְשׁ שֶׁל יֵרֵאת ה' וְאֵילּוּ
26 עֲבוּדַת הַתִּפְלָה הִיא לַעֲוֹר
27 אֶת עֵינֵי הָאֱהָבָה שֶׁהוּא עֵינֵי נִעְלָה
28 יוֹתֵר, וְיוֹתֵר קִשָּׁה לְהַגִּיעַ לִידֵי רִגְשׁ שֶׁל
29 אֱהָבָה לֵה' מֵאִשֶּׁר לִירָאָה).
30 (ב) וּמִמְשִׁיף בְּתוֹרָה אֹר' שֶׁם: וְזֶה טַעֲמוֹ
31 לְאֶדְמוֹר' הוֹקֵן שֶׁם: וְזֶה טַעֲמוֹ
32 ה' בְּעֵלֵי עֲסָקִים' הַטְּרֹדִים מֵאוֹד
33 בְּעֵינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁבְּדַעְתָּם
34 הַסְּבוֹרִים בְּטַעֲמוֹ שֶׁאֵין יְכוּלִים
35 לְהַתְּפַלֵּל בְּכוּנָה וּבְהַתְּעוֹרֶר כָּל-
36 כֶּף בְּאוֹתָהּ מִידָּה כְּמוֹ ה' יוֹשֵׁבֵי
37 אֱהָלִים' שֶׁאֵינֶם טְרֹדִים בְּעֵינֵי
38 הָעוֹלָם כְּמוֹ בְּעֵלֵי הָעֵסְקִים, כִּי
39 אֲדַרְבָּה, נִהְפֹּךְ הוּא, הִיפֹךְ
40 הוּא הַנִּכּוֹן שֶׁהֵם בְּעֵלֵי הָעֵסְקִים דּוֹקָא בְּהַתְּעוֹרֶר
41 וּבְכוּנָתָהּ הֵלֶב יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר בְּעֵלֵי הָעֵסְקִים, כִּי יִתְרוֹן הָאֹר הוּא מֵתוֹף
42 הַחֲשֵׁף דּוֹקָא וְלֹכֵן דּוֹקָא מִי שֶׁמִּתְמוּדֵד עִם מְנִיעוֹת וְעִיכּוּבִים יִכּוֹל לְהַגִּיעַ
43 לְעֲבוּדַת ה' בְּתִפְלָה בְּדִרְגָּה יוֹתֵר גְּבוּהָה כו'.
- וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁתִּבּוֹת בְּאֶגְרַת הַקֶּדֶשׁ¹¹ שֶׁבִּסְפָּר הַתְּנִי לְאֶדְמוֹר'¹⁴
הוֹקֵן שֶׁבְּשִׁשְׁתּוֹת וְיָמִים-טוֹבִים שָׁגַם 'בְּעֵלֵי עֲסָקִים' יֵשׁ לָהֶם
פְּנָאִי שֶׁהִרָאָה יֵרֵאת שֶׁבְּתוֹת וְחֲמִים גַּם הֵם אֵינֶם טְרֹדִים בְּעֵינֵי הָעוֹלָם, הִנֵּה
עֲלֵיהֶם עַל בְּעֵלֵי הָעֵסְקִים מוֹטֵל עֵינֵי עֲבוּדַת הַתִּפְלָה בְּיָתֵר שֶׁאֵת
וְיִתֵּר עַז עוֹד יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר עַל "וְיִשְׁכְּבִי
אוֹהֵל" שְׁעוֹסָקִים כְּעֲבוּדַת הַתִּפְלָה כֹּל
יָמוֹת הַשַּׁבּוֹעַ. וּמִזֶּכֶן, שֶׁבְּכִדִּי
שֶׁתּוֹכֵל לְהִיּוֹת עֲבוּדַת הַתִּפְלָה
כְּרָאוֹי שֶׁבְּשִׁשְׁתּוֹת וְיָמִים-טוֹבִים,
בְּהִכְרַח שֶׁתִּהְיֶה עֲבוּדָה זֶה גַם
בִּימֵי הַחֹל, שֶׁהִרָאָה יֵרֵאת אִמְרוּ
חֲכָמֵינוּ ז"ל "מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב
שָׁבַת יֵאָכֵל בְּשִׁשְׁתּוֹת"¹², הֵינִי
שְׁעֵינֵי הַשֶּׁבַת דּוֹרְשִׁים הַכְּנָה מֵעֶרֶב
שָׁבַת, וְכִמוֹ בְּנוֹגֵעַ לְאֲכִילָה
דְּשִׁבְתָּ כְּפִשׁוּטָה שֶׁהִיא דּוֹרְשַׁת
וּמַחֲיִיבָה הַכְּנָה לְפָנֵי הַשֶּׁבַת, כֶּף גַּם
בְּנוֹגֵעַ לְתִפְלָה דְּשִׁבְתָּ שֶׁאֵין הִיא
דּוֹרְשַׁת וּמַחֲיִיבָה הַכְּנָה לְפָנֵי הַשֶּׁבַת,
וְלֹכֵן כְּדֵי שֶׁעֲבוּדַת הַתִּפְלָה בְּשִׁבְתָּ
תִּהְיֶה כְּרָאוֹי, יֵשׁ לַעֲסוֹק בְּעֲבוּדַת
הַתִּפְלָה גַם בִּימֵי הַחֹל שֶׁהִרָאָה
יֵרֵאת שֶׁיִּכְוֹן פְּנִימִית בְּתוֹכֵן וּמַהוּ
הַעֲנִינִים בֵּין תִּפְלוֹת דְּשִׁבְתָּ
וְסַעֲדוֹת דְּשִׁבְתָּ, כְּמַבָּאָר
בְּחִסְדֵּי¹³ שֶׁהַתִּפְלוֹת דְּשִׁבְתָּ
הֵן בְּדוּגְמַת בְּרִכּוֹת עַל
הַסַּעֲדוֹת וְכַמְבָּאָר בִּדְרֹךְ מִצְוֹתֵי
לְאֶדְמוֹר' ה'צִמַּח צִדִּק: "כְּמוֹ
שֶׁבְּאִכִּילָה כְּהִנֵּם הֵיוּ צְרִיכִים לְכַרֵּךְ
תַּחֲלָה, כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה הַמְשַׁכֵּת
אוֹר אֵין סוֹף, וְשִׁיחָה לֹו כֹחַ לְהַמְשִׁיךְ
עַ"י הָאִכִּילָה. כְּמוֹ כֵּן כְּדֵי שִׁיכּוֹל
לְהַמְשִׁיךְ עַ"י עוֹנֵג שָׁבַת אֶת תְּעוּגָה
עֲלִיֹן הַנִּל צְרִיךְ מְקוֹדֵם לְהַתְּפַלֵּל
בְּכוּנָה. שֶׁאֵם יֵאָכֵל בְּשִׁבְתָּ בְּלֹא תִפְלָה
בְּכוּנָה לֹא יַעֲשֶׂה כְּלוֹם, וְיִתְפַּשֵּׁט
הַתְּעוּגָה הַגְּשָׁמִי שֶׁל הַמֵּאֲכֵל בְּחִיצוֹנוֹת
... וְזֹלָתִי כֹאשֶׁר יִתְעוֹרֵר תַּחֲלָה בְּתִפְלָה
בְּקִרְיָאֵת הַתִּפְלָה בְּכוּנָה, אוֹי יִמְשִׁיךְ אַח"כּ בְּאִכִּילָתוֹ אֶת הָעוֹנֵג הָעֲלִיֹן. כְּמוֹ
שֶׁהִיא בְּבִשְׁר הַזּוֹכֵר דְּכַהֲנִים הַבְּרָכָה תַּחֲלָה, כְּמוֹ כֵּן בְּשִׁבְתָּ הַקִּרְיָאֵה דְּתִפְלָה
הוּא כְּמוֹ בְּרָכָה עַל מִצְוֹת הָאִכִּילָה בְּשִׁבְתָּ" (וְלַעֲנִינֵינוּ — כֹּשֶׁם שֶׁסַּעֲדוֹת הַשֶּׁבַת
דּוֹרְשׁוֹת הַכְּנָה מִלְּפָנֵי הַשֶּׁבַת, כֵּךְ גַּם עֲבוּדַת הַתִּפְלָה שֶׁל שָׁבַת דּוֹרְשַׁת הַכְּנָה

(7) ע"פ לשון הפסוק פרשתנו ו, יח. ז, א. 8) ראה כתר שם טוב (הוצאת קה"ת, תשס"ד) הוספות ט"ט. וש"נ. תו"א שם ט, א. 9) פ"א. פ"ג ואילך. 10) ראה זוהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א. 11) ס"א. 12) ע"ז ג, א. 13) דרמ"צ מצות אכילת קדשי קדשים.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בעבודת התפילה של ימות החול. ומזה מוכן, שגם בימי החול
 - 2 צריכה להיות עבודת התפלה (גם אפילו אצל 'בעלי עסקים'
 - 3 שבימות החול טרודים בפרנסתם). אלא שבימי החול, בין שאין
 - 4 להם פנאי להאריך בתפילה, אזי העבודה אינה באריכות בזמן
 - 5 כל-כך, והעיקר היא הפונה,
 - 6 טוב מעט בכונה בהתאם לפתגם
 - 7 "טוב מעט בכונה מהרבה שלא
 - 8 ככונה" [ויש לומר אשר אף על
 - 9 פי שיעקר האריכות בימות החול היא
 - 10 בכונת הלב ולא דוקא אריכות בזמן,
 - 11 מכל-מקום קצת אריכות (גם
 - 12 בזמן) צריכה להיות גם בימי
 - 13 החול, ורק לא ירדו לפני התבה, בין
 - 14 העסקים שאין להם פנאי לפני
 - 15 התבה, בין שאינם יכולים
 - 16 להאריך כל-כך במידה רבה כזו
 - 17 עד שיוציאו גם אחרים ידי
 - 18 חובתם, דכיון שישנם כאלו
 - 19 שיש להם פנאי להאריך יותר
 - 20 מכפי שיכולים להאריך בעלי העסקים,
 - 21 כמו 'מלמדים' מורים לתלמידים
 - 22 או בחורים ואברכים 'סמוכים על
 - 23 שלחן אביהם' ואינם צריכים
 - 24 לדאוג לפרנסתם, הרי מוטב עדיף
 - 25 שהם יהיו העובדים לפני
 - 26 התבה ולא בעלי העסקים, אבל עם
 - 27 זאת גם בעלי העסקים צריכים להאריך
 - 28 בתפילה קצת לפחות גם בימות החול.
 - 29 ומזה מהאמור לעיל אודות חובתם
 - 30 של בעלי עסק לעסוק בעבודת התפילה
 - 31 באריכות מוכן הוראה נוספת,
 - 32 שאצל 'יושבי אהלים' הנה
 - 33 מלכתחילה אין מקום לטעות
 - 34 כזו שאינם יכולים להאריך בתפילה,
 - 35 והיגו, שרק אצל 'בעלי
 - 36 עסקים' הטרודים בפרנסתם יכולה
 - 37 להיות טעות שאין יכולים
 - 38 להתפלל כל-כך באותה מידה של
 - 39 אריכות כמו ה'יושבי אהלים',
 - 40 אבל 'יושבי אהלים', הנה
 - 41 אפילו אצלם גופא עצמם, אף
 - 42 שאדם קרוב אצל עצמו¹⁴
 - 43 ובגלל נגיעות ופניות אישיות עלול
 - 44 לטעות, לא יכולה להיות טעות
- כזו מלכתחילה. ואם ישנם 'יושבי אהלים' שאינם מאריכים
- בתפלה משום מה, הנה מה'תורה אור' הנ"ל יודעים שאין
- נתינת מקום לטעות כזו שאינם צריכים להאריך
- בתפלה אלא בוודאי עליהם להאריך בתפילה. ומה שיש כאלו
- שחושבים בטעות שפיון שכבר
- משך זמן תקופה ארוכה אינם
- מאריכים בתפלה ואין מוהים
- על זה, הרי זו ראיה שמספיקים עם הנהגתם שלא
- להאריך בתפילה, הרי כבר הוכהר
- הדבר מאז, על-ידי רבנו
- הזקן ב'תורה אור', שאין
- נתינת מקום לטעות כזה,
- והרי זה ענין שבינו ובין רבנו
- הזקן כלומר, אחריותו כלפי רבינו
- הזקן ואין לו ללמוד דבר מאי המחאה.
- ואם יש לו טעמים סיבות
- וצידוקים להנהגתו שלא להאריך
- בתפילה - זאל ער זיף
- אויס'טענה'ן עליו להשמיע את
- טענותיו ולהסדר' עם רבנו
- הזקן, ולברר ולבחון אם טענתו
- היא אמנם תירוץ וצידוק אמיתי,
- או שאינה אלא אמתלא
- והתחמקות ממילוי חובתו [ואם
- הוא כזה שביקלתו
- אויס'טענה'ן זיף לטעון את
- טענותיו ולהצדיק את עצמו - הנה
- במקום לנצל זאת את היכולת
- שלו לטעון טענות ולהרצות נימוקים
- על ההמנעות מעבודת
- התפלה, מוטב לנצל זאת את
- היכולת לטעון ולהשמיע נימוקים על
- תוספת הבנה ב'חסידות כו'].
- ואכן למעשה צריכה להיות
- אריכות בתפילה גם בזמן ולא רק
- בכונת הלב.
- ואלו שחושבים שיכולים
- לפעול זאת את מה שפועלים על

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ידי אריכות התפילה במיעוט זמן, על ידי כוונת הלב כדבעי אך בתוך זמן
2 קצר, בנימוק של טוב מעט בכונה - אין האמת כן, אלא לאמתו
3 של דבר באשר ממעטים בזמן, אזי חסר גם בכונה, ובאמת
4 כדי להגיע לכוונת הלב כדבעי יש צורך בהתבוננות הדורשת
5 אריכות זמן. והראיה שיש
6 חשיבות רבה לאריכות הזמן, מדברי
7 רבנו הגדול ב'אגרת הקדש'¹¹
8 שבספר התיאור שיש להאריך
9 בתפלה בימות החול "ערך שעה
10 ומחצה, לפחות", ואם היו
11 יכולים לפעול זאת את התפילה
12 כדבעי בכוונת הלב במיעוט זמן,
13 לא היה רבנו הגדול דורש -
14 ובפרט בתוך פנה - דוקא
15 אריכות זמן.
16 ועוד זאת יש ענין נוסף בנושא
17 התפילה באריכות בנוגע ליושבי
18 אהלים שאינם טורדים בפרנסתם,
19 שאם הם אינם מאריכים
20 בתפלה, הרי זה פועל גם על
21 אחרים שאינם יושבי אהל'¹⁴
22 שלמדים מהם¹⁵ וסבורים גם
23 הם לא צריכים להאריך בתפילה,
24 ובקל-וחמר: אם היושב
25 אהלים שיש לו פנאי,
26 מתפלל במשך זמן מסוים
27 שהוא זמן קצר ואינו מאריך בתפילה -
28 הרי מי שאין לו פנאי והוא
29 טורד בעסקיו, יכולה להיות
30 תפלתו במשך זמן קצר מזה.
31 ג) ויש להוסיף בבאור דייק
32 הלשון במאמר של רבינו הזקן
33 ב'תורה אור' 'בעלי עסקים'
34 ויושבי אהלים' (לשון
35 רבים), ולא 'בעל עסק'
36 ויושב אהל' (לשון יחיד).
37 ובקדמה, שאף שאין זה
38 המאמר שבספר 'תורה אור' מה
- שכתב רבנו הגדול בעצמו ולכאורה אין מקום לדיוק לשון מסוג זה,
מפל-מקום בין שה'צמח צדק' בחר 'הנחות' אלו מאמרים
כתובים, דברים שנאמרו בעל-פה ו'הנחות' על גבי הכתב מבין מאמרים רבים
של אדמו"ר הזקן והדפיסם ב'תורה אור' ו'לקוטי תורה'¹⁶,
הרי זה בודאי בדיוק. ובפרט
אשר (ב'אגרת הקדש'
ד'ה'צמח צדק'¹⁷ אודות
המאמרים שבאו בספרים אלה) הרבה
מהם שם רבנו ז"ל אדמו"ר הזקן
בעצמו עין עינו עליהם
והגיהם ולכן למעשה כן ראוי לדייק
בלשונות של המאמרים הללו.
וביותר יש לדייק מה שכתוב
'יושבי אהלים', לשון רבים,
על-פי חסידות. דבשלמא
לכאורה היה הדבר מובן ומתקבל מה
שנאמר 'בעלי עסקים' לשון
רבים, הרי זה לפי שהעסקים
הם בעניני העולם, שזהו ענין
רשות הרבים, טורי
דפרודא¹⁸, הרים של פירוד (כלשון
הזוהר לגבי הקליפות והסטרא אחרא
שאינם בטלים לאלוקות ואינם
באחדות) אבל (יושבי)
אהלים, שקאי הכוונה על
אהלים של תורה, הרי
התורה היא תורה אחת¹⁹,
ענין של אחדות, ולמה נאמר
'אהלים' לשון רבים?
ויוכן בהקדם הבאור במה
שכתוב²⁰ ביעקב אבינו ויעקב

(15) ועד כדי כך, שפעם היו אומרים, שכדאי לישון חצי שעה תחת הטלית, כדי שהרואה יחשוב שהוא מתבונן בענין עמוק, ובגלל זה יעשה גם הוא כן. כלומר: גם כאשר חסר אצלו - יש להשתדל שתהי' הפעולה על הזולת (אף שלכתחילה הרי צריך להיות - כהסגנון הידוע (ראה תורת מנחם - רשימת היומן ריש ע' שנד. וש"נ): "יהי' שיפעול בי ובהשומעים"). מהנחה בלתי מוגה. (16) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהור"צ ח"ד ע' תקסא ואילך. "היום יום" יד אדר א. (17) הועתקה בהקדמת המו"ל לדרמ"צ. ולאח"ז - באגרות-קודש אדמו"ר הזקן ח"א ע' שלד. הועתק ב"היום יום" ג שבט. (18) ראה תניא ספ"ג. (19) בא יב, מט. ועוד. (20) תולדות כה, כז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 באיפן אָחד, בתורה שבעל-פה לְבַד או בתורה שִׁבְכָתָב
2 לְבַד, הָנָה גַם אֶצְלָם אֵין מְקוֹם מְלֻכְתַּחְלָה לְטַעוֹת הַנִּ"ל
3 כלומר, החובה לעסוק בעבודת התפילה ולהתפלל באריכות לא מוטלת רק על
4 'ישיבי אהלים' שעוסקים בשני חלקי התורה אלא גם על כל מי ששייך לסוג
5 זה של 'יושבי אהלים' גם אם הוא
6 עוסק רק בחלק אחד בתורה.
7 וְהָנָה, החלוקה ההבדל בין תורה
8 שִׁבְכָתָב לתורה שבעל-פה
9 הוא, שתורה שִׁבְכָתָב עיקרה
10 אותיות, המילים עצמן, וְלִכְן
11 אֶפִּילוֹ עַם-הָאָרֶץ שְׁלֹא יָדַע
12 מֵאֵי קָאָמַר שאינו יודע מה הוא
13 אומר, כלומר הקורא בתורה שבכתב
14 ואינו מבין אפילו את המשמעות
15 הפשוטה של המילים - מְבָרַךְ
16 בְּרַבַּת התורה בעלִיתו
17 לְקִרְיָאָה בתורה שִׁבְכָתָב²⁴,
18 ואילו תורה שבעל-פה
19 עיקרה הִבְנָה וְהַשְׁגָּה, וְלֹא
20 נוֹגַע כִּלְכָּף האותיות, אין
21 חשיבות מיוחדת למילים, וְאֶדְרָבָה,
22 הַסִּימָן וההוכחה שֶׁהֵבִין אֵת
23 הָעֵנָן בְּטוֹב בהבנה וקליטה טובה
24 הוא דוֹקָא פֶּאָשֶׁר מְבָאָר
25 הָעֵנָן בְּאוֹתוֹת במילים שְׁלוֹ
26 ואינו חוזר בדיוק על המילים ששמע.
27 וְהִנְנִי, שֶׁצָּרִיךְ להיות שמירת
28 האותיות המילים גם בתורה
29 שבעל-פה, ובכָּל "חֵיב אָדָם
30 לומר בלשון רבו"²⁵, כִּי
31 בלשון הרב יש עוד פְּמָה
32 וּכְמָה עֲנִינִים שְׁלֹא הַשִּׁיג
33 התלמיד עֲדִין, וְאֵם יָדַע אֵת
34 הָעֵנָן רק בסגנון שְׁלוֹ, רק כפי
35 שהדברים נקלטו בשכל ובהבנה שלו
36 לֹא יֵהִיו כְּלוּלִים בְּזָה כֹּל הָעֲנִינִים הַנִּ"ל,
37 הָעֲנִינִים הַנִּ"ל שֶׁדִּין לֹא הַשִּׁיג,

1 איש תָּם יוֹשֵׁב אֹהֳלִים, וּפְרָשׁוֹ רְבוּתִינוּ וְלִ"ל²¹ שהאהלים בהם
2 ישב יעקב אבינו הם אֹהֳלוֹ שֶׁל שָׁם וְאֹהֳלוֹ שֶׁל עֶבֶר, שהיו בתי
3 מדרש ללימוד התורה ויעקב למד בהם, שְׁמִרְמָזוּ הביטוי 'אהלים' בלשון
4 רבים גַם עַל תּוֹרָה שִׁבְכָתָב וְתוֹרָה שִׁבְכָתָב, כְּפִי שִׁמְכָאָר
5 ה'צִמַּח צֶדֶק' ב'אור
6 הַתּוֹרָה²² שֶׁאֱהָלוֹ שֶׁל שָׁם -
7 קָאֵי הַכוּנָה עַל תּוֹרָה שִׁבְכָתָב,
8 כְּמֵאמַר חֲכָמֵינוּ ז"ל דְּכָל הַתּוֹרָה
9 שְׁמוֹתֶיהָ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה, וְאֹהֳלוֹ
10 שֶׁל עֶבֶר - קָאֵי הַכוּנָה עַל
11 תּוֹרָה שִׁבְכָתָב, מְלִשׁוֹן
12 "עוֹבֵר עָלֵינוּ"²³, כִּלְשׁוֹן הַתּוֹב
13 שֶׁהִאֲשָׁה הַשּׁוֹנֵמִית אִמְרָה לְבַעֲלָהּ
14 אֹדוֹת אִישִׁיעַ "כִּי אִישׁ אֲלוּקִים קִדּוּשׁ
15 הוּא, עוֹבֵר עָלֵינוּ תְּמִיד", כִּלְמַר בֹּא
16 וּמִגִּיעַ אֵלֵינוּ, שֶׁהוּא עֲנָן הַמְּשַׁכֵּת
17 וְגִילּוֹת תּוֹרָה שִׁבְכָתָב, וּמְלִשׁוֹן
18 ה'תּוֹרָה אֹר' בְּנוֹגַע ל"טַעוֹת
19 ה'בְּעָלִי עֲסָקִים' שֶׁבְּדַעְתָּם
20 הַסּוֹבְרִים בְּטַעוֹת שֶׁאֵין יְכוּלִים
21 לְהַתְּפַלֵּל כִּלְכָּף באריכות באותה
22 מִידָה כְּמוֹ הַיּוֹשְׁבֵי-אֹהֳלִים",
23 שֶׁמְדַבֵּר אֹדוֹת 'יּוֹשְׁבֵי
24 אֹהֳלִים' בְּסִמְכוּת וּבְאוֹתוֹ
25 סִגְנוֹן כְּמוֹ אֹדוֹת 'בְּעָלִי
26 עֲסָקִים', מוֹבֵן שֶׁבְּשִׁגְיָהֶם יֵשׁ
27 לִמְאֹר אוֹתָהּ כְּוָנָה. וְהִנְנִי,
28 דְּכָשֶׁם שֶׁבְּנוֹגַע ל'בְּעָלִי
29 עֲסָקִים' הַכְּוָנָה הִיא לֹא רַק
30 לְמִי שִׁישׁ לָהֶם פְּמָה עֲסָקִים
31 (לְשׁוֹן רַבִּים) דוֹקָא, אֲלֵא גַם
32 לְמִי שִׁישׁ לָהֶם רַק עֶסֶק אֶחָד
33 וגם אוֹתוֹ ה'מֵאמַר' מִמְרִין וּמַעֲוֵר
34 לְהֵאָרִיךְ בַּתְּפִלָּה, כִּךְ גַּם בְּנוֹגַע
35 ל'יּוֹשְׁבֵי אֹהֳלִים' (שֶׁאֶצְלָם)
36 אֵין מְקוֹם מְלֻכְתַּחְלָה לְטַעוֹת
37 שֶׁאֵינֶם צָרִיכִים לְחֹשֶׁב בַּתְּפִלָּה,
38 כְּנִ"ל הַכְּוָנָה הִיא לֹא רַק
39 לְמִי שִׁישׁ בְּשִׁנֵּי הָאֹהֳלִים
40 הַתּוֹרָה שִׁבְכָתָב וְתוֹרָה שִׁבְכָתָב-
41 פָּה שְׁדוּקָא הוּא חַיִּיב לְהֵאָרִיךְ
42 בַּתְּפִלָּה, אֲלֵא גַם לְמִי שִׁישׁ
43 רַק בְּאֶהֱל אֶחָד, הִנְנִי,
44 שֶׁלִּמְדוֹ הַתּוֹרָה הוּא רַק

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָבֵל יחד עם זה ולמרות שכאמור גם בתורה שבעל-פה צריכה להיות
- 2 'שמירת האותיות' של לשון הרב, מכל-מקום הסימן ההוכחה לך
- 3 שֶׁהַשִּׁיג שהתלמיד הבין על-כָּל-פְּנִים לפחות חלק מהענינים
- 4 הוא, פֶּאֶשֶׁר מְבָאֵר הַעֲנִין בְּאוֹתִיּוֹת בְּמִלִּים שֶׁלוֹ דּוֹקָא.
- 5 וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר
- 6 הַהוּרָאָה מִלְשׁוֹן ה'תּוֹרָה
- 7 אור' "יוֹשְׁבֵי אֱהָלִים", לְשׁוֹן
- 8 רַבִּים. דְּהֵנָּה, יִשְׁנֵם הַחוּשְׁבִּים
- 9 בטעות שֶׁבְּכֹדִי לְהַתְּפִלָּה
- 10 בְּאַרְיִכוֹת יֵשׁ צוּרָךְ בְּרִיבּוּי
- 11 מֵאַמְרִים של חסידות דּוֹקָא,
- 12 וְלִהְיוֹן אוֹתָם בְּטוֹב עַל-יָדֵי
- 13 לִימוּד בְּעִיּוֹן וְכוּ'. אָבֵל
- 14 פֶּאֶשֶׁר מִכֻּמָּה סִיבּוֹת לִימוּד
- 15 הַחֲסִידוֹת אֶצְלוֹ הוּא רַק
- 16 בְּאוֹפֶן ד'לִמְגָרֶס', לֹא הִבְנָה
- 17 עֲמוּקָה, וְגַם לֹא לִמְד רִיבּוּי
- 18 חֲסִידוֹת אֵלָּא מֵעַט יַחֲסִית - אֲזִי
- 19 אֲיֵנוּ שֶׁיֵּשׁ לְעִבּוּד הַתְּפִלָּה.
- 20 וְעַל זֶה בָּאָה הַהוּרָאָה מִדִּיק
- 21 הַלְשׁוֹן "יוֹשְׁבֵי אֱהָלִים" לְשׁוֹן רַבִּים
- 22 שֶׁהַהוּרָאָה לְהַאֲרִיךְ בְּתִפְלָה נֶאֱמָרָה לֹא
- 23 רַק לְמִי שֶׁלֹּא מֵאִמְרֵים רַבִּים בְּעִיּוֹן,
- 24 אֵלָּא שֶׁאֶפְּלוֹ מִי שֶׁיּוֹשֵׁב בְּאֵהָל
- 25 דְּתוֹרָה שֶׁבְּכָתֵב בְּלִבּוֹ, וְהֵינּוּ,
- 26 שְׁלֹמֹד חֲסִידוֹת בְּאוֹפֶן
- 27 ד'לִמְגָרֶס', וְעַד לְאוֹפֶן שֶׁהוּא
- 28 עַל-דֶּרֶךְ אֲמִירַת אוֹתִיּוֹת אֶפְּלוֹ
- 29 מִי שֶׁלֹּמֶד חֲסִידוֹת בְּצוּרָה שֶׁל חוּרָה
- 30 עַל מִלִּים בְּלִבּוֹ הוּא רַחוּק מִבְּנֵה
- 31 טוֹבָה וְלִימוּד עֵינֵי הֵנָּה גַּם אֶצְלָם
- 32 מוֹסֵס וּמוֹחֵל בְּפִשְׁטוּת
- 33 גְּמוּרָה, בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין מְקוֹם
- 34 לְטָעוּת, שֶׁיִּכּוֹלִים לְעֲסוֹק
- 35 בְּעִבּוּד הַתְּפִלָּה כְּמוֹ אֵלוֹ
- 36 שְׁלִימוּד הַחֲסִידוֹת שֶׁלָּהֶם
- 37 הוּא בְּאוֹפֶן דְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל-
- 38 פֶּה, בְּעִיּוֹן וּבִהְעֲמָקָה כו'.
- 39 ועוד יש ללמוד מדיק הלשון 'יושבי
- 40 אהלים':
- 41 וְגַם זֶה הַיּוֹשֵׁב בְּאֵהָל דְּתוֹרָה
- 42 שֶׁבְּעַל-פֶּה, שֵׁשׁ לוֹ הִבְנָה
- 43 עֲמוּקָה בְּתוֹרָה אֵל יֵטֵעַ לַחֲשׁוֹב
- 44 שְׂרִי בִּכְךָ - אֵלָּא גַּם הוּא מוֹכֵרָח
- 45 לְעִבּוּד הַתְּפִלָּה, וְכַמְּאֹמֶר חֲכָמֵינוּ ז"ל²⁶ כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה כו',
- 46 לִי אֶלָּא תּוֹרָה כו' "אֶפְּלוֹ תּוֹרָה אֵין לוֹ", כִּי-אִם צִירִךְ שֶׁמִּלְכָּד לִימוּד
- 47 הַתּוֹרָה תְּהִיָּה תְּפִלָּה בְּאַרְיִכוֹת גַּם בֵּין²⁷.
- 48 (ד) וְזֶהוּ מִיָּם רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֱהָבָה גו',
- 49 שֶׁעַל-יָדֵי הָעֵסֶק בְּעִבּוּד הַתְּפִלָּה, הֵן אֶצְל 'יוֹשְׁבֵי
- 50 אֱהָלִים' וְהֵן אֶצְל 'בְּעַלִּי עֲסָקִים', כִּי שֶׁהוֹסֵב לְעִל
- 51 בְּאַרְיִכוֹת שֶׁהוֹסֵב מוֹטֵל עַל כָּל הַסּוּגִים
- 52 הָאוֹמְרִים הֵנָּה לֹא זֶה בְּלִבּוֹ
- 53 שֶׁמִּתְבַּטְּלִים ה"מִיָּם רַבִּים"
- 54 הַמֵּאִמְרִים לְכַבּוֹת אֶת אֲשֶׁר הָאֱהָבָה
- 55 לְאוֹקוֹת, כָּל הַטְּרָדוֹת
- 56 הַמְּבַלְבְּלוֹת וּמוֹנְעוֹת מֵעִבּוּד ה',
- 57 שֵׁשׁנָם לֹא רַק אֶצְל 'בְּעַלִּי עֲסָקִים' אֶלָּא גַּם אֶצְל 'יוֹשְׁבֵי
- 58 אֱהָלִים' שֶׁגַּם הַמְּנִיעוֹת שֶׁאֵלֶם
- 59 עֲלוּלוֹת לִמְנוֹעַ מִתְּפִלָּה בְּאַרְיִכוֹת,
- 60 וְהַפּוֹסֵק אוֹמֵר שֶׁכָּל הַמְּנִיעוֹת יִתְבַּטְּלוּ,
- 61 אֶלָּא אֲדַרְבֵּה, כְּאֹמֵר לְעִל,
- 62 שֶׁעַל-יָדֵי ה"מִיָּם רַבִּים"
- 63 נַעֲשֶׂה תוֹסֶפֶת עִלּוּי בְּעִבּוּדָה
- 64 כִּי עַצֵּם הַצּוּרִךְ לְהַתְּאֵמֵךְ וּלְהַתְּגַבֵּר עַל
- 65 הַמְּנִיעוֹת מִבְּיָא סוֹפּוֹ שֶׁל דְּבַר לְתוֹסֶפֶת
- 66 בְּעִבּוּד הַתְּפִלָּה.
- 67 וְזֶהוּ גַּם מֵה שֶׁכָּתוּב בְּסִיּוֹם
- 68 הַכְּתוּב שְׁסוּף-כָּל-סוּף אַחֲרֵי
- 69 הַמֵּאֵמֶץ לְהַתְּגַבֵּר עַל כָּל הַמְּנִיעוֹת
- 70 מִבְּיָאִים ה"מִיָּם רַבִּים"
- 71 הַמְּנִיעוֹת עֲצֵמָן לִידֵי כֶּף שֶׁ"אִם
- 72 יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ
- 73 בְּאַהֲבָה" - אֶהְבֵּת "כָּל
- 74 מֵאֲדָרָךְ" - בּוֹז גו', כְּמִבְּאֵר
- 75 הַעֲנִין בְּתוֹרָה אור'²⁸ (וְלִהְיוֹן,
- 76 מִקְצֵת מִהַבִּיאֹר: "בֵּיתוֹ הוּא בַּחֲנִית
- 77 חֲכָמָה [כְּכַתּוּב] בַּחֲכָמָה יִבְנֶה בֵּית. הוֹן
- 78 בֵּיתוֹ הוּא פְּנִימִיּוֹת ... בַּחֲנִית טַעְמִי
- 79 הַתּוֹרָה וְהוּא בַּחֲנִית גֵּן עֵדֶן הַעֲלִיּוֹן
- 80 וְתַחֲתוֹן ... וְאִם יִתֵּן אִישׁ בַּחֲנִית אִישׁ
- 81 מִלְחָמָה שֶׁלְּהִיּוֹת בַּחֲנִית חֲכָמָה לְהִיּוֹת
- 82 וְזֶהוּ גַּם מֵה שֶׁכָּתוּב בְּסִיּוֹם הַכְּתוּב שְׁסוּף-כָּל-
- 83 סוּף מִבְּיָאִים ה"מִיָּם רַבִּים" לִידֵי כֶּף שֶׁ"אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ
- 84 בְּאַהֲבָה" - אֶהְבֵּת "כָּל מֵאֲדָרָךְ" - בּוֹז גו', כְּמִבְּאֵר הַעֲנִין בְּתוֹרָה אור'²⁸. וְעַד

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נהנין מזיו השכינה בבחינת השגה הוא רק בחינת זיו והארה בלבד והוא ע"י
 - 2 בחינת איש מלחמה הוא רבוי הצמצומים עד שיוכל להיות בחינת חכמה זיו
 - 3 השכינה אבל בחי' אהבה הנ"ל ועמך לא חפצתי כו'. שלא על מנת לקבל פרס
 - 4 היינו עולם הבא גן עדן העליון וכו' כי אם ועמך למהותו ועצמותו יתברך ...
 - 5 ואיך יוכל למשוך בחינת מהותו
 - 6 ועצמותו, הוא על-ידי המצוות ... וזהו
 - 7 אם יתן איש את כל הון ביתו בחינת גן
 - 8 עדן העליון ותחתון בחינת חכמה טעמי
 - 9 התורה בוז יבוצו לו שהוא רק בחינת
 - 10 זיו והארה בלבד אבל באהבה ועמך לא
 - 11 חפצתי ... אליו ולא למדותיו, למהותו
 - 12 ועצמותו יתברך").
 - 13 וְעַד שְׁזָה מִבֵּיא לְהַעֲנִין ד' אַחוֹת לָנוּ קְטָנָה²⁹, שֶׁהוּא
 - 14 ד' אַחוֹת לָנוּ קְטָנָה²⁹ האמור
 - 15 בהמשך העניין ב"שיר השירים",
 - 16 שֶׁהוּא עֲנִין הֵתְאַחֲדוּת שֶׁל
 - 17 היהודי העובד את ה' עם אלוקות
 - 18 במדרגה ד' אַחוֹתִי, שֶׁהִיא
 - 19 מְדֻרְגָּה נְעִלִית בְּיוֹתֵר, וְהִינוּ,
 - 20 שְׁגָם לְאַחֲרֵי הָאֵהָבָה ד' בְּכָל
 - 21 מְאֹדָךְ" עליה מדובר בפסוק "אם
 - 22 יתן איש את כל הון ביתו באהבה", כאמור לעיל, יִשְׁנֶן כְּמָה מְדֻרְגּוֹת,
 - 23 הֵנָּה נֹסֵף לָזֶה שְׁעַל-יְדֵי ה"מִים רַבִּים" בָּאִים לְאַהֲבָה
 - 24 ד' בְּכָל מְאֹדָךְ" כַּנ"ל, בָּאִים עַל-יְדֵה גַם לְדִרְגָּא ד' אַחוֹתִי"
- הנעלית עוד יותר מ"בכל מאדך". וְעַד שְׁבָאִים לָמָּה שְׁכָתוּב (בְּסִיּוּם
הַקְּתוּב²⁹) "בְּיוֹם שְׂדִדוּבֵר בָּהּ"³⁰ - שְׂדִדוּבֵר מְמִילָא
וּמְאָלִיו, שְׁעֲנִינוּ שֶׁל הַדִּבּוּר מְמִילָא, בְּתַפְלָה הִיא הַדִּרְגָּא
ד' אַדְנִי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי (רַק) יִגִּיד (וְיִמְשִׁיף) תְּהִלָּתְךָ³¹
מְמִילָא, כְּתוּצָה מִהַפְתִּיחָה עַל יְדֵי
הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, וּבְתוֹרָה הֲרִי
זֶה עֲנִין הַדִּבּוּר מְמִילָא, כְּדֹבֵר שֶׁלֹּא
נַעֲשֶׂה מִצַּד הָאֵדָם וּבְכוּחַ הָאֵדָם,
בְּחִינַת "אֶתְמַר" מְלִשׁוֹן
אִיתְמַר וְהוּא הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל
הַכְּתוּב "עֲבֹדוֹת הַלּוֹים בִּיד אִיתְמַר",
שְׁנִלְמַד מְמִילָא³² (כַּמְבּוּאָר
בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה: "וּפִירוּשׁ אִיתְמַר הוּא
בְּחִינַת צִירּוּפִי אוֹתוּתִית הַתּוֹרָה שְׁאִיתְמַר
הוּא מְלִשׁוֹן אִיתְמַר שֶׁבְּגִמְרָא שֶׁהוּא
לִשׁוֹן דְּבַר הַגְּלָמַד מְאִלּוּ כו', (בְּלִשׁוֹן
אִידִישׁ עַס אִיז גִּילְעֵרִינֵט גַּעוּוּאָרן
[הַדְּבַר נִלְמַד] שֶׁהוּא לִשׁוֹן אִיתְמַר
שְׁנִלְמַד מְמִילָא) וְהוּא כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
וְאִשִּׁים דְּבָרֵי בְּפִיךְ וְגו' וְדְבָרֵי אֲשֶׁר
שְׁמַתִּי בְּפִיךְ וְגו' שֶׁהוּא דְּבַר ה'
הַמְּלוּבֵשׁ בַּהֲלָכָה שֶׁמְדַבֵּר בִּפְנֵי "...), כְּמוֹ שְׁכָתוּב³³ תַּעֲן לְשׁוֹנֵי
אֶמְרָתְךָ, שֶׁהִלְמַד תּוֹרָה הוּא כְּעֹנָה אַחֲרֵי הַקּוּרָא³⁴ הִינוּ שֶׁאֵלָה הֵם
דְּבָרֵי ה' הַשְּׁהוּלָמַד עֹנָה וְאוֹמֵר אַחֲרָיו.

(29) שה"ש שם, ח. 30) ראה תו"א שם ט, ג. יו"ד, ב. 31) תהלים נא, יז. וראה ד"ה אד' שפתי תרכ"ח. 32) כמבואר בלקו"ת פ' נשא (כב, ב. כה, ב.). 33) תהלים קיט, קעב. 34) ע"פ סוכה לח, ב. וראה תו"א יתרו סז, ב. לקו"ת שה"ש מד, ב. ובכ"מ.

אגרות קודש

ב"ה, ז' מ"ח, תשי"ד

ברוקלין

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו אודות קבלת היתר יציאה ואשר מתכוון לנסוע לכאן, ובודאי לא יהיו לו קישויים מבחוץ בזה.

ובטח ידוע לו תוכן שיחתי מכבר להתלמידים שבאו מאה"ק ת"ו, ע"פ פסק רז"ל שהיציאה מהארץ מותרת לתלמוד תורה, שא"כ צ"ל התלמוד תורה באופן שע"פ תורה נקרא זה בשם תלמוד תורה, וכל אלו השייכים למחנה החסידים ועאכו"כ גם מגזע חסידים חל עליהם הפסק מהו ענין ת"ת ע"פ המבואר בתורת החסידות, והנקודה בזה הוא פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בשם נשיאנו רבוה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע שהוא ילמוד תורה באופן כזה שהתורה תלמוד אותו, ובודאי מקבל עליו בהחלט גמור להתנהג מתאים להנ"ל.

והשי"ת יצליחו שתה"י הנסיעה וביאתו בשעה טובה ומוצלחת ובתלמוד תורה ביראת שמים.

ברבֿרכָה.

בס"ד. שיחת שבת פרשת בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- 1 ...ג. מצד "והייתם נקיים מה" ומישראל"17 - הנה כאן המקום להבהיר בנוגע לאמירת ההפטרה18:
- 2 בהיותי אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר בשנת תרצ"ה בפולין, דובר אודות סדר ההפטרות, ואמר כ"ק מו"ח
- 3 אדמו"ר, שבהפטרה דשבת בראשית יש חילוק בין שנה פשוטה לשנה מעוברת, שבשנה פשוטה מסיימים
- 4 ב"יגדיל תורה ויאדיר"19, ובשנה מעוברת ממשיכים לומר עד "ואחרי לא יהיה"20, כמנהג האשכנזים.
- 5 לקראת שנת תש"ב, כשנדפס ה'סידור', והיתה אז הזדמנות להדפיס סדר ההפטרות שיש בהם חילוקי
- 6 מנהגים, הנה כשדובר - כמובן לפי הסדר - לכל-לראש אודות ההפטרה דשבת בראשית, אמר כ"ק מו"ח
- 7 אדמו"ר שצריך לומר עד "יגדיל תורה ויאדיר". וכששאלתי אודות ההוראה בשנת תרצ"ה על-דרך החילוק
- 8 שבין שנה פשוטה לשנה מעוברת, אמר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר שאין זו הוראה לרבים, וב'סידור' יש
- 9 להדפיס שסיום ההפטרה הוא "יגדיל תורה ויאדיר".
- 10 ועל-פי ההוראה בשנת תרצ"ה - הוספתי באמירת הפטרת היום עד "ואחרי לא יהיה".
- 11 בהוספה זו ישנו ענין ערב ("א געשמאקער ענין"): "ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך אומר לצפון
- 12 תני ולתימן אל תכלאי וגו'"21 - קיבוץ גלויות מכל ד' רוחות העולם שיהיה בקרוב, בביאת משיח צדקנו.
- 13 וכמו שנתבאר פעם22, שבנוגע לצפון יש ענין מיוחד: "אומר לצפון תני" - שלא זו בלבד שבני-ישראל
- 14 יבואו מעצמם, כבכל המקומות, אלא שהצפון עצמו יתן את ישראל הפזורים בו.
- 15 ויהירצון שיהיה זה בחסד וברחמים, ובקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו.

* * *

- 16 ד. דובר אודות ג' הביאורים בטעם התחלת התורה באות ב', ולא באות א', שנקודתם אחת - שלימוד
- 17 והבנת התורה הוא ענין שני (ב'), ואילו הענין הראשון (א') הוא ההתקשרות לנותן התורה שלמעלה
- 18 מהבנה והשגה - "ברכו בתורה תחילה"23. ונקודה זו מתבטאת בג' ענינים: בנוגע לתורה עצמה (שלא
- 19 תהיה בבחי' נפרד מאלקות, כמו בעולם הבריאה, התחלת עולם הפירוד, אלא כמו בעולם האצילות, עולם
- 20 האחדות), בנוגע לאדם הלומד (שלימודו לא יהיה באופן ש"לא זכה", א' לשון ארירה, אלא באופן ש"זכה
- 21 נעשית לו סם חיים"24, ב' לשון ברכה), ובנוגע לעולם (שעל-ידי-זה מתקנים ומשלימים רוח צפונית
- 22 שאינה מסובכת25). וכל זה רק בלימוד דבני-ישראל, מה-שאין-כן בתרגום התורה לתלמי המלך שמתחילה
- 23 בא'26, כיון שאצל אומות העולם הלימוד הוא רק בכדי לדעת את המעשה אשר יעשון, ולא לשם לימוד
- 24 התורה עצמה - הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי שיחות חלק ט"ו בתחלתו.

* * *

- 25 ה. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור-המתחיל בראשית ברא.

* * *

- 26 ו. מאמר ב' (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ויכולו השמים גו'.

* * *

(22) תורת מנחם - התוועדות חל"ד ע' 157. וש"נ.

(23) נדרים פא, א. וש"נ.

(24) יומא עב, ב.

(25) ב"ב כה, ריש ע"ב.

(26) מגילה ט, א.

(17) מטות לב, כב.

(18) ראה תורת מנחם - רשימת היום ס"ע שדמ ואילך. וש"נ.

(19) ישעי' מב, כא.

(20) שם מג, יו"ד.

(21) שם, ה"ו.

[על-פי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א, נערכה מכירת המצוות⁵ על-ידי הגבאי, בחבישת "שטריימל",¹ ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א (בבת-שחוק), שנוסף על שינוי הלבוש, צריך להיות גם שינוי לשון - שיאמר דבר תורה].

ז. יום השבת-קודש הזה הוא שבת מברכים חודש מרחשון, שבו מתחילה תקופת הגשמים (כדאיתא בגמרא²⁷), ולכן נקרא בשם "מר" (חשון), שפירושו טיפה, על שם טיפות הגשמים²⁸.

וענין זה בא בהמשך לשמיני-עצרת שבו מתפללים על הגשמים שיהיו גשמי ברכה²⁹ - לברכה, לחיים ולשובה.

והצורך בהבהרה זו - כיון שענין הגשמים יכול להיות גם באופן הפכי חס-ושלום, כפי שמצינו בנוגע למי המבול (שעל זה מדובר בסיום פרשתנו ובהתחלת הפרשה שמתחילים לקרוא במנחה), ולכן יש צורך להבהיר שיהיו גשמי ברכה.

ח. ובאמת, הנה גם מי המבול היו לטובה.

ובהקדמה - שכל הענינים שבתורה, אפילו העונשים שבתורה, הם לטוב, כיון שהתורה היא תורת חסד³⁰. ובנידון-דידן, אף שהמבול היה קודם מתן-תורה, הרי כיון שגם ענין המבול הוא פרשה בתורה, על-כרחך צריך לומר שזהו ענין של חסד.

וראיה לדבר - מהמבואר בכמה מקומות³¹ שהמבול בא בכדי לטהר את הארץ, ולכן היו מי המבול במשך ארבעים יום, בדוגמת המקור ששיעורה ארבעים סאה. וענין זה הוא לא רק על-פי חסידות, אלא - ככל הענינים שבתורת החסידות - גם בנגלה, כפי שמצינו בגמרא³² בנוגע לחלק הארץ שבו לא ירד המבול, שעל זה נאמר³³ "ארץ לא מטהרה היא".

והיינו, שענין המבול - ככל עונשי התורה - בא רק לדחות ולקנח את הרע, ועל-ידי-זה תהיה ההכשרה לקבל את הטוב.

ט. ויתירה מזה - שעל-ידי המבול נזדכך העולם עוד יותר מכמו שהיה קודם הענינים הבלתי-רצויים שבגללם בא המבול:

ובהקדם ביאור רבינו הזקן ב'תורה אור', ובארוכה ב'לקוטי תורה' לג' פרשיות³⁴, שענין המבול הוא בדוגמת ה"מים רבים" של טרדות הפרנסה, אשר לא זו בלבד ש"לא יוכלו לכבות (חס-ושלום) את האהבה"³⁴ של בני-ישראל להקב"ה, ובמילא גם לא לפגוע באהבה של הקב"ה לבני-ישראל, אלא אדרבה, שעל-ידי-זה ניתוסף עילוי גדול יותר בעבודת ה' (כמבואר שם בארוכה), כי "לפום צערא אגרא"³⁵, ולכן, דוקא על-ידי הטרדות של ה"מים רבים", בבחינת "המקיים את התורה מעוני", באים למעמד ומצב ש"סופו לקיימה מעושר"³⁶.

וכללות העילוי שנעשה על-ידי ה"מים רבים" הוא בדוגמת מעלת בעלי-תשובה על צדיקים: צדיקים - אין להם שייכות לרע; אין להם זדונות, ואפילו שגגות לא שייך אצלם; מה-שאינ-כן בעלי-תשובה יש להם שייכות לרע, והם מהפכים את הזדונות לזכיות.

ועל-דרך מה שנתבאר לעיל³⁷ בענין העליה שעל-ידי התהוות העולמות - שקודם ההתהוות היה רק בחינת בלי-גבול, ולא היה מקום לבחינת הגבול. וכמו שנתבאר במאמרים³⁸, שקודם הצמצום, בבחינת

(33) יחזקאל כב, כד.

(34) שה"ש ח, ז.

(35) אבות פ"ה מכ"א.

(36) שם פ"ד מ"ט.

(37) במאמר הב' פ"ג (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 173 ואילך).

(38) ד"ה כתר יתנו לך דיום ב' דחה"ס פ"ג (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 74).

(27) תענית ו, א.

(28) ראה פר"ח אה"ע סקכ"ו סקכ"ב. וראה גם שיחת ש"פ

בראשית, מבה"ח מרחשון תשט"ז בסופה (תורת מנחם - התוועדויות חט"ו ע' 200). וש"נ.

(29) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 145. וש"נ.

(30) ראה לקו"ש חכ"ב ס"ע 71 ואילך. וש"נ.

(31) תו"א ר"פ נח. וראה גם לקו"ש ח"ל ע' 16. וש"נ.

(32) זבחים ק"ג, א.

- 1 אצילות דכללות, וכן באצילות הפרטית, אלקות בפשיטות ומציאות בהתחדשות³⁹. ואילו לאחר ההתהוות
2 - יש מציאות, ועד לאופן ד'נעשה (אדם)⁴⁰, לשון רבים, "והרצה לטעות יטעה"⁴¹, והיינו, שמלמעלה
3 יש נתינת מקום לטעות; וכאשר לאחר כל הירידה הלזו, פועל יהודי בעבודתו לעשות מ"ש" "אין" -
4 הרי זה עילוי לגבי כמו שהיה קודם הבריאה.
- 5 ועל-דרך העליה שנעשית על-ידי הירידה שבכללות בריאת והתהוות העולמות, הנה גם בעולם גופא
6 אינה דומה מעלת העבודה ללא ההעלמות של ה"מים רבים" למעלת העבודה שעל-ידי ההעלם וההסתר
7 של ה"מים רבים", כמבואר ב'תורה אור' וב'לקוטי תורה' לג' פרשיות הנ"ל.
- 8 וכיון שמשווים את ה"מים רבים" של טרדות הפרנסה למי המבול, הרי מובן, שגם המבול פעל זיכוך
9 בעולם, עוד יותר מכמו שהיה לפני זה (קודם החטא שהביא את המבול).
- 10 והענין בזה - כידוע הביאור⁴² בענין אות הקשת שנעשה על-ידי המבול, שקודם המבול לא היה ענין
11 הקשת, כיון שמצד חומריות העולם לא היה אור השמש יכול לבקוע את העננים ולהשתקף בהם, וכאשר
12 נזדכך העולם על-ידי המבול, נעשו העננים זכים יותר ("איידעלער"), ולכן יכול אור השמש לעבור דרכם.
- 13 וכן הוא גם ברוחניות - כידוע בפירוש "את קשתי נתתי בענן"⁴³, ש"קשתי" היינו "דבר שהוא מוקש
14 לך"⁴⁴, ולכן נעשה על-ידי-זה ענין ההתקשרות עם הקב"ה באופן של ברית, שלמעלה מטעם ודעת.
- 15 וזהו גם הטעם שקודם המבול היה אסור לאכול בשר, ורק לאחר המבול נאמר "כל רמש גו' לכם
16 יהיה לאכלה כירק עשב גו'"⁴⁵ - כי בירור הבשר קשה יותר מאשר הבירור דירק עשב, שלכן "עם הארץ
17 אסור לאכול בשר"⁴⁶, ורק בגלל הזיכוך שעל-ידי המבול, היו יכולים לברר גם בשר⁴⁷.
- 18 י. ועל-פי האמור שהעילוי שנעשה על-ידי המבול ומים רבים דטרדות הפרנסה הוא בדוגמת מעלת
19 בעלי-תשובה על צדיקים, מובנת השייכות המיוחדת לחדשי החורף - כידוע ההפרש בין חודש ניסן
20 (התחלת חדשי הקיץ) לתשרי (התחלת חדשי החורף)⁴⁸, שניסן ענינו עבודת הצדיקים, וכללות ההנהגה
21 דניסן היא הנהגה נסית שלמעלה מהטבע, ואילו תשרי ענינו עבודת התשובה והנהגה טבעית (לא "החודש
22 הזה לכם"⁴⁹, הנהגה נסית, אלא "כח מעשיו הגיד לעמו"⁵⁰, הנהגה טבעית).
- 23 וזהו שמצינו שמיד לאחר המבול נאמר⁴⁹ "קיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו", היינו, שצריך להיות
24 סדר הנהגת העולם על-פי הטבע, ועד שענין זה נוגע גם להלכה - שמזה למדים ש"עובד כוכבים ומזלות
25 ששבת חייב מיתה"⁵⁰ (ואף-על-פי שענין זה נאמר לגבי עובדי כוכבים ומזלות, הרי זה נוגע גם
26 לבני-ישראל, אלא שמצד זה שבני-ישראל קשורים עם הקב"ה, יש להם כח להתעלות למעלה מהטבע⁵¹).
- 27 וזהו גם ענין ברכת הגשם בשמיני-עצרת בסיום מועדי חודש תשרי²⁹ - כיון שאז צריך להיות ענין
28 הנהגת הטבע⁵¹, אשר הכוונה שבירידה זו היא לצורך עליה (כנ"ל), אלא כיון שענין זה יכול להיות באופן
29 שכוונת החסד והעלי' היא בגילוי, או באופן שזהו בהעלם (וכמו בענין המבול, שבגילוי היה ענין של
30 עונש כו') - לכן ישנו הענין דברכת הגשם, שמבקשים שיהיו גשמי ברכה, היינו, שתהיה הברכה בגילוי,
31 כך שבטבע יהיה בגילוי הלמעלה מהטבע.
- 32 יא. והנה, בענין טהרת העולם על-ידי המבול - צריך להבין: הרי בזמן המבול נימחו רק ג' טפחים
33 בעומק הארץ⁵², ואם-כן, איך נטהרה כללות הארץ?

(39) ראה המשך תער"ב ח"ב ס"ע תקלד ואילך. סה"מ תש"ו

(46) פסחים מט, ב.

(47) ראה לקו"ש שם הערה 37. וש"נ.

(48) ראה אוה"ת בא ע' רנז ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' 56

ואילך. וש"נ.

(49) נח ח, כב.

(50) סנהדרין נח, סע"ב.

(51) חסר קצת (המו"ל).

(52) ב"ר פל"א, ז. פרש"י נח ו, יג.

(40) פרשתנו א, כו.

(41) ב"ר פ"ח, ח.

(42) ראה לקו"ש חט"ו ע' 52 ואילך. וש"נ.

(43) נח ט, יג.

(44) ב"ר פל"ה, ג.

(45) שם, ג ובפרש"י.

ונוסף על השאלה בנוגע לסוג הדומם - נשאלת השאלה גם בנוגע לסוג המדבר, החי והצומח: הן
אמת שנח "ראה עולם חדש"⁵³, אבל עדיין נשאר מכל מין ומין שהכנים נח לתיבה כדי שיוכל להיות
המשך הדורות, ונמצא, שכל הענינים שלאחרי המבול קשורים עם הענינים שקודם המבול, ואם-כן, חסר
לכאורה בענין הטהרה?

וההסברה בזה - על-פי מה שכתוב ב'מכתב כללי' לראש השנה⁵⁴ שהבריאה עצמה היא טוב כו'.
ולכאורה, נשאלת מיד השאלה: הרי "יצר לב האדם רע מנעוריו"⁵⁵, וכמובא בתניא⁵⁶ מ'עץ חיים'⁵⁷
ש"כל מעשה עולם הזה קשים ורעים והרשעים גוברים בו", ויתירה מזה, שהעולם עצמו נקרא "עולם
הקליפות וסטרא-אחרא", ואם-כן, איך אפשר לומר שהעולם הוא טוב?
ובאמת יש ראיות לכך (כמצויין גם ב'מכתב') - שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב⁵⁸ "וירא אלקים את
כל אשר עשה והנה טוב מאד".

ואף שלכאורה אפשר לומר שמה שנאמר "וירא גו' והנה טוב מאד" היה קודם חטא עץ הדעת
(מה-שאיין-כן לאחר החטא אזי "יצר לב האדם רע מנעוריו") - הרי מזה שהפסוק נאמר בסמיכות
ל"ויכולו", מוכח, שמדובר לאחר החטא, שהרי החטא היה לאחר הציווי בשעה התשיעית⁵⁹, ג' שעות
קודם השבת, ואף-על-פי-כן, בסמיכות ל"ויכולו" (יום השבת) נאמר "וירא גו' והנה טוב מאד", גם לאחר
החטא.

וראיה חזקה יותר - מזה שה'צמח צדק' מבאר ב'לקוטי תורה'⁶⁰ הענין ד"נוח לו לאדם שלא נברא"⁶¹,
נ"ח דייקא, "ולא אמרו חסידים טוב לו שלא נברא", ומביא מה שכתוב "והנה טוב מאד". וכיון
שה'צמח צדק' מדבר אודות בריאת כל אדם ואדם, גם עתה, הרי מוכח, שאפילו לאחר חטא עץ הדעת
ושאר החטאים ולאחרי החורבן כו', עדיין "הנה טוב מאד"!

אך מכל-מקום, הרי נאמר ש"יצר לב האדם רע מנעוריו"? - ועל כן צריך לומר, שזהו החילוק בין
חיצוניות לפנימיות: בחיצוניות אמנם לא טוב, אבל בפנימיות הוא טוב. ולכן הלשון ב'מכתב כללי' הנ"ל
הוא, שהבריאה היא טוב בפנימיות⁶².

יב. ועדיין צריך להבין: מהי התועלת מזה שהבריאה היא טוב בפנימיות - בה בשעה שאלינו נוגעים
הענינים שבגלוי עד להנהגה בפועל במחשבה דיבור ומעשה?

והביאור בזה - שהפנימיות פועלת גם על החיצוניות.

ועל-דרך מה שכתב הרמב"ם⁶³ בענין "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני"⁶⁴ - דלכאורה אינו מובן,
דמה-נפשך: אם גם גט המעושה כשר - מהו הצורך שיאמר רוצה אני; ואם צריך להיות לרצונו דוקא
- מהי התועלת באמירת רוצה אני, בה בשעה שהכל יודעים שאמירה זו היא רק בגלל הכפייה?! - אך
הענין הוא, שכל אחד מישראל בפנימיותו הוא טוב, ורצונו לקיים את רצון העליון, אלא "יצרו הוא
שתקפו", ולכן, על-ידי-זה שכופין אותו, מסירים את ה"אריה דרביע עליה"⁶⁵, ואז מתגלה רצונו הפנימי⁶⁶.

וכן הוא בנוגע לכללות העבודה: כאשר יהודי יודע שבפנימיותו הוא טוב, וסוף כל סוף יבוא הטוב לידי

(61) עירובין יג, ב.

(62) לכאורה התירוץ בנוגע לענין המבול הוא - שהצורך
בטהרה הוא רק בנוגע לחיצוניות, ומה שנשאר מקודם המבול
הוא הפנימיות (המו"ק).

(63) הל' גירושין ספ"ב.

(64) ר"ה ו, א. וש"נ.

(65) לשון חז"ל - עירובין עח, ב. שבועות כב, ב.

(66) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 981 הערה 13.

(53) ב"ר פ"ל, ח.

(54) אג"ק חכ"ג ריש ע' ער.

(55) נח ח, כא.

(56) פ"ו. פכ"ד.

(57) שמ"ב ספ"ד.

(58) פרשתנו א, לא.

(59) ראה סנהדרין לח, ריש ע"ב.

(60) פ' ראה כט, רע"א.

- 1 גילוי, "כי לא ידח ממנו נדח"⁶⁷, וכמו כן יודע שהעולם שמסביבו בפנימיותו הוא טוב, ולכן אינו צריך
- 2 להלחם עם העולם, אלא אדרבה, העולם עצמו בפנימיותו מסייע לו - אזי העבודה היא בנקל יותר כו'⁶⁸.
- 3 יג. כאמור לעיל, שייכת עבודת התשובה (שיש בה העילוי דהפיכת זדונות לזכויות) לחודש תשרי,
- 4 התחלת חדשי החורף, שאז היא הנהגת הטבע - שצריך לפעול בטבע המשכה שלמעלה מהטבע. וזהו
- 5 ענין ברכת הגשמים בשמיני-עצרת⁶⁹ - שגם בהגבלת הטבע תהיה ברכה והשפעה בלי-גבול, כמו שכתוב⁶⁹
- 6 "והריקותי לכם ברכה עד בלי די".
- 7 וזהו גם הביאור לכך שבסיום תפלת נעילה דיום הכיפורים - ענין התשובה - זועקים לא רק "שמע
- 8 ישראל גו' ה' אחד"⁷⁰ (יחודא עילאה⁷¹), אלא גם "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"⁷² - כיון שהתשובה
- 9 דיום הכיפורים פועלת המשכת "שם כבוד מלכותו" בעולם ("לעולם ועד"), ופועלים זאת באופן פנימי
- 10 וקבוע, שלכן מכריזים זאת ג' פעמים, ד"בתלת זימני הוי חזקה"⁷³, שכן יקום.
- 11 והמשכת הבל-גבול בגבול מתבטאת בהשפעה בגשמיות כפשוטו, שנמשכת ריבוי השפעה בגשמיות,
- 12 שלכן - הנה בביאת המשיח⁷⁴ "הטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדינים מצויין כו'"⁷⁵.
- 13 יד. בהמשך להמוזכר אודות משיח, שהוא מזרע דוד, כמו שכתוב⁷⁶ "ודוד עבדי נשיא להם לעולם"
- 14 - יש להזכיר גם אודות סעודת המלוה-מלכה שתתקיים במוצאי שבת-קודש, שנקראת סעודת דוד המלך,
- 15 מלכא משיחא⁷⁷, וקשורה גם עם תחיית המתים, כמו שכתב ה'בית-יוסף'⁷⁸ שמסעודת מלוה מלכה נהנית
- 16 רק העצם לזו, שממנה יבנה הגוף לתחיית המתים.
- 17 וכיון שכל הענינים דלעתיד-לבוא תלויים בעבודתינו עכשיו⁷⁹, צריך להיות גם עכשיו הענין דתחיית
- 18 המתים ברוחניות - כמאמר אדמו"ר הזקן⁸⁰ בנוגע ללימוד החסידות שזהו הענין ד"וטרטא דבכו מחיה
- 19 מתים"⁸¹, שהרי אין לך ענין של קרירות ומיתה כמו השכל, וכאשר תורת החסידות פועלת המשכת חיות
- 20 בשכל, הרי זה ענין של תחיית המתים ברוחניות, וזוהי ההכנה לכך שבקרוב יהיה קיום היעוד⁸² "הקיצו
- 21 ורננו שוכני עפר"⁸³.

67 ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג.
תניא ספ"ל ט.
68 חסר סיום הענין (המו"ז).
69 מלאכי ג, יו"ד.
70 ואתחנן ו, ד.
71 זח"א יב, א. יח, ב.
72 פסחים נו, א.
73 ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.
74 בזכרון אחדים: שנעשית ע"י עבודת התשובה (ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה).
75 רמב"ם הל' מלכים בסופן.

76 יחזקאל לו, כה.
77 ראה פ"ח שער השבת פכ"ד. סידור האריז"ל בכוונת
הבדלה ומוצ"ש.
78 לטווא"ח ס"ש - משבלי הלקט ("ובסידורים מפרש").
וראה לקו"ש חל"ו ע' 75. וש"נ.
79 ראה תניא רפ"ז.
80 ראה סה"ש תרצ"ז ע' 195. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד
ס"ע שטו. ח"ה ס"ע שעא (נעתק ב"היום יום" יא סיון).
81 ע"ז יו"ד, ב. וראה סה"ש תש"ג ע' 99.
82 ישע"י כו, יט.
83 חסר הסיום (המו"ז).

המשך ביאור למס' מנחות ליום שני עמ' ב

- 1 וְיִזְכֹּר יְיָ אֶת הַנֶּגֶד הַסּוֹד. ולכאורה כשהרם נשפך מהכלי
- 2 לרצפה נעשה דחוי ואיך חוזר וזורק, אלא משום שבידו לאסוף
- 3 אותו לכלי אין זה דחוי, וכשמחזירו לכלי חוזר להכשירו וזורקו
- 4 על המזבח, ומובח שכל שבידו להסיר את הפסול אין לו דין דחוי.
- 5 הגמרא דנה בשיעור השמן והלבונה הפוסלים מנחת חוטא: אָמַר
- 6 רַב יִצְחָק בְּרִי יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, נִתֵּן מִשְׁהוּ שָׁמֶן עַל גִּבִּי פְּזִית
- 7 מְנַחָה, פָּסַל אֶת הַמִּנְחָה. מָאִי מַעֲמָא - מִנֵּין שֶׁהַשָּׁמֶן שִׁיעוּרוֹ בַּמִּשְׁהוּ
- 8 וְאִילוּ הַמִּנְחָה שִׁיעוּרָהּ בַּבִּזִּית, נִאֲמַר בַּפֶּסוּק (ויקרא ה' יא) 'לֹא יִשָּׂים

עליה שמן, ו'שיחה' משמע כל דהו - כל שהוא, אבל 'עליה'
משמע שאינו חייב עד דאיכא שיעורא - שיהיה שיעור של בזית
במנחה.
ועוד אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן, נתן פזית לבונה על גבי
משהו מנחה, פסל את המנחה. מאי מעמא, לא יתן עליה לבונה'
בתיב, ומשמע שאינו חייב עד דאיכא - עד שתהיה 'תנינא', ושיעור
'תנינא' הוא בבזית. וכיון שנאמר בשמן 'עליה', ללמוד שהמנחה
שעליה שם את השמן, שיעורה בבזית, ובלבונה גם נאמר 'עליה',

בס"ד. שיחת * ש"פ נח, ד' מרחשון, ה'תשכ"ה.

- א. ידוע פתגם רבותינו נשיאנו¹, שבפירוש רש"י על התורה ישנו "יינה של תורה", פנימיות התורה. כמורכב מוכן שבפירוש רש"י ישנו הפשט שבתורה, שהרי זהו ענינו של פירש"י כפשוטו, שמבאר תורה נביאים וכתובים כפשוטו של מקרא, עד שגם ילדים הלומדים ב"חדר" יוכלו להבין, שזהו פשט שבפשט. זאת אומרת, שבפירוש רש"י ישנם שני החלקים שבתורה: חלק הפשט וחלק הסוד. ואף שבהשקפה ראשונה רחוק מאד חלק הסוד מחלק הפשט, שהרי חלק הסוד רחוק אפילו מחלק הרמז והדרוש, ובמכל-שכן שהוא רחוק מחלק הפשט, אף-על-פי-כן, מתאחדים בפירוש רש"י שני הקצוות - סוד ופשט - יחד.
- והביאור בזה - על-פי המבואר ב'לקוטי תורה'² על הפסוק³ "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", דקאי על ג' עולמות בריאה יצירה ועשיה, ואילו בנוגע לעולם האצילות (שהרי מיד נשאלת השאלה: ומה עם עולם האצילות?) מבאר ב'לקוטי תורה', שתיבת "אף" - שענינה ריבוי - מרבה עולם האצילות. והיכן כתובה תיבת "אף" שמרבה את עולם האצילות - לא ב"בראתיו" או ב"יצרתיו", אלא ב"עשיתיו" דוקא, כי עולם האצילות "לוקחים" בעשיה דוקא. וכמו כן מוכן בענין פשט רמז דרוש וסוד שבתורה, שהם כנגד ד' עולמות, שחלק הסוד שבתורה שכנגד עולם האצילות - לוקחים דוקא על-ידי חלק הפשט⁴, שכנגד עולם העשיה⁵. (בנוגע לרמז ודרוש - מביא כ"ק מו"ח אדמו"ר⁶ דיעה מקבלה⁷, שרמז הוא למעלה מדרוש, אבל בנוגע לפשט וסוד, פשוט הדבר שפשט הוא בעולם העשיה, וסוד הוא בעולם האצילות)⁸.
- ומזה מוכן, שבחירתו של רש"י במאמרי חז"ל מסויימים לכוללם בפירושו, אף שישנם עוד פירושי חז"ל על פסוקים אלו - היא מפני שמדרשי חז"ל אלו מבארים את הפשט של הפסוקים וגם את הסוד שבהם. וזה מתאים לפתגם אדמו"ר הזקן¹, שפירש"י הוא "יינה של תורה", שזהו חלק הסוד. - חלק הרמז והדרוש, אין מוכרח שיהיו בפירוש רש"י, אבל חלק הפשט והסוד, ברור הדבר שבכל ענין וענין שבפירוש רש"י ישנם חלק הפשט והסוד².
- ב. על הפסוק¹⁰ "אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו", מביא רש"י שני הפירושים¹¹:
- (א) "לשבח", שאפילו בדור שלו, שהיה עלול להשפיע עליו באופן הפכי [וכפי שהרמב"ם פוסק בהל' דיעות¹², שבשעה שאדם נמצא בסביבה רעה, עליו לברוח ממנה אפילו למדבר ולהישאר לבדו, שדבר זה (להישאר לבד) הוא היפך טבע האדם, ואף-על-פי-כן צריך לעשות אפילו דבר שהוא היפך הטבע, ובלבד שלא יהיה בסביבה רעה, כי כדי שלא להיות מושפעים מהסביבה, יש צורך במלחמה קשה ביותר] - נשאר צדיק, ו"כל-שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר".
- (ב) "לגנאי, לפי דורו היה צדיק", אבל בדור של צדיקים "לא היה נחשב לכלום", כי: (א) לגבי צדקותו של הדור, נחשבת צדקותו לכלום. ויש לומר גם-כן (ב) צדקותו של נח, היתה באה מצד ההשפעה של הדור.
- וצריך להבין מה שרש"י מביא הפירוש "לגנאי".

- מה שמביא הפירוש "לשבח" - מוכן, כי רש"י בא לפרש פשוטו של מקרא, ופשוטו של מקרא מכריח שיש לפרש תיבת "בדורותיו", שבפשטות היא מיותרת (שהרי הכתוב היה יכול לומר "צדיק תמים היה",

רשע כו' (מלקו"ש שם).

(6) לקו"ד ח"ד תשעא, א.

(7) מ"ח מס' חוב הנשמות פ"א מ"ב.

(8) ראה גם בהנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 36 הערה 57.

(9) להעיר מלבוש האורה לפ' בראשית: "כל הדברים

שבפרש"י יש בהם נגלה ונסתר ושניהם אמת".

(10) ריש פרשתנו.

(11) שבסנהדרין קח, א.

(12) רפ"ו.

(* הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ה ע' 279 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(1) סה"ש תרצ"ז ס"ע 197 (נעתק ב"היום יום" כט שבט).

(2) ר"פ בלק.

(3) ישע' מג, ז.

(4) ראה לקו"ת ויקרא ה, ד, שמביא שם הענין ד"אף עשיתיו לענין השייכות דפנימיות התורה למקרא (מלקו"ש ח"ה ע' 1

הערה 3).

(5) ולהעיר מסדר הבנים בהגש"פ - שג"ז כנגד אבי"ע: חכם

- 1 כפי שמצינו בכמה מקומות בתנ"ך התואר "צדיק" או התואר "תמים", ללא ההוספה "בדורותיו", ונוסף
2 לכך ישנו הענין ד"זכר צדיק לברכה"13 (כפי שרש"י מביא לעיל10), ולכן מביא רש"י דרשת חז"ל
3 ש"בדורותיו" היינו "לשבח" (הוספה בברכה);
- 4 אבל הדרשה "לגנאי" - אינה מוכרחת מצד פשוטו של מקרא, שהרי אפשר לדרוש זאת לשבח
5 (ומתאים גם ל"זכר צדיק לברכה"), ואם-כן, מדוע מביא רש"י את הפירוש "לגנאי"?
- 6 גם צריך להבין, מהי ההוראה מזה בעבודת האדם. שכן, נוסף על זה שבכללות התורה - לשון הוראה14
7 - צריך להיות בכל ענין הוראה, הרי זה בפרט בפירוש רש"י שיש בו פנימיות התורה (כאמור לעיל),
8 שענינה הוא שמביאה להוראה בעבודת ה', וכמו שכתוב15 "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם"16,
9 שידיעת אלקות - שבאה על-ידי לימוד פנימיות התורה - מביאה ל"ועבדהו בלב שלם", אהבה ויראה,
10 שאפשר להשיגם רק באמצעות ידיעת אלקות שעל-ידי לימוד פנימיות התורה, שלכן מבואר בארוכה
11 ב'קונטרס עץ החיים'17 ההכרח בלימוד פנימיות התורה, ובפרט בדורותינו אלה, כיון שדוקא על-ידי-זה
12 באים לאהבה ויראה. ומכל הנ"ל מובן, שפירוש רש"י, שיש בו פנימיות התורה, מביא להוראה בעבודת
13 האדם. וצריך להבין מהי ההוראה מדרשות חז"ל שרש"י מביא על תיבת "בדורותיו"?
- 14 ג. (ויובן בהקדים קושיא כללית וגדולה יותר:)
- 15 לפי הפירוש שכוונת התורה בתיבת "בדורותיו" היא "לגנאי", אינו מובן: איך יתכן שהתורה תדבר
16 בגנותו של נח? הרי אפילו "בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב"18, שלכן "עיקם הכתוב שמונה אותיות
17 כו"19 - שזהו ענין והוראה בפרשת נח גופא, שהתורה אינה רוצה לדבר בגנותו של מי שיהיה, אפילו
18 לא בגנותה של בהמה טמאה. ויתירה מזו: פסוק זה נאמר קודם מתן-תורה, שאז לא היה כל-כך ענין
19 הגנות (אפילו אם היה כתוב "טמאה"), שהרי לא היתה אז טומאה בפועל, אלא שרק לאחרית מתן תורה
20 תהיה הבהמה טמאה, ובכל זאת "עיקם הכתוב כו". ואם-כן, היתכן שהתורה תדבר בגנותו של נח?!
- 21 ויובן בהקדים, שהכלל "עיקם הכתוב כו" בכדי שלא לומר דבר מגונה, הוא רק בסיפורים שבתורה,
22 אבל לא בהלכות. ולכן מצינו בכמה וכמה מקומות, כמו בפרשת שמיני ופרשת ראה, שנאמר הלשון
23 טומאה, ולא "אינו טהור", כיון ששם מדובר אודות הלכה, והלכה צריך לומר באופן ברור20.
- 24 הפירוש ב"עיקם הכתוב" הוא כפשוטו, שהענין נכתב באופן של עקמומיות ובאופן מוסתר, ולא באופן
25 ישר וגלוי, והרי הלכה צריכה להיות ברורה. כשם שצריכה להיות הלכה פסוקה, כך צריכה להיות הלכה
26 ברורה. וכדי שההלכה תהיה ברורה, אומרים אפילו דבר מגונה, ובלבד שתהיה הוראה ברורה.
- 27 ואף-על-פי שגם בסיפורי התורה ישנה הוראה (כנ"ל), מכל-מקום שם "עיקם הכתוב כו", כיון
28 שההוראות שבסיפורים אינן הוראות גלויות - בגילוי, כי הם סיפורים. ולכן, כשם שההוראות אינן בגלוי,
29 כך גם הלשון יכול להיות לשון שאינו גלוי.
- 30 על-פי-זה יובן מה שהתורה אומרת "בדורותיו" (גם) להפירוש שהכוונה "לגנאי" - דכיון שזה נוגע
31 להוראה בעבודת ה' (כדלהלן), אזי בהכרח לפרש את ההוראה.
- 32 ד. כללות ההוראה מפרשת המבול היא - כפי שמבאר רבינו הזקן ב'תורה אור'21 (ה"חסידישע פרשה"

נאמר שהקושיא היא ממה שכתוב טמא בכלל גם בהלכות, אינו מובן כלל - שהרי תיכף ומיד הו"ל להקשות מזה כיון שטמא זה, מאה פעמים ויותר בתושב"כ, ורק לאחר צ"ל הקושיא שנמצא פעם מרכב וכו'. ועכצ"ל דוה לא קשיא לי, אלא מזה ד"מי לא כתיב" - בשום מקום - גם בסיפורים (שאינו מוכרח להיות בהם לשון ברור).

נוסף על הנ"ל: לפי המהרש"א דשווין קצר מגונה וארוך נקי - למה לא אשתמיט בשום מקום ל' ארוך נקי בענין דהלכה? וראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 26 ואילך. וראה גם אג"ק חט"ו ע' שעו. וש"נ.

(21 ריש פרשתנו. ובאריכות - בלקו"ת לג"פ שם (אוה"ת שם כרך ג) תרט, א ואילך).

(13 משלי יו"ד, ז.

(14 ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.

(15 דברי הימים"א כח, ט.

(16 ומובן ע"פ מש"כ בקו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (תניא קנו, ב).

(17 פ"א ואילך.

(18 ב"ב קכג, א.

(19 פסחים ג, א (הובא בפרש"י ב"ב שם).

(20 ומה שמקשה בגמרא (פסחים ג, ב) "ובאורייתא מי לא כתיב טמא", בהכרח לפרש שקושיית הגמרא היא ממה שכתוב "טמא" בסיפורים. שלכן באה קושיא זו לבסוף כל השקו"ט. דאם

של השבוע) - שצריך להיות "בא גו' אל התיבה"²², להיכנס בתוך תיבות (התורה ו)התפלה, ועל-ידי-זה
 ניצלים ממים הזידונים, מי המבול (דאגות הפרנסה וכו', כדלקמן)²³.

וענין זה - ככל הוראות התורה (שהיא נצחית) - הוא בכל זמן ובכל מקום, ולכל אחד מישראל
 במיוחד, באיזה מצב שיהיה, שהרי "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם"²⁴, שבשביל כל
 יחיד נברא כל העולם. ומזה מובן, שגם התורה והוראותי' הם עבור כל יחיד, שהרי בריאת העולם היא
 "בשביל התורה"²⁵ (ובפרט לפי הפירוש - שביל, דרך)²⁶, ואם-כן, כשם שהעולם הוא בשביל כל אחד
 מישראל במיוחד, כך גם התורה, כוונת ותכלית העולם, היא בשביל כל אחד מישראל במיוחד. וכמדובר
 כמה פעמים שלכן נאמר "אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"²⁷, בלשון יחיד²⁸, שהקב"ה אמר
 לכל אחד מישראל, "אנכי הוי' אלקיך וגו'", כיון שמתן-תורה היה בשביל כל אחד מישראל במיוחד.

אבל יהודי יכול לטעון: איך אומרים לו שעליו ללמוד מנח, שגם אצלו צריך להיות "בא אל התיבה"
 וכו' - הרי נח היה "צדיק תמים" (ואפילו בדורו היה צדיק, ומכל-שכן אם היה בדור טוב יותר), כך
 שהיה יוצא מן הכלל (כנ"ל, היפך הטבע), ואם-כן, איך יכול הוא להשתוות לנח; כיצד יכול הוא להינצל
 ממים הזידונים?

ולכן אומרת התורה "בדורותיו" (לגנאי), שגם נח היה "צדיק תמים" רק "בדורותיו", ואילו היה
 בדורו של אברהם לא היה נחשב לנחשם, ודרגא זו של "צדיק" שייכת גם אצלו (כדלהלן), ובמילא יש
 ביכולתו ללמוד הוראה מנח.

ה. וזוהי ההוראה משני הפירושים בתיבת "בדורותיו", ש"יש .. דורשים אותו לשבח ויש שדורשים
 אותו לגנאי":

שני הפירושים הם הוראה בעבודת ה', ולכן מביא רש"י את שניהם, כיון שפירוש רש"י מגלה את
 פנימיות התורה, המביאה ל"ועבדהו בלב שלם" (כאמור לעיל). ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי,
 כיון שהן הוראות לשני סוגים (או באותו אדם - מצבים) שונים:

כשמדובר אודות צדיק וכו' - יכול לטעון, שאינו זקוק לכל הענין ד"בא גו' אל התיבה", כיון שאצלו
 אין מלכתחילה מים הזידונים, ובמכל-שכן מדברי הגמרא²⁹ "תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת
 בהן", אפילו "תלמיד חכם" (והמחוייב להיות בגיהנם), ובמכל-שכן הוא, החכם עצמו (ובמילא אינו שייך
 לרוח שטות המחייבת גיהנם).

ועל זה ישנה ההוראה מהפירוש "בדורותיו" לשבח - שאפילו נח שהיה "צדיק תמים" ואפילו
 "בדורותיו", היה זקוק לענין ד"בא גו' אל התיבה".

הוראה הנ"ל היא לצדיקים כו'; ואילו ההוראה לרוב בני אדם היא מהפירוש השני - שנח היה צדיק
 רק לפי ערך דורו, שאין זה אמיתית ענין צדיק, אלא רק בשם המושאל, ודרגא זו של צדיק שייכת לרוב
 בני אדם - שהרי "משביעין אותו תהי צדיק"³⁰ נאמר על כל אחד, וכיון ש"משביעין אותו", בודאי יש
 לו הכח לקיים זאת. ואפילו לפירוש צדיק שבתניא³¹ - הרי גם במדרגה זו ישנו הכח לקיים את השבועה
 "תהי צדיק כו'". ועל-כל-פנים, לקיים את המחצית השניה של השבועה: "ואל תהי רשע", שזהו צדיק
 בשם המושאל³² - בודאי יש ביכולת כל אחד, כמבואר בתניא באריכות.

ומלבד זאת, "בדורותיו", לפי דורו, הרי הוא עתה בודאי צדיק, כי רוב בני דורו (ושיש לו משא ומתן
 עמהם) הם אומות העולם, ואפילו בין בני-ישראל, הנהא גופא שאליו הגיעה ההוראה ממי המבול,
 נחשב כבר לעילוי, שהרי ישנם תינוקות שנשבו שאינם יודעים כלל מענין זה.

(27) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

(28) ראה יל"ש עה"פ (רמז רפז).

(29) חגיגה בסופה. וש"נ.

(30) נדה ל, ב.

(31) פ"א. פ"י.

(32) ראה שם פ"א.

(22) פרשתנו ז, א.

(23) ועד שבאים לענין ד"אל אמה תכלינה מלמעלה" (שם ו,

טז) - "אמה" ר"ת "אלקינו מלך העולם" (ראה תורת מנחם -

רשימת היומן ס"ע קצו. וש"נ). - מהנחה בלתי מוגה.

(24) סנהדרין לו, סע"א (במשנה).

(25) פרש"י ר"פ בראשית.

(26) ראה כש"ט ס"ה. סרנ"ו.

- 1 ולכן עליו ללמוד מנח: כשם שנח, על-ידי שקיים "בא גו' אל התיבה", הציל את עצמו מהמבול, ולא
 2 רק את עצמו, אלא גם את כל העולם, כמו שכתוב³³ "ובניך ואשתך ונשי בניך אתך", ויתירה מזו, שהציל
 3 גם בעלי חיים כו', כמו שכתוב בהמשך הפסוק³⁴ "ומכל החי גו'" - כך גם יש לכל אחד מישראל הכח,
 4 שמבלי הבט על המים הזידונים, ביכלתו להציל עצמו ואת כל העולם, וכפסק הרמב"ם³⁵, שעל-ידי פעולה
 5 טובה אחת מכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות.
 6 וכשם שבנח, איתא שראה עולם חדש³⁶, כך יש בכחו של כל אחד מישראל לבנות עולם חדש, ולעשות
 7 ממנו דירה לו יתברך.

* * *

- 8 ו. בסמיכות לסיום הסדרה ישנו גם פירוש רש"י תמוה - אלא שהחילוק הוא, שעל פירש"י שבתחילת
 9 הסדרה (שנתבאר לעיל) מתעכבים מפרשים לבאר מדוע "דורשים אותו לגנאי" בשעה שאפשר לדורשו
 10 "לשבח"; אבל על פירש"י זה, לא מצאתי לעת עתה מי שיתעכב לבארו.
 11 על תיבת "חצרמות"³⁷ מפרש רש"י: "על שם מקומו, דברי אגדה". הפירוש הפשוט בזה הוא, שהשם
 12 "חצרמות" אינו שם של האדם, אלא שם המקום שבו היה נמצא, ולכן נקרא גם הוא "על שם מקומו".
 13 ולאחרי זה אומר רש"י, שפירוש זה מקורו ב"דברי אגדה".
 14 ואינו מובן:
 15 - ובפרט לפי הידוע עד כמה הפליאו רבותינו נשיאינו³⁸ במעלת פירוש רש"י, וכמו שכתב השל"ה³⁸
 16 (וכן גם הקודמים אליו), ש"בכל דבור ודבור של רש"י" ישנם "ענינים מופלאים", ומובא³⁹ אשר רש"י
 17 התענה תרי"ג תעניות קודם שכתב פירוש התורה; ואם רש"י התייגע כל-כך על פירושו, בודאי צריכים
 18 אנו להתייגע -
 19 (א) מה התכוין רש"י בפירושו? (באם לפרש השמות שיש להם משמעות - הוה-ליה-למימר מ'מדרש
 20 רבה'⁴⁰ גם בשם "נעמה"⁴¹ וכיוצא בזה. גם) מהו הקושי לפרש שזהו שמו של האדם עצמו, שלכן צריך
 21 לפרש "על שם מקומו"? - ואף ש"חצר" שייך בכללות למקום, הרי "דקלה"⁴² שייך ליער, עצים. ועוד
 22 כהנה.
 23 בשלמא מה שרש"י מביא לפני זה⁴³ הטעם על שם "יקטן", ש"היה עניו ומקטין עצמו", הרי זה מובן,
 24 כי רש"י מביא בפירושו ענינים שהם הוראה בעבודת האדם (כאמור לעיל), והפירוש בנוגע ליקטן הוא
 25 הוראה בעבודת האדם, שכשם שיקטן, לפי ש"היה עניו ומקטין עצמו לכך זכה להעמיד כל המשפחות
 26 הללו" (י"ג משפחות), אף שהיה הצעיר ביותר, כדאיתא במדרש⁴⁴ (ועוד - "מקטין", אף שהיה קודם
 27 מתן-תורה כו') - גדול שהוא מקטין את עצמו (ולאחרי מתן-תורה), על-אחת-כמה-וכמה. וגם בפשט
 28 דרוש ביאור בנוגע ל"יקטן" - שרק בו נמנו ונפרטו בניו.
 29 וכן מובן מה שרש"י מפרש⁴⁵ "ותירס - זו פרס" [אף שרש"י לא בא לפרש את מקורם או פירושם
 30 של שמות האומות, דאם כן, היה צריך לפרש זאת גם בשאר האומות, אלו שנתבארו בדברי אגדה] -
 31 כיון שזה בא בהמשך למה שכתב רש"י לפני זה⁴⁶ "שבנה כורש שהיה מבני יפת בית שני", ובכדי לבאר
 32 איך היה כורש מבני יפת, מביא רש"י את דברי המדרש⁴⁷ ש"תירס" - שהיה מבני יפת - "זו פרס", והרי
 33 כורש היה מלך פרס⁴⁸.

(41) בראשית ד, כב.

(42) פרשתנו שם, כז.

(43) שם, כה.

(44) ב"ר פל"ז, ז.

(45) שם, ב.

(46) שם ט, כז.

(47) ב"ר שם, א.

(48) ראה גם משכיל לדוד.

(33) פרשתנו ו, יח.

(34) שם, יט.

(35) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(36) ב"ר פ"ל, ח.

(37) פרשתנו יו"ד, כו.

(38) מס' שבועות קפ"א, א.

(39) שה"ג לחיד"א בערכו. צרור המור בתחלתו.

(40) ב"ר פכ"ג, ג.

אבל מה שרש"י מביא את פירוש המדרש אודות "חצרמות" - אינו מובן: מה מכריח לחפש פירוש, ומהי ההוראה מזה?

(ב) גם צריך להבין מה שרש"י מסיים: "דברי אגדה"⁴⁹ - הרי רש"י היה יכול לומר את הפירוש, מבלי לציין המקור לפירושו. כמו בפירושו בתחלת הסדרה (ש"ש י. דורשים אותו לשבח" או "לגנאי"), וכן בכמה מקומות, שאינו מציין את מקור הפירושים. מדוע דוקא כאן צריך רש"י לציין שפירוש זה הוא "דברי אגדה"?

ז. בפשטות היה אפשר לומר, שרש"י מפרש ש"חצרמות" הוא "על שם מקומו", כיון שהפירוש כפשוטו (שזהו שם של האדם עצמו) אינו מובן: היתכן שנותנים לתינוק שם שהוא היפך הברכה?

וכאן אי אפשר לתרץ כפי שמתרצים בנוגע לשמות של מלכי סדום ועמורה וכו' - שהרי הם היו רשעים, אבל יקטן (אביו של חצרמות, שמן הסתם נתן הוא את השם, על-פי המנהג שהאב בוחר השם) - הרי "היה עניו ומקטין עצמו" (כנ"ל מדברי רש"י), ומובן שהתנהג בענייניו כפי הראוי. ואם-כן, איך יתכן שנתן שם כזה?

ולכן מביא רש"י הפירוש ממדרש רבה - שזהו "על שם מקומו", והרי שם המקום אינו תלוי ביקטן. אבל, מלבד זאת שלפי פירוש זה אינו מתורץ מה שרש"י אומר שהוא מ"דברי אגדה" - הרי השם "חצרמות" אינו היפך הברכה: "מות" - הוא היפך הברכה, אבל לא "חצרמות". ואדרבה, זהו אפילו ענין בעבודת ה', כדברי הגמרא⁵⁰ "שוב יום אחד לפני מיתתך", ונשאלת השאלה: "וכי אדם יודע כו", והגמרא מתרצת, שאכן הכוונה היא שתמיד יהיה אצל האדם "שוב כו". וכן (ועוד יותר) איתא בזוהר⁵¹ ש"זכאי חסידי" ש"כל יומא ויומא" עומדים הם בציור ש"ההוא יומא" הוא "מיתתך".

ח. "דברי אגדה" שמביא רש"י - הם במדרש רבה⁵², ושם: "מקום הוא ששמו חצר מות, שהן אוכלים כרישים ולובשים כלי פפייר ומצפים למיתה בכל יום".

ואף שהיה זה קודם ש"נפלגה הארץ"⁴³, שאז היתה השפעה מרובה בגשמיות - אף-על-פי-כן לא היו "מונחים" בגשמיות, הן בנוגע לאכילה והן בנוגע ללבושים, אלא אכלו דברים פשוטים (חצר - מלשון חציר, עשב) ולבשו לבושים פשוטים, ו"מצפים למיתה בכל יום" (כזוהר הנ"ל) - מתי יוכלו להיפטר לגמרי מתאוות עולם-הזה⁵³.

- והוראה למעשה (בתור מאמר המוסגר):

הנהגה זו היא בדיוק להיפך מהנהגה שבמדינה זו, לדרוף אחר לבושים יקרים, ועוד יותר - אחר קישוטי הבית (באמרו שיש לו על זה "ראיה מפורשת" מחסידות: מבואר בחסידות⁵⁴ שבית יקר יותר מלבוש, ובמילא, צריכים קישוטי הבית להיות בהידור גדול), עד שבשביל זה נעשים בעלי-חוב עבור הלוואה צמודה לאחוזי ריבית (אם כי בהיתר עיסקא), ובלבד שיהיו לו קישוטי הבית.

כשמדובר אודות צדקה - טוען שאין לו. נתינת צדקה צריכה להיות "כמתנת ידו"⁵⁵, לפי רכושו, ואין לו. ויתכן שטענתו אמיתית, שאכן אין לו. אלא מאי, מניין נוטל עבור קישוטי הבית - אין זה כסף שלו, אלא כסף זר, וכן האחוזים שמוסיף לשלם הם כספים זרים!

וכל זה כדאי לו בשביל ענין שאינו "חיי עולם", אלא רק "חיי שעה"⁵⁶, ועוד: אפילו ב"חיי שעה" שלו הרי זה רק "חיי שעה", דבר זמני, כי כל מה שזקוק לכך הרי זה רק בשביל השכנה, שבביתו יהיה "יפה" יותר מבבית השכנה. וגם זה גופא אינו אלא דבר זמני, שהרי בשעה שהשכנה תראה איך נראה ביתו, תבוא בטענות לבעלה, שאצלה צריך להיות יפה יותר, וכך יחזור אחר-כך אליו, וחוזר חלילה,

ספ"ה. וראה תורת מנחם - התוועדיות חי"ב ע' 187. וש"נ).

(54) לקו"ת ברכה צח, ד. ובכ"מ.

(55) ס"פ ראה.

(56) שבת לג, ב. וש"נ.

(49) ועד"ז בבראשית ד, יט.

(50) שבת קנג, א.

(51) ח"א רכ, א.

(52) ב"ר שם, ח.

(53) כפי' הידוע במד"ל "בן מאה כאילו מת כו" (אבות

- 1 "ילכו מחיל אל חיל"⁵⁷, עד שהוא מאבד את ה"אשראי" ("קרעדיט") רחמנא-לצלן, ומפסיקים להלוות לו. - עד כאן מאמר המוסגר.
- 2 וזוהי ההוראה מההנהגה שהיתה ב"חצרמות" - שלא היה אצלם כלל ענין של קנאה ותאוה, ומבלי הבט על כך שהיתה להם השפעה מרובה בגשמיות כנ"ל, היו אצלם מאכלים פשוטים, וגם הלבושים - שלבוש כולל גם את המקיף דבית - היו פשוטים.
- 3 נשאלת השאלה: בשעה שיש השפעה מרובה, "וישמך" - איך מבטיחים שלא יהיה "ויבעט"⁵⁸? והמענה על זה: בשעה שזה באופן של "וישמך", אזי נעשה "ויבעט" רחמנא-לצלן, אבל כשמתנהגים באופן ההנהגה של יקטן, "שהיה עניו ומקטין עצמו" - הנה גם כשיש השפעה מרובה, מתנהגים באופן ד"חצרמות".
- 4 וזהו שרש"י מפרש "על שם מקומו": אין זה סתם שם שבו היה נקרא, אלא שם זה הוא מצד שמקומו הוא "חצרמות", היינו שהתנהג בהנהגה זו (שהרי היה במקום שכך נהגו, או כמו שכתב הרמב"ם⁵⁹ בפירוש "מקום" בכמה מקומות, שהכוונה בזה היא לערכו ומעלתו של הדבר⁶⁰).
- 5 וזוהי הוראה בעבודתינו - שיש ללמוד מיקטן, שקיבל חינוכו מעבר שצריך להיות בקטנות וביטול⁶¹, ובדרך זו חניך את בנו, בהנהגה של "חצרמות" כנ"ל. ופירוש זה בא בהמשך לפירוש רש"י שלפני-זה על יקטן.
- 6 ומסיים רש"י - "דברי אגדה", שזוהי אגדה שמושכת לבו של אדם⁶², היינו, ענין שמושך ותופס ("א" ענין וואָס ציט און דערנעמט") כו'.
- 7 ט. דרך אגב - פירוש זה נוגע גם להלכה:
- 8 כשיש ספק בנוגע לאופן כתיבת שם, בגטין וכיוצא בזה, כמו בפרשתנו⁶³: "אופיר" (ביו"ד) או "אופר" (בלי יו"ד), או "חווילה", אם לכתבו בוא"ו או בבי"ת - הנה שם שנכתב בתורה, צריך לכתבו כמו שכתוב בתורה, ובמקרים רבים, אם נכתב באופן אחר, הגט פסול אפילו בדיעבד⁶⁴.
- 9 כמובן למדים משמות אנשים שבתורה לשמות אנשים שבגטין, ומשמות מקומות שבתורה - לשמות מקומות שבגטין. והדגשת רש"י "דברי אגדה" - מודיעתנו שפשוטו של מקרא היינו שזהו שם הבן. ואם-כן משם זה יש ללמוד הן לשמות אנשים, הן - למקומות. ולא עוד אלא שיש לומר שללמד על הכלל כולו יצא - שכשם שהשם "חצרמות" יש בו ב' פירושים: שם הבן, "על שם מקומו", כך גם השמות "אופר" ו"חווילה" וכו' יש לפרש בב' אופנים: שם איש, על שם המקום.
- 10 י. על-פי הנ"ל יתורץ פירוש רש"י בפרשה הקודמת:
- 11 על "כוש" ו"אשור" - מפרש רש"י⁶⁵: "עדיין לא היו, וכתב המקרא על שם העתיד". והקשה המהרש"א⁶⁶: "למה לא הזכיר גם חווילה דכתיב מקמיה⁶⁷, וכמו שכתוב בב"ר⁶⁸ גם כן גבי חווילה?" ועל-פי הנ"ל יתורץ:
- 12 כיון שמצינו באחד מבניו של "יקטן" - חצרמות - ששמו לא ניתן על-ידי יקטן, אלא "על שם מקומו", הרי אפשר לומר שכן הוא גם בנוגע ל"חווילה" (בנו של יקטן), ששמו לא ניתן על-ידי יקטן, אלא "על שם מקומו". ובמילא, יכול להיות ששם המקום "חווילה" הוא מששת ימי בראשית, ובשעה שבנו של "יקטן" התיישב שם, קראוהו "על שם מקומו". ואם-כן, אין הכרח שזהו "על שם העתיד".

הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום" (מהנחה בלתי מוגה).

(62) ראה שבת פז, סע"א. וש"נ.

(63) יו"ד, כט.

(64) ראה קב נקי (להרא"ד לאוואוט) פתיחה לסדר שמות כלל יח.

(65) בראשית ב, יד.

(66) כתובות יו"ד, ב.

(67) שם, יא.

(68) פט"ז, ב.

(57) לשון הכתוב - תהלים פד, ח.

(58) האזינו לב, טו.

(59) הל' יסוה"ת פ"ב ה"ו. מו"נ ח"א פ"ח.

(60) וראה ד"ה מקום בס' החקירה להצ"צ (עד, סע"ב ואילך).

(61) וכמ"ש (וישלח לב, יא) "קטנתי מכל החסדים וגו'", ש"מכל החסדים" נעשה אצלו הענין ד"קטנתי" (ראה תניא אגה"ק ס"ב).

וכן הוא הסדר התמידי אצל בני" - כמ"ש "ברכנו אבינו כולנו

כאחד באור פניך" (ראה תניא פל"ב), היינו, שהמשכת ברכתו של

הקב"ה היא כשנמצאים במעמד ומצב של "כולנו כאחד" (מצד

הקטנות והביטול), וכמאמר המשנה (עוקצין בסופה) "לא מצא

מה-שאיין-כן בנוגע ל"כוש" ו"אשור" - כיון שלא מצינו באחד מאחיהם שנקראו על שם מקומם, ועל-פי פשוטו של מקרא הרי זה השם שנקראו בו על-ידי הוריהם, לכן מוכרח מהם ש"כתב המקרא על שם העתיד".
 יא. כנ"ל - ההוראה מפנימיות התורה שבפירוש רש"י זה, שצריכה להביא ל"ועבדהו בלב שלם" כנ"ל - היא:
 צריכה להיות ההנהגה ד"חצרות" - לא להיות "מונחים" בתאוות המאכלים, הלבושים וכו', בקנאה וכו', אלא להתנהג בסדר של מאכלים פשוטים ולבושים פשוטים וכו'.
 ובכדי לחנך ילדים כאלו שיתנהגו בדרך כזו - צריכה להיות העבודה של "יקטן", ש"היה עניו ומקטין עצמו".
 והנהגה זו - מלבד זאת שמביאה שכר רוחני לעולם הבא - גם אוכלין פירותיה בעולם הזה, וכדברי רש"י: "לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו".

* * *

יב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל מים רבים גו'.

* * *

יג. השיעור בתניא⁶⁹ שיתחילו בעזרת ה' ללמד במוצאי שבת-קודש ברדיו⁷⁰, הוא - התחלת פרק מא, ששם מדובר אודות ענין שבו עוסקים בלהט ("אין וועלכן מען קאכט זיך"), וכמה וכמה פעמים.
 לאחר ששלמדו כבר ארבעים פרקים שבהם מבואר איך ש"קרוב אליך הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו"⁷¹, מגיעים לפרק מא, שבו נתבארו ענינים חדשים, ועד - ענינים נפלאים, שאינם מבוארים בגילוי בפרקים הקודמים (ובכלל - כן הוא בכל פרק, שיש בו דבר חדש על המבואר בפרקים שלפניו).
 התחלת הפרק הוא - שצריך לידע "ראשית העבודה ועיקרה ושרשה", שזהו יראה וקבלת עול מלכות שמים. ומבאר מהי ההתבוננות שמביאה לזה - שאף-על-פי שהקב"ה נמצא בכל מקום, הרי "מניח העליונים ותחתונים ומייחד מלכותו על עמו ישראל בכלל".
 אבל התבוננות זו כשלעצמה אינה "תופסת" עדיין (את האדם המתבונן) ככל הדרוש - שהרי ישנם הרבה יהודים, כן ירבו, גם בלעדיו, שמקבלים עליהם עול ומייחדים מלכותו יתברך, ומה נוגע כל-כך שיהיה עוד אחד - הוא בפרט? ועל זה מוסיף רבינו הזקן - "ועליו בפרט", שהקב"ה "מייחד מלכותו .. עליו בפרט"; נוגע שהוא יקבל עליו עול מלכותו יתברך.
 ועדיין יכולים לחשוב ש"ועליו בפרט" היינו כפי שהוא חלק מכלל ישראל, רק פרט אחד בלבד מכלל גדול ביותר,

- אף שמשמעות הלשון אינה כן, שהרי אומר "ומייחד", מלשון יחיד - ותיבת "ומייחד" קאי לא רק "על עמו ישראל בכלל", אלא גם על "ועליו בפרט" - שמזה מובן, שכל יחיד נוגע מצד עצמו, לא רק מצד היותו חלק מהכלל. אבל אפשר לפרש בדוחק שהכוונה היא לפרט כפי שהוא חלק מהכלל - ולכן מוסיף אדמו"ר הזקן (ראיה לדבריו, וגם להוציא מטעות זה), כי - הסיבה שצריכה להיות

מתחיל שיעור תניא ברדיו, ועי"ז יגיע הדבר גם ליהודי כזה שלולי הקריאה בעיתון לא הי' יודע אודות לימוד זה, ובמילא הי' מנצל מחצית שעה זו עבור ענינים בלתי-רצויים, או לכל-הפחות עבור עניני הרשות, ואילו ע"י מודעה הנ"ל ישמע ברדיו שיעור תניא, דברי חסידות ודברי התעוררות, ובודאי יפעלו הדברים עליו, יחד עם כל השומעים, וגם על אומר השיעור, כהלשון הידוע (ראה תורת מנחם - רשימת היומן ריש ע' שגד. וש"נ) "שיפעלו הדברים בי ובהשומעים" (מהנחה בלתי מוגה).
 (71) נצבים ל, יד.

(69) ראה גם שיחת ש"פ נח, בדר"ח מרחשון דאשתקד סכ"ג ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חל"ח ע' 211 ואילך). שם חל"ט ע' 119. וש"נ.

(70) ובהקדמה: ידוע (ראה תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ע' 224. וש"נ) שאין טוב במוחלט, אלא בכל דבר יש תעורבות רע, וכמו-כ - ובמכ"ש - אין רע במוחלט, אלא בכל דבר יש טוב. וכן הוא בנוגע ל"עיתונים" (שהרי נמצאים אנו במדינה שרוב תושבי קוראים עיתונים), שאע"פ שגורמים לבלבול וביטול זמן ועוד יותר וכו', הרי (מזה גופא שיש להם קיום) מוכרח שיש בהם גם טוב. ולדוגמא: נדפסה מודעה ב"עיתון" שבמוצאי ש"ק זה

- 1 התבוננות זו, היא משום ש"חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם", ולכן מחוייב כל אחד להתבונן שהקב"ה
- 2 "מייחד מלכותו .. עליו בפרט".
- 3 ציווי רבותינו ז"ל "חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם" - שאדמו"ר הזקן מביא כאן בתניא - הוא
- 4 במשנה סוף פרק ד דסנהדרין⁷⁴ (כפי שמציין אדמו"ר ה'צמח-צדק' על גליון התניא⁷²). ובמשנה הנ"ל
- 5 מדובר על כל אחד מישראל בתור יחיד (ולא בתור פרט מכלל ישראל) כדלהלן. ומזה שאדמו"ר הזקן
- 6 מביא לשון המשנה בקשר ל"ועליו בפרט", מוכח להדיא שכוונתו היא, שהקב"ה "מייחד מלכותו" על
- 7 כל אחד מבני-ישראל בתור יחיד.
- 8 יד. במשנה הנ"ל נאמר: "לפיכך נברא האדם יחידי ללמדך כו'" שכל אחד מישראל הוא "עולם
- 9 מלא", ומסיים: "לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם".
- 10 ולכאורה אינו מובן - מהו הדמיון:
- 11 אדם הראשון - אכן היה "עולם מלא", שהרי היה "יחידי", ולא היה לו על מי לסמוך, לא על עליונים
- 12 ולא על תחתונים, והיה צריך לבדו לפעול את כל ענין מלכותו של הקב"ה; אבל כשמדובר אודות יהודי
- 13 מהדורות שלאחרי-זה, כשישנם כמה וכמה מישראל, כן ירבו, גם בלעדיו, הממלאים את כוונת הבריאה
- 14 - איך אפשר לומר שמה ש"נברא העולם" הרי זה בשבילו, הרי הכוונה יכולה להתמלא גם על-ידי אחרים?
- 15 אומרת המשנה: לא! בענין זה דומה כל אחד לאדם הראשון. ואדרבה - "לפיכך": הסיבה לכך ש"נברא
- 16 האדם יחידי" היא "ללמדך", בכדי שכל אחד מהדורות הבאים ידע שהוא "עולם מלא", ובשבילו נברא
- 17 העולם. וכשם שעבודתו של אדם הראשון היתה נוגעת בתור יחיד, כך גם עבודתו של כל אחד נוגעת
- 18 בתור יחיד (ולא רק מצד היותו חלק מהכלל).
- 19 טו. מזה מתקבלת הוראה נוספת:
- 20 יכול אדם לחשוב, שאמנם נוגעת עבודתו בתור יחיד, אבל - רק בחלק שלו בעולם (אלא שגם זה נוגע
- 21 כיחיד ולא רק לפי שהוא חלק מהכלל) אבל לא לגבי העולם כולו.
- 22 ועל זה אומרים, שהוא דומה לאדם הראשון:
- 23 כשם שעבודתו של אדם הראשון היתה נוגעת לכל העולם כולו, ולא רק בנוגע לעולם זה, אלא לגבי
- 24 כל העולמות, שעל-ידי-זה שקיבל עליו עול מלכות שמים פעל עליה בכל העולמות, גם בעולמות
- 25 העליונים, ולהיפך, על-ידי חטא עץ הדעת גרם אדם הראשון ירידה בכל העולמות ואפילו בעולם
- 26 האצילות⁷³ [דאף שבאצילות "לא יגורך רע"⁷⁴, ואם-כן, מה נוגע שם חטא, מכל-מקום גם שם פעל החטא,
- 27 כיון שכל העולמות היו תלויים באדם הראשון] - כך גם בנוגע כל אחד ואחד: על-ידי הזזה ("א קער")
- 28 שאינה כראוי, פועל ירידה בכל העולמות, ולאידך גיסא, על-ידי פעולה טובה - מכריע את כל העולמות
- 29 לכף זכות (וכמרומו בפסק הרמב"ם³⁵) ופועל בהם עליו.
- 30 טז. וממשיך רבינו הזקן (שם), שיתבונן אשר "והנה הוי' נצב עליו"⁷⁵.
- 31 בפשטות אפשר היה לומר, שאדמו"ר הזקן משתמש (כדרך המחברים בדורות שלפניו, שלאחריו
- 32 ושבדורו) בלשון הפסוק בדרך מליצה. אבל, מהביאורים שישנם מאדמו"ר הזקן על ענינים שכתב בעצמו,
- 33 רואים, שכאשר מביא לשונות הפסוקים, הרי זה בדיוק ובכוונה.
- 34 בין הביאורים מרבינו הזקן על מאמרים שלו (שבכלל מועטים הם), ישנו הביאור על 'אגרת הקודש'
- 35 סימן זך, בענין פטירה והסתלקות. אגרת זו מלאה בלשונות מפסוקים שונים. וכשלומדים את האגרת
- 36 עצמה (ללא הביאור), לא נראית השייכות בין פרטי הלשונות לתוכן האגרת. לשונות אלו יש להם אמנם
- 37 המשך, וכשלומדים בשימת לב הרי זה חודר מתוך עריכות ("מיט א געשמאק") כו', אבל השייכות של
- 38 הלשונות לתוכן האגרת, נראית רק בכללות, ולא בפרטי התיבות שבהם וכו'. ואילו כשלומדים את הביאור
- 39 על האגרת, רואים איך שכל תיבה מלשונות הכתובים, מתאימה לתוכן הענין שבאגרת ומוסיפה בו ביאור.

(74) תהלים ה, ה. וראה לקו"ת במדבר ג, סע"ג. וש"נ.

(75) ויצא כח, יג.

(72) נדפס בקיצורים והערות לתניא ע' לו.

(73) כדאיתא בכתבי האריז"ל - הובא בלקו"ת מסעי פט, ג.

- וכל זה - בנוגע ל'אגרת הקודש', שבחיי אדמו"ר הזקן על-כל-פנים לא היתה נחשבת לתורה שבכתב של תורת החסידות. ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לספר התניא עצמו, שגם בחיי אדמו"ר הזקן היה תורה שבכתב של תורת החסידות⁷⁶, ובפרט לפי הידוע עד כמה דייק רבינו הזקן בכל אות בתניא, עד שבמקום אחד - אף הוא בפרק מא - התבונן במשך ששה שבועות אם לכתוב עם וא"ו (המוסיף) או בלא וא"ו⁷⁷. ומזה מובן, שכאשר מביא כאן לשון הכתוב "והנה הוי' נצב עליו", אין זה מפני שרוצה להשתמש בלשון של פסוק, אלא מפני שזה מוסיף ביאור בענין שאודותיו מדבר כאן.
- יז. על הפסוק "והנה הוי' נצב עליו", מצינו במדרש⁷⁸ ב' פירושים שנאמרו על-ידי שני אמוראים: "חד אמר עליו על סולם (שהקב"ה ניצב על הסולם ש"ראשו מגיע השמימה)", וחד אמר עליו על יעקב". וכיון שכאן בתניא לא מדובר על הסולם, הרי ברור שכוונתו בתיבת "עליו" היא - לפי הפירוש השני - על האדם המתבונן.
- הפירוש ש"עליו" קאי על יעקב - מבואר במדרש שם: "הרשעים מתקיימין על אלקיהם, ופרעה חולם והנה עומד על היאור"⁷⁹, אבל הצדיקים, אלקיהם מתקיימין⁸⁰ עליהם, שנאמר והנה הוי' נצב עליו". ולכאורה אינו מובן: מה מוסיף הענין של "הרשעים מתקיימין על אלקיהם" בהבנה של "והנה הוי' נצב עליו" (שלכן מביאו המדרש על פסוק ח)?
- ועל כן צריך לומר, שבכך מבאר המדרש שהפירוש ד"נצב" הוא כמו "עומד", וכמו "עומד" שבפסוק "והנה עומד על היאור":
- התוכן ד"והנה עומד על היאור" הוא, שעמידת וקיום פרעה - וכלשון המדרש "מתקיימין" - היו מהיאור. - כידוע⁸¹ שהסיבה לכך שהמצרים עבדו לנילוס היא מפני שממנו (מהמלאך - מזל ושר שלמעלה (על-ידי הנילוס) הנקרא "אלקיהם") קיבלו השפעתם. וענין זה לא היה דבר מרומה, אלא כן היה באמת - שקיבלו השפעתם מהנילוס (וטעוּתם התבטאה במחשבתם שהנילוס משפיע בכח עצמו, ואילו האמת היא שאינו אלא כגרזן ביד החוצב). -
- וכן הוא גם הפירוש ב"והנה הוי' נצב עליו" - ש"הוי'" נצב ומתקיים כביכול על יעקב, "צדיקים אלקיהם מתקיימין עליהם", שהקיום כביכול של אלקות הוא על הצדיקים.
- יש מפרשים⁸² - המובאים בחסידות - שמבארים ענין "אלקיהם מתקיימין עליהם" על-דרך מארזי⁸³ "מוסיפין כח בגבורה של מעלה". אבל זהו רק ש"מוסיפין כח" (ועל-דרך מאמר המדרש⁸⁴ - בפירוש הפסוק הנ"ל "והנה הוי' נצב עליו" - ש"האבות הן הן המרכבה", ש"מרכבה" פועלת (רק) עליה בהרכב). אבל כאן, הרי מזה שהמדרש מביא הדוגמא מ"והנה עומד על היאור", מובן (כנ"ל) שהקיום כביכול של "הוי'" - לשון מהוה⁸⁵ - הוא על צדיקים.
- ולכן משתמש כאן רבינו הזקן בלשון הפסוק "והנה הוי' נצב עליו", שכוונתו בזה, שהקיום של מלכותו יתברך הוא "עליו", על יהודי שמקבל עליו עול מלכות שמים. על-ידו דוקא נעשה הקב"ה מלך⁸⁶ (על-ידי תפלתו ובקשתו: "מלוך על העולם כולו" - נעשה כן בפועל).
- וזוהו "והנה הוי' נצב עליו", שזה ש"לעולם הוי' דברך נצב בשמים"⁸⁷, היינו, שהקיום של אלקות בעולם, ומלכותו של הקב"ה - שזהו פירוש תיבת "נצב": "נצב מלך"⁸⁸ - הרי זה "עליו".

(82) פי' מת"כ כאן.

(83) איכ"ר פ"א, לג.

(84) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

(85) זח"ג רנז, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיה"א רפ"ד.

(86) וזהו ג"כ ענין "שום תשים עליך מלך" (פ' שופטים יז,

טו - שמואב בהפרק להלן), שפירושו - שלפני השימה אין לו

מלך ועתה הוא מושים על עצמו מלך - ראה לקו"ת מסעי צ, ד.

(87) תהלים קיט, פט.

(88) מלכים"א כב, מח.

(76) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' רסא ואילך. וש"נ.

(77) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' רלו. וש"נ.

(78) ב"ר פס"ט, ג.

(79) ר"פ מקץ.

(80) מתקיימין - כן הוא גם בב"ר הוצאת תיאודור-אלבק שם

(וכן לקמן פפ"ט, ד). אבל בהוצאת רא"ם (ווילנא, תרל"ח וצילום

ממנה) ועוד (ראה הוצאת תיאודור כו' שם בחילופי נוסחאות

והערות) - "מתקיים".

(81) ראה לקו"ש חט"ז ע' 14. וש"נ.

- 1 וענין זה בא בהמשך למה שכתוב לפני זה, ש"חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם", שכל העולמות
- 2 תלויים בעבודתו של כל אחד מישראל (כנ"ל בארוכה), ולאחרי-זה מוסיף, שלא רק העולמות, אלא גם
- 3 "הוי" - לשון מהווה, וגם כהפירוש ב'בראשית רבה'⁸⁹: "הוי" שאתה אדון לכל בריותיך" - "נצב עליו".
- 4 הכל כביכול עומד ומתקיים בעולם על ידו⁹⁰.
- 5 יח. לאחר כן מוסיף רבינו הזקן עוד ענין - ועיקר גדול הוא: "ומביט עליו ובוחן כליות ולב אם
- 6 עובדו כראוי", היינו, שנוגע כביכול להקב"ה כיצד האדם עובד אותו:
- 7 יהודי יכול לחשוב: הן אמת שכל העולמות, ועד גם "הוי", תלויים בכך שהוא מקבל עליו מלכותו
- 8 יתברך, אבל די בכך שמכריז ("שרייט אויס") "שמע ישראל" בהתעוררות, שבזה מקבל עליו עול מלכותו
- 9 יתברך, ואחר-כך יכול להתנהג כרצונו.
- 10 ועל זה אומרים: לא! הקב"ה "מביט עליו ובוחן כליות ולב אם עובדו" - אם עבודתו היא כעבודת
- 11 עבד שעובד תמיד ובכל ענינו. לא די בכך שבראש השנה אומר "למנצח" עם כל שבעת הפסוקים,
- 12 וממליך את הקב"ה על-ידי תקיעת שופר ("שתמליכוני כו' בשופר"⁹¹); ביום הכיפורים מכריז "שמע
- 13 ישראל", "ברוך שם", "הוי" הוא האלקים" ומכוון למסור נפשו; ובשמיני-עצרת ושמחת-תורה רוקד
- 14 ושמח עם התורה, אלא מביטים על הנהגתו בכל יום ויום ובכל שעה ושעה,
- 15 - וכפי שממשיך ומביא דוגמא איך צריכה להיות ההכנה ללבישת טלית ותפילין, והרי לבישת תפילין
- 16 היא דוקא בימות החול, לא בראש השנה, לא ביום הכיפורים, ולא בשמיני-עצרת ושמחת-תורה -
- 17 "אם עובדו כראוי", ודוקא בזה (העבודה שבכל יום כו') תלוי קיום כל העולמות, ועד גם - הוי'
- 18 ש"נצב עליו".
- 19 יט. וממשיך רבינו הזקן ענין עיקרי נוסף:
- 20 ה"בכך" - "ועל כן" - של כל ההתבוננות (שהקב"ה "מייחד מלכותו .. עליו בפרט"; ש"חייב אדם
- 21 לומר בשבילי נברא העולם"; ש"הוי" נצב עליו" "ומביט עליו ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי") הוא
- 22 - ש"צריך לעבוד לפניו באימה וביראה",
- 23 ואיזו "אימה ויראה" - "כעומד לפני המלך":
- 24 לא כאדם הנמצא במדינת המלך, ורק שמו של המלך נקרא עליו, שכן הוא בכללות העולמות, שבהם
- 25 רק "הודו על ארץ ושמים"⁹²,
- 26 - וכמו שכתוב בפרק זה לפני-זה: "מלא כל הארץ - כבודו"⁹³, היינו, שבעולם יש רק "כבודו", ולא
- 27 העצמיות שלו, שהרי "מניח העליונים ותחתונים" (כנ"ל) -
- 28 אבל יהודי הוא "כעומד לפני המלך", לפני עצמותו יתברך,
- 29 וכשעומדים לפני המלך עצמו - אזי האימה ויראה היא באופן אחר לגמרי. וכידוע הסיפור שסיפר
- 30 כ"ק מו"ח אדמו"ר⁹⁴, שכאשר אדון האחוזה צייר במחשבתו הליכתו אל המלך, נפל עליו פחד גדול
- 31 כל-כך עד שנתעלף.
- 32 אמנם יחד עם האימה ויראה, צריך להיות גם שמחה, וכידוע⁹⁵ שעבודת ה' צריכה להיות בשמחה
- 33 דוקא, ש"שמחה פורצת גדר"⁹⁶; שמחה מסירה את כל המדידות וההגבלות המפריעות לעבודת ה',
- 34 ובעמדו "לפני המלך" - "עובדו כראוי" ובשמחה וטוב לבב.

(93) ישע"י ו, ג.

(94) נדפס בלקו"ד ח"א קסד, א ואילך.

(95) ראה רמב"ם הל' לולב בסופן. תניא פכ"ו. ובכ"מ.

(96) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.

(89) פי"ז, ד.

(90) וכידוע הפירוש בנוסח הברכות: "אלקינו (ועי"ז ואחר

(זה) מלך העולם" (ראה לקו"ת שם צא, ד).

(91) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(92) תהלים קמח, יג.

בס"ד. משיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון ה'תשנ"ב.

תרגום מאידית

כמ"ש רז"ל בשביל התורה כו' ובשביל ישראל כו'. ולאחר מכן ממשיך רש"י: "ואם באת לפרשו כפשוטו כך פרשהו, בראשית בריית שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וחושך וגו' (ואז הי') ויאמר אלקים יהי אור כו', שאין לך ראשית בתורה שאינו דבוק לתיבה שלאחריו".

ואינו מובן: מכיון ש"בראשית ברא" קאי בפשטות הכתובים על בריאת השמים והארץ, ורש"י עצמו אומר שהפירוש השני (ש"בראשית" קאי על הבריאה) הוא "כפשוטו", משא"כ הפירוש הראשון הוא "דרשוני" – מדוע מביא רש"י בכלל (שענינו של רש"י הוא פשוטו של מקרא) את הדרשה ש"בראשית" קאי על כוונת הבריאה (תורה וישראל) שהם קדמו ושלא בערך למעלה מהבריאה? ואפילו אם רש"י צריך (מאיזו סיבה) להביא דרשה זו, הי' לו עכ"פ להקדים את הפירוש "כפשוטו"?!

יתירה מזה: בנוגע לכללות פתיחת התורה ב"בראשית ברא גו'" מפרש רש"י (בפירושו לפני זה), ש"לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם²⁴ שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית כו'". ומזה מובן, שהתחלת התורה היא לא בענין תורה (ומצוות) וישראל, אלא בנוגע לבריאה עצמה ("כח מעשיו הגיד לעמו"²⁵). ואעפ"כ מביא אח"כ רש"י ש"בראשית" קאי (לא על הבריאה) אלא על התורה וישראל²⁶!

ג. ויש לומר הביאור בזה:

מלשון חז"ל ש"בראשית" היא כוונת ותכלית כל הבריאה – "בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית" – מובן, שזה

...ב. הענין יובן ביתר ביאור לפי דברי חז"ל בדיוק הלשון "בראשית" [מקדם ברא אלקים אין כתיב כאן, ומתחילה אין כתיב כאן, אלא בראשית¹⁸] – "בשביל התורה שנקראת¹⁹ ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו²⁰ ראשית תבואתו"²¹.

מכיון שדרשת חז"ל היא על תיבת "בראשית" – דקאי בפשטות הכתובים על ראשית בריאת שמים וארץ עם כל פרטי הבריאה (כמדובר בהמשך הכתובים) – מסתבר לומר, ובפרט על פי הידוע²² ששני פירושים בתיבה אחת יש ביניהם שייכות (וכפי שרואים זאת בלימוד מתיבת "שעטנז" – "שוע טווי ונוז"²³), שדרשה זו אינה שוללת את הפירוש הפשוט ב"בראשית" (דקאי על ראשית הבריאה), אלא היא באה להוסיף את הדרש דקאי על תורה וישראל שנקראו "ראשית".

לפי זה דרוש ביאור בשייכות בין פירוש חז"ל לפירוש הפשוט – בפשטות ה"ז שני פירושים שונים מן הקצה אל הקצה: לפי דרשת חז"ל אין תיבת "בראשית" מתייחסת לבריאת העולם אלא לתורה וישראל ("בשביל התורה כו' ובשביל ישראל") – שקדמו לבריאה והינם שלא בערך למעלה מהבריאה?

הקושיא מתחזקת יותר לפי פירוש רש"י על הפסוק, שמביא את שני הפירושים, וז"ל: "אין המקרא הזה ("בראשית ברא") אומר אלא דרשוני,

(18) תנחומא (באבער) בראשית ג. ועד"ז ביל"ש עה"פ (רמז ב). מדרש לקח טוב עה"פ.

(19) משלי ח, כב.

(20) ירמ' ב, ג.

(21) פרש"י ורמב"ן עה"פ. – ובתנחומא שם: מהו בראשית אלו ישראל שנקראו ראשית (וראה שם ה בנוגע לתורה). וביל"ש שם: אלא בראשית בזכות ישראל ראשית. וכ"ה בלק"ט שם.

ובב"ר עה"פ (פ"א, ד): ששה דברים קדמו לבריאה"ע כו' וישראל כו' מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר. ובויק"ר פל"ו, ד: שמים וארץ לא נבראו אלא בזכות ישראל דכתיב בראשית ברא אלקים ואין ראשית אלא ישראל. וביל"ש ירמ' רמז רסד: לא נברא העולם אלא בזכות ישראל שנאמר ראשית תבואתו וכתיב בראשית ברא אלקים.

(22) ראה לקו"ש ח"ג ע' 782. ובכ"מ.

(23) נדה סא, ב.

(24) בא יב, ב.

(25) תהלים קיא, ו.

(26) אבל ראה תו"ח פרשתנו ד"ה בראשית הב' פ"ד (ח, א), שבזה מבאר רש"י שטעם הפתיחה עם "בראשית" (שאם יאמרו אוה"ע לישראל כו'), הוא מפני שבריאת העולם היא בשביל התורה ובשביל ישראל, ששלימות עבודתם היא בארץ ישראל. וראה לקמן ס"ה.

ולכן בחירה אמיתית שייכת רק בנוגע לגוף
 ה"נדמה בחומריותו לגופי אומות העולם": כאשר
 מדובר על נשמתו של יהודי – אין שייך לומר "ובנו
 בחרת", שהרי הנשמה היהודית, שהיא "חלק
 אלוהי ממעל ממש"³¹, אין בה שום דמיון לאומות
 העולם להבדיל, וממילא אין מתאים על זה הלשון
 בחירה. ועד"ז בכללות – כאשר מדובר על יהודים
 כפי שהם למעלה מכל עניני העולם ואומות העולם
 – גם לא שייך לומר על זה הלשון בחירה. דוקא
 על גוף היהודי, הנמצא למטה בין העמים,
 ו"נדמה" לגופי אוה"ע – שייך הענין של "ובנו
 בחרת", "בך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה
 מכל העמים (דוקא)"³², "אתה בחרתנו (דוקא) מכל
 העמים"³³.

יתר על כן: דיוק לשון התניא הוא "גוף החומרי
 הנדמה בחומריותו לגופי אוה"ע", ולא "גוף הגשמי
 הנדמה בגשמיותו" – שכן: גם הגוף הגשמי של
 היהודי הוא שונה (גם) בגשמיותו מגופי אוה"ע
 (מצד זיכרון הגוף (דם ובשר) הנעשה ע"י כשרות
 האכילה ושתי' (הנעשים דם ובשר כבשרו)³⁴,
 וכיו"ב), ממילא אין שייך על זה (גוף הגשמי)
 בחירה אמיתית, כי בזה שונה היהודי מהאינר-
 יהודי; דוקא ב"גוף החומרי הנדמה בחומריותו
 לגופי אוה"ע" – שחומריות היא הדרגה הכי
 תחתונה [כפשטות הענין, שחומר יסודו מעפר,
 היסוד והנברא התחתון ביותר, והכל דשין עלי'³⁵],
 ולכן הוא "נדמה (בחומריותו) לגופי אוה"ע" – על
 זה (זקוקים לבחירה ובה) ה' "ובנו בחרת מכל
 עם ולשון", בחירת הקב"ה שלמעלה מטעם ודעת
 ב"גוף החומרי" של יהודי.

[ולכן לא שייך שהכוכבים ומזלות של אוה"ע
 ישאלו על כך: הרי גם אוה"ע הינם ברואי של
 הקב"ה (כמו היהודים) וגם הם צריכים לקבל
 מזונם מהקב"ה ככל הנבראים (כולל היהודים),
 ועד כפי שטענת ה'לעומת זה' היתה "הללו עובדי

1 שהתורה וישראל הם "ראשית" ("מחשבתן של
 2 ישראל קדמה לכל דבר"²⁷) אין המדובר (רק) כפי
 3 שהם לגמרי נעלים מהבריאה (כי אז לא מתאים
 4 לומר שהם "ראשית" הבריאה, ושהבריאה נבראת
 5 בשבילם, שזה מורה על שייכות ביניהם), אלא
 6 (בעיקר) כפי שהם (התורה וישראל) (באים לידי
 7 ביטוי גם למטה, כפי שהם) חלק מהבריאה – הם
 8 "ראשית" הבריאה, שבשבילם נברא העולם.

9 וכפי שמוכן מהלשון "ראשית" גופא:
 10 משמעותה של "ראשית" היא – "כמו" "ראשית
 11 תבואתה" (דקאי על ישראל) – שה"ראשית" היא
 12 מלכתחילה (אינה נפרדת משאר התבואה, אלא היא
 13 נמצאת) ביחד כדבר אחד עם כל התבואה, ואח"כ
 14 בוחרים בה כ"ראשית תבואתו".

15 ויובן לפי הביאור בתניא בלשון התפלה²⁸ –
 16 "ובנו בחרת מכל עם ולשון":

17 אדמו"ר הזקן מבאר בתניא²⁹, ש"ובנו בחרת
 18 מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה
 19 בחומריותו לגופי אומות העולם". מכיון³⁰ שבחירה
 20 שייכת דוקא בין שני דברים שונים זה לזה (בענין
 21 המבוקש); בדברים שאין להם צדדים שונים, שאין
 22 שום תכונות משותפות לשניהם, הם נמצאים בשני
 23 מקומות או בשתי דרגות שונות, אין מתאים לומר
 24 עליהם הלשון בחירה, שכן תלוי מה רוצים והיכן
 25 נמצאים, וממה נפשך: או שהבחר (ורצונו) נמצא
 26 "במקומו" של הדבר הראשון, או "במקומו" של
 27 הדבר השני.

28 בבחירה – זה שהוא בוחר באחד מהם (ולא
 29 בשני) אין זה בגלל טעם כלשהו, אלא רק משום
 30 שכן בחר. אם הוא בוחר דבר מסויים בגלל טעם
 31 (בגלל מעלה הנמצאת בדבר) – גם זו אינה בחירה
 32 אמיתית, בחירה חפשית – היות והטעם פועל
 33 שתהי' נטי' אשר מכריחה אותו לבחור דבר זה;
 34 בחירה אמיתית (בחירה חפשית) היא כאשר אין בה
 35 שום טעם ושום נטי' כו', אלא בחירתו היא רק
 36 משום שכן הוא רוצה.

(31) איוב לא, ב. תניא רפ"ב.

(32) ואתחנן ז, ו. ועד"ז בפ' ראה יג, ב.

(33) נוסח תפלת יו"ט.

(34) ל' התניא פ"ה (ט, סע"ב).

(35) ראה ב"ר פמ"א, ט ובמ"כ שם. וראה תו"א ויגש מג,

סע"ד.

(27) ב"ר שם.

(28) בברכת "אהבת עולם" דתפלת שחרית.

(29) פרק מט (סט, סע"ב ואילך).

(30) ראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 219. שיחת ש"פ ראה תשמ"ז

ס"ד.

31 [אך חילוק עיקרי יש בין תורה וישראל⁴⁵:
32 התורה, גם כפי שירדה למטה, הרי היא נשאת
33 בקדושתה⁴⁶, משא"כ גוף היהודי הוא יש נברא
34 גשמי וחומרי; ולאידך – ה"ובנו בחרת" (בחירת
35 העצמות) היא דוקא בגוף הגשמי של היהודי,
36 שמחשבתן של ישראל קדמה אפילו לתורה⁴⁷ (ולכן
37 אין התורה תנאי בבחירת העצמות בגוף)⁴⁸].

38 ד. עפ"ז מובן החידוש בפירוש חז"ל על
39 "בראשית" – "בשביל התורה שנקראת ראשית
40 ובשביל ישראל שנקראו ראשית":

41 עיקר החידוש בזה הוא – לא שהתורה וישראל
42 הינם "ראשית" בעצם (מצ"ע), למעלה לגמרי
43 מהבריאה, אלא – שגם כפי שהם בתוך הבריאה, עד
44 לגוף החומרי של היהודי, מתגלה שהם "ראשית" כל
45 הבריאה (שבשבילם נברא העולם).

46 וזהו התיווך בין שני הפירושים ב"בראשית"
47 (ראשית הבריאה, ותורה וישראל שנקראו ראשית
48 שלמעלה מהבריאה) – שענין זה שתורה וישראל הם
49 למעלה מהבריאה (ראשית), נעשה חלק מהבריאה
50 עצמה; היות ותורה וישראל נעשים חלק מהבריאה
51 ("בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"
52 בפירושו הפשוט), עד לגוף החומרי (של ישראל)
53 ה"נדרמה בחומריותו לגופי אוה"ע" (ולולי ענין
54 הבחירה אין שום חילוק ביניהם) – ובדרגא זו גופא
55 (בבריאה) נתגלה וניכר בכל העולם שהם "ראשית"
56 של העולם (כפירוש הדרש).

57 ולכן מקדים רש"י את הפירוש ("דרשוני")
58 "בשביל התורה כו' ובשביל ישראל" – כי לא זו

1 ע"ז והללו עובדי ע"ז³⁶ – מדוע א"כ נבדלים
2 היהודים? אלא הסיבה לכך, כי "ובנו בחרת מכל
3 עם ולשון", ובחירה היא דוקא במקום שיש דמיון
4 בין שני דברים, והוא בוחר באחד מהם, בלי שום
5 טעם].

6 מזה מובן, שזה שישראל הם "ראשית" של
7 הבריאה אין זה רק בנוגע לנשמה (המובדלת
8 מהעולם) אלא גם בנוגע לגוף. ואדרבה: בגוף
9 החומרי של יהודי הנדמה בחומריותו לגופי אוה"ע
10 יש עליו לגבי המעלה שיש ליהודים מצ"ע (מצד
11 נשמתם או מצד תכונותיהם וגופם הגשמי כו') –
12 היות ודוקא בו (הגוף החומרי) נתגלתה בחירתו
13 של הקב"ה, ובחירה אמיתית היא רק בעצמות
14 ומהות³⁷ (שאין לו עלילה וסיבה שקדמה לו ח"ו³⁸).

15 וי"ל שכשם שזה בנוגע לישראל ה"ראשית"
16 (הראשון), כך, מעין ובדוגמת זה, גם בנוגע לתורה³⁹
17 (ה"ראשית" השני) – שלימות התורה היא דוקא
18 כפי שניתנה כאן למטה, ובאופן שהתורה לא
19 בשמים היא⁴⁰, ופסקי דיני התורה תלויים דוקא
20 בהכרעת השכל הגשמי של היהודים⁴¹. ועד
21 שהתורה "נסעה וירדה כו' עד שנתלבשה בדברים
22 גשמיים וענייני עולם הזה שהן רוב מצוות התורה
23 ככולם והלכותיהן ובצירופי אותיות גשמיות בדיו
24 על הספר כו"⁴²; וכאשר התורה נמצאת למטה –
25 מתגלה בה מעלתה העצמית, ובלשון הפיוט⁴³:
26 "טוב סחרה מכל סחורה מפז ומפנינים יקרה",
27 שגם כפי שהתורה נמצאת ב"עולם הסחורה",
28 רואים כי "טוב סחרה מכל סחורה כו'", ושליומד
29 התורה אסור לאוה"ע⁴⁴, ע"ד המדובר לעיל בנוגע
30 לגוף החומרי של היהודי

(45) ראה סה"מ תש"ה ס"ע 122 ואילך.

(46) כמאחז"ל "אין דברי תורה מקבלין טומאה" (ברכות כב,

א).

(47) ראה תדבא"ר "שני* דברים קדמו לעולם תורה וישראל
ואיני יודע איזה מהם קודם, כשהוא אומר צו את בני ישראל דבר
אל בני ישראל אומר אני ישראל קדמו".

(48) ראה סה"ש תנשא ח"ב ע' 816 ואילך.

(*) להעיר מהפיוט "אחד מי יודע" (ששייך לחג הפסח) – "תשנה מי
יודע... תשנה ירחי לידה", ועד"ו שאר המספרים, הן אלו שלפני
תשנה ("שמונה מי יודע" וכו' עד "אחד מי יודע"), והן אלו שלאחרי
תשנה, "עשרה", שוה"ע "העשירי יח" קודש", "אחד עשר", שוה"ע
"אחד עשר יום מחורב", בחי' שלמעלה מעשרת הדברות שניתנו
בחורב ("מחורב"), ו"שנים עשר", י"ב השבטים (כל יושבי עליו),
ו"שלשה עשר", בגימטריא אחד, שקשור עם "אחד אני יודע, אחד
אלקיני שבשמים ובארץ".

(36) ראה זח"ב קע, ריש ע"ב. מכילתא בשלח יד, כת. ועוד.

(37) ראה לקו"ש שם. וש"נ.

(38) ראה תניא אנה"ק ס"כ (קל, סע"א ואילך).

(39) להעיר מנוסח ברכת ההפטרה: הבוחר בתורה ("על שם
ודעת מחרון נבחר" (משלי ח, י) – אבודרהם סדר שחרית של
שבת ופירושה) כו' ובישראל עמו.

(40) נצבים ל, יב.

(41) ראה ב"מ נט, ב. שבת פט, א. שמו"ר פט"ו, ב. וראה

ב"מ פו, א (וראה כס"מ לרמב"ם ה' טומאת צרעת ספ"ב).

(42) תניא פ"ד (ח, ב).

(43) פיוט "שישו ושמוחו בשמח"ת".

(44) עד שעכ"ס שפוסק בתורה ה"ז היפך מציאותו, "חייב

מיתה" (סנהדרין נט, רע"א. רמב"ם ה' מלכים פ"י ה"ט), ו"לא

יעסוק אלא בשבע מצות שלהן בלבד" (רמב"ם שם).

לישראל), אלא אפילו כפי שישראל נמצאים
 בעוה"ז הגשמי והחומרי יחד עם אוה"ע (שאת
 כולם "ברא אלקים" שווים בחומריותם, "כל הארץ
 של הקב"ה היא" בשוה), ויש מקום לטענה
 "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים",
 בהיותה "נחלת גוים" שהקב"ה "ברצונו נתנה להם"
 – שם נתגלה ש"אתה בחרתנו מכל העמים", ו"כח
 מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים", כי כשם
 שהקב"ה בחר בישראל, כך הוא גם בחר – "ברצונו
 נטלה מהם ונתנה לנו" – לתת את ארץ ישראל⁵⁵,
 הארץ הנבחרת (מבין כל הארצות)⁵⁶ לעמו הנבחר.

ולחוסוף, שבוה ש"נתנה לנו" את ארץ ישראל
 הגשמית (ברצונו ובבחירתו), באה לידי ביטוי
 בגלוי בעוה"ז הגשמי והחומרי, בחירתו של
 הקב"ה בעם ישראל (גם כפי שהם נמצאים
 בחומריות העולם).

ויש לקשר זה גם עם המשך הפרשיות: לאחר
 פ' בראשית ופ' נח (כנ"ל סוס"ד), מגיעים לפ' לך
 לך, שבה מסופר איך הקב"ה אומר לאברם "לך לך
 מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר
 אראך". הגם שאברם נמצא בגשמיות וחומריות
 העולם – "ארצך", "מולדתך" ו"בית אביך" – ה"ה
 צריך לצאת משם ולהנתק מזה וללכת "אל הארץ
 אשר אראך", והקב"ה נותן לו אח"כ את ארץ
 ישראל (את שבעה הארצות ואת הקיני קניזי
 וקדמוני⁵⁷) כנחלת עולם⁵⁸ עבור בני". ועי"ז נעשה
 "אראך" גם בפירושו הפנימי⁵⁹ – "אראה ואגלה
 אותך בעצמך", שע"י שהיתה אצלו הליכה שלא
 בערך, מגלה הקב"ה – ע"י בחירתו בבנ"י – את
 מציאותו האמיתית של אברהם ושל כל יהודי (מי
 הוא ומה הוא).

ו. ע"פ הנ"ל מובן גם העילוי של שבת
 בראשית (כאשר קוראים בתורה את כל פ'
 בראשית), אשר כפי ש"מתייציבים" בה – כך זה
 נמשך:

יש לומר ששתי המעלות הנ"ל בבנ"י (כפי שהם
 מצד נשמתם) למעלה מהעולם, ומעלתם בעולם

1 בלבד שאין זה סתירה למציאות העולם (הפירוש
 2 הפשוט ב"בראשית ברא"), אלא אדרבה: בזה
 3 מתבטאת שלימות העולם עצמה, וזה מגלה את
 4 פנימיות הכוונה של מציאות העולם – שכל
 5 הבריאה, "את השמים ואת הארץ", היא בכדי
 6 לגלות את מעלת הבחירה בישראל (ותורה). ועד
 7 שיורגש בעולם בפשטות המעלה שתורה וישראל
 8 הינם "ראשית" בערך לשאר חלקי הבריאה⁴⁹.

9 ויש לקשר זה גם עם סיום פרשת בראשית
 10 (נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן⁵⁰) – "ונח מצא
 11 חן בעיני ה'": 'מצא חן' בעיני ה' ה"ז למעלה מכל
 12 ענין של טעם כו'⁵¹, ע"ד ענין הבחירה. וע"פ הידוע
 13 שזכירת נח "וגם את נח באהבה זכרת" (בפסוקי
 14 זכרונות בראש השנה) הינה "מצד עצם מעלת
 15 נשמות ישראל"⁵² (למעלה מטעם ודעת כו'), יש
 16 לומר שיש לזה קשר להתחלת הפרשה "בראשית",
 17 "בשביל ישראל שנקראו ראשית". וכך זה נתגלה
 18 בעולם – שבגלל ש"נח מצא חן בעיני ה'" הצילו
 19 הקב"ה מהמבול. ועד שזה גם הביא למצב של
 20 "אלה תולדות נח נח"⁵³, נייחא לעליונים ונייחא
 21 לתחתונים⁵⁴, שגם בתחתונים (גשמיות וחומריות
 22 העולם) נעשה נייחא.

23 ה. בזה יובן גם השייכות עם פירוש רש"י
 24 הראשון על "בראשית" – "לא הי' צריך להתחיל
 25 את התורה אלא מהחודש הזה לכם כו' ומה טעם
 26 פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת
 27 להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם
 28 לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים,
 29 הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא
 30 בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם
 31 וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו":

32 החידוש בזה הוא – לא שתורה וישראל הינם
 33 למעלה מהעולם (כפי שזה בא בהדגשה במצוות
 34 התורה מתחיל מ"החודש הזה לכם", שניתנו דוקא

(49) ראה תו"ח שבעה ערה 26 (ז, ג) שגם לפי פירוש השני
 בפרש"י ("בראשית בריית שמים וארץ גו' ויהי אור") נרמז שזהו
 "בשביל התורה כו' ובשביל ישראל", שזהו"ע ד"ויהי אור" – אור
 תורה ומצוות.

(50) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(51) ראה לקו"ש ח"ה ריש ע' 46. וש"נ.

(52) המשך תער"ב ח"א ע' תח.

(53) ר"פ נח.

(54) ב"ר פ"ל, ה. וראה גם זח"א נח, ב.

(55) ראה תו"ח שבעה ערה 26.

(56) מכילתא בתחלתו.

(57) לך לך טו, יח ואילך.

(58) כמ"ש לפנ"ז (יג, טו) "לך אתננה ולזרעך עד עולם".

(59) תו"א לך יא, ב. וראה סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 39 ואילך.

נמצאים בנ"י בדרגת "ראשית" למעלה מכל הענינים, 39
ואדרבה – בשבילם נברא הכל, בהיותם העם 40
הנבחר, בהם בחר הקב"ה (שבבחירה זו אין שייך 41
שום שינוי). 42

[אילו היתה מתבטאת כל המעלה של היהודי 43
כ"ראשית" רק במעלת הנשמה ובמעלת תכונות 44
נפשו וגופו לגבי אוה"ע – ה' אז מקום לומר, שזה 45
רק במצב ובתנאי שהנשמה מאירה בגלוי, אך לא 46
במצב של העלם והסתור על גילוי הנשמה, כבזמן 47
הגלות; אך מכיון ש"ובנו בחרת מכל עם ולשון 48
הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי 49
אוה"ע", הרי הבחירה קיימת תמיד]. 50

מהנ"ל מובן, שאפילו כאשר יהודי נמצא בגלות 51
תחת שעבוד מלכיות, "מפני חטאינו גלינו 52
מארצנו" 62 – הנה הגם שאין רואים בגלוי איך 53
שהנשמה היא בדרגת "ראשית" – הרי הגוף הגשמי 54
והחומרי של היהודי נמצא בדרגת "ראשית", בגלל 55
בחירתו של הקב"ה בגוף. ולכן מובן, שלא זו בלבד 56
שאינן היהודים נמצאים תחת השליטה של אוה"ע 57
ח"ו (לא רק מצד נשמותיהם אלא גם מצד הגופים 58
שלהם) 63, אלא אדרבה: (גם בזמן הגלות) הם 59
"ראשית" כל הבריאה, ובשבילם נבראו כל אוה"ע 60
ושאר חלקי העולם. [ועד שגדלות אומות העולם 61
תלוי ביהודים, כדאיתא 64, ש"בכל דור ובכל זמן, 62
אומה שישראל תחתם בגלות מתנשאת על כל 63
הגוים"]. 64

ואע"פ שבגלות נמצאים יהודים ב"שעבוד 65
מלכיות" 65, וישנו ציווי של "דינא דמלכותא 66
דינא" 66, ו"לא ימרדו באומות" 67, אל תתגרה 67

1 מצד "אתה בחרתנו" הרי בזמני השנה ה"ז בא
2 לידי ביטוי (בכללות) בהבדל בין חודש תשרי
3 לשאר חדשי השנה: בחודש תשרי, המרוכה
4 במועדות, בא לידי ביטוי בגלוי (בעיקר) איך
5 שיהודים נמצאים למעלה מהנהגת העולם,
6 ובמיוחד בשמע"צ ושמח"ת (סיום המועדים) –
7 כאשר קיים המצב של "היו לך לבדך ואין לזרים
8 אתך" 60, "אנא ומלכא בלחודוהי" 61, ורואים איך
9 שמחים יהודים עם התורה, כשהם למעלה מכל
10 הענינים; ובשאר חדשי השנה העבודה היא
11 (בעיקר) בתוך העולם.

12 ובשבת בראשית (הסיום של חודש תשרי
13 וההתחלה של חדשי השנה מתחיל משבת מברכים
14 חשון) ישנם שני הענינים: המעלה של תורה
15 וישראל כפי שהם "ראשית" בעצם (למעלה
16 מעולם), וכפי שהם "ראשית" של העולם. ולכן
17 מקבלים אז את הכח, אשר עוד טרם שיוצאים
18 מחודש תשרי לעשות את העבודה בעולם, כל אחד
19 בשליחותו הפרטית בחיי היום יום, קוראים בתורה
20 "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ",
21 שהכוונה ב"בראשית" היא "בשביל התורה
22 שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית"
23 – שזה נותן את הכח אשר כפי ש'מתייצבים' בשבת
24 בראשית כך ימשך במשך כל השנה, שגם בתוך
25 העבודה בעובדין דחול בגשמיות וחומריות העולם,
26 תורגש המעלה של בנ"י כעם הנבחר "אתה בחרתנו
27 מכל העמים".

28 ז. ע"פ הנ"ל – שמעלת בנ"י כעם הנבחר באה
29 לידי ביטוי בגלוי (ואדרבה – דוקא) כפי שהם
30 נמצאים בעוה"ז הגשמי והחומרי – יש מזה 'נפקא
31 מינה' בפועל, שהיא עיקר ויסוד באופן איך צריך
32 יהודי לעשות את עבודתו, ובפרט בזמן הגלות:

33 מכיון שהכל – כל העולם – נברא "בשביל
34 ישראל", וזה בא לידי ביטוי גם בעוה"ז הגשמי
35 והחומרי בזה ש"ובנו בחרת" בגוף החומרי של
36 היהודי "הנדמה בחומריותו לגופי אוה"ע" – הרי
37 מובן שבכל מעמד ומצב, בכל זמן ובכל מקום,
38 אפילו במצב חומרי ביותר, אפילו בזמן הגלות –

(62) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.

(63) ומה שאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר ש"רק גופתינו נמסרו
לגלות ושעבוד מלכיות" (שיחת ג' תמוז תרפ"ז – סה"ש תרפ"ז
ע' 169. סה"מ תרפ"ז ע' קצו. ובכ"מ) – הפירוש בזה בנוגע
להענינים שבהם "דינא דמלכותא דינא" וכיו"ב, ובנוגע לזה
שבזמן הגלות חלק מהשפעת החסדים לישראל עובר להם
באמצעות אוה"ע, כדלקמן בפנים.

(64) תו"ח לך צב, א. וראה חגיגה יג, ב. מכיתא בשלח יד,
ה. ועוד.

(65) ראה ברכות לד, ב. וש"נ. ועוד.

(66) גיטין י, ב. וש"נ. וראה בארוכה אנציקלופדי' תלמודית

בערכו (כרך ז ע' רצה ואילך). וש"נ.

(67) כתובות קיא, רע"א.

(60) משלי ה, יז. שמו"ר פט"ו, כג.

(61) ראה זח"ג לב, א. וראה זח"א רח, ב. – וראה סה"מ

מלוקט ח"א ע' שסג. וש"נ.

ולמעלה מאוה"ע, וזה שישנו ציווי "דינא דמלכותא" 29
דינא" אין זה בגלל שהוא תחת שעבוד וממשלת 30
אוה"ע⁷⁶, אלא משום שכך קבע הקב"ה את הסדר 31
בגלות ("מפני חטאינו"). 32

ומזה מובן גם שהחסדים שישראל מקבלים ע"י 33
חסידי אוה"ע בזמן הגלות, ואשר לכן צריכים 34
להודות להם, עד ש"ודרשו את שלום העיר גו' כי 35
בשלומה יהי' לכם שלום"⁷⁷ – אין זה בגלל 36
שיהודים זקוקים לחסדיהם ח"ו, דאדרכה: "חסד 37
לאומים חטאת"⁷⁸; וכאשר מקבלים מהם חסדים 38
שמסייעים ליהודי בעניני תומ"צ – אין זה "חסד 39
לאומים", אלא חסד מהקב"ה (הממשיך זאת 40
ליהודים ע"י אומות העולם, משום שכך רוצה 41
הקב"ה שיהי' הסדר בזמן הזה), ובמילא אין זה 42
"חטאת" ח"ו. 43

ח. ולהוסיף, שהענין הנ"ל בשבת בראשית 44
מודגש ביתר שאת ובגלוי בשנה זו – ה'תשנ"ב, 45
אשר יהודים מציינים זאת כר"ת: "הי' תהא שנת 46
נפלאות בה", ו"נפלאות בכל" ("בכל מכל כל")⁷⁹. 47

"נפלאות" – נו"ן פלאות⁸⁰ – מבטא שלימות 48
בגילוי בחי' פלא, שאפילו פעם אחת פלא הריהו 49
מובדל ומפורש מענינים אחרים, ועאכו"כ נ' 50
פלאות. ולהוסיף, שנ' קשור גם עם יובל שנים, 51
הנקרא "עולם"⁸¹ (נצחיות). 52

ו"הי' תהא שנת נפלאות בה" מרמז, אשר נוסף 53
ל"שנת אראנו נפלאות" בשנה שעברה – שבודאי 54
נפעל בזה בשנה זו הענין ד"מעלין בקודש"⁸² – 55
נוסף בשנה זו ששנה זו תהי' (באופן של תהא – 56
בהוייתה תהא⁸³) "נפלאות בה" – הנפלאות יהיו 57

בגוים⁶⁸, וכיו"ב – הרי הטעם לכך הוא, לא בגלל 1
שליהודים יש מורא ופחד מפני אוה"ע (בזמן הגלות) 2
ח"ו, שכן אדרכה: יהודים הם בבחי' "ראשית" 3
שבשבילים נבראו אוה"ע, אלא הפירוש בזה הוא, 4
ע"ד הציווי "אל תצר את מואב ואל תתגר במ 5
מלחמה"⁶⁹ (ועד"ז בנוגע לעמון⁷⁰), שאין זה (כאילו 6
עצה טובה) בגלל שבנ"י צריכים לירא מהם (בגלל 7
כוחם) וזקוקים להם, אלא כפי שמפורש בפסוק⁶⁹ 8
הטעם: "כי לא אתן לך מארצו ירושה כי לבני לוט 9
נתתי את ער ירושה". זאת אומרת: כך קבע הקב"ה 10
את הסדר, כשם ש"ברצונו נתנה לנו" את ארץ 11
ישראל, כך "ברצונו נתנה להם" את ארצות עמון 12
ומואב, ולא לבנ"י, ולכן "אל תתגר במ מלחמה"⁷¹. 13
ועד"ז בנוגע ל"אל תתגרה באומות" ו'דינא 14
דמלכותא דינא' (וכיו"ב), הרי אין זה בגלל פחד⁷² 15
ח"ו, אלא משום שכך קבע הקב"ה וציווה שכן צריך 16
להיות הסדר בזמן הגלות; אך מובן ופשוט שאין 17
זה נוגע כלל וכלל בכך שישראל (גם בזמן הגלות) 18
הם העם הנבחר, ה"ראשית" של כל העולם וכל 19
אוה"ע. 20

זאת אומרת שנוסף לזה ש"דינא דמלכותא 21
דינא" ה"ז רק בנוגע לענינים גשמיים מסויימים 22
(דיני ממונות, מיסים וארגוניות⁷³ וכיו"ב), אך לא 23
בנוגע לעניני תורה ומצוות שעליהם יש הוראה 24
ברורה בתורה⁷⁴ [ובלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר⁷⁵: 25
נשמותינו לגלות לא גורשו ולשעבוד מלכיות לא 26
נמסרו] – הרי גם בנוגע לגופים וגשמיות 27
(וחומריות) של יהודי, נשאר הוא תמיד "ראשית" 28

(68) ראה פסחים ק"ג, א.

(69) דברים ב, ט.

(70) שם, יט.

(71) ועפ"ז מובן מה ש"לא אסר להם על מואב אלא מלחמה אבל מיראים היו אותם כו', אבל בבני עמון נאמר ואל תתגר במ שום גריו בשכר כו'" (פרש"י שם, ט). וגם מה ש"עמון ומואב טיהרו בסיתון" (גיטין לח, א) – כי האיסור הוא מפני ציווי ה' "אל תתגר במ מלחמה", אבל באופן המותר "מיראים היו אותם", ועד שאפשר לכובשם (ע"י סיחון).

(72) ולהעיר ממאחז"ל (ברכות ז, ב): א"ר יוחנן משום רשב"י מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה כו'.

(73) ראה שו"ע חו"מ סס"ט ס"ח. שו"ע אדה"ז הל' גזילה וגניבה ס"ט. מקומות שבהערה הבאה.

(74) ראה ספר השיחות תש"ג ע' 83 (ושם, שכן הוא בנוגע למנהגי ישראל, שתורה הוא). וראה ויק"ר ספ"ג, הובא בפרש"י דניאל ג, טז (בנוגע למיסים וארגוניות). ובבחי' ר"פ מטות (בנוגע לכל התומ"צ).

(75) שיחה שבהערה 63.

(76) כמ"ש "עבדי הם", "ולא עבדים לעבדים" (בהר כה, מב. ב"מ י, א). וכידוע דברי מהר"ל (גבורות ה' פס"א) שבגאולת מצרים קיבלו בני"מ מעלה עצמית דבני חורין, ואין המקרה דגלות שלאח"ז מבטל זה כלל.

(77) ירמ' כט, ז. וראה אבות פ"ג מ"ב: הוי מתפלל בשלומה של מלכות כו'. ועוד.

(78) משלי יד, לד. וראה ב"ב י, ב. וראה תניא ספ"א.

(79) ראה קונטרס משיחות ש"פ נציבים תנש"א סעיף י (לעיל ע' 20).

(80) זח"א רסא, ב.

(81) קידושין טו, א. מכילתא ופרש"י משפטים כא, ו.

(82) ברכות כח, א. וש"נ.

(83) ראה ברכות יג, א. מגילה ט, א. יז, ריש ע"ב. בכורות ד,

ב. ובכ"מ.

ובתחלת שנה זו (שנת נפלאות בה) – בנוגע להיתר
היציאה והסיוע ממדינה ההיא בעליית אחינו בני"י
לארץ ישראל, כנ"ל.

ויש לומר שהדרך בכל זה נסללה ע"י הפעולות
של גדולי ישראל במשך הדורות עם אוה"ע,
ובמיוחד – של רבותינו נשיאנו [מתחיל מאדמו"ר
הזקן, שהתערב בעניני העולם, כידוע השתדלותו
בנצחוננו של אלכסנדר על נפוליון לטובת בני"י
(ברוחניות). וי"ל, שעתה נעשתה טובת בני"י
במדינה ההיא גם בגשמיות, ע"י סיוע המדינה
ההיא שיהודים יוכלו לצאת משם, כנ"ל].

ויהי רצון, שיתוסף בזה עוד יותר ועוד יותר
באופן דמוסיף והולך ואור, עד שיתבטלו כל
ההגבלות בהשפעת חסד לבני"י ובהכרת מעלתם של
ישראל ובבעלותם על ארץ ישראל [אשר לכל יהודי
– גם בזמן הזה – יש לו חלק בארץ ישראל]⁸⁸,
בהתאם לדברי רש"י בריש פרשתנו: "כח מעשיו
הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו
אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם
ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של
הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו,
ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו"
[וכפי שהוכחו בימים אלו ממש באסיפה של
אוה"ע, שארץ ישראל ובמיוחד חברון, שייכת
ליהודים, ככתוב בתורה, ובלשונם ב"בייבעל", אשר
גם הם מחשיבים אותו כספר קדוש].

ט. מכל הנ"ל מובן בפשטות עד כמה מושללת
בתכלית ההכרזה שהתפרסמה לאחרונה – שיהודים
בארץ ישראל צריכים להכנע ללחץ של אוה"ע
בקשר לארץ ישראל בגלל אל תתגרה באומות,
היות והם (היהודים) נמצאים תחת השליטה של
אוה"ע ותלויים בחסדיהם, עד – יותר מכך:
שההצלה וקיום היהודים בארץ ישראל (היתה)
תלוי באוה"ע, ר"ל היל"ת!...

לכל לראש (א): ר"ל לומר שהקיום דיהודי הוא
בספק ר"ל היל"ת. עם ישראל הוא נצחי היות והם
עם ה' והקב"ה הינו נצחי (כמ"ש⁸⁹ "אני ה' לא
שניתי ואתם בני"י לא כליתם", ועוד, ועוד).

1 (לא רק פרט בשנה, אלא) ענין השנה, ו"נפלאות
2 בכל", בכל הענינים.

3 וי"ל שהגילוי של "נפלאות בה" (נפלאות
4 המובדלים ומופרשים לגמרי) מתבטאים בגילוי של
5 בחירת הקב"ה בישראל (אשר בחירה היא בבחי'
6 פלא, למעלה מכל הענינים, כנ"ל).

7 וכפי שכבר ראינו בגלוי את הנפלאות בתחילת
8 שנה זו – בהמשך לנפלאות בשנה שעברה –
9 במיוחד בקשר לזה, שמדינה ההיא (רוסי')
10 משחררת ומסייעת לאלפי אלפי יהודים לעלות
11 לארץ ישראל (ולמקומות נוספים), אשר במ יחולים
12 הם לחיות במלוא החפשויות בחייהם הפרטיים –
13 גילוי מעלתם של ישראל, באופן שגם אוה"ע
14 מכירים בזה ומסייעים.

15 ובהקדים, אשר – הגילוי וההכרה של העולם
16 ושל אוה"ע במעלתם של ישראל מתחזק מדור
17 לדור, כשאנו מתקרבים יותר ויותר לגאולה
18 האמיתית והשלמה, כאשר יקויים "והלכו גוים
19 לאורך"⁸⁴, "והיו מלכים אומנים ושרותיהם
20 מניקותיך"⁸⁵, וכו'.

21 וכהכנה לזה, הרי במשך הדורות – גם בזמן
22 הגלות – רואים שאפילו אוה"ע מכירים בכך
23 שהיהודים הם העם הנבחר. כנראה בכ"כ מדרשי
24 חז"ל [לדוגמא: הגמרא בזבחים⁸⁶, שמלך מאוה"ע
25 סייע שיהודי יהי לבוש "לכבוד ולתפארת",
26 "אקיים בך והיו מלכים אומנים", ועוד].

27 וכידוע גם, שאוה"ע קוראים ליהודים בלשונם
28 (גם כאשר הם מדברים ביניהם) – ה"עם הנבחר".
29 ובזה נוסף עוד יותר בדורות האחרונים⁸⁷,
30 ובמיוחד – במדינת ארצות הברית (ועוד מדינות),
31 אשר היא מדינה של חסד, המתירה ליהודים
32 לעשות עבודתם מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף,
33 ועוד מסייעת בזה, ומסייעת ליהודים בארץ ישראל
34 וכו'.

35 ובזה גופא – נוסף יותר מכך בשנים האחרונות,
36 ובפרט בשנה שעברה (שנת אראנו נפלאות)

(84) ישע"י ס, כג.

(85) שם מט, כג.

(86) יט, רע"א.

(87) וכידוע כמה סיפורים עם רבותינו נשיאנו שאוה"ע חלקו

להם כבוד (ראה לדוגמא בנוגע לאדמו"ר מהר"ש – סה"מ מלוקט

ח"ד ע' כו).

(88) ראה לקו"ש ח"כ ע' 309. ס' השיחות תשמ"ט ח"ב ע'
442. וט"ו.

(89) מלאכי ג, ו.

לזה, כי מובן ופשוט, שאל תתגרה באומות וכו' 35
 אין זה נוגע ח"ו כלל וכלל ל"בראשית בשביל 36
 ישראל" ול"אתה בחרתנו" – וכמדובר לעיל (ס"ז). 37
 ועוד ועיקר (ד): הרי מובן בפשטות, שכאשר 38
 המדובר הוא בענין קיום התומ"צ – לא שייך על זה 39
 הציווי אל תתגרה וכו'. ועאכו"כ בנדו"ד – כאשר 40
 המדובר הוא על פיקוח נפשות בעקבות החזרת 41
 השטחים, כפסק הדין בשולחן ערוך אורח חיים 42
 סימן שכט (כמדובר כמ"פ), ש"נכרים שצרו על 43
 עיירות ישראל... אם באו על עסקי נפשות... ואפילו 44
 עדיין לא באו אלא ממשמשים לבוא יוצאים עליהם 45
 בכלי זיין ומחללים עליהם את השבת... ובעיר 46
 הסמוכה לספר אפילו אינן רוצין לבוא אלא על עסקי 47
 קש ותבן מחללין עליהן את השבת שמא ילכדו העיר 48
 ומשם תהא הארץ נוחה ליכבש לפנייהם". 49
 י. ויהי רצון שיחזור בדבריו. אפילו דוד המלך 50
 אמר⁹⁴ "שגיאות מי יבין" [ועאכו"כ שלא יגדילו 51
 הטעות, ע"י אמירת פירושים וביאורים וכו' היפך 52
 האמת, והרי בין כך ובין כך זה לא יעזור, ורק יגרע, 53
 שכן "אמת מארץ תצמח"⁹⁵]. 54
 ועוד ועיקר – אשר בכלל לא יצטרכו לדבר 55
 ולשלול ענינים כאלו, ומכאן ולהבא – ידברו רק 56
 בשבחם ומעלתם של כל אחד מישראל, 57
 ובמיוחד – ע"י שהם מוסיפים בלימוד התורה 58
 וקיום המצוות, כולל ובמיוחד – בשיעורי חת"ת, ר"ת 59
 חומש תהלים תניא (כרגיל להזכיר על כך בזמן 60
 שמתחילים ללמוד תורה מתחלתה בשמחת תורה), 61
 ועוד והוא העיקר: שיתוסף בהכרת כל העולם 62
 כולל אוה"ע, במעלתם ושבחם של ישראל – 63
 "בראשית בשביל ישראל", וכן – שארץ ישראל 64
 שייכת לעם ישראל, ועד – שלימות הגילוי בזה, 65
 בגאולה האמיתית והשלימה, כאשר נוסף לז' 66
 הארצות יהי' לנו גם את קיני קניזי וקדמוני⁹⁶, 67
 ותיכף ומיד ממש, בשבת בראשית הי' תהא 68
 שנת נפלאות בה – גילוי נפלאות הקב"ה, עד 69
 לעיקר הנפלאות – "כימי צאתך מארץ מצרים 70
 אראנו נפלאות"⁹⁷, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י 71
 משיח צדקנו, 72

שנית (ב): כל יהודי יודע בפשטות, שהתחלת 1
 ופתיחת כל התורה כולה היא: "בראשית", ורש"י 2
 מפרש ע"ז: "בשביל התורה שנקראת ראשית 3
 ובשביל ישראל שנקראו ראשית!" 4
 מובן איפוא בפשטות ממש, שלא אוה"ע הם 5
 בעה"ב על בני ר"ל! 6
 והיות שזוהי ההתחלה ופתיחה של כל התורה 7
 – הן תורה שבכתב והן תורה שבע"פ ("פירושה" 8
 של תושב"כ שניתנה יחד עם תורה שבכתב⁹⁰) שזה 9
 כולל "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש"⁹¹, 10
 התורה שנלמדה ונתוספה אצל בני במשך כל 11
 הדורות – הרי מובן, ש"בראשית, בשביל התורה 12
 שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית", 13
 זהו יסוד בכל התורה כולה. 14
 [כמובן בפשטות, ובמכ"ש וק"ו מזה שכל ענין 15
 שבתורה – גם הסדר שבתורה – הוא בתכלית 16
 הדיוק⁹², עאכו"כ בנוגע ל"בראשית", ההתחלה של 17
 כל התורה. שהתחלה של כל דבר, אפילו בלשון בני 18
 אדם, היא בדיוק הכי גדול, עאכו"כ בתורה⁹³]. 19
 ולמרות זה – נעמד יהודי להכריז בפומבי לפני 20
 כו"כ עשירות מישראל אשר באו לשמוע "תורה" 21
 – שקיומם של ישראל תלוי באוה"ע!... 22
 הפליאה בדבר חזקה יותר בבואנו עתה מהימים 23
 טובים של חודש תשרי כאשר יהודים אמרו כמה 24
 פעמים בתפילותיהם "אתה בחרתנו מכל העמים!" 25
 ועד כדי כך הדבר בפשטות – שאף אחד לא 26
 'חלם' שיש צורך להבהיר זאת. ובפרט ליהודי.... 27
 – אפילו אוה"ע מכירים בכך שבנ"י הם העם 28
 הנבחר. ובמשך הדורות הי' זה דבר הפשוט. עד 29
 שאפילו בדורות שהיו העלמות והסתרים כו' 30
 (כבזמן המשכילים וכיו"ב), לא הי' נעמד רב שיש 31
 לו סמיכה ומכריז דבר כזה! 32
 ו(ג) ה"טענה" של אל תתגרה באומות וכו' 33
 והחסדים שמקבלים מאוה"ע – אין לה כל שייכות 34

(90) הקדמת הרמב"ם לספר היד בתחלתה.

(91) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר רפמ"ז. הנסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252 הערות 20-21.

(92) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 629 בהערה.

(93) ובפרט שפתיחת התורה בבראשית ("פתח בבראשית") חידוש היא, ד"לא הי' צריך להתחיל התורה אלא מהחודש הזה לכם כו'" (פרש"י ר"פ בראשית).

(94) תהלים יט, יב.

(95) שם פה, יב.

(96) פרש"י לך לך טו, יט. ועוד.

(97) מיכה ז, טו.

- 1 והולכים תיכף ומיד ל"אלה תולדות נח נח",
 2 נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים, ולאחר מכן –
 3 ל"לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ
 4 אשר אראך", שכל בניי – כולל אלה הנמצאים
 5 לע"ע בחו"ל נכולל אבות חסידות חב"ד – אדמו"ר
 6 הזקן, אדמו"ר האמצעי והצמח צדק (הנמצאים
 ב"ארצך", "מולדתך" ו"בית אביך"; האדיטש,
 ניעזשין, ליובאוויטש), וכל רבותינו נשיאנו וכל
 הצדיקים והיהודים שבכל הדורות, הולכים לארץ
 הקודש, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, בבית
 המקדש השלישי, בקדש הקדשים, ותיכף ומיד
 ממש.

המשך בעמוד ג

ומצד שמציאותו היא "אמת הוי' לעולם", לכן כל הנבראים נמצאים ממנה, ובלעדי אינן להם מציאות כלל⁵, כדאיתא בספרים⁶ שבהסיר אות אלף (המרמזת על "אלופו של עולם") ממלת "אמת", נשאר מלת "מת", היפך החיים.

ב. כשם ש"אמת הוי' לעולם" היא המקור לכל עניני העולם, כך גם צריכה להיות עבודתו של כאו"א מישראל, שנקרא "עולם קטן"⁷: ש"אמת הוי'" שבו תחדור בכל הפרטים שבו, והוא ע"י שבתחלת היום הולך לבית הכנסת ואח"כ "בית הכנסת לבית המדרש"⁸, שעיי"ז מקבל את הכח לעבודתו בעולם (ע"י התפשטות נפש האלקית בגופו בשעת התפלה⁹ (בהכנ"ס), וע"י הכח שמקבל יכול למשול ביצה"ר ובחלקו בעולם ע"י התורה (בהמ"ד), תבלין ליצה"ר¹⁰, וכפשוטו – שהתורה היא הוראה בכל דרכיו), וזה נותן לו הכח לפעול בכל עניני העולם – "הנהג בהם מנהג דרך ארץ" (שלאחרי בהכנ"ס ובהמ"ד)¹¹.

ו"אמת הוי' לעולם" פועלת בו בכל עניניו, גם בעניני הרשות, כמ"ש הרמב"ם¹² "שהחכם ניכר כו' במאכלו ובמשקו וכו'", וניכר בו שהוא "החכם" (ש) עיניו בראשו¹³, ו"מלט הוא את העיר (הקטנה) בחכמתו"¹⁴. עד לגמר עבודת היום, שאז עושה חשבון צדק מכל אשר פעל באותו יום, ואומר "בידך אפקיד רוחי גוי' א-ל אמת"¹⁵ (בדוגמת "ואמת הוי' לעולם").

ועיי"ז מברר ומזכך את העולם הפרטי שלו ופועל גאולה פרטית, וזה מזרז ומביא את שלימות הברור והזיכוך של כל העולם כולו, שהיא גאולה הכללית לכל העולם כולו, במהרה בימינו¹⁶.

(5) ראה רמב"ם שם.

(6) חדא"ג מהרש"א סנהדרין צז, א (ד"ה בלא זמני). וראה מאו"א מע' אמת.

(7) תנחומא פקודי ג. ת"ז תס"ט (ק, א). ועייג"כ אדר"נ פלא"א. קה"ר א, ד. זח"א קלד, ב. מו"נ ח"א פ"ע ב. לקו"ת במדבר ה, ס"ע א.

(8) ברכות סד, א.

(9) ראה לקו"ת פינחס עט, ד. ובכ"מ.

(10) ראה קידושין ל, ב.

(11) ברכות לה, ב. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סי' קנה-ו.

(12) הל' דעות רפ"ה.

(13) קהלת ב, יד.

(14) שם ט, טו. וראה נדרים לב, ב.

(15) בקשעמ"ט מתהלים לא, ו.

(16) מלקו"ש חיי"א ע' 13 (משיחת אחש"פ ה'תשכ"ט).

בס"ד. שיחת יום ג' פ' נח, א' דר"ח מרחשון ה'תשנ"ב. ביחידות כללית לאורחים שיחיו

בלתי מוגה

- 1 א. "פותחין בברכה"¹ – כנהוג בכל פעם שכו"כ מישראל נפגשים יחד, ובוזה גופא – ברכה מיוחדת
- 2 בקשר ובשייכות לתוכנו של הזמן שבו נפגשים יחד, ולתוכנה של הפגישה.
- 3 ובנדו"ד – פגישה שמתקיימת בסיומו של חודש תשרי, כשיוצאים לעבודה בעניני העולם, שאז נפרדים
- 4 גם איש מרעהו וחוזרים איש איש למקומו, לעבוד עבודתו בחלקו בעולם, כדי למלא את השליחות המוטלת
- 5 על כאו"א מישראל וכל בני, אנשים נשים וטף – לעשות לו ית' דירה בתחתונים².
- 6 ב. והענין בזה:
- 7 ענינו המיוחד של חודש תשרי – מרומז בשמו – "תשרי" אותיות רשית³, ראשית השנה, כולל גם
- 8 "ראשית" מלשון "ראש", כלומר, לא רק התחלת השנה אלא גם ה"ראש" דכל השנה⁴, כמו ה"ראש"
- 9 שבאדם שבו משכן השכל, שעל ידו מתקבלות ההחלטות וההוראות בנוגע להנהגת כל אברי הגוף.
- 10 אמנם, בנוגע להמעשה בפועל – לא מספיקה ההחלטה וההוראה מהשכל שבראש, אלא יש צורך
- 11 בפעולת אברי הגוף, רמ"ח אברים⁵ ושס"ה גידים, שעל ידם דוקא באה ההחלטה וההוראה דהשכל שבראש
- 12 לעולם המעשה, ודוגמתו בהנמשל, שהפעולה בעניני העולם – שעל ידה ממלאים את השליחות העיקרית
- 13 לעשות לו ית' דירה בתחתונים – היא במשך חדשי השנה שלאחרי חודש תשרי, כיון שחודש תשרי הוא
- 14 בדוגמת הראש שבו מתקבלת ההחלטה וההוראה (בלבד) בנוגע להנהגת אברי הגוף, ושאר חדשי השנה
- 15 הם בדוגמת אברי הגוף שעל ידם נעשית הפעולה בעולם המעשה.
- 16 ג. וביאור הענין בעומק יותר:
- 17 כללות הבריאה היא "בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית"⁶, היינו, שתורה
- 18 וישראל הם ה"ראש" (ראשית) דכללות הבריאה.
- 19 [ויתירה מזה – שקשורים עם ה"ראש" דהקב"ה, כביכול, שהרי התורה היא חכמתו של הקב"ה (שכל
- 20 שבראש), ומחשבתן של ישראל קדמה לכל, אפילו לתורה⁷, ועד שנקראים "לי ראש"⁸, כיון שקשורים
- 21 עם מהותו ועצמותו ית'].]
- 22 ומזה מובן שכל הענינים שבבריאה ישנם תחילה בה"ראש", בתורה ובישראל, ומזה (ולאח"ז) נמשכת
- 23 ובאה מציאותם בעולם, בכל סדר ההשתלשלות שנחלק לג' (ד') עולמות, עד לעוה"ז הגשמי.
- 24 וכמודגש במאמר⁹ "אסתכל באורייתא וברא עלמא" – שלכל לראש ישנה מציאות הדבר בתורה,
- 25 ולאח"ז נמשכת ויורדת בעולם.
- 26 ויש לומר הפירוש הפנימי בזה – שכאשר מסתכלים באורייתא אזי רואים את כל הענינים כפי שהם
- 27 בשרשם ומקורם, שזוהי מציאותם האמיתית, ומציאות אמיתית זו ממשיכים גם במציאותם של כל הענינים
- 28 כפי שהם למטה.
- 29 ולדוגמא: כשלומדים בתורה אודות בריאת שמים וארץ וכל צבאם – "בראשית ברא אלקים את

נחשבים בתור "ראש" שמנהיג את כל הגוף, אלא בתור אבר פרטי
בהגוף, שיש לו תפקיד מיוחד.
(6) פרש"י ר"פ בראשית.
(7) ראה ב"ר פ"א, ד.
(8) פ"ח שער הלולב פ"א.
(9) זח"ב קסא, רע"ב.

(1) ע"פ פתיחת אגרת הראשונה באגה"ק שבתניא. וראה
לקו"ש חכ"ד ע' 641 בהערה. וש"נ.
(2) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.
(3) בעה"ט עקב יא, יב.
(4) ע"ד המבואר בדרושי חסידות בנוגע לר"ה – "ראש"
דייקא (לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. ובכ"מ).
(5) וכיניהם גם כמה אברים שמקומם בראש, אבל אינם

השמים ואת הארץ¹⁰, "את השמים לרבות ותולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיה"¹¹ – יודעים שלכל לראש ישנה המציאות דשמים וארץ כפי שהם בתורה [כלומר, לא רק תיבות התורה שמדברים אודות שמים וארץ, אלא מציאות של שמים וארץ כפי שהם בתורה¹², שזוהי המציאות האמיתית דשמים וארץ¹³], ולאחרי שישנה המציאות האמיתית דשמים וארץ כפי שהם בתורה, ה"ז נעשה השרש ומקור שממנו ירדו ונשתלשלו שמים וארץ גשמיים, שיש להם שטח, אורך ורוחב, עומק או גובה, כמארו¹⁴ "מן הארץ עד לרקיע מהלך ת"ק שנה ועוביו של רקיע מהלך ת"ק שנה".

ואף שהשתלשלות שמים וארץ גשמיים משמים וארץ שבתורה הו"ע של ידידה [שהרי אינה דומה מציאות הדבר כפי שהוא בתורה למציאות הדבר לאחר שבה באופן של המשכה למטה בעולם], הרי, תכלית כוונת הבריאה היא לעשות לו ית' דירה בתחתונים, היינו, להעלות את השמים והארץ התחתונים לדרגה כזו שבהם תשתקף המציאות האמיתית דשמים וארץ כפי שהם בתורה ובישראל, ה"ראש" דכללות הבריאה, שכן, השלימות האמיתית היא כשישנה ההתאמה בין ה"ראש" לשאר אברי הגוף עד להעקב שברגל, כמו באדם, שגם פעולת העקב שברגל בענין ההליכה והריצה היא בהתאם להחלטה וההוראה דהשכל שבראש.

ד. וזוהי כללות העבודה שנעשית במשך השנה כולה, לאחר סיומו של חודש תשרי: כל זמן שנמצאים עדיין בחודש תשרי (גם לאחר סיום המועדים), לא עוסקים (כ"כ) בעניני העולם, שמים וארץ כפשוטם, אלא עיקר העבודה היא בנוגע לשמים וארץ כפי שהם בתורה ובישראל, ה"ראש" (תשרי אותיות רשית) דהבריאה; ולאחרי חודש תשרי מתחילה עיקר העבודה בעניני העולם, שמים וארץ כפשוטם, כפי שיורדים ונמשכים מה"ראש" (תורה וישראל) לשאר אברי הגוף עד להעקב שברגל (במציאות העולם).

וענין זה משתקף גם אצל בני" בנינוג להראש ואברי הגוף עד לעקב שברגל שלהם¹⁵ – שבחודש תשרי עיקר העבודה היא בענין ה"ראש", שזהו"ע לימוד התורה, כולל ובמיוחד פנימיות התורה, הבנה והשגה באלקות, "דע את אלקי אביך (ועי"ז) ועבדהו בלב שלם"¹⁶, ולאחרי חודש תשרי עיקר העבודה היא באברי הגוף, כלי המעשה, שעל ידם נעשית העבודה בעולם.

ושלימות העבודה היא כשישנה ההתאמה בין הראש, לימוד התורה, עם אברי הגוף עד להעקב שברגל, עבודה בעולם, היינו, שהעבודה בעולם היא בהתאם להוראת התורה, שע"ז משלימים את הכוונה העליונה בכללות הבריאה, לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

וזהו גם תוכן הפתגם הידוע¹⁷ "עשה כאן ארץ ישראל" (ששליחותו של כאו"א מישראל היא לעשות במקומו ארץ ישראל) – שבכל מקום שנמצא, בביתו ובחדרו הפרטי, צ"ל עבודתו באופן שיהי' ניכר שמקום זה הוא בבחינת "ארץ ישראל", בית וחדר של "ישראל", שכן, דירה (בית) הראוי' לשמה היא כזו שניכר בה מהותו של הדר בה, כמובן שאינה דומה דירת אדם פשוט לדירת אדם בינוני או אדם חכם, וכמו כן אינה דומה דירה של "כל העמים" לדירה של העם הנבחר מכל העמים ("אתה בחרתנו מכל העמים"), דירה של ישראל, "לי ראש".

ה. ובכל הנ"ל יש נתינת כח מיוחדת כשמתאספים כו"כ מישראל יחדיו – לפני שחוזרים איש איש למקומו למלא שליחותו בחלקו בעולם לעשות שם ארץ ישראל:

(14) חגיגה יג, א.

(15) כפי שרואים בסדר החיים דכל אדם, ובפרט אצל בני"א, אתם קרויין אדם" (יבמות סא, רע"א), שיש ענינים הקודמים במעלה וחשיבות, ולכל לראש השכל שבראש, ויש ענינים שבאים לאחר"ז, ועד לענינים הכי אחרונים, בדוגמת העקב שברגל.

(16) דה"א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, ב. ועוד.

(17) אגרות קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' תפה.

(10) בראשית א, א.

(11) פרש"י שם, יד.

(12) שהרי נוסף על עניני התורה כפי שהם בתורה, כמו עשרת הדברות, תורה שבתורה, וכן עניני המצוות כפי שהם בתורה – ישנם גם פרטי הענינים דשמים וארץ וכל צבאם כפי שהם בתורה. (13) ויש כמה פירושים בתוכן המציאות דשמים וארץ שבתורה (ראה – לדוגמא – סה"מ תרנ"א ע' פט ואילך (מהזהר וכו')).

- 1 כאשר כו"כ מִישראל מתאספים יחד נעשה ענין נעלה ביותר, כמ"ש¹⁸ "הנה מה טוב ומה נעים שבת
2 אחים גם יחד", היינו, שאין לך דבר שהוא כל כך טוב ונעים כמו "שבת אחים גם יחד", כבנדר"ד, שכו"כ
3 מִישראל (אנשים נשים וטף) מתאספים יחד (באופן המותר ע"פ תורה, שאז דוקא ה"ז "טוב" ו"נעים")
4 במקום זה, בית-כנסת ובית-מדרש, בית תפלה ובית לימוד, ובית מעשים טובים וצדקה, כולל גם סעודות
5 מצוה, ובפרט קידושים בשבתות ובימים-טובים, כמנהג ישראל כו"כ מקומות לערוך אותם במקום מרווח
6 וציבורי, בבית-כנסת ובית-מדרש שאליו מתקבצים לתפלה בציבור ב' פעמים¹⁹ או ג' פעמים ביום.
- 7 ומהמעלות שבזה – לכל לראש בעצם העובדה שאחדותם של ישראל גורמת נחת-רוח ותענוג
8 להקב"ה²⁰, ועי"ז ניתוסף גם בהשראת השכינה, כמארז"ל²¹ "אכל בי עשרה שכינתא שריא", "אפילו
9 כשאנינם עוסקים בדברי תורה"²², ועאכו"כ כשעוסקים בדברי תורה, כדברי המשנה²³ "שנים שיושבים
10 ועוסקים בתורה [די"ל הפירוש, שכאשר שנים יושבים²⁴ הרי בודאי שהתוצאה מזה היא שעוסקים
11 בתורה]²⁵ שכינה שרוי ביניהם", ועאכו"כ שלשה, חמשה ועשרה.
- 12 ו. ואחדות זו לוקחים עמהם גם כשנפרדים איש מרעהו וחוזרים איש למקומו:
13 הפרידה איש מרעהו צריכה להיות מתוך החלטה גמורה שאין זו אלא פרידה בגשמיות, אבל ברוחניות
14 נשארים בתוקף האחדות באופן ד"מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" גם בשעה שנמצאים איש איש
15 במקומו.
- 16 ולא עוד אלא שבבוא כאו"א למקומו, בכל ד' רוחות העולם, כולל גם "איי הים", בחצי כדור התחתון,
17 ותחתון שבתחתון, מביא עמו את ענין האחדות ומפיצו במקומו, כך, שאצל כל בני" בכל מקומות
18 פזוריהם נעשה הענין העיקרי – אחדות ישראל.
- 19 וענין זה מתבטא גם בכך שאומרים בהתחלת כל יום קודם התפלה "הריני מקבל עלי מצות עשה של
20 ואהבת²⁶ לרעך כמוך"²⁷, היינו, שהקבלה היא לא רק בלב, אלא באה גם ע"י אמירה בדיבור, "עקימת
21 שפתיו הוי מעשה"²⁸, ולאח"ז ממשיכים "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל"²⁹, היינו, שבכל מקום
22 שנמצאים כל אחד ואחת מִישראל ה"ה במעמד ומצב של אחדות, שלכן ה"ז באופן ד"מה טובו", כמו
23 ש"מה טוב .. שבת אחים גם יחד".

(18) תהלים קלג, א.

(19) באותם בתי-כנסיות שבהם נוהגים להתפלל מעריב תיכף לאחר מנחה. – ולהעיר גם מ"ש בתוספות ריש מסכת ברכות (ד"ה מאימתי) ש"מאיה טעם אנו מתפללין ערבית מיד לאחר פלג המנחה", "מבעוד יום", וי"ל הטעם משום שבימים ההם, ימי הביניים, ה' צורך בשמירה מיוחדת בלילה (ראה גם תור"ה מברך), ולכן השתדלו להתפלל ערבית קודם הלילה, משא"כ בזמננו זה שנעשה בעולם מנוחה ושלום אחוה ואחדות (שזהו מהתיקונים שניתוספו בעולם בדורות האחרונים דוקא), גם בלילה אין צורך בפעולה מיוחדת של שמירה, כיון שישנה בגלוי פעולת השמירה ד"ה שומרך ה' צלך על יד ימינך" (תהלים קכא, ה), ובפרט ע"י המזוזה, כדאייתא בזהר (ח"ג רסג, ב) שעז"נ ה' ישמר צאתך* ובואך מעתה ועד עולם" (שם, ח), שכן, התחלת המזוזה היא בפסוק "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד**", שבזה מרומזת בעלותו של הקב"ה (א', שרומז על אלופו של עולם) על כל העולם, ז' רקיעים והארץ (ח') וד' רוחות העולם (סמ"ק הובא בב"י אור"ח סי' סא ד"ה וכתב סמ"ק).
(20) ראה סה"ש ה'ש"ת ע' 157. אגרות-קודש אדמו"ר

מוהרי"צ ח"ג ע' תיג.

(21) סנהדרין לט, א.
(22) תניא אגה"ק סכ"ג.
(23) אבות פ"ג מ"ו.
(24) "יושבים" – גם במובן של התיישבות, מנוחת הגוף ומנוחת הנפש.
(25) ועד"ז "אפילו אחד שיושב ועוסק בתורה", כיון שכל אחד מִישראל רוצה לחיות חיים אמיתיים – "להיות מִישראל .. לעשות כל המצוות כו" (רמב"ם הל' גירושין ספ"ב), אלא, שאין זה דומה למעלת לימוד התורה בשנים, שע"ז ניתוסף בהפלות והחידוש בתורה, וגם בהמסקנא דאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, שצריך לידע שאין זה דעת יחיד, אלא דעת רבים, מיעוט רבים שנים.
(26) קדושים יט, יח.
(27) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 374. וש"נ.
(28) סנהדרין סה, א.
(29) בלק כד, ה.

(*ושייך במיוחד לאלה הנמצאים כאן – שיצאו ממקום דירתם ובאו לכאן בתור אורחים.

(** נוסף על אמירת פסוק זה בדיבור ב' פעמים ביום, וגם בקריאת שמע שעל המטה, ובימים שמתפללים מוסף גם בקדושת כתר (וביורה"פ – גם בנעילה).

- ז. והעיקר – שמזה באים תיכף ומיד להמעמד ומצב ד"מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל" בארצנו הקדושה, ש"בנערנו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו" ³⁰ מתיישבים כולם יחד ("שבת אחים גם יחד") באהלים ומשכנות שבארצנו הקדושה, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו. ולהעיר, שהפסוק "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל" הוא בפרשה שבה (בהמשך הכתובים) "נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד. . ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה] ³¹, ועפ"ז י"ל, שגם בפסוק "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל" מדובר הן אודות המעמד ומצב שהי' בזמנו של דוד והן אודות המעמד ומצב שיהי' בהגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש. ואז יהי' גם באופן ד"כל יושבי' עלי" ³² – שכל ששים ריבוא דכללות בני"י, שכאו"א מהם כולל ומביא עמו ששים ריבוא אנשים פרטיים ³³ (ועד"ז בנוגע לנשים וטף), הם באופן של התיישבות ("יושבי") על ארץ ישראל כפי שהיא בשלימותה, לא רק ארץ שבע אומות, אלא גם ארץ קני קניזי וקדמוני, ארץ עשר אומות, כפי שהובטח לאברהם אבינו ³⁴ ועל ידו לכאו"א מישראל עד סוף כל הדורות ³⁵ – ה"ז נעשה תיכף ומיד ממש, ובדרכי נועם ובדרכי שלום. ובמיוחד ע"י ההוספה במצות הצדקה – כפי שנסיים עתה בעשיית כאו"א מכם שליח לצדקה – יתוסף בקירוב ³⁶ וזירוז הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש, ובגלוי ממש.

בס"ד. "יחידות" לקבוצת חתני בר-מצוה ובנות-מצוה והוריהם שיחיו

בלתי מוגה

- בהוספה ¹ על הברכות והאיחולים האמורים לעיל ², שבזה נכללים גם אלה שנמצאים עתה – ישנה ברכה מיוחדת בנוגע לאלה שנעשים (הן אלה שנעשו כבר והן אלה שעומדים להעשות) בר-מצוה ובת-מצוה: החידוש שניתוסף אצל בר-מצוה ובת-מצוה – שנעשה "מצווה ועושה" ³ – שאז מקבל ציווי ישיר ("מצווה") מהקב"ה ללמוד תורתו ולקיים מצוותיו, ובמילא עושה זאת לא רק כפי שעשה זאת לפני שקיבל הציווי, מרצונו הטוב, אלא גם בתור "מצווה". ולהעיר, שיש מעלה לפני בר-מצוה, כשקיום התומ"צ הוא מרצונו הטוב – שענין זה מורה על מהותו של יהודי, איש או אשה, שעוד בקטנותו רוצה מטבעו ללמוד תורתו של הקב"ה ולקיים מצוותיו, אלא, שבגלל זה גופא משתוקק ושמה שזכה להגיע לגיל המאושה (י"ג שנה אצל בן, וי"ב שנה אצל בת) שיכול לקיים תומ"צ בתור מצווה ועושה. ובתור "מצווה ועושה" – מוסיף הקב"ה שכר מיוחד ונתינת-כח וסיוע מיוחדים שיוכלו להוסיף עוד יותר בקיום התומ"צ, ביתר תוקף וחוזק, וביתר חיות ושמחה. ואשרי חלקם וגדול זכותם של ההורים (כולל גם הורים זקנים, וכן הקרובים) והמורים שגידלו וחינכו אותם ללימוד התורה וקיום המצוות, שכן, קיומו של עם ישראל הוא במסירת התורה – "תורה צוה לנו

אברהם יצחק ויעקב שרה רבקה רחל ולא, שמהם יצאו י"ב שבטי יי, ובאופן ש"פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד" (שמות א, ז), עד לששים ריבוא כו'.
(36) ראה ב"ב יו"ד א. תניא שם.

(1) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 577 ואילך ובהנסמן שם.
(2) ביחידות הכללית לאורחים שיחיו.
(3) קידושין לא, א. וש"נ.

(30) בא יו"ד, ט.
(31) רמב"ם הל' מלכים רפ"א.
(32) ערכין לב, סע"ב.
(33) ראה תניא פל"ז.
(34) לך לך טו, יח ואילך.
(35) כיון שאצל כאו"א מבני, "גוי אחד בארץ" (שמואל ב ז, כג. ועוד), נמשך ה"אחד הי' אברהם" (יחזקאל לג, כד), ועד שנעשה ענינו העיקרי, שניכר בו שהוא מזרעו של אברהם, בן

1 משה מורשה קהלת יעקב"4 – מדור לדור, ע"י חינוך הילדים והילדות באופן כזה שבהגיעם לגיל
2 ד"מצווה ועושה" יקיימו התומ"צ כדבעי.

3 ועוד והוא העיקר – שההוספה בקיום התומ"צ בתור "מצווה ועושה" (ע"י הבר-מצווה ובת-מצווה),
4 ממחרת ומזרזת עוד יותר את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז יהי' אצל כל בני"י שלימות
5 הענין ד"מצווה ועושה" בנוגע לקיום כל התומ"צ, גם המצוות התלויות בארץ ובביהמ"ק, כולל ובמיוחד
6 המצווה הכללית דהקרבנות, החל מקרבן תמיד של שחר ותמיד של בין הערביים בכל יום.

7 * * *

8 ובכל זה ניתוסף הדגשה מיוחדת מצד תוכנו של זמן זה – סיומו של חודש תשרי והתחלת חודש
9 מרחשון – התחלת השנה החדשה:

10 התחלת השנה החדשה – בראש השנה – היא בקבלת מלכותו של הקב"ה ("תמליכוני עליכם"5) על
11 כל השנה כולה. וכשם שענינו של המלך שנותן ציוויים והוראות בנוגע להנהגת בני המדינה (כולל גם
12 הסיוע שהמלך עצמו מסייע לבני המדינה שיוכלו לקיים ציווייו והוראותיו כדבעי), כן הוא גם בקבלת
13 מלכותו של הקב"ה, שמתבטאת בקיום ציוויי הקב"ה בתורה.

14 ומזה מובן שהענין דבר-מצווה ובת-מצווה – "מצווה ועושה" – מודגש ביותר בסמיכות להתחלת
15 השנה, כשכל בני"י מקבלים מלכותו של הקב"ה על מנת לקיים מצוותיו במשך כל השנה כולה.

16 ומעלה מיוחדת בהתחלת השנה הנוכחית – ה'תשנ"ב:

17 כבר נתפשט בין בני"הר"ת "הי' תהא שנת נפלאות בה", היינו, שזוהי שנה פלאית ("א' וואַנדערליכע
18 יאָר"), ולא רק "פלא" סתם, אלא גם "נפלא" (שלמעלה מפלא, ועאכו"כ למעלה מנס סתם), ו"נפלאות"
19 לשון רבים.

20 ולכל לראש – הפלא הראשון והמעשה הנפלא הראשון – הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח
21 צדקנו.

22 ונמצא, שבהתחלת שנה זו מודגשת ביותר תכלית השלימות ד"מצווה ועושה" שתהי' אצל כל בני"י
23 בגאולה האמיתית והשלימה.

24 * * *

25 כנהוג – יש לקשר גם עם מצות הצדקה, ובפרט בנוגע לבר-מצווה ובת-מצווה, כמנהג ישראל שביום
26 הבר-מצווה מוסיפים (הבר-מצווה ובת-מצווה, הוריהם, וכן המחנכים והמחנכות) בנתינת הצדקה (וכשיום
27 הבר-מצווה חל בשבת או ביו"ט – מוסיפים בצדקה ביום שלפניו ושלאחריו).

28 ומעלה מיוחדת במצות הצדקה בשייכות להגאולה – נוסף לכך שההוספה בכל ענין של תומ"צ, ובפרט
29 בתור מצווה ועושה, ממחרת ומזרזת את הגאולה – כמארז"ל6 "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה".

30 ויה"ר שההחלטות הטובות שקיבל כאו"א מכם בנוגע לכל עניני התומ"צ, יתקבלו (ובודאי כבר
31 התקבלו) אצל הקב"ה באופן הכי עמוק, לבבי ושמח, וכתוצאה מזה ימהר ויזרז הקב"ה עוד יותר את
32 הגאולה האמיתית והשלימה שתהי' תיכף ומיד ממש.

33 ובפשטות – שתיכף ומיד ממש, נמצאים כל בני"י – "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"7,
34 והבר-מצווה ובנות-מצווה בראשם – בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, בהר הקודש ובבית המקדש
35 השלישי, "מקדש אדני כוננו ידיך"8, ושם נעשה לפניך את כל המצוות בתכלית השלימות, ובשמחה
36 וטוב לבב.

(7) בא יו"ד, ט.

(8) בשלח טו, יז.

(4) ברכה לג, ד.

(5) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(6) ב"ב יו"ד א. וראה תניא פל"ז.

בס"ד. "יחידות" לקבוצת חתנים וכלות שיחיו

בלתי מוגה

בהוספה¹ על הברכות האמורות (לעיל, ובפרט) בהשיחה הראשונה², שבזה נכלל כאו"א מישראל בתוך כלל ישראל – ישנה הוספה מיוחדת בברכות בקשר לחתונה חדשה בישראל, הקמת בית חדש בישראל, על יסודי התורה והמצוה.

ובהקדם ביאור דיוק הלשון חתונה חדשה ובית חדש בישראל – שאף שמדובר אודות חתן וכלה שהם אנשים (איש ואשה) פרטיים, מ"מ, ה"ז גם ענין כללי שקשור ונוגע (נוסף על כל הקרובים, גם) לכאו"א מישראל ולכלל ישראל,

– ויתירה מזה, שקשור ונוגע גם לבנ"י בדורות שלפנ"ז, וכמודגש גם בהמבואר בספרים³ שבעת החתונה משתתפים גם הקרובים מהדורות שלפנ"ז –

וההסברה בזה – ע"פ הכלל "העצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס כולו"⁴, היינו, שבענין עצמי, גם חלק, ואפילו חלק שנראה קטן – יהודי אחד ויחיד לגבי כלל ישראל – ה"ה קשור ותופס בהעצם כולו.

* * *

ותוכן ההוספה בברכות בשייכות לחתונה – החתונה של החתנים והכלות הנמצאים כאן, בתוככי כל החתונות של בנ"י בכל מקום שהם:

לכל לראש – הברכות להחתן והכלה בכל המצטרף להם, הן בנוגע להכנות לחתונה, הן בנוגע לחתונה עצמה ושבעת ימי המשתה, שתה"י ברוב עם וברוב שמחה, הן בכמות והן באיכות, והן בנוגע להמשך החיים לאורך ימים ושנים טובות, להתברך בבנים ובנות עוסקים בתומ"צ, בני חיי ומזונא רויחא וכולם רויחא.

ובהמשך לזה גם הברכה לכלל ישראל – שהחתונה נעשית הכנה לקיום היעוד שאומרים בשבע ברכות: "מהרה – גאָר אינגיכן, אינגיכן ממש" – ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה וגו'⁵,

ולא רק "ישמע" בלשון עתיד, אלא בלשון הווה – שתיכף ומיד נמצאים כל בנ"י, החל מהחתנים וכלות הנמצאים כאן, עם כל קרוביהם, בתוככי כלל ישראל, כולל גם כלל ישראל שבכל הדורות – שכולם יחדיו נמצאים (בארצנו הקדושה, ושם גופא) "בערי יהודה ובחוצות ירושלים",

וחוגגים שם כל עניני שמחה של בנ"י, "אידישע שמחות", ובפרט שמחת נישואין, החל מחתונות אלה (המשכן בשבעת ימי המשתה או ההכנות אליהן), שתתקיימנה כבר במעמד ומצב של גאולה האמיתית והשלימה, ועד להנישואין הכלליים דהקב"ה וכנס"י שבימות המשיח⁶.

* * *

ובזה ניתוסף עוד יותר עי"ז שמוסיפים בכל עניני תורה ומצוות⁷,

ובפרט במצות הצדקה – כמנהג ישראל⁸ שהחתן והכלה, הוריהם, וכן קרוביהם וחבריהם הטובים, מוסיפים בנתינת הצדקה ביום החתונה,

(4) כש"ט הוספות סקט"ז. וש"נ.

(5) ע"פ ירמ"י לג, יו"ד-יא.

(6) שמו"ר ספט"ו.

(7) נסמן בלקו"ש שם הערה 16.

(1) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 575 ואילך

ובהנמק שם.

(2) ביחידות הכללית לאורחים שיחיו.

(3) ראה סה"מ קונטרסים ח"א לח, ב. סה"מ תרפ"ט ע' 80.

- 1 שעי"ז ניתוסף עוד יותר בשמחה של תורה ושמחה של מצוה – שמחה הקשורה עם הקב"ה, שהוא
- 2 המקור לכל עניני שמחה וכל עניני ברכה, ועד באופן שלמעלה מכל מדידה והגבלה, כמודגש במיוחד
- 3 בנוגע לחתונה, שענינה "בנין עדי עד"⁸, ובמילא גם השמחה היא למעלה ממדידה והגבלה⁹.
- 4 והעיקר – שמהשמחה שלמעלה ממדידה והגבלה הקשורה עם בנין עדי עד, באים לשלימות השמחה
- 5 הכי כללית שלמעלה ממדידה והגבלה – שמחת הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

בס"ד. "יחידות" לתלמידי הישיבות שיחיו

בלתי מוגה

- 6 א. ידוע הציורי והנתינת-כח של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בנוגע לשבת בראשית – שממנו
- 7 באים זה עתה – שהנהגה בשבת בראשית שייכת ופועלת על כל השנה ("ווי מ'שטעלט זיך אַוועק שבת
- 8 בראשית אַזוי גייט דאָס אַ גאַנץ יאָר")¹.
- 9 ולכל לראש – הפעולה דפרשת בראשית ("אַזוי גייט דאָס") בנוגע לכל התורה כולה, כיון שפרשת
- 10 בראשית היא פרשה ראשונה בכל התורה כולה.
- 11 ב. ובהקדם דרשת חז"ל² בפירוש תיבת "בראשית" – ב' ראשית, תורה שנקראת ראשית³ וישראל
- 12 שנקראים ראשית⁴, שקדמו ("ראשית") לעולם, ובשבילם "ברא אלקים את השמים ואת הארץ", "את השמים
- 13 לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיהם"⁵.
- 14 ובהב' ראשית (תורה וישראל) גופא – איתא בתנא דבי אליהו⁶ שמחשבתן של ישראל קדמה לכל
- 15 דבר, אפילו לתורה.
- 16 ויש לומר, שהקדימה דישראל לתורה מרומזת גם בפסוק זה עצמו – כי, בנוגע לתורה מצינו חילוקי
- 17 זמנים ביחס לשמים וארץ, שתחילה היתה התורה בשמים, ואח"כ "מן השמים השמיך את קולו"⁷ בעשרת
- 18 הדברות ונתינת התורה למטה בארץ, ומני אז התורה "לא בשמים היא"⁸, אלא למטה בארץ דוקא; משא"כ
- 19 בנוגע לישראל – בשבילם נבראו שמים וארץ (וכל צבאם) יחדיו.
- 20 ג. וענין זה (שתורה וישראל קדמו לעולם ובשבילם נברא העולם) קודם לכל דבר:
- 21 כל תלמיד (וכל ילד) שלומד תורה (אפילו ילד קטן שלומד אל"ף-בי"ת), צריך לידע שיש לו הבטחת
- 22 התורה, תורת אמת, שיקבל מהקב"ה בעצמו⁹ כל המצטרך לו, הן עניני הגשמיים, עניני ארץ, והן עניני
- 23 הרוחניים, עניני שמים, כמו מנוחת הגוף ומנוחת הנפש¹⁰, מנוחה אמיתית¹¹ שעל ידה יהי לימוד התורה
- 24 בתוספת עמקות וגדלות והרחבת השכל,
- 25 ולא עוד אלא שעל ידו נמשך גם בנוגע לשמים וארץ כפשוטם, דכיון ש"אסתכל באורייא וברא

(9) אלא שענין זה נעשה בפועל – אצל ילד קטן – באמצעות הוריו, שהם שותפים (כביכול) עם הקב"ה ביצירתו (קידושין ל, סע"ב. וש"נ), ואח"כ נותן להם הקב"ה את השליחות למלא את חלקו (של הקב"ה) ולתת לילד כל המצטרך לו. ועד"ז אצל תלמידי הישיבות – באמצעות הנהלת הישיבה שדואגת לכל צרכיהם של התלמידים.

(10) גם בנוגע לעניני תפלה ובקשה – להקב"ה, כולל גם באמצעות הבקשה מהוריו – לעזר וסיוע בכל עניניו.

(11) ובודאי לא מנוחה שמביאה לתרדמה ("ער זאָל אַנשלאָפן ווערן").

(8) ראה בהנסמן בלקו"ש שם הערה 12.

(9) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(1) ראה התוועדויות תש"נ ח"א ע' 284. וש"נ.

(2) פרש"י עה"פ.

(3) משלי ח, כב.

(4) ירמ' ב, ג.

(5) פרש"י שם, יד.

(6) פי"ד ופל"א. וראה ב"ר פ"א, ד.

(7) ואתחנן ד, לו.

(8) נצבים ל, יב.

עלמא¹², הרי, ע"י לימוד התורה¹³ נמשכת תוספת ברכת השם בכל עניני העולם, שמים וארץ וכל צבאם¹⁴.

ד. וענין נוסף בהשייכות ד"בראשית" (ב' ראשית, תורה וישראל) ל"שמים וארץ" – בנוגע ללימוד התורה גופא:

החילוק בין שמים וארץ כפשוטם, שהשמים משפיעים בארץ ועי"ז מצמיחה הארץ פירות טובים ונעימים הדרושים לעולם, יש דוגמתו גם בתורה (שמים וארץ שבתורה), כמו החילוק שבין תושב"כ לתושב"פ, ובתושב"פ גופא החילוק שבין משנה לגמרא, שכיון שהמשנה היא בלשון קצרה, יש צורך באריכות הפלפול והשקו"ט בלימוד הגמרא. ועד"ז בלימוד פנימיות התורה – הן בנוגע לתושב"כ והן בנוגע לתושב"פ, הן בנוגע למשנה והן בנוגע לגמרא, וכיו"ב.

וההוראה מזה – שלימוד התורה צריך להיות בכל חלקי התורה, הן בשמים שבתורה והן בארץ שבתורה,

ועד ללימוד כל התורה כולה – הלכות התורה, שכיון שיש להם הגבלה, יכולים על ידם לקיים מצות לימוד כל התורה (כפי שמבאר רבינו הזקן בארוכה¹⁵) ובפרט ע"י קביעת עתים בלימוד הרמב"ם, ללמוד כל ספר הרמב"ם ("מקבץ לתורה שבעל פה כולה"¹⁶, הלכות כל התורה כולה) מתחילתו עד סופו – כפי שסיימו בהתחלת שבוע זה א' המחזורים דלימוד הרמב"ם, ומיד התחילו בלימוד המחזור החדש, על מנת לסיימו במשך השנה, כפי שנתפשט המנהג לסיים את ספר הרמב"ם בכל שנה (עכ"פ פעם אחת), ע"י לימוד ג' פרקים ליום,

ונוסף על לימוד הלכות התורה – גם היגיעה בלימוד התורה באופן של שקו"ט ופולק, ועד "לאפשא לה"¹⁷, לחדש בתורה, חידוש אמיתי, מיוסד על כללי התורה, שנכלל ב"מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש"¹⁸, כולל גם לפרסם בכתב או בדפוס החידושי-תורה (כמדובר כמ"פ¹⁹ בנוגע להמנהג בשנים הכי אחרונות).

ה. ויה"ר שהדיבור בכהנ"ל יבוא במעשה בפועל – שאצל כל אחד מתלמידי הישיבות הנמצאים כאן, וכן אצל כל אחד מתלמידי הישיבות בכל מקום שהם, יתוסף בלימוד כל התורה כולה, לימוד כל חלקי התורה, נגלה דתורה ופנימיות התורה, ומתוך הוספה יתירה בהתמדה ושקידה בלימוד השיעורים בתורה, ויתירה מזה, שלימוד התורה יהי למעלה משיעור ולמעלה ממדידה והגבלה, כך, שהמחשבה הראשונה שנופלת במוחו ברגע שניעור משנתו היא בעניני תורה, ולא עוד אלא שאפילו באמצע השינה ה"ה חולם ("ס'חלוט' זיך") אודות עניני תורה ופלפול בתורה!

כאשר מסתכלים על בחורי-ישיבה אמיתי, צריכים לראות את מציאותו האמיתית – שכל מציאותו, כל עולמו וכל חייו, הו"ע התורה.

ובלשון הרמב"ם בסיום וחותם ספרו [בנוגע למעמד ומצב ד"אותו הזמן" שיבטלו כל המניעות והעיכובים ויהיו פנויים בתורה וחכמתה] "כמים לים מכסים"²⁰ – שהלומד נכלל ומתבטל לגמרי בהתורה עד שלא רואים את מציאותו כי אם את מציאות התורה, כשם שלא רואים את מציאות הים אלא את המים שמכסים על הים.

ולהוסיף, שאופן לימוד התורה "כמים לים מכסים" הוא נעלה יותר מהאופן ד"יחוד נפלא" שמבאר רבינו הזקן בהתחלת ספר התניא²¹ – כי, הלימוד הוא לא רק באופן שנעשה מיוחד עם התורה ביחוד נפלא, אלא יתירה מזה, שמציאותו נעשית מכוסה ובטלה לגמרי בתורה.

(16) הקדמת הרמב"ם לספר היד.

(17) זח"א יב, ב. תו"א מקץ לט, ד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.

(18) ראה מגילה יט, ב. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.

(19) ראה התוועדויות תשמ"ח ח"ב ע' 327 ואילך. ועוד.

(20) ישע"י יא, ט.

(21) פרק ה.

(12) זח"ב קסא, רע"ב.

(13) ובפרט הלימוד בעניני התורה הקשורים עם עוה"ז התחתון.

(14) ולכל לראש – בכל הענינים הדרושים להנהלת הישיבות (ועד"ז להורים) לספק צרכיהם של התלמידים שיוכלו ללמוד תורה מתוך מנוחת הגוף ומנוחת הנפש.

(15) הל' ת"ת פ"א ה"ה.

- 1 ונוסף לכך שהתלמיד מתנהג בעצמו באופן האמור, צריך להשפיע גם על חבריו, ובפרט החברים
- 2 שלומד עמהם בחברותא [שנים שיושבים ועוסקים בתורה], או שלשה, חמשה, עשרה²², או ריבוי גדול
- 3 יותר ("העמידו תלמידים הרבה"²³) שעוסקים בתורה יחדיו²⁴] – שממנו יראו וכן יעשו, שגם אצלם יהי
- 4 לימוד התורה באופן האמור, עד להשלימות ד"כמים לים מכסים".
- 5 ו. ויה"ר שההוספה בלימוד התורה, נגלה דתורה ופנימיות התורה, וההוספה בהפצת התורה, נגלה
- 6 דתורה ופנימיות התורה, יפוצו מעינותיך חוצה – תמהר ותזרז ביאת דוד מלכא משיחא, מלכא משיחא,
- 7 ועד משיחא, תיכף ומיד ממש.
- 8 ואז יתוסף עוד יותר בלימוד התורה – "ילכו מחיל אל חיל (עד) יראה אל אלקים בציון"²⁵ – לימוד
- 9 התורה מהקב"ה בעצמו, כמ"ש²⁶ "תורה חדשה מאתי תצא", בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, בהר
- 10 הקודש ובבית המקדש – בלשכת הגזית, מקום מושבם של סנהדרין גדולה, "עמודי ההוראה (ש)מהם
- 11 חק ומשפט יוצא לכל ישראל"²⁷, כי, תיכף ומיד יקויים היעוד²⁸ "ואשיבה שופטין כבראשונה ויועצין
- 12 כבתחילה", וכפס"ד הרמב"ם²⁹ ש"בטבריא עתידים לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדש", ביהמ"ק
- 13 השלישי, "מקדש אדני כוננו ידיך"³⁰, שבו יתגלו הלוחות, לוחות ראשונות ולוחות אחרונות, וכן שברי
- 14 לוחות – שרומז על המעלה דבעלי תשובה³¹, והרי "משיח אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא"³².
- 15 והעיקר – ש"אתא לאתבא" את כאו"א מישראל וכל בני", "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"³³,
- 16 ולומדי תורה בראשם, ומפצי תורה ("גדול המעשה יותר מן העושה"³⁴) בראשם דראשם – לארצנו
- 17 הקדושה, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש, תיכף ומיד ממש.
- 18 ז. והשליחות-מצוה לצדקה שיתנו לכאו"א מכם – תמהר ותזרז עוד יותר שכל זה יקויים תיכף ומיד
- 19 ממש, כך, שבהמשכו של יום זה, יום שלישי, נמצאים כבר במעמד ומצב דגאולה האמיתית והשלימה
- 20 בתכלית השלימות.
- 21 ובפרט שנמצאים כבר בהזמן העיקרי של הגאולה – תיכף ומיד ממש – שהרי כבר "כלו כל הקיצין"³⁵,
- 22 הכל מצוחצח, ונמצאים במצב של "עמדו הכן כולכם"³⁶ בתכלית השלימות,
- 23 וכמודגש גם בהסימן של שנה זו, "הי' תהא שנת נפלאות בה", "נפלאות בכל", "בכל מכל כל"
- 24 בגימטריא קבץ³⁷ – קיבוץ גלויות דכל בני", "בנערינו", וגם "בזקנינו", וגם "בבנינו" וגם "בבנותינו",
- 25 וכולם יחדיו באים להמקום העיקרי – קודש הקדשים (שבבית המקדש³⁸, בירושלים עיר הקודש, בארצנו
- 26 הקדושה), שבו נמצאת ה"אבן שתי" ש"ממנה הושתת כל העולם"³⁹, ושם גופא – "ילכו מחיל אל חיל
- 27 (עד) יראה אל אלקים בציון",
- 28 ועוד ועיקר – תיכף ומיד ממש.
- 29 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכאו"א מהתלמידים שיחיו שני שטרות של דולר – לצדקה].

(31) ראה לקו"ש ח"ט ס"ע 239 ואילך.
(32) ראה זח"ג קנ"ג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.
(33) בא יו"ד, ט.
(34) ב"ב ט, א.
(35) סנהדרין צז, ב.
(36) ראה אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ריש ע' רעט.
"היום יום" טו טבת, ובכ"מ.
(37) ראה ב"ב טז, סע"ב ואילך, ובחי' חת"ס שם.
(38) דאף ש"בטבריא עתידים לחזור תחילה", ה"ז רק בנוגע
לסנהדרין, ותיכף לאח"ז "נעתקין – יחד עם כלל ישראל –
למקדש".
(39) יומא נד, ב.

(22) אבות פ"ג מ"ו.
(23) שם פ"א מ"א.
(24) ואף שבשביל תועלת העיון וההעמקה בלימוד התורה יש
צורך במנוחת הנפש ע"י הלימוד ביחידות – ה"ז לאחרי הלימוד
ברבים, כדיבוק חברים ופלפול התלמידים, שאז מתבודד לעצמו
וחוזר להתבונן ולהתעמק ביתר שאת וביתר עוז בהענין שאודותיו
ה" הפלפול והשקו"ט.
(25) תהלים פד, ח.
(26) ישעי' נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.
(27) רמב"ם ריש הל' ממרים.
(28) ישעי' א, כו.
(29) הל' סנהדרין פ"ד ה"ב.
(30) בשלח טו, יז.

בס"ד. משיחות ש"פ נח, ד' מרחשון ה'תשנ"ב.

ונמצא, ששבת בראשית כוללת העבודה דכל
ימי השבוע (בכל השנה) כפי שהיא "בכח", ושבת
פרשת נח (לאחרי העבודה בפועל במשך ששת ימי
המעשה) כוללת ומהוה "אבן הבוחן" לעבודה דכל
ימי השבוע (בכל השנה) כפי שהיא "בפועל"⁹.
ב. ויש לבאר הקשר והשייכות גם לתוכנה של
פרשת השבוע¹⁰:

מהענינים המשותפים לפרשיות בראשית ונח
(שבהם מודגשת ההוספה והמעלה שבפרשת נח
לגבי פרשת בראשית) – בריאת וקיום העולם:
בפרשת בראשית מסופר אודות בריאת העולם,
"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"¹¹,
"אלה תולדות השמים והארץ בהבראם"¹²,
ובפרשת נח מסופר אודות ההבטחה (והשבועה¹³)
על קיום העולם, "עוד כל ימי הארץ וגו' לא
ישובותו"¹⁴, "זאת אות הברית אשר אני נותן ביני
וביניכם גו' לדורות עולם את קשתי נתתי בענן
והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ"¹⁵.

ומהחילוקים שביניהם¹⁶ – שבפרשת בראשית
מדובר אודות שלימות העולם ("עולם על מילואו
נברא"¹⁷) כפי שהוא מצד בריאתו ע"י הקב"ה, ולכן,
כשהעולם יורד ממדרגתו כפי שצ"ל מצד רצון
הקב"ה לא יכול להיות קיום העולם, כמסופר בס"פ
בראשית "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ גו'
וינחם ה' גו' ויאמר ה' אמחה וגו'"; ובפרשת נח
מדובר אודות שלימות העולם כפי שהוא מצד
עצמו, שגם במצב יורד ניתן כח לבירור וזיכוך
העולם (ע"י התשובה), ולכן, "בענני ענן על הארץ

א. שבת פרשת נח היא שבת כללית, להיותה
השבת הראשונה שבה נשלמת העבודה דששת ימי
המעשה שלאחרי שבת בראשית (סיום וחותם
מועדי חודש תשרי, שלאח"ז מתחילה עיקר
העבודה בעולם, שמים וארץ וכל צבאם) –
כמודגש בשם הפרשה: "נח", מלשון מנוחה,
"נייחא" דרוחא, שהוא בחינת שביתה כאדם
השובת ממלאכתו, וכמ"ש² וישבות ביום השביעי
ותרגומו ונח ביומא שביעאה³, היינו, שבשם
הפרשה מודגש כללות ענינו של יום השבת.

וההסברה בזה:

מהטעמים לכך ש"שבת בראשית" היא שבת
כללית, כפתגם רבותינו נשיאינו⁴ "ווי מ'שטעלט זיך
שבת בראשית אזוי גייט אַ גאַנץ יאָר" (ההנהגה
דשבת בראשית נמשכת בכל השנה) – כיון ש"מיני'
מתברכין כולוהו יומין"⁵, כל ימי השבוע הראשון
לעבודה בפועל בעולם, שבו כלולים גם ימי השבוע
דכל השבועות שבמשך השנה⁶, שהרי בכל שבוע
חוזרים ונשנים אותם שבעה ימים, מיום ראשון עד
יום השבת⁷, שבעת ימי ההיקף הכוללים כל המשך
הזמן.

ומזה מובן שגם "שבת נח" היא שבת כללית –
להיותה השבת הראשונה שבה נשלמת העבודה
דששת ימי המעשה ("ויכולו השמים והארץ וכל
צבאם"⁸) דשבוע הראשון, שכולל כל השבועות
שבמשך השנה⁶, ולכן מודגש בה כללות ענין
השבת שענינו מנוחה, "נח", "נייחא דרוחא ..
שביתה כאדם השובת ממלאכתו".

(7) שלכן "אנו מונין היום יום ראשון בשבת יום שני כו' עד
יום השבת", אף ש"כבר עברו רבבות ימים משימ"ב עד עתה"
(לקו"ט שה"ש כה, סע"א. ובכ"מ).

(8) בראשית ב, א.

(9) ע"ד ובדוגמת החילוק שבין השבת שלפני הבריאה
להשבת שבסיום וגמר הבריאה (ראה גם קונטרס משיחות ש"פ
נצבים, בדר"ה ושל"פ וילך ס"ו. ושל"פ (לעיל ע' 17)).

(10) נוסף על האמור לעיל בנוגע לשם הפרשה – "נח".

(11) בראשית א, א.

(12) שם ב, ד.

(13) כמ"ש "לא אוסיף גו' ולא אוסיף", "כפל הדבר לשבועה"
(ח, תא ובפרש"י).

(14) שם, כב.

(15) שם ט, יב-יג.

(16) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ט חט"ו ע' 51 ואילך.

(1) תו"א ריש פרשתנו.

(2) בראשית ב, ב.

(3) ובפרטיות יותר: "נח נח" ב"פ, "נייחא לעליונים נייחא
לתחתונים", שהם ב' בחינות בשבת, שבת תתאה (נייחא דתתאי*)
ושבת עלאה (נייחא דעילאי*) – תו"א שם.

(4) ראה קונטרס משיחות ש"פ בראשית בתחלתו. ושל"פ.

(5) זח"ב סג, ב. פח, א.

(6) ויש לומר, שנוגע גם לשנים שלאח"ז, כיון ש"שנה" הוא
מלשון שונה, שבה חוזרים ונשנים אותם ענינים שהיו בשנה
שלפנ"ז, הכוללים כל השינויים (שנה מלשון שינוי) שבכללות
הזמן.

(*) לשון רבים, שהם כוללים ריבוי דרגות עד א"ס, אלא שבכללות
נחלקים לב' מדרגות, שבת תתאה ושבת עלאה.

30 ההתהוות הוא משם הוי' (הוי' לשון מהוה²⁷),
31 מ"מ, ההתהוות בפועל היא ע"י ההתלבשות דשם
32 הוי' בשם אלקים, ולכן, שם הוי' (כח ההתהוות)
33 אינו מתגלה בהנבראים, והגילוי הוא משם אלקים
34 בלבד.

35 והחידוש שע"י העבודה דנח – ש"מצא חן בעיני
36 הוי'" – שע"י מתגלה בעולם (שנברא ע"י
37 (ההתלבשות ב) שם אלקים) שם הוי' שלמעלה
38 מהעולם²⁸, היינו, שבמציאות העולם כפי שנברא ע"י
39 שם אלקים מתגלה שם הוי' (כמ"ש²⁹ "ואמת הוי'
40 לעולם"), ועד שניכר בגלוי ש"הוי' הוא האלקים"³⁰,
41 שגם הצמצום וההסתר (אלקים) הוא לאמיתו שם
42 הוי', ע"י שהגילוי דשם הוי' מתגלה וחודר
43 במציאות העולם שנברא ע"י שם אלקים, ואז
44 נמשכת ומתגלה דרגא נעלית יותר בשם הוי'³¹ (הוי'
45 דלעילא), ומוסיף והולך בעילוי אחר עילוי, כמבואר
46 בענין ד' פעמים הוי' הוא האלקים שאומרים בסיום
47 וחזרתם תפלת נעילה דיום הכיפורים³².

48 ד. ויש לומר, שענין זה (שבעולם שנברא בשם
49 אלקים מתגלה שם הוי') מרומז בתוכנה של פרשת
50 נח אודות קיום העולם באופן ד"לא ישובותו",
51 והברית ד"את קשתי נתתי בענן":

52 "לא ישובותו" – כמבואר בכ"מ³³ שבהנהגת
53 העולם באופן תמידי ללא שינוי והפסק, כמו
54 השמש והירח והכוכבים וכל הגלגלים בסיבובם
55 התמידי ("לא ישובותו"), ניכר ומתגלה כח האין
56 סוף שלמעלה מהמדידה וההגבלה דהעולם (כיון

1 (כשתעלה במחשבה לפני להביא חושך ואבדון
2 לעולם) ונראתה הקשת בענן גו' וראיתי לזכור
3 ברית עולם גו'¹⁸, שהו"ע הכריתת ברית עם נח¹⁹,
4 שע"י עבודתו בבירור וזיכוך העולם התחתון שאין
5 תחתון למטה ממנו, נעשה "נייחא דרוחא", שנשלם
6 רצונו של הקב"ה בבריאת העולם, שנתאוה הקב"ה
7 להיות לו ית' דירה בתחתונים²⁰.

8 ובסגנון אחר: בפרשת בראשית מודגש בעיקר
9 מעמד ומצב העולם כפי שהוא מצד הכוונה
10 העליונה ("בכח"), ובפרשת נח מודגש בעיקר
11 מעמד ומצב העולם כפי שהוא מצד עבודת האדם
12 ("בפועל"), שגם בעולם התחתון שאין תחתון
13 למטה ממנו (ועד לתכלית הירידה ד"מלאה הארץ
14 חמס"²¹), נעשה מעמד ומצב של בירור וזיכוך (ועד
15 לטהרה²²) – "עולם חדש ראה"²³.

16 ג. ובעומק יותר – שע"י העבודה בפועל
17 (בפרשת נח) ניתוסף עילוי גדול יותר לגבי המעמד
18 ומצב שמצד הבריאה (בפרשת בראשית), כמרומז
19 בסיומה וחזרתה של פרשת בראשית אודות מעלתו
20 של נח, "ונח מצא חן בעיני הוי'":

21 בבריאת העולם כתיב "בראשית ברא אלקים את
22 השמים ואת הארץ", ל"ב פעמים אלקים נאמר
23 במעשה בראשית²⁴ – כיון שבריאת העולם היא ע"י
24 שם אלקים, שפירושו "בעל היכולת ובעל הכחות
25 כולם"²⁵, שקאי על דרגת האלקות השייכת לעולם,
26 "אלקים" בגימטריא "הטבע"²⁶.

27 וגם מש"נ בהמשך הפרשה "ביום עשות הוי'
28 אלקים ארץ ושמים" – ה"ז באופן ששם הוי'
29 מתלבש ומתעלם בשם אלקים, היינו, שאף שכח

(27) זח"ג רנו, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. ועוד.
(28) ובפרטיות יותר – לא רק שם הוי' ששייך לעולם
(הפנימיות דשם אלקים), הוי' דלתתא, אלא גם שם הוי' שלמעלה
מהעולם, הוי' דלעילא*.

(29) תהלים קיז, ב.
(30) ואתחנן ד, לה. לט. מ"א יח, לט.

(31) ומרומז בדיוק הלשון "הוי' הוא האלקים" (ולא "אלקים
הוא הוי'"), שלגבי דרגא נעלית יותר נחשב שם הוי' שבדרגא
הקודמת כשם אלקים. – ובלשון הקבלה: הוי' הוא ז"א ואלקים הוא
מלכות, וכשז"א (הוי') עולה בעתיק, כאלקים יחשב (לקו"ת דרושי
ש"ש סה, רע"ד – ממשנת חסידים סוף מס' יומא).

(32) ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' שמט. וש"נ.
(33) ראה המשך תרס"ו ע' קנו. ועוד.

(17) ראה ב"ר פ"ב, ו. פ"ג, ג. פ"ד, ז.

(18) ט, יד"ט ובפרש"י.

(19) להעיר מהשייכות דנח לנש"י, כמ"ש בפסוקי זכרונות
דר"ה "וגם את נח באהבה זכרת" (ראה המשך תער"ב ח"א ע'
תח).

(20) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא דפ"ל. ובכ"מ.

(21) ו, יג.

(22) להעיר, שהמבול בא לטהר את העולם, ע"ד ובדוגמת
הטהרה דמקוה ששיעורה ארבעים סאה, ולכן ה' הגשם דהמבול
במשך ארבעים יום (תו"א שם).

(23) ב"ר פרשתנו פ"ל, ח.

(24) ראה זח"ג רטז, סע"ב. זו"ח צד, ב. צו, ב. קיב, ג.

(25) שו"ע או"ח סוס"ה. וראה טור ושו"ע אדה"ז שם.

(26) פרדס ש"יב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו. הנסמן בסה"מ

מלוקט ח"ב ע' צג הערה 67.

(* ועפ"י יומתק מארז"ל שנח "עולם חדש ראה" – חידוש ממש, מצד
גילוי שם הוי' שלמעלה מהעולם.

מתגלית מעלתו האמיתית, כהפ"י "אשר אראך",²⁸
 "אראה ואגלה אותך בעצמך"⁴¹.

והענין בזה – שע"י העבודה בפועל בעולם
 התחתון מתגלה מציאותו האמיתית של כאו"א
 מישראל, שבכל מעמד ומצב (גם בהיותו בעולם
 ירוד) ה"ה קשור ומאוחד עם אלקות, ולא עוד אלא
 שע"י עבודתו מברר ומזכך את העולם וממשיך
 ומגלה אלקות בעולם.

ויש לומר, שע"י נעשה ענין ההליכה גם בדרגת
 האלקות (כביכול), שמתגלה אמיתת הענין דאחדות
 הוי' – ש"הוי' הוא האלקים", שגם שם אלקים
 שקשור עם בריאת העולם, מציאותו האמיתית היא
 שם הוי' שלמעלה מהעולם.⁴²

*

ו. ע"פ האמור לעיל שבשבוע דפרשת נח
 כלולה העבודה דכל השנה כולה כפי שהיא בפועל,
 מובן, שיום הש"ק פרשת נח הוא הזמן המתאים
 לחשבון צדק של העבודה בפועל דהשנה החדשה
 שנמצאים כבר בתוכה⁴³ – לבחון כל פרטי עניני
 העבודה דששת ימי המעשה ודיום השבת⁴⁴
 (הכוללים כל ימי השבוע דכל השנה), על מנת
 לתקן ולהשלים כל עניני העבודה בפועל בתכלית
 השלימות.

ויש לומר, שעשיית החשבון צדק בשבת פרשת
 נח על השבוע הראשון של העבודה בפועל, צ"ל
 באופן המתאים לתוכנה של העבודה בפועל –
 שעיקרה ותכליתה גלגלות בעולם דרגת האלקות
 שלמעלה מהעולם, "הוי' הוא האלקים".

ולהעיר, שענין זה מודגש גם בעבודת התשובה⁴⁵

שמצד המדידה וההגבלה והעולם צ"ל שינוי
 (והפסק) – "אני הוי' לא שנית"³⁴.

ו"את קשתי נתתי בענן" – שה"קשת" היא
 מהשתקפות קרני השמש בהענן, היינו, שגם הענן
 העולה מן הארץ ("ואד יעלה מן הארץ"³⁵) נעשה
 מזוכך עד שמשתקף בו האור ד"שמש הוי"³⁶.

וב' ענינים אלו קשורים זל"ז, שקיום העולם
 מודגש ע"י הקשת, כמ"ש "זאת אות הברית אשר
 הקימותי ביני ובין כל בשר אשר על הארץ" –
 שבזה מרומז שבמציאותו של "כל בשר אשר על
 הארץ" ניכר ומתגלה כח הפועל שמחי' ומהוה
 אותו, שזהו"ע שם הוי', מלשון מהוה, ועד לשם
 הוי' שלמעלה מהעולם, ה' הוה ויהי' כאחד²⁷, שם
 העצם³⁷, ועד לכח העצמות שבהתהוות מאין ליש,
 מ"מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו
 הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו
 ח"ו ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין
 ואפס המוחלט ממש³⁸, שניכר בהיש הגשמי
 שמציאותו היא היש האמיתי³⁹.

ה. ויש להוסיף, שהעילוי שנעשה ע"י העבודה
 בפועל (פרשת נח) לגבי המעמד ומצב שבהתחלת
 הבריאה (פרשת בראשית) – מרומז בפרשת לך לך
 שמתחילין לקרוא בתפלת מנחה דשבת פרשת נח,
 בסיום שבעת ימי ההיקף דהשבוע הראשון לעבודה
 בעולם:

"לך לך" מורה על הליכה אמיתית שהיא באיך-
 ערוך למקומו (מעמדו ומצבו) הקודם⁴⁰, ועד שע"י

(34) מלאכי ג, ו.

(35) בראשית ב, ו.

(36) ויומתק יותר ע"פ פירוש המדרש (ב"ר פרשתנו פל"ה, ג)
 ש"קשת" הוא "דבר שהוא מוקש ליי", שהוא דוגמא לכבודו ית',
 כמ"ש (יחזקאל א, כח) "כמראה הקשת אשר יהי' בענן ביום
 הגשם כן מראה הנוגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה'" (וראה
 ספר הלקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך קשת (ע' רעח ואילך). וש"נ).
 ועפ"י י"ל, שה"שמש הוי'" שב"קשת" כולל גם שם הוי'
 דלעילא, שגם הוא נמשך ומתגלה בעולם (בענן שעולה מן
 הארץ), וע"י נעשה הכריתת ברית על קיום העולם באופן ד"לא
 ישבותו", שבוה מתגלה התוקף ד"אני הוי' לא שנית", שעיקרו
 מצד שם הוי' דלעילא, כי, אמיתת ענין הא"ס ובל"ג הוא
 בהעצמות דוקא (ראה לקו"ש ח"ה ע' 98).

(37) כס"מ ה' ע"ז פ"ב ה". פרס שיי"ט. מו"נ ח"א פס"א
 ואילך. עיקרים מאמר ב' פכ"ח.

(38) תניא אגה"ק ס"ב.

(39) ראה ביאורו"ז לאדהאמ"צ בשלח מג, ג. ועוד.

(40) ראה לקו"ש ח"כ ע' 58. וש"נ.

(41) תו"א ר"פ לך לך.

(42) להעיר ממ"ש בהמשך הפרשה (יב, ז) "וירא הוי' אל
 אברם .. ויבן שם מזבח להוי' גו'".

(43) לאחר סימונו של חודש תשרי, אותיות רשית (בעה"ט
 עקב יא, יב).

(44) ובפרט ביום השבת לאחר חצות, זמן המנחה, קרוב
 לסימונו של יום השבת.

(45) להעיר מהשייכות לפרשת השבוע – ש"הטריחו בבנין זה
 (בנין התיבה) כדי שיראהו אנשי דור המבול עוסק בה ק"כ שנה
 .. אולי ישובר" (פרש"י פרשתנו ו, יד), ויתירה מזה, "כשהורידן
 הורידן ברחמים אם יחזור יהיו גשמי ברכה" (שם ז, יב).

(* ובפרטיות יותר: "להוי' הנראה אליו", ולמעלה מזה, "להוי'" סתם
 (שם, ח) – שהם ב' מדרגות בשם הוי' (סה"מ תש"ב ע' 99 ואילך).

בבתיכם⁵⁷, גם כשהסיבה שלא החזיר לו שלום²⁹
 היא מפני שהי' עסוק וטרוד בענין של מצוה⁵⁸
 (ויתכן שבגלל זה לא הבחין בו), ובודאי שלא
 התכוין לפגוע בו ח"ו, מ"מ, כיון שבפועל היתה³²
 לחבירו נפילת הרוח⁵⁹, צריך לפייסו ולרצותו.³³

וזהו העיר, שענין זה יכול (וצריך) להיות גם ביום³⁴
 השבת, ובפרט שיום השבת הוא זמן המוכשר³⁵
 ומסוגל ביותר להוסיף באהבת ישראל ואחדות³⁶
 ישראל⁶⁰, כפי שמצינו בהלכה לענין השתתפות³⁷
 בסעודה עם חבירו ביום השבת, ומודגש גם במנהג³⁸
 ישראל להכנסת אורחים ביום השבת⁶¹.

וכיון שהחשבון-צדק הוא באופן שמפשפש⁴⁰
 בפרטי עניניו, ומשתדל ועוסק בתיקונם במעשה⁴¹
 בפועל – הרי הוא (בשעת מעשה) במעמד ומצב של⁴²
 מדידה והגבלה, לפי ערך וביחס להמדידה⁴³
 וההגבלה דפרטי עניניו שמונח ועוסק בהתיקון⁴⁴
 שלהם, כל פרט ופרט לפי ענינו.⁴⁵

וישנו אופן נעלה יותר – שתמורת הפשפוש⁴⁶
 במעשיו ה"ה מתעלה לדרגה ועולם נעלה יותר,⁴⁷
 להיות מונח לגמרי בתפלה ותורה כו', ובדרך ממיאל⁴⁸
 ידחו ויתבטלו הענינים הבלתי-רצויים, כיון שמעט⁴⁹
 אור דוחה הרבה חושך, ועאכו"כ הרבה אור; אבל⁵⁰
 לאידך, באופן זה לא מודגש התיקון והשלמות⁵¹
 דהענינים הפרטיים, כיון שאינו מתעסק בהם.⁵²

והשלמות האמיתית היא בחיבור ב' המעלות⁵³
 גם יחד – שהחשבון-צדק התיקון והשלמות⁵⁴
 דהענינים הפרטיים ע"י ההתעסקות בהם, היא,⁵⁵
 מתוך תנועה של התעלות לדרגה נעלית יותר,⁵⁶
 להמשיכה ולגלותה בהמדידה וההגבלה דכל פרט⁵⁷

1 (לאחרי הקדמת החשבון-צדק) – "שובה ישראל עד
 2 הוי' אלקיך"⁴⁶, שהתשובה היא באופן שהוי' נעשה
 3 אלקיך⁴⁷, ועד לשלמות התשובה ביוה"כ פסיומו
 4 וחותמו באמירת ז"פ "הוי' הוא האלקים", ובהתאם
 5 לכך, נעשה גם החשבון-צדק באופן נעלה יותר,
 6 כדלקמן.

7 ז. ובהקדמה:

8 הכלל ש"כל ישראל בחזקת כשרות"⁴⁸ הוא
 9 (בעיקר) בנוגע להזולת (כפי שמצינו להלכה בנוגע
 10 לעדות וכיו"ב), אבל בנוגע לעצמו, אין לסמוך על
 11 ה"חזקת כשרות"⁴⁹, אלא צריך לבחון (מזמן לזמן)
 12 מעמדו ומצבו ע"י עשיית חשבון-צדק בנוגע לכל
 13 פרטי עניניו במחשבה דיבור ומעשה, ולקבל על
 14 עצמו לתקן ולהשלים הענינים הדורשים תיקון
 15 ושלמות, ועוד והוא העיקר, לתקנם ולהשלימם
 16 במעשה בפועל, ש"המעשה הוא העיקר"⁵⁰.

17 והתיקון במעשה בפועל נוגע ושייך להתשובה
 18 עצמה – דאף ש"עיקר התשובה בלב"⁵¹, וכהפס"ד
 19 בגמרא⁵² שע"י ההרהור תשובה נעשה צדיק (ויתירה
 20 מזה: "צדיק גמור"⁵³), ה"ז מפני שההרהור תשובה
 21 שבלב הוא באופן שכולל (בכח) ההמשך שלאח"ז
 22 עד למעשה בפועל (שהוא העיקר).

23 וענין זה מודגש יותר בתשובה על ענינים שבין
 24 אדם לחבירו⁵⁴ (שבהם מודגשת יותר פעולת התורה
 25 בעולם) – ש"אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו
 26 מה שהוא חייב לו וירצהו"⁵⁵, כמ"ש⁵⁶ "והשיב את
 27 הגזילה אשר גזל". ולדוגמא בגזילה בדקות, ש"נתן
 28 לו (שלום) ולא החזיר (שלום) .. גזילת העני

(46) הושע יד, ב.

(47) ובב' הפירושים שבוז – ששם הוי' נמשך ומתגלה בשם אלקים, ויתירה מזה, ששם הוי' נעשה שם אלקים, ונמשך ומתגלה שם הוי' נעלה יותר (לקו"ת שבעה ערה 31).

(48) רמב"ם הל' קידוש"ח פ"ב ה"ב. וראה גם הל' יסוה"ת ספ"ז.

(49) להעיר ממאד"ל "אל תאמין בעצמך כו'" (אבות פ"ב מ"ד).

(50) אבות פ"א מ"ז.

(51) תניא פכ"ט. שם אגה"ק ס"י.

(52) קידושין מט, ב.

(53) אור זרוע סק"ב.

(54) ולהעיר, שעיקר עונש המבול הי' על ענינים שבין אדם לחבירו, כמאד"ל (פרש"י פרשתנו ו, יג) "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל".

(55) רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ט.

(56) ויקרא ה, כג.

(57) ברכות ו, סע"ב.

(58) ובפרט ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה" (סוכה כה, סע"א. וש"נ), וכידוע הטעם שמצד ההתכללות דכל המצוות, יש בכל מצוה מעין ודוגמת שאר המצוות (ראה לקו"ש חכ"ו ע' 237 הערה 64. וש"נ).

(59) וזה שאצלנו ישנה המצוה להחזיר שלום (שלילת גזילה) מצד התכללות המצוות (כבהערה הקודמת), לא מהני לבטל נפילת הרוח דחבירו, כפשוט.

(60) ובאופן ד"ויקהל משה", "עשה לך קהלות גדולות כו' בכל שבת ושבת" (יל"ש ר"פ ויקהל).

(61) ויש לומר, שהטעם שעיקר החיוב להכנסת אורחים הוא ביו"ט יותר מאשר בשבת (ראה תו"א ר"פ חיי"ש. ובכ"מ), הוא, לפי שהכנסת אורחים ביום השבת היא באופן שהאורח אינו מרגיש את עצמו כ"אורח", אלא בשווה לבעל הבית, מצד גודל האהבה והאחדות שביניהם.

אלקים, וכמבואר בדרושי חסידות⁶⁷ בפירוש²⁴
הכתוב²⁵ "ויכל אלקים ביום השביעי", ש"כלתה
בחי' ומדרגת מדת הצמצום וההסתור דשם אלקים²⁶
ונמשך התגלות שם הוי', שבת להוי'".²⁷

וענין זה מודגש גם בהתשובה דיום השבת,²⁸
"שבת אותיות תשב"ס⁶⁸ – שהתשובה דשבת היא
תשובה עילאה⁶⁸ שהיא בשמחה רבה⁶⁹, כיון שאינה
באופן של התעסקות עם שלילת ותיקון הענינים
הבלתי-רצויים (תשובה תתאה שזמנה לפני יום
השבת), אלא באופן של התעלות לדרגא נעלית³³
יותר⁷⁰, ע"י ההתעסקות בלימוד התורה⁷¹ (נגלה
דתורה ובמיוחד פנימיות התורה⁷²) בתכלית
השלמות, באופן של "אתדבקת רוחא ברוחא"⁷³,
ב"יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו"⁷⁴, ויתירה מזה,
שכל מציאותו בטלה ומכוסה לגמרי בתורה, ע"ד³⁸
ובדוגמת המעמד ומצב דלעתיד לבוא (ששייך ליום³⁹
השבת, "ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי⁴⁰
העולמים"⁷⁵), כמ"ש הרמב"ם בסיום וחותם⁴¹
ספרו⁷⁶ ש"באותו הזמן" יהי' לימוד התורה באופן
ד"כמים" ("אין⁷⁷ מים אלא תורה"⁷⁸) לים מכסים".⁴³

ויש להוסיף, שבשבת פרשת נח מודגשת ביותר⁴⁴
התשובה בשמחה⁷⁹ – כיון שבאים זה-עתה מחודש⁴⁵

1 ופרט לפי ענינו, שיהי' באופן המתאים לדרגא
2 העליונה – ע"ד ובדוגמת ובהתאם להמשכה
3 והגילוי דשם הוי' בשם אלקים, שנעשית בעבודה
4 בפועל⁶² בפרשת נח.

5 ויש להוסיף, שענין זה נוגע גם לשלילת רגש
6 של צער ומרירות כתוצאה מהחשבון-צדק
7 (כשוראה שיש ענינים הצריכים תיקון) – כיון
8 שנרגש אצלו בעיקר (לא החסרון שבענינים
9 הפרטיים, אלא) תנועת ההתעלות לדרגא נעלית
10 יותר, להמשיכה ולגלותה בעניניו הפרטיים,
11 ובעומק יותר, שנרגש אצלו שכוונת הירידה
12 למעמד ומצב הדורש תיקון היא בשביל השלימות
13 שנעשית ע"י התשובה, שמתגלה בפועל⁶³ תוקף
14 ההתקשרות של יהודי עם הקב"ה גם בהיותו במצב
15 ירוד, ע"ד ובדוגמת השלימות דשם הוי' כשנמשך
16 ומתגלה בפועל גם ב(הצמצום והירידה ב)שם
17 אלקים, ולכן, נעשה החשבון-צדק והתשובה מתוך
18 רגש של שמחה⁶⁴ ותענוג⁶⁵.

19 ח. וענין זה מודגש גם באופן העבודה דיום
20 השבת – התוכן של (פרשת) נח, מנוחה ושביטה
21 דיום השבת:

22 ענינו של יום השבת – כמ"ש⁶⁶ "ויום השביעי
23 שבת להוי' אלקיך", שנמשך ומתגלה שם הוי' בשם

(67) לקו"ת בהר מב, ג. בלק עב, א. ובכ"מ.

(68) תניא אגה"ת ספ"א.

(69) שם ספ"א.

(70) ראה לקו"ת בלק שם: "בחול .. שם אלקים .. מסתיר ..
לכן צ"ל הצעקה בתפלה לצאת מן ההסתור .. אבל בשבת כתיב
ויכל אלקים .. יוצאים מבחי' ההסתור .. אין שייך צעקה, רק
אדרבה, ההתענוגות בה' מן הגילוי שמתגלה בשבת".

(71) "תשובה עילאה היא דיתעסק באורייתא בדחילו ורחימו"
(שם ספ"ח).

(72) להעיר מהנהגת האריז"ל ש"הי' מעיין ו' דרכים בהלכה
כנגד ו' ימי המעשה, וא' ע"ד הסוד כנגד יום השבת" (טעמי
המצוות להרח"ו פ' ואתחנן), שמוזה מוכן, שבימי המעשה הי'
עיקר לימודו בנגלה, וביום השבת הי' עיקר לימודו בנסתר. וראה
אג"ק אדמו"ר מהר"ש (ע' כו): "ביום השק' ב' שלישים בנסתר
ושליש בנגלה".

(73) שם רפ"י.

(74) תניא פ"ה.

(75) תמיד בסופה.

(76) ובהדגשה יתירה – בבואנו זה-עתה מסיום מחזור שמיני
(והתחלת מחזור תשיעי) דלימוד הרמב"ם ע"י רבים מישראל.

(77) ב"ק יז, א. וש"נ.

(78) להעיר משיעור היומי ברמב"ם (הל' ת"ת פ"ג ה"ט) –
דבריה תורה נמשלו כמים".

(79) וגם השלימות דלימוד התורה שבתשובה עילאה ("כמים
לים מכסים") מודגשת בפרשת נח – כיון שענין המבול

(62) לאחר וי' הנתינת כח (בכח) דשבת שובה ("שובה
ישראל עד הוי' אלקיך") ודויה"כ* (שבסיומו מכריזים "הוי' הוא
האלקים" ז"פ).

(63) משא"כ בצדיק ה"ז בכח ולא בפועל.

(64) להעיר, שחג הסוכות, "זמן שמחתנו", נקרא "ראשון
לחשבון עונות" (ויק"פ פ"ל, ז. טוא"ח סתקפ"א), דיש לומר,
שבוה מרומז גם שהחשבון צ"ל מתוך שמחה (וראה הערה
הבאה).

(65) ויש לומר, שענין זה מודגש בהחשבון-צדק והתשובה
שבשבת פרשת נח יותר מאשר בהחשבון-צדק והתשובה דאלול
ותשרי.

ומהטעמים לזה – בפשטות – שהחשבון-צדק דאלול ותשרי,
להיותו בסיום העבודה בפועל דכל השנה, עיקרו ותיקון העבר (אף
שהוא גם הכנה לשנה הבאה), משא"כ החשבון-צדק שבשבת
פרשת נח, להיותו בסיום העבודה בפועל של השבוע הראשון
שכולל (בכח) השבועות דכל השנה, עיקרו קבלה על להבא בנוגע
לעבודה בפועל שתהי' במשך השבועות הבאים.

(66) יתרו כ, יו"ד.

(* וגם בשמע"צ ועמח"ת (הקליטה דכל עניני חג הסוכות שבו מתגלים
עניני ר"ה ויוה"כ), שלפני הקפות מכריזים הפסוק "אתה הראת לדעת כי
הוי' הוא האלקים", וג' פעמים (כמנהג חב"ד), בכל ג' הפעמים דהקפות,
בליל שמע"צ, בליל וביום שמח"ת.

ובסגנון אחר: כללות בנ"י שהם "קומה אחת
שלימה"⁸⁴ נמצאים במעמד ומצב דאדם שלם בכל
רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, הן ברוחניות (רמ"ח מ"ע
ושס"ה מל"ת) והן בגשמיות, והחסרון דהפרט הוא
כמו מיחוש או חולי קל וחיצוני באבר פרטי שתיקונו
ע"י רפואה קלה ומהירה, כמ"ש⁸⁵ "ורפא ירפא",
שניתנה רשות (וכח) לרופא לרפאות⁸⁶, כולל
ובמיוחד הרפואה שע"י התשובה ("גדולה תשובה
שמביאה רפואה לעולם"⁸⁷), ועד לשלימות הרפואה
שהיא (לא רק מכאן ולהבא, אלא) עוקרת את החולי
מלמפרע⁸⁸.

ואם הדברים אמורים בזמנו של כ"ק מו"ח
אדמו"ר נשיא דורנו בחיים חיותו בעלמא דין, על
אחת כמה וכמה לאחר שיעברו כמה עשירות
שנים, יותר מארבעים שנה ש"נתן ה' לכם לב
לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"⁸⁹.

ועאכ"כ בשנה זו – ה'תשנ"ב – שהר"ת שלה
(לאחרי ובהוספה לשנה שלפני, ה'תשנ"א, הי'
תהא שנת נפלאות אראנו) "הי' תהא שנת נפלאות
בה", ו"נפלאות בכל", "בכל מכל כל"⁹⁰
(בגימטריא "קבץ"⁹¹), שכולל כל הענינים כולם⁹²
(נוסף לכך שהאות ב' היא אות השימוש לכל
הענינים), ולכל לראש ובעיקר ה"נפלאות"
דהגאולה האמיתית והשלימה, "כימי צאתך מארץ
מצרים אראנו נפלאות"⁹³.

ובפרט לאחר שכבר נשלם החודש הראשון של
השנה, "תשרי", אותיות "רשית"⁹⁴, שכולל כל
השנה כולה, ועומדים ביום השבת הראשון
לשלימות העבודה בעולם, שבו מודגש כללות ענין
השבת שקשור עם הגאולה, ובפרט יום השבת
לאחרי חצות, הזמן דסעודה שלישית הקשורה עם

תשרי, ה"מרובה במועדות"⁸⁰, שאין אומרים תחנון
(מערב יוה"כ) עד סיומו של החודש⁸¹,
וכשמתחילים לומר תחנון בחודש מרחשון (לאחרי
ר"ח) אין רגילים עדיין באמירת תחנון (ובעומק
יותר – שנמשכת עדיין השפעת המועדים⁸²), ולכן,
מודגשת יותר השמחה שבעבודת התשובה (גם
בתשובה תתאה שלפני השבת).

ט. והדגשה יתירה בכהנ"ל – בנוגע לחשבון-
צדק בשבת פרשת נח בשנה זו:

ובהקדמה – שכיון שהעיד כ"ק מו"ח אדמו"ר
נשיא דורנו שכבר סיימו כל עניני העבודה, כולל
גם צחצוח הכפתורים, ועומדים מוכנים ("עמדו
הכן כולכם") לקבל פני משיח צדקנו, הרי, מסקנת
החשבון-צדק (חשבון-צדק דייקא, חשבון אמיתי)
שעושים בימינו אלו, היא, שתיכף ומיד ממש
צריכה לבוא הגאולה האמיתית והשלימה בפועל
ממש!

ובפרטיות יותר:

גם כשידע איניש בנפשי מעמדו ומצבו שיש
אצלו ענינים הצריכים תיקון, אין זה בסתירה ח"ו
לעדוהו של נשיא דורנו שכבר נשלמה העבודה
ועומדים מוכנים לקבל פני משיח צדקנו, כי,
העבודה דכללות בנ"י במשך כל הדורות שצריכה
להיות בזמן הגלות כדי לבוא להשלימות דהגאולה
(שתלוי' "במעשינו ועבודתינו (ד)כל זמן משך
הגלות"⁸³) – נסתיימה ונשלמה, ואין ביאור והסבר כלל
על עיכוב הגאולה, ולכן, גם אם חסר בעבודתו של
הפרט במשך הזמן שמתעכבת הגאולה מאיזו סיבה
שתהי', ה"ז ענין פרטי שבודאי צריך לתקנו
ולהשלימו, אבל, אין זה גורע ח"ו בגמר ושלמות
ממעשינו ועבודתינו" דכלל ישראל שעומדים מוכנים
להגאולה, וכיון שכן, גם התיקון והשלמות דהפרט
היא בנקל יותר, ומתוך שמחה, בידעו שתיכף ומיד
ממש באה הגאולה האמיתית והשלימה.

למעליותא (כפי שהוא בתורה) מורה על השלימות ד"כמים לים
מכסים" (נתבאר בארוכה בלקו"ש ח"ל ע' 16 ואילך).

(80) שו"ע אדה"ז אר"ח סתצ"ב ס"ב.

(81) השלמה לשו"ע אדה"ז (להר"ג מדובראוונא) סקל"א

ס"ח.

(82) ובפרט לפני ד' מרחשון – ש"הי' דומה להם כאילו הם
עדיין בארץ ישראל עסוקים בעניני הרגל" (ש"ך חו"מ סמ"ג
סקמ"ז).

(83) תניא רפל"ז.

(84) לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

(85) משפטים כא, יט.

(86) ברכות ס, סע"א. וש"נ.

(87) יומא פו, סע"א.

(88) ראה צפע"נ לרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב. ועוד.

(89) תבוא כט, ג.

(90) ראה ב"ב טז, סע"ב ואילך.

(91) ראה חידושי חת"ס שם.

(92) כולל גם הפיכת הענינים הבלתי-רצויים שנרמזים בתיבת

"כל" (ראה המשך תער"ב ח"א פ"צ) – ע"י (החשבון-צדק
(וה)תשובה.

(93) מיכה ז, טו.

(94) כנ"ל הערה 43.

שמהלכים בקביעות ובתמידיות כפי שקבע הקב"ה
בתחלת בריאתם, כמ"ש¹⁰² "הי מאורות ברקיע
השמים להבדיל בין היום ובין הלילה ..
ולמועדים¹⁰³ ולימים ושנים", וכפי שאומרים בברכת
קידוש לבנה: "חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את
תפקידם"¹⁰⁴, "חוק הוא דבר קבוע לשמש ביום
ולירח בלילה, וזמן נתן להם דהיינו זמן סיבוב גלגל
הלבנה בכ"ט י"ב תשצ"ג, וסיבוב גלגל החמה
בשס"ה יום ורביע"¹⁰⁵, כולל ובמיוחד הסדר הקבוע
דחידוש הלבנה, שאינה במילואה כל ימי החודש,
אלא באמצע החודש, והולכת ומתמעטת עד
שנעלמת לגמרי, ואח"כ חוזרת ומתחדשת – שעל זה
מברכים הברכה המיוחדת דקידוש החודש.

וביאר גודל העילוי דקידוש לבנה, כמארז¹⁰⁴ "כל
המברך על החודש בזמנו כאילו מקבל פני
שכינה", וכמו שאומרים בברכת קידוש הלבנה
"אלמלי לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם
שבשמים פעם אחת בחודש דים .. הלכך נימרינהו
מעומד" – "לפי שישאל בגלותו אינן זוכין לראות
פני שכינה ורחוקה מקבלתה, אבל חידוש הלבנה
הוא סימן לישראל שהם עתידים להתחדש כמותה
לפאר ליוצרים בקיבול פני שכינה .. ולזה כשאנו
מברכין על החודש בזמנו שהוא סימן שאנו עתידין
להתחדש כמותה, הרי אנו כאילו מקבלין פני
השכינה"¹⁰⁵. וזהו גם מהטעמים שאומרים בקידוש
לבנה "דוד מלך ישראל חי וקיים"¹⁰⁶, "שמלכותו
נמשל ללבנה"¹⁰⁷, ועתיד להתחדש כמותה, וכנסת
ישראל תחזור להתדבק בבעלה שהוא הקב"ה
דוגמת הלבנה המתחדשת עם החמה, שנאמר¹⁰⁸
שמש ומגן ה', ולכן עושין שמחות ורוקדין בקידוש
החודש דוגמת שמחת נישואין"¹⁰⁹.

יא. ובעומק יותר – בסגנון דתורת הקבלה
והחסידות¹¹⁰:

- (102) בראשית א, יד.
(103) שעתידי ישראל להצטוות על המועדות והם נמנים
למולד הלבנה (פרש"י עה"פ).
(104) סנהדרין מב, א.
(105) חדא"ג מהרש"א שם.
(106) ר"ה כה, א.
(107) "נמשל ללבנה שנאמר בו כסאו כשמש נגדי כירח יכון
עולם" (פרש"י שם).
(108) תהלים פד, יב.
(109) רמ"א אור"ח סתכ"ו ס"ב.
(110) ראה שעה"ת לאדהאמ"צ ח"ב (חינוך) כז, סע"ב ואילך.
ועוד.

יעקב, שלישי שבאבות, כנגד גאולה השלישית
וביהמ"ק השלישי⁹⁵ ("ביום השלישי יקימנו ונחיה
לפניו"⁹⁶), ומתכוננים להקריאה בתורה: "לך לך גוי'
אל הארץ אשר אראך", ציווי ונתינת כח לכאור"א
מישראל ולכלל ישראל (ע"י אברהם, היהודי
הראשון, "אחד הי' אברהם"⁹⁷) ללכת מהגלות אל
הגאולה, ובאופן של הליכה כפולה ("לך לך"⁹⁸)
שרומז גם על מהירות ההליכה, שהשלימות בזה היא
באופן ד"ארו"ע עם ענני שמיא¹⁰⁰ – הרי בודאי
ובודאי שכבר כלו כל הקיצין, וכבר עשו תשובה,
ועכשיו אין הדבר תלוי אלא במשיח צדקנו עצמו!

*

י. בהמשך להמדובר לעיל אודות חשבון-צדק,
ובמיוחד בקשר ובשייכות להגאולה – יש לעזור
ע"ד הוספה בזהירות והידור בקידוש לבנה, ששייך
ביותר לתוכן הענינים האמורים לעיל, כדלקמן.

ובהקדמה:

קיום העולם באופן ש"יום ולילה לא ישבותו"
(לאחרי המבול¹⁰¹) תלוי במהלך החמה והלבנה,

(95) ראה לקו"ש חט"ו ע' 231. וש"נ.

(96) הושע ו, ב ובמפרשים.

(97) יחזקאל לג, כד.

(98) להעיר מהשייכות דכפל לגאולה, כדרשת חז"ל (יל"ש
ר"פ לך לך. ועוד) "חמש אותיות נכפלו וכולן לשון גאולה"
(וראה ד"ה לך לך תרכ"ו. תר"ל. ועוד). – ועפ"ז י"ל שגם הכפל
ד"נח נח" (ששייך גם להכפל דשבת, כנ"ל הערה 3) רומז על
הגאולה.

(99) דניאל ז, יג.

(100) ויש לבאר הדיוק ד"ענני שמיא" – שאף שהעננים באים
מן הארץ ("ואר יעלה מן הארץ"), מ"מ, נעשים "ענני שמיא",
ע"ד ובדוגמת ענין ה"קשת", שנעשה מהשתקפות קרני השמש
בעננים (כנ"ל ס"ד). – ולהעיר מהשייכות ד"קשת" להגאולה,
כדאיתא בזהר (פרשתנו עב, ב) "כד יפקון ישראל מן גלותא וזמינא
האי קשת לאתקשטא .. בגוויני נהירין" .. וכדין צפי לי' למשיח,
מנלן, דכתיב וראיתי לזכור ברית עולם .. ידבר קב"ה להאי ברית
דאיהו בגלותא ויקים לה מעפרא, הה"ד ובקשו את ה' אלקיהם
ואת דוד מלכם" (וראה ד"ה את קשתי נתתי בענן תרנ"ד).

(101) משא"כ קודם המבול שהי' יכול להיות הפסק ושינוי,
כבזמן המבול, ש"לא שמשו המזלות ולא ניכר בין יום ובין לילה"
(פרש"י עה"פ).

(*) ומ"ש "לדרת עולם", נכתב חסר, שיש דורות שלא הוצרכו לאות
לפי שצדיקים גמורים היו" (פרש"י ט, יב) – קאי על קשת ע"ד הרגיל
שהיא סימן ש"לא יחד עוד מבול" (כפשוטו הכתוב), ובלשון הזהר
"דאתחזיא בגוויני חשוין מתחזיא לדוכנא דלא ייתי מבול".
(**) ומסיים, "ודא הוא דכתיב (בהפסדה דפרשת נח) אשר נשבעתי
מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער בך".

הדרת מלך¹¹⁵, גם באותם מקומות שעד עתה לא
הקפידו על זה (לפי שדרים בין הגוים¹¹⁶), כולל
גם הזהירות בנוגע להזמן דקידוש לבנה – שמצינו
בזה חילוקי מנהגים: אחר ג' ימים למולד¹¹⁷, אחר
ז' ימים למולד¹¹⁸, ובמוצאי שבת¹¹⁹, "אם ליל
מוצאי שבת הוא קודם י' בחודש .. אבל אם הוא
אח"כ¹²⁰ אין ממתינין עד מוצאי שבת, שמא יהיו
ב' לילות או ג' או ד' עננים ולא יראו הלבנה
ויעבור הזמן"¹²¹, ובפרט במדינות שרגיל יותר
שהשמים מכוסים בעננים, ובפרט בימות החורף¹²²
– ונהרא נהרא ופשטי, ובכל מקום ומקום לפי
ענינו (ובמקום שיש שאלה וספק יעשו כהוראת
רב מורה-הוראה שעל אתר).

ועוד ועיקר – קידוש לבנה מתוך כוונה מיוחדת
למהר ולזרו ולפעול תיכף ומיד ביאת דוד מלכא
משיחא, ע"י ההוספה בדרישה ובקשה על הגאולה,
כסיום וחתום קידוש לבנה: "ובקשו את ה' אלקיהם
ואת דוד מלכם אמן".

יג. ויה"ר שעוד לפני קידוש הלבנה דחודש
מרחשון – ובפרט בשנה זו שכיון שחשון וכסלו
שניהם מלאים, ישנם שלשה חדשים שלמים (תשרי
חשון כסלו) בהמשך אחד, שע"ז נעשית "חזקה"
בהתחלת השנה על שלימות החדשים, שרומזת על
השלימות דבנ"י ש"עתידיים להתחדש כמותה" –
"יתקיים בנו מקרא שכתוב ובקשו את ה' אלקיהם"

לבנה – קאי על ספירת המלכות, ש"לית לה
מגרמה כלום"¹¹¹, ומקבלת אורה מהחמה, בחי'
ז"א, "שמש הוי'", שממנו נמשך הגילוי בשם
אלקים, "שמש ומגן הוי' אלקים". ועפ"ז, השינויים
באור הלבנה באופן קבלת אור החמה מורים על
אופן ההמשכה והגילוי דשם הוי' בשם אלקים,
ולעתיד לבוא, שתתמלא פגימת הלבנה, ולא יהי'
בה שום מיעוט ויהי' אור הלבנה כאור החמה¹¹²,
יהי' שלימות היחוד¹¹³ והגילוי דשם הוי' בשם
אלקים, "הוי' הוא האלקים".

יש לומר, שב"קידוש לבנה" (לאחרי שהולכת
ומתמעטת וחוזרת ומתחדשת) נרמז כללות מעשינו
ועבודתינו כל זמן משך הגלות (מיעוט הלבנה)
שע"ז באים להגאולה האמיתית והשלימה (חידוש
הלבנה), שהכוונה בזה היא לעשות לו ית' דירה
בתחתונים, שגם בעולם התחתון שאין תחתון ממנו
בענין הסתר אורו ית', מצד בריאתו ע"י שם אלקים
(ע"ד מיעוט ופגימת הלבנה), יומשך ויתגלה אורו
ית', שם הוי', שהוא שם העצם, שנעשה דירה לו
ית', דירה לעצמותו¹¹⁴, וע"ז נעשה "נייחא
דרוחא", כיון שנשלם רצונו של הקב"ה שנתאוהו
להיות לו דירה בתחתונים (כנ"ל ס"ב).

יב. עפ"ז מובן, שכשעושים חשבון-צדק
בסיומו של השבוע הראשון לעבודה בעולם בשנת
ה'תשנ"ב, "הי' תהא שנת נפלאות בה", ובאים
למסקנא שאין הדבר תלוי אלא במשיח צדקנו עצמו
(כנ"ל ס"ט) – צריך הדבר להתבטא בתוספת
זהירות והידור בקידוש לבנה, "שהם עתידיים
להתחדש כמותה", בגאולה האמיתית והשלימה
ע"י דוד מלכא משיחא, "דוד מלך ישראל חי
וקיים".

ובפרטיות יותר:

לכל לראש – להזהר ולהשתדל יותר בקידוש
לבנה, בבגדים חשובים ונאים, ברחוב וברוב עם

(115) פרטי הדינים דקידוש לבנה – ראה בטושו"ע אר"ח
סחכ"ו, ובנ"כ שם.

(116) ראה מג"א שם סק"ד.

(117) ראה ט"ז שם סק"ג.

(118) שו"ע שם ס"ד. ובסידור אדה"ז: "עפ"י הקבלה אין לקדש
הלבנה עד אחר ז' ימים למולד" (וראה בארוכה הגהות כ"ק אדנ"ע
(בסידור תורה אור רמא, א"ב. ובסידור עם דא"ח שכא, א"ב). שער
הכולל פל"ג ס"ב. וש"נ).

(119) שו"ע שם ס"ב.

(120) כמו בחודש זה, שמוצאי שבת (שלאחר ז' ימים
למולד*) הוא ביום י"א בחודש.

(121) רמ"א שם.

(122) ראה הגהות כ"ק אדנ"ע ושער הכולל שם, שמטעם זה
לא הי' הצ"צ מקפיד (בימות החורף) להמתין עד אחר ז' ימים.
אבל פשוט שחילוק בזה באם דרים במדינה (שכ"כ מ)חדשי
החורף אינם מעוננים.

(* ואולי אם אין מקפידים על זה ומברכים אחר ג' ימים (ראה גם
הערה 122) – יכולים לברך במוצאי שבת זה, שהוא יום ד' בחודש.

(111) זהר ח"א לג, ב. רמט, ב. ח"ב רטו, א. ועוד.

(112) כמ"ש בברכת קידוש לבנה.

(113) ראה לקוטי לוי"צ לוח"ג ע' שלג: "הג"פ שלום עליכם
שואמרים בקידוש לבנה, א' התקשרות המשפיע ז"א אל המקבל
מל' מלמעלה למטה, ב' התקשרות המקבל מל' אל המשפיע ז"א
מלמטה למעלה, ג' חיבור ב' הבח"י יחדיו, כמ"ש בלקו"ט סוד"ה
ושמתי כדכד דרוה"ר ע"ש".

(114) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' רמא. וש"נ.

12 "ושם נעשה לפניך .. כמצות רצונך", כולל גם
 13 השלימות דקידוש לבנה באופן שמקבלים פני
 14 שכינה – "יראה אל אלקים בציון"¹²⁹, ויתירה מזה,
 15 "יראה גו' אל פני האדון הו'"¹³⁰, כולל גם היחוד
 16 דשם הו' ושם אלקים שמודגש בקידוש לבנה
 17 (כנ"ל סי"א), "הו' הוא האלקים", ובעילוי אחר
 18 עילוי, ד"פ "הו' הוא האלקים" שאומרים בנעילת
 19 יוהכ"פ (לאחרי אמירת "שמע ישראל הו' אלקינו
 20 הו' אחד" פ"א, ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
 21 ועד" ג"פ) – (כ"ק אדמו"ר שליט"א הכריז בניגון
 22 המקובל:) הו' הוא האלקים, הו' הוא האלקים, הו' הוא
 23 האלקים, הו' הוא האלקים, הו' הוא האלקים, הו' הוא
 24 האלקים, הו' הוא האלקים, לשנה הבאה בירושלים!

1 ואת דוד מלכם אמן", ביאת דוד מלכא משיחא
 2 תיכף ומיד ממש.
 3 ובפשטות – שתיכף ומיד מתקיים הציווי
 4 שקורין תיכף בזמן המנחה: "לך לך גו' אל הארץ
 5 אשר אראך", לארצנו הקדושה, כיון ש"לזרעך נתתי
 6 את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר
 7 פרת את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני וגו'"¹²³,
 8 ארץ עשר אומות¹²⁴, ובארצנו הקדושה עצמה –
 9 "הלוך ונסוע הנגבה"¹²⁵, "לצד ירושלים .. הר
 10 המורי"¹²⁶, ושם גופא – "אל מקום המזבח"¹²⁷,
 11 ש"מקומו מכוון ביותר"¹²⁸.

(123) טו, יח"ט.

(124) פרש"י עה"פ.

(125) יב, ט.

(126) פרש"י עה"פ.

(127) יג, ד.

(128) רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ב. – ושם: "והוא המקום

שבנה בו נח כשיצא מן התיבה" (שבזה מודגשת השייכות לפרשת
 נח).

(129) תהלים פד, ח.

(130) משפטים כג, יד.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' א

26 שובר, ויל בתי מן שבת – שיש ללכת אחר מחשבתו, ומכיון
 27 שנתכוין להעלות דגים הוא חייב. ואף כאן, כשנמצאת הראשונה
 28 כחושה בבני מעיים, לפי רבה פטור, משום שהולכים אחר מעשהו,
 29 ולפי רבא חייב, משום שיש ללכת אחר מחשבתו.
 30 הגמרא מביאה אופן שאדם נפטר מחילול שבת משום שהולכים
 31 אחר מחשבתו: אמר רבא, חללה שאלוהו הרופאים שזקוק
 32 לגרונות אחת לרפואתו, ורצו עשרה בני אדם ותלשו והביאו עבורו
 33 עשרה גרונות בבת אחת, הרי הם פטורים, ואפילו אם תלשו בזה
 34 אחר זה, הינם פטורים, ואפילו אם קדם החולה ואכל והקריא
 35 בראשונה, פטורים האחרים שתלשו את הגרונות עבורו, מכיון
 36 שכולם נתכוונו לצורך החולה, וזריותם היתה לצורך מצוה, לפי
 37 שיש להזדור לעשות את צרכי החולה.
 38 הגמרא חוזרת לעסוק בענין מיעוט במלאכת האסורות בשבת,
 39 באופן שהתירו חילול שבת: בעי רבא, חללה שאלוהו הרופאים
 40 שזקוק לשתי גרונות לרפואתו, ויש שתי גרונות המחוברות
 41 לאילן בשתי עוקצין, וישנן שלש גרונות המחוברות לאילן בעוקץ
 42 אחת, הי מנייהו מיתין – איזה מהם מביאים, האם שתיים מיתין
 43 – תולשים ומביאים את שתי הגרונות שמחוברות בשני עוקצין,
 44 משום דחזו ליה – שזה כמות הגרונות הראויות עבורו, או דלמא,
 45 שלש מיתין – תולשים ומביאים את שלושת הגרונות
 46 המחוברות בעוקץ אחד, משום דקא מנעמא קצירה – שעל ידי כן
 47 מתמעטת מלאכת הקצירה, שצריך לתלוש רק עוקץ אחד.
 48 הגמרא פושטת את הספק: פשיטא – ברור הדבר שלש מיתין –
 49 שתולשים ומביאים את שלושת הגרונות המחוברות בעוקץ
 50 אחד,

1 השניה.
 2 רב אשי פושט את ספיקו של רבינא: אמר ליה רב אשי, לאו תיני
 3 דרבה ורבא – וכי אין זה שייך לדין זה שעסקו בו רבה ורבא,
 4 דאיתמר לגבי איסור צידה בשבת, מי ששמע ששכב תינוק בים,
 5 ופרש מצודה בים בכדי להעלות דגים, והעלה דגים במצודתו, תיני.
 6 ואם פרש מצודה כדי להעלות דגים, והעלה במצודתו דגים ותינוק,
 7 רבא אמר, תיני, מכיון שפרש את המצודה על מנת להעלות דגים,
 8 ואכן העלה דגים באיסור, ורבא אמר, פטור, מכיון שהוברר
 9 שפריסת המצודה היתה לצורך הצלת חיי התינוק. ועד כאן רבא
 10 לא קא פטר – ולא פטר רבה את פורס המצודה, אלא כיון דשמע
 11 שטבע תינוק, אמרין – לכן יש לומר, שבפריסת המצודה נמי
 12 דעתיה איתנוק – דעתו היתה גם כדי להציל את חיי התינוק, אבל
 13 אם פורס המצודה לא שמע שטבע תינוק, לא אמר רבה שפטור,
 14 אלא הוא מודה שחייב, משום שהולכים אחר מחשבתו שחשב
 15 להעלות דגים. ואף כאן, יש לילך אחר מחשבתו, ומכיון שנתכוין
 16 לשחיטה האסורה, חייב לדעת הכל.
 17 שיטה אחרת בדברי רב אשי: ואיבא דאמרי – ויש אומרים שרב
 18 אשי אמר ליה לרבינא שצדדי הספק אם הולכים אחר מחשבתו או
 19 אחר מעשיו, תיני פלוגתיהו – היינו מחלוקתם דרבה ורבא,
 20 דאיתמר, (לא) מי ששמע ששכב תינוק בים, ופרש מצודה בים בכדי
 21 להעלות דגים, והעלה דגים, תיני. ואם פרס מצודה בכדי להעלות
 22 דגים, והעלה במצודתו תינוק ודגים, רבא אמר פטור, ורבא אמר
 23 תיני. ובסברא זאת נחלקו, רבא אמר פטור, משום ששובר, ויל בתי
 24 מעשיו – שיש ללכת אחר מעשהו, ומכיון שמעשהו היה מעשה
 25 שהציל את חיי התינוק הרי הוא פטור. ורבא אמר תיני, משום

לקוטי שיחות פרשת נח כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

(ב) לפי הסבר זה יובן רק מדוע יכול היה נח לדחות
את בניית התיבה עד לסמוך לסיום ק"כ שנה, ולעורר
בינתיים את בני דורו לתשובה, אך עדיין בלתי מוכן:
מדוע היה צריך נח להתעסק בבניית התיבה במשך כל
הזמן של ק"כ שנה?⁹

ב.

עצם הבנייה הוא אמצעי להחזרה בתשובה

ההסבר הפשוט לכך הוא, לכאורה, כפי שאומר רש"י
(וכך גם המדרש¹⁰) שהסיבה לכך שהקב"ה ציווה על נח
לבנות את התיבה, למרות ש"הרבה ריוח והצלה לפניו
ולמה הטריחו בבנין זה", היא, "כדי שיראוהו אנשי דור
המבול עוסק בה ק"כ שנה ושואלין אותו: מה זאת לך?
והוא אומר להם: עתיד הקב"ה להביא מבול לעולם, אולי
ישובו".

יצא מכך, שבניית התיבה, והחזרת אנשי דור המבול
בתשובה, לא היו שני ענינים נפרדים, אלא הם היינו הך:
עצם פעולת בניית התיבה היתה אמצעי כדי לעוררם
לתשובה.

וכיוון שזה היה הטעם לציווי "עשה לך תיבת..."¹¹, הרי
מוכן, שהתעסקותו של נח בתיבה זמן ממושך איננה
נובעת מחוסר זריזות בקיום הציווי, אלא להיפך: דוקא
זה האופן האמיתי לקיום הציווי, שהרי מטרת עשיית
התיבה היא "כדי שיראוהו... אולי ישובו".

אך עדיין אין הכל פשוט: כדי לעורר אצל אנשי הדור
את התמיהה "מה זאת לך" לא היה נח צריך להאריך
בבניית התיבה, שהרי גם תיבה בנויה היתה מעוררת
אותם לשאלה "מה זאת לך"¹¹. חזרה אפוא הקושיה
למקומה: מדוע היה נח צריך לבצע את הציווי "עשה

א.

הקושי על משך זמן בניית התיבה

1 על משך זמן בניית התיבה על-ידי נח נאמר במדרש¹
2 ש"מאה ועשרים שנה היה משתדל בה", וכך אומר רש"י²
3 בפירושו על התורה³.

4 וצריך להבין: כיצד ייתכן שנח התעכב זמן כה רב
5 בבניית התיבה, ולא הזדרז לקיים את ציווי ה' "עשה לך
6 תיבת עצי גופר..."⁴, ובמיוחד כאשר היה זה להצלתו
7 ולקיום העולם כולו?

8 ורש"י אינו מתייחס כלל לקושי זה, אפילו ברמז!
9 ואין לומר, שבפרט זה לא נהג נח כשורה, שהרי
10 הפסוק מעיד עליו "איש צדיק תמים היה", ואפילו לפי
11 הדעה⁴ שזה היה רק "בדורותיו", הרי לגבי בניית התיבה
12 מדגיש הפסוק "ויעש נח ככל אשר צוה אותו אלקים כן
13 עשה"⁵. מוכן אפוא, שנח קיים ציווי זה באופן מושלם,
14 בכל פרטיו.

15 כן אין לומר, שכיוון שה' כבר אמר⁶ שהוא יאריך
16 אפו מאה ועשרים שנה, שמא יחזרו אנשי דור המבול
17 בתשובה⁷, לא הזדרז נח בבניית התיבה, ועורר בינתיים
18 את בני דורו לתשובה, ובמיוחד כאשר ידע, שאם יחזרו
19 אנשי הדור בתשובה, לא יבוא המבול⁸, ולא יהיה כלל
20 צורך בתיבה.

21 דבר זה אינו מתקבל מפני הסיבות הבאות: (א) בציווי
22 "עשה לך..." אין מצויין זמן שבו צריכה התיבה להיות
23 מוכנה, ומוכן שהיה על נח להכניח במהירות הגדולה
24 ביותר, וכיוון שנח קיים את הציווי בשלמות, אין מסתבר,
25 שהוא דחה את קיום "עשה לך..."⁹, אפילו כדי לעורר
26 על-ידי-זה את בני דורו לתשובה.

(1) לקח טוב פרשתנו בתחלתו (ד"ה תמים ה' כו). וראה הערה 3.

(2) פרשתנו ו, יד.

(3) בתנחומא פרשתנו (ה בסופו) "א"ר הונא בשם רבי יוסי ק"כ שנה
ה' מתרה הקב"ה בדור המבול שמא יעשו תשובה כיון שלא עשו תשובה
א"ל עשה לך תיבת עצי גופר. עמד נח ועשה תשובה ונטע ארזים כו'
ואומר להן כך והי' מתרה בהן". ומפשוט הלשון משמע, שהק"כ שנה
הוא זמן וענין בפ"ע ואינו שייך לבנין התיבה והתראתו של נח (ולהעיר
מסדה"ד אלף תכב). אבל ראה ע"ז יוסף לתנחומא שם, שמפרש שהמשך
"כיון שלא עשו תשובה א"ל עשה לך כו" הוא פירוש למ"ש לפני"ז
(ש"ה' מתרה הקב"ה כו"). וראה לקמן הערה 9.

(4) סנהדרין קח, א. תנחומא פרשתנו ה. הובא בפרש"י ר"פ.

(5) שם ו, כב.

(6) בראשית ו, ג.

(7) ת"א ות"י ופרש"י שם.

(8) וראה פרש"י פרשתנו ז, יב.

(9) להעיר שבתנחומא שם, מדובר רק על (אריכות) הזמן שה' עוסק
בנטיעות הארזים וגדילתן וקצירתן*. ובפרד"א פכ"ג: רבי תנחומא אומר
חמשים ושנים שנה עשה נח בתיבה (וראה רד"ל שם). וראה סדר הדורות
אלף תרנ.

(10) בארוכה יותר – אגדת בראשית פ"א, ב. תנחומא (באבער)

בראשית לו. וראה פרד"א ומדרש לקח טוב שם.

(11) כן משמע קצת בסנהדרין (שם) שאיתא שם "תיבה זו למה". ולא
כבאגדת בראשית ותנחומא שם "מה אתה עושה".

שליח, שהרי, אף אם נאמר שניתן לקיים את הציוויים של
לשון "עשה" באמצעות שליח, שפעולתו נחשבת כפעולת
המשלח ממשי¹⁹, הרי גם אז ברור שנח לא יכול היה
למנות שליח, שהרי אצל בניינח אין קיים ענין
השליחות²⁰ באופן זה ששלוחו יהיה "כמותו".

לכן ברור, שלמרות שנח קיים את ציווי ה' על בניית
התיבה, בזריות גדולה, בכל זאת נמשך הדבר ק"כ שנה.
ואדרבה: מפליא, כיצד עבודת בניה גדולה כל-כך ארכה
אצלו לא יותר מאשר ק"כ שנה!

ד.

שתי הדעות לגבי מצות הבניה, תלויות במטרתה של התיבה

בדברי הרוגוטשובי¹⁵ נמצאות שתי דעות בענין זה.
האם בבניית התיבה היתה המצוה על פעולת הבניה, או
"המצוה הוה המציאות לא הבנין" – שתהא תיבה בנויה.
יש לומר, שדבר זה תלוי בטעם לציווי על עשיית
התיבה:

אם מטרת התיבה היא רק ההצלה ממי המבול, הרי
שאינ שום ענין בעצם פעולת הבניה, אלא רק במציאותה
של התיבה;

אך אם ההתעסקות בבניית התיבה היתה "כדי
שיראוהו... ושואלין... אולי ישובו", הרי שפעולת הבניה
עצמה היא מצוה, כיוון שהיא מעוררת לתשובה²¹.
לפי זה ניתן להסביר, שזוהי כוונתו של רש"י
בפירושו "הרבה ריוח והצלה לפניו ולמה הטריחו בבנין
זה כדי שיראוהו...". כאשר מאריך רש"י בלשונו ואומר
"ולמה הטריחו בבנין זה" הוא מתכוון להסביר, שהשאלה
איננה רק מדוע בחר הקב"ה דוקא בדרך זו להצלה, ולא
בדרך אחרת של "ריוח והצלה",

לך... במשך זמן של ק"כ שנה (בשיא של חוסר זריות),
בעוד אשר יכול היה לקיים את ציווי ה' ולבנות את
התיבה בזריות מירבית, ולעורר אצל בני דורו את
התמיהה "מה זאת לך" על-ידי תיבה בנויה?

הכרחי אפוא לומר, שעצם הציווי "עשה לך תיבת..."
דורש שהבניה תימשך ק"כ שנה, כך משתמע גם מן
הלשון "ולמה הטריחו בבנין זה כדי שיראוהו אנשי דור
המבול עוסק בה ק"כ שנה ושואלין אותו...", שהקב"ה
הטריחו מלכתחילה בבניה שהכרחי שתימשך ק"כ שנה¹²,
כדי שאנשי דורו יראו, ישאלו, ויתעוררו לחזור בתשובה,
ולא שנח בעצמו משך את בניית התיבה למשך זמן של
ק"כ שנה כדי "שיראוהו... ושואלין...".

ג.

בניית התיבה על-ידי נח בעצמו, ולכן נמשכה זמן רב

ההסבר לכך בפשטות הוא:
פירושו של "עשה לך" (בפשטו של מקרא) הוא,
שאתה תעשה¹³, כפי שאומר האברבנאל: "עשה לך,
כלומר שנח בעצמו יעשה התיבה ולא יצווה לעשותה
לאחרים". הציווי היה, שנח בעצמו יבנה את התיבה¹⁴.
יתר-על-כן, כפי שמסביר הרוגוטשובי¹⁵ על-פי ההלכה,
שבמקום שהביטוי הוא "עשה" – מתקיימת המצוה בעצם
פעולת העשיה (וכך גם לגבי עבירה, שבמקום שהאיסור
כתוב בלשון "עשיה" עוברים את העבירה על-ידי עשיה
ממש, ואין חיוב על מה שנעשה בדרך של "גרם").

כך גם בעניננו, בעשיית התיבה¹⁶: הציווי על בניית
התיבה נאמר בלשון "עשה לך", שהמצוה היא בעצם
העשיה, לפיכך היה על נח לבצע את כל העבודה¹⁷ של
בניית¹⁸ התיבה בעצמו.

לפי ההלכה הוא לא יכול היה לעשותה באמצעות

בעצמו לא יעשה כלום.

(18) להעיר מלקו"ש ח"א ע' 183 בנוגע לבנין המשכן. ולהעיר
מצפ"ע לסנהדרין שם, והארכתי בזה גבי מקדש כו', ובמהד"ת (ג, ב.
הובא בצפ"ע עה"ת כאן) מחלק בין משכן ומקדש דבמשכן דוקא המצוה
הוא העש', הבנין כו'. ואכ"מ.
(19) ולהעיר מהסברת גורי השליחות אם הוה כעושה בעצמו ממש
– ראה שו"ע אדה"ז א"ח סרס"ג קו"א ח. לקח טוב (להר"י ענגל)
בתחילתו. ובכ"מ. וראה בהנסמן במפענצ"פ פ"ב סי"א יב. ואכ"מ.
(20) כ"ה בצפ"ע לסנהדרין שם. ועה"ת כאן, אם זה גדר שליחות
גבי בני". אבל ראה לקמן סעיף ז ובהערה 38, 39.
(21) אף שגם התיבה עצמה י"ל שמעוררת תמי' ובמילא מעורר אותם
לתשובה (כדלעיל סעיף ב') – ראה לקמן הערה 24.

(12) וכן משמע במדרש לקח טוב שם, כי מאה ועשרים שנה הי'
משתדל בה".
(13) ובפרט שכאן אין לפרש: אתה משתמש בה ולא אחר (ראה רש"י
בהעלותך י, ב) – אבל ראה לקמן בפנים ס"ה.
(14) משא"כ במעשה המשכן – שלא נאמר "לך" וקדמה להציווי, וכן
תעשו" (תרומה כה, ט) ולאח"ז מפורש: כל חכם לב גוי ועשו את כל
אשר צויתך (תשא לא, ו). וראה לקו"ש ח"א ע' 164 ואילך.
(15) צפ"ע עה"ת עה"פ. וש"נ.
(16) עיי"ש בצפ"ע שמספקא לי' בנדר"ד (ע"פ פרש"י סוכה נב, ב).
ובצפ"ע לסנה' שם (הובא בצפ"ע עה"ת שם) מכריע שבנדר"ד אינו כן.
וראה לקמן סעיף ד, ו.
(17) משא"כ בלשון האברבנאל אינו מוכרח שס"ל שנח בעצמו הי'
מוכרח לבנות הכל בעצמו, אלא בעיקר שלא יצוה לעשותה לאחרים והוא

29 "עשה לך תיבת..." איננו רק לשם מציאותה של התיבה,
30 בשביל התוצאה, כדי שתהיה לו תיבה שיוכל להנצל
31 באמצעותה מ"מבול מים", אלא שעצם פעולת הבניה היא
32 מצוה בפני עצמה, התראה לדור המבול.

ו.

פירושו של רש"י על הש"ס שונה מפירושו על התורה

דובר כבר מספר פעמים, שדרכו של רש"י בפירושו
על התורה איננה בדיוק כפירושו על הש"ס. אמנם
בשניהם הוא מפרש את "פשוטו"³¹, אך בכל זאת אינו
זהה ה"פשוטו" של הש"ס – לימוד ההלכה וכו',
ל"פשוטו" של מקרא – לימוד פשט הפסוקים. אלה הן
שתי דרכי לימוד שונות. לפיכך אין להקשות על סתירה
בין פירוש רש"י על התורה לבין פירושו על הש"ס.

דבר זה מודגש בענייננו: במסכת סוכה³² אומר רש"י,
ששם בנה את התיבה ביחד עם נח, ומפירוש זה מדייק
הרוגוטשובי³³ ואומר שההכרח לכך הוא "דהמצוה הוה
המציאות, לא הבנין" – ההיפך מן המשתמע מפירוש
רש"י על התורה (כדלעיל בסעיף ד').

ההסבר לכך הוא: לפי פשוטו של מקרא אין רמז
בפסוקים לכך ששם עזר לנח. להיפך: מן הפסוק⁵ "ויעש
נח ככל אשר צוה אותו אלקים כן עשה" נראה, כפי
שאומר רש"י בפירושו על התורה, שנח בנה את התיבה
בעצמו.

וזאת גם בהתאם להמשך הפסוקים שם: מהקדמת
הציווי "עשה לך תיבת..." מובן, שהפעולה עצמה היא
המצוה, כדלעיל בסעיף ח'. (לפיכך מוצאים גם במדרשי
התורה³⁴ שההתעסקות בבניית התיבה היתה כדי לעורר
לשובה, ולכן – עצם הבניה היא מצוה).

ואילו בפירוש על הש"ס³⁵ מקבל רש"י את שיטת

1 שהרי לפי הפשט אין זאת קושיה גדולה: האמצעי
2 בדרך הטבע להצלה ממבול מים הוא תיבה, ולכן אין
3 רש"י מצטט מן המדרש²² את המילים "וכי לא היה יכול
4 הקב"ה להציל את נח באמונתו ובדבורו או להעלותו
5 לשמים".

6 אלא השאלה היא בעיקר "ולמה הטריחו בבנין זה:
7 מדוע היה נח צריך לטרוח בעצמו בבניית התיבה²³.
8 כלומר, מהי הכוונה בכך שהבניה עצמה היא מצוה, ואשר
9 על כן היה צריך נח בעצמו להתעסק בכך?
10 על כך עונה רש"י "כדי שיראוהו..." – טרחה זו
11 בבנייה היא כדי לעורר לחזרה בתשובה. ומזה מובן מדוע
12 קיום המצוה הוא בעצם בניית התיבה²⁴.

ה.

ההכרח בפירוש של רש"י הוא סדר הפסוקים

13 עדיין צריך להבין: רש"י מפרש בפירושו על התורה
14 פשוטו של מקרא. מהו אם כן, ההכרח לפי הפשט
15 שב"עשה לך תיבת..." הכוונה היא ל"הטריחו..." – שנח
16 צריך לבנות את התיבה בעצמו? במיוחד כאשר קשה
17 לתאר כיצד יכול אדם אחד לבנות תיבה של שלוש מאות
18 אמה וכו'.

19 לכאורה, קשה לקבל את האמור לעיל, שזה מפני
20 הביטוי "עשה לך", כיוון שמוצאים במספר מקומות
21 שלביטוי זה ישנן משמעויות אחרות לפי פשוטו של
22 מקרא: "לך, בשבילך"²⁵ "לך, משלך"²⁶.

23 יש לומר, שההכרח לפירוש רש"י הוא מסדר
24 הפסוקים והמשכם²⁷: הציווי על עשיית התיבה כתוב מיד
25 לאחר הסיפור על הפעולה ועל דור המבול "קץ כל בשר
26 בא לפני... והנני משחיתם את הארץ"²⁸ ולפני הפסוק
27 "ואני הנני מביא את המבול מים..."²⁹. שם מפורט באיזה
28 אופן תתבצע ההשחתה³⁰. מכך מסיק רש"י שהציווי

(22) אגדת בראשית שם. וראה תנחומא באבער שם.

(23) להעיר מפרש"י בראשית ה, לב.

(24) כי מכיון שהציווי על בנין התיבה הוא נלא בשביל ההצלה – שהרי "הרבה ריוח והצלה לפני" – אלא חובת גברא (על נח) לעוררם לתשובה, הרי מובן, שכ"ז שצ"ל הפעולה לעוררם כו' צ"ל פעולתו של נח בבנין התיבה; משא"כ ההתעוררות כו' ע"י תיבה בנוי' (כנ"ל ס"ב) – הרי (נוסף לזה ש"ל שאינו דומה להתמיי' שמתעוררת ע"י אריכות פעולת הבנין, הנה) אין בזה פעולה התמידית של נח הגורמת להתעוררות כו'.
(25) ראה רד"ק עה"פ.

(26) ראה פרש"י בהעלותך שם. סוכה ט, סע"א. כז, ב. ובכ"מ.

(27) להעיר ממשכיל לדור לפרש"י עה"פ.

(28) ו, יג.

(29) שם, יז.

(30) ורק רש"י מפרשו לפני' (בראשית ז, ז).

(31) ראה יד מלאכי כללי רש"י וכו' בתחלתו, וש"נ.

(32) נב, ב ד"ה וכהן צדק, הובא בצפצפ"נ עה"ת ולסנהדרין שם.

(33) צפצפ"נ לסנהדרין שם.

(34) אגדת בראשית ותנחומא הנ"ל.

(35) לכאורה י"ל עוד, שהציווי "עשה לך תיבת גוי" הוא רק על עצם בנין התיבה, משא"כ ההכנות להבני' – נטיעת ארזים השקתן קציצתן ועשיית הקרשים כו' – ה' אפשר שיעשה גם ע"י אחר (שם) * נאלא שבנוגע לנטיעת הארזים כו' אא"פ לומר לכאורה שה' ע"י שם, שהרי

(* ענ"ז אולי יש ליישב (ראה רד"ל שם) מה שאיתא בפד"א שם בשם ר' תנחומא חמשים ושתים עשרה עשרה נח בתיבה (ועד"ז בסדר הדורות שם) – כי הפעולות לפנ"ו כריתת הארזים כו' עשה ביחד עם בנו שם.

ח.

פירוש הרוגוטשובי ל"עשה לך", והביטוי בענין הסוכה

כבר דובר פעמים רבות על כך, שלכל הפירושים על
 אותו פסוק יש קשר ביניהם. כך גם בעניננו: על "עשה
 לך" אומר הרוגוטשובי¹⁵ "לך – משלך", שנח היה
 מוכרח לבנות את התיבה מנכסיו. וצריך לומר שפירוש
 זה ל"עשה לך" קשור לפירוש דלעיל – שנח היה צריך
 לבנות את התיבה בעצמו, מפני שעצם הבנייה היא
 המצוה.³¹

דבר זה יובן על-ידי העובדה, שבדומה לביטוי זה,
 נמצא גם לגבי סוכה – חג הסוכות תעשה לך⁴¹.

[בין שני ענינים אלו יש קשר, כפי שמוסבר
 בחסידות⁴², שהסוכה דומה לתיבת נח, כי הענין
 שבשתייהן הוא שלום⁴³: בתיבת נח היו כל החיות ביחד,
 ובכל זאת שרר שם שלום, מעין "לא ירעו ולא
 ישחיתו"⁴⁴; וכך ענינה של הסוכה הוא שלום – ופרוס
 עלינו סוכת שלומך, עד אשר אומרים חז"ל⁴⁵ "כל ישראל
 ראויים לישוב בסוכה אחת"].

אנו רואים, שהענינים הללו: בנין התיבה – א) שעצם
 בניית התיבה היא מצוה. ב) שצריך להיות "עשה לך,
 משלך". ג) שהתיבה, התוצאה, היתה לצורך הצלה –
 נמצאים גם בסוכה, באופן דומה, כדלהלן:

א) עצם עשיית הסוכה היא מצוה⁴⁶, עד אשר לפי
 הירושלמי⁴⁷ צריך לברך על כך "לעשות סוכה". ב)
 הסוכה צריכה להיות "לך" משלך⁴⁸ (ג) כוונת הישיבה

1 הגמרא (ההלכה). בגמרא³⁶ שונים הדברים: (א) שם נאמר
 2 רק "שהיה נח הצדיק מוכיח בהם ואומר להם עשו
 3 תשובה...", ללא קשר לבניית התיבה. ואפילו מהמשך
 4 הגמרא ("אמרו לו: זקן תיבה זו למה, א"ל הקב"ה...")
 5 נראה, ששאלתם היתה על תיבה זו – על עצם מציאות
 6 התיבה³⁷. (ב) אין מוזכר בגמרא שעשיית התיבה
 7 התמשכה ק"כ שנים.

8 מזה מוכיח רש"י שלפי שיטת הש"ס, היתה בניית
 9 התיבה רק לצורך ההצלה, והחזרת אנשי דור המבול
 10 בתשובה היא ענין בפני עצמו, ללא קשר לעשיית התיבה.
 11 כלומר, המצוה היא על מציאות התיבה, התוצאה, ולכן
 12 אין חובת הבניה חלה על נח בעצמו דוקא, והוא היה
 13 יכול לבנותה בעזרת אחרים (שם וכדומה).

ז.

רש"י בגמרא - בן נח יכול להיות שליח של בן-נח
 14 בנוסף לכך יש לומר: גם רש"י בפירושו על הש"ס
 15 סובר שהמצוה היא בניית התיבה, ולא רק מציאותה, אך
 16 הוא סובר, כדעת הפוסקים³⁸, שבן-נח יכול להיות שליח
 17 של בן-נח כמותו³⁹, ולכן נחשבת השתתפותו של שם
 18 בבניית התיבה בדיוק כבניה על-ידי נח בעצמו, כי שם
 19 עשה זאת בשליחותו של נח.

20 לעומת זאת, בפירושו על התורה, סובר רש"י לפי
 21 פשוטו של מקרא, שכאשר חל ציווי על מישהו לפעולה
 22 מסוימת אין הוא יכול לקיים ציווי זה באמצעות שליח
 23 (כמוסבר במקום אחר⁴⁰), ומזה מובן שנח היה צריך
 24 לבנות את התיבה בעצמו.

גם יפת בנו הגדול לא הי' בן מאה לפני המבול (פרש"י בראשית ה, לב)
 – אבל אינו מתיישב בל' רש"י סוכה שם: „וקראו חרש ע"ש בנין התיבה
 שבנה עם אביו.

(36) סנהדרין קח, סע"א ואילך.

(37) ויתירה מזה: מהמשך הגמרא שם (בעמוד ב') „שהי' נח הצדיק
 מוכיח אותם כו' והיו מבזין אותו אמרו לו" – משמע, שתוכחה שלו היתה
 ענין בפ"ע ולפני שהיו אומרים לו „תיבה זו למה".

(38) שו"ת משאת בנימין סצ"ז. ש"ך חו"מ סרמ"ג סק"ה. ארעא דרבנן
 אות א' ס"ה. וראה מחנ"א הל' שלוחין סי"ד דאף שבירושלמי דמאי
 ותורות משמע דאין עכ"ם יכול להיות שליח לחבירו וכי' (כמו שהקשה
 המג"א „אור"ח סתמ"ח סק"ד) ומל"מ (רפ"ב מהל' שלוחין), הנה מבבלי
 ע"ז (נג, ב) משמע דיש שליחות (אבל ראה ברכ"י אה"ע ס"ה סקט"ז.
 לקו"ש ח"א ע' 147 הערה 56). וראה ברכ"י שם פתחי תשובה שם סק"ג
 – דכן הוא דעת כמה פוסקים.

(39) וראה עפרא דארעא שם דגם לדעת החולקים (מג"א שם. ב"ש
 אה"ע שם סק"ט. ועוד. וכ"ה דעת אדה"ז או"ח סתמ"ח ס"י"א. וראה
 ברכ"י ופתחי תשובה שם. שד"ח כללים מערכת א' כלל מ' – י"ל דקודם
 מ"ת דהכל בגדר ב"נ כולם שוים דיש שליחות מאדם לחבירו.

(40) לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 40 הערה 27.

(41) ראה טז, יג.

(42) ד"ה כי פדה לאדה"ז (סה"מ אתהלך לאזניא ע' נז, ועם הגהות
 – באוה"ת פרשתנו תרסט, א ואילך) – „ששניהן בבחי' בינה ננו' בזהר".
 המשך וככה תרל"ז פצה „גודע כי סוכה ותיבת נח ענינם אחד הוא".

(43) וראה ד"ה בסוכות תשבו תשל"ו פ"ד (נדרס בספר המאמרים –
 מלוקט (ח"א ע' קה"ת, תשמ"ז) ע' קעז).

(44) ישע"י יא, ט.

(45) סוכה כז, ב.

(46) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתרמ"א ס"א (ט"ז שם) „שעשייתה
 אינה גמר המצוה שעיקר המצוה כו". רמ"א ושו"ע אדה"ז שם סתרכ"ה
 „מצוה לתקן הסוכה כו' מצוה הבאה לידו כו". וראה פרש"י מכות ח,
 א ד"ה השתא. רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ח. ועוד.

(47) ברכות פ"ט ה"ג. וראה לקו"ש ח"ז ע' 188 הערה 56, דגם
 להבבלי הוי מצוה ולא פליג רק בנוגע לברכה.

(48) לא רק לדעת ר"א (סוכה כז, ב) אלא גם להלכה (דעת חכמים
 שם) – שו"ע אדה"ז סתרל"ז ס"ג. ובארוכה – לקו"ש ח"ט ע' 348
 ואילך.

(49) להעיר מכלי יקר פרשתנו ו, כא.

לפיכך נאמר בספרי חסידות⁶¹, שנח "לא נתן עצמו על זה אשר תוכחתו והתראותיו יפעלו עליהם לעוררם לתשובה", מפני שבתוכחתו הוא התכוון בעיקר לקיים את ציווי ה' אליו.
ולכן "לא בעא (במסירות נפש כמשה) רחמין על עלמא".
לעומת זאת משה רבינו, שנגע ללבו מצב עם ישראל, בדיוק כפי שאיכפת לו על עצמו, מסר את נפשו בעבורם, הוא התפלל לעורר רחמים עד שאמר "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת".

י.

ההבדל בין הציווי לנח לבין מצות סוכה

וזהו גם ההבדל בין תיבת נח לבין סוכות, שקיבל משה מסיני ומסרה וכו':
הענין הנ"ל, שנח לא ביקש רחמים על בני דורו, התבטא בבניית התיבה: ההצלה (כפשוטה, ממי המבול) – בניית התיבה – היתה מיועדת לקליטת נח ובני משפחתו בלבד, ולא לבני דורו, ומסיבה זו עצמה היתה הבניה רק על ידו, ומנכסיו שלו – "לך, משלך".
לעומת זאת, לאחר מתן תורה, כאשר הפכו ישראל לציבור⁶², ובמיוחד לאחר שנכנסו לארץ, כאשר התחייבו בערבות⁶³, הם הפכו ל"מציאות אחת נצחית"⁶⁴ – שלכל יהודי נוגעת מציאותו של האחר.
ובמיוחד במצוות שענין האחדות גלוי אצלן, כמצות סוכה, שענינה שלום (כדלעיל בסעיף ח): אז יכול מעשה המצווה של יהודי אחר להחשב כאילו הוא עשה זאת: גם סוכה של חברו נחשבת כ"שלו ממש", והוא יוצא ידי חובתו, מפני שהם "כגוף אחד"⁶⁵.

(משיחת אדר"ח מדרחשן תשל"ו)

בסוכה היא "למען"⁵⁰ ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים⁵¹, הם היו ענני כבודו שהקיפם בהם לצל לבל יכה בהם שרב ושמש, ודוגמא לזה ציונו לעשות סוכות העשויות לצל"⁵².
למרות זאת קיים הבדל ביניהם: א) את התיבה היה צריך דוקא נח בעצמו לבנות, ואילו את הסוכה, למרות שעשייתה היא מצוה, יכול לבנות מישהו אחר⁵³ בשבילו⁵⁴. ב) התיבה מוכרחה להיות "לך משלך" – תיבתו של נח, ואילו בסוכה "אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חברו (סוכה שאולה)"⁵⁵, כי "הרי היא כשלך"⁵⁶.

ט.

ההבדל בין נח לצדיקים אחרים, והקושי על כך

יש לומר, שדברים אלו קשורים לעבודה הכללית של נח בענין המבול. הוזהר⁵⁷ מסביר את ההבדל בין התנהגותו של נח לבין הצדיקים שהיו אחריו, שנח לא התפלל על דורו "לא בעא רחמין על עלמא", ולכן מכונים מי המבול⁵⁸ בכינוי "מי נח", "דביה הוו תליין, דלא בעי רחמי על עלמא" (=שבו היו תלויים, שלא ביקש רחמים על העולם), ואילו הצדיקים שבאו אחריו מסרו את נפשם בשביל בני דורם, כפי שמוצאים שמה רבינו אמר⁵⁹ "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת".
לכאורה ניתן לשאול על כך: הרי חז"ל אומרים, כמצויין לעיל⁶⁰, שנח הוכיח את בני דורו ועוררם לחזור בתשובה, ומדוע איפוא הוא לא התפלל בעבורם ועורר עליהם רחמים?
ההסבר לכך הוא: תוכחתו של נח לא נבעה ממסירות נפשו למען אנשי דור המבול, אלא כדי לקיים את ציווי ה'.

(50) שו"ע אדה"ז סתרכ"ה מטוש"ע שם.

(51) אמור כג, מג.

(52) ועי' בב"ח (וכן משמע בשו"ע אדה"ז) שם שכוונה זו (וכן בציצית ותפלין) היא חלק מקיום המצוה ולא ככוונת שאר המצוות.

(53) להעיר מהעמק שאלה לשאלות סק"ט אות א'.

(54) להעיר משו"ע אדה"ז שם (סתרכ"ה) "ואם עושה אותה לאחרים ה' ראוי שבעל הסוכה שישב בה בחג יברך שהחיינו בשעת עשייתה כו'".

(55) סוכה שם.

(56) שו"ע אדה"ז שם (סי' תרלז). וראה לקו"ש שם.

(57) ח"א סז, ב ואילך. רנד, ב. ח"ג יד, ב ואילך.

(58) הפטורת פרשתנו – ישע"י נד, ט. וראה תו"א ר"פ נח. אוה"ת שם

סא, א ואילך. תרכב, א ואילך.

(59) תשא לב, לב.

(60) סנהדרין שם. ומדרשים ופרש"י הנ"ל. וגם בזהר שם ח"א סח,

א.

(61) סה"מ ה"ש"ת ע' 29.

(62) שהרי אז יצאו מכלל ב"נ כו'. וראה נזיר סא, ריש ע"ב. צפע"נ

מהד"ת יג, ב. עה"ת פרשתנו ע' מ. וראה בגליון המו"נ בצפע"נ דברים

(ע' תז) "ואח"כ בשעת מ"ת חזרו ונעשו מהפרטים כלל אחד". וראה

צפע"נ מהד"ת צ, ב.

(63) ראה סנהדרין מג, ב. ובפרש"י שם. פרש"י נצבים כט, כח.

(64) שו"ת צפע"נ (ווארשא) סקמ"ג אות ב. מהד"ת שם.

(65) ראה לקו"ש ח"ט שם, וש"נ.

הכל, והוא שם מ"ה, שהמלוי דמ"ה הוא י"ט.
וזהו ענין י"ט כסלו.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שמא

בראשית לו, לט: וַיָּמָת בְּעַל חָנָן בְּיָעֶכְבֹּר וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו הָדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטָבָאֵל
בְּתִמְמֶרְדָּ בֶּת מִי זָהָב:

קסח

בחי' תהו הוא הז' מלכי דאדום וי"א אלופי עשו, ותיקון
מרומז במספר י"ט, וזהו י"ט כסלו

הנה יש ז' מלכי אדום שכתוב¹ בהם מיתה, וי"א²
אלופי עשו, ששרשם מתהו (וכן ז'³ ימי נדה, וי"א ימי
זיבה) שעולה י"ח.

אך מספר י"ט הוא לנגד המלך הדר דתיקון, שלא
נזכר בו מיתה כלל, והוא מקור התיקון המתקן

- (1) פירוש: בכל אחד דמלכי אדום (פסוקים לא-לט) כתוב וימלך
וימת. ראה לעיל סימן קמו ואילך.
- (2) בראשית לו פסוקים מג-מ. אלופ תמנה, עלוה, יתם, אהליבמה,
אלה, פינז, קנז, תימן, מבצר, מגדיאל, עירם.
- (3) ויקרא טו, כה. ע"ש רש"י ד"ה על נדתה. . . זו אחד עשר יום שבין
סוף נדה לתחלת נדה וכו'. וראה שלחן ערוך אדמו"ר הזקן ריש ה'ל'
נדה. ראה גם לעיל סימן קכז. קצו. קמח.
- (4) ראה לעיל סימן קמח, דהם כנגד ה' אותיות שם אלקים, + י"ג
אותיות המילוי, ע"ש.
- (5) ראה גם לעיל סימן לא. לקמן סימן קעג. (וראה עוד במספר יט
לעיל סימן קמח. קנא).

(6) פירוש: שם מ"ה הוא שם הוי' במלוי אלפי"ן כזה: יו"ד, ה"א,
ואי"ו ה"א. והאותיות ה"מילוי", שהם ו"ד (10), א (1), א"ו (7), +
א (1) = 19.

ושם מ"ה בגי' אד"ם, וזהו מורה על תיקון ולא תהו. ראה תורה אור
עמוד עב, ד. לעיל סימן נד. קג. קלח. קלט. ונמצא ד"אדם" בחי'
תיקון, שהוא בגי' מ"ה, הנה הוא צירוף השם עצמו והמילוי, והוא
רמז ל"הדר ומהיטבאל" וד"ל. ראה הערה 7.

(7) י"ט חו"ה: ראה סידור עם דא"ח עמוד קטו, ב וז"ל כידוע דאדם
בגי' מ"ה והגי' דמ"ה הוא בד' אותיות דשם הוי"ה עם המילוי שלו
דוקא, כי גי' דהוי"ה כ"ו, והמילוי שלו יו"ד הא ואו הא הוא גי' י"ט
והוא גי' דחיה כידוע, ואין מספר מ"ה רק בצירוף המילוי דשם הוי"ה
שהוא מספר י"ט בגי' דחיה אשת אדם, והוא בחי' המ"ל שנק' אם כל
חי בחי' כח הפועל בנפעל והוא בחי' אלקים ואדני כידוע דזו"נ הן
בחי' אדם וחיה כמ"ש בזהר כפי' ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור.
ואי"כ הרי מוכן מכל זה דעיקר בחי' אדם שם מ"ה אינו אלא בחי'
הנוק' שלו שהוא בחינת המילוי דשם הוי"ה ואם לאו לא נק' אדם
בגי' מ"ה ולא עוד אלא שהמ"ל יותר עיקר שהרי נעשית בחי' עטרת
לבעלה מטעם הנ"ל. . .

וכן יובן למעלה בבחי' המ"ל שהוא בחי' המילוי דשם הוי' בגי'
חיה כי היא היתה אם כל חי (בכחינת העלם ועיבור תחלה באותיות
דהוי"ה עצמו) שהוא בחי' גילוי ההעלם דהוי"ה להאיר למטה והוא
בחי' דבור העליון ב' מאמרות להיות אם כל חי מאין ליש כידוע,
ע"ש כל הביאור. עיין רשימות חוברת א. כב.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שני עמ' א

- 1 מעשרון בלול בשלשה לוגים שמן, והבאה עם איל נעשית משני
- 2 עשרונים בלולים בארבעה לוגים שמן, והבאה עם בקר נעשית
- 3 משלשה עשרונים בלולים בששה לוגים שמן. וכן מונש - מנחת
- 4 כהנים ומנחת העומר טעונת הגשה אל המזבח, בעוד שמנחת
- 5 נסכים אינה טעונה הגשה. וכן בגלל עצם - מנחת כהנים ומנחת
- 6 העומר באות בגלל עצמן, ומנחת נסכים באה בגלל הזבח.
- 7 מקשה הגמרא: אַדְרָבָּה - להיפך, את מְנַחַת נִסְכִּים הָיָה לִיָּה לְרַבְנִי
- 8 - הִיָּה לְתַנָּא לְרַבּוֹת לְלִבְנָה כְּמוֹ מְנַחַת הָעוֹמֵר וְלֹא לִמְעַט אוֹתָהּ,
- 9 שֶׁכֵּן מְנַחַת נִסְכִּים דּוֹמָה לְמְנַחַת הָעוֹמֵר בְּדַבְרִים אֵלּוּ, צִיּוּרָא -
- 10 מְנַחַת נִסְכִּים הִיא גַּם קֶרֶבן צִיּוּר כְּשֶׁהִיא בָּאָה עִם קֶרֶבן בְּהִמָּה שֶׁל
- 11 צִיּוּר כְּגוֹן קֶרֶבן הַתְּמִיד, וְכֵן מְנַחַת הָעוֹמֵר הִיא קֶרֶבן צִיּוּר. וְכֵן
- 12 הָזֶבֶח וְאִישׁ מִי בְּשֶׁבֶתָא - מְנַחַת נִסְכִּים כְּשֶׁהִיא קֶרֶבן צִיּוּר, חֻבָּה
- 13 לְהִבְיָאָהּ וְגַם נִעֲשִׂית בְּטוֹמָאָהּ וְגַם דּוּחָהּ אֶת הַשֶּׁבֶת, וְכֵן מְנַחַת
- 14 הָעוֹמֵר בָּאָה בְּחֻבָּה וְנִעֲשִׂית בְּטוֹמָאָהּ וְדוּחָהּ אֶת הַשֶּׁבֶת, בְּעוֹד
- 15 שֶׁמְנַחַת כֹּהֲנִים לְעוֹלָם הִיא מְנַחַת יָחִיד וְאִינָהּ בָּאָה בְּחֻבָּה, וְאִינָהּ
- 16 בָּאָה בְּטוֹמָאָהּ וְאִינָהּ דּוּחָהּ שֶׁבֶת.
- 17 מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: מִסְתַּבְּרָא שֶׁכֵּינן שֶׁבְּמְנַחַת טוֹלַת נִכְתָּב (שם) נִפְשָׁה,
- 18 הִרִי זֶה מִלְּמוֹד עַל כָּל מְנַחַת יָחִיד [וְכֹלל מְנַחַת כֹּהֲנִים] שֶׁטְעוֹנָה
- 19 לְבֹנָה, וְעִלְיָהּ בָּאָה לִמְעַט מְנַחַת נִסְכִּים שְׂבָאָה גַּם בְּצִיּוּר שֶׁלֹּא
- 20 לְהִטְעִינָה לְבֹנָה.
- 21 נֹאמַר בְּבִרְיָתָא: מְנַחַת לְרַבּוֹת מְנַחַת שְׁמִינִי לְמִילּוּאִים לְלִבְנָה -
- 22 לְהִטְעִינָה לְבֹנָה. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְאִיכָא - וְשִׁמָּה כּוּוֹנֵת הַפֶּסֶק
- 23 לְהוֹצִיא - לִמְעַט מְנַחַת שְׁמִינִי שֶׁלֹּא תֵּהָא טְעוֹנָה לְבֹנָה.
- 24 מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: הָאִי כָּא - מִזֶּה קוּשִׁיא הִיא זֹו, אִי אִמְרַת בְּשֶׁלְמָא
- 25 לְרַבּוֹת, שְׁפִיר - זֶה מוֹבֵן אִם הַפֶּסֶק בָּא לְרַבּוֹת לְבֹנָה לְמְנַחַת
- 26 שְׁמִינִי, לְפִי שֶׁהִיָּה הָיָה אִמְיָנָא שֶׁלֹּא לְהִצְרִיךְ לְבֹנָה, שֶׁהִרִי אֵין

- 27 ללמוד מנחת שמיני שהיא ציווי לשעה ממנחת העומר שהיא ציווי
- 28 לדורות, ובא הפסוק לרבות ולהצריך לבונה במנחת שמיני. אלא
- 29 אי אִמְרַת לְהוֹצִיא - אולם אם תאמר שכונת הפסוק למעט שלא
- 30 להצריך לבונה למנחת שמיני, לָמָּה לִי - מדוע יש צורך במיעוט,
- 31 הלא מנחת שמיני שהיא ציווי לְשִׁעָה בְּדוֹרוֹת - ממנחת העומר
- 32 שהיא ציווי לדורות לֹא יִלְפִינן - אין ללמוד.
- 33 נאמר בבירייתא: תיבת 'היא' שכתובה במנחת העומר באה לְהוֹצִיא
- 34 - למעט את שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁלֹּא יִפְעֲנוּ לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבֹנָה.
- 35 מקשה הגמרא: וְאִיכָא - ושמא 'היא' באה לְהוֹצִיא - למעט מְנַחַת
- 36 בְּהִנִּים שֶׁלֹּא תִצְטָרֵךְ שֶׁמֶן וְלִבְנָה, שֶׁהִרִי גַם בָּהּ לֹא נִזְכְּרוּ שֶׁמֶן
- 37 וְלִבְנָה.
- 38 מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: מִסְתַּבְּרָא שֶׁמְנַחַת בְּהִנִּים הָיָה לִיָּה לְרַבְנִי - הִיָּה לֹו
- 39 לְתַנָּא לְרַבּוֹת שֶׁיִּנְהַגוּ בָּהּ כָּל דִּינֵי מְנַחַת הָעוֹמֵר כּוֹלֵל נִתְיֵנָת שֶׁמֶן
- 40 וְלִבְנָה, וְלֹא לִמְעַט בָּהּ נִתְיֵנָת שֶׁמֶן וְלִבְנָה, שֶׁכֵּן מְנַחַת כֹּהֲנִים דּוֹמָה
- 41 לְמְנַחַת הָעוֹמֵר בְּדַבְרִים אֵלּוּ, עֲשָׂוָן - שֶׁתִּיָּהן נִעֲשׂוֹת מִעֲשָׂרָן
- 42 סוֹלֶת, כָּלִי - שֶׁתִּיָּהן צִרְיֻכּוֹת כָּלִי שֶׁרַת לְלוֹשׁ בּוֹ אֶת הַסּוֹלֶת
- 43 וְלִקְדָּשָׁהּ, מִצָּה - שֶׁתִּיָּהן [וְכֵן כָּל שֶׂאֵר מְנַחֳתוֹ] בָּאוֹת מִצָּה, וְעֲצָם -
- 44 וּבָאוֹת בְּגִלְל עֲצָמָן, וְלֹא בְּגִלְל זֶבֶת, הִנְשָׂה - בִּשְׁתִּיָּהן יֵשׁ צוּרֵךְ
- 45 לְהִגִּישׁ אֶת הַמְּנַחָה לְמִזְבֵּחַ, וְאִישִׁים - וְשֶׁתִּיָּהן נִקְטְרוֹת עַל הָאֵשׁ,
- 46 מְנַחַת כֹּהֲנִים נִקְטְרָת כּוֹלָה וּבְמְנַחַת הָעוֹמֵר נִקְטַר הַקּוֹמֵץ. בְּעוֹד
- 47 שֶׁשְׁתֵּי הַלֶּחֶם נִעֲשׂוֹת מִשְׁלֹשׁ סֵאִים סוֹלֶת, וְהֵן מִתְקַדְּשׁוֹת בְּתוֹר
- 48 וְלֹא בְּכָלִי שְׁנִילוּשׁוֹת בּוֹ, וְהֵן בָּאוֹת חֲמִץ, וְאִינן בָּאוֹת מִחֲמַת עֲצָמָן
- 49 אֵלּא מִחֲמַת שְׁנֵי הַכֶּבֶשִׂים, וְהֵן אֵינן צִרְיֻכּוֹת הַגִּשָּׁה, וְאֵין מִקְטִירִים
- 50 מִזֶּה עַל הָאֵשׁ.
- 51 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אַדְרָבָּה - לְהִיפָּךְ,

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת נח

ו, ט – אלה תולדת נח נח איש צדיק וגו'

א. אלה תולדות, ו' פרשיות מתחילין ראשי פרקים בא' כמו [אלה תולדות נח], אלה פקודי, אם בחוקותי, אלה מסעי, אלה הדברים, אתם נצבים, וכן ו' פרשיות שפסוק האחרון מתחיל בא' פרשת וישלח מסיימת אלוף, פרשת בהר סיני מסיימת את שבתותי, אם בחקותי מסיים אלה המצוות, שלח לך מסיים אני ה', אלה מסעי מסיים אלה המצוות, ראה מסיים איש כמתנת ידו, להודיעך ו' אלפים שנה הווה העולם.

ד' פרשיות מתחילין באלה וב' מתחילין אם, אתם, להודיעך ד' אלפי תורה וימות המשיח שילמדו תורה וב' אלפים תוהו בלא תורה כן ב' פרשיות פסוק אחרון מתחילין אלה והד' ענין אחר, וכשתמנה התחלת ו' פרשיות הם אלה אלה אם אלה אלה אתם בגימטריא עדו"ת נאמנו"ה (ענין תהלים יט, ח) לומר עדות ה' נאמנה על זה שו' אלפא הוה העולם.

פירוש הרקוק

ז, יא – בשנת שש מאות שנה לחיי נח
בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש ביום
הזה נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות
השמים נפתחו

ב. מבואר בדרושי חסידות ש"בתיבת נח ה' דוגמת ומעין לעתיד לבוא, שהרי בתיבת נח היו כל החיות וכל הבהמות יחד, ועכ"ל לא עשו רעה זה לזה כלל ולא השחיתו זה לזה, שנמצא גם עכשיו גר זאב עם כבש . . הכל יחד בתיבה . . מעין לעתיד לבוא שלא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, "תיבת נח היא מ"ם סתומה שבפסוק? לסרבה המשרה, ולכן שם ולשלוש אין קץ, וגר זאב עם כבש כו"י, היינו, שפרשת נח קשורה עם תכלית השלימות דלעתיד לבוא.

ועל פי זה יש לומר, שמה שכתוב במדרש⁹ שנח "עולם חדש ראה" – קאי (לא רק על חידוש העולם כפשוטו, לאחר המבול, אלא) גם על החידוש דלעתיד לבוא, "השמים החדשים והארץ החדשה", וכדאיתא במדרש¹⁰ על הכתוב "וערבה לה" מנחת יהודה וירושלים כימי עולם גו", "כימי עולם כימי נח".

ולפני זה – גם החידוש בתורה, "תורה חדשה מאתי תצא":

על הפסוק¹¹ "בשנת שש מאות שנה לחיי נח וגו' נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו" – איתא בזה"ש: "ובשית מאה שנים לשתינאה יתפתחון תרעי דחכמותא לעילא ומבוע דחכמותא לתתא וכו' וסימנך בשנת שש מאות

שנה לחיי נח וגו'", היינו, שהתחלת המבול ("נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו") רומז להתחלת גילוי פנימיות התורה בדורות האחרונים, לאחר חצות דאלף הששי, "כמו"ש האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה", עד לגילוי באופן ד"יתפרנסון"¹², הבנה והשגה, בתורת חסידות חב"ד, ובאופן ד"יפוצו מעיינותיך חוצה", עד לשלימות ההפצה חוצה בדורנו זה.

וענין זה נעשה לשלימות הגילוי דפנימיות התורה – "תורה חדשה מאתי תצא", לימוד פנימיות התורה על ידי משיח צדקנו, שאז יקויים היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"¹³, ד"ל, שדוגמות זה ה' גם בזמן המבול, שהעולם כולו ה' מכוסה במים (כמו בהתחלת הבריאה שהי' "כל העולם כולו מים במים"¹⁴), ע"ד ובדוגמות תכלית השלימות ד"כמים לים מכסים" לעתיד לבוא¹⁵.

ספר השיחות ה'תשמ"ח

ח, ה – וישלח את היונה מאתו לראות
הקלו המים מעל פני האדמה

ג. וישלח את היונה וגו'. רמזו גם כן כל זאת הפרשה על העתיד וכן אמרו במדרש הנעלם (תקו"ז תכ"א מה, ב) כי בענין היונה רמזים הגלויים וכנסת ישראל היא משולה ליונה דכתיב (שיר השירים ב, יד) יונתי בחגוי הסלע, ובעונה נשתלחה ונתגרשה כדכתיב (ירמי' טו, א) שלח מעל פני. וזהו וישלח את היונה מאתו בגלות בבל ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה שהכביד מלך בבל עולו עליהם וכתוב שם (ירמי' יג, טז) ובטרם יתגנפו רגליכם על הרי נשף.

ותשב אליו אל התיבה שחזרה בתשובה וקבלה. וזהו וישלח ידו ויקחה כדכתיב (יחזקאל א, ח) וידי אדם מתחת כנפיהם, חזרה לחטוא כבראשונה ויוסף שלח את היונה בגלות יון. ותבא אליו היונה לעת ערב שחזרה בתשובה. ולפי שגלות יון החשיך פניהם של ישראל כשולי קדירה, אמר לעת ערב לפי שחשך עליהם היום וערבה כל שמחה. והנה עלה זית טרף בפי' לולי שהעיר השם רוח הכהנים המשוחים בשמן זית שהם חשמונאי ובניו כמעט אבדה שארית ישראל...

אח"כ חזרה לחטוא כבראשונה וגלתה גלות רביעי הוא גלות אדום, וזהו ויחל עוד שבעת ימים אחרים וישלח את היונה בגלות אדום ולא יספה שוב אליו עוד היא מעצמה אלא שהקב"ה יעורר אותה ויקימה מעפרה כדכתיב אקים את סוכת דוד הנופלת. וזהו נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל שפירשו לא תוסיף קום מעצמה אלא שהקב"ה יסייעה ויתן לה יד. וזהו אקים את סוכת דוד, וזהו ולא יספה שוב אליו עוד מעצמה לפי כובד הגלות והשעבוד עד שהשם יסייעה.

צדור המורד¹⁶

(1) המושך וככה תרל"ז פרק צה.

(2) ישעי' ט, ו.

(3) אור התורה פרשתנו (כרך ג תרע, א).

(4) בראשית רבה פרשתנו פ"ח, ח.

(5) ויקרא רבה פ"ד, ד. איכה רבה בסופו. ועוד.

(6) מלאכי ג, ד.

(7) פרשתנו ז, יא.

(8) חלק א קיז, א.

(9) אגרת הקודש סימן כו (קמב, ב).

(10) תקו"ז ת"ז בסופו. ראה לקוטי שיחות חלק כד עמוד 631 הערה 53. וש"נ.

(11) ישעי' יא, ט. רמב"ם סיום וחותם ספר הי"ד.

(12) בראשית רבה פ"ה, ב. וראה שם, א. לקוטי שיחות חלק ל ע' 61.

(13) ראה בארובה לקוטי שיחות שם ס"ה ואילך.

(14) ר' אברהם סבע ז"ל, ממגורשי ספרד.

♦ יום ראשון כ"ח תשרי ♦

ו (ט) אֱלֹהִים תִּלְדֶּת נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ־נֹחַ:
ט אֲלֵיךְ תִּלְדֶּת נֹחַ גִּבֹּר זַכָּאִים שְׁלִים הָיָה
בְּדֹרֹתָיו בְּדִמְלָתָא דְיֵי הַלִּיךְ נֹחַ:

אומר: (למנן כד) "אשר התהלכתי לפניו", נח היה צריך
סעד לתמכו, אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו
מאליו. התהלך • לשון עבר, וזהו שמוש' של ל',
בלשון כבד משמשת להבא ולשעבר בלשון אחד:
(שם יג) "קום התהלך", להבא. "התהלך נח", לשעבר.
(שמאל א יב) "התפלל בעד עבדיך", להבא. (מלכים א ח) "ובא
והתפלל אל הבית הזה", לשון עבר, אלא שהגוי
שבראשו הופכו להבא.

נח • אלה תולדת נח נח איש צדיק • הואיל והזכירו,
ספר בשבחו, שנאמר: (משלי י) "זכר צדיק לברכה". דבר
אחר: ללמדך שעקר תולדותיהם של צדיקים, מעשים
טובים. בדרתיו • (סנהדרין קח) יש מרבותינו דורשים
אותו לשבח, כל-שכן שאלו היה בדור צדיקים היה
צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה
צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם, לא היה נחשב
לכלום. את-האלהים התהלך-נח • ובאברהם הוא

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כרך י, אגרת ב'תתקפד)

דהפנה "בדורתינו" בדור שלו, הינו שהוא הפרנס שלו
ומנהיגו וכלשון רז"ל דור ופננסיו וכו' (ויק"ר פס"ו).

על הפתוב "צדיק היה בדורתינו", וד[ר]ז"ל בזה מה-שאין
כן בדורו של אברהם, והקשה וכן הקשה ב'תורה שלמה',
שהרי קשמת נח היה אברהם בן נח. – יש לומר בזה

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי-שיחות כרך טו פרשת נח)

תלויים, שלא בקש רחמים על העולם), ואילו הצדיקים
שבאו אחרי מוסר את נפשם בשביל בני דורם, כפי
שמוצאים שמשה רבינו אמר "ואם אין מחני נא מספרך
אשר כתבת".

הזהר מסביר את ההבדל בין התנהגותו של נח לבין
הצדיקים שהיו אחריו, שנח לא התפלל על דורו "לא בעא
רחמין על ע'למא", ולכן מכונים מי המבול בכינוי "מי נח",
דביה הוו תלין, דלא בעי רחמי על ע'למא" (=שבו היו

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי-שיחות כרך כה, עמוד 19 – מתוך 'לקראת שבת')

צדקתו של נח

יש לומר הטעם בזה: כלל זה - שהתורה אינה מדברת בלשון
מגנה - מתייחס רק לספוני התורה; מה-שאין-כן בדבר הלכה,
שם משתמשת התורה בלשון הברורה ביותר, הגם שהיא
לשון בלתי נקיה, כי פסק הלכה צריך להאמר בלשון הברורה
ביותר, שלא יהיה מקום לטעות בנוגע למעשה.
ועל-דרך-זה בנדר-דין, בהוספת התבה "בדורתינו" -
לגנאי, מתפנת התורה לשלל טעות בנוגע להנהגה בפעל:
מצינו כמה ענינים בהנהגת נח המורים על כך שצדקתו לא
היתה בשלמות (ראה בפירוש רש"י ט, ו. ובפרשתנו ז, ז), ולכן,

נח איש צדיק תמים היה בדרתיו

יש מרבותינו דורשים אותו לשבח, כל-שכן שאלו היה
בדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי,
לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה
נחשב לכלום (ו, ט. ובפירוש רש"י)
בדעת ה'יש דורשים לגנאי צריך להבין: מאי טעמייהו
דדרשינן לגנאי ולא לשבח, ובפרט ש"אפילו בגנות בהמה
טמאה לא דבר הכתוב ועל-אחת-כמה-וכמה שהתורה לא
תדבר בגנותו של נח?

בעל הטורים

לעליונים, נח לתחתונים. נח בעולם
הזה, ונח בעולם הבא.
תמים היה. "היה" עולה למנין עשרים,
לומר: תמים בכל עשרים דורות
שמאדם עד אברהם. אבל משבא
אברהם לא נחשב תמים.
את האלהים התהלך נח. סופי תיבות:
תכם. וזהו שנאמר (משלי יא, ז) "ולקח
נפשות חכם". תורה י

נח נח וגו' שלש פעמים כתיב "נח"
בפסוק, שראש שלשה עולמות.
דבר אחר: שהיה משלשה שכל אחד
הציל שלשה נכותו: נח הציל שלשת
בניו, שהם שם חם ויפת. דניאל הציל
חנניה מישאל ועזריה בחלום. איוב
הציל שלשת רעיו, אליפו התימני
ובלדד השוחי וצופר הנעמתי.
דבר אחר: נח לשמים, נח לבריות. נח

ו (ט) אֱלֹהִים תִּלְדֶּת נֹחַ. ד' דסמיכי.
"אלה תולדות השמים" (לעיל ב, ד), "אלה
תולדת נח", "אלה תולדות שם" (לעיל יא,
א. "אלה תולדות יעקב" (לעיל לו, ג). בכלל
פסל שלפניו. "אלה תולדות השמים"
- פסל תהו ובהו. "אלה תולדת נח" -
פסל דורות שלפניו. "אלה תולדות שם"
- פסל בני חם ובני יפת. "אלה תולדות
יעקב" - פסל עשו ואלופיו.

אם התורה היתה מסתפקת בתאור צדקתו של נח, הנה מקום לטעות וללמוד מהנהגות אלו הבלתי־רצויות, ומשום

הכי מוסיף הכתוב תבת "בדורותיו", להורות לנו שהנהגות אלו בלתי רצויות, ואין ללמוד מהן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך ה, עמוד 279 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הצלה מטרדות הפרנסה

כדי להנצל ממי המבול, הומזים על "טרדות הפרנסה והמחשבות שבעניני עולם הזה" צריך "לבוא" ולקנס אל ה"תבה" - תבות התורה והתפלה.

עלול האדם לחשוב: זה שנוצח מצל ממי המבול על ידי שנוכנס אל התבה, הוא מפני היותו צדיק תמים, אף מי שנומצא בדרגה נחותה, מי יאמר שגם הוא יכול להנצל מ"מי המבול" על־ידי "כניסה" לתיבות התורה והתפלה?

ולכן דרשו את נח לגנאי, שבדורו של אברהם "לא היה נחשב לכלום", להשמיענו שכל אחד, גם אם אינו בדרגת "צדיק", יכול להנצל ממי המבול הידונים על־ידי כניסה לתיבות התורה והתפלה.

נח איש צדיק תמים היה בדרתיו

בדורותיו - יש שדורשין אותו לגנאי. לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום (ו, ט. ובפירוש רש"י)

לכאורה תמונה הדבר: הרי אפילו "בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב" (ראה בבא בתרא קכג, א) ומדוע נכתבה בתורה "גנותו" של נח?

אלא על־פירוש צריך לומר שבזה גופא בא הכתוב ללמדנו ענין הנוגע למעשה.

באור הדברים: על הפסוק "בא אל התבה" מבאר אדמו"ר הזקן בספר "תורה אור" (פרשתנו), שהכתוב מרמז כאן אשר

(י) וַיֹּלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יֶפֶת:

יֹאבִלִיד נֹחַ תִּלְמָא בְּנֵין יֵת שֵׁם יֵת חָם וְיֵת יֶפֶת:

יֵא וְאֵתִּתְּבִלַּת אַרְעָא קָדָם יֵי וְאֵתִּמְלִיאַת אַרְעָא חֲטוּפִין:

(יא) וְתִשְׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ חָמָם:

(דברים ז) "פֶּן תִּשְׁחִיתוּן". וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ חָמָם • גִּזְל (ספרים אחרים: שְׁנָאֵמֶר: יוֹנָה ג) "וּמִן הַחֲמָם אֲשֶׁר בְּכִפְיָהֶם" •

נח"י • וְתִשְׁחַת • לְשׁוֹן עֲרוּהָ וְעִבּוּדַת בּוֹכְבִּים (סנהדרין נח), (ספרים אחרים: עֲרוּהָ: "כִּי הִשְׁחִית כָּל בֶּשֶׁר אֶת דְּרָכּוֹ", וְעִבּוּדַת בּוֹכְבִּים: כְּמוֹ:

יבִּוּחָא יֵי יֵת אַרְעָא וְהָא אֵתִּתְּבִלַּת אַרְי חֲבִילוֹ כָּל בִּסְרָא אָנֹשׁ יֵת אַרְחָה עַל אַרְעָא:

(יב) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי הִשְׁחִית כָּל־בֶּשֶׁר אֶת־דְּרָכּוֹ עַל־הָאָרֶץ:

נח"י • כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בֶּשֶׁר • אִפְלוּ בְּהֵמָה, חַיָּה וְעוֹף - נִזְקָקִין לְשִׁאֲנִין מִיָּנָן.

יגִּוֹאֵמֶר יֵי לִנְח קָצָא דְּכָל בִּסְרָא עַלֵּת לְקַדְמֵי אַרְי אֵתִּמְלִיאַת אַרְעָא חֲטוּפִין מִן קָדָם עִבְדִּיהוֹן בִּישׂאָ וְהָא אָנֹא מִחֲבִלְהוֹן עִם אַרְעָא:

(יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בֶּשֶׁר בָּא לִפְנֵי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָם מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ:

טובים ורעים. כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָם • לֹא נִחָתָם גִּזְר דִּינָם אֲלָא עַל הַגִּזְל (סנהדרין קפ). אֶת־הָאָרֶץ •

נח"י • קֵץ כָּל־בֶּשֶׁר • כָּל מְקוֹם שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא זִנּוּת וְעִבּוּדַת בּוֹכְבִּים, אֲנִדְרְלִמוּסְיָא בָּאָה לְעוֹלָם וְהוֹרֶגֶת

בעל הטורים

חָמָם. בְּגִימְטְרִיא: גִּיהֶנֶם. מְלָמֵד שְׁבוּרֵתִין בְּדוּגוֹ. תוֹרָה יב (יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל בֶּשֶׁר. רְמִז לֹא לִימֵי הַמַּבּוּל שֶׁהֵם בְּמִנְיָן קֵץ, אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁל מָטָר וְקִיץ שֶׁל תְּגִבְרָת. כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָם מִפְּנֵיהֶם. בְּגִימְטְרִיא: גִּלּוּי עֲרִיּוֹת.

מִפְקִיד כִּיסוֹ אֲצֵל חֲבִירוֹ וְאִפְרָסְמוֹן עָמוֹ, וְהָיָה הַנִּפְקֵד מְנִיחַ הַכִּיס עִם הָאִפְרָסְמוֹן תַּחַת הַקֶּרֶקַע עִם אוֹצְרוֹתָיו, וְהַמִּפְקִיד בָּא בְּלִילָה וּמְרִיחַ הָאִפְרָסְמוֹן וְלוֹקֵחַ הַכֹּל. חָמָם. בְּגִימְטְרִיא: מִי נֹחַ. מְלָמֵד שֶׁפָּרַע לָהֶם מִדָּה בַּמִּדָּה.

(יא) וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ. ב' דְּסִמְכִי. הָבָא, וְאִידֵךְ: "וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אוֹתָם" (שְׁמוֹת א, ט). שֶׁהָאָרֶץ עֲצָמָה הִיְתָה מְלֵאָה מֵהֶם, שֶׁהָיָה יוֹלְדוֹת שֶׁשָּׁה בְּכָרֶס אַחֵר, וְהָיָה נִבְלָעִים תַּחַת הַקֶּרֶקַע וְאַחֵר כֵּךְ מִבְּצִצִּין וְעוֹלִין. וְהָבָא נְמִי הָאָרֶץ עֲצָמָה הִיְתָה מְלֵאָה חָמָם, שֶׁהָיָה

כְּמוֹ מִן הָאָרֶץ, וְדוֹמָה לוֹ: (שמות ט) "כִּצְאָתִי אֶת הָעִיר", (מלכים א טו) מִן הָעִיר. "חָלָה אֶת רִגְלִיו", מִן

(יד) עֲשֵׂה לָךְ תִּבְתָּ עֲצִיגֶפֶר קָנִים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וּכְפָרֶת אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר:

כִּי־אֵל עֲשֵׂה לָךְ תִּבְתָּ • הִרְבֵּה רֹחַ וְהִצְלָה לָנֶפֶס. וְלָמָּה הִטְרִיחוֹ בְּבִנְיָן זֶה? כִּדִּי שִׁינְאוֹהוּ אֲנָשֵׁי דוֹר הַמָּבוּל עוֹסֵק בָּהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשׂוֹאֲלִין אוֹתוֹ: 'מָה זֹאת לָךְ? וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: 'עֲתִיד הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְהֵבִיא מָבוּל לְעוֹלָם, אוֹלִי יֵשׁוּבוּ. עֲצִיגֶפֶר • כֶּף שְׁמוֹ, וְלָמָּה מִמֵּין זֶה? עַל שֵׁם גִּפְרִית, שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעניין בלקוטרשיחות כרך טו, עמוד 34 ואילך – מותחן 'לקראת שבת')

משך זמן עשיית התבה

ויש לומר בפשטות:

צווי הקב"ה היה "עשה לך תבת גו'", והיגיון שנים בעצמו יבנה את התבה. ואם היה צריך לעשות הכל לבד, מובן היטב טעם אריכות הזמן. ואדרבה, מפלא הדבר שהספיק לבנות תבת שלש מאות אמה ארך וכו' הכל בעצמו תוך מאה ועשרים שנה לבד, ולא קשה מידי.

טו ודין דתעבד יתה תלת מאה אמינ ארפא דתבותא חמישין אמינ פתיה ותלתין אמינ רימיה:

טז גהור תעביד לתבותא ולאמתא תשקללנה מלעלא ותקעא דתבותא בסטרה תשוי מדורין ארעין תנגנין ותליתאין תעבדנה:

מכאן ומכאן (בספרים אחרים אינו). בצדה תשים • שלא יפלו הגשמים בה. תחתים שנים ושלישים • שלא עליות זו על גב זו, עליונים לאדם, אמצעים למדור, תחתיים לזבל (שם).

ושלשים תעשה. ב' במסורה. הקא, ואידך: "ושלשים יסעו" (במדר ב, כד). רמז למאן דאמר (ירושלמי עירובין פ"ה ה"א) שהדגלים נסעו כתיבה מרובעת. דבר אחר: שבוכות הדגלים נצולו. תעשה. (י) ואני סמך "ואני ל"תעשה", לומר: תעשה, שאני מסייעך בעשייתה, שאלמלא בן לא היה יכול לעשות אותה. תורה יז

מפחים. משהיתם את הארץ. ראשי תיבות: מאה, לומר לך שהשהית קומתן שהיתה גבוהה מאה אמה. תורה יד (טו) וזה אשר תעשה. ב' דסמיכי. הקא, ואידך: "וזה אשר תעשה על המזבח" (שמות כט, נח). לומר, בשם שהמזבח מכפר, כך אתה צריך לבנות מזבח לכפר עליו, כשתצא. תורה טו (טז) צהר. בגימטריא: לאור האבן.

עשה לך תבת עציגפר וגו' (י, טז)

מאה ועשרים שנה היה משתדל בה (לקח טוב פרשתנו בתחלתו) צריך להבין: מדוע התעכב בעשייתה משך זמן רב כל־כך, ולא נדדו בקיום הצווי "עשה לך תבת עצי גפר" ובפרט שבזה תלויה הצלתו וקיום העולם כלו?

(טו) וזה אשר תעשה אתה שלש מאות אמה ארך התבה חמישים אמה רחבה ושלישים אמה קומתה:

(טז) צהר • תעשה לתבה ואל־אמה תכלנה מלמעלה ופתח התבה בצדה תשים תחתים שנים ושלישים תעשה:

כִּי־אֵל צַהַר • יֵשׁ אוֹמְרִים: חֲלוֹן, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אָבֶן טוֹבָה הַמְּאִירָה לָהֶם. (בראשית ובה שם). וְאֶל־אִמָּה תְּכַלְנָה מִלְּמַעְלָה • כְּסוּיָהּ מִשְׁפַּע וְעוֹלָה עַד שֶׁהוּא קָצָר מִלְּמַעְלָה וְעוֹמֵד עַל אִמָּה, כִּדִּי שִׁיזוּבוּ הַמַּיִם לַמַּטָּה

בעל הטורים

והנני. ג' במסורה. הקא: "והנני משהיתם", ואידך: "והנני אמר לבנות בית" (מלכים א' ה, ט). "והנני מקששת שנים עצים" (שם יז, יב). אמר הקדוש ברוך הוא: אני אמרתי לבנות, שיהיה עולם בנוי, וקלקלו מעשיהם, והנני משהיתם. "והנני מקששת שנים", לומר לך שלא נשאר שום אילן עומד אלא כלם נתלשו. בגימטריא: היא שלשה משהיתם.

(י) וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמָּבּוּל מִיָּם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחַת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רֹיחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יָגוּעַ:

כ"י וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא • הִנְנִי מוֹכֵן לְהַסְכִּים עִם אוֹתָם שְׁוָרוֹנִי וְאֶמְרוּ לְפָנַי כְּכֹר: (תהלים ח) "מִה־אֲנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרוּנוּ". מִבּוּל • שְׂבָלָה אֶת הַכֹּל, שְׂבָלְבַל אֶת הַכֹּל, שְׂהוּבִיל אֶת הַכֹּל מִן הַגְּבוּהַ לְנִמְוָה. וְזֶהוּ לְשׁוֹן

(יח) וַהֲקַמְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּךָ וְבֵאתִי אֶל־הַתֵּבָה אִתָּהּ וּבִנְיָךְ וְאִשְׁתְּךָ וְנִשְׁי־בְנֶיךָ אִתְּךָ:

כ"י וַהֲקַמְתִּי אֶת בְּרִיתִי • (בראשית רבה): בְּרִית הָיָה צָרִיךְ עַל הַפְּרוֹת שֶׁלֹּא יִרְקְבוּ וַיַּעֲפֹשׂוּ, וְשֶׁלֹּא יִהְיֶה וְהוּא

(יט) וּמִכָּל־הַחַי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכָּל תֵּבִיא אֶל־הַתֵּבָה לְהַחְיֵת אִתְּךָ זָכָר וְנִקְבָּה יְהִי:

כ"י וּמִכָּל־הַחַי • אָפְלוּ שְׂדִים • (חגיגה טז) • שְׁנַיִם מִכָּל • מִן הַפְּחוֹת שֶׁבָּהֶם לֹא פָּתְחוּ מִשְׁנַיִם, אֶחָד זָכָר וְאֶחָד נִקְבָּה.

(כ) מִהָּעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינֵהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחְיֹת:

כ"י מִהָּעוֹף לְמִינֵהוּ • (בראשית רבה) אוֹתָן שֶׁדִּבְקוּ בְּמִינֵיהֶם, וְלֹא הִשְׁחִיתוּ דְרָכָם. וּמֵאֲלֵיהֶם בָּאוּ, וְכָל שֶׁהִתֵּבָה קוֹלְטִתוֹ הַכְּנִיס בָּהּ.

(כא) וְאִתָּה קַח־לְךָ מִכָּל־מֵאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאִסַּפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לְךָ וּלְהֵם לְאֹכְלָהּ:

(כב) וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים בְּן עֵשָׂה:

כ"י וַיַּעַשׂ נֹחַ • זֶה בְּנִין הַתֵּיבָה (סנהדרין קח) •

בעל הטורים

(יט) לְהַחְיֹת אִתְּךָ זָכָר וְנִקְבָּה. מִהָּעוֹף לְמִינֵהוּ. רָמַז לוֹ שֶׁהָעוֹף יִשְׁכּוֹן אֶצְלוֹ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (לחץ ח ה ח) "וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה מֵאֹתוֹ", מִלְּמַד שֶׁהָיְתָה שְׂכוּנָה אֶצְלוֹ. לְהַחְיֹת אִתְּךָ. בְּגִימָטְרִיא: לֹא טְרִפָּה, וְלֹא מְחוּסַּר אֶבֶר. תּוֹרָה כ (כא) וְלָהֶם. ג' בְּמִסּוּרָה. הֵכָא: "וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאֹכְלָהּ", וְגַבִּי יוֹסֵף "וְלָהֶם לְבָדִם" (לחץ מג לב), "וְלָהֶם וּלְגַמְלֵיהֶם אֵין מִסְפָּר" (שופטים ה ח). כְּמוֹ גַּבִּי יוֹסֵף שֶׁאָכַל הוּא לְבָדוֹ וְהַמְצָרִיִּים לְבָדִם, כִּךְ

נֹחַ וּבְנָיו וְהַחְיֹת וְהַבְּהֵמוֹת כָּל אֶחָד לְבָדוֹ, לְכָל אֶחָד כְּפִי מֵאֲכָלוֹ. וְזֶה הוּא "וְלָהֶם וּלְגַמְלֵיהֶם", שֶׁהַכְּנִיס וּמִוֹרוֹת לְפִילִים וּמֵאֲכָל לְגַמְלִים, וְכֵן לְכָל מִין וּמִין. תּוֹרָה כב

♦ יום שני כ"ט תשרי ♦

א וַיֹּאמֶר יי לִנְח עוֹל אֶת וְכָל אֲנָשׁ בֵּיתָךְ
לְתִבּוֹתָא אֲרִי יִתֶּךָ חַיִּיתִי וְכָאִי קִדְמִי בְּדָרָא
הַדִּין:

ז (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה לִנְח בְּאֶתְּהָ וְכָל־בֵּיתְךָ אֶל־
הַתִּבֵּה בִּירְאֶתְךָ רְאִיתִי צְדִיק לִפְנֵי בְדוֹר הַזֶּה:

ח"י ר' ר' ר' צדיק • ולא נאמר "צדיק תמים". מכאן שאומרים מקצת שבתו של אדם בפניו, וכלו שלא בפניו (ב"ר).

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ שיחת מוצש"ק פרשת חיי שרה תש"מ, ופ"פ נח תשמ"ה - מתוך 'לקראת שבת')

לבוא אל ה"תיבה" - ולצאת ממנה

של "דירה בתחתונים" נדרש הוא לצאת מהתבודדותו והסתגרותו בחדרו עם תיבות התורה והתפלה, ולהביא אל העולם כולו את אור הקדושה.
יחד עם זה, מוכרחת ההכנה של "בא אל התיבה". כלומר: ראשית-כל צריך יהודי להשקיע את עצמו בתוך ה"תיבה" דתורה ותפלה, ולהיות שם משך זמן של "שנה תמימה" (פרש"י פרשתנו ח, יד), הכוללת בתוכה את כל שינויי הזמנים האפשריים; ואז, כאשר חדור הוא בתורה ובתפלה ובכל הפרטים, יש בידי הכח לעבודה ד"צא מן התיבה" - שיוצא לעולם המתהווה ומקדשו להיות "דירה לו יתברך".

בא אתה וכל ביתך אל התיבה (ז, א)

מפורסמת היא תורת הבעל-שם-טוב על פסוק זה (הובא בהוספות לכתר שם טוב ס"ח ואל"ך. ובכ"מ), אשר "תיבה" רומז לתיבות התורה והתפלה, והפירוש "בא אל התיבה" הוא שיהודי צריך "לבוא" ולהכניס את עצמו בתוך תיבות התורה והתפלה.
ולכאורה הדבר פלא, דהרי בהמשך הפרשה (ח, טז) מצוה הקב"ה לנח - "צא מן התיבה"! ולפירוש הבעל-שם-טוב, ש"תיבה" קאי על התיבות הקדושות דתורה ותפלה - איך ייתכן הדבר?
אלא שבאמת כך הוא הסדר בעבודת האדם, שמצד הכונה

ב מכל בעיירה דכניא תסב לך שבועא שבועא
דכר ונקבא ומן בעיירה דלא איתקא דכניא
היא תרין דכר ונקבא:

(ב) מכל הבהמה הטהורה תקח-לך שבעה שבעה
איש ואשתו ומן-הבהמה אשר לא טהרה הוא
שנים איש ואשתו:

ח"י הטהורה • העתידה להיות טהורה לישראל, למדנו שלמד נח תורה (עירובין יח). שבעה שבעה • כדי שיקריב מהם קרבן בצאתו.

ג אף מעופא דשמאי שבועא שבועא דכר
ונקבא לקימא ורעא על אפי כל ארעא:

(ג) גם מעוף השמים שבעה שבעה זכר ונקבה
לחיות זרע על-פני כל-הארץ:

ח"י גם מעוף השמים וגו' • בטהורים - הכתוב מדבר, וילמד סתום מן המפורש.

ד ארי לזמן יומין עוד שבועא אנא מחת
מטרא על ארעא ארבעין יומין וארבעין
לילון ואמחי ית כל יקומא די עבדת מעל
אפי ארעא:

(ד) כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על-הארץ
ארבעים יום וארבעים לילה ומחיתי את-כל-היקום
אשר עשיתי מעל פני האדמה:

בעל הטורים

המבול מפני רוב טובה ועושר שהיה להם, כך קרח מרוב עושר שהיה לו השתתר וחסא. תורה ה

היקום", "וימח את כל היקום" (להלן פסוק ב), "וצאת כל היקום אשר בגלגלים" (דברים יא, ו). לומר, כשם שחסא דור

ז (ד) היקום אשר עשיתי. בגימטריא: לא תיזם לתחית המתים. היקום. ג' במסורה. "ומחיתי את כל

לחיי נח. כי לַיָּמִים עוֹד • מהו עוד? זמן אחר זמן זה, נוסף על מאה ועשרים שנה. אַרְבָּעִים יוֹם • כנגד יצירת הולד, שקלקלו להטריח ליוצרים לצור צורת ממזרים.

ה ועבד נח ככל די פקדה יי:

כ"י • כי לַיָּמִים עוֹד שְׁבַעָה • (סנהדרין קח) אלו ז' ימי אבול של מתושלח הצדיק, שחס הקדוש-ברוך-הוא על כבודו ועב את הפרענות. צא וחשב שנותיו של מתושלח, ותמצא שהם כלים בשנת שש מאות שנה

(ה) וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר-צִוָּהוּ יְהוָה:

כ"י • וַיַּעַשׂ נֹחַ • זה ביאתו לתבה.

ו נח בר שש מאה שנים וטופא הנה מאה על ארעא:

(ו) וַיָּנַח בֶּן-שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמְּבּוּל הָיָה מִיָּם עַל-הָאָרֶץ:

ז ועאל נח ובנוהי ואתתה ונשי בנוהי עמה להבותא מן קדם מי טופא:

(ז) וַיָּבֵא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי-בָנָיו אִתּוֹ אֶל-הַתֵּבָה מִבְּנֵי מִי הַמְּבּוּל:

זאנו מאמין שיבא המבול, ולא נכנס לתבה עד שדחקוהו המים.

כ"י • נח ובניו • האנשים לבד והנשים לבד, לפי שגאסרו בתשמיש המטה מפני שהעולם שרוי בצער. מַבְּנֵי מִי הַמְּבּוּל • אף נח מקטני אמונה היה, מאמין

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 196)

צריכים הבריות להיטיב את דרכן על הארץ. ועל כרחק, שהטעם הוא מפני שהעולם שרוי בצער. ועין ברש"י לעיל (בראשית ז, כד-כה): מה אנו יולדות לבהלה... אתם עשו מצותכם, והוא יעשה את שלו.

מַבְּנֵי שֶׁהָעוֹלָם שָׂרוי בַּצֵּעַר (רש"י ז, ז) בתנחומא אמרו טעם אחר: שלא יהא הקב"ה עוסק בחרבן העולם והוא בונה. אבל אין טעם זה מכרח כלל בפשוטו של מקרא, שיטת רש"י. ואדרבה: המבול היה ענש על השחתת הארץ, כי השחית כל בשר את דרכו, ואם כן

ח מן בעירא דכנא ומן בעירא די ליתקא דכנא ומן עופא וכל די רחש על ארעא:

(ח) מִן-הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן-הָעוֹף וְכָל אֲשֶׁר-רֹמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ:

ט תרין תרין עליו לות נח לתבותא דבר ונקבא קמא די פקיד יי ית נח:

(ט) שָׁנִים שָׁנִים בָּאוּ אֶל-נֹחַ אֶל-הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כָּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ:

כ"י • באו אל נח • מאליהן. שנים שנים • כלם השוו במנין זה, מן הפחות היו שנים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ שיחת ש"פ נח תשמ"ה - מתוך 'לקראת שבת')

בדרך ממילא

יהודי נדרש לעסוק במילוי שליחותו, "אני נבראתי לשמש את קוני" (סוף קידושין); ואין לו לדאוג לשאר הענינים הנדרשים - כי כאשר הוא ממלא את שליחותו, יפעלו שאר הענינים בדרך ממילא, ללא השתדלות מיוחדת מצידו. ובדוגמת הסיפור הידוע על הבעל-שם-טוב, שפעם נצרך לדבר מסוים, הלך לאחד הבתים והקיש על החלון, ובלי לחפות למענה חזר לביתו (ואחר-כך באו אליו ונתנו לו את מבוקשו). וכששאלו אותו: ממה נפשך - אם הוא סומך על

שנים שנים באו אל נח אל התיבה זכר ונקבה כאשר צוה אלקים את נח

"באו אל נח - מאליהן" (ז, ט. רש"י)

נח לא התעסק בהבאת בעלי-החיים אל התבה, אלא הם באו "מאליהן". והיינו, שלאחר שנת הכין את התיבה, כפי שנצטוה על-ידי הקב"ה - התקבצו ובאו כל בעלי-החיים בדרך ממילא, בלי השתדלות מצידו של נח.

ולמדנו מכאן הוראה נפלאה:

פעולה קטנה כמו נקישה בחלון; ולאחר שהוא מצידי עשה את שלו, יכול הוא כבר לחזור לביתו, ושאר כל הענינים יפעלו מעצמם!...

הנס, מדוע בכלל עליו להקיש על החלון? ואם ברצונו לפעול בדרך הטבע, הרי עליו לחכות עד שיענו לו! והשיב הבעל-שם-טוב, כי רצונו של הקב"ה הוא שיהודי יעשה "כלי", פעולה טבעית, ופעולה זו יכולה להיות אפילו

(י) ויהי לשבעת הימים ומי המפול היו על-הארץ: יוהה לזמן שבעת יומין ומי טופנא הוו על ארעא:

(יא) בשנת שש-מאות שנה לחיי-נח בחדש השני בשבעה-עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל-מעיינות תהום רבה וארפת השמים נפתחו:

נ"י- בחדש השני • רבי אליעזר אומר: זה מרחשון, רבי יהושע אומר: זה אדר (סנהדרין קח). נבקעו • להוציא מימיהן. תהום רבה • מדה כנגד מדה, הם חטאו ב"רבה רעת האדם", ולקו ב"תהום רבה".

(יב) ויהי הגשם על-הארץ ארבעים יום וארבעים לילה:

נ"י- ויהי הגשם על-הארץ • ולהלן הוא אומר: "ויהי המבול", אלא בשהורידן, הורידן ברחמים, אם יחזרו יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו היו למבול. ארבעים יום וגו' • אין יום ראשון מן המנין, לפי שאין לילו עמו, שהרי כתיב: "ביום הזה נבקעו כל מעיינות", נמצאו ארבעים יום כלים בכ"ח בכסלו לרבי אליעזר, שהחדשים נמנין כסדרן, אחד מלא ואחד חסר, הרי י"ב ממרחשון, וכ"ח מכסלו.

(יג) בעצם היום הזה בא נח ושם-וחם ויפת בני-נח ואשת נח ושלושת נשי-בניו אתם אל-התבה:

נ"י- בעצם היום הזה • למדך הכתוב, שהיו בני דורו אומרים: 'אלו אנו רואים אותו נכנס לתבה, אנו שוכרין אותה והורגין אותו', אמר הקדוש-ברוך-הוא: 'אני מכניסו לעיני כלם, ונראה דבר מי יקום'.

(יד) חמה וכל-החיה למינה וכל-הבהמה למינה וכל-הרמש הרמש על-הארץ למינהו וכל-העוף למינהו כל צפור כל-כנף:

נ"י- צפור כל כנף • דבוק הוא, צפור של כל מין כנף, לרבות חגבים (כנף זה, לשון נוצה, כמו: (ויקרא א) "ושפע אותו בכנפיו", שאפלו נוצתה עולה. אף כאן צפור, כל מין מראית נוצה).

(טו) ויבאו אל-נח אל-התבה שנים שנים מכל-הבשר אשר-בו רוח חיים:

בעל הטורים
(י) לשבעת הימים. בגימטריא: לימי אכל מתושלח. תורה יא
(יא) בשבעה עשר יום לחדש. וזה
הוא "יכלו בטוב ימיהם" (איוב כא, יג) במנין "טוב" לחדש ירד המבול.
וארבת השמים. בגימטריא: שלקח שני בוכבים ממול בימה. תורה יב

(טז) וְהַבָּאִים זָכָר וְנִקְבָּה מִכָּל־בֶּשֶׂר בָּאוּ בְּאִשְׁרֵי צֹוָה אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדוֹ:

כ"י • וַיִּסְגֹּר ה' בַּעֲדוֹ • הֵגֵן עָלָיו שְׁלֹא שִׁכְרוּהָ, הִקְיָף הַתִּבְהָ דְּבִים וְאַרְיֹת וְהָיוּ הוֹרְגִים בָּהֶם. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: סָגַר כְּנָגְדוֹ מִן הַמַּיִם. וְכֵן כָּל "בַּעֲד" שֶׁבְּמִקְרָא, לְשׁוֹן 'כְּנָגְד' הוּא: (בְּרֵאשִׁית כ) "בַּעֲד כָּל־רָחֹם", (מַלְכִּים ב

(ד) "בַּעֲדָהּ וּבַעֲד כְּנָנִה", (אִיּוֹב ב) "עוֹר בַּעֲד עוֹר", (תְּהִלִּים ג) "מִגֵּן בַּעֲדִי", (שְׁמוּאֵל א יב) "הַתְּפַלֵּל בַּעֲד עַבְדֶּיךָ", כְּנָגְד עַבְדֶּיךָ.

♦ יום שלישי ל' תשרי ♦

(יז) וַיְהִי הַמָּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ וַיָּרֻבוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתִּבְהָ וְתָרֶם מֵעַל הָאָרֶץ:

כ"י • וְתָרֶם מֵעַל הָאָרֶץ • מִשְׁקַעַת הָיְתָה בַּמַּיִם אַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה, כְּסָפִינָה טְעוּנָה הַמְּשׁוּקַעַת מְקַצֶּתָּהּ בַּמַּיִם, וּמִקְרָאוֹת שֶׁלְּפָנֵינוּ יוֹכִיחוּ.

(יח) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיָּרֻבוּ מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַתִּלָּךְ הַתִּבְהָ עַל־פְּנֵי הַמַּיִם:

כ"י • וַיִּגְבְּרוּ • מֵאֲלִיָּהוּ.

(יט) וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַיִּכְסּוּ כָּל־הַהָרִים הַגְּבוּהִים אֲשֶׁר־תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם:

(כ) חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָּבְרוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ הַהָרִים:

כ"י • חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה • לְמַעְלָה שֶׁל כָּל גְּבוּהַ כָּל הַהָרִים, לְאַחַר שֶׁהָשׁוּ הַמַּיִם לְרֹאשֵׁי הַהָרִים.

(כא) וַיִּגְוֹעַ כָּל־בֶּשֶׂר הַרְמִשׁ עַל־הָאָרֶץ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל־הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל־הָאָרֶץ וְכָל הָאָדָם:

(כב) כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים בְּאַפּוֹ מִכָּל אֲשֶׁר בַּחֲרֻבָּה מוֹתוֹ:

כ"י • נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים • נְשִׁימָה שֶׁל רוּחַ חַיִּים. אֲשֶׁר בַּחֲרֻבָּה • וְלֹא דָגִים שְׂפִיפִים (סְנַהֲרִין קח).

בעל הטורים

(טז) וְהַבָּאִים. ב' בְּמִסְוֶרָה. הָבֵא: כְּמוֹ בְּכֹאן בָּאוּ מֵאֲלֵיהֶם, אִף הָתֵם "וְהַבָּאִים זָכָר וְנִקְבָּה", וְאִידֶּךָ: נְמִי עָלָיו מֵאֲלֵיהֶם. וְהָיוּ כְּמֹאן דָּאִמֹר וְהַעֲלֵם. תוֹרָה יו שְׁעוֹרָא (שם) כְּמֹאן דָּאִמֹר (קִדּוּשִׁין טז, ב) עָלָיו מֵאֲלֵיהֶם, וְדָלָא

כג ומקחא ית כל יקומא די על אפי ארעא
מאנשא עד בעירא עד רחשא ועד עופא
דשמיא ואתמחיו מן ארעא ואשתאר ברם
נח ודי עמה בתבואה:

(כג) וַיִּמַח אֶת-כָּל-הַיְקוּם | אֲשֶׁר | עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה
מֵאָדָם עַד-בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּח
מִן-הָאָרֶץ וַיִּשְׁאַר אֲדָנָהּ וְאִשָּׁר אֶתוֹ בַּתְּבָה:

נח, זהו פשוטו. ומדרש אגדה: (ב"ר) גונח וכוהה דם
מטורח הבהמות והחיות. ויש אומרים שאחר מזונות
לארי, והפישו, ועליו נאמר: (משלי יא) "הן צדיק בארץ
ישלם".

נח"י וימח • לשון ויפעל הוא, ואינו לשון ויפצל,
והוא מגזרת "ויפן", "ויבן". כל תבה שסופה ה"א,
בגון: בנה, מחה, קנה, כשהוא נותן וי"ו יו"ד
בראשה, נקוד בחירי"ק תחת היו"ד. אף נח • לבד

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר שיחות כרך ה ע' 35 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הוראה בפולה בעבודת השליחות

איברא, דכאשר יהודי מרגיל את עצמו שלא להתחשב
בטורח והקושי, אלא להתמסר לשליחותו של הקב"ה בכל
מצב - עלול הוא לחשוב, כי כשם שהוא מוכן לותר על
מנוחת הגוף שלו וצרכיו הגשמיים, כך ינהג גם עם זולתו
ב"חוצק יד" ויתבע ממנו שיתור על צרכיו שלו;
וזהו שקא-משמע-לן הפירוש השני, שנח נענש רק משום
"שאחר מזונות לארי", והיינו כי לצרכי הזולת יש לדאוג
בשלימותו, ואם מחסירים בקר או אפילו רק מאחרים -
מגיע על כך עונש חס-ושלום.
הנ"ל אומר: מעצמו צריך אתה לתבוע מדרגות נעלות של
"אתפניא"; אולם **בשביל הזולת** צריך אתה להעמיד את
כל מה שהוא צריך, "אפילו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ
לפניו", בעתו ובזמנו!

וישאאר אף נח

"אף נח - לבד נח, זהו פשוטו. ומדרש אגדה: הנה גונח
וכוהה דם" (ז, כג, רש"י)
בטעם שהיה נח "גונח וכוהה דם" - מביא רש"י ב'
פירושים: א) "מטורח הבהמות והחיות." ב) "אחר מזונות
לארי והפישו, ועליו נאמר הן צדיק בארץ ישולם."
וכד דייקת בב' פירושים אלו, מורים הם דרך בעבודת ה':
הפירוש הראשון, שנח היה "גונח וכוהה דם מטורח
הבהמות והחיות" - מלמדנו עד כמה צריך יהודי להתמסר
לשליחותו, להשפיע ולסייע לאלו הנמצאים בשפל
המדרגה, ואפילו לכאלו שמצד מצבם הרוחני נדמים
כ"בהמות" ו"חיות"; גם אם הדבר כרוך בטורח רב, עד כדי
מצב של "גונח וכוהה דם" ר"ל, עליו להמשיך ולקיים את
שליחותו, ויהימה.

כד ויתקיפו מיא על ארעא מאה ומחשין
יומין:

(כד) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל-הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמֵאתַיִם יוֹם:

אודכיר יי ית נח וית כל חיתא וית כל
בעירא די עמה בתבואה ואעבר יי רוחא על
ארעא ונחו מיא:

ח (א) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ וְאֶת כָּל-הַחַיָּה וְאֶת
כָּל-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתְּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ
עַל-הָאָרֶץ וַיִּשְׁכּוּ הַמַּיִם:

אלהים את נח וגו' • מה זכר להם לבהמות? זכות
שלא השחיתו דרכם קדם לכן, ושלם שמשו בתבה.
ויעבר אלהים רוח • רוח תנחומין והנחה עברה
לפניו. על הארץ • על עסקי הארץ. וישכו • כמו:
(אסתר ב) "כשוף חמת המלך", לשון הנחת חמה.

נח"י ויזכר אלהים • זה השם, מדת הדין הוא,
ונהפכה למדת רחמים על-ידי תפלת הצדיקים,
ורשעתם של רשעים הופכת מדת רחמים למדת
הדין, שנאמר: (בראשית ו) "וירא ה' כי רבה רעת האדם
וגו' ויאמר ה' אמחה" והוא שם מדת רחמים. ויזכר

בואסתברו מבויעי תהומא וכו' שמיא
ואתפלי מטרא מן שמיא:

(ב) וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיֵנַת תְּהוֹם וַאֲרַבַּת הַשָּׁמַיִם וַיִּפְּלָא
הַגֶּשֶׁם מִן-הַשָּׁמַיִם:

בעל הטורים

ח (ב) ויפלא הגשם. ב' במסורה. הקא:
"ויפלא הגשם מן השמים", ואידך:

(כג) וישאר אף נח. אין מיעוט אחר נשאר.
מיעוט אלא לרבות, לומר שאף עוג אף נח. בגימטריא: עוג. תורה כד

בָּהֶן. וַיִּכְלָא • וַיִּמְנַע, כְּמוֹ: (תהלים מ) "לא תכלא רחמך", (בראשית כג) "לא יכלה ממך".

כִּי־יִסְכְּרוּ מַעֲיִנֹת. כְּשֶׁנִּפְתָּחוּ כְּתִיב: "כָּל מַעֲיִנֹת", וְכָאן אֵין כְּתִיב "כָּל", לָפִי שֶׁנִּשְׁתַּיְרוּ מֵהֶם אוֹתָן שֵׁשׁ בָּהֶם צָרָה לְעוֹלָם, כְּגוֹן חֲמֵי טְבִירָא וְכִיּוּצָא

וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלֹּךְ וְשׁוֹב וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם מִקֵּצָה חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם:

וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלֹּךְ וְשׁוֹב וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם מִקֵּצָה חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם:

הַגִּשְׁמִים, הָרִי ג' מִכְסְּלוֹ וְכ"ט מִשְׁבַּת, הָרִי ל"ב, וְשָׁבַט וְאָדָר וְנִסָּן וְאֵיֶר - קי"ח, הָרִי ק"נ.

כִּי־מִקֵּצָה חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם. הִתְחִילוּ לַחֲסֹר, וְהוּא אֶחָד בְּסִינּוֹ, כִּי־צָד? - בְּכ"ז בְּכִסְלֹו פִּסְקוֹ

וַתֵּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בִּשְׁבַע־הָעֶשְׂרִי יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרִי אֲרָרְט:

וַתֵּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בִּשְׁבַע־הָעֶשְׂרִי יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרִי אֲרָרְט:

חֲמִש־עֶשְׂרֵה אֲמָה, וְחִסְרוּ מִיּוֹם אֶחָד בְּסִינּוֹ עַד אֶחָד בָּאָב חֲמִש־עֶשְׂרֵה אֲמָה לְשִׁשִּׁים יוֹם, הָרִי אֲמָה לְאַרְבַּעַת יָמִים, נִמְצָא שְׁבַט"ז בְּסִינּוֹ לֹא חִסְרוּ אֶלָּא אַרְבַּע אֲמוֹת, וְנִחָה הַתֵּבָה לְיוֹם הַמִּתְחַרֵּת. לְמִדָּתָה, שֶׁהִיָּתָה מִשְׁקַעַת אַחַת־עֶשְׂרֵה אֲמָה בְּמִים שֶׁעַל רֹאשֵׁי הַהָרִים.

כִּי־בַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. סִינּוֹ, וְהוּא שְׁבִיעִי לְכִסְלֹו שָׁבוּ פִּסְקוֹ הַגִּשְׁמִים. בִּשְׁבַע־הָעֶשְׂרִי יוֹם. מִכָּאן אֲמָה לְמִדָּה שֶׁהִיָּתָה הַתֵּבָה מִשְׁקַעַת בְּמִים אַחַת־עֶשְׂרֵה אֲמָה, שֶׁהָרִי כְּתִיב: "בְּעֶשְׂרִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רֹאשֵׁי הַהָרִים", זֶה אָב שֶׁהוּא עֶשְׂרִי לְמִרְחָשׁוֹן לִירִידַת גִּשְׁמִים, וְהֵם הָיוּ גְבוּהִים עַל הַהָרִים

הַיּוֹמָא הוּוּ אֶזְלִין וְחִסְרוּ עַד יִרְחָא עֶשְׂרִיָּה בְּעֶשְׂרִיָּה בְּחֹדֶשׁ לִירְחָא אַתְחַזִּיא רִישֵׁי טוֹרָא:

וְהַמַּיִם הָיוּ הַלֹּךְ וְחֹסֵר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֶשְׂרִי בְּעֶשְׂרִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רֹאשֵׁי הַהָרִים:

שָׁם אֲמָה אוֹמֵר לְהַפְסָקָה וְהוּא אֶלּוּל, אִי אֲמָה מוּצָא "בְּרֵאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ חֲרָבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ", שְׁחֵרִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים, מִשְׁנִירָאוּ רֹאשֵׁי הַהָרִים, שָׁלַח אֶת הָעוֹרֵב, וְכ"א יוֹם הוֹחִיל בְּשִׁלְיחוֹת הַיּוֹנָה, הָרִי שִׁשִּׁים יוֹם מִשְׁנִירָאוּ רֹאשֵׁי הַהָרִים עַד שֶׁחֲרָבוּ פְּגִי הָאֲדָמָה. וְאִם תֹּאמַר בְּאֶלּוּל נִרְאוּ, נִמְצָא שֶׁחֲרָבוּ בְּמִרְחָשׁוֹן וְהוּא קוֹרָא אוֹתוֹ רֵאשׁוֹן וְאֵין זֶה אֶלָּא תִּשְׁרִי, שֶׁהוּא רֵאשׁוֹן לְבְרִיאַת עוֹלָם, וְלִרְבִּי הַיּוֹשֵׁעַ הוּא נִסָּן.

כִּי־בְּעֶשְׂרִי וָגו', נִרְאוּ רֹאשֵׁי הַהָרִים. זֶה אָב, שֶׁהוּא עֶשְׂרִי לְמִרְחָשׁוֹן שֶׁהִתְחִיל הַגִּשֶּׁם. וְאִם תֹּאמַר הוּא אֶלּוּל, וְעֶשְׂרִי לְכִסְלֹו שֶׁפִּסְק הַגִּשֶּׁם, כְּשֶׁם שֶׁאֲמָה אוֹמֵר: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", סִינּוֹ, וְהוּא שְׁבִיעִי לְהַפְסָקָה. אִי אֶפְשָׁר לומר כֵּן, עַל כְּרַחֲךָ, שְׁבִיעִי אִי אֲמָה מוֹנֶה אֶלָּא לְהַפְסָקָה, שֶׁהָרִי לֹא כָּלוּ אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁל יְרִידַת גִּשְׁמִים, וּמֵאֵה וְחֲמִשִּׁים שֶׁל תַּגְבֻּרַת הַמַּיִם עַד אֶחָד בְּסִינּוֹ, וְאִם אֲמָה אוֹמֵר שְׁבִיעִי לִירִידָה, אֵין זֶה סִינּוֹ. וְהַעֲשִׂירִי אִי אֶפְשָׁר לִמְנוֹת אֶלָּא לִירִידָה,

וְהָיָה מִסּוּף אַרְבָּעִין יוֹמִין וּפְתַח נֹחַ יָת פֶּתַח תֵּבָתָא דִּי עֶבֶד:

(ו) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה:

כִּי־מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם. מִשְׁנִירָאוּ רֹאשֵׁי הַהָרִים. אֶת חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה • לְצַהֵר (כ"ד), וְלֹא זֶה פְּתַח הַתֵּבָה הָעֲשׂוּי לְבִיאָה וּיְצִיאָה.

כִּי־מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם. מִשְׁנִירָאוּ רֹאשֵׁי הַהָרִים. אֶת חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה • לְצַהֵר (כ"ד), וְלֹא זֶה פְּתַח הַתֵּבָה הָעֲשׂוּי לְבִיאָה וּיְצִיאָה.

בעל הטורים

שְׁרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נָחָה עַל אוֹתָם אֲשֶׁר נִשְׁאַרוּ בַּתֵּיבָה. וְזֶה הוּא "וַתֵּנַח הַתֵּיבָה", "וַתֵּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ".
אֲרָרְט. ג' בְּמִסּוּרָה. הָקָא, וּשְׁנַיִם גְּבִי סְנַחְרִיב (מַלְכִּים ב' יט. לו. וְשִׁעִי לו. לח) "וְהָיָה הוּא מִשְׁתַּחֲוֶה בֵּית נִסְרוּף אֶלְהָיו וְגו'

רְצוּא וְשׁוֹב" (יחזקאל א. יד). זֶה הוּא שְׁאֲמָרוּ (חגיגה יג. ב) שְׁמוֹנִיעַת הַחַיִּית יוּצָא בְּהָר דִּינוּר. כְּמוֹ וְשׁוֹב דְּהָקָא אֵינְרִי בְּהָרָה, אָף הָתֵם נִמְי. תוֹרָה ד'
(ד) וַתֵּנַח. ב' בְּמִסּוּרָה. "וַתֵּנַח הַתֵּיבָה", "וַתֵּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ" (במדבר יא. כו). לומר

"וַיִּכְלָא הָעָם מִהֲבִיא" (שמות לו. ו). לומר לָךְ, שְׁבִיכּוֹת יִשְׂרָאֵל כָּלָא הַגִּשֶּׁם. תוֹרָה ג'
(ג) וְשׁוֹב. ג' בְּמִסּוּרָה. "וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלֹּךְ וְשׁוֹב", "וַיִּצָּא יוֹצֵא וְשׁוֹב עַד יִבְשֶׁת הַמַּיִם" (פסוק ז), "וְהַחַיִּית"

(ז) וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצוֹא וְשׁוֹב עַד־יִבְשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:

ז"י - יצוא ושוב. הולך ומקיף סביבות התבה, ולא הולך בשליחותו, שהיה חושדו על בן זוגו, כמו ששינונו ב'אגדת חלק' (סנהדרין קח). עד יבשת המים. פשוטו כמשמעו, אבל מדרש אגדה: מוכן היה

(ח) וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאֵתוֹ לִרְאוֹת הַקָּלוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה:

ז"י - וישלח את־היונה. לסוף שבעה ימים, שהרי קתיב: "וייחל עוד שבעת ימים אחרים". מכלל זה אתה למד שאף בראשונה הוחיל שבעה ימים.

(ט) וְלֹא־מָצָאָהּ הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשֶׁב אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יְדוֹ וַיַּקְחָהּ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה:

(י) וַיִּחַל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרַיִם וַיִּסָּף שִׁלְחָ אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתֵּבָה:

ז"י - ויחל. לשון המתנה, וכן (איוב כט): "לי שמעו ויחלו", והרבה יש במקרא.

(יא) וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לָעֵת עֶרֶב וַהֲנִיחָהּ עַל־הַיָּד וַיִּסָּף שִׁלְחָ בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי־קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:

ז"י - טרף בפיה. אומר אני שזכר היה, לכן קוראו פעמים לשון זכר ופעמים לשון נקבה, לפי שכל יונה שבמקרא לשון נקבה, כמו (שיר השירים ה): "כיונים על אפיקי מים רותצות", (יחזקאל ז): "כיוני הגאיות כלם הומות", (חושע ז): "כיונה פותה". טרף. חטף,

(יב) וַיִּיחַל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרַיִם וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסַף שׁוֹב־אֵלָיו עוֹד:

ז"י - וייחל. הוא לשון ויחל, ולא שנה לשון ויפעל: ויחל, וימתן. וייחל, ויתמתן.

בעל הטורים

והמה נמלטו ארץ אררט. ואמר חכמינו ז"ל (סנהדרין צא א) שלקח נסר אחד מן התיבה ואמר: דין אלקה דשינוביה לנח מטופנא. "נסרור" לשון נסר. תורה ה

(ז) יבֹשֶׁת. בגימטריא: נחל ברית. אמר לו הקדוש ברוך הוא: אתה מזומן לשליחות אחרת, בימי אליהו. יבֹשֶׁת אותיות תשבי. תורה ח

(יא) טָרַף. ב' במסורה. הבא: "והנה

עלה וית טרף בפיה", ואידך: "כי הוא טרף ויירפאנו" (חושע א). מה התם לשון שבידה, אף הבא נמי, שהיא שברתו מן האילן ולא מצאה אותו צף על המים, ובזה הכיר כי קלו המים. תורה יב

יג וַיְהִי בַשָּׁנָה מָאָה וְחָדָשׁ שָׁנִין בְּקֶדְמָאָה בְּחֹדֶר
לְיִרְחָא נְגוּבוּ מִיָּא מַעַל אֲרָעָא וְאַעֲדִי נַח יָת
חֹפְאָה דְּתַבּוּתָא וַחֲזָא וְהָא נְגוּבוּ אִפִּי
אֲרָעָא:

(יג) וַיְהִי בַּאֲחֶת וְשֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד
לַחֹדֶשׁ חֲרָבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסֶר נֹחַ אֶת־מִכְסָּה
הַתֵּבָה וַיֵּרָא וַהֲנֵה חָרְבוּ פָנֵי הָאָדָמָה:

כט"ו בְּרֵאשׁוֹן • לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא תַּשְׁרִי, וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוּא נִסָּן (ראש השנה יב). חֲרָבוּ • נַעֲשֶׂה כְּמִין טִיט,
שֶׁקָּרְמוּ פָּנֶיהָ שֶׁל מַעֲלָה.

יד וַיְבִרְחָא תַנְיָנָא בְּעֶשְׂרִין וְשִׁבְעָא יוֹמָא
לְיִרְחָא וּבִישַׁת אֲרָעָא:

(יד) וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יִבְשֶׁה
הָאָרֶץ:

דור המבול שָׁנָה תְּמִימָה הָיָה. יִבְשֶׁה • נַעֲשֶׂה גָרִיד
כְּהַלְכָתָהּ.

כט"ו בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים • וִירִידָתָן בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בִּי"ז,
אֱלוּ יָמִים שֶׁהַחֲמָה יִתְּרָה עַל הַלְכָּנָה, שֶׁמִּשְׁפָּט

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת טד)

נִתְעַבְרָה הַשָּׁנָה, מִתְקַנְמֵת בְּרִיָּה כְּזוֹ י"ג חֲדָשִׁים, גַּם חֹדֶשׁ
הַעֲבוּר (פמ"ג יו"ד פ"ד סקכ"ד). וּמִכִּיּוֹן שֶׁבִּשְׁנַת הַמַּבּוּל לֹא
שָׁמְשׁוּ הַמַּזְלוֹת, וְשָׁנָה זוֹ לֹא נִכְנסָה לְמִסְפָּר שְׁנֵי עוֹלָם לְגַבִּי
כְּמָה דְּבָרִים - לֹא נִחְשְׁבָה לְשָׁנָה גַּם לְעִנְיָן זֶה.

שְׁמִשְׁפָּט דּוֹר הַמַּבּוּל שָׁנָה תְּמִימָה הָיָה (רש"י ח, יד)
אֲמָרוּ רַז"ל, שֶׁבְּרִיָּה שְׁאִין בָּהּ עֶצֶם אֵינָה חִיָּה שֶׁשָּׂה חֲדָשִׁים
וְאֵינָה מִתְקַנְמֵת י"ב חֲדָשׁ (חולין נח, א. ירושלמי שבת פ"א, ג).
וְקָשָׁה, אִיךָ הִתְקַנְמוּ בְּרִיּוֹת אֱלוּ בַּתְּכָה. וַיֵּשׁ לוֹמַר, דְּהֵנָּה
דְּבָר זֶה תְּלִוי בְּסִיבּוּב הַמַּזְלוֹת וּבִקְדוּשַׁת הַחֲדָשִׁים, שֶׁהָרִי אִם

♦ יום רביעי א' מרחשון ♦

טו וּמִלֵּיל י"ז עִם נֹחַ לְמִימָר:

(טו) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר:

טז פּוֹק מִן תַּבּוּתָא אֶת וְאַתְתָּךְ וּבְנֶיךָ וְנִשְׁי
בְּנֶיךָ עִמָּךְ:

(טז) צֵא מִן־הַתֵּבָה אַתָּה וְאַשְׁתְּךָ וּבְנֶיךָ וְנִשְׁי־בְנֶיךָ
אִתְּךָ:

כט"ו אַתָּה וְאַשְׁתְּךָ וְגו'. אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ, כָּאֵן הַתִּיר לָהֶם תִּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.

יז כָּל חֵיתָא דְּעָמָךְ מִכָּל בִּשְׂרָא בְּעוֹפָא
וּבְבִיעִיָּא וּבְכָל רִחְשָׁא דְּרַחֲשׁ עַל אֲרָעָא
אִפִּיק עִמָּךְ וַיִּתְּנִלְדוּן בְּאַרְעָא וַיִּפְשׁוּן וַיִּסְגּוּן
עַל אֲרָעָא:

(יז) כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־בֶּשָׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה
וּבְכָל־הַרְמִשׁ הַרְמִשׁ עַל־הָאָרֶץ הִיצֵא אִתְּךָ וַיִּשְׂרְצוּ
בָּאָרֶץ וּפָרוּ וָרָבוּ עַל־הָאָרֶץ:

הוֹצִיאָם אֶתָּה. וַיִּשְׂרְצוּ בָּאָרֶץ • וְלֹא בַּתְּכָה, מֵגִיד
שֶׁאִף הַבְּהֵמָה וְהַעוֹף נֶאֱסְרוּ בַּתִּשְׁמִישׁ.

כט"ו הַיּוֹצֵא • "הוֹצֵא" כְּתִיב, "הִיצֵא" קָרִי. "הִיצֵא",
אֵמַר לָהֶם שִׁינְאָו. "הוֹצֵא", אִם אֵינִם רוֹצִים לְצֵאתָ,

יח וַיִּפְקֵךְ נֹחַ וּבְנוֹהֵי וְאַתְתָּה וְנִשְׁי בְּנוֹהֵי
עִמָּה:

(יח) וַיֵּצֵא־נֹחַ וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנִשְׁי־בְנָיו אִתּוֹ:

יט כָּל חֵיתָא כָּל רִחְשָׁא וְכָל עוֹפָא כָּל דְּרַחֲשׁ
עַל אֲרָעָא לִזְרַעֲתֵיהוֹן נִפְקוּ מִן תַּבּוּתָא:

(יט) כָּל־הַחַיָּה כָּל־הַרְמִשׁ וְכָל־הָעוֹף כָּל רוֹמֵשׁ
עַל־הָאָרֶץ לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן־הַתֵּבָה:

כט"ו לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם • קָבְלוּ עֲלֵיהֶם עַל־מִנַּת לְדָבֵק בְּמִינָן.

(כ) וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֲלֵת בְּמִזְבֵּחַ:

נח"י • מכל הבהמה הטהרה • אמר: לא צוה לי הקדוש-ברוך-הוא להכניס מאלו שבְּעָה שְׁבָעָה, אלא כְּדִי להקריב קָרְבָן מִהֶם (בראשית רבה, פרשה כ"ו ופרשה ל"ד) •

(כא) וַיֵּרַח יְהוָה אֶת־רִיחַ הַנִּיחַיִּם וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא אֲסַף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יַעַר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו וְלֹא־אֲסַף עוֹד לְהַבֹּת אֶת־כָּל־חַי בָּאָשֶׁר עָשִׂיתִי:

נח"י • מנערי • מנערי כתיב, משנער לצאת ממעי אמו, נתן בו יצר הרע. לא אסף • ולא-אסף. כפל הדבר לשבועה, הוא שכתוב (ישעיה נד) "אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מעבר מי נח", ולא מצינו בזה שבועה אלא זו, שכל דבריו, והיא שבועה, וכן דרשו חכמים במסכת שבועות (דף לו) •

(כב) עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקָר וָחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשָּׁבְתוּ:

נח"י • עד כל-ימי הארץ וגו' לא יִשָּׁבְתוּ • ר' עתים הללו, שני חדשים לכל אחד ואחד, כמו ששינינו: חצי תשרי ומרחשון וחצי כסלו, זרע. חצי כסלו וטבת וחצי שבט, קור וכו', ב'בא מציא' (דף קו:) (ספרים אחרים: "עד כל-ימי", כלומר תמיד, כמו (במדבר יט) "עוד טמאתו בו"). קר • קשה מחרף. חרף • עת זרע שעורים וקטניות, החרפין להתפשל מהר. קר, הוא חצי שבט ואדר וחצי ניסן (מהרש"ל). קציר, חצי ניסן ואדר וחצי סיון. קיץ • הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמיבשים

נח"י • חצי אב ואלול וחצי תשרי, שהעולם חם ביותר (רש"י ח, כב) ומה שאמרו רז"ל שמחמשה עשר באב ואילף תשש כחה של חמה - יש לומר, שהעולם חם ביותר (לפי שכתב

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נרד"י יח עמ' 254)

נתחמם כל האויר וגוף הבריות בהם הקיץ שעבר עליו - רש"י יומא כט, א ד"ה שילהי, ואלו החם של זריחת השמש כשעצמה נחלש מחמשה עשר באב ואילף, כפי שרואים במציאות.

בעל הטורים

(כא) וַיֵּרַח. ב' במסורה. "וַיֵּרַח ה'" את ריח הניחוח, ואיך: "וַיֵּרַח את ריח בגדיו" (להלן כו, כז). וזה הוא שדרשו רבותינו ו"ל (סנהדרין לו, א) אפילו פושעי ישראל עתידין שיתנו ריח, שגאמר: "וַיֵּרַח את ריח בגדיו", אל תקרי 'בגדיו' אלא 'בוגדיו'. וזהו וַיֵּרַח ה' את

ריח הניחוח, שעתידין ליתן ריח ניהוח. דבר אחר: רמז שנכנס עמו ריח גן עדן, כשהריח ריח בגדיו אז וַיֵּרַח ה'. מנערי. ג' במסורה. "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", "איש מלחמה מנעוריו" (שמואל א' י, לג), "שאגן מוזב מנעוריו"

(תקפה מה, יא). שמנעוריו צריך אדם להלחם עם יצר הרע, ואם גבר עליו ונצחו, שאגן הוא מנעוריו ושוקט הוא על שמריו. תורה כב (כב) וְקָצִיר. ב' במסורה. הקא, ואיך בפרשת וַיֵּגֶשׁ (בראשית מה, ו). תורה א

א ויברך יי ית נח וית בְּנוֹהֵי וְאָמַר לָהֶם
פֹּדוּ וְסִגְוּ וּמָלוּ יֵת אֶרְעָא:

ט (א) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם
פָּרוּ וּרְבוּ וּמָלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ:

ב וּבְדַחֲלִתְכֹן וְאִימְתְּכֹן תְּהִי עַל כָּל חַיֹּת
אֶרְעָא וְעַל כָּל עוֹפֵא דְשָׁמַיָא כָּכֵל דִּי
תַּרְחִישׁ אֶרְעָא וּבְכָל נֹגִי יִמָּא בְּיַדְכֹן יִהְיוּ
מְסִירִין:

(ב) וּמוֹרָאֲכֶם וַחֲתֻכְכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל
כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכָל־אֲשֶׁר תִּרְמֹשׁ הָאֲדָמָה
וּבְכָל־דְּגֵי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ:

עוֹג מִלָּךְ הַבֶּשֶׂן מֵת, צָרִיף לְשִׁמְרוֹ מִן הַעֲכָבְרִים,
שְׁנָאֲמַר: "וּמוֹרָאֲכֶם וַחֲתֻכְכֶם יִהְיֶה" - אִימְתִּי יִהְיֶה
מוֹרָאֲכֶם עַל הַחַיֹּת? כָּל זְמַן שְׂאֵתֶם חַיִּים.

כז"י • וַחֲתֻכְכֶם • וְאִימְתְּכֶם, כְּמוֹ: "תִּרְאוּ חֲתַת" (איוב ו).
וְאֶגְדָּה: לְשׁוֹן חַיֹּת (סְנַהֲרִין צַח שְׁבַת קְנָא), שְׂכָל זְמַן שֶׁהַתִּינוּק
בֶּן יוֹמוֹ חִי, אֵין אֶתָּה צָרִיף לְשִׁמְרוֹ מִן הַעֲכָבְרִים.

ג כָּל רַחֲשָׁא דְהוּא חִי לְכוֹן יִהִי לְמִכָּל
בִּירוֹק עֲשָׂבָא יִהְיֶה לְכוֹן יֵת כָּלָא:

(ג) כָּל־רִמְשׁ אֲשֶׁר הוּא־חִי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ בִּירוֹק
עֵשֶׂב נִתְּנִי לָכֶם אֶת־כָּל־:

בְּרִיק עֵשֶׂב שֶׁהַפְקָרְתִּי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, "נִתְּנִי לָכֶם
אֶת־כָּל־".

כז"י • לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ • (סְנַהֲרִין נט): שְׁלֹא הָרִשִּׁיתִי
לְאָדָם הָרִאשׁוֹן (לְאֹכֵל) בֶּשֶׂר, אֶלָּא יִרְק עֵשֶׂב, וְלָכֶם -

ד בְּרִים בְּשָׂרָא בְּנִפְשָׁה דְמָה לָא תְכָלוֹן:

(ד) אַדְּבִשְׁר בְּנִפְשׁוֹ דְּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ:

הָרִי אֲכָר מִן הַחִי, וְאִף "בְּנִפְשׁוֹ דְּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ"
הָרִי דָם מִן הַחִי.

כז"י • בֶּשֶׂר בְּנִפְשׁוֹ דְּמוֹ • אֶסֶר לָהֶם אֲכָר מִן הַחִי,
כְּלוּמַר כָּל זְמַן שֶׁנִּפְשׁוֹ בּוֹ, לֹא תֹאכְלוּ הַבֶּשֶׂר. בְּנִפְשׁוֹ
דְּמוֹ • בְּעוֹד נִפְשׁוֹ בּוֹ. בֶּשֶׂר בְּנִפְשׁוֹ לֹא תֹאכְלוּ.

ה ויברך ית דמכוֹן לנפשתיכוֹן אתפּע מיד
כל חיותא אתפּענה ומיד אנשא מיד גבר
דישוד ית דמא דאחיהי אתפּע ית נפשא
דאנשא:

(ה) וְאִף אֶת־דַּמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה
אֲדַרְשְׁנֹו וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו
אֶת־נַפְשׁ הָאָדָם:

מִיַּד הַחַיָּה בְּמִיַּד וְאֵין עֲדִים, אֲנִי אֲדַרְשׁ. מִיַּד אִישׁ
אָחִיו • מִיַּד (מִי) שֶׁהוּא אוֹהֵב לוֹ כְּאִךְ וְהָרְגוֹ שׁוֹגֵג,
אֲנִי אֲדַרְשׁ אִם לֹא יִגְלֶה וַיִּבְקֹשׁ עַל עֲוֹנוֹ לְמַחֵל, שְׂאִף
הַשׁוֹגֵג צָרִיף כְּפָרָה. וְאִם אֵין עֲדִים לְחִיבוֹ גְלוּת,
וְהוּא אֵינוֹ נִכְנַע, הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא דוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ
שֶׁדַּרְשׁוֹ רַבּוֹתֵינוּ: "וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לִידּוֹ" בְּמַסְכֵּת
'מְכוֹת': הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְזַמְּנֵן לְפִינוּק אֶחָד וְכו'.

כז"י • וְאִף אֶת דַּמְכֶם • אֶף־עַל־פִּי שֶׁהַתְּרַתִּי לָכֶם
נְטִילַת נֶשְׁמָה בְּכַהֲמָה, "אֶת דַּמְכֶם אֲדַרְשׁ" מִהַשׁוּפָּךְ
דָּם עֲצָמוֹ. לְנַפְשֵׁיכֶם • אִף הַחוּנֵק עֲצָמוֹ, אֶף־עַל־פִּי
שֶׁלֹּא יֵצֵא מִמֶּנּוּ דָם. מִיַּד כָּל חַיָּה • לְפִי שֶׁחֲטָאוּ
דוֹר הַמִּבּוּל וְהַפְקָרוֹ לְמֹאכַל חַיֹּת רְעוּת לְשִׁלֹּט בָּהֶן,
שְׁנָאֲמַר (תְּהִלִּים מו): "נִמְשַׁל בְּכַהֲמוֹת נְדָמוֹ", לְפִיכָף
הַצָּרִף לְהִזְהִיר עֲלֵיהֶן אֶת הַחַיֹּת. וּמִיַּד הָאָדָם •

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוּת קוּדֶשׁ ~ (קְרוּטִי שִׁיחוּת כֹּדֶךְ י עמ' 138)

לְחַלִּי אוֹ לְמִיתָה (וּכְמוֹ הָאֶסּוּר שֶׁל "דְּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ", שֶׁהוּא
דָם מִן הַחִי). לְפִי זֶה מוֹכֵן מִדּוּעַ לֹא מִלְּאֲבָרְהֶם אֲבִינוּ אֶת

הַשׁוּפָּךְ דָּם עֲצָמוֹ (רש"י ט, ה) הֵינּוּ שְׁעַל־פִּי דָרָךְ הַפֶּשֶׁט
אֶסּוּר לוֹ לְאָדָם לְשַׁפֵּךְ דָּם עֲצָמוֹ, אִף שֶׁלֹּא יָבוֹא עַל־יְדֵי־זֶה

בעל הטורים

אֲדַרְשׁ. "וְאִף אִם טְמֵאָה", לוֹמַר
שֶׁמִּכָּל חַיָּה אֲדַרְשְׁנֹו, בֵּין טְמֵאָה בֵּין
טְהוֹרָה. תּוֹרָה ו

הַדְּבָר" (בְּמִדְרָב כב, ט). לוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁאֶסּוּר
לְהִרְעַע עֲצָמוֹ, כִּי אֶסּוּר לְקַלֵּל עֲצָמוֹ.
וְהוּא, "אִף אֶת דַּמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם",
"וְאִף אֶת הַדְּבָר", שֶׁאֶפִּילוּ הַדְּבָר

ט (ה) וְאִף. ג' בְּמִסְוֹרָה. הָכָא: "וְאִף
אֶת דַּמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ מִיַּד כָּל
חַיָּה", וְאִידָךְ: "וְאִף אִם טְמֵאָה אֶרְץ
אֲחוֹתְכֶם" (יחזק' כב, יט), "וְאִף אֶת

שיעור יומי ליום חמישי ב' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – ט – פרשת נח

עצמו קדם שנצטוו, אף שקים את כל התורה עד שלא נתנה - שהרי נצטוו לא לשפך דמו, ופשוט שזה דוחה הרי צווי זה דוחה את האסור של שופך דם עצמו.

שִׁפְךָ דָם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ כִּי בַצֶּלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם: וְיִשְׁוֹד דָּמָא דְאַנְשָׁא בְּסִתְּרִין עַל מִימַר דִּנְגִינָא דְמִיָּה יִתְּשֵׁד אַרִי בַּצֶּלְמָא דִּי עֲבַד יְת אָנְשָׁא:

כ"י • בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ • אִם יֵשׁ עַדִּים הִמִּיתוּהוּ אַתָּם, לָמָּה? "כִּי בַצֶּלֶם וְגו'". עָשָׂה אֶת הָאָדָם • זֶה מִקְרָא חֹסֵר, וְצָרִיךְ לְהִיטֵב: עָשָׂה הָעוֹשֶׂה אֶת הָאָדָם, וְכֵן הִרְבָּה בְּמִקְרָא.

וְאַתָּם פָּרוּ וּרְבוּ שְׂרָצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ: וְאַתָּן פּוּשׁוּ וּסְגוּ אֲחִילִידוֹ בְּאַרְעָא וּסְגוּ בָּהּ:

כ"י • וְאַתָּם פָּרוּ וּרְבוּ • (כתובות ה) : לְפִי פְּשׁוּטוֹ, הָרְאוּנוּהָ לְבִרְכָּהּ וְכֵן לְצוּרֵי. וְלִפִּי מִדְּרָשׁוֹ, לְהַקִּישׁ מִי שְׂאִינוֹ עוֹסֵק בְּפִרְיָהּ וּרְבִיָּהּ לְשׁוֹפֵךְ דָּמִים (יבמות טג) •

♦ יום חמישי ב' מרחשון ♦

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר: ח וַיֹּאמֶר יי לנח ולבנותיהי עמה למימר:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זִרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם: ט וַיֹּאמֶר הָא אָנָּה מְקִים יְת קְדָמִי עִמְכוֹן וְעַם בְּנִיכוֹן בְּתִרְכוֹן:

כ"י • וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זִרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם • מְסַפֵּים אָנִי עִמָּךְ, שֶׁהִיָּה נֹחַ דּוֹאָג לְעַסֵּק בְּפִרְיָהּ וּרְבִיָּהּ, עַד שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שֶׁלֹּא לְשַׁחַת הָעוֹלָם עוֹד, וְכֵן עָשָׂה. וּבְאַחֲרֹנָה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זִרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם: י וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף בְּבִהֵמָה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יִצְאֵי הַתֶּבֶה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ:

כ"י • חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם • הֵם הַמִּתְהַלְכִּים עִם הַבְּרִיּוֹת. מִכָּל יִצְאֵי הַתֶּבֶה • לְהַבִּיא שְׂקָצִים וּרְמָשִׁים. לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ • לְהַבִּיא הַמְּזִיקִין, שְׂאִינָן בְּכָלֵל הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם, שְׂאִין הַלּוֹכֵן עִם הַבְּרִיּוֹת.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זִרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם: יא וַיֹּאמֶר יי דא את קנים די אָנָּה יִהְיֶה עִמָּךְ עוֹד מִמִּי מִבּוֹל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מִבּוֹל לְשַׁחַת הָאָרֶץ: יא וַיֹּאמֶר יי דא את קנים די אָנָּה יִהְיֶה עִמָּךְ עוֹד מִמִּי מִבּוֹל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מִבּוֹל לְשַׁחַת הָאָרֶץ:

כ"י • וַיֹּאמֶר יי דא את קנים די אָנָּה יִהְיֶה עִמָּךְ עוֹד מִמִּי מִבּוֹל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מִבּוֹל לְשַׁחַת הָאָרֶץ • כְּמוֹ שֶׁמִּסְתִּים וְהוֹלֵךְ.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְאֵת אֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדוֹרֹת עוֹלָם: יב וַיֹּאמֶר יי דא את קנים די אָנָּה יִהְיֶה עִמָּךְ עוֹד מִמִּי מִבּוֹל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מִבּוֹל לְשַׁחַת הָאָרֶץ: יב וַיֹּאמֶר יי דא את קנים די אָנָּה יִהְיֶה עִמָּךְ עוֹד מִמִּי מִבּוֹל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מִבּוֹל לְשַׁחַת הָאָרֶץ:

בעל הטורים

(ט) מְקִים אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם. סוֹפִי תִּיבּוּת: מְתִים. רָמְזוּ לְתַחֲיַת הַמֵּתִים, שֶׁהֵשֵׁם מְקִים לָהֶם בְּרִיתוֹ לְהַחְיֵיהֶם. תוֹרָה י

ז"י. לְדֹרֹת עוֹלָם. נִכְתָּב חֹסֶר, שְׁנֵי דוּרוֹת שְׁלֹא הֶצְרָכּוּ לָאוֹת, לְפִי שְׁצִדִיקִים גְּמוּרִים הָיוּ, כְּמוֹ דוּרוֹ יוֹחָאִי (בראשית רבה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך לה, עמוד 31 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

דוּרוֹ שֶׁל חֲזָקִיָּהוּ וְדוּרוֹ שֶׁל רִשְׁבִּי

וְהִנֵּה גַם עַל הַגְּאוּלָּה הָעֲתִידָה לְבֹא, נֶאֱמַר בְּכַתוּבִים (ישעיה טו, כב) שְׁאֵז יְהִי "הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה". שֶׁהָעוֹלָם יִתְעַלֶּה לְבַחֲנֶיהָ גְבוּהָהּ מְאֹד עַד שֶׁיְהִיָּה כְּמוֹ "עוֹלָם חֲדָשׁ".

וְעַל-פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁזֶּה שְׂדֻקָּא בְּדוּרוֹת חֲזָקִיָּהוּ וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי לֹא הֶצְרָכּוּ לָאוֹת הַקִּשְׁתָּה הוּא, כִּי שְׁנֵיהֶם שִׂיכִים לְגֻאֲלָהּ הָעֲתִידָה.

חֲזָקִיָּהוּ - אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל (סנהדרין צד, א) "בְּקֶשׁ הַקֶּבֶ"ה לַעֲשׂוֹת חֲזָקִיָּהוּ מְשִׁיחַ". רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי - חֵבֵר סֶפֶר הַזֶּהֱרָא אֲשֶׁר "יִפְקֹן בֵּיהּ מִן גְּלוּתָא בְּרַחֲמֵי" (רעיא מהימנא נשא קכד, ב).

יִגִּית קִשְׁתִּי יְהִיבִית בַּעֲנָא וְתִהִי לְאֵת קָנִים
בֵּין מִימְרֵי וּבֵין אֲרַעָא:

(יג) אֶת-קִשְׁתִּי נִתְּתִי בַּעֲנָן וְהִיתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי
וּבֵין הָאָרֶץ:

יִדְוִיָּה בַּעֲנֻתִי עֲנָא עַל אֲרַעָא וְתִתְחַזִּי
קִשְׁתָּא בַּעֲנָא:

(יד) וְהִיָּה בַּעֲנֻנִי עָנָן עַל-הָאָרֶץ וְנִרְאָתָה הַקִּשְׁתָּה
בַּעֲנָן:

ז"י. בַּעֲנֻנִי עָנָן • כְּשֶׁתְּעַלֶּה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנַי לְהִבִּיא חֹשֶׁךְ וְאַבְדּוֹן לְעוֹלָם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לה עמ' 35)

בְּטוֹי שֶׁל חֲרֻטָּה, כְּבִיכּוֹל, עַל עֵצִים בְּרִיאַת הָאָדָם, וּכְדֻכְתִּיב בּו' וַיִּמַּח" - אַבּוּד מַחֲלֵט. לְפִי זֶה יֵשׁ לוֹמֵר, שְׁאִין כְּנֻת רַשִׁי"י לְהַשְׁחֵת הָעוֹלָם כְּלוּ, אֲלָא לְהַשְׁחֵת מְקוֹם אֶהָד בְּעוֹלָם (שְׁבוּ מִתְּנַהֲגִים בְּנֵי אָדָם כְּדוֹר הַמַּבּוּל) בְּתוֹר חֹשֶׁךְ וְאַבְדּוֹן (אַבּוּד מַחֲלֵט), וְלֹא בְּתוֹר עֹנֶשׁ.

כְּשֶׁתְּעַלֶּה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנַי לְהִבִּיא חֹשֶׁךְ וְאַבְדּוֹן לְעוֹלָם
(רש"י ט, יד)

יֵשׁ לְתַמְנָה, כְּלוֹם אֶפְשָׁר לוֹמֵר שֶׁכָּל פַּעַם שֶׁנִּרְאָה הַקִּשְׁתָּה, הָעוֹלָם הוּא בְּמַצֵּב יְרוּד כְּזֶה שֶׁהוּא רָאוּי לְמַבּוּל, חֹסֶר וְשִׁלּוּם? וְיֵשׁ לוֹמֵר, דִּהְיָה הַמַּבּוּל לֹא הָיָה בְּגֶדֶר עֹנֶשׁ, אֲלָא

טו וְדִכְרִינָא יֵת קָנִי דִּי בֵּין מִימְרֵי וּבֵינֵינוּ
וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חִיתָא כָּכָל בִּשְׂרָא וְלֹא יְהִי
עוֹד מִיָּא לְטוֹפָנָא לְחַבְלָא כָּל בִּשְׂרָא:

(טו) וְזָכַרְתִּי אֶת-בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל-
נֶפֶשׁ חִיָּה בְּכָל-בִּשְׂרָא וְלֹא-יְהִיָּה עוֹד הַמָּיִם לְמַבּוּל
לְשַׁחַת כָּל-בִּשְׂרָא:

טז וְתִהִי קִשְׁתָּא בַּעֲנָא וְאַחֲזִנָּה לְמַדְבָּר קָנִים
עֲלֵם בֵּין מִימְרָא דְּזִי וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חִיתָא
כָּכָל בִּשְׂרָא דִּי עַל אֲרַעָא:

(טז) וְהִיתָה הַקִּשְׁתָּה בַּעֲנָן וְרִאִיתָהּ לְזִכָּר בְּרִית עוֹלָם
בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל-נֶפֶשׁ חִיָּה בְּכָל-בִּשְׂרָא אֲשֶׁר
עַל-הָאָרֶץ:

כז. בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חִיָּה • בֵּין מִדַּת הַדִּין
שֶׁל מַעֲלָה וּבֵינֵינוּ, שֶׁהִיָּה לוֹ לְכַתֵּב: בֵּינִי וּבֵין

כז. בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חִיָּה • בֵּין מִדַּת הַדִּין
שֶׁל מַעֲלָה וּבֵינֵינוּ, שֶׁהִיָּה לוֹ לְכַתֵּב: בֵּינִי וּבֵין

(י) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר
הִקְמַתִי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:

כ"י- זאת אות הברית. הראהו הקשת, ואמר לו: הרי האות שאמרת.

♦ יום שישי ג' מרחשון ♦

(יח) וַיְהִי בַּיּוֹם הַיְצִיאִים מִן־הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם וִיפֶת
וְחָם הוּא אָבִי כְנָעַן:

כ"י- וְחָם הוּא אָבִי כְנָעַן. למה הצרך לומר כאן?
לפי שהפרישה עסוקה ובאה בשכרותו של נח,
שקלקל בה חם ועל-ידו נתקלל כנען, ועדין לא כתב

(יט) שְׁלֹשָׁה אֱלֹהִים בְּנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלָה נִפְצָה כָּל־הָאָרֶץ:

(כ) וַיַּחַל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כֶּרֶם:

כ"י- וַיַּחַל. (בראשית רבה) עשה עצמו חלין, שהיה לו
לעסק תחלה בנטיעה אחרת. איש האדמה. אדוני
האדמה, כמו (רות א): "איש נעמי". ויטע כרם.

(כא) וַיִּשְׁתֶּה מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְּגַל בְּתוֹךְ אֹהֱלָה:

כ"י- וַיִּתְּגַל. לשון ויתפצל. אהלה. אהלה כתיב,
רמז לעשרת השבטים שנקראו על שם שומרון,

(כב) וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד
לשני-אחיו בחוץ:

כ"י- וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן. (בראשית רבה) יש מרבוינו
אומרים: כנען ראה והגיד לאביו, לכך הזכר על

(כג) וַיִּקַּח שֵׁם וַיִּפֹּת אֶת־הַשְּׂמֹלָה וַיְשִׁימוּ עַל־שִׁכְמָם
שְׁנֵיהֶם וַיִּלְכוּ אַחֲרָנִית וַיַּכְסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם
ופניהם אחרנית וערות אביהם לא ראו:

כ"י- וַיִּקַּח שֵׁם וַיִּפֹּת. אין כתיב 'ויקחו' אלא 'ויקח'
(סנהדרין ע), למד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת,

בעל הטורים

(כ) וַיִּטַּע. ג' במסורה. 'ויטע כרם',
'ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם' ולעיל
ב, ח, 'ויטע אשל' (להלן בא, ג). דרשו
רבתינו (פרקי דרבי אליעזר פרק כ"ג) מהיכן
לקח הנטיעה - מגן עדן. וכן אברהם
לקח האשל מגן עדן. תורה בא

(כא) וַיִּתְּגַל. אותיות גליות, שגלו
בראש גולים על ידי היין. היין
בגמטריא יללה. תורה בב

כ"י- וַיִּתְּגַל. אותיות גליות, שגלו
בראש גולים על ידי היין. היין
בגמטריא יללה. תורה בב

וְחָם שִׁבְזָה אֶת אֲבִיו, נֹאמַר בְּזַרְעוֹ (ישעיה כ): "בֶּן יִנְהֵג מִלֶּךְ-אֲשׁוּר אֶת שְׂבִי מִצְרַיִם וְאֶת-גְּלוֹת כּוּשׁ, וְנָעֲרִים וְזָקֵנִים עֲרוֹם וְיַחַף וְחֹשׁוֹפֵי שֵׁת וְגו'". וּפְנִיָּהֶם

(כד) וַיִּיקָּץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ
הַקָּטָן:

נח"י בְּנוֹ הַקָּטָן • הַפְּסוּל וְהַבְּזוּי, כְּמוֹ (ירמיה מט): "הִנֵּה קָטָן נִתְתִּיף בַּגּוֹיִם בְּזוּי".

(כה) וַיֹּאמֶר אֲרוּר כָּנָעֵן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאַחִיו:
כח וַאֲמַר לִיט כָנָעֵן עֶבֶד פֶּלַח עֲבָדִין יִהְיֶה לְאַחִיוֹהִי:

נח"י אֲרוּר כָּנָעֵן • אִתָּה גְרַמְתָּ לִי שְׁלֹא אוֹלִיד בֶּן רְבִיעִי אַחֵר לְשִׁמְשׁוֹ, אֲרוּר בְּנֶךְ רְבִיעִי לְהִיּוֹת מִשְׁמֵשׁ אֶת זֶרַעַם שֶׁל אֱלֹו הַגְּדוֹלִים שֶׁהִטְל עֲלֵיהֶם טֶרַח עֲבוֹדָתִי מֵעַתָּה. וּמָה רָאָה חָם שֶׁסָּרְסוּ? אָמַר לָהֶם

(כו) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כָנָעֵן עֶבֶד לָמוֹ:
כח וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלֹהֵי דָשֵׁם וַיְהִי כָנָעֵן עֲבָדָא לַהוֹן:

נח"י בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שָׁם • שְׁעִתִּיד לְשִׁמֹּר הַבְּטָחָתוֹ לְזַרְעוֹ, לְתַת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן. וַיְהִי • לָהֶם כָּנָעֵן לָמֶס עוֹבֵד.

(כז) יִפְתָּ אֱלֹהִים לְיִפְתָּ וַיִּשְׁכֵּן בְּאֶהֱלֵי-שָׁם וַיְהִי כָנָעֵן עֶבֶד לָמוֹ:
כח יִפְתִּי יְיָ לְיִפְתָּ וַיִּשְׁכְּנִי שְׂכִינְתָּה בְּמִשְׁכְּנָה דָשֵׁם וַיְהִי כָנָעֵן עֲבָדָא לַהוֹן:

נח"י יִפְתָּ אֱלֹהִים לְיִפְתָּ • מִתְרַגֵּם: יִפְתָּ, 'יְרַחֵב'. וַיִּשְׁכֵּן בְּאֶהֱלֵי-שָׁם • יִשְׁרָה שְׂכִינְתּוֹ בְּיִשְׂרָאֵל. וּמִדְרַשׁ חֲקָמִים: אֶף-עַל-פִּי שִׁיפְתָּ אֱלֹהִים לְיִפְתָּ, שִׁבְנָה כְרָשׁ, שֶׁהָיָה מִבְּנֵי יִפְתָּ, בֵּית שְׁנֵי - לֹא שָׁרְתָה בּוֹ שְׂכִינָה,

(כח) וַיַּחֲיֶינָה אַחֲרֵי הַמָּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה:
כח וַיַּחֲיֵא נֹחַ בְּתֵר טוֹפָנָא תַלַּת מָאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין:

(כט) וַיְהִי כָל־יְמֵי-נֹחַ תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת:
כט וַיְהִי כָל יוֹמֵי נֹחַ תִּשְׁעַ מָאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין וַיָּמָת:

י (א) וַאֲלֵה תוֹלְדֹת בְּנֵי-נֹחַ שָׁם חָם וַיָּפֶת וַיִּוֹלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחֲרֵי הַמָּבּוּל:
א וַאֲלֵין תוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ שָׁם חָם וַיָּפֶת וַאֲתִילִידוֹ לַהוֹן בְּנִין בְּתֵר טוֹפָנָא:

שיעור יומי ליום שישי ג' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - י - פרשת נח

עט

(ב) בְּנֵי יִפֶּת גֹּמְרִים וּמִגֹּמְרֵי וַיִּזְנוּ וַתְּבַלְּוּ וּמִשֵּׁף וַתִּירָם: בְּנֵי יִפֶּת גֹּמְרִים וּמִגֹּמְרֵי וַיִּזְנוּ וַתְּבַלְּוּ וּמִשֵּׁף וַתִּירָם: ומשף ותיירם:

כ"י • ותיירם • זו פָּרָס (בראשית רבה) •

(ג) וּבְנֵי גֹמֶר אֲשֶׁפְנִי וְרִיפַת וַתִּגְרְמָה: ג ובני גומר אשפני וריפת ותגרמה:

(ד) וּבְנֵי יוֹן אֱלִישָׁה וַתְּרַשִּׁישׁ כְּתִים וְדַדְנִים: ד ובני יון אלישה ותרשיש כתים ודדנים:

(ה) מֵאֵלָה נִפְרְדּוּ אֵי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם אִישׁ לְלִשְׁנֹו לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיֵיהֶם: ה מאלה נפרדו אי הגוים בארצותם איש ללשנו גבר ללישנה לזרעתהון בעממיהון:

(ו) וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וּכְנַעַן: ו ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען:

(ז) וּבְנֵי כּוּשׁ סִבָּא וַחֲוִילָה וְסִבְתָּה וְרַעְמָה וְסִבְתָּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שָׁבָא וְדַדִּין: ז ובני כוש סבא וחווילה וסבתה ורעמה וסבתכא ובני רעמה שבא ודדן:

(ח) וְכוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרֹד הוּא הֵחָל לְהָיוֹת גִּבּוֹר בְּאַרְץ: ח וכוש אוליד את נמרד הוא החל להיות גבור בארץ:

כ"י • להיות גבור • להמריד כל העולם על הקדוש ברוך הוא, בעצת דור הפלגה.

(ט) הוּא־הָיָה גִבּוֹר־צִיד לִפְנֵי יְהוָה עַל־כֵּן יֹאמַר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צִיד לִפְנֵי יְהוָה: ט הוא היה גבור תקיף קדם יי על כן יתאמר כנמרד גבור תקיף קדם יי:

כ"י • גבור ציד • צד דעתן של בריות של פניו, ומטען למרד במקום. לפני ה' • מתכונן להקניטו על פניו. על כן יאמר • על כל אדם מרשיע בעזות פנים, יודע רבוננו ומתכונן למרד בו, יאמר: זה כנמרד גבור ציד' (בראשית רבה) •

(י) וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל וְאַרְדּוֹ וְאַפְדּוֹ וְכַלְנָה בְּאַרְץ שֹׁנַעַר: י ותהי ראשית ממלכתו בבל וארדו ואפדו וכלנה בארץ שנער:

(יא) מִן־הָאָרֶץ הַהִוא יָצָא אֲשׁוּר וַיִּבֶן אֶת־נִינְוָה וְאֶת־רַחֲבַת עִיר וְאֶת־כַּלַּח: יא מן הארץ ההוא יצא אשור ויבן את נינוה ואת רחבת עיר ואת כלח:

כ"י • מן־הארץ • בין שראה אשור את בניו שומעין לנמרד ומורדין במקום לבנות המגדל, יצא מתוכם (בראשית רבה) •

בעל הטורים

י (ט) יאמר. ג' במסורה. "על כן יאמר כנמרד", "על כן יאמר בספר מלחמות ד" (במדבר כא, יד). "ולציון יאמר איש ואיש ילד ברה" (תהלים פו, ה). מלמד שדיה נמרוד איש מלחמה, ולכוד ערים ומולך עליהם, כדכתיב (פסוק י) "ותהי ראשית ממלכתו בבל". וזה הוא "על כן יאמר בספר מלחמות ד". ולציון

יאמר שיהא כל הילוד בה גבור וגבה קומה כנמרוד, ויהא ניכר ויאמרו הכל: "זה ילד ברה". תורה י

(יב) וְאֶת־רֶסֶן בֵּין נִינְוָה וּבֵין כַּלַּח הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה: יב וְיָת רֶסֶן בֵּין נִינְוָה וּבֵין כַּלַּח הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה רַבְתָּא:
 כ"י • העיר הגדולה • היא נינוה, שְׁנַאֲמַר (ינח ג): "וְנִינְוָה הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה לָאֱלֹהִים".

(יג) וּמִצְרִים יָלַד אֶת־לוֹדִים וְאֶת־עַנְמִים וְאֶת־לָהָבִים וְאֶת־נִפְתָּחִים:
 יג וּמִצְרַיִם (בכל הס' ומצרים) אוֹלִיד יָת לִידָאִי וְיָת עַנְמַאי וְיָת לָהָבִי וְיָת נִפְתּוּחַאי:

כ"י • להבים • שְׁפָנִיָּהֶם דּוֹמִים לָלֶהָב.

(יד) וְאֶת־פֶּתֶר־סִים וְאֶת־כַּסְלָחִים אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתָּרִים:
 יד וְיָת פֶּתֶרוּסַאי וְיָת כַּסְלוּחַאי דִּי נִפְקוּ מִתַּמָּן פְּלִשְׁתָּאי וְיָת כַּפּוּטָקָאי:

כ"י • פֶּתֶר־סִים וְאֶת כַּסְלָחִים אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים • מִשְׁנֵיהֶם יֵצְאוּ, שְׁהִיוּ פֶתֶר־סִים וְכַסְלָחִים מִחֲלִיפִין מִשְׁכַּב נְשׁוּתֵיהֶם אֵלּוּ לָאֵלּוּ, וְיֵצְאוּ מֵהֶם פְּלִשְׁתִּים.

(טו) וּכְנַעַן יָלַד אֶת־צִידֹן בְּכָרוֹ וְאֶת־חֵת:
 טו וּכְנַעַן אוֹלִיד יָת צִידוֹן בְּכָרָה וְיָת חֵת:

(טז) וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַגְּרִגִּשִׁי:
 טז וְיָת יְבוּסַאי וְיָת אֱמֹרָאי וְיָת גְּרִגִּשָּׁאי:

(יז) וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הָעֶרְקִי וְאֶת־הַפִּינִי:
 יז וְיָת חִוָּאי וְיָת עֶרְקָאי וְיָת אֱנַתוּסַאי:

(יח) וְאֶת־הָאֲרֹדִי וְאֶת־הַצֹּמֶרִי וְאֶת־הַחֲמָתִי וְאֶת־נִפְצוֹ מִשְׁפַּחֹת הַכְּנַעֲנִי:
 יח וְיָת אֲרֹדָאי וְיָת צֹמֶרַאי וְיָת חֲמָתָאי וְיָת נִפְצוֹ מִתַּמָּי וְיָת נִפְצוֹ מִשְׁפַּחֹת הַכְּנַעֲנִי:

כ"י • וְאֶת־נִפְצוֹ • מֵאֵלֶּה נִפְצוּ מִשְׁפַּחֹת הַרְבֵּה.

(יט) וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בֹּאֲכָה גְרָרָה עַד־עֵזָה בֹּאֲכָה סִדְמָה וְעֵמֶרָה וְאַדְמָה וְצִבּוֹיִם עַד־לָשַׁע:
 יט וַיְהִי תַחוּם כְּנַעֲנָי מִצִּידוֹן מִטִּי לַגֶּר עַד עֵזָה מִטִּי לְסִדּוֹם וְעֵמֶרָה וְאַדְמָה וְצִבּוֹיִם עַד לָשַׁע:

כ"י • גְבוּל • סוֹף אֶרֶצוֹ, כָּל "גְבוּל" לְשׁוֹן סוֹף וְקֶצֶה. בֹּאֲכָה • שֵׁם דָּבָר. וְלִי נִרְאָה, כְּאֵדָם הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: 'גְבוּל זֶה מִגִּיעַ עַד אֲשֶׁר תִּבְאָ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי'.

(כ) אֵלֶּה בְנֵיהֶם לְמִשְׁפַּחֹתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצָתָם בְּגוֹיָהֶם:
 כ אֵלֶּיז בְּנֵי חָם לְנִרְעִיזָהוֹן לְלִישְׁנָהוֹן בְּאַרְעִיתָהוֹן בְּעַמְמִיתָהוֹן:

כ"י • לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצָתָם • אֶף־עַל־פִּי שְׁנַחֲלָקוּ לְלִשְׁוֹנוֹת וְאַרְצוֹת, כָּלֶם בְּנֵי חָם הֵם.

(כא) וּלְשָׁם יָלַד גַּם־הוּא אָבִי כָל־בְּנֵי־עֶבֶר אָחִי יִפְתָּ הַגְּדוֹל:
 כא וּלְשָׁם אֶתְלִיד אָף הוּא אָבוּהוֹן דְּכָל בְּנֵי עֶבֶר אָחוּהִי דִּיפְתָּ רַבָּא:

כ"י • אָבִי כָל־בְּנֵי־עֶבֶר • הִנֵּהר - הִיָּה שֵׁם. אָחִי יִפְתָּ הַגְּדוֹל • אִינִי יוֹדַע אִם יִפְתָּ הַגְּדוֹל, אִם שֵׁם? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "שֵׁם כֶּן־מֵאֵת שָׁנָה וְגו'" שְׁנֵתִים אַחֵר הַמְּבּוּל", הָיִי אוֹמֵר יִפְתָּ הַגְּדוֹל, שְׁהָרִי כֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת

שיעור יומי ליום שישי ג' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - י - פרשת נח פא

שָׁנָה הָיָה נֹחַ כְּשֶׁהִתְחִיל לְהוֹלִיד, וְהַמְּבֹרָךְ הָיָה בְּשֵׁנִית
שֶׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה [לְנֹחַ]. נִמְצָא, שֶׁהַגְּדוֹל בְּבָנָיו הָיָה
בֶּן מֵאָה שָׁנָה, וְשֵׁם לֹא הִגִּיעַ לְמֵאָה עַד שְׁנֵתִים אַחֵר

(כב) בְּנֵי שֵׁם עִילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוֹד וְאַרְם:
כב בְּנֵי שֵׁם עִילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוֹד וְאַרְם:
וְאַרְם:

(כג) וּבְנֵי אָרַם עֻזַּן וְחוּל וְגִתֵּר וּמֹשֶׁ:
כג וּבְנֵי אָרַם עֻזַּן וְחוּל וְגִתֵּר וּמֹשֶׁ:

(כד) וְאַרְפַּכְשָׁד יָלַד אֶת־שִׁלְח וְשִׁלְח יָלַד אֶת־עֶבֶר:
כד וְאַרְפַּכְשָׁד אֱוִילִיד יֵת שִׁלְח וְשִׁלְח אֱוִילִיד
יֵת עֶבֶר:

(כה) וְלִעֶבֶר יָלַד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פִּלֶּג כִּי בִימֵיו
נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אֲחִיו יֶקֶטָן:
כה וְלִעֶבֶר אֱוִילִידוֹ תְּרִין בְּנֵין שׁוּם חֵד פִּלֶּג
אֲרִי בִימֹהִי אֶתְפְּלִיגַת אֶרֶץ אֶשׁוּם וְשׁוּם אֶחֻוּהִי
יֶקֶטָן:

שְׁנֵאֶמַר: "וְיֶקֶטָן יָלַד וְגו'", וְאַחֲרֵיכֵן "וַיְהִי כָל הָאָרֶץ
וְגו'". וְאִם תֹּאמַר בְּאֻמָּצֵעַ יָמָיו, לֹא בָּא הַכְּתוּב לְסַתֵּם
אֶלָּא לְפָרֵשׁ, הָא לְמַדְתָּ, שֶׁבְּשֵׁנִית מוֹת פִּלֶּג נִתְפַּלְגָּו.
יֶקֶטָן • שֶׁהָיָה עָנִי וּמִקְטִין עֲצָמוֹ, לְכֹךָ זָכָה לְהַעֲמִיד
כָּל הַמְשָׁפְחוֹת הַלְלוֹ.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת כֹּדֶךְ כֹּה עֵמֶר 64)

זֶה שִׁירָה לְבַעַל הַשֵּׁם, שֶׁלֹּכֵן מְצִינוֹ בְּכֻמָּה מְקוֹמוֹת בְּרִש"י
הַעֲנִין דְּמִדְרַשׁ שְׁמוֹת. וְרָאָה פְּרוּשׁ הַמִּיחָס לְרִש"י דְּבִרֵּי
הַיִּמִּים-א, כג: נְבִיא גְדוֹל הָיָה עֶבֶר, אֲבָל שְׁמוֹת אֲחֵרִים
לֹא נִתְּנוּ לְדָרֶשׁ.

שֶׁהָיָה עֶבֶר נְבִיא, שֶׁקָּרָא שֵׁם בְּנוֹ עַל שֵׁם הָעֵתִיד (י)
(כה)

בְּדֶרֶךְ הַפֶּשֶׁט אֵין הַכֶּרֶחַ שֶׁשֵּׁם מִבְטָא אֶת עֲנִינוֹ שֶׁל בַּעַל
הַשֵּׁם (רַק אִם הַפֶּסוּק עֲצָמוֹ מְדַגֵּשׁ זֹאת, כְּמוֹ אֲבָרְהָם -
אֲב הַמּוֹן גּוֹיִם), אֶל־אִם-כֵּן יֵשׁ הַכֶּרֶחַ בְּדֶרֶךְ הַפֶּשֶׁט שֶׁשֵּׁם

(כו) וְיֶקֶטָן יָלַד אֶת־אֱלִמּוֹדָד וְאֶת־שִׁלְח וְאֶת־
חֲצֵרְמוֹת וְאֶת־יִרְחָ:
כו וְיֶקֶטָן אֱוִילִיד יֵת אֱלִמּוֹדָד וְיֵת אֱלִמּוֹדָד וְיֵת שִׁלְח וְיֵת
חֲצֵרְמוֹת וְיֵת יִרְחָ:

כז"י • חֲצֵרְמוֹת • עַל שֵׁם מְקוֹמוֹ, דְּבִרֵּי אֲגֻדָּה (בְּרֹאשִׁית רַבָּה) •

(כז) וְאֶת־הִדּוּרָם וְאֶת־אֵוֶזַל וְאֶת־דִּקְלָה:
כז וְיֵת הִדּוּרָם וְיֵת אֵוֶזַל וְיֵת דִּקְלָה:

(כח) וְאֶת־עֹבֵל וְאֶת־אֲבִימָאֵל וְאֶת־שָׁבָא:
כח וְיֵת עֹבֵל וְיֵת אֲבִימָאֵל וְיֵת שָׁבָא:

(כט) וְאֶת־אוֹפֵר וְאֶת־חֻוִּילָה וְאֶת־יֹבֵב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי
יֶקֶטָן:
כט וְיֵת אוֹפֵר וְיֵת חֻוִּילָה וְיֵת יֹבֵב כָּל אֵלֶּין
בְּנֵי יֶקֶטָן:

(ל) וַיְהִי מוֹשָׁבָם מִמִּשְׁא בְּאֶמְכָּה סְפָרָה הָרַ הַקָּדָם:
ל וַיְהִי מוֹתְבָנְהוֹן מִמִּשְׁא מְטִי לְסִפְרָ טוֹר
מְדִינָתָא:

(לא) אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֵתָם
לְגוֹיָהֶם:
לא אֵלֶּין בְּנֵי שֵׁם לְאַרְעִיתְהוֹן לְלִשְׁנָתְהוֹן
לְאַרְעִיתְהוֹן בְּעַמְמִיָּהוֹן:

(לב) אֱלֹהִים מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בָּאָרֶץ אַחֵר הַמְּבּוּל:

לב אליו ורצית בני נח לתולדתהון בעממיהון ומאליו אתפרשו עממיהו בארעא בתר טופנא:

♦ שבת קודש ד' מרחשון ♦

יא (א) וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שָׁפָה אַחַת וּדְבָרִים אַחָדִים: א וַהֲוָה כָּל אֲרֻעָא לִישָׁן חֵד וּמִמְלַל חֵד:

כז"י שָׁפָה אַחַת • לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וּדְבָרִים אַחָדִים • באו בעצה אחת ואמרו: לא כל הימנו שִׁיבֵר לוֹ אֶת הָעֲלִיּוֹנִים. נַעֲלָה לְרַקִּיעַ וְנַעֲשֶׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה. דָּבָר אַחֵר: עַל יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם. דָּבָר אַחֵר: "וּדְבָרִים אַחָדִים" • (ספרים אחרים: דברים חדים). אָמְרוּ: אַחַת לְאֵלֶּף וְתַרְנִי"ו שָׁנִים הָרַקִּיעַ מִתְמוּטָט, כְּשֶׁם שַׁעֲשֻׁה בִּימֵי הַמְּבּוּל. באו וְנַעֲשֶׂה לוֹ סְמוּכוֹת (בראשית רבה).

(ב) וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמָּצְאוּ בְּקָעָה בָּאָרֶץ שְׁנַעַר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:

ב וַהֲוָה בְּמִטְלֵהוֹן בְּקִדְמִיתָא וַאֲשַׁפְחוּ בְּקִעְתָּא בָּאָרֻעָא דְבָבֵל וַיְתִיבוּ חֲמֵן:

כז"י בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם • שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים שָׁם, בְּדַכְתִּיב לַמַּעֲלָה: (לעיל י) "וַיְהִי מוֹשְׁבָם וְגו' הֵר הַקֶּדֶם" וְנִסְעוּ מִשָּׁם לְתוֹר לָהֶם מְקוֹם לְהַחְזִיק אֶת כָּלָם, וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא שְׁנַעַר.

(ג) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הִבֵּה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרְפָה וַתְּהִי לָהֶם הַלְבְּנָה לְאֶבֶן וַתַּחֲמֹר הִיָּה לָהֶם לְחֹמֶר:

ג וַאֲמָרוּ גְבֵר לְחִבְרָה הִבּוּ נִרְמִי לְבָנִין וְנִשְׂרַפְנוּ בְּנִירָא יוֹקְדָתָא (נ"י בְּנִירָא) וַהֲוֹת לַהֲוֹן לְבִנְתָּא לְאֶבֶן וַחֲמִירָא הָוָה לַהֲוֹן לְשִׁיעַ:

כז"י אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ • אָמָה לְאָמָה: מַצְרִים כְּבוֹשׁ, וְכוֹשׁ לְפוֹט, וְפוֹט לְכְנַעַן. הִבֵּה • הִזְמִינוּ עֲצָמָם. כָּל 'הִבֵּה', לְשׁוֹן הִזְמָנָה הוּא, שֶׁמְכִינִים עֲצָמָן וּמִתְחַבְּרִים לְמִלְאָכָה, אוֹ לַעֲצָה, אוֹ לַמִּשָּׁא. הִבֵּה • הִזְמִינוּ, אִפְקַרְלִי"ר בְּלַע"ז. לְבָנִים • שָׂאִין אֲבָנִים בְּבָבֵל, שֶׁהִיא בְּקָעָה. וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרְפָה • כָּף עוֹשִׂין הַלְבְּנִים, שְׁקוּרִים טוֹוֹל"ש בְּלַע"ז (צִיגַעַל דַּאֲכַשְׁטִייעַ), שׁוֹרְפִים אוֹתָן בְּכִבְשָׁן. לְחֹמֶר • לְטוֹחַ הַקִּיר.

(ד) וַיֹּאמְרוּ הִבֵּה נִבְנֶה־לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם פֶּן־נָפוּץ עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ: כז"י פֶּן־נָפוּץ • שְׁלֹא יָבִיא עָלֵינוּ שׁוֹם מִכָּה לְהַפְּצִינוּ מִכָּאן.

ד וַאֲמָרוּ הִבּוּ נִבְנִי לָנָא קִרְתָּא וּמִגְדָּלָא וְרִישָׁהּ מִטִּי עַד צִית שְׁמַיָּא וְנַעֲבִיד לָנָא שׁוֹם דִּילְמָא נִתְבַּדֵּר עַל אִפִּי כָּל אֲרֻעָא:

(ה) וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמְּגִדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם:

ה וַאֲתַגְלִי יי לְאַתְפְּרָעָא עַל עוֹבְדֵי קִרְתָּא וּמִגְדָּלָא דִּי בְנוּ בְּנֵי אָנְשָׁא:

בעל הטורים

יא (א) שָׁפָה אַחַת וּדְבָרִים אַחָדִים • ב' בְּמִטְרָה. הָכָא, וַאֲיִדָּף: "וְהַבָּלִים וּדְבָרִים הָרַבָּה" (קִלְתָּ ה' ו'). לֹוֹמֵר, שֶׁהִרְבּוּ לְדַבֵּר הַבָּלִים הָרַבָּה. שָׁפָה אַחַת. בְּגִימְטְרִיָּא: לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. תוֹרָה ב' (ב) בְּנִסְעָם. ב' בְּמִטְרָה. הָכָא: "בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם", וַאֲיִדָּף: "בְּנִסְעָם מִן הַמִּחְנֶה" (בְּמִדְבָּר י. לד). זֶה הוּא שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ וְ"ל (שְׁבַת קטו, א) אוֹתוֹ הַיּוֹם סָרוּ מֵאֲחֵרֵי ה'. מִשָּׁל לְתִינוּק שְׁבוּרָח מִן הַסֶּפֶר (יְרוּשָׁלַיִם תַּעֲנִית פ"ד ה"ה, וּבְתוֹסְפוֹת דְּבוּר הַמִּתְחִיל פּוֹרְעָנוֹת (שְׁבַת קטו, א) בְּשֵׁם הַמִּדְרָשׁ). פִּירוּשׁ "בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם", שֶׁנִּסְעוּ מִקֶּדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. תוֹרָה ג' (ג) אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הִבֵּה. סוֹפֵי תִיבוֹת: שְׁלוֹת. מִפְּנֵי שְׁלוֹה יְחִירָה שֶׁהִיָּה לָהֶם חֻטָּאוֹ. לְאֶבֶן. ב' בְּמִטְרָה. "וַתְּהִי לָהֶם הַלְבְּנָה לְאֶבֶן", "וַיָּמַת לָבוּ בְּקִרְבּוֹ וְהוּא הָיָה לְאֶבֶן" (שְׁמוּאֵל א' כה, לו) גְּבִי נָבֵל. מֵה לַהֲלֹן מִיתָה, אִף כָּאן מִיתָה, שְׁוִיתָר הָיָה קָשָׁה לָהֶם מִן הַמָּוֶת כְּשֶׁנִּפְלָה לְבָנָה מִן הַמִּגְדָּל. תוֹרָה ד'

שָׁכַפָּה אֶת הַטּוֹכָה וְאָמַר: (לעיל ג) "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי". אַף אֵלּוּ כָּפוּ בַטּוֹכָה לְמֹרֶד בְּמִי שֶׁהִשְׁפִּיעַ טוֹכָה וּמִלֻּטָּם מִן הַמַּבּוּל.

וַיֹּאמֶר יי' הֵא עָמָא חַד וְלִישָׁן חַד לְכַלְהוֹן וְדִין דְּשִׁרְיָו לְמַעַבְדּוֹ וְכַעַן לֹא יִתְמַנַּע מִנְהוֹן כָּל דְּחִשְׁבִּיבוֹ לְמַעַבְדּוֹ:

לֹא-יִבְצֹר מֵהֶם וְגו' לַעֲשׂוֹת. בְּתַמִּיּהָ, "יִבְצֹר" לְשׁוֹן מְנִיעָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. וְדוּמָה לוֹ: "יִבְצֹר רוּחַ נְגִידִים" (תהלים עז).

זֶהְיָו נִתְגַּלִּי וְנִבְלָל תַּמָּן לִישְׁנָהוֹן דְּלֹא יִשְׁמַעוּן (גִּבְר) אָנֹשׁ לִישָׁן חֲבֵרָה:

וְנִבְלָל, נו"ן מְשַׁמֵּשׂ בְּלִשׁוֹן רַבִּים, וְה"א אַחֲרוֹנָה יִתְרָה כֹּה"א שֶׁל גִּרְדָּה. לֹא יִשְׁמַעוּ. זֶה שׁוֹאֵל לְבָנָה וְזֶה מְבִיא טִיט, וְזֶה עוֹמֵד עָלָיו וּפּוֹצֵעַ אֶת מַחוּ.

ח וּבִדְבַר יי' יִתְהוֹן מִתַּמָּן עַל אִפִּי כָּל אֲרָעָא וּמִנְעוֹ לְמִכְנִי (נ"י וְאִתְמַנְעוּ מִלְּמִכְנִי) קִרְתָּא:

נש"י וַיִּפֹּץ ה' אוֹתָם מִשָּׁם. בְּעוֹלָם הַזֶּה, מֵה שְׁאֲמָרוֹ: "פֶּן נִפּוֹץ" נִתְקַיֵּם עֲלֵיהֶם. הוּא שְׁאֲמַר שְׁלֹמֹה (משלי ט): "מְגוֹרֶת רָשָׁע הִיא תְּבוֹאֲנוּ".

ט עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בְּכָל אֲרֵי תַמָּן בְּלָל יי' לִישָׁן כָּל אֲרָעָא וּמִתַּמָּן בְּדִרְגוֹן יי' עַל אִפִּי כָּל אֲרָעָא:

הַעוֹלָם? אֵלּוּ שְׁדוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ גִּזְלָנִים וְהִיתָה מְרִיבָה בִּינֵיהֶם, לְכָף נֶאֱבָדוּ. וְאֵלּוּ הָיוּ נוֹהֲגִים אַהֲבָה וְרַעוּת בִּינֵיהֶם, שְׁנֹאֲמַר: "שָׁפָה אֶחָת וּדְבָרִים אַחֲדִים", לְמַדָּת שְׁשֹׁנָאֵי הַמַּחֲלָקָת וְגִדּוֹל הַשְּׁלוֹם.

פֶּן מִהִמְשִׁנָּה (סנהדרין ר"פ חלק. וְרָאה פְרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת לְהַרְמָב"ם שֶׁם): אֲרַבְעָה הִדְיוּטוֹת, בִּלְעָם כו'. וְשֶׁם (קז, סע"ב): דוֹר הַמַּבּוּל. דוֹר הַפְּלָגָה. . . אֲנָשִׁי סְדוֹם כו'.

נש"י וַיִּרְדּוּ ה' לְרֵאוֹת. לֹא הִצְרִיף לְכָף, אֵלּוּ בָּא לְלַמֵּד לְדִינִים שְׁלֹא יִרְשִׁיעוּ הַנְּדוֹן עַד שִׁירָאוּ וְיִבְיִנוּ. בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא. בְּנֵי הָאָדָם. אֵלּוּ בְנֵי מִי, שְׁמָא בְנֵי חֲמוּרִים וְגַמְלִים? אֵלּוּ בְנֵי אָדָם הָרָאוּשׁוֹן

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עָם אֶחָד וְשָׁפָה אֶחָת לְכָלָם וְזֶה הַחֲלָם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא-יִבְצֹר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת:

נש"י הֵן עָם אֶחָד. כָּל טוֹכָה זֶה יֵשׁ עִמָּהוֹן, שְׁעַם אֶחָד הֵם וְשָׁפָה אֶחָת לְכָלָם, וְדָבָר זֶה הִחֲלוּ לַעֲשׂוֹת. הַחֲלָם. כְּמוֹ: אֲמָרָם, עֲשׂוּתָם, לְהַתְחִיל הֵם לַעֲשׂוֹת.

(ז) הִבָּה גִרְדָּה וְנִבְלָה שֵׁם שְׁפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַעוּ אִישׁ שְׁפֹת רַעְהוֹ:

נש"י הִבָּה גִרְדָּה. בְּבִית דִּינוֹ נִמְלָךְ מַעֲנוֹתָיו יִתְרָה. הִבָּה. מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, הֵם אֲמָרוֹ: "הִבָּה נִבְנָה", וְהוּא כְּנֶגְדָם מִדָּד וְאָמַר: "הִבָּה גִרְדָּה". וְנִבְלָה.

(ח) וַיִּפֹּץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ וַיַּחֲדִלוּ לְבִנְת הָעִיר:

(ט) עַל-פְּנֵי קָרָא שְׁמָהּ בְּכָל כִּי-שָׁם בְּלָל יְהוָה שְׁפֹת כָּל-הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפִּיצָם יְהוָה עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ:

נש"י וּמִשָּׁם הִפִּיצָם. לְמַד שְׁאִין לָהֶם חֵלֶק לַעוֹלָם הַבָּא. וְכִי אֵי זֶה קִשָּׁה: שֶׁל דוֹר הַמַּבּוּל, אוֹ שֶׁל דוֹר הַפְּלָגָה, אֵלּוּ לֹא פָשְׁטוּ יָד בְּעֶקֶר, וְאֵלּוּ פָשְׁטוּ יָד בְּעֶקֶר לְהִלָּחֵם בּוֹ, וְאֵלּוּ נִשְׁטְפוּ וְאֵלּוּ לֹא נֶאֱבָדוּ מִן

נש"י וּמִשָּׁם הִפִּיצָם. לְמַד שְׁאִין לָהֶם חֵלֶק לַעוֹלָם הַבָּא (רש"י יא, ט) מִשְׁמַע, שְׁחֲסִידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לַעוֹלָם הַבָּא, וְכִפִּי שֶׁכְּתֵב הַרְמָב"ם (הַלְכוֹת מַלְכִּים ספ"ח). וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְדִיֵּק

וַיַּחֲדִלוּ. ב' בְּמִסוּרָה. הָכָא: "וַיַּחֲדִלוּ לְבִנְת הָעִיר", "וַיַּחֲדִלוּ הַקְּלוֹת וְהַבְּרָד" (שְׁמוֹת ט, לג). מִלְּמַד שְׁאֵף אֵלּוּ נְדוֹנוֹ בְּקוֹלוֹת וּבְבָרַד. תוֹרָה ט

ו"ל, רִאוּנוֹ אֲנָשִׁי מְגִדָּל וְאֲנָשִׁי מִצְרַיִם לְפִוְרָעְנוֹת אֶחָת, וְאֵלּוּ נִפְּצוּ מִן הַמְּגִדָּל וְאֵלּוּ נִפְּצוּ מִמִּצְרַיִם. וְזֶה וַיַּפֹּץ הָעָם מִעֲלֵיו.

(ח) וַיַּפֹּץ. ג' בְּמִסוּרָה. "וַיַּפֹּץ ה' אוֹתָם מִשָּׁם", "וַיַּפֹּץ הָעָם בְּכָל אֲרֶץ מִצְרַיִם" (שְׁמוֹת ה, יב), "וַיַּפֹּץ הָעָם מִעֲלֵיו" (שְׁמוֹת א' יג, ח) גְּבִי שְׁאוֹל. וְזֶהוּ שְׁאֲמָרוֹ חֲכָמֵינוּ

(י) אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שָׁם שָׁם בֶּן־מֵאָה שָׁנָה וַיּוֹלֶד
אֶת־אַרְפֶּכְשָׁד שְׁנָתִים אַחֵר הַמָּבּוּל:

כַּיֵּינֹכָא שָׁם בֶּן מֵאָה שָׁנָה • כְּשֶׁהוֹלִיד אֶת אַרְפֶּכְשָׁד שְׁנָתִים אַחֵר הַמָּבּוּל.

(יא) וַיְחִי־שָׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אַרְפֶּכְשָׁד חֲמִשׁ
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ׀

(יב) וַאֲרַפְכְּשָׁד חֵי חֲמִשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד
אֶת־שָׁלַח:

(יג) וַיְחִי אַרְפֶּכְשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שָׁלַח שְׁלֹשׁ
שָׁנִים וַאֲרַבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ׀

(יד) וּשְׁלַח חֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־עֶבֶר:

(טו) וַיְחִי־שָׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־עֶבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים
וַאֲרַבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ׀

(טז) וַיְחִי־עֶבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־פֶּלֶג:

(יז) וַיְחִי־עֶבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וַאֲרַבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ׀

(יח) וַיְחִי־פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־רְעוּ:

(יט) וַיְחִי־פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־רְעוּ תֵשַׁע שָׁנִים
וּמֵאָתִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ׀

(כ) וַיְחִי רְעוּ שְׁתֵּים וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שָׂרוּג:

(כא) וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שָׂרוּג שִׁבְעַת שָׁנִים
וּמֵאָתִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ׀

יא וַיְחִיָּא שָׁם בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת אַרְפֶּכְשָׁד חֲמִשׁ
מֵאָה שָׁנִין וַאֲוִלִיד בְּנִין וּבָנִין:

יב וַאֲרַפְכְּשָׁד חֲיָא תַלְתִּין וְחֲמִשׁ שָׁנִין
וַאֲוִלִיד יֵת שְׁלַח:

יג וַיְחִיָּא אַרְפֶּכְשָׁד בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת שְׁלַח
אַרְבַּע מֵאָה וְתַלְתִּין שָׁנִין וַאֲוִלִיד בְּנִין וּבָנִין:

יד וּשְׁלַח חֲיָא תַלְתִּין שָׁנִין וַאֲוִלִיד יֵת עֶבֶר:

טו וַיְחִיָּא שְׁלַח בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת עֶבֶר אַרְבַּע
מֵאָה וְתַלְתִּין שָׁנִין וַאֲוִלִיד בְּנִין וּבָנִין:

טז וַיְחִיָּא עֶבֶר תַלְתִּין וְאַרְבַּע שָׁנִין וַאֲוִלִיד יֵת
פֶּלֶג:

יז וַיְחִיָּא עֶבֶר בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת פֶּלֶג אַרְבַּע
מֵאָה וְתַלְתִּין שָׁנִין וַאֲוִלִיד בְּנִין וּבָנִין:

יח וַיְחִיָּא פֶלֶג תַלְתִּין שָׁנִין וַאֲוִלִיד יֵת רְעוּ:

יט וַיְחִיָּא פֶלֶג בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת רְעוּ מֵאָתָן
וְתֵשַׁע שָׁנִין וַאֲוִלִיד בְּנִין וּבָנִין:

כ וַיְחִיָּא רְעוּ תַלְתִּין וְתַרְתִּין שָׁנִין וַאֲוִלִיד יֵת
שָׂרוּג:

כא וַיְחִיָּא רְעוּ בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת שָׂרוּג מֵאָתָן
וְשִׁבְעַת שָׁנִין וַאֲוִלִיד בְּנִין וּבָנִין:

שיעור יומי לשבת קודש ד' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יא – פרשת נח

כב וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־נֹחַ: (כב) וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־נֹחַ: כב וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־נֹחַ: כב וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־נֹחַ:

כג וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ מֵאֲתָיִם שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס (כג) וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ מֵאֲתָיִם שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כג וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ מֵאֲתָיִם שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כג וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ מֵאֲתָיִם שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס

כד וַיְחִי נֹחַר תִּשְׁעָ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־תֵּרַח: (כד) וַיְחִי נֹחַר תִּשְׁעָ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־תֵּרַח: כד וַיְחִי נֹחַר תִּשְׁעָ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־תֵּרַח: כד וַיְחִי נֹחַר תִּשְׁעָ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־תֵּרַח:

כה וַיְחִי נֹחַר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תֵּרַח תִּשְׁעָ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס (כה) וַיְחִי נֹחַר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תֵּרַח תִּשְׁעָ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כה וַיְחִי נֹחַר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תֵּרַח תִּשְׁעָ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כה וַיְחִי נֹחַר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תֵּרַח תִּשְׁעָ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס

כו וַיְחִי תֵרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־אַבְרָם נֹחַר וְאֶת־הָרָן: (כו) וַיְחִי תֵרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־אַבְרָם נֹחַר וְאֶת־הָרָן: כו וַיְחִי תֵרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־אַבְרָם נֹחַר וְאֶת־הָרָן: כו וַיְחִי תֵרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־אַבְרָם נֹחַר וְאֶת־הָרָן:

כז וַיֵּלֶךְ תֵּרַח תֵּרַח תֵּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־נֹחַר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט: (כז) וַיֵּלֶךְ תֵּרַח תֵּרַח תֵּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־נֹחַר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט: כז וַיֵּלֶךְ תֵּרַח תֵּרַח תֵּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־נֹחַר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט: כז וַיֵּלֶךְ תֵּרַח תֵּרַח תֵּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־נֹחַר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט:

כח וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תֵרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר כְּשָׂדִים: (כח) וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תֵרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר כְּשָׂדִים: כח וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תֵרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר כְּשָׂדִים: כח וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תֵרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר כְּשָׂדִים:

כט וַיִּשְׁנָצַל אַבְרָם, אָמְרוּ לוֹ לְהָרָן: מִשָּׁל מִי אַתָּה? אָמַר לָהֶם הָרָן: מִשָּׁל אַבְרָם אָנִי. הִשְׁלִיכוּהוּ לִכְבֶּשֶׁן הָאֵשׁ וְנִשְׂרָף, וְזֶהוּ אוֹר כְּשָׂדִים. וּמִנַּחֲם [בֶּן סְרוּק] פָּרַשׁ אוֹר, בִּקְעָה. וְכֵן (יִשְׁעִיָּה כד): "בְּאֵרִים כְּבֹדוֹ ה'", וְכֵן (שם יא): "מִזִּמְרֵי צִפְעוֹנִי". כָּל חוֹר וּבִקְעָה עִמָּךְ קְרוֹי אוֹר. כט וַיִּשְׁנָצַל אַבְרָם, אָמְרוּ לוֹ לְהָרָן: מִשָּׁל מִי אַתָּה? אָמַר לָהֶם הָרָן: מִשָּׁל אַבְרָם אָנִי. הִשְׁלִיכוּהוּ לִכְבֶּשֶׁן הָאֵשׁ וְנִשְׂרָף, וְזֶהוּ אוֹר כְּשָׂדִים. וּמִנַּחֲם [בֶּן סְרוּק] פָּרַשׁ אוֹר, בִּקְעָה. וְכֵן (יִשְׁעִיָּה כד): "בְּאֵרִים כְּבֹדוֹ ה'", וְכֵן (שם יא): "מִזִּמְרֵי צִפְעוֹנִי". כָּל חוֹר וּבִקְעָה עִמָּךְ קְרוֹי אוֹר.

כט וַיִּשְׁנָצַל אַבְרָם וְנֹחַר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרִי וְשֵׁם אִשְׁת־נֹחַר מִלְכָּה בַת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וְאָבִי יִסְכָּה: (כט) וַיִּשְׁנָצַל אַבְרָם וְנֹחַר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרִי וְשֵׁם אִשְׁת־נֹחַר מִלְכָּה בַת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וְאָבִי יִסְכָּה: כט וַיִּשְׁנָצַל אַבְרָם וְנֹחַר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרִי וְשֵׁם אִשְׁת־נֹחַר מִלְכָּה בַת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וְאָבִי יִסְכָּה: כט וַיִּשְׁנָצַל אַבְרָם וְנֹחַר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרִי וְשֵׁם אִשְׁת־נֹחַר מִלְכָּה בַת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וְאָבִי יִסְכָּה:

ל וַיְהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶד: (ל) וַיְהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶד: ל וַיְהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶד: ל וַיְהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶד:

ל וַיְהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶד: (ל) וַיְהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶד: ל וַיְהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶד: ל וַיְהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶד:

בעל הטורים (כט) שָׂרָה. בִּאֲתֵּי ב"ש – בִּגְמִיטָרִיָּא יִסְכָּה. וְהָ הוּא רָמָז לְמָה שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמִים וְכָרָם לְבִרְכָּהּ (מְגִלָּה יד, א) יִסְכָּה זֶה שָׂרָה. תוֹרָה ל

לא וידבר תרח ית אברהם ברה וית לוט בר
הרן בר ברה וית שרי בלטה אמת אברהם
ברה ונפקו עמהון מאורא דבסדאי למיזל
לארעא דקנען ואתו עד הרן ויתיבו תמן:

(לא) וַיִּקַּח תָּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בְּנֵי־הָרָן
בְּנֵי־בְנוֹ וְאֵת שְׂרֵי בָלְתָּה אִשְׁת־אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ
אֹתָם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ
עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:

כ"י • וַיֵּצְאוּ אֹתָם • וַיֵּצְאוּ תָרַח וְאַבְרָם עִם לוֹט וְשְׂרֵי.

לב ויהיו ימי תרח מאתן וחמש שנים ומית
תרח בחרן: פ פ פ

(לב) וַיְהִיו יְמֵי־תָרַח חֲמֵשׁ שָׁנִים וּמֵאֲתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת
תָּרַח בְּחָרָן*:

מפרסם לכל ויאמרו: לא קים אברהם את כבוד אביו,
שהניחו זקן והלך לו. לפיכך, קראו הכתוב מת.
(ספרים אחרים: ועוד) שהרשעים אף בחייהם קרויים מתים,
והצדיקים אף במיתתן קרויים חיים, שנאמר:
"ובניהו בן יהוידע בן איש חי". בחרן • הנז"ן
הפוכה, לומר לך: עד אברהם, חרון אף של מקום:

כ"י • וַיָּמָת תָּרַח בְּחָרָן • לאחר שיצא אברהם מחרן
ויבא לארץ כנען, והיה שם יותר מששים שנה, שהרי
כתיב: "ואברהם בן חמש שנים ושבעים שנה
בצאתו מחרן", ותרן בן שבעים שנה היה כשנולד
אברהם, הרי קמ"ה לתרח כשיצא אברהם מחרן. עדין
נשארו משנותיו הרבה, ולמה הקדים הכתוב מיתתו
של תרח ליציאתו של אברהם? שלא יהא הדבר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 310)

למד אותו להאמין בה', וכפי שכתב רש"י (לך לך טו, טז)
שתרח עשה תשובה. ויש לומר שלכן עזב אברהם את
אביו, כדי שלא יצטרף לעמד מפניו.

חסלת פרשת נח

וַיָּמָת תָּרַח בְּחָרָן (יא, לב) שהניחו זקן והלך לו (רש"י)
איתא בגמרא (קידושין לג, ב) בנו והוא רבו, מהו לעמד מפני
אביו. וכתב הרא"ש: וספיקא דאורייתא הוא, ונעמדו זה
מפני זה. אמרו על רבנו מאיר מרובטנבורג, שמיום שעלה
לגדלה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבא אליו,
עכ"ל. והנה, תרח היה תלמידו של אברהם, שהרי אברהם

קנ"ג פסוקים, בצלא"ל סימן. אב"י יסכ"ה לו"ט סימן.

(*) ע"פ לקו"ש חט"ו עמ' 63, ועמ' 423

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפג - רפד

אגרות קודש

ב"ה, י"ג מ"ח, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה קבלתי שורותיו מ"ב מ"ח עם המצורף להם מאמר ניצוצות חב"דיים. ות"ח ת"ח על
שימת לבו בזה, ובודאי קודם ששלח המאמר אלי עבר עליו בהתענינות הדרושה, ותקותי אשר ניצוצות
הנ"ל נצטרפו להנר אשר בפנימיות נפשו להוסיף פעולה בכיוון הנדרש ע"פ תורת חב"ד בחיי היום
יומיים, כי ה"ז כל האדם הישראלי אשר קדוש יהי לאלקיו וממלכת כהנים לא רק בעת התפלה ולימוד
התורה אלא גם בהלכו בשוק, באכילתו ושתיתו וע"ד מה שכותב הרמב"ם בהלכות דיעות פרק ה'...

בכבוד ובברכה.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת נח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ח תשרי פרק כ, מפרק קלה עד סוף פרק קלט	יום רביעי - א' מרחשון פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
יום שני - כ"ט תשרי פרק כ, מפרק קמ עד סוף פרק קמד	יום חמישי - ב' מרחשון מפרק י עד סוף פרק יז
יום שלישי - ל' תשרי פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ	יום שישי - ג' מרחשון מפרק יח עד סוף פרק כב
שבת קודש - ד' מרחשון פרק כ מפרק כג עד סוף פרק כח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהלים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ח תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 278, (אלא שבארצות... עד עמ' קמ, עמהם);

- 1 (אלא שבארצות האמות - בחוץ לארץ, החיות - מ"דבר
2 ה" המוחה שם את העולם, הוא על ידי התלבשות שרים
3 החיצונים הממנים על שבעים אמות. דהיינו, שיו"ד ניצוץ
4 מ"דבר ה", הנקרא בשם "מלכות דעשיה", - שמ"דבר ה"
5 עצמו בא ניצוץ בלבד,
6 ומאיר על השרים -

אגרת הקדש

- 7 המלאכים, של מעלה
8 בבחינת מקיף
9 מלמעלה, - והוא מפרש
10 שוב אך אינו מתלבש
11 בהם ממש, אלא נמשך
12 להם חיות מהארה זו
13 שמאיר עליהם מלמעלה
14 בבחינת מקיף.
15 ומהשרים - מהמלאכים,
16 נשפע חיות לאמות,
17 ולבהמות חיות ועופות
18 שבארצותיהם, - בחוץ
19 לארץ; כלומר, בתחילה
20 נשפעת החיות באומות
21 עצמן, "מין המדבר",
22 ולאחר מכן בבהמות
23 ובדומה, מין החי, ו"למין
24 הדומם, לארץ הנשפית,
25 ולשמים הנשפיים שהם
26 הגלגלים" (אלא - קיים
27 הבדל בין הנבראים
28 עצמם, ששמים וארץ
29 ובהמות וחיות ועופות
30 טהורים - נשפעים -
31 מקבלים שפעם וחיותם
32 מקלפת נגה, ויבעלי

- הגוים, בשם "אלקים אחרים", וקרו ליה: "אלהא
דאלהיא"²⁸, - והם קוראים להקדוש-ברוך-הוא האלוהה של
האלקיות שגם הם נחשבים, לעצמם, כ"אלקים", שגם
הם, הן בבחינת אלקות. - בהרגשתם ובישותם. ולכן - כיוון
שהחיות של אומות
העולם (וכל אשר
ברשותם) היא מההארה
האלקית המאירה בשרים
העליונים, במילא הם אכן
מקבלים חיותם מהם, ולכן
הגוים הנשפעים מהם -
מהשרים העליונים, הם
עובדי עבודה זרה
ממש, עד עת קץ, - של
הגאולה העתידה, שיכלע
המות והסמטא-אחרא,
- הקליפות, ו"אז אהפך
אל עמים כו' לקרא
כלם בשם ה"²⁹. - רבנו
הזקן חזר באן למה
שהסביר שהניצוץ האלקי
המוחה את השרים
העליונים, ודרכם את
העובדים עבודה-זרה,
הוא בגלות, ואומר: ו'
החיותם של עובדי
עבודה-זרה על-ידי החיות
האלקית, נקרא גם כן
בשם "גלות השכינה",
מאחר שחיות זה אשר
בבחינת "גלות" בתוכם,
- כפי שהוסבר לעיל,

- הוא מהארה הנמשכת להם מהניצוץ מ"דבר ה" הנקרא
בשם "שכינה" - כאמור לעיל ש"דבר ה" נקרא "שכינה"
בלשון רבותינו ז"ל. ברם, מתעוררת השאלה: אם כך, הרי
שענין הגלות היה תמיד, מאז בריאת העולם עם כל הדברים
הטמאים שבו? - מסביר רבנו הזקן בחצאי עיגול: (וגלות זה -
הנגרם בגין חיותן של הקליפות על-ידי ניצוץ מ"דבר ה", נמשך
מחטא עין-הדעת ואילך, - כידוע, שעל-ידי חטא עין-הדעת
נמשכה חיות לקליפות שלא היתה להם לפני החטא, אך -
והוא בבחינת אחרים לבד דקדשה. - כלומר, הניצוץ
הנמשך או לשרים הוא מבחינת "אחוריים" בלבד, מהעד
התחתון והחיצוני של קדושה ואלקות, אך כשגלו ישראל

- החיים הטמאים ונפשות האמות - מקבלים חיותם משאר
קליפות). - כמוסבר באריכות בחלק א' של ספר ה"תניא" פרק
ו', ההבדל בין "קליפת נוגה" המעורבת טוב ורע, לבין שאר "ג'
קליפות הטמאות" שכולן רע. והנה, שמים וארץ וכל אשר
בהם בארצות האמות - כלם פלא ממש חשיבי - נחשבים
ככלום, לגבי השרים - המלאכים, שהם חיותם וקיומם.
והשרים פלא ממש חשיבי - נחשבים ככלום ממש, לגבי
החיות הנמשך להם מהניצוץ מ"דבר ה" המאיר עליהם
מלמעלה. - באופן של "מקיף", ואף-על-פי-כן, החיות
הנמשך לתוכם - במלאכים ובשרים העליונים, מהארה זו
הוא בבחינת גלות בתוכם, שלכן נקראים - השרים של

נמשכה בשרים של 8
האומות; כמוסבר 9
בפרוטרוט לעיל ב"אגרת 10
התשובה" פרק ו', עין 11
שם, ועל זה אמרו 12
ר"ל³⁰: "גלו לאדום - 13
שכינה עמהם" 14

אגרת הקדש

האומות ואחיות ישראל ושרשם הוא בבחי' פנים העליונים הנה זו היא גלות שלימה וע"ז ארז"ל גלו לאדום שכינה עמהם):

לבין האמות, ואחיות 1
ישראל ושרשם הוא 2
בבחינת פנים העליונים 3
הפנימיות של הקדוש- 4
ברוך-הוא, הנה זו היא 5
גלות שלמה, - שכן, גם 6
הפנימיות של אלקות 7

יום שני כ"ט תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמ, והנה אף כי... עד עמ' קמ, האר"י ז"ל;

והנה, אף כי ה' אחד ושמו אחד³¹, דהיינו - ששמו הוא 15
דבורו ו"רוח פיו" המכנה בזה הקדוש³² בשם "שמו" הוא 16
יחיד ומיוחד - אף-על- 17
פי' כן, ההארה 18
ותמשכת תחיות 19
הנמשכת מ"רוח פיו" 20
יתברך מתחלקת 21
לארבע מדרגות שונות, 22
שהן ארבעה עולמות: 23
אצילות, בריאה, יצירה 24
עשיה. והשינוי - בין 25
ארבע המדרגות, הוא 26
מחמת צמצומים 27
ומסכים (רבים), 28
לצמצם האור ותחיות 29
ולתתורו, שלא יהא 30
מאיר כל-כך בעולם 31
הבריאה כמו - שהוא 32
מאיר בעולם האצילות, 33
ובעולם היצירה הוא - 34
הוא ותחיות מוטרם על-ידי צמצומים ומסכים יותר וכו'. 35

אגרת הקדש

והנה אף כי ה' אחד ושמו אחד דהיינו דבורו ורוח פיו המכונה בזה"ק בשם שמו הוא יחיד ומיוחד אעפ"כ ההארה והמשכת החיות הנמשכת מרוח פיו יתברך מתחלקת לד' מדרגות שונות שהן ד' עולמות אבי"ע והשינוי הוא מחמת צמצומים ומסכים (רבים) לצמצם האור ותחיות ולתתורו שלא יהא מאיר כ"כ בעולם הבריאה כמו בעולם האצילות ובעולם היצירה הוא ע"י צמצומים ומסכים יותר וכו' אבל אין שום שינוי ח"ו בעצמות השכינה שהיא דבר ה' ורוח פיו וגם בבחי' ההארה והמשכת החיות הנה ההארה שבאצילות בוקעת המסך ומתלבשת בבריאה וכן מבריאה ליצירה ומיצירה לעשיה ולכן אור א"ם ב"ה שבאצילות הוא ג"כ בעשיה ובעוה"ז החומרי ע"י התלבשותו במלכות דבי"ע כמבואר הכל בכתיבי האר"י ז"ל:

והנה, אף כי ה' אחד ושמו אחד³¹, דהיינו - ששמו הוא 15
דבורו ו"רוח פיו" המכנה בזה הקדוש³² בשם "שמו" הוא 16
יחיד ומיוחד - אף-על- 17
פי' כן, ההארה 18
ותמשכת תחיות 19
הנמשכת מ"רוח פיו" 20
יתברך מתחלקת 21
לארבע מדרגות שונות, 22
שהן ארבעה עולמות: 23
אצילות, בריאה, יצירה 24
עשיה. והשינוי - בין 25
ארבע המדרגות, הוא 26
מחמת צמצומים 27
ומסכים (רבים), 28
לצמצם האור ותחיות 29
ולתתורו, שלא יהא 30
מאיר כל-כך בעולם 31
הבריאה כמו - שהוא 32
מאיר בעולם האצילות, 33
ובעולם היצירה הוא - 34
הוא ותחיות מוטרם על-ידי צמצומים ומסכים יותר וכו'. 35

יום שלישי ל' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמ, והנה נפש האדם... עד עמ' 280, בלא דבור.

נשמת חיים", הלשון "ויפח" מורה שהנשמה באה מהרוח ותחיות 65
הפנימיים שנופחים מבפנים, כמוסבר בפרוטרוט ב"תניא" חלק א' 66
פרק ב' וחלק ג' פרק ה', 67
מפל-מקום - יש קשר בין 68
כל אחד מעשרה הכוחות 69
לבין כל אחת מעשר 70
הספירות שלמעלה, דרך 71
פרט - חכמה־בינה־דעת 72

אגרת הקדש

והנה נפש האדם ידוע לכל שהיא כלולה מ"ם חב"ד וכו' ואף שכולן מרוח פיו ית' כדכתיב ויפח באפיו כו' מ"מ דרך פרט חב"ד שבנפשו הן

והנה, נפש האדם, - היהודי, ידוע לכל שהיא כלולה מ' 57
מעשר ספירות: חכמה־בינה־דעת וכו'. - כמבואר ב"תניא" 58
חלק א' פרק ג', ואף שכלן 59
כל עשרה הכוחות 60
שכנגד עשר הספירות, 61
באים מ"רוח פיו" יתברך, 62
כדכתיב: - כמו שכתוב: 63
ו"יפח באפיו כו'", - 64

- 1 שִׁנְפָּשׁוּ הֵן דּוּגְמָא לְהַכְמָה בִּינְה־דְעַת שְׂבִי שִׁבְעֶשֶׂר
2 סְפִירוֹת, – שְׁלֻמְעֵלָה, הַמְכֻנּוֹת בְּשֵׁם "אָבָא" וְ"אִמָּא"; – הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "מַלְכוּת" וְ"שְׁכִינָה", – כְּפִי שְׁהוּסְבֵר לַעֲלִיל.
3 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזוֹהַר
4 שֶׁכְּמָה דְאֶצִּילוֹת נִקְרָא
5 "אָבָא", וְ"בִינָה" נִקְרָא
6 "אִמָּא", וְסְפִירַת הַדְּעַת
7 כְּלוּלָה מִשְׁתִּיחָה, כְּפִי
8 הַמוּסְבֵר בַּחֲסִידוֹת, וּמִדּוֹת
9 אֲהֵבָה וְיִרְאָה וְכוּ'
10 שִׁנְפָּשׁוּ – שֶׁל יְהוּדִי –
11 הֵן דּוּגְמָא לְמִדּוֹת שְׂבִי
12 שִׁבְעֶשֶׂר סְפִירוֹת, – דְאֶצִּילוֹת, הַנִּקְרָאֹת בְּשֵׁם "זִיעִיר
- 13 שִׁנְפָּשׁוּ הֵן דּוּגְמָא לְדְבִיר הָעֲלִיּוֹן,
14 הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "מַלְכוּת" וְ"שְׁכִינָה", – כְּפִי שְׁהוּסְבֵר לַעֲלִיל.
15 וְלָכֵן – כִּיּוֹן שְׁדִיבּוֹר שֶׁל
16 יְהוּדִי הוּא דּוּגְמָא לְדִיבּוֹר
17 שְׁלֻמְעֵלָה, לְשְׁכִינָה,
18 בְּשִׁמְדֵּי דְבְרֵי תוֹרָה –
19 מְעוֹרֵר דְּבִיר הָעֲלִיּוֹן
20 לְיַחַד הַשְׁכִּינָה, וּמִשּׁוּם
21 הֵי מְנַמְּלָן³⁴ – וְלָכֵן
22 אֲנוּ פּוֹסְקִים, בְּקִרְיָא
23 שְׁמַע וּבְרַכַּת הַמְּזוֹן
24 וְדְבְרֵי תוֹרָה – לֹא יֵצֵא בְּהִרְהוּר בְּלֹא דְבִיר:

יום רביעי א' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 280, והנה זלעו"ז יש... עד עמ' 280, המעלות.

- 25 וְהֵנָּה, – כֵּשֶׁם שֶׁבְּקִדּוּשָׁה יִשְׁנן עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת וְעֶשְׂרָה כּוּחוֹת
26 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית, כִּךְ גַּם "זֶה לְעֻמַּת זֶה, – עֲשֵׂה הָאֱלֵקִים",
27 שֶׁכֵּנֶגֶד כָּל עֵנִין בְּקִדּוּשָׁה יִשְׁנָה דּוּגְמָה בְּצֵד הַגְּדִי, ב"סְטֵרָא
28 אַחֲרָא, יֵשׁ עֲשָׂרָה בְּתָרֵי דְמְסֻבּוֹתָא³⁵, – עֲשֶׂרָה כְּתָרִים מִן
29 הַטּוֹמָא, כֵּשֶׁם שִׁישְׁנן
30 עֶשֶׂר סְפִירוֹת בְּקִדּוּשָׁה,
31 וּמִהֵן נִמְשָׁכוֹת נִפְשוֹת
32 הָאֱמּוּת, גַּם בִּין גְּלוּלוֹת
33 מְעַשֵּׂר בְּחִינוֹת אֱלֹ
34 מְמִשׁ. וּמוֹדַעַת זֹאת
35 בְּאִיִּז, – יְדוּעַ הַדֵּבֵר עַל
36 פְּנֵי תַבֵּל, מִה שֶׁכָּתוּב
37 בְּסִפְרֵי הַגְּלוּלִים³⁶ עַל
38 פְּסוּק³⁷: "אֲשֶׁר שָׁלַט
39 הָאָדָם בָּאָדָם לָרַע לוֹ",
40 שֶׁהוּא סוֹד גְּלוּת
41 הַשְׁכִּינָה בְּתוֹךְ הַקְּלִיפּוֹת,
42 לְהַחְיֹתָם וּלְהַשְׁלִיטָם
43 בְּיָמֵן הַגְּלוּת, – זֶה
44 מִשְׁמַעוֹת "אֲשֶׁר שָׁלַט
45 הָאָדָם בָּאָדָם", שְׁאֵד
46 בְּלִיעַל שֶׁמַּהְקִיפָה שׁוֹלֵט
47 בָּאָדָם שֶׁמַּהְקִדּוּשָׁה, אֲבָל
48 הוּא "לָרַע לוֹ" וְכוּ'.
49 כְּפִי הַמוּסְבֵר ב"סְפֵר
50 הַגְּלוּלִים" שֶׁם, שׁוּה כְּדִי לְבִרֵּר נִיצוּצֵי הַקִּדּוּשָׁה מִהַקְּלִיפָה. וְלָכֵן
51 הָאֱמּוּת הֵיוּ שׁוֹלְטִין עַל יִשְׂרָאֵל, לְהִיּוֹת נִפְשוֹת הָאֱמּוּת –
- בְּאוֹת מְהַקְּלִפּוֹת אֲשֶׁר הַשְׁכִּינָה מִתְּלַבֶּשֶׁת בְּבְחִינַת גְּלוּת
בְּתוֹכָם. – כְּדִי שֶׁהֵן תְּהִינָה הַשּׁוֹלְטוֹת. וּרְבִנּוּ חֻזְקֵן מִסְכָּם: וְהֵנָּה,
אֵף שֶׁזֶה – אוֹפֵן הַתְּלַבְּשׁוֹת הַשְׁכִּינָה בְּגִלּוֹת בְּתוֹךְ הַקְּלִיפּוֹת,
צָרִיךְ בְּאִוִּיר רַחֲב אִיךְ וּמָה, מְכַלֶּמְקוֹם הָאֱמַת בֵּין הוּא.
אֵלָּא שְׂאֵף-עַל-פִּיִּבּוֹן,
אִין הַקְּלִיפּוֹת וְהָאֱמּוּת
יוֹנְקִים וּמְקַבְּלִים חַיּוֹת
אֵלָּא מִהָאֲרָה הַנִּמְשָׁכַת
לָהֶם מִבְּחִינַת אַחֲזִירִים
דְּקִרְשָׁה, כְּמֵאן דְּשָׂדִי
בְּתֵר בְּתַפְיָה, – כְּמִי
שֶׁמְשַׁלֵּיךְ אֶל מֵאחֲרֵי
כְּתַפּוֹ (כְּפִי הַמוּסְבֵר
ב"תְּנִיָא" חֵלֶק א' פֶּרֶק
כ"ב). וְאֵף גַּם זֹאת – דְּבִר
זֶה עֲצֻמוֹ בֹּא עַל-יְדֵי
צְמֻצִּים וּמְסָכִים רַבִּים
וְעֲצֻמִּים, עַד שֶׁנִּתְלַבֶּשֶׁת
הָאֲרָה זֶה בְּחֻמְרֵי עוֹלָם
הַזֶּה, וּמִשְׁפַּעַת לָאֱמּוּת
עֲשֵׂר וְכָבוֹד וְכוּ'
תַּעֲנוּגִים נְשִׁימִים. מִה
שְׂאִיִּבּוֹן יִשְׂרָאֵל, יוֹנְקִים
– חַיּוֹת, מִבְּחִינַת פְּנִים
הָעֲלִיּוֹנִים, – מִהַפְּנִימִיּוֹת
שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב³⁸: "יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלָיִךְ",
כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי שְׂרָשׁ נִשְׁמָתוֹ עַד רוּם הַמַּעְלּוֹת:

34. ראה שו"ע אדה"ז ס"ב ס"ג. סקפ"ה ס"ג. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב הי"ב. 35. זח"ג מא, ב. ובכ"מ. 36. פרק ב. 37. קהלת ח, ט. 38. נשא
ו, כה.

יום חמישי ב' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 280, ואחר הדברים והאמת... עד עמ' קמא, וכה"ג טובא.

אגרת הקדש

ואחר הדברים והאמת האלה הגלויים וידועים לכל נחזור לענין ראשון בענין הכעס שהוא כעובד ע"ז והיינו במילי דעלמא כי הכל בידי שמים חוץ מ"ש ולכן במילי דשמיא לאפרושי מאיסורא לא שייך האי טעמא דאמרו וכמ"ש ויקצוף משה והיינו משום כי ה' הקרה לפנינו מצוה זו לאפרושי מאיסורא כדי לזכותו:

אך זהו כשיש בידו למחות בקצפו וכעסו על חבריו אבל כשאין בידו למחות כגון עו"ג המדבר ומבלבלו בתפלתו א"כ מה זאת עשה ה' לו אין זאת כ"א כדי שיתגבר ויתאמץ יותר בתפלתו בעומק הלב ובכוונה גדולה כ"כ עד שלא ישמע דבורי העו"ג אך שלמדרגה זו צריך התעוררות רבה ועצומה. ועצה היעוצה להתעוררות זו היא מענין זה עצמו כשישים אל לבו ויתבונן ענין ירידת השכינה כביכול ותירד פלאים להתלבש ניצוץ מהארתה אשר היא בבחי' גלות בתוך הקליפות דרך כלל להחיותם ועתה הפעם ניצוץ הארתה מתלבש בבחי' גלות דרך פרט בדבור עו"ג זה המדבר דברים המבלבלים עבודת ה' היא כוונת התפלה וכמ"ש ל כי זה לעומת זה וכו' ודבור העליון מתלבש בדבור התחתון וכו' והוא ממש אשר שלט האדם באדם לרע לו דהיינו שעי"ז מתעורר האדם להתפלל יותר בכוונה מעומקא דלבא עד שלא ישמע דיבוריו. ומ"ש המלקט שרתה לא ידע לבין

1 ואחר הדברים והאמת האלה הגלויים וידועים לכל,
2 נחזור לענין ראשון, - אודותיו מדובר באגרת זו, בענין
3 הכעס שהוא כעובד עבד-הזרה, והינו במילי דעלמא,
4 - בעניני העולם, כי "הכל בידי שמים חוץ מיראת

5 שמים"³⁹, - ומכיוון

6 שהכל בידי הקדוש-

7 ברוך-הוא, הרי שאין מה

8 לכעוס, מה-שאין-כן

9 בעניני יראת שמים יש

10 מקום לענין הכעס, ולכן

11 במילי דשמיא לאפרושי

12 מאיסורא⁴⁰ - כשמדובר

13 בענינים של יחדות

14 ויראת שמים, להפריש

15 יהודי מלעשות איסור,

16 לא שיד הא מעמא

17 דאמרו, - לא שייך

18 הטעם שנאמר לעיל,

19 בעניני העולם, שהם

20 בידיו של הקדוש-ברוך-

21 הוא, אשר לכן אין מה

22 לכעוס על מי שגרם לו

23 את הנזק וכדומה, וכמו

24 שכתוב⁴¹: "ויקצף"

25 משה, והינו משום -

26 מפני, כי ה' הקרה

27 לפנינו מצוה זו,

28 לאפרושי מאיסורא, -

29 לפרוש מאיסור, כדי

30 לזכותו: - ההיפך ממש

31 מכפי שהדבר לגבי נזק

32 בעניני העולם, כפי

33 המוסבר לעיל.

34 אך זהו - כל זה מדובר, כשיש בידו למחות - ולהניא את

35 חברו בקצפו ובעסו על חברו; - אז מותר לו לכעוס בענינים

36 של יחדות ויראת שמים, כפי שהיה הדבר במשה רבנו, אבל

37 כשאין בידו למחות, כגון - כמו למשל, נכרי - גוי, המדבר

38 ומבלבלו בתפלתו, אם כן - מתעוררת השאלה, מה זאת

39 עשה ה' לו, - שגוי יפריע לו בתפלתו, אין זאת כ"א כדי

40 שיתגבר ויתאמץ יותר בתפלתו, בעמק הלב ובכוונה

41 גדולה כל כך, עד שלא ישמע דיבורי הנכרי. - שכן, הוא

42 יהיה כל כך שקוע בתפלתו, שאין הוא שומע כלל את הבעשה

43 סיבו. אך שלמדרגה זו צריך התעוררות רבה ועצומה.

44 ועצה היעוצה להתעוררות זו, היא מ - ההתבוננות בענין

- 1 להתבוננות בגלות השכינה ולתפילה ביתר כוונה. ומה שכתב
2 המלכות – של "צוואת הריב"ש", "שקרתה" – שהשכינה
3 "שרתה" בגוי, לא ידע לבן הלשון בדקדוק, כי הבעל-שם
4 טוב ו"ל היה אומר דברי תורה בלשון אידיש ולא בלשון
5 תפלה, – במילא מביא
6 התורות בלשון הקודש
7 כתב רק את התוכן ולא
8 את לשונו של הבעל-שם
9 טוב, והוא טעה בביטוי
10 הנכון של תיאור האופן
11 איך השכינה בגלות בתוך
12 הגוי, ורצה לומר
13 "נתלבשה", – לא
14 "שרתה" שמשמעותה ענין
15 של גילוי שכינה, כיום "נתלבשה", והינו בבחינת גלות. –
16 ולא גילוי. וזהו – מה שכתוב שם: "ובפרט אם הוא נכרי בו",
17 – שלפי הפירוש שהכוונה היא להשראת השכינה, מדוע
- 18 שתהיה השראת השכינה בגוי המדבר ומפריע ליהודי בתפלתו,
19 יותר מאשר ביהודי? – אלא שאין – בגוי, היא – השכינה,
20 בבחינת גלות ביהודי. ואין לתמה אם ניצוץ מן הארת שכינה
21 נקרא – ב"צוואת הריב"ש", בשם "שכינה", דהא אשכחן –
22 שהרי מוצאים אנו,
23 שאפילו מלאך נברא –
24 לא ניצוץ של השכינה,
25 נקרא בשם ה' בפרשת
26 ויקרא – בפסוקי: "ויאמר
27 אד' אל נא תעבור מעל
28 עבדך", לפרוש הרמב"ם,
29 – שאברהם אמר כך
30 לאחד המלאכים שבאו
31 אליו, וכמו שכתוב: "ויאמר
32 ויתקרא – הגר, שם ה' הדבר אליה וכו'", – שם כתוב
33 במפורש, בפסוקים שלפני זה, שמדובר אודות מלאך, ובהא
34 ונא מלאך. – ובדומה לכך בהרבה מקומות.

אגרת הקדש

יום שישי ג' מרחשוון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמא, וכמדומה לי שתפיסתם... עד עמ' קמב, אמרי פי:

- 35 ובמדומה לי, – כותב רבנו הזקן, שתפיסתם – וקושייתם על
36 "צוואת הריב"ש", אינה מצד דקדוק הלשון, – "שרתה",
37 אלא מעקר ענין התלבשות השכינה בקליפות, שאין להם
38 יאמונה במה שכתב האר"י ו"ל בספר הגלגולים⁴⁵, –
39 אודות התלבשות
40 השכינה גם בקליפות. אי
41 אפשר לומר שמה שקשה
42 להם לקבל שיכולה
43 להיות התלבשות
44 השכינה בגוי, תואם למה
45 שהאר"י ל' כותב אודות
46 התלבשות השכינה
47 בקליפות, מפני שהאר"י ל'
48 דן בקליפות "רוחניות",
49 ואילו כאן מדובר אודות
50 גוי גשמי בעולם הזה –
51 שאם ירצו לחלק בין
52 קליפות הרוחניים
53 לעובדי הגלגולים
54 הנשמיים – חלוקה זו אין
55 לה בסיס, שהרי אין לה
56 נשמי בעפר הארץ, ואף-על-פי-כן – כתוב ב"קבלה",
57 מתלבשת בו מלכות המלכות ד' – עולם עשיה וכתובה
58 מלכות דיצירה בו, – "מלכות דבריאה" ו"מלכות
59 דאצילות", ובנוסף לעיל. ואם – קשה להם לומר שהשכינה
- 60 מתלבשת בגוי, משום שמאמת נפשות הנכרים, הרי
61 נפשותיהם מזווג ועיראנפין ונקרא – ז"א ומלכות,
62 דקליפות הרוחניים, כמו שכתוב בכתבי האר"י ו"ל,
63 נמצא – הרי, שהרוחניים – הקליפות הרוחניות, הן מקור
64 שמאמתם. – ובאשר
65 לקליפות הרוחניות הרי
66 סוברים הם שיכולה
67 להיות בהן התלבשות
68 השכינה – מדוע, איפוא,
69 אי אפשר שיהיה כך
70 בנפשות אומות העולם?
71 אך באמת צריך ביאור
72 רחב, איך הוא
73 התלבשות זו, –
74 שהשכינה מתלבשת
75 בקליפות, גם בקליפות
76 הרוחניות וגם באומות
77 העולם למטה, אבל לא
78 עלינו – על מגלי תורת
79 החסידות, הבעל-שם
80 טוב, המגיד ורבנו הזקן,
81 תלונתם – וטענותיהם, כיום על כתבי האר"י ו"ל. – שם
82 כתוב ענין התלבשות השכינה בקליפות. ואל יחשדני שומע,
83 שאני בעיני שהבנתי דברי האר"י ו"ל להפשיטן
84 ממשמיותן; כי לא באתי רק לפרש דברי הבעל-שם טוב

שם טוב, מהרב המגיד ותלמידיהם, אך אי אפשר לבאר זה
היטב במכתב, כראם מפה לאון שומעת, ליחיד סגלה
ולשרידים אשר ה' קורא⁴⁸, כדכתיב: – כמו שכתוב⁴⁹:
"ומבקשי הוי' יבינו כל", ומכלל הן אתה שומע כו⁵⁰. –
לא, שאלה שאינם
דורשים את ה' אינם
יכולים להבין, שכן להבין
ענינים אלה יכולים רק
אלה שדורשים את ה',
להבין אלקות שנתגלה
בפנימיות התורה בכלל,
ובאה בהשגה באופן של
"תפרנסו"⁵¹ בתורת
החסידות.
הנה, אתם ראיתם –
כותב רבנו הזקן למגיד
תורת החסידות, פרוש
מאמר אחד מספרים
הידועים, – של תורת
החסידות, לדוגמא
ולאות, כי גם כל
המאמרים התמוהים –
ושמקשים עליהם קשיות,
יש להם פרוש ובאור
היטב ליוצאי חן. –
חכמה נסתרה (תורת
הקבלה). אך לא יקוו
מעלתם – פונה רבנו הזקן
אליהם בכבוד, אלי לבאר
להם הכל במכתב, כי
היא מלאכה כבדה
ומרבית, ואי אפשר בשום אופן, רק אם תרצו שלחו מכם
אחד ומיוחד שבעדה, ופה אל פה אדבר בו אם ירצה ה',
וה' יהיה עם פי בהטיפי, ויהיו לרצון אמרי פי⁵²:

1 ו"ל ותלמידיו על פי קבלת האר"י ו"ל. בשגם – וגם יתירה
2 מזו, שהאמת היא ששנינו זה – שהקדוש ברוך הוא נמצא בכל
3 מקום ובכל מדריגה, גם בדרגות הנמוכות ביותר, אינו מהקמת
4 הקבלה ומ"הנסתרות לה' אלקינו⁴⁶, כראם מ"הנגלה לנו
5 ולבנינו, להאמין
6 אמונה שלמה במקרא
7 מלא שדבר כתוב⁴⁷:
8 "הלא את השמים ואת
9 הארץ אני מלא, נאם
10 ה'", שאין מקרא יוצא
11 מידי פשוטו. –
12 שהקדוש ברוך הוא מלא
13 ונמצא גם בשמים וגם
14 בארץ, גם בענינים
15 הרוחניים וגם בענינים
16 הגשמיים, וגם היא
17 אמונה פשוטה –
18 מקובלת בסתם כללות
19 ישראל, ומסורה בידם
20 מאבותיהם הקדושים
21 שהלכו בתמימות –
22 באמונה תמימה, עם ה',
23 בלי לחקר בשכל אנושי
24 – להבין ענין האלקות
25 אשר הוא למעלה
26 מהשכל עד אין קץ,
27 לידע – בשכל, אך הוא
28 "מלא כל הארץ". רק
29 שחידשים מקרוב באו
30 לחקר – בשכל, בחקירה
31 זו, – איך אלקות מלא את
32 כל העולם, ואי אפשר לקרב להם אל השכל אלא דוקא
33 על-פי הקדמות לקוחות מכתבי האר"י ו"ל, מפשטות
34 מנשמינות, וכפי ששמעתי מרבותי נשמתם עדין. – מהבעל-

אגרת הקדש

הבעש"ט ו"ל ותלמידיו עפ"י קבלת האר"י ל בשגם
שענין זה אינו מחכמת הקבלה ומהנסתרות לה'
אלקינו כי אם מהנגלות לנו ולבנינו להאמין אמונה
שלימה במקרא מלא שדבר הכתוב הלא את השמים
ואת הארץ אני מלא נאם ה' שאין מקרא יוצא מידי
פשוטו וגם היא אמונה פשוטה בסתם כללות ישראל
ומסורה בידם מאבותיהם הקדושים שהלכו בתמימות
עם ה' בלי לחקור בשכל אנושי ענין האלקות אשר
הוא למעלה מהשכל עד אין קץ לידע איך הוא מלא
כל הארץ רק שחידשים מקרוב באו לחקור בחקירה
זו וא"א לקרב להם אל השכל אלא דוקא עפ"י
הקדמות לקוחות מכאריז"ל מופשטות מנשמינות וכפי
ששמעתי מרבותי נ"ע אך א"א לבאר זה היטב
במכתב כי אם מפה לאון שומעת ליחיד סגולה
ולשרידים אשר ה' קורא כדכתיב ומבקשי הוי' יבינו
כל ומכלל הן אתה שומע כו'.

הנה אתם ראיתם פי' מאמר אחד מספרים הידועים
לדוגמא ולאות כי גם כל המאמרים התמוהים
יש להם פי' וביאור היטב לי"ח. אך לא יקוו מעלתם
אלי לבאר להם הכל במכתב כי היא מלאכה כבדה
ומרובה וא"א בשום אופן. רק אם תרצו שלחו מכם
אחד ומיוחד שבעדה. ופה אדבר בו אי"ח. וה' יהי
עם פי בהטיפי. ויהיו לרצון אמרי פי:

יום שבת קודש ד' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמב, כו בר"מ פ' נשא... עד עמ' קמג, הלכה בלבד.

79 השכינה בגלות בתוך הקליפות, באה האגרת בסימן כ"ו להסביר, איך
80 שמצד התלבשות השכינה בגלות יש גם בתורה העלם והסתרה, מה
81 שה"קליפה" מסתירה על אור התורה, ועבודתו של יהודי היא, שעל ידי
82 יגיעתו בתורה יסיר את ההעלם וההסתרה. יש בכך משום הוספה למה
83 שבתורה ישנה העבודה של יהודי לברר את הטוב מהרע ולהפריד את
84 הטוב מן הרע, ההיתר מן האיסור, הכשר מהפסול וכו', כלומר, שגם
85 בתורה ישנה ההתלבשות מה שתורה מלובשת בטוב ורע, ועל היהודי
86 הלומד תורה להפריד ולברר את הטוב מהרע ולהעלות את הטוב.
87 בכך יתחיל (בתחילת האגרת) להסביר ענין המובא ב"רעיא מהימנא"
88 מהזוהר פרשת נשא, ממנו עלולה להתקבל טעות, שחלק הנגלה שבתורה

69 הרבי מציין, שלמרות שאגרות הקודש ("מ"אגרת הקודש") כתב רבנו הזקן
70 בזמנים שונים, ואחרי הסתלקותו, קיבצו וסידרו אותן בניו ב"אגרת
71 הקודש" (כפי המובא בהקדמה), והם סידרו את האגרות שלא לפי סדר
72 כתיבתן (שכן, אגרת הקודש סימן כ' נכתבה לפני ההסתלקות, בשנת
73 תקע"ג, וסימן ז"ך נכתב אחרי הסתלקות רבי מענדלעלע מהורודוק, בשנת
74 תקמ"ט בערך) – בכל זאת, כשיכולים למצוא שייכות בין אגרת אחת
75 לקודמתה, יכול הדבר לשמש טעם מדוע סידרו בני הגאון המחבר את
76 האגרות בסדר כפי שנדרסו. יכולים הרי לומר בדרך אפשר, שגם באגרת
77 הקודש סימן כ"ו נראית שייכות לסימן כ"ה:
78 כו. לאחר שבאגרת הקודמת – סימן כ"ה – הוסבר ענין התלבשות

1 הוא "עץ הדעת טוב ורע", וחלק פנימיות התורה שתתגלה בעיקר לעתיד
2 לבוא (כשהמשיח יבוא) — היא "עץ החיים"; רבנו הזקן יסביר שקביעה זו
3 איננה נכונה, שכן, כל התורה נקראת "עץ חיים", אלא כוונת הרעיא
4 מהימנא" היא — שנגלה דתורה באה בהתלבשות בטוב ורע, מדובר בה
5 אודות איסור והיתר, כשר
6 ופסול וכז, ויהודי בלימודו
7 תורה מפריד את הטוב מהרע.
8 ומבחר את הטוב מן הרע.
9 ב'דעניא מהימנא' פ'רשת
10 נשאי: — אומר על
11 הפסוק: "והמשפלים
12 יזהרו בזהר הרקיע" —
13 "בהאי חבורא דילך
14 דאיהו ספר הזהר, —
15 בחיבורך זה — של
16 הרשב"י שהוא ספר הזהר,
17 מן זהרא דאמא עלאה
18 תשובה, — מן הזהר
19 (והאור) של אימא
20 עילאה"
21 ד"אצילות", שבה היא
22 ממדיגת (התשובה) —
23 תשובה עליונה, שבדרגת
24 "בינה", כמובא ב"אגרת
25 התשובה" סוף פרק ט'
26 מהזהר והתיקונים, פאלין
27 — באלה, הלומדים חיבור
28 זה, לא צריך נסיון, —
29 לפני זה כתוב שם ב"רעיא
30 מהימנא": "כגונא דא
31 יתעביד לנסאה לון
32 לישראל בפורקא

33 בתרייתא" — שינסו את בני ישראל בגאולה האחרונה, כמו
34 שכתוב: "יתבררו ויתלבנו ויצפרו רבים", שאלה שהם "מסטרא
35 דטוב" (מצד הטוב) יעמדו בנסיון זה, והאחרים שהם "מסטרא
36 דרע" (מצד הרע) יהיה בהם "והרשיעו רשעים", ועל כך הוא
37 אומר כאן, שה"משכילים", שעליהם אמר לפני זה על הפסוק
38 "המשכילים יבינו", שאלה הם שעוסקים ב"אילנא דחיי" (בעץ
39 החיים) ש"מסטרא דבינה" (שמצד הבינה), הכוונה לפנימיות
40 התורה, אלה אינם זקוקים לנסיון. ובגין — ומפני, דעתידין
41 ישראל למטעם מאילנא דחיי, — לטעום מ"עץ החיים",
42 דאיהו האי ספר הזהר — שהוא ספר הזהר הזה, יפקון ביה
43 מן גלותא — יצאו אתו מן הגלות ברחמים, ויתקנו בהון: —
44 ויתקיים בהם הפסוק: "ה' בדרך ינחנו, ואין עמו אל נכר", —
45 הם לא יהיו זקוקים בגאולתם לאומות העולם, שהמלאכים
46 והשרים שלהם נקראים "אל נכר", אלא הקדוש-ברוך-הוא
47 בעצמו יוציא אותם מן הגלות ויוליכם לגאולה; ואילנא דטוב

אגרת הקדש

כו בר"מ פ' נשא והמשכילים יזהירו זוהר

הרקיע בהאי חבורא דילך דאיהו
ספר הזהר מן זהרא דאימא עילאה תשובה באילן
לא צריך נסיון ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא
דחיי דאיהו האי ספר הזהר יפקון ביה מן גלותא
ברחמים ויתקיים בהון ה' בדד ינחנו ואין עמו אל
נכר ואילנא דטוב ורע דאיהו איסור והיתר טומאה
וטהרה לא ישלטו על ישראל יתיר דהא פרנסה
דלהון לא להוי אלא מסטרא דאילנא דחיי דלית תמן
לא קשיא מסטרא דרע ולא מחלוקת מרוח הטומאה
דכתיב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ דלא
יתפרנסון ת"ח מע"ה אלא מסטרא דטוב דאכלין
טהרה כשר היתר ולא מערב רב דאכלין טומאה
פסול אסור כו' ובזמנא דאילנא דטוב ורע שלטא
כו' אינון חכמים דדמיין לשבתות ויו"ט לית להון אלא
מה דיהבין להון אינון חולין כגונא דיום השבת דלית
ליה אלא מה דמתקנין ליה ביומא דחול ובזמנא
דשלטא אילנא דחיי אתכפייא אילנא דטוב ורע ולא
יהא לעמי הארץ אלא מה דיהבין להון ת"ח ואתכפייין
תחותייהו כאלו לא הוו בעלמא והכי איסור היתר
טומאה וטהרה לא אתעבר מע"ה דמסטרייהו לית
בין גלותא לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד
דאינון לא טעמי מאילנא דחיי וצריך לון מתניתין
באיסור והיתר טומאה וטהרה ע"כ בר"מ:

ורע — עץ הדעת טוב ורע, דאיהו — שהוא, אסור והיתר טמאה
וטהרה — לא ישלטו על ישראל יתיר, — יותר, דהא פרנסה
דלהון לא להוי אלא מסטרא דאילנא דחיי, — שהי
פרנסתם תהיה מזהר של "עץ החיים" בלבד, דלית תמן לא
קשיא מסטרא דרע —
שאין שם לא קושיא
הבאה מסטרא דרע —
מצד הרע, — ולא מחלוקת
— הבאה מרוח הטמאה,
דכתיב: — כמו שכתוב:
"ואת רוח הטמאה
אעביר מן הארץ", דלא
יתפרנסון — שלא
יתפרנסו תלמידי חכמים
מעמי הארץ, אלא
מסטרא — מצד דטוב
דאכלין — שאוכלים
דברים שהם טהרה כשר
היתר, ולא מערב רב —
כפי שנקראים שם בזהר,
דאכלין — שאוכלים
דברים שהם טמאה פסול
אסור כו', — והוא ממשיך
שם בזהר: ובזמנא
דאילנא דטוב ורע
שלטא כו', — ובזמן
שהעץ של טוב ורע שולט
בעולם, אינון חכמים
דדמיין — הרי תלמידי
החכמים הדומים
לשבתות ויו"ט טובים,
לית להון אלא מה
דיהבין להון אינון חלין, — אין להם רק מה שנותנין להם אלה
שנקראים "חולין", בגונא דיום השבת — כמו יום השבת, דלית
ליה אלא מה דמתקנין ליה ביומא דחול, — שאין לו — אלא
רק מה שמכנים עבורו ביום החול, ובזמנא דשלטא אילנא
דחיי — ובזמן ש"עץ החיים" שולט (כלומר בזמן הגאולה),
אתכפייא אילנא דטוב ורע, — נכנע העץ של טוב ורע, ולא
יהא לעמי הארץ אלא מה דיהבין להון תלמידי חכמים, —
ולא יהיה לעמי הארץ רק מה שיתנו להם תלמידי חכמים.
ואתכפייין תחותייהו כאלו לא הוו בעלמא, — ועמי הארץ
יהיו נכנעים לתלמידי חכמים, כאילו לא היו קיימים בעולם,
והכי — וכך, אסור היתר טמאה וטהרה לא אתעבר — לא
ילקח מעמי הארץ, דמסטרייהו לית בין גלותא — שמצדם
אין כל הבדל בין הגלות לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות
בלבד, דאינון לא טעמי מאילנא דחיי, — שכן, הם לא יטעמו
מ"עץ החיים", וצריך לון מתניתין — ויהיו זקוקים למשניות

האמור. וְגַם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי אָמַר בְּהַר הַקְדוּשָׁה⁴³ שְׁלֹא
נִתְּן רְשׁוֹת לַגְּלוּת - חֲכַמַת הַקְּבִלָה, רַק לֹא וְלַחֲבִירֵי לְבָרִם;⁴⁴
וְאָף גַּם זֹאת פְּלִיאָה נִשְׁנָבָה, דְּלִפִּי זֶה - בְּהַתָּאם לְמַסְתַּבֵּר⁴⁵
בַּהֲשָׁקֶפָה רֵאשׁוֹנָה מִה־רַעִיָא מִזִּמְנָא" הָאמֹר, שֶׁרַק סֵפֶר הַזֹּהוּר⁴⁶
נִקְרָא "עֵץ חַיִּים", וְאֵילֹו⁴⁷
חֶלֶק הַגְּלָה שְׁבִתוּרָה הוּא⁴⁸
"עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע", לֹא⁴⁹
הָיָה לְמוֹד - דִּינֵי אִסּוּר⁵⁰
וְהִתֵּר, וְכָל־שֶׁכֶּן - לִימוּד⁵¹
דִּינֵי מְמוֹנוֹת⁵², - עַל⁵³
סַכְסוּכִים כַּסְפִּים בֵּין אָדָם⁵⁴
לְחִבְרוֹ, לֹא הָיוּ דוֹחִין⁵⁵
מִצְוֹת הַתְּפִלָּה, שְׁנֵתִקְנָה⁵⁶
עַל פִּי סוּדוֹת הַזֹּהֵר⁵⁷
וְיִחְוִידִים עֲלִיּוֹנִים -⁵⁸
הַיְחֻדִּים בְּשִׁמּוֹת הַקְדוּשִׁים⁵⁹
וּסְפִירוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת,⁶⁰
לִיּוֹדְעִים, - הַסּוּדוֹת⁶¹
וְהַיְחֻדִּים, בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן⁶²
בֶּן יוֹחָאי וְחֲבִירָיו, -⁶³
שֶׁלָּהֶם נִתְּגַלּוּ כָּל הַסּוּדוֹת⁶⁴
וְהַיְחֻדִּים שְׁעִלֵּיהֶם מְבוֹסֵס⁶⁵
עֲנִין הַתְּפִלָּה; וְזֶה אֵינִי, -⁶⁶
אַלֵּא, עֲנִין לִימוּד דִּינֵי⁶⁷
אִסּוּר וְהִתֵּר, אוֹ אִפִּילוֹ⁶⁸
הַדִּינִים שֶׁל דִּינֵי מְמוֹנוֹת,⁶⁹
הָרִי דוּחָה עֲנִין הַתְּפִלָּה,⁷⁰
בְּדֹאֵיתָא - כְּמוֹבָא⁷¹
בְּגִמְרָא⁷², דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן⁷³
בֶּן יוֹחָאי וְחֲבִירָיו וְכָל מִי⁷⁴
שֶׁתּוֹרָתוֹ אֲמָנוֹתוֹ - הַמֵּתַעֲסֵק רַק בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, אֵין⁷⁵
מִפְּסִיקִין - מְלִימוּד תּוֹרָה, לְתַפְּלָה, וְאִפְּלוּ בְּשִׁעוֹסֵק בִּי⁷⁶
לִימוּד דִּינֵי מְמוֹנוֹת, בְּרַב יְהוּדָה, דְּכָלְהוּ תַנְיִי בְּגִיּוֹקִין⁷⁷
הַיּוֹנִי⁷⁸, - כָּל לִימוּדוֹ הָיָה בְּסֹדֵר נִזְקִין, וְאִפְּלוּ הָכִי לֹא הָיוּ⁷⁹
מִצְּלִי - לֹא הָיָה מִתְּפַלֵּל, כְּדִי שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק מְלִימוּדוֹ, אֵלֹא⁸⁰
מִתְּלִתֵין יוֹמִין לְתִלְתֵין יוֹמִין כִּד מְהֵרָה תִּלְמוּדָא, - אֵלֹא⁸¹
מִשְׁלֵשִׁים יוֹם לְשִׁלְשִׁים יוֹם⁸² - כִּשְׁהִיָּה חוֹזֵר עַל לִימוּדוֹ,⁸³
בְּדֹאֵיתָא - כְּמוֹבָא בְּגִמְרָא⁸⁴, וּבִירוּשְׁלָמִי פֶּרֶק קַמָּא - פֶּרֶק⁸⁵
רֵאשׁוֹן, דְּבִרְבּוֹת⁸⁶ סְבִירָא־לִיהִי לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, -⁸⁷
סוֹבֵר רֶשֶׁב⁸⁸, דְּאִפְּלוּ לְקִרְיָאָה שְׁמַע אֵין מִפְּסִיקִין בִּיָּאָם⁸⁹
מִמְקָרָא, - מִתּוֹרָה שֶׁבְּכַתֵּב מִפְּסִיקִין לְקִרְיָאָה שְׁמַע, וְלֹא⁹⁰
מִמְשָׁנָה, - תּוֹרָה שְׁבַע־לִפָּה, דְּעִדְיָפִי - הַמְשָׁנָה עִדְיָפָה⁹¹

1 ולדינים באסור והיתר ממאה ומתרה. עד כאן ב'רעיא
2 מהימנא;
3 והנה, המובן מהשקפה ראשונה לכאורה מלשון זה
4 המאמר לחסרי מדע, - לאלה שחסרים ידע והבנה, שלמוד
5 - בתורה בעניני אסור
6 והיתר וסדר מהירות - בו
7 נידונים דיני טומאה
8 וטהרה, הוא מאילנא -
9 מעץ הדעת המובן ורע -
10 מלבד שהוא פלא גדול
11 מחמת עצמו, - הענין
12 מצד עצמו הוא פלא
13 גדול, שנאמר שחלק
14 בתורה נקרא "עץ הדעת
15 טוב ורע", שהרי "עץ
16 הדעת טוב ורע" מוסב על
17 קליפת "נוגה" שבה
18 מעורב טוב ורע, וסותר
19 פשטי הכתובים ומדרשי
20 רבותינו ו"ל, שכל
21 התורה הנגלית לנו
22 ולבנינו - חלק הנגלה
23 שבתורה, נקרא "עץ
24 חיים למחזיקים בה"⁷⁷,
25 ולא ספר היתר לבד, -
26 נקרא "עץ חיים", כִּי־אֵם
27 התורה כולה, גם חלק
28 הנגלה שבתורה, נקרא
29 "עץ חיים", ובפרט ש -
30 ספר הזוהר היה נגזר

אגרת הקדש

וְהֵנָּה הַמּוֹבֵן מִהֲשָׁקֶפָה רֵאשׁוֹנָה לְכֹאֲוֶרָה מִלְשׁוֹן זֶה
הַמֹּאמֵר לְחִסְרֵי מַדַּע שְׁלִימוּד אִסּוּר וְהִתֵּר
וְסֹדֶר מַהֲרֹות הוּא מֵאִילָנָא דְּטוֹב וְרַע מְלַבֵּד שֶׁהוּא
פֶּלֶא גָדוֹל מִחֲמַת עֲצָמוֹ וְסוֹתֵר פֶּשְׁטֵי הַכְּתוּבִים וּמִדְרָשִׁי
רְבוּתֵינוּ ו"ל שֶׁכֵּל הַתּוֹרָה הַנְּגִלִית לָנוּ וּלְבִנֵּינוּ נִקְרָא
עֵץ חַיִּים לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְלֹא סֵפֶר הַזֹּהֵר לְבֵד וּבִפְרָט
שֶׁהִיָּה נִגְזָר בִּימֵיהֶם וְגַם כָּל חֲכַמַת הַקְּבִלָה הִיָּתָה
נִסְתָּרָה בִּימֵיהֶם וְנִעְלָמָה מְכָל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים כ"א
לִיְחִידֵי סָגוּלָה וְאָף גַּם זֹאת כִּהְצַנֵּעַ לִכְתּוֹב וְלֹא בְּרִכּוּס
כְּדֹאֵיתָא בְּגִמְרָא וְכַמ"ש הָאֵרִיז"ל דְּדוּקָא בְּדוּרֹת אֵלֹו
הָאֲחֵרוֹנִים מוֹתֵר וּמַצוּה לְגָלוּת זֹאת הַחֲכָמָה וְלֹא
בְּדוּרֹת הָרֵאשׁוֹנִים וְגַם רֶשֶׁב"י אָמַר בְּזוֹה"ק שֶׁלֹּא נִתְּן
רְשׁוֹת לְגָלוּת רַק לֹו וְלַחֲבִירָיו לְבָרִם וְאָף גַּם זֹאת
פְּלִיאָה נִשְׁנָבָה דְּלִפִּי זֶה לֹא הָיָה לִימוּד אִסּוּר וְהִתֵּר
וְכ"ש דִּינֵי מְמוֹנוֹת דּוּחִין מִצּוֹת תְּפִלָּה שְׁנֵתִקְנָה ע"פ
סוּדוֹת הַזֹּהֵר וְיִחְוִידִים עֲלִיּוֹנִים לִיּוֹדְעִים כְּרֶשֶׁב"י וְחֲבִירָיו
וְזֶה אֵינִי כְּדֹאֵיתָא בְּגִמ' דְּר"ש בֶּן יוֹחָאי וְחֲבִירָיו וְכָל
מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אוֹמַנְתּוֹ אֵין מִפְּסִיקִין לְתַפְּלָה וְאִפִּילוֹ
כְּשִׁעוֹסֵק בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת כְּרַב יְהוּדָה דְּכּוֹלְהוּ תַנְיִי
בְּגִיּוֹקִין הָיוּ וְאִפ"ה לֹא הָיוּ מִצְּלִי אֵלֹא מִתְּלִתֵין יוֹמִין
לְתִלְתֵין יוֹמִין כִּד מְהֵרָה תִּלְמוּדָא כְּדֹא' בְּגִמ' וּבִירוּשְׁלָמִי
פ"ק דְּבִרְכּוֹת ס"ל לְרֶשֶׁב"י דֹּאֵפִי לִק"ש אֵין מִפְּסִיקִין
כ"א מִמְקָרָא וְלֹא מִמְשָׁנָה דְּעִדְיָפִי מִמְקָרָא לְרֶשֶׁב"י

31 בִּימֵיהֶם, - הוּא עִדְיָן לֹא נִתְּגַלָּה אֵז, וְגַם כָּל חֲכַמַת הַתְּפִלָּה
32 הִיָּתָה נִסְתָּרָה בִּימֵיהֶם וְנִעְלָמָה מְכָל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בִּיָּאָם
33 - הִיָּתָה גְלוּיָה לִיְחִידֵי סָגוּלָה, - בְּלִבָּהּ, וְאָף גַּם זֹאת - גַּם
34 בִּיְחִידֵי סָגוּלָה אֵלֹה, הִיָּה לִימוּדֵם חֲכַמַת הַקְּבִלָה בְּהַצַּנֵּעַ לִכְתּוֹב
35 וְלֹא בְּרִכּוּס, בְּדֹאֵיתָא - כְּמוֹ שֶׁאֵנוּ מוֹצֵאִים בְּגִמְרָא⁸, וְכַמּוֹ
36 שֶׁכָּתֵב הָאֵרִיז"ל, דְּדוּקָא בְּדוּרֹת אֵלֹו הָאֲחֵרוֹנִים מְהֵרָה
37 וּמַצוּה לְגָלוּת זֹאת הַחֲכָמָה, - חֲכַמַת הַקְּבִלָה וּפְנִימִיּוֹת
38 הַתּוֹרָה, וְלֹא בְּדוּרֹת הָרֵאשׁוֹנִים, - בְּכָל הָאִמּוּר לְעִיל, כְּדֹאֵי
39 לְעִיָן בַּהֲקִדְמַת רַבִּי חַיִּים וִיטָא לִישְׁעֵר הַהֲקִדְמוֹת, שֶׁנִּדְפְּסָה
40 גַּם בְּתוֹר הוֹסֵפָה (הוֹסֵפָה א') בְּקוֹנְטֶרֶס "עֵץ הַחַיִּים" לִכ"ק
41 אֲדַמּוֹר מִהוֹרֶש"ב נ"ע, בְּהוֹצָאָה "אוֹצֵר הַחִסְדִּים" (קֹה"ת), וְכֵן
42 - בַּהֲקִדְמַת כ"ק אֲדַמּוֹר מִהוֹרֶש"ב נ"ע לְקוֹנְטֶרֶס "עֵץ הַחַיִּים"

6. כן הוא בדפוס תניא ישנים, "חסידי מדע", ברי"ש, וכן צ"ל, ולא כמו שנראה מהדפוסים האחרים שנכתב "חסידי מדע", בדל"ת - שעל פיהם תורגם בטעות בתניא אידיש וכן באנגלית. 7. משלי ג, יח. 8. חגיגה יא, ב. יג, א. 9. ראה שער הגלגולים הקדמה ט"ו בסופה. ובכ"מ. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אד"ר בתחלתה (וח"ג קכז, ב ואילך) ועוד בכ"מ בזה עז"ז דברי רשב"י". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי י"ל דמבדיל ד"מ - דבהם הפס"ד דעושין כמנהג התגרין, דינא דמלכותא וכו'. ומהני מחילה וכו'". 12. שבת יא, א. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לשאלת כמה - איך נעשו היחודים שעי" התפלה בכל יום - ראה תו"א לח, ד. סט, א. ובכ"מ". 13. ברכות כ, א. 14. ראה לעיל הערה 12. 15. ר"ה לה, א. 16. סוף הלכה ב'. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

שעסק בהן רבות גם בהיותו במערה, – למרות ששם לא היה
נוגע לפסוק להלכה, ובפרט בדיני ממונות בין אדם לחברו?
ואדרבה בזכות צער – מהיותו מוחבא ב"המערה זכה לזה,
כדאיתא – כמובא במקרא²¹ דאמר לרבי פנחס בן יאיר אבל
– על כל קושיא כ"ד

פירוקי, – תירוצים, – רבי
שמעון בן יוחאי אמר לו:
"אלו לא ראיתני בקך
כו" – אילו לא ראית אותי
במצב זה של צער המערה
לא הייתי זוכה ליכולת
לענות על כל קושיא כל
כך הרבה תירוצים; שכן,
רק בזכות צער המערה
זכה לעליזות זו בלימוד
התורה, לפלפולים
ולקושיות ולתירוצים, (וגם
באמת, על פירוקי – מן
ההכרח הרי לומר, שעקר
עסקיהם במערה היה
תורת המשניות, ת"ר
סדרי – משניות, שהיה
ביניהם²² עד רבנו
הקדוש, – שסידר

המשניות בששה סדרים אך לפני זה היה אצלם שש מאות סדרים
במשניות, דאלו ספר הזהר והתקונים היה יכול לגמור כב' וג'
חדשים, כי בודאי לא אמר דבר אחד ב' פעמים). – הרי
שבודאי היו עסוקים כל הזמן בסדרי המשניות הרבים שהיו
לפניהם, גם אמרו רבותינו ו"ל²³: "מיום שהחבר בית המקדש,
אין לו להקדוש פירוקי-הוא אלא ד' אמות של הלכה בלבד".
– שד' האמות של הלכה הן במקום בית המקדש, כיצד, איפוא,
יכולים לומר, בהתאם למסתבר בהשקפה ראשונה מהירעיא
מהימנא" האמור, שהלימוד בהלכות איסור והיתר וכו' הוא ענין
של "עץ הדעת טוב ורע"²⁴?

ממקרא¹⁷ לרבי שמעון בן יוחאי, ולא חלק בין – לימוד סדר
זרעים ומועד וקדשים מהרות? – לימוד סדר נזיקין¹⁸ –
שנאמר שבלימוד שאר הסדרים לא יפסיקו ובלימוד סדר נזיקין –
יפסיקו, אין רבי שמעון בן יוחאי מחלק כך, אלא לדעתו גם

בלימוד סדר נזיקין לא
מפסיקין אפילו לקריאת
שמע, (– אגב, הוא סותר
דעת עצמו – כפי שהוא
עצמו סובר ב'רעיא'
מהימנא'¹⁹ ככמה
מקומות²⁰, דמשנה –
בהשוואה למקרא, איהי –
היא, שפחה כו', והמקרא
שהוא תורת משה ודאי
עדיפא – עדיפה, מקבלה,²¹
דאיהי – הקבלה, היא
ממדרגות²² – מלכה,²³
ב'רעיא' מהימנא' שם,²⁴
ותורה שכתב הוא
מלכא" – בחינת מלך,²⁵
שהוא חשוב יותר מאשר
מסורגיתא" (מלכה)²⁶
שהיא משנה; הרי, שרבי
שמעון בן יוחאי סובר

שמקרא (תורה שכתב) חשוב אפילו מקבלה, ובוודאי חשוב
ממשנה, ואילו כאן יוצא שרבי שמעון בן יוחאי סובר שמשנה
חשובה ממקרא ואשר ממקרא מפסיקין לקריאת שמע וממשנה
לא מפסיקין. ועל ענין "מלכא" אומר רבנו הזקן במוסגר (ד'תנינו –
בחינת "מלכא" היא "יסוד אבא" המלכא ב'יעיר אנפין", כמו
שכתב הא"י ו"ל²⁷). וגם פלפול הקושיות ותירוצים, –
שבחתאם ל"רעיא מהימנא" האמור, הם ב'מסטר' דרע – מצד
הרע ורוח הטמאה, – הרי שלא רק במשניות ובהלכות עצמן –
כ"אם גם בפלפולים של הקושיות והתירוצים שבדינים, אשכחן
ברבי שמעון בן יוחאי דעסק ביה טובא – מוצאים אנו ברשב"י

"ל' דהוסיף הטעם – כי גם הטעם חלק מהתמי' כדלקמן. ולהעיר דמשנה – גליא דתורה ומקרא שייך לקבלה (לקו"ת ב' דולא תשבית. אבל ראה הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב). 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבק סדר נשים וכו' (ראה לקוטי לוי"צ לתניא)". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע וחיפוש. וראה זח"א כז, ב (הקדמת תקו"ז יד, סע"א ואילך) ובביאורו"ש שם (גם דהצ"צ – ח"ב)". 20. שער המצוות פ' ואתחנן. ובכ"מ. 21. שבת לג, ב. 22. חגיגה יד, א. ובפרש"י. 23. ברכות ח, א. 24. על מה שרבנו הזקן אומר כאן ההכרח שמן ההכרח לומר שעיקר עסקם במערה היה בתורת המשניות, בת"ר סדרים שהיו ביניהם, מפני שאת הזוהר והתיקונים היו יכולים לסיים בשנים או שלשה חדשים – מקשה בספר "דברי תורה" לבעל "מנחת אלעזר" מהדורא ח' סימן ע' (אחרי בקשת מחילה מהדרת גאון קדשו וכו'), שלכאורה אין זה הכרח כלל, שכן, כפי שאומר שם: האם בנגלה לא היו יכולים לסיים כל המשניות במשך כמה חדשים, בשעה שלא היו מפלפלים ומסלסלים בחידושים שבהן? – אלא בגלל פלפולם וסלסולם בקושיות ובתירוצים וכו' זה לוקח זמן רב, ואם כך – אומר הוא – הרי אותו דבר בנסתר דתורה, ועוד יותר מאשר בנגלה, שעל ידי ביאור הפרטים והענינים שבספר הזוהר ובתיקונים, זה יכול לארוך זמן רב, שגם י"ג שנה לא יפסיקו לכך. ענה הרבי: "להשאלה הנ"ל י"ל דאדה"ז האט באוראנט באגה"ק זו עצמה. ובהקדם דלימוד השי"ס ע"י ר' אשי ארך ס' שנה כל שנה ב' חדשים (ב"ב קנו, ב ברש"י) – ורק ב' "מהדרות" – פעמים היינו עשר שנים רצופות. ואז ה' שש סדרים, והלימוד – שהי' לאחר ר' יוחנן – שלא בערך לדורו דרשב"י – ראשונים (עירובין נג, א). עאכ"כ כשעסקו ב"שש מאות סדרי שהי' ביניהם", ב"פלפול הקושיות ותירוצים" – כ"ד פירוקי וכו' [להעיר להנ"ל מקו"א בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ג ע' 1684], משא"כ ב"ס הזהר והתיקונים", כי פלפול... דמסטר הרע" ולית תמן ב"ס הזהר והתיקונים" (כדלעיל). אבל מוכרח ה' בלימודו דרשב"י בנגלה ובפרט במערה שעייז זכה לזה כו".

יום ראשון

יום רביעי

כח תשרי

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קלה־קלט.

תניא: (אלא שבארצות . . . עמהם).

"אם בְּחֶקְתִּי תִלְכוּ גו' וְנִתַּתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֶתְכֶם" .. לְמוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת הֵם טִבְעֵת הַקְדוּשִׁין שֶׁבָּהֶם קָדַשׁ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל לְהַתְחַיֵּב לְזוֹן אוֹתָם וּלְפָרְנָסָם.

יום שני

יום חמישי

כט תשרי

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קמ"קמד.

תניא: והנה . . . האר"י ז"ל.

מְבָרְכִים בְּרֶכֶת הַקָּשֶׁת, וְלֹא כִּישׁ מִפִּקְפָּקִים בְּזוֹה.

איינער פון די מעזיבוזשער בעלי בתים האָט געהאַט א מחלוקת מיט נאָך א בעל הבית, און זייענדיג אַמאַל בא דעם בעש"ט אין שוהל האָט ער געשריען, אַז ער וואָלט זיין בר פלוגתא קורע כדג זיין.

דער בעש"ט האָט געהייסען די תלמידים געבען איינע די אנדערע די הענט, און זיך שטעלען לעבען אים מיט צוגעמאַכטע אויגען. דער בעש"ט האָט ארויפגעלייגט זיין הייליגע הענט אויף די אקסלען פון די צוויי תלמידים, וועלכע זיינען געשטאַנען לעבען אים, פלוצלונג האָבען די תלמידים אָנגעהויבען שרייען פון גרויס שרעק: זיי האָבען געזעהן ווי דער בעל הבית איז קורע כדג זיין בר פלוגתא.

דאָס באַווייזט קלאָהר, אז פון יעדער כח איז פאראן א פועל דבר: אָדער אין א לבוש חומרי, אָדער א רוחני וואָס מי קאָן אים אָנעמען נאָר מיט העכערע און איידעלערע געפילען.

אַחַד מֵהַבְּעָלִי בְּתִימָ' שֶׁל הָעִיר מַעְזִיבּוֹז' הִיָּתָה לוֹ מְרִיבָה עִם עוֹד 'בְּעַל בֵּית', וּבְהִיּוֹתוֹ פֶּעַם אֶחָד הִבְעַל-שֵׁם-טוֹב בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הוּא צָעַק, שְׁהִיָּה "קוֹרֵעַ אֶת יְרִיבוֹ כְּדָג".

הִבְעַל-שֵׁם-טוֹב צָוָה אֶת תַּלְמִידָיו לְשַׁלֵּב יָדֵים כָּל אֶחָד עִם חֲבִירוֹ, וּלְהַתְחַצֵּב לִידוֹ בְּעִינֵי עֲצוּמוֹת. הִבְעַל-שֵׁם-טוֹב הֵנִיחַ יָדָיו הַקְדוּשׁוֹת עַל כַּתְּפֵי שְׁנֵי הַתַּלְמִידִים שֶׁעָמְדוּ בְּסֻמוֹךְ אֵלָיו. לְפֶתַע הִחֲלוּ הַתַּלְמִידִים לְצַעֲוֹק מִתּוֹךְ אֵימָה גְדוֹלָה: הֵם רָאוּ כִּיצַד 'בְּעַל-הַבֵּית' קוֹרֵעַ אֶת יְרִיבוֹ כְּדָג !

זֶה מוֹכִיחַ בְּבִרְרוֹ, שֶׁמֶכַל כַּח יִשְׁנֹו פֶּעַל דְּבָר: אִם בְּלִבוֹשׁ חֲמָרִי, אוֹ רוּחָנִי שְׁאִפְשֹׁר לְתַפְסֹו רַק בְּחוּשִׁים נִעְלִים וְעֲדִינִים יוֹתֵר.

יום שלישי

יום ששי

ל תשרי, א דר"ח

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, ששי עם פירש"י.

תהלים: קמה"קנ.

תניא: והנה נפש . . . 280 בלא דבור.

הָלָל: כּוֹפְלִין "הוֹדוּ לַה'" אַחֵר כָּל אֶחָד מֵהֶג' פְּסוּקִים "יֹאמֶר נָא", וְגַם כְּשֶׁמִּתְפַּלְלִים בִּיחִיד. - וְאַבְרָהָם זָקֵן גו' וְבְרָיָה יִשְׁמְרֵנִי כו'" - ג' פְּעָמִים.

יום
רביעי

שבת

א חשון, שר"ח

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, שביעי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: והנה זלעז"ז . . . המעלות.

במנחה - וכן בשני וחמישי דשובע הבא עלינו לטובה - קורין לישראל מפסוק וירא ה' אל אברהם גו'. כבוד קדשת אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אמר לאחד על יחידות: מאז שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו עליו השלום "לך-לך מארצך גו'" וכתוב "ויסע אברהם הלך ונסוע הנגבה", התחל סוד הברורים. ועל פי גזרת ההשגחה העליונה האדם הולך למסעיו במקום אשר הניצוצות הצריכים להתברר על-ידו מחכים לגאלתם.

הצדיקים שהם בעלי ראיה, רואים הם באיזה מקום הברורים שלהם מחכים להם והולכים שמה בעצמם. ועמא דבר [=והאנשים חוץ מהם], הנה עילת כל העלות וסבת כל הסבות מסבב כמה עלות וסבות שיבואו למקום ההוא, אשר שם הטלה עליהם העבודה בעבודת הברורים.

יום
חמישי

יום ראשון

ב חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ואחר . . . קמא טובא.

משיחת אאמו"ר מוצש"ק לך לך תרנ"א: אין די ערשטע יאָהרען פון זיינע נשיאות האָט דער אלטער רבי געזאָגט ברבים "מען בעדארף לעבן מיט דער צייט". דורך זיין ברודער מהרי"ל האָבען זקני החסידים אויסגעפונען, אז דער רבי מיינט אז מ'דארף לעבען מיט דער פרשת השבוע און פרשת היום פון דער סדרה פון דער וואָך. ניט נאָר לערנען די פרשת השבוע יעדען טאָג, נאָר לעבען מיט איר.

משיחת אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] מוצאי שבת קדש לך לך תרנ"א: בשנות נשיאותו הראשונות אמר רבנו הזקן בָּרָבִים "יש לחיות עם הזמן". באמצעות אחיו מהרי"ל [=מורנו הרב יהודה לייב] בָּרוּךְ זקני החסידים, שפִּנֵּת הָרָבִי הָיָא שֵׁשׁ 'לחיות' עם פְּרַשַׁת הַשָּׁבֻעַ ופְּרַשַׁת הַיּוֹם מִפְּרַשַׁת הַשָּׁבֻעַ. לא רק ללמד את פְּרַשַׁת הַשָּׁבֻעַ כָּל יוֹם, אֶלָּא 'לחיות' עִמָּה.

יום
שישי

יום שני

ג חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, שני עם פירש"י.

תהלים: יח"ב.

תניא: וכמדומה . . . קמב אמרי פי.

(המשך שיחת הנ"ל): בראשית איז א פרייליכע סדרה, אפילו דער סוף איז ניט גאָר אזוי געשמאק. נח איז דער מבול, אָבער א פרייליכער סוף וואָך - געבאָרען געוואָרען אברהם אבינו. די אמת פרייליכע וואָך איז פרשת לך לך, אלע טעג פון דער וואָך לעבט מען מיט אברהם אבינו, דער ערשטער וועלכער האָט זיך מוסר נפש געווען אויף מפרסם זיין ג-טליכקייט אויף דער וועלט, און זיין מסירת נפש האָט אברהם אבינו איבערגעגעבען בירושה צו אלע אידען.

(המשך שיחת הנ"ל) : בראשית היא פְּרִשָּׁה שְׁמִיחָה, לְמִרּוֹת שֶׁהַסּוּף אֵינוֹ כָּל כָּךְ נָעִים; נח הוא הַמְּבּוּל, אֶךְ סוּף שָׁבֻעַ שְׁמִיחַ - אַבְרָהָם אָבִינוּ נוֹלָד; הַשָּׁבֻעַ הַשְּׁמִיחַ בְּאֵמַת הוּא פְּרִשַׁת "לך לך".

כָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ 'חַיִּים' עִם אֲבָרָהָם אָבִינוּ, הָרָאוּנוּ שֶׁמֶסֶר נִפְשׁוֹ עַל פְּרָסוֹם אֱלָקוֹת בְּעוֹלָם. וְאַתְּ מְסִירוֹת הַנֶּפֶשׁ שָׁלוֹ הוֹרִישׁ אֲבָרָהָם אָבִינוּ בִּירוּשָׁה לְכָל הַיְּהוּדִים.

ה'תש"ד

ד חשוון

יום שלישי

שבת
קודש

שיעורים. חומש: לך לך, שלישי עם פירש"י.

תהלים: כג"כ.

תניא: כו. בר"מ . . . 284 ע"כ בר"מ.

לְמוֹד הַתּוֹרָה בְּכָל יוֹם וְיוֹם נוֹגֵעַ בְּנִפְשׁוֹת מַמְשׁ. לֹא לְבַד בְּנִפְשׁ הַלּוֹמֵד, כִּי־אִם גַּם בְּנִפְשׁוֹת בְּנֵי בֵיתוֹ, שֶׁאֵין אֵין הַבֵּית הוּא אֵין תּוֹרָה וְיִרְאַת שְׁמַיִם.

אגרות קודש

ב"ה, ט' מ"ח, תשי"ד

ברוקלין

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוהר"א חנוך שי

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מכ"ו וכ"ט תשרי בצירוף י"ד פרקים מבית רבי חלק א', ומסרתים לסדרם בדפוס, וכולי האי ואולי יוגמר ליי"ט כסלו הבעל"ט. ולפלא שכנראה לא נשתמש בעבודתו בהנמצא בספר תורת שלום ובודאי נמצא אצלו ממה ששלח לכאן, וכדאי שיעבור על הספר הנ"ל וימלא מהנמצא בו וישלח לכאן בהוראת הפרק והמקום אשר שם יושלבו מילואים אלו, ומובן אשר ההקדם בזה ישובח כדי שלא לעכב בההדפסה.

ב) בהנוגע להארבעה פרקים אודות משפחת רבינו וספריו הנה למצוא מי שיתעסק כאן אודות הנ"ל, הנה לעי"ע איני רואה המתאים לזה, ומהנכון הי' - שע"פ הנדפס בתורת חסידות חב"ד ובקונטרס שערי חב"ד למר א. מ. הברמן (נדפס בירושלים תשי"ב והוא א' הכותבים בהמ"ע קרית ספר) - שיערוך הוא בעצמו גם הפרק של ספריו, והי"ה בנוגע להפרק דמשפחתו ורבותיו שיערכם בעצמו וכדרך שעשה ביי"ד פרקים הראשונים.

ג) בנוגע להסיפורים אודות חסידי רבינו הזקן, אף שכדאית ונכונה הצעתו לקבצם ולהדפיסם, אבל מלבד שאין לעכב הדבר עד אז, הנה חלק מסיפורים אלו יש ספק באמיתתם, וכיון שקשה לברר, הנה אין כדאי שיודפסו ביחד עם הבית רבי שלא להחליש עי"ז סמכותו.

ד) נהניתי מכללות עריכתו והעתקתו של הבר"ר אשר עושה רושם טוב וגם חזק ואקוה אשר הופעתו תביא תועלת בכמה מובנים, וכיון שזיכהו השי"ת לזכות את הרבים הרי זכות תלוי בו להשפיע לו ולזוגתו תחי' טוב בגשמיות וברוחניות ולמלאות משאלות לבם לטובה בזוה"ק בקרוב.

ה) נהניתי במאד מאד במה שכפי מכתבו הנה הועד דצעירי אגו"ח החליט להתאמץ בפעולותיו והלואי שיבוא זה בפו"מ ובקרוב ממש ובפעולות ממשיות, ואם חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם הנה עאכז"כ תעמולה הקשורה ומתבטאת במעשים בפועל שיכולים לשמש דוגמא מה הם דורשים מאחרים.

המחכה לבשו"ט וחותם בברכה.

מלאכה שאינה צריכה לגופה

יום ראשון כ"ח תשרי ה'תשע"ט

מכאן ש'מלאכה שאינה צריכה לגופה' אסורה מן התורה. אמנם לדעת הראשונים ש'מלאכה שאינה צריכה לגופה' אסורה מדרבנן, יש לומר שהחמירו באיסור כיבוי יותר מאיסור מוקצה כיון שיכול לבוא לידי חיוב דאורייתא (חידושי הר"ן שבת מו, ב ד"ה כל היכא). ויתירה מזו כתב אדמו"ר הזקן (א"ח סי' שיא ס"ה) ש'מלאכה שאינה צריכה לגופה' "הואיל ועיקרה מן התורה, דהיינו אם היה צריך לגופה", אכן חמורה משאר אסורים דרבנן.

ו'נפקא מינה' להלכה אם 'מלאכה שאינה צריכה לגופה' אסורה מדאורייתא או מדרבנן: מלאכת צידה אסורה מן התורה, אבל לצוד חיות "בשביל להנצל מהזיק..." הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה" (שו"ע אדה"ז סי' שטז סט"ד), ו'מותר לצוד כל מיני רמשים שדרכן להזיק... אפילו במקומות שאינן ממיתין בנשיכתן... ואף שכל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור אבל אסור מדברי סופרים, כאן התיירו חכמים לגמרי מפני חשש הזיק הגוף". אבל לדעת הרמב"ם שהאיסור הוא מן התורה, אסור לצודם או להורגם כי הזיק הגוף אינו דוחה איסור דאורייתא, וכן כתב ה'משנה ברורה' (שם סקמ"ו) שלדעת הרמב"ם מותר להרוג חיות רק כאשר יש ספק פיקוח נפש, אך 'לדידן' הוא איסור דרבנן, ומותר גם אם אין ספק פיקוח נפש.

הלכות שבת פרק א, הלכה ז: **כל העושה מלאכה בשבת - אף-על-פי שאינו צריך לגוף המלאכה, חיב עליה. ביצור? הרי שכבה את הנר מפני שהוא צריך לשמן... ואף על פי שאינו צריך לגוף הכבוי, ולא כבה אלא מפני השמן... הרי זה חיב.**

'מלאכה הצריכה לגופה' היא "כגון שמכבה עצים דולקים בשביל הפחמים שהם ראויים לצורפים, שגוף מלאכת הכיבוי נעשה בגוף הפחמים, אבל מלאכה שאינה צריכה לגופה היא כשהיא צריכה לו בשביל דבר אחר שאין גוף המלאכה נעשית בו, כגון שמכבה את הנר מפני שחס על השמן..." (שו"ע אדה"ז אר"ח סי' רצח ס"א, ע"פ תוס' שבת צד, א).

ולדעת רבי שמעון אין חייבים על מלאכה זו מן התורה, ורבי יהודה מחייב (שבת צג, ב וראה תוס' שם צד, א, ד"ה את). ופסק הרמב"ם כרבי יהודה, אך לדעת הרבה ראשונים, הלכה כרבי שמעון (ראה מגיד משנה כאן, וכך פסק הטור א"ח סי' רצח).

ומהר"ם חביב (תוס' יום הכפורים, יומא פה, א) הביא ראייה לרמב"ם מדברי הגמרא (שבת מג, ב) שמצילים ומטלטלים את המת מפני הדליקה, כיון ש'אדם בהול על מתו' ואם לא נתיר לטלטל את המת, יש חשש שמא מתוך צער יבוא לכבות את הדליקה כדי להציל את המת, ומאחר שכבוי לצורך הצלת המת הוא 'מלאכה שאינה צריכה לגופה', מדוע עדיף לטלטל את המת ולעבור על איסור מוקצה, שאף הוא מדרבנן? אלא

מדוע מדליקים נר שבת?

יום שני כ"ט תשרי ה'תשע"ט

בעצם האור ולא דוקא באכילה (לקו"ט טו עמ' 374 בשו"ג להערה 23). ויש שכתבו כי עונג שבת שייך רק בדבר שאין רגילות לעשותו בימות החול, ולכן הדלקת הנר נחשבת עונג שבת רק אצל אדם שבימות החול דרכו לשבת בחושך, ועל כן בהלכה זו, בה מדובר ב'עני המחזור על הפתחים' כתב הרמב"ם שהחיוב הוא משום עונג, אך להלן (בפרק ל) מדובר באדם שיש לו נר דלוק גם בימות החול והדלקת הנר בשבת אינה נחשבת אצלו כעונג שבת, אלא רק מקיים מצות כבוד שבת בכך שמכין את הנר לכבוד שבת מבעוד יום, כדברי הרמב"ם שם (מחזיק ברכה אר"ח רסג, א). ואכן, בהלכה זו ההדרגה היא שיהא 'נר דלוק בשבת', ואילו להלן (בפרק ל) כותב הרמב"ם, "צריך לתקן ביתו מבעוד יום ויהיה נר דלוק...", ומשמע שהמצוה מתקיימת בהכנת הנר מבעוד יום, כי כאן מדובר על מצות עונג שבת המתקיימת בשבת עצמה, ולהלן מדובר על מצות כבוד שבת, המתקיימת קודם השבת בהכנת צורכי השבת (ראה חידושי הגר"ח על הש"ס סי' יא).

הלכות שבת פרק ה, הלכה א: **אחר אנשים ואחר נשים, חובין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת. אפילו אין לו מה יאכל - שואל על הפתחים, ולוקח שמן ומדליק את הנר; שזה בכלל ענין שבת.**

חיוב הדלקת נר שבת מופיע ברמב"ם במקום נוסף (פרק ל הלכה ה): "וצריך לתקן ביתו מבעוד יום מפני כבוד השבת, ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך... שכל אלו לכבוד שבת הן". כלומר, כאן כתב שהיא משום עונג שבת, ושם כתב שהיא משום כבוד שבת.

ויש שביארו את החילוק בין שניהם: מצד עונג שבת, יש להדליק את הנר במקום האכילה, כי יש יותר עונג באכילה במקום מואר, כפי שכתבו התוספות (שבת כה, ב ד"ה הדלקת נר): "דחובה היא שיסעוד במקום הנר משום עונג", ואילו ההדלקה בשאר החדרים היא משום כבוד שבת (תוספת שבת אר"ח רסג, א). אך הרבי מקשה: הרי כתב הרמב"ם ש'אפילו אין לו מה יאכל' צריך להדליק נרות, ואם העונג הוא באכילה לאור הנר הרי אין זה שייך כאשר אינו אוכל! אלא בהכרח שהעונג הוא

מתי יש 'אחריות שבת' על שומר שכר?

יום שלישי ל' תשרי ה'תשע"ט

אם היה השכיר שכיר שבת או שכיר שנה, נתן לו שכרו משלם - לפיכך אחריות שבת עליו.

הלכות שבת פרק ו, הלכה כה: **השוכר את הפועל לשמור לו את הפרה ואת התינוק, לא יתן לו שכרו של שבת...**

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קא

חייב באחריותו, ורק אם "קנו מידו חייב באחריותו"!

ומבאר ה'תומים' (סי' סו ס"ק סז):

לדעת כמה ראשונים (הובאו ב'שיטה מקובצת', ב"מ שם) הגמרא לא מדברת בהקדש (כפרש"י), אלא בקרקעות ששומר שכר פטור עליהם, ועל כך הקשתה מהשומר את הזרעים "דזרעים שהשרישו משמע, דהיינו קרקעות", ותרצה שמדובר ב"קנו מידו".

ויש לבאר שאף לדעת הרמב"ם קשיית הגמרא היא מזרעים, ולפי זה מדויקים דבריו: בדברי הרמב"ם כאן יש שינוי נוסף מהגמרא, שהזכיר רק את הדוגמא 'לשמור את הפרה ואת התניוק' והשמיט 'זרעים', וזאת כי כאן (בהל' שבת) כוונתו להשמיט רק את הדין שמותר ליטול שכר שבת בהבלעה, מבלי להזכיר את הקנין שלא נוגע להלכות שבת, ולכן השמיט את הדוגמא של שומר 'זרעים' והביא רק את הדוגמא של השומר את הפרה והתניוק, ואילו את הדין ששומר קרקע חייב באחריותו אם קנו מידו, הזכיר במקומו, בהלכות שכירות.

מקור הדברים הוא בגמרא (בבא מציעא נח, א) הדנה בדין המשנה (שם נו, א) ששומר שכר על קרקעות אינו משלם אם נגנב מהן וכן שומר שכר של הקדש אינו משלם על בהמה של הקדש שנמסרה לו לשמירה ואבדה או נגנבה ממנו, ומקשה מהאמור בבביתא (לפי פירוש רש"י): גזבר של הקדש ששכר פועלים בכספי הקדש לשמור את הפרה האדומה שלא תיפסל בעליית עול או במום או לשמור את התניוק שלא יטמא ויוכל להתעסק במי חטאת או לשמור את הזרעים של מנחת העומר ושתי הלחם - אם היה שכיר שבוע או שכיר חודש נותנים לו שכר שבת (בהבלעה), "לפיכך אחריות שבת עליו" (אם נגנב או נאבד בשבת). ואם כן מוכח ששומר שכר של ההקדש חייב לשלם, ומתרצת, שהבביתא מדברת "שקנו מידו" והתחייב בקנין "שאם ילקלל שמירתו ישלם... שהרי הוריד עצמו לכך ושיעבד נכסיו" (רש"י).

והקשה ה'לחם משנה' (הל' שכירות פ"ב ה"א): מדוע השמיט הרמב"ם כאן שמדובר דווקא 'שקנו מידו', הרי לולא זה אין עליו אחריות? ויתירה מזו: בהלכות שכירות (שם) הרמב"ם כן כתב ש"העבדים השטרות והקרקעות וההקדשות" אין השומר

יום רביעי א' חשון ה'תשע"ט

ספר שעל חודי דפיו יש אותיות

שבפתיחת הספר הרחיק את האותיות זו מזו, עדיין הן נחשבות קרובות זו לזו ואין כאן מחיקה, ובעת הסגירה אין כאן כתיבה כי "כיון שהאותיות הן כתובות כבר אלא שמחוסרין קריבה בעלמא... הרי הן כמקורבים ועומדים ואינו עושה כלום בקריבה זו" (שו"ע אדה"ז שם ס"ד).

וה'אבני נזר' (אור"ח סי' ר"ח) כתב שיש לחלק בין שתי ההלכות: הכותב אות אחת בטבריה ואות אחת בציפורי, שתי האותיות כתובות כבר ואין כאן אלא חסרון קריבה שאינה נחשבת מעשה. אבל הסוגר ספר פתוח שאותיות כתובות בחודי דפיו אין זה רק 'מחוסר קריבה', כי קודם הסגירה לא היתה צורת אות בשלימות, והסגירה נחשבת ככתיבת כל האות.

אבל ה'צמח צדק' (חידושים על הש"ס, שבת פ"ב מ"ד) כתב כי כיון שפעולת הקירוב אינה נחשבת מעשה, אין הבדל בין מקרב שתי אותיות שעל ידן נשלמת המילה או שמקרב שני רישומים שעל ידם נשלמת האות, ובשני המקרים לא נעשתה פעולת כתיבה.

הלכות שבת פרק יב, הלכה יב: כתב עליו אות אחת במדינה זו, והלך באותו היום, וכתב אות שניה במדינה אחרת במגלה אחרת - ח"כ; שפומן שמקרבן, נהנין זה עם זה, ואינן מחסרין מעשה לקריבתן.

בגמרא (שבת קד, ב) מבואר שהכותב בשני דפי פנקס ואינו יכול לקרב את האותיות אלא אם כן יחתוך את הקלף המפסיק ביניהן – פטור, כי מאחר והוא 'מחוסר מעשה', כי אם לא יחתוך את הקלף אין האותיות נהגות זו עם זו, אין זו כתיבה, אבל הכותב אות אחת על שפת לוח בטבריה ואות אחרת בציפורי - חייב, כי "אתה יכול לקרבן שלא במעשה, אלא קריבה בעלמא" (רש"י שם ד"ה מחוסר).

ומכאן למדו הרמב"א (שור"ט סי' ק"ט) והט"ז (אור"ח סי' ש"מ ס"ק ב) שמותר לפתוח ולסגור ספר שעל חודי דפיו כתובות אותיות, ואין בפתיחתן משום מוחך ובסגירתן משום כותב, כי כשם שהכותב אות אחת בעיר זו ואות שניה בעיר אחרת חייב כי אף שהאותיות רחוקות זו מזו הרי הן נחשבות כקרובות כי 'מחוסר קריבה' אינו 'מחוסר מעשה', כך אף

יום חמישי ב' חשון ה'תשע"ט

שבת אצל האב, אך לא אצל הבן

שגורם לקטן לחלל את השבת, אך כאשר אצל הקטן עצמו עדיין לא חלה השבת, אין בזה מכשול ואין טעם לאסור. והנה, הקשו אחרונים: מדוע נצרך פסוק מיוחד לאיסור עשיית מלאכה לקטן בשבת – 'לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך', והרי לכאורה זהו בכלל כל האיסורים שאסור לתתם לקטן?

והירץ הגר"ח מברסק (הובא בשו"ת אחיעזר ג, פא, כג, וראה

חידושי הגר"ח על הש"ס מהדורה חדשה ע' מ', ושור"ט חידושי הרי"מ אור"ח ג):

הלכות שבת פרק יב, הלכה ז: אָבֵל קָטָן שָׁבָא לְבָבוֹת, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ - וְהוּא, שִׁיתִּיהָ עוֹשֶׂה עַל דַּעַת אָבִיו; אָבֵל מִדַּעַת עַצְמוֹ, אֵין בֵּית דִּין מַצְוִין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ.

בהלכה זו מבואר שאם קטן עושה מלאכה לצורך אביו בשבת, חובה למנוע אותו מכך. ויש לדון האם מותר לאב שכבר קיבל על עצמו את השבת לומר לבנו שעדיין לא קיבל את השבת לעשות עבודו מלאכה?

ולכאורה נראה שאין בכך איסור כי יסוד האיסור הוא בכך

אך מדברי הרמב"ם שכתב 'אבל מדעת עצמו אין בית דין מצווין עליו להפרישו' משמע שאם עושה על דעת אביו קיימת חובה על בית דין להפרישו (ולאו דווקא על האב) מחמת הדין הכללי של הפרשת קטן מאיסורים, ואין כאן דין מיוחד על האב עצמו (וראה חידושי הרי"מ שם). ולפי זה, אם אצל הקטן עדיין לא חלה השבת, אין איסור לומר לו לעשות מלאכה. וכן פסק בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' לח).

בפסוק זה התחדש ששבתנו בנו היא חלק ממצוות שבת של האב עצמו, וחומרת האיסור גדולה יותר מהאיסור להאכיל לקטן דבר איסור אלא הדבר נחשב חילול שבת של האב עצמו, ודינו כמומר לחלל שבתות!

ולפי זה יש לאסור לומר לבנו לעשות מלאכה כאשר קיבל על עצמו שבת אף שהבן עדיין לא קיבל, שהרי עשיית המלאכה של הבן נחשבת כחילול שבת של האב עצמו, ואצלו כבר חלה השבת (ראה חשוךי חמד שבת עמ' תריז).

העומד ברשות היחיד ורוצה לשתות ברשות הרבים יום שישי ג' חשון ה'תשע"ט

הכוונה למים שרוצה לשתות עכשיו, ובהם חששו שיעבירו מרשות לרשות.

והקשה על זה ה'מעשה רוקח': אם כן, למה אמרו "חפצים הצריכים לו" ולא "מים שהוא רוצה בהם"? ותירץ: כוונת הגמרא להשמיענו שגזרו לא רק במים שיש לו בהם צורך גדול עכשיו, אלא אסרו לטלטל ברשות אחרת גם חפצים המשמשים אותו.

וה'שולחן ערוך' (א"ח סי' שנ ס"א) הביא גם את דעת רש"י האוסר לטלטל ברשות אחרת כל דבר הצריך לו, וגם דעת הרמב"ם האוסר רק שתיה ב'כלים נאים'. ואדמו"ר הזקן (שם ס"ב) הביא להלכה רק את הדעה הראשונה ש'היא דעת רוב הפוסקים', שאסור לטלטל כל דבר שהוא צריך אותם במקומו, וכדוגמת שתית המים, "שכיון שהוא צריך לאלו המים יש לחוש שמא ישכח ויביאם אליו, וכן כל כיוצא בזה" (ועיי' בקו"א שם סק"א). וכן כתב ה'משנה ברורה' (שם סק"ח) בשם ה'אליה רבה', שהעיקר כסברא הראשונה.

הלכות שבת פרק טו, הלכה ב: לא יעמד אדם ברשות היחיד, וישתה ברשות הרבים... אלא אם בן הכנים ראשו ורבו, למקום שהוא שותה. בפה דברים אמורים? בשותה שותה בכלים נאים שהוא צריך להם - גזרה, שמה יוציאם.

העומד ברשות אחת אסור לו להושיט ראשו לרשות אחרת ולשתות שם מכלי, גזירה שמא יביא את הכלי לרשות שנמצא בה ויעבור על איסור ה'רוצה', אך אם היטה לשם את רוב גופו אין חשש שיביא את הכלי לרשותו (עירובין צט, א).

ומבואר בגמרא שגזרו כן רק 'בחפצים הצריכים לו' ומפרש הרמב"ם שהיינו "כלים נאים", ובכלי שאינו חשוב לו לא חששו שיביאנו לרשותו.

ומוסיף ה'מגיד משנה': לדעת הרמב"ם, מותר לטלטל חפץ ברשות אחרת מזו שעומד בה, ורק לשתות שם אסור, כי בשתיה מקרב את המשקה לפיו ויש לחשוש שיביא אליו את הכלי. ולכן בהלכה הקודמת התיר לטלטל ברשות אחרת, ולא חילק בין הכלים.

אבל רש"י (שם, ד"ה בחפיצין) פירש ש'חפצים הצריכים לו'

יצאה בטלית בליל שבת שבת קודש ד' חשון ה'תשע"ט

שאיין דרך ללבשו, ומותר לצאת במעיל חורף בקיץ וכד' (שמירת שבת כהלכתה יח, הערה קנז).

ועוד כתבו הפוסקים כי מותר לצאת בשבת אפילו בטלית שאינה שלו. ואף שטלית שאולה פטורה מן הציצית, הרי אם רוצה להטיל בה ציצית מקיים מצוה ומברך עליה, וממילא נחשבת כנוי הבגד ויכול לצאת בה בשבת (משנה ברורה סי' יד סק"ט בשם עולת תמיד). ויש שהוסיפו, כי אף אם לגבי השואל אין בזה מצוה, מאחר ולבעלים יש מצוה, נחשבים החוטאים חלק מהבגד (ראה מאמר מרדכי סי' יד, סק"ד. התעוררות תשובה ח"ב סי' צח).

אמנם יש שדייקו (ראה פסקי תשובות סי' יג הערה 4 בשם הגר"ח מברסק) מלשון הרמב"ם "שאיין הציצית הגמורה משאוי אלא הרי היא מנוי הבגד" שמותר לצאת בה רק כשיש בה גם פתיל תכלת, ובזמן הזה שאין לנו תכלת אסור לצאת בטלית בשבת.

אך להלכה נפסק ב'שולחן ערוך' (סי' יג ס"ב) שמותר לצאת בטלית גם בזמן הזה, כי חוטי התכלת וחוטאי הלבן אינם מעכבים זה את זה, וחוטאי הלבן בפני עצמם הם חלק מהבגד שהרי מקיימים בהם מצוה (משנה ברורה שם).

הלכות שבת פרק יט, הלכה כ: אבל מלית המציצת בהלכתה - מותר לצאת בה, בין ביום בין בלילה; שאין הציצית הנמורה משאוי, אלא הרי היא מנוי הבגד וממקסיין.

לדעת הרי"ף (שו"ת סי' רצט), ההיתר לצאת בשבת בטלית הוא ביום ולא בלילה, כי בלילה אין חייבים בציצית והחוטאים נחשבים כמשאוי ולא כבגד, אך לדעת הרמב"ם גם בזמן שאין חייבים בציצית נחשבים החוטאים כחלק מהבגד. וטעמו, כי כל דבר הנעשה לשימוש הבגד נחשב חלק ממנו אף בשעה שאין בו צורך, וכגון כיסים התפוררים לבגד, שבוודאי נחשבים חלק מהבגד ומותר לטלטלם עמו בשבת אע"פ שבשבת אי אפשר להשתמש בהם להוצאת חפצים, וכן חוטי הציצית המיועדים לשמש את הבגד ביום, נחשבים חלק ממנו אף בלילה (שו"ת חלקת יעקב ארי"ח סי' ק).

ויש שכתבו כי מותר לצאת בליל שבת דווקא בטלית קטן שדרך ללבשה גם בלילה, אך בטלית גדול מותר לצאת רק בליל יום הכיפורים שאז נהוג להתעטף בה, אך בלילות שבת אסור (ערוך השולחן ארי"ח שא, קח). אך הגרש"ז אויערבך התיר כי כל בגד שלובשים בזמן מסוים, מותר לצאת בו גם בזמנים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ח תשרי-ד' מרחשון תשע"ט

יום א' כ"ח תשרי ה'תשע"ט

נִסַּח בְּרַכַּת הַמְזוֹן

1 בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הֵן אֶת־הָעוֹלָם
2 כְּלוֹ בְּטוּבוֹ בְּחַיֵּי וּבְחַסְדֵּי וּבְרַחֲמִים וּמִפְּרִי
3 כְּאֲמִירָה² פֹּתַח אֶת־יָדָיו וּמִשְׁפִּיעַ לְכָל־חַי רִצּוֹן וּמִכֵּין
4 מְזוֹן לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הֵן
5 אֶת־הַכֹּל. נוֹדָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וּנְבָרְכֶךָ מִלִּפְנֵי כִי
6 הַנְּחַלְתָּ אֶת־אֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֵדָה טוֹבָה וּרְחֻבָּה בְּרִית³
7 וְתוֹרָה עַל שֶׁהוֹצַאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית
8 עַבְדִּים עַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלֹּאֲמַדְתָּנוּ עַל חֻקֵּי רִצּוֹנְךָ
9 שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ עַל כָּלֶם ה' אֱלֹהֵינוּ אֲנוּ מוֹדִים לָךְ
10 וּמְבָרְכִים אֶת־שִׁמְךָ כְּאֲמִירָה וְאֵכֶלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ
11 אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאֶרֶץ הַטוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בְּרוּךְ
12 אַתָּה ה' עַל־הָאֶרֶץ וְעַל־הַמְזוֹן. רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ
13 עַל־יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן
14 כְבוֹדְךָ וְעַל־הַבֵּית הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו
15 וּמְלָכּוֹת דָּוִד מְשִׁיחְךָ תַּחְזִיר לְמִקְוָמָה בְּיָמֵינוּ וּבִנְיָה
16 יְרוּשָׁלַיִם בְּקֶרֶב כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה
17 בְּרַחֲמֵינוּ אֶת־יְרוּשָׁלַיִם⁴. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
18 הָעוֹלָם הָאֵל אֲבִינוּ מִלִּפְנֵי אֲדִירָנוּ בּוֹרְאָנוּ גּוֹאֲלָנוּ
19 קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב הַמֶּלֶךְ הַטוֹב וְהַמְּטִיב שְׂבָכָל־
20 יוֹם וַיּוֹם גּוֹמְלָנוּ חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכָל־טוֹב⁵.
21 הַרְחֵק מִן שִׁתְפָּח לְדוֹר דּוֹרִים. הַרְחֵק מִן תִּפְאָר לִנְצַח
22 נְצָחִים. הַרְחֵק מִן יִזְכְּנוּ לִימֹת הַמְּשִׁיחַ וּלְבָנָיו בֵּית
23 הַמִּקְדָּשׁ וְלִחַי הָעוֹלָם הַבָּא⁶. מְגִדוֹל⁷ יִשְׁעוֹת מְלָכּוֹ
24 וְגו' כְּפִירִים⁸ רָשָׁו וְרַעְבוּ וְגו' הוֹדוּ⁹ לָהּ כִּי טוֹב כִּי
25 לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
26

(1) בעין יפה, ובפנים יפות. (2) תהילים פרק קמה, פסוק טו. (3) זו ברית מילה, השווה לעיל הלכות ברכות פרק ב, הלכה ג. (4) דברים פרק ח, פסוק י. (5) ולפי מה שכתב רבינו לעיל הלכת ברכות פרק א, הלכה ט"ז עונה כאן אמן על ברכת עצמו. (6) כאן סוף הברכה הרביעית שתיקנוה חכמי יבנה כנגד הרוגי ביתר (ברכות דף מח עמוד ב) מכאן ואילך הוספה מאוחרת שנתוספה בימי הגאונים (כל בו סימן צט). (7) בכתב יד אברבנאל: הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד. (8) שמואל-ב פרק כב, פסוק נא. ואנו נוהגים לומר בימי החול מגדיל וגו' כנגד הפסוק שבתהילים פרק יח, פסוק נא שכתוב בו מגדיל. ובמדרש "שחר טוב" פרק יח (הובא בילקוט שמעוני שמואל רמז קסד) אמרו: כתוב אחד אומר מגדיל וכתוב אחד אומר מגדול? רב יודין אמו, לפי שאין ישועתה של אומה זו באה בבת אחת, אלא מתגדלת והולכת, ומהו מגדול שנעשה לה מלך המשיח כמגדל גדול, שנאמר (משלי פרק יח, פסוק י); מגדל שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב, ולפיכך בימי החול שהם דמיון ימי הגלות אומרים "מגדיל" לרמוז על בניין שהקדוש-ברוך-הוא

עוסק בבניינה והולך ומגדילה, ובשבת שהיא מכוונת נגד ימי המשיח אומרים מגדול לרמוז על גמר הישועה שנתגדלה כל צרכה ונעשית כמגדל עוז (עין תפילה, לסידור "אוצר התפילות"). וראש חודש דינו כשבת, וסימנך: חודש ושבת קרוא מקרא (ישעיה פרק א, פסוק יא), כלומר, כמו שכתוב בנביאים (לבוש). (9) (תהילים פרק לד, פסוק יא). (10) (שם, פרק קלו, פסוק א).

27 הַמִּפְטִיר בְּנִכְיָא מְבָרֵךְ לִפְנֵיהִי¹¹ 'בְּרוּךְ אַתָּה ה'
28 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִכְיָאִים טוֹבִים¹²
29 וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים כְּאֲמִירָה¹³. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
30 הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁה עֲבָדוֹ¹⁴ וּבִישְׁרָאֵל עַמּוֹ
31 וּבְנִכְיָאֵי הָאֲמִת וְהַצֶּדֶק'. וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרֵיה 'בְּרוּךְ
32 אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים
33 צָדִיק כָּל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הַאֲמִיר וְעוֹשֶׂה
34 מִדְּבַר וּמַקְנִים אֲשֶׁר כָּל־דְּבָרָיו אֲמִת וְצֶדֶק. נֶאֱמָן¹⁵
35 אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד
36 מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזִיר לֹא יִשׁוּב רִיקָם כִּי אֵל נֶאֱמָן אַתָּה.
37 בְּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַנֶּאֱמָן כָּל־דְּבָרָיו. רַחֵם
38 עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲגוּמַת נַפְשֵׁנוּ¹⁶
39 תוֹשִׁיעַ¹⁷ מִהֵרָה בְּיָמֵינוּ וְתִבְנֶה מִהֵרָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
40 בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם. אֶת־צֶמַח דָּוִד עֲבָדְךָ מִהֵרָה תַצְמִיחַ
41 וְקִרְנוֹ תְרוּם בִּישׁוּעָתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְגִן דָּוִד. עַל
42 הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה¹⁸ וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם
43 הַמְּנוּחַ הַזֶּה שֶׁנִּתְּנָה לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה לְכָבוֹד
44 וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל אֲנוּ מְבָרְכִין שִׁמְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה
45 ה' מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבָת¹⁹. וּבַיּוֹם טוֹב הוּא אוֹמֵר וְעַל יוֹם
46 טוֹב מְקַרָּא קֹדֶשׁ הַזֶּה שֶׁנִּתְּנָה לָנוּ לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה.
47 בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמָנִים'. וְאִם הֵינָּה
48 שָׁבָת יוֹם טוֹב - כּוֹלָל שְׁנֵיהֶם וְחֻתָּם 'מְקַדֵּשׁ
49 הַשָּׁבָת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְמָנִים'. כְּנֶסֶח שֶׁהוּא חֻתָּם
50 בְּתַפְלָה בְּבִרְכָּה אֲמָצְעִית בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם כֶּן הוּא חֻתָּם
51 בְּבִרְכָּה אַחֲרוֹנָה ז'²⁰.

(11) לפני קריאת ההפטרה. (12) פרט לנביאי השקר (אבודרהם) ויש מפרשים: הנביאים הם טובים לישראל שמדריכים אותם בדרך הטובה (עבודת ישראל). (13) ששקולים דבריהם כדברי תורה, שנאמר (דניאל ט, י): ללכת בתורותיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים. (14) מפני שהזכיר את הנביאים, חוזר למשה רבם של נביאים לחלוק לו כבוד, וכן הוא חוזר לתורה מפני הכבוד, וכדי שלא יראה שמזכירים אחר הנביאים פותח בהם ב"ברוך" אבל אין זו ברכה בפני עצמה אלא המשכה של התחלת הברכה (כס"מ, לעיל הל' תפלה פ"ב, ה"טו). (15) "ומיד עומדים העם ואומרים נאמן אתה וכו' ודבר זה הוא ממחלוקת בני מזרח ובני מערב, שבני מזרח עונים אותו בישיבה, ובני מערב בעמידה ואח"כ חוזר המפטיר לענינו

הָאֶרֶץ אֲרַבְעִים שָׁנָה בְּשִׁפְטִים³⁵. וַיִּשְׁמַע יְהוָה -
בְּשִׁנְת־מֹות הַמֶּלֶךְ עֲזָהוּ' עַד לְמַרְבֵּה הַמִּשְׁרָה'
בִּישְׁעֶיהָ³⁶. וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים - הַדִּבָּר אֲשֶׁר הָיָה
אֶל־יִרְמְיָהוּ' עַד לֹא יָבִית אִישׁ לְיוֹנָדָב בֶּן־רָכָב
בְּיִרְמְיָהוּ³⁷. וַיִּקְחוּ לִי - וְהָיָה נָתַן חֲכָמָה לְשִׁלְמָה' עַד
וַיִּשְׁכַּנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' בְּמַלְכִּים³⁸. וְאַתָּה תַּצְנֶה
- הַגֹּד' אֶת־[בֵּית־] יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבֵּית' עַד
וְיָרִיעֵנִי אֲתֶכֶם' בִּיחֻזְקָא³⁹. כִּי תִשָּׂא - וְדַבֵּר ה'
הָיָה אֶל־אֱלֹהֵיהוּ' עַד וַיִּרְכַּב אַחָב וַיִּלָּךְ' בְּמַלְכִּים⁴⁰.
וַיִּקְהַל - וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמָה וַיִּקַּח אֶת־חֵירָם
מִצֹּר' עַד וַתֵּתֶם מְלָאכָת' בְּמַלְכִּים⁴¹. (ו) אֵלֶּה פְקוּדֵי
- וַיַּעַשׂ חֵירָם' עַד וַהֲפֹתוֹת לְדִלְתוֹת הַבֵּית'
(בְּמַלְכִּים⁴²).

(32) (טז, א"ד). (33) (כח, כה - כט, כא). (34) כל פרק
יט. (35) (ד, כג - ה, א"לא). (36) (ו, א"ז - ט, ו, ואנו
קוראים מתחלת פרק ו עד פ"ז פסוק ו ומדלגים לפרק ט
פסוק י, ואולי גם רבנו נתכוון לכך). (37) כל פרק לה.
(38) (ה, כו - ו, א"ג). (39) (מג, י"ז). (40) (יח, א"מה).
(41) (ז, יג"כב). (42) (שם, מ"ד).

וַיִּקְרָא - 'עַם־זו צִרְתִּי לִי' עַד 'כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל' בִּישְׁעֶיהָ⁴³. צו אֶת־אַהֲרֹן - 'עֲלוּתִיכֶם סָפוּ
עַל־זִבְחִיכֶם' עַד 'בְּאֵלֶּה חֲפָצֵי נֶאֱמַר ה'
בְּיִרְמְיָהוּ⁴⁴. וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי - וַיִּסָּף עוֹד דָּוִד
אֶת־כָּל־בְּחֹר בִּישְׂרָאֵל' עַד 'כָּל אֲשֶׁר בְּלִבְכֶּךָ
(בְּמַלְכִּים) בְּשִׁמְוֶאל⁴⁵. אֲשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ - וַאֲשֶׁר בָּא
מִבְּעַל שְׁלִישָׁה' עַד וַיִּלָּךְ מֵאֲתוֹ בְּכֶרֶת אֶרֶץ
בְּמַלְכִּים⁴⁶. זֹאת תִּהְיֶה - וַאֲרַבְּעָה אָנְשִׁים⁴⁷ וַמְדֻלָּג
עַד וְלֹא הִשְׁלִיכֶם מֵעַל פָּנָיו' בְּמַלְכִּים⁴⁸. אַחֲרֵי מוֹת
- הַתִּשְׁפָּט הַתִּשְׁפָּט' עַד וַיִּנְחֹלֶת בָּהּ לַעֲיִי (ה) גֹּאֲוִים'
בִּיחֻזְקָא⁴⁹. קִדְּשִׁים תִּהְיוּ - 'בָּאוּ אָנְשִׁים מִזְּקָנִי
יִשְׂרָאֵל' עַד 'עָבִי הִיא לְכָל־הָאַרְצוֹת' בִּיחֻזְקָא⁵⁰.
אָמַר אֶל־הַכֹּהֲנִים - 'וְהַכֹּהֲנִים הַלּוֹים בְּנֵי צִדֻק' עַד
'כָּל־נִבְלָה וְטִרְפָּה' בִּיחֻזְקָא⁵¹. בְּהַר סִינִי - ה' עָזִי
וּמַעֲזִי' עַד רִפְאֲנִי ה' וְאַרְפָּא' בְּיִרְמְיָהוּ⁵². אִם־בְּחֻקֵּי
- הַנִּבְאָה עַל־רֹעִי יִשְׂרָאֵל' עַד וַהֲצִלְתִּים מִיָּד
הַעוֹבְדִים בָּהֶם' בִּיחֻזְקָא⁵³.

(43) (מג, כא - מד, ו). (44) (ז, כא - ט, כג). ואנו נוהגים
לקרוא עד ח, ג ומדלגים עד פרק ט, כב. (45) (שמואל"ב
ו, א - ז, ג). (46) (מלכים"ב ד, מב - ה, יט). (47) (שם,
ז, ג"כ). (48) (שם, יג, כג). (49) (כב, א"טז). (50) (כ,
א"טז). (51) מד, טו עד סוף הפרק. (52) (טז, יט - יז,
י). (53) (לד, א"כז).

בְּמִדְבַּר סִינִי - 'וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' עַד
'וְאַרְשִׁיתָ לִי בְּאִמּוֹנָה' בְּיִרְמְיָהוּ⁵⁴. נִשָּׂא - וַיְהִי
אִישׁ אֶחָד מִצֹּרָעָה' עַד וַיִּגְדֹּל הַנַּעַר וַיִּבְרַכְהוּ ה'
בְּשִׁפְטִים⁵⁵. בְּהַעֲלֹתָ - 'רְנִי וְשִׁמְחִי בַת־צִיּוֹן' עַד יְדִי
וְרַבְּכָל יְסוּדוֹ הַבֵּית' בְּיִרְמְיָהוּ⁵⁶. שְׁלַח־לָהּ - וַיִּשְׁלַח

ואומר: נאמן אתה הוא" וכו' (מס' סופרים יג, ה"י). ומטעם
זה יש הפסק במחזורים (בין אמת וצדק ל"נאמן אתה) לפי
שהצבור היה רגיל להפסיק כאן בדברי שבח (תוספות
לפסחים קד:). אולם הכל ברכה אחת היא. (16) כנוי
לכנסת ישראל הדואבת בגולה, מלשון: עגמה נפשי לאביון
(איוב ל, כה). (17) כנוסח ונציא מנטובה ועוד. ובדפ"א
אין זה. (18) זו עבודת המקדש, וכיום התפלה ממלאת את
מקומה. (19) נמצא שכל ברכות הפטרה הן חמש ויחד עם
שתי הברכות שהמפטר מברך על התורה הן שבע - כנגד
שבעה קרואים שבתורה (מסכת סופרים פ' יד, ה"א) - מפני
שפעם גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה וקראו בנביאים
כנגד שבעה קרואים שבתורה, ומטעם זה נקראת "הפטרה"
לפי שנפטרו בה מקריאת התורה בשעת גזירה (לבוש רפ"ד).
(20) כגון בראש השנה הוא חותם. מלך על כל הארץ מקדש
ישראל ויום הזכרון, כמפורש לעיל.

1 (ה)עֲנִינוֹת שֶׁהִגִּדוּ רַב הָעָם לְקִרּוֹת מִן הַנְּבִיאִים כָּל
2 שֶׁבַת וְשֶׁבַת וּמִפְטִירֵין בִּהְיוֹת וְאֵלֶּה הֵן: בְּרֵאשִׁית -
3 'הֵן עָבְדִי אֶת־מֶלֶךְ־בּוֹ' עַד 'אֵלֶּה הַדִּבָּרִים עֲשִׂיתִים
4 וְלֹא עֲזַבְתִּים' בִּישְׁעֶיהָ²¹. תוֹלְדֹת נָח - 'רְנִי עֲקָרָה
5 לֹא יִלְדָּה' עַד 'הִטּוּ אֲזֻנֶכֶם וּלְכוּ אֵלַי' בִּישְׁעֶיהָ²².
6 לָךְ־לָךְ - 'וְאֶל־מִי תִדְמִיוֹנִי וְאֲשֹׁנָה' עַד 'כִּי אֲנִי ה'
7 אֶעֱנֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל' בִּישְׁעֶיהָ²³. וַיִּרְא אֱלֹהֵי -
8 'וְאֲשֶׁה אֶחָת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים' עַד 'וַתִּשָּׂא
9 אֶת־בְּנֶה וַתַּצְא' בְּמַלְכִּים²⁴. וַיְהִי חַיִּי שָׁרָה - תַּחֲלַת
10 הַסִּפֹּר עַד 'יַחֲזִי אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ לַעֲלֹלָם' בְּמַלְכִּים²⁵.
11 תוֹלְדֹת יִצְחָק - 'מִשָּׂא דָבָר ה' אֶל־יִשְׂרָאֵל בִּיד
12 מְלָאכִי' עַד 'וְעָרְכָה לָהּ מִנְּחַת' וְגו' בְּתִרְיָעֶשֶׁר²⁶.
13 וַיַּצֵּא יַעֲקֹב - 'וַעֲמִי תְלוֹאִים לְמִשׁוֹבְתִי' עַד 'וּבְנִבְיָא
14 הַעֲלָה' בְּתִרְיָעֶשֶׁר²⁷. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - 'חֲזוֹן עֲבָדֶיךָ'
15 עַד סוֹף סִפְרוֹ בְּתִרְיָעֶשֶׁר. וַיִּשָּׁב יַעֲקֹב - 'עַל שְׁלִשָּׁה
16 פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'אַרְיָה שָׂאָג מִי לֹא יִירָא'
17 בְּתִרְיָעֶשֶׁר²⁸. וַיְהִי מִקֶּץ - 'וַיִּקְרַע שְׁלֹמֹה וַהֲגָה
18 חֲלוֹם' עַד 'וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ' בְּמַלְכִּים²⁹.
19 וַיַּגֵּשׁ אֱלֹהֵי - 'וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח לָךְ עֵץ אֶחָד' עַד
20 'וַיִּדְעוּ הַגֹּאֲוִים כִּי אֲנִי ה'' בִּיחֻזְקָא³⁰. וַיְהִי יַעֲקֹב -
21 'וַיִּקְרְבוּ יָמֵי דָוִד לְמוֹת' עַד 'וַשְׁלֹמֹה יָשָׁב עַל־פֶּסֶא
22 דָּוִד אָבִיו' בְּמַלְכִּים³¹.

(21) (מב, א"טז). (22) (נד, א"נה, ג). (23) (מ, כה"מא, יז).
(24) (ד, א"לז). (25) (שם, א"לה). (26) (מלאכי, פרקים:
א, ג, ד). (27) (הושע יא, ז - יב, יד). (28) (עמוס ב, ו
- ג, ח). (29) (ג, טו - ד, א). (30) (לז, טו"כח).
(31) (ב, א"יב).

23 וְאֵלֶּה שְׁמוֹת - 'בֶּן אָדָם הוֹדַע אֶת־יְרוּשָׁלַיִם' עַד
24 'וַיַּצֵּא לָךְ שֵׁם' בִּיחֻזְקָא³². וְאַרְא - 'וְלֹא־יְהִי עוֹד
25 לְבֵית יִשְׂרָאֵל' עַד 'בַּיּוֹם הַהוּא אֶצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית
26 יִשְׂרָאֵל' בִּיחֻזְקָא³³. בֹּא אֶל־פְּרַעַה - 'מִשָּׂא מִצְרַיִם'
27 עַד 'אֲשֶׁר בָּרַכּוּ ה' צְבָאוֹת' בִּישְׁעֶיהָ³⁴. וַיְהִי בְּשִׁלַּח
28 - שִׁירֵת דְּבוּרָה מִן וַיִּכְנַע אֱלֹהִים' עַד 'וַתִּשְׁקֹט

74) כגון אחרי מות קדושים. (75) (מ, א"א. וכל מה שמוקף כאן, הוא מכת התימנים. ובדפו"א מסומנות רק התחלות ההפטרות. (76) (מט, יד, עד סוף הפרק). (77) (נד, יא - נה, ה). (78) (נא, יב - נב, ב). (79) (נד, א"ח). (80) (ס, א עד סוף הפרק). נוסחנו כנוסח כת"י התימנים וכן אנו נוהגים כיום. ובנו"א כתוב: בחמישית: קומי אורי, בששית: רני עקרה, ואין אנו נוהגין כן. (81) סא, י - סג, ט).

38 נגמר ספר שני ומנזן פקדיו ששה וארבעים
39 הלכות קריאת שמע - ארבעה פרקים. הלכות תפלה
40 ובכרת פהנים - חמשה עשר פרקים. הלכות תפלין
41 ומזוזה וספר תורה - עשרה פרקים. הלכות ציצית -
42 שלשה פרקים. הלכות ברכות - אחד עשר פרקים.
43 הלכות מילה - שלשה פרקים.
44 נחלתי עדותיך לעולם, פי ששון לפי המה

ספר שלישי והוא ספר זמנים

45 הלכותיו עשר. וזה סדורן: א. הלכות שבת. ב.
46 הלכות ערובין. ג. הלכות שביתת עשור. ד. הלכות
47 שביתת יום טוב. ה. הלכות חמץ ומצה. ו. הלכות
48 שופר וספה ולולב. ז. הלכות שקלים. ח. הלכות
49 קדוש החדש. ט. הלכות תענית. י. הלכות מגלה
50 ונחנה.

הלכות שבת

51 יש בכללן חמש מצות. שתי מצות עשה, ושלוש
52 מצות לא-תעשה, וזהו פרטן: א) לשבת בשביעי.
53 ב) שלא לעשות בו מלאכה. ג) שלא לענש בשבת.
54 ד) שלא לצאת חוץ לגבול בשבת. ה) לקדש את
55 יום השבת בזכירה.

~ נקודות משיחות קודש ~

סדר המועדים בתורה הוא לפי סדר החדשים מניסן
והלאה. ולאחר הקדמת מצוות שבת, מזכירה התורה את
מצוות הפסח, מצוות הקרבת העומר, ספירת העומר,
הקרבת שתי הלחם שבחג השבועות ומקרא קודש שבו,
ר"ה, יוהכ"פ וסוכות. וכתב הרמב"ם ש"הלך רבינו הקדוש
אחר פרשת המועדות דאמור", ולכן התחיל במסכת שבת,
ואחר' מסכת עירובין (שהוא מעניין השבת) סידר מסכת
פסחים וכו'.

אבל בספר ה"יד החזקה" שינה הרמב"ם וסידרם באופן
אחר. בתחילת ספר זמנים, סידר שבת ועירובין (כבמשנה),
ולאח"כ שביתת העשור (יוה"כ), שביתת יו"ט, חמץ ומצה,
שופר, סוכה, לולב וכו'. וגם על פי הסברו של ה'מגיד
משנה' שסדרן הרמב"ם על-פי סדר חומרתן של המועדים,

1 יהושע בן-נון' עד וגם נמגו כל-יושבי וגו'
2 ביהושע⁵⁷. ויקח קרח - ויאמר שמואל אל-העם
3 עד כי לא יטוש ה' את-עמו' בשמואל⁵⁸. זאת חקת
4 התורה - ויפתח הגלעדי' עד מימים ימימה'
5 בשפטים⁵⁹. וירא בלק - והיה שארית יעקב' עד
6 והצנע לכת עם-אלהיך' בתרי-עשר⁶⁰. פינחס - וינד
7 ה' היתה אל-אליהו' עד ויגם וילך אחרי אליהו'
8 במלכים⁶¹. ראשי המטות - ויתן משה למטה בני-
9 ראובן' עד ויחלקו (מחלק) את-הארץ' ביהושע⁶².
10 אלה מסעי - אלה הנחלות' עד ויתנו בני-ישראל
11 ללוי' ביהושע⁶³.

(54) (הושע ב, א-כב). (55) (יג, ב-כד). (56) (זכריה ב, יד
— ד-ט). (57) ב, א עד סוף הפרק. (58) (שמואל א-א, יא, יד
— יב, כב). (59) (יא, א עד סוף הפרק). (60) (מכה ה ו
— ז. ח). (61) (מלכים א-א, יח, מו — יט, כא). (62) (יג, טו
— יד, ה). (63) (יט, נא — כא ג).

12 אלה הדברים - אשר דבר ה' אל ישראל' עד
13 והייתם לי לעם' בירמיה⁶⁴. ואתחנן - ואתפלל
14 אל-ה' אחרי תתי את-ספר המקנה' עד 'שדות בוסף
15 יקנו' בירמיה⁶⁵. והיה עקב - הלך וקראת באזני
16 ירושלמים' עד 'והתברכו בו (כל) גוים ובו יתהללו'
17 בירמיה⁶⁶. ראה אנכי - הנה ימים באים נאם ה'
18 והקמתי' עד 'אם-יפתר איש במסתרם' בירמיה⁶⁷.
19 שפטים - ויהי כאשר זמן שמואל' עד ויאמר
20 שמואל אל-אנשי ישראל לכו' בשמואל⁶⁸. כי-תצא
21 - ויאספו פלשתים את-מחניהם' עד 'וה' יהיה
22 עמך' בשמואל⁶⁹. והיה כי-תבוא - אז יבנה יהושע
23 מזבח' עד 'ולא היה פיום ההוא' ביהושע⁷⁰. אתם
24 נצבים - ויאסף יהושע את-כל-שבטי ישראל' עד
25 'כרמים וזיתים אשר לא נטעתם' ביהושע⁷¹. האזינו
26 - ולקחתי אני מצמרת הארז' עד 'והשיבו וחינו'
27 ביחזקאל⁷². וזאת הברכה - ויהי אחרי מות משה
28 עבד ה' ומדלג עד 'ויהי ה' את-יהושע' ביהושע⁷³.
(64) (ל, ד-כב). (65) (לב, טז עד סוף הפרק). (66) (ב, א
— ד, ב). (67) (כג, ה-כד). (68) (ח, א, עד סוף הפרק).
(69) (יז, א-לז). (70) (ח, ל — י, יד). (71) (כד, א-ג).
(72) (יז, כב — יח, לב). (73) (א, א עד סוף הפרק ומדלג
לפרק ו, כז).

29 כל שבת שקורין בה שתי פרשיות⁷⁴ מפטירין בה
30 מענין פרשה אחרונה. וזו המנהג ברב המקומות.
31 וכן נהגו רב העם להיות מפטירין בנחמות ישעיהו
32 מאחר תשעה באב עד ראש השנה. בשבת שאחר
33 תשעה באב - נחמו נחמו עמי⁷⁵. בשנה - ויתאמר
34 ציון⁷⁶. בשלישית - עניה סערה⁷⁷. ברביעית -
35 'אנכי אנכי הוא מנחמכם'⁷⁸. בחמישית - 'קומי
36 אורי'⁷⁹. בששית - 'רני עקרה'⁸⁰. בשביעית - 'שוש
37 אשיש בה'⁸¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא שבית-דין מקדשים חדשים ומעברים שנים, והגם שהחייב הוא על האדם - מ"מ בקיום המצוות דספר זמנים פועל האדם על ה'חפצא' של כל הזמן.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו.

פרק ראשון

(1) כלל בו רבינו דברים כללים כל המלאכות, כדבר שאין מתכוון ומלאכה שאינה צריכה לגופה, ודיני התחלפות הכוונות או שלא נשלמו, ואם נשתתפו שניים בעשיית מלאכה, ודיני המקלקלין והעושין מקצת מלאכה בזדון ומקצתה בשוגג.

- א. שְׁבִיתָהּ בַּשְּׁבִיעִי מִמְּלָאכָה - מִצְוֹת עֲשֵׂה. ¹
- שְׁנָאֵמַר: וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת. ² וְכָל הָעוֹשֶׂה בּוֹ מִלְּאכָה - בָּטֹל מִצְוֹת עֲשֵׂה. ³ וְעֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה. ⁴
- שְׁנָאֵמַר: לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מִלְּאכָה. וּמִהוּ חֵיב עַל עֲשִׂיתָ מִלְּאכָה? אִם עֲשֵׂה בְרִצּוֹנוֹ בְּדוֹן. ⁵ - חֵיב פָּרַת. ⁷ וְאִם הָיוּ שָׁם עֲדִים וְהִתְרָאָה. ⁸ - נִסְקָל. ⁹ וְאִם עֲשֵׂה בַּשְּׁגָגָה. ¹⁰ - חֵיב קֶרֶן חֲטָאת קְבוּעָה. ¹¹

(2) בחר רבינו במקרא זה, אף שנכלל הציווי כמה פעמים בתורה, כי דרכו לבחור את הדרשה הפשוטה והמתקבלת לענין (ראה לחם-משנה הל' שביתת עשור פ"א ה"ו). (3) כתב הרשב"א (יבמות ו' א') בשם רבו, כי מצות-עשה של "תשבות" היא דוקא במלאכה גמורה שעליה עובר על ל"ת של "לא תעשה כל מלאכה", אבל באיסורי שבת שאינם נכללים בל"ת, אין 'עשה' זו. אבל לא כן דעת הרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא כג, כד): "שנצטווין מן התורה להיות לנו מנוחה אפילו מן הדברים שאינן מלאכה, לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות, ולמלא החבית יין ולפנות הכלים והאבנים מבית לבית וממקום למקום... ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשולחנים על שלחנם והזהובים לפנייהם ויהיו הפועלים משכימים למלאכתם ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהם שבכל זה אין משום מלאכה, לכך אמרה התורה - שבתון, שיהיה יום שביתה ומנוחה, לא יום טורח מלאכה". וראה להלן פכ"א ה"א. (4) פרט לדברים האסורים בשבת, ואין הוא עושה מלאכה, כגון: דיבור (פרק כד) או שביתת עבדים והבהמות (פרק כ). (5) פרט לאנוס. (6) פרט לשוגג. (7) מבואר בהל' תשובה פרק ח, א. (8) ששני עדים התרו בו: "אומרינן לו פרוש או אל תעשה, שזו עבירה היא, וחייב אתה עליה מיתת בית-דין, והעובר השיב: על מנת כן אני עושה" (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (9) ראה שם פט"ו. (10) שלא ידע שהיום שבת, או שלא ידע שמלאכה זו אסורה בשבת, או שלא ידע שבשבת חייבים על עבירת מלאכה זו כרת (הל' שגגות פ"ז). (11) בניגוד לקרבן עולה ויורד, שחלוק קרבן עשיר משל עני, אבל כאן קרבנו קבוע, ומבואר בהל' שגגות פ"א, ה"ד.

- ב. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּהִלְכּוֹת שֶׁבֶת שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּכָר ⁸
- זֶה חֵיב - הֵרִי זֶה חֵיב פָּרַת. וְאִם הָיוּ שָׁם עֲדִים ⁹

הרי אינו מובן במה נחשב סדר זה יותר מהסדר שסידרה התורה (והמשנה), ובנוסף מדוע סידר הל' קידוש החודש קרוב לסוף הספר, והלא קביעות כל המועדים תלויה בקידוש החודש. ומבאר זה על-פי הפסוק שהביא הרמב"ם ככותרת לספר זמנים "נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה", שלכאורה אינו מתאים לספר זמנים, המדבר ב"כל המצוות שהן בזמנים ידועים", היינו מצוות שחיובן אינו תמידי אלא בזמנים מסויימים - שבת, יוה"כ, יו"ט, סוכה, לולב וכו' - ואילו הפסוק "נחלתי עדותיך לעולם כו'" מדגיש את התמידיות שבמצוות, היפך מצוות אלו שהן בזמנים ידועים. ועוד, שהרמב"ם עצמו מדגיש חילוק זה בין ספר אהבה ש"אכלול בו כל המצוות שהן תדירות שנצטווין בהן כדי לאהוב את המקום ולזכרו תמיד, כגון ק"ש ותפילין כו'", משא"כ בספר זמנים "אכלול בו כל המצוות שהן בזמנים ידועים" כנ"ל.

והביאור: במצוות שחיובן הוא לפי הזמן, יש שני פרטים: חלות המצווה על הזמן - שנהיה זמן של מצוה, וחלות החיוב על האדם. כשציוותה התורה על המועדות - קידשה את הזמן, ולכן הקדימה לפרשת המועדות ואמרה: "אלה מועדי ה' מקראי קודש... אלה הם מועדי" כלומר, שיש ימים מיוחדים הנבדלים משאר הימים בהם על האדם לקיים מצוות.

אבל דיני המועדות כפי שנסדרו ברמב"ם בספר ה'יד' שהוא ספר "הלכות הלכות" הם בסדר של חיובי הגברא, ולכן סידר את החיובים החמורים תחילה. מתחיל באזהרות ואיסורים, שבת ואח"כ שביתת העשור, כי "כל מלאכה שחייבין על זדונה בשבת סקילה, חייבין על זדונה בעשור כרת כו'", והלכות שביתת יו"ט כי א' וז' של פסח, וא' וח' של סוכות, חג השבועות ור"ה כולם שווים שאסורין בכל מלאכה חוץ ממלאכת אוכל נפש, ואח"כ חיובי וקיומי המצוות שבמועדים. לכן גם קורא את הל' יוה"כ שביתת העשור, שמורה על חיוב הגברא' בשביתה, ואת הל' פסח קרא "חמץ ומצה" על שם חיוב הגברא' להישמר מחמץ ולאכול מצה.

וזוהו שמקדים הרמב"ם להדגיש בפסוק "נחלתי עדותיך לעולם... כו'" כי אף שחיובים אלו הם בזמנים קבועים וידועים, הרי שגם הם חיובים תמידיים: "נחלתי עדותיך לעולם", והאזהרה של שביתת שבת ויו"ט "משעבדת את הגברא' לא רק באותם זמנים אלא לעולם. וכפי' הרד"ק על פסוק זה: "שכמו נחלה הם לי...שאני מוחזק בהם כאדם המוחזק בנחלתו לעולם, שלא אצא מהם שעה אחת שלא אחזיק בהם".

ולכן לא הקדים הרמב"ם את הל' קידוש החודש בתחילת ספר זמנים, להשמיענו שעיקר החידוש בספר זמנים הוא

- 1 וְהִתְרָאָה - חֵיב סְקִילָהּ. וְאִם הָיָה שׁוּגֵג - חֵיב חֲטָאת¹².
2
3 ג. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה פְּטוּר - הָרִי זֶה
4 פְּטוּר מִן הַכֶּתֶר וּמִן הַסְּקִילָה וּמִן הַקָּרֶבֶן; אֲבָל אִסּוּר
5 לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ דָּבָר בְּשַׁבָּת¹³. וְאִסּוּרוֹ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים¹⁴,
6 וְהוּא הַתְּרָקָה מִן הַמְּלָאכָה. וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בְּזֵדוֹן, מִכֵּין
7 אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדוּת¹⁵. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין עוֹשִׂין
8 כֶּף וְכֶף" אוֹ "אִסּוּר לַעֲשׂוֹת כֶּף וְכֶף בְּשַׁבָּת" - הָעוֹשֶׂה
9 אוֹתוֹ דָּבָר בְּזֵדוֹן, מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדוּת.

(12) כריתות ב. סנהדרין נג. (ובשבת ו: אמר רב, מצאתי מגילת סתרים בי רבי חייא וכתוב בה: איסי בן יהודה אומר, אבות מלאכות - ארבעים חסר. אך אינו חייב על אחת מהן (לפי ה'תוספות' הכוונה לסקילה) ואין אנו יודעים על איזה מהם אינו חייב, רק הוצאה והכנסה ברור לנו שאינה בגדר הספק, לפי זה לא יתכן דינו של רבינו שיהא חייב אלא אם עשה שתי מלאכות, ואז חייב על אחת מהן בודאי - הגהות הגאון רבי ישעיהו פיק.
(17) בלשון התלמוד: דבר שאינו מתכוין. (18) מחלוקת בין רבי יהודה ורבי שמעון (שבת מא: כתובות ח: ועוד) והלכה כרבי שמעון שמותר. (19) בין גדולים בין קטנים, אפילו במקום בלתי מרוצף, שדרך אגב נעשה חריץ בקרקע; בנוסח כת"י התימנים, כתוב "כסא ומגדל" (מין תיבה גבוהה שישימו בה דברים לשמירה). (20) ומותר גם לרבע הבית, דחינו להזות מים על קרקע הבית שלא יעלה אבק (או"ח סי' שלז). (21) שהוא אב מלאכה, ראה להלן פרק ז. (22) בין לחים ובין לבשים, ואפילו הולך יחף. (23) התולש הוא תולדה של מלאכת קוצר. (24) ראה להלן פרק ח. (25) תולדה דגוזז, ראה פ"ט.

1. אֲבָל עֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, וְנַעֲשִׂית בְּגִלּוֹ מְלָאכָה שְׁוֹדָא
2 תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבִּיל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה - אָף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִתְּכֵן
3 לָהּ²⁶, חֵיב²⁷; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שְׂאֵי אֶפְשָׁר שְׁלֹא תַעֲשֶׂה
4 אוֹתָהּ מְלָאכָה. בִּיזָד? הָרִי שֶׁצָּרִיף לְרֹאשׁ עוֹף לְצַחֵק
5 בּוֹ הַקָּטָן, וְחִתָּף רֹאשׁוֹ בְּשַׁבָּת - אָף-עַל-פִּי שְׂאֵין סוֹף
6 מִגְּמָתוֹ לְהַרְיֵגַת הָעוֹף בְּלֶבֶד, חֵיב; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ,
7 שְׂאֵי אֶפְשָׁר שֶׁיִּחַתָּף רֹאשׁ הַחִי וְיַחֲיָה, אֲלֵא הַמּוֹת בָּא
8 בְּשִׁבִּיל²⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(13) שבת ג, ע"א. ודף קז, ע"א. (14) מדברי חכמים. החכמים הראשונים נקראו סופרים, כמו: עזרא הכהן הסופר, סופר דברי מצות ה' וחוקיו על ישראל (עזרא ז), ומשפחות סופרים יושבי יעבץ (דברי הימים-א, ב) וב'ירושלמי' (שקלים פ"ה ה"א) מפרש: "למה נקראו סופרים? - אלא שעשו את התורה ספורות ספורות". וב'בבלי' (קידושין ל:): "לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה". (15) מלקות מדרבנן. בית-דין מכין אותו מכת מדרות כפי מה שיראו (ראה הל' עדות פ"ח, ה"ו) והגאונים פירשו מכת מדרות - מכת מוסר, להחזירו למוטב (תשובות הגאונים, סלוניקי סי' טו); לדעת רש"י (יבמות פג) היא י"ג מכות, שליש של תורה. והרשב"א בתשובה כתב שהיא ל"ט, שכל שתיקנו רבנן, כעין דאורייתא תיקנו.

- ז. כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, אָף-עַל-פִּי שְׂאֵינוֹ
2 צָרִיף לְגוּפָהּ שֶׁל מְלָאכָה - חֵיב עָלֶיהָ²⁹. בִּיזָד? הָרִי
3 שֶׁכֶּפֶה אֶת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיף לְשָׂמֵן אוֹ לְפִתִּילָהּ,
4 כְּדֵי שְׁלֹא יֵאבֵד אוֹ כְּדֵי שְׁלֹא יִשְׂרֹף, אוֹ כְּדֵי שְׁלֹא
5 יִבָּקַע חֲרֹשׁ שֶׁל גֵּר - מִפְּנֵי שֶׁהַכֶּבּוֹי מְלָאכָה, וְהָרִי
6 נִתְּכֵן לְכַבּוֹת, וְאָף-עַל-פִּי שְׂאֵינוֹ צָרִיף לְגוֹף הַכֶּבּוֹי,
7 וְלֹא כֶּפֶה אֲלֵא מִפְּנֵי הַשָּׂמֶן אוֹ מִפְּנֵי הַחֲרָשׁ³⁰ אוֹ
8 מִפְּנֵי הַפִּתִּילָהּ, הָרִי זֶה חֵיב. וְכֵן הַמַּעֲבִיר אֶת הַקּוֹץ
9 אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, אוֹ הַמְּכַבֶּה אֶת הַנֶּחֱלֶת,
10 כְּדֵי שְׁלֹא יִזְקוּ בָּהֶן רַבִּים - חֵיב³¹. וְאָף-עַל-פִּי
11 שְׂאֵינוֹ צָרִיף לְגוֹף הַכֶּבּוֹי אוֹ לְגוֹף הַהַעֲבָרָה, אֲלֵא
12 לְהַרְחִיק הַהֶזֶק, הָרִי זֶה חֵיב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(29) מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון (שבת עג:): ופסק רבינו כרבי יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. אבל חולקים (רוב הראשונים) על זה, רבינו חננאל, הראב"ד, - ברי"ף אין הכרע - הרשב"א וה'שולחן ערוך' אור"ח סי' רעח, וסוברים כרבי שמעון שפטור - אבל אסור מדרבנן. (30) מגורה של חרס, שהנר דולק בתוכה (שבת כט).

(12) כריתות ב. סנהדרין נג. (ובשבת ו: אמר רב, מצאתי מגילת סתרים בי רבי חייא וכתוב בה: איסי בן יהודה אומר, אבות מלאכות - ארבעים חסר. אך אינו חייב על אחת מהן (לפי ה'תוספות' הכוונה לסקילה) ואין אנו יודעים על איזה מהם אינו חייב, רק הוצאה והכנסה ברור לנו שאינה בגדר הספק, לפי זה לא יתכן דינו של רבינו שיהא חייב אלא אם עשה שתי מלאכות, ואז חייב על אחת מהן בודאי - הגהות הגאון רבי ישעיהו פיק.

- ג. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה פְּטוּר - הָרִי זֶה
פְּטוּר מִן הַכֶּתֶר וּמִן הַסְּקִילָה וּמִן הַקָּרֶבֶן; אֲבָל אִסּוּר
לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ דָּבָר בְּשַׁבָּת¹³. וְאִסּוּרוֹ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים¹⁴,
וְהוּא הַתְּרָקָה מִן הַמְּלָאכָה. וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בְּזֵדוֹן, מִכֵּין
אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדוּת¹⁵. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין עוֹשִׂין
כֶּף וְכֶף" אוֹ "אִסּוּר לַעֲשׂוֹת כֶּף וְכֶף בְּשַׁבָּת" - הָעוֹשֶׂה
אוֹתוֹ דָּבָר בְּזֵדוֹן, מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדוּת.

(13) שבת ג, ע"א. ודף קז, ע"א. (14) מדברי חכמים. החכמים הראשונים נקראו סופרים, כמו: עזרא הכהן הסופר, סופר דברי מצות ה' וחוקיו על ישראל (עזרא ז), ומשפחות סופרים יושבי יעבץ (דברי הימים-א, ב) וב'ירושלמי' (שקלים פ"ה ה"א) מפרש: "למה נקראו סופרים? - אלא שעשו את התורה ספורות ספורות". וב'בבלי' (קידושין ל:): "לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה". (15) מלקות מדרבנן. בית-דין מכין אותו מכת מדרות כפי מה שיראו (ראה הל' עדות פ"ח, ה"ו) והגאונים פירשו מכת מדרות - מכת מוסר, להחזירו למוטב (תשובות הגאונים, סלוניקי סי' טו); לדעת רש"י (יבמות פג) היא י"ג מכות, שליש של תורה. והרשב"א בתשובה כתב שהיא ל"ט, שכל שתיקנו רבנן, כעין דאורייתא תיקנו.

- ד. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "מִתֵּר לַעֲשׂוֹת כֶּף וְכֶף" - הָרִי
זֶה מִתֵּר לְכַתְּחִלָּה. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵינוֹ חֵיב
כְּלוּם" אוֹ "פְּטוּר מִכְּלוּם" - אֵין מִכֵּין אוֹתוֹ כָּלָל¹⁶.

(16) יש צד איסור בעשייתו, אבל אין מכין אותו (כסף-משנה). ראה מועד קטן יב.

- ה. דְּבָרִים הַמְּתָרִים לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת, וּבִשְׁעַת עֲשִׂיתָן
אֶפְשָׁר שֶׁתַּעֲשֶׂה בְּגִלְלָן מְלָאכָה וְאֶפְשָׁר שְׁלֹא תַעֲשֶׂה
- אִם לֹא נִתְּכֵן לְאוֹתָהּ מְלָאכָה¹⁷, הָרִי זֶה מִתֵּר¹⁸.
בִּיזָד? גּוֹרֵר אָדָם מָטָה וְכַסָּא וְסַפְסָל¹⁹ וְכִיּוּצָא בָּהֶן²⁰
בְּשַׁבָּת, וּבִלְבֶּד שְׁלֹא יִתְּכֵן לְחַפְּרֵי חָרִיץ בְּקֶרֶקַע
בְּשַׁעַת גְּרִירָתוֹ. וְלִפְיָכָה אִם חָפְרוּ הַקָּרָע - אֵינוֹ
חוֹשֵׁשׁ בָּכָה, לְפִי שְׁלֹא נִתְּכֵן. וְכֵן מִהֵלֶךְ אָדָם עַל
גִּבִּי עֹשִׁים²² בְּשַׁבָּת, וּבִלְבֶּד שְׁלֹא יִתְּכֵן לַעֲקוֹר²³
אוֹתָן. לְפִיכָה אִם נַעֲקְרוּ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְרוֹחֵץ יָדָיו
בַּעֲפֵר הַפְּרוֹת וְכִיּוּצָא בּוֹ²⁴, וּבִלְבֶּד שְׁלֹא יִתְּכֵן
לְהַשִּׁיר הַשְּׁעָרִים²⁵. לְפִיכָה אִם נָשָׂר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְכֵן

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באופן זה פטור מקרבן; בכת"י התימנים, הנוסח: "מין המלאכה" במקום "מן".

יא. אַבְלָה⁴⁰ אִם נִתְּפֵן לְהַדְלִיק רִאשׁוֹנָה וּלְכַבּוֹת שְׁנִיָּה 25
אֲחֵרִיָּה, וְנִהְפֵּךְ הַדְּבָר וּכְבָּה רִאשׁוֹנָה וְאַחֵר כֶּף 26
הַדְּלִיק שְׁנִיָּה אֲחֵרִיָּה - פָּטוּר. כֶּפֶה זֶה וְהַדְּלִיק זֶה 27
בְּנִשְׁמִימָה אַחַת - חֵיֵב; שְׂאֵף-עַל-פִּי שְׁלֹא הִקְדִּים 28
הַהַדְּלָקָה, הֵרִי זֶה לֹא אַחֵר אוֹתָהּ, אֲלֹא שְׁתִּיָּהּ 29
כְּאַחַת, וּלְפִיקָהּ חֵיֵב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזָה. וְכָל 30
הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמַתְעֶסֶק וְלֹא נִתְּפֵן לָהּ⁴¹ - פָּטוּר. 31

(40) בנוסח אחר: "אבל אם היה נר אחד דולק ונר אחד כבה, ונתכוון להדליק ראשונה" (מעשה רוקח). (41) כריתות כ, ע"א. מהמקרא (ויקרא ד, כג): "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה", נדרש בכריתות יט. פרט למתעסק, דהיינו בין שהתכוון לאותה פעולת האיסור בגוף אחר, או שהתכוון לפעולת איסור אחר אפילו באותו הגוף, או שלא התכוון לפעולת איסור כלל, בכלום נקרא מתעסק, וכשעשה פטור מקרבן.

יב. כָּל הַמִּתְּפֵן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְנַעֲשִׂית בְּיֹתֵר עַל 32
כּוֹנֵנוֹ - חֵיֵב; בְּפָחוֹת מִכּוֹנֵנוֹ - פָּטוּר. כִּיצַד? הֵרִי 33
שֶׁנִּתְּפֵן לְהוֹצִיא מִשָּׂא לְאַחֲרָיו⁴², וְכֹא לֹא לְפָנָיו - 34
חֵיֵב; שֶׁהֵרִי נִתְּפֵן לְשִׁמְיָהּ פָּחוֹתָהּ, וְנַעֲשִׂית שְׁמִיָּהּ 35
מַעֲלָה. אַבְל אִם נִתְּפֵן לְהוֹצִיא לְפָנָיו, וְכֹא לֹא לְאַחֲרָיו 36
- פָּטוּר; שֶׁהֵרִי נִתְּפֵן לְהוֹצִיא בְּשִׁמְיָהּ מַעֲלָה, 37
וְהוֹצִיא בְּשִׁמְיָהּ פָּחוֹתָהּ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזָה. 38

(42) מבואר בשבת צב: (במשנה וגמרא שם).

יג. הִיָּה חֲגוּר בְּסֵנֶר וְהַשְׁלִיךְ הַמִּשָּׂא בֵּין בִּשְׂרֹו 39
וּחְלִיקֹו - בֵּין שָׂבָא זֶה הַמִּשָּׂא, שֶׁדִּרְכּוֹ לְהוֹצִיאֹו 40
בְּדֶרֶךְ הַזֹּאת, לְפָנָיו, בֵּין שָׂבָא לְאַחֲרָיו - חֵיֵב, שֶׁכֵּן 41
דִּרְכּוֹ לְהִיּוֹת חוּזְרִי⁴³. 42

(43) וידע מתחילה שיתהפך סביב, ונתקיימה מחשבתו הראשונה.

יד. כָּל הַמִּתְּפֵן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשִׁבְתּוֹ, וְהִתְחִיל בָּהּ 43
וַעֲשֶׂה בְּשַׁעוֹר⁴⁴ - חֵיֵב, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא הִשְׁלִים כָּל 44
הַמְּלָאכָה שֶׁנִּתְּפֵן לְהַשְׁלִימָהּ. כִּיצַד? הֵרִי שֶׁנִּתְּפֵן 45
לְכַתֵּב אֲגֻרָת אוֹ שֹׁטֵר בְּשִׁבְתּוֹ - אֵין אוֹמְרִים: לֹא 46
יִתְחַיֵּב זֶה עַד שֶׁיִּשְׁלִים חֲפָצוֹ וְיִכְתֹּב כָּל הַשֹּׁטֵר אוֹ 47
כָּל הָאֲגֻרָת, אֲלֹא מִשִּׁיכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת⁴⁵ חֵיֵב. וְכֵן 48
אִם נִתְּפֵן לְאַרְגֵּ בְּגָד שְׁלֵם - מִשִּׁיאָרְגֵּ שְׁנֵי חוּטִין⁴⁵ 49
חֵיֵב. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּתְּפֵן לְהַשְׁלִים הַבְּגָד, הוֹאִיל 50
וַעֲשֶׂה בְּשַׁעוֹר כְּכֻנָּה - חֵיֵב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזָה. 51

(44) רבינו הביא להלן מפרק ח ואילך, שיעור כל מלאכה שחייבים עליה, ואם עשה פחות מכשיעור, לדעת רש"י בשבת עד. אסור מן התורה כרבי יוחנן שאמר (יומא עד) חצי שיעור אסור מן התורה ואין בו עונש. וראה ב'חכם צבי' סי' פו. (45) שיעור שחייבים עליו במלאכה זו, ראה להלן פ"ו ופ"א (שבת קג).

(31) אולם לפי ההלכה שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור - ראה אות כח - בזה מותר לכתחילה, כדי שלא יזקו בהם רבים (או"ח סי' שלד).

ח. כָּל הַמִּתְּפֵן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְנַעֲשֶׂה לֹו מְלָאכָה 1
אַחֶרֶת שְׁלֹא נִתְּפֵן לָהּ - פָּטוּר עָלֶיהָ³², לְפִי שְׁלֹא 2
נַעֲשִׂית מִחֻשְׁבָּתוֹ. כִּיצַד? זֶרֶק אֶבֶן אוֹ חֵץ בִּפְחָרוֹ אוֹ 3
בְּבִהְמָה כְּדִי לְהַרְגֹוֹ³³, וְהִלֵּךְ וְעָקַר אֵילָן שֶׁנִּתְּפֵן³⁴ 4
וְלֹא הָרַג - הֵרִי זֶה פָּטוּר. הֵרִי זֶה קָל וְחֹמֶר, אִם 5
נִתְּפֵן לְאַסוֹר קָל וְנַעֲשֶׂה אֲסוּר חֲמוּר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְּפֵן 6
לְזֶרֶק בְּכֶרֶמְלִית³⁵ וְעִבְרָה הָאֶבֶן לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים - 7
שֶׁהוּא פָּטוּר. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזָה. נִתְּפֵן לַעֲשׂוֹת דְּבָר 8
הַמִּתֵּר וַעֲשֶׂה דְּבָר אֲחֵר³⁶, כְּגוֹן שֶׁנִּתְּפֵן לְחַתֹּךְ אֶת 9
הַתְּלוּשׁ וְחַתֹּךְ אֶת הַמִּחְבֵּר - אֵינוֹ חֵיֵב פְּלוּם. וְכֵן כָּל 10
פְּיוּצָא בָּזָה. 11

(32) במסכת בבא-קמא כז. גבי מלאכת מחשבת אסרה תורה, שיעשה מעשיו כמו שחשב בתחילה לעשות; כתוב במלאכת המשכן (שמות לח) "לעשות בכל מלאכת מחשבת", ולומדים למלאכת שבת הסמוכה, כמו שבמשכן עשו מלאכות מכוונות לפי המחשבה והציור מקודם, כך אין חייבים בשבת אם נשתנה המעשה מכפי המחשבה שבתחילה. (33) עיין להלן פ"א, א. (34) הוא תולדה דקוצר, להלן פ"ח. (35) איסור הוצאה לתוכה הוא רק מדרבנן, להלן פ"ד (ראה שבת עג). (36) בנוסח אחר: "ונעשית מלאכה (האסורה) כגון" (כת"י תימנים: מע"ק).

ט. נִתְּפֵן לְלַקֵּט תְּאֵנִים שְׁחֵרוֹת וְלַקֵּט לְכֻנּוֹת, או 12
שֶׁנִּתְּפֵן לְלַקֵּט תְּאֵנִים וְאַחֵר כֶּף עֲנָבִים, וְנִהְפֵּךְ הַדְּבָר 13
וְלַקֵּט הָעֲנָבִים בְּתַחֲלָה וְאַחֵר כֶּף תְּאֵנִים - פָּטוּר. 14
אֶף-עַל-פִּי שֶׁלַקֵּט כָּל מָה שֶׁחֻשְׁב³⁷, הוֹאִיל וְלֹא לַקֵּט 15
בְּסִדֵּר שֶׁחֻשְׁב - פָּטוּר, שֶׁבִּלֹא כְּנָה עֲשֶׂה. שְׁלֹא 16
אֲסָרָה תוֹרָה אֲלֹא מְלָאכָה מִחֻשְׁבָּת³⁸. 17

(37) כריתות יט, ע"א. כרבי יהושע, דאפילו נתכוין לגוף ולמעשה אסור, ועשה מלאכה אחרת האסורה - נקרא מתעסק ופטור (ראה אות לא). (38) בנוסח אחר, נוסף כאן: "והרי הוא כמתעסק, שהרי לא ידע בעת שלקט שעבר על מחשבתו".

י. הִיּוֹ לְפָנָיו שְׁתֵּי גִירוֹת דּוֹלָקוֹת אוֹ כְּבוֹיּוֹת, נִתְּפֵן 18
לְכַבּוֹת זֶה וּכְבָּה אֶת זֶה, לְהַדְלִיק זֶה וְהַדְלִיק אֶת זֶה - 19
חֵיֵב; שֶׁהֵרִי עֲשֶׂה מִן הַמְּלָאכָה שֶׁחֻשְׁב לַעֲשׂוֹתָהּ³⁹. 20
הָא לְמָה הוּא דוּמָה? לְמִי שֶׁנִּתְּפֵן לְלַקֵּט תְּאֵנָה זֶה 21
וְלַקֵּט תְּאֵנָה אֲחֵרָה, אוֹ לְמִי שֶׁנִּתְּפֵן לְהָרַג אֶת זֶה 22
וְהָרַג אֶת זֶה; שֶׁהֵרִי נַעֲשִׂית מְלָאכָה שֶׁחֻשְׁב 23
לַעֲשׂוֹתָהּ. 24

(39) כריתות כ, ע"א. דעת רבינו היא דאם נתכוין לגוף ולמעשה אחד באופן האסור, ועשה אותו המעשה באופן האסור בגוף אחר - חייב, אבל הראב"ד השיג עליו, וכן דעת ה'תוספות' בשם רבינו-תם (שבת עב. סנהדרין סב.) שגם

טו. פל מלאכה שהיחיד יכול לעשות אותה לבדו, ועשו אותה שנים בשתפות - בין שעשה זה מקצתה וזה מקצתה⁴⁶, כגון שעקר זה החפץ מרשות זו, והניחו השני ברשות אחרת⁴⁷, בין שעשו אותה שניהם באחד מתחלה ועד סוף, כגון שאחזו שניהם בקלמוס וכתבו או אחזו בכר והוציאוהו מרשות לרשות⁴⁸ - הרי אלו פטורין.

46 שבת ב. וג. נלמד בברייתא ממקרא (ויקרא ד, כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה ואשם", העושה את כולה ולא העושה את מקצתה - יחיד ועשה אותה - חייב, שנים ועשו אותה - פטורין. (47) להלן פ"ג מבואר כי אין חייב על הוצאה אלא אם עוקר חפץ מרשות זו ומניח ברשות השניה. (48) ראה להלן פ"ג על אלו רשויות חייב בשבת.

1 טז. ואם אין אחד מהן יכול לעשותה לבדו עד שיצטרפו, כגון שנים שאחזו קורה והוציאוהו לרשות הרבים - הואיל ואין כח באחד מהן לעשותה לבדו, ועשו אותה בשתפות מתחלה ועד סוף, שניהן חייבין, ושעור אחד לשניהן⁴⁹. הנה כח באחד להוציא קורה זו לבדו, והשני אינו יכול להוציאה לבדו, ונשתתפו שניהם והוציאוה - זה הראשון שיכול חייב, והשני מסייע הוא, ומסייע אינו חייב כלום. וכן כל פיוצא בזה.

17 יז. פל המקלקלין פטורין⁵⁰. ביצד? הרי שחבל בחרבו או בבקמה דרך השתתה, וכן אם קרע בגדים או שרפן או שבר פלים דרך השתתה - הרי זה פטור. חפר גמא ואינו צריך אלא לעפרה⁵¹ - הרי זה מקלקל ופטור. אף-על-פי שעשה מלאכה, הואיל וכוונתו לקלקל - פטור.

18 פ"ז. פל המקלקל על מנת לתקן - חייב. ביצד? הרי שפסח פדי לבנות במקומו, או שפחק פדי לכתב במקום שפחק, או שחפר גמא פדי לבנות בתוכה יסודות, וכל פיוצא בזה - חייב⁵². ושעורן פשעור המתקן.

19 (49) דין זה שנוי במחלוקת (שבת צג): בין רבי יהודה, רבי מאיר ורבי שמעון, ופסק רבינו כיחיד נגד רבים.

20 יז. פל המקלקלין פטורין⁵⁰. ביצד? הרי שחבל בחרבו או בבקמה דרך השתתה, וכן אם קרע בגדים או שרפן או שבר פלים דרך השתתה - הרי זה פטור. חפר גמא ואינו צריך אלא לעפרה⁵¹ - הרי זה מקלקל ופטור. אף-על-פי שעשה מלאכה, הואיל וכוונתו לקלקל - פטור.

21 (50) רבינו פסק כרבי יהודה (שבת קה:). ודע דלפי מה שאמרנו בתחילת הפרק דכל מקום שכתוב פטור, היינו פטור מעונש ואסור לעשות כן מדרבנן, הוא-הדין במקלקל אסור מדרבנן (הר"ן ורוב הראשונים). (51) אע"פ שנפסקה למעלה ההלכה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, בכל זאת כאן פטור משום שמקלקל הוא.

22 יח. פל המקלקל על מנת לתקן - חייב. ביצד? הרי שפסח פדי לבנות במקומו, או שפחק פדי לכתב במקום שפחק, או שחפר גמא פדי לבנות בתוכה יסודות, וכל פיוצא בזה - חייב⁵². ושעורן פשעור המתקן.

23 (52) משנה (שבת קח:), והטעם הוא כי בשבת "מלאכת מחשבת" אסרה תורה - ראה אות לד - וכיון שכוונתו ומחשבתו על מנת לתקן, חייב אף על הקלקול.

24 יח. פל המקלקל על מנת לתקן - חייב. ביצד? הרי שפסח פדי לבנות במקומו, או שפחק פדי לכתב במקום שפחק, או שחפר גמא פדי לבנות בתוכה יסודות, וכל פיוצא בזה - חייב⁵². ושעורן פשעור המתקן.

25 (52) משנה (שבת קח:), והטעם הוא כי בשבת "מלאכת מחשבת" אסרה תורה - ראה אות לד - וכיון שכוונתו ומחשבתו על מנת לתקן, חייב אף על הקלקול.

53) מקרבן (ראה בשבת קב.). (54) ביאור הלכה זו בתחילת הפרק. וראה מה שכתב רבינו בהל' שגגות פ"ב.

פרק שני

1) כלל בו מה שנדחית שבת מפניו, כפיקוח נפש והחולים, ודיני החיה, והמלחמות וכיוצא באלו הדברים, ומי שאינו יודע מתי הוא שבת, שגם זה הכרח הוא שידחה, כמבואר שם.

א. דחוייה היא שבת אצל ספנת נפשות? כשאר פל המצות³. לפיכך חולה שיש בו ספנה, עושין לו פל צרכיו בשבת⁴ על פי רופא אמן⁵ של אותו מקום. ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק שאינו צריך, וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת ורופא אחר אומר אינו צריך - מחללין עליו את השבת; שספק נפשות דוחה את השבת.

~ נקודות משיחות קודש ~

דחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות.

צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו'" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יומא פה.) אין עליו פירכא - "וחי בהם, ולא שימות בהם" - (הובא ברמב"ם כאן ה"ג).

ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב ש'פיקוח נפש' דוחה שבת מ'וחי בהם, ולא שימות בהם', הרי מפסוק זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא יומא שם) ש'פיקוח נפש' דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדחות מפני 'פיקוח נפש'.

גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד) אלא שבלימוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "...אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם" כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".

והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית 'פיקוח נפש' את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית 'פיקוח נפש' את השבת. בכל המצוות, חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום 'פיקוח נפש' הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחוייה מפני 'פיקוח נפש' אלא שאין כל חיוב על שמירתה,

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

6 מְחַלְלִין. וּמְדַלְקִין לוֹ אֶת הַנֵּר, וּמַכְבִּין מִלְפָּנָיו אֶת
7 הַנֵּר,⁸ וְשׁוֹחֲטִין לוֹ, וְאוֹפִין וּמַבְשְׁלִין, וּמַחְמִין לוֹ
8 חֲמִין, בֵּין לְהַשְׁקוּתוֹ בֵּין לְחִיצַת גּוֹפּוֹ. כָּללוּ שָׁל
9 דָּבָר: שֶׁבֶת לִגְבֵי חוֹלָה שֵׁשׁ בּוֹ סִפְנָה הָרִי הוּא כָּחַל
10 לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן.

(6) התבוננו במחלתו ושיערו. (7) כלומר: שגם בשבת זו ובשבת הבאה צריך לחלל עליו (יומא פד: שבת כט: קכח:).
(8) היינו כשאי אפשר להוציא את החולה למקום אחר או להסתיר ממנו את האור על ידי כפיית כלי עליו, או על ידי הוצאת הנר החוצה, כי מוטב לטלטל מוקצה מלעבור על איסור כיבוי. ראה 'המאירי' שבת כט.

11 ג. פְּשָׁעוּשִׁים דְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עַל
12 יְדֵי נְכָרִים⁹ וְלֹא עַל יְדֵי קִטְנִים וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדִים
13 וְלֹא עַל יְדֵי נָשִׁים¹⁰, כְּדִי שְׁלֹא תִּהְיֶה שֶׁבֶת קִלָּה
14 בְּעֵינֵיהֶם; אֲלָא עַל יְדֵי גְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל וְחַכְמֵיהֶם¹¹.
15 וְאִסּוּר לְהַתְמַהֲמַה¹² בְּחִלּוּל שֶׁבֶת לְחוֹלָה שֵׁשׁ בּוֹ
16 סִפְנָה, שְׁנֹאמֵר: אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם -
17 וְלֹא שִׁמּוֹת בָּהֶם. הֵא לְמַדָּת, שְׁאִין מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה
18 נִקְמָה בְּעוֹלָם¹³, אֲלָא רַחֲמִים וְחֶסֶד וְשְׁלוֹם בְּעוֹלָם.
19 וְאִלּוּ הָאֶפִיקוֹרְסִים¹⁴ שְׁאוּמְרִים שֶׁזֶה חִלּוּל שֶׁבֶת
20 וְאִסּוּר, עֲלִיָּהֶן הַכְּתוּב אוֹמֵר: גַּם אֲנִי נִתְּתִי לָכֶם
21 חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחִיו בָּהֶם¹⁵.

(9) שמא יצא מזה קלקול, אם יראו עכשיו שאין עושין רק על ידי נכרי, יחשבו שיש איסור על ידי ישראל, ולפעמים לא יהיה שם ישראל ויסתכן החולה (ט"ז סי' שכח).
(10) כל זה נאמר אם יש שם אנשים, אבל אם אין שם רק נשים, בוודאי אין להן להמתין לאנשים אלא יעשו הן בזריזות. (ריא"ז). (11) כך ביאר רבינו מה שאמרו (יומא פד:): "ואין עושין דברים הללו אלא על ידי גדולי ישראל", היינו חכמי ישראל, אבל התשב"ץ (ח"א סי' נד) מביא ראיה מלשון ה'ירושלמי' (יומא פ"ח ה) שהכוונה על ישראל גדול בשנים, שלא תאמר שאין פיקוח נפש דוחה שבת על ידי מחוייב במצוות, ולפי דבריו אין לחזור דוקא אחרי חכמי ישראל אלא כל הזריז הרי זה משובת, ולשון ה'ירושלמי': "הנשאל, הרי זה מגונה, השואל הרי זה שופך דמים", שהיה לו לחכם העיר ללמד לבני עדתו ולפרסם ברבים שסכנת נפשות דוחה שבת, וזריזים מקדימים למצוה (בנוסח כ"י התימנים, נוסף כאן: "גדולי ישראל וחכמיהם - ואין מורין לנשים לעשות דברים האלו"). (12) מכל-מקום לא יהא אדם מבעית את נפשו מכל פחד שוא ולא יהא בהול מכל עלה נדף, ומקום שברי לו שאין סכנה קרובה - לא יחלל שבת בעבירה (או"ח סי' שכח). (13) "כי לא אחפז במות המת נאום ה' אלקים והשיבו וחיו" (יחזקאל יח, לב).
(14) הצדוקים והקראים, שלא האמינו בדרשת חכמינו, ולדעתם אין פיקוח נפש דוחה שבת. (15) על ידי שמאסו חוקתי, חשבו שלא יוכלו לחיות במשפטים שנתתי להם (מלבי"ם שם).

ד. החושש בְּעֵינָיו - וְהוּא, שִׁיָּהֵא בְּשִׁתְיָהֶם אוֹ

ובמקום 'פיקוח נפש' לא ציוותה התורה על השבת כלל. עניין זה מדויק ברמב"ם הל' שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהל' יסודי התורה, המדבר בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "...וחי בהם" ואח"כ את הלימוד "וחי בהם, ולא שימות בהם" כיון שזהו הלימוד המיוחד על כך ש'פיקוח נפש' דוחה את כל המצוות, אבל לעניין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחיה מפני 'פיקוח נפש' אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום 'פיקוח נפש'. בסיבת ההבדל בין 'פיקוח נפש' בשבת ובכל המצוות, יש לומר שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום 'פיקוח נפש' של איש מישראל. זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו'" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן חילול שבת, והשבת היא דחיה אצל 'פיקוח נפש' כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ"וחי בהם" משמע שאין כאן כל חילול שבת, כי זו לא נצטוותה כלל במקום 'פיקוח נפש'.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138)

(2) יומא פה, ע"ב. מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת? שנאמר (ויקרא יח, ה) ושמרתם את חוקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם: רבי שמעון בן מנסיא דורש מהכתוב (שמות לא, טז) ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת, אמרה תורה "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה". אולם פיקוח נפש דוחה שבת, גם אפילו אם ברור לנו שלא יקום מחליו זה, ולא יזכה לשמור עוד שבתות, והצלתו היא רק לחיי שעה, "שמא יעשה תשובה באותה שעה ויתקן מה שחטא בחייו" ('המאירי'). (3) כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ה, ה"א. (4) מלשון רבינו שכתב "דחיה", ולא כתב הותרה, נראה לכאורה כי אם אפשר לעשות בלא חילול שבת, מחוייבים לעשות בהיתר, כי זה הוא ההבדל בין דחיה והותרה (ראה יומא ו'). אבל במקום שיש לחשוש שע"ז יהיה איחור בריפוי - מחללין את השבת. (5) בנוסח אחר: "רופא נאמן" ('מעשה רוקח'): ולאו דוקא מומחה או רופא, אלא אפילו סתם בני אדם חשובים מומחים במקצת, ומחללין על ידיהם (או"ח סי' שכח).

1 ב. אֲמִידוּהוּ⁶ בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת שֶׁהוּא צָרִיךְ לָקֶחַ וְכֵן
2 לְשִׁמְנָה יָמִים - אֵין אוֹמְרִים: נִמְתֵּין עַד הָעֶרֶב כְּדִי
3 שְׁלֹא לְחַלֵּל עָלָיו שְׁתֵּי שִׁבְתוֹת, אֲלָא מִתְחִילִין מֵהַיּוֹם
4 שֶׁהוּא שֶׁבֶת. וּמְחַלְלִין עָלָיו אֶפְלוּ מֵאָה שִׁבְתוֹת. כָּל
5 זֶמֶן שֶׁהוּא צָרִיךְ וְיֵשׁ בּוֹ סִפְנָה אוֹ סִפֵּק סִפְנָה -

ונסיונו רחוק, אבל רפואות בדוקות לכו"ע מותר לו שמסוכן הוא. (27) יומא פד. שבת קכא:
 ז. חולה שאמדהו רופאים להביא לו גרונרות²⁸ אחת, ורצו עשרה בני אדם והביאו לו עשר גרונרות²⁵ בבת אחת - כלן פטורין מכלום²⁹. ואפלו הביאו בזה²⁶ אחר זה, ואפלו הכריא בראשונה; שהרי כלם²⁷ ברשות הביאו.
 28

(28) תאנה יבשה. (29) מנחות סד, ע"א. ויש להם שכר טוב מאת ה' (אור"ח סי' שכח).

ח. חולה³⁰ שהיה צריך לשתי גרונרות, ולא מצאו²⁹ אלא שתי גרונרות בשני עקצין ושלש גרונרות בעקץ אחד - בותרין העקץ שיש בו שלש, אף-על-פי שאין צריכין אלא לשתיים, כדי שלא ירבו³² בבצירה, אלא יכרתו עקץ אחד, ולא יכרתו שניים.
 33 וכן כל פיוצא בזה³¹.
 34

(30) שם. (31) שאלו את הראב"ד: חולה בשבת שצריך לבשר, ומוכן לפניו בשר נבילה, האם עדיף לשחוט בשבילו בשבת ויאכל בשר כשר? והשיב: ישחטו לו ולא יאכילהו נבילות, כי בשחיטה בשבת עובר רק פעם אחת, ובאכילת נבילה עובר על כל כזית וכזית (הרא"ש ביומא). אולם אם צריך בשר לאלתר, יתנו לו מהבא ליד תחלה (אור"ח סי' שכח).

ט. המבשל לחולה בשבת³², ואכל החולה והותר³⁵ - אסור לכריא לאכל מן המותר³³, גזרה שמא ירבה³⁶ בשבילו³⁴. אכל השוחט לחולה בשבת - מתר לכריא³⁷ לאכל ממנו בשר חי³⁵, שאין בדבר תוספת כדי שנגזר שמא ירבה בשבילו. וכן כל פיוצא בזה.
 39

(32) בבא-קמא עא, ע"א. או תלש לו פירות מן האילן (אור"ח סי' שיח). (33) עד מוצאי שבת (חולין טו:). (34) בשביל הכריא. (35) כי לבשלו אסור בשבת, ואין צריך למלחו רק אם רוצה לאכלו על ידי בישול. אבל לאכלו חי, די בהדיחו את הדם שעל פני הבשר מבחוץ (יו"ד סי' סז).

י. חולה³⁶ שאין בו סכנה, עושין לו כל צרכיו על ידי נכרי³⁷. כיצד? אומרים לנכרי לעשות לו, והוא עושה. לבשל לו ולאפות ולהביא רפואה מרשות לרשות וכיוצא באלו. וכן פוחל עיניו³⁸ מן הנכרי בשבת, אף-על-פי שאין שם סכנה. ואם היו צריכים לדברים שאין בהן מלאכה, עושין אותן אפלו ישראל. לפיכך מעלין אותם³⁹ בשבת, ומעלין אנקליו⁴⁰, ומתזירין את השכר⁴¹. וכל פיוצא בזה מתר.
 48

(36) שנפל למשכב שהוא חולי לכל גופו. (37) וכן מותר לחלל עליו את השבת על ידי ישראל באיסור דרבנן (ראה שבת קטט). (38) ביצה כב, ע"א. שם אבקת רפואה על ריסי העינים. (39) עבודה זרה כח, ע"ב. גידי איזנים פעמים

באחת מהם ציר¹⁶, או שהיו דמעות שותתות¹⁷ מהן מרב הקאב, או שהיה דם שותת מהן, או שהיה בהן קדחת¹⁸ וכיוצא באלו - הרי זה בכלל חולים שיש בהן סכנה¹⁹, ומחללין עליו את השבת, ועושין לו כל צרכי רפואה.
 5

(16) ריר הנוטף מהעין. (17) נחלות. (18) חום. (19) ע"ז כח, ע"ב.

ה. וכן אם יש מכה בכלל גופו מן השפה ולפנים - בין בפיו²⁰, בין במעי, בין בכבדו וטחולו, או בשאר מקומות - כל שיש בכללו, הרי זה חולה שיש בו סכנה²¹, ואינו צריך אמד שחליו כבד הוא. לפיכך מחללין עליו את השבת מיד בלא אמירה²². ומכה שהיא בגב היד וגב הרגל - הרי היא כמכה של חלל, ואינה צריכה אמד, ומחללין עליה את השבת. והחם שמסמר²³ את הבשר - כמכה של חלל דמי, ומחללין עליו את השבת²⁴. וכן כל חלי שהרופאים אומרים שזה יש בו סכנה, אף-על-פי שהוא בעור הבשר מבחוץ - מחללין עליו את השבת על פיהם.
 17

(20) עבודה זרה כח, ע"ב. מי שחושש בשינו ומצטער מאד עד שחלה כל גופו, מותר להוציאה על ידי נכרי (אור"ח סי' שכח ב'משנה ברורה'). (21) היינו שנתקלקל אחד מן האברים הפנימיים מחמת מכה או בועה, אבל מיחושים בלבד אין נקראים מכה (הרשב"א והר"ן בשם 'רבינו יונה'). (22) ואם יודעים ומכירים באותו חולי שיכול להמתין ברפואתו ואין בו סכנה, אסור לחלל עליו שבת, אף שהוא מכה של חלל (רשב"א). (23) מלשון "סמר מפחדך בשרי" (תהלים קיט, קכ) שהבשר מתכווץ ומתקשה מפחד או מחום (בכתי' התימנים: מצמר). וכן כל מכה הבאה מכח ברזל, אפילו אינה בחלל הגוף, מחללין עליה את השבת. (24) יומא פב. פג.

ו. הכולע נימא²⁵ של מים - מחמין לו חמין בשבת, ועושין לו כל צרכי רפואה, מפני שהיא סכנת נפשות. וכן מי שנשכו כלב שוטה²⁶ או אחד מזוחלי העפר שממיתין²⁷, אפלו היו ספק ממיתין ספק אין ממיתין - עושין לו כל צרכי רפואה להצילו.
 23

(25) עלוקה דקה שבמים (עבודה זרה יב:). (26) במשנה (יומא פ"ח) כתוב לענין יום כיפור: "מי שנשכו כלב שוטה (מחלת כלבת) - אין מאכילין אותו מחצר הכבד שלו", וביאר רש"י: "אע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו, כיון שאינה רפואה בדוקה וגמורה, אין מתירין לו איסור אכילת בשר טמא. ורבינו בפירוש המשניות, נימק את הדבר באופן אחר: "כי זה אינו מועיל אלא דרך סגולה. ואין עוברין על המצוות אלא בדברים המרפאים בטבע והוא דבר אמיתי הוציאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת, אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתן אסור כי כוחם חלש, אינו מצד הדעת

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

51) האשה היולדת. (52) שבת קט, ע"א. (53) לדברים שחברותיה ואמרות שדבר זה כל היולדות צריכות לכך, ואין כאן רופא או מיילדת לשאלם, אין שומעים ליולדת, שמא אינה מרגישה לשעתה מה שהיא צריכה (הרמב"ן). (54) מצד הלידה, אולם אם יש לה מחלה אחרת מלבד הלידה, אין להשגיח על שיעור ימים אלו, אלא עושים לה עד שתצא מהסכנה. (55) ראה בהלכה י.

יד. עושין מדורה לחמה⁵⁶ ואפלו בימות החמה, מפני שהצנה קשה לחיה הרבה במקומות הקרים. אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה. הקיז דם⁵⁷ ונצטגן - עושין לו מדורה, אפלו בתקופת תמוז⁵⁸. ומרחיצין את הולד בשבת ביום שנולד אחר שחולתין את טבורו, אפלו בחמין שהוחמו בשבת, ומולחין אותו⁵⁹, ומלפפין אותו⁶⁰; מפני שספקה היא לו אם לא יעשו לו כל אלו. וכן מרחיצים אותו לפני המילה ולאחר המילה וביום השלישי⁶¹ למילה בחמין שהוחמו בשבת, מפני הסכנה.

56) שבת קט, ע"א. אם אחזתה צינה, מבעירים לפניו מערכת עצים להתחמם. (57) הוציא דם מהעורק לרפואה ע"י שריטה באיזמל. (58) שהצינה סכנה היא לו (שם). (59) נותנין עליו אבק ההדס וכיוצא מסמים אלו לעדן בשור (פי' המשניות לרבינו, שבת פ"ח). (60) כורכים את הילד בחיתולים כדי ליישר איבריו. (61) שבת קלד, ע"ב. וכל-שכן יום שני (רמב"ן ורשב"א).

טו. האשה שישבה על המשבר⁶² ומתה - מביאין ספין בשבת אפלו דרך רשות הרבים, וקורעין את כרסה ומוציאין את הולד, שמא ימצא חי. שפסק נפשות⁶³ דוחה את השבת, ואפלו לזה שאין חזקתו חי.

62) ערכין ז, ע"א. כסא שהיולדת יושבה עליו בשעת הלידה. (63) ואין נוהגין כן בזמן הזה אפילו בחול, משום דאין בקיאים במיתת האם בזמן קרוב כל כך שאפשר לולד לחיות, ושמא רק נתעלפה, ואם יחתכוה ימיתוה, ובין כך ובין כך ימות הולד ('איסור והיתר' לרבינו יונה מגירונדי).

טז. מפקחין פקוח נפש⁶⁴ בשבת, ואין צריך לטל רשות מבית-דין. והפקדים להציל הנפש - הרי זה משבח. ביצד⁶⁵ ראה תינוק שנפל לים - פורש מצודה ומעלהו, ואף-על-פי שהוא צד הדגים עמו. שמע שטבע תינוק בים, ופרש מצודה להעלותו, והעלה דגים בלבד - פטור מכלום. נתפון להעלות דגים, והעלה דגים ותינוק⁶⁶ - פטור. אפלו לא שמע שטבע - הואיל והעלה תינוק עם הדגים, פטור.

64) עושים פעולה להצלת נפש (יומא פד:). (65) מנחות סד. אבל העלה דגים לבד חייב, כיון שנתכוין לצידה, ראה להלן פרק י.

יז. נפל תינוק לבור - עוקר חליא⁶⁷ ומעלהו,

שיורדים למטה ומתפרקים הלחיים (רש"י). (40) שם, כט, ע"א: "תנוך שכנגד הלב המעכב את הנשימה ומעלים אותו עלי-ידי רפואה" (רש"י). (41) שבת קכח, ע"א. עצם שנשרה.

יא. היולדת בשפורעת לילד - הרי היא בסכנת נפשות ומחללין עליה את השבת⁴². קוראין לה חכמה⁴³ במקום למקום, וחותרים את הטבור, וקורעין אותו⁴⁴. ואם היתה צריכה לגר בשעה שהיא צועקת בחבליה - מוליקין לה את הגר; ואפלו היתה סומא, מפני שדעתה מתישבת עליה בנר ואף-על-פי שאינה רואה. ואם היתה צריכה לשמן וכיוצא בו - מביאין לה. וכל שאפשר לשנות - משנין בשעת הבאה⁴⁵. כגון שתביא לה חברתה פלי תלוי בשערה. ואם אי אפשר - מביאה כדרכה.

(42) שבת קכח, ע"ב. (43) מיילדת. (44) כל האמור בתוכחת יחזקאל, עושים לחיה בשבת: "ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך, ובמים לא רוחצת למשעי" (יחזקאל טז). (45) ואף שבפיקוח נפש מותר לעשות בלא שום שינוי, "כאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי לה, ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו לשנות במקום שאפשר" (מגיד-משנה).

יב. אין מילדין את העובדת פוכים⁴⁶ ומזלות בשבת, ואפלו בשכר⁴⁷; ואין חוששין לאיבה⁴⁸; ואף-על-פי שאין שם חלול. אבל מילדין את בת גר תושב⁴⁹, מפני שאנו מצוין להחיותו⁵⁰; ואין מחללין עליה את השבת.

(46) עבודה זרה כו, ע"ב. בגלל מעשיהם המכוערים הם מחוץ לכל נימוס ותרבות אנושית, שלא קיבלו עליהם את שבע מצוות בני נח, שהם: א) דינים ומשפטים, ב) ברכת השם, ג) עבודה זרה, ד) שפיכות דמים, ה) גילוי עריות, ו) גזל, ז) אבר מן החי (הל' מלכים פ"א, ה"א). (47) ובימות החול, מותר בשכר משום איבה. (48) לשנאה, שיכולה להשתמש ולומר, שאין מיילדים בשבת רק לשומרת שבת (ע"ז שם). (49) גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה ולקיים גם שאר המצוות שנצטוו בהן בני נח, אף שלא מל ולא טבל (פי"ד מאיסור"ב ה"ז). (50) אמרה תורה: "גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה).

יג. חיה⁵¹, משיתחיל הדם להיות שותת עד שתלד, ואחר שתלד עד שלשה ימים⁵² - מחללין עליה את השבת, ועושין לה כל צריקה, בין שאמרה צריכה אני בין שאמרה אני צריכה⁵³. ומשלשה עד שבעה: אם אמרה אני צריכה - אין מחללין עליה את השבת; ואם שתקה, ואין צריך לומר אם אמרה צריכה אני, שמחללין עליה את השבת. ומשבעה ועד שלשים יום - הרי היא כחולה שאין בו סכנה⁵⁴; ואפלו אמרה צריכה אני, אין עושין לה מלאכה אלא על ידי נכרים⁵⁵.

26 כא. נַעֲקְרוּ פֶלֶן מִחֶצֶר זו לַיֵּלָף לְחַצֵּר אַחֶרֶת, וּבָעֵת
27 עֲקִירָתָם פָּרַשׁ אֶחָד מֵהֶן וּנְכַנֵּס לְחֶצֶר אַחֶרֶת, וְנִפְלָה
28 עָלָיו מַפְלָת, וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא - אֵין מִפְקָחִין עָלָיו.
29 שֶׁפִּינּוּ שְׁנַעֲקְרוּ כָלָם, אֵין פָּאן יִשְׂרָאֵל; וְכָל הַפּוֹרֵשׁ
30 מֵהֶן כִּשְׁהוּ מֵהַלְכִין - הָרִי הוּא בְּחֻזְקָת שִׁפְרֵשׁ מִן
31 הָרֵב. לְפִיכָךְ, אִם הִיָּה הָרֵב יִשְׂרָאֵל, אָף-עַל-פִּי
32 שְׁנַעֲקְרוּ כָלָם וּפָרַשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחֶצֶר אַחֶרֶת וְנִפְלָה
33 עָלָיו מַפְלָת - מִפְקָחִין.

34 כב. הַמַּהֲלָךְ בַּמִּדְבָּר⁷⁹ וְלֹא יָדַע מִתִּי הוּא יוֹם שֶׁבֶת
35 - מוֹנֶה מִיּוֹם שִׁשָּׁעָה שָׁשָׁה, וּמִקֹּדֶשׁ שְׁבִיעִי⁸⁰. וּמִבְרָךְ
36 בּו בְּרֻכּוֹת הַיּוֹם⁸¹, וּמִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שֶׁבֶת⁸². וּבְכָל יוֹם
37 וַיּוֹם, וְאִפְלוּ בְּיוֹם זֶה שֶׁהוּא מְקֻדָּשׁ וּמִבְדִּיל בּו, מִתֵּר
38 לוּ לַעֲשׂוֹת כְּדִי פְּרֻנְסָתוֹ בְּלִבָּד, כְּדִי שְׁלֹא יָמוּת⁸³.
39 וְאִסּוּר לוּ לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר עַל פְּרֻנְסָתוֹ, שֶׁכָּל יוֹם וַיּוֹם
40 סֵפֶק שֶׁבֶת הוּא. וְאִם יָדַע שֶׁהוּא שְׁמִינִי לִיצִיאָתוֹ אוֹ
41 חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר לִיצִיאָתוֹ וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה הַמִּנְיָן - הָרִי זֶה
42 מִתֵּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁהָרִי הַדֶּבֶר וְדָאִי
43 שְׁלֹא יֵצֵא בְּשִׁירָא בְּשֶׁבֶת; וְשֶׁאֵר הַיָּמִים חוּץ מִיּוֹם
44 זֶה, עוֹשֶׂה כְּדִי פְּרֻנְסָה בְּלִבָּד.

(79) והוא הדין אם נשבה לבין הגויים ונשכח יום השבת ממנו (ירושלמי). (80) כביראתו של עולם: ימי חול תחילה, ואחרי כן יום השבת (שבת סט.). (81) = קידוש. (82) בכ"י התימנים: "ומבדיל במוצאי שבת". וזה - שמברך ברכת הקידוש בכניסתו וברכת ההבדלה במוצאו - הוא ההיכר של יום השבת שלו מתוך ששת הימים האחרים. (83) אפילו יכול להתענות יום אחד בלי סכנה, אסור לסגף עצמו, כדי שיוכל למהר לצאת מן המדבר ('בגדי ישע' או"ח סי' שמד).

45 כג. עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלֹת שֹׁצְרֵי עַל עֵירוֹת יִשְׂרָאֵל,
46 אִם בָּאוּ עַל עֶסְקִי מִמוֹן - אֵין מִחֲלָלִין עֲלֵיהֶן אֶת
47 הַשֶּׁבֶת, וְאֵין עוֹשִׂין עִמָּהֶן מִלְחָמָה⁸⁴. וּבַעֲרֵי הַסְּמוּכָה
48 לְסִפְרָם⁸⁵ - אִפְלוּ לֹא בָאוּ אֶלָּא עַל עֶסְקִי תִּבְּן וְקֵשׁ,
49 יוֹצֵאִין עֲלֵיהֶן בְּכָלִי זִין⁸⁶, וּמִחֲלָלִין עֲלֵיהֶן אֶת
50 הַשֶּׁבֶת. וּבְכָל מְקוֹם, אִם בָּאוּ עַל עֶסְקִי נִפְשׁוֹת אוֹ
51 שְׁעָרֵי מִלְחָמָה אוֹ שֹׁצְרֵי סֵתֶם - יוֹצֵאִין עֲלֵיהֶן בְּכָלִי
52 זִין, וּמִחֲלָלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשֶּׁבֶת. וּמַצְנֶה עַל כָּל
53 יִשְׂרָאֵל שִׁיכּוֹלִין, לְבּוֹא וּלְצֹאָת וּלְעֹזֵר לְאַחֵיהֶם
54 שֶׁבְּמִצּוֹר וּלְהַצִּילָם מִיַּד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלֹת
55 בְּשֶׁבֶת⁸⁷; וְאִסּוּר לָהֶן לְהַתְמַהֵּמֶה לְמוֹצָאֵי שֶׁבֶת.
56 וּכְשִׁיעִילּוּ אֶת אֲחֵיהֶן, מִתֵּר לָהֶן לְחַזֵּר בְּכָלִי זִין
57 שֶׁלָּהֶן לְמִקּוֹמָם בְּשֶׁבֶת; כְּדִי שְׁלֹא⁸⁸ לְהִכְשִׁילָן לְעֵתִיד
58 לְבּוֹא.

(84) עירובין מה, ע"א. בזמן הזה אפילו באו על עסקי ממון מחללים את השבת ויוצאים עליהם, שכל התנפלות של אויבים סכנה היא, מתחילים בממון וגומרים בנפשות (פסקי

1 וְאָף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִתְקֵן בָּהּ מִדְּרָגָה בְּשִׁעָת עֲקִירָתוֹ.
2 נִנְעַל דֶּלֶת בְּפִנֵּי תִינוּק - שׁוֹבֵר הַדֶּלֶת וּמוֹצִיאֻ, וְאָף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מַפְצֵל אוֹתָהּ בְּמִין עֲצִים שְׂרָאוּיִין
3 לְמִלְאכָה; שְׁמָא יִבְעֵת⁶⁸ הַתִּינוּק וַיָּמוּת. נִפְלָה דֶּלֶתָהּ, וַיֵּשׁ שֵׁם אָדָם שֶׁחֻשְׁשִׁין שְׁמָא יִשְׂרָף - מְכַבֵּין אוֹתָהּ
4 לְהַצִּילוֹ מִן הָאֵשׁ, וְאָף-עַל-פִּי שֶׁהוּא כּוֹבֵשׁ דֶּרֶךְ
5 וּמִתְקַנֶּה בְּשִׁעָת כְּבוֹיָה⁶⁹. וְכָל הַקּוֹדֶם לְהַצִּיל - הָרִי זֶה
6 מְשַׁבֵּחַ. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת⁷⁰ מִבֵּית-דִּין בְּכָל דְּבַר
7 שִׁישׁ בּו סִכְנָה.

(67) עפר שמסביב לשפת הבור. (68) יבהל פתאום. (69) יומא פד: (70) לשאול הוראה.

10 יח. מִי שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מַפְלָת⁷¹, סֵפֶק הוּא שֵׁם סֵפֶק
11 אֵינוֹ שֵׁם⁷² - מִפְקָחִין⁷³ עָלָיו. מַצְאוּהוּ חִי, אָף-עַל-
12 פִּי שְׁנוֹתְרוּצִין וְאִי אֶפְשָׁר שְׁיִכְרִיא - מִפְקָחִין עָלָיו
13 וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְחִי אוֹתָהּ שְׁעָה⁷⁴.

(71) קיר הרוס או גל אבנים. (72) אפילו יש כאן כמה ספיקות - ספק הוא כאן ספק אינו כאן, ואם תמצא לומר שהוא כאן, ספק הוא חי ספק מת (יומא פג:). ב'מעשה רוקח' הנוסח כאן: "ספק הוא חי ספק מת - מפקחין". (73) מסירים את המפולת ומפנים את האבנים. (74) ראה למעלה בהלכה א, ו'משנה ברורה' סי' שטט.

14 יט. בְּדָקוּ עַד חֲטָמוֹ וְלֹא מִצְאוּ בּו נִשְׁמָה⁷⁵ - מַנִּיחִין
15 אוֹתוֹ שֵׁם, שֶׁכֶּבֶר מֵת. בְּדָקוּ וּמַצְאוּ עֲלִיוֹנִים מֵתִים -
16 לֹא יֹאמְרוּ: כֶּבֶר מֵתוֹ תַּחְתּוֹנִים, אֶלָּא מִפְקָחִין עַל
17 הַפֶּל; שֶׁאֶפְשָׁר בְּמַפְלָת שְׁיָמוּת הָעֲלִיּוֹן וַיְהִי
18 הַתַּחְתּוֹן חִי.

(75) שכתוב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז), כלומר עיקר בחינת החיות היא בבדיקה אם יש רוח חיים בחטמו (יומא פח:), אפילו בדקו עד לבו ולא מצאו מציאות חיות, אין אומרים שמת ודאי, אלא צריך לבדוק עד חטמו (או"ח סי' שטט.).

19 כ. הִיתָה חֶצֶר שִׁישׁ בָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלֹת
20 וְיִשְׂרָאֵלִים, אִפְלוּ יִשְׂרָאֵל אֶחָד וְאֶלֶף עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
21 וּמַזְלֹת, וְנִפְלָה עֲלֵיהֶם מַפְלָת - מִפְקָחִין עַל הַפֶּל
22 מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁶. פָּרַשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחֶצֶר אַחֶרֶת, וְנִפְלָה
23 עָלָיו⁷⁷ אוֹתָהּ חֶצֶר - מִפְקָחִים עָלָיו⁷⁸; שְׁמָא זֶה
24 שִׁפְרֵשׁ הִיָּה יִשְׂרָאֵל, וְהַנְּשֹׂאֲרִים עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
25 וּמַזְלֹת.

(76) יומא פד, ע"ב. שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי - ראה מה שכתב רבינו בפ"ח מהל' מאכלות אסורות הי"א - והוא ספק נפשות, וכל ספק דוחה שבת. (77) "נפלה עליו (מפולת) אותה חצר" (נוסח 'מעשה רוקח'). (78) כיון שרובם נשארו במקומם, לא נעקרה הקביעות שלהם, ועדיין שם ספק עליהם, וכשמואל (יומא פד:) שאומר שבאופן זה אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. מִתֵּר לְהַתְחִיל מְלָאכָה בְּעֶרֶב שַׁבַּת אֶף-עַל-פִּי
שֶׁהִיא נִגְמֶרֶת מֵאֲלֶיהָ בַּשַּׁבָּת. שְׁלֹא נֶאֱסָר עָלֵינוּ
לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה אֲלֵא בַּעֲצָמוֹ שֶׁל יוֹם, אֲכָל
בְּשִׁתְעָשָׂה הַמְּלָאכָה מַעֲצָמָה בַּשַּׁבָּת - מִתֵּר לָנוּ
לְהֵנוֹת בָּמָה שְׁנַעֲשֶׂה בַּשַּׁבָּת מֵאֲלֵיוֹ.²⁰

~ נקודות משיחות קודש ~

"מותר להתחיל מלאכה בערב שבת אע"פ שהיא נגמרת
מאליה בשבת בו".

וכבר למדנו בתחילת הלכות שבת (פ"א ה"ד) שכל מקום
שנאמר "מותר לעשות", הרי זה מותר לכתחילה.

ויש לבאר הלכה זו בעבודה הרוחנית, שעניין המלאכה
בכלל, היינו מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות, שתוכנה
לעשות מענייני החולין (ימי החול) קדושה (שבת), ותכלית
השלמות בעבודה זו יהיה ביום השבת "יום שכולו שבת
ומנוחה לחיי העולמים", שאז יתקיים "מי שטרח בערב
שבת יאכל בשבת".

וזהו תוכנה של הלכה זו, שאף אם יש עבודה שלא תיגמר
בזמן הגלות אלא שהיא תהיה נגמרת מאליה בשבת, בכל
זאת יש להתחיל אותה, ובהכרח שגמר המלאכה יהיה
על-ידי הקב"ה כאשר יוציא את כל בני ישראל מהגלות
באופן של "אתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל".

(על-פי יין מלכות' ספר זמנים סימן ד)

(2) כתוב בתורה (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה'
אלוקיך לא תעשה כל מלאכה", "אמר ר' יוסי, לא תעשה
כתוב, אבל אם היא נעשית מאליה מותר" (ירושלמי שבת
פרק ב הלכה א), וכן בתלמוד בבלי (מסכת שבת דף יח
עמוד ב) בית שמאי סוברים אדם מצוה על שביתת כליו,
שלא יעשה בהם מלאכה בשבת, ובית הלל סוברים אין
אדם מצוה על שביתת כליו כשהוא עצמו שובת, וכן הלכה.

ב. בַּיָּצֵד? פּוֹחֲקִין מִיָּם לִגְנָה עֶרֶב שַׁבַּת עִם חֲשֵׁכָה,²¹
וְהִיא מִתְמַלֶּאֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל הַיּוֹם כָּלָּה. וּמִנִּיחִין²²
מִגִּמְרָה²³ תַּחַת הַבָּלִים, וְהֵן מִתְגַּמְרִין וְהוֹלְכִין כָּל
הַשַּׁבָּת כָּלָּה. וּמִנִּיחִים קִילור²⁴ עַל גֵּב הָעֵץ
וְאֶסְפְּלִינִי²⁵ עַל גִּבֵּי הַמֶּכָּה, וּמִתְרַפְּאִין וְהוֹלְכִין כָּל
הַשַּׁבָּת כָּלָּה. וְשׁוֹרִין דִּי וְסַמְנִין²⁶ עִם חֲשֵׁכָה,²⁷ וְהֵן
שׁוֹרִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כָּלָּה. וְנוֹתְנִין צִמּוֹר²⁸
לַיִרָה²⁹ וְאִנְיִין³⁰ שֶׁל פֶּשֶׁתָּן לַתְּנֹר, וְהֵם מְשַׁתְּנִין³¹
וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כָּלָּה. וּפּוֹרְשִׁים מְצוּדוֹת לְחִיָּה³²
וְלַעֲדוֹת וְלִדְגִים עִם חֲשֵׁכָה, וְהֵן נִצְוִדִין וְהוֹלְכִין כָּל
הַשַּׁבָּת כָּלָּה. וְטוֹעֲנִין בְּקוֹרוֹת בֵּית הַבַּד³³ וּבַעֲגוּלֵי
הַגֶּת³⁴ עִם חֲשֵׁכָה, וְהַמְשָׁקִין זָכִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת
כָּלָּה. וּמִדְּלִיקִין אֶת הַנֵּר אִם אֶת הַמְּדוּרָה מִבְּעֶרֶב,³⁵
וְהִיא דוֹלֶקֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל הַשַּׁבָּת כָּלָּה.³⁶

(3) (מסכת שבת דף יח עמוד א) פותחים תעלה או צינור
מהמעין לגינה להשקותה. (4) לפני חשכת הערב.

מהרי"א סי' קנ). (85) עיר העומדת על הגבול, שאם
ילכדה, תהא הארץ נוחה ליכבש בפניהם (רש"י).
(86) אפילו לא באו עדיין אלא שמענו שרוצים לבוא ('אור
זרוע' ורמ"א סי' שכט) אין אומרים נמתין עד למחר, אלא
מיד דוחין את השבת ומתקנים כלי זיין כדי לעמוד הכן
ולצאת לקראת האויב, שכן כל שהיה ודיחוי בדבר של
מלחמה - סכנה היא ועלול להביא כשלון. (87) וחייב כל
אדם להתגייס ולהצטרף למגינים על העיר. (88) שמא
יחוסו להוציא במדה מספיקה כלי זיין למלחמה נגד האויב,
ועוד שמא יתגבר האויב וישבו ויתגרה.

כד. וְכֵן סְפִינָה הַמְּטַרְפָּה⁸⁹ בַּיָּם, או עִיר שֶׁהִקִּיפָה
בְּרָקוֹם⁹⁰ או נְהַר⁹¹ - מְצוּה לָצֵאת בַּשַּׁבָּת לְהַצִּילָן בְּכָל
דְּבָר שֶׁיְכוּל לְהַצִּילָן. וְאֶפְלוּ יָחִיד הַנִּרְדָּף מִפְּנֵי
הָעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת, או מִפְּנֵי נַחֲשׁ או דָּב שֶׁהוּא
רוֹדֵף אַחֲרָיו לְהָרְגוֹ - מְצוּה לְהַצִּילוֹ. וְאֶפְלוּ בַּעֲשֻׁת
כָּמָה מְלָאכּוֹת בַּשַּׁבָּת, וְאֶפְלוּ לְמַתָּן כָּלִי זֵיין לְהַצִּילוֹ⁹²
- מִתֵּר. וְזוֹעָקִים עָלֶיהֶן וּמִתְחַנְּנִים בַּשַּׁבָּת,
וּמִתְרַעֲנִין⁹³ עָלֶיהֶן לַעֲזוֹר אוֹתָם. וְאִין מִתְחַנְּנִים וְלֹא
זוֹעָקִין עַל הַדָּבָר בַּשַּׁבָּת.⁹⁴

(89) תענית יט, ע"א. שהגלים זורקים אותה הנה והנה.
(90) מצור מסביב לעיר. (91) העולה על גדותיו.
(92) אולם אם יש סכנה גם למציל, על זה נאמר: "וחי אחיך
עמך" חייך קודמים לחיי חברך (בבא-מציעא סב.).
(93) [בתקיעה. ראה פ"א מתעניות הערה כג בהוספה].
(94) שעל ידי חרדת ההתרעה, אפשר שיתרכה הדבר
(תפארת ישראל' תענית פרק ג).

כה. צָרִין עַל עִירוֹת הָעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת שְׁלֹשָׁה
יָמִים קִדְם לַשַּׁבָּת. וְעוֹשִׂין עִמָּהֶן מְלָחְמָה בְּכָל יוֹם
יָוִם וְאֶפְלוּ בַּשַּׁבָּת, עַד שְׁכּוֹכְשִׁין אוֹתָהּ. וְאֶף-עַל-פִּי
שֶׁהִיא מְלָחְמָת הָרְשׁוּת⁹⁵. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדוֹ⁹⁶: עַד
רִדְתָּה - וְאֶפְלוּ בַּשַּׁבָּת⁹⁷. וְאִין צָרִין לִזְמַר בְּמִלְחָמָת
מְצוּה⁹⁸. וְלֹא כָּכָשׁ יְהוֹשֻׁעַ יְרִיחוֹ אֲלֵא בַּשַּׁבָּת⁹⁹.

(95) מלחמת ישראל להרחיב גבולות הארץ (מלכים פ"ח
ה"א). (96) מעשה שהיה בימי החשמונאים שלא רצו
להלחם בשבת, ונכנסו והרגו כמה אלפים מישראל, לפי
שלא ידעו באותה שעה הלכה זו: "ובנית מצור על העיר
אשר היא עושה עמך מלחמה - עד רדתה", מה תלמוד-
לומר עד רדתה? - אפילו בשבת. (97) שבת יט.
(98) שבמלחמת מצוה, אפילו בשבת. לקחו אויבים אדם
מישראל בשבי, או פיתו נכרים בן או בת ישראל לברוח
אתם על-מנת להמיר דת - מצוה לחלל שבת, לנסוע ולרוץ
אחריהם למרחקים להציל נפש אחת מישראל (ש"ע או"ח
סי' שז). (99) "ירושלמי" שבת פ"א ה"ח.

יום שני כ"ט תשרי ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) כלל בו רבינו הדברים הנעשים מערב שבת והמלאכה
נגמרת בשבת.

א' הלכה א. (23) והוא הנקרא בלשון התלמוד "גרופה וקטומה" ("קטם" - כיסוי באפר). (24) הדק הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. (25) כחו והשחירו והרי הן כמכוסות באפר. (26) ענפים דקים ויבשים.

ה. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁷? בְּכִירָה²⁸, שֶׁהִבֵּלָה מוֹעֵט; אֲכָל הַתְּנוּרָה²⁹, אֶף-עַל-פִּי שֶׁגָּרַף הָאֵשׁ אוֹ כֶּסֶה³⁰ בְּאָפֶר, אוֹ שֶׁהִסְקִיאוּהוּ בְּקֶשׁ אוֹ בְּגִבָּא - אֵין מְשַׁהֵין בְּתוֹכוֹ וְלֹא עַל גִּבּוֹ וְלֹא סוֹמְכִין לוֹ תְּבִשִּׁיל שְׁלֹא בִשָּׁל כָּל צָרְפוֹ אוֹ שֶׁבִשָּׁל כָּל צָרְפוֹ וּמִצְטַמֵּק וְיִפָּה לוֹ; הוֹאִיל וְהִבֵּלוֹ חֵם בְּיֹתֵר - אֵינוֹ מְסִית דַּעְתּוֹ, וְחוֹשְׁשִׁים שְׁמָא יִחְתָּה בּוֹ הָאֵשׁ הַמְּעוֹטָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא אֵשׁ קֵשׁ וּגִבָּא אוֹ מְכֶסֶה.

(27) שומתר להשהות קדירה שבשלה כל צורכה על גבי גרופה וקטומה. (28) (מסכת שבת דף לו עמוד ב ודף לח עמוד ב) כלי בישול עשוי מחומר, מצד אחד יש בו פתח לגריפת האפר ומלמעלה מקום לשפיתת שתי הקדרות. (29) כלי בישול ככירה אלא מתוך שקצר למעלה ורחב מלמטה נקלט חומו לתוכו יותר (רש"י). (30) בנוסחה אחרת: חיפה (כתב־יד התימנים).

ו. וְלָמָּה אָסְרוּ לְשִׁהוֹת בַּתְּנוּרָה אֶף-עַל-פִּי שֶׁגָּרַף? מִפְּנֵי שֶׁהַגֶּרֶף אֵינוֹ גֹּרֵף אֲלֵא רֹב הָאֵשׁ וְעֲצָמָה, וְאֵי אֶפְשָׁר לְגָרֵף כָּל הָאֵשׁ עַד שֶׁלֹּא תִשָּׂא נִיצוֹץ אֶחָת; מִפְּנֵי שֶׁהִבֵּלוֹ חֵם, שְׁמָא יִחְתָּה כְּדִי לְבַעַר הַנִּיצוֹצוֹת הַנִּשְׁאָרוֹת בַּתְּנוּרָה.

ז. הַכֶּפֶס³¹ הִבֵּלוֹ רַב מִהִבֵּל הַפִּירָה, וּמִעֵט מִהִבֵּל הַתְּנוּרָה. לְפִיכָּךְ, אִם הִסְקִיאוּהוּ בְּגִפָּת³² אוֹ בְּעֲצִים - הָרִי הוּא בַּתְּנוּרָה, וְאֵין מְשַׁהֵין בְּתוֹכוֹ וְלֹא עַל גִּבּוֹ וְלֹא סוֹמְכִין לוֹ תְּבִשִּׁיל שְׁלֹא בִשָּׁל כָּל צָרְפוֹ אוֹ מִצְטַמֵּק וְיִפָּה לוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁגָּרַף אוֹ כֶּסֶה בְּאָפֶר; וְאִם הִסְקִיאוּהוּ בְּקֶשׁ אוֹ בְּגִבָּא - הָרִי הוּא בְּפִירָה שֶׁהִסְקָה בְּקֶשׁ וּגִבָּא, וּמְשַׁהֵין עָלָיו. וּמִתֵּר לְסִמְךָ³³ לְפִירָה מִבְּעָרֵב וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינָה גְּרֹפָה וּקְטוּמָה. וְאֵיזוֹ הִיא פִּירָה, וְאֵי זֶה בִּפֶּחַ? פִּירָה - מְקוֹם שֶׁפִּיתָת שְׁתֵּי קְדֵרוֹת, כּוֹפֵחַ - מְקוֹם שֶׁפִּיתָת קְדֵרָה אֶחָת.

(31) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) כירה קטנה לבשל או לאפות שיש בו רק מקום שפיתה לקדירה אחת ובגלל זה חומו רב משל כירה. (32) פסולת זיתים אחרי שנשחט מהם השמן. (33) להשעין קדירה בצד הכירה שתתחמם.

ח. תְּבִשִּׁיל חֵי שְׁלֹא בִשָּׁל כָּלָל, אוֹ שֶׁבִשָּׁל כָּל צָרְפוֹ וּמִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ - מִתֵּר לְשִׁהוֹת עַל גִּבּוֹ הָאֵשׁ בֵּין בְּכִירָה וְכֶפֶס בֵּין בַּתְּנוּרָה. וְכֵן כָּל תְּבִשִּׁיל שֶׁבִשָּׁל וְלֹא בִשָּׁל כָּל צָרְפוֹ, אוֹ בִשָּׁל כָּל צָרְפוֹ וּמִצְטַמֵּק וְיִפָּה לוֹ³⁴, אִם הִשְׁלִיךְ לְתוֹכוֹ אֶבֶר חֵי סְמוּךְ לְבֵין הַשְּׁמֻשּׁוֹת - נַעֲשֶׂה הַכֹּל כְּתְּבִשִּׁיל חֵי, וּמִתֵּר לְשִׁהוֹת³⁵ עַל הָאֵשׁ אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא גָּרַף וְלֹא כֶּסֶה;

(5) מיני בשמים ששורפים על גחלים במחתה, לעשן בהם את הבגדים שיהא ריחם נודף. (6) משחה לרפואה. (7) תחבושת. (8) אבקת צבע. (9) בנוסחה אחרת: "וסמנין ומורסין עם חשיכה" (מער"ק). (10) לקלוט את הצבע. (11) (מסכת שבת דף יז עמוד ב). דוד גדול שמרתיחים מים וצבע על האש. (12) אגודות של פשתן מנופץ ונותנים אותן לתנור כדי שיתלבנו. (13) בנוסחה אחרת: "משתהים (דפוס ויניציאה). (14) בבית הבד היו קורות ששימשו לסחיטת הזיתים, שנכתשו לפני כן, על מנת להוציא את שמנם; בראש הקורה היו טוענים (מעמיסים) מערב שבת משאות למען יכבידו וילחצו על הזיתים והשמן היה זב כל השבת. (15) אבל עגולה לשימוש בגת הלוחצת על הענבים להוציא מהם את היין. (16) לפני כניסת הערב. (17) שאין אדם מצוה על שביתת כליו בשבת, אם הוא אינו עובד, כמבואר בהלכה א'.

1 ג. מִנִּיחִין קְדֵרָה עַל גִּבּוֹ הָאֵשׁ, אוֹ בִשָּׁר בַּתְּנוּרָה אוֹ עַל גִּבּוֹ גַּחְלִים, וְהֵן מִתְּבִשִּׁילִים וְהוֹלְכִין כָּל הַשִּׁפָּת; 2 וְאוֹכְלִין אוֹתָהּ בִּשְׁבֶּת. וְיֵשׁ בְּדָבָר זֶה דְּבָרִים שֶׁהֵן 3 אֲסוּרִין¹⁸, גִּזְרָה שְׁמָא יִחְתָּה בְּגַחְלִים¹⁹ בִּשְׁבֶּת.

(18) כמבואר בהלכה ד'. (19) (מסכת שבת דף לו עמוד ב) ישכח שהיום שבת ויגרור את הגחלים להבעירם לשם בישול התבשילים ויתחייב משום "לא תבערו אש ביום השבת", ומשום מבשל בשבת. ראה להלן פרק ט'.

5 ד. בִּיצֵד? תְּבִשִּׁיל שְׁלֹא בִשָּׁל כָּל צָרְפוֹ²⁰ וְחִמִּין שְׁלֹא 6 הוֹחֵמוֹ כָּל צָרְפֵן, אוֹ תְּבִשִּׁיל שֶׁבִשָּׁל כָּל צָרְפוֹ וְכָל 7 זְמַן שֶׁמִּצְטַמֵּק²¹ הוּא יָפָה לוֹ - אֵין מְשַׁהֵין אוֹתוֹ עַל 8 גִּבּוֹ הָאֵשׁ בִּשְׁבֶּת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵנַח מִבְּעוֹד יוֹם, 9 גִּזְרָה שְׁמָא יִחְתָּה בְּגַחְלִים כְּדִי לְהַשְׁלִים בִּשּׁוּלוֹ אוֹ 10 כְּדִי לְצַמְקוֹ. לְפִיכָּךְ, אִם גָּרַף הָאֵשׁ²², אוֹ שֶׁכֶּסֶה²³ 11 אֵשׁ הַפִּירָה בְּאָפֶר אוֹ בְּנִעְרַת פִּשְׁתָּן הַדָּקָה²⁴; אוֹ 12 שֶׁעֲמָמוֹ²⁵ הַגַּחְלִים, שֶׁהָרִי הֵן כְּמִקְסוֹת בְּאָפֶר; אוֹ 13 שֶׁהִסְקִיאוּ בְּקֶשׁ אוֹ בְּגִבָּא²⁶ אוֹ בְּגִלְלֵי בִּהְמָה דָּקָה, 14 שֶׁהָרִי אֵין שָׁם גַּחְלִים בּוֹעֲרוֹת - הָרִי זֶה מִתֵּר לְשִׁהוֹת 15 עָלֶיהָ; שֶׁהָרִי הִסִּית דַּעְתּוֹ מִזֶּה הַתְּבִשִּׁיל, וְאֵין גּוֹזְרִין 16 שְׁמָא יִחְתָּה בְּאֵשׁ.

(20) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) רבינו פוסק כדעת חכמים (מסכת שבת דף לו עמוד ב) שאסור לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, תבשיל שלא נתבשל כל צורכו, או אפילו נתבשל כל צורכו, אלא שהוא תבשיל שמצטמק ויפה לו (שבשול יתר יפה לו) משום שמא ישכח שהוא שבת ויחתה בגחלים. וכן היא שיטת הרי"ף, והשאלות, ורבינו יונה; אבל רש"י ותוספות, ורב האי גאון, והרשב"א ועוד פסקו כחנניה, שכל תבשיל שנתבשל כמאכן בן דרוסאי - מנהיגם של נודדים-שודדים, שלא בשלו מאכלם כדי צורכו, מותר לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה; שיעור בישול "כמאכל בן דרוסאי" לדעת רש"י: שלישי בישולו, ולדעת רבינו (פרק ט') חצי בישולו. (21) מתייבש ומתכווץ לטובת התבשיל. (22) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמרו שאם הניחו על הקרקע אסור אלא שאין דעתו להחזיר, אבל דעתו להחזיר אפילו הניחו על הקרקע מותר" ורבינו לא הביא כלל חילוק זה, והטור (סימן רנג) פסק כלשון הראשון. (44) שאז בטלה שהייה ראשונה. וכשמחזירה הרי הוא כמושיב בתחילה על הכירה בשבת שאסור. (45) אין משענים את התבשיל על יד האש. והראשונים חולקים על הגדרה זו, כי סמיכה קלה מחזרה.

יא. אסור להכניס מגרפה⁴⁶ לקדרה⁴⁷ בשבת והיא על האש⁴⁸ להוציא ממנה בשבת; מפני שמגיס⁴⁹ בה, וזה מצרכי הבשול הוא, ונמצא כמבשל בשבת. ומתיר להחזיר מפינה לכירה⁵⁰, אפילו מפינה שהכלה מועט לכירה שהכלה מרובה; אבל לא מפינה לטמינה⁵¹, ולא מטמינה לכירה.

(46) מסכת ביצה דף לד עמוד א ומסכת שבת דף יח עמוד ב) כף ששואבים ומעריבים בה המאכל. (47) שיש בה תבשיל שלא נתבשל כל צורכו. (48) לדעת בעל ה"כסף משנה" אין הכוונה דווקא כשעומדת על האש, אלא העיקר הוא אם היא רותחת, אפילו העבירה מן האש. (49) בוחש ומערב את התבשיל. (50) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ד' הלכה ג'): אמר רבי אלעזר בשם רבי הושעיא משרת הייתי את רבי חייא הגדול, והייתי מעלה לו חמין מדיוטי התחתונה לדיוטי העליונה, ומחזירים לכירה. (51) (תלמוד ירושלמי שם) טמינת מאכלים בתנור או בדבר אחר לשמור על חומם, וראה להלן פרק ד דין הטמנה.

יב. לא ימלא אדם קדרה עססיות⁵² ותרמוסין⁵³, או חבית של מים, ויתן לתוף⁵⁴ התנור ערב שבת עם חשכה וישהה אותן. שאלו וכל פיוצא בהן, אף-על-פי שלא בשלו כל עקר, כתבשיל שלא בשל כל צרכו הן; מפני שאינן צריכים בשול הרבה, ודעתו עליהן לאכלן לאלתר⁵⁵, ולפיכך אסור לשהותן בתנור. ואם עבר ושהה - אסורין עד מוצאי שבת, וימתין בכדי שיעשו⁵⁶.

(52) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) גרגרי תבואה כתושים מעט, למאכל. (53) צמח בתרמיל, שגרעיניו דומים לפולים והם מרים, ראה מסכת ביצה דף כח עמוד א "כתורמוס הזה ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקינוח סעודה". (54) בזה אין חילוק בין תנור, כירה וכופח. (55) כך פירש רבינו טעם הברייתא (מסכת שבת דף יח עמוד ב) שמשם מקור דין זה, אבל רש"י ורוב הראשונים, וגם הטור בכללם, סוברים אחרת, "מפני שאלו צריכים בישול רב ולא יספיק להם הלילה - הראייה מתורמוס, שצריכים לבשלו שבע פעמים - וחוששים שמא יתה למהר בישולם (טור סימן רנד), ורבינו נימק ביאורו, משום שבברייתא השווה דין זה שלא ימלא חבית של מים לחמם בתוך התנור, משמע שדומים למים שאין צריכים בישול רב, ולדבריו התורמוס נתבשל כבר שש פעמים ועכשיו מבשלים אותו בפעם השביעית (ב"ח). (56) ראה למעלה בהלכה ט.

יג. תנור שנתן לתוכו בשר מבעוד יום ושהה אותו

1 מפני שפכר הסיח דעתו ממנו, ואינו בא לחתות
2 בגחלים.

(34) שאסר רבינו להשהות למעלה על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, ותנור אפילו בגרופה וקטומה. (35) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) אפילו נתן בו דבר שאפשר לו להתבשל מבעוד יום, כירק וכיוצא בו, מותר, כיוון שעשה מעשה המוכיח שמסיח דעתו ממנו, יזכור ולא יבוא לחתות בגחלים ולהבעירן ("כסף משנה" מדברי רבינו בפירוש המשניות).

ט. כל תבשיל שאסור לשהות³⁶, אם עבר ושהה אותו - אסור לאכלו עד מוצאי שבת³⁷, וימתין בכדי שיעשו³⁸. ואם שכחו: אם תבשיל שלא בשל כל צרכו הוא - אסור עד מוצאי שבת, ואם תבשיל שבשלו כל צרכו הוא ומצטמק ויפה לו - מתיר לאכלו מיד בשבת³⁹.

(36) כמבואר למעלה בהלכות ד, ה, ז. (37) כך היא שיטת רבינו בדברי התלמוד (מסכת שבת דף לח עמוד א) ששאלו: שכח קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת מהו? ושאלה שנייה: עבר ושהה מאי? מי קנסוהו רבנן? והראב"ד השיג עליו, ומבאר עבר ושהה בשוגג. וכך אמרו שם: "בתחילה היו אומרים, המבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל, וכן הדין בשוכח. משרבו משהין במזיד ואומרים שכחים אנו - חזרו וקנסו על השוכח". (38) במוצאי שבת ימתין במשך זמן שיוכל לעשות אותה המלאכה, וטעמו של רבינו כדי שלא ישתכר כלום ממלאכתו בשבת ולא יבוא להקל לעשות כן בפעם אחרת. ורש"י נתן טעם לדבר: "שלא ייהנה ממלאכת השבת" (מסכת שבת דף יח עמוד ב). (39) כבר ביארנו בהלכה ד דעת כמה פוסקים שאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר אף לכתחילה להשהותו.

י. כל שמתיר לשהותו על גבי האש⁴⁰, כשנוטלים אותו בשבת - אסור להחזירו למקומו. ואין מחזירין לעולם אלא על גבי⁴¹ פירה גרופה או מכסה, או בכירה וכפח שהסקו בקש וגבבא⁴². והוא, שלא הניח הקדרה על גבי הקרקע⁴³; אבל משהניחה על גבי קרקע - אין מחזירין אותה⁴⁴, ואפילו על גבי פירה גרופה או מכסה. ואין מחזירין לתנור ולא לכפח שהסקו בגפת או בעצים, אף-על-פי שגורף או פסה; מפני שהכלל חם פיתור. וכל שאין מחזירין עליו, אין סומכין לו בשבת⁴⁵.

(40) כמבואר בהלכה ח. (41) אבל לתוכה בכל עניין אסור (מסכת שבת דף לו עמוד א) שכיוון שהיא שם בתוכה כדרך שמבשלים בה תדיר, נראה כמבשל (רשב"א ור"ן) וכירות שלנו שאין להם תוך וחלל, אלא הן פשוטות, ותוכן וגבן אחד הוא, מותר להחזיר להן (שלטי הגיבורים). (42) ראה למעלה הלכה ד. (43) במסכת שבת דף לח עמוד ב בשם אב"י: "לא אמרו שמותר אלא שדעתו להחזיר, אבל אין דעתו להחזיר אסור אפילו עודן בידו". ויש אומרים: "לא

(מסכת מנחות דף נז עמוד א, ראה להלן פרק ט הלכה ה).
(68) במסכת שבת דף כ עמוד א מבואר שהכוונה היא כמאכל "בן דרוסאי" שהוא לדעת רבינו להלן בפרק ט כחצי בישול, ולדעת רש"י כשליש בישולו. (69) משנה במסכת שבת שם. (70) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) מבואר למעלה בהלכה ב, וכאן בא לומר שאין בו גם הגזירה של שמא יחתה.

יז. הא למדת, שפ"ל דבר שאנו אוסרין בענין זה -
אינו אסור משום שהוא נעשה בשבת⁷¹, אלא גזירה
ש"מא יחתה בגחלים. לפיכך אין נותנין צמר
ליוורה⁷², אלא אם כן היתה עקורה מעל האש; ש"מא
יחתה בגחלים. והוא, שיהיה פיה טוח בטיט; ש"מא
יגיס בה משחשכה⁷³.

(71) שכבר נתבאר למעלה בהלכה א, שאין אדם מצוה על שביחת כליו בשבת. (72) ראה למעלה בהלכה ב.
(73) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) ויש הבדל בין קדירה ליורה, בקדירה אם נתבשל המאכל עד שראוי לאכילה דהיינו חצי בישול, לא גזרו בו שמא יחתה, אבל גבי יורה אף אם יש שהות ביום שייקלט הצבע, גזרו בה שמא יחתה כדי שייקלט היטב (אורח חיים סימן רנב).

יח. אין נותנין את הפת בתנור עם חשכה, ולא
חררה⁷⁴ על גבי הגחלים, אלא כד⁷⁵ שיקרמו⁷⁶ פניה
שהם⁷⁷ מדבקין בתנור או באש⁷⁸. ואם נשארו
אחר-כן עד שיגמר אפיתן - מתר; שאם יחתה -
יפסיד אותן. ואם נתן סמוך לחשכה, וחשכה ועדין
לא קרמו פניה: אם במזיד - אסור לאכל מהן עד
מוצאי שבת, וימתין בכדי⁷⁹ שיעשו; ואם בשוגג -
מתר לו לירות⁸⁰ ממה מזהן שלש סעודות של
שבת⁸¹. וכשהוא רודה - לא ירדה במרדה⁸² בדרך
שהוא עושה בחל⁸³, אלא בספין וכיוצא בה.

(74) (מסכת שבת דף יט עמוד ב ודף כ עמוד א) עוגה דקיקה אפוייה על גבי גחלים. (75) שישפיקו לקרם לפני השבת.
(76) קרימה - התהוות קרום קשה מסביב לחם ולעוגה, וכשפורסים אותם ואין חוטים נמשכים מהם הגיעו לשיעור של "נקרמו פניהם" (תוספות מסכת מנחות דף עח עמוד ב).
(77) בנוסח דפוס ויניציא: "שאינן מודבקין בתנור". אולם במסכת שבת דף יט עמוד ב במשנה כתוב: "כדי שיקרמו פניה מבעוד יום" רבי אליעזר אומר, כדי שיקרמו התחתון שלה, ושואלים בגמרא "תחתון שלצד התנור, או תחתון שלצד האור"? ומשיבים מדברי רבי אליעזר "כדי שיקרמו פניה המודבקין בתנור". ורבינו בפירוש המשניות כתב ואין הלכה כרבי אליעזר, ולדבריו מתאים נוסח דפוס ויניציא "שאינן מודבקין בתנור", אבל ממה שהגמרה סוברת שרבי אליעזר מפרש דברי התנא הראשון נראה כנוסח שלנו "שהם מודבקין בתנור". (78) המלים "או באש" מוסבות ל"חררה" ולא ל"תנור", (ראה למעלה) - בית יוסף סימן רנד. (79) מבואר למעלה בהלכה ט. (80) הוצאת הלחם מהתנור נקראת רדייה. (81) (מסכת שבת דף קיז עמוד ב)

1 בשבת: אם בשר גדי⁵⁷ הוא וכיוצא בו - מתר; שאם
2 יחתה בגחלים - יתחרף הבשר, שאינו צריך אלא
3 חמימות האש בלבד⁵⁸. ואם בשר עז או בשר שור
4 הוא⁵⁹ - אסור; ש"מא יחתה בגחלים לבשלו. ואם
5 טח פי התנור בטיט - מתר; שאם בא לפתח התנור
6 ולחתות - תכנס הרוח, ויתקשה הבשר ויפסד,
7 ויצטנן התנור ויפסיד הבשר⁶⁰.

(57) בשר גדי ועוף מנוחת, רך וממהר להתבשל. (58) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו (מסכת שבת דף יח עמוד ב) וראה בטור סימן רנג. (59) שצריך בישול הרבה. (60) בנוסח התימנים חסרות המלים: "ויפסיד הבשר".

8 יד. וכן כל דבר שהרוח מפסדת אותו, אין גוזרין
9 עליו ש"מא יגלהו ויחתה. ומפני זה נותנין אוניין⁶¹
10 של פשתן לתוך התנור עם חשכה, שאם גלהו -
11 יפסדו.

(61) הלכה זו כדעת בית הלל (מסכת שבת דף יז עמוד ב), שאין אדם מצוה על שביחת כליו בשבת, וכבר נזכרה בפרק זה הלכה ב' וכאן בא ללמדנו שגם משום שמא יחתה לא גזרו מכיוון שהרוח מפסידתם (מסכת שבת דף יח עמוד ב).

12 טו. נתן גדי שלם לתוך התנור - הרי הוא כבשר עז
13 או כבשר שור, ואסור לשהותו, ש"מא יחתה
14 בגחלים, אלא אם כן טח התנור. ומתר לשלש⁶²
15 כפש הפסח לתנור עם חשכה⁶³, ואף על-פי שאינו
16 טח, מפני שבגני חבורה⁶⁴ זריזים הן.

(62) (מסכת שבת דף כ עמוד א) תנורים שלהם היו בקדירה בלי שוליים, המחוברת בטיט לארץ ומשלשלים (מורידין) את הצלי בשלשלת או בשפור לתוכו. (63) כשחל ערב פסח בערב שבת, ואף שהקרבן קרוב פסח דוחה שבת, כמבואר במסכת פסחים דף סו עמוד א מהכתוב (חומש במדבר פרק ט, פסוק ב): "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" - במועדו, ואפילו בשבת, בכל זאת כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, לכן הוצרכו להוריד את הכבש לתוך התנור לפני שיעריב. (64) הנמנים לאכול יחד את קרבן הפסח זריזים הם ונזהרים מלעשות איסור.

17 טז. אין צולין⁶⁵ בשר⁶⁶ ובצל וביצה על גבי האש,
18 אלא כד⁶⁷ שיעצלו⁶⁸ מבעוד יום ויהיו ראויין
19 לאכילה⁶⁸. ואם נשארו אחר כן על האש בשבת עד
20 שיעצלו הרבה - מתר⁶⁹, מפני שהן כמציטמק ורע לו;
21 שאם יחתה - יתחרף אותן, שעל גוף האש הם. ומפני
22 זה מניחין מגמר תחת הפלים עם חשכה⁷⁰; שאם
23 יחתה בגחלים - ישרף המגמר ויעשן הפלים.

(65) (מסכת שבת דף יט עמוד ב) צלי הוא על האש ממש, שלא באמצעות כלי, ולפיכך נשתנה דינו מבישול המבואר למעלה. (66) כאן אין הבדל בין בשר שור ועז לגדי הרך. (67) משני הצדדים, אבל אם נצלו רק מצד אחד לא מועיל

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

95) שרף שחור, קל להישרף שעושים מעצים. (96) חומר שריפה הנמצא באדמה וגוונו כתום. (97) משקע שמנונית. (98) שעורה. (99) גבעול השיבולת שממנו עושים תבן (הנדוס לחתיכות דקות). (100) ענפים דקים יבשים. (101) מסכת שבת דף כ עמוד ב בברייתא, ושם נזכרו עוד מיני עצים הבויעים מייד כשנאחו בהם האור, ואין צריך להדליק בהם רובם.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) כלל בו דיני ההטמנה, ואף הם מערב שבת, שלא הותר להטמין את החמין בשבת כמבואר שם. ומה שהותר בדומה לזה בשבת מבואר שם.

- א. יֵשׁ דְּבָרִים, שְׂאֵם טָמֵן בֶּהֶן הַתְּבַשִּׁיל² - הוּא
- מִתְחַמֵּם, וּמוֹסִיפִין בְּבִשּׁוּלוֹ כְּעֵין הָאֵשׁ. כְּגוֹן: הַגֶּפֶת³
- וְזָבֵל⁴ וּמִלַּח וְסִיד וְחֹל, אוֹ זָגִין⁵ וּמוֹכִין⁶ וְעֹשֶׂכִים -
- בְּזִמְן שִׁשְׁלִשְׁתָּן⁷ לַחִים, וְאַפְלוֹ⁸ מִחֲמַת עֶצְמָן.
- וְדְבָרִים אֲלוֹ נִקְרְאוּ דְּבַר הַמוֹסִיף הֶבֶל⁹. וְיֵשׁ דְּבָרִים,
- שְׂאֵם טָמֵן בֶּהֶן הַתְּבַשִּׁיל - יִשְׁאָר בְּחַמִּימוֹתָו בְּלִבָּד;¹⁰
- וְאֵינָן מוֹסִיפִין לוֹ בִּשּׁוּל, אֲלָא מוֹנְעִין אוֹתוֹ
- מִלְּהַצִּטָּן¹¹. כְּגוֹן: זָגִין וּמוֹכִין וְעֹשֶׂכִים יִבְשִׁין,
- וְכִסּוֹת וּפְרוֹת וְכִנְפֵי יוֹנָה¹² וְנִעְרַת הַפֶּשֶׁת¹³ וְנִסְרַת
- חֲרָשִׁים¹⁴ וְשִׁלְחִין¹⁵ וְגַיִץ צֶמֶר. וְדְבָרִים אֲלוֹ נִקְרְאוּ
- דְּבַר שְׂאֵינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל.

(2) לאחר שנתבשל התבשיל, אם רוצה להטמינו כדי לשמור חומו, מכסה את הקדרה כולה בדבר המחממה, וזה נקרא: הטמנה (שבת מח.). (3) הפסולת הנשארת אחר סחיטת השמן מן הזיתים, מחממת כמו האש: בנוסח אחר: זפת ('מעשה רוקח'). בתלמוד נשאלת השאלה, אם אותו הדין רק בפסולת של זיתים, או גם בשל שומשמן, ורבינו סתם, ופסק לחומרא לכלול שניהם (כסף-משנה). (4) שמדשנים בו את השדה להגדיל כחו. (5) קליפת הענבים. ובמשנה (שבת מז:) חנן "ולא בתבן ולא בזגין ולא במוכין ולא בעשבים" וכן הוא בדברי רבינו בפירוש המשניות. וכאן השמיטו רבינו. ואין לתלות בטעות סופר, שהרי כתב "בזמן ששלשתן" ומדברי המגיד-משנה נראה שבקצת ספרי רבינו היה כתוב גם "תבן", ואעפ"כ כתב "ששלשתם". וצריך לומר שתבן בכלל עשבים (ראה בספר 'מעשה רוקח'). (6) כל דבר רך כצמר או פקיעי בגדים. (7) זגין מוכין ועשבים. וראה למעלה בדין תבן. (8) בתלמוד (שבת מט.) מסופקים אם לחים מחמת עצמם או מחמת דבר אחר, וכתב הר"ף שמשקנת הגמרא: לחים מחמת עצמן. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. אלא שלדעת מפרשים אחרים זו היא קולא שלא אסרו אלא לחים מחמת עצמם שמחממים יותר (רש"י והרא"ש) ואילו לדעת רבינו היא חומרא שלחים מחמת דבר אחר מחממים יותר, ולפיכך כתב "לחים ואפילו מחמת עצמם" (ב"י סי' רנז). (9) האד העולה מגוף חם. וכאן מובנו: חום. (10) שבת מט. (11) והוא-הדין שאר נוצות, אלא שכנפי יונה היו מצויות יותר משל עופות אחרים (הרמ"א באו"ח סי' רנז). (12) הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. (13) הדק הנופל מתחת המסור של הנגר בשעת

וראה להלן בפרק כג, הלכה כא. (82) כלי שהאופה מוציא בו את הכיכרות מהתנור. (83) בתנורים שלנו שאין בהם דרייה שהפת מונחת בשולי התנור, מותר להוציא אף יותר משלוש סעודות בסכין או בדבר אחר (אורח חיים בשם רבינו ירוחם).

- יט. עוֹשֶׂה אֲדָם מְדוּרָה⁸⁴ מִכָּל דְּבַר שִׁירְצָה⁸⁵ - בֵּין
- עַל גְּבִי קֶרֶקַע בֵּין עַל גְּבִי מְנוֹרָה⁸⁶ - וּמְדַלִּיקָהּ
- מִבְּעוֹד יוֹם, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָה אוֹ מִתְחַמֵּם בְּנִגְדָה⁸⁷
- בְּשִׁבְתָּ. וְצָרִיף שִׁידְלִיק רַב מְדוּרָה קִדְם חֲשֵׁכָה, עַד
- שֶׁתֵּהָא שְׁלֵהֶבֶת עוֹלָה מְאִלִּיהָ קִדְם הַשִּׁבְתָּ. וְאִם לֹא
- הִדְלִיק רַבָּה - אֲסוּר לְהַנּוֹת בָּהּ בְּשִׁבְתָּ; גְּזֵרָה שְׂמָא
- יִחְתָּה בָּהּ וְיִגִּיד הָעֲצִים, כְּדִי שִׁתְּעַלָּה הַשְּׁלֵהֶבֶת. וְאִם
- הִדְלִיק עֵץ יְחִידִי - צָרִיף לְהִדְלִיק רַב עִבּוֹ וְרַב הַקֶּפּוֹ
- מִבְּעוֹד יוֹם.

(84) (מסכת שבת דף כא עמוד א) שורפים עצים להאיר או להתחמם כנגדם. (85) אפילו מחמרים שאין מדליקין בהם נרות שבת לפי שאינם דולקים יפה, וכשיהא אור הנר אפל, ישכח שהיום שבת ויבעיר או יטה אותם (ראה להלן פרק ה הלכות דח), מותר לעשות בהם מדורה, כיוון שההיסק רב, אין חשש שיבעיר או שיטה (רש"י). (86) רה להלן פרק ה הלכה ז (87) מסכת שבת דף כ עמוד א.

- כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸⁸? בְּגִבּוּלֵינָן⁸⁹; אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ
- מֵאֲחִיזִין⁹⁰ אֶת הָאוֹר בְּעֲצִים בְּמְדוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד⁹¹
- עִם חֲשֵׁכָה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יִחְתָּה בְּגִחְלִים;
- שֶׁהַכֹּהֲנִים זְרִיזִין⁹² הֵן.

(88) שצריך להדליק רוב המדורה לפני שבת. (89) כל המקומות חוץ למקדש. (90) מדליקים (מסכת שבת דף כ עמוד א). (91) בית גדול בצד העזרה, בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל בנוי כיפה, ונקרא בית המוקד (בית הבחירה פרק ה הלכה ה), ושם הייתה מדורה גדולה מעצים שמרבים להבה כדי שיתחממו בה הכוהנים, ההולכים בשעת עבודה יחפים על רצפה של שיש. (92) ולא יבואו לחתות הגחלים.

- כא. הִיתָה מְדוּרָה שֶׁל קָנִים אוֹ שֶׁל גִּרְעִינִין - אֵינוֹ
- צָרִיף לְהִדְלִיק הָרֵב; אֲלָא בֵּין שֶׁהִתְחִיל בֶּהֶן הָאֵשׁ
- קִדְם הַשִּׁבְתָּ, מִתָּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ; מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ
- נִתְלִית בֶּהֶן בְּמַהֲרָה, וְאֵינוֹ צָרִיף לְחַתּוֹת. לְפִיכָךְ, אִם
- אֲגִיד הַקָּנִים אוֹ הַגִּרְעִינִין בְּחוֹתְלוֹת⁹³ - הָרִי הֵן
- בְּעֲצִים, וְצָרִיף שִׁתְּעַלָּה בֶּהֶן שְׁלֵהֶבֶת מְאִלִּיהָ קִדְם
- הַשִּׁבְתָּ⁹⁴.

(93) סלים עשויים מלולבים והאור נאחו בהם בקושי. (94) (מסכת שבת דף כ עמוד א).

- כב. מְדוּרָה שֶׁל זֶפֶת⁹⁵ אוֹ שֶׁל גִּפְרִית⁹⁶, אוֹ שֶׁל רִבְבִי⁹⁷
- אוֹ שֶׁל קִירָה⁹⁸, אוֹ שֶׁל קֶשֶׁף⁹⁹ אוֹ שֶׁל גִּבְבָּא¹⁰⁰ - אֵינוֹ
- צָרִיף לְהִדְלִיק רַבָּה¹⁰¹ קִדְם הַשִּׁבְתָּ, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ
- מְדַלֶּקֶת אוֹתָם בְּמַהֲרָה.

הנסירה. (14) עור בהמה שנפשט ממנה בעור השערות עליה.

ב. מן הדין היה, שטומנין בדבר המוסיף הכל מבעוד יום וישאר התבשיל טמון בשבת, שהרי משהין על גבי האש בשבת; אבל אסרו חכמים להטמין בדבר המוסיף הכל מבעוד יום, גזירה שמה תרתי תהיה הקדירה בשבת, ויצטרף לגלותה עד שתגיה הרתחה, ויחזור ויכסה בשבת, ונמצא טמון בדבר המוסיף הכל בשבת, שהוא אסור¹⁵. לפיכך מתיר להטמין בדבר המוסיף הכל בין השמשות¹⁶; שסתם קדרות בין השמשות כבר רתחו ונחו מבעבוען, וכיון שגחו - שוב אינן רותחין¹⁷.

(15) הלכה זו - האוסרת להטמין בערב שבת בדבר המוסיף הכל, ומתירה בבין השמשות - נובעת מנוסח הרמב"ם בתלמוד (שבת לד:) "אמר רבא: מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הכל, ואפילו מבעוד יום? - גזירה שמה ירתיח (ופירש רבינו בפירוש המשניות: אם נתיר מבעוד יום, שמה תרתיח הקדירה בשבת, ויצטרף לגלותה עד שתגיה, ושוב יכסה, ונמצא עושה עכשיו בשבת הטמנה חדשה באיסור). אמר לו אביי: אי הכי (אם כך) בין השמשות נמי (גם) נגזור? אמר לו: סתם קדירות בין השמשות רותחות הן (כבר רתחו ונחו ולא מרתחים עוד)" וכן נוסח הרי"ף והגאונים. אולם גדולי הראשונים השיגו עליהם: תמה על עצמך, בערב שבת אסור ובין השמשות מותר? ונוסח שלנו בתלמוד הוא: "מפני מה אמרו, אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הכל, משחשיכה (בשבת)? - גזירה שמה ירתיח (ופירש רש"י: שמה ימצא קדירתו צוננת קודם הטמנה, וירתיחנה, ונמצא מבשל בשבת). אי הכי, בין השמשות נמי נגזור (ויהא אסור להטמין גם מבעוד יום מטעם זה)? אמר לו: - סתם קדירות רותחות הן בין השמשות (שעכשיו נגמר בישולן, ואין מקום לגזור)" וזוהי שיטת ההלכה. (16) זמנו המדויק: ראה להלן פרק ה, הלכה ד. (17) ואם עבר וטמן בדבר המוסיף הכל בערב שבת, שהיתה קדירתו צוננת ונתחממה על ידי זה, אסורה אף בדיעבד (או"ח סי' רנז). ובמשנה (שבת לח:) מסופר: "מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו (מבעוד יום) סילון (צינור) לתוך אמה (תעלה) של חמין (מחמי טבריה כדי לחמם את הצונן). אמרו להם חכמים: אם (הוחם) בשבת, הרי הוא כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה".

ג. וכן מן הדין היה לטמן התבשיל בדבר שאינו מוסיף הכל בשבת עצמה; אבל אסרו חכמים דבר זה, גזירה שמה יטמין ברמץ¹⁸, ויהיה בו ניצוצות של אש, ונמצא חותה בגחלים¹⁹. לפיכך אסרו להטמין דבר חם בשבת ואפילו בדבר שאינו מוסיף הכל.

(18) אפר חם. כך הדין לפי נוסח רבינו והגאונים בשבת לו: שהבאנו בהלכה הקודמת. אבל לפי הנוסח שלנו, באה הגמרא לתת טעם, למה אסור להטמין בדבר המוסיף

הכל, מערב שבת. "מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הכל ואפילו מבעוד יום?" - גזירה שמה יטמין ברמץ ויבוא לחתות הגחלים שבתוכו בשבת. (20) אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו, אסור להטמין בשבת, ואם טמן בדבר שאינו מוסיף הכל, לא נאסר התבשיל על ידי כך.

ד. ספק חשקה ספק אינה חשקה²¹ - מתיר לטמן את דבר חם. ומתיר לטמן את דבר הצונן בשבת בדבר שאינו מוסיף²², כדי שלא יצטנן ביותר או כדי שתפוג²³ צנתן. חמין שטמנו מערב שבת ונתגלו בשבת - מתיר לכסותן, שהרי אינו מוסיף. ומתיר להחליף הפסוי בשבת²⁴. כיצד? נוטל פסות ומניח בפני יונה, או נוטל בפני יונה ומניח הפסות.

(21) שבת לו, ע"א. הוא זמן בין השמשות. (22) שבת נא, ע"א. (23) שתחלש. (24) שם. לדעת בעל 'מגיד משנה' לא התיר רבינו אלא להחליף את הכיסוי הגרוע בטוב ממנו, אבל לא להוסיף על הכיסוי, ונראה שמפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף על הכיסוי. והכסף-משנה כתב שאין הכרע בדברי רבינו, שאפשר שיותר ראוי לאסור להחליף הכיסוי בטוב ממנו שראוי לאסור להוסיף כיסוי על כיסוי, ומכיון שמותר להחליף כל-שכן שמותר להוסיף. ולפי דבריו, צריך לפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף הכל, שבזה אם נתגלה אסור לכסות מעיקר הדין (למעלה ה"ב).

ה. פנה התבשיל או המים החמין מפלי לכלי אחר - מתיר²⁵ להטמין הפלי האחר בשבת בדבר שאינו מוסיף²⁶, כמו הדבר הצונן. שלא אסרו להטמין בשבת אלא דבר חם שהוא בכלי ראשון²⁷ שנתבשל בו, אבל אם פנהו - מתיר.

(25) שבת נא, ע"א. יתיב (ישב) רבי ואמר: אסור להטמין את הצונן. אמר לפניו ר"י ב"ר יוסי: אבא התיר להטמין את הצונן. אמר (רבי): כבר הורה זקן (שמותר להטמין). וכן אמרו שם: רב נחמן אמר לדרו עבדו: הטמן לי את הצונן! והקפיד רבי אמי עליו. והקשו שם, מה הטעם שהקפיד, הרי אמרו מותר להטמין את הצונן? והשיבו: הוא סבר, אדם חשוב שאני (שלאדם חשוב אסור להטמין). אולם הפוסקים לא חלקו בכך, והתירו גם לאדם חשוב להטמין את הצונן, וכל שפינהו לקדירה אחרת, אף החמין חשובים כצונן לענין זה, כלשון רבינו "כמו דבר הצונן". (26) אבל בדבר המוסיף הכל - אסור בכל ענין. (27) אם הוא רותח עד שהיד סולדת בו ('משנה ברורה' סי' רנז); ושיעור יד סולדת בו: שכריסו של התינוק נכזית בו (או"ח סי' שיח) ויש להחמיר בחום של 40% צלזיוס ולמעלה.

ו. מניחין מחם²⁸ על גבי מחם בשבת, וקדרה על גבי קדרה, וקדרה על גבי מחם, ומחם על גבי קדרה³⁰, וטח פיהם בכצק; לא בשביל שיוחמו, אלא בשביל שיעמדו על חמם. שלא אסרו אלא להטמין בשבת, אבל להניח פלי חם על גבי פלי חם כדי שיהיו עומדין בחמימותן - מתיר. אבל אין

29
30
31
32
33
34

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מצות עירוב; אך אם אינו רוצה לטלטל בחצר בשבת, אינו צריך לעשות עירוב. (4) שאם אינו רוצה לאכול פת, אינו צריך לטול ידיו. (5) אף אם אינו אוכל, כדברי רבינו: "אפילו אין לו מה יאכל", ובסוף פ"ג מהל' שביית עשור, מובא: "אם חל יום הכיפורים בשבת, חייבין הכל להדליק בכל מקום, שהדלקת נר בשבת חובה", אף שאסור לאכול, ראה למעלה באות א. (6) בנוסח אחר: "חייבין להניח נר בביתן בשבת. אין לו" (כת"י אברבנאל). (7) לפי זה, עיקר המצוה שיחא דלוק ולא שמעשה ההדלקה היא המצוה. ואם כן אם היתה דלוקה לפני זמן ההדלקה אינו חייב לכבותה ולחזור ולהדליקה, וכמו כן אם הדליקה וכבתה מבעוד יום, זקוק הוא לחזור ולהדליקה (ועיין 'תוספות' שבת כה: ד"ה חובה, ובפסקי רבינו אליהו מלונדריש לסדר זרעים עמ' לא הערה 13). (8) שהרי אפילו בנר חנוכה - אם אין לו, שואל על הפתחים (רמב"ם פ"ד מחנוכה ה"ב) כל-שכן להדלקת נר שבת שהיא קודמת לנר חנוכה (שם ה"ד) - "לקראת שבת" עמוד יט הערה 2. (9) בתלמוד בבלי, לא נמצאת ברכה זו. ויש מביאים כן מהירושלמי ("או"ז ח"ב סי' י"א). ויש סוברים שאין מברכין ('תוספות' שם). (10) כי כל המצוות מברך עליהן קודם עשייתן (הל' ברכות פ"א). אבל ה'מרדכי' כתב (בפרק במה מדליקין) שאם תברך קודם ההדלקה, הרי היא כאילו קיבלה שבת בפירוש ואסורה להדליק, לכן תברך אחר ההדלקה, וכן המנהג. וכתב רבינו ירוחם "כדי שתהא (הברכה) עובר (קודם) לעשייתה, לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה. ומשימים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכים, ואחר כך מסלקים היד, וזה נקרא עובר לעשייתה" (רמ"א סי' רסג). ואשת הגאון רבי פאלק הכהן בעל "דרישה ופרישה" חידשה הלכה חדשה: ביום-טוב שמותר להדליק נר, תברך ואחר-כך תדליק כדין כל מצוות שמברכים לפני עשייתן. וכתב על זה בעל 'מגן אברהם' (סי' רסג) שלא חילקו חכמים בברכות, לברך פעם קודם עשייתן ופעם אחריהן, אלא כיון שבשבת מוכרחים לאחר את הברכה עד לאחר ההדלקה, הוא-הדין גם ביום-טוב, והביא ראיה מברכת נטילת ידים ('או"ז ח"ב סי' קנח): "נהגו שלא לברך עד אחר הנטילה, משום שלפעמים אין ידיו נקיות (ואסור להוציא שם שמים מפיו), תיקנו כן בכל פעם של נטילת ידים (גם כשידי נקיות)" (וכן ב'תוספות' פסחים ז:), אבל הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל 'נודע ביהודה' הצדיק את חידושה של האשה הנזכרת, ואמר כי היא אשה אשר "נשאה לבה אותה בחכמה", כי רק כשנוסח הברכה הוא אחיד, כמו גבי נטילת ידים לא חילקו חכמים לברך פעם לפני עשייתה ופעם אחריה, אבל גבי הדלקה יש נוסח שונה ביום-טוב מבשבת, לכן בשבת - אחר ההדלקה, וביו"ט לפני. (11) "והיכן ציונו (כיון שהוא מדברי סופרים) - ? בתורה, שכתוב בה: "אשר יאמרו לך תעשה" (דברים יז, יא). נמצא ענין הדברים ופירושם כך הוא: אשר קדשנו במצותיו, שציוה בהן (במצוות התורה) לשמוע לאלו (החכמים) שציונו להדליק נר, וכן שאר המצוות שהן מדברי סופרים (הל' ברכות פ"א ה"ג). וזה לשון רבינו בפ"א מהל' ממרים: "כל מי שאינו עושה כהוראתם (של חכמים) עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך", אחד (בין) דברים

1 מניחין פלי שיש בו דבר צוין על גבי פלי חם
2 בשבת, שהרי מוליך בו חם בשבת³¹. ואם הניחו
3 מפערי - מפר, ואינו קטומן בדבר המוסף.

(28) כלי נחשת לחמם בו מים. (29) של חרס. (30) שבת נא, ע"ב. כנוסח רש"י בשם התוספתא, וכן נוסח הרי"ף והרא"ש. אבל לפנינו בגמרא: "אבל לא קדירה ע"ג מיחם ולא מיחם ע"ג קדירה", ובאמת ברמב"ם כ"י וב'מעשה רוקח' לא נמצאת פיסקא אחרונה זו. (31) שבת מח, ע"א. ושם: "אולודי קא מוליד", וכן צריך להיות גם בדברי רבינו "שהרי מוליד בו חום בשבת" וכן הוא בדפוס רומי.

פרק חמישי

(1) כלל בו דיני הדלקת הנר, ואף הוא מערב שבת, ושם נתבאר דיני השמנים והפתילות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יסתפק מן השמן בשבת, או שהוא מקרב כיבוי הניצוצות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יטה או יכבה או יבעיר. ונסתיים הפרק בסיום משפט ערב שבת בתקיעות שהיו תוקעין להבדיל העם ממלאכה בכל ערב שבת.

4 א. הדלקת² נר בשבת אינה רשות - אם רצה מדליק
5 ואם רצה אינו מדליק; ולא מצוה שאינו חייב לרדת
6 אחריה עד שיעשנה, כגון ערובי חצרות³ או נטילת
7 ידים לאכילה; אלא זה חובה⁵. ואחד אנשים ואחד
8 נשים חייבין להיות⁶ בבתיהן נר דלוק⁷ בשבת. אפילו
9 אין לו מה יאכל - שואל על הפתחים⁸, ולדוק שמן
10 ומדליק את הנר; שזה בכלל ענג שבת. וחייב לברך⁹
11 קדם¹⁰ הדלקה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם
12 אשר קדשנו במצותיו וצונו¹¹ להדליק נר של-שבת.
13 בדרך שמברך על כל הדברים שהוא חייב בהם
14 מדברי סופרים¹².

(2) שבת כה, ע"א: "הדלקת נר בשבת חובה", וברש"י: "כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור". ובמדרש תנחומא (מצורע) תנו רבנן: "מנין שחייב אדם להיות זריז ומזורז בהדלקת הנר? שנאמר: וקראת לשבת עונג (ישעיה נח, יג) זו הדלקת הנר". ובתלמוד מובא על הפסוק: "המאכילך מן במדבר... למען ענותך" (דברים ח, טז): אינו דומה מי שרואה ואוכל, למי שאינו רואה ואוכל, וברש"י: "באכילת מן טועם כל המינים ואינו רואה אלא מן" (יומא עד:). ה"ענינו" שבאכילת המן היה שטעמו טעם מאכל שלא ראוהו, וכ"ה במדרש אבכיר (זרע אברהם לב"ר פי"א אות א') "ויענך וירעיבך וגו' מכאן להדלקת נרות בליל שבת, שהאוכל ואין רואה מה שאוכל, אינו שבע ואינו עונג". אולם גם אם אינו רוצה לאכול חייב בהדלקת הנר, שהרי דרשו (שם) על הכתוב: "ותזנה משלום נפשי (איכה ג, יז) אמר רבי אבהו: זו הדלקת הנר בשבת", וביאר רש"י: הנר - הוא שלום בית, "כי במקום שאין נר, אין שלום, מפני שהולך באפילה ונכשל". (3) חצר שיש בה שכנים הרבה, אסור מדברי סופרים לטלטל בה, עד שיתעברו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת (הל' עירובין פ"א ה"ו), וזוהי

מקום. והוא ספק מן היום ספק מן הלילה. ודנין
בו להחמיר בכל מקום. ולפיכך אין²² מדליקין²³ בו.
והעושה מלאכה בין השמשות בערב שבת ובמוצאי
שבת בשוגג - חייב חטאת מכל מקום. וכוכבים אלו
- לא גדולים הנראים ביום, ולא קטנים שאין נראין
אלא בלילה, אלא פינונים. ומשייראו שלשה כוכבים
אלו הפינונים - הרי זה לילה ונדאי.

(19 שבת לד: 20) בפסחים צד. אמרו: "משקיעת החמה
עד צאת הכוכבים (מהלך) ארבעה מילין" ובשבת לה. מובא
שמשקיע החמה עד הלילה מהלך שלשת רבעי מיל, ולא
ארבעה מילין? - בסתירה זו עסקו גדולי הראשונים,
רבינו-סובר (ב'תוספות' פסחים שם) שיש שני מיני
שקיעות: א) "התחלת" שקיעה - משגוף השמש מתכסה
מעניינו. ומאז עד יציאת שלשה כוכבים, מהלך ארבעה
מילין, וזמן שלשת מילין ורבע (מתוך ארבעת מילין אלו)
הוא ודאי יום, ב) "סוף שקיעת החמה, שאז מתחיל בין
השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, ונמשך בזמן מהלך
שלשת רבעי מיל עד יציאת ג' כוכבים. וכן פסקו בשו"ע.
אבל פוסקים אחרים, וביניהם הגאון רבי אליהו מוילנה,
סוברים שעם התחלת השקיעה, מיד בין השמשות. ואת
הסתירות שבין השיעורים מיישבים באופן אחר (שיעור מיל
הוא לדעת השו"ע "או"ח סי' תנט) - 18 דקות, לדעת
הרמב"ם בפירוש המשניות פסחים פ"ג מ"ב - 24 דקות,
ולדעת אחרונים (22 דקות). (21 שבת לה, ע"ב.
22) שמה הוא לילה וקדש עליו השבת ואסור להדליק נר.
(23) בהל' שביתת עשור פ"א ה"ו, מובא: "צריך להוסיף
מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו" ביום הכיפורים
כמבואר ביומא פא: ודעת הראשונים ובכללם הר"ף
והרא"ש, שכמו כן מצות-עשה מן התורה להוסיף מחול על
הקודש באיסור עשיית מלאכה, בכניסת שבת וביציאתה,
וזמן תוספת זה קודם בין השמשות כשעדיין יום ודאי, אבל
בין השמשות אינו נחשב לתוספת, שהרי אסור במלאכה
מספק, שמה הוא כבר לילה.

ה. פתילה²⁴ שמדליקין בה לשבת²⁵, אין עושין
אותה מדבר שהאור מסכסכת²⁶ בו, כגון²⁷: צמר
ושער²⁸ ומשי²⁹ וצמר הארז³⁰ ופשתן שלא נפיץ³¹
וסיב³² של דקל ומיני העץ הרפים³³ וכיצא בהן³⁴;
אלא מדבר שהאור נתלית בו, כגון: פשתה נפוצה
ובגדי שש וצמר קפץ³⁵ וכיצא בהן. והמדליק צריך³⁶
שידליק ברוב³⁶ היצא מן הפתילה.

(24 שבת כא, ע"א. חוט כפול שנותנין בשמן להדליק נר.
(25) אבל ליום טוב - מותר, שישנו בברייתא (שבת כד:)
"כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהם
ביום-טוב", כי אין מקום לגזור "שמה יטה" כיון שהבערה
מותרת ביום-טוב, כמבואר להלן בהל' שביתת יו"ט פ"א
ה"ד. (26) האש נאחזת בנר בקפיצות, ואינה בוערת בבת
אחת, ומפני שאינה דולקת יפה, חוששים שמה יטה השמן
אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר בשבת. (27) משנה
(שבת כ:): "במה מדליקין, ובמה אין מדליקין". (28) שבת

שלמדו אותם מפי השמועה, והם תורה שבעל-פה, ואחד
דברים שלמדו מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה
נדרשת בהן, ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא, ואחד דברים
שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה להם, והן
הגזירות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלשה
דברים מצוה לשמוע להם (לחכמים), הרי הוא אומר: "על
פי התורה אשר יורוך", אלו התקנות הגזירות והמנהגות,
שיוורו בהן לרבים, כדי לחזק הדת ולתקן העולם" (12). ראה
למעלה פ"א ה"ג.

ב. מתיר¹³ להשתמש בנר של שבת. והוא, שלא יהא
הדבר צריך עיון הרבה; אבל דבר שצריך לדקדק
בראיתו - אסור להבחינו לאור הנר, גזירה שמה
יטה¹⁴.

(13) מפני שנה חנוכה אסור להשתמש לאורו (פ"ד מהלכות
חנוכה הלכה ו') הוצרך לכתוב שנה שבת מותר להשתמש
בו. וגם הגאונים כתבו כן בתשובותיהם (אוצר הגאונים חלק
התשובות סימן כא) "כשאמרו חכמים שלא לקרוא בנר של
שבת לא משום קדושה אלא שמה יטה". (14) יטה הנר
להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלק יפה, ונמצא מבעיר
בשבת ועובר על "לא תבערו אש ביום השבת".

ג. המדליק צריך להדליק מבעוד יום, קדם שקיעת
החמה. ונשים מצוות¹⁵ על דבר זה יותר מן
האנשים¹⁶, לפי שהן מצויות בפתים, והן העוסקות
במלאכת הבית¹⁷. ואף-על-פי-כן צריך האיש
להזהיר¹⁸, ולבדק אותן על כך, ולומר להן ולאנשי
ביתו ערב שבת קדם שתתפשט: הדליקו את הנר.
ספק חשכה ונקנס השבת, ספק לא נקנס - אין
מדליקין.

(15) כן הוא במשנה (שבת לא: "על שלש עבירות נשים
מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה בחלה
ובהדלקת הנר [לכבוד שבת]". (16) ולפיכך, אם ירצה
הבעל להדליק בעצמו - האשה קודמת (ב"ח סי' רסג).
(17) ובמדרש תנחומא (פ' מצורע) אמרו: "ולמה נמסרה
מצות הדלקת הנר לאשה? אמר הקדוש-ברוך-הוא: היא
כתבה נרו של עולם (=גרמה מיתה לאדם הראשון) שכתוב
נר אלקים נשמת אדם (משלי כ'), לפיכך תשמור מצות נר".
(18) בגמרא (שבת לד.) אמרו: "אף-על-גב דאמרו רבנן
שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם
חשיכה כו' הדליקו את הנר - צריך למימרינהו בניחותא
(צריך לאמרם בנחת)". [ורבינו השמיט זאת מספרו כאן,
מפני שעיקרו של דבר הוא מחמת הכלל שאמרו חכמים
בסדר הנהגת האדם בביתו: "אל יטיל אדם אימה יתירה
בתוך ביתו" (וכן מפורש בשאלות פרשת תצוה סימן סג,
וכן נראה בגיטין ו:)] והביאו רבינו בפט"ו מהל' אישות
הי"ט: "ולא יטיל עליה (=על אשתו) אימה יתירה ויהיה
דיבורו עמה בנחת]".

ד. משתשקע¹⁹ החמה²⁰ עד שייראו שלשה²¹ כוכבים
פינונים, הוא הזמן הנקרא "בין השמשות" בכל

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חילקו חכמים) - לא גזרו רבנן. (46) כי במדורה מתוך שההיסק רב, כל חלק מבעיר את חבריו (רש"י).

- ח. שָׁמֶן⁴⁷ שְׁמֵדִלְקִין בּוֹ לְשֶׁבֶת, צָרִיף שִׁיחָא נִמְשָׁף¹¹
אֲחֵר הַפְּתִילָה. אֲבָל שְׁמָנִין שְׁאִין נִמְשְׁכִין אֲחֵר¹²
הַפְּתִילָה, כְּגוֹן: זָפֶת⁴⁸ וְשַׁעוּדָה⁴⁹ וְשָׁמֶן קִיקָא⁵⁰ וְאַלְיָה⁵¹
וְחֶלֶב⁵² - אֵין מְדִלְקִין בָּהֶן. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְדִלְקִין¹⁴
בְּפְתִילוֹת שְׁאִין הָאֵר נִתְּלִית בָּהֶן וְלֹא בְּשְׁמָנִים שְׁאִין¹⁵
נִמְשְׁכִים אֲחֵר הַפְּתִילָה? גִּזְרָה שְׁמָא יְהִי אֹרֶךְ הַנֵּר¹⁶
אֶפֶל, וְיִטָּה⁵³ אוֹתָהּ בְּשַׁעָה שִׁישְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרָה.¹⁷

(47) משנה (שבת כ:): במה מדליקין, ובמה אין מדליקין.
(48) שרף שחור, קל להשרף שעושים מעצים ידועים.
(49) דונג, חומר כתום הנוצר על-ידי הדבורים. (50) שמן
עשוי מפרי עץ הקיקיון. (51) זנב כבשים שמנים.
(52) חלב משומן החי, המתהווה על הקרומים.
(53) ויתחייב משום מבעיר. ובפירוש המשניות, כתב רבינו
(שבת פרק ב) שאם ידליק בשמנים אלה "יהיה אור הנר
חלוש וחשוך ויניחנו ויצא, וזה אסור, לפי שהעיקר אצלנו:
הדלקת נר בשבת חובה", וכן פירש ריב"ן ב'תוספות ישנים'
(שבת כא.) וראה למעלה הערה ו'.

- ט. חֶלֶב⁵⁴ שֶׁהֵיכִינ⁵⁵ וְקִרְבֵי דִגִּים שְׁנִמּוּחוֹ - נוֹתֵן¹⁸
לְתוֹךְ שָׁמֶן כֹּל שֶׁהוּא וּמְדִלְקִין⁵⁶. אֲבָל שְׁמָנִין שְׁאִין¹⁹
מְדִלְקִין בָּהֶן, אֶפֶלּוּ עֲרָבִין בְּשְׁמָנִים שְׁמֵדִלְקִין בָּהֶן⁵⁷
- לֹא יִדְלִיק, מִפְּנֵי שְׁאִין נִמְשְׁכִין⁵⁸.²¹

(54) שבת כא. (55) באור. (56) שלפי הדין, מדליקים
באלו שנמשכים אחר הפתילה. ורק חכמים אסרו, גזירה
שמה ידליק בחלב שאינו מהותך וקרבי דגים שלא נימחו,
אבל אם עירב בהם שמנים שמדליקים בהם - לא גזרו.
(57) למעלה בהלכה ח. (58) בגמרא שם (כ"י אוקספורד)
בענין עירב שמן כשר בפסול: "אין מדליקין - לפי שאינו
נדליקין".

- י. אֵין⁵⁹ מְדִלְקִין בְּעֶטְרָן⁶⁰, מִפְּנֵי שֶׁרִיחוֹ רָע⁶¹; שְׁמָא²²
יִנְיָחוּ וְיִצֵּא, וְחוּבָה עָלָיו לִישֵׁב לְאוּרֵי הַנֵּר⁶². וְלֹא²³
בְּצָרִי⁶³, מִפְּנֵי שֶׁרִיחוֹ טוֹב; שְׁמָא יִקַּח מִמֶּנּוּ מֶן²⁴
הַנֵּר⁶⁴. וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף⁶⁵. וְלֹא בְּנֶפֶט לָבָן,²⁵
וְאֶפֶלּוּ בַּחֵל; מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף, וְיִבֵּא לִידֵי סַפְּנָה.²⁶

(59) שבת כד: (60) פסולת הזפת המשמשת למאור.
(61) ביותר, אבל "נפט" שלנו ו"גז" שדרך העולם להדליק
בהם, אף שריחם רע במקצת, אבל מכיין שלא יניחם ויצא
מותר להדליק בהם ('משנה ברורה' סי' רסד). (62) "שאלו
את פי מהר"מ (מרוטנבורג) אם כן, איך רגילים להניח הנר
בבית ולאכול בחצר? והשיב: שהנרות לעונג נצטוו ולא
לצער, ואם הוא נהנה בחצר יותר, מפני האויר או מפני
הזובים, מותר לאכול בחצר" ('הגהות מיימוניות').
(63) שבת כה, ע"ב. שרף הנוטף מעצי הקטף.
(64) 'והמסתפק מן השמן שבנר, חייב משום מכבה',
כמבואר להלן בפ"ב ה"ב. (65) ו"נדבק בכתלי הבית
ומדליק את הבית" (רש"י שבת כו.) ועיין שם ב'תוספות'.

כ, ע"ב: "הוסיפו על אלו (שבמשנה) של צמר ושל שער".
(29) בלשון המשנה "כלך": בנוסח 'מעשה רוקח' חסרה
המלה 'ומשי'. (30) בלשון המשנה "לכש". (31) שלא
נזקה מפסולת. ובלשון המשנה "חוסן". (32) חוטי הקרום
הפנימי של עץ התמר. (33) בנ"א: הדקים ('מעשה רוקח').
(34) ששנו במשנה ואינם מצויים בזמננו. (35) במשנה שבת
(כו:): תנן: "כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן".
ופירש"י: "אין מדליקין בו לעשות פתילה - מצמר גפן",
אבל ה'תוספות' שם ד"ה כל היוצא, כתבו שמעשים בכל
יום שמדליקין בצמר גפן משום שצמר גפן מין זרעים הוא
ואינו עץ (ובדבר פשתן, עיין שם ב'תוספות' מה שכתבו
בוה). (36) שבת כ, ע"ב. והטעם הוא שמה תכבה ויביא
להטות בשבת (תוס' ר"ד כ"י). וה'לבוש' כתב כדי שתהא
שלהבת עולה יפה מיד עם סילוק ידו, כמו בהדלקת המנורה
שכתוב בה "להעלות נר תמיד" ואף-על-פי שכן הוא
שבכמה דברים שזה הדלקת נר לשבת כהדלקת המנורה
במקדש ('לקראת שבת' עמוד יב) - בגמרא שם נראה
כהטעם הראשון (שהקשו שם לרבי יוחנן דעצים של בבל
אין צריכין רוב: השתא פתילה אמר עולא המדליק צריך
שידליק ברוב, היוצא עצים - מיבעיא).

- ו. הַפּוֹרֵךְ דָּבָר שְׁמֵדִלְקִין בּוֹ עַל גְּבִי דָּבָר שְׁאִין¹
מְדִלְקִין בּוֹ: אִם לְהַעֲבֹת הַפְּתִילָה, כְּדִי לְהוֹסִיף²
אוּרָה - אֲסוּר³⁷; וְאִם לְהַקְשׁוֹת הַפְּתִילָה, כְּדִי שֶׁתֵּהָא³
עוֹמֶדֶת וְלֹא תִשְׁתַּלְשַׁל³⁸ לְמַטָּה - מִתְּרִי⁴.

(37) שבת כא, ע"א. אף שעל-ידי הכריכה, האור נאחז יפה
בפתילה ומאיר, ולא יבוא להטות - גם כן אסור, שמה ידליק
בפתילה הגרועה לבדה. (38) תיפול. (39) שבת כא, ע"א:
"רבן שמעון בן גמליאל אומר: של בית אבא היו כורכין
פתילה על גבי אגר (שהוא פסול לפתילה) ומדליקין".
ומדברי רבינו משמע, שכורכם ביחד ומותר להדליקם, כיון
שכוונתו להעמיד הפתילה ולא להוסיף אורה. אבל רש"י
פירש: "שלא היו מדליקין האגוז, אלא סומך עליו הפתילה
שלא תטבע בשמן". ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שכוונתו
רק להעמיד הפתילה.

- ז. נוֹתֵנִין גְּרָגִיר⁴⁰ שֶׁל מֶלַח⁴¹ וְגָרִיס⁴² שֶׁל פּוֹל⁴³ עַל⁵
פִּי הַנֵּר בְּעֶרֶב שֶׁבֶת, שִׁיחָה דוֹלֵק בְּלִיל שֶׁבֶת. וְכָל⁶
הַפְּתִילוֹת⁴⁴ שְׁאִין מְדִלְקִין בָּהֶן בְּשֶׁבֶת - עוֹשִׂין מֶהֵן⁷
מְדוּרָה. פִּין לְהַתְחַמֵּם פְּנִגְדָּה, פִּין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרָה,⁸
פִּין עַל גְּבִי מְדוּרָה⁴⁵, פִּין עַל גְּבִי קֶרֶקֶע⁴⁶. וְלֹא אֲסוּר⁹
אֶלָּא לַעֲשׂוֹתָן פְּתִילָה לְנֵר בְּלֶכֶד.¹⁰

(40) תוספתא, שבת פ"ב. חתיכה זעירה עגולה.
(41) "שהמלח צולל את השמן שימשך אחר הפתילה",
ולפיכך אין כאן איסור של "לא תנחשו" (רש"י שבת סז:).
(42) גרגר של פולים גרוסים טחונים טחינה גסה.
(43) שיהא הנר שווה ולא ידלק מחר. (44) שבת כא, ע"א.
והובא למעלה פ"ג ה"ט. (45) בגמרא שם "על גבי כירה".
וכנוסחת רבינו כן הוא ברי"ף ועוד. ולפי נוסח זה השמיענו
שגם במנורה שהדרך להדליק בה בפתילות ושמנים, והיה
מקום לאסור בה גם מדורה משום "לא פלוג רבנן" (=לא

בעשיית שמדליק בה, כדי להגיבה השמן, אם אינו מתכוון לכיבוי" (תשובת הגאונים בשם רב נטרונאי גאון).

יד. אין פולין⁸⁰ לאור הנר, ולא קורין⁸¹ לאור הנר,¹⁹
ואפילו גבוה שתי קומות. ואפילו עשרה בתים זה על
גב זה והנר בעליונה - לא יקרא ולא יפלה לאורה
בתחתונה, שמא ישפח ויטעה⁸². ואם היו שנים קורין
בענין אחד - מתריין⁸³ לקרות לפני הנר, שכל אחד
מהן מזכיר חברו אם שוכח; אבל לא בשני ענינים,²⁴
שכל אחד מהן טריד בענינו.²⁵

80 שבת יא. יב: .. אין בודקים בגד לבער כנים ממנו.
81 דברים שצריכים עיון רב. 82 הנר להביא השמן לפי
הפתילה, כדי שידלק יפה. וזה רק בשמן ופתילה, שכל פעם
צריך להטות את השמן לפתילה, אבל במאור אחר, הדולק
מהתחלה עד הסוף ואין האור מתמעט עד שיכלה, אין חשש
שלא יטה ('מסגרת השולחן'). 83 בספר אחד. אבל בשני
ספרים אסור, שכל אחד מעיין בספרו ואינו משגיח על
חבירו. ומטעם זה אין אומרים פיוטים בבית הכנסת בליל
יום-טוב שחל בשבת, אבל ביום הכיפורים מותר, שאימת
יום הכיפורים עליו, כמו גבי תינוקות בהלכה טו, אבל שאר
התפילה מותר להתפלל, שהיא שגורה בפי הכל, ודומה
ל"ראש הפרשה" שבהלכה טו.

טו. התינוקות⁸⁴ קורין לפני רבן לאור הנר, מפני
שהרב משמרן⁸⁵; אבל הוא לא יקרא, מפני שאין
אימתו עליו. ויש לו לראות בספר לאור הנר עד
שיראה ראש הפרשה שהוא צריך להקרותו, ואחר
כך נותן הספר בידין והם קוראין לפניו.³⁰

84 במשנה שבת יא. "באמת אמרו, החזון רואה היכן
התינוקות קורין". 85 שאימת רבם עליהם, ואין פושטים
יד לנגוע בדבר אפילו בחול אלא על פי רבם; ובירושלמי
שבת פ"א ה"ד יש עוד טעם, כי אין התלמידים מעוניינים
להאריך את הדלקת הנר, אדרבה, הם רוצים למהר ולקצר
לימודם, ולפי טעם זה מותר, אפילו אין רבם בבית.

טז. בליים⁸⁶ הדומים זה לזה, ואינן נקריין אלא בעיון
הרבה - אסור להקריבן לאור הנר ולהבחין ביניהן,
שמא ישפח ויטעה. לפיכך, שמש שאינו קבוע, אסור
לו לבדק פוסות וקערות לאור הנר, מפני שאינו
מכירן - בין בגר של שמן זית⁸⁷, בין בגר של גפס
שאורו רב. אבל שמש קבוע, מתר לו לבדק לאור
הנר פוסות וקערות, מפני שאינו צריך עיון הרבה.
ואם היה גר של שמן זית - אין מורין לו לבדק
ואף-על-פי שהוא מתר, גזירה שמא יסתפק ממנו⁸⁸.

86 שבת יב, ע"א. 87 בגמרא (שם:) נזכר סתם שמן ולא
שמן זית, וכן הוא בכ"י התימנים "נר של שמן".
88 שיטת רבינו ופירושו הם לפי נוסחתו בגמרא שבת שם,
וכמו שכתב המגיד-משנה, וכן אמנם מפורש בפירושו של
רבינו למסכת שבת ("סיני כרך ו' עמוד קטו) ועיין רב"ד.

יא. מתר להדליק לכתחלה בשאר שמנים, כגון:
שמן צנון ושמשמין ולפת⁶⁶ וכל פיוצא בהן. אין
אסור אלא אלו שמנו חכמים⁶⁷ בלבד⁶⁸.

66 פרי האדמה ממין הצנונות, ומימינים אלה עושים שמן.
67 שבת כו, ע"א: "רבי טרפון אומר: אין מדליקין אלא
בשמן זית בלבד, עמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו ואמר:
מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמין, ומה
יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות, ומה
יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא זה ולא זה אלא גפס?
- אלא אין לך לאסור אלא מה שאמרו חכמים אין
מדליקין". 68 בגמרא (שבת כג.) אמרו: "כל השמנים
כולן יפין לנר, ושמן זית מצוה מן המובחר". אבל יש
מפרשים שהמדובר בנר חנוכה ולא בנר שבת ('הגהות
מיימוניות' פ"ד דחנוכה אות ה', ועיין ב'תוספות' שם ד"ה
מריש, וצ"ע).

יב. לא⁶⁹ יתן אדם פלי מנגב מלא שמן על פי הנר,
בשביל שיהא מנטף. ולא ימלא קערה שמן ויתנה
בצד הנר, ויתן ראש הפתילה לתוכה בשביל שתהא
שואבת. גזירה שמא יקח מן השמן שבפלי⁷⁰, שהרי
לא נמאס בגר⁷¹, ואסור להנות בשבת מן השמן
שהדלק בו, ואפילו כבתה הנר, ואפילו נטף מן
הגר⁷²; מפני שהוא מקצה מחמת אסור⁷³. ואם חבר
הפלי שיש בו השמן אל הנר בסיד ובחרסית ופיוצא
בהן - מתר⁷⁴.

69 שבת כט, ע"ב. 70 ויתחייב משום מכבה (להלן פי"ב
ה"ב). 71 ולפי זה, אפילו הכלי או הקערה הם חרס, גם
כן אסור (גמרא שם). 72 שבת מד, ע"א. 73 מיוחד
ומוזמן לדבר איסור, כמבואר להלן פכ"ו ה"ד: "מותר השמן
שבנר ובשקערה, שהדליקו בהן באותה שבת, אסור להסתפק
ממנו באותה שבת, מפני שהוא מוקצה מחמת איסור".
74 כיון שנעשה כלי אחד "בדיל מיניה" - מרחק עצמו
ממנו - משום איסור שבת.

יג. אין⁷⁵ נותנין פלי תחת הנר לקבל בו שמן בשבת,
שהרי מבטל הפלי מהכנו⁷⁶. ואם נתנו מבעוד יום -
מתר. ונותנין פלי תחת הנר בשבת לקבל בו
ניצוצות⁷⁷, מפני שאין בהן ממש⁷⁸, והרי לא בטלו
מלטלטלו. ואסור לתן לתוכו מים⁷⁹, ואפילו מערב
שבת, מפני שהוא מקרב פבוי הניצוצות.¹⁸

75 שבת מב, ע"ב. 76 מהכנתו, כלומר ממה שהכלי
מוכן לו לעשות "ואסור מפני שהוא כסותר" (להלן פכ"ה
הלכה כ"ג) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו
אוסרו בטלטול מחמת השמן שבתוכו, ודומה כאילו סותר
הכלי ומשברו. ורש"י פירש (שבת מב): כיון שלא יוכל עוד
לטלטלו בשבת זו משום איסור מוקצה, הרי הוא כקובע לו
מקום ומחברו בטיט ודומה למלאכה. 77 שבת מז, ע"ב.
78 שמיד הם כבים, ומותר לטלטל הכלי אף אחר שנפלו
לתוכו הניצוצות. 79 "אבל מותר לתת מים ערב שבת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אינו רואה סימן ברכה (פסחים נ:), ותוקעין כדי להודיע לעם לפרוש מן המלאכה. (105) ראה למעלה הלכה ד. (106) כך היא דעת רבינו, לפי מה שאמרו (שבת קיד:): שאין תוקעין ביום-טוב שחל במוצאי שבת להודיע לעם שמותר בשחיטה, אפיה ובישול, מכיון שבתקיעת שופר יש איסור שבות, יוצא מזה שבמוצאי-שבת לחול תוקעים, כי אין חיוב או מצוה להתחיל במלאכה מיד במוצאי שבת, ורק ביום-טוב ראו צורך לתקוע - לולא היה בו איסור שבות - כדי להודיע לעם לעסוק בהכנת סעודת יום-טוב.

26 **כא. יום הפפורים** ¹⁰⁷ **שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - לֹא**
27 **הָיוּ תוֹקְעִין** ¹⁰⁸; **חָל לְהִיּוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת - לֹא**
28 **תוֹקְעִין** ¹⁰⁹; **וְלֹא מְבַדִּילִין** ¹¹⁰. **יוֹם טוֹב שָׁחַל לְהִיּוֹת**
29 **בְּעֶרֶב שַׁבָּת - תוֹקְעִין** ¹¹¹ **וְלֹא מְבַדִּילִין** ¹¹²; **חָל לְהִיּוֹת**
30 **לְאַחֵר הַשַּׁבָּת - מְבַדִּילִין** ¹¹³ **וְלֹא תוֹקְעִין.**

(107) לפי מה שכתב רבינו (הל' קידוש החודש פ"ז ה"א) "אין קובעים לעולם ראש-חודש תשרי, לא באחד בשבת ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת" אם כן לא יחול אצלנו יום הכיפורים לא בערב ולא במוצאי שבת. אבל בזמן שהיו מקדשים החדשים ע"פ הראיה, היתה אפשרות שיחול יום הכיפורים בערב שבת ובמוצאי שבת (פ"ח מהלכות עירובין הלכה י'). (108) גמרא בשבת קיד: ומשנה בחולין כו: (109) משום שיום הכיפורים קדוש כשבת ואסור במלאכה. אין צורך לתקוע להבטיל העם ממלאכה. (110) אין אומרים "הבדלה", כי קדושת יום הכיפורים חמורה כקדושת השבת, ואין מבדילים אלא כשיוצאים מקדושה לחול או מקדושה חמורה לקדושה קלה. (111) להבטיל ממלאכת אוכל נפש המותרת ביום-טוב ואסורה בשבת. (112) שקדושת היום הנכנס, חמורה מקדושת היום היוצא. (113) שקדושת היום היוצא חמורה מקדושת היום הנכנס.

יום שלישי ל' תשרי ה'תשע"ט

פרק ששי

(1) כלל בו דיני אמירה לגוי לעשות מלאכה, ואם עשה גוי מעצמו מה דינה. וכלל לזה שותפות הגוי ושכירותו והשאלתו בין בשבת בין בערב שבת והמלאכה נעשית בשבת. ונמשך לזה ישראל שעשה מלאכה בשבת מה הוא או אחרים בהנאתה, לפי שדומה לזה. ונמשך לזה שכירות ישראל בשבת לדברים המותרים מה דינו, וכיוצא בהם.

31 **א. אָסוּר לִזְמַר לְנִכְרִי לַעֲשׂוֹת לָנוּ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת,**
32 **אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ מְצִיָּה עַל הַשַּׁבָּת. וְאֶף-עַל-פִּי**
33 **שְׂאֵמַר לוֹ מִקֶּדֶם הַשַּׁבָּת, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ צָרִיךְ**
34 **לְאוֹתָהּ מְלָאכָה אֲלֵא לְאַחֵר הַשַּׁבָּת. וְדָבָר זֶה אָסוּר**
35 **מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה שַׁבָּת קִלָּה בְּעֵינֵיהֶן**
36 **וַיָּבֹאוּ לַעֲשׂוֹת בְּעֶצְמָן.**

(2) במכילתא (בא פרשה ט) על הפסוק: "כל מלאכה לא יעשה בהם" (שמות פרק יב, פסוק טז) "לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך, ולא יעשה הנכרי מלאכתך? תלמוד לומר כל מלאכה לא יעשה בהם, דברי רבי יאשיה". וכתב הסמ"ג

1 **יז. נִרְאֶה שְׂאִחוּרֵי הַדִּלָּת - אָסוּר לְפָתַח הַדִּלָּת וְלַנְעֹל**
2 **כְּדִרְכּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבְּהוּ⁹⁰; אֲלֵא יִזְהַר בְּשַׁעַה**
3 **שְׁפוּתָהּ וּבְשַׁעַה שְׁנוּעֵל. וְאָסוּר לְפָתַח אֶת הַדִּלָּת**
4 **כְּנֶגֶד הַמְדוּרָה⁹¹ בְּשַׁבָּת כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה הָרוּחַ מְנַשְּׁבֶת**
5 **בָּהּ, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִין שֵׁם אֲלֵא רוּחַ מְצוּיָה⁹².**
6 **וּמִנִּיחִין⁹³ הַגֵּר שֶׁל שַׁבָּת עַל גְּבִי אֵילָן הַמִּחְבֵּר**
7 **לְקָרְקַע, וְאִינוּ חוֹשִׁשִׁים⁹⁴.**

(89) שבת קכ: (90) אף שאינו מתכוין לכבותו, ודבר שאינו מתכוין מותר - ראה למעלה פרק א - כאן אסור, שוודאי יכבה, והרי הוא "פסיק רישא", תוצאה מוכרחת מפעולתו - ראה למעלה בפ"א הלכה ו. (91) מפני שהרוח המנשבת מבעירה את המדורה. ואף שאינו מתכוין לזה, חייב משום "פסיק רישא". (92) גזור בזה שמא יבוא לעשות כן כשישנה רוח שאינה מצויה. (93) שבת מה. (94) שיטלנו מן האילן אחרי שיכבה, ונמצא משתמש באילן בשבת (ראה להלן פכ"א ה"ו), מכיון שאסור לטלטל נר שדלק בשבת אף לאחר שכבה.

8 **יח. כָּל מְדִינָה וְעִירוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל תוֹקְעִין בָּהֶן שֵׁשׁ**
9 **תְּקִיעוֹת⁹⁵ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּבִמְקוֹם גְּבוּלָה הָיוּ תוֹקְעִין,**
10 **כְּדִי לְהַשְׁמִיעַ כָּל אֲנָשֵׁי הַמְדִּינָה וְכָל אֲנָשֵׁי הַמִּגְרָשׁ**
11 **שָׁלָה.**

(95) שבת לה, ע"ב.

12 **יט. תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה - נִמְנָעוּ הָעוֹמְדִים בְּשָׂדוֹת**
13 **מִלְּחָרֶשׁ וּמִלְּעֹדָר⁹⁶ וּמִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה שְׁבִשְׁדָּה. וְאִין**
14 **הַקְּרוֹבִין רִשְׁאִין לִפְנֵס לַעִיר עַד שִׁיבֹאוּ רְחוֹקִים**
15 **וַיִּפְגְּסוּ בָלֶם⁹⁷ בְּבֵת אַחַת. וְעִדָּן הַחֲנִיּוֹת פְּתוּחוֹת**
16 **וְהַתְּרִיסִין⁹⁸ מִנְּחִין. הַתְּחִיל לְתַקֵּעַ שְׁנִיָּה - נִסְתַּלְקוּ**
17 **הַתְּרִיסִין וְנִנְעָלוּ הַחֲנִיּוֹת. וְעִדָּן הַחֲמִין⁹⁹ וְהַקְּדוּרוֹת¹⁰⁰**
18 **מִנְּחִין עַל גְּבִי כִּיָּה. הַתְּחִיל לְתַקֵּעַ תְּקִיעָה שְׁלִישִׁית**
19 **- סָלַק הַמִּסְלָק¹⁰¹ וְהִטְמִין הַמִּטְמִין¹⁰² וְהִדְלִיקוּ אֶת**
20 **הַגְּדוֹת. וְשׁוּבָה כְּדִי לַצִּלוֹת דָּג קָטָן אוֹ כְּדִי לְהַדְבִּיק**
21 **פֶּת פִּתְנוֹר, וְתוֹקַע וּמִירֵעַ וְתוֹקַע, וְשׁוֹבֵת¹⁰³.**

(96) לחפור הקרקע לשם הכשרתה לזריעה. (97) ולא יחדו בכנסים באחרונה שעסקו במלאכה אחר התקיעות (רש"י). (98) דלת מתקפלת לחנות, משתמשים בה ביום להניח עליה סחורות לפני החנות, ובערב מחזירין את הסחורות לחנות, והיא משמשת כדלת לסגור בה את פתח החנות. (99) מים חמים מוכנים לשבת. (100) שבתוכם תבשילים לסעודת הלילה. (101) את הקדירות. (102) את התבשילים שיחזיקו חומם עד לסעודת מחר, ראה פרק ד. (103) כדי להוסיף מחול על הקודש.

22 **כ. תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה תוֹקַע אוֹתָהּ בַּמִּנְחָה¹⁰⁴.**
23 **וְהַשְׁלִישִׁית - קְרוֹב לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה¹⁰⁵. וְכֵן תוֹקְעִין**
24 **בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אַחֵר צֵאת הַפּוֹכְבִּים, לְהַתִּיר הָעָם**
25 **לְמַעֲשֵׂיהֶן¹⁰⁶.**

(104) כי העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה -

שם יקח בידו ויאכילנה ונמצא מטלטל מוקצה בשבת והרי עשבים אלו שנלקטו בשבת מוקצים הם? ומתוך שם שאינו מעמידה על העשבים אלא הוא עומד מרחוק ומכוון אותה למקום העשבים על ידי זה שסותם דרכים אחרות לפניה. והרמב"ם שכתב "מניח ישראל בהמתו" בוודאי גם כן כוונתו היא שמניח אותה על ידי מעשה כעין זה. שאילו לראותה אוכלת עשבים אלו אין זה חידוש כלל וייתכן כי אף אם ליקט הגוי את העשבים לצורך הישראל - גם כן אינו מחוייב למנוע את בהמתו מלאכול מהם. וראה באורח חיים סימן שכה סעיף ג.

ד. אָבֵל דָּבָר שְׂאִין בּוֹ לְהַרְפוֹת וּלְמַעֵט, כְּגוֹן גֵּרִי וְכֵשׁ - הוֹאִיל וְעָשָׂה בְּשִׁבִּיל עֲצָמוֹ, נִהְיָה אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל בְּשֶׁבֶת וְאָף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְכִירוֹ. גֵּר הַדְּלִיק בְּמִסְכָּה בְּשֶׁבֶת: אִם רֹב יִשְׂרָאֵל¹¹ - אֲסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, שֶׁהַמְדִּלִּיק - עַל דַּעַת הָרֹב מְדִלִּיק; וְאִם רֹב נֹכְרִים - מִתֵּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ; מִחֲצָה לְמִחֲצָה - אֲסוּר. נִפְלָה דְלָקָה בְּשֶׁבֶת, וְכֹא נֹכְרִי לְכַבּוֹת - אֵין אוֹמְרִין לוֹ 'כִּפְּהָ' וְיֵאל תְּכַבֶּה¹², מִפְּנֵי שְׂאִין שְׂבִיתָתוֹ¹³ עָלֵינוּ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(10) "נר לאחד נר למאה" (מסכת שבת דף קכב עמוד א.) וכמו כן "כבש לאחד כבש למאה". (11) שאיננו יודעים אם הדליק בשביל ישראל או בשביל נכרי, או בשביל שניהם, ואם יש לנו הוכחה שעשה בשביל עצמו מותר אף ברוב ישראל (מגיד-משנה). (12) אין צריך למחות בידו. (13) שאין אנו מצווים שישבות הנכרי בשבת (מסכת שבת דף קכא עמוד א.).

ה. מֵת¹⁴ שֶׁעָשָׂה לוֹ נֹכְרִים אֲרוֹן וְחִפְרוֹ לוֹ קֶבֶר בְּשֶׁבֶת, אוֹ הִבִּיאוֹ לוֹ חֲלִילִין¹⁵ לְסַפֵּד בָּהֶן: אִם בְּצִנְעָה - יִמָּתִין בְּכִדִּי שֶׁיַּעֲשֶׂה לְמוֹצָאֵי שֶׁבֶת וְיִקָּבֵר בּוֹ; וְאִם הָיָה הַקֶּבֶר בְּסִטְיָא¹⁶ גְּדוּלָּה וְהָאֲרוֹן עַל גִּבּוֹ, וְכָל הָעוֹבְרִין וְהַשְּׂבִין אוֹמְרִים שֶׁזֶה הַנֶּכְרִים עוֹשִׂין עֲכָשׁוֹ בְּשֶׁבֶת לְפָלוֹנִי הוּא - הֲרִי זֶה לֹא יִקָּבֵר בּוֹ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל עוֹלָמִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּפִרְהָסִיא. וּמִתֵּר לְקַבֵּר בּוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר. וְהוּא, שְׂנִמְתִּין בְּכִדִּי שֶׁיַּעֲשֶׂה¹⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(14) (משנה מסכת שבת דף קנא עמוד א) שגנאי הוא לישראל להיקבר בקבר שנתחלל שבת בפרסום בשבילו (הר"ן ותוספות במסכת בבא קמא דף פא עמוד א.). (15) כלי נגינה עשוי מקנה נכוב ונקבים בצידו, והיו מחללים בו אחר מיטת המת לאבל ונהי. (16) רחוב, דרך הרבים. (17) והראב"ד השיג כאן, כיוון שרבינו מנמק בהלכה ח' את הדין שצריך להמתין בכדי שיעשה, משום שמה יאמר לנכרי לעשות לו, וימצא הדבר מוכן מייד, אם כן כאן מכיוון שהדבר נאסר לאותו ישראל שנעשה בשבילו לעולם, אין לאסור על אחר בכדי שיעשה, מכיוון שלא נעשה בשבילו.

ו. נֹכְרִי¹⁸ שֶׁהִבִּיאוֹ חֲלִילִין בְּשֶׁבֶת לְמֵת, אָף-עַל-פִּי שֶׁהִבִּיאוֹ מִצֵּד הַחוּמָה - יִמָּתִין לְמוֹצָאֵי שֶׁבֶת בְּכִדִּי

(במצוות לא תעשה עה) משמע מכאן שאסור לישראל לתת לגוי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת מדאורייתא, כי המקרא "לא יעשה בהם" מוכיח כן; אבל הרמב"ן בפירושו לפסוק זה מבאר, כי אין אנו מוזהרים מן התורה על מלאכת נכרי בשבת, אלא שיש בה שבות מדרבנן, כמו שאמרנו בתלמוד: "אמירה לנכרי שבות" (מסכת גיטין דף ח עמוד ב), והמדרש במכילתא הוא אסמכתא (דרשה שאינה עיקרית), מפני שאין כוח ביד חכמים לגזור על דבר שמפורש היתרו בתורה, השתדלו חכמינו ז"ל בגזרם על השבותים לסמוך אותם למקרא, וכאן הכתוב: "לא יעשה בנפגעל מורה על איסור העשייה על ידי אחרים (המלבי"ם). רש"י (עבודה זרה דף טו עמוד ב) הראה את מקור האיסור בדברי קבלה (ישעיה פרק נח, עמוד יג) "אם תשיב משבת רגליך . . . ממצוא חפצין ודבר דבר" שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה בשבת מכיוון שהוא בכלל דיבור של חול שאסור בשבת. (3) "אין משלחין איגרת ביד נוכרי [=גוי] ערב שבת" (מסכת שבת דף יט עמוד א) וכן כתב הרא"ש בבבא מציעא פרק שביעי סימן ו' בשם רבינו סעדיה גאון.

ב. נֹכְרִי שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה מִעֲצָמוֹ בְּשֶׁבֶת: אִם בְּשִׁבִּיל יִשְׂרָאֵל עָשָׂה אוֹתָהּ - אֲסוּר⁴ לְהִנּוֹת בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה עַד מוֹצָאֵי שֶׁבֶת, וְיִמָּתִין⁵ בְּכִדִּי שֶׁתַּעֲשֶׂה. וְהוּא, שְׁלֹא⁶ יֵהָא הַדְּבָר בְּפִרְהָסִיא, עַד שֶׁיִּדְעוּ בּוֹ רַבִּים שֶׁדָּבָר זֶה בְּשִׁבִּיל פְּלוֹנִי הוּא נַעֲשֶׂה בְּשֶׁבֶת. וְאִם בְּשִׁבִּיל עֲצָמוֹ בְּלִבָּד עָשָׂה - מִתֵּר⁷ לְהִנּוֹת בָּהּ בְּשֶׁבֶת.

(4) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) אף לישראל אחר שלא נעשה בשבילו שלא ייחנה ממלאכה בשבת. (5) היינו בכדי שיעשה אותה המלאכה או בכדי שישעה המביא (מסכת ביצה דף כד עמוד ב). (6) נלמד מדין קבר להלן הלכה ה', ובכתב יד (מער"ק) הנוסח: "והוא שיהיה הדבר", שאין צורך להמתין בכדי שתעשה אלא במלאכת פרהסיא, אבל מכל הפוסקים משמע כנוסח שלנו. (7) מסכת שבת דף קכב עמוד א "מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה ועשה נכרי כבש (קיש משופע לעלות ולרדת בו מהספינה ליבשה) לירד בו, וירדו רבן גמליאל וזקנים".

ג. פִּיצֵד? נֹכְרִי שֶׁהִדְלִיק אֶת הַנֵּר - מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ יִשְׂרָאֵל; וְאִם בְּשִׁבִּיל יִשְׂרָאֵל - אֲסוּר⁸. עָשָׂה נֹכְרִי כֵּשׁ לִירֵד בּוֹ מִן הַסְּפִינָה - יִירֵד אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל; וְאִם בְּשִׁבִּיל יִשְׂרָאֵל - אֲסוּר. מֵלֹא מִיָּם לְהִשְׁקוֹת בְּהֵמָתוֹ - מִשְׁקָה אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל; וְאִם בְּשִׁבִּיל יִשְׂרָאֵל - אֲסוּר. לִקַּט עֲשָׂבִים לְהַאֲכִיל לְבֵהֵמָתוֹ - מְנִיחַ יִשְׂרָאֵל בְּהֵמָתוֹ⁹ לֶאֱכֹל מֵהֶן. וְהוּא, שְׁלֹא יֵהָא אוֹתוֹ הַנֶּכְרִי מְכִיר לְאוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל; שְׁמָא יִרְכָּה בְּמִלְאֲכָתוֹ בְּשִׁבִּילוֹ, וְנִמְצָא עוֹשֶׂה בְּשִׁבִּיל יִשְׂרָאֵל. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁאִפְשָׁר לְהַרְפוֹת בּוֹ, לֹא יִהְיֶה בּוֹ בְּשֶׁבֶת אֶלָּא אִם-כֵּן אֵינוֹ מְכִירוֹ.

(8) מסכת שבת דף קכב עמוד א. (9) בברייתא (שם) "נכרי שליטק עשבים מאכיל אחריו ישראל" ומקשה הגמרא מדברי רבי חנינא שאסור להעמיד בהמתו על גבי מוקצה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בו אלא איסור דרבנן, אומר לנכרי ועושהו, ואם הוא דבר שאסור מן התורה לא יאמר לנכרי לעשותו. (29) חומרא בקצת מלאכות בשבת ויום טוב לשם מנוחה גמורה. (30) כי חולה ממש, אפילו אין בו סכנה עושים לו כל צרכיו על ידי נכרי, ודברים שאין בהם מלאכה דאורייתא מותר אף על ידי ישראל (למעלה פרק ב); אבל "אין מדמין דבר לדבר בענייני השבותים, ואין לך בהן להתיר אלא מה שהתירו חכמים" (מגיד משנה). (31) להביא מים חמים מחצר לחצר שלא עירבו ביניהן, לרחוץ את הקטן לצורך מצוות מילה. ראה הלכה י.

י. פיצד? אומר ישראל לנכרי בשבת לעלות פאילן
או לשוט על פני המים פדי להביא לו שופר או
ספין למילה, או מביא לו מחצר לחצר שאין ערוב
פיניהן מים חמין להרחיץ בהם קטן ומצטער.³² וכן
כל³³ פיוצא בזה.

(32) בנוסחה אחרת: "או מצטער" (כתב יד התימנים).
(33) דעת התוספות (מסכת גיטין דף ח עמוד ב) שרק במילה התירו כיוון שמילה גופה דוחה שבת.

יא. הלוקח בית³⁴ פארץ ישראל מן הנכרי - מתר
לו לומר לנכרי לכתב לו שטר בשבת; שאמרה
לנכרי בשבת אסורה מדבריהם, ומשום ישוב ארץ
ישראל לא גזרו בדבר זה³⁵. וכן הלוקח בית מהם
פסוריא³⁶, פסוריא פארץ ישראל לדבר זה³⁷.

(34) (מסכת בבא קמא דף פ עמוד ב) "הקונה בית בארץ ישראל כותבין עליו אונו (שטר מכירה) אפילו בשבת. בשבת סלקא דעתך? (וכי יעלה על הדעת שכותבין בשבת?) אלא אומר לנכרי ועושה (שמשום מצוות יישוב ארץ ישראל התירו שבות)", ובירושלמי (מסכת מועד קטן פרק ב הלכה ד): רבי יהושע בן לוי שאל לרשב"ל מהו ליקח בתים מן הנכרי? אמר לו: אימת שאל רבי, בשבתא (אם מותר לקנות בשבת)? תנא: בשבת מותר (לקנות). כיצד הוא עושה (כיוון שאין היהודי מוסר לו כסף)? מראה לו כיסין של דינרין (כדי שהנכרי יקח לעצמו את הכסף) והגוי חותם ומעלה לארכיים (לארכיון, לשלטון), שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת, וכתוב "עד רדתה" - אפילו בשבת; ראה למעלה בסוף פרק ב. (35) ואף כי משום מצוה לא התירו לומר לנכרי אלא איסור שבות לישראל (למעלה הלכה י'), אבל משום מצוות יישוב ארץ ישראל, שהיא גדולה משאר מצוות, עד שאמרו עליה בספרי (פרשת ראה פסוקא פ') על המקרא "וירשת אותם וישבת בארצם" וסמוך לו "שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוה" - "ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה" - התירו אף מלאכה דאורייתא - כתיבה על ידי נכרי. (36) היא מהארצות שכבש דוד, חוץ לארץ כנען, קודם שכבש כל ארץ ישראל (הלכות תרומות פרק א הלכה ג). (37) (מסכת גיטין דף ח עמוד ב).

יב. פוסק³⁸ אדם עם הנכרי על המלאכה³⁹ וקוצץ⁴⁰
דמים, והנכרי עושה לעצמו⁴¹. ואף-על-פי שהוא

1 שיבוא ממקום קרוב, ואחר כך יספדו בהן; שפא
2 בלילה הביאום ממקום אחר עד החומה, ובבקר
3 נכנסו בהן¹⁹. ואם ידע בודאי שממקום פלוני
4 הביאום בשבת - ימתין בכדי שיבואו מאותו מקום
5 אחר השבת. והוא, שלא יהא הדבר בסרטיא²⁰
6 גדולה, כמו שאמרנו.

(18) (משנה וגמרא מסכת שבת דף קנא עמוד א). (19) ואף בספק דרבנן לקולא, ותחום שבת אלפיים אמה הוא רק מדרבנן, בכל זאת אסור להשתמש בחלילין שהרי אפשר להמתין עד הערב והיהו בהיתר גמור ואין צורך להיכנס בספק איסור (טורי זהב אורח חיים סימן שכה). (20) בנוסחה אחרת: "בפרהסיא גדולה" (כתב יד התימנים). נמצא שדין חלילים שווה לארון וקבר. ומה ששנינו (שם) חלילים לחוד וארון וקבר לחוד הוא מפני שהדרך היא שארון וקבר בפרהסיא וחלילים בצינעא.

ז. עיר²¹ שישראל ונכרים דרין בתוכה, והיתה בה
מרחץ המרחצת²² בשבת: אם רב²³ נכרים - מתר
לרחץ בה למוצאי שבת מיד; ואם רב ישראל -
ימתין בכדי שיחמו חמין, שבשביל הרב הוחמו;
מחצה למחצה²⁴ - ימתין בכדי שיחמו חמין²⁵. וכן
כל פיוצא בזה.

(21) מכשירין פרק ב משנה ה. (22) שרוחצים בה בשבת. (23) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) רוב האנשים המתרחצים במרחץ בעונה זו שבעבורם מחמם הנכרי את המרחץ. (24) בשביל שניהם נעשה. (25) מים לרחיצה.

ח. ישראל שאמר לנכרי לעשות לו מלאכה זו
בשבת, אף-על-פי שעבר ומפין אותו מפת מרדות²⁶
- מתר לו להנות באותה מלאכה לערב אחר שימתין
בכדי שתעשה. ולא אסרו בכל מקום שימתין בכדי
שיעשו אלא מפני²⁷ דבר זה: שאם תאמר יהא מתר
מיד, שפא יאמר לנכרי לעשות לו וימצא הדבר
מוכן מיד. וכיון שאסרו עד שימתין בכדי שיעשו,
לא יאמר לנכרי לעשות לו; שהרי אינו משתפר
בלום, מפני שהוא מתעקב לערב בכדי שיעשה דבר
זה שיעשה בשבת.

(26) ראה למעלה פרק א הלכה ג. (27) לפי טעם זה לא אמרו להמתין בכדי שיעשו רק לאותו ישראל שבשבילו נעשתה המלאכה, אבל לישראל אחר לא; אבל רש"י ביאר הטעם (מסכת ביצה דף כה עמוד ב): "כדי שלא ייהנה ישראל ממלאכת שבת או יום טוב" ולפי זה אין הבדל בין ישראל זה או אחר, ראה הלכה ה'.

ט. דבר שאינו מלאכה²⁸, ואין אסור לעשותו בשבת
אלא משום שבות²⁹ - מתר לישראל לומר לנכרי
לעשותו בשבת. והוא, שיהיה שם מקצת³⁰ חלי, או
יהיה צריך לדבר צרך הרבה, או מפני מצוה³¹.

(28) (מסכת עירובין דף סז עמוד ב דף סח עמוד א) שאין

על ידי נכרי בקבלנות משום חילול השם (מגן אברהם).
50) אם בנו נכרים לישראל בית בשבת באיסור, נכון להחמיר שלא ייכנסו לדור בו (טור); אבל אם התנה ישראל שלא לעשותו בשבת, והנכרי לא קיים את התנאי מותר לדור בו (מרדכי, רבינו תם).

טו. וכן⁵¹ מתר לאדם להשפיר פרמו או שדהו לנכרי אף-על-פי שהוא זורען ונוטען בשבת, שהרואה יודע ששכורין⁵² הן או באריסות⁵³ נתן להן⁵⁴. ודבר ששם ישראל בעליו קרוי עליו, ואין דרך רב אנשי אותו המקום להשפירו או לתנו באריסות⁵⁵ - אסור להשפירו לנכרי⁵⁶; מפני שהנכרי עושה פאותו המקום מלאכה בשבת, והוא נקרא על שם הישראל בעליו⁵⁷.

51) (מסכת עבודה זרה דף כא עמוד ב). 52) שהנכרי משלם לישראל דבר קצוב לשנה, ונוטל לעצמו כל הפירות והרווחים ואין לישראל הנאה במה שהנכרי עובד בשבת. 53) שהנכרי עובד בשדה של ישראל ומקבל מתבואת האדמה למחצה, לשליש ולרביע, ואת עבודתו בשבת, "אדעתא דנפשיה קעביד" - עושה לתועלת עצמו, להרבות חלקו. 54) כי שדה וכרם היו משכירים לרוב בתנאים אלה. 55) אלא שמשלם דבר קצוב לנכרי בשכר עבודתו, וכל הפרי לישראל. 56) גם על ידי שכירות ואריסות, מכיוון שרוב בני המקום משכירים באופן זה. 57) וזהו איסור גמור שהנכרי יעבוד מלאכתו בשבת כמבואר בתחילת הפרק.

טז. מתר⁵⁸ להשאיל כלים ולהשפיר לנכרי ואף-על-פי שהוא עושה בהן מלאכה בשבת, מפני שאין אנו מצוים על שביתת הכלים⁵⁹. אכל בהמתו ועבדו - אסור, מפני⁶⁰ שאנו מצוין על שביתת בהמה ועבד.

58) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). 59) מבואר למעלה פרק ג' הלכה א'. ומה שאמרו (מסכת שבת דף יט עמוד א): "לא ישכיר אדם כליו לנכרי בערב שבת, בד' וה' מותר", דעת רבינו שברייתא זו נאמרה לפי דעת בית שמאי שאדם מצוה על שביתת כליו, אולם לפי שהלכה כבית הלל מותר; אבל התוספות והראב"ד חולקים עליו וסוברים כי בשכירות גם לנו אסור, שנראה כנוטל שכר מלאכת השבת, אבל להשאיל מותר (אורח חיים סימן רמז). 60) שכתוב (שמות פרק כג, עמוד יב): "למען ינוח שורך וחמורך, וינפש בן אמתך והגור" מכאן ש"מצוה אדם על שביתת בהמתו כמיהו" (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ה הלכה ג); אבל מה שנוגע לנוחיות הבהמה ולגופה מותר, כמובא במכילתא: "למען ינוח שורך" - "שיהא (השור) תולש מן הקרקע ואוכל", שאם יחבשנו בתוך ביתו, אין זה נוח לשור.

יז. המשתתף⁶¹ עם הנכרי במלאכה או בסחורה או בפננות; אם התנו פתחלה⁶² שיהיה שוכר השבת לנכרי לבדו, אם מעט אם הרבה⁶³, ושוכר יום אחר

1 עושה בשבת⁴² - מתר⁴³. וכן השוכר את הנכרי לנימים הרבה⁴⁴ - מתר, אף-על-פי שהוא עושה בשבת. מציד? כגון ששוכר הנכרי לשנה או לשנים שיכתב לו או שיארג לו - הרי זה פותב ואורג בשבת, ומתו; כאלו קצין עמו שיכתב לו ספר או שיארג לו בגד, שהוא עושה בכל עת שיצעה. והוא, שלא יחשב עמו יום יום.

38) מתנה. 39) במשנה (מסכת שבת דף יז עמוד ב): בית הלל מתירים למסור עורות לעבדם וכלים לכובס נכרי ערב שבת קודם חשיכה, אף שהנכרי עושה מלאכתו בשבת (ראה למעלה בפרק ג בהלכות שביתת כלים). 40) וקוצב. 41) הנכרי עושה לתועלת עצמו, למהר להשלים מלאכתו, ואין היהודי מקפיד שיעבוד הנכרי בשבת. 42) בביתו של נכרי. ירושלמי (מסכת שבת פרק א הלכה ח): "אומנין עכו"ם שהיו עושין עם ישראל, בתוך ביתו של ישראל - אסור, - ובתוך בתיהן (של נכרים) מותר". 43) כשהגוי עובד ב"קבלנות" - שמקבל עליו לגמור את העבודה כולה במחיר קבוע ולא בשכר יומי (הגהות מיימוניות). 44) שאין היהודי אומר לנכרי לעבוד בשבת וגם אינו מרוויח מעבודתו בשבת, אבל הראב"ד השיג, וסובר שהיהודי מרוויח במלאכת הנכרי בשבת, כי שמא יצטרך למלאכתו גם אחרי שבת ולא יוכל לעשות שתייהן כאחד, אבל אם שכרו לכתוב לו תמיד בשנה זו, או לארוג לו תמיד, או אם שכרו לכל המלאכות שיצטרך לו במשך זמן השכירות, גם לדעת רבינו - אסור (מגן אברהם סימן רמד).

8 יג. במה⁴⁵ דברים אומרים⁴⁶? בצנעה⁴⁷, שאין מפירים הפל שזו המלאכה הנעשית בשבת של ישראל היא; אבל אם היתה ידועה וגלויה ומפרסמת - אסורה. שהרואה את הנכרי עוסק, אינו יודע שקצין, ואומר שפלוני שוכר הנכרי לעשות לו מלאכה בשבת.

45) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. 46) שמותר לצוות לנכרי לעשות מלאכת ישראל בקבלנות. 47) שאין מכירים שהמלאכה היא בשביל ישראל אף אם נעשית בפרהסיא (רבינו ירוחם).

14 יד. לפיכך⁴⁸, הפוסק עם הנכרי לבנות לו חצרו או כתלו או לקצר את שדהו, או ששכרו שנה או שנים לבנות לו חצר או לטע לו פרים: אם היתה המלאכה במדינה או בתוך התחום - אסור לו להניחן לעשות בשבת, מפני הרואים⁴⁹ שאינם יודעים שפסק⁵⁰; ואם היתה המלאכה חוץ לתחום - מתר, שאין שם ישראל שיצעה את הפועלין בשהן עושין בשבת.

48) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. 49) במסכת ראש השנה דף כד עמוד ב מבואר שדבר האסור משום חשד מותר בשל רבים. "דברבים ליכא (אין) חשדא" ולפי זה היה מותר להעסיק גוי בשבת לטובת עניין ציבורי (מגן אברהם סימן רמד) מכל מקום לא התירו לבנות בית הכנסת בשבת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קצץ⁷³ עמו שֶׁכָּר הוֹלֵכָה - מִתֵּר, וְאִפְלוּ נִתְּנָה לוֹ עֶרֶב
שֶׁבֶת עִם חֲשֻׁכָה⁷⁴. וְהוּא, שֵׁינָא בֵּה מִפְתַּח בֵּיתוֹ קִדְם
הַשֶּׁבֶת. וְאִם לֹא קָצַץ: אִם לֹשׁ בְּמִדְיָנָה⁷⁵ אָדָם קְבוּעַ⁷⁶
שֶׁהוּא מְקַבֵּץ הָאֲגָרוֹת וְשׁוֹלַח אוֹתָם לְכָל מִדְיָנָה
וּמִדְיָנָה עִם שְׁלוּחָיו - מִתֵּר לִתֵּן לַנִּכְרִי הָאֲגָרָה.
וְהוּא, שֵׁינָה שֶׁהוּא בְּיוֹם כְּדִי שִׁינָע לַבֵּית הַסְמוּךְ
לְחֻמָּה⁷⁷ קִדְם הַשֶּׁבֶת; שֶׁמָּא זֶה שֶׁמְקַבֵּל הָאֲגָרוֹת
וְשׁוֹלֵחַן, בֵּיתוֹ סְמוּךְ לְחֻמָּה הוּא. וְאִם אֵין שָׁם אָדָם
קְבוּעַ לָכֶּה, אֲלֵא הַנִּכְרִי שְׁנוֹתֵינִן לוֹ הָאֲגָרָה הוּא
שֶׁמוֹלִיכָה לְעִיר אַחֲרֵת - אֲסוּר⁷⁸ לְשַׁלַּח בֵּיד נִכְרִי
הָאֲגָרָה לְעוֹלָם, אֲלֵא אִם-כֵּן קָצַץ לוֹ דָּמִים.

(72) (מסכת שבת דף יט עמוד א). (73) קצב, קבע שכרו.
(74) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). (75) בנוסחה אחרת:
"עימו במדינה" (מער"ק). (76) "דקביע בי דואר במתא"
(קבוע דואר בעיר) ואדם ממונה לקבל מכתבים ולשלחם
למטרתם. (77) לחומת העיר שנשלח לשם המכתב.
(78) "אמרו עליו על רבי יוסי הכהן, שלא נמצא כתב ידו ביד
נכרי מעולם, שלא יוליכנו בשבת" (מסכת שבת דף יט עמוד א).

כא. נכרי⁷⁹ שֶׁהֵבִיא חֲפָצָיו בַּשֶּׁבֶת וְהִכְנִיסָן לְבֵית
יִשְׂרָאֵל⁸⁰ - מִתֵּר. וְאִפְלוּ אָמַר לוֹ: הִנִּיחֵן בְּזוּיָת זוֹ -
הֲרִי זֶה מִתֵּר. וּמִזְמָנִין⁸¹ אֶת הַנִּכְרִי בַּשֶּׁבֶת וְנוֹתֵינִן
לְפָנָיו מְזוֹנוֹת לֶאֱכֹל; וְאִם נָטְלָן⁸² וְיָצָא - אֵין נִזְקָקִין
לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ עָלֵינוּ. וְכֵן נוֹתֵינִין⁸³ מְזוֹנוֹת
לְפָנָיו הַפֶּלֶב בְּחָצֵר; וְאִם נָטְלָן וְיָצָא - אֵין נִזְקָקִין לוֹ.

(79) (מכילתא פרשה ט): "ששת ימים תעשה מלאכה, הא לא
תעשה אתה ולא יעשה חבירך אבל יעשה נכרי מלאכתו".
(80) אבל לקבלו ממנו ולסייעו אסור, וראה למעלה פרק א
הלכה טו במלאכה שעשאוה שנים. (81) (מסכת ביצה דף כא
עמוד ב) אבל לא ביום טוב, שמה ירבה לבשל בשבילו,
ומלאכת אוכל נפש הותרה ביום טוב רק בשביל ישראל
(הלכות יום טוב פרק א הלכה טו). (82) אבל לתת ידו
שיוציא - אסור (ירושלמי). (83) (מסכת שבת דף יט עמוד
א).

כב. מִי⁸⁴ שֶׁהָיָה בָּא בְּדֶרֶךְ וְקָדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם, וְהָיָה
עִמּוֹ מְעוֹת - נוֹתֵן פִּסּוֹ לַנִּכְרִי לְהוֹלִיכּוֹ לוֹ, וְלִמְוָצָאִי
שֶׁבֶת לִזְקָחוֹ מִמֶּנּוּ. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ שֶׁכָּר עַל
זֶה, וְאַף-עַל-פִּי שֶׁנָּתַנוּ לוֹ מִשְׁחָשֻׁכָה⁸⁵ - מִתֵּר. מִפְּנֵי
שֶׁאָדָם בָּהוּל עַל מְמוֹנוֹ, וְאִי אֶפְשָׁר שִׁישְׁלִיכֵנוּ; וְאִם
לֹא תִתִּיר לוֹ דָּבָר זֶה, שֶׁאֵין אֲסוּרוֹ אֲלֵא מִדְּבָרֵי
סוּפְרִים⁸⁶ - יְבֹאֵד⁸⁷ לְהֵבִיאָוּ בִּידוֹ, וְעוֹבֵר עַל מְלָאכָה
שֶׁל תּוֹרָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכִיסוֹ; אֲכָל
מְצִיאָה⁸⁸ - לֹא יִתֵּן לַנִּכְרִי, אֲלֵא מוֹלִיכָה בְּפָחוֹת
פָּחוֹת⁸⁹ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת.

(84) (מסכת שבת דף קג עמוד א). (85) רבינו חולק על רש"י
שפירש "נותן כיסו לנכרי" מבעוד יום. (86) ראה פרק א
הלכה ג. (87) בתוספות כתבו: "מכאן יש ללמוד, למי

1 כִּנְגֵד יוֹם הַשֶּׁבֶת לְיִשְׂרָאֵל לְבָדוֹ - מִתֵּר. וְאִם לֹא
2 הִתְנוּ בַּתְּחִלָּה - כְּשִׁיבָאוּ לְחֵלֶק, נוֹטֵל הַנִּכְרִי שֶׁכָּר
3 הַשֶּׁבֶתוֹת כֶּלֶן לְבָדוֹ, וְהַשָּׂאָר חוֹלְקִין אוֹתוֹ. וְאִינוּ
4 מוֹסִיף לוֹ כְּלוּם⁶⁴ כִּנְגֵד יוֹם הַשֶּׁבֶת, אֲלֵא אִם-כֵּן
5 הִתְנוּ בַּתְּחִלָּה. וְכֵן אִם קָבְלוּ שָׂדֶה בַּשֶּׁתְּפוֹת - דִּין
6 אַחֵד הוּא.

(61) (מסכת עבודה זרה דף כב עמוד א). (62) אין הנכרי
נחשב כעושה בשליחותו של ישראל. (63) בברייתא שם:
"ואם התנו מתחילה - מותר, ואם באו לחשבון - אסור",
וסובר רבינו שהכוונה היא, אפילו אם התנו מלכתחילה:
"טול חלקך בשבת ואני בחול", אם בא אחר כך בעת
החשבון לומר: אתה נטלת בעד שבת כך וכך, ואני בעד יום
חול כך וכך - אסור, אלא יטול הנכרי שטר שבת והיהודי
שטר יום אחר, בין מעט בין הרבה. (64) בגמרא נסתפק:
סתמא (אם לא התנו בתחילה) מה? ולא נפסקה ההלכה,
ופסק רבינו לחומרא, שלא יטול ישראל חלקו רק משכר
החול; אבל הרא"ש פסק כיוון ש"אמירה לנכרי שבות"
וספק דרבנן לקולא, יכול ליטול חצי השכר עם הנכרי.

7 יח. וְאִם לֹא הִתְנוּ, וּבָאוּ לְחֵלֶק הַשָּׂדֶה, וְלֹא הָיָה
8 שֶׁכָּר שֶׁבֶת יָדוּעַ - יִרְאֶה לִי, שֶׁהַנִּכְרִי נוֹטֵל לְבָדוֹ
9 שְׁבִיעִית⁶⁵ הַשָּׂדֶה, וְהַשָּׂאָר חוֹלְקִין. הַנּוֹתֵן מְעוֹת
10 לַנִּכְרִי לְהַתְעַסֵּק בָּהֶן - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַנִּכְרִי נוֹשֵׂא
11 וְנוֹתֵן בַּשֶּׁבֶת, חוֹלְקִין⁶⁶ עִמּוֹ בַּשָּׂדֶה בְּשׁוּהוֹ⁶⁷. וְכֵן הוֹרוּ
12 כֹּל הַגְּאוּנִים.

(65) זהו לדעת רבינו שהחמיר בסתמא כמבואר למעלה. אבל
לדעת הרא"ש מחלקים את השכר בשווה מבלי להזכיר את
יום השבת כלל. (66) תשובת הגאונים בשם רב שרירא
גאון (בית יוסף). (67) שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל
לעשותה, ואין הנכרי עושה בשבת שליחותו של ישראל,
וגם אין ניכר של מי העסק.

13 יט. לֹא⁶⁸ יִתֵּן אָדָם בְּעֶרֶב שֶׁבֶת כְּלוּם לְאִמָּן נִכְרִי
14 לְעִשְׂוֹתָן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁפִּסְק⁶⁹ עִמּוֹ, אֲלֵא בְּכִדִּי שֵׁינָא
15 בָּהֶן מִבֵּיתוֹ קִדְם שִׁחְשֻׁכָה⁷⁰. וְכֵן לֹא יִמְכֹּר אָדָם
16 חֲפָצָיו לַנִּכְרִי, וְלֹא יִשְׁאִילֵנּוּ וְלֹא יִלְוֵנּוּ⁷¹ וְלֹא
17 יִמְשֻׁכֵּנּוּ, וְלֹא יִתֵּן לוֹ בְּמִתְּנָה, אֲלֵא בְּכִדִּי שֵׁינָא
18 בְּאוֹתוֹ חֲפֵץ מִפְתַּח בֵּיתוֹ קִדְם הַשֶּׁבֶת. שֶׁכֵּל זִמָּן
19 שֶׁהוּא בְּבֵיתוֹ, אֵין אָדָם יוֹדֵעַ אִימָתִי נָתַן לוֹ; וְכִשְׁיָצָא
20 הַנִּכְרִי מִבֵּיתוֹ בַּשֶּׁבֶת וְחֲפֵץ יִשְׂרָאֵל בִּידוֹ, יִרְאֶה כְּמִי
21 שֶׁהִלְוֵהוּ לַנִּכְרִי אוֹ מִשְׁכְּנוֹ אוֹ פֶּסֶק עִמּוֹ אוֹ מִכָּר לוֹ
22 בַּשֶּׁבֶת.

(68) (מסכת שבת דף יז עמוד ב דף יח עמוד ב). (69) כמבואר
למעלה בהלכה יב שמותר אף אם הנכרי עושה המלאכה
בשבת. (70) מבעוד יום. (71) טעם הדבר, שהרואה יחשוב
שהיהודי ציווהו להוליך את החפץ מחוץ לבית לעשות בו
מלאכה, ולא שידע שהנכרי נושא לצורך עצמו (סמ"א).

23 כ. הַנּוֹתֵן⁷² אֲגָרָה לַנִּכְרִי לְהוֹלִיכָה לְעִיר אַחֲרֵת: אִם

התינוק - לא יתן לו שְׂכָרוֹ¹⁰⁰ שֶׁל שַׁבָּת. לְפִיכָךְ אֵין
אֲחֵרִיּוֹת שַׁבָּת עָלָיו. וְאִם הָיָה הַשָּׂכִיר שָׂכִיר שַׁבָּת¹⁰¹
או שָׂכִיר שָׁנָה - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מִשְׁלָם. לְפִיכָךְ
אֲחֵרִיּוֹת שַׁבָּת עָלָיו. וְלֹא יֹאמְרוּ לוֹ: תֵּן לִי שְׂכָרִי שֶׁל
שַׁבָּת; אֲלֵא אוֹמְרוֹ לוֹ: תֵּן לִי שְׂכָרִי שֶׁל שָׁנָה אוֹ שֶׁל
עֶשְׂרֵה יָמִים.

(98) (מסכת בבא מציעא דף נח). (99) אף שהשמירה עצמה אינה אסורה בשבת. (100) ליטול שכר שבת במפורש אסור שדומה למקח וממכר. (101) של כל השבוע ביחד או של כל השנה ביחד מותר, ששכר שבת בהבלעה מותר ליטול.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) כלל בו מניין אבות המלאכות והן ל"ט, וכתבן על סדר המשנה. ושם ביאר מהו אב ומהו תולדה, וההפרש שיש בין האבות והתולדות. ולא נכתבו שם תולדות כל המלאכות, אלא מקצתן, לדמיון מה הן תולדות.

א. מְלָאכּוֹת³ שֶׁיֵּיבֵן עָלֶיהֶן סְקִילָה⁴ וְכָרֶת⁴ בְּמִזֵּיד,
או קָרְפֵּי חֲטָאֵת בְּשִׁגְגָה - מֵהֵן אָבוֹת⁵ וּמֵהֵן⁶
תּוֹלְדוֹת. וּמִנֵּן כָּל אָבוֹת מְלָאכּוֹת - אַרְבָּעִים חֲסֵר
אַחַת⁸. וְאֵלוֹ הֵן: הַחֲרִישָׁה⁹. וְהַזְרִיעָה¹⁰. וְהַקְצִירָה¹¹.
וְהַעֲמִירָה¹². וְהַדִּישָׁה¹³. וְהַזְרִיעָה¹⁴. וְהַבְרִירָה¹⁵.
וְהַטְחִינָה¹⁶. וְהַהֲרָקָה¹⁷. וְהַלִּישָׁה¹⁸. וְהַאֲפִיעָה¹⁹.
וְהַגְזִיזָה²⁰. וְהַלְבִּיזָה²¹. וְהַנְפִּיזָה²². וְהַצְבִּיעָה²³.
וְהַטְוִיעָה²⁴. וְעִשִּׂית הַנִּירִין²⁵. וְהִנְסַכַּת הַמִּסְכָּה²⁶.
וְהַאֲרִיגָה²⁷. וְהַבְצִיעָה²⁸. וְהַקְשִׁיעָה²⁹. וְהַהֲתִירָה³⁰.
וְהַתְפִּירָה³¹. וְהַקְרִיעָה³². וְהַבְנִיזָה³³. וְהַסְתִּירָה³⁴.
וְהַפָּאָה בַּפְּטִישׁ³⁵. וְהַצִּידָה³⁶. וְהַשְׁחִיטָה³⁷.
וְהַהֲפָשְׁטָה³⁸. וְהַהֲעַבְדָה³⁹. וּמַחֲזִיקַת הָעוֹר⁴⁰.
וְחֻתְכוֹ⁴¹. וְהַכְתִּיבָה⁴². וְהַמְחִיקָה⁴³. וְהַשְׂרִיטָה⁴⁴.
וְהַהֲבַעְרָה⁴⁵. וְהַכְפֹּיִי⁴⁶. וְהַהוֹצָאָה⁴⁷ מִרְשׁוֹת לְרִשׁוֹת.

(2) שבת עג, א. (3) העוסק בדבר שיש בו אומנות, או הַמְשִׁנָּה חומר גלמי, מחדשו או מתקנו - עושה מלאכה. הוצאה אינה מלאכה חשובה. וב'תוספות' נזכרה בשם "מלאכה גרועה", אבל חז"ל דרשו איסור הוצאה מהמקרא: "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ויכלא העם מהביא" (שמות לו, ו), שלא יוציאו נדבות מבתיכם להביאם למשכן בשבת (שבת צו:). ועוד דרשו (עירובין יז: ובתוס' שם): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז, כט) אל יצא בשבת עם הכלי ללקוט את המן כדרך שהוא עושה בחול, וירמיה (יז, כב) הזהיר: "ולא תוציאו משם מבתיכם ביום השבת". ובנחמיה (יג, יט) "ומנערי העמדת על השערים, לא יבא משא ביום השבת". (4) מבואר למעלה פ"א ה"א. (5) מהכתוב בתורה (שמות לה, ב): "ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קודש, שבת שבתון לה", כל העושה בו מלאכה יומת", דרשו חז"ל (שבת מט:). מסמיכות מלאכות השבת למשכן, שכל המלאכות שהיו במשכן, אסורות בשבת; והמלאכה שהיתה חשובה במשכן

שמתירא מן הלסטים או מן השלטון של נכרים, מותר לו לטלטל המעות כדי להחביאן כי משום הפסד היתירו לו לטלטלן, ונחלקו בדבר הרמב"ן והרשב"א ("מגיד משנה"). (88) מבואר להלן פרק כ, הלכה ז. (89) (מסכת שבת דף קנג עמוד ב): "אמר רבי יצחק, עוד אחרת הייתה שם ולא רצו חכמים לגלותה, משום "כבוד אלוקים הסתר דבר" (מותר להסתיר דברי תורה מפני כבוד שמים), לא היתירו (להעביר מעות) פחות פחות מד' אמות, שלא יבוא להעבירן ד' אמות שלימות", אבל רבינו סמך על מה שאמרו (מסכת עבודה זרה דף ע עמוד א): אמר רבא אמר לי איסור גיורא (הגר), כי הווינן בארמיותן, אמרינן, יהודאי לא מנטרי שבתא כמה כיסי קא משתכחי בשוקא? (שאם שומרים שבת כמה ארנקים נמצאים בשוק?) ולא ידענא דסבירא לן, כרבי יצחק (ולא ידעתי שסוברים כרבי יצחק), מוליכו (לארנק-כסף) פחות פחות מד' אמות.

1 כג. יִשְׂרָאֵל⁹⁰ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת: אִם עֶבֶר וְעָשָׂה
2 בְּדוֹדוֹ - אֲסוּר לוֹ לְהֵנֹות בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה לְעוֹלָם⁹¹,
3 וּשְׂאֵר יִשְׂרָאֵל מִתֵּר לָהֶם לְהֵנֹות בָּהּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת
4 מִיָּד⁹². שְׁנֵאמַר: וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִיא -
5 הִיא⁹³ קֹדֶשׁ וְאֵין מַעֲשֶׂיהָ קֹדֶשׁ. פִּיצֵד? יִשְׂרָאֵל
6 שֶׁבָּשַׁל בְּשַׁבָּת בְּמִזֵּיד - לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת יֵאָכֵל לְאַחֲרֵים,
7 אָכַל לוֹ לֹא יֵאָכֵל עוֹלָמִית. וְאִם בָּשַׁל בְּשִׁגְגָה -
8 לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת יֵאָכֵל, בֵּין הוּא בֵּין אֲחֵרִים, מִיָּד⁹⁴. וְכֵן
9 כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(90) (מסכת תרומות פרק ב משנה ג ומסכת חולין דף טו עמוד א). (91) קנסוהו רבנן משום שחילל שבת במזיד ואף הקדירה אסורה לו לעולם (הרשב"א). (92) ואינו צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשה, ראה למעלה הלכה ב. (93) ואף שדרשו מהפסוק (דברים פרק יד פסוק ג) "לא תאכל כל תועבה" כל שתיעבתי לך, הרי הוא בבל תאכל (מסכת חולין דף קיד עמוד ב), כאן למדו: "היא קודש ואין מעשיה קודש" - שמעשה שבת לא נאסר. (94) דעת הראשונים שצריך להמתין בכדי שיעשה שלא ינהג ממלאכת שבת, אבל רבינו סובר בהלכה ח' שלכן צריך להמתין בכדי שיעשה שלא יבוא לעשות כן בפעם אחרת, וזה רק במלאכה על ידי נכרי, אבל לא כשעשה ישראל בשוגג.

10 כד. פְּרוֹת⁹⁵ שֶׁיֵּצְאוּ חוּץ לַתְּחוֹם וְחִזְרוּ: ⁹⁶ בְּשׁוּגָג -
11 יֵאָכְלוּ בְּשַׁבָּת⁹⁷, שְׁהָרִי לֹא נַעֲשָׂה בְּגוֹפֶן מַעֲשֶׂה וְלֹא
12 נִשְׁתַּנּוּ; בְּמִזֵּיד - לֹא יֵאָכְלוּ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת.

(95) (מסכת עירובין דף מא עמוד ב). (96) אפילו למקומם. והראב"ד השיג שזה דווקא אם חזרו לתוך התחום שלא למקומם, אבל אם חזרו למקומם, אפילו יצאו במזיד - מותר לאכלם, אבל דעת רבינו כרבי אליעזר בן יעקב: "לעולם אסורים עד שיחזרו למקומם שוגגים" והלכה כמותו, שהרי "משנתו של רבי אליעזר בן יעקב קב (הלכות מעטות) ונקי (הלכה כמותו)" (מסכת יבמות דף מט עמוד ב והקדמת הרמב"ם למשנה). (97) ראה הלכות יום טוב פרק ה הלכה י.

13 כה. הַשּׁוֹכֵר⁹⁸ אֶת הַפּוֹעֵל לְשִׁמּוֹר⁹⁹ לוֹ אֶת הַפֶּהָה וְאֶת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומתכוון לתקנה; בנוסח אחר: והפציעה ('מעשה וקח').
 (29) חיבור שני חוטים על ידי פתיל, בקשר של קיימא ומעשה אומן. (30) התרת קשר של קיימא (קשר קיים, חזק). תולדתה: המפריד פתולי חבלים. (31) איחוד שני דברים נפרדים. תולדתה: המדבק ניירות או עורות על ידי דבק. (32) ההפרדה בין הדבקים. תולדתה: המפריד ניירות או עורות דבוקים. (33) בנין או נטיית אוהל, או הוספה על בנין. (34) סתירת בנין או אוהל, כדי לתקן. תולדתה: המפרק עץ תקוע לשם תיקונו. (35) עשיית פעולה שעל-ידה ניכר גמר המלאכה. אפילו פעולה קטנה כמכה בפטיש. (36) צידת כל דבר שבמינו ניצוד, לתפוס או לנעול בפניו. תולדתה: המשסה כלב לצוד חיה, ועמד בפניה עד שהגיע הכלב ותפסה. (37) המתה או הוצאת הדם, היא הנפש. תולדתה: החונק את החי עד שימות, השולה דג מן הים והניחו עד שיבש בין סנפיריו כסלע. (38) הפרדת עור בעל חי משרו לאחר מיתתו. תולדתה: המפשיט לדול (חתיכת בשר בולטת) שעל העור לצד הבשר. (39) תיקון העור וריכוכו, שיתקיים זמן רב. (40) הסרת השער והצמר מהעור להחליקו. תולדתה: המורט נוצות, הממרח זפת על חפץ להחליקו. (41) התקנת חפץ לצרכו לפי מדת ארכו ורחבו. תולדתה: הקוטם (קוצץ) את הכנף. (42) רשימת שתי אותיות בדיו או בצבע על דבר המתקיים. (43) הכשרת מקום ראוי לכתוב עליו לפחות שתי אותיות. (44) חקיקה ורשימת כל דבר המתקיים. תולדתה: המשרטט על העץ לשם נסירה במידה שוה. (45) הבערת אש או ריבוייה, בין להתחמם בין להאיר. תולדתה: הנותן שמן בנר הדולק. (46) כיבוי אש ומיעוט זמן ההבערה. תולדתה: הנוטל שמן מנר הדולק. (47) הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. ועיין להלן פרק יב הלכה ח.

- ב. פל⁴⁸ אלו המלאכות, וכל שהוא מענינם⁴⁹ - הם
 הנקראין אבות מלאכות. פיצד הוא ענינן? אַחַד
 החורש או החופר או העושה חריץ - הרי זה אב
 מלאכה; שְׁפָל אֶחָת וְאַחַת מֵהֶן חִפְרָה בְּקֶרְקַע,
 וְעִנֵּן אֶחָד הוּא.

(48) שבת עג, ב. (49) במנין ל"ט המלאכות, לא חשבו אלא אותן שהיו במשכן (שבת מט:). אולם גם כל מלאכה שהיתה דומה למלאכת המשכן בפעולה, ובמטרה - כמבריק או מרכיב הדומות לפעולת זורע ונוטע, וגם המטרה דומה, כי כוונתו לגידול וצמיחה, או אפילו עושה מלאכה דומה למשכן במטרה ולא בפעולה. כזומר (חותך ענפי אילן) - ראה בהלכה ג - המתכוון לגידול האילן, כל אלו נקראים אבות מלאכות, ולא נחשבו במנין הל"ט. כיון שלא היו במשכן ('כלכלת שבת').

- ג. וכן⁵⁰ הזורע זרעים, או הנוטע אילנות, או
 המכריח⁵¹ אילנות, או המכריח⁵², או הזמר⁵³ - פל
 אלו אב אחד הן מאבות מלאכות, וענין אחד⁵⁴ הוא,
 שְׁפָל אֶחָת מֵהֶן לְצִמּוֹת דָּבָר הוּא מִתְפַּנֵּן.

(50) שבת עג, א. (51) הכופף ענף עץ בקרקע, ומכסהו בעפר, למען ייקלט ויהיה לעץ מיוחד. (52) שם יחור (ענף

נקראת "אב", ושלא היתה חשובה במשכן - נקראת "תולדה" (בבא-קמא ב.). "אב מלאכה" - הוא המקור למלאכות אחרות הנלמדות ממנו, וה"תולדות" הן המלאכות האחרות שיש להן דמיון בתכונתן לאבות. (6) ראה בהלכה ז. (7) בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב): רבי יוחנן ורבי לקיש היו עוסקין שלש שנים ומחצה בפרק זה, ומצאו ל"ט תולדות לכל אב מאבות המלאכות. (8) לשון המשנה: "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת", ולא אמרו בפשטות שלשים ותשע, "שדרך המקרא כשמגיע המנין לסכום עשרות פחות אחת, מונה אותו בחשבון עשרות מבלי לדייק על חסרון האחד, כיוצא בו: "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים" (בראשית מו, כז) ובפרטן אי אתה מוצא אלא שבעים חסר אחת (בבא-בתרא כג.), וכן "ארבעים יכנו" (דברים כה, ג) ואין מכים אותו אלא שלשים ותשע, וכן "תספרו חמשים יום" (ויקרא כג, טז) ואין מונים רק שבעה שבועות שהם מ"ט יום" (הרא"ש בסוף פסחים). (9) הכשרת הקרקע לזריעה והסרת המניעות לצמיחת הזרעים; תולדות החרישה; זיבול השדה, פירוד גושיה, סיקול ועוד. (10) הבאת הזרע לידי צמיחה וסיוע בגידול הצמח; תולדות הזריעה; השקייה ועוד. (11) עקירת דבר מגידולו והפרדתו ממקום חיותו. תולדתו: תולש ממחבר - ביד ולא בכלי. (12) קיבוץ גידולי קרקע לעשות מהם צבורים. תולדתה: המדבק פירות או שחרום בחבל אחד. (13) פירוק גידולי קרקע מקליפתם, להפרידם מהפסולת המחוברת בהם בטבע. תולדתה: המפרק חטים ביד, החולב את הבהמה, הסוחט זיתים וענבים לצורך המשקה. (14) הנפת הדגן הנדוש באויר, כדי שישא הרוח את המוץ וישאר הדגן הנקי. (15) הבדלה בין האוכל לפסולת. תולדתה: המסנן משקה, המעמיד חלב בעור הקיבה. (16) חלוקת דבר לחלקים דקים. תולדתה: המחתך ירק לחתיכות דקות כדי לבשלו, שפשוף מתכות ועוד. (17) פעולת המניף בנפה, כהעברת קמח בנפה וכדומה. (18) לדבק חלקים קטנים באמצעות נוזל לעשותם גוש אחד. תולדתה: המגבל את העפר. (19) הפעולה באמצעות האש להרתיח, ולשנות איזה דבר ממה שהיה. כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. תולדתה: המתין את המתכת, הממיס את הדונג או את החלב. (20) עקירת דבר ממקורו בטבע, כצמר או שער מעור בהמה. תולדתה: התולש כנף מן העוף, הנוטל צפרניו. (21) ניקוי הלכלוך וצחצוח החפץ. תולדתה: המכבס בגד והסוחטו. (22) הפרדת חוטי הצמר או הפשתים והכשרתם לטויה. תולדתה: החובט על סיב (החוטים הפנימיים שמתחת קליפת עץ התמר) או גמי, עד שנעשים כעין חוטים. (23) שינוי כל דבר למראה אחר. (24) עשיית חוטים מצמר או מפשתן על ידי פיתול ושזירה. (25) מתיחת חוטי השתי, העלאתם והורדתם מכובד עליון לכובד תחתון, במכונת האריגה. (26) הרמת המסכת בארג (מסכת - מסרק האורגים המהדק את חוטי הערב בשתי). תולדתה: העושה נפה וכברה, המסרג מיטה. (27) הכנסת חוטי ערב בין חוטי שתי. תולדתה: הקולע שלש נימין ביחד. (28) הסרת חוטי השתי מחוטי הערב האורגים יחד, לשם תיקון האריג. תולדתה: הסותר קליעת החוטים

- 27 עֲשֵׂה אֲבוֹת הַרְבֵּה בְּהֶעֱלֵם אֶחָד⁷² - חֵיב חֲטָאת אַחַת
28 עַל כָּל אֶב וְאֶב, וְאִם עֲשֵׂה אֶב וְתוֹלְדוֹתָיו בְּהֶעֱלֵם
29 אֶחָד - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא חֲטָאת אַחַת.
- 69 בבא־קמא ב, א: "מה יש בין תולדה לאב? - שאם עשה שני אבות ביחד או שתי תולדות ביחד, חייב על כל אחד ואחד. ואם עשה אב ותולדה שלו - אינו חייב אלא אחת." (70) כמבואר למעלה בתחילת פרק א. (71) בנוסח אחר: ואם עדים התרו בו - נסקל (כ"י אברבנאל). (72) שנעלם ממנו האיסור ולא נודע לו בין מלאכה למלאכה.
- 30 ח. פִּיּוּצָד? הֲרִי"ז⁷³ שְׁחָרַשׁ וְזָרַע וְקָצַר בְּשִׁבְתָּ בְּהֶעֱלֵם
31 אֶחָד - חֵיב שְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת. וְאֶפְלוּ עֲשֵׂה הָאֲרֻבֵּעִים
32 חֹסֶר אַחַת בְּשִׁנְגָּה, כְּגוֹן שֶׁשָּׂכַח שְׁאֵלוֹ הַמְּלָאכֹת
33 אֲסוּרוֹת לַעֲשׂוֹת בְּשִׁבְתָּ - חֵיב עַל כָּל מְלָאכָה
34 וּמְלָאכָה חֲטָאת אַחַת. אֲבָל אִם טָחַן וְחָתַךְ הִירֵק
35 וְשָׁף לְשׁוֹן שֶׁל מַתְּכַת בְּהֶעֱלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא
36 חֲטָאת אַחַת; שֶׁהִרִי לֹא עֲשֵׂה אֶלָּא אֶב אֶחָד
37 וְתוֹלְדוֹתָיו. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.
- (73) שבת עג, ב.
- 38 ט. הָעוֹשֶׂה⁷⁴ מְלָאכֹת הַרְבֵּה מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת
39 בְּהֶעֱלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא חֲטָאת אַחַת. פִּיּוּצָד?
40 הֲרִי שְׁזָרַע וְנָטַע וְהִבְרִיךְ וְהִרְפִּיב וְזָמַר בְּהֶעֱלֵם אֶחָד
41 - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא חֲטָאת אַחַת, שֶׁכֵּלֵן אֶב אֶחָד הֵן.
42 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.
- (74) משנה, שבת סח, א.
- ### פֶּרֶק שְׁמִינִי
- (1) התחיל בו לבאר שיעור אבות המלאכות ואיכותיהן ותולדותיהן, והמחייב בהן והפטור אבל אסור, מפני שלא נעשה כדרכו או שחסר השיעור. ונמשך לזה קצת ממה שמותר לעשותו (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת דמיון לאלו המלאכות). ונתבארו בפרק זה עשר מלאכות הנמנות ראשונות פרק ז: [החורש, הזורע, הקוצר, המעמר, הדש, הזורה, הבורר, הטוחן, המרקד והשל].
- 43 א. החורש² כָּל שֶׁהוּא³ - חֵיב⁴. הַמְּנַפֵּשׁ⁵ בַּעֲקָרֵי
44 הָאֵילָנוֹת, וְהַמְּקַרְסֵם⁶ עֲשָׂבִים, או הַמְּזוֹרֵד⁷ אֶת
45 הַשְּׂרִיגִים⁸, כְּדִי לִפְּזוֹת אֶת הַקֶּרֶקֶע⁹ - הֲרִי זֶה תוֹלְדַת
46 חוֹרֵשׁ; וּמִשְׁעֵשֶׂה כָּל שֶׁהוּא - חֵיב. וְכֵן הַמְּשֻׁה פָּגִי
47 הַשְּׂדֵה¹⁰, כְּגוֹן שֶׁהִשְׁפִּיל הַתֵּל וְרָדְדוֹ¹¹, או מִלֵּא
48 הַגִּיָּא¹² - חֵיב¹³ מִשּׁוֹם חוֹרֵשׁ, וְשִׁעוּרֵי כָּל שֶׁהוּא. וְכֵן
49 כָּל הַמְּשֻׁה גְּמוּלוֹת¹⁴ - שִׁעוּרֵי כָּל שֶׁהוּא.
- (2) משנה, שבת קג, א. (3) "וכמה כל שהוא? כדי ליטע כרישא (קלח של כריש, - מין ירק נאכל דומה לבצל) או כדי ליטע זכרותא (הקצה המחודד של השיבולת) של חטיטה" (ירושלמי פ"ז ה"ב). (4) רבינו הקדים חרישה לזריעה כנהוג בעבודת האדמה, אבל במשנה (שבת עג.) הקדימו "הזורע" לפני "החורש", ומפרש בגמרא (שבת
- (רך) בעץ אחר. (53) חותך הענפים המזיקים מהעצים. (54) ראה למעלה באות מח.
- 1 ד. וְכֵן⁵⁵ הַקּוֹצֵר תְּבוּאָה או קִטְנִית⁵⁶, או הַבוֹצֵר⁵⁷
2 עֲנָבִים, או הַגּוֹדֵר⁵⁸ תְּמָרִים, או הַמוֹסֵק⁵⁹ זִיתִים, או
3 הָאוֹרֶה⁶⁰ תְּאֵנִים - כָּל אֵלוֹ אֶב⁶¹ מְלָאכָה אַחַת הֵן,
4 שֶׁכָּל אַחַת מֵהֵן לַעֲקֹר דָּבָר מַגְדוּלָיו מִתְּפֹנֶן. וְעַל דֶּרֶךְ
5 זֶה שָׁאֵר הָאֲבוֹת.
- (55) שבת עג, ב. (56) ירקות הגדלים בתרמילים. (57) קוטף את הענבים מעל הגפנים. (58) לוקט תמרים מדקל. (59) תולש זיתים מן העץ. (60) קוטף פרי התאנים. (61) ראה למעלה באות מח.
- 6 ה. הַתוֹלְדָה⁶² הִיא הַמְּלָאכָה⁶³ הַדּוּמָה לְאֶב מֵאֵלוֹ
7 הָאֲבוֹת. פִּיּוּצָד? הַמְּחַתֵּךְ אֶת הִירֵק מֵעֵט⁶⁴ לְבִשְׁלוֹ -
8 הֲרִי זֶה חֵיב, שֶׁזֶה הַמְּלָאכָה תוֹלְדַת טְחִינָה; שֶׁהִטְחִין
9 לֹקֵחַ גּוֹף אֶחָד וּמְחַלְקוֹ לְגוֹפִים הַרְבֵּה, וְכָל הָעוֹשֶׂה
10 דָּבָר הַדּוּמָה לְזֶה הֲרִי זֶה תוֹלְדַת טוּחָן. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ
11 לְשׁוֹן שֶׁל מַתְּכַת וְשָׁף אוֹתוֹ כְּדִי לִקַּח מַעְצָרוֹ, כְּדֶרֶךְ
12 שְׁעוֹשִׂים צוּרְפֵי הָזֵהב - הֲרִי זֶה תוֹלְדַת טְחִינָה.
- (62) שבת עד, ב. (63) כל מלאכה הדומה למלאכת המשכן בפעולה ולא במטרה, כגון: השף ברזל או מתכת, הדומה לטוחן בפעולה, אבל אינו דומה לטחינת גרעינים שמטרתה לאכילה. והשף - שלא לאכילה: וכן אם דומה למלאכת המשכן במטרה, אבל הפעולה היא בגוף אחר, כגון: המשקה צמחים ואילנות, אף שהשקייה דומה למלאכה שבמשכן במטרה, שיגרלו הצמחים, אבל אין הפעולה נעשית בגוף הצמחים כִּי־אם במים. כל אלו נקראים תולדות ('תצארת ישראל' ב'כלכלת שבת'). (64) בנוסח אחר: "מעט מעט" (דפוס ויניציא), וזה בהתאם לדברי רבינו להלן פרק כא ה' יח, שאינו חייב אלא אם חותכו דק דק.
- 13 ו. וְכֵן⁶⁵ הַלּוֹקֵחַ חֵלֶב וְנֶמֶן בּוֹ קֵבָה כְּדִי לְחַבְצוֹ⁶⁶ -
14 הֲרִי זֶה חֵיב מִשּׁוֹם תוֹלְדַת בּוֹרֵר, שֶׁהִרִי הַפְּרִישׁ
15 הַקּוֹם⁶⁷ מִן הַחֵלֶב. וְאִם גָּבְנוּ וְעֲשִׂהוּ גְּבִינָה - חֵיב
16 מִשּׁוֹם בּוֹנֵה; שֶׁכָּל הַמְּקַבֵּץ חֵלֶק אֶל חֵלֶק וְדִבֵּק הַכֹּל
17 עַד שֶׁיַּעֲשֹׂה גּוֹף אֶחָד, הֲרִי זֶה דּוּמָה לְכִנּוֹן. וְכֵן
18 לְכָל⁶⁸ מְלָאכָה וּמְלָאכָה מֵאֵלוֹ הָאֲבוֹת, יֵשׁ לָהֶן
19 תוֹלְדוֹת עַל דֶּרֶךְ זֶה שֶׁאֲמַרְנוּ. וּמִגּוֹף הַמְּלָאכָה
20 הַנַּעֲשִׂית בְּשִׁבְתָּ תֵּדַע מֵעֵין אִי זֶה אֶב הִיא וְתוֹלְדַת
21 אִי זֶה אֶב הִיא.
- (65) שבת צח, א. (66) עשיית צמאה, על ידי טריפת החלב. (67) החלב החמוץ המכיל את יסוד הגבינה. (68) ראה למעלה באות ו.
- 22 ז. אֶחָד⁶⁹ הָעוֹשֶׂה אֶב מֵאֲבוֹת מְלָאכֹת או תוֹלְדָה מִן
23 הַתוֹלְדוֹת בְּמִזְיד - חֵיב⁷⁰ כֶּרֶת. וְאִם בְּאוֹ עֲדִים -
24 נִסְקָל⁷¹. בְּשׁוּגָג - חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה. אִם־כֵּן מֵה
25 הַפָּרִשׁ יֵשׁ בֵּין הָאֲבוֹת וְהַתוֹלְדוֹת? אֵין פִּיגְיָהֶן הַפָּרִשׁ
26 אֶלָּא לַעֲנִין הַקֶּרֶן בְּלִבָּד. שֶׁהָעוֹשֶׂה בְּשׁוּגָג: אִם

20 גְּבִי יְתֻדוֹת - חֵיב מְשֻׁם תּוֹלֵשׁ. הֵיתָה עַל גְּבִי יְתֻדוֹת
21 וְהֵנִיחָה עַל הָאָרֶץ - חֵיב מְשֻׁם זֹרַע. תָּאֲנִים
22 שְׂיִבְשׁוּ³² בְּאֵיֶהֱן, וְכֵן אֵילָן שְׂיִבְשׁוּ פְרוֹתָיו בּוֹ,
23 הַתּוֹלֵשׁ מִהֶן בְּשֶׁבֶת - חֵיב, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן פְּעֻקּוֹרִין
24 לְעֻנְיָן טָמְאָה³³.

28 שבת עג, ב. 29) אספסת - חציר לבהמה. 30) סלק
- ירק שמשתמשים בעליו הפרומים לחמיצה. 31) שם פא,
ב. תל עפר קטן. 32) חולין קכו, ב: "תאנים שצמקו
(שיבשו באילן - רש"י) באיביהן (כשהן מחוברות לקרקע),
מטמאות טומאת אוכלין, והתולש מהן בשבת חייב חטאת".
אבל ב'תוספות' (שבת קנ:): מובא שדווקא צמקו, אבל יבשו
לא, מכיון שאינן יונקות מן הארץ כלל, אין בהן איסור
תלישה. 33) "כל האוכלין הגדלים מן הקרקע, אינם
מקבלים טומאה עד שיעקרו, אבל כל זמן שהם מחוברים
אפילו בשורש קטן, שיכולים לחיות ממנו - אינם מקבלים
טומאה" (הל' טומאת אוכלין פ"ב).

ה. התולש³⁴ עלשין³⁵, המזרז וזרדין³⁶: אם לאכילה
- שעורו בגרוגרת³⁷; ואם לבהמה - שעורו פמלא פי
גדי; ואם להסקה - שעורו פדי לבשל ביצה³⁸.
המעמר³⁹ אכלין: אם לאכילה - שעורו בגרוגרת;
ואם עמר לבהמה - שעורו פמלא פי גדי; ואם
להסקה - שעורו פדי לבשל ביצה. ובביצה⁴⁰ האמונה
בכל מקום, היא ביצה בינונית של תרנגולין. וכל
מקום שנאמר פדי לבשל ביצה, הוא פדי לבשל
בגרוגרת מביצה. וגרוגרת - אחד משלשה בביצה⁴¹.
34) ואין עמור אלא בגדולי קרקע⁴².

34) שבת קג, א. 35) צמח שמשרשיו הקלויים באש
וטחונים, עושים חומר לשתייה (Cichorie). 36) קיצוץ
ענפים רטובים רכים שאפשר לאכלם. 37) מבואר למעלה
ה"ג. 38) בנוסח אחר: "ביצה קלה" (דפוס ויניציא) וכן
בתלמוד. כי הכוונה לביצת תרנגולת הקלה להתבשל.
39) נלמד ממה שלמעלה (מגיד-משנה). 40) שבת פ, ב.
41) ראה הל' עירובין פ"א ה"ט ב'מגיד משנה'. 42) שבת
עג, ב. והמדובר בשדה שאינו שלו שאין כוונתו ורצונו
לייפות את הקרקע, שאם לא כן חייב הוא בכל שהוא
(למעלה הלכה א - גמרא שם).

ו. המקבץ דבלה⁴³ ועשה ממנה עגלה, או שנקב
תאנים והכניס החבל בהן עד שנתקבצו גוף אחד -
הרי זה תולדת מעמר, וחייב⁴⁴. וכן כל⁴⁵ פיוצא בזה.

43) תאנים. 44) אבל פירות המפוזרים בחצר, מלקט אחד
אחד ואוכל (להלן פכ"א ה"א). 45) המקבץ מלח
ממשרפות המלח, לרבינו פטור, שאינו גידולי קרקע.

ז. הדש⁴⁶ בגרוגרת⁴⁷ - חייב. ואין דישה אלא בגדולי
קרקע. והמפרק⁴⁸ - הרי היא תולדת הדש, וחייב. וכן
כל פיוצא בזה. החולב⁴⁹ את הפהמה⁵⁰ - חייב משום
מפרק. וכן החובל בפי שיש לו עור - חייב⁵¹ משום

עג:), שהתנא התכוון לקרקע ארץ ישראל הקשה וזקוקה
לחרישה נוספת אחרי הזריעה, והשמיענו שגם על חרישה
זו חייב. 5) עוקר את העשבים הרעים בגן או בשדה.
6) כורת ענפים ועשבים יבשים. 7) החותך ענפים רכים
מהאילן. 8) ענפי עץ הגפן. 9) "כל דבר שהוא להניית
הקרקע (להשבתה) חייב משום חורש, וכל דבר שהוא
להבחיל (שיגיע לידי בישול) את הפרי חייב משום זורע"
(ירושלמי' שם). 10) שבת עג, ב. 11) השפילו והשווהו
לשאר האדמה, תרגום "וירקעו את פחי הזהב" (שמות לט,
ג: ורדירו. 12) רווח צר בין הרים. 13) בשדה משום
חורש, אבל בבית חייב משום בונה (להלן פ"י ה"ב).
14) בשדה ולא בבית כנ"ל.

ב. הזורע¹⁵ פל שהוא¹⁶ - חייב. הזמר¹⁷ את האילן
כדי שיצמח - הרי זה מעין זורע. אבל המשקה¹⁸
צמחין ואילנות בשבת - הרי זה תולדת זורע, וחייב
בכל שהוא. וכן השורה¹⁹ חטין ושעורין וכיוצא בהן
במים - הרי זה תולדת זורע, וחייב בכל שהוא.

15) שבת עג, א. 16) שבת צ, ב: "המצניע לזרע וכו'
והוציאו וכו' בכל שהוא" מכאן ששיעור זריעה בכל שהוא
(מגיד-משנה). 17) חותך ענפים מזיקים מהגפן (שבת
עג:). 18) מועד קטן ב, ב. 19) זבחים צד: זרע פשתן
למים חייב - אי משום דמקדח (=שמצמיח) אפילו חיטי
ושערי נמי, אלא משום לישא (כ"ה בתשובת רבינו לר' יוסף
המעריב (סה"י לד"ר לוי' עמ' מא) וכה"ג בד"ו). הרי
ששורה חטים ושעורים במים - חייב משום זורע. ועיין
בסוף הספר, תשובת רבינו באריכות.

ג. הקוצר²⁰ בגרוגרת²¹ - חייב²². ותולש²³ - תולדת
קוצר הוא. וכל העוקר²⁴ דבר מגדולו - חייב משום
קוצר. לפיכך, צרור שעלו בו עשבים, וכשנות²⁵
שעלה בסנה²⁶, ועשבים שצמחו על גב החבית,
התולש מהן - חייב, שנה הוא מקום גדולין. אבל
התולש מעצין²⁷ שאינו נקוב - פטור, מפני שאין
זה מקום גדול. ועצין נקוב בכדי שיש קטן - הרי
הוא פארץ, והתולש ממנו - חייב.

20) שבת קג, א. 21) שבת צא, א. לדעת רבינו להלן הלכה
ה' שהיא שליש ביצה. 22) "כל שאתה מבדילו מחיתו,
יש בו משום קוצר" (ירושלמי' שם). 23) "קצירה - בכלי,
תלישה - ביד" (לחם-משנה). 24) שבת קז, ב. 25) צמח
בצורת פתילים הצומח על קוצים וסנה. 26) שבת קז, ב.
בנוסח אחר: "בספינה" (מעשה רוקח). 27) כלי חרס
העשוי לנטיעה.

ד. כל זרע²⁸ שקצירתו מצמחת אותו ומגדלתו, כגון
אספסתא²⁹ וסלקא³⁰, הקוצרו בשגגה - חייב שתי
חטאות: אחת - מפני שהוא קוצר, ואחת - מפני
שהוא נוטע. וכן הזמר והוא צריך לעצים - חייב
משום קוצר ומשום נוטע. גבשושית³¹ של עפר
שעלו בה עשבים, הגביהה מעל הארץ והניחה על

18 שְׁפַחַט פְּגִירוֹגֶרֶת. וְאִין חִיבִים מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא עַל
19 דְּרִיכַת זִיתִים וְעֵנְבִים בְּלֶבֶד⁶¹. וּמִתֵּר לִסְחַט אֲשָׁפּוּל
20 שֶׁל עֵנְבִים לְתוֹךְ הָאֵל; שְׁמִשְׁקָה הָבֵא לְאֵכֶל - אֲכָל
21 הוּא, וְנִמְצָא פִּמְפֶּרֶק אֲכָל מֵאֲכָל⁶². אֲכָל אִם סָחַט
22 לְכָלִי שְׁאִין בּוֹ אֲכָל - הָרִי זֶה דּוֹרֵךְ, וְחִיב. וְהַחֲלִיב⁶³
23 לְתוֹךְ הָאֵכֶל, אוֹ הַיּוֹגֵק בְּפִיו - פְּטוּר⁶⁴. וְאִינוּ חִיב
24 עַד שְׁיַחֲלֵב לְתוֹךְ הַפִּלִי.

(59 שבת קמג, ב. 60) שמפרק את המשקה מהפרי.
(61) מי פירות אין עליהם תורת משקה אלא תורת אוכל,
כמפריד אוכל מאוכל. אבל מדברי סופרים, אסור לסחוט גם
תותים ורימונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם
(להלן פרק כא הלכה יב). (62) שבת קמד, ב. אבל פירות
שאינם ראויים לאכילה, אסור לסחטם אפילו לתוך האוכלין,
שהרי הוא סוחט אוכל מתוך פסולת, ואסור משום מפרק.
(63) שבת קמד, ב: "אמר רב חסדא, מדברי רבינו נלמד,
חולב אדם עז לתוך הקדירה, אבל לא לתוך הקערה".
והטעם כי משקה הבא לאוכל - דומה כאוכל, ואין שם
משקה על החלב הזה, אלא שם אוכל, והרי הוא כמפריד
אוכל מאוכל, ורק אם מפרק תבואה שהוא אוכל משבולת
שהיא פסולת - חייב משום מפרק, וכן החולב לתוך כלי ריק
שהחלב הוא משקה ומפרקו מזהבהמה שהיא אוכל, מה-
שאינ-כן כשחולב לתוך אוכל, הרי זה כנוטל אוכל ממאכל,
שאינו בזה משום מפרק (שו"ע הרב). הראשונים נחלקו בזה,
יש דעות שבשבת אסור מדברי סופרים, ורב חסדא התיר רק
ביום-טוב, שאז מותרת הבהמה לשחיטה ואכילה, ונחשבת
החליבה כאוכל מתוך אוכל. אבל בשבת, מסיבת איסור
שחיטה, אין שם אוכל עליה. וכן היא שיטת רבינו. ויש
אומרים שמכיון שהוא כבורר אוכל מתוך הפסולת - חייב
הוא מן התורה (רשב"א שם). (64) כתובות ס, ב.

25 יא. הַזֹּרֶה⁶⁵ אוֹ הַבּוֹרֵר⁶⁷ פְּגִירוֹגֶרֶת - חִיב.
26 וְהַמְחַבֵּץ⁶⁸ - הָרִי הוּא תוֹלֶדֶת בּוֹרֵר. וְכֵן הַבּוֹרֵר⁶⁹
27 שְׁמֵרִים מִתּוֹךְ הַמְשָׁקִין - הָרִי זֶה תוֹלֶדֶת בּוֹרֵר אוֹ
28 תוֹלֶדֶת מְרַקֵּד, וְחִיב. שֶׁהַזֹּרֶה וְהַבּוֹרֵר וְהַמְרַקֵּד⁷⁰,
29 דּוֹמִין עֲנִינֵיהֶם זֶה לָזֶה. וּמִפְּנֵי מָה מְנוּ אוֹתָן
30 בְּשִׁלְשָׁה? מִפְּנֵי שֶׁפֶל מְלֹאכָה⁷¹ שֶׁהִיא בְּמִשְׁכָּן מוֹנִין
31 אוֹתָהּ בְּפָנֶיהָ עֲצָמָה.

(65) שבת צה, א. 66) מסיר המוץ מהגרעינים.
(67) המפריד אוכל מפסולת המעורבים יחד. (68) ראה פ"ז
ה"ה. (69) שבת קלח, א. בנוסח אחר: "הממחה שמרים",
שמסיר השמרים מתוך המשקין. (70) ראה פ"ז ה"א.
(71) שבת עג, ב.

32 יב. הַבּוֹרֵר⁷² אֲכָל מִתּוֹךְ פְּסֻלָּת, אוֹ שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי
33 מִיָּנִי אֲכָלִין וַיְבַר מִין מִמֵּין אַחֵר: בְּנֶפֶח⁷³ וּבִכְכָּרָה⁷⁴
34 - חִיב; בְּקִנּוֹן⁷⁵ אוֹ בְּתַמְחֻוִּי⁷⁶ - פְּטוּר; וְאִם בָּרַר בָּיֶדוֹ
35 לְאֵכֶל לְאֵתֶר⁷⁷ - מִתֵּר.

(72) שבת עד, א. (73) כלי מעשה רשת, שבו נקבים קטנים
לנפות בה קמח וכדומה. (74) היא כעין נפה, אלא שנקבי

1 מְפָרֶק. וְהוּא, שֶׁיְהִי צְרִיף לְדָם שֶׁיֵּצֵא מִן הַחֲבוּרָה;
2 אֲכָל אִם נִתְּכֵן לְהִזִּיק בְּלֶבֶד - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
3 מְקַלְקֵל. וְאִינוּ חִיב עַד שֶׁיְהִי בָּדָם אוֹ בְּחֵלֶב
4 שֶׁהוּצֵא⁵² פְּגִירוֹגֶרֶת.

(46) שבת עה, א. (47) ראה למעלה ה"ה בשם ה"ירושלמי".
(48) שבת צה, א ברש"י. דגן משבלים, או קטניות מתוך
תרמילים יבשים. (49) שבת צה, א. ראה להלן הלכה י.
(50) בעלי חיים, חוץ מדגים - נחשבים כגידולי קרקע
(עירובין כז:), מכיון שניזונים מן הצמחים (מגיד-משנה).
(51) שבת קז, א. לדעת רש"י החובל חייב משום צובע, ויש
אומרים משום נטילת נשמה (מגיד-משנה). (52) ממקום
גידולו, אבל משום הוצאה לרשות הרבים, השיעורים אחרים
(כסף-משנה ולהלן פ"ח).

5 ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁵³? בְּחֻבֵּל בְּבִהְמָה וְחִיָּה
6 וְעוֹף וְכִיּוֹצֵא בָהֶם; אֲכָל הַחֻבֵּל בְּחִבְרוֹ, אֶף-עַל-פִּי
7 שֶׁנִּתְּכֵן לְהִזִּיק - חִיב⁵⁴, מִפְּנֵי נַחַת רוּחוֹ; שֶׁהָרִי
8 נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ וְשִׁכְכָה חֲמָתוֹ, וְהָרִי הוּא בְּמִתְּנֵן.
9 וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאִינוּ צְרִיף לְדָם שֶׁהוּצֵא מִמְּנוֹ - חִיב.

(53) שפטור אם נתכוון להזיק. (54) שבת קה, ב: "הקורע
בחמתו - חייב". והקשו בגמרא: "הא הוי (הרי הוא)
מקלקל, וכל המקלקלין פטורין? אמר רבי אבין: מתקן הוא
- שעושה נחת ליצרו (משכך חמתו). והקשו: וכי האי גוונא
מי שרי? (וכי מותר באופן כזה), הרי שנינו: המקרע בגדיו
בחמתו, או שובר כלי בחמתו - יהא בעיניך כאילו עובד
עבודה-זרה, שכן אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה
כך, ומחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד
עבודה-זרה והוא עובד? ותירצו: שהוא קורע רק כדי להטיל
אימה על בני ביתו, ואינו כועס באמת". ושיטת רבינו
ששייך בחמתו נחשב לתיקון, אבל רש"י פירש, מכיון
שאסור לקרוע בחמתו אינו מתקן, אלא עוד מלמד ומרגיל
את יצרו להתגבר עליו, וזוהי דעת הראב"ד ב'השגות', שרק
להטיל אימא נקרא תיקון, ולא בחובל את חברו.

10 ט. שְׂמִנָּה⁵⁵ שְׂרָצִים הָאֲמוּרִים⁵⁶ בַּתּוֹרָה, הֵן שֵׁשׁ לֶהֱן
11 עוֹרוֹת לְעִנְיָן שֶׁבַת כְּמוֹ חִיָּה וּבִהְמָה וְעוֹף; אֲכָל שְׂאֵר
12 שְׂרָצִים וְרִמָּשִׁים, אִין לֶהֱן עוֹר. לְפִיכָּה, הַחֻבֵּל בָּהֶן
13 - פְּטוּר⁵⁷. וְאֶחָד הַחֻבֵּל בְּבִהְמָה חִיָּה וְעוֹף אוֹ
14 בְּשִׂמְנָה שְׂרָצִים, וְעֹשֶׂה בָּהֶן חֲבוּרָה, וְיֵצֵא מֵהֶם דָּם,
15 אוֹ שֶׁנֶּצֶר הָדָם אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא יֵצֵא - חִיב⁵⁸.

(55) משנה, שבת קז, א. (56) ויקרא יא, כט: החולד,
העכבר, הצב, האנקה, הכח, הלטאה, החומט והתנשמת.
(57) כי חבורה חוזרת לא שמה חבורה, וחבלה בשאר שרצים
שעורן רך, הדם נצרך בהם מהר אבל מיד שב לקדמותו.
(58) לדעת רבינו, משום מפרק שהוא תולדה דדש, אבל רוב
הפוסקים סוברים, שהחויב משום נטילת נשמה של האבר
הנחבל.

16 י. הַסּוֹחֵט⁵⁹ אֶת הַפְּרוֹת לְהוּצֵא מִמֵּיהֶן - חִיב
17 מִשּׁוּם מְפָרֶק⁶⁰. וְאִינוּ חִיב עַד שֶׁיְהִי בְּמִשְׁקָן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 26 לַהֲנוֹת בַּנֶּסֶת שֶׁלֶּהֶן⁹⁴, או הִשָּׁף לְשׁוֹן שֶׁל מַתָּכָה -
27 חֵיב מְשִׁשׁוֹף כָּל שֶׁהוּא. אָבַל הַמַּחֲתָף עֲצִים, אֵינוֹ
28 חֵיב עַד שֶׁיִּדְקֶדֶק מִהֶן כְּדִי לְבָשֵׁל בַּגְּרוּגֶרֶת מִבִּיצָה.

(90 שבת ע, ב. 91) "השוחק מלח ופלפלין, חייב משום טוחן" ("ירושלמי" פ"ז ה"ב). וה"ה לכל תבלין. (92 שבת עד, ב. לחתיכות קטנות. 93) כל זה נאמר בחותך ומניח. אבל לאכלו מיד סמוך לסעודתו - מותר, שהרי לא ציוו על האדם לאכול מאכלו בחתיכות גדולות. (94) גם אם אינו נהנה מהעצים שהוא מקלקל, חייב אם נהנה מהנסורת.

- 29 טז. הַמְרַקֵּד⁹⁵ בַּגְּרוּגֶרֶת - חֵיב. הַלֵּשׁ⁹⁶ בַּגְּרוּגֶרֶת⁹⁷ -
30 חֵיב. הַמַּגְבֵּל אֶת הָעֶפֶר - הָרִי זֶה תוֹלְדֵת לֵשׁ. וְכַמָּה
31 שְׁעוֹרוֹ? כְּדִי לַעֲשׂוֹת פִּי כּוֹר שֶׁל צוֹרֵפִי זֶהב⁹⁸. וְאֵין
32 גְּבוּל⁹⁹ בָּאֶפֶר, וְלֹא בַחֹל הַגָּס, וְלֹא בַמָּרְסָן, וְלֹא
33 בַּכִּיּוּצָא בִּהָן. וְהַנּוֹתֵן זֶרַע¹⁰⁰ שֶׁמְשָׁמֵן אוֹ זֶרַע פֶּשֶׁתָן
34 וְכִיּוּצָא בִּהָן בַּמִּים - חֵיב מִשּׁוֹם לֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
35 מַתְעַרְבִּין וְנִתְלִין זֶה בָּזֶה.

(95 שבת יח, א. 96) לדעת רבינו, בדבר ששייך בו גיבול כגון קמח, מורסן (סוכין גסים) טיט או עפר, אינו חייב רק כשגבל - עירב את הקמח או העפר במים. ובדבר שאין בו גיבול, כגון אפר - פטור אף בגיבול. אבל דעת הראב"ד, כי בדבר שיש בו גיבול אינו חייב רק כשגבל, ודבר שאין בו גיבול - חייב בנתינת מים לבד בלא גיבול. (97 שבת פ, ב. 98) בכור מתיכים זהב ושאר מתכת; בפי הכור ממלאים את המתכות, ושיעור הגיבול - כדי לעשות פי כור. (99 שבת קנה, ב. 100) זבחים צד, ב. וחייב מיד כשנתן למים (רבינו בתשובתו לתלמידו רבי יוסף המעריב, בספר היובל לד"ר לוין עמוד מא).

יום רביעי א' מרחשון ה'תשע"ט

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) כלל בו עשר מלאכות הנמנות שניות פרק שביעי [האופה, הגוזז, המלכן, המנפץ, הצובע, הטווה, העושה שני בתי גירין, המיסך, האורג והבוצע]. ודרך רבינו בהן כדרכו בראשונות.

- 36 א. הָאוּפָה² בַּגְּרוּגֶרֶת³ - חֵיב. אֶחָד הָאוּפָה אֶת
37 הַפֶּת, או הַמְבָשֵׁל אֶת הַמֶּאֱכָל או אֶת הַסַּמְמָנִין,
38 או הַמַּחְמֵם אֶת הַמִּים - הַפֶּל עֲנִין אֶחָד⁴ הוּא.
39 שְׁעוֹר הַמַּחְמֵם אֶת הַמִּים - כְּדִי לְרַחֵץ⁵ בִּהֶן
40 אֶבֶר קִטָּן⁶. וְשְׁעוֹר מְבָשֵׁל סַמְמָנִין⁷ - כְּדִי שֶׁיִּהְיוּ
41 רְאוּיִין לְדָבָר שֶׁמְבָשֵׁלִין אוֹתָן לוֹ.

(2) מלאכת אפייה לא הייתה במשכן, כי אם מלאכת בישול סממנים (לצבע תכלת וארגמן ותולעת שני), ולפי זה בישול הוא אב מלאכה ואפייה היא תולדה (ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב), מכיוון שרק מלאכה שהייתה במשכן נקראת אב (למעלה פרק ז הלכה א). אולם רבינו כתב כלשון המשנה (מסכת שבת דף עג עמוד א) שמנתה "אופה" בין אבות מלאכות ובגמרא מפורש: "תנא סידורא דפת נקט", התנא

הרשת שלה גדולים משל הנפה. (75) דומה לצינור ומבררים בו זרעונים. (76) קערה גדולה, שזהו בורר כלאחר יד, כי עיקר ברירה בנפה וכברה. (77) וכל מה שבורר לאותה סעודה שמיסב בה מיד, נקרא לאלתר (מגיד-משנה).

- 1 יג. וְהַבּוֹרֵר⁷⁸ פִּסְלֵת מִתּוֹךְ הָאֵכָל, וְאִפְלוּ בִידוֹ אֶחָת
2 - חֵיב. וְהַבּוֹרֵר תְּרִמּוּסִין⁷⁹ מִתּוֹךְ פִּסְלֵת שֶׁלֶּהֶן - חֵיב;
3 מִפְּנֵי שֶׁהַפִּסְלֵת שֶׁלֶּהֶן מִמַּתָּכָה אוֹתָן כְּשִׁישְׁלָקוּ אוֹתָן
4 עִמָּהֶם, וְנִמְצָא כְּבוֹרֵר פִּסְלֵת מִתּוֹךְ אֵכָל, וְחֵיב.
5 הַבּוֹרֵר אֵכָל מִתּוֹךְ פִּסְלֵת בִּידוֹ לְהַנִּיחוֹ, אִפְלוּ לְבוֹ
6 בָּיוֹם - נַעֲשֶׂה כְּבוֹרֵר לְאוֹצֵר, וְחֵיב. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי
7 מִיָּנִי⁸⁰ אֲכָלִין מְעַרְבִּין - בּוֹרֵר אֶחָד מֵאַחֵר וּמִנִּיחַ
8 לְאֵכָל מִיָּד. וְאִם בָּרַר וְהַנִּיחַ לְאַחֵר זָמַן, אִפְלוּ לְבוֹ
9 בָּיוֹם, כְּגוֹן שֶׁבָּרַר בְּשַׁחְרִית לְאֵכָל בֵּין הָעֶרְפִּים -
10 חֵיב.

(78 שבת עד, א. 79) צמח הגדל בתרמיל שגרעיניו מרים ודומים לפולים, וכיון שהוא עולה במרירותו על פסלתו, דומה לבורר פסולת מתוך אוכל. (80) המאכל שברצונו לאכול עתה נחשב אוכל, והשני פסולת. ולכן צריך לבורר את זה שרוצה לאכול מיד, ולהניח את השני בקערה.

- 11 יד. הַמְשַׁמֵּר⁸¹ יֵין או שֶׁמֶן או מִים וְכֵן שְׁאֵר הַמְשָׁקִין
12 בַּמְשַׁמֵּרֶת⁸² שֶׁלֶּהֶן - חֵיב. וְהוּא, שִׁישְׁמֵר בַּגְּרוּגֶרֶת.
13 אָבַל מְסַנְנִין יֵין שְׁאִין בּוֹ שְׁמֵרִים או מִים צְלוּלִין
14 בַּסּוּדְרִין וּבַכְּפִיפָה מְצִרִית⁸³, כְּדִי⁸⁴ שֶׁיִּהְיֶה צְלוּל
15 בְּיוֹתֵר. וְנוֹתֵנִין מִים עַל גְּפֵי שְׁמֵרִים⁸⁵ בְּשִׁבְלֵי שְׁיִצְלוּ.
16 וְנוֹתֵנִין בִּיצָה טְרוּפָה⁸⁶ לְמַסְנַנֵת שֶׁל חֶרְדֵּל כְּדִי
17 שֶׁיִּצְלָל. חֶרְדֵּל⁸⁷ שֶׁלֵּשׁוּ מְעַרְבֵּ שֶׁבֶת - לְמַחֵר מִמַּחֲהָ⁸⁸
18 וְשׁוֹתָהּ, בֵּין בִּיד בֵּין בְּכָלִי. וְכֵן יֵין מִגְּתוֹ, כָּל זָמַן
19 שֶׁהוּא תּוֹסֵס - טוֹרֵף חֲבִית בְּשִׁמְרִיהָ וְנוֹתֵן⁸⁹ לְתוֹךְ
20 הַסּוּדְרִין; שֶׁעֲדִין לֹא נִפְרְשׁוּ הַשְּׁמֵרִים מִן הַיֵּין יָפָה
21 יָפָה, וְכָל הַיֵּין כְּגוֹף אֶחָד הוּא. וְכֵן הַחֶרְדֵּל וְכָל
22 כִּיּוּצָא בּוֹ.

(81 שבת קלט, ב. 82) כלי שמסננים בו את השמרים, והיין יורד זך וצלול. (83) סל עשוי מנצרי תמרים. (84) כיון שגם בלי הסינון הם צלולים וראויים לשתייה, לכן אין בזה משום בורר (ר"ן). (85) שנתן בתוך המשמרת מערב שבת, שאין בנתינת מים בורר, מכיון שהם צלולים. (86) מעורבת. "טבע הביצים שטורפין אותן ונותנים אותן כדברים העכורים, ויזככו אותם ויבדילו העב מן הדק" (לשון רבינו בפירוש המשניות). (87) שבת מ, א. צמח שגרעיניו חריפים ומלפתים בו את האוכל. (88) מערבו שיהיה כמשקה. (89) בשעת התסיסה כל היינות עכורים, ושותים אותם בשמריהם ואין הנתינה בסודרים גורמת לתקן אותם.

- 23 טו. הַטּוֹחֵן⁹⁰ בַּגְּרוּגֶרֶת - חֵיב. וְכָל הַשּׁוֹחֵק תַּבְלִין⁹¹
24 וְסַמְנִין בַּמַּתָּכָה - הָרִי זֶה טוֹחֵן, וְחֵיב. הַמַּחֲתָף יָרֵק
25 תְּלוּשׁ⁹² - הָרִי זֶה תוֹלְדֵת טוֹחֵן⁹³. וְכֵן הַנוֹסֵר עֲצִים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הראשונים, הסמ"ג סובר שיש ביטול אחר אפייה וצלייה, וראיתו מהדין שאין אדם יוצא ידי חובת מצה בלילה הראשון של פסח במצה שנאפתה ואחר כך נתבשל (רבינו בהלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה ו), אבל המרדכי בשם ראבי"ה כתב שלענין שבת אין ביטול אחר אפייה וצלייה (אורח חיים סימן שיח). ומותר לכתחילה, כמו שכתב רבינו (להלן פרק כ"ב הלכה ח): "דבר שנתבשל קודם השבת, אף על פי שהוא עכשיו צונן, מותר לשרותו בחמין בשבת".

- ד. אַחַד נֶמֶן אֶת הָאוֹר²⁵, וְאַחַד נֶמֶן אֶת הָעֵצִים,¹⁴
וְאַחַד נֶמֶן אֶת הַקִּדְרָה²⁶, וְאַחַד נֶמֶן אֶת הַמִּים,¹⁵
וְאַחַד נֶמֶן אֶת הַבָּשָׂר, וְאַחַד נֶמֶן אֶת הַתְּבַלִּין, וְכֹא
אֶחָד וְהֵגִיס²⁷ - כָּל־מִינֵי חַיִּים מְשֻׁם מִבָּשָׂל; שֶׁכֵּל¹⁶
הַעוֹשֶׂה דָּבָר מִצְרָכֵי הַבָּשׂוֹל, הֲרִי זֶה מִבָּשָׂל. אֲכָל²⁸
אִם שִׁפֹּת אֶחָד אֶת הַקִּדְרָה תְּחִלָּה, וְכֹא אַחֵר וְנֶמֶן
אֶת הַמִּים, וְכֹא אַחֵר וְנֶמֶן אֶת הַבָּשָׂר, וְכֹא אַחֵר
וְנֶמֶן אֶת הַתְּבַלִּין, וְכֹא אַחֵר וְנֶמֶן אֶת הָאוֹר, וְכֹא
אַחֵר וְנֶמֶן עֵצִים עַל הָאוֹר, וְכֹא אַחֵר וְהֵגִיס -
שְׁנַיִם²⁹ הָאֲחֵרוֹנִים בְּכֹד חֲכִיבִין מְשֻׁם מִבָּשָׂל.²³

(24) (תוספתא מסכת שבת פרק יב; מסכת ביצה דף לו.)
(25) כיוון שהביא את האש בתחילה, כל מה שנעשה אחר כך מלאכת ביטול היא וכולם חייבים (רש"י). (26) הראב"ד השיג כאן מדברי הגמרא (שם) שחייב השופת את הקדירה הוא רק בקדירה חדשה של חרס, המתחזקת על ידי ליבון, אבל בעל מגדל עוז ביאר כי הברייתא שלאחריה לא חילקה בין חדשה לישנה וכן פסק הר"ף שם. (27) בחש בכף הקדירה וסייע לבשל. (28) כשהבאת האש הייתה האחרונה, הקודמים לה פטורים. (29) אלה שעסקו מהבאת האש והלאה חייבים משום מבשל (כלשון רבינו) אבל המביא את האור חייב משום מבעיר ובכתב יד משנת קס"ב מובא במעשה רוקח, הנוסח: "שלושה האחרונים" ולפי זה המביא את האור חייב משום מבשל, ומורנו הרב יעקב בירב ביאר כי בחלוקה ראשונה עשו כולם בבית אחת ולכן כולם צורך בישול עשו, ובחלוקה השנייה עשו בזה אחר זה "ובא אחר ונתן" "ובא אחר והגיס" ולא נתחייבו בביטול רק האחרונים (כסף משנה).

- ה. הַנִּיחַ³⁰ בָּשָׂר עַל גְּפִי גָחָלִים: אִם נִצְלָה³¹ בּוֹ
בְּגִירָגָתָהּ, אֲפֹלֶה³² בְּשֵׁנִים וְשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת - חֵיב³³;
לֹא נִצְלָה בּוֹ בְּגִירָגָתָהּ, אֲבָל נִתְּבַשַׁל כְּלוֹ³⁴ חֲצִי³⁵
בָּשׂוֹל - חֵיב³⁶; נִתְּבַשַׁל חֲצִי בָּשׂוֹל מִצֵּד אֶחָד -
פְּטוּר, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ וְיִתְּבַשַׁל חֲצִי בָּשׂוֹל מִשְׁנֵי
צִדָּיִן. שֶׁכַּח³⁷ וְהִדְבִּיק פֶּת בְּתֵנּוֹר בִּשְׁפָתָהּ, וְנִזְכָּר³⁸ -
מִתֵּר³⁹ לֹא⁴⁰ לְרִדּוּתָהּ קֹדֶם שֶׁתֵּאָפֶה וְיִבּוֹא לְיָדֵי
מְלָאכָה.³¹

(30) (מסכת מנחות דף נו עמוד א.) (31) צליה גמורה.
(32) לא נצלה במקום כשיעור גירוגת, אלא בצירוף שניים או שלושה מקומות. (33) שדרך צליה בכך. (34) כל החתיכה. (35) הנקרא בתלמוד: "כמאכל בן דרוסאי", ראש לשודדים נודדים שהיו רגילים לאכול מאכליהם בחצי

מנה את המלאכות החורש, הזורע, הטוחן וכו' עד אפיית הפת, המצוייה יותר מביטול סממנים (הר"ן). (3) (תוספתא שבת פרק י) ושיעור גירוגת, ראה למעלה פרק ח הלכה ג. (4) פעולה באמצעות כוח האש להרתית או לשנות דבר מכמות שהיה, כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. (5) סתם מחמם מים לרחיצה (פרי חדש). (6) אצבע קטנה של רגל קטן בן יומו כשיעור סיכה (להלן פרק י"ח הלכה ב - פרי חדש). (7) זהו השיעור באיכות, שהיה ראוי לעשות מהם הצבע הדרוש (לחם משנה), אבל בכמות המים יש שיעור אחר: "כדי לצבוע בהם בגד קטן של פי סבכה" שמניחות הבנות על ראשיהן (רבינו בפרק י"ח הלכה ח והמקור בתוספתא שבת פרק י').

- ב. הַנּוֹתֵן⁸ בִּיצָה בְּצֵד הַמַּחֲסִם⁹ בְּשִׁבִּיל שֶׁתִּתְּלַגֵּל¹⁰,
וְנִתְּלַגֵּלָה - חֵיב; שֶׁהַמִּבְשָׁל בְּתוֹלְדָת הָאוֹר -
מִבְּבָשָׂל בָּאוֹר עֲצָמָה. וְכֵן¹¹ הַמְדִּיחַ בְּחִמִּין דָּג
מְלִיחַ הַיֶּשֶׁן¹² אוֹ קוֹלֵס הָאֶסְפָּנִין¹³, וְהוּא דָּג דֵּק
וְרַף בְּיוֹתֵר - הֲרִי זֶה חֵיב; שֶׁיִּהְיֶה בְּחִמִּין זֶה
הוּא גָמֹר¹⁴ בְּשׂוֹלֵן. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּהְיָ.⁶

(8) משנה (מסכת שבת דף לח עמוד ב). (9) "שם הכלי שייחמו בו המים" (פירוש המשניות מסכת שבת פרק ג). (10) "תתערב, שתבשל קצת" (שם). (11) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). (12) במשנה כתוב "מליח הישן" ופירשו רבינו ורש"י: "דג מליח שעברה עליו שנה משמלחו" ובספר הפרדס לרש"י כתוב: בשר מלוח הרבה, וגם ברמב"ם כתב יד התימנים חסרה המלה "דג". (13) דג מאריך ספרד שקליפתו רכה ומולחים אותו לאכילה. (14) מכיוון שאי אפשר לאכלם אם לא הודחו בחמין, נחשבת הדחתם כביטול, אבל דברים שאפשר לאכלם על ידי הדחה במים צוננים, יש אומרים שמותר להדיחם אף במים חמים.

- ג. הַמְּפָקִיעַ¹⁵ אֶת הַבִּיצָה בְּכֶגֶד חֵם אוֹ בְּחוֹל וּבְאֵבֶק
דְּרָכִים שֶׁהֵן חֲמִים מִפְּנֵי הַשֶּׁמֶשׁ¹⁶, אֶף-עַל-פִּי
שְׁנִיעִלִית - פְּטוּר¹⁷; שֶׁתּוֹלְדוֹת חֲמָה אֵינָם כְּתוֹלְדוֹת
הָאֵשׁ¹⁸, אֲבָל גְּזוֹר עֲלִיהֶן מִפְּנֵי תּוֹלְדוֹת הָאוֹר. וְכֵן
הַמִּבְשָׁל בְּחִמִּי טְבִירָה¹⁹ וְכִיּוּצָא בָּהֶם - פְּטוּר²⁰.
הַמִּבְשָׁל²¹ עַל הָאוֹר דָּבָר שֶׁהֵיךְ מִבָּשָׂל כָּל צִרְפוֹ²²
אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ בָּשׂוֹל כָּלָל - פְּטוּר²³.

(15) (מסכת שבת דף לה עמוד ב במשנה) המבקיע, שובר את הביצה. (16) שנתחממו בשמש. (17) מעונש, אבל אסור מדרבנן. (18) האסורות מן התורה. (19) (מסכת שבת דף מ עמוד ב) המעיינות החמים שעל חוף ים כינרת על-יד טבריה. (20) "שאינן דרך בישול בכך לבשל בחמה או בתולדות חמה" (רש"י מסכת שבת דף לו עמוד א). (21) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). (22) דעת הרשב"א וכמה מהראשונים שאפילו לא נתבשל כל צרכו אין בו משום בישול, אם נתבשל "כמאכל בן דרוסאי" שהוא חצי בישול לדעת רבינו ושליש בישול לדעת רש"י (ראה למעלה בפרק ג). (23) משום שאין בישול אחר בישול; אבל בביטול דבר שנאפה או נצלה פעם, יש מחלוקת בין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(להלן פרק י"ז הלכה ו) נמצא שהזרת היא י"ב אצבעות (עיין רש"י מסכת שבת דף קו עמוד א). וזה לשון רבינו (בפירוש המשניות ערלה פרק ג משנה ב) על שיעור הסיט: "ונחזק אצלי זה הפירוש, מפני שהוא פירוש הקדמונים, והקדמון הוא יותר חכם בלשון מן האחרון". (55) (מסכת שבת דף עד עמוד ב). (56) (שם) ולמעלה אמר: "הגוזז צמר מן החי חייב" הרי שדרך גזיזה בכך? אולם כוונת רבינו שאין דרך גזיזה - לגזוז אחר הטויה.

- ח. הנוטל⁵⁷ צפרניו או שערו או שפמו או זקנו - 19
הרי זה תולדת גוזז, וחייב⁵⁸. והוא, שנוטל בכלי; 20
אבל אם נטלן בידו, בין לו בין לאחר - פטור. וכן 21
החותך⁵⁹ יבלת מגופו, בין ביד בין בכלי⁶⁰ - פטור, 22
בין לו בין לאחר. ומתוך לחתוך יבלת⁶¹ במקדש 23
ביד⁶², אבל לא בכלי⁶³. ואם היתה יבשה - חותכה 24
אף בכלי ועובד⁶⁴ עבודה. 25

(57) משנה (מסכת שבת דף עד עמוד ב) ורבינו פסק כחכמים שאינו חייב רק אם נטלן בכלי. (58) וזהו לדעת רבינו שפסק (בפרק א) כרבי יהודה: מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, אבל לדעת הראשונים הסוברים מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם כאן אינו חייב רק אם צריך לשער או לציפורניים (תוספות מסכת שבת דף עד עמוד ב). (59) (משנה מסכת עירובין דף קג עמוד א). (60) שם במשנה כתוב: "ואם בכלי כאן וכאן (אף במקדש) אסור", "שאם מלאכה הוא הואיל ואינו משנה מהאופן שעושים בחול" (רש"י). והקשו ב"מגיד משנה" וב"מעשה רוקח" על הרמב"ם הפוסט בכלי, וב"צפנת פענח" להגאון מדווינסק כתב שבאמת פטור מגוזז כמו שכתב רבינו, ובעירובין חייבת המשנה משום תיקון - שמתקן את האדם או הבהמה שלא יהיו בעלי מום וחייב משום מכה בפטיש (ראה להלן פרק י הלכה י"ז). (61) הוא מום עובר בכהן ואסור בעבודה, והבהמה שיש בה יבלת אסורה להקרבה. (62) כיוון שאיסורו מדרבנן, "ואין שבות במקדש כלל" (רבינו הלכות קרבן פסח פרק א הלכה ט"ז). (63) שמלאכה גמורה היא האסורה אף במקדש. (64) בדפוס ויניציא חסרה המלה "עבודה". וכתב במעשה רוקח שכוונת רבינו שלא נאמר כיוון שבין השמשות לא היה ראוי לעבודה מסיבת היבלת, לא יוכל לעבוד כל השבת, אלא כיוון שהסיר היבלת מותר לו לעבוד, מכיוון שהייתה יבשה ונפרכת, חשובה כמסולקת מקודם.

- ט. הנוטל שערו⁶⁵ בכלי, כמה יטל ויהיה חייב? שתי 26
שערות. ואם לקט לבנות מתוך שערות, אפלו 27
אחת⁶⁶ - חייב⁶⁷. צפין שפרשה רבה וציצין⁶⁸ של עור 28
שפרשו רבין⁶⁹: אם פרשו כלפי מעלה ומצערות 29
אותו - מתיר לטל אותן בידו⁷⁰, אבל לא בכלי; ואם 30
נטלן בכלי - פטור; ואם אינן מצערות אותו - אפלו 31
ביד אסור. ואם לא פרשו רבין, אפלו מצערות אותו 32
- אסור לנטלן בידו; ואם נטלן בכלי - חייב. 33

(65) (מסכת שבת דף עד עמוד ב). (66) שהוא עושה כן כדי

בישולם. (36) שדרך בישול הוא למי שאין לו פנאי להמתין עד שיתבשל לגמרי. (37) (מסכת שבת דף ד עמוד א). (38) שהיום שבת, ואם יניחנו כך יאפה הפת ויתחייב אם בשוגג - חטאת, ואם במזיד - סקילה. (39) להוציא את הפת מן התנור, ואף שרדיית הפת איסור שבות הוא מדרבנן (רבינו להלן פרק כ"ב הלכה א), התירו לו חכמים לעבור על איסור דרבנן שלא יבוא לידי מלאכה האסורה מן התנור. (40) אבל לאדם אחר לא התירו לרדות את הפת מן התנור כדי שלא יבוא המדביק לידי איסור חטאת או סקילה, מטעם שאמרו (מסכת שבת דף ד עמוד א): "וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חברך".

- ו. המתין⁴¹ אחד ממיני מתכות כל שהוא, או 1
המחמם⁴² את המתכות עד שתעשה גחלת - הרי זה 2
תולדת מבשל. וכן⁴³ הממסס את הדונג⁴⁴ או את 3
החלב או את הזפת והכפר⁴⁵ והגפרית⁴⁶ וכיוצא בהם 4
- הרי זה תולדת מבשל⁴⁷, וחייב. וכן המבשל כלי 5
אדמה⁴⁸ עד שיעשו חרס - חייב משום מבשל. כללו 6
של דבר: בין שרפה גוף קשה באש או שהקשה גוף 7
רך - הרי זה חייב משום מבשל. 8

(41) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב); "המתין אבר (עופרת) חייב משום מבשל" (מסכת יבמות דף ו עמוד ב). (42) כדי להתיכו הוא תולדת מבשל, אבל "המחמם את הברזל כדי לצרפו (לחסמו) במים, הרי זה תולדת מבעיר" (רבינו להלן בפרק י"ב הלכה א). (43) (מסכת שבת דף עד עמוד ב). (44) שעווה. (45) כעין זפת. (46) חומר שריפה הנמצא באדמה. (47) אף על פי שהוא חוזר ומתקשה ואין הבישול ניכר בו (ר"ן). (48) (מסכת שבת דף עד עמוד ב) "האי מאן דשדא סיכתא לאתנא, חייב משום מבשל" ופירש בספר העיתים בשם הגאונים: "מבשל כלי אדמה דקין", אולם רש"י פירש: "השליך יתד של עץ רך לתנור החם לייבשו שיתקשה".

- ז. הגוזז⁴⁹ צמר או שער - בין מן הבהמה, בין מן 9
החיה⁵⁰, בין מן החי, בין מן המת, אפלו מן 10
השלח⁵¹ שלחן - חייב. כמה שעור? כדי לטוות 11
ממנו חוט שפרכו כרחב הסיט⁵² כפול. וכמה רחב 12
הסיט? כדי למתח מן בהן⁵³ של יד עד האצבע 13
הראשונה כשיפתח ביניהן בכל פחו, והוא קרוב 14
לשגי שליש זרת⁵⁴. התולש כנף מן העוף - הרי זה 15
תולדת גוזז⁵⁵. הטווה את הצמר מן החי - פטור; 16
שאינן דרך גזיזה כקף⁵⁶, ואין דרך נפיון כקף, ואין 17
דרך טויה כקף. 18

(49) (תוספתא מסכת שבת פרק ט). (50) בתוספתא כתוב: "ומן העופות". (51) העור הנפשט אחר השחיטה. והשמיענו שגם כך דרך גזיזה (חסדי דוד). (52) שם מידת האורך. (53) אגודל (מסכת שבת דף קה עמוד ב). (54) זרת האמורה בתורה (שמות פרק כח, עמוד טז), הוא חצי אמה של שישה טפחים (תוספתא כלים בבא מציעא פרק ו) שהוא שלושה טפח, והטפח הוא ארבע אצבעות

רבינו (להלן פרק יא הלכה ט"ו) לעניין כותב: "אינו חייב עד שיכתוב בדבר הרושם ועומד... ויכתוב על דבר שמתקיים הכתב עליו" ומקורו בתוספתא (מסכת שבת פרק י"ב): "אינו חייב עד שיכתוב בדבר של קיימא על דבר של קיימא". והביא ב"מגיד משנה" ראייה שכן הדין גם בשאר מלאכות, ממשנה (מסכת שבת דף קב עמוד ב) "זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת - חייב", אבל הר"ן פירש משנה זו (וכן הרע"ב), שכל העושה מלאכה בשבת, שמקיימים אותה כמות שהיא ואין צורך להוסיף עליה, שמלאכתה נגמרה - חייב, ולדבריהם אין משם ראייה לדעת רבינו, ובעל "מגדל עוז" כתב שמקור הרמב"ם הוא מהגמרא (מסכת שבת דף צד עמוד ב): "וחכמים אוסרים (כוחלת) משום שבות" ואינה חייבת משום צובעת כיוון שצבע הכחל אינו מתקיים. (85) צבע צהוב. (86) צבע אדום-בהיר "ומשוח בששור" (ירמי' פרק כב פסוק יד). (87) ודעת הסמ"ג והיראים שכל צבע הרצוי לאדם, אף אם הוא רק לשעה, חייב עליו מן התורה, והביאו ראייה מדברי רב (מסכת שבת דף עה עמוד א): "שושח משום מה חייב" - משום צובע" (בדם השחיטה), ואף שצבע הדם אינו מתקיים.

יד. העושה עין הצבע - הרי זה תולדת צובע⁸⁸,
וחיב. פיצד? כגון שנתן קנקנתום⁸⁹ לתוף מי
עפצא⁹⁰, שנעשה הכל שחר; או שנתן אסטוס⁹¹
לתוף מי פרפם⁹², שנעשה הכל ירק. וכן כל פיוצא
בזה. וכמה שעורו? כדי לצבע בו חוט שפארכו
ארבעה טפחים.

(88) (מסכת שבת דף יח עמוד א) הראב"ד השיג על דבריו, שאינו חייב משום צובע רק אם נגמרה מלאכת צביעה בכך ולא בעושה מי צבע. וב"צפנת פענח" ביאר דברי רבינו, שבאמת במי צבע לא נעשית צביעה, והם רק תערובת צבע, וכוונת רבינו כאן שעל ידי תערובת שני המינים נוצר צבע חדש, וזהו תולדת צובע שעל ידי פעולתו נולד דבר חדש. (89) חומצת הנחושת ששמים בדיו כדי להשחירה. (90) פרי האלון, כעין אגוז קטן, שנותנים אותו בדיו ומעבדים בו עורות. (91) צמח שממנו עושים צבע כחול לצביעת בגדים. (92) זעפרן, צמח בצלי מצבע כתום שלפרחיו ריח נודף.

טו. הטורה⁹³ ארבעה טפחים מפל דבר הנטוה
- חיב. אחד הטורה את הצמר או את הפשתן או
את הנוצה או את השער או את הגידין וכן כל
פיוצא בהן. העושה את הלבד⁹⁴ - הרי זה תולדת
טורה, וחיב. והוא, שילבד דבר שאפשר לטוות
ממנו חוט ארבע טפחים בעבי בינוני.

(93) (משנה מסכת שבת דף קה עמוד ב). (94) צמר טרוף וכבוש בלתי ארוג; הראב"ד משיג כאן: "כי מלאכת עשיית הלבד אינה דומה לטווייה לפי שהוא לוקח צמר מלובן ומנופץ, ושטחו על גבי בגד, ונותן מוך על מוך עד שנעשה עבה, ומטפחו במים, וכורכו עם הבגד ומהדקו עד שמתחבר ומתקשה ונעשה הלבד ונראה יותר שהוא כמגבן

שלא יהא נראה כזקן ומקפיד אפילו על אחת (רש"י). (67) ואף בחול אסור משום "ולא ילבש גבר שמלת אשה" (דברים פרק כב פסוק ה), שדרך הנשים להקפיד על זה (רבינו בהלכות עבודת כוכבים פרק י"ב הלכה י). (68) כעין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הציפורן (רש"י מסכת שבת דף צד עמוד ב). (69) שאז הן קרובות להינתק וכאילו נתלשו כבר. (70) משום צערו לא אסרו חכמים ליטול ביד. ולא גזרו שמא יעשה כן בכלי שמכיוון שפירשו רובן - גם בכלי אינו אסור אלא מדרבנן.

1. י. המלפן⁷¹ את הצמר או את הפשתן או את השני⁷²
2. וכן כל פיוצא בהן ממה שדרך להתלבן - חיב.
3. וכמה שעורו? כדי לטוות ממנו חוט אחד ארכו
4. כמלא רחב הסיט⁷³ כפול, שהוא ארבע ארבעה
5. טפחים.

(71) משנה (מסכת שבת דף קו עמוד א) המכבס את הצמר אחרי הגזיזה שיהיה לבן. (72) שמלבנים אותו תחילה לפני צביעתו לאדום. (73) מבואר למעלה בהלכה ז.

6. יא. המכבס בגדים - הרי הוא תולדת מלפן⁷⁴, וחיב.
7. והסוחט⁷⁵ את הפגד עד שיוציא המים⁷⁶ שבו - הרי
8. זה מכבס, וחיב; שהסחיטה מצרכי⁷⁷ כבוס היא,
9. כמו שההגסה מצרכי הפשול. ואין סחיטה בפשע⁷⁸.
10. והוא הדין לעור⁷⁹, שאין חיבין על סחיטתו.

(74) תוספתא (שבת פרק י) המכבס והסוחט מלאכה אחת. (75) דיני סחיטה ראה להלן בפרק כב הלכה טו. (76) "אמר רבא זרק בגד למים - חייב" (מסכת זבחים דף צד עמוד ב). (77) מקרבת את הליבון, כמו שההגסה מקרבת את הבישול (מרכבת המשנה). (78) (מסכת שבת דף קכח עמוד ב) "שהוא קשה ואינו בולע" (רש"י). (79) (מסכת זבחים דף צד עמוד א).

11. יב. המנפץ⁸⁰ את הצמר או את הפשתן או את השני
12. וכיוצא בהן - חיב. וכמה שעורו? כדי⁸¹ לטוות
13. ממנו חוט אחד ארכו ארבעה טפחים. והמנפץ את
14. הגידים⁸² עד שיעשו כצמר כדי לטוות אותן - הרי
15. זה תולדת מנפץ, וחיב.

(80) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב) מפריד ומנער את הצמר ביד לנקותו מפסולת. (81) כמו למעלה בהלכה ז. (82) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב) ועיין מעשה ריקח.

16. יג. הצובע⁸³ חוט שפארכו ארבעה טפחים, או דבר
17. שאפשר לטוות ממנו חוט בזה - חיב. ואין הצובע
18. חיב עד שיהא צבע המתקיים⁸⁴. אבל צבע שאינו
19. מתקיים כלל, כגון שהעביר סרק⁸⁵ או ששר⁸⁶ על גבי
20. ברזל או נחשת וצבעו - פטור⁸⁷; שהרי אתה מעבירו
21. לשעתו, ואינו צובע כלום; וכל שאין מלאכתו
22. מתקיימת בשבת - פטור.

(83) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב). (84) וכדברי

107) (מסכת שבת דף עה עמוד ב.) 108) במשנה (מסכת שבת דף קה עמוד א): "רבי אליעזר אומר, האורג שלושה חוטין בתחילה, ואחת על האריג - חייב (כלומר: בארג שנארגו בו הרבה חוטים מקודם, ויש לו כבר שם אריג, גם בחוט אחד חייב). וחכמים אומרים בין בתחילה בין בסוף שיעורו שני חוטין." ו"בסוף" אין הכוונה "בסוף" ממש אלא בהמשך האריג, כמבואר להלן. 109) (מסכת שבת דף קד עמוד ב.) 110) (מסכת שבת דף קה עמוד א.) 111) חגורה.

יט. המדקדק¹¹² את החוטין ומפרידן בעת האריגה - הרי זה תולדת אורג. וכן הקולע¹¹³ את הנימין - הרי זה תולדת אורג. ושעורו - משיעשה קליעה בארף שתי אצבעות.

112) (מסכת שבת דף צז עמוד ב) "משווה האריגה, כשיש שני חוטים כרוכים זה עם זה משווה אותם במחט" (רש"י). 113) תלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק י הלכה ז) בשם רבי יוחנן: "הקולע שלוש נימין באדם - חייב משום אריג" וזהו בבגד, אבל בשער אין דרך אריגה (תוספות במסכת שבת דף צד עמוד ב).

כ. הבוצע¹¹⁴ שני חוטין - חייב. ובוצע הוא המפריש את האורג. בין שהוציא הערב מן השתי או שהעביר השתי מעל הערב - הרי זה בוצע וחייב. והוא, שלא יהא מקלקל¹¹⁵, אלא יתפנן לתקן. פדרף שעושים אלו שמאחין¹¹⁶ את הבגדים הקלים ביותר, שבוצעין ואחר כך מאחין, וחוזרין ואורגין חוטין שבצעו, עד שיעשו שני הבגדים או שני הקרעים אחד. והסותר¹¹⁷ את הקליעה לתקן - הרי זה תולדת בוצע. ושעורו - כשעור הבוצע.

114) (מסכת שבת דף עג עמוד א), הראב"ד כתב: "זה הפירוש נוטה לקורע על מנת לתפור, וכבר הוא שנוי במשנה ואנו מקובלים, בוצע כמו פוצע, והוא לשון חתוך, שחותך ב' חוטים שאחר שהשלים אריגתו, חותך את האורג מן המשויר שבמסכת, ואם חתך ממנו שני חוטים, חייב בחתיכה זו." 115) ראה למעלה פרק א הלכה יז. 116) תופרים ומחברים. 117) (מסכת שבת דף קה עמוד א).

פרק עשירי

1) כלל בו ביאור ה' מלאכות הנמנות שלשיות פרק ז [הקושר, המתיר, התופר, הקורע, הבונה, הסותר, המכה בפטיש והצד].

א. הקושר² קשר של קימא³ והוא מעשה אמן⁴ - חייב. כגון: קשר הגמלין⁵ וקשר הספנין⁶, וקשרי רצועות מנעל וסנדל שקושרין הרצענין בשעת עשייתן, וכן כל פיוצא בזה. אבל הקושר קשר של קימא ואינו מעשה אמן - פטור⁷. וקשר שאינו⁸ של קימא ואינו מעשה אמן - מתר לקשרו לכתחלה.

2) משנה, שבת קיא, ב. 3) העומד להתקיים כל זמן קיום

תולדת בונה; אבל ב"מעשה רוקח" העלה שמלאכת עשיית הלבד דומה למלאכת הטווייה, שהוא מקבץ את החלקים הנפרדים מן הצמר או הפשתים ומחברם יחד - תולדת הטווה.

טז. העושה⁹⁵ שני בתי נירין⁹⁶ - חייב. העושה נפה⁹⁷ או כברה⁹⁸, או סל או סבכה⁹⁹, או שפרג מטה בכבלים¹⁰⁰ - הרי זה תולדת עושה נירין¹⁰¹; ומשיעשה שני בתים באחד מכל אלו - חייב. וכן כל העושה שני בתי נירין בדבר שעושים אותו בתים בתים כגון אלו - חייב.

95) (מסכת שבת דף קה עמוד ב.) 96) המכניס חוטי השתי בנירין (המכון של הקנים להעלאת חוטי השתי והורדתם נקרא בשם נירים), שיעלה אחד וירד השני, כדי להכניס חוטי הערב בשתי. 97) רשת עשויה נקבים קטנים, לנפות הקמה ולנקותו מן הסובין והפסולת. 98) נקביה גדולים משל הנפה. 99) מכסה על הראש, עשוי מעשה רשת. 100) או כתבן ובכל דבר. 101) שבכל הנזכרים נפה וכברה וכו' הוא מותח בראשונה את חוטי האורך - "השתי" ואחר כך הוא קולע בהם את חוטי "הערב" (הרוחב) וחייב, שכל המתקן שני החוטים במסכת נקרא עושה שני בתי ניר, וכן העושה קליעה של שני בתים בארג חייב, וכן מובא בספרא אחרי פרשה ז: "מניין שלא יכתוב שתי אותיות ולא יארוג שני חוטין ולא יעשה שני בתים בנפה ובכברה תלמוד לומר: מלאכה".

יז. דרף¹⁰² האורגין: שמותחין החוטין תחלה בארף הנריעה וברחה, ושנים או חזין זה מפאן וזה מפאן, ואחד שובט בשבט¹⁰³ על החוטין ומתקן אותן זה בצד זה עד שתעשה פלה שתי¹⁰⁴ בלא ערב¹⁰⁵. ומתחת החוטין פדרף האורגין, היא הנסכת המסכת¹⁰⁶. וזה המותח נקרא מסף. וכשפופלין אותה ומתחיל להכניס השתי בערב - נקרא אורג.

102) (מסכת שבת דף עג עמוד א ודף עה עמוד ב). 103) חובט ומותח את חוטי השתי של האריג שלא יסתכו בתנועותיהם למעלה ולמטה. 104) חוטי האורך שבאריג הם חוטי היסוד שבהם מכניסים את הערב. 105) חוטי הרוחב שבאריג. 106) מתחת חוטי השתי כדי להכניס את חוטי הערב.

יח. המסך¹⁰⁷ - חייב. והוא מלאכה מאבות מלאכות. והשובט על החוטין עד שיפריקו ויתקנם - הרי זה תולדת מסך. וכמה שעורו? משיתקן רחב שתי אצבעות. וכן האורג¹⁰⁸ שני חוטין ברחב שתי אצבעות - חייב. בין שארגן בתחלה, בין שהיה מקצת הבגד ארוג וארג על האורג - שעורו שני חוטין. ואם ארג חוט אחד¹⁰⁹ והשלים בו הבגד - חייב. ארג בשפת¹¹⁰ הנריעה שני חוטין ברחב שלשה בתי נירין - חייב. הא למה זה דומה? לאורג צלצול¹¹¹ קטן ברחב שלשה בתי נירין.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין אומרים שהקשר השני ישאר לעולם קשר של קיימא (שם). (17) "דרכם היה לעשות בצד הקדירות נקב כמין דר להוציא ממנו המרק והבשר, וקושרים על פי הקדירה בגד כדי שלא יכנסו בה נמלים, ועל ידי הדחק יכול להוציא כל מה שבקדירה מהדר, ואף-על-פי-כן אין הקשר שעל פי הקדירה קשר של קיימא" (מעשה רוקח). (18) חבל דק של פשתים וכדומה. (19) בכל דבר שאינו מבטל אלא מתירו לאחר שימוש. (20) קשרים. יש שקושרים שני חבלים ברוחב הפתח זה למעלה מזה, ובעת שמוציאים את הבהמה - מתירים את החבל התחתון והיא יכולה לצאת בדוחק, ואין חוששים שמא ישאיר את הקשר השני לתמיד (מעשה רוקח). (21) שבת ק"ג, א. (22) שבוודאי יתיר אותו הקשר. (23) בלי שנותנים בו מספוא לבהמה. (24) שאנו חוששים שקשר אחד ישאר קיים. (25) אורג. (26) עיקר ההיתר הוא מפני שאינו מבטל החבל ואינו קשר של קיימא, אלא שאם היה אסור בטלטול, לא היה אפשר להביא ולקשור מצד איסור טלטול. (27) שבת קמו, א. סלים עשויים מכפות תמרים, ומניחים בתוכם תמרים רעים שיתבשלו (רש"י). (28) ביד, אם הכיסוי קשור בחבל. (29) סותר שרשרות החבל בכלי (רש"י). (30) בכלי.

ד. כלי³¹ שראוי למאכל בהמה - מתיר לקשר אותו בשבת. לפיכך, אם נפסקה רצועת סנדל בברמלית³² - נוטל³³ גמלי³⁴ לח הראוי למאכל בהמה, וכורך עליו, וקושר הגמי. נשמטה³⁵ לו רצועת מנעל וסנדל, או שנשמט רב הרגל - מתיר³⁶ להחזיר הרצועות למקומן, ובכלבד שלא יקשר.³⁰

(31) שבת ק"ב, א. (32) מקום שאסור להוציא אליו בשבת מדרבנן, שאינו לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים (להלן פ"ד ה"ד). (33) בגמרא נאמר כי ההיתר הוא רק בברמלית, שאם ניחנו שם עד אחר השבת יאבד סנדלו, אבל בחצר הנשמרת אסור לקשור את הסנדל, אולם בנוסח כת"י (מעשה רוקח) חסרה תיבת "בברמלית", ונראה שדעת רבינו להתיר גם בחצר "כי גנאי הוא לאדם לילך בלא מנעל, והתירו לקשרו משום כבוד הבכירות" (מגן אברהם סי' שח). (34) סוף, צמח שעושים ממנו חבלים לקשירה. (35) תוספתא שבת פ"ג. (36) מנעלים שלהם היו עשויים פרקים. ומחוברים על ידי רצועות שמהדק אותן ומרחיבן לפי הצורך, וכשנשמט חלק המנעל שעל רוב הרגל ממקומו, מחזיר ומהדק את המנעל על ידי הרצועות (אליה רבה סי' שיז).

ה. העניבה³⁷ - מתרת³⁸, לפי שאינה מתחלפת בקשירה. לפיכך, החבל שנפסק - מקבץ שני קצותיו, וכורך עליו משיחה, ועוֹבֵב עניבה.³³

(37) שבת ק"ג, א. קשר רופף בלי הדק, שקל להתירו. (38) אפילו מהדקה יפה ודעתו שתתקיים כך תמיד (משנה ברורה סי' שיז).

ו. מתיר³⁹ לקשר קשר שאינו של קיימא לזיכר מצוה⁴⁰, כגון שיקשר למדד שעור משעורי התורה.

החפץ. (4) שהוא קשר חזק ואמין כקשרי האומנים. (5) נוקבים לגמל בחטמו, וקושרים בחבל בטבעת שבנקב קשר של קיימא. (6) קשר חזק של חברי הספינה אל התורן. (7) זוהי דעת רבינו. אבל שיטת רש"י, הרא"ש וה'טור' היא, שכל קשר של קיימא אפילו הוא מעשה הדיוט - חייב. (8) בגמרא מובא: "כגון של בני מחוזא", ופירש רש"י: "שהם רחבי לבב, ומקפידים על לבושיהם ונעליהם להיות מכוונים, וקושרים אותו בדוחק, וצריך להתירו ערבית", אבל ב'מרדכי' הביא בשם רבינו פורת, שכל קשר העשוי להתירו בתוך שבעה ימים, הוא קשר שאינו של קיימא ומותר לכתחילה.

ב. פיצר⁹? נפסקה לו רצועה וקשרה, נפסק החבל וקשרו, או שקשר חבל בדלי, או שקשר רסן בהמה¹⁰ - הרי זה פטור. וכן כל פיוצא פאלו הקושרים, שהן מעשה הדיוט וכל אדם קושר אותן לקיימא. וכל קשר שאינו של קיימא, אם קשרו קשר אמן - הרי זה אסור.

(9) מה נקרא קשר של קיימא שאינו מעשה אומן? (10) שכל אלו אין דרכו להתירם, ורוצה שיתקיימו כך לעולם, אבל הקשרים אינם מעשה אומן.

ג. קושרת¹¹ אשה מפתחי החלוק, אף-על-פי שיש לו שני פתחים¹²; וחוטו סבכה¹³, אף-על-פי שהוא רפוי¹⁴ בראשה; ורצועות מנעל וסנדל, שקושרין אותן על הרגל בפעם מלבוש¹⁵; ונודות יין ושמן, אף-על-פי שיש לו שתי אוננים¹⁶; וקדירה של בשר¹⁷, אף-על-פי שיכולה להוציא הבשר ולא תתיר הקשר. וקושרין דלי במשיחה¹⁸ או באבנט וכיוצא בו¹⁹, אבל לא בחבל. וקושרין לפני הבהמה או ברגלה בשביל שלא תצא, אף-על-פי שיש לה שני אסרות²⁰. וחבל²¹ שהיה קשור בפירה²², קושרו באבנט²³; הנה קשור באבנט, קושרו בפירה. אבל לא יביא חבל מתוך ביתו ויקשר בפירה ובאבנט²⁴. ואם היה חבל גרדי²⁵ שמתר לטלטלו²⁶ - הרי זה מביא וקושר בפירה ובאבנט. מפני שקל אלו הקושרים מעשה הדיוט הן ואינן של קיימא, אלא פעם קושר ופעם מתיר, ולפיכך מתיר לקשר אותן לכתחילה. חותלות²⁷ של תמרים ושל גורגרות - מתיר²⁸ ומפקיע²⁹ וחותן³⁰, ונוטל ואוכל.

(11) משנה, שבת ק"א, ב. (12) שקושרת שפת חלוקה שבימין לכתף שמאל, וששמאל בכתף ימין, ואף שיכולה לפשוט בדוחק בלי התרת הקשר, מותר - משום שדרכה להתיר הקשר בכל יום (רש"י). (13) מכסה על הראש, עשוי מעשי רשת. (14) ויכולה להסירה משם בלא התרת הקשר, בכל זאת מותר לה לקשרה, שאשה חסה על שערותיה ותתיר הקשר לפני ההסרה (גמרא, שם). (15) שאלו בוודאי אינם קשר של קיימא, ולא קשר אומן (שם). (16) ויכול להוציא היין בדוחק בהתרת קשר אחד,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והוא לא קיימא (והרי התפירה אינה מתקיימת, וכל מלאכה שאינה מתקיימת פטור)? אמר רבי יוחנן: והוא שקשרן (כגון שקשר שני ראשי החוטים). (55) ב"ירושלמי" (שבת פ"ז ה"ב) מובא שחייב שתיים, משום תופר ומשום קושר; אבל לדעת רבינו (בהלכה א) שאינו חייב רק על קשר אומן, יש לומר שכאן הכוונה לקשר של הדיוט, ולכן אינו חייב רק משום תופר (קובץ). (56) שבת עה, א.

- י. הקורע⁵⁷ פדי⁵⁸ לתפור שתי תפירות על מנת לתפור שתי תפירות - חיב. אכל הקורע להפסידה - פטור⁵⁹, מפני שהוא מקלקל. הקורע בחמתו⁶⁰ או על מת⁶¹ שהוא חיב לקרע עליו - חיב, מפני⁶² שמישבו את דעתו בדבר זה וינחץ יצרו; והואיל ויחמתו שזככת בדבר זה - הרי הוא פתוקק, וחיב. והפחת⁶³ בית הצואר בשפת - חיב.

(57) משנה, שבת עג, א. (58) שיעור הקריעה כדי שיוכל לתפור שם שתי תפירות. (59) משנה, שבת קה, ב. (60) בכעסו. (61) בביריתא מובא: "על מתו". וכן בנוסח אחר ב'מעשה רוקח', ולפי הנוסח שלנו חייב לקרוע על מת שאינו קרובו, כדעת רבינו (הל' אבל פ"ט ה"א): "כל מי שעמד עם המת בשעת יציאת נשמתו, אף-על-פי שאינו קרובו - חייב לקרוע, וכן אדם כשר שמת - הכל חייב לקרוע עליו". (62) מבואר למעלה פ"ח ה"ח. (63) שבת מח, א: "הפוחת בית הצואר (של חלוק) חייב חטאת", שעכשיו גומר את המלאכה ועושה את הבגד ראוי לשימוש וחייב משום מכה בפטיש (רש"י שם, ולהלן ה"ז); ודעת רבינו היא שחייבו משום קורע, ואף שאינו חייב רק בקורע על מנת לתפור? - פירש רבינו אברהם בן הרמב"ם בשם אביו, ש"דרך החייט כשגומר הבגד ומתקן בית הצואר שלו, עד שיהיה ראוי ללבישה, היה משיב המטלית שחתכה ממקום בית הצואר, על בית הצואר, ותופרה תפירת ארעי, כדי שיהא היכר שזה בגד חדש, ובעת שירצה בעל הבגד ללבוש אותו, מסיר אותם החוטים, והשמיענו הרמב"ם שאותה תפירה אף שהיתה רק ארעית, בכל זאת חייב על פתיחתה" (מעשה רוקח).

- יא. המדבק נירות או עורות בקולן⁶⁴ של סופרים וכיוצא בו - הרי זה תולדת תופר, וחיב⁶⁵. וכן המפרק⁶⁶ נירות דבוקין או עורות דבוקין, ולא נתפון⁶⁷ לקלקל בלבד⁶⁸ - הרי זה תולדת קורע, וחיב.

(64) דבק העשוי מקמח. (65) הפוחת אגרת חתומה, אינו חייב, שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואף לרבינו המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, כאן פטור, כי אינו מתקן מאומה בגוף הנייר, אלא מקלקל. והתיקון בא מצד אחר - קריאת האגרת (שו"ת 'חכם צבי' סי' לט). (66) דעת רבינו שאם קורע על מנת לתקן, אף אם לא נתכוין על מנת לתפור - חיב, ומה שנאמר במשנה: "הקורע על מנת לתפור", הכוונה שיהיה בקריעה תיקון ולא קלקול, אבל אין צורך שתהיה דוקא על מנת לתפור ('חיי אדם' ר'משנה ברורה). (67) בנוסח אחר: "ולא נתכוין לקלקל, הרי זה

- 1 נִימַת כְּנֹר שְׁנִפְסָק⁴¹ - קוֹשְׁרִין⁴² אוֹתָהּ⁴³ בְּמִקְדָּשׁ,
2 אָבֵל לֹא בְּמִדְיָנָה⁴⁴. וְלֹא יִקְשֹׁר נִימָא לְכַתְחָלָהּ⁴⁵
3 אֶפְלוּ בְּמִקְדָּשׁ.

(39) משנה, שבת פכ"ד מ"ה: "מעשה בימי אביו של רבי צדוק, ובימי אבא שאול בן בטנית, שפקקו את המאור (החלון) בטפיח (כלי חרס) וקשרו את המקידה (כלי שתייה) בגמי, לידע אם יש בגיגית (כד גדול) פותח טפח (ומביאה את הטומאה אל הבית), ומדבריהם למדנו: שפוקקין ומורדין וקושרין בשבת (מדידה וקשירה של מצוה). (40) אם הקשר הוא מעשה אומן שאסור מדרבנן - התירו לצורך מצוה, שאם הוא מעשה הדיוט ואינו של קיימא מותר לכתחילה, ובנוסח אחר: "מותר לקשור קשר של קיימא", והכוונה אם אינו מעשה אומן (רמ"ע מפאנו). (41) מיתר הכינור שנפסק בשבת, ולא יוכלו הלויים להמשיך בשיר שלהם. (42) משנה, עירובין קב, ב. (43) כי מכשירי קרבן דוחים את השבת. (44) מחוץ למקדש. (45) אם נפסק מערב שבת, כי מכשירי מצוה שאפשר לעשותם מערב שבת אין דוחים את השבת (רע"ב).

- 4 ז. כָּל קֶשֶׁר⁴⁶ שֶׁחִיבִין⁴⁷ עַל קֶשְׁרוֹ, כֶּן חִיבִין עַל
5 הַתֵּירוֹ. וְכָל קֶשֶׁר שֶׁהִקְשִׁיר אוֹתוֹ פֶּטוּר, כֶּן הַמַּתִּיר
6 אוֹתוֹ פֶּטוּר. וְכָל קֶשֶׁר⁴⁸ שֶׁמַּתֵּר לְקֶשְׁרוֹ, כֶּן מַתֵּר
7 לְהַתִּירוֹ.

(46) משנה, שבת קיא, ב: "כשם שהוא חייב על קישורן, כך הוא חייב על היתרן". (47) ב'תוספות' (שבת עג). כתבו בשם רבינו חננאל, שאינו חייב במתיר אלא על מנת לקשור במקומו קשר של קיימא, כמו שאינו חייב בפותר אלא על מנת לבנות (להלן הל' טו) וכן דעת הרא"ש; ומדברי רבינו יוצא שלא כדעת ר"ח, שהרי אומר: "כך חייבין על התירו", כלומר: כמו שקושר חייב בפעולה אחת, כן המתיר (מעשה רוקח). (48) כמבואר בהלכה א.

- 8 ח. הַפּוֹתֵל⁴⁹ חֲבָלִים מִן הַהוֹצִין⁵⁰ וּמִן הַחֲלֹף⁵¹, או
9 מִחוּטֵי צֶמֶר אוֹ מִחוּטֵי פֶשֶׁתָּן אוֹ חוּטֵי שַׁעַר וְכִיּוֹצֵא
10 בָּהֶן - הֲרִי זֶה תוֹלֵדֵת קוֹשֶׁר, וְחִיב. וְשַׁעוּרוֹ - פְּדִי
11 שִׁיעָמֵד הַחֲבֵל בְּפִתְיֵלָתוֹ בְּלֹא קִשְׁיָרָה, שְׁנִמְצָאָת
12 מְלֹאכֶתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. וְכֵן הַמַּפְרִיד אֶת הַפֶּתִיל - הֲרִי זֶה
13 תוֹלֵדֵת מַתִּיר, וְחִיב. וְהוּא, שְׁלֹא יִתְפּוֹן לְקַלְקֵל⁵²
14 בְּלִבָּד. וְשַׁעוּרוֹ - כְּשַׁעוּר הַפּוֹתֵל.

(49) 'ירושלמי' שבת פט"ו ה"א. שזור. (50) עלה ענף התמר. (51) צמח עשב ארוך כעין פתיל שעושים ממנו מחצלאות. (52) שהוא פטור (למעלה פ"א ה"ז).

- 15 ט. הַתּוֹפֵר⁵³ שְׁתֵּי תַפִּירוֹת - חִיב. וְהוּא⁵⁴, שֶׁקֶשֶׁר⁵⁵
16 רִאשֵׁי הַחוּט מִכָּאן וּמִכָּאן, פְּדִי שִׁתְעָמֵד הַתַּפִּירָה
17 וְלֹא תִשְׁמַט. אָבֵל אִם תִּפֹּר יֵתֵר עַל שְׁתֵּי תַפִּירוֹת,
18 אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא קֶשֶׁר - חִיב, שֶׁהֲרִי מִתְקַיֶּמֶת
19 הַתַּפִּירָה. וְהַמּוֹתֵחַ⁵⁶ חוּט שֶׁל תַּפִּירָה בְּשֶׁפֶת - חִיב,
20 מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצַרְכִּי הַתַּפִּירָה.

(53) משנה, שבת עג, א. (54) בגמרא (שם עד). הקשו:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

90) בור שדפנותיו בנויות אבנים. (91) בנין בולט מכותל הבית בפנים או בחוץ. (92) מכיין שהם בנינים בתוך הקרקע - נחשבת גם החזקת דלת כבנין (רש"י). (93) משנה, שבת עג, א.

21 טו. הסותר⁹⁴ פל שהוא - חיב. והוא, שישתור על מנת לבנות⁹⁵; אבל אם סתר דרך השחתה⁹⁶ - פטור. 22 הסותר אהל⁹⁷ קבוע, או שפרק עצ תקוע - הרי זה 23 תולדת סותר, וחיב⁹⁸. והוא, שיתפנן לתמן. 24

94) שבת לא, ב: "סותר על מנת לבנות במקומו - חייב משום סתירה. אמר לו רבה לעולא: מכדי (הרי) כל מלאכות ילפינן להו (לומדים אותם) ממשכן, והתם (שם) סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא (שהיו סותרים אותו) בחניה אחת, ונוסעים למקום אחר וחוזרים ומקימים אותו? אמר לו עולא: כיון שכתוב (במדבר ט, יח): "על פי ה' יחנו", כסותר על מנת לבנות במקומו הוא". (95) כמבואר למעלה פ"א הי"ז. (96) שחייב על עשייתו משום בונה, חייב על סתירתו משום סותר, אם כוונתו לתקן - לבנות במקומו. (97) "שכל מה שיש בו בנין (כמבואר בהלכה יג) יש בו סתירה" (מגיד-משנה). (98) משנה, שבת עג, א.

25 טז. המכה⁹⁹ בפטיש¹⁰⁰ הכאה אחת - חיב. וכל העושה דבר שהוא גמר מלאכה - הרי זה תולדת¹⁰¹ מכה בפטיש, וחיב. פיצד? המנפח בכלי זכוכית, והצר בכלי צורה¹⁰², אפלו מקצת הצורה, והמגרד¹⁰³ פל שהוא, והעושה נקב פל שהוא - בין בעץ, בין במתכת, בין בכבן, בין בכלים - הרי זה תולדת מכה בפטיש, וחיב. וכל פתח¹⁰⁴ שאינו עשוי להכניס ולהוציא - אין חביבין¹⁰⁵ על עשייתו. 32

99) לדעת רש"י, חייב משום גמר מלאכה, שכן האומן מכה על הסדן בשעת גמר מלאכה, ורבינו חננאל פירש שהאומן מכה בפטיש על הכלי, להשוות עקמיותו, וכן על אבן הבנין להשוותה לחברותיה, ולכן חייב משום גמר מלאכה. (100) שבת עה, ב: "רבה ורבי זירא דאמרי תרויהו (אמרו שניהם) כל מה שיש בו גמר מלאכה - חייב משום מכה בפטיש". (101) שבת עה, ב. (102) גירסת ה'מגיד משנה' (להלן פ"א ה"י) "והמגרד" בדל"ת, חותך הוא קרנות בגוף האבן. ואילו "המגרד" בדל"ת, חותך הוא קרנות היוצאות מהאבן. ועיין שם. (103) שבת קמו, א. (104) משום מכה בפטיש, אבל משום בונה - חייב אף בפחות מזה (ראה למעלה הלכה יד). (105) שבת קז, א.

33 יז. המפיס¹⁰⁶ שחין¹⁰⁷ בשבת כדי להרחיב פי המכה, כדרך שהרופאין עושין, שהן מתפננין ברפואה להרחיב פי המכה - הרי זה חיב¹⁰⁸ משום מכה בפטיש, שזו היא מלאכת הרופא. ואם הפיסה להוציא ממנה הלחה שבה - הרי זה מתיר¹⁰⁹. 37

(106) מבקע אותו ככלי (משנה ברורה' סי' שכח). (107) לדעת רש"י (שבת קז). חייב משום בונה או מתקן כלי, שרפיו המכה כמתקן כלי. (108) שבמקום צער וחולי, לא

קורע על מנת לתקן" (כ"י אברבנאל). (68) משנה, שבת קב, ב.

1 יב. הבונה⁶⁹ פל שהוא - חיב. המשוה⁷⁰ פני הקרקע בבית⁷¹, כגון שהשפיל תל או מלא גמא או גיא⁷² - 2 הרי זה בונה, וחיב. אחד⁷³ תמן את האבן, ואחד נתן 3 את הפטיש⁷⁴ - הנותן הפטיש חיב. ובנדבך⁷⁵ העליון, 4 אפלו העלה את האבן והניחה על גבי הפטיש⁷⁶ - 5 חיב, שהרי אין מניחין עליה טיט אחר. והבונה על 6 גבי כלים⁷⁷ - פטור. 7

(69) שבת עג, ב. (70) אבל בשדה - חייב על אלו משום חורש, ראה למעלה פרק ח' ה"א. (71) חפירה עמוקה. (72) תוספתא שבת פ"ב. (73) באמצע הבנין, שאין האבן מתקיימת בלא טיט, לכן נותן הפטיש הוא העיקר. (74) טור אבנים או לבנים בבנין. (75) בנוסח אחר: "הדימוס" (מעשה רוקח' ותוספתא) טור אבנים בבנין. (76) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? - שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. הדא אמרה (זאת אומרת) בנין על גבי כלים, בנין? אדנים כקרקע הם (ואינו בונה על הכלים)". (77) שבת קלח, א.

8 יג. העושה⁷⁸ אהל קבוע⁷⁹ - הרי זה תולדת בונה, 9 וחיב. וכן⁸⁰ העושה פלי אדמה, כגון תנור וחיבת⁸¹ 10 קדם שישרפו⁸² - הרי זה תולדת בונה⁸³, וחיב. וכן 11 המגנפן⁸⁴ את הגבינה - הרי זה תולדת בונה. ואינו 12 חיב עד שיגנפן כגורגרת⁸⁵. המכניס⁸⁶ יד הקרדם 13 בתוך העץ שלו - הרי זה תולדת בונה. וכן כל 14 פיוצא בו. וכן התקוע⁸⁷ עץ בעץ - בין שתקע 15 במסמר, בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד - הרי 16 זה תולדת בונה, וחיב.

(78) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? - שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. ולא לשעה היתה (בנין ארעי)? - אמר רבי יוסי כיון שהיו חונים ונוסעים ע"פ הדיבור, כמי שהוא לעולם" (בנין קבוע). (79) שבת עד, ב. (80) בנוסח אחר: "תנור כיריים וחיבת" (דפוס ויניציא). (81) שאם שרפו בכבשן, יש בו גם משום מבשל ומכה בפטיש. (82) ומה שאמרו אין בנין בכלים, הכוונה אם החזיר כלי מפורק לתיקונו, אבל כשעושה את הכלי מחדש - יש בו משום בנין (מגיד-משנה בשם הגאונים). (83) שבת צה, א. (84) שבת, שם. (85) שם, קב, ב. (86) שם, מז, א. (87) שם, קב, ב.

17 יד. העושה⁸⁸ נקב פל שהוא כלול של תרנגולים, 18 כדי שיפנס להן האורה⁸⁹ - חיב משום בונה. 19 המחזיר⁹⁰ דלת של בור ושל דות⁹¹ ושל יציע⁹² - 20 חיב משום בונה⁹³.

(88) כשהנקב קטן ומשמש רק להכניס אור - חייב משום בונה, כעושה חלון, אבל אם עושה נקב שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל, חייב משום מכה בפטיש שזהו גמר מלאכתו (להלן פכ"א ה"א - פ"ח). (89) עירובין קב, ב.

גזרו חכמים על מלאכה שאינה צריכה לגופה: ואפילו לשיטת רבינו בפ"א ה"ז שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, כשמפסי להוציא ליחה אין זה גמר מלאכה, ואין בה משום מכה בפטיש ('מגן אברהם' סי' שכח). (109) שבת, קב, ב. "מסתת הוא החרש המיישר המלאכה, ומחליק אותה בכלי הידוע אצלנו" (רבינו בפירוש המשניות).

כ. כל¹²⁵ מקום שאם ירוץ בו יגיע ליחה בשחיה אחת, או שהיו הפתלים קרובין זה לזה עד שפיל צל שניהם לאמצע באחד - הרי זה מקום קטן; ואם הבריח הצבי וכיוצא בו לתוכו - חיב. ומקום שהוא גדול מזה, המבריח חיה ועוף לתוכו - פטור.

(125) משנה, שבת קז, א.

כא. אחד¹²⁶ שמנה שרצים ורמשים שיש למינן צידה, הצד אחד מכלל - בין לצרף בין שלא לצרף¹²⁹ או לשחק בהן - חיב, הואיל ונתפסן לצוד וצד. שמלאכה שאינה צריכה לגופה - חיב עליה. הצד את הישן¹³⁰ ואת הסומא - חיב¹³¹.

(126) ויקרא יא, כט:ל - "החולד, והעכבר, והצב, והאנקה, והכוח, והלטאה, והחומט והתנשמת". (127) כמבואר בפ"ח ה"ט. (128) שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה (מבואר למעלה פ"א ה"ז). (129) בבלי (שבת קז, ב). ובירושלמי (שבת פ"ד ה"א) מובא שזה רק בצבי הישן כש"עניו אחת פקוחה ועינו אחת סתומה", ואי אפשר לצודו מחמת שינה. אבל רבינו נמשך אחר תלמוד בבלי, שלא חלק בין צבי לשאר חיות. (130) שהוא נשט ממקומו כשכן אדם מתקרב אליו (רש"י). (131) שבת קז, ב. עיין ב'מגיד משנה'.

כב. המשלח¹³² פלבים פדי שיעודו צבאים וארנבים וכיוצא בהן, וברח הצבי מפני הפלב, והיה הוא רודף אחר הצבי או שיעמד בפניו והבהילו עד שהגיע הפלב ותפשו - הרי זה תולדת הצד, וחיב¹³³. וכן העושה בדרך זה בעופות.

(132) ואם לא עשה בעצמו כלל, רק שיסה את הכלב והכלב תפסו, הרי זו רק צידה מדרבנן ('כלבו'). (133) משנה, שבת קז, ב.

כג. צבי¹³⁴ שנקנס לבית, ונעל אחד בפניו - חיב¹³⁵. ונעלוהו שנים - פטורין¹³⁶. אם אין אחד יכול לנעל, ונעלוהו שנים - חיבין¹³⁷. יושב אחד על הפתח ולא מלאהו, וישב השני ומלאהו - השני חיב. יושב הראשון ומלאהו, ובא השני וישב בצדו, אף-על-פי שיעמד הראשון והלך לו - הראשון חיב, והשני לא עשה פלוס. ומתו לו לישב במקומו עד הערב, ולוקח הצבי. למה זה דומה? לנועל ביתו לשמרו¹³⁸ ונמצא צבי שמור בתוכו, שלא עשה פלוס. נכנסה לו צפור תחת נכסיו¹³⁹ - יושב ומשמרה עד שתחשף, ומתו.

(134) אף שלא צדה בידים, סגירת הדלת נחשבת לצידה. (135) כי שנים שעשו מלאכה אחת שכל אחד יכול לעשותה

יח. המסתת¹¹⁰ את האבן פל שהוא - חיב משום מכה בפטיש. המציד¹¹¹ את האבן בסיוד הבנין, ותקנה בידו, והושיבה במקום הראוי לה - חיב משום מכה בפטיש. הלוקט¹¹² יבולת שעל גבי בגדים בידו, פגון אלו היבולות¹¹³ שפכלי צמר - חיב משום מכה בפטיש. והוא, שיקפיד עליהן¹¹⁴; אבל אם הסירן דרך עסק¹¹⁵ - הרי זה פטור. המנער¹¹⁶ טלית חדשה¹¹⁷ שחרה פדי לנאותה ולהסיר הצמר הלבן¹¹⁸ הנתלה בה, בדרך שהאמנין עושין - חיב חטאת. ואם אינו מקפיד - מותר¹¹⁹.

(110) "מושיבה ומצדה עד שמתישבת בקרקעית יסוד הבנין יפה" (רש"י). (111) שבת עה, ב. (112) קש וקסמים דקים, שנארגו בבגד. (113) שאינו לובש את הבגד עד שמסירן. (114) בלי כוונה. (115) שבת קמז, א. חייב משום מלכן (רש"י) או מכה בפטיש (ר"ח וספ"ח-משנה). (116) כל זמן שלא נשתמש בה הרבה והיא כחדשה, ואפילו אם נכבסה ('מגן אברהם', 'פרי מגדים' או"ח סי' שב). (117) בנוסח אחר: "ולחסי הצהוב הלבן" (דפוסי רומי וויניציאה). (118) שלא איכפת לו אם בגדו נקי, ואין לחייבו על ליבון. (119) (שבת עג, א. קז, א).

יט. הצד¹²⁰ דבר שדרך מינו לצוד אותו - חיב. כגון: חיה ועופות ודגים. והוא, שיעוד אותן למקום שאינו מחסר צידה. כיצד? כגון שדרך אחרי צבי עד שהכניסו לבית או לגינה או לחצר, ונעל בפניו; או שהפריח את העוף עד שהכניסו למגדל, ונעל בפניו; או ששלה¹²¹ דגים מן הים בתוף ספל של מים - הרי זה חיב. אבל אם הפריח צפור¹²² לבית, ונעל בפניו; או שהבריח דג ועקרו מן הים לברכה של מים; או שדרך אחר צבי עד שנקנס לטרקלין רחב, ונעל בפניו - הרי זה פטור, שאין זו צידה גמורה; שאם יבוא לקחתו - צריך לדרף אחריו ולצוד אותו משם. לפיכך, הצד ארי¹²³ - אינו חיב עד שיקניסנו לכפה¹²⁴ שלו שהוא נאסר בה.

(120) הוציא. (121) שינה רבינו וכתב כאן "ציפור" במקום "עוף", כי בגמרא חילקו בין ציפור דרוו לשאר עופות, כי ציפור דרוו "שאינה מקבלת מרות", נשמטת מזוית לזוית וקשה לתפסה, ואין בית נחשב לצידה לגבה (הגרי"ב). (122) שבת קז, ב: "אמר שמואל, הצד ארי בשבת - אינו חייב עד שיכניסנו לגורזקי (בית משמר העשוי לו כמין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נשמה (שהוצרכו להרוג או לשחוט אילים מאדמים, תחש וחילזון); מפרשי הרמב"ם הקשו כאן, שהרי מפורש בתלמוד, כי רב סובר שחייב "אף משום צובע", ולפי הכלל שיש לנו (בכורות מט:): "הלכה כרב באיסורין, וכשמואל בדינין", למה לא כתב רבינו שחייב גם משום צובע? - אולם לפי דברי רבינו (פ"ט הי"ג): "אין הצובע חייב עד שיהא צבע המתקיים, אבל צבע שאינו מתקיים - פטור", אין בשחיטה דין צובע כלל שהרי צבע הדם אינו מתקיים (אחרונים). (4) המתת החי על ידי דקירה בצואר. (5) שבת קז, ב. (6) שאין בו צידה, שאם הוציא את הדג מן המים - חייב משום צידה (תוספות' שם, ב. ראה למעלה פ"י הי"ט). (7) כרוחב סלע (רש"י). (8) שבת קז, ב. (9) ניתק את העובר ממקום חיבורו בגוף. (10) משום נטילת נשמה. וכ"ה ברמב"ן בשם רבינו.

- 21 ב. רמשים¹¹ שהן פריין¹² ורבינ מזכר ונקבה, או
- 22 נהוין¹³ מן העפר, כמו הפרעושין¹⁴, ההורג אותן -
- 23 חביב¹⁵ ההורג בהמה וחיה. אבל רמשים שהיוותן מן
- 24 הגללים ומן הפרות שהבאישו וכיוצא בהן, כגון
- 25 תולעים של בשר ותולעים שבתוך הקטניות, ההורגן
- 26 - פטור¹⁶.

(11) שבת קז, ב. (12) שאינו חייב אלא על הריגת בעלי חיים הדומים לאילים מאדמים, שהשתמשו בעורותיהם במלאכת המשכן שהם פרים ורבים (שם). (13) נבראים, ובפירוש המשניות (שבת פ"ד) כתב רבינו: "ואינו חייב אלא על הנולד מזכר ונקבה". (14) רמש העוקץ ומנורה. (15) זהו לדעת רבינו (פ"א ה"ז) הסוכר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, אבל לדעת שאר הראשונים שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם כן אין חייב אלא אם הורגם לצורך. (16) כל מקום שנכתב פטור - הרי זה פטור מעונש, אבל אסור לעשות כן מדרבנן (למעלה פ"א ה"ג).

- 27 ג. המפלה¹⁷ פליו¹⁸ בשפת - מולל את הפנים
- 28 וזורקן. ומתר¹⁹ להרג את הפנים בשפת, מפני שהן
- 29 מן הזעה.

(17) שבת יב, א. (18) מבער כינים מבגדיו. (19) "אסור להרוג את המאכולת בשבת, דברי בית שמאי, ובית הלל מתירין". והלכה כבית הלל בכל מקום.

- 30 ד. חיה²⁰ ורמש שהן נושכין וממיתין ודאי, כגון: זבוב שפמצרים, וצרעה שפנינה, ועקרב שפחדיב²¹,
- 31 ונחש שבאצין ישראל, וכלב שוטה בכל מקום -
- 32 מתר להורגן בשפת פשירא²². ושא²³ כל המזיקין:
- 33 אם היו רצין אחריו - מתר²⁴ להרגן, ואם היו יושבין
- 34 במקומן או בורחין מלפניו - אסור²⁵ להרגן. ואם
- 35 דורסן לפי תמו²⁶ בשעת הליכו והורגן - מתר.
- 36

(20) שבת קכא, ב. (21) בהגהות הרי"ף, הנוסח: "שבריוחו". (22) סתם מזיקים (ר"ן). (23) "אמר רבי יהושע בן לוי: כל המזיקין (ההורגין) נהרגין בשבת" (שבת

לברו, פטורים (למעלה פ"א ה"ו). (136) כי "אם אין אחד יכול לבדו לעשות המלאכה עד שיצטרפו שנים, שניהם חייבים" (רבינו שם ה"טז). (137) ולא ידע שיש שם צבי. (138) תחת כנפי כסותו ואינה יכולה לצאת שננעל בפניה, אינו צריך לפתוח לה חלון שתצא אלא מותר לו לשמרה עד שתחשך (רש"י). (139) שבת קו, ב.

- 1 כד. הצד¹⁴⁰ צבי זקן או תגר¹⁴¹ או חולה¹⁴² או
- 2 קטן¹⁴³ - פטור. המפרק בהמה חיה ועוף מן
- 3 המצודה - פטור¹⁴⁴. הצד חיה ועוף שברשותו,
- 4 כגון: אונזין ותרגולין ויוני עליה - פטור¹⁴⁵. הצד
- 5 דבר שאין במינו צידה, כגון: תנכים הגזין¹⁴⁶ צרעין
- 6 ויתושין ופרעושין וכיוצא באלו - הרי זה פטור.

(140) פיסח. (141) לדעת רש"י (שם) אינו פטור אלא בחולה מחמת עייפות, שאינו יכול לברוח ונחשב לנצור, ורבינו סתם ולא חילק. (142) 'ירושלמי' שבת פ"ד ה"א, ותוספתא שבת פ"ג. וקטן, היינו, שאינו יכול עדיין לרוץ ('המאירי'). (143) תוספתא, שם. שהם נחשבים כניצודים ולא עשה עכשיו מלאכת צידה, אבל אסור מדרבנן. (144) ומותר לכתחילה משום צידה, אבל אסור לעשות כן משום שבעלי חיים מוקצים הן (להלן פכ"ה הכ"ו; 'מעשה רוקח'). (145) מין דבורה. (146) שבת קו, ב.

- 7 כה. רמשים¹⁴⁷ המזיקין, כגון: נחשים¹⁴⁸ ועקרבם
- 8 וכיוצא בהן, אף-על-פי שאין ממיתין, הואיל
- 9 ונושכין - מתר לצוד אותם בשבת. והוא, שיתפנן
- 10 להנצל מנשיכתן. פיצד הוא עושה? כופה כלי
- 11 עליהן, או מקיף עליהן, או קושרן, כדי שלא יזיקו.

(147) בגמרא מובא שאם נזדמנו לו נחש ועקרב בשבת, מצוה להרגם מיד, וכאן כוונת רבינו כשאנו רואין בבירור שאין רודפים אחר האדם לנשכו ('משנה ברורה' סי' שטז).

פרק אחד עשר

(1) כלל בו ביאור ח' מלאכות הנמנות רביעיות פרק ז [השוחט, המפשיט, המעבד, הממחק, המחחק, הכותב, המוחק והמשרטט].

- 12 א. השוחט² - חיב. ולא שוחט בלבד, אלא כל
- 13 הנוטל נשמה³ לאחד מפל מיני חיה ובהמה ועוף
- 14 ודג ושרץ, בין בשחיטה או בנחירה⁴ או בהכאה -
- 15 חיב. החונק את החי עד שיםמות - הרי זה תולדת
- 16 שוחט. לפיכך⁵, אם העלה דג מספל של מים⁶
- 17 והניחו עד שמת - חיב משום חונק. ולא עד
- 18 שיםמות, אלא פין שייבש בו כסלע⁷ בין סנפיריו -
- 19 חיב, שעוד אינו יכול לחיות. הושיט⁸ ידו למעי
- 20 הבהמה ודלדל⁹ עבר שבמעי¹⁰ - חיב¹⁰.

(2) משנה, שבת עג, א. (3) גמרא, שבת עה, א. שוחט משום מה חייב? (במה מצאנו שחיטה במלאכת המשכן), רב אמר משום צובע (שצובע בדם את צואר בית השחיטה, וצביעה היתה מלאכה חשובה במשכן). ושמואל אמר: משום נטילת

תולש חייב משום גזוז, קוטם חייב משום מחתך, מורט (קצה הנוצה שלצד הגוף) חייב משום ממחק. (38) שבת עה, ב. (39) כתב רבינו נתן בעל 'הערוך': "סיכה, משיחה, טיחה, מריחה, שיעה, ענין אחד הוא". (40) "ירושלמי" (שבת פ"ז ה"ג): "מה מחיקה היתה במשכן? שהיו שפין את העור על גבי העמוד (כדי להחליק את העור בין העמודים)". ר' בבלי (שבת עה:): "השף בין העמודים בשבת, חייב משום ממחק". ופירש רש"י: "כגון עמודי אכסדראות העשויות חלונות חלונות, והשף קרקעית הבנין שביניהם כדי שתהא חלקה - חייב משום ממחק", והשיגו עליו ב'תוספות' ור"ן שבענין זה חייב בבית משום בונה (למעלה בפ"י ה"ב), ובשדה משום חורש: ודעת רבינו כדעת רב האי גאון, שבין העמודים היו מוחקים ושפים את העור לעשותו קלף נקי ומצוחצח ('מעשה רוקח').

קכא: (24) "תני (שנה) תנא קמי (לפני) רבא בר הונא: ההורג נחשים ועקרבים בשבת, אין רוח חסידים נוחה הימנו (דעתם של חסידים אינה מעורבת עמו, שאין הגון בעיניהם מה שעשה), אמר לו (רבא לתנא) - ואותם חסידים אין רוח חכמים נוחה מהם (אין רוח חכמים נוחה מאותם החסידים החוששים להרוג נחשים בשבת)". (25) כי אלה אין היזקם מצוי כל כך כמו הראשונים (הר"ן). (26) רש"י פירש: "לא שיעמוד עליו ויהרגנו, אלא שאם היה הולך נחש או עקרב לפניו, אינו צריך להשטם ממנו, אלא דורסו והולך, כי דבר שאינו מתכוין מותר. ואפילו למי שאסר, במקום נזק מותר". אבל הר"ן השיג עליו, כי הלשון "דורסו" משמע אפילו בכוונה, וכאן מותר משום שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור. ובמקום נזק - מותר לכתחילה. ואמר "לפי תומו", כי אם אפשר לשנות - משנים.

ז. המפתח⁴¹ מן העור כדי לעשות קמיע - חייב. והוא, שיתפנון למדת ארפו ומדת רחבו ויתחתך בכונה, שהיא מלאכה; אבל אם חתך דרך הפסד או בלא כונה למדתו, אלא כמתעסק או כמשחק - הרי זה פטור⁴². הקוטם⁴³ את הפנף - הרי זה תולדת מחתך, וחייב. וכן המגרד⁴⁴ ראשי פלונסות של ארז - חייב משום מחתך. וכן כל חתיכה שיתחתך חרש-עץ מן העצים או חרש-מתכת מן המתכות - חייב משום מחתך. הנוטל⁴⁵ קיסם⁴⁶ של עץ מלפניו וקטמו⁴⁷ לחצץ⁴⁸ בו שניו או לפתח בו את הדלת - חייב.

ה. המפשיט²⁷ מן העור כדי לעשות קמיע²⁹ - חייב. וכן³⁰ המעבד מן העור כדי לעשות קמיע - חייב. ואחד המולח ואחד המעבד³¹, שהמליחה מין עבד הוא. ואין עבד בפלגין³². וכן המוחק מן העור כדי לעשות קמיע - חייב. ואי זהו מוחק? זה המעביר שער או הצמר מעל העור אחר מיתה עד שיחליק פני העור.

(27) משנה, שבת עה, א. (28) לכסות בו את הקמיע (רע"ב). (29) קלף שכתובים בו שמות ופסוקים לסגולה ולרפואה. (30) השיעור הזה הוא בכל המלאכות הנעשות בעור (מגיד-משנה). (31) שבת עה, ב: "היינו מולח, היינו מעבד" - שמליחה צורך עיבוד היא (רש"י). (32) "רבה בר רב הונא אמר: המולח בשר - חייב משום מעבד. רבא אמר: אין עיבוד באוכלין", והלכה כרבא. וכתבו התוספות שמכל-מקום אסור למלוח אוכלין מדרבנן, כשמולחם לפני צאתו לדרך ורוצה שיתקיימו לזמן מרובה. אבל לאכלם ביומם - מותר (א"ח סי' שכא).

ו. המפרק הדיכוסטוס³³ מעל הקלף - הרי זה תולדת מפשיט, וחייב. (המפרק³⁴ מן העור כדי לעשות קמיע - חייב.) הדיכוסטוס³⁵ על העור פרגלו עד שיתקשה, או המרפכו בידו ומושכו ומשנה אותו, פדרף שהרצענין עושין - הרי זה תולדת מעבד, וחייב. המורט נוצה מן האברה³⁶ - הרי זה תולדת מוחק, וכן³⁸ הממרח³⁹ רטיה כל שהוא, או שער או זפת, וכיוצא בהן מדברים המתמרחין, עד שיחליק פניהם - חייב משום מוחק. וכן השף⁴⁰ בידו על העור המתוח בין העמודים - חייב משום מוחק.

(41) שבת עד, ב: "אמר רב אשי: אי קפיד אמשחתיא (אם מקפיד לחתוך במידה) חייב משום מחתך". (42) כמו שכתוב למעלה "אי קפיד אמשחתיא (אם מתכוין למידה) חייב משום מחתך, אבל אם אינו מכוין למידה - אין זו מלאכה. (43) "לאחר שתולש את הנוצה, קוטם ראשו שיהא דק, וראוי להניחו בכר וכסת" (רש"י שבת עד:). (44) הוא החותך ראשי הכלונסאות להרחיקם מהם, ולא עשה מעשה בגוף הכלונסאות. אבל מסת או מגרר (לעיל פ"י הט"ז-יח) שעושה מעשה בגוף האבן, אינו חייב אלא משום מכה בפטיש (הקדמת 'מעשה רוקח' שם מפירושו רבינו פרחיה בשם רבינו בפירושו לתלמוד מס' שבת). (45) ביצה לג, א. (46) שאינו ראוי למאכל בהמה. (47) בכלי (עיי' מגיד-משנה) כמו בהלכה הקודמת על חרש עץ וחרש מתכת העובדים בכלי. (48) להוציא שירי האוכל מבין השיניים.

ח. כל⁴⁹ דבר שהוא ראוי למאכל בהמה, כגון: תבן ועשבים לחים והוציין⁵⁰ וכיוצא בהן - מתר לקטם⁵¹ אותן בשבת, מפני שאין בהן תקון פלים⁵². ומתר⁵³ לקטם⁵⁴ עצים בשמים להריח⁵⁵ בהן, אף-על-פי שהן קשים⁵⁶ ויבשין. ומפשיט⁵⁷ מהן כל מה שירצה, בין שפשח עץ גדול⁵⁸ בין שפשח עץ קטן.

(33) "העור אחר שהעבירו שערו, וחילקו אותו בעביו לשנים כמו שהעבדים עושים עד שיהיו שני עורות, אחד דק הוא שממול השיער נקרא קלף, ואחד שממול הבשר נקרא דוכסוסטוס" (רבינו ה' תפילין פ"א ה"ז). (34) כל הפיסקא חסרה בנוסחאות ישנות. (35) ביצה יא, א. (36) כנף העוף. (37) שבת עד, ב: "התולש כנף העור, קוטמו (חותך ראש הנוצה) ומורטו, חייב שלש חטאות:

(49) ביצה לג, ב. (50) עלי ענף התמר. (51) אפילו בסכין. וגם אם מקפיד על המדה, אין בזה משום מחתך, כיון שהוא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברור לכל, ומה רצה הרמב"ם בהבאת הדוגמאות הרבות. הן אמת שבגמרא גם-כן הובאו חלק מהדוגמאות הנ"ל, אבל ברמב"ם שהוא ספר "הלכות הלכות" אין צריך לזה, וביותר תמוה מה שהוסיף עוד על הדוגמאות שבגמרא - "דד" ו"סס".

עוד צריך להבין, דברי ה'צפנת פענח' ש"כותב אינו חייב רק או שתי אותיות שאינם דומים זה לזה, או אם דומים אם יש בהם איזה משמעות. ועפ"ז ביאר דברי רש"י (שבת ק"ד ע"ב) "נטלו לגג של ח"ת ועשאו שני זיינין" - יהיה חייב רק אם הסופר היה צריך לכך, כי משום כותב אין כאן, דהוה שתי אותיות דומות ואין בו תיבה בפני עצמה. שלכאורה תמוה, והרי שתי זיינין יש בהן משמעות של תיבה בפני עצמה - "לא זז משם" וכד'.

(על-פי "זיין מלכות" ספר זמנים סי' ג)

(67 שבת קג, ב. 68) שיש לו מובן מיוחד. (69) בנוסח אחר: "רר תת גג"; "רר" מלשון "ריר"; חח - טבעת לרסן הבהמה ולמשכה; סס - תולע קטן הנמצא בצמר. (70) של כל אומה ואומה (רבינו בפירוש המשניות שבת פ"ב, ועי' ב'מגן אברהם' סי' שמ). (71) רש"י פירש (שבת קג.): "אחת בדיו ואחת בסיקרא (צבע אדום בהיר)". כנראה שהיה לפניו הנוסח "בשני סממניות", וכן הגיה הב"ח; ורבינו האי גאון פירש שהן אותיות שאינן ידועות בכתב, כגון נונין הפוכות (או ציוני מספרים). ורבינו כתב בפירוש המשניות (שם): "סימניות הם לשון רבים של סימן, והם סימנים שרגילים בני אדם לכתוב: א' שורה על אחד, וב' שורה על שנים, בכל לשון ובכל כתיבה".

יא. הפותב⁷² אות אחת סמוך⁷³ לכתב, או כתב על גבי⁷⁴ כתב⁷⁵; והמתפנן לכתב ח"ת וכתב שני זיינין⁷⁶; וכן פיוצא פזה בשאר אותיות; והפותב אות אחת בארץ⁷⁷ ואות אחת בקורה, שהרי אין נהגין⁷⁸ זה עם זה; או שפכת שתי אותיות בשני דפי פנקס, ואינן נהגין זה עם זה - פטור. כתבן בשני כתלי זוית⁸⁰ או בשני דפי פנקס, והן נהגין זה עם זה - חייב.

(72) משנה, שבת קד, ב. (73) שהיתה כתובה אות אחת מאתמול, וכתב אות אחת בצידה ונשלמה התיבה. (74) שהעביר הקולמוס על אותיות הכתובות כבר וחדשן, אף שהכתב נעשה יפה מבתחילה. (75) ודוקא דיו על גבי דיו, אבל אם העביר דיו על גבי סיקרא, חייב שתיים - אחת משום כותב ואחת משום מוחק (להלן בהלכה טז). (76) שלא עשה גג המחברן יחד. (77) אות אחת על גבי רצפה ואות אחת על התקרה. (78) אין נקראות יחד. (79) בשני עבריו של הלוח. (80) בזוית שהכתלים נוגעים זה בזה. (81) שכתבן על שני גליונות סמוכים שבספר.

יב. לקח⁸² גויל⁸³ וכיוצא בו, וכתב עליו אות אחת במדינה זו, והלך פאותו היום וכתב אות שנייה במדינה אחרת במגלה אחרת - חייב; שפזמן

ראוי לאוכל (או"ח סי' שכב). (52) ובנוסח אחר: "תיקון כלום" (מעשה רוקח). (53) תוספתא שבת פ"ו. (54) לכתוב ביד ולא בכלי. ומוללו בין אצבעותיו כדי להוציא ריחו. (55) אבל לחצוץ בו שיניו - אסור, כמבואר בהלכה שלפנינו. (56) אף שהוא מחתך ומתקן כלי, מכיוון שאינו מתכוון לזה מותר. (57) שובר ענפים תלושים (ביצה לג: ברש"י). (58) ביצה לג, ב: "רבא בר רב אדא ורבין בר רב אדא דאמרי תרווייהו (שניהם אמרו) כד הוינן בי רב יהודה הוי מפשח לן אלותא אלותא" (כשהיינו אצל רב יהודה, היה מסעף בשבילנו מקלות מקלות).

ט. הפותב⁵⁹ שתי אותיות - חייב. המוחק כתב על מנת לכתב במקום המחק שתי אותיות - חייב. הפותב אות אחת גדולה בשתיים⁶⁰ - פטור. מחק אות אחת גדולה ויש במקומה כדי לכתב שתיים - חייב⁶¹. כתב אות אחת⁶² והשלים⁶³ בה את הספר - חייב⁶⁴. הפותב⁶⁵ על מנת לקלקל העור - חייב; שאין חיובו על מקום הכתב, אלא על הכתב. אבל המוחק על מנת לקלקל - פטור⁶⁶. נפלה דיו על גבי ספר ומחק אותה, נפלה שנייה על גבי הפנקס ומחק אותה, אם יש במקומה כדי לכתב שתי אותיות - חייב.

(59) שבת עג, א. (60) שבת עה, ב. שבקרשי המשכן, שתיים היו כותבין אחת בזה ואחת בזה כדי לזווגם, לכן אם כותב פחות משתיים, אינו דומה למלאכת המשכן ופטור (רש"י). (61) "שאינ מלאכת מחיקה חשובה אלא על מנת לכתוב, והרי יש בה כדי לכתוב שתי אותיות" (רש"י). (62) בנוסח אחר: כתב אות אחת גדולה והשלים (מעשה רוקח). (63) שבת קד, ב. (64) משום כותב. ויש אומרים משום מכה בפטיש (פרי מגדים). (65) תוספתא שבת פ"ב: "אמר רבי מנחם ברבי יוסי, חומר במוחק מבכותב (בענין אות אחת גדולה), וחומר בכותב בממוחק (לענין מקלקל). שהכותב לקלקל חייב, והמוחק לקלקל פטור". ובירושלמי פ"ז דשבת ה"ב הובאה להיפך. (66) תוספתא שם. ונראה מזה שאם במחיקה עצמה היה תיקון, כגון היה כתוב שהוא חייב לחבירו או להיפך, וצריך עכשיו למחקו, חייב במחיקה אף שלא היה כדי לכתוב עליו שתי אותיות (פרי מגדים).

י. הפותב⁶⁷ אות כפולה פעמים, והוא שם אחד⁶⁸, כמו: דד⁶⁹, תת, גג, רר, שש, סס, תת - חייב. והפותב בכל כתב⁷⁰ ובכל לשון - חייב. ואפילו משני סימניות⁷¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...והוא שם אחד כמו דד תת גג רר שש סס חח..."

חיוב זה הוא גם כשהתכוון לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצתה, ואותו מקצת מתקיימת כתיבה במקום אחר, ואפילו לא כתב אלא שתי אותיות כפולות והן שם אחד חייב.

וצריך להבין עניין תמוה, מדוע הפליג הרמב"ם בכל-כך הרבה דוגמאות לאות כפולה שהיא "שם אחד", הרי הדבר

- 1 שְׁמִקְרָבָן נִהְיִין זֶה עִם זֶה, וְאִינוֹן מְחַסְרִין מַעֲשֵׂה⁸⁴
2 לְקָרִיבָתָן.
- 3 יג. הַפּוֹתֵב⁸⁵ אוֹת אֶחָת, אֶף-עַל-פִּי שְׁקוּרִים מִמֶּנָּה
4 תֵּבָה שְׁלֵמָה⁸⁶ - פֶּטוּר. פִּיֶּצֶד? כְּגוֹן שֶׁכָּתַב מ, וְהִפֵּל
5 קוּרִין אוֹתָהּ מַעֲשֹׂר; אוֹ שֶׁתֵּבָה בְּמָקוֹם מִנֵּן, שֶׁהָרִי
6 הִיא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב אֲרַבְעִים - הָרִי זֶה פֶּטוּר. הַמַּגִּיהָ⁸⁷
7 אוֹת אֶחָת וְעָשָׂה אוֹתָהּ שְׁתֵּים, כְּגוֹן שֶׁחָלַק גִּג הַחֵי"ת
8 וְנַעֲשֶׂה שְׁנֵי זַיִנִין - חֵיב. וְכֵן כֹּל פּוֹצֵא בָּזֶה.
- 9 (85) משנה, שבת קד, ב. "כתב אות אחת נוטריקון -
10 חכמים פוטרים"; "עשה סימן נקודה על האות, ועל ידי זה
11 נקראת כתיבה שלימה" (רש"י); וביאור נוטריקון - כתב
12 התישבי - כי בלשון יון ורומי קורים לסופר: נוטארי, ודרכם
13 לכתוב בקצרה, לכן קוראים לסימנים נוטריקון, כלומר דרך
14 סופרים ('מעשה רוקח'). (87) שבת קד, ב. ושם אמרו עוד:
15 "כגון שנטל תגו של דל"ת ועשאו רי"ש", והגיה בזה את
הספר, ובדבר מועט חייב הואיל וזהו תיקון הספר, ודומה
לכותב אות אחת והשלים את הספר שחייב (רש"י שבת קד:).
- 9 יד. הַפּוֹתֵב בְּשִׁמְאָלוֹ⁸⁸ אוֹ לְאַחֵר יָדוֹ⁸⁹, בְּרָגְלוֹ, בְּפִיו
10 וּבְמַרְפָּקוֹ⁹⁰ - פֶּטוּר⁹¹. אֵטֵר⁹² שֶׁכָּתַב בִּימִינוֹ, שֶׁהִיא
11 לוֹ בְּשִׁמְאָל כָּל אֶדָם - פֶּטוּר. וְאִם כָּתַב בְּשִׁמְאָלוֹ -
12 חֵיב⁹³. וְהַשּׁוֹלֵט בְּשֵׁתִי יָדָיו בְּשִׁוָּה, וְכָתַב בֵּין בִּימִינוֹ
13 בֵּין בְּשִׁמְאָלוֹ - חֵיב. קָטָן אוֹחֵז בְּקֶלְמוֹס וְגָדוֹל אוֹחֵז
14 בְּיָדוֹ וְכּוֹתֵב - חֵיב; גָּדוֹל אוֹחֵז בְּקֶלְמוֹס וְקָטָן אוֹחֵז
15 בְּיָדוֹ וְכּוֹתֵב - פֶּטוּר⁹⁴.
- 16 (88) משנה, שבת קג, א. "בגב ידו, שאחז הקולמוס
17 באצבעותיו והפך ידו וכתב" (רש"י שבת קד:). (90) פרק
18 החיבור החיצון בין החלק התחתון והחלק העליון של
19 הזרוע, ואחז שם קולמוס וכתב. (91) שאין דרך כתיבה
20 בכך. (92) שאינו שולט ביד ימינו כשאר כל אדם אלא
21 בשמאלו. (93) שבת שם, לפי אוקימתא של אביי בפירוש
המשנה שם ששינו שהכותב בשמאלו חייב. (94) תוספתא
שבת פ"ב, כי אנו הולכים אחרי הגורם לכתובה לחיוב
ולפטור.
- 16 טו. אֵין הַפּוֹתֵב⁹⁵ חֵיב עַד שֶׁיִּכְתֹּב בְּדָבָר הָרוּשָׁם⁹⁶
17 וְעוֹמֵד, כְּגוֹן: דִּיּוֹ וְשִׁחּוּר⁹⁷ וְסִקְרָא⁹⁸ וְקוֹמוֹס⁹⁹
18 וְקִנְיָנָתוֹם¹⁰⁰ וְכִיּוֹצֵא בָהֶם; וְיִכְתֹּב עַל דָּבָר שֶׁמִּתְקִים
19 הַכֶּתֶב עָלָיו, כְּגוֹן: עוֹר וְקֶלֶף וְנִיָּר וְעֵץ וְכִיּוֹצֵא בָהֶם.
20 אֲבָל הַפּוֹתֵב בְּדָבָר שֶׁאֵין רְשׁוּמוֹ עוֹמֵד, כְּגוֹן
21 מִשְׁקִין¹⁰¹ וּמִי פְרוֹת; אוֹ שֶׁכָּתַב בְּדִיּוֹ וְכִיּוֹצֵא כּוֹ עַל
- 22 עָלֵי יִרְקוֹת וְעַל כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד - פֶּטוּר. 22
23 אֵינוֹ¹⁰² חֵיב עַד שֶׁיִּכְתֹּב בְּדָבָר הָעוֹמֵד עַל דָּבָר
24 הָעוֹמֵד. וְכֵן אֵין הַמוֹחֵק חֵיב עַד שֶׁיִּמְחַק כְּתָב
25 הָעוֹמֵד מִעַל דָּבָר הָעוֹמֵד¹⁰³.
- 26 (95) משנה, שבת קד, ב. (96) שרישמו מתקיים.
27 (97) עשן או פוח כבשן המתקיימים. (98) מין עפר אדום
28 שצובעים בו. (99) כופר, שרף היוצא מעץ שמשמשים בו
29 לדיו. (100) חומצת הנחושת ששמים בדיו להשחירה.
30 (101) שנסחטו מפירות ומשחירים, כמין תותים.
31 (102) תוספתא שבת פ"ב, ו'ירושלמי' שבת פ"ב ה"ד: "זה
32 הכלל, אינו חייב אלא אם כתב בדבר של קיימא על דבר
33 של קיימא". (103) כי אינו חייב במוחק אלא על-מנת
34 לכתוב כתיבה מתקיימת.
- 26 טז. הַפּוֹתֵב¹⁰⁴ עַל בֶּשָׂרוֹ - חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹר. 26
27 אֶף-עַל-פִּי שִׁחְמִימוֹת בֶּשָׂרוֹ מַעֲבֶרֶת הַכֶּתֶב לְאַחֵר
28 זָמַן - הָרִי זֶה דּוֹמֵה לְכָתַב שְׁנִמְחָק. אֲבָל הַמַּשְׁרֵט¹⁰⁵
29 עַל בֶּשָׂרוֹ צוֹרֵת כְּתָב - פֶּטוּר. הַקּוֹרֵעַ¹⁰⁶ עַל הָעוֹר
30 כְּתֻבָּתִית כְּתָב - חֵיב מִשּׁוּם פּוֹתֵב. הָרוּשָׁם¹⁰⁷ עַל הָעוֹר
31 כְּתֻבָּתִית כְּתָב - פֶּטוּר. הַמַּעֲבִיר¹⁰⁸ דִּיּוֹ עַל גְּבִי סִקְרָא
32 - חֵיב שְׁתֵּים: אֶחָת מִשּׁוּם פּוֹתֵב, וְאַחַת מִשּׁוּם
33 מוֹחֵק. הַמַּעֲבִיר¹⁰⁹ דִּיּוֹ עַל גְּבִי דִּיּוֹ, וְסִקְרָא עַל גְּבִי
34 סִקְרָא, אוֹ סִקְרָא עַל גְּבִי דִּיּוֹ - פֶּטוּר.
- 35 (104) משנה, שבת קד, ב. (105) שחתך בבשרו צורת
36 אותיות. (106) תוספתא שבת פ"ב. (107) הקורע הוא
דבר המתקיים, והרושם דבר שאינו מתקיים. ואינו חייב
אלא בדבר המתקיים כמבואר בהלכה הקודמת.
37 (108) גיטין יט, א: "איתמר, המעביר דיו על גבי סיקרא
בשבת, רבי יוחנן וריש לקיש אמרו תרווייהו (שניהם) חייב
שתיים, אחת משום מוחק ואחת משום כותב", וזוהי דעת
רבינו: אולם שם מובא עוד: שאל ריש לקיש מרבי יוחנן:
עדים שאין יודעים לחתום (על הגט), מה (הדין) שיכתבו
להם בסיקרא ויחתמו עליו בדיו, כתב עליון (נחשב) כתב
לענין גיטין או לא? אמר לו: אינו כתב. אמר לו: הלא
לימדתי רבינו, כתב עליון (נחשב) כתב לענין שבת? אמר
לו, וכי מפני שאנו מדמין - נעשה מעשה? ופירש רש"י:
"וכי מפני שאנו מחמירים לענין שבת מאומד לבנו, נעשה
מעשה להקל? אפילו לענין שבת, בזמן בית המקדש לא
הייתי סומך על עצמי להביא חולין לעזרה". מוכח מדברי
הגמרא, שרק לחומרא אמרו שהוא כתב, ואיך פסק רבינו
בפשטות שהוא חייב? ב'קרבן העדה' ('ירושלמי' גיטין פ"ג)
מבאר את דברי הגמרא שלא כרש"י, אלא לענין שבת ודאי
שחייב, וכוונת הגמרא שאין לדמות גיטין לשבת. וב'בבין
שלמה' מבאר, שבאמת כתב על גבי כתב באופן זה - סיקרא
על גבי דיו או להיפך - נחשב כתב ולענין שבת חייב, וגבי
גיטין פסול משום שהכתב התחתון חוצץ ופסול משום
חציצה. (109) גיטין יט, א.
- 35 יז. רוּשָׁם¹¹⁰ - תּוֹלָדֵת¹¹¹ פּוֹתֵב הוּא. פִּיֶּצֶד? הָרוּשָׁם
36 רְשָׁמִים וְצוּרוֹת כְּפוֹתֵל וּבִשְׁשֵׁר¹¹² וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, כְּדֶרֶךְ

שבחימום הברזל אין שום כליון. וממשיך שכן משמע גם מהדין (שהובא ברמב"ם כאן) "המדליק הנר אע"פ שא"צ לאפר חייב".

וצריך להבין, אם כך סובר הרמב"ם היה לו להתחיל מהדוגמא שהביא אח"כ "המדליק את הנר...כו" שחמימות ואור הוא צורך הגוף, ומדוע מתחיל מהדוגמא של "צריך לאפר" שהאפר נוצר על-ידי כליון העצים. בפשטות י"ל שהרמב"ם רוצה להדגיש שתנאי במלאכת מבעיר שלא יהיה מקלקל, ולכן התחיל בהבערה באופן "שיהא צריך לאפר" כי בזה מודגש יותר שאין כאן שום עניין של השחתה וקלקול, מ"מ הרי סוף-סוף כיון שעיקר החיוב הוא מצד ריבוי האש, היה לו להתחיל תיאור מלאכת מבעיר באופן המתאים למהותה של מלאכה זו.

והביאור על-פי פנימיות העניינים: ל"ט המלאכות שנאסרו בשבת, הן המלאכות שנעשו במשכן, ומזה גופא מובן שאף שהן עבודות של חול, מ"מ בשורשן ומקורן הן בקדושה. מלאכות אלו הן העבודות העיקריות של איש ישראל בעבודתו לקונו לעשות מהעולם דירה ומשכן לה, וכן הוא בפרטי התנאים והגדרים של מלאכות שבת הקובעים מה היא מלאכה שחייבים עליה. יסודם ועיקרם הוא כפי שהם מלאכות בעבודת האדם לקונו. ומהם השתלשל אח"כ למלאכות שבת, שבלי תנאים וגדרים אלו אין היא מלאכה שחייבים עליה בשבת.

מלאכת מבעיר בעבודת ה', עניינה הדלקת נר הנשמה, שיהיה בוער באהבה כרשפי אש לה'. ומבואר ב"תניא" שכשם שאור הנר "מתנענע תמיד למעלה בטבעו משום שחפץ ליפרד מהפתילה ולידבק בשורשו למעלה, אף שעל-ידי-זה לא יאיר כלום למטה, וגם למעלה בשורשו יתבטל אורו במציאות בשורשו... כך נשמות האדם... חפצה וחשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשורשה ומקורה בה", זהו הביאור הפנימי מדוע מלאכת מבעיר היא בכלשהו ואין לה שיעור, כי בעבודת ה' היא התנועה למסירות נפש, ולכן אין בה שיעור כי גם בכלשהו יש כל (האיכות של) נקודת הנפש.

אבל יחד עם זה, בעבודת ה' צריך שכל "מבעיר" יהיה גם צריך לאפרו, כי האפר הוא החלק היותר חומרי שבכל דבר המורכב מארבעה יסודות, ומסביר אדה"ז שכאשר שורפים עץ, הרי שכל ג' היסודות אש רוח ומים שבו "חלפו והלכו להם וכלו בעשן". משא"כ האפר הנשאר, הוא העפר שבו היורד למטה, ואין האש שולטת בו הוא הנשאר קיים... הוא חומרי יותר מכולן".

תכלית הבערת אש הנשמה היא לא בכדי להיפרד מהגוף אלא שההתעוררות באהבה כרשפי אש תביא בו תוספת חיזוק בעבודת ה' ובקיום המצוות, בהיותו נשמה בגוף כאן

1 **שֶׁהַצִּירִין**¹¹³ **רוֹשְׁמִים** - הָרִי זֶה חָיֵב מְשׁוּם פּוֹתֵב. וְכֵן
2 **הַמוֹחֵק אֶת הָרְשׁוּם לְתֵקֵן** - הָרִי זֶה תּוֹלֵדֵת מוֹחֵק,
3 **וְחָיֵב. הַמְשַׁרְטֵט**¹¹⁴ **כְּדִי לִכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת פִּתַּח**
4 **אוֹתוֹ שְׁרֻטוֹ** - חָיֵב. חֲרָשֵׁי הָעֵצִים שֶׁמַּעֲבִירִין חוּט
5 **שֶׁל סִקָּא עַל גְּבִי הַקּוֹרֶה כְּדִי שְׂיִנְסֹר בְּשָׁנָה** - הָרִי
6 **זֶה תּוֹלֵדֵת מְשַׁרְטֵט**. וְכֵן הַגְּבָלִים¹¹⁵ **שְׁעוֹשִׂים בֵּין**
7 **בְּאֲבָנִים כְּדִי שְׂיִפְצֹל הָאֶבֶן בְּשָׁנָה. וְאֶחָד הַמְשַׁרְטֵט**
8 **בְּצֶבַע**¹¹⁶ **אוּ בְּלֹא צֶבַע** - הָרִי זֶה חָיֵב.

(110) שבת קג, א. (111) אפילו רושם סימן שברא מצעמו. (112) צבע אדום בהיר. (113) "ורושמי" שבת פ"ז ה"ג: "הצר צורה, הראשון (שעושה הציור באבר או בדיו) חייב משום כותב, והשני (המעביר הצבע עליו) חייב משום צובע". (114) שבת עה, ב. (115) מסתת אבנים; על הפסוק: "ויפסלו בוני שלמה... והגבלים ויכינו העצים והאבנים לבנות הבית" (מלכים-א ה, לב) פירש הרד"ק: "הם פוסלי האבן בקו ובמידה... או משרטטים בשרטוט ומשם יפסלו האבן". (116) בנוסח אחר: "באצבע או בלא אצבע" ('מעשה רוקח').

יום חמישי ב' מרחשון ה'תשע"ט

פרק שנים עשר

(1) כלל בו ביאור ג' מלאכות אחרונות [המבעיר והמכבה] ואחרונה מהן ההוצאה מרשות לרשות, וענייניה מרובים, עד שהביא הצורך לייחד לה פרקים הרבה. ונתבאר בפרק זה קצת מהותה ומהות תולדותיה.

9 **א. הַמְּבַעֵר**² **כָּל שְׁהוּא**³ - חָיֵב. וְהוּא, שִׁיּהָא צָרִיף
10 **לְאִפְרָא**⁴. אֲבָל אִם הַבְּעִיר דְּרָף הַשְּׁחָתָה - פְּטוּר, מִפְּנֵי
11 שְׁהוּא מְקַלְקֵל. וְהַמְּבַעֵר⁵ גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ
12 הַשּׁוֹרֶף דִּירָתוֹ - חָיֵב, אֶף-עַל-פִּי שְׁהוּא מְשַׁחֵת;
13 מִפְּנֵי שְׁפִנְתּוֹ לְהִנָּקֵם מִשּׁוֹנָאוֹ, וְהָרִי נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ
14 וְשִׁכְכָה חֲמָתוֹ, וְנַעֲשֶׂה קְדוּרָע עַל מְתוֹ אוֹ בְּחֲמָתוֹ
15 שְׁהוּא חָיֵב, וְכִחוּבֵל בְּחֵבְרוֹ בְּשַׁעַת מְרִיכָה, שֶׁכָּל אִלוֹ
16 מִתְקַנְיִם הֵן אֲצֵל יֶצְרֵן הָרָע. וְכֵן הַמְּדַלֵּק⁶ אֶת הַנֵּר
17 אוֹ אֶת הָעֵצִים, בֵּין לְהַתְחַמֵּם בֵּין לְהָאִיר - הָרִי זֶה
18 חָיֵב. הַמְּחַמֵּם⁷ אֶת הַכֶּרֶז לְכִרְפוֹ⁸ בְּמֵיִם⁹ - הָרִי
19 **זֶה תּוֹלֵדֵת מְבַעֵר**¹⁰, וְחָיֵב.

~ נקודות משיחות קודש ~

"המבעיר כל שהוא חייב, והוא שיהא צריך לאפר, אבל אם הבעיר דרך השחתה פטור, מפני שהוא מקלקל".

שיטת האדה"ז בדעת הרמב"ם שגדר מלאכת מבעיר הוא "הוצאת האש או שמרבה האש", "דאע"פ שהמבעיר אינו חייב אא"כ צריך לאפר, אעפ"כ עיקר החיוב אינו משום שריפת וכליון העצים אלא משום ריבוי האש". ומוכיח זאת ממה שכתב הרמב"ם בסיום הלכה זו: "המחמם את הברזל כדי לצרפו במים, הרי זה תולדת מבעיר וחייב", אע"פ

בעולם הזה הגשמי. לכן תנאי גדול במלאכת מבעיר הוא שיהיה צריך לאפרו.

(על"פי לקו"ש חלק ל"ו עמוד 187)

(2) כתוב בתורה (שמות פרק לה, פסוק ג): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", ושאלו חכמינו ז"ל (מסכת שבת דף ע עמוד א) "הלא הבערה בכלל הייתה (בכלל ל"ט מלאכות המשכן שנכלל ב"לא תעשה כל מלאכה") ולמה יצאת (נכתבה במיוחד?) - רבי יוסי סובר הבערה ללא יצאת (שאינן חייבין עליה כרת וסקילה כשאר מלאכות אלא עוברים רק על לאו)"; ודעת רבי נתן: "הבערה בכלל כל המלאכות הייתה, ולמה יצאת? להקיש (להשוות) אליה שאר מלאכות, ולומר לך: מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייב עליה בפני עצמה (שהרי יש לה אזהרת לאו בפני עצמה), אף כל שהיא אב מלאכה, חייבין עליה בפני עצמה, ומכאן לחילוק מלאכות מן התורה" - שאם עשה בשוגג הרבה מלאכות בשבת, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אף כל שהיא אב מלאכה, חייבין עליה בפני עצמה, ומכאן לחילוק מלאכות מן התורה" - שאם עשה בשוגג הרבה מלאכות בשבת, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אף שכולם נלמדו ממקרא אחד, וכך פוסק רבינו: המבעיר כל שהוא חייב, כמו בשאר מלאכות; ובמכילתא (ויקהל) - לפי נוסח הרמב"ן - מובאה דעת רבי יונתן: "שומע אני, יהא רשאי להדליק את הנר, להטמין לו את החמין, ולעשות מדורה בשבת? (ואף שנאמר לא תעשה כל מלאכה, יהיו מותרות כל המלאכות שאדם נהנה מהן לשם עונג שבת, כמו שומתרות מלאכות אוכל נפש ביום טוב) תלמוד לומר: לא תבערו אש ביום השבת, ביום השבת אי אתה מבעיר, אבל אתה מבעיר ביום טוב"; וב"ספר המצוות" (מצוה שכב) פירש רבינו: "הזהיר מענוש הגדרים על החוטא ולהעביר הדינין עליהן ביום השבת והוא אמרו: לא תבערו אש וגו' ביום השבת. רצה בזה: שלא יישרף מי שנחתחייב שריפה". ולפיכך כתב רבינו שהמבעיר חייב (בניגוד לדעת רבי יוסי שהבערה ללא יצאה ואין חייבים עליה). (3) רק במבעיר וצריך לאפר חייב בכל שהוא, אבל המבעיר תחת תבשילו לצורך בישול, אינו חייב אלא אם יש בו כדי לבשל ביצה קלה, כמבואר למעלה בפרק ט (מגיד משנה). (4) (מסכת שבת דף קו עמוד ב): "תני רבי אבהו לפני רבי יוחנן, כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר (שהם חייבים אף אם הם מקלקלים), אמר לו רבי יוחנן: הבערה ובישול אינה משנה (לא שנו אותם בבית המדרש לאיסור), ואם תמצוי לומר משנה, חובל - בצריך (את הדם) לכלבו ומבעיר - בצריך לאפרו" (שאו נחשבים לתיקון כיוון שצריך את האפר לאיזה צורך). (5) מבואר למעלה פרק שמיני הלכה ז והלכה ח. (6) (מסכת כריתות דף כ עמוד א). (7) (מסכת שבת דף מא עמוד ב). (8) לחסמו ולחזקו כמבואר בהלכה ב. ושם כתב שאם כיבה שלא בכוונת צירוף פטור. וכתב שם המגיד משנה שכל שאינו מתכוון אין ראוי לומר בו "פסיק רישיה ולא ימות" הוא (למעלה פרק א הלכה ו) וליחייב, מפני שכשהוא מתכוון הוא עושה מלאכה וכשאינו מתכוון אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כל דומה לזה קטימת קיסם (למעלה פרק יא

הלכה ז) שכל שאינו קוטמו לחצוץ בו שיניו אף על פי שראוי לכן בקטימתו - פטור, שכל שהוא מפני תיקון כלי צריך שיתכוון לכך ואם אינו מתכוון פטור. ועיין רמב"ן מסכת שבת דף קיא עמוד ב. (9) אבל אם כדי לעקמו או לתקנו או לעשותו כלי, כבר כתב רבינו למעלה (פרק ט הלכה ו) שחיובו משום מבשל, וכמו שהעיר הראב"ד כאן (מעשה רוקח). (10) לדעת רש"י (מסכת שבת דף מא עמוד ב) חיובו משום מכה בפטיש, שגומר את חסומו בזה; ודעת הראב"ד בהשגה, שצירוף הוא רק מדרבנן, ועיקר חיובו כאן הוא משום מבשל.

- ב. המכבה¹¹ פל שהוא - חיב¹². אחד המכבה את הנר ואחד המכבה את הגחלת של עץ. אבל המכבה גחלת של מתכת - פטור¹³. ואם נתפנן לצרף - חיב; שפן לוטשי הפנול עושים: מחמים את הפנול עד שיעשה גחלת, ומכבין אותו בפנים כדי לחסמו. וזהו לצרף, שהעושה אותו חיב, והוא תולדת מכבה. ומתיר¹⁴ לכבות גחלת של מתכת¹⁵ ברשות הרבים, כדי שלא יזוקו בה רבים. הנותן¹⁶ שמן לתוך הנר הדולק - חיב משום מבעיר, והמסתפק מן השמן שפנר - חיב משום מכבה¹⁷.

(11) (מסכת שבת דף כט עמוד ב). (12) רבינו סובר (פרק א הלכה ז) כרבי יהודה שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, והמתכוון לכבות "אף על פי שאינו צריך לגוף הכיבוי, ולא כיבה אלא מפני השמן או מפני הכלי או מפני הפתילה, הרי זה חייב". אבל רוב הראשונים - ובכללם הרמב"ן, הרשב"א והטור בשם רבינו חננאל והרי"ף - פסקו כרבי שמעון שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, אם כן אינו חייב בכיבוי רק אם כיבה כדי לעשות פחמין, או כיבוי של הבהוב פתילה להאחזי את האור שיבעיר יפה שאז הוא צריך לגוף הכיבוי. אבל כיבה שלא לצורך הנ"ל - פטור. (13) והטעם דכיבוי גחלת של עץ חייב עליו מן התורה וכיבוי גחלת של מתכת אין חייב עליה אלא מדרבנן, עיקר דבר זה: כי כל דבר שתחילתו אש וכשיכבה ישתנה לדבר אחר ותעשה פחם זה הוא הכיבוי האסור מדאורייתא, אבל גחלת של מתכת שתחילתה מתכת וכשתכבה היא מתכת כשהייתה בתחילה אין כיבויה מן התורה לפי שאין זה כיבוי שאין גוף האש נתלית בברזל אלא [ה]ברזל (שהוא חם היה ועכשיו אחר הכיבוי הוא ברזל צונן הילכך כיבוי [זה] מדרבנן (רבינו פרחיה בפירושו (כתב יד אוקספורד) למסכת שבת דף מב עמוד א בשם רבינו הרמב"ם בפירושו לתלמוד וכן הובא בהקדמת ספר מעשה רוקח). (14) לכתחילה, שבמקום נזק לרבים לא גזרו רבנן. (15) מסכת שבת שם. (16) (מסכת ביצה דף כב עמוד א). (17) משום שעל ידי זה ממחר את הכיבוי (הרא"ש), והתוספות כתבו שזה רק גרם כיבוי ומותר (להלן הלכה ד), אלא הטעם הוא "דבאותה שעה שמסתפק ממנו מכבה קצת ומכסה אורו, שאין אור הנר יפה כשיש מעט שמן בנר".

- ג. דלקה שפנלה בשבת, המכבה אותה מפני אבוד ממונו - חיב¹⁸; שאין אבוד ממונו דוחה שבת, אלא

מותר. (31) (מסכת שבת דף קכ עמוד א). (32) (מסכת שבת דף קכ עמוד ב). (33) הראשונים הקשו: הרי כשמנער נשפך השמן, ורבינו כתב למעלה שהמחסר שמן מן הנר חייב משום מכבה, וגם אם אינו מתכוון לזה הרי זה "פסיק רישיה" (ראה בפרק א) ? אולם לדעת רבינו נתן בעל הערוך, שפסיק רישיה שלא ניהא לו (שאינו נהנה מהדבר) מותר, גם כאן מותר לנער שהרי אינו נהנה מהשמן. ויש אומרים שכאן מדובר בנר של שעווה, או בנר שכלה שמנו. (34) "אמרי דבי רבי ינאי: לא שנו אלא בשוכה, אבל במניח נעשה בסיס לדבר אסור" (הטבלא נעשתה בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלה כדי לנערה - רש"י מסכת שבת דף קכ עמוד ב).

ז. נְכַרְיִי³⁵ שָׁבָא לְכַבּוּת - אֵינִי³⁶ אֹמְרִים לוֹ 'כִּבְה' וְאֵל³⁷ תְּכַבְהּ, מִפְּנֵי שָׁאִין שְׁבִיתתוֹ עָלֵינוּ. אֲבָל קֵטֶן שָׁבָא לְכַבּוּת - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ. וְהוּא, שְׁהִיָּה עוֹשֶׂה עַל דַּעַת אֲבִיו³⁸; אֲבָל מַדְעַת עֲצָמוֹ - אֵין בֵּית-דִּין מְצִוִּין³⁹ לְהַפְרִישׁוֹ. וּבִדְלָקָה הִתִּירוּ לוֹמְרֵי⁴⁰: כָּל הַמְּכַבֶּה אֵינוֹ מַפְסִיד.

(35) (משנה מסכת שבת דף קכא עמוד א). (36) ש"אמירה לנכרי שבות", כמבואר למעלה פרק ו הלכה א. (37) אין צריך לומר לו אל תכבה, כי הנכרי עושה על דעת עצמו להנאת עצמו, בדעתו שלא יפסיד אם יעשה. (38) שיודע להבחין שהכיבוי הזה נוח לאביו ועושה בשבילו. (מסכת שבת שם). (39) (מסכת יבמות דף קיד עמוד א) מעשה ברבי יצחק בר ביסני שאבדו לו מפתחות בית המדרש ברשות הרבים, בא לפני רבי פדת (לשאל מה לעשות בשבת) אמר לו: הנהג לשם תינוק ותינוקת שישחקו שם וימצאו המפתחות ויביאו לך, שמע מינה: "קטן אוכל נבלות אין בית דין מצווין להפרישו". ובמכילתא דרבי ישמעאל (תשא) מובא: "לדעת כי אני ד' מקדשכם, למה נאמר? - לפי שהוא אומר ושמרו בני ישראל את השבת, שומע אני אפילו חרש שוטה וקטן, תלמוד לומר לדעת כי אני ד' - לא אמרתי אלא במי שיש לו דעת". (40) בפני הגויים (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

ח. הוֹצֵאָה⁴¹ וְהִכְנָסָה⁴² מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת - מְלֹאכָה מְאַבּוֹת מְלֹאכּוֹת הִיא. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁדָּבָר זֶה עִם כָּל גּוֹפֵי תוֹרָה מִפִּי מֹשֶׁה מְסִינִי נֶאֱמָר, הָרִי הוּא אֹמֵר בְּתוֹרָה: אִישׁ וְאִשָּׁה אֵל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלֹאכָה לְתוֹרֻמַּת הַקֹּדֶשׁ, וַיִּפְּלֹא הָעָם מִהִבָּי; הָא לְמַדְתָּ⁴³, שְׁהִתְבָּהּ - מְלֹאכָה קוֹרָא אוֹתָהּ⁴⁴. וְכֵן לְמַדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁴⁵, שְׁהַמְעִבִּיר בְּרֻשּׁוֹת הָרָבִים מִתְחַלֵּת אַרְבַּע⁴⁶ לְסוֹף אַרְבַּע - הָרִי הוּא כְּמוֹצִיא מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת, וְחִיב.

(41) (מסכת שבת דף צו עמוד ב) ובירושלמי (פרק א הלכה א) "מניין שהוצאה קרוייה מלאכה? וכו' - ויכלא העם מהביא, נמנע העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברים... וכשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברים, כך נמנעו הגזברים מלקבל לידם ולהכניס ללשכה. (42) בגמרא שם אמרו: "מצינו הוצאה (איסור הוצאה

1 אָבוֹד נְפֻשׁוֹת¹⁹. לְפִיכָךְ, יֵצְאוּ בְּנֵי אָדָם כְּדֵי שְׁלֹא
2 יָמוּתוּ, וַיִּנְיחוּ הָאֵשׁ תְּלַהֵט, וְאֶפְלוּ שׁוֹרְפָתָהּ כָּל דִּירָתוֹ
3 כְּלָה.

(18) לסברת רבינו למעלה שפסק כרבי יהודה, אבל לרוב הפוסקים הסוברים כרבי שמעון במלאכה שאינה צריכה לגופה, אין כאן רק איסור דרבנן. (19) שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, וראה בפרק ב הלכה א. ובמה שכתב רבינו "ואפילו שורפת כל המדינה כולה" כתבו הפוסקים שזה אינו אלא בזמן שיששראל על אדמתם, אבל בזמן שהם בין הגויים מותר לכבות דליקה בשבת מפני שיש בה סכנת נפשות שכשהדליקה מתגברת הם חוטפים ושווללים וכשארם עומד נגדם הורגים אותו (אורח חיים סימן שלד סעיף כז). ויש שכתבו שאפילו אין שם גויים מותר שמה נשאר שם זקן או חולה שאינם יכולים לברוח (משנה ברורה).

ד. מִתְּרִי²⁰ לַעֲשׂוֹת מַחֲצָה כָּכָל הַפְּלִים, בֵּין מְלֹאִים
5 בֵּין רִיקָנִים, כְּדֵי שְׁלֹא תַעֲבֹר הַדְּלָקָה. אֶפְלוּ כָּלִי
6 חֶרֶשׁ חֲדָשִׁים מְלֹאִים מִים - עוֹשִׂין מֶהֵן מַחֲצָה,
7 אֶף-עַל-פִּי שְׁוֹדָאִי מִתְּפַקְעִין וּמִכְבִּין; שְׁגֵרָם כְּבוֹי²¹
8 מִתְּרִי²². וְכּוֹפִין קַעֲרָה²³ עַל גְּבִי הַנֶּר בְּשִׁבִּיל שְׁלֹא
9 תֵּאָחַז בְּקוֹרָה.

(20) (משנה מסכת שבת דף קכ עמוד א). (21) הוא הדין בשאר מלאכות (משנה ברורה סימן שלד). (22) "לא תעשה כל מלאכה, עשייה הוא דאסור, הא גרמא שרי" (=גרם מותר - מסכת שבת דף קכ עמוד ב). וכתב המרדכי שגרם מותר רק למנוע הפסד, אבל באופן אחר אף גרם אסור. (23) (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

ה. תְּבַהּ²⁴ שְׂדֵה²⁵ וּמִגְדָּל²⁶ שְׁאֵחָז בְּהֵן הָאוֹר - מִבֵּיא
11 עוֹר גְּדִי²⁷, וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מְדַבְּרִים שָׁאִין הָאוֹר מְלַהֵט
12 אוֹתָן, וּפּוֹרְשׁוֹ עַל הַקָּצֵה שְׁעָדִין לֹא נִשְׂרָף, כְּדֵי שְׁלֹא
13 תַעֲבֹר שֵׁם הָאֵשׁ²⁸.

(24) (משנה מסכת שבת דף קכ עמוד א). (25) תיבה קטנה (פירוש המשניות לרמב"ם). (26) תיבה גבוהה הנפתחת מן הצד ושמים בה דברים לשמירה. (27) "תועלת פריסת עור של גדי - כי הוא יתחרך ולא יתלהב וימנע האש מהגיע אל העץ" (פירוש המשניות). (28) [דברי רבינו צריכים עיון שהרי כבר כתב למעלה בהלכה ד שגרם כיבוי מותר וכל שכן שמותר לעכב הדליקה ולמה הוצרך להביא הלכה זו].

ו. טְלִית²⁹ שְׁאֵחָז בְּהָ הָאוֹר - פּוֹשְׁטָהּ וּמִתְפַּסָּה בָּהּ,
15 וְאֵם כְּבֹתָה - כְּבֹתָהּ³⁰. וְכֵן סֵפֶר תוֹרָה שְׁאֵחָז בּוֹ הָאוֹר
16 - פּוֹשְׁטוֹ וְקוֹרָא בּוֹ, וְאֵם כְּבָהּ - כְּבָהּ. וְנוֹתֵן³¹ מִים
17 מִן הַצֵּד שְׁעָדִין לֹא נִתְלָה בּוֹ הָאוֹר, וְאֵם כְּבֹתָה -
18 כְּבֹתָהּ. שְׂכַח³² נֶר דְּלוּק עַל גְּבִי טְבֵּלָא - מְנַעֵר³³ אֶת
19 הַטְּבֵּלָא וְהוּא נּוֹפֵל, וְאֵם כְּבָהּ - כְּבָהּ. אֲבָל הַנִּיחוּ
20 מִבְּעָרֵב, אֶף-עַל-פִּי שְׂכָבָהּ - אֲסוּר לְטַלְטֵלוּ³⁴.

(29) (תוספתא מסכת שבת פרק י"ד). (30) שגרם כיבוי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. המוציא⁵⁷ מקצת החפץ מרשות משתי רשות
אלה⁵⁸ לרשות שניה⁵⁹ - פטור, עד שיוציא את כל
החפץ בלו מרשות זו לרשות זו. קפה שהיא מלאה
חפצים, אפילו מלאה חרדל⁶⁰, והוציא רבה מרשות
זו לרשות זו - פטור, עד שיוציא⁶¹ את כל הקפה.
וכן כל הדומה לזה. שהכלי משים כל שיש בו
פחפץ אחד⁶².

(משנה במסכת שבת דף צא עמוד ב.) (58) רשות היחיד
ורשות הרבים שנזכרו בהלכה ט. (59) מרשות היחיד
לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד. (60) שיש
הרבה מהחרדל כבר בחוץ. (61) בפעם אחת, אבל אם אחר
שהניח הקופה מקצתה ברשות זו ומקצתה ברשות זו, עקרה
וגמר להוציאה אינו חייב, לפי שלא הייתה בשעת עקירה
שנייה הוצאה בבת אחת ("מגיד משנה"). (62) רבינו פסק
כרבי יוחנן שם, הסובר "אגד כלי שמו אגד" - ונחשבים כל
הדברים המונחים בכלי כאילו הם דבר אחד, מפני שהכלי
מאגדם יחד, ואף אם יצאו החפצים שבכלי לרשות השנייה,
אינו חייב עד שהכלי עצמו יצא כולו לרשות שנייה.

יב. המוציא⁶³ - בין⁶⁴ בימינו, בין בשמאלו, בין
בתוך חיקו, או שיעצא במעוץ צורין לו בסדינו⁶⁵ -
חייב, מפני שהוציא כדרך המוציאין. וכן המוציא
על פתפו - חייב, אף על-פי שהמשאוי למעלה
מעשרה טפחים ברשות הרבים; שכן⁶⁶ היה משא
בני קהת במשכן למעלה מעשרה, שנאמר: בכתף
ישאוי, וכל המלאכות ממשכן לומדין אותו⁶⁷.

(63) משנה במסכת שבת דף צב עמוד א. (64) בתלמוד
ירושלמי (מסכת שבת פרק י הלכה ג): "כתוב (במדבר פרק
ד, פסוק טז): "ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור
וקטורת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה", שמן המאור
- בימינו וקטורת הסמים - בשמאלו, ומנחת התמיד של יום
תלויה בזרוע". (65) (בריייתא במסכת שבת דף קמו עמוד
א.) (66) ואוויר רשות הרבים אינו כרשות הרבים אלא עד
עשרה טפחים, ולמעלה מזה הוא מקום פטור (להלן פרק
י"ד הלכה ג), ואף שאין דרך הוצאה בכך אלא לסבילים
וכיוצא בהם, מכל מקום חייב כיוון שנקראה בתורה עבודה
"כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו" (מעשה רוקח).
(67) ראה בפרק ז.

יג. אבל המוציא⁶⁸ לאחר ידו, ברגלו בפיו⁶⁹
ובמרפקו, באזנו ובשערו, ובכיס שתפור בכגדו ופי
הכיס למטה⁷⁰, בין בגד לבגד, כפי בגדו, במנעלו
ובסנדלו - פטור, שלא הוציא כדרך המוציאין.
יד. המוציא⁷¹ משאוי על ראשו: אם היה משאוי

מרשות היחיד לרשות הרבים). הכנסה (מרשות הרבים
לרשות היחיד) מניין? - סברא הוא, מכדי (הרי) מרשות
לרשות הוא, מה לי מוציא מה לי מכניס". אבל קשה שהרי
אמרו שם: "הכנסה תולדה" ומדברי רבינו נראה שהכנסה
אב. אולם בכתב יד התימנים חסרה כאן המלה "והכנסה"
(וכן נראה במגיד משנה). (43) (מסכת שבת דף צו עמוד
ב.) (44) כשיטת רבינו חננאל בפירושו הסוגיא במסכת
שבת שם, ולא גורסים: "וממאי דבשבת קאי וכו'". ואף
שמלאכת הוצאה הייתה במשכן כשאר מלאכות, כמבואר
בבריייתא (מסכת שבת דף מט עמוד ב): "אין חייבין אלא
על מלאכה שכיוצא בה הייתה במשכן, הם זרעו ואתם אל
תזרעו... הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה, ואתם לא
תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד, הם הורידו את
הקרשים מעגלה לקרקע, ואתם לא תוציאו מרשות היחיד
לרשות הרבים" וכל מלאכה שהייתה במשכן חייבים עליה,
אף שאין לנו רמז בכתוב? - הוצאה שאני (שאינה דומה
לשאר המלאכות), שהיא "מלאכה גרועה" ואין השכל
מחייב שתיחשב מלאכה, ולכן הביאו ראייה מהכתוב שהיא
מלאכה האסורה בשבת כשאר מלאכות (תוספות מסכת
שבת דף ב עמוד א) וראה למעלה בפרק ז. (45) דבר שלא
נכתב בתורה, אלא שחכמינו ז"ל שמעו וקיבלו איש מפי
איש עד משה רבינו עליו השלום, והוא הנקרא "הלכה
למשה מסיני" ("ספר המאור" - הוצאת ראשונים דף כז
עמוד א.) (46) (מסכת שבת דף צו עמוד א.).

ט. אין המוציא מרשות לרשות חייב עד שיוציא
כשעור⁴⁷ המועיל מרשות היחיד⁴⁸ לרשות הרבים או
מרשות הרבים לרשות היחיד, ויעקור⁴⁹ מרשות זו
ויניח ברשות שניה. אבל⁵⁰ אם עקר ולא הניח, או
הניח ולא עקר, או שהוציא פחות⁵¹ ממשעור -
פטור. וכן⁵² המעביר מתחלת ארבע לסוף ארבע
ברשות הרבים אינו חייב עד שיעקור כשעור מצד זה
ויניחנו מצד אחרת.

(47) להלן פרק י"ח מבוארים שיעורי ההוצאה בשבת.
(48) ראה להלן פרק י"ד הלכה א על מהות הרשויות.
(49) ראה להלן בפרק י"ג הלכות א ר"ב דיני עקירה והנחה.
(50) (משנה ראשונה במסכת שבת דף ב עמוד א.).
(51) (משנה במסכת שבת דף צג עמוד ב.) (52) (מסכת
שבת דף ה עמוד ב.).

י. הזורק⁵³ מרשות לרשות או המושט - הרי זה
תולדת מוציא, וחייב⁵⁴. וכן הזורק או המושט בידו
מתחלת ארבע⁵⁵ לסוף ארבע - הרי זה תולדת
מוציא, וחייב. והזורק בלאחר יד⁵⁶ - פטור.

(53) (משנה במסכת שבת דף צו עמוד א.) (54) שכן הייתה
עבודת הלויים כשהלכו אחר עמוד הענן ופרקו את המשכן
(רש"י). (55) (מסכת שבת דף צו עמוד ב): "גמרא גמירי
לה" - והיא הלכה למשה מסיני. (56) "שלא כדרך זריקה
כגון מכתפיו ולאחוריו" (רש"י מסכת שבת דף קנג עמוד
ב.).

יד. המוציא⁷¹ משאוי על ראשו: אם היה משאוי

20 ארבע אמות של זה - מביאין ואוכלין באמצע.
21 ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חברו.
22 ואם היו שלשה, והאמצעי מבלעו⁸¹ ביניהם - הוא
23 מתר עמהן והן מתרין עמו, ושנים החיצונים
24 אסורים⁸² זה עם זה.

(79) משנה (מסכת עירובין דף מה עמוד א). (80) שכל אחד יש לו מאכל מונח בד' אמותיו, וביניהם יש הפסק שש אמה, נמצא ששתי אמות של כל אחד, מובלעות אלו בתוך אלו. (81) שהוא עומד באמצע שמונה האמות, ועל ידו מונח מאכל, ונמצא ארבע אמותיו מובלעות בתוך שניהם. (82) שלא יוציאו חוץ לארבע אמות.

25 יז. לפיכך⁸³ מתר⁸⁴ לאדם לעקר חפץ מרשות הרבים
26 ולהניחו לחברו שעמו בתוך⁸⁵ ארבע אמות, וכן חברו
27 לחברו האחר שבצדו, אפילו הן מאה. ואף-על-פי
28 שהחפץ הולך כמה מילין⁸⁶ בשבת - מתר, מפני
29 שכל אחד מהן לא טלטל אלא בתוך ארבע אמות
30 שלו.

(83) שמותר לטלטל חפץ ברשות הרבים תוך ארבע אמות. (84) משנה (מסכת עירובין דף צה עמוד א). (85) אם הוא בתוך רשות אחת, אבל אסור להוציאו מרשות אחת ולהעבירו לרשות אחרת אף בתוך ארבע אמות, שאז הוא מוציא מרשות לרשות ואפילו לכרמלית אסור. "על כן קראתי תגר, על מה שראיתי באיזה קהילות בשבת, שנותנים ספר תורה לבית הכנסת והולכים דרך הרחוב בפחות מארבע אמות, ועושים איסור במה שמוציאים מן הבית לרחוב, שלזה לא מועילה הושה" (טורי זהב סימן שטט). (86) ואף שאסור להוליך חפץ יותר ממה שלבעליו מותר ללכת, דעת רבינו כרבי יוחנן בן גורי שחפצי הפקר קונים שביטה במקומם (ראה להלן בהלכות יום טוב פרק ה הלכה ט').

31 יח. הואיל⁸⁷ ויש לו לאדם לטלטל בכל המרפע
32 שהוא ארבע אמות על ארבע אמות, נמצא מטלטל
33 בארץ אלכסונו של מרפע זה חמש אמות ושלשה
34 חמשי אמה⁸⁸. לפיכך אין המעביר או הזורק ברשות
35 הרבים חייב⁸⁹ עד שיעביר חוץ לחמש אמות ושלשה
36 חמשי אמה⁹⁰. וכל מקום שאמרנו: מתחלת ארבע
37 לסוף ארבע, או: המעביר ארבע אמות חייב - הוא
38 מתחלת האלכסון של ארבע אמות עד סופו⁹¹; ואם
39 העביר פחות מזה - פטור.

(87) (מסכת עירובין דף נא עמוד א). (88) לפי הכלל "כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונו" (כל אמה בריבועה - היא אמה ושתי חמישיות באלכסונה - מסכת עירובין דף נז עמוד א). (89) אבל איסור יש אף בפחות מזה. (90) ויש מהראשונים הסוברים כשהוא מעביר ד' אמות כנגד פניו, חייב אף בד' אמות בלבד. (91) היינו, שההנחה תהיה מחוץ לשיעור זה, אבל אם מקצת החפץ

1 כבד, כגון שק מלא או תבה ומגדל וכיוצא בהן,
2 שהוא משים על ראשו ותופש בידו - חייב; שכן
3 דרך המוציאין, ונמצא במוציא על כתפו או בידו.
4 אבל אם לקח חפץ קל, כגון שהניח בגד או ספר
5 או ספין על ראשו והוציאו, והוא אינו אוזח בידו⁷²
6 - הרי זה פטור, שלא הוציא בדרך המוציאין; שאין
7 דרך רב העולם להוציא החפצין מנחין על
8 ראשיהם. המעביר⁷³ חפץ מתחלת ארבע לסוף ארבע
9 ברשות הרבים, אף-על-פי שהעבירו למעלה מראשו
10 - חייב.

(71) (מסכת שבת דף צב עמוד א) "אמר רבי חייא: המוציא משאוי על ראשו בשבת חייב, שכן אנשי הוצל עושין כן - וכי הוצל רובא דעלמא (רוב העולם)? אלא כך אמרו: המוציא משאוי על ראשו פטור, ואם תמצא לומר: אנשי הוצל עושין כן? - בטלה דעתם אצל כל אדם" וסובר רבינו, שמשא כבד דרך כל אדם להוציא ואם תופסו בידו חייב, ומשא קל פטור אם הוציאו על ראשו, ועיין בתלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק י הלכה ג. (72) כלומר: אין המשאוי בידו, ואילו "ותופש בידו" שלמעלה פירושו שהמשאוי על ראשו (לחם משנה). (73) (מסכת שבת דף ט עמוד א) "אמר רבא: המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים, והעבירו דרך עליו חייב"; אבל הראב"ד פירש באופן אחר, שהאדם עומד במקומו ונוטל חפץ מצד ימינו ונותנו בצד שמאלו.

11 טו. מתר⁷⁴ לאדם לטלטל⁷⁵ ברשות הרבים בתוך
12 ארבע אמות על ארבע אמות שהוא עומד בצדו, ויש
13 לו לטלטל בכל המרפע הזה. ובאמה שלו⁷⁶ מודדין.
14 ואם היה ננס באיבריו - נותנין לו ארבע אמות
15 כבינוניות⁷⁷ של כל אדם. ומפי הקבלה אמרו, שזה
16 שנאמר בתורה "שבו איש תחתיו"⁷⁸ - שלא יטלטל
17 חוץ למרפע זה; אלא במרפע זה, שהוא קמדת ארץ
18 אדם ששיפשוט ידיו ורגליו, בו בלבד יש לטלטל.

(74) ראה להלן פרק י"ג הלכה י. (75) משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב "ומטלטל ברשות הרבים - ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות", הרי שמותר לטלטל ברשות הרבים בתוך ארבע אמות (וכן נראה במסכת שבת דף ח עמוד א). ואילו להוציא חוץ מארבע אמות על ידי טלטול פחות פחות מארבע אמות לא התירו אלא במי שהחשיך (להלן פרק כ הלכה ז). ועיין ראב"ד ומגיד משנה באורח חיים סימן שטט סעיף קטן א. (76) ואם היה האיש הזה ארוך ביותר, ד' אמותיו גדולות משל שאר בני אדם. (77) אמה בת שישה טפחים, כמבואר להלן פרק י"ז הלכה ל"ו. (78) (מסכת עירובין דף מח עמוד א ובמכילתא) ישיבת כל איש ביום השבת תהיה כשיעור "תחתיו" - אורך כל גופו שהוא שלוש אמות, ועוד אמה כדי לפשוט ידיו ורגליו, ובשיעור זה יכול אדם לטלטל חפצים ממקום למקום (אורח חיים סימן שטט).

19 טז. ה"י⁷⁹ שנים⁸⁰, מקצת ארבע אמות של זה לתוך

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מונח בתוך שיעור זה פטור, שהרי לא העביר החפץ ארבע אמות הן ואלכסון בשלימות, כמבואר בהלכה יא.

מונח בתוך שיעור זה פטור, שהרי לא העביר החפץ ארבע אמות הן ואלכסון בשלימות, כמבואר בהלכה יא.

1 יט. נמצא פאן שלש מדות: פיצד? העוקר חפץ
2 מרשות הרבים ממקום זה והניחו במקום אחר
3 ברשות הרבים: אם היה בין שני המקומות עד
4 ארבע אמות - הרי זה מתר; היה ביניהן יותר מארבע
5 אמות, ועדין הן בתוך חמש אמות ושלשה חמשי
6 אמה - פטור⁹²; היה ביניהן חמש אמות ושלשה
7 חמשי אמה בשנה - הרי זה חייב, שהרי העביר
8 החפץ חוץ לאלכסונו של מרבע.

(92) אבל אסור, ומקורו ממה שאמרו (מסכת עירובין דף נא עמוד א): "המעביר ארבע אמות אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסון" הרי ש"אינו חייב" אבל אסור לעשות כן. ובמסכת עירובין דף צח עמוד ב ומסכת שבת דף ח עמוד א נראה שמותר אף לכתחילה לטלטל בפחות מארבע אמות (ראה למעלה הלכה טו) ועל כורחך שיש חילוק בין פחות מארבע לבין יותר מארבע בתוך חמש ושלשה חומשים (ועיין מגיד משנה וב"ח סימן שטמ).

פרק שלשה עשר

(1) לבאר איכות ההוצאה ואיכות תולדותיה, המחוייב בהם והפטור.

9 א. אין² המוציא מרשות לרשות, או המעביר
10 ברשות הרבים חוץ לארבע אמות, חייב, עד שיעקיר³
11 חפץ מעל גבי מקום שיש בו ארבעה⁴ טפחים⁵ על
12 ארבעה טפחים או יותר ויניח⁶ על גבי מקום שיש
13 בו ארבעה על ארבעה טפחים.

(2) שבת ד, א. (3) יגביה. (4) "כי מה שהוא פחות מזה השיעור לא יניחו בו, כי החפצים המונחים לא יתקיימו, אלא אם יהיו אותם החפצים הדקים" (רבינו בפירוש המשניות שבת פ"א), וב"תוספות" כתבו בשם רבינו תם, שאין רגילות להניח החפץ בפחות מארבעה (ואין עקירה רק אם הגביהו ממקום הנחה). (5) שיעורו המדויק, ראה להלן פי"ז הל"ו. (6) ודעת הר"ן שזה דוקא ברשות הרבים או ברשות היחיד והחפץ נעקר על ידי אדם, אבל אם החפץ הוא ברשות היחיד עצמה כגון בקנה נעוץ ברשות היחיד, אין צורך במקום ארבעה אלא אפילו על גבי משהו.

14 ב. ידו⁷ של אדם⁸ חשובה לו פארבעה על ארבעה.
15 לפיכך⁹, אם עקר החפץ מיד אדם העומד ברשות זו
16 והניחו ביד אדם אחר העומד ברשות שניה - חייב.
17 וכן אם היה עומד באחת משתי רשויות אלו, ופשט
18 ידו לרשות שניה, ועקר החפץ ממנה או מיד אדם
19 העומד בה, והחזיר ידו אליו - חייב. ואף-על-פי
20 שלא הניח החפץ במקום שהוא עומד בו, הואיל
21 והוא בידו - הרי הוא כמנה פארץ.

(7) שבת ה, א. (8) "לפי שיד האדם יניחו בה החפצים הגדולים, ומה שיש בה מתכונת הקיבוץ והפישוט והאחיזה.

ג. היה¹⁰ אוכל ויוצא מרשות לרשות, וחשב
להוציא האכל שבפיו מרשות לרשות - חייב; מפני
שמחשבתו¹¹ משימה פיו מקום ארבעה, אף-על-פי
שלא הוציא פדך המוציאין. וכן¹² מי שהיה עומד
באחת משתי רשויות אלו והשתין מים או רקק
ברשות שניה - חייב; שהרי עקר מרשות זו והניח
ברשות שניה, ומחשבתו עושה אותו כאלו עקר
מעל גבי מקום ארבעה. היה עומד ברשות זו, ופי
אמה ברשות שניה, והשתין בה - פטור¹³.

(10) שבת קב, א. (11) "שצריך לאכלה בהליכתו, והחשיב להוצאה זו שבפיו" (רש"י). (12) משנה, עירובין צח, ב. (13) עירובין צט, א.

ד. היה עומד¹⁴ באחת משתי רשויות, ופשט ידו
לרשות שניה, ונטל ממש מים מעל גבי גמא מלאה
מים, והוציאן - חייב¹⁵, שהמים כלן כאלו הן מנחין
על הארץ. אבל אם היה כלי צף על גבי מים¹⁶
ופרות בתוך הכלי¹⁷, ופשט ידו ולקח מן הפרות
והוציא - פטור; שהרי לא נחו הפרות על גבי
הארץ, ונמצא שלא עקר מעל גבי מקום ארבעה.
ואין צריך לומר¹⁸, אם היו הפרות צפין על פני
המים והוציאם, שהוא פטור¹⁹. וכן אם היה שמן
צף על פני המים, וקלט מן השמן והוציא -
פטור²⁰.

(14) שבת ה, ב. (15) אף שהמים שנטל בידו לא היו במצב של מנוחה אלא זורמים (רש"י). (16) בגמרא שם, הסתפק אם אנו הולכים אחרי הפרי הנח בתוך הכלי, או שאנו הולכים אחרי הכלי שאינו נח - והעלו בתיקו, ולכן פסק רבינו שפטור מספק (מגיד-משנה). (17) בנוסח אחר: על גבי הכלי (כ"י התימנים). (18) כי בזה לא היה שום ספק, שהפירות הצפים על גבי מים יחשבו כמונחים, ש"אמר רבא, אגוז על גבי מים, לאו היינו (אין זו) הנחתו". (19) "שצריכה להיות הנחה על יסוד העפר דוקא שהוא גושי, ולא על יסוד המים שהוא נוזל" (הרש"ש). (20) שבת ה, ב. כרבנן דרבי יוחנן בן נורי.

ה. כבר אמרנו, שאין המוציא מרשות לרשות חייב
עד שיעקיר ויניח; אבל אם עקר ולא הניח, או הניח
ולא עקר - פטור. לפיכך²¹, מי שהיה עומד באחת
משתי רשויות, ופשט ידו לרשות שניה וחפץ בידו,
ונטלו אחר ממנו; או שנתן אחר לידו חפץ, והחזיר
ידו אליו - שניהם פטורים, שהיה עקר וזה הניח²².

שלימה, ואינו דומה לידו (הפשוטה לפניו וגופו לחוץ, ונתן בעל הבית לתוכה שפטר בו אף לעני שהוציאה לחוץ), מאי טעמא (מה טעם?) ידו לא ניח (לא נחה) - הלכך כי הוציאה לא עקר שום דבר, ואין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה). אבל גופו ניח" (על גבי קרקע, וזוהי עקירה). (30) שבת ה, ב. (31) שאין זו עמידה (רש"י).

ט. וכן³² מי שהיתה חבילתו על כתפו ורץ בה אפלו כל היום, אינו חייב עד שיעמד. והוא, שהיה רץ בה; אבל אם הלך מעט מעט - הרי זה פועק ומניח, ואסור³³. לפיכך, מי שקדש עליו היום וחבילתו על כתפו - רץ בה עד שיעמד לביתו וזרקקה שם פלאחר יד³⁴.

(32) שבת קנג, ב. (33) אבל מדרבנן אינו חייב, שהרי אף אם עמד כדי לתקן משאו פטור עד שיעמוד לנוח, כמבואר בהלכה ח'. (34) שלא בדרך זריקה, כגון מכתפיו ולאחוריו (רש"י) שהוא פטור (פי"ב הי"ג), אבל אם הניחה בדרך הנחה חייב, שאי אפשר שלא עמד קצת מבחוץ, ואם כן עשה עקירה והנחה (גמרא, שם).

י. עקר³⁵ החפץ מרשות הרבים, והלך בו פחות מארבע אמות ועמד, וחזר והלך פחות מארבע אמות ועמד, אפלו כל היום פלו - פטור³⁶. במה דברים אמורים? בשעמד לנוח; אבל אם עמד לתקן משאו - הרי זה כמחלה, וכשיעמד חוץ לארבע אמות - חייב. והוא, שיעמד חוץ לארבע אמות³⁷ לנוח; אבל אם יעמד לתקן משאו - עדין הוא כמחלה. ואינו חייב עד שיעמד לנוח חוץ לארבע אמות.

(35) שבת ה, ב. (36) ראה למעלה פי"ב הט"ו. (37) כמו בהלכה ח' במוציא מרשות לרשות.

יא. היה קנה או רמח וכיוצא בו מנח על הארץ, והגביה הקצה האחד, והיה הקצה השני מנח בארץ, והשליכו לפניו, וחזר והגביה הקצה השני שהיה מנח בארץ והשליכו לפניו על דרך זו, עד שהעביר החפץ במה מילין - פטור, לפי שלא עקר החפץ פלו מעל גבי הארץ³⁹. ואם⁴⁰ משך החפץ וגררו על הארץ מתחלת ארבע לסוף ארבע - חייב, שהמגלגל⁴¹ עוקר הוא⁴².

(38) שבת ח, ב. (39) ואף שזו הדרך להעבירם באופן כזה מפני שאינם קלים למשא, מכל-מקום פטור (תוספות). (40) שבת צא, ב. (41) בנוסח אחר: "שהמגרר" (מעשה רוקח). (42) ומגלגל חבית חייב שהוא כמגרר, אבל מגלגל תיבה מרובעת פטור, שאי אפשר שלא תהא נחה קצת (תוספות).

יב. עקר⁴³ החפץ מזוית זו להניחו בזוית אחרת, שנמצאת זו העקירה עקירה המתרת, ונמלה⁴⁵ בדרך והוציאו לרשות שניה⁴⁶ - פטור⁴⁷; מפני שלא היתה

(21) שבת ב, א: "פשט העני (העומד ברשות הרבים) את ידו (ובה חפץ) לפניו (לרשות היחיד), ונטל בעל הבית מתוכה - שניהם פטורים". (22) "כי העיקר אצלנו: כשהתחיל אדם מלאכה בשבת ולא גמר אותה, ובא אדם אחר וגמר אותה מלאכה, שניהם פטורים, לפי שהמלאכה נגמרת על ידי שניהם, ולא עשה אחד מהם מלאכה גמורה, וזה מה שאמרה הגמרא: "יחיד ועשה אותה חייב, שנים שעשו פטורים", והרמיה על זה מאמר ה"יתברך: "בעשותה" - העושה את כולה ולא העושה מקצתה" (רבינו בפירוש המשניות שם).

1 ו. במה דברים אמורים²³? כשהיתה ידו למעלה משלשה²⁴, אבל היתה ידו בתוך שלשה סמוך לארץ - הרי זה כמי שהניח בארץ, וחייב²⁵.

(23) שפטור אם נטל אחר מידו חפץ שהכניס לרשות אחרת. (24) אף שנכנסה ידו לרשות השניה והכניס את החפץ, אבל לא נעשתה הנחה. (25) שבת צב, א. חפץ הנמצא פחות משלשה טפחים לארץ, כמנח בארץ דומה.

4 ז. היה עומד באחת משתי רשויות אלו, ופשט חברו יד מרשות שניה, ונטל חפץ מיד זה העומד ברשות זו, והכניסו אצלו; או שהוציא חפץ מאצלו, והניח ביד זה העומד - זה העומד לא עשה פלו²⁷, שהרי נתן בידו²⁸ או נטל מידו; וחברו חייב, שהרי עקר והניח.

(26) שבת ב, א. (27) במשנה אמרו: פטור, ואף שבכל מקום שנאמר בדיני שבת "פטור", הכוונה פטור מעונש אבל אסור מדרבנן לעשות כן (למעלה פי"א ה"ג), כאן פטור ומותר כיון שאינו עושה כלום, אלא חבירו עשה את כל המלאכה - העקירה וההנחה (שבת ג). אולם מכל-מקום אסור לעשות כן, משום "לפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד) "שלאו זה כולל את מי שיעזור לעבירה או יסבב אותה, כי הוא יביא את האיש ההוא לעון, ובעזרתו הכשילו" (רבינו ב'ספר המצוות' מ"ל" רצט). (28) בנוסח אחר: שהרי חבירו נתן בידו (כ"ו התמינים).

10 ח. היה עומד באחת משתי רשויות אלו, ונתן חברו חפץ בידו או על גביו²⁹, ויצא באותו החפץ לרשות שניה, ועמד שם - חייב; מפני שעקירת גופו בחפץ שעליו - פעקירת חפץ מאותה רשות, ועמידתו באותו החפץ - כהנחת החפץ בקרקע שעמד בה. לפיכך³⁰, אם יצא בחפץ שבידו או על גביו ולא עמד ברשות שניה, אלא חזר ונכנס והוא בידו, אפלו יצא ונכנס כל היום פלו עד שייצא היום - פטור, לפי שעקר ולא הניח. ואפלו עמד לתקן המשאוי שעליו - עדין הוא פטור³¹, עד שיעמד לנוח.

(29) שבת ג, א: "הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאם לחוץ, אמר רבי: חייב, שעקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו הוא, ועשה הוא בעצמו עקירה והנחה שהיא מלאכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחד דמי וחייב, או כשני בני אדם דמי ופטור? (כלומר: כיון שחטפו בהילוכו, ולא הניח את החפץ להגיע למקומו, כאילו קיבלו אדם אחר הוא ופטור, או מכיון שהוא עשה עקירה והנחה - כאדם אחד הוא וחייב). בפירוש רבינו חננאל, מובא נוסח אחר: "כשני בני אדם דמי וחייב - כאילו עמד חבירו במקומו וקיבל, כך גם אם קיבלה בעצמו - או כאדם אחד הוא ופטור - שהוא כנותן מימינו לשמאלו שאף-על-פי שהעבירה ארבע אמות פטור": הבעיה לא נפטרה ונשארה ב"תיקון" ופסק רבינו שפטור, כי כך דרכו לפסוק בספיקות (מגיד-משנה).

טז. הזורק⁶⁰ מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים⁶¹ באמצע, אף-על-פי שיעבר החפץ באויר ורשות הרבים - פטור⁶². והוא, שיעבר למעלה משלשה טפחים; אבל אם עבר בפחות משלשה סמוך לארץ, ונח על גבי משהו, אף-על-פי שזעק או נתגלגל ויצא החפץ מרשות היחיד⁶⁴ לרשות היחיד אחרת - הרי הוא כמי שנשא עומד ברשות הרבים, ולפיכך חיב. וכן⁶⁵ הזורק מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע - פטור. ואם עבר החפץ בפחות משלשה סמוך לארץ, ונח על גבי משהו, אף-על-פי שחזר ונתגלגל ויצא לרשות הרבים השנייה - הרי הוא כמי שנשא עומד ברשות היחיד, ולפיכך חיב.

60 משנה, שבת צו, א. 61) בתוך עשרה טפחים, כי למעלה מזה פטור אף לרבי עקיבא (להלן הערה הבאה) שאינו אלא "מקום פטור" כמבואר להלן פי"ד ה"ז. 62) לדעת רבי עקיבא חיב, משום "קלוטה כמי (כמו) שהונחה דמיא (דומה)" - חפץ שנקלט באויר נחשב כאילו נח שם, ואם כן עשה עקירה ברשות היחיד והנחה ברשות הרבים, ושוב עקירה ברשות הרבים והנחה ברשות היחיד, ולפי זה חיב שתיים. אבל רבינו פסק כחכמים החולקים על רבי עקיבא ופטור. 63) הלכה למשה מסיני, שכל פחות משלושה טפחים - כ'לבוד' (מחובר) אל הקרקע ממש (ראה 'ספר המאור' - הוצאת 'ראשונים' בדף לב). 64) בנוסח אחר: "לרשות אחרת" (ויניציה). 65) שבת צו, א.

יז. המעביר⁶⁶ ארבע אמות ברשות הרבים⁶⁷ זו עם רשות הרבים השנייה - חיב; מפני שארבע אמות בשתי רשויות הרבים מצטרפים, מפני שלא נח החפץ ברשות שביניהן.

66 שבת צח, א. ושם נשנה הדין בזורק מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע - ארבע אמות חיב, כי רשויות מצטרפות, ורבינו השווה דין זה למעביר ארבע אמות. 67) למעלה משלושה טפחים. אבל למטה משלושה טפחים - הרי הוא כנח.

יח. המושיט⁶⁸ מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע - חיב. ואפילו הושיט למעלה מאויר רשות הרבים⁶⁹. שכן היתה עבודת הלויים במשכן:

1 עקירה ראשונה לך, ונמצאת פאן הנחה בלא
2 עקירה. וכן⁴⁸ העוקר חפץ והניחו על חברו פשהוא
3 מהלך, ובעת שירצה חברו לעמד נטלו מעל גבי
4 חברו - הרי זה פטור, שהרי יש פאן עקירה בלא
5 הנחה.

43) שבת ה, ב. 44) באותה רשות היחיד. 45) חזר מדעתו הראשונה. 46) לרשות הרבים. 47) "שלא היתה עקירה בכוונה להוציאן בחוץ במקום חיוב, אלא לזוית שאין בה חיוב" (רבינו חננאל). 48) שבת קנג, ב: "אמר רב פפא, כל שבגופו חיב חטאת (אילו עשה בעצמו המלאכה חיב עליה), בחבירו (אם עשה המלאכה עם חבירו ביחד) - פטור אבל אסור".

יג. הזורק⁴⁹ חפץ מרשות לרשות⁵⁰ או מתחלת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים, וקדם שיניח קלטו אחר בידו, או קלטו⁵¹ בלב, או נשרף - פטור, מפני שאין זו הנחה שנתפסן לה. לפיכך, אם נתפסן בשעת זריקה לך⁵² - חיב⁵³.

49) שבת קב, א. 50) אפילו תוך ארבע אמות. 51) שנעקר אחר ממקומו וקיבלה (רש"י), שאם האחר עומד במקומו וקיבלה, חיב הזורק שעשה מלאכה שלמה, כמבואר בהלכה טו. 52) שינוח בפי כלב או בפי כבשן. 53) ואף שצריך לנוח על גבי מקום ארבעה, כמבואר בהלכה א', כאן "מחשבתו עושה אותו למקום", ונחשב כאילו היה מקום ארבעה.

יד. הזורק⁵⁴ חפץ מרשות לרשות, והיה קשור בחבל וקצו בידו, אם יכול למשוך החפץ אצלו - פטור; שהרי אין פאן הנחה⁵⁵ גמורה, ונמצא כמי שזעק ולא הניח.

54) שבת קב, א. 55) אבל עקירה יש כאן (ראה לחם-משנה).

טו. הזורק⁵⁶ ונחה בתוך ידו של חברו: אם עמד חברו במקומו וקבלה - הזורק חיב⁵⁷, שהרי עקר והניח; ואם נעקר חברו ממקומו וקבלה - פטור⁵⁸. ורק, ורק הזורק עצמו אחר החפץ וקבלו בידו ברשות אחרת או חוץ לארבע אמות - פטור⁵⁹, כאלו נעקר אחר וקבלו. שאין ההנחה גמורה עד שיניח החפץ במקום שהיה לו לניח בו בשעת עקירה.

56) שבת ה, א. 57) "שאפילו לא נתכוון שתנוח ביד חבירו, מכיון שעל-ידי זריקתו סופה לנוח ביד חבירו העומד שם חיב, מפני שידו של אדם חשובה כארבעה על ארבעה, מה-שאינ-כן כשנעקר חבירו וקיבלה, שהיה סופה לנוח בארץ, ועל ידי עקירתו נחה בידו, הרי זו הנחה אחרת שנתחדשה אחר העקירה, ולכן פטור" (מעשה רוקח). 58) הזורק, שלא עשה הנחה רק עקירה, והשני עשה את ההנחה (רש"י). 59) "בעי רבי יוחנן: זרק חפץ ונעקר ממקומו וחזר וקיבלה, מהו? שני כחות באדם אחד - כאדם

וְנָחַת הַחֶפֶץ בְּסוֹף אַרְבַּע - חֵיב, שֶׁהָיָה נֶעֱשֶׂה כְּשֶׁעוֹר
הַמְּלָאכָה; וְנֶעֱשִׂית מַחֲשַׁבְתּוֹ, שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שְׁאִין זֶה
הַחֶפֶץ מַגִּיעַ לְסוֹף שְׁמוֹנָה עַד שֶׁיַּעֲבֹר עַל כָּל מְקוֹם
וּמְקוֹם מִכָּל הַשְּׁמוֹנָה⁸⁰. אֲבָל אִם נִתְּפֹן לְזִרְק אַרְבַּע,
וְנָחַת הַחֶפֶץ בְּסוֹף שְׁמֹנֶה - פְּטוּר; לְפִי שֶׁנָּח בְּמְקוֹם
שֶׁלֹא חָשַׁב שֶׁתַּעֲבֹר בּוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁתַּנּוּחַ. לְפִיכָּךְ⁸¹,
אִם חָשַׁב בְּעֵת זִרְקָה שֶׁיִּנָּח הַחֶפֶץ בְּכָל מְקוֹם
שֶׁיִּרְצֶה⁸² - חֵיב.

(79 שבת צז, ב. 80) לפנינו בגמרא (שבת שם): "פשיטא,
נתכוין לזרוק שמונה זורק ארבע, הרי כתב שם משמעון
[וחייב חטאת]". ולבסוף חזרה בה הגמרא מזה, ומקשה על
זה: "ומדקאמרת הרי כתב שם משמעון, מי דמי (האם זה
דומה?) התם כמה דלא כתיב שם לא מכתוב ליה שמעון
(שם בכתב שם משמעון, כל כמה שלא יכתוב שם
אי־אפשר לכתוב שמעון), הכא כמה דלא זריק ארבע לא
מיזדרקו ליה תמני (- כאן, כל כמה שלא נחה בארבעה
אמות, - האם אי אפשר לזרוק שמונה?). ולפי זה נדחה מה
שאמרו בתחילה, שפשוט הדבר שאם נתכוון לזרוק שמונה
וזרק ארבע שחייב, - והמסקנא היא שפטור. כן פירשו רבינו
חננאל ורש"י ר'תוספות' שם. אבל דעת הגאונים, שמה
שאמרו "מי דמי" - "ענינו בלשון שאלה ולא בלשון קושיא,
וביאורו: מה דמיון לשם משמעון וכו' התם כמה דלא כתב
שם לא כתוב שמעון, והכא נמי כמ[ה] דלא זריק ארבע לא
זריק תמני" ('מאירי') - כלומר אי־אפשר שתנוח בסוף
שמונה אלא אם כן עברה בתוך ארבע (רשב"א), וזו היא
דעת רבינו (רשב"א שם). (81 מכיון שהדבר תלוי
במחשבתו, ולא בזה אם עשה שיעור מלאכה שחייבים
עליה. (82 "וכיון שלא איכפת לו, הרי יש קיום מחשבה
בכל אופן" (רש"י).

כב. זרק⁸³ לתוך ארבע אמות, ונתגלגל חוץ לארבע
אמות - פטור⁸⁴. זרק חוץ לארבע אמות, ונתגלגל
לתוך ארבע אמות: אם נח על גבי משהו חוץ
לארבע אמות, ואחר כך נתגלגל ונכנס לתוך ארבע
אמות - חייב; ואם לא נח⁸⁵ כלל - הרי זה פטור.

(83 משנה, שבת ק, א. 84) "שהרי לא נתכוון לזריקה של
חייב" (רע"ב). ואין בזה "מלאכת מחשבת". (85) זוהי
דעת רבינו שצריך להיות נח ממש על גבי משהו, אבל רש"י
ושאר פוסקים סוברים שמספיק אם נתעכב באויר מעט על
ידי הרוח.

פרק ארבעה עשר

(1 לבאר מהות הרשויות אשר בהן תהיה הוצאה וההעתקה
מרשות לרשות, ולבאר גדיהן. ונמשך לזה בהכרח קצת
דינים לבאר איכות תולדתה מתולדות ההוצאה.

א. ארבע רשויות² לשבת³: רשות היחיד⁴, ורשות
הרבים⁵, וכרמלית⁶, ומקום פטור. אי זו היא רשות
הרבים? מדפירות⁷ ונעירות⁸ ושוקים ודרכים⁹
המפלישין¹⁰ להן. ובלבד שיהיה רחב הדרך שש

1 מושיטין⁷⁰ את הקרשים מעגלה לעגלה, ורשות
2 הרבים בין שתי העגלות, וכל עגלה ועגלה רשות
3 היחיד הוא.

(68 משנה, שבת צז, א. 69) למעלה מעשרה טפחים,
מדברי ה'תוספות' (שבת ד.) משמע שאין מושיט חייב אלא
למעלה מעשרה, כיון שלא מצאנו במשכן מושיט למטה
מעשרה, שעגלות הלויים היו גבוהות עשרה; אבל מדברי
רבינו "ואפילו למעלה מאויר רשות הרבים", נראה שכל-
שכן למטה מעשרה שהוא חייב. (70) ב'ירושלמי' (שבת
פי"א ה"ב): "רבי אחא בשם רבי מיישא. בלבד על ידי שנים
(מושיט חייב, דוקא כששנים מושיטים זה לזה, אבל אחד
המושיט ממקום למקום - פטור), בכל אתר את אמר (בכל
מקום אתה אומר) שנים שעשו פטורים, והכא את אמר
(וכאן אתה אומר) שנים שעשו חייבין? - שניי היא (כאן
שונה), שכך היתה עבודת הלויים באוהל מועד (שנים
מושיטים זה לזה, קרשים על העגלות)".

4 יט. במה⁷¹ דברים אמורים⁷²? פשהיו שתי רשויות
5 היחיד בארץ רשות הרבים, כמו שהעגלות מלהלכות
6 ברשות הרבים זו אחר זו; אבל אם היו שתי
7 הרשויות בשני צדי רשות הרבים - אף המושיט
8 מרשות היחיד זו לרשות היחיד שפנגדה פטור⁷³.

(71 משנה, שבת צז, א. 72) שחייב המושיט. (73) שלא
מצאנו במשכן הושטה מרשות היחיד לרשות היחיד, ורשות
הרבים ברוחב מפסיק ביניהם (ראה רש"י בשבת צו.).

9 כ. שכח⁷⁴ ופשט ידו והיא מלאה פרות, והוציאה
10 מחצר זו להכניסה לחצר שבצדה, ונזפר קדם
11 שיכניס, והרי ידו תלויה באויר רשות הרבים⁷⁵ -
12 מתר⁷⁶ להחזירה אליו לחצר; אבל להכניסה לאותה
13 החצר השניה - אסור, כדי שלא יעשה מחשבתו
14 שחשב בפשעת שנגזה⁷⁷. ואם הוציא ידו⁷⁸ במזיד -
15 הרי זה אסור להחזירה אצלו, אלא קנסו אותו
16 שתהא ידו תלויה עד שתחשף.

(74 שבת ג, ב. 75) תוך עשרה טפחים, כי למעלה מעשרה
אין אויר רשות הרבים רק מקום פטור, כמבואר בפ"ד ה"ז.
(76) אף שעשה איסור עקירה ברשות היחיד להוציא לרשות
הרבים, בכל זאת לא קנסוהו חכמים - כיון שבשוגג עשה.
(77) אבל אם בתחילה חשב להוציא לרשות הרבים, מותר
להכניס לחצר אחרת, שהרי לא נעשתה מחשבתו ('מגן
אברהם'). ולדעת רש"י אסור, כיון שעל-כל-פנים נתקיימה
מחשבתו בזה שרצה לפנות החפץ מחצרו. (78) לדעת
הרמב"ן והרשב"א מדובר כאן שהוציא ידו מערב שבת,
שאפילו אם ישליך הפירות מייד לא יבוא לידי חילול שבת,
לכן קנסוהו רבנן. אבל אם הוציאו בשבת לא קנסוהו רבנן,
שמא על-ידי-זה יבוא לידי חיוב חטאת, שישליך הפירות
מייד, כמבואר למעלה בפ"ט ה"ה שאם הדביק פת בתנור,
התירו לו לרדותה שלא יבוא לידי איסור.

17 כא. המתפנן⁷⁹ לזרק שמונה אמות ברשות הרבים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לעגלה, ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד. הם הורידו את הקרשים מהעגלה לקרקע, ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים", וכן אזהרת התורה (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", פירשו (עירובין יז:): אל יצא איש עם הכלי בידו ללקוט את המן משום איסור הוצאה, וכן מה שכתוב (שמות לו, ו) "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר, איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא", פירשו (שבת צו:): מכאן לאיסור הוצאה בשבת מן התורה, שאמר משה לישראל שלא יוציאו מבינם להביא למשכן, וכן אמרו חז"ל (שבת צו:): כי "מקושש עצים ביום השבת" (במדבר טו, לב) היה "מעביר ארבע אמות ברשות הרבים", מכל זה נראה שהמדבר היה רשות הרבים בזמן שישראל היו שרויין בו, וראה ב'פרי מגדים' (או"ח סי' שמה). [ונראה שהכוונה בכל אלה למחנה לויה שלא היו מחנות ישראל סדורים בו והוא רשות הרבים לכל הדעות, וכן מפורש בשבת שם: "ומחנה לויה רשות הרבים"]. (9) בנוסח אחר: "מדברות ויערים ושדות ודרכים המפולשין" (כ"י התימנים). ובנוסח אחר: "מדברות ושדות וכרמים ויערות ושוקים ודרכים המפולשים להן" (מעשה רוקח) "ואין היער דומה לים ובקעה שדינים ככרמלית, שהים אין תשמישו נוח כיער, והבקעה והאצטוונת וקן זוויות שהן גם כן כרמלית, אף-על-פי שיש רשות לרבים להכנס לתוכן, אין להם צורך בהן כיער שהכל צריכים לעצים, ולהם דרך עליו כמדבר" (כסף-משנה). (10) רבי אברהם בן הרמב"ם ענה לשואל על הלכה זו: "השווקים הן הדרכים אלא שהרחיב בדברים", ודין אחד לשניהם (תשובות ר"א בן הרמב"ם סי' קיא הוצאת פריימן). (11) פתוחים משני עבריהם שאפשר לעבור בהם. (12) משנה בבא-בבא צט, ב. ובגמרא שבת צט, א למדו ממלאכת המשכן: שתי עגלות היו הולכות זו בצד זו, ורוחב כל עגלה חמש אמות. ובין עגלה לעגלה רוחב כמלא עגלה הרי ט"ו, ועוד אמה רווח לבן לוי ההולך אחרי העגלה וביניהן לסדר את הקרשים שעליהן, הרי ביחד ט"ז אמה. ויש אומרים שחוף מהתנאי, של שש עשרה אמה רוחב, יש עוד תנאי שיהיו ששים רבוא (ר"ש מאות אלה) בוקעים בו (רש"י ו'הלכות גדולות' ו'תוספות' שבת ו:). ולדעת הרמב"ם שמדבר בזמן הזה הוא רשות הרבים (למעלה הערה ז) - על כרחנו שהתנאי הנזכר אינו תנאי. ובאמת לא הוזכר דבר זה בשום מקום בתלמוד (רמב"ן בעירובין נט.). [וראה ב'הפרדס' האמריקאי שנה כז חוברת ו' שיש מקור לתנאי זה לפי קטע חדש בגמרא שבת ו. שנשמר בכתב-יד רומי, והיה גם בגליון כתב-יד מינכן, והובא ב'מאירי' שם וב'ראבי"ה סי' ר"א עמוד 276]. (13) כל אמה היא ששה טפחים (להלן פרק יז הלכה לו). (14) שבת ה, א: "המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה - פטור, שאינו דומה לדגלי מדבר". (15) שמותר לטלטל בתוכו, והמכניס והמוציא מתוכו לרשות הרבים - חייב. (16) שבת ו, א. (17) מיל הוא אלפים אמה. (18) עירובין ו, ב: "אמר רבי יוחנן, ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה, חייבין עליה משום רשות הרבים", הרי שרשות הרבים גמורה נעשית רשות היחיד על-ידי-זה שדלתותיה ננעלות בלילה. ומה שאמרו (עירובין קא.) שירושלים היא

1 עֶשְׂרֵה¹¹ אֲמָה¹², וְלֹא¹³ יִהְיֶה עָלֶיךָ תִּקְרָה. וְאִי זֶה
2 רְשׁוּת הַיְּחִיד¹⁴? תֵּל¹⁵ שְׁגֹבֹה עֶשְׂרֵה טַפְחִים וְרֹחֵב
3 אֲרֻבָּעָה טַפְחִים עַל אֲרֻבָּעָה טַפְחִים אוֹ יֵתֵר עַל כֵּן.
4 וְכֵן חֲרִיץ שֶׁהוּא עֹמֵק עֶשְׂרֵה וְרֹחֵב אֲרֻבָּעָה עַל
5 אֲרֻבָּעָה אוֹ יֵתֵר עַל כֵּן. וְכֵן מְקוֹם שֶׁהוּא מְקַף אֲרֻבָּע
6 מַחְצוֹת, גִּבֵּהֶן עֶשְׂרֵה וּבִינֵיהֶן אֲרֻבָּעָה עַל אֲרֻבָּעָה אוֹ
7 יֵתֵר עַל כֵּן, אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ כַּמָּה מִלִּיץ¹⁶, אִם הֵקֵף
8 לְדִירָה, כְּגוֹן מְדִינָה הַמְּקַפֶּת חוֹמָה שְׂדֵלְתוֹתֶיהָ
9 נִנְעָלוֹת בְּלִילָה¹⁷, וּמְבֹאוֹת¹⁸ שֵׁשׁ לֶהָן שְׁלֹשָׁה
10 כְּתָלִים וְלֹחֵי בְרוֹחַ רְבִיעִית, וְכֵן חֲצֵר וְדִיר¹⁹ וְסֶהַר²⁰
11 שֶׁהֻקְפוּ לְדִירָה²¹ - כֵּלָן רְשׁוּת הַיְּחִיד גְּמוּרָה²² הֵן.

(2) שבת ו, א. (3) להלן (פט"ז ה"א) מביא רבינו: "מקום שלא הוקף לדירה אלא שיהיה תשמישו לאויר, כגון גינות ופרדסים, אם היה בו יתר על בית סאתים הרי הוא כרשות היחיד, לחייב המוציא והזורק ממנו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו, ואסור לטלטל בו אלא בארבע אמות ככרמלית" אין זו רשות בפני עצמה שנמנה חמש רשויות לשבת, משום שהיא באמת רשות היחיד, אלא שלענין טלטול - דינה ככרמלית, והרי היא נכללת ברה"י וכרמלית ('תוספות' שם). (4) "שינויי המקומות בידי שבת" (רבינו בפירוש המשניות). (5) "מקום שאין דורכים בו רבים" (שם). (6) "מקום מעבר לרבים, וכל העם דורכים שם". (7) "מקום אשר לא נשלמו בו לא תנאי רשות הרבים ולא תנאי רשות היחיד. ואמיתית השם כארמלית - כאלמנה זו שאינה בתולה ולא בעולת בעל" (רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שבת ג:): פירש: "לשון (ישעיה י, יח) יערו וכרמלו, שאינו לא הילוך תמיד לרבים ולא תשמיש רשות היחיד", וב'ירושלמי' (שבת פ"א ה"א): "תני רבי חייא כרמל - רך מלא, אינו לא לח ולא יבש אלא בינוני" - כרמל הכתוב בתורה (ויקרא ב, יד), אינו לח ולא יבש לגמרי, אלא כשמואלים אותו ביד הוא מתרכך, וכך "כרמלית אינה רשות היחיד ולא רשות הרבים". (8) על יסוד ברייתא בגמרא (שבת ו). שמדבר הוא כרשות הרבים, אולם בגמרא שם מובאה גם ברייתא אחרת שהמדבר הוא ככרמלית, ואמר אביי: "לא קשיא (אין קושיא מברייא אחת על השניה); כאן בזמן שישראל שרויין במדבר (חשוב רשות הרבים, שהרי רבים הולכים בו. רש"י). כאן בזמן הזה" (אינו מקום הילוך לרבים, שהולכי מדברות אין שכיחים בו, ודינו ככרמלית. רש"י). המפרשים תמחו על רבינו הפוסק שמדבר הוא רשות הרבים גם בזמנו, ופירש רבי אברהם בן הרמב"ם באופן אחר את הגמרא, כי בזמן שישראל היו חונים במדבר, ומחנותיהם סדורים בו (ומוקפים ענני כבוד), היה דינו ככרמלית - כבקעה ושדה, אבל בזמן הזה שאין ישראל דרים בו אלא כל מי שירצה הולך ועובר בתוכו, דינו כרשות הרבים, וזה הוא טעמו של רבינו (כסף-משנה). אבל מבארי הרמב"ם תמחו על טעם זה. כי איך אפשר לומר שבזמן שהיו ישראל במדבר לא היה מחנה ישראל רשות הרבים, הלא עיקר איסור הוצאה והכנסה וזריקה והושטה אנו למדים ממלאכת המשכן שהיתה במדבר (ראה שבת מט: וצו:): "הם העלו (במשכן) את הקרשים מקרקע

מארבעה ולמעלה משלשה, נקראת מקום פטור. (40) משנה, עירובין צד, א: "חצר שנפרצה לרשות הרבים (מרוח אחת), אמרו חכמים, מתוכה לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכה, פטור - מפני שהיא ככרמלית" (הגר"א). ודעת מפרשים אחרים, שמן התורה יש לה דין רשות היחיד, והזורק לתוכה חייב (מגיד-משנה). (41) "כל מקום שהוא רשות הרבים לענין שבת, כך הוא רשות הרבים לענין טומאה, אבל הבקעה המוקפת גדר בימות הגשמים, רשות היחיד לשבת ולטומאה. ואם לא היתה מוקפת, הרי היא רשות היחיד לטומאה בלבד" (רבינו בהל' אבות הטומאה פ"כ ה"א, ו).

ה. אִוִּיר⁴² הַכְרַמְלִית - הִרִי הוּא כְּכַרְמְלִית עַד עֲשָׂרָה טֶפָחִים, וּלְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרָה טֶפָחִים כְּכַרְמְלִית הִרִי הוּא מְקוֹם פָּטוּר. לְפִיכָךְ⁴³, מֵעַל⁴⁴ פְּנֵי הַמַּיִם שְׂפִימִים וְשִׁבְנֵהֶרֶת: עַד עֲשָׂרָה טֶפָחִים - כְּכַרְמְלִית, וּלְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרָה טֶפָחִים - מְקוֹם פָּטוּר. אֲבָל כָּל הָעֵמֶק⁴⁵ הַמְּלֵאָה מַיִם, הִרִי הוּא כְּקָרְקַע עֶבֶה.

(42) שבת ז, ב. (43) שבת ק, ב. (44) שאין מודדים עשרה טפחים מקרקעית הים אלא מפני המים ולמעלה (ראה 'תשובות הרמב"ם' פריימן סי' סז). (45) אפילו עמוק מאה אמה ואינו רחב ארבעה, שהוא בטל לגבי כרמלית.

ו. בּוֹר שְׂכַכְרְמְלִית - הִרִי הוּא כְּכַרְמְלִית, אֲפִלּוּ עֵמֶק מֵאָה אָמָה, אִם אֵין⁴⁶ בּוֹ אֲרַבְעָה⁴⁷. רְשׁוּת הָרִבִּים שֶׁהִתְהַ עֲלֶיהָ תִּקְרָה⁴⁸, אוֹ שְׁאִין בְּרַחֲבָה שֵׁשׁ עֲשָׂרָה אָמָה - הִרִי הוּא כְּכַרְמְלִית. אֲצִטְבֵּא⁴⁹ שְׂפִינ⁵⁰ הָעֵמּוּדִים הָעוֹמְדִים בְּרְשׁוּת הָרִבִּים⁵¹ - הִרִי הוּא כְּכַרְמְלִית. וְצִדֵּי⁵² רְשׁוּת הָרִבִּים⁵³ - כְּכַרְמְלִית. אֲבָל בֵּין הָעֵמּוּדִים, הוֹאִיל וְרִבִּים דּוֹרְסִין בִּיגִיהֶן⁵⁴ - הִרִי הֵן רְשׁוּת הָרִבִּים.

(46) בנוסח ההלכה שלפני הראב"ד, היה כתוב "אפילו יש בו ארבעה", לכן תמה על רבינו, שכיון שיש בו רוחב ארבעה ועמוק יותר מעשרה, הרי זה רשות היחיד ולא כרמלית, כמבואר בהלכה א. אבל בנוסח שלפנינו "אם אין בו ד'" ולכן דינו ככרמלית, ולא נחשב למקום פטור כיון שהוא יותר מעשר, שהרי אין כרמלית רק עד עשר, שאנו אומרים: "מצא מין את מינו וניעור" (כיון שהבור נמצא בכרמלית, דינו ככרמלית), ראה להלן בפ"ז הי"א. וב'תשובות הרמב"ם' (פריימן, סי' יט) לחכמי לוגיל כתב רבינו על הלכה זו: "יראה לי מדבריכם, שיש בספר שלכם חסרון דברים, וזה נוסח הספר: בור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית אפילו עמוק מאה אמה אם אין בו ארבעה, הואיל ולא חלק רשות לעצמו הרי הוא ככרמלית". ובאותה תשובה נמסר גם המקור להלכה זו בעירובין לב: "נתנו בבור (לעירוב אפילו עמוק מאה אמה - עירוב עירוב". ובגמרא לד: מעמידים את המשנה בבור שבכרמלית שדינו בכרמלית. (47) בנוסח אחר: אפילו עמוק מאה אמה ורחב מאה אמה ('מעשה רוקח'). (48) שבת צח, א. (וראה תשובות הרמב"ם סי' סט עמ' 71). (49) בנין אבנים על ידי הקיר כעין ספסל לשבת עליו. (50) שבת ז, א. שאי-אפשר

כרמלית ואסור לטלטל בה - אינו סותר למה שכתב רבינו כאן "שמדינה המוקפת שדלתותיה ננעלות בלילה - היא רשות היחיד גמורה", שכיון שישנם הרבה דיורים בעיר לא תהא אלא חצר שצריכה עירובי חצרות, וכל זמן שלא עירבו אותה - אסור לטלטל בה ככרמלית, וכן פירש רש"י בעירובין קא. (כסף-משנה). (19) ראה להלן בתחילת פרק יז. (20) מקום שמירה לעדר הצאן. (21) רחבה מוקפת גדר שבעיר, המשמשת כעין גדרה לצאן. (22) אבל אם לא הוקפו לדירה, אף שהם רשות היחיד - אסור לטלטל בתוכם מחוץ לארבע אמות (להלן בפט"ז ה"א).

ב. אֲפִלּוּ²³ כָּלִים, כְּגוֹן סְפִינָה אוֹ מִגְדָּל²⁴ שֶׁל עֵץ וְכוּרֶת²⁵ וְכִיּוֹצֵא²⁶ בָּהֶן²⁷, אִם יֵשׁ בָּהֶן אֲרַבְעָה²⁸ עַל אֲרַבְעָה²⁹ בְּגָבֵה עֲשָׂרָה אוֹ יֵתֵר עַל זֶה - הִרִי הֵן³⁰ רְשׁוּת הַיְּחִיד גְּמוּרָה.

(23) שמותר גם לטלטל בכולם. (24) שבת ק, ב. (25) עירובין לד, א. (26) שבת ח, א. משכן דבורים לעשיית דבש. (27) כלים מרובעים כספינה ומגדל, ועגולים ככוורת. (28) אפילו עומדים ברשות הרבים. (29) בכוורת שהיא עגולה, צריך להיות בחללה חמשה טפחים וג' חומשי טפה, שאז אפשר לרבע מחללה ד' על ד' (שבת ח); ראה למעלה פ"ב הי"ח. (30) בין בתוכה בין על גבה עד הרקיע כשאר רשות היחיד (או"ח סי' שמה).

ג. עֵבֶי³¹ הַתְּתִילִים שֶׁל רְשׁוּת הַיְּחִיד - כְּרְשׁוּת הַיְּחִיד; לְאַחֲרֵים עוֹשֶׂה מַחְצָה, לְעֲצָמוֹ לֹא כָּל-שֹׁפֵן. אִוִּיר³² רְשׁוּת הַיְּחִיד - כְּרְשׁוּת הַיְּחִיד, עַד לְרָקִיעַ. אֲבָל³³ אִוִּיר רְשׁוּת הָרִבִּים אֵינוֹ כְּרְשׁוּת הָרִבִּים אֲלָא עַד עֲשָׂרָה טֶפָחִים, וּלְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרָה טֶפָחִים בְּכַרְמְלִית. הָרִבִּים, מְקוֹם פָּטוּר הוּא³⁴.

(31) שבת צט, ב. (32) שבת ז, א. נעץ קנה ברשות היחיד גבוה מאה אמה, וזרק מרשות הרבים ונח על גביו - חייב. (33) משנה, שבת ק, א. (34) ומותר להשתמש שם.

ד. אִי זֶה הִיא³⁵ כְּכַרְמְלִית³⁶? תֵּל שֵׁשׁ בּוֹ אֲרַבְעָה³⁷ עַל אֲרַבְעָה אוֹ יֵתֵר עַל כֵּן וְגָבֵהוּ מִשְׁלֹשָׁה וְעַד עֲשָׂרָה³⁸. שֶׁהַכְרַמְלִית אֵינָה תּוֹפְשֶׁת אֲלָא עַד עֲשָׂרָה, וְאֵינָה רֹחֶב פָּחוֹת³⁹ מֵאֲרַבְעָה עַל אֲרַבְעָה. וְכֵן חֲרִיץ שֵׁשׁ בּוֹ אֲרַבְעָה עַל אֲרַבְעָה אוֹ יֵתֵר עַל כֵּן וְעַמֶּק מִשְׁלֹשָׁה עַד עֲשָׂרָה. וְכֵן מְקוֹם שֶׁהָקָף בְּאַרְבַּע מַחְצוֹת. גָּבֵהֶן מִשְׁלֹשָׁה וְעַד עֲשָׂרָה וְכִיּוֹנֵהֶן אֲרַבְעָה עַל אֲרַבְעָה אוֹ יֵתֵר עַל כֵּן. וְכֵן קֶרֶן זֵוִית הַסְּמוּכָה לְרְשׁוּת הָרִבִּים, וְהוּא הַמְּקוֹם שֶׁמֶקֶף⁴⁰ שְׁלֹשׁ מַחְצוֹת וְהָרוּחַ הַרְבִּיעִית רְשׁוּת הָרִבִּים, כְּגוֹן מְבוֹי שְׁאִין לוֹ לְחִי אוֹ קוֹרָה בְּרוּחַ רְבִיעִית. וְכֵן⁴¹ הַיָּמִים וְהַבְּקָעָה, בֵּין בִּימֹת הַחֲמָה בֵּין בִּימֹת הַגְּשָׁמִים - כָּל אֵלוֹ כְּכַרְמְלִית הֵן.

(35) שבת ו, א. (36) שמדרבנן אסור לטלטל בתוכה ולהכניס ולהוציא לרשות אחרת, ראה בה"א. (37) טפחים. (38) שאם היא גבוהה עשרה ורחבה ארבעה - יש לה דין רשות היחיד, כמבואר בה"א. (39) שאם היא פחותה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ סֵלֶם קְבוּעַ⁷³ לְהִתִּירוֹ. עֲמוּד⁷⁴ בְּרִשּׁוֹת
הַרְבִּים גְּבוּהָ עֲשֶׂה וְרָחֵב אֲרֻבָּה - הָרִי זֶה רִשּׁוֹת
הַיַּחֲדִיד. נֶעֱצַן בְּגִבְהָ⁷⁵ יָתֵד כָּל שְׁהוּא, אֶפְלוֹ אֵינָה
גְּבוּהָ⁷⁶ שְׁלֹשָׁה, הוֹאִיל וְרֵאיוֹ לְתֻלוֹת בִּיתָד
וְלִהְשֹׁתָם⁷⁷ בּוֹ - הָרִי זֶה מְמַעֵט וְנַעֲשֶׂה פְּרָמְלִית.
וְאֵין מוֹדִיִּין לוֹ אֶלָּא מִן הַיָּתֵד וְלִמְעָלָה. וְאֶפְלוֹ
מְלֵאָהּ כְּלוֹ⁷⁷ יָתֵדוֹת - הָרִי זֶה מְמַעֵט גְּבוּהָ, שְׁהָרִי
תוֹלִין בְּאוֹתָן הַיָּתֵדוֹת וּמִשְׁתַּמְשִׁים בָּהֶן.

(71) עירובין פד, ב. (72) משתמשים בו. ולפיכך נראה
כרשות הרבים. (73) בין לחול בין לשבת, ובזה סילק את
הרבים ממנו, ונעשה הגג מיוחד לו (רשב"א). (74) עירובין
עח, א. (75) כלומר, לצידו למטה לארץ (בניגוד לרש"י
והראב"ד שפירשו נעץ בו בראשו, כלומר על גביו).
(76) כגירסת רבינו חננאל שם: "רב אשי אמר, אע"פ שאינה
גבוה ג' אפשר [דחלין] ביה מידי", ועיין 'מגיד משנה'.
(77) כלומר, למטה לארץ ואינם גבוהים שלשה (מגיד-משנה,
ועיין לחם-משנה).

י. חור⁷⁸ רִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד⁷⁹ - הָרִי הֵן בְּרִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד.
אֲבָל חוֹרֵי רִשּׁוֹת הַרְבִּים⁸⁰ - אֵינָם בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים,
אֶלָּא הָרִי הֵן כְּפִי מִדָּתָן. כִּיצַד? חוֹר בְּצַד רִשּׁוֹת
הַרְבִּים: אִם יֵשׁ בּוֹ אֲרֻבָּה עַל אֲרֻבָּה עֲשֶׂה
- הָרִי הוּא רִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד; וְאִם אֵין גְּבוּהָ עֲשֶׂה -
הָרִי זֶה פְּרָמְלִית; וְאִם אֵין בּוֹ אֲרֻבָּה עַל אֲרֻבָּה -
הָרִי זֶה מְקוֹם פְּטוּר. וְהוּא, שְׁגִבּוּהָ שְׁלֹשָׁה; שְׁכָל
הַפְּחוֹת מְשֻׁלָּשָׁה - הָרִי הוּא כְּאֶרְצָן⁸².

(78) שבת ז, ב. (79) חורים שבכותל לצד רשות היחיד, או
שהם מפולשים מעבר לעבר. (80) חורים שבכותל לצד
רשות הרבים ואינם מפולשים לפנים. (81) וחורי כרמלית
נידונים ג"כ כפי מדתם (רשב"א). (82) ונקרא לכבוד.

יא. רִשּׁוֹת⁸³ הַיַּחֲדִיד וּמְקוֹם פְּטוּר - מִתֵּר לְטַלֵּט
בְּכֻלָּן. אֶפְלוֹ הִיָּה אֲרָץ כָּל אֶחָת מִשְׁתִּיתָן בְּמָה מִלִּין
- מְטַלֵּט בְּכֻלָּה. אֲבָל רִשּׁוֹת הַרְבִּים וְהַפְּרָמְלִית -
אֵין מְטַלֵּט לִין בָּהֶן אֶלָּא בְּאֲרֻבָּע אַמּוֹת. וְאִם הָעֵבִיר
אוֹ הוֹשִׁיט אוֹ זֶרֶק חוּץ לְאֲרֻבָּע אַמּוֹת: בְּרִשּׁוֹת
הַרְבִּים - חֵיב, וּבְכֻרְמִלִית - פְּטוּר⁸⁴. שְׁאִסוּר
הַפְּרָמְלִית מִדְּבָרֶיהָ, מִפְּנֵי שְׁהִיא דוּמָה⁸⁵ לְרִשּׁוֹת
הַרְבִּים, שְׁמָא תִּתְחַלֵּף בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים. לְפִיכָךְ, אִם
לֹא הִיָּה צָרִיף לְגוֹף הַהוֹצָאָה, כְּגוֹן⁸⁶ שְׁהָעֵבִיר קוֹץ
בְּכֻרְמִלִית כְּדִי שְׁלֹא יִזְקוּ בּוֹ רַבִּים - הָרִי זֶה מִתֵּר,
וְאֶפְלוֹ הָעֵבִיר בְּמָה אַמּוֹת. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(83) שבת ז, א. (84) ובפירושו המשניות כותב רבינו: "ומי
שיוציא מאחד מהם לכרמלית, או משם לאחד מהם, יתחייב
מלקות אם הוא מזיד, ואם הוא שוגג פטור מכלום" (שבת
פ"א מ"א); וכתב על זה בתוספות יום טוב' (שבת פ"א):
"ואל תטעה ותחשוב שרוצה לומר מלקות ארבעים
שבתורה, אלא מכת מדרות מדרבנן (ראה בפ"א ה"ג), ורגיל

ללכת שם ברווח. (51) "שהיו עמודים ברחבה, ותולים
בהם הסוחרים את סחורותיהם, וגם אצטבאות היו לפניהם
לשבת שם" (רש"י). (52) (עירובין צד). (53) בית הסמוך
לרה"ר שכתליו בולטים ומעכבים את בני רשות הרבים
להלך שם תדיר. (54) "אף-על-פי שאין בין עמוד לעמוד
ט"ז אמה - נחשב רשות הרבים, כיון שרבים הולכים שם,
ומחוץ לבין העמודים רחב ט"ז אמה" (תוספות').

ז. אֵי זֶהוּ⁵⁵ מְקוֹם פְּטוּר? מְקוֹם שֵׁישׁ בּוֹ פְּחוֹת
מְאֲרֻבָּה⁵⁶ עַל אֲרֻבָּה וְגִבְהוֹ שְׁלֹשָׁה עַד לְרָקִיעַ,
שְׁכָל פְּחוֹת מְשֻׁלָּשָׁה⁵⁷ הָרִי הוּא כְּאֶרְצָן. אֶפְלוֹ⁵⁸
קוֹצִים⁵⁹ וּבְרָקָנִים⁶⁰ אוֹ גִלְלִים⁶¹ בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, גְּבִהֵן
שְׁלֹשָׁה וְאֵין רָחֵב אֲרֻבָּה עַל אֲרֻבָּה - הָרִי הֵן
מְקוֹם פְּטוּר. וְכֵן חֲרִיץ שְׁאֵין בּוֹ אֲרֻבָּה עַל
אֲרֻבָּה⁶² וְעִמְקוֹ מְשֻׁלָּשָׁה עַד הַתְּהוֹם. וְכֵן מְקוֹם
הַמִּקֵּף שְׁאֵין בּוֹ אֲרֻבָּה עַל אֲרֻבָּה, אֶפְלוֹ הִיָּה אֲרָכוֹ
אֶלְף מִיל וְרָחֵבוֹ אֲרֻבָּה פְּחוֹת שְׁעוֹרָה, וְגִבְהוֹ
מְשֻׁלָּשָׁה וְלִמְעָלָה - הָרִי זֶה מְקוֹם פְּטוּר. וְכֵן אֲוִיר
רִשּׁוֹת הַרְבִּים⁶³ אוֹ אֲוִיר פְּרָמְלִית⁶⁴ לְמַעַל מַעֲשֶׂה
- הָרִי הוּא מְקוֹם פְּטוּר⁶⁵.

(55) שבת ו, א. (56) רוחב, ואפילו ארוך מאה אמה,
שצריכים ארבעה על ארבעה מרובעים ('מגן אברהם').
(57) פחות משלשה הרי הוא כלבוד (מחובר לקרקע) - הלכה
למשה מסיני. (58) כלומר, אפילו אלה הדוקרים או
המאוסים אינם מקום פטור אלא אם יש בגובהם שלשה
טפחים. (59) שבת ז, א. (60) שיח מלא עקצים (שופטים
ח, ז). (61) צואת בקר. (62) שאם היה בו ארבעה נחשב
לרשות היחיד. (63) משנה, שבת ק, א. (64) שבת, ז, ב.
(65) אולם אין מציאות למקום פטור רק ברשות הרבים או
בכרמלית, אבל ברשות היחיד אין דין מקום פטור, כיון
שרשות היחיד עולה עד לרקיע וממלאה את כל החלל
(מגיד-משנה).

ח. מְקוֹם⁶⁶ שֵׁישׁ בְּגִבְהוֹ תִּשְׁעָה טַפְחִים מְצַמְצָמִים,
לֹא פְּחוֹת וְלֹא יָתֵר, בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים - הָרִי הוּא
בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים. וְאֵין מְשֻׁגְּיחִין⁶⁷ עַל מִדַּת אֲרָכוֹ וּמִדַּת
רָחֵבוֹ, בֵּין רָחֵב בֵּין קָצֵר, מִפְּנֵי שְׁרִבִּים מְכַתְּפִין⁶⁸
עָלֵיוֹ⁶⁹. אֲבָל אִם הִיָּה יָתֵר עַל תִּשְׁעָה אוֹ פְּחוֹת: אִם
הִיָּה בּוֹ אֲרֻבָּה עַל אֲרֻבָּה אוֹ יָתֵר - הָרִי הוּא
בְּרָמְלִית, וְאִם אֵין בּוֹ אֲרֻבָּה עַל אֲרֻבָּה - הָרִי הוּא
מְקוֹם פְּטוּר⁷⁰.

(66) שבת ח, א. (67) זוהי גם דעת רש"י, אבל דעת
הראב"ד שרק אז נחשב לרה"ר אם רחב ארבעה.
(68) עומדים ונסמכים שם לתקן את המשא שעל כתפיהם.
(69) וכיון שצורך בו לרבים, רשות הרבים הוא בין רחב בין
קצר (רש"י). (70) ואם היה גבוה עשרה ורחב ארבעה, הוא
רשות היחיד.

ט. גִּגְיִי הַסְמוּךְ לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים בְּתוֹף עֲשֶׂה טַפְחִים
- הוֹאִיל וְרַבִּים מְכַתְּפִין עָלָיו⁷², אִסוּר לְטַלֵּט בָּגָג

טז. עמוד⁹⁵ בְּרִשְׁוֹת הָרִבִּים גְּבוּהָ עֲשֶׂה וְרֹחֵב
 אֲרֻבָּה, וְאֵין בְּעֶקְרוֹ⁹⁶ אֲרֻבָּה, וְיִשׁ⁹⁷ בְּגִבְהָ⁹⁸ הַקָּצֵר
 שְׁלֹשָׁה - הָרִי הוּא רִשְׁוֹת הַיְחִיד, וְאִם זֶרֶק
 מִרִּשְׁוֹת הָרִבִּים וְנָח עַל גְּבִי - חֵיב. תל⁹⁹ הַמַּתְלָקֵט¹⁰⁰
 גְּבוּהָ עֲשֶׂה טַפְחִים מִתּוֹךְ אֲרֻבָּע אַמּוֹת¹⁰¹ - הָרִי
 הוּא רִשְׁוֹת הַיְחִיד, וְאִם זֶרֶק מִרִּשְׁוֹת הָרִבִּים וְנָח עַל
 גְּבִי - חֵיב.

(95 שבת קא, א. 96) בחלקו הנוגע בארץ. (97) בדפוס
 שונצינו, הנוסח: "ואין". (98) בגמרא שם: "ויש בקצר
 שלו שלשה", ופירש רש"י: "יש בו גובה שלשה". וזהו
 החידוש שאף-על-פי שאין לומר כאן "לבד" ממקום שכלה
 רחבו לקרקע, בכל זאת הוא רשות היחיד מפני שאנו
 אומרים גוד אחת מחיצתא (משוך והוריד המחיצה למטה.
 מתוך דברי רש"י שם). ולפי זה, אם אין בגובה הקצר
 שלשה, בוודאי הוא רשות היחיד מפני שאומרים בו 'לבד'.
 ויש מפרשים "יש בקצר שלו שלשה" היינו שיש בעובי
 הקצר שלשה (תוספות). ולפי זה, דברי הגמרא הם
 בדווקא, שאם אין שם שלשה לא אומרים בו 'גוד אחת'.
 (99 שבת ק, א. 100) שהוא במדרון והולך ומתלקט מעט
 מעט עד שמגביה עשרה מתוך ד' אמות. הרי הוא כאילו
 זקוף כולו והוא רשות היחיד במקום גבהו, ואם זרק מרשות
 הרבים ונח על גביו - חייב (רש"י). (101) אבל אם היה
 הגובה עשרה מתוך חמש אמות, הרי הוא כרשות הרבים,
 שהרי אפשר להלך שם (רש"י).

יז. נַעֲצֵץ¹⁰² קָנָה בְּרִשְׁוֹת הַיְחִיד, אֶפְלוּ גְבוּהָ מֵאָה
 אַמָּה, וְזֶרֶק מִרִּשְׁוֹת הָרִבִּים וְנָח עַל גְּבִי - חֵיב¹⁰³,
 שְׁרִשְׁוֹת הַיְחִיד עוֹלָה עַד לְרִקְיעַ. אֵילָן¹⁰⁴ שֶׁהוּא
 עוֹמֵד בְּרִשְׁוֹת הַיְחִיד וְנוֹפוּ נוֹטָה לְרִשְׁוֹת הָרִבִּים,
 וְזֶרֶק¹⁰⁵ וְנָח עַל נוֹפוֹ¹⁰⁶ - פְּטוּר, שְׁאֵין הַנוֹף הוֹלֵךְ
 אַחֵר הָעֵקֶר.

(102 שבת קז, ב. 103) ואף שצריך עקירה והנחה על גבי
 מקום ארבעה על ארבעה (פי"ג ה"א), נראה מדברי רש"י
 וקצת גאונים, שבהנחה ברשות היחיד - אין צריך מקום
 ארבעה על ארבעה. (104 שבת ח, א. 105) מרשות
 הרבים. (106) ענפיו.

יח. נַעֲצֵץ¹⁰⁷ קָנָה בְּרִשְׁוֹת הָרִבִּים וּבְרִאשׁוֹ טִרְסָקֵל¹⁰⁸,
 וְזֶרֶק וְנָח עַל גְּבִי - פְּטוּר, שְׁאֵין רִשְׁוֹת הָרִבִּים אֵלָא
 עַד עֲשָׂרָה¹⁰⁹. הַזּוֹרֵק¹¹⁰ אֲרֻבָּע אַמּוֹת בְּרִשְׁוֹת הָרִבִּים,
 וְנָח הַחֶפֶץ בְּכֶתֶל, כְּגוֹן שֶׁזֶרֶק חִלְבִּי¹¹¹ אוֹ בָצֵק וְנִדְבֵק
 בְּכֶתֶל: אִם נִדְבֵק לְמַעְלָה מֵעֲשָׂה טַפְחִים - כְּזוֹרֵק
 בְּאוּרִי, שֶׁלְמַעְלָה מֵעֲשָׂה בְּרִשְׁוֹת הָרִבִּים מְקוֹם
 פְּטוּר הוּא; נִדְבֵק לְמַטָּה מֵעֲשָׂה טַפְחִים - כְּזוֹרֵק
 בְּאֶרֶץ, וְחֵיב. זֶרֶק לְמַעְלָה מֵעֲשָׂה, וְנָח בְּחוּר כֶּל
 שֶׁהוּא - פְּטוּר¹¹².

(107 שבת קא, א. 108) סל. (109) ואף ש'גבוה עשרה
 ורחב ארבעה ברשות הרבים נחשב לרשות היחיד" (הלכה
 א'). זהו רק אם הוא רחב ארבעה גם למטה, אבל כאן

רבינו לקרוא למכת מרדות דרבנן בשם מלקות". (85) בזה
 שאין לו מחיצות. (86) שבת מב, א: "אמר רבינא: קרן
 ברשות הרבים מוליכו פחות פחות מארבע אמות (עד
 שיסלקנו לצדי רשות הרבים, כי לטלטל פחות מד' אמות
 הוא איסור מדרבנן) ובכרמלית אפילו טובא (יותר, שטלטול
 שלו מדרבנן יעביירו בעקירה אחת)."

יב. כְּשֵׁם⁸⁷ שֶׁמֶתֶר לְטַלְטֵל בְּכָל מְקוֹם פְּטוּר, כֹּף
 מִתֵּר לְהַכְנִיס מִמֶּנּוּ לְרִשְׁוֹת הַיְחִיד אוֹ לְרִשְׁוֹת הָרִבִּים,
 וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְכַרְמְלִית. וּמוֹצִיאֵין לוֹ מִרִּשְׁוֹת
 הַיְחִיד וּמִרִּשְׁוֹת הָרִבִּים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִן
 הַכַּרְמְלִית.

(87 שבת ו, א.

יג. כְּשֵׁם⁸⁸ שֶׁאֲסוּר לְטַלְטֵל בְּכָל הַכַּרְמְלִית, כֹּף אֲסוּר
 לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ לְרִשְׁוֹת הַיְחִיד אוֹ לְרִשְׁוֹת הָרִבִּים; אוֹ
 לְהַכְנִיס לְכַרְמְלִית מִרִּשְׁוֹת הַיְחִיד אוֹ מִרִּשְׁוֹת הָרִבִּים.
 וְאִם הוֹצִיא אוֹ הַכְנִיס - פְּטוּר.

(88 שם.

יד. הַמוֹצִיא⁸⁹ מִרִּשְׁוֹת הַיְחִיד לְרִשְׁוֹת הַיְחִיד אוֹ
 מִרִּשְׁוֹת הָרִבִּים לְרִשְׁוֹת הָרִבִּים וְכַרְמְלִית בְּאֶמְצַע -
 פְּטוּר⁹⁰. וְכֵן הַמוֹשִׁיט אוֹ הַזּוֹרֵק מִזֹּו וְכַרְמְלִית
 בְּאֶמְצַע - פְּטוּר. הַמוֹצִיא⁹¹ חֶפֶץ מִרִּשְׁוֹת הָרִבִּים
 לְכַרְמְלִית וְהַנִּיחוֹ שָׁם, וְחִזֵּר וְעִקְרוֹ מִכַּרְמְלִית
 וְהַכְנִיסוֹ לְרִשְׁוֹת הַיְחִיד; אוֹ שֶׁהוֹצִיא מִרִּשְׁוֹת הַיְחִיד
 לְכַרְמְלִית וְהַנִּיחוֹ שָׁם, וְחִזֵּר וְעִקְרוֹ מִכַּרְמְלִית
 וְהוֹצִיא לְרִשְׁוֹת הָרִבִּים - הָרִי זֶה פְּטוּר.

(89 שבת צז, א; ב. נוסח אחר: "המושט או המוציא חפץ"
 (מעשה רוקח)). (90) אם לא העביר בשתי רה"ר ביחד
 ארבע אמות, אבל העביר בשתייהן - בלא צירוף הכרמלית
 - ארבע אמות חייב - שרשויות מצטרפות, כמבואר בפי"ג
 הי"ז. (91 שבת ה, ב: "המוציא מחנות (רשות היחיד)
 לפלטיא (רשות הרבים) דרך סטיו (כרמלית), חייב (מכין
 שלא עמד בכרמלית), וכן עזאי פוטר - (מהלך כעומד)".
 אבל עמד - פטור אף לרבנן וכל-שכן הניח.

טו. הַמוֹצִיא⁹² מִרִּשְׁוֹת הַיְחִיד לְרִשְׁוֹת הָרִבִּים, וְעִבֵּר
 עַל מְקוֹם פְּטוּר שֶׁהָיָה בִּינִיחָן בְּהִלְכָתוֹ - חֵיב,
 שֶׁמֶהֱלֵךְ אֵינוֹ פְּעוּמִד. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּזוֹרֵק⁹³,
 שֶׁעִבֵּר הַחֶפֶץ בְּמְקוֹם פְּטוּר, שְׁאֵינוֹ חֹשֵׁב כְּמִי שֶׁנָּח
 שָׁם. הִיָּה⁹⁴ עוֹמֵד בְּמְקוֹם פְּטוּר, וְנָטַל חֶפֶץ מִרִּשְׁוֹת
 הַיְחִיד אוֹ מֵאֵדָם הָעוֹמֵד שָׁם, וְהַנִּיחוֹ בְּרִשְׁוֹת הָרִבִּים
 אוֹ בִּיד אֵדָם הָעוֹמֵד שָׁם - פְּטוּר. וְכֵן אִם הַכְנִיס
 מִרִּשְׁוֹת הָרִבִּים לְרִשְׁוֹת הַיְחִיד, וְעִמַּד בְּמְקוֹם פְּטוּר
 - פְּטוּר.

(92 שם. 93) שאפילו בן עזאי הסובר מהלך כעומד דומה,
 מודה בזרק מתחילת ארבע לסוף ארבע שחייב (שבת ו).
 (94 שבת ח, ב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 הנחת הפלי בטלו המחצות, ונעשה כל מקום מהן
23 פחות מארבעה על ארבעה.

(130) שבת ק, א. (131) שהוא רשות היחיד. (132) בנוסח
אחר: "מרשות הרבים", והנוסח נכון ('מעשה רוקח').
(133) כאביי ולא כרבי יוחנן (שם). ועיי' 'מגיד משנה'.

24 כג. בור¹³⁴ ברשות הרבים עמק עשרה¹³⁵ ורחב
25 ארבעה, מלא מים וזרק לתוכו חפץ¹³⁶ ונח על גבי
26 המים - חיב, שאין המים מבטלין המחצות. היה
27 מלא פרות¹³⁷ וזרק לתוכו - פטור, שהרי מעטו
28 הפרות את שעורו¹³⁸.

(134) שבת ק, א. (135) שהוא רשות היחיד. (136) ככד
שאינו צף על גביו אלא נח בתוכו כגון אבן (רש"י).
(137) לדעת הרשב"א מדובר כאן בפירות של טבל, שאסור
לטלטלם בשבת ולהוציאם מהבור, ולכן מבטלים את
המחצות. (138) נראה שהוא-הדין בכל דבר נוזל שאינו
מבטל מחיצות, אבל דברים יבשים דינם כפירות (מגיד-
משנה).

29 כד. רקק מים¹³⁹ שהוא עובר ברשות הרבים, ורבים
30 מהלכין¹⁴⁰ בו: אם אין בעמקו עשרה טפחים - הרי
31 הוא ברשות הרבים; בין שהיה רחב אפלו ארבע
32 אמות¹⁴¹, בין שלא¹⁴² היה ברחבו ארבעה טפחים,
33 שהרי רב העם מדלגין עליו ואין מהלכין בתוכו,
34 הואיל ואין בעמקו עשרה - הרי הוא רשות הרבים.
35 ואם יש בעמקו עשרה או יתר - הרי הוא ככרמלית
36 כשאין הימים. והוא, שיש ברחבו ארבעה טפחים
37 או יתר על כן, שאין כרמלית פחותה מארבעה.

(139) משנה, שבת ק, ב. ופירוש רבינו חננאל (שם) בצה, מים
לא עמוקים מעורבים בעפר שרבים עוברים בהם.
(140) רגילים ללכת בו ברגל. (141) ואין מהלכים בו אלא
על-ידי הדחק. (142) ובני אדם עוברים בתוכו או מדלגים
עליו.

יום שישי ג' מרחשון ה'תשע"ט

פרק חמשה עשר

(1) נתבאר בו גזירות של דבריהם בדיני ההוצאה
ותולדותיה. ונמשך לזה ביאור מה שמותר (שהיה באפשר
לחוש לו מהיות לו קצת דמיון להם), כמבואר שם.

38 א. עומד² אדם ברשות הרבים ומטלטל³ ברשות
39 היחיד פלה. ועומד ברשות היחיד ומטלטל ברשות
40 הרבים, ובכלבד שלא יוציא חוץ לארבע אמות. ואם
41 הוציא - פטור⁴, מפני⁵ שהוא ברשות אחרת. וכן⁶
42 עומד אדם ברשות היחיד ופותח⁷ ברשות הרבים,
43 ברשות הרבים ופותח⁸ ברשות היחיד. בהמה⁹
44 שהיתה רבה¹⁰ בחוץ וראשה בפנים - אוכסין¹¹
45 אותה; ובגמל¹² - עד שיהא ראשו ורבו בפנים,
46 הואיל וצוארו ארף¹³.

שבתוך עשרה יש רק קנה דק והסל הוא למעלה, אין
אומרים "גוד אחית מחיצתא" שכל מחיצה שהגדיים בוקעים
בה - אינה מחיצה. (110) משנה, שבת ק, א. (111) שם
נאמר: "בדבילה שמינה שנינו", וסובר רבינו שהוא-הדין
בכל דבר הנדבק. (112) שכיון שאין החור רחב ארבעה,
אינו נחשב כרשות היחיד אלא כמקום פטור.

1 יט. זרק¹¹³ קנה¹¹⁴ או רמח מרשות היחיד, ונתקע
2 ברשות הרבים פשהוא עומד - פטור, שהרי מקצתו
3 במקום פטור¹¹⁵. זרק פלי מרשות היחיד לרשות
4 הרבים, והיה אותו כלי גדול ויש בו ארבעה על
5 ארבעה בגבה עשרה - פטור; מפני שפלי זה רשות
6 היחיד גמורה, ונמצא פמוציא מרשות היחיד
7 לרשות היחיד¹¹⁶.

(113) שבת ח, א. (114) גבוה עשרה. (115) שאינו חייב
רק אם נח כולו ברשות הרבים (רש"י). (116) זוהי גם דעת
ה'תוספות', ויוצא מזה שאם העביר את הכלי ארבע אמות
ברשות הרבים - חייב. אבל רש"י הסביר אחרת: "שכלי זה
הוא רשות לעצמו. ואנו ממשכן למדים, שהיו זורקים
מחסים זה לזה ולא היו זורקים רשויות". ובכל אופן פטור
כאן.

8 כ. בור¹¹⁷ תשעה¹¹⁸ ברשות הרבים, ועקר חליא¹¹⁹
9 מקרקעיתו והשלימו לעשרה¹²⁰, אף-על-פי שעקירת
10 החפץ ונעשת המחצה באין כאחת - פטור, מפני
11 שלא היתה המחצה עשרה פתחלה. היה הבור
12 עשרה¹²¹, והשליף¹²² בו חליא ומעטו מעשרה¹²³ -
13 פטור, שהרי הנחת החפץ וסלוק המחצה באין
14 כאחת¹²⁴.

(117) שבת צט, ב. (118) שהוא כרמלית. (119) עפר
מקרקעית הבור או משפתו, והשליכו לרשות הרבים.
(120) ועכשיו נעשה רשות היחיד. (121) שהוא רשות
היחיד. (122) מרשות הרבים. (123) ועכשיו נעשה
כרמלית. (124) בשני מקרים אלה, נסתפקו בגמרא אם
חייב או לא, וכיון שלא נפשטה הבעיה - פסק רבינו שפטור
מספק.

15 כא. הזורק¹²⁵ דף¹²⁶ ונח על גבי יתדות¹²⁷ ברשות
16 הרבים ונעשה רשות היחיד, אפלו היה פלי על גבי
17 הדף¹²⁸ - פטור¹²⁹, שהרי עשית המחצה עם נחת
18 הפלי באין כאחת.

(125) שבת צט, ב. (126) רחב ארבעה. (127) דקות, שהיו
גבוהות עשרה ואין רחבות ארבעה, ודף זה הרחב ארבעה -
עשאה רשות היחיד (רש"י). (128) ואף שבוודאי נח הדף
תחילה על היתדות ואחרי-זה נח החפץ. (129) זוהי בעיה
שלא נפשטה בגמרא, ולכן פטור מספק.

19 כב. בור¹³⁰ שהוא עמק עשרה¹³¹ ורחב שמנה
20 ברשות הרבים, וזרק מחצלת ברשות הרבים¹³²
21 וחלקה הבור ברחבו לשנים - פטור¹³³; שהרי עם

מִן הַמֵּיִם הַמְקַלְחִין מִן הַצָּנוֹר אוֹ מִן הַכֶּתֶל, 11
וְשׁוֹתָהּ. 20. וְכִלְכֵּד שְׁלֹא יִגַּע 21 בְּצָנוֹר אוֹ בַּכֶּתֶל וְיִקְלֹט 12
מֵעַל גִּבּוֹן. וְאִם נָגַע: אִם הָיָה מְקוֹם שֶׁנָּגַע בּוֹ לְמַעַלָּה 13
מֵעֲשָׂרָה בְּפָחוֹת מֵשְׁלֹשָׁה 22 סְמוּךְ לָגֶגֶץ - הָרִי זֶה 14
אָסוּר; שֶׁנִּמְצָא פְּעוּקָר 23 מֵעַל הַגֶּגֶץ, שֶׁהוּא רְשׁוּת 15
הַיָּחִיד. וְכֵן אִם הָיָה בְּצָנוֹר אֲרֻבָּה עַל אֲרֻבָּה, בֵּין 16
שְׁהִיָּה הַצָּנוֹר בְּתוֹךְ 24 עֲשָׂרָה בֵּין שְׁהִיָּה לְמַעַלָּה 25
מֵעֲשָׂרָה, וְקִלְט מִמֶּנּוּ מִים - הָרִי זֶה אָסוּר. וְלִמָּה 18
אֵינוֹ חֵזֶק? 26 מִפְּנֵי 27 שְׁלֹא נִחוּ 28 הַמֵּיִם, אֲלֹא הָרִי הֵן 19
נִזְחָלִין וְהוֹלְכִין. 20

(18) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד ב.) (19) תופס ומקבל בכלי מן המים הנזחלים. (20) כי אוויר למעלה מעשרה טפחים ברשות הרבים מקום פטור הוא (ראה בפרק י"ד הלכה ז), ואפילו אם הוא למטה מעשרה שהיא רשות הרבים גמורה, הלא ידו גם כן ברשות הרבים היא. (21) לקרב את הכלי לצינור. (22) שכל פחות משלושה כלבור (כמחבור), והרי הוא כאילו קלט מן הגג שהוא רשות היחיד. (23) ומכל מקום לא נחשב כאילו הוציא מרשות היחיד (כמבואר בסוף ההלכה). (24) שכל מקום של ארבעה טפחים ברשות הרבים הגבוה משלושה ועד עשרה, דינו ככרמלית, ואסור מדרבנן להשתמש בה לרשות הרבים (פרק י"ד הלכה ג'). (25) שמקום גבוה עשרה ורחב ארבעה ברשות הרבים הוא רשות היחיד. (26) חטאת, אם נגע בצינור וקלט ממנו מים. (27) (תלמוד ירושלמי מסכת עירובין פרק י הלכה ו). (28) ואינו חייב במוציא מרשות לרשות, אלא אם עקר ממקום שנת החפץ, כמבואר בפרק י"ג הלכה ד.

ד. זיזו 29 שֶׁלִּפְנֵי הַחֲלוֹן יוֹצֵא בְּאוֹר שֶׁעַל רְשׁוֹת 21
הָרִבִּים, אִם הָיָה לְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרָה 30 טְפָחִים - מִתֵּר 22
לְהִשְׁתַּמֵּשׁ 31 עָלָיו, שֶׁאֵין רְשׁוֹת הָרִבִּים תּוֹפְסֹת אֲלֹא 23
עֲשָׂרָה טְפָחִים. לְפִיכֵן מִתֵּר 32 לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַכֶּתֶל 24
עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים הַתְּחַתְּיוֹנִים. 25

(29) (משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב.) "קצה היוצא מן הכותל, מבניין או עץ או אבן או זולתם" (רבינו בפירוש המשניות). (30) שהוא מקום פטור. (31) כמבואר בהלכה ז. (32) כי ב"מקום פטור" מותר להשתמש (פרק י"ד הלכה ז).

ה. בָּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים 33? פְּשָׁהִי זִיז אַחֵר יוֹצֵא 26
בְּאוֹר; אֲבָל אִם הָיָה יוֹצֵאִים בַּכֶּתֶל שְׁנֵי זִיזִין זֶה 27
לְמִטָּה מִזֶּה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁשְׁנֵיהֶם לְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרָה, 28
אִם יֵשׁ בְּזִיז הָעֲלִיּוֹן שֶׁלִּפְנֵי הַחֲלוֹן רֹחֵב אֲרֻבָּה עַל 29
אֲרֻבָּה - אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עָלָיו; מִפְּנֵי שֶׁהוּא רְשׁוֹת 30
בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, וְהִזִּיז שֶׁתַּחְתּוֹ רְשׁוֹת אַחֶרֶת 34, וְאָסוּר זֶה 31
עַל זֶה. שֶׁאֵין שְׁתֵּי רְשׁוֹת מִשְׁתַּמְשׁוֹת בְּרְשׁוֹת אַחֶת. 32

(33) שמותר להשתמש בזיז; תלמוד ירושלמי (מסכת עירובין פרק י הלכה ד): "לא אמר אלא באחד, אבל בשתיים אסור שאין שתי רשויות משתמשות ברשות אחת." (34) "הזיזין

(2) (משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב.) (3) דברים שאין לחוש שמא יוצאים לרשות הרבים (ראה הלן הלכה ב.). (4) הראב"ד השיג כאן על רבינו, שמכיוון שבגמרא דימו דין זה לדרברי רבא: "המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע והעבירו דרך עליו - חייב", ונפסקה ההלכה כרבא - כמובא למעלה בפרק י"ב הלכה י"ד - ולכן גם כאן צריך להיות חייב, ובעל ה"מגיד משנה" מביא נוסח אחר: "ואם הוציא חייב" אלא שלפי זה היה צריך לכתוב: "אף על פי שהוא ברשות אחרת" (מגיד משנה). (5) כתב כן ליישב הסתירה מכאן למה שכתב למעלה בפרק י"ב הלכה י"ד (ראה בהערה שלמעלה) שכאן שהוא ברשות אחרת נחשבת ידו כמקום פטור (וכמו שכתבו התוספות במסכת עירובין דף כ עמוד א דיבור המתחיל לא יעמוד) - מרכבת המשנה. (6) משנה במסכת עירובין דף קא עמוד א "מעשה בשוק של פִּטְמִים (המפטמים עופות למכירה) שהיה בירושלים, שהיו נוזלים (פתח חנותם ועומדים ברשות הרבים), ומניחים את המפתח בחלון שעל גבי הפתח והלכה כחכמים" ("מגיד משנה"). (7) נוטל המפתח שברשות הרבים ופותח שם את החנות (רש"י). (8) במפתח המונח שם. (9) (מסכת עירובין דף כ עמוד ב.). (10) בנוסחה אחרת: "בהמה שהייתה בחוץ" (כתב יד אברבנאל). (11) מאכילים אותה הרבה על כורחה, ואין חוששים שמא יימשך אחרי פרתו ויוציא את הדלי החוצה לרשות הרבים. (12) מלעיטים (מכניסים את המאכל לפיו, עד למקום שהוא יכול להחזיר). שהרי שנינו (מסכת שבת דף קנה:) "אין אובסים את הגמל אלא מלעיטין" (תוספות). (13) יימשך אחר צווארו וחוששים שיוציא לרשות הרבים אם אין ראשו ורובו בפנים (מער"ק).

ב. לֹא יַעֲמֵד אָדָם בְּרְשׁוֹת הַיָּחִיד וְיִשְׁתָּה בְּרְשׁוֹת 1
הָרִבִּים, בְּרְשׁוֹת הָרִבִּים וְיִשְׁתָּה בְּרְשׁוֹת הַיָּחִיד, אֲלֹא 2
אִם-כֵּן הַכֵּנִים רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ לְמָקוֹם שֶׁהוּא שׁוֹתָה. בָּמָה 3
דְּבָרִים אֲמֹרִים? פְּשָׁהִי שׁוֹתָה בְּכָלִים נְאִים, שֶׁהוּא 4
צָרִיךְ לָהֶן, 15. גִּזְרָה שֶׁמָּא יוֹצֵאִים; אֲבָל אִם הָיָה כָּלִים 5
שֶׁאֵינֶן נְאִים, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה הַבּוֹר 6
בְּכִרְמָלִית 16 אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַכָּלִים נְאִים - מִכְּנִיסִים 7
רֹאשׁוֹ בְּלִכְד וְשׁוֹתָה בְּמָקוֹמוֹ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא 8
הַכֵּנִים רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ. 9

(14) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד א.) (15) דעת רבינו שלא גזרו אלא בכלים נאים. אבל להרשב"א בכל דבר שהוא צריך לו, חוששים שמא יכניסם לרשותו, אלא אם כן יוציא או יכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה ("מגיד משנה"). (16) שעיקר איסורה "מפני שהיא דומה לרשות הרבים, שמא תתחלף ברשות הרבים" (רבינו בפרק י"ד הלכה י"א), ואין גזרין גזירה לגזירה, "משום שנאמר ושמרתם את משמרת, עשו משמרת למשמרת. כלומר: גזירה לתורת, ולא משמרת למשמרת" (רש"י מסכת ביצה דף ב עמוד ב) וזהו כרבא (מסכת שבת דף י"א עמוד ב) ולא כאב"י שסובר שהחמירו ב"הוצאה" לגזור גזירה לגזירה. (17) (מסכת שבת דף יא עמוד א.).

ג. עוֹמֵד 18 אָדָם בְּרְשׁוֹת הָרִבִּים וְקוֹלְטוֹ 19 מִן הָאוֹר

שאים יפלו לרשות הרבים לא יישברו, אין חוששים שמא ירד ויביאם אליו. (47) כיוון שהמקומות מכוננים זה מול זה, אינו צריך לאמן ידיו לזריקה שלא יפול החפץ למטה (בגמרא). (48) ואם המקום שביניהם לא היה רשות הרבים אלא כרמלית, מותר אפילו בית אחד גבוה מחבירו ("מגיד משנה" בשם הרשב"א).

- ט. בור⁴⁹ פרשות הרבים וכלון⁵⁰ על גביו - הבור וכליתו⁵¹ מצטרפים לעשרה, וממלאין ממנו בשבת. במה דברים אמורים? פשה סמוך לפתל בתוך ארבעה טפחים⁵², שאין אדם יכול לעברו שם; אבל אם היה מפלג - אין ממלאין ממנו, אלא אם-כן היתה חליתו גבוהה עשרה; שנמצא הדלי, פשיצא מן החלץ, יצא למקום פטור⁵³.

(49) משנה במסכת עירובין דף צט עמוד א) מים מכונסים. (50) בכותל מול הבור, וכן הוא במשנה, אבל בנוסחה אחרת: "וחוליא על גביו" (ויניציאה ומער"ק). (51) צבור העפר אשר מסביב לשפת הבור. (52) שבהפסק פחות מארבעה אין הולכים שם רבים, ונחשב למקום פטור. (53) ומותר לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור.

- י. אשפה⁵⁴ פרשות הרבים גבוהה עשרה⁵⁵ טפחים וכלון על גבה - שופכין לה מים בשבת⁵⁶. במה דברים אמורים? באשפה של רבים, שאין דרפה להפנות; אבל של יחיד - אין שופכין עליה; שמה תתפנה⁵⁷, ונמצאו שופכין כדרך⁵⁸ פרשות הרבים.

(54) משנה במסכת עירובין דף צט עמוד ב). (55) אבל פחותה מעשרה היא כרמלית, ואסור לזרוק מרשות הרבים לכרמלית. (56) שמותר לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור. (57) בחול. (58) כהרגלם לפני הפינוי.

- יא. אמת⁵⁹ המים⁶⁰ שהיא עוברת⁶¹ בחצר: אם יש בגובהה⁶² עשרה טפחים וברחבה ארבעה, או יותר על פן עד עשר אמות⁶³ - אין ממלאין ממנה בשבת, אלא אם-כן עשו לה מחצה גבוהה עשרה טפחים בפניסה וביציאה⁶⁴. ואם אין בגובהה עשרה או שאין ברחבה ארבעה - ממלאין ממנה בלא מחצה⁶⁵.

(59) משנה במסכת עירובין דף פז עמוד א). (60) תעלה לא רחבה היוצאת מהמעין. (61) נכנסת לחצר מצד האחד ויוצאת מצד השני בתעלה שתחת הכתלים. (62) בעומק המים. (63) בשיעור זה נעשו המים רשות כרמלית לעצמם גם בתוך החצר, ואסור למלא מים ממנה. (64) כמבואר בהלכה יג. (65) "רבי יהודה אומר: כותל שעל גביו (של החצר) תדון משום מחיצה (ואין צורך במחיצה מיוחדת), אמר רבי יהודה: מעשה באמת המים שהייתה באה מאבל (שם מקום) לצפורי, והיו ממלאין הימנה בשבת על פי הזקנים. אמרו לו חכמים: מפני שלא היה בה כשיעור (שלא הייתה עמוקה עשרה ורחבה ארבעה שאינה חולקת רשות לעצמה להיות כרמלית בתוך רשות היחיד)".

הבולטים מן הכותל כלפי רשות הרבים אינם שלו, שבזכות בני רשות הרבים עומדים, ואף שמן התורה אין אוויר רשות הרבים עולה למעלה מעשרה, מכל מקום כל אותם הזיונים שלהם הם, ויש רשות לכל אחד מבני רשות הרבים להשתמש בהם, וכשיש שני זיונים זה למעלה מזה, בני רשות הרבים משתמשים בתחתון (ואוסרים על העליון), וכשיש רק זיו אחד הרי הוא לבני החלון שתשמישם תדיר בו" (הריטב"א); אולם ב"מגיד משנה" משווה את דברי רבינו לשיטת הרשב"א, שכאן מדובר בשני זיונים השייכים לשני בני אדם ולכן אוסרים זה על זה, אבל באדם אחד מותר.

- ו. אין³⁵ בעליון ארבעה ואין בתחתון ארבעה - משתמש בשניהן, וכן בכל הכתל עד עשרה טפחים התחתונים³⁶. הנה בתחתון ארבעה ובעליון אין בו ארבעה - אינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו³⁷ בלבד; אבל בשאר הזיו שפשיני צדדי החלון - אסור להשתמש, מפני זה שתחתיו שחלק רשות לעצמו³⁸.

(35) מסכת עירובין דף צח עמוד ב). (36) שהוא מקום פטור. (37) שהוא כזווית החלון והרחבתו (רש"י) ודינו כחורי רשות היחיד, כמבואר למעלה פרק י"ד הלכה י. (38) ואוסר על העליון להשתמש שלא כנגד החלון, "לפי שאוור התחתון שהוא רשות היחיד עולה עד לרקיע, והעליון באווירו של תחתון, למה הדבר דומה? - למוציא זיו לחצר חבירו, שאסור להשתמש בו בכלים ששבתו בתוך ביתו עד שיעברו" (רשב"א) וראה בהלכה ח.

- ז. פלי³⁹ זיו⁴⁰ היוצא על אוויר רשות הרבים שמתר להשתמש עליו, פשה הוא משתמש בו - אין נותנין עליו ואין נוטלין ממנו אלא פלי חרס וזכוכית וכיוצא בהן, שאם יפלו לרשות הרבים - ישברו; אבל שאר כלים ואכלין - אסורים⁴¹, שמה יפלו לרשות הרבים ויביאם.

(39) מסכת עירובין דף צח עמוד ב). (40) בין שהוא רחב ארבעה בין שאינו רחב ארבעה. (41) ודווקא בזיו וכיוצא בו, אבל דבר רחב כגג, שהמשתמש עומד שם עם הכלי, מותר להשתמש בכל הכלים (ריטב"א, ושולחן ערוך אורח חיים סימן שנג).

- ח. שני⁴² פתים פשיני צדי רשות הרבים, זרק⁴³ מזו לזו למעלה מעשרה - פטור⁴⁴. והוא, שיהיו שניהם שלו או שיהיה ביניהם ערוב⁴⁵. ואפילו בגדים וכלי מתכות⁴⁶ מתר לזרק⁴⁷, ואם היה זה למעלה מזה ולא היה בשוה - אסור לזרק בגד וכיוצא בו, שמה יפלו ויביאנו⁴⁸; אבל פלי חרס וכיוצא בהן - זורק.

(42) מסכת עירובין דף פה עמוד ב). (43) בנוסחה אחרת: "זורק מזו לזו למעלה מעשרה והוא פטור" (מער"ק) ושונצינו. (44) בנוסחה אחרת: מותר וכן נכון שמותר לכתחילה. (45) שאם היו הבתים שייכים לשני בני אדם ולא עשו עירוב, אסור מדברי סופרים לטלטל ברשות היחיד, כמבואר בפרק א מהלכות עירובין הלכות א"ב. (46) אף

1 "מחיצה תלויה", ואמרו בגמרא: "אין מחיצה תלויה
2 מתרת אלא במים, קל הוא שהקילו חכמים במים".
3 יד. אמת⁷⁵ המים העוברת בין החצרות⁷⁶ וחלונות
4 פתוחות אליה, אם אין בה פשעור⁷⁷ - משלשלין
5 דלי מן החלונות וממלאים ממנה בשבת. במה
6 דברים אמורים? בשאינה מפלגת מן הכתל שלשה
7 טפחים; אבל אם היתה מפלגת מן הכתל שלשה
8 טפחים - אין ממלאים ממנה, אלא אם-כן היו פסין
9 יוצאין מן הכתלים מכאן ומכאן, שנמצא האמה
10 כפאלי היא עוברת בתוך החצר.

(75) מסכת עירובין דף פז עמוד א. (76) ובתים מכאן
ומכאן על שפתה. (77) עומק עשרה ורוחב ארבעה שאינה
נחשבת כרמלית.

29 טו. כצוצרה⁷⁸ שהיא⁷⁹ למעלה מן הים וחלון
30 בתוכה על גבי המים - אין ממלאים ממנה בשבת⁸⁰,
31 אלא אם-כן עשו מחצה גבוהה עשרה טפחים על
32 גבי המים כנגד החלון⁸¹ שפצוצרה; או תהיה
33 המחצה יורדת⁸² מן הצוצרה כנגד המים, ורואין
34 אותה כאלו ירדה ונגעה עד המים⁸³. וכשם
35 שפמלאין מזו שעשו לה מחצה, כך שופכין ממנה
36 על הים, שהרי על הפמלית⁸⁴ הן שופכין.

(78) בכתב-יד התימנים: "כצוצרה" ובמשנה "גזוזטרה":
"והוא מקום מקורה יוצא מכותל רשות היחיד על מעיינות
המים והנהרות כמו עץ או זיז, ונוקבים בו נקב וממלאים
מאותו הנקב מן המעיין או הנהר" (רבינו בפירוש
המשניות). (79) (משנה במסכת עירובין דף פז עמוד ב).
(80) שאסור לטלטל מן הים שהוא כרמלית לרשות היחיד.
(81) שאז אנו אומרים "גוד אסיק מחיצתא" - משוך והעלה
את המחיצה למעלה עד הגזוזטרה "וכאילו הגיעה המחיצה
אל הנקב שבגזוזטרה ודבקה בה, ותהיה השאיבה תוך
המחיצה" (שם). (82) שאז אנו אומרים "גוד אחית
מחיצתא" - משוך והורד את המחיצה עד הנחל (ראה בספר
המאור הוצאת ראשונים דף לב). (83) בתוספות כתבו,
שכאן אין צריך שיהיה טפח המחיצה בתוך המים, כיוון
שיש היכר בלא זה בגזוזטרה, אבל צריך שיהיה טפח
המחיצה בתוך המים, כיוון שיש היכר בלא זה בגזוזטרה,
אבל מדברי ה"בית יוסף" (אורח חיים סימן שנה) משמע,
שדעת רבינו שבמחיצות אלו צריכים להיות כל התנאים
המבוארים למעלה בהלכה יג (מעשה רוקח). (84) וכיוון
שאיסור השפיכה לכרמלית הוא רק מדרבנן די במחיצה זו
בלבד (שם).

37 טז. חצר⁸⁵ שהיא פחותה מארבע אמות על ארבע
38 אמות - אין שופכין בתוכה מים בשבת⁸⁶, מפני שהן
39 יוצאין לרשות הרבים במהרה. לפיכך צריך לעשות
40 גמא מחזקת סאתים⁸⁷ בתוך החצר, או ברשות
41 הרבים בצד החצר, כדי שיהיו המים נקבצים
42 בתוכה⁸⁸. וצריך לבנות עליה כפה⁸⁹ מבחוץ, כדי⁹⁰

1 יב. היתה⁶⁶ ברחבה⁶⁷ יתר מעשר אמות, אף-על-פי
2 שאין בגבהה עשרה - אין ממלאין ממנה עד
3 שיעשה לה מחצה. שכל יתר על עשר - פרצה היא,
4 ומפסדת המחצות. ומהו לטלטל בכל החצר? אם
5 נשאר מצד הפרצה פס⁶⁸ מכאן ופס מכאן בכל
6 שהיא, או פס רחב ארבעה טפחים מרוח אחת -
7 מתיר לטלטל בכל החצר, ואין אסור אלא למלאת
8 מן האמה בלבד⁶⁹; אבל אם לא נשאר פס כלל -
9 אסור לטלטל בכל החצר, שהרי נפרצה חצר לים
10 שהיא כרמלית.

(66) (מסכת עירובין דף יב עמוד א): "לשון ים הנכנס לחצר
(דרך פירצת הכותל) אין ממלאין הימנו בשבת, אלא אם כן
יש לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, במה דברים אמורים,
שפירצתו ביותר מעשר אמות, אבל עשר אין צריך כלום",
ורבינו השווה שני ענינים אלה, אבל דעת הראב"ד שיש
חילוק בין דין אמת המים העוברת בחצר לבין לשון ים
הנכנס לחצר, שאמת המים הזורמת ממעיין ועוברת בחצר
היא רשות בפני עצמה, ולכן צריכה מחיצות מיוחדות,
מלבד מחיצות החצר שהיא עוברת תחתיהן, כדי לכללה
ברשות היחיד, מה שאין כן בלשון ים הנכנס לחצר, מכיוון
שהמים עומדים בחצר, הרי הם כמים שנשפכו ואינם
אסורים אלא-אם-כן נפרצו מחיצות החצר, שאינן יכולות
להתיר אותם, וכן דעת הריטב"א ושאר ראשונים, וב"מגיד
משנה" כתב: "ואין דברים אלה מצויים כדי להאריך בהם".
(67) כי עד עשר אמות נחשבת הפירצה כפתח המשמש
לכניסה ויציאה, ואין כאן פריצת המחיצות (פרק ט"ז הלכה
ט"ז). (68) עמוד הנעשה להיכר מחיצה, במבוי נקרא
"לחי" ובחצר נקרא "פס" (תוספות במסכת עירובין דף יב
עמוד א). (69) בתוספות הקשו: אם הפס נחשב למחיצה
לענין טלטול בחצר, למה לא ייחשב מחיצה להתיר למלא
מים ממנו? ותירו: שלענין טלטול המחיצה ניכרת לבני
החצר, אבל למלא מים ולהכניס לבתים אסור, שהבתים
רחוקים מהמחיצה ואין היכר להתיר.

11 יג. והיא⁷⁰ מעמידין את המחצה במים? אם היתה
12 למעלה מן המים, צריך שיהיה טפח מן המחצה
13 יורד⁷¹ בתוך המים; ואם היתה המחצה כלה יורדת⁷²
14 בתוך המים, צריך שיהיה טפח ממנה יוצא
15 למעלה⁷³ מן המים, כדי שיהיו המים שפצצו
16 מבדלין. אף-על-פי שאין המחצה מגעת עד
17 הקרקע⁷⁴, הואיל ויש בה עשרה טפחים - הרי זו
18 מתרת. ולא התירו מחצה תלויה אלא במים בלבד;
19 שאסור לטלטל במים - מדבריהם, והקלו במחצה
20 שאינה אלא כדי לעשות הבר.

(70) (מסכת עירובין דף פז עמוד א). (71) שוקע בתוכם כדי
לחלק בין המים שבחוץ שהם כרמלית למים שבפנים.
(72) בנוסחה אחרת: "כולה בתוך המים" (מער"ק).
(73) שתהיה ניכרת המחיצה המפסיקה. (74) ונקראת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כחכמים, אבל הרא"ש ושאר ראשונים פסקו כרבי אליעזר בן יעקב: "ביב שהוא קמור (מכוסה) ארבע אמות ברשות הרבים שופכים לתוכו מים בשבת", וכן דעת האחרונים (אורח חיים סימן שנו).

- יט. במה⁹⁹ דברים אומרים? בימות החמה, אבל
בימות הגשמים - שופך ושונה ואינו נמנע; שפתם
צנורות מקלחין הן, ואדם רוצה שיתלעו המים
במקומן. הנה¹⁰⁰ שופך על פי הביב והמים יוצאים
לכרמלית - הרי זה מתר ואפילו בימות החמה, שלא
גזרו על פחו בכרמלית¹⁰¹. לפיכך מתר לשפך על
בתלי הספינה, והם יורדין להם¹⁰².

(99) כמבואר בהלכה יז. (100) (מסכת שבת דף ק עמוד ב).
(101) ולפי מה שנפסקה ההלכה כרבי אליעזר בן יעקב, מותר
גם ברשות הרבים כמבואר בהלכה הקודמת. (102) "ומותר
לשפוך מים על שפת הספינה והם יורדים ממנה לים או
לנהר, לפי שכוחו בכרמלית לא גזרו" (תשובות הרמב"ם
פריימן סימן טז).

- כ. לא¹⁰³ ימלא¹⁰⁴ אדם מים מן הים¹⁰⁵ והוא בתוך
הספינה¹⁰⁶, אלא אם-כן¹⁰⁷ עשה מקום ארבעה¹⁰⁸ על
ארבעה יוצא מן הספינה על הים. במה דברים
אומרים? בשהיה תוך עשרה, אבל אם היה למעלה
מעשרה מן הים¹⁰⁹ - מוציא זיז¹¹⁰ כל שהוא
וממלא; שהרי דרף¹¹¹ מקום פטור ממלא, ואינו
צריך לזיז זה אלא משום הפך.

(103) (מסכת שבת דף ק עמוד ב). (104) בנוסחה אחרת:
"לא ימלא מן הספינה אלא אם כן" (כתב"ד התימנים).
(105) שהוא כרמלית. (106) שהיא רשות היחיד. "והטלטול
בכל הספינה מותר מפני שהיא רשות היחיד גמורה בין
בהליכתה בין בעמידתה" (תשובות הרמב"ם" פריימן סימן
טז). (107) בגמרא יש שתי דעות, לפי דעה אחת שיעור
הכרמלית עד עשרה טפחים (פרק י"ד הלכה ד) נמדד מן
הקרקע, ולפי זה שטח המים שהוא למעלה מעשרה הוא
מקום פטור והרי מטלטל מכרמלית לרשות היחיד דרך
מקום פטור. ודעה אחרת, שנפסקה להלכה לפנינו, סוברת
שעשרה טפחים נמדדים משפת המים, ובתוך עשרה אסור
לטלטל מכרמלית לרשות היחיד. (108) צדדי המקום
כאילו נכפפים למטה ונמשכים למחיצות עד המים והכול
רשות היחיד, ואף שלמעלה (הלכה טו) הצריכו מחיצות
עשרה, בספינה הקילו, כיוון שאין הוא בביתו ואין ביכולתו
לסדר הכול כראוי, סמכו על שיטת חנניה (מסכת עירובין
דף פז עמוד ב) "גזוטרטא שיש בה ד' על ד' אמות חוקק
בה ד' על ד' וממלא" (רב האי גאון). (109) שאז מטלטל
מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור. (110) ועושה בו
נקב (מעשה רוקח). (111) משמע שהזיז חלול באמצעיתו,
ודרכו משלשל כליו וממלא ("מגיד משנה"), אבל דעת
האחרונים (הב"ח ועוד, באורח חיים סימן שנה) כיוון שכל
עיקר הזיז הוא רק להיכר, יכול למלא אפילו שלא במקומו.
וב"תשובות הרמב"ם" (סימן טז) כתב רבינו: "ההולך על
מים שהוא כרמלית אסור לדלות ממי הים או הנהר מן

- 1 שלא תראה העוקה⁹¹ הזאת ברשות הרבים. והחצר
2 והאכסדרה מצטרפין לארבע אמות. וכמה הוא
3 המקום שמתחזק סאתים? חצי אמה על חצי אמה
4 ביום שלשה חמשי אמה.

(85) משנה במסכת עירובין דף פח עמוד א). (86) שיעור
חכמים שכל אדם צריך לתשמישו בכל יום סאתיים מים
בערך, ושיעור זה נבלע בקרקע של ד' אמות, אבל אם החצר
היא פחותה משיעור זה "המים שותתים ברשות הרבים
מכוחו" (רבינו בפירושו המשניות). (87) שיעור סאה הוא
שישה קבים שהם קמ"ד ביצים, שלישית האיפה, ובמידת
זמננו 13 ליטר בערך. (88) ואז אפילו אם יצאו לרשות
הרבים אין בכך כלום, שהרי אין כוונתו לכך. (89) כיסוי
עשוי בצורת קשת. (90) הראב"ד והריטב"א הסבירו שעל-
ידי הכיסוי נעשית הגומא כחורי רשות היחיד, שדינם
כרשות היחיד ומותר לשפוך שמה את המים, וב"דרכי
משה" (אורח חיים סימן שנו) נתן טעם לעשיית כיסוי, לא
משום איסור שבת, אלא משום תקלת בור ברשות הרבים
שלא ייכשלו בה. (91) הגומא, "החפירה שמתקבצים שם
המים" (שם).

- 5 יז. היתה⁹² העוקה פחותה מסאתים - שופכין לה
6 במלואה⁹³. היתה מחזקת סאתים - שופכין לה אפילו
7 ששים סאה של מים⁹⁴, ואף-על-פי שהמים יתגברו
8 ויפוצו מעל הגמא לחוץ. במה דברים אומרים?
9 בימות הגשמים, שהחצרות מתקלקלות⁹⁵, וסתם
10 צנורות מקלחין, ולא יבואו הרואים לומר שזה
11 משתמש ברשות הרבים והמים יוצאים מכחו
12 ברשות הרבים; אבל בימות החמה: אם היתה
13 מחזקת סאתים - אין שופכין לה אלא סאתים;
14 היתה פחותה מסאתים - אין שופכין לה כל עקר⁹⁶.

(92) (עירובין דף פח עמוד ב). (93) עד שתתמלא.
(94) כיוון שמן התורה אין איסור לשפוך לתוך החצר גם אם
יצאו לרשות הרבים, ורק חכמים גזרו שלא ישכח ויוציא את
המים לרשות הרבים, וכיוון שעשה גומא יש לו היכר ולא
ישכח. (95) ואין אדם מקפיד על לכלוך חצירו ואינו
מתכוון שיצאו החוצה. (96) כלל, ואפילו לא כמידה
שמכילה הגומא, שמא יבוא לשפוך סאתיים - שיעור
תשמישו של אדם בינוני ליום.

- 15 יח. ביב⁹⁷ ששופכין לו מים, והן נזחלין והולכין
16 תחת הקרקע ויוציאין לרשות הרבים; וכן צנור
17 ששופכין על פיו מים, והן נזחלין על הפתל ויורדין
18 לרשות הרבים; אפילו היה ארץ הפתל או ארץ הדרף
19 שתחת הארץ מאה אמה - אסור⁹⁸ לשפך על פי
20 הביב או על פי הצנור, מפני שהמים יוצאין מכחו
21 לרשות הרבים; אלא שופך חוץ לביב, והן יורדין
22 לביב.

(97) חריץ העשוי לקלח שופכים שבחצר לרשות הרבים
(רש"י במסכת עירובין דף פח עמוד א). (98) רבינו פוסק

מים על גופו אבל ההולך ברשות הרבים ומטר סוחף עליו לא הקפידו בו, שהמים שעליו מועטים (שולחן ערוך אורח חיים סימן שכו סעיף ז).

פרק עשרה עשר

(1) נתבארו גזירות של דבריהם בדיני מקצת הרשויות, כגון הקרפפות שלא הוקפו לדירה, והגינות והפרדסים, ומה שגדרו בהן, מוסף על משפטי התורה. ונמשך לזה ביאור גדרי המחיצות ועניינן.

- א. מקום² שלא הקפידו לדירה³, אלא שיהיה תשמישו לאויר, כגון גנות ופרדסים⁴, וכגון המקיף מקום מן הארץ לשמרו, וכיוצא בהן: אם יש בגבה המחצות עשרה טפחים או יתר - הרי הוא ברשות היחיד⁵, לחיב המוציא והזורק והמושט ממונו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו. ואין⁶ מטלטלין בכלל, אלא אם כן יש בו בית סאתים או פחות⁸; אבל אם היה בו יתר על בית סאתים, אסור לטלטל בו אלא בארבע אמות ככרמלית.

(2) משנה, עירובין כג, א. (3) לדירת אדם לכניסה וליציאה תמיד (רש"י עירובין כב.). (4) המוקפים רק לשמירת הפירות שבתוכם. (5) כמבואר פ"ד ה"א. (6) חכמים אסרו לטלטל בתוכו, מכיון שהוא מגרש גדול ולא הוקף לשם דירה, ודומה לרשות הרבים ולכרמלית ('לבוש'). (7) שהוא שבעים אמה וארבעים טפחים. ובמדת זמנינו 1572 מאה מטרים מרובעים בערך. (8) "כל מלאכות שבת והלכותיו, אנו למדים ממלאכת המשכן, לפיכך כל מקום שלא הוקף לדירה, שמכו חכמים לאסור טלטול בתוכו כמו בחצר המשכן. שכתוב בו: "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים" (שמות כז, יח), שהוא סאתים בלי בית דירה כ"אם בהיקף של קלעים, כמו כן כל מקום שלא הוקף לדירה, לא נחשב רשות היחיד גמורה לטלטל בתוכו אלא עד שיעור זה" ('טור' סי' שנח).

- ב. וכן⁹ עמוד שגבוה עשרה טפחים ורחב עד¹⁰ בית סאתים, מטלטלין על פלו; היה רחב¹¹ על בית סאתים, אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות. סלע¹² שבים: היה גבוה פחות מעשרה - מטלטלין¹³ מתוכו לים ומן הים לתוכו, שיהיה פרמלית; היה גבוה עשרה¹⁴: אם היה רחבו מארבעה טפחים עד בית סאתים - הואיל ומתיר לטלטל בכלל, אין מטלטלין לא מתוכו לים ולא מן הים לתוכו¹⁵; היה יתר מבית סאתים - אף-על-פי שהוא רשות היחיד, הואיל ואסור לטלטל בו אלא בארבע אמות ככרמלית, הרי זה מתיר לטלטל מתוכו לים ומן הים לתוכו; ושה דבר שאינו מצוי¹⁶ הוא, ולא גזרו בו¹⁷.

(9) עירובין פט, א. (10) בנוסח אחר: "ורחב בית סאתים" ('מעשה רוקח'). וכן כתוב בהלכה א' שבית סאתים דינו כפחות ('הגהות מיימוניות'). (11) בנוסח אחר: "יתר על בית סאתים" (דפוס ויניציאה). (12) עירובין סז, ב.

הספינה, או לשפוך מים או זולתו מן הספינה לים, לפי שהוא טלטול מרשות היחיד לכרמלית או מכרמלית לרשות היחיד, ולפיכך הוא אסור אלא שיוציא זיו כל שהוא עד שיהא בו היתר וישתמש עליו, ובלבד שיהא בין הזיו ובין שטח המים יותר מעשרה טפחים כדי שיהיה התשמיש מכרמלית למקום פטור, אבל אם היה בין הזיו ובין שטח המים עשרה טפחים או פחות צריך להיות בו ד' על ד', ואחר כך יהיה מותר לדלות מים באמצעותו, או שופך מים ממנו לים.

- כא. הקורא¹¹² בספר ככרמלית, ונתגלגל¹¹³ מקצת הספר לרשות הרבים¹¹⁴ ומקצתו בידו: אם נתגלגל לחוץ¹¹⁵ לארבע אמות - הופכו¹¹⁶ על הפתח ומניחו; גזרה שמה ישמט פלו מידו, ויעבירונו ארבע אמות. נתגלגל לתוך ארבע אמות - גוללו אצלו. וכן אם נתגלגל לרשות היחיד - גוללו אצלו. היה קורא ברשות היחיד ונתגלגל לרשות הרבים: אם נח בה - הופכו על הפתח¹¹⁷; ואם לא נח, אלא היה תלוי באויר רשות הרבים ולא הגיע לארץ¹¹⁸ - גוללו אצלו.

(112) משנה (במסכת עירובין דף צז עמוד ב). (113) הספרים בימי התלמוד היו עשויים מגילות כספר תורה שלנו. (114) ונח שם. (115) דעת הרא"ש והטור שאפילו אם נתגלגל חוץ לארבע אמות מותר לגוללו אצלו וכן ספק בשולחן ערוך אורח חיים סימן שנב. (116) אף על פי שאסר להפוך את כתבי הקודש (מסכת עירובין דף צח עמוד א) - התירו להפוך כאן כדי למנוע בזיון גדול מזה (שם). (117) שאסור להביאו אצלו מרשות הרבים לרשות היחיד. (118) ואם הגיע תוך שלושה טפחים סמוך לארץ חשוב כמונח על הארץ (הרמב"ן).

- כב. המעביר¹¹⁹ קוץ¹²⁰ כדי שלא יזקקו בו רבים: אם היה ברשות הרבים - מוליכו¹²¹ פחות פחות מארבע אמות¹²²; ואם היה ככרמלית¹²³ - מוליכו כדרכו¹²⁴ אפלו מאה אמה. וכן¹²⁵ מת שהסריח ונתפזה יתר מדי, ולא יכלו שכנים¹²⁶ לעמד¹²⁷ - מוציאים אותו מרשות היחיד לכרמלית. היורד¹²⁸ לרחץ בים, כשהוא עולה - מנגב עצמו, שמה יעביר מים שעליו ארבע אמות ככרמלית.

(119) (מסכת שבת דף מב עמוד א). (120) ראה למעלה פרק א הלכה ז. (121) "עד שישלכנו לצידי רשות הרבים" (רש"י). (122) שהוא רק איסור דרבנן (רש"י). (123) שאיסור טלטול בה מדרבנן. (124) בעקירה אחת. (125) (מסכת שבת דף צד עמוד ב). (126) בנוסחה אחרת: "ולא יכלו שכנים לעמוד עימו" (מער"ק). (127) "ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו, וגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, שהוא לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (להלן בפרק כ"ו הלכה כ"ג) לכן התירו כאן איסור דרבנן הנכלל בלאו זה. (128) (מסכת שבת דף קמא עמוד א). לפי שהעולה מן הרחיצה יש ריבוי

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(27) עירובין כד, א. (28) ומותר לפרוץ לכתחילה, כלשון הגמרא: "כיצד הוא עושה? פורץ לו פירצה יותר מעשר, וגורדו ומעמידו על עשר". (29) ואינו צריך לפרוץ כל גובה הכותל עד למטה, אלא עד שלא יסאר גובה עשרה טפחים. (30) ודומה כאילו אין לו מחיצות. (31) "וסתם אותה הפירצה והעמידה על עשר, והרי היא כפתח, ולבסוף הוקף לדירה שנפתחה לו" (רש"י). (32) כדי לדור בתוכו, "והכל תלוי בכוונת הגדרים אם נעשו על דעת דירה (מותר לטלטל בתוכו)" (מגיד-משנה). (33) טפחים. ובכתי"י התימנים ליתא "עד עשרה". (34) אם לא פרץ ולא גדר כל עשר האמות בבת אחת. כיון שעכשיו יש עשר אמות מוקפות לשם דירה - מותר לטלטל בתוכו. (35) מיל הוא אלפיים אמה (יומא סז).

ו. מקום³⁶ יתר מבית סאתים שהקף לדירה: אם נזרע רבו - הרי הוא כגנה ואסור³⁷ לטלטל בכליו³⁸; נזרע מעוט³⁹: אם נזרע ממנו בית סאתים - מתר לטלטל בכליו⁴⁰, ואם היה המקום הנזרע יתר מבית סאתים - אסור לטלטל בכליו⁴¹. נטע רב⁴² - הרי הוא כחצר ומתר לטלטל בכליו⁴³. נתמלא⁴⁴ מים, אפילו היו עמקים הרבה: אם היו ראויין לתשמיש⁴⁵ - הרי הן כנטעים ומתר לטלטל בכליו, ואם אינן ראויין לתשמיש - אין מטלטלין ב⁴⁶ אלא בארבע אמות.

(36) עירובין כג, ב. (37) כי הזרעים מבטלים את הדירה, שאין דרך בני אדם לדור בגינת זרעים. (38) גם בחלק שלא נזרע. (39) אין מיעוט נזרע מוציא את המגרש מכלל הוקף לדירה, ומותר לטלטל בכולו. (40) אף במקום הזרעים, שהכל נחשב לדירה. (41) שנעשה ככרמלית (רש"י). (42) ואפילו כולו. (43) ואפילו האילנות אינם נטועים שורות שורות, אין מבטלים את הדירה, שדרך בני אדם לנטוע אילנות בחצרות כדי להסתופף בצילם (רש"י). (44) עירובין כד, א. (45) לשתייה או לכביסה (הרשב"א), ודעת רש"י שצריכים להיות ראויים לשתיית אדם. (46) ודינים כזרעים (או"ח סי' שנח).

ז. מקום⁴⁷ שהקף שלא לשם דירה, שיש בו בית שלש סאין⁴⁸, וקרו בו בית סאה - קרויו מתירו; שפי תקרה יורד וסותם⁴⁹. נפרץ⁵⁰ במלאו לחצר, ונפרצה⁵¹ חצר כנגדו - חצר מתרת פשהיתה, והקרפף אסור פשהיתה; שאין אור החצר מתירו⁵².

(47) עירובין כה, א. (48) שאסור לטלטל בו יותר מארבע אמות. (49) וכאילו מחיצה מפסקת בין הסאה המכוסה, ובין הסאתים שאינן מקורות, ונמצא שאין שם אלא בית סאתים ומותר לטלטל. (50) עירובין כה, ב. כאן מדובר בקרפף שיש בו יותר מבית סאתים (מגיד-משנה). הפירצה כבצור זה: (51) בפחות מ' שהוא כפתח, אבל ביותר מ' גם החצר אסורה (תוספות). (52) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו, אבל הרשב"א ושאר ראשונים סוברים, שכאן מדובר בקרפף בית סאתים מצומצם שלא היה מוקף לדירה,

(13) תוך ארבע אמות. (14) שזה נחשב רשות היחיד. (15) שאסור מדרבנן לטלטל מרשות היחיד לכרמלית (פי"ד הי"ג). (16) "שיהיה קרפף יותר מבית סאתים סמוך לים" (הריטב"א). (17) אבל דעת ה'תוספות' שלא רק בים התיור כן, אלא בכל מקום בין קרפף (מגרש רחב שלא הוקף לדירה) לכרמלית, "ומכאן התיור רבינו-תם בגינה יתרה על בית סאתים שלא הוקפה לדירה, לטלטל מתוכה לחוץ, הואיל ואין רשות הרבים גמורה (כשווקים ורחובות) עוברת לפניו, והתיור להטמין המפתח בתוך הגינה. אף שעומד בחוץ ונותן לתוך הגינה" (הגהות מיימוניות), שאם היה אסור לטלטל מקרפף לכרמלית ולהיפך, אין ארבע רשויות לשבת כ"אם חמש, ואין מוסיפים רשויות.

ג. כמה¹⁸ היא בית סאה? חמשים אמה על חמשים אמה. נמצא בית סאתים - מקום שיש פתשפתו¹⁹ חמשת אלפים אמה. וכל מקום שיש בו כמה הזאת - בין שהיה מרבע, שהוא שבעים אמה ושניים על שבעים אמה ושניים²⁰, בין שהיה עגל, בין שאר הצורות²¹ - הרי זה נקרא בית סאתים.

(18) עירובין כג, ב. (19) בחשבון כמות שטחו לפי הנדסה (ראה מו"נ א' לד); בנוסח אחר: "בשיעורו" (ויניציאה ושוניציו), שטח בית סאה נ' אמה על נ' אמה - 2500 אמות מרובעות, ובית סאתים - 5000 אמות מרובעות. (20) חמש שביעיות (מגיד-משנה) ואם תכפיל 5/7 על 70 תהיה התוצאה 5000 בערך. (21) אבל אם היה ארכו יתר על רחבו, אסור לטלטל בו אף בשיעור זה, כמבואר בהלכה ד'.

ד. מקום²² שלא הקף לדירה, שיש בו בית סאתים: אם היה ארכו פי שניים²³ כרחבו²⁴, כדי שיהיה מאה על חמשים פתח המשכן - מתר לטלטל בכליו; אבל אם היה ארכו יתר על שניים כרחבו אפילו אמה²⁵ - אין מטלטלין בו²⁶ אלא בארבע אמות; שלא עשו בית סאתים שתשמישו לאור כשאר החצרות אלא מחצר המשכן.

(22) משנה, עירובין כג, א. (23) "רבי יוסי אומר: אפילו ארכה פי שנים כרחבה (כחצר המשכן שהיה ארכה מאה על רוחב חמשים) מטלטלין בתוכה, ואם היה יותר מזה אסור". (24) בנוסח אחר: "ארכו כשנים כרחבו" (כת"י התימנים). (25) ואם היה ארכו יתר על רחבו בפחות מאמה - מותר (הרא"ש). (26) שכל שטח גדול מתחלף ברשות הרבים ('לבוש').

ה. מקום²⁷ שהקף שלא לשם דירה, אם פרוץ²⁸ בו פירצה יתר על עשר אמות בגובה²⁹ עשרה טפחים³⁰, וגדר³¹ בה לשם דירה³² עד עשרה³³ - מתר לטלטל בכלה. ואפילו³⁴ פרוץ אמה וגדרה לשם דירה, ופרץ אמה וגדרה לשם דירה, עד שהשלימה ליתר מעשר - מתר לטלטל בכלה, אף-על-פי שיש בו כמה מילין³⁵.

19 הקיפה - הרי זו פקקת לדירה ומתיר לטלטל
20 בכלה⁷².

(70) עירובין כד, א. (71) כיון שלא הוקפה לדירה.
(72) "וחצרות שלנו בזמן הזה, סתמן מוקפות לדירה" (רמ"א סי' שנט).

21 יא. רחבה⁷³ הפתוחה למדינה⁷⁴ מצד אחד, ומצד
22 אחר פתוחה לשביל המגיע לנהר - עושה לה לחי
23 מצד המדינה, ויהיה מתיר לטלטל בכלה, ומתוכה
24 למדינה, ומן המדינה לתוכה.

(73) עירובין כד, ב. שהיתה יותר מבית סאתים ולא הוקפה לדירה. (74) לעיר; כך היה מעשה: רחבה היתה כפום נהרא (שם המקום), שצידה אחד היה פתוח לעיר (למבוי שבעיר שנגמר לרחבה זו), וצידו השני היה פתוח לשביל של כרמים המגיע לנהר. ומצאו בגמרא תקנה להתיר טלטול בכולם, שלא יאסרו זה על זה, על ידי לחי מצד המדינה. "ודינים אלה אינם מצויים להאריך בהם" (מגיד-משנה).

25 יב. יחיד⁷⁵ ששבת בבקעה⁷⁶, ועשה מחצה⁷⁷ סביב
26 לו: אם יש בה ער⁷⁸ בית סאתים - מתיר לטלטל
27 בכלה, ואם היתה יותר על בית סאתים - אינו
28 מטלטל בה אלא בארבע אמות⁷⁹. וכן אם היו שנים.
29 אכל שלשה ישראלים או יותר עליהן ששבתו
30 בבקעה - הרי הן שירא⁸⁰, ומתיר להם לטלטל בכל
31 צרפן אפלו כמה מילין. והוא, שלא ישאר מן
32 המחצה שהקיפו בית סאתים פנוי בלא פלים⁸¹; אבל
33 אם נשאר בית סאתים פנוי בלא פלים, ולא היו
34 צריכים לו - אסורים⁸² לטלטל בכל המחצה אלא
35 בארבע אמות. ואין⁸³ הקטן⁸⁴ משלים לשירא.

(75) עירובין טז, ב. יז, א. (76) הוא-הדין בישוב, אלא שדיבר בהווה, שבבקעה רגילים לעשות כך ('פרי מגדים').
(77) גרועה של שתי או של ערב, כמבואר להלן בהלכה יח.
(78) ועד בכלל. (79) החמירו חכמים לזה שלא עשה מחיצות שלימות אלא גרועות. (80) קבוצת הולכי דרך, "אורחת ישמעאלים", בתרגום אונקלוס: "שירת ערבאיי".
(81) בנוסח אחר: "בלא כלום" ('מעשה רוקח').
(82) שהקיפו יותר מכדי צרכם, ואנו חושבים את המחיצה כאילו אינה. (83) 'ירושלמי' עירובין פ"א ה"ז. (84) וכל-שכן שאין הנכרי מצטרף ('ירושלמי' שם).

36 יג. שלשה⁸⁵ שהקיפו פרי צרפן⁸⁶ וקנו שביתה⁸⁷,
37 ואחר כך מת אחד מהן - הרי הם מתירין לטלטל
38 בכלה⁸⁸. קנו שנים שביתה ביתר מבית סאתים, ואחר
39 כך בא להם שלילי - אסורין⁸⁹ לטלטל אלא בארבע
40 אמות, כשהיו קדם שביבוא זה; שהשביתה⁹⁰ היא
41 הגורמת⁹¹, לא הדיירין.

(85) עירובין יז, א. (86) כמבואר למעלה בהלכה יב.
(87) בין השמשות כשנכנס השבת. (88) כיון שבכניסת השבת היו שלשה. (89) כיון שבכניסת השבת היו רק שנים

שהיה מותר לטלטל בתוכו כיון שאין בו יותר מבית סאתים, ועכשיו שנפרץ לחצר נאסר, כי מקום מחיצה מיתרו ונעשה יותר מבית סאתים, וכאן רק הקרפף נפרץ במלואו אבל החצר היתה רחבה מהקרפף, ונשארו גפופים (שאריות מהמחיצה הגדולה) מן הצדדים, והפירצה היא פחותה מעשר. ולכן לגבי החצר אין זאת פירצה כ"אם פתח, ומותר לטלטל בתוכה (כמו בציור שלפנינו):

1 ח. הנה⁵³ יתר מבית סאתים ובא למעטו באילנות⁵⁴
2 - אינו⁵⁵ מעוט⁵⁶. בנה בו עמוד בצד הפתל גבוה
3 עשרה ורחב שלשה או יתר - הרי זה מעוט⁵⁷, פחות
4 משלשה - אינו מעוט; שכל פחות משלשה כלבוד
5 דמי⁵⁸. וכן אם הרחיק מן הפתל שלשה ועשה
6 מחצה - הרי זה מעוט⁵⁹, פחות משלשה - לא עשה
7 כלום⁶⁰.

(53) עירובין כה, א. (54) שלא יהיה שטחו יותר מבית סאתים ויהא מותר לטלטל בו. (55) שדרך בני אדם לנטוע אילנות בקרפפות, ולפיכך הם בטלים לגבי קרפף. (56) אפילו יש באילנות גובה עשרה ורחב ארבעה, שחולקים רשות לעצמם (הרשב"א). (57) מכיון שאין דרכו של עמוד להיות בקרפף, לכן ממעט את שטחו. (58) דומה למחובר. (59) בנוסח אחר: "הועיל" (מ"ב בשם 'מאמר מרדכי'). וכשיש יותר מסאתים גם תוך הכותל הזה אלא כשעשאו לדירה, וכדלהלן ב"הרחיק מן התל", ועיין בסמוך. (60) שהרי זה כמוסף על הכותל הראשון. והקשו בזה, מהא דלקמן "טח את הכותל בטיט - הרי זה מעוט" (עין כסף-משנה ומגיד-משנה). ולפי הנוסחא "הועיל" מיושב היטב.

8 ט. טח⁶¹ את הפתל בטיט⁶² - אף-על-פי שאינו
9 יכול⁶³ לעמד בפני עצמו, הרי זה מעוט⁶⁴. הרחיק
10 מן הפתל⁶⁵ שלשה ועשה מחצה⁶⁶ - הועיל. עשה
11 מחצה על שפת התל - אינו מועיל; שהעושה
12 מחצה על גבי מחצה אינו מועיל. נבלעה⁶⁷ מחצה
13 התחתונה⁶⁸ והרי העליונה קימת - הואיל ונעשית
14 העליונה לשם דירה והרי אין שם נראה אלא היא,
15 הרי זה הועיל ומתיר לטלטל בכלה⁶⁹.

(61) עירובין כה, א. (62) שלא יהיה שטחו יותר מבית סאתים, ויהיה מותר לטלטל בו. (63) הטיט להתקיים כמחיצה בפני עצמה. (64) אבל בשו"ע (סי' שנח) פוסק כר"א, שאינו ממעט אלא אם ראוי לעמוד (כמחיצה) בפני עצמו. (65) שבקרפף, ויש מן התל עד המחיצה יותר מבית סאתים, "ועשה מחיצה לדירה אצל התל" (רש"י). (66) לדור ולהשתמש בתל. (67) "שהיה העפר רך ותחתו, ונחבט הכותל בבת-אחת בשבת" (רש"י). (68) שבנה מקודם ולא הוקפה לדירה, ונשארה העליונה קיימת. (69) שהרי דר באויר המחיצה העליונה שעשה עכשיו.

16 י. רחבה⁷⁰ שאחורי בתים יתרה על בית סאתים -
17 אין מטלטלין בה אלא בארבע⁷¹, ואפלו הנה פתח
18 הבית פתוח לתוכה. ואם פתח הפתח לשם ואחר כך

בליטה, גבשושית; בנוסח אחר: "גידור" (ויניציה).
(114) ונחשבים כמחיצה גמורה (שו"ע או"ח שם).

טז. ¹¹⁵כל מחצתה שיש בה פרוץ מרבה על העומד -
אינה מחצתה. אבל אם היה פרוץ כעומד ¹¹⁶ - הרי זו
מתרת, ובלבד שלא יהיה פאותן הפרצות פרצה שהיא
יתר על עשר אמות ¹¹⁷; אבל עשר אמות - הרי היא
כפתח. אם היה לפרצה זו צורת פתח ¹¹⁸, אף-על-פי
שיש בה יותר מעשר, אינה מפסדת ¹¹⁹ המחצתה;
והוא, שלא יהא הפרוץ מרבה על העומד ¹²⁰.

(115) עירובין טו, ב. (116) כיון שאין הפרוץ מרובה על
העומד, יש לו דין מחיצה. (117) פירצה יתרה על עשר
אמות מבטלת את המחיצה. (118) ראה ביאורו בהלכה יט.
(119) כי אינה נחשבת לפירצה אלא לפתח. (120) דעת
ה'תוספות' והרשב"א שאם יש לה צורת הפתח, אפילו אם
הפרוץ מרובה על העומד בכל ארבע הרוחות - נחשבת
למחיצה גמורה. וכן בשו"ע או"ח סי' שסב.

יז. במה דברים אמורים ¹²¹? בזמן שהפרצות
משלשה טפחים ולמעלה; אבל אם היו הפרצות כל
פרצה מהן פחותה משלשה - הרי זו מתרת,
ואף-על-פי שהפרוץ מרבה על העומד; שקל פחות
משלשה הרי הוא כלבוד ¹²².

(121) עירובין טז, א. (122) כמחובר. והפירצות נחשבות
כסתומות, ונמצא שהעומד מרובה על הפרוץ.

יח. פיצד ¹²³? הרי ¹²⁴שהקף בקנים, ואין בין קנה
לחברו שלשה טפחים; או שהקף בחבלים, ואין
בין חבל לחברו שלשה טפחים - הרי זו מחצתה
גמורה, אף-על-פי שהיא שתי ¹²⁵ בלא ערב ¹²⁶ או
ערב בלא שתי. וצריך שיהיה גבה הקנה עשרה, או
שהיה מן הארץ עד סוף עבי החבל העליון
עשרה ¹²⁷, אם הקף בחבלים; שאין מחצתה פחותה
מעשרה. וכל ¹²⁸השעורין האלו - הלכה למשה
מסיני הן.

(123) אמרו, כל פחות משלשה כלבוד. (124) משנה,
עירובין טז, ב. (125) הקנה באורך. (126) החבל ברוחב.
(127) ועובי שלשת החבלים ביחד - טפח ושלשה משהוין
כדי להשלים לעשרה טפחים (שם). (128) יומא פ, א.

יט. צורת ¹²⁹פתח האמורה בכל מקום היא אפלו
קנה וכיוצא בו ¹³⁰ מפאן וקנה מפאן וקנה על גביהן.
גבה שני הלחיים ¹³¹ - עשרה טפחים ¹³² או יתר.
והקנה וכיוצא בו שעל גביהן, אף-על-פי שאינו
נוגע בשני הלחיים, אלא יש ביניהן פמה אמות -
הואיל וגבה הלחיים עשרה, הרי זו צורת פתח.
וצורת פתח ¹³³ שאמרו, צריכה שתהא בריאה ¹³⁴
לקבל דלת, אפלו דלת של קש.

(129) עירובין יא, ב. (130) כגון חבלים (או"ח סי' שסב).

אינם שיירה, ואסורים לטלטל גם אם נוסף בשבת עוד
שלישי. (90) בכניסת השבת. (91) להחשב כשיירה, ולא
הדירים שנוספו אחר כניסת השבת.

יד. שלשה ⁹² מקומות ⁹³ המקפין ⁹⁴ שלא לשם דירה ⁹⁵
זה בצד זה, ופתוחים זה לזה: שנים החיצונים
רחבים ⁹⁶ והאמצעי קצר, שגמלאו לשנים החיצונים
פסין ⁹⁷ מכאן ומכאן, והיה יחיד בזה ויחיד בזה
ויחיד בזה ⁹⁸ - נעשו כשיירה ⁹⁹ ונתנין להם כל צרכן;
היה האמצעי רחב ושנים החיצונים קצרים, שגמלאו
האמצעי בפסין משני רוחותיו - הרי הוא מבדל ¹⁰⁰
משנים החיצונים, לפיכך: אם שבת יחיד בזה ויחיד
בזה ויחיד בזה - אין נתנין להן כל צרכן, אלא כל
אחד ואחד יש לו בית סאתים ¹⁰¹ במקומות ¹⁰²; היה
יחיד בזה ויחיד בזה ושנים באמצעי, או שנים בזה
ושנים בזה ואחד באמצעי - נתנין להן כל צרכן ¹⁰³.

(92) עירובין צג, א. (93) נקראים בלשון הגמרא
"קרפיות". (94) במחיצה גרועה, כמבואר להלן בהלכה
יח. (95) שגם לענין היקף שלא לשם דירה הקילו בשיירה
(ירושלמי' עירובין פ"ב ה"ה). (96) מן האמצעי שהוא
פרוץ לשניהם במלואו, ועמודי מחיצותיהם (גפופיהם)
עודפים עליו, כציור 1. (97) עמודים המשמשים למחיצה.
(98) בכל קרפך נמצא איש אחד. (99) שני החיצונים
מצטרפים לאמצעי, וכאילו הם רשות אחת. (100) במחיצה
מהשנים החיצונים, שהאמצעי רחב מהם, והם פתוחים
לאמצעי במלואם כציור 2. (101) ובלבד שלא יהיה בית
סאתים פנוי מכלים כמבואר בהלכה יב ("מגיד משנה").
(102) ואינם מצטרפים לשיירה אחת. (103) ששנים
המחיצון מצטרפים לאמצעי להחשב שיירה.

טו. כל ¹⁰⁴מחצתה שאינה יכולה לעמוד ברוח
מצויה ¹⁰⁵ - אינה מחצתה ¹⁰⁶. וכל ¹⁰⁷מחצתה שאינה
עשויה לנחת ¹⁰⁸ - אינה מחצתה. וכל ¹⁰⁹מחצתה שאינה
עשויה אלא לצניעות ¹¹⁰ בלבד ¹¹¹ - אינה מחצתה. וכל
מחצתה שאין בגובהה עשרה טפחים או יותר - אינה
מחצתה גמורה ¹¹². גידוד ¹¹³ חמשה ומחצתה חמשה -
מצטרפין ¹¹⁴.

(104) סוכה כד, ב. (105) שהרוח מוליכה ומביאה (רש"י).
(106) אפילו עושה אותה בביתו שאין שם רוח (תוספות
שבת). (107) עירובין כו, א. (108) שאינה עשויה להניח
עליה דבר או לנוח שם (מגיד-משנה); ורבינו חננאל פירש:
"שאינה עשויה לנחת, להיות כבנין קבוע לעולם אלא
ארעי". לדעת רש"י והראב"ד, הנוסח כאן: "כל מחיצה
העשויה לנחת - אינה מחיצה". כלומר: שנעשתה להניח שם
חפצים ולא לשם דירה. (109) עירובין כו, א: "מחיצת
אדריכלים (בנאים) - לא שמה מחיצה". (110) שנעשתה
על ידי בנאים לנוח בצילה בשעת אכילתם ולא לשם דירה.
(111) וכן אם נעשתה רק לשמירת חפצים בתוכה (או"ח
שם). (112) להתיר טלטול בתוכה, אבל היא חולקת רשות
לעשותה כרמלית (מגיד-משנה). (113) עירובין צג, ב.

- 131) לחי הוא העמוד המשמש במקום מחיצה, ונקרא גם פס או קנה. 132) נלמד מהא דלהלן ה"כ בכיפה. 133) וצריכים להיות מכוונים כנגד הקנה העליון, ואנו אומרים 'גוד אסיק' וכאלו עולים עד למעלה. 134) הכוונה לעמודים שבצדדים - הלחיים, אבל הקנה שעל גביהם ראוי בכל שהוא אפילו גמי, ובלבד שלא יפול ברוח מצויה (או"ח שם).
- כ. פתח¹³⁵ שצורתו כפפה¹³⁶, אם יש בארץ רגלי¹³⁷ הפפה עשרה טפחים, הרי זה צורת פתח. וצורת פתח שעשה אותה מן הצד¹³⁸ - אינה כלום; שאין דרך הפתחים להיות בקרן זוית, אלא באמצע¹³⁹.
- 135) עירובין יא, ב. 136) עשויה למעלה כקשת. "מזוזה מכאן ומכאן, וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף" (רבינו בהל' מזוזה פ"ו ה"ד). 137) לפני שמתחילה להתעגל, כי מקום העיגול אינו מצטרף. 138) "פירוש, כגון שעשאה מצדו של כותל [נסמך לקרן]" - רב האי גאון ברי"ף. ועיין ב'מאירי'. ויש מפרשים מן הצד של הקנים ולא על גביהם (רש"י). ועיין להלן פ"ז הל' לה. 139) כפירוש רב האי.
- כא. בכלל¹⁴⁰ עושין מחיצה - בין בכלים¹⁴¹, בין באכלים, בין באדם, אפלו בבהמה ושאך מיני חיה ועוף. והוא, שיהיו¹⁴² כפותים¹⁴³, כדי שלא ינודו.
- 140) עירובין טו, א. 141) אף שעתידים להנטל אחר השבת. 142) שאר בעלי חיים חוץ מאדם, כי אדם אינו צריך להיות כפות, כמבואר בהלכה כג. 143) קשורים מערב שבת.
- כב. מחיצה¹⁴⁴ העומדת מאליה - הרי זו פשוטה. ומחיצה הנעשית בשבת - הרי זו מחיצה¹⁴⁵; ואם נעשית בשגגה¹⁴⁶, מתר לטלטל בה באותה שבת. והוא, שתעשה שלא לדעת המטלטל; אבל אם נתפון אדם לזו המחיצה שתעשה בשבת כדי לטלטל בה, אף-על-פי שעשה אותה העושה בשגגה, אסור¹⁴⁷ לטלטל בה באותה שבת. וכן¹⁴⁸ אם נעשית במזיד, אף-על-פי שלא נתפון זה לטלטל בה, הרי זה אסור לטלטל בה.
- 144) עירובין טו, א. 145) ונחשבת רשות היחיד לענין שהזורק לתוכה חייב חטאת, אבל אסור לטלטל תוך מחיצה זו אם נעשתה במזיד, כדלהלן. 146) שלא ידע שהיום שבת, או שלא ידע שאסור לעשות מחיצה בשבת. 147) נלמד מהא דלהלן הלכה כג: "ולא יעמיד אותם אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו", עיי"ש. 148) בעירובין (כה): "אמר רב נחמן, לא שנו (שמחיצה שנעשתה בשבת במזיד - שמה מחיצה) אלא לזרוק, אבל לטלטל אסור".
- כג. מתיר¹⁴⁹ לעשות מחיצה של בני אדם בשבת, שיעמד זה בצד זה, ובלבד שלא ידעו¹⁵⁰ אלו העומדין שבשכיל לעשותן מחיצה העמידן. ולא
- 149) עירובין מג, ב: "נחמיה בריה דרבי חנילאי משכתיא שמעתיא (השתקע בהלכה) ויצא חוץ לתחום, אמר ליה רב חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שרוי בצער (שאסור לו לחזור לתוך התחום ואין לו אלא ארבע אמות, כמבואר להלן בפכ"ז הי"א). אמר לו: עשה מחיצה של בני אדם ויכנס (באופן שלא ידעו האנשים שבשכיל לעשותם מחיצה - הועמדו). 150) שאם הם יודעים שהעמידם למחיצה, הרי הם כעושים מחיצה בשבת ואסור. 151) מקור דבר זה, מהא דעירובין מד: ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה.
- כד. אילן¹⁵² שהוא מסך¹⁵³ על הארץ - אם אין נופו¹⁵⁴ גבוה מן הארץ שלשה טפחים¹⁵⁵, ממלא בין בדי ופלי תכן וקש וכיוצא בהן, וקושרן בארץ עד שיעמד ברוח מצויה ולא יתנדנד, ומטלטל תחת כלו¹⁵⁶. והוא, שיהיו תחתיו עד בית סאתים¹⁵⁷; אבל אם היה יותר¹⁵⁸ מבית סאתים, אין מטלטלין תחתיו אלא בארבע אמות; מפני שתחתיו - מקום שלא הקף לדירה הוא.
- 152) עירובין צט, ב. 153) שענפיו נוטים למטה מכל צד. 154) הענפים שבאילן. 155) הוא כ'לבד' ומחובר לארץ. 156) אם הוא גבוה עשרה (או"ח סי' שסב). ואפילו לא נטעו מתחילה לכך, והוא כמחיצה העומדת מאליה. 157) כדלעיל הלכה א. 158) שהיו ענפיו ארוכים מאד, או שהיו הרבה אילנות סמוכים זה לזה.
- פרק שבעה עשר
- 1) נתבאר בו דינין של דבריהם, בידי מקצת הרשויות ופרטיהן, הן המבואות והחצרות ומחיצות הבורות, וכיוצא בהן, ורוב כל מה שזכר באלו הם מדבריהם.
- א. מבוי² שיש לו שלשה פתלים³ - הוא הנקרא מבוי סתום, ומבוי שיש לו שני פתלים בלבד⁴ זה כנגד זה, והעם נכנסין ברוח זו ויוצאין בשפנגדה⁵ - הוא הנקרא מבוי המפלש.
- 2) מלשון "מבוא העיר" (שופטים א, כד). בימי קדם ובארצות המזרח, הבתים היו מוקפים בתוך החצר, ומן החצרות נכנסים לרחוב שנקרא "מבוי", ודרך המבוי נכנסים בני החצרות והבתים לשוק - שהוא רשות הרבים. 3) החצרות מקיפות את המבוי משלש רוחות, והוא פתוח לרשות הרבים מצד אחד בלבד. 4) שהחצרות נמצאות בהקבלה משתי רוחותיו, ושני צדדיו האחרים מפולשים ופתוחים לרשות הרבים.
- ב. היאך⁶ מתירין⁷ מבוי הסתום? עושה לו ברוח רביעית לחי⁸ אחד⁹ או עושה עליו⁹ קורה - ודין; ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאלו סתם רוח רביעית¹⁰, ויעשה רשות היחיד, ויהיה מתר לטלטל בכלו¹¹. שדין תורה - בשלש מחצות בלבד מתר

- 1 לְטַלְטֵל, וּמִדְּבָרֵי סוּפְרִים¹² הִיא הָרוּחַ הַרְבִּיעִית¹³,
2 וּלְפִיכָךְ דִּי לָהּ בִּלְחִי אוֹ קוֹרָה.

(5) משנה, עירובין יא, ב. (6) "שיהיה מותר להשתמש בו אחר עשיית עירוב" (רבינו בפירוש המשניות). (7) "קרב אחד, בתרגום יונתן: לוחא חד" (רמ"א סי' שסג). (8) מצד אחד "שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית" (להלן ה"ט). (9) בקצה המבוי מלמעלה. (10) הלחי כמחיצה כנ"ל, והקורה משום היכר שלא יוציאו משם לרה"ר. (11) אחרי עשיית עירוב הנקרא "שיתופי מבואות", כמבואר בהל' עירובין פ"א ה"ו. (12) מבואר בפ"א ה"ג. (13) חכמים אסרו לטלטל במבוי שיש בו שלש מחיצות, שמא יטלטל גם ברשות הרבים.

- 3 ג. וְהִיא¹⁴ מִתְּיָרִין מְבוּיִם¹⁵ מְפֻלָּשׁ¹⁶? עוֹשֶׂה לוֹ צוּרַת
4 פֶּתַח¹⁷ מִבָּאֵן, וְלִחִי אוֹ קוֹרָה מִבָּאֵן. וּמְבוּיִם¹⁸ עָקוּם¹⁹
5 תוֹרָתוֹ כִּמְפֻלָּשׁ²⁰.

(14) עירובין ו, א. כתנא קמא וכאוקימתת רב יהודה (שם ע"ב) וכרב דאמר הלכה כתנא קמא. (15) כשאין ברחבו שש עשרה אמה ואינו נחשב כרשות הרבים, כמבואר בפ"ד ה"א. (16) משני ראשו לרשות הרבים, או ראשו אחד לרשות הרבים והשני לכרמלית, או ששני ראשו פתוחים לכרמלית (ריב"ש סי' תה). (17) שעלידה נעשה כסתום במחיצה מצד זה, והרי הוא כמבוי סתום מג' צדדים, שדי לו בלחי או קורה, כמבואר בפס"ז ה"ט. (18) עירובין ו, א. (19) ששני ראשו מפולשים לרשות הרבים, כבציור שלפנינו. (20) שצריך צורת הפתח ולחי או קורה; רבינו סתם דבריו, ונראה שדעתו כדעת הרשב"א שיעשה בראשו אחד צורת הפתח, ובראשו השני לחי או קורה, כדין מבוי מפולש, אבל דעת שאר פוסקים (ובשו"ע סי' ססד), שצריך צורת הפתח בעקמומיתו ששם דינו כמפולש (ראה בצירור), ובשני ראשו עושה לכל אחד לחי או קורה.

- 6 ד. מְבוּיִם²¹ שֶׁהוּא שָׁוֶה מֵתוֹכוֹ וּמִדְּרוֹן²² לְרִשּׁוֹת
7 הַרְבִּים, אוֹ שָׁוֶה לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים וּמִדְּרוֹן לְתוֹכוֹ²³ -
8 אֵינוֹ צָרִיךְ לֹא לִחִי וְלֹא קוֹרָה²⁴, שֶׁהֲרִי הוּא מִבְּדֵל
9 מִרִשּׁוֹת הַרְבִּים²⁵.

(21) שבת ק, א. (22) שיפוע; שהיה קרקע המבוי גבוה מקרקע רשות הרבים, ומתחיל להיות משופע אצל פתחו לצד רשות הרבים (רש"י). (23) "שהיה רשות הרבים גבוה מקרקע המבוי, וגם כניסת המבוי שוה לקרקע רשות הרבים ברוחב אמה או פחות, ואחר כך הוא נעשה מדרון לצד פנים" (רש"י). (24) בתוספתא ובראשונים ביארו, שכאן מדובר "אם מתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות" (שהוא מדרון והולך ומשופע לאט לאט, עד שמגיע לגובה עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, והרי הוא כזקוף כולו, ודינו כרשות היחיד. מגיד-משנה). (25) שגבהו ושינויו מרשות הרבים הם כמחיצה, ואין צורך בתיקון אחר.

- 10 ה. מְבוּיִם²⁶ שֶׁצִּדּוֹ²⁷ אֶחָד פְּלָה לִיָּם²⁸ וְצִדּוֹ אֶחָד פְּלָה
11 לְאֲשָׁפָה²⁹ שֶׁל רְבִים - אֵינוֹ צָרִיךְ פְּלוּם; שֶׁאֲשָׁפָה שֶׁל

(26) עירובין ח, א. צט, ב. (27) "מעשה במבוי אחד, שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה, ובא מעשה לפני רבי, ולא אמר בה לא היתר ולא איסור, איסור לא אמר בה - דהא קיימי (שהרי עומדות) מחיצות, והיתר לא אמר בה - שמא תינטל האשפה ויעלה הים שרטון" (ונמצא המבוי בלי מחיצות), ומבואר אחר-כך בגמרא (לפי נוסח רבינו) כי באשפה של רבים אין לחשוש שמא תינטל משם, וגם אין חוששים שמא יעלה הים שרטון, אולם נוסח שלנו בגמרא הוא "חיישינן (חוששים) שיעלה הים שרטון". (28) עומק עשרה טפחים בשפתו - חשוב כמחיצה. (29) הגבוהה עשרה טפחים מן הקרקע ונחשבת כמחיצה. (30) חול ואבנים אצל שפתו; וכן הדין בנהרות, ששפת הנהר נחשבת למחיצה אם היא גבוהה עשרה; ולדעת בעל 'נודע ביהודה' אם ראש המבוי כלה למקום הגשר שמהלכים בו רבים לעברו השני, צריך לעשות צורת הפתח במקום הגשר.

- ו. מְבוּיִם³¹ מְפֻלָּשׁ שֶׁהוּא פְּלָה לְאֶמְצַע רִחְבָּהּ³² שֶׁל
רְבִים: אִם לֹא הִיא מִכּוֹן כְּנֶגֶד פֶּתַח³³ הַרְחֲבָהּ - הֲרִי
זֶה קֶסֶתוֹם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ מִצַּד הַרְחֲבָהּ פְּלוּם; אֲבָל אִם
הִיא פְּלָה לְצִדֶּיהָ³⁴ הַרְחֲבָהּ - אִסּוּר. וְאִם הִיא שֶׁל
יָחִיד - אָף לְאֶמְצַעָהּ אִסּוּר; פְּעֻמִּים בּוֹנֶה מִצַּד אֶחָד,
וְנִמְצָא פְּלָה לְצִדָּהּ שֶׁל רִחְבָּהּ.

(31) עירובין ח, א. (32) כלומר, פרוץ ונכנס לרחבה (חצר שאחורי הבתים). (33) הפותח לרשות הרבים, והוא בכותל שממול לפירצה הנ"ל, ואין המבוי כמפולש. (34) שכותל המבוי שוה לאחד מכתלי הרחבה שהוא כמפולש או אפילו אין הפירצה כנגד הפתח שהוא כמבוי עקום (רש"י).

- ז. אֵינֶן הַמְּבוּיִם נִתְרִים³⁶ בִּלְחִי אוֹ קוֹרָה עַד שִׁיְהִיו
בְּתִים וְחֲצוֹת פְּתוּחוֹת³⁷ לְתוֹכוֹ, וְיִהְיֶה אֲרָפּוֹ מֵאֲרָפֶּעַ
אֲמוֹת וּלְמַעְלָה³⁸, וְיִהְיֶה אֲרָפּוֹ³⁹ יָתֵר עַל רִחְבּוֹ⁴⁰. אֲבָל
מְבוּיִם שֶׁאֲרָפּוֹ פְּרָחְבוֹ⁴¹ הֲרִי הוּא פְּחָצֵר, וְאֵינוֹ נִתְרִי
אֲלֹא בְּשָׁנֵי לַחֲיִים מְשֻׁנִּי רוּחוֹתָיו, כֹּל לִחִי כִּמְשֻׁהוּ,
אוֹ בְּפֶסֶס⁴² רָחֵב אֲרָפֶּעַ מְרוּם אַחַת⁴³.

(35) עירובין ה, א. (36) הטעם הוא "כי כל מה שעשוי לדירה ולתשמישי צנע, צריך מחיצות גמורות, ולפיכך החצרות שדרכם של בני אדם להשתמש בהן בתשמישי צנע, וכן מבואות שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכם, דייריהם מועטים ומשתמשים בהם יותר, משום זה צריכים מחיצות גמורות, אבל מבואות שיש בהם יותר דיירים, מתמעט תשמיש המבוי, לכן די במחיצה כל שהיא של לחי או קורה" (הרשב"א). (37) "ירושלמי" עירובין פ"א ה"א: "מבוא אין פחות משני חצרות, חצר אינה פחותה משני בתים". (38) שבפחות מזה, אינו חשוב כמבוי אלא כחצר. (39) דרך כניסתו למבוי. (40) שכן דרך המבוי להיות ('לבוש'). (41) מרובע. (42) כן הוא בעירובין יב: מימרא דרב נחמן. (43) ונוהגים עכשיו לתקן כל המבואות שלנו בצורת הפתח על-ידי חבל הקשור לרחבו של מבוי, וצריך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ג' מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה - חייבין עליה משום רשות הרבים", הרי שצריך שתי דלתות (עיין רש"י), ולא מקשה מנעילת הדלת מפני שאפשר לפרש גם בדברי רבי יוחנן שדלתות ירושלים ראויות להינעל כמו במבוי מפולש. ועיין 'תוספות' שם ו'כסף משנה'. (55) ראה הערה נג, שמקורו לפי רש"י שם. (56) בנוסח אחר, חסרה המלה "בלילה" ('מעשה וקוח'). (57) ראה הערה נג.

23 יא. מתר⁵⁸ לטלטל במקבוי תחת הקורה או בין
24 הלחיים⁵⁹. במה דברים אמורים? בשהיה סמוך
25 לרשות הרבים; אבל אם היה סמוך לברמלית -
26 אסור לטלטל תחת הקורה⁶⁰ או בין הלחיים עד
27 שיעשה לחי אחר להחיר תוף הפתח; שהרי מצא
28 מין את מינו ונעור⁶¹.

(58) עירובין ט, א. (59) המתירים לטלטל במבוי.
(60) ודעת הרשב"א שאם יש ארבעה טפחים בקורה - מותר לטלטל תחתיה, שאנו אומרים פי תקרה יורד וסותם (מגיד-משנה). (61) אף שבכל מקום כרמלית קלה מרשות הרבים, כאן אומרים, שהכרמלית שבין הלחיים מצטרפת למינה, לכרמלית שמחוצה לה, "וניעור" - מתעוררת ומתחזקת על ידה, וצריכה לחי מיוחד להחיר לטלטל בין הלחיים.

29 יב. בכל⁶² עושין לחיים, אפלו בדבר שיש בו רוח
30 חיים⁶³. ואפלו באסורי הניה⁶⁴ - עבודת פוככים⁶⁵
31 ומזלות עצמה או אשורה⁶⁶ שעשה אותה לחי -
32 פשוט⁶⁷; שהלחי עביו כל שהוא⁶⁸. גבה הלחי אין
33 פחות מעשרה טפחים, רחבו ועביו כל שהוא⁶⁹.

(62) משנה, עירובין טו, א. (63) "והוא שיהיו כפותים שלא ינודו" כמבואר בפס"ז הכ"א. (64) ואף שאסור ליהנות מהלחי, אולם מכיון שאינו אלא לצורך מחיצה, ובלחי גופא אינו משתמש, אין הנאת היתר הטלטול הבאה עלידו נחשבת להנאה ('בית מאיר'). (65) 'ורושלמי' עירובין פ"ג ה"א. (66) עירובין פ, ב. (67) ואף שכתוב "ואשריהם תשרפון באש" (דברים יב, ג), ונחשבת כשרופה ואין בה שיעור ("כתותי מיכתת שיעוריה") כשרה ללחי. (68) ואף שגם לחי צריך שיעור בגובה - עשרה טפחים, וברוחב - משהו, ביארו ה'תוספות' מכיון שמספיק שיעור קטן, לא החמירו בו. ועיין ב'מגיד משנה'. (69) משנה, בעירובין יד, ב.

34 יג. בכל עושין קורה, אבל לא באשורה⁷⁰; לפי שיש
35 לרחב הקורה שיעור, וכל השעורין אסורים מן
36 האשורה. וכן⁷¹ רחב הקורה אין פחות מטפח, ועביה
37 כל שהוא⁷². והוא, שתהיה בריאה⁷³ לקבל אריכה⁷⁴,
38 שהוא⁷⁵ חצי⁷⁶ לבנה של שלשה טפחים על שלשה
39 טפחים. ומעמידי קורה צריכין שיהיו בריאין כדי
40 לקבל קורה וחצי לבנה.

(70) נראה מדברי ה'מגיד משנה' שגרס בדברי רבינו: "בכל

להעמיד תחת החבל שני קנים גבוהים עשרה מכוונים תחת החבל, ותיקון זה מועיל אפילו במבוי מפולש, ובכל מקום שצריכים צורת הפתח (רמ"א או"ח סי' שסג).

1 ח. הצר⁴⁴ שארפה⁴⁵ יתר⁴⁶ על רחבה⁴⁷ - הרי היא
2 במקבוי, ונתרת בלחי או קורה. ומבוי שאין פתים
3 ונתצרות פתוחות לתוכו, כגון שלא היה בו אלא בית
4 אחד או חצר אחת, וכן מבוי שאין בארכו ארבע
5 אמות⁴⁸ - אינו נתר אלא⁴⁹ בשני לחיים או בפס
6 ארבעה ומשהו.

(44) עירובין יב, ב. (45) ארכה נחשב דרך הכניסה (רשב"א). (46) במשהו (גמרא שם). (47) אבל אם רחבה יתר על ארכה, הרי היא כמורבעת ונידונה כחצר (רשב"א). (48) דינו כדין חצר. (49) טעות הדפוס יש כאן, והנוסח הנכון: "אלא בשני לחיים של משהו או בפס ארבעה" כמו בהלכה הקודמת, וכן הנוסח בכתב-יד.

7 ט. מבוי שאין ברחבו⁵⁰ שלשה טפחים, אינו צריך
8 לא לחי ולא קורה, ומתר לטלטל בכלו; שכל פחות
9 משלשה הרי הוא כלבוד⁵¹. מבוי⁵² שהכשירו
10 בקורה, אף-על-פי שמתר⁵³ לטלטל בכלו פרשות
11 היחיד, הזורק מתוכו לרשות הרבים או מרשות
12 הרבים לתוכו - פטור; שהקורה - משום הפך היא
13 עשויה. אבל אם הכשירו בלחי, הזורק מתוכו
14 לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו - חייב;
15 שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית.

(50) בפתחו של שלשה טפחים, אף שבחללו יש יתור (כסף-משנה). (51) כמחומר, ואין כאן מבוי כלל. (52) עירובין יב, ב: "אמר רב יהודה: הכשירו בלחי - הזורק לתוכו חייב, הכשירו בקורה - הזורק לתוכו פטור, לחי משום מחיצה, וקורה משום היכר". (53) רבינו סובר (בפי"ד ה"ד) שמן התורה דין רשות היחיד, לחייב את הזורק לתוכה מרשות הרבים, הוא רק כשיש לה ארבע מחיצות, ובשלש מחיצות יש לה דין כרמלית שמותר לטלטל בתוכה, אבל חכמים הצריכו תיקון של לחי או קורה; והראב"ד סובר כי בשלש מחיצות רשות היחיד גמורה היא, לחייב את הזורק לתוכה.

16 י. שני פתלים פרשות הרבים, והעם עוברים
17 ביניהם, כיצד מכשיר ביניהם? עושה דלתות מפאן
18 ודלתות מפאן⁵⁴, ואחר כך יעשה ביניהם רשות
19 היחיד. ואינו⁵⁵ צריך לנעל הדלתות בלילה⁵⁶, אבל
20 צריך שיהיו ראויות להנעל. היו משקעות בעפר,
21 מפנה אותן ומתקנן להנעל. אבל צורת פתח, או לחי
22 וקורה, אינן⁵⁷ מועילין בהקשר רשות הרבים.

(54) שדווקא במבוי המפולש לרשות הרבים (למעלה ה"ג) מספיק בצורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן, אבל רשות הרבים גמורה צריכה שתי דלתות, וכפירוש רש"י (עירובין ו:); בקושיית הגמרא אליבא דבית הלל, שמעריבין דרך רשות הרבים בעשיית דלת מכאן ולחי וקורה מכאן - "והא אמר

טז. מְבוּיָה⁸⁶ שְׁהִיָּה גְבֵהוּ מִן הָאָרֶץ עַד קְרָקְעִית קוֹרָה
עֲשָׂרִים אַמָּה, וְעַבֵּי הַקּוֹרָה לְמַעַלָּה מְעַשְׂרִים -
כְּשֶׁר⁸⁷. הִיָּה גְבֵהוּ יָתֵר מְעַשְׂרִים, וְכֹא לְמַעַטוֹ
בְּקוֹרָה, שְׁמִנִּית אוֹתָהּ לְמִטָּה - צָרִיד לְהִיּוֹת בְּרַחֲבָהּ
טַפְחָה⁸⁸ בְּקוֹרָה⁸⁹. הִיָּה גְבֵהוּ פָּחוֹת מְעַשְׂרָה - חוֹקֵק
בּוּ מִשָּׁן אַרְבַּע עַל אַרְבַּע אַמּוֹת⁹⁰, וּמַעְמִיק כְּדִי
לְהַשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה.

(86 עירובין ג, ב. (87 מכיון שחלל המבוי אינו תופש יותר מעשרים. (88 שאם יעמוד על אותו טפח יראה את הקורה, ויש היכר. (89 בנוסח אחר, חסר "כקורה" ('מעשה רוקח'). (90 עירובין ה, א. וכאן לא די בטפח, כיון שבפחות מעשרה לא נחשב דופן, וצריך לחקוק שיעור מבוי שהוא ארבע אמות (כבהלכה ח) להחשב דופן (רש"י).

יז. נִפְרִיץ⁹¹ בּוּ פִּרְצָה מִצִּדּוֹ כְּלָפִי רֹאשׁוֹ⁹²: אִם נִשְׁאָר
עוֹמֵד בְּרֹאשׁוֹ פֶּסַח רָחֵב אַרְבַּעַת טַפְחִים⁹³ - מִתֵּר;
וְהוּא, שְׁלֹא תִהְיֶה הַפִּרְצָה יָתֵר עַל עֶשְׂרִי⁹⁴; וְאִם לֹא
נִשְׁאָר פֶּסַח אַרְבַּעַת - אֲסוּר⁹⁵, אֲלֹא אִם בֵּין הֵיתָה
הַפִּרְצָה פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה; שְׁכָל פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה כְּלָבוֹד.

(91 עירובין ה, א. (92 בצד הכניסה סמוך ללחי או לקורה. (93 שזהו שיעור חשוב במבוי, ואף שכתב (בהלכה ח) כי שיעור מבוי הוא ארבע אמות, זהו רק בהתחלת עשיית המבוי, אבל כאן שכבר היה מבוי אלא שאחרי-כך נסתר, די בפס בארבעה טפחים. (94 שעד רוחב עשר נחשב פתח, אבל יותר מזה נחשב פירצה, וצריך לסתמה או לעשות צורת הפתח (הריטב"א). (95 אף שבפחות מעשר אמות נקרא פתח, כאן חוששים שמא יעזבו בני המבוי את הכניסה הראשונה וילכו דרך פירצה זו, ולא יראו את הכשר המבוי (רש"י).

יח. נִפְרִיץ⁹⁶ הַמְּבוּי בְּמִלּוֹא⁹⁷ לְחֹצֵר, וְנִפְרִצָה חֲצֵר⁹⁸
כְּנִגְדּוֹ לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים - הֲרִי זֶה אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מְבוּי מִפְּלִשׁ⁹⁹. וְהַחֲצֵר - מִתֵּר¹⁰⁰; שֶׁהַחֲצֵר שְׂרָפִים
בּוֹקְעִין בָּהּ וְנִכְנָסִין בָּהּ וְיוֹצְאִין בָּהּ - הֲרִי הִיא רִשּׁוֹת
הַיַּחֲדָד גְּמִיּוּרָה.

(96 עירובין ח, א. (97 כל רוחב הדופן, כי אם נשאר גפופים (שארית מחיצות) משני צדדים הרי הם בלחי. (98 כשיעור עשר אמות, אבל נשאר גפופים. (99 מבואר למעלה בהלכה ג. (100 שאין מבוי אוסר את החצר הפתוחה לו, אבל חצרות אוסרות את המבוי, כמבואר בפט"ז ה"ז, ובהלכות עירובין פ"ה.

יט. מְבוּיָה¹⁰¹ שְׁהִיָּה לֹו שְׁבִילִים¹⁰² מִצִּדּוֹ זֶה וְשְׁבִילִים
מִצִּדּוֹ אַחֵר, שְׁנִמְצְאוּ מִפְּלִשִּׁין לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים -
אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָן מְכֻנְיָן זֶה כְּנִגְדּוֹ זֶה, הֲרִי כָל אֶחָד
מֵהֶן מְבוּי מִפְּלִשׁ. פִּיֵּצֵד מְכַשִּׁירִין אוֹתוֹ? עוֹשֶׂה¹⁰³
צוּרַת פֶּתַח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַשְּׁבִילִים שֶׁבָּצַד
הָאֶחָד, וְכֵן לַפֶּתַח הַגָּדוֹל, וְעוֹשֶׂה לְכָל הַשְּׁבִילִים
שֶׁבָּצַד הַשְּׁנִי לְחִי אוֹ קוֹרָה.

עושין קורה אפילו (כן צריך להיות בדבריו) באיסורי הנאה, אבל לא באשרה, שרק באשרה אין עושין מפני שעומדת לשריפה משום שנאמר "ואשריהם תשרפון באש", וכל העומד להשרף כשרוף הוא, ו"כתותי מיכתת שיעוריה" ("כתות שיעורו וחסר הוא - עירובין פ:); אבל איסורי הנאה אחרים שאינם עומדים לשריפה - שיעורם קיים]. (71 בנוסח אחר: "וכמה רוחב" (ויניציאה). וכן הוא ב'מגיד משנה'. (72 עירובין יג, ב במשנה. (73 "שאם לא כן, לא יהיה בה היכר, שסבורים בני רשות הרבים שלפי שעה הניחה שם, אבל כשהיא בריאה וחזקה לקבל אריח, ניכר לכל שלקביעות בנין הניחוה שם" (רש"י); ועוד טעם: שצריכה להיות בריאה לקבל אריח, כדי שלא תהיה קורה הניטלת ברוח (רש"י שבר"י). (74 לבנה קטנה. (75 שתוכל להחזיק שורת אריחים מונחים עליה כשיעור רוחב פתח המבוי. (76 ואף שאין ברוחב הקורה רק טפח, והאריח הוא טפח ומחצה, אפשר לחבר רבע טפח מכל צד שבו בטיט, ויחזיק את האריח (גמרא, שם).

יד. כְּמָה⁷⁷ יְהִיָּה פֶתַח הַמְּבוּי וְיִהְיֶה דִי לְהַכְשִׁירוֹ
בְּלַחֵי אוֹ קוֹרָה? גְּבֵהוּ - אֵין פָּחוֹת מְעַשְׂרָה⁷⁸ טַפְחִים
וְלֹא יָתֵר עַל עֲשָׂרִים אַמָּה⁷⁹, וְרָחֵבוֹ - עַד עֶשְׂרִי
אַמּוֹת⁸⁰. כְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׁלֹא הִיָּה לוֹ צוּרַת
פֶּתַח; אֲבָל אִם הִיָּה לוֹ צוּרַת פֶּתַח - אֲפִלּוּ הִיָּה גְבוּהָ
מֵאָה אַמָּה, אוֹ פָּחוֹת מְעַשְׂרָה⁸¹, אוֹ רָחֵב מֵאָה - הֲרִי
זֶה מִתֵּר.

(77 משנה, עירובין ב, א: "מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה - ימעט, והרחב מעשר אמות - ימעט, ואם יש לו צורת הפתח, אף-על-פי שהוא רחב מעשר אמות - אין צריך למעט". (78 שאם הוא נמוך מעשרה, נחשב כאילו אין למבוי מחיצות, שאין מחיצה פחותה מעשרה. (79 כאן מדובר במבוי שהכשירו בקורה, כיון שקורה היא משום היכר (הלכה ט), ולמעלה מעשרים אין היכר, שאין עין האדם שולטת שם, אבל אם הכשיר את המבוי בלחי, אין הבדל בין תוך עשרים אמה ללמעלה מעשרים. (80 שאם הוא רחב יותר, אין עליו שם פתח, ואין לחי או קורה מועילים להתיר. (81 דעת הרשב"א שאין צורת הפתח מועילה לפחות מעשרה טפחים, ולשיטת רבינו יש ראייה מה'ירושלמי' שבת פ"א ('הקובץ').

טו. וְכֵן⁸² אִם הִיָּה בְּקוֹרָה שֶׁל מְבוּי כְּיּוֹר⁸³ וְצִיּוֹר עַד
שְׁהִיָּה הַכָּל מִסְתַּכְּלִין בָּהּ⁸⁴ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא
לְמַעַלָּה מְעַשְׂרִים⁸⁵ אַמָּה, כְּשֶׁרָה. שֶׁהַקּוֹרָה מִשּׁוּם
הַפֶּר עֲשׂוּיָהּ, וְאִם הִיָּה לְמַעַלָּה מְעַשְׂרִים אֵינָה
נִפְרֶת; וְאִם יֵשׁ בָּהּ צִיּוֹר וְכִיּוֹר מִסְתַּכְּלִים בָּהּ, וְנִמְצָא
שֶׁם הַכָּר.

(82 עירובין ג, א. (83 קישוטי צורות שונות, שוקעות או בולטות. (84 דעת הרשב"א שאם עשה סמוך לקורה חתיכות ארו חשובות, או כל דבר המביא להסתכלות - מועיל (מגיד-משנה). (85 אבל אם היה המבוי רחב מעשר אמות, אין הציורים מועילים להתיר (כסף-משנה).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ג' מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 **שְׁהִגְבִּיהָ** 1289 מִן הַקֶּרֶקַע שְׁלֹשָׁה טְפָחִים 129, או
22 **שְׁהִפְלִיגוּ** 130 מִן הַכֶּתֶל שְׁלֹשָׁה - לֹא עֲשֵׂה כְּלוּם; אֲבָל
23 פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טְפָחִים - פָּשֵׁר; שְׁכָל פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה
24 כְּלָבוֹד. לְחֵי שְׁהִיָּה רִחֵב הַרְבֵּה - בֵּין שְׁהִיָּה רִחֵב
25 פָּחוֹת מִחֲצִי רִחֵב הַמָּבוֹי, בֵּין שְׁהִיָּה רִחֵב פָּחוֹת מִחֲצִי רִחֵב
26 הַמָּבוֹי - פָּשֵׁר, וְנִדּוֹן מִשּׁוּם לְחֵי; אֲבָל אִם הָיָה יָתֵר
27 עַל חֲצִי רִחֵב הַמָּבוֹי - נִדּוֹן מִשּׁוּם עוֹמֵד מִרְבֵּה עַל
28 הַפְּרוֹץ.

(120 עירובין ה, א. 121) "לתוך רוחב המבוי, ולא עשה לשם לחי אלא הוציא בליטה מבניינו בפאת ביתו לשם חיזוק הבנין" (רש"י). (122 עירובין טו, א. 123) שלא נקבע לשם תיקון המבוי. (124) במחיצה גמורה מועיל גם אם לא סמכו עליו מערב שבת (א"ח סי' שסג). (125 עירובין י, א. בנוסח אחר: "עומד בפנים" (כת"י אברבנאל). (126) כגון שהעמיד את הלחי רחבו לצד ארכו של מבוי, ואין קצה ארכו בולט כלפי חוץ, אלא השווה חודו החיצון לעבי כותל המבוי, כציור 1. (127) שהעמיד את כל הלחי מחוץ למבוי, וחודו הפנימי עומד אצל עבי הכותל, כציור 2. (128) עירובין יד, ב. (129) שהלחי משום מחיצה, ומחיצה שהגדיים בוקעים (עובדים) תחתיה - אינה מחיצה. (130) הרחיקו.

29 **כג. קוֹרֶה** 131 שְׁפָרַס עֲלֶיהָ מַחְצֶלֶת - הָרִי בְּטֹלָה,
30 שְׁתֵּרִי אֵינָה נִפְרָת. לְפִיכָּה, אִם הָיְתָה הַמַּחְצֶלֶת
31 מְסֻלָּקֶת מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים או יָתֵר - אֵינָה
32 מַחְצֶה. נֶעֱצָ 132 שְׁתֵּי יְתֻדוֹת בְּשֵׁנֵי כְּתֵלֵי מָבוֹי מִבְּחוּץ
33 וְהֵנִיחַ עֲלֵיהֶן הַקּוֹרֶה - לֹא עֲשֵׂה כְּלוּם; שְׁצָרִיף
34 לְהֵיחֹל הַקּוֹרֶה עַל גִּבֵּי הַמָּבוֹי 133, לֹא סָמוּךְ לוֹ.

(131 עירובין יד, א: "אמר רב ששת, הניח קורה על גבי מבוי, ופרס עליה מחצלת, והגביה מן הקרקע שלשה, קורה אין כאן, מחיצה אין כאן; קורה אין כאן - שהרי היא מכוסה, מחיצה אין כאן - שהרי היא מחיצה שהגדיים בוקעים בה (שגבהה שלשה מהארץ, והיא מחיצה תלויה ואינה מתרת)". (132 עירובין ח, ב. 133) ומכיון שהקורה מרוחקת מהכותל, אין כאן היכר.

35 **כד. קוֹרֶה** 134 הַיּוֹצֵאָה מִכְּתֵל זֶה וְאֵינָה נּוֹגַעַת בְּכְתֵל
36 הַשֵּׁנִי; וְכֵן שְׁתֵּי קוֹרוֹת, אַחַת יּוֹצֵאָה מִכְּתֵל זֶה וְאַחַת
37 יּוֹצֵאָה מִכְּתֵל זֶה, וְאֵינָן מְגִיעוֹת זֶה לְזֶה; פָּחוֹת
38 מִשְׁלֹשָׁה 135 - אֵינוֹ צָרִיף לְהֵבִיא קוֹרֶה אַחֶרֶת 136, הָיָה
39 בְּיַנְיָהּ שְׁלֹשָׁה - צָרִיף לְהֵבִיא קוֹרֶה אַחֶרֶת 137.

(134 עירובין יד, א. 135) היא 'לבוד' - מחוברת לכותל. (136) ואפילו היתה מרוחקת משני הכתלים, כגון שנעץ עץ באמצע המבוי, והניח עליה קורה היא כ'לבוד', וגם משני צדדים (פוסקים). (137) או ימלא את הרווח בקרש (רבינו חננאל).

40 **כה. וְכֵן** 138 שְׁתֵּי קוֹרוֹת הַמֵּתְאִימוֹת 139, לֹא בָּזוּ בְּדֵי
41 לְקַבֵּל אֲרִיחִים 140, וְלֹא בָּזוּ בְּדֵי לְקַבֵּל אֲרִיחִים - אִם יֵשׁ
42 בְּשִׁתְּיָהֶן 141 בְּדֵי לְקַבֵּל אֲרִיחִים, אֵינוֹ צָרִיף לְהֵבִיא קוֹרֶה

(101 עירובין ח, ב. 102) נקרא בלשון הגמרא "מבוי העשוי כנדל" (=כשרץ מרבה רגלים), שפתוחים אל המבוי הגדול מבואות קטנים משני צדדיו, ואינם מכוונים זה כנגד זה ('תוספות'). (103) כמבואר בהלכה ג במבוי עקום.

1 **כ. מָבוֹי** 104 שְׁצָדוֹ אֶחָד אֶרֶץ 105 וְצָדוֹ הַשֵּׁנִי קָצֵר -
2 מֵנִיחַ אֶת הַקּוֹרֶה כְּנֶגֶד הַקָּצֵר 106. הַעֲמִיד 107 לְחֵי פָּחוֹת
3 הַמָּבוֹי הַפְּנִימִי 108 שֶׁהוּא לְפָנִים מִן הַלְּחֵי - מִתֵּר 109
4 לְטַלֵּל בּוֹ 110, וְהַחֲצִי הַחִיצוֹן שֶׁהוּא חוּץ מִן הַלְּחֵי 111
5 - אָסוּר.

(104 עירובין חף ב. 105) כתלו נמשך לרשות הרבים יותר מן הכותל השני כבציור שלפנינו. (106) שהקורה משום היכר (הלכה ט), ובאלכסון אין היכר, והרואה שמשתמשים בצד שאין דופן כנגדו יבוא להשתמש גם ברשות הרבים. ואם בא להכשיר האלכסון, אין לו תקנה אלא או במחיצה או בצורת הפתח (רשב"א). (107) עירובין יד, ב. זוהי הלכה חדשה שאין לה קשר לקודמת. (108) בנוסח אחר: "בחצי מבוי מחצי המבוי הפנימי" (ריניציאה). (109) ואין חוששים שמא ישתמש בחלק המבוי שחוץ ללחי (גמרא). (110) אם יש באותו מקום שיעור מבוי, כמבואר למעלה (רשב"א). (111) ואין הבדל בין אם הוכשר המבוי בלחי או בקורה (רשב"א).

6 **כא. מָבוֹי** 112 שֶׁהוּא רִחֵב עֲשָׂרִים אַמָּה - עוֹשֶׂה פֶּס
7 גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים בְּמִשְׁךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁהוּא
8 שְׁעוֹר מִשְׁךְ הַמָּבוֹי, וּמַעֲמִידוֹ בְּאֶמְצָע 113; וְנִמְצָא
9 בְּשֵׁנֵי מְבֹאוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּפִתְחָם כָּל אֶחָד מֵהֶן עֲשָׂר
10 אַמּוֹת 114. או מְרַחֵק שְׁתֵּי אַמּוֹת מִכָּאן 115 וּמַעֲמִיד פֶּס
11 שְׁלֹשׁ אַמּוֹת 116, וּמְרַחֵק שְׁתֵּי אַמּוֹת מִכָּאן 117 וּמַעֲמִיד
12 פֶּס שְׁלֹשׁ אַמּוֹת מִכָּאן; וְנִמְצָא פִּתְחַ הַמָּבוֹי עֲשָׂר
13 אַמּוֹת, וְהַצְדִּידֵן הָרִי הֵן פְּסְתוּמִין, שְׁתֵּרֵי עוֹמֵד 118
14 מִרְבֵּה 119 עַל הַפְּרוֹץ.

(112 עירובין י, א. 113) וכן יכול להכשירו בצורת הפתח, כמבואר בה"ד. (114) וצריך שיהיה בכל אחד משני המבואות האלה שהפס מפסיק ביניהם, בתים וחצרות פתוחים לתוך כל אחד, וכל שאר דיני מבוי (רשב"א). (115) מקיר המבוי. (116) על ידי חלל שתי האמות - הרי ביחד חמש אמות. (117) מהצד השני, נמצא שמשני הצדדים ביחד - חלל ופסים עשר אמות. (118) הפסים נקראים עומד, והחלל שבין הקיר והפס - פרוץ, ורוחב הפסים - שש אמות, יותר מהחלל - שהוא ארבע אמות. (119) ואף שלמעלה (פס"ז הט"ז) מובא שגם אם הפרוץ כעומד מותר, כאן שיש פירצה נוספת - החמירו (גמרא).

15 **כב. לְחֵי** 120 הַבּוֹלֵט 121 מִדְּפָנוֹ שֶׁל מָבוֹי - פָּשֵׁר.
16 וְלִחְיָה 122 הָעוֹמֵד מֵאֲלִיּוֹ 123 - אִם סָמְכוּ עָלָיו מְקַדֵּם
17 הַשֶּׁבֶת, פָּשֵׁר 124. וְלִחְיָה שֶׁהוּא נִרְאֶה 125 מִבְּפָנִים 126
18 לְחֵי, וּמִבְּחוּץ אֵינוֹ נִרְאֶה לְחֵי; או שְׁהִיָּה נִרְאֶה
19 מִבְּחוּץ 127 לְחֵי, וּמִבְּפָנִים נִרְאֶה שֶׁהוּא וּכְאֵלוֹ
20 אֵין שֵׁם לְחֵי - הָרִי זֶה נִדּוֹן מִשּׁוּם לְחֵי. לְחֵי

156) כמבואר להלן בהלכה ל. (157) שאין מחיצה בפחות מגובה עשרה. (158) למעלה (בהלכה ז) נקראת מחיצה בפס רוחב ארבעה טפחים, כיון שיש שלוש מחיצות שלימות, מספיק ברביעית פס רחב ארבעה טפחים, אבל כאן שרובו פרוץ - צריך להיות ששה טפחים (תוספות יום טוב). (159) "הן עדת הבקר, מגזרת (ירמיה מו, כא) עגלי מרבק" (רבינו בפירוש המשניות).

25 כח. היתה¹⁶⁰ במקום אחד מן הזויות או בכל זוית מארבעתן אכן גדולה¹⁶¹ או אילן או תל המתלקט עשרה מתוך ארבע אמות או חבילה של קנים - רואין: כל שאלו יחלק ויש בו אמה לכאן ואמה לכאן בגבה עשרה, נדון משום זוית שיש בה שני פסין. חמשה קנים, ואין בין זה לזה שלשה¹⁶², ויש ביניהן¹⁶³ ששה טפחים לכאן וששה טפחים לכאן - נדונים משום זוית שיש בה שני פסין.

160) עירובין יט, ב. (161) מרובעת אמה על אמה, ואינה מחוסרת אלא חקיקה, שינטל עובי שבאמצע ותעשה כמרזב, דופן לכאן ודופן לכאן, או אבן עגולה, שאפשר לחצבה ולעשותה אמה לכל צד. (162) והרי הם כמחבורים. (163) בכלום יחד.

33 כט. מתר¹⁶⁴ להקריב ארבע הזויות האלו לבאר. והוא, שתהיה פרה ראשה ורבה לפנים¹⁶⁵ מן הפסין ושותה¹⁶⁶. אף-על-פי שלא יאחז ראש הבהמה עם הפלי שבו המים¹⁶⁷ - הואיל וראשה ורבה בפנים, מתר אפלו לגמיל¹⁶⁸. היותו¹⁶⁹ קרובים יתר מזה - אסור להשקות מהן אפלו לגדי, שהוא פלו נכנס לפנים. ומתר להרחיק¹⁷⁰ פל שהוא, ובכלב שירבה בפסים פשוטים, שמניחין אותן בכל רוח ורוח, כדי שלא יהא בין פס לחברו יותר על שלש עשרה אמה ושליש.

164) משנה, עירובין יז, ב. (165) שאם הפרה תהיה בחוץ, חוששים שימשך אחר פרתו, ויוציא הדלי מחוץ למחיצות הפסים. (166) "כמה ראשה ורובה של פרה? - שתי אמות (גמרא). (167) עירובין כ, ב. (168) שהוא ארוך וכולו מבחוץ. (169) "ירושלמי" עירובין פ"ב ה"ב. (170) את הפסים ולעשות היקף רחב מסביב לבאר (עירובין יז, יח. במשנה).

43 ל. לא¹⁷¹ התירו הפסים האלו אלא בארץ ישראל ולבהמת עולי רגלים בלבד¹⁷²; והוא, שהיה באר מים חיים של רבים¹⁷³. אבל בשאר ארצות - אדם ירד לבאר וישתה, או יעשה לו מחצה, מקפת לבאר, גבוהה עשרה טפחים, ויעמד בתוכה וידלה וישתה. ואם היה הבאר רחב הרבה, שאין אדם יכול לירד בו - הרי זה ידלה וישתה בין הפסין¹⁷⁴.

171) עירובין כא, א. (172) "וגם לתלמידים ההולכים מעיר לעיר ללמוד תורה, כי פסי ביראות לא התירו אלא לעולי

1 אחרת. היתה אחת למטה ואחת למעלה¹⁴² - רואין את העליונה כאלו היא למטה¹⁴³, והתחתונה¹⁴⁴ כאלו היא למעלה; ובכלב שלא תהיה עליונה למעלה מעשרים, ולא תחתונה למטה מעשרה¹⁴⁵; ולא יהיה ביניהן¹⁴⁶ שלשה טפחים, כשרואין אותה שירדה זו ועלתה זו בכונה¹⁴⁷ עד שיעשו זה בצד זה.

138) עירובין יד, א. (139) "שהשכיבן זו אצל זו כמו תאומים" (רש"י). (140) כמבואר בהלכה יג. (141) ביחד רוחב טפח (הגר"א). (142) שאחת גבוהה מחברתה. (143) ובכלב שלא יהיה המרחק בגובה בין שתיהן יותר משלשה טפחים, כדברי רבינו בהלכות סוכה (פ"ה הכ"א): "ובכלב שלא יהיה בין העולה ובין היורד שלשה טפחים". (144) או התחתונה (רש"י). (145) שאם הקורה נמצאת במקום פסול למבוי, אי אפשר לצרפה. (146) ברוחב. (147) כלומר, ששתיהן מכוונות זו בצד זו.

7 כו. היתה¹⁴⁸ הקורה עקמה¹⁴⁹ - רואין אותה כאלו היא פשוטה¹⁵⁰, עגולה¹⁵¹ - רואין אותה כאלו היא מרבעת. ואם היה בהקפה שלשה טפחים, יש בה רחב טפח¹⁵². היתה הקורה בתוך המבוי ועקמה חוץ למבוי, או שהיתה עקמה למעלה מעשרים או למטה מעשרה - רואין: כל שאלו ינטל העקים וישארו שני ראשיה, אין בין זה לזה שלשה - אינו צריך להביא קורה אחרת; ואם לאו - צריך להביא קורה אחרת.

148) משנה, עירובין יג, ב. (149) ועקמומיתה נוטה מחוץ למבוי. (150) ואין חוששין שישתמש מחוץ למבוי. (151) שאין אריח יכול לעמוד עליה (רש"י). (152) "אין החשבון מדוקדק לפי חכמי המידות" (תוספות), כי "כל עיגול שיהיה באלכסון שלו אמה, יהיה שלש אמות ושביעית בקירוב (בערך), ולפי שזה לא יושג לעולם אלא בקירוב, לקחו הם בחשבון הגדול ואמרו: כל שיש בהיקפו שלשה טפחים, יש בו רוחב טפח (רבינו בפירוש המשניות).

16 כז. באר¹⁵³ שעשה לה שמונה פסין מארבע זויות¹⁵⁴, שני פסין דבוקין בכל זוית - הרי אלו כמחצה¹⁵⁵. ואף-על-פי שהפרוץ מרבה על העומד בכל רוח ורוח, הואיל וארבע הזויות עומדות, הרי זה מתר¹⁵⁶ למלאת מן הבאר ולהשקות לבהמה. וכמה יהיה גבה כל פס מהן? עשרה¹⁵⁷ טפחים. ורחבו? ששה טפחים¹⁵⁸. ובין כל פס לפס - כמלא שתי רבקות¹⁵⁹ של ארבעה ארבעה בקר, אחת נכנסת ואחת יוצאה. שעור רחב זה אין יתר על שלש עשרה אמה ושליש.

153) משנה, עירובין יז, ב. (154) בארות שברשות הרבים העמוקות עשרה, דינן כרשות היחיד, ואסור למלא מהן ולהוציא לרשות הרבים, לכן עושין פסין (עמודים) בארבע זויות מסביב לבאר, ואז מותר לו למלא מים ולהוציא כדי להשקות את הבהמות, כבציו שלפנינו: (155) לכל זוית שתי אמות, אמה כנגד אמה ורווח בין הזויות.

מחצה שנעשית בשבת - שמה מחצה. מבוי¹⁸⁹ 26
שנטלה קורתו או לחיו¹⁹⁰ בשבת - אסור¹⁹¹ לטלטל 27
בו, אף-על-פי שנפרץ לכרמלית. 28

184 עירובין כ, א. כבצור שלפנינו: 185 נכנסות לבין הפסים. 186 עירובי חצרות, כמבואר בהלכות עירובין פרק א'. 187 ואין אומרים מכיון שהותר בתחילת השבת, כבר מותר גם אחרי שיבשה הבאר. 188 אף שהמחיצה נעשית מאליה עם בוא המים (רש"י). 189 משנה, עירובין צד, א. 190 או צורת הפתח שלו. 191 ואין אומרים כיון שהותר למקצת שבת, יהא מותר לכולה.

29 לה. אכסדרה¹⁹² בבקעה¹⁹³ - מתר לטלטל בכלה, ואף-על-פי שהיא בת שלש מחצות¹⁹⁴ ותקרה; שאנו רואין פאלו פי תקרה יורד וסותם רוח רביעית. והזורק מרשות הרבים לתוכה - פטור¹⁹⁵, כזורק למבוי סתום שיש לו קורה. בית או חצר שנפרץ קרן זוית שלה בעשר אמות - הרי זה אסור לטלטל בכל; אף-על-פי שכל פרצה שהיא עד עשר אמות - כפתח, אין עושין פתח בקרן זוית¹⁹⁶. ואם היתה שם קורה מלמעלה על ארץ הפרצה - רואין אותה שירדה וסתמה, ומתר לטלטל בכל; והוא, שלא תהיה באלכסון¹⁹⁷. 39

192 עירובין כה, א. 193 הבקעה כרמלית, ובה אכסדרה בעלת שלש מחיצות שתקרתה חלקה. ונותנים בצדה קורות שהן פי תקרה היורד וסותם. 194 ואסור לטלטל בתוכה בלי תיקון רוח רביעית. 195 דעת רבינו, כמבואר בהלכה ט', כי שלש מחיצות יש להן דין כרמלית מן התורה שמותר לטלטל בתוכה, והזורק לשם מרשות הרבים פטור, אבל הראב"ד חולק וסובר שהיא רשות היחיד גמורה, והזורק לתוכה חייב, ורק מדברי חכמים נאסר הטלטול בתוכה. 196 עיין לעיל פט"ז הלכה כ'. ויש אומרים שכל זה נאמר רק לענין פירצה בלבד, אבל אם עשה לה צורת הפתח, בוודאי שם פתח עליה ומותר לטלטל (רשב"א). 197 שאם אין הקירוי שוה, אין אומרים פי תקרה יורד וסותם "כי על-ידי פי תקרה נעשה למטה החלל כעין פתח, ופתח אין עושין בקרן זוית" (הרא"ש). בנוסח אחר, חסרות המלים: "והוא שלא תהיה באלכסון" (כת"י התימנים).

40 לו. האצבע¹⁹⁸, שמשערין בה בכל מקום, היא רחב הגודל¹⁹⁹ של יר²⁰⁰. והטפח - ארבע אצבעות. 41 וכל אמה האמורה בכל מקום - בין בשבת, בין בספק וכלאים - היא אמה בת ששה טפחים²⁰¹. 42 ופעמים משערין באמה בת ששה טפחים דחוקות זו לזו, ופעמים משערין באמה בת ששה טפחים דחוקות שוחקות²⁰² ורווחות. וזה וזה להחמיר. כיצד? 43 משך מבוי - בארבע אמות שוחקות²⁰³, וגבהו - עשרים אמה עצבות. רחב הפרצה - עשר אמות עצבות²⁰⁴. וכיצא בהן לענין סבה וכלאים. 49

198 מנחות מא, ב. 199 "רוחב הגודל האמור בכל

רגלים וכיוצא בהם ההולכים לדבר מצוה" (רש"י). 173 עירובין כב, ב במשנה. ושם כג. בגמרא. 174 כיון שאי-אפשר לשתות באופן אחר, התירו גם לאדם.

1 לא. וכן בור¹⁷⁵ הרבים ובאר היחיד, אפלו בארץ ישראל, אין ממלאין מהן אלא אם פן עשו להן מחצה גבוהה עשרה טפחים. 3

175 באר - שיש בה מים חיים נובעים "באר מים חיים"; בור - מים מכונסים (פירוש המשניות).

4 לב. הממלא¹⁷⁶ לבהמתו בין הפסים, ממלא ונותן בקלי לפניה¹⁷⁷. ואם הנה אבוס¹⁷⁸ ראשו נכנס לבין הפסים¹⁷⁹, והנה גבוה עשרה ורחב ארבעה - לא ימלא ויתן לפניה¹⁸⁰, שמה יתקלקל האבוס, ויוציא הדלי לאבוס ומן האבוס לקרקע רשות הרבים¹⁸¹; אלא ממלא ושופך, והיא שותה מאליה. 9

176 עירובין כ, ב. 177 בין הפסים. 178 כלי מסודר לשים בו אוכל לבהמה. 179 כאן מדובר "כשהבהמה עומדת בבית, ואבוס מתוקן לה לפניה על יד הבית ברשות הרבים, גבוה עשרה ורחב ארבעה שהוא רשות היחיד, ונותן לה באבוס תבן ומספוא מרשות היחיד, וראש האבוס נכנס לבין הפסים" (רש"י). כבצור שלפנינו: 180 שלא ימלא מן הבור שבין הפסים ויגביה הדלי על ראש האבוס, וילך דרך רשות הרבים ויטלטל את הדלי על האבוס לפני הבהמה, מבלי להוציא את הדלי לרשות הרבים (רש"י). 181 שעל ידי קלקול באבוס, לא יוכל להוציא את הדלי ישר מבין הפסים לאבוס (מרשות היחיד לרשות היחיד), אלא יצטרך להוציא את הדלי מהאבוס לרשות הרבים ויוציא מרשות לרשות באיסור.

10 לג. הזורק¹⁸² מרשות הרבים לבין הפסין - חייב; הואיל ויש בכל זוית וזוית מחצה גמורה, שיש בה גבה עשרה ויותר מארבעה על ארבעה, והרי הרבוע נכר ונראה, ונעשה כל שפיניהם רשות היחיד. 14 ואפלו הנה בבקעה, ואין שם פיניהם באר; שהרי 15 בכל רוח ורוח פס מקאן ופס מקאן. ואפלו היו רבים בוקעין ועוקרין בין הפסין, לא בטלו המחצות¹⁸³, והרי הן פחצרות שהרבים בוקעין בהן, 18 והזורק לתוכן חייב. ומתר להשקות הבהמה פיניהן אם הנה פיניהן באר. 19

182 עירובין כ, א. 183 גדול כח המחיצות שאף אם עוברים רבים ביניהם, אין ביכולתם לבטל את רשות היחיד שביניהם.

20 לד. חצר¹⁸⁴ שראשה אחד נכנס לבין הפסין - מתר לטלטל מתוכה לבין הפסין, ומבין הפסין לתוכה. 21 היו שתי חצרות¹⁸⁵ - אסורין עד שיערבו¹⁸⁶. וישו המים בשבת - אסור לטלטל בין הפסין; שלא יחשבו מחצה לטלטל בתוכן אלא משום המים¹⁸⁷. 24 באו לו מים בשבת - מתר לטלטל ביניהן¹⁸⁸; שכל 25

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(11) (משנה במסכת שבת דף עו עמוד ב) "המוציא יין כדי מזיגת הכוס" (כשיעור שהיו נוהגים לתת יין חי לתוך הכוס ולהוסיף עליו מים, כדי למזוג אותו בהם. רש"י). (12) רבע. (13) רביעית הלוג - (פסחים דף קט עמוד א) כשיעור ביצה ומחצה, והוא שיעור כוס של בריכה לפניין ברכת המזון, קידוש והבדלה, וכאן השיעור רובע של רביעית, שהן שלוש שמיניות ביצה, ואפשר להוסיף ולמזוג ברובע עוד שלוש רביעיות מים כדי שיהיה יין מזוג. (14) (מסכת שבת דף עז עמוד א): "יין יבש בכזית". (15) רוב שיעורי תורה הם כזית (מסכת עירובין דף ד עמוד ב) שנאמר (דברים פרק ח פסוק ח): "ארץ זית שמן". ואכילת חלב ודם ונותר וכדומה כולם כזית (רש"י); ושיעור זית "לא גדול ולא קטן אלא בינוני זה אגורי (ששמנו אגור בתוכו וגדל כל צורכו" - מסכת כלים פרק י"ז משנה ח); לדעת רבינו (הלכות עירובין פרק א הלכה ט) כזית הוא קרוב לשליש ביצה, ולדעת התוספות (מסכת עירובין דף פ עמוד ב) חצי ביצה בקליפתה. (16) (מסכת שבת דף עז עמוד א) "כדי בליעת אדם בבת אחת" (רבינו בפירוש המשניות) ובתוספות כתבו שהוא יותר מכגורגרת. (17) שאינו ראוי לשתייה. (18) לשים על העין לרפואה או ליופי (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ח הלכה א): "הדא דאת אמר בחלב בהמה טהורה, אבל בחלב בהמה טמאה כדי לכחול עין אחת". (19) (מסכת שבת דף עז עמוד ב). (20) "של קילור (משחה לכאב עיניים) שרגילים לשופו בחלב אשה" (רש"י). (21) בנוסחה אחרת: "כדי לסוך אבר קטן שהוא אצבע קטנה" (כתב יד התימנים) וכן בגמרא. (22) (מסכת שבת דף עז עמוד א). רש"י פירש: "אחד מפרקי אצבע קטנה" (מסכת שבת דף עז עמוד ב). (23) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ח). (24) לשפוף. (25) כלי שדכים בו דברים יבשים לעשותם דקים. (26) (משנה במסכת שבת דף עז עמוד ב). (27) בנוסחה אחרת: "ליתן על פי ראש הכתית" (מערק) וכן בגמרא, ופירש רבי עובדיה מברטנורא, ששחין היוצא בעור הבשר כשמגיע להתבשל עושה ראש למעלה הנקרא פי כתית. (28) מכה שבגב הבהמה, בתלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק ח) "הדא דאת אמר בעתיקא (דבש ישן שאינו ראוי לאכילה), אבל בהן דידן (דבש חדש הראוי לאכילת אדם), שיעורו כדי ליתן בתוך הביצה". אבל בתלמוד בבלי לא נזכר חילוק זה ולכן השמיטו רבינו (ועיין רע"ב פרק ח דשבת משנה א). (29) מים שאינם ראויים לשתייה ולכישול. (30) הראויים לגבל בהם טיט (גמרא).

השיעורין - הוא רוחב הגודל (כצ"ל - בן אריה) הבינוני - דקדקנו בשיעורו ומצאנוהו רוחב שבע שערות בינוניות זו בצד זו בדוחק, והן כאורך שתי שערות ברווח" (רבינו בהל' ספר-תורה פ"ט ה"ט). שיעור האגודל הוא בערך שני סנטימטרים (אמרי יושר ח"א פ"ה). (200) והיא בוהן יד האמור בתורה (רבינו בהל' תפלה פט"ו ה"ד). (201) עירובין ג, ב. (202) "ושיעור יתרון השוחק על העצב, יראה לי שהוא חצי אצבע לכל אמה" (רשב"א). (203) מרווחת. (204) מצומצמות ודחוקות, אף שאין בהן עשרים אמה שוחקות.

יום ש"ק ד' מרחשון ה'תשע"ט

פרק שמונה עשר

(1) נתבארו בו שיעורי הדברים המוצאים, כמות כל אחד בפרט, וכל השיעורין הן דבר תורה, וכל מה שנזכר שם הוא בחיוב גמור דבר תורה.

1 א. המוציא² דבר מרשות היחיד לרשות הרבים, או
2 מרשות הרבים לרשות היחיד - אינו חייב עד
3 שיוציא ממנו שיעור שמועיל כלום³. ואלו הן שיעורי
4 ההוצאה: המוציא אכלי אדם - כגורגרת⁴;
5 ומצטרפין זה עם זה⁵. והוא, שיהיה כגורגרת מן
6 האכל עצמו, חוץ מן הקלפים⁶ והגרעינין⁷ והעקצין⁸
7 והסביין⁹ והמרסין¹⁰.

(2) (מסכת שבת דף עז עמוד ב). (3) אבל אסור מן התורה להוציא אפילו פחות משיעור, כי "חצי שיעור אסור מן התורה" (מסכת יומא דף עד עמוד א) גם באיסורי שבת (רש"י מסכת שבת דף עד עמוד א). (4) תאנה יבשה, "לא גדולה ולא קטנה, אלא בינונית" (מסכת כלים פרק י"ז משנה ז), והיא פחותה מביצת תרנגולת (מסכת שבת דף פ עמוד ב) וגדולה מזית (מסכת שבת דף צא עמוד א), ודעת רבינו (בפרק ח הלכה ה) "הגורגרת הוא אחד משליש בביצה". (5) שני מיני מאכל אדם מצטרפים לשיעור גורגרת לחייב. (6) הקליפה העליונה אינה אוכל ואינה משלימה את השיעור. (7) "הקשים שהם בתוך הפרי" (רבינו בפירוש המשניות). (8) "שהפרי תלוי בהם באילן, כגון עוקצי התאנים והענבים והאפרסקים והאתרוגים וזולתם" (פירוש המשניות) שהן כעץ ולא כפרי (רש"י). (9) פסולת הקמח הנופלת ממנו כשמנפים אותו. (10) "הקליפה העליונה העבה היוצאה בנפה תחילה" (פירוש המשניות).

ג. תבואה³¹ תבואה - כמלא פי פרה. תבן קטניות -
כמלא פי גמל³². ואם הוציא תבן קטניות להאכילו
לפרה - כמלא פי פרה; שהאכילה על ידי הדחק -
שמה אכילה. עמיר³³ - כמלא פי טלה. עשבים -
כמלא פי גדי. עלי שום ועלי בצלים: אם היו
לחים³⁴ - כגורגרת, מפני שהן אכלי אדם; ויבשים³⁵
- כמלא פי גדי. ואין מצטרפין זה עם זה לחמור
שבהן, אבל מצטרפין לקל שבהן³⁶. פיצה? הוציא
תבן תבואה וקטניות: אם יש בשניהם כמלא פי פרה

8 ב. יין¹¹ - כדי רבע¹² רביעית¹³. ואם היה קרוש¹⁴ -
9 בכזית¹⁵. חלב בהמה טהורה - כדי גמיעה¹⁶, וחלב
10 טמאה¹⁷ - כדי לכחל¹⁸ עין אחת. חלב¹⁹ אשה ולבן
11 ביצה - כדי לתן במשיפה²⁰. שמן - כדי לסוף²¹
12 אצבע²² קטנה של רגל קטן בן יומא. טל²³ - כדי
13 לשוף²⁴ את הקילורין. וקילור - כדי לשוף במים.
14 ימים - כדי לרחץ פני מדוכה²⁵. דבש²⁶ - כדי לתן
15 על ראש הפתית²⁸. דם ושאר כל המשקין וכל
16 השופכין²⁹ - כדי רביעית³⁰.

17 "טוב" (מער"ק). (57) עלה שושנה אדומה וסתומה. (58) שראוי לעשות מהן כלי קטן. (59) שמחמת קדושתם גונזים אותם כל שהם, משום זה גם שעור חיובם בכל שהוא. (60) "רקב הנופל מספרים או ממטפחות שכלו" (רע"ב); "הדבר הכלה ונתעפש ולא נשאר בו אלא רושם" (פירוש המשניות). (61) שכל תשמישי קדושה טעונים גניזה. (62) (מסכת ביצה דף ל"ט עמוד א'). (63) שאין בה שמשות.

17 ו. המוציא זרעוני⁶⁴ גנה שאינן נאכלין לאדם - שעורן פחות⁶⁵ מגרונגרת⁶⁶. מזרע קשואין - שנים⁶⁷. ומזרע הדלועין⁶⁸ - שנים. מזרע פול המצרי⁶⁹ - שנים. המוציא סבין - כדי לתן על פי פור של צורפי זהב⁷⁰. המוציא מרסן⁷¹: אם לאכילה - שעורו כגרונגרת, לבהמה - שעורו כמלא פי גדי, לצביעה - כדי לצבע בגד קטן⁷². לולבי⁷³ זרדין⁷⁴ והחרובין: עד שלא ימתיקו - כגרונגרת⁷⁵, ומשמימין⁷⁶ - כמלא פי גדי. אבל הלוי והחרדל והתרמסין ושאר כל הנכבשין - בין שמימין, בין עד שלא ימתיקו - כגרונגרת.

64 (משנה מסכת שבת דף צ' עמוד א'). (65) "אף שכל האכלים שיעורם (66) "כל אחד כפי מה שראוי לזרוע ממנו" (המאירי). (67) שני גרגרים. (68) דלעת, פרי אדמה מצבע החלמון. (69) מין קטנית. (70) "מדרך הצורפים להשליך הסובין על פני הכור בעת ההתכה" (רבנו בפירוש המשניות), ורש"י פירש כי במקום שאין פחמים צורפים זהב באש של סובין; פי' כור - שפת הכור. (71) (תוספתא מסכת שבת פרק י"ט). (72) בגודל שלש אצבעות, פחות מזה לא נקרא בגד (מעשה רוקח). (73) ענפים רכים. (74) עצים קטנים הצומחים בערבת הירדן בעלי גרגרים אדומים. (75) "החרובים בתחלתם עד שלא ימתיקו, אינם ראויים למאכל אדם ולא למאכל בהמה, אלא לרפואה ולפיכך שעורם כגרונגרת" (מער"ק). (76) רוב פרי החרובים למאכל בהמה (שם).

27 ז. המוציא גרענין: אם לאכילה - חמש⁷⁸, ואם להסקה - הרי הן פצעים, ואם להשבון⁷⁹ - שתים, ואם לזריעה - שתים. המוציא אזורב⁸⁰: לאכלים - כגרונגרת, לבהמה - כמלא פי גדי, לעצים - כשעור העצים⁸¹, להזיה⁸² - כשעור הזיה.

77 (תוספתא מסכת שבת פרק ט' וירושלמי פרק ח' הלכה ב'). (78) "בנ"א: "אם לאכילה כגרונגרת" (ויניצאה). (79) המנין. (80) צמח טוב הריח ממינו המרובים ישתמשו לרפואה, ולאכילה. (81) כמבואר למעלה הלכה ד'. (82) להזות על המטהר מצרעתו (ויקרא פרק י"ד פסוק ד').

32 ח. המוציא קלפי אגוזין⁸⁴ וקלפי רמונים, אקטיס⁸⁵ ופואה⁸⁶ ושאר הצבעין - כדי לצבע בהן בגד קטן כסכה⁸⁷ שמיחין הפנות על ראשיהן. וכן המוציא מי רגלים בן ארבעים יום, או נתר אלפסנדריא⁸⁸, או בורית, קמונא⁸⁹ ואשלגן⁹⁰ ושאר כל המנקין - כדי

1 - פטור³⁷, כמלא פי גמל - חיב. וכן כל פיוצא בזה לענין השבת.

31 (משנה במסכת שבת דף עו עמוד א). (32) שתבן קטניות אינו ראוי לפרה, ושיעור זה גדול משיעור "מלוא פי פרה". (33) קש שיבולים. (34) ראויים למאכל אדם. (35) שאינם ראויים למאכל אדם. (36) שלא לחייב כי אם על השיעור הגדול שבשניהם. "מי ששעורו גדול הוא קל ואינו מצטרף להשלים חמור, שהרי אינו חשוב, אבל החשוב משלים את הקל לשעורו" (רש"י). (37) שהרי תבן קטניות שיעורו גדול מתבן תבואה וחיובו כמלוא פי גמל.

3 ד. המוציא עצים - כדי לבשל³⁹ כגרונגרת מביצת התרנגולים, טרופה⁴¹ בשמן ונתונה כאלפס⁴². המוציא קנה - כדי לעשות קלמוס⁴⁴ המגיע לראשי אצבעותיו⁴⁵. ואם היה עבה⁴⁶ או מרצע⁴⁷ - שעורו כעצים.

38 (משנה במסכת שבת דף פט עמוד ב). (39) "המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה" והיא ביצת תרנגולת, ש"אין לך ביצה קלה להתבשל יותר מביצת תרנגולת" (מסכת שבת דף פ עמוד ב). (40) ויהיה האלפס חם כבר חימום בינוני (רבינו בפירוש המשניות). (41) מעורבת. (42) מחבת. (43) (מסכת שבת דף פ עמוד ב) (44) עט עשוי מקנה. (45) בגמרא שם: "לקשרי אצבעותיו" ובעי רב אשי אם הכוונה לקשר העליון דהיינו ראשי האצבעות או לקשר האמצעי, ופסק רבינו לקולא (מעשה רוקח). (46) שאינו ראוי לכתובה. (47) שבור ורצץ.

8 ה. המוציא תבלין⁴⁹ - כדי לתבל ביצה⁵⁰; ומצטרפין זה עם זה. פלפל⁵¹ - פל שהוא. עטרין⁵² - פל שהוא. ריח טוב⁵³ - פל שהוא. ריח רע⁵⁴ - פל שהוא. מיני בשמים - פל שהן. ארגמן⁵⁵ טוב⁵⁶ - פל שהוא. בתולת הנדר⁵⁷ - אחת. מיני מתכות הקשים, כגון נחשת וברזל⁵⁸ - פל שהן. מעפר המזבח ומאבני המזבח⁵⁹ וממקק⁶⁰ ספרים וממקק מטפחות שלהן - פל שהן; מפני שמצניעין אותם לגניזה⁶¹. גחלת⁶² - פל שהוא. והמוציא שלהבת - פטור⁶³.

48 (מסכת שבת דף פ"ט עמוד ב'). (49) "והזהר שלא יעלה על דעתך, שאין נקראים תבלין אלא המרקחת והדברים שריחם טוב, כמו הזנגביל והפלפל ודומיהם, אינו כן, אלא כל דבר שמתבלין בו את התבשיל, כגון השומים והבצלים ושומן והחומץ והיין כולם נקראים תבלין, כשאדם מתכוון לתבל בהם קדרתו ותבשילו (בפירוש המשניות מסכת ערלה פרק ב' משנה י'). (50) הכוונה לגרונגרת מביצה ("צפנת פענח"). (51) (מסכת שבת דף צ' עמוד א') ראוי לריח הפה; בנ"א: "פלפלת" (כת"י התימנים) וכן במשנה. (52) שרף עץ שריחו רע ומשמש למאור. (53) עלה ורד וארגמן שיש להם ריח טוב ונזכרים בהלכה כאן. (54) לעשן בשביל חולים ותינוקות לרפואה (רש"י). (55) חומר, מצבע אדום לריח (רש"י). (56) בנ"א חסר

סותם פיו בזפת או בגפרית ונוקב בתוך הסתימה נקב דק, כדי להוציא ממנו הכסף חי" (רש"י). (103) נקב שבמגופת חבית של יין שהוא דק משל שמן. (104) בנ"א: "השבשבת" (שונצינו) "שמים נסר קטן בראש קנה ונותנים עליו דבק, והעוף יושב עליו ונדבק בו" (רש"י); ורבנו פירשו: "דבק הוא דבר עשוי בידי כל אדם הנוגע בו ידבק בו, ושבשבת הוא הגמא שבראשיה נותנים הדבק קושרים אותה בקנה, ומכניסים אותה בקיני העופות ומוציאים האפרוחים" (פירוש המשניות). (105) (מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב') שומן או שמן (רש"י). (106) עוגה נתונה בתנור ומטוגנת בשומן (רש"י). (107) בגודל של סלע.

22. יא. המוציא¹⁰⁸ אדמה¹⁰⁹ - פדי לעשות חותם האגרת.
23. טיט - פדי לעשות פי פור¹¹⁰. זבל או חול דק - פדי
24. לזבל פרישה¹¹¹. חול גס - פדי לערב עם מלא פה של
25. סידין¹¹². חרסית¹¹³ - פדי לעשות פי פור של צורפי
26. זרב. שער - פדי לגבל טיט לעשות פי פור של צורפי
27. זרב¹¹⁴. סיד - פדי לסוד אצבע קטנה שפכנות¹¹⁵.
28. עפר¹¹⁶ ואפר - פדי לכסות דם צפור קטנה¹¹⁷. צורר
29. אבן - פדי לזרק בבהמה ותרגיש, והוא משקל עשרה
30. זוזים¹¹⁸. חרס - פדי לקבל בו רביעית¹¹⁹.

(108) (משנה מסכת שבת דף פ' עמוד ב'). (109) "טיט אדום, עושים ממנו חותמות על השקים ששמים בהם הסוחרים ממנו, הנקראים מרצופים, וכמו כן יעשו ממנו חותמות על המכתבים" (פירוש המשניות). (110) שפת הכור של הצורפים. (111) ירק נאכל, דומה לבצל, "בעברית נקרא חציר" (במדבר פרק י"א פסוק ה' - פירוש המשניות). (112) שאסור "לסוד את הבית אלא אם כן עירב בו חול" (שלא יהיה לבן כל צרכו, כדי להזכיר אבלות על חורבן ירושלים - מסכת שבת דף פ' עמוד ב' וברש"י). (113) לבנה כתושה. (114) כמבואר בהלכה ר'. (115) "נעשה מאבנים שרופות, והיה מנהגם למשוך בו הנערות על כל בשרם כמו מלבוש, וכונתם להביא להן הנדות ולמהר הבגרות ולהנעים הבשר" (רבנו בפירוש המשניות). (116) ירושלמי (מסכת שבת פרק ח' הלכה ד'). (117) אחר השחיטה. בתוספתא (שבת פ"ט): "איזהו דם צפור קטנה? - זה (צפור) דרור". (118) זוזו הוא דינר של כסף כמבואר בדברי רבנו עירובין (פרק א' הלכה י"ב). (119) מבואר בהלכה ב'.

31. יב. המוציא¹²⁰ חבל - פדי לעשות און¹²¹ לקפה¹²².
32. גמיי¹²³ - פדי לעשות תלאי¹²⁴ לנפה ולכברה.
33. הוציין¹²⁵ - פדי לעשות און לקפיפה¹²⁶ מצרית.
34. סיב¹²⁷ - פדי לתן על פי משפך קטן של יין¹²⁸.
35. מוכיין¹²⁹ - פדי לעשות בו פדור פאגוז. עצם - פדי
36. לעשות תרוד¹³⁰. זכוכית - פדי לגרד בה ראש
37. הכרפרי¹³¹, או¹³² עד שיפצע¹³³ שתי נימין¹³⁴ פאחת.

(120) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד א'). (121) לאחוז בה. (122) תבה או קופסא. (123) צמח הגדל במים עושים ממנו חבלים. (124) בית יד. (125) עלי התמר.

1. לכבס בהן בגד קטן פסבכה. הוציא סמנין שרויין -
2. פדי לצבע בהן דגמאי⁹¹ לאירא⁹².

(83) (משנה מסכת שבת דף פ"ט עמוד א'). (84) הקליפה הירוקה שעל האגוז בעודה לחה ראויה לצבע. (85) צמח שממנו עשים צבע כחול לצביעת בגדים. (86) צמח שמשרשיו עושים צבע אדום. (87) כסוי הראש. (88) מין עפר כעין מלח חריף לכבוס וטיהור מכללך, שהיו מביאים מאלכסנדריה של מצרים. (89) מין עשב מיובש לכביסה. (90) חומר המוצא מעפר צמחים, וכל אלה "מינים הרוחצים בחוזק ומלבינים" (פירוש המשניות). (91) "מעט, כדרך שמראים לדוגמא לומר כזה אתה רוצה" (רש"י). (92) חתיכה קטנה של צמר או צמר גפן לשם אריגה במטפחת (ר"ח). בנ"א: לאורג (מער"ק).

3. ט. המוציא⁹³ דיו על הקלמוס - שעורו פדי לכתב
4. ממנו שתי אותיות; אבל אם הוציא הדיו בפני
5. עצמו⁹⁴ או בקסת⁹⁵, צריך שיהיה בו יתר על זה -
6. פדי שיעלה ממנו על הקלמוס פדי לכתב שתי
7. אותיות. הנה בקסת פדי אות אחת ובקלמוס פדי
8. אות אחת, או פדיו לבדו פדי אות אחת ובקלמוס
9. פדי אות אחת - הרי זה ספק⁹⁶. הוציא שתי אותיות
10. וכתבן פשהוא מהלך - חיב⁹⁷; פתיכתן זו היא
11. הנחתן. הוציא אות אחת וכתבה, וחזר והוציא אות
12. שניה וכתבה - פטור; שפכר חסרה⁹⁸ האות
13. הראשונה.

(93) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב'). (94) (ירושלמי מסכת שבת פרק ח' הלכה ג'): "הוציא דיו, אם בקולמוס בכדי לכתוב שתי אותיות, אם בכלי צריך יותר (שאי אפשר שלא ידבק מן הדיו בצדדים, ונמצא שנתמעט מלכתוב בה שתי אותיות)". (95) כלי שנותנים בו דיו. (96) בגמרא מסופקים אם מצטרפים לשיעור או לא. (97) אף שלא עמד לפוש וגופו לא נח חייב, שעיקר הנחת הדיו על הכתב הוא (רש"י). (98) יבשה טרם שנכתבה האות השניה.

14. י. המוציא⁹⁹ כחול¹⁰⁰ - בין לרפואה, בין לתקשיט
15. - פדי לכחל עין אחת. ובמקום שאין דרך
16. להתקשט אלא בכחילת שתי עינים, והוציא
17. להתקשט - עד שיוציא פדי לכחל שתי עינים¹⁰¹.
18. זפת וגפרית¹⁰² - פדי לעשות נקב¹⁰³. שעה - פדי
19. לתן על פי נקב קטן. דבק - פדי לתן בראש
20. השפוף¹⁰⁴. רבב¹⁰⁵ - פדי למשח תחת רקיק¹⁰⁶
21. כסלע¹⁰⁷.

(99) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב'). (100) מבואר בהלכה ב'; בנ"א כוחל (שונצינו). (101) (מסכת שבת דף פ' עמוד א') "צנועות כוחלות עין אחת" - שהולכות מעוטפות ואין מגלות אלא עין אחת לראות וכוחלות רק עין אחת, אבל בנות כפרים - אינן צריכות צניעות כל כך, שאין שחוק וקלות ראש מצוים שם, אינן מכסות פניהן וכוחלות שתי עיניהן" (רש"י). (102) "כלי שנותנים בו כסף חי,

- 126) סל. (127) החוטם שמתחת לקליפת עץ התמר. (128) לסננו מהפסולת. (129) כל דבר רך כצמר, צמר גפן וכדומה. (130) (מסכת שבת דף פ"א עמוד א') כף רופאים קטנה (פירוש המשניות). (131) כעין מחט שהאורג שובט בו חוטי השתי המתוחים שלא יסתבך חוט בחברו, וכשנשבר ראשו מחדדו בזכוכית. (132) כן הוא בבביתא בשבת שם. (133) מסיר חטי השתי מהערב. (134) חוטים.
- 1 יג. המוציא¹³⁵ שתי נימין מזנב הסוס ומזנב הפרה
2 - חיב¹³⁶. הוציא אחת מן הקשה¹³⁷ שפחזיר - חיב.
3 נצרי דקל, והן חוטי העץ - שמים. חורי דקל, והן
4 קלפי התריות¹³⁸ - אחת. מצמר גפן¹³⁹ ומצמר
5 בלף¹⁴⁰, ומצמר גמלים ומצמר נחשים ושפים, ושאר
6 כל הנטוין - כדי לטוות חוט ארץ ארבעה טפחים.
7 המוציא מן הפגד או מן השק או מן העור -
8 כשעורן לטמאה כך שעורן להוצאה: הפגד -
9 שלשה¹⁴¹ על שלשה, השק - ארבעה על ארבעה,
10 העור - חמשה על חמשה.
- (מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). (136) שמצניעים אותן לצוד בהן עופות (גמרא). (137) מהחוטים הקשים שבשרתו. (138) ענפי דקל שעליהם נפרדים. (139) בהלכה הקודמת על מוכין, הכוונה לפסולת (מעשה רוקח). (140) משי גס. (141) טפחים וכן שאר השעורים בטפחים (מסכת שבת דף ע"ט עמוד א').
- 11 יד. המוציא¹⁴² עור שלא נתעבד כלל, אלא עדן
12 הוא רך - שעורו כדי לצר¹⁴³ משקלת קטנה
13 שמשקלה שקל. היה¹⁴⁴ מלוח, ועדין לא נעשה
14 בקמח ולא¹⁴⁵ בעפצה¹⁴⁶ - שעורו כדי לעשות קמיע.
15 היה עשוי בקמח, ועדין לא נתעבד בעפצה - שעורו
16 כדי לכתב עליו את הגט. נגמר עבודו - שעורו
17 חמשה¹⁴⁷ על חמשה.
- (מסכת שבת דף ע"ט עמוד א'). (143) "דרך הסוחרים לצור משקלות של עופרת כדי שלא תפחת, לפי שהמתכת נשחקת תמיד ונפחתת" (רש"י). (144) כיצד מעבדים את העור? - "לוקחין עור בהמה או חיה ומעבירים היער ממנו תחלה, ואחר-כך מולחין אותו במלח ואחר-כך מעבדין אותו בקמח, ואחר-כך בעפצא וכיוצא בו מדברים שמכווצין את העור ומחזיקין אותו" (רבנו בפרק א' מהלכות תפילין הלכה ו'). (145) "בנ"א: "או בעפצא" (ויניציאה). (146) פרי האלון הניתן בדיו ומעבדים בו את העורות לחזקם. (147) טפחים.
- 18 טו. המוציא¹⁴⁸ קלף מעבד - כדי לכתב עליו פרושת
19 שמע¹⁴⁹ עד ויבשע¹⁵⁰ קטנה. דוכסוטוס¹⁵¹ - כדי
20 לכתב עליו מזוזה¹⁵². ניר - כדי לכתב עליו שתי
21 אותיות של קשר מוכסין¹⁵³, שהן גדולות מאותיות
22 שלנו. המוציא קשר מוכסין - חיב, אף-על-פי
23 שפכר הראהו למוכס ונפטר בו; שהרי ראיה היא¹⁵⁴
- לעולם. המוציא שטר פרוע¹⁵⁵ וניר מחוק - כדי
לקרף על פי צלוחית קטנה של פליטון¹⁵⁶. ואם יש
בלבן שלו כדי לכתב שתי אותיות של קשר מוכסין
- חיב.
- (מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב'). (149) "שמע ישראל" בדברים פרק ו' פסוקים ד' ט'. (150) היא פרשה קטנה שבתפילין הכתובה על קלף. (151) "אחר שהעבירו את השער מן העור, מחלקין אותו בעביו לשנים, החלק העבה שממול הבשר, אחר שעבדו במלח, בקמח ובעפצא, נקרא דוכסוטוס" (הלכות תפילין פרק א' הלכה ז'). (152) "שהלכה למשה מסיני לכתוב מזוזה על הדוכסוטוס" (שם הלכה ח'). (153) "הוא הסימן שכותבים לוקחי המעשר והמכס, להודיע שזה פרע מה שנתחייב". (154) "בנ"א: "ראיה היא לו לעולם" (כת"י הסימנים), ועליו לשמור על הקשר להוכחה ששלם לו את המכס. (155) שאינו צריך לו לגבות חובו; ואם הוא שטר שאינו פרוע, חייב בכל שהוא (גמרא). (156) צלוחית ששמים בה שמן בושם הנעשה מעלי ורדים.
- טז. המוציא¹⁵⁷ בהמה חיה ועוף, אף-על-פי שהן
חיים - חיב¹⁵⁸. אבל אדם חי אינו משאוי¹⁵⁹. ואם
היה כפות או חולה - המוציא אותו חיב. והאשה
מדידה¹⁶⁰ את בנה בזמן שנוטל אחת¹⁶¹ ומניח אחת.
- ~ נקודות משיחות קודש ~
- "המוציא בהמה חיה ועוף, אע"פ שהן חיים - חיב. אבל אדם חי, אינו משאוי".
- והטעם הוא משום שאדם נושא את עצמו, אבל שאר בעלי-חיים "דמשרבטי נפשיהו" ומכבידין עצמן להשמיט מיד הנושאן.
- וביאור ההלכה בעבודה הרוחנית, ש'אדם' היינו הנפש האלוקית, ואילו בעלי-חיים מרמזים על הנפש הבהמית. 'בהמה' מדגיש את בהמיותה של הנפש הבהמית כפי שהיא בתקפה לפני הבירור.
- 'חיה' מורה על התגברות החיות, היינו שהחומריות שבנפש הבהמית אינה בתוקף כל-כך, כתוצאה מעבודת האדם בבירור הנה"ב.
- 'ועוף' מורה על בירור נעלה יותר של הנפש הבהמית - "ועוף יעופף" - היפך טבע המשיכה לארץ, ומעלה זו מודגשת גם בדיני השחיטה, שבעוף מספיק סימן אחד או רוב סימן, אבל בבהמה וחיה צריך לשני סימנים או רובן. זוהי ההוראה: שגם לאחר שיברר האדם את הנפש הבהמית שלו עד לדרגת 'עוף', אין לו 'לסמוך' על נפש הבהמית, כי עדיין נשארת בטבעה ש"רוח הבהמה היורדת למטה". ולאידך, אל לו לחשוב "מה הועלתי בעבודתי", כי החילוק בין בהמה חיה ועוף הוא מן הקצה אל הקצה, ומטעם זה גם לא כללם הרמב"ם ביחד, ולא קראם בשם כולל - 'בעלי-חיים'.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 **ההוצאה בשעור? פשהוציא סתם; אבל המוציא**
18 **לזרע¹⁷⁷ או לרפואה או להראות ממנו דגמא ולכל**
19 **פיוצא בזה - חבב בכל שהוא¹⁷⁸.**

(משנה מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). (177) שנשמרו
במיוחד לשם כך. (178) אפילו גרעין אחד.

20 **כא. המצניע¹⁷⁹ דבר לזריעה או לרפואה או**
21 **לדגמא¹⁸⁰, ושכח למה הצניעו, והוציאו סתם - חבב**
22 **עליו בכל שהוא; שעל דעת מחשבה ראשונה**
23 **הוציא. ושאר האדם¹⁸¹ אין חבבין עליו אלא**
24 **בשעור¹⁸². זרק זה שהוציא כבר לתוך האוצר¹⁸³,**
25 **אף-על-פי שמקומו נפר, כבר בטלה מחשבתו**
26 **הראשונה. לפיכך, אם חזר והכניסו¹⁸⁴ - אינו חבב**
27 **עד שיכניס בשעור.**

(179) (מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). (180) אבל דברים
שאינן בהם שום צורך לזרע, לדוגמא ולרפואה, והצניע מהם
פחות משיעורם, בטלה דעתו אצל כל אדם ופטור (משנה
למלך). (181) שלא הצניע אותו לזרע ולדוגמא.
(182) הבמורא בפרק ו'. (183) והסית דעתו להצניעם
לדוגמא. (184) או הוציאו.

28 **כב. דבר¹⁸⁵ שאין דרך בני אדם להצניעו ואינו ראוי**
29 **להצניע, כגון דם הנדה, אם הצניעו אחד והוציאו**
30 **- חבב, ושאר האדם פטורין עליו¹⁸⁶; שאין חבבין**
31 **אלא על הוצאת דבר הפשוט¹⁸⁷ להצניע ומצניעין**
32 **כמוהו¹⁸⁸.**

(185) (משנה מסכת שבת דף ע"ה עמוד ב'). (186) שהרי
אינו ראוי לשום דבר ("מגיד משנה"). (187) הראוי
לשמוש מה ואינו נזרק לאבוד. (188) שבכמותו יש שיעור
ראוי להצניע.

33 **כג. המוציא¹⁸⁹ חצי שעור - פטור¹⁹⁰. וכן כל**
34 **העושה מלאכה מן המלאכות חצי שעור - פטור.**
35 **הוציא¹⁹¹ חצי שעור והניחו, וחזר והוציא החצי**
36 **האחר - חבב¹⁹². ואם קדם והגביה החצי הראשון**
37 **קדם הנחת החצי השני - נעשה כמי שגשרף ופטור.**
38 **הוציא חצי שעור והניחו, וחזר והוציא חצי אחר**
39 **והעבירו על הראשון בתוך שלשה¹⁹³ - חבב;**
40 **שהמעביר - כמי שהניח על גבי משהו. אבל אם**
41 **זרקו¹⁹⁴, אינו חבב עד שיניח שם על גבי משהו.**

(189) (משנה מסכת שבת דף צ"ג עמוד ב'). (190) "ולא
נאמרו שיעורים אלא לחיוב חטאת וכתר, אבל איסור יש
בכל שהוא" (טור או"ח סימן ש"א). (191) (מסכת שבת
דף פ' עמוד א'). (192) ששני החצאים מצטרפים בהעלם
אחד. (193) שהוא כלבוד מחובר לחצי הראשון.
(194) ולא העבירו בידו סמוך לחצי הראשון.

42 **כד. הוציא¹⁹⁵ חצי שעור וחזר והוציא חצי שעור**
43 **בהעלם אחת¹⁹⁶: לרשות אחת - חבב; לשתי רשות:**

ויש לברר הדין בנוגע לדגים, האם שייך בהם עניין ההוצאה
בתוך כלי שיש בו מים, האם דינם כבעלי-חיים
ש"משמיטין עצמן כלפי מטה" או כאדם חי שנושא את
עצמו.

(על-פי יין מלכות' ספר זמנים סימן י)

(157) (מסכת שבת דף צ"ד עמוד א'). (158) ולא אמרו בזה
"החי נושא את עצמו" כמבאדם, לפי שהם נשמיטם כלפי
מטה ומכבידים על הנושאים. (159) כי "חי נושא את
עצמו" ופטור אבל אסור מדרבנן (או"ח שח).
(160) (מסכת שבת דף קכ"ח עמוד ב'). אוחותו בזרועותיו
ומסייעתו והוא מניע רגליו והולך (רש"י). (161) שהתינוק
מניע רגליו כשמגביה רגל אחת מניח אחת, אבל לגרור את
הילד אסור מפני שנושאת אותו (רש"י).

1 **יו. המוציא תינוק¹⁶² וְכִּסּוּ תְּלִי בְּצוּאָרוֹ - חֲבִיב**
2 **מִשּׁוּם הַכִּסּוּ; שְׁאִין הַכִּסּוּ טְפִלָּה לְתִינוּק. אֲבָל אִם**
3 **הוֹצִיא אֶת הַגְּדוֹל, אֶף-עַל-פִּי שְׁהוּא מְלַבֵּשׁ בְּכָלִיו**
4 **וְטַבְעוֹתָיו בְּיָדוֹ - פְּטוּר¹⁶⁴; שֶׁהַכֵּל טְפִלָּה לוֹ. הֵיוּ**
5 **כָּלֵיו מְקַפְּלִין עַל כְּתָפוֹ¹⁶⁵ - הַנוֹשֵׂא אוֹתוֹ חֲבִיב.**

(162) (מסכת שבת דף קמ"א עמוד ב') היכול ללכת בסיוע
אמו. (163) אבל על התינוק פטור, משום שחי נושא את
עצמו. (164) על האדם, כי חי נושא את עצמו, ועל
החפצים משום שהם טפלים לו. (165) שלא כדרך לבישה.

6 **יח. המוציא¹⁶⁶ חֲבִיב¹⁶⁷ - חֵי - כָּל שְׁהוּא¹⁶⁸, וּמֵת¹⁶⁹ -**
7 **בְּגִרוּגָתוֹ. עֲפָרַת כְּרָמִים¹⁷⁰ - בֵּין חֵיהָ, בֵּין מֵתָה - כָּל**
8 **שְׁהוּא; מִפְּנֵי שֶׁמִּצְנִיעִין אוֹתָהּ לְרִפּוּאָה. וְכֵן כָּל**
9 **פִּיּוּצָא בָּהּ. הַמֵּת¹⁷¹ וְהַנִּבְלָה וְהַשָּׂרֵץ - כְּשֶׁעוֹר טְמֵאָתָן**
10 **כֶּף שְׁעוֹר הוֹצָאָתָן¹⁷²: מֵת וְנִבְלָה¹⁷³ - כְּזֵית, וְשָׂרֵץ -**
11 **בְּעֶדְשָׁהּ.**

(166) (משנה מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). (167) ממני
הארבה. (168) "הכוונה אף אם הוא קטן ביותר" (פירוש
המשניות), מכיון שמצניעו לתינוק לשחק בו. (169) ככל
שיעורי אוכלים, כי חגבים אינם טעונים שחיטה ומותרים
באכילה. (170) מין ארבה המצוי בכרמים. (171) (משנה
מסכת שבת דף צ"ג עמוד ב'). (172) רבנו פסק (פרק א'
הלכה ז') כרבי יהודה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב
עליה, לכן סובר כאן שחייב, אבל לשיטת הראשונים שפסקו
כרבי שמעון, גם כאן פטור; ודעת בעל "תוספות יום טוב"
שכאן חייב בכל אופן, שנבלה ושרץ ראויים להצניע בשביל
כלב או חתול. (173) מטמאים בשיעור כזית.

12 **יט. הִיָּה¹⁷⁴ שֵׁם כְּזֵית מְצַמֵּץ, וְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ כְּחֻצִי**
13 **זֵית - חֲבִיב; שֶׁהָרִי הוֹעִיל בְּמַעֲשָׁיו, שֶׁנִּתְמַעֵט הַשְּׁעוֹר**
14 **מִלְטָמָא. אֲבָל אִם הוֹצִיא כְּחֻצִי זֵית מִכְּזֵית וּמִחֻצָּה**
15 **- פְּטוּר¹⁷⁵. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה בְּשָׂאָר הַטְּמָאוֹת.**

(174) (מסכת שבת דף צ"ד עמוד ב'). (175) שהרי נשאר
עוד כזית לטמא.

16 **כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים¹⁷⁶, שְׁאִינוּ חֲבִיב אֲלָא עַל**

מקבל טומאה בפחות מכביצה, והאוכלין שהיו שם לא היה בהם כביצה. (214) "מדחשיב הך דריקה לענין טומאה, חשיב נמי לענין שבת, כאילו היה בזה שיעור כגורגרת ומחויב או לא" (רש"י).

1 **אם יש ביניהן רשות שחייבין עליה - פטור¹⁹⁷; היתה**
2 **ביניהן פרמלית¹⁹⁸ - הרי הן פרשות אחת וחייב**
3 **חטאת.**

21 **כח. המוציא²¹⁵ פחות²¹⁶ מפשעור, אף-על-פי**
22 **שהוציאו בכלי - פטור; שהכלי טפלה לו, ואין פונתו**
23 **להוצאת הכלי, אלא להוצאת מה שבתוכו, והרי אין**
24 **בו פשעור. לפיכך, אם הוציא אדם חי שאינו כפות²¹⁷**
25 **במטה - פטור אף על המטה; שהמטה טפלה לו. וכן**
26 **כל פיוצא פנה. המוציא קפת הרוכלים²¹⁸ - אף-על-פי**
27 **שיש בה מיני הרבה, ואפלו הוציאן בתוף פפו - אינו**
28 **חייב אלא אחת; שם הוצאה אחת היא²¹⁹.**

(195) (מסכת שבת דף פ' עמוד א'). (196) שלא נודע לו בינתיים. (197) כיון שיש ביניהן הפסק רשות היחיד, אינן מצטרפות להחשב רשות אחת. (198) ראה למעלה פרק י"ד הלכה ד' שכרמלית היא תל שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר, וגבהו משלשה טפחים עד עשרה, והמוציא מרשות הרבים לכרמלית או מרשות היחיד לכרמלית - פטור. ולפיכך אינה חשובה להפסיק בין הרשויות, ומצטרפים שני חצאי שיעורים לשעור שלם אחד.

4 **כה. המוציא¹⁹⁹ פחות מפשעור²⁰⁰, וקדם שיניחו**
5 **נתפח²⁰¹ וחזר פשעור; וכן המוציא פשעור, וקדם**
6 **שיניח צמק וחזר פחות מפשעור - פטור²⁰².**

(199) (מסכת שבת דף צ"א עמוד א'). (200) בשעת העקירה היה פחות מכשיעור. (201) התנפח ונתרחב. (202) שאינו חייב עד שיהיה בו כשיעור מתחילת המלאכה ועד סופה, בעקירה ובהנחה כמבואר למעלה (פרק י"ג הלכה ה').

7 **כו. המוציא²⁰³ בגרוגרת לאכילה, וצמקה²⁰⁴ קדם**
8 **הנחה, וחשב עליה לזריעה או לרפואה, שאינו**
9 **צריך שיעור - הרי זה חייב פמחשבתו של עת הנחה.**
10 **הוציא פחות מפגרוגרת לזריעה²⁰⁵, וקדם הנחה חזר**
11 **וחשב עליה לאכילה - פטור²⁰⁶. ואם תפחה קדם**
12 **הנחה²⁰⁷ ונעשת בגרוגרת קדם שימלך עליה**
13 **לאכילה - חייב; שאפלו לא חשב היה מתחייב על**
14 **מחשבת ההוצאה²⁰⁸.**

(203) (מסכת שבת דף צ"א עמוד א'). (204) לפחות מכשיעור. (205) שאין צריכה שיעור. (206) שבשעת הנחה לא היה בו כשיעור הדרוש. (207) והיה בו כשיעור בין בעקירה ובין בהנחה. (208) בגמרא מסופקם במקרים אלה אם יש בהם חיוב חטאת או לא, ודרכו של רבנו לפסוק כדעת "אם תמצא לומר" שבתלמוד, כי סגנון זה מוכיח שהדבר נפשט בבית מדרשם ("מגיד משנה").

15 **כז. הוציא²⁰⁹ בגרוגרת לאכילה, וצמקה²¹⁰, וחזרה**
16 **ותפחה²¹¹ קדם הנחה - הרי זה ספק²¹² אם נדחה או**
17 **לא נדחה. זרק פזית אכלין לבית טמא, והשלים**
18 **פזית זה לאכלים שהיו שם²¹³, ונעשה הכל כביצה**
19 **- הרי זה ספק²¹⁴ אם נתחייב על פזית, מפני**
20 **שהשלים השעור לענין טמאה, או לא נתחייב.**

(209) (מסכת שבת דף צ"א עמוד א'). (210) לפחות מכשיעור. (211) חסרה מהשעור. (212) "יש דחוי לענין שבת, או אין דחוי" ש"אלו הניחה באותה שעה (כשחסרה בינתיים), אינו חייב חטאת, גם עכשיו נאמר שנדחה לו מחיוב חטאת, ובטלה לה עקירה, וכאשר תפחה לכשיעור והניחה, עשה הנחה בלא עקירה" (רש"י). (213) אין אוכל

(215) משנה (מסכת שבת דף צ"ג עמוד א'). (216) במשנה כתוב "המוציא אוכלין . . . בכלי", והראב"ד מביא מהירושלמי שאין הכלי טפלה, אלא במיני אוכלים ידועים שצריכים לכלי, ורבינו השמיט תיבת "אוכלין" לשלול דיעה זו, וכמו שכתב הרב המגיד "כי כל דבר שמוטל ליה לגביה, אף שאינו צריך לו, פטור" (מעשה רוקח). (217) שאינו חייב על הוצאתו כי "חי נושא את עצמו" (ראה בהלכה י"ו). (218) "מוכרי בשמים לקשוטי נשים, ויש להם קופות קטנות לצוררות בשמים" (רש"י). (219) ואין המינים מחלקים לחייב חטאת על כל אחד מהם (ירושלמי).

פרק תשעה עשר

(1) לבאר הדברים שמותר לצאת בהן, מפני שהן דרך מלבוש, והדברים שאסרו חכמים מפני חשש ההוצאה ותולדותיה. ונמשך לזה ביאור מקצת דברים, שהוצא בהם חייב דבר תורה.

29 **א. כל כלי המלחמה אין² יוצאין בהן בשבת. ואם**
30 **יצא: אם היו כלים שהן דרך מלבוש, כגון שריון³**
31 **וכובע⁴ ומגפנים⁵ שעל הרגלים - הרי זה פטור; ואם**
32 **יצא בכלים שאינן דרך מלבוש, כגון רמח⁶ וסיף⁷**
33 **וקשת⁸ ואלה⁹ ותריס¹⁰ - הרי זה חייב.**

(2) בשבת סג, א: "רבי אליעזר אומר (כל כלי המלחמה) תשטיין הן לו, [שנאמר (תהלים מה, ד'): "חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך"]", וחכמים אומרים אינן אלא לגנאי שנאמר (ישעיה ב, ד): "וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמורת, לא ישא גוי אלא גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" [ואם תשטיין הן לו, מפני מה הן בטלים לימות המשיח?], והלכה כחכמים. (3) מלבוש עשוי ברזל. (4) של ברזל (פירוש המשניות), ובלשון המשנה "קסדא". (5) "מברזל יכסו הרגלים כדי שלא יירו על רגליו" (פירוש המשניות כלים פ"א מ"ח). (6) כידון. (7) חרב. (8) לירות בה חצים. (9) מגן עגול (פירוש המשניות). (10) מגן משולש (פירוש המשניות). ולפי שדעת רבינו שניהם "מגן", שינה מסדר המשנה: "בסיף, בקשת, בתריס, באלה, ברומח", והביא אלה ותריס ביחד.

34 **ב. אין¹¹ יוצאין בסנדל מסמר¹² שסמרו לחזקו¹³.**

1 וְאֵפְלוּ בַּיּוֹם טוֹב גָּזְרוּ עָלָיו שְׁלֹא יֵצֵא בּוֹ. וּמִתָּר
2 לְצֵאתָ¹⁴ בְּאֶבְגֵּט שֵׁשׁ עָלָיו חֲתִיכוֹת קְבוּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף
3 וְשֶׁל זָהָב, כְּמוֹ שֶׁהַמְלָכִים עוֹשִׂין; מִפְּנֵי שֶׁהוּא
4 תַכְשִׁיט, וְכָל שֶׁהוּא תַכְשִׁיט - מִתָּר¹⁵. וְהוּא, שְׁלֹא
5 יִהְיֶה רַפּוּי; שְׁמָא יִפֹּל בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים וַיָּבֹא לְהִבְיאוֹ.

(11) משנה, שבת ס, א. (12) מנעל עץ עם מסמרים. וטעם איסורו, כי בזמן צרה מן הצרות היו מתקבצים לתפילה וקריאת שמע במערות, ושמעו קול המון וסברו שמא הרגישו בהם האויבים, דחקו זה את זה ודרסו זה את זה באותן הסנדלים המסומרים, ומתו מהם רבים, ולפיכך אסרו לצאת בסנדל מסומר בשבת ויום טוב לפי שהם ימי כניסה וכנופיא (פירוש המשניות). (13) שלא אסרו חכמים אלא כעין המעשה שהיה, ושם היו מסומרים לחיזוק הסנדלים. (14) לאיש (ראה בסמוך). (15) שבת נט, ב: "שאין גוזרין בתכשיטי האיש, שמא יראם, כמו שגזרו גבי אשה לפי שהאיש אינו מתפאר בתכשיטיו כמו האשה" (מגיד-משנה). וראה להלן הלכה ד.

6 ג. טבעת¹⁶ שֵׁשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם - מִתַּכְשִׁיטֵי הָאִישׁ הִיא, וְאִינָה מִתַּכְשִׁיטֵי הָאִשָּׁה; וְשָׂאִין עָלֶיהָ חוֹתָם -
7 מִתַּכְשִׁיטֵי אִשָּׁה, וְאִינָה מִתַּכְשִׁיטֵי הָאִישׁ. לְפִיכָךְ:
8 אִשָּׁה שִׁנְיָאָת בְּטַבַּעַת¹⁷ שֵׁשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם, וְאִישׁ שִׁנְיָאָת
9 בְּטַבַּעַת שָׂאִין עָלֶיהָ חוֹתָם - חִיבִין. וּמִפְּנֵי מָה הֵן
10 חִיבִין? וְהֵרִי הוֹצִיאוּ אוֹתָן שְׁלֹא כְדֶרֶךְ הַמוֹצִיאִין¹⁸ -
11 שָׂאִין דֶּרֶךְ הָאִישׁ לְהוֹצִיא בְּאֶצְבָּעוֹ אֶלֶּא טַבַּעַת הָרְאוּתָהּ
12 לוֹ, וְכֵן הָאִשָּׁה אֵין דֶּרֶכָּהּ לְהוֹצִיא בְּאֶצְבָּעָהּ אֶלֶּא טַבַּעַת
13 הָרְאוּתָהּ לָהּ - מִפְּנֵי¹⁹ שֶׁפְּעָמִים נוֹתֵן הָאִישׁ טַבַּעְתּוֹ
14 לְאִשְׁתּוֹ לְהַצְנִיעָהּ בְּבֵית, וּמִנַּחַת אוֹתָהּ בְּאֶצְבָּעָהּ בֵּעַת
15 הוֹלְכָה; וְכֵן הָאִשָּׁה נוֹתֶנֶת טַבַּעְתָּהּ לְבַעְלָהּ לְתַקְנָהּ אֶצֶל
16 הָאָמֶן, וּמִנִּיחָ אוֹתָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ בֵּעַת הוֹלְכָה עַד חֲנוּת
17 הָאָמֶן; וְנִמְצְאוּ שֶׁהוֹצִיאוּ אוֹתָן כְּדֶרֶךְ שִׁדְרָכָן לְהוֹצִיאָן,
18 וּלְפִיכָךְ חִיבִין.

(16) שבת נז, וסב. (17) כשהיא באצבע. (18) כמבואר למעלה פי"ב הי"ג. (19) שבת סב, א.

20 ד. לֹא²⁰ תֵּצֵא אִשָּׁה בְּטַבַּעַת שָׂאִין עָלֶיהָ חוֹתָם, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִתַּכְשִׁיטֵי; גִּזְרָה שְׁמָא תוֹצִיאָהּ²¹
22 בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים לְהִרְאוֹת לַחֲבֵרוֹתֶיהָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנָּשִׁים
23 עוֹשׂוֹת תְּמִיד. וְאִם יֵצֵאת בָּהּ²² - פְּטוּרָה. אָבֵל הָאִישׁ
24 מִתָּר לְצֵאת בְּטַבַּעַת שֵׁשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
25 תַכְשִׁיט וְאֵין דֶּרֶכּוֹ לְהִרְאוֹת. וְנִתְּגוֹ²³ כֹּל הָעָם שְׁלֹא
26 יֵצֵאוּ בְּטַבַּעַת כָּלָל.

(20) משנה, שבת נז, א. (21) תפשטנה מאצבעה. שהנשים מתגאות בתכשיטיהן (ירושלמי שבת פ"ו ה"א) ומסירות אותם תמיד, להראות לחברותיהן, ושוכחות ומעבירות ארבע אמות ברשות הרבים. (22) כשהיא באצבעה. (23) מנהג חסידים הוא (מגיד-משנה).

27 ה. אִשָּׁה²⁴ שִׁנְיָאָת בְּמַחַט נְקוּבָה²⁵ - חִיבָתָהּ²⁶,
(32) משנה, שבת נז, א. (33) שאסורה לטבול כשהם על ראשה משום חציצה, כמבואר בפ"ב מהלכות מקוואות ה"ה. (34) בלשון המשנה: "בטוטפת". (35) בלשון המשנה: "בסרביטין" "תכשיט הנתלה מן הציץ על הצדעים ועל הלחיים, ולפיכך נקרא לחיים" (פירוש המשניות). (36) אבל אם תפורים זה בזה מותר, ולדעת רש"י מותר רק אם תפורים לשבכה. (37) בלשון המשנה: "עיר של זהב", ועליה צורת ירושלים. (38) שבת סג, ב: "עכסים בצורת אצעה, והיו מטילין ביניהם שלשלאות, והיו הבתולות מתקשטות באלו הכבלים כדי שלא יפסעו פסיעה גסה, ויגיע להן היזק בבתוליהן" (פירוש המשניות). (39) וזהו טעם

יִלְדָּהּ⁵⁸; שִׁשְׁבַּח הֵן לָהּ, וְשָׂמָא תַחְלִין וְתֵרָאם²³
לַחֲבֵרוֹתֶיהָ. אֲבָל יִלְדָּה יוֹצֵאת בְּחוּטֵי זִקְנָהּ⁵⁹. וְכָל⁶⁰
שְׁהוּא אָרוּג, יוֹצֵאת בּוֹ עַל רֹאשָׁהּ⁶¹.²⁵

גם לעטרה של זהב, אף-על-פי שהטעם שמא תראה לחברותיה לא שייך בה, כמו שכתב רבינו להלן הלכה י' בכליל של זהב.

(55) משנה, שבת סד, ב. (56) ראה בהלכה ו. (57) כי חוטי שיער אין חוצצים, כמבואר בהלכות מקוואות (פ"ב ה"ה). (58) צעירה. (59) בגמרא אמרו "ובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה, וזקנה בשל ילדה". והקשו: בשלמא זקנה בשל ילדה, שבח הוא לה (שתרצה להראות לחברותיה ותעבידנו ברה"ר), אלא ילדה בשל זקנה אמאי, גנאי הוא לה (ובוודאי לא תראה ברה"ר)? ותירו: ש"ילדה בשל זקנה" כדי נסבא (כן בכתב-יד מינכן ובמגיד-משנה, ועיין כסף-משנה), כלומר מיותר הוא ולחנים נשנה, שבאמת מותר הוא. (60) שבת נז, א. (61) שחוטם ארוגים אינם הדוקים לראשה ואין בהם חציצה (רש"י).

י. יוֹצֵאָהּ⁶² אִשָּׁה בְּחוּטֵין שֶׁבְּצוּאָרָהּ; מִפְּנֵי שְׂאִינָהּ²⁶
חוֹנֶקֶת עֲצָמָהּ בֵּהֶן, וְאֵינָן חוֹצְצִין. וְאִם הָיוּ צְבוּעִין -
אֲסוּרִים; שָׂמָא תֵרָאָה אוֹתָן לַחֲבֵרוֹתֶיהָ. וְיוֹצֵאָהּ⁶³ אִשָּׁה
בְּכָלִיל⁶⁴ שֶׁל זָהָב בְּרֹאשָׁהּ; שְׂאִין יוֹצֵאָהּ בּוֹ אֲלֵא אִשָּׁה
חֲשׂוּבָה, שְׂאִין דִּרְפָּה לַחְלִין וְלִהְרֹאוֹת. וְיוֹצֵאָהּ בְּצִיץ⁶⁵
וּבְלַחֲזִים שֶׁל זָהָב בְּזִמֵּן שֶׁהֵן תְּפוּרִין בְּשִׁבְכָה שְׁעַל
רֹאשָׁהּ כְּדִי שְׂלֵא יִפְּלוּ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בֵּהֶם.³²

(62) שם נז. ועיין בפירוש רבינו על המשנה (שבת סה.) "יוצאה אשה בחוטין שבצוארה". (63) שבת נט, ב. (64) "טס של זהב שמנחת על פדחתה, וקושרת מאוזן לאוזן" (רש"י). ושונה היא מעטרה של זהב (למעלה הלכה ו) שכאן אין חשש שמא תיפול. (65) שבת נז, א.

יא. יוֹצֵאָהּ⁶⁶ אִשָּׁה בְּמוֹף⁶⁷ שֶׁבְּאַזְנָהּ; וְהוּא, שְׂהִיָּהּ³³
קָשׁוּר בְּאַזְנָהּ. וּבְמוֹף שֶׁבְּסַנְדְּלָהּ⁶⁸; וְהוּא, שְׂהִיָּהּ³⁴
קָשׁוּר בְּסַנְדְּלָהּ. וּבְמוֹף שֶׁהִתְקִינָה לְנִדְתָּהּ, וְאִף-עַל-פִּי
שְׂאִינָהּ קָשׁוּר, וְאִפְּלוּ עֲשֶׂתָהּ לוֹ בֵּית יָד⁶⁹; שְׂאֵם נָפֵל -
אֵינָהּ מְבִיאָה אוֹתוֹ, מִפְּנֵי מְאִיסוֹתוֹ.³⁷

(66) משנה, שבת סד, ב. (67) דבר רך כצמר וצמר גפן. (68) שלא תלחץ הרגל. (69) "עשתה לידה בית-יד מבגד שיכסה אותה, כדי שלא תטנף בנגיעה" (רבינו חננאל).

יב. וְיוֹצֵאָהּ⁷⁰ בְּפִלְפֶּל וּבְגִרְגִיר מֶלַח וּבְכָל דְּבָר⁷¹
שֶׁתֵּתַן לְתוֹף פִּיָּה מִפְּנֵי רִיחַ הַפֶּה⁷². וְלֹא תֵתַן
לְכַתְחִלָּה בְּשִׁבְתָּ. יוֹצֵאת הַנָּשִׁים בְּקִיסְמִין⁷³
שֶׁבְּאַזְנֵיהֶן, וּבְרַעְלוֹת⁷⁴ שֶׁבְּצוּאָתָן אוֹ שֶׁבְּכִסְתוֹתָן,
וּבְרִידִיד⁷⁵ הַפְּרוּף⁷⁶. וּפּוֹרְפֶּת⁷⁷ בַּתְחִלָּה⁷⁸ בְּשִׁבְתָּ עַל
הָאֶבֶן⁷⁹ וְעַל הָאֲגוּז, וְיוֹצֵאָהּ. וְלֹא תַעֲרִים וְתַפְרֵף עַל
הָאֲגוּז כְּדִי לְהוֹצִיאָהּ לְבִנָּה הַקָּטָן. וְכֵן לֹא תַפְרֵף עַל
הַמִּטְבֵּעַ לְכַתְחִלָּה, מִפְּנֵי שְׂאִסוֹר לְטַלְטְלוֹ. וְאִם
פָּרְפָּה⁸⁰ - יוֹצֵאָהּ בּוֹ.⁴⁶

(70) משנה, שבת סד, ב. (71) כל מיני בשמים שמשתמשים בהם לריח הפה ולכאב שיניים (גמרא). (72) בגמרא (שבת סה.) מפורש "פלפל לריח הפה, גלגל מלח לדורשוני"

ז. לא⁴⁰ תֵצֵא אִשָּׁה בְּקִטְלָא⁴¹ שֶׁבְּצוּאָרָהּ. וְלֹא בְּנִזְמִי
הָאֶף⁴². וְלֹא בְּצִלוֹחִית שֶׁל פְּלִיטוֹן⁴³ הַקְּבוּעָה⁴⁴ עַל
זְרוּעָהּ. וְלֹא בְּכִיס⁴⁵ הַקָּטָן הַעֲגֵל שֶׁמְנִיחִין בּוֹ שְׂמֵן
הַטּוֹב, וְהוּא הַנִּקְרָא כּוֹבְלֶת⁴⁶. וְלֹא בְּפָאָה שֶׁל שַׁעַר,
שֶׁמְנַחֶת עַל רֹאשָׁהּ כְּדִי שֶׁתֵּרָאָה בְּעֵלֶת שַׁעַר הַרְבֵּה. וְלֹא
בְּכַבּוּל⁴⁷ שֶׁל צֶמֶר, שֶׁמְקַפֶּת אוֹתוֹ סָבִיב לְפָנֶיהָ. וְלֹא
בְּשֵׁן שֶׁמְנַחֶת בְּפִיהָ בְּמָקוֹם שֶׁן שֶׁנָּפֵל. וְלֹא בְּשֵׁן שֶׁל
זָהָב, שֶׁמְנַחֶת עַל שֵׁן שֶׁחֹר אוֹ אֵדָם שֶׁשִׁי בְּשִׁנָּהּ⁴⁸. אֲבָל
שֵׁן שֶׁל כֶּסֶף - מִתֵּר, מִפְּנֵי שְׂאִינָהּ נָפֵר. כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין
לְיֹצֵאת בֵּהֶן, שְׂמָא⁴⁹ יִפְּלוּ וְתִבְיָאם בִּידָהּ, אוֹ תַחְלִין
וְתֵרָאָה לַחֲבֵרוֹתֶיהָ.¹¹

(40) משנה, שבת נז, א. (41) "היא חוטם שעורכים בהם גרגרי זהב, וקושרים אותה על הצוואר בדוחק, כאדם החונק את עצמו" (פירוש המשניות). וברומאית, קישוט על הצוואר: "קאטלא". (42) אבל בנזמי אוזן, מותר (רש"י). (43) שמן העשוי מעלי ורד, ונותן ריח טוב. (44) בנוסח אחר: "הקשורה" (מעשה רוקח). (45) בנוסח אחר: "כבוס". (46) "וב'ערוך' הנוסח: כוכלת, והוא כלי קטן מכסף או מזהב, ונותנים בו משיחה טובה, יתעדנו בה הנשים" (פירוש המשניות). (47) "חתיתה של בגד כמו מצנפת שקושרים אותה על המצח, ונותנים הציץ עליה כדי שלא יזיק הציץ את המצח" (פירוש המשניות). (48) "שמא מתוך שמשונה במראה משאר שיניים, יבוזה ותתבייש, ותקח שְׁנָה מפיה ותעבידנה ארבע אמות ברשות הרבים" (גמרא). (49) בנוסח אחר: "שמא תחלוץ ותראה", ו"שמא יפלו כו" ליתא (מעשה רוקח).

ח. כָּל⁵⁰ שְׂאִסְרוֹ חֲכָמִים לְיֹצֵאת בּוֹ לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים,
אֲסוּר לוֹ לְיֹצֵאת בּוֹ אֶפְלוּ בְּחֹצֵר שְׂאִינָהּ מְעַרְבֶת⁵¹;
חוּץ מִכַּבּוּל וּפָאָה שֶׁל שַׁעַר, שֶׁמִּתֵּר לְיֹצֵאת בֵּהֶן
לְחֹצֵר שְׂאִינָהּ מְעַרְבֶת, כְּדִי שְׂלֵא תִתְגַּנֵּה עַל בְּעִלָּהּ⁵².
וְהַיּוֹצֵאת⁵³ בְּצִלוֹחִית שֶׁל פְּלִיטוֹן, שְׂאִין בָּהּ בְּשֵׁם
כָּלִל - חִיבָתָהּ⁵⁴.¹⁷

(50) שבת סד, ב. (51) בגמרא אמרו "לחצר", ודעת רבינו שהכוונה לחצר שדרים בה שני יהודים ולא עירבו ביחד, שאסור מדרבנן לטלטל בתוכה (פ"א מהל' עירובין), שאם במעורבת הרי היא כבית, וממה שאמרו "אסור לצאת בו לחצר" מבואר שבבית מותר (מגיד-משנה). (52) שבת סד, ב. (53) שבת סב, ב. (54) שמכין שאין בה בושם אינה תכשיט אלא משא.

ט. יוֹצֵאָהּ⁵⁵ אִשָּׁה בְּחוּטֵי שַׁעַר הַקְּשׁוּרִים לָהּ עַל
רֹאשָׁהּ; מִפְּנֵי שֶׁהִמִּים בָּאִין בֵּהֶן⁵⁶. וְאֵינָן חוֹצְצִין⁵⁷,
וְאֵינָהּ חוֹלְצָתָן אִם אָרַע לָהּ טְבִילָה, עַד שֶׁנִּגְזַר שְׂמָא
תִּבְיָאם לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים. בֵּין שְׁהִיוּ הַחוּטִין שְׁלֵה, בֵּין
שֶׁל חֲבֵרָתָהּ, בֵּין שֶׁל בְּהֶמָּה. וְלֹא תֵצֵא הַזִּקְנָה בְּשֵׁל²²

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 בלבד, אלא אפלו שאר הנשים; שמה תהעבר
15 ותפיל. ויוצאין⁹⁹ בקמיע¹⁰⁰ ממכה. ואי זה הוא
16 קמיע ממכה? זה שרפא לשלשה בני אדם, או
17 שעשהו אדם שרפא שלשה בני אדם בקמיעין
18 אחרים. ואם יצא בקמיע שאינו ממכה - פטור;
19 מפני שהוציא דרך מלבוש. וכן היוצא בתפלין -
20 פטור¹⁰¹.

(96 שבת סו, ב. 97) אכן שנושאות אותה נשים מעוברות
לסגולה שלא תפלנה (רש"י). (98) "שוקלים איזה דבר נגד
אבן התקומה, ואם נמצא החפץ מכוון למשקל האבן, מועיל
כאבן תקומה" (מהרש"ל). (99) משנה, שבת ס, א.
(100) לסגולה. (101) שהן כמלבוש גם בשבת שאינו זמן
תפילין (שבת סא.).

21 טו. מי¹⁰² שיש ברגלו מכה, יוצא בסנדל יחידי
22 ברגלו הבריאה¹⁰³; ואם אין ברגלו מכה, לא יצא
23 בסנדל יחיד¹⁰⁴. ולא יצא הקטן במנעל גדול¹⁰⁵, אבל
24 יוצא הוא בחלוק גדול¹⁰⁶. ולא תצא אשה¹⁰⁷ במנעל
25 רפוי¹⁰⁸, ולא במנעל חדש, שלא יצאה בו שעה אחת
26 מבעוד יום¹⁰⁹. ואין¹¹⁰ הקטע¹¹¹ יוצא בקב¹¹² שלו.
27 אנקטמין¹¹³ של עץ - אין יוצאין בהן בשבת, מפני
28 שאין מדרבי המלבוש. ואם יצאו - פטורין¹¹⁴.

(102) משנה, שבת ס, א. (103) כדעת חייא בר רב (שבת
סא.) ויש פוסקים כדעת רב הונא שם, שיוצא בסנדל ברגל
שיש בה מכה. (104) שיחשדוהו כי נושא את השני תחת
כנפיו ("ירושלמי" שבת פ"ו ה"ב). ועוד טעם: שיתבייש
ללכת כך ברבים ויביאנו בידו ברשות הרבים (רש"י). אבל
אם יש ברגלו מכה ויוצא בסנדל יחידי ברגלו הבריאה - אין
חדש ואין בושה. (105) שבת קמא, ב. שיפול מרגליו
ויביאנו בידו. (106) שהרי לא ילך ערום ברחוב.
(107) שהאשה מקפדת יותר על מנעלה שיהיה מתאים
למידת רגלה. (108) שמה תחלצנו ותביאנו בידה ברשות
הרבים. (109) שמה אינו לפי מידת רגלה ותביאנו בידה.
(110) משנה, שבת סה, ב. (111) שרגלו כרותה. (112) רגל
הקטע עשויה מעץ. (113) "כמו מנעל של עץ" (פירוש
המשניות). לדעת ר"ח, פירוש: יד של עץ לגדם שידי
כרותות. (114) ודעת הפוסקים, שאם אי אפשר לו ללכת
בלי הקבנים - מותר לצאת בהם בשבת (מגיד-משנה).

29 טז. יוצאין¹¹⁵ בקקרין¹¹⁶ ובציפה¹¹⁷ שבראשי בעלי
30 חטטין. אימתי? בזמן שצבען בשמן¹¹⁸ וכרכו, או
31 שציצא בהן שעה אחת מבעוד יום; אבל אם לא
32 עשה בהן מעשה, ולא יצא בהן קדם השבת - אסור
33 לצאת בהן¹¹⁹.

(115) שבת נ, א. (116) פאה נכרית שעושים לאדם קרה
לכסות ראשו (רב האי). (117) צמר מנופץ (רש"י).
(118) בדפוס שוונצינו ליתא "בשמן", וכן מחקו מהרש"ל
בגמרא שבת (שם). (119) שאינם נחשבים כמלבוש.

34 יז. יוצאין¹²⁰ בשק עבה וביריעה ובסגוס¹²¹ עבה

ופירש"י "לחולי השיניים". אבל רבינו מפרש "לדורשוני"
לעיקר השיניים (כמו שכתוב ב'ערוך' ערך דר ד, וב'אוצר
הגאונים' התשובות סי' ר'), ולפיכך פירש שניהם בריח
הפה. וכן נראה בפירוש המשנה שלו (ועיין 'מעשה רוקח').
(73) "בנות קטנות מנקבות את אזניהן, ואין עושים להן
נזמים עד שיגדלו, ונותנים חוטים או קסמין באזניהם שלא
יסתם הנקב" (רש"י). (74) דרך ערביות להיות מעוטפות
ראשן ופניהן חוץ מן העיניים, והן הרעלות שזכרו בישעי'
(ג, יט). ורבינו (בפירוש המשניות) פירש: "כמו פעמונים או
זגים", והוא מין קישוט ערבי. (75) בגד אשה דק ורחב
לעטוף את כל הגוף. (76) הכרוך. (77) מכפתרת, כי
הנשים היו אוספות שולי הרדיד וכנפותיו יחד על דבר קשה,
כמו אבן או עץ וקושרות מלמעלה" (פירוש המשניות).
(78) בנוסח אחר: "לכתחילה" (וינציאה). (79) שהכין
אותה לכך מערב שבת ואינה מוקצה. (80) מערב שבת
(הגהות מיימוניות' ריבית יוסף' סי' שג).

1 יג. יוצא⁸¹ אדם בקיסם שבשניו⁸² ושפסנדלו⁸³
2 לרשות הרבים. ואם נפל - לא יחזור. ובמוך ובספוג
3 שעל גבי המכה, ובלבד שלא יכרך עליהן חוט או
4 משיחה⁸⁴; שהרי החוט והמשיחה חשובין אצלו,
5 ואינם מועילין למכה⁸⁵. ויוצא בקלפת השום
6 ובקלפת הבעל שעל המכה, ובאגד שעל גבי מכה,
7 וקושרו ומתירו⁸⁶ בשבת. ובאספלנית⁸⁷ ומלגמא⁸⁸
8 ורטיה⁸⁹ שעל גבי המכה, ובסלע⁹⁰ שעל הצנית⁹¹,
9 ובביצת החרגול⁹², ובשן השועל⁹³, ובמסמר
10 הצלוב⁹⁴, ובכל דבר שתולין אותו משום רפואה⁹⁵;
11 והוא, שיאמרו הרופאים שהוא מועיל.

(81) תוספתא שבת, פ"ו. (82) נגד כאב השיניים ('חסדי
דוד'). ובנוסח אחר: "שבאזניו" ('מעשה רוקח').
(83) כשהסנדל רחב, שמים קיסם בצד להדקו לרגל ('חסדי
דוד'). (84) חבל דק. (85) אבל החוטים שכורך בהם את
המוך והספוג, שלא יפלו מן המכה מותר ('מעשה רוקח').
(86) שאינו חשוב קשר של קיימא. (87) תחבושת על מכה.
(88) תחבושת לחה על המכה לחממה. (89) תחבושת
משוחה סממנים לרכך את המכה. (90) משנה, שבת סה,
א. (91) "מכה שהיא תחת פרסת הרגל, וקושר בה סלע
לרפואה" (רש"י). (92) משנה, שבת סז, א. מין ארבה
(ויקרא יא, כב) "והוא סגולה לחולשת עצבי היריכים"
(פירוש המשניות). (93) "לשינה, ומי שיקח שן של שועל
חי ויתלה אותה על מי שארבה שנתו - תקיצו" (פירוש
המשניות). (94) "זימו בעלי הסגולות, כי כשיקח מסמר
מעץ הצלוב ויתלה אותו על גגרת מי שיש בו קדחת
שלישית יועיל לו" (פירוש המשניות). (95) ואין בזה גם
איסור של "ובחוקותיהם לא תלכו". שהעיקר אצלנו שכל
דבר שיש בו משום רפואה. על זה לא אמר הכתוב "ולא
תלכו בחוקות הגויים" (פירוש המשניות). ועי' פ"א
מהלכות עכו"ם.

12 יד. יוצאת⁹⁶ האשה באבן תקומה⁹⁷ ובמשקל אבן
13 תקומה, שנתפון ושקלו⁹⁸ לרפואה. ולא אשה עברה

- 1 ובחמיליה¹²², מפני הגשמים¹²³; אבל לא בכתה¹²⁴
2 ולא בקפה ולא במחצלת, מפני הגשמים. הפר¹²⁵
3 והקסת: אם היו רבין ודקין כמו הבגדים - מתר
4 להוציאן מנחין על ראשו בשבת דרך מלבוש; ואם
5 היו קשין - הרי הן כמשאוי ואסורין.
- 120) תוספתא שבת פ"ו. (121) בגד עבה שהשתמשו בו
בלילה לישון בו (מלה יוונית - Sagum). (122) בגד מארג
עבה, והיא מלה ארמית. (123) שהוא לובשם כמלבוש;
"אמר רבי יהודה, מעשה ברבי טרפון שיצא בלילי שבת
לבית המדרש, ונתנו לו סדין ואחזו בשתי ידיו ויצא מפני
הגשמים" (תוספתא שבת פ"ו). (124) "שלא יכוף תיבה
על ראשו מפני הגשמים, שנראה כנושא משא" (רש"י נדרים
נה:). (125) שבת קמו, ב.
- 6 יח. יוצאין¹²⁶ בזוגין¹²⁷ הארוגין בבגדים. יוצא
7 העבד¹²⁸ בחותם של טיט שבצוארו¹²⁹, אבל לא
8 בחותם של מתכת; שמא יפל ויביאנו. המתעטף¹³⁰
9 בטליתו¹³¹, וקפלה מכאן ומכאן בידו או על כתפו:
10 אם נתפון לקבץ כנפיו כדי שלא יקרעו או שלא
11 יתלכלכו¹³² - אסור; ואם קבצן להתנאות בהן
12 כמנהג אנשי המקום במלבושן - מתר.
- 126) משנה, שבת סו, ב. (127) פעמונים קטנים שאין בהם
ענבל, ואין משמיעים קול. (128) "עבד כנעני שמל וטבל
לשם עבדות, וקיבל מצוות שהעבדים חייבים בהן, והן כל
המצוות שנשים חייבות - מצוה עלינו לשמרם ולמנעם
מעשיית מלאכה בשבת, שנאמר: למען ינוח שורך וחמורך
וינפש בן אמתך" (רבינו להלן בפ"ב ה"ד). (129) בחותם
היה חקוק שם האדון בעל העבד. (130) שבת קמו, א.
131) "כאן מדובר בטליתות שלהם שהיו כיריעה אחת
מרובעת (כטליתות-תפילה שלנו), אבל במלבושים שלנו
שהוא לבוש בהם ומוציא ידיו מתוכם, אין איסור זה" (או"ח
ס' שא). (132) או כדי שיוכל ללכת מהר (מגיד-משנה).
- 13 יט. הוצא¹³³ בטלית מקפלת ומנחת על כתפו -
14 חתכו¹³⁴. אבל יוצא הוא בסודר¹³⁵ שעל כתפו, אף-על-
15 פי שאין נימא קשורה לו באצבעו¹³⁶. וכל סודר
16 שאינו חופה ראשו ורבו, אסור לצאת בו¹³⁷. היתה
17 סכנית¹³⁸ קצרה שאינה רחבה - קושר שני ראשיה
18 למטה מקתפים, ונמצאת כמו אבנט, ומתר לצאת בה.
- 133) שבת קמו, א. (134) שדרכם של מוכרי כסות לצאת
כך, ואין זה דרך מלבוש. (135) מטפחת גדולה שדרך
לבישתו בקיפול גם בחול. (136) אמר רבי יהודה: מעשה
בהורקנוס בנו של רבי אליעזר בן הורקנוס שיצא בסודר
שעל כתיפו בשבת, אלא שנימא (חוט) כרוכה לו באצבעו
(שלא יפול מעל כתפיו), וכשבא הדבר לפני חכמים אמרו:
אפילו אין נימא כרוכה לו באצבעו - מותר" (שבת קמו, ז).
137) הכוונה לסודר העשוי להתלבש בו רוב גופו, אבל
סודרים שלנו שהדרך ללבשם מקופלים על הכתף, אין צורך
כשיעור זה (הגר"א). (138) שבת קמו, ב. בנוסח אחר:

146) שבת יא, ב. (147) "כל השינויים כאן שמים אותם
בעלי אומנות בצאתם לשוק, כדי שיכירו מאיזו אומנות הם
וישכרום למלאכה" (רש"י). (148) אורג. (149) חתיכת
צמר (רש"י). ורבינו בפירוש התלמוד ("סיני" כרך ו' עמ'
קיג) כתב: "אירא נקראת בלשון ערבי מסורקת, והיא
שפופרת קטנה של קנה". (150) הפשתן או הצמר, ויוצא
במשיחה (בחוט) לדוגמא על אומנותו. (151) מחליף
ופורט כספים. (152) בנוסח אחר: "שבאנו" (שוניצין).
153) "מעט צמר צבוע אדום, ומעט צמר צבוע שחור
לדוגמא" (רש"י). (154) נחלקו בזה רבי מאיר ורבי יהודה:

- 32 כא. לא¹⁴⁶ יצא¹⁴⁷ החיט בשבת במחט התחוכה לו
33 בבגדו. ולא נגר בקיסם שבאנו. ולא גרדי¹⁴⁸
34 באירא¹⁴⁹ שבאנו. ולא סורק¹⁵⁰ במשיכה שבאנו.
35 ולא שלחני¹⁵¹ בדינר שבצוארו¹⁵². ולא צבע
36 בדגמא¹⁵³ שבאנו. ואם יצא - פטור¹⁵⁴. אף-על-פי
37 שיצא דרך אומנות, מפני שלא הוציא בדרך
38 המוציאין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקושרות מחייב אומן שהוציא דרך אומנותו, ורבי מאיר פטר. ופסק רבינו כרבי מאיר, נגד הכלל המקובל: "רבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה" (ועיין מגיד-משנה).

- כה. המוציא¹⁶⁸ ספר תורה¹⁶⁹ - יושב ומשמרו²² ומחשיף עליו. ובספנה¹⁷⁰ - מניחו והולך לו. ואם²³ היו גשמים יורדין¹⁷¹ - מתעטף בעור, וחוזר ומכסה²⁴ אותו, ונקנס בו.²⁵

(168) תוספתא פרק ח. (169) בתוספתא, הנוסח: "ספר". ונראה מזה שהוא-הדין בשאר כתבי קודש. (170) סכנת לסטים. (171) כאן מדובר שלא במקום סכנה, שיש בזיון הספר משום הגשמים היורדים עליו.

- כו. לא¹⁷² יצא החיט¹⁷³ במחטו¹⁷⁴, ולא²⁶ הלבלר¹⁷⁵ בקלמוסו, ערב שבת סמוך לחשכה; שפא²⁷ ישפח¹⁷⁶ ויוציא. וחיב¹⁷⁷ אדם למשמש בבגדו ערב שבת עם חשכה, שפא יהיה שם דבר שכוח ויצא²⁹ בו בשבת. מתר לצאת בתפילין ערב שבת עם חשכה;³⁰ הואיל וחיב אדם למשמש בתפיליו בכל עת, אינו³¹ שוכחן¹⁷⁸. שכח¹⁷⁹ ויצא בהן לרשות הרבים, ונזפר³² שיש לו תפילין בראשו - מכסה¹⁸⁰ את ראשו עד³³ שמיגיע לביתו או לבית המדרש.³⁴

(172) משנה, שבת יא, א. (173) והוא-הדין בשאר אדם האוחז חפץ בידו, ולא אמרו חייט אלא משום שדרכו בכך. (174) אבל אם היתה המחט תחובה בבגדו, לא גזרו חכמים, כיון שאפילו אם יצא כך לרשות הרבים - פטור, כיון שלא הוציא כדרך המוציאים (כמבואר בהלכה כ"א). (175) הסופר. (176) ישכח שהיום שבת או שישכח שהוציא אסורה בשבת ויתחייב חטאת, אבל אם ישכח שהמחט בידו - פטור מחטאת שזה נקרא מתעסק, כמבואר בפ"א הי"א. (177) שבת יב, א: "חנניא אומר, חייב אדם למשמש בבגדו ערב שבת עם חשיכה. אמר רב יוסף: הלכתא רבתי לשבתא" (דבר גדול יש כאן להפרישו מאיסור שבת - רש"י). (178) חייב אדם למשמש בתפילין כל זמן שהם עליו, שלא יסיח דעתו מהם אפילו רגע אחד, שקדושתן גדולה מקדושת הציץ, שהציץ אין בו אלא שם אחד, ואלו יש בהם אחד ועשרים שם בשל ראש, וכמותן בשל יד, ובציץ נאמר: והיה על מצחו תמיד, שלא יסיח דעתו ממנו" (רבינו בהל' תפילין פ"ד הי"ד). (179) ביצה טו, א. (180) שאי-אפשר לשאת אותן בידו לביתו מפני קדושת השבת, ולהשאירן בחוץ אי-אפשר מפני בזיון התפילין, לכן התירו לו לקחתן עליו דרך מלבוש כשהם מכוסים שלא יראוהו נושא בראשו תפילין בשבת.

פרק עשרים

(1) נבארו בו דיני הבהמה ואיסור מלאכותיה. ונמשך לזה מה שגזרו שלא למכור לגוי בהמה העושה מלאכה. ורוב ענייני הפרק בידי הוצאת המותר והאסור בהן. ונסתיים הפרק בחיוב שביתת העבדים שהוקשו בכתוב לבהמות, באמרו: למען ינוח שורך וחמורך, וינפש בן אמתך והגר.

- א. אסור² להוציא משא על הפהמה בשבת,³⁵ שנאמר³⁶: למען ינוח שורך וחמורך וכל בהמתך -

- 1 כב. הזב¹⁵⁵ שניצא פנים¹⁵⁶ שלו - חיב; מפני שאין
2 דרך פים זה להוציאו אלא בדרך הזאת. ואף-על-פי
3 שאינו צריך לגוף ההוצאה, אלא כדי שלא יתלכלכו
4 בגדיו; שהמלאכה שאינה צריכה לגופה - חיב
5 עליה¹⁵⁷.

(155) שבת יא, ב. (156) קשור שלא יתלכלכו בגדיו. (157) כדעתו בפ"א ה"ז, אבל דעת רוב הראשונים שהלכה כרבי שמעון, כי מלאכה שאינה צריכה לגופה - פטור עליה.

- 6 כג. המוציא¹⁵⁸ תפילין בשבת ברשות הרבים¹⁵⁹, כיצד
7 הוא עושה? לזכשן בדרך¹⁶⁰ - מניח של יד בידו,
8 של ראש בראשו - ונקנס וחולצן בפית, וחוזר
9 ויוציא, ולובש זוג שני, וחולצן, עד שינקנס את כלן.
10 ואם היו הרבה, ולא נשאר מן היום כדי להכניסן
11 בדרך מלבוש - הרי זה מחשיף עליהם¹⁶¹, ומכניסן
12 במוציאי שבת. ואם היה בימי הגזרה¹⁶², שמתיירא
13 לישוב ולשמרן עד הערב מפני הכותים - מכסן
14 במקומן ומניחן והולך.

(158) משנה, עירובין צה, א. (159) בבזיון ובלי שמירה. (160) ואף ששבת אינו זמן תפילין (כמבואר בהל' תפילין פ"ד ה"י) - מותר ללבשן כיון שאינו מתכוון ללבשן לשם מצוה, כ"א להצילן מבזיון, שהרי מצוות צריכות כוונה. ובנוסח כת"י התימנים, ההמשך: "מניח של ראש בראשו, ושל יד בידו" ובנוסח דו"ר: "מניח של יד תחילה, ואחר כך של ראש ונקנס". (161) כיון שלא יספיק להכניס כולן מבעוד יום, לא ילבשן כלל אלא ימתין בשדה עד הערב. (162) גזירת שמד, כשיש סכנה בקיום מצוות.

- 15 כד. היה¹⁶³ מתירא להחשיף עליהן מפני הלסטים
16 - נוטל את כלן פאחת ומוליכן פחות פחות מארבע
17 אמות¹⁶⁴; או נוטנן לחברו בתוך ארבע אמות, וחברו
18 לחברו¹⁶⁵, עד שמיגיע לחצר החיצונה¹⁶⁶. במה
19 דברים אמורים? בששהו בהן רצועותיהן והן
20 מקשרין קשר של תפילין, שודאי תפילין הן; אבל
21 אם לא היו רצועותיהן מקשרות - אינו נזקק להן¹⁶⁷.

(163) עירובין צז, א. (164) "קודם שיגיע לארבע אמות, יעמוד לנוח. וכן בכל פעם, ואין כאן העברת ארבע אמות יחד" (רש"י), ומשום קדושת התפילין התירו לעשות כך. (165) שאף אחד מהם לא עשה מלאכה שלימה, ויש בזה רק איסור מדרבנן (כמבואר בפ"א הט"ו). (166) שהוא המקום המשתמר הראשון לשים בו את התפילין. (167) זוהי שיטת רבינו בדברי התלמוד: "רבי יהודה אסר בחדשות, ומתיר בישנות", בחדשות יש לחשוש שאינן תפילין רק קמיעות, ולא התירו בשבילן איסור דרבנן. אבל לדעת הראב"ד ושאר הראשונים, גם בחדשות אין ספק שהן תפילין ולא קמיעות, והטעם שלא התירו בחדשות להכניסן זוג זוג, מפני שאינן

- 1 אֶחָד שׁוֹר וְחִמּוֹר וְאֶחָד כֹּל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף.⁴ וְאֵם⁵
2 הוֹצִיא עַל הַבְּהֵמָה - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְצֹנֶה עַל
3 שְׁבִיתָתָהּ, אֵינוֹ לֹקֵחַ; לְפִי שֶׁאִסּוּרוֹ בֹּא מִכָּל עֲשֵׂה.⁶
4 לְפִיכָף, הַמְחַמֵּר⁷ אַחֵר בְּהֵמָתוֹ בְּשֶׁבֶת, וְהָיָה עָלֶיהָ
5 מִשְׁאֵי - פְּטוּר.⁸
- 19 וּבִדְרֹךְ²² שֶׁאִסּוּר לְמִכּוֹר לְנֹכְרִי, כִּף אִסּוּר לְמִכּוֹר
20 לְיִשְׂרָאֵל הַחֲשׂוֹד לְמִכּוֹר לְנֹכְרִי. וּמִתְּרֵי²³ לְמִכּוֹר לָהֶם
21 פָּרָה לְשִׁחִיטָה, וְשׁוֹחֲט²⁴ אוֹתוֹ בְּפָנָיו. וְלֹא יִמְכּוֹר
22 סֶתֶם, אֲפֹלוֹ שׁוֹר שֶׁל פֶּטֶם²⁵, שֶׁמָּא יִשְׁחָט²⁶ אוֹתוֹ
23 וַיַּעֲבֹד בּוֹ.

(20) משנה, פסחים נג, א. שבת צד, א. (21) מבואר למעלה בפ"ח ה"ט. (22) עבודה זרה טו, א. (23) עבודה זרה כ, ב. ותוספתא ע"ז פ"ב. (24) כלומר: לא מספיק בזה שמוכר לו על מנת לשחוט, אלא צריך שיראהו שוחט (ועיין להלן פרק ל' הלכה יג: "ופוסק עמו לשבות ואינו שובת"). (25) "מפוטם ושמן מאד, ואינו ראוי למלאכה" (רש"י). (26) עבודה זרה טו, א: "אמר רב אשי: אמר לי זבידא (שם פטם) בר תוראה (שור מפוטם) משהינן ליה (משהים אותו עד שיכחיש), ועבד על חד תרין (ועובד כשני שוורים אחרים)".

- ה. מְקוֹם²⁷ שֶׁנֶּהְגוּ לְמִכּוֹר לָהֶן בְּהֵמָה דְּקָה²⁸ -
24 מוֹכְרִין; מְקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ שְׁלֹא לְמִכּוֹר²⁹ - אֵין מוֹכְרִין.
25 וּבְכָל מְקוֹם³⁰ אֵין מוֹכְרִין לָהֶם חַיָּה גִּסָּה, כְּמוֹ שֶׁאֵין
26 מוֹכְרִין לָהֶם בְּהֵמָה גִּסָּה, אֲלֵא עַל יְדֵי סְרוּסוֹ.
27

(27) משנה, פסחים נג, א. (28) שאינה עושה מלאכה. (29) "שהחמירו על עצמם שמא יבואו למכור להם בהמה גסה" (רע"ב). (30) עבודה זרה טז, ב.

- ו. מִי³¹ שֶׁהִחֲשִׁיף בִּדְרֹךְ³², וְלֹא הָיָה עִמּוֹ נֹכְרִי³³ שִׁיתֵּן
28 לוֹ כִּסּוּי³⁴, וְהָיְתָה עִמּוֹ בְּהֵמָה - מְנִיחַ כִּסּוּ עָלֶיהָ
29 כְּשֶׁהָיָה מִהֲלֶכֶת, וּכְשֶׁתִּרְצֶה לַעֲמֹד נוֹטְלוֹ מֵעָלֶיהָ;
30 כְּדֵי שְׁלֹא תַעֲמֹד וְהוּא עָלֶיהָ, וּכְדֵי שְׁלֹא תִהְיֶה שָׁם
31 לֹא עֲקִירָה וְלֹא הִנְחָה³⁵. וְאִסּוּר לוֹ לְהִנְהִיגָהּ וְאֲפֹלוֹ
32 בְּקוֹל כָּל זֶמֶן שֶׁהִכִּים עָלֶיהָ; כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה מִחֲמַר
33 בְּשֶׁבֶת³⁶. וּגְזֵרַת חֲקָמִים הִיא, שְׁלֹא יִנִּיחַ כִּסּוּ עַל גִּבִּי
34 בְּהֵמָה, אֲלֵא אִם אֵין עִמּוֹ נֹכְרִי³⁷.
35

(31) משנה, שבת קנג, א. (32) היה בדך וקדש עליו השבת ומעות עמו. (33) כמבואר למעלה בפ"ו הכ"ב. (34) "אמר רבא: דוקא כיסו (התירו), אבל מציאה לא (התירו להניח על החמור)" (גמרא, שם). (35) כמבואר בפ"ג ה"א. (36) ודעת הרשב"א: מכיון שאינו נותן עליה אלא כשהיא מהלכת, אין בו דין מחמר, שכלל אמרו (שבת קנג:): "כל שבגופו (שהוא עצמו עושה מלאכה) חייב חטאת, בחבירו (מבואר בפ"ג ה"ב) פטור אבל אסור, וכל שבחבירו פטור אבל אסור, בבהמתו מותר לכתחילה". (37) "מאי טעמא? - חמור אתה מצויה (מן התורה) על שביתתו, נכרי אין אתה מצויה (מן התורה) על שביתתו" (גמרא, שם).

- ז. הִיָּה³⁸ עִמּוֹ חֲרָשׁ³⁹ שׁוֹטֵה⁴⁰ וְקָטָן - מְנִיחַ כִּסּוּ עַל
36 הַחֲמוֹר, וְאֵינוֹ נּוֹתֵנוּ לְאֶחָד מֵהֶן; מִפְּנֵי שֶׁהֵן אָדָם
37 מִיִּשְׂרָאֵל. הִיָּה עִמּוֹ חֲרָשׁ וְשׁוֹטֵה⁴¹, וְאֵין עִמּוֹ בְּהֵמָה
38 - נּוֹתֵנוּ לְשׁוֹטֵה. שׁוֹטֵה וְקָטָן⁴² - נּוֹתֵנוּ לְשׁוֹטֵה.
39 חֲרָשׁ וְקָטָן - נּוֹתֵנוּ לֹא זֶה מֵהֶן שִׁירְצָה⁴³. לֹא הָיְתָה
40

(2) "ירושלמי" (שבת פ"ה ה"ב). (3) הם שני פסוקים נפרדים; מהפסוק: "למען ינוח שורך וחמורך" (שמות כג, יב) למדים "ירושלמי" (שם) דין שביתת בהמה, ומהפסוק: "וכל בהמתך" (דברים ה, יד) למדים (בבא-קמא נד.) לרבות חיה ועוף; ובנוסף אחר, חסרות המלים "וכל בהמתך" (מעשה רוקח). (4) בבא-קמא נד, ב. ממה שכתוב בדברות האחרונות (דברים ה, יד) "לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך וכו' שורך וחמורך וכל בהמתך", לרבות חיה ועוף כיצא בהם. (5) שבת קנד, ב. (6) שנכתב איסורו בלשון 'עשה': "למען ינוח שורך", ואין לוקים אלא על איסור שנכתב בלשון 'לא תעשה', כמבואר בהל' סנהדרין פ"ח ה"א וב'. (7) הולך אחר החמור או הבהמה, ומזוזה בהליכה. (8) מעונש מלקות, אבל אסור מן התורה משום "לא תעשה כל מלאכה", ו"פטור" זה אינו כשאר "פטור" שבדברי רבינו שאינו אסור אלא מדרבנן (ועיין לחם-משנה).

- ב. וְהָלֹא⁹ לֹא מִפְּרֵשׁ בְּתוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲשֶׂה
6 כָּל מְלָאכָה אִתָּה וּבִנְךָ וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וּבְהֵמָתְךָ
7 - שְׁלֹא יַחֲרֹשׁ בָּהּ וְכִיּוֹצֵא בַּחֲרִישָׁה¹⁰. וְנִמְצָא לֹא
8 שֶׁנֶּמֶן לְאַזְהַרַת מִיתַת בֵּית דִּין, וְאֵין לֹקֵין עָלָיו.
9

(9) כוונת רבנו לבאר דבריו, למה אין לוקים על מחמר אחר בהמתו, והלא יש "לאו" ("לא תעשה") מפורש בתורה? (10) כלומר: לאו זה נאמר, כשהאדם עושה המלאכה ביחד עם הבהמה, שכן משמעות הכתוב: "לא תעשה כל מלאכה אתה . . . ובהמתך", אתה עם בהמתך, ובזה חייב מיתה.

- ג. אִסּוּר¹¹ לְיִשְׂרָאֵל לְהִשְׁאִיל אוֹ לְהַשְׁפִּיר¹² בְּהֵמָה
10 גִּסָּה¹³ לְנֹכְרִי; שְׁלֹא יַעֲשֶׂה בָּהּ מְלָאכָה בְּשֶׁבֶת, וְהָרִי
11 הוּא מְצֹנֶה עַל שְׁבִיתַת בְּהֵמָתוֹ. אִסּוּר¹⁴ חֲקָמִים לְמִכּוֹר
12 בְּהֵמָה גִּסָּה לְנֹכְרִי, שֶׁמָּא יִשְׁאִיל אוֹ יִשְׁפִּיר. וְאֵם¹⁵
13 מִכּוֹר - קוֹנְסִין אוֹתוֹ¹⁶ עַד עֲשֶׂרָה בְּדָמֶיהָ וּמִחֲזִירָהּ.
14 וְאֲפֹלוֹ שְׁבוּרָה¹⁷ אֵין מוֹכְרִין. וּמִתְּרֵי¹⁸ לְמִכּוֹר לָהֶם עַל
15 יְדֵי סְרוּסוֹ; שֶׁהַסְרוּסוֹ אֵינוֹ מִשְׁפִּיר וְאֵינוֹ מִשְׁאִיל¹⁹.
16

(11) עבודה זרה טו, א. (12) בהמת ישראל - אף שהשכירה לנכרי, יש בה משום שביתת בהמתו, אם לא מכרה לנכרי לצמיתות ('תוספות' שם). (13) העושה מלאכה. (14) משנה, פסחים נג, א. (15) גיטין מד, א. (16) לפדות את הבהמה מיד הנכרי (רש"י). (17) שאינה ראויה למלאכה, אין מוכרים - גזירה שמא ימכור שלימה (גמרא שם). (18) עבודה זרה טו, א. (19) "מדובר כשבעל הבהמה לא יהיה מצוי על יד הבהמה, כי הסרסור לא ישאיל ולא ישכיר לפי שאינה שלו" (פירוש המשניות שם).

- ד. וּמִתְּרֵי²⁰ לְמִכּוֹר לָהֶם סוֹס; שֶׁאֵין הַסּוֹס עוֹמֵד אֲלֵא
17 לְרִכִּיבַת אָדָם, לֹא לְמִשְׁאֵי, וְהָיָה נוֹשֵׂא²¹ אֶת עַצְמוֹ.
18

51) "חבל שקושרים על פיות הגמלים" (פירוש המשניות).
 52) "טס של ברזל שקושרים אותו על הלחיים" (פירוש המשניות). ולדעת רש"י "נוקב את חטמה ומכניס בתוכו כמין טבעת". 53) גמל נקבה. 54) צוארון של ברזל, ושלשלת תלויה בו. 55) שכיון שאין דרכם בכך, נחשב כמשא ואינו תכשיט.

ט. לא⁵⁶ יקשר גמלים זה בזה וימשך. אפלו היו
 קשורין מערב שפת, אינן נמשכין בשפת. אבל
 מכניס הוא חבלים לתוך ידו. והוא, שלא יצא חבל
 מתוך ידו טפח⁵⁷. וצריך שיהיה החבל שמפי
 הבהמה עד ידו גבוה מן הארץ טפח או יותר⁵⁸.
 ומפני מה⁵⁹ לא ימשך הגמלים הקשורים זה בזה?
 מפני שהוא נראה כמי שמוליכין לשוק שמוכרין בו
 הבהמות, או שמשחקין⁶⁰ בהן שם. ומפני זה⁶¹ לא
 תצא בהמה בזוג⁶² שבצוארה⁶³, ואפלו היה פקוק
 שאין לו קול.

56) משנה, שבת נד, א. 57) "שדומה כנושא בידו, ולא ניכר שהוא אפסר הגמל" (רש"י). 58) "כדי שיהא נראה שהבהמה נמשכת בחבל זה" (רש"י). 59) שבת, שם. 60) כמו שאמרו בסנהדרין (כה): והעתיקו רבינו בפ"י מהלכות עדות ה"ד: "המשחקים בבהמה חיה ועוף, ואומר כל הקודם את חבריו - יטול בעלי את שניהם", והרי זה כמקח וממכר בשבת, וכמו שכתב רבינו להלן פכ"ג הי"ז. 61) שבת נד, ב. 62) בפעמון. 63) במשנה, שם: "ולא בזוג", וכתבו ה'תוספות' (שם ד"ה משום) שהמדובר בזוג הארוג לבגד, שאם לא כן יש גם חשש שמא יפול מעליה ויבוא להוליכו ברשות הרבים. וממה שכתב רבינו "שבצוארה", נראה שאינו ארוג בבגד.

י. לא תצא בהמה בזוג⁶⁴ שבכסותה, ולא בחותם⁶⁵
 שבצוארה⁶⁶, ולא בחותם שבכסותה, ולא ברצועה
 שברגלה, ולא בסולם שבצוארה. ואין חמור יוצא
 במרדעת⁶⁷, אלא אם-כן היתה קשורה לו מערב
 שפת. ולא יצא גמל במטטלת⁶⁸ התלויה לו
 בכרפשתו⁶⁹ או בזנבו, אלא אם כן היתה קשורה
 בזנבו וחוטרתו⁷⁰. ולא יצא הגמל עקוד יד ולא
 עקוד רגל⁷¹. וכן שאר כל הבהמות.

64) בנוסחאות אחרות "בזוג שבצוארה ולא בזוג שבכסותה" (מעשה רוקח) וזה מיותר, שהרי כבר כתב כן בהלכה ט'. 65) שבת נח, א. כעין מטבע עשויה ממתכת או חומר אחר לסימן הבעלות שהיו קושרים על צואר הבהמה או על כסותה שלא תתלכלך (רש"י שם). 66) "עצים עשויים כשתי וערב על צואר החמור, כדי שלא יחזיר ראשו לגבו לחכך חבורתו" (פירוש המשניות). 67) כסת קשה ששמים על החמור כדי לחממו. 68) "חתיכת בגד קשורה בזנבו לסימן" (פירוש המשניות). 69) המקום הגבוה, החטורת, שעל גב הגמל. ובנוסח אחר: "בדבשתו" (שוניצין). 70) חטורתו, הגבנון שעל גב הגמל. 71) "עקידת (קשירת) יד ורגל" (שבת נד), שזה צער גדול לבהמה,

1 עמו בהמה ולא נכרי ולא אחד מכל אלו - מהלך
 2 בו פחות פחות מארבע אמות⁴⁴. ואפלו מציאה⁴⁵
 3 שפאה לידו, מהלך בה פחות פחות מארבע אמות;
 4 אבל קדם שתבוא לידו: אם יכול להחשיף עליה -
 5 מחשיף, ואם לאו - מוליכה פחות פחות מארבע
 6 אמות.

38) שבת קנג, א. 39) "חרש וחרשת האמורים בכל מקום, הם האילמים שאין שומעים ולא מדברים, אבל מי שמדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר, הרי הוא ככל אדם" (רבינו בהל' אישות פ"ב הכ"ו). 40) "שוטה אין לו דעת כלל, אבל חרש יש לו דעת קצת" (רש"י). 41) בנוסח אחר: "חרש ושוטה וקטן" (כת"י התימנים). 42) שהקטן יבא לכלל דעת כשיגדל, מה שאין-כן השוטה. 43) שכל אחד יש לו מעלה: חרש יש לו עכשיו דעת קצת, וקטן יבוא לכלל דעת כשיגדל. 44) "עוד" (תקנה) אחרת היתה שם. מוליכו פחות מארבע אמות, ולא רצו חכמים לגלותה, משום: "כבוד אלהים הסתר דבר" (מותר להסתיר דבר תורה משום כבוד שמים), שלא יוליכנו ארבע אמות שלימות ברשות הרבים" (שבת קנג:). 45) בהלכה זו נשאו ונתנו מפרשי הרמב"ם, והקשו: שהרי בגמרא מבואר (שבת קנג) ש"דוקא בכיסו התיור, אבל במציאה לא". הרמב"ם השיב בתשובה לחכמי לוניל: "גם ראשי הישיבות שבבבל ז"ל תפסו על פיסקא זו כשהגיע אליהם החיבור... ויראה לי שזה שחילק רבא בין כיסו למציאה, לא חילק אלא ליתן המציאה לנכרי, או להוליכה על גבי חמור, אבל להוליכה פחות מארבע אמות מותר... שזו ההולכה צינעה גדולה יש בה, ואינו צריך דבר אחר ולא איש אחר לסייעו ולא יכיר בו אדם ולא יהיה נחפז, ולא נחוש שמא יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים (תשובת הרמב"ם פריימן סי' נז). והגור"א וקרוב נתנאל' (פרק כ"ד משבת אות ג) הראו מקור לדברי רבינו בגמרא (עבודה זרה ע). בדברי איסור גיורא שלא נמצאו ארנקים אבודים בשבת, מכיון ש"המוצא כיס בשבת מוליכו פחות פחות מארבע אמות". אולם בנוסח שהובא בראשונים, כתוב: "המוציא" ולא "המוצא".

7 ח. מתרגל למשך⁴⁷ את הבהמה במתג⁴⁸ ורסן⁴⁹ שלה
 8 לרשות הרבים; והוא, שתהיה ראויה לאותו הרסן.
 9 כגון: שיר⁵⁰ לסוס, ואפסר⁵¹ לגמל, וחטם⁵²
 10 לנאקה⁵³, וסוגר⁵⁴ לכלב. אבל אם הוציא בהמה
 11 במתג שאין משתמרת, כגון שקשר חבל בפי הסוס;
 12 או במתג שאינה צריכה לו, אלא משתמרת בפחות
 13 ממנו, כגון שהוציא חמור בשיר של סוס, או תתול
 14 בסוגר - הרי זה משאוי; שפלו שמירה מעלה או
 15 שמירה פחותה משאוי הוא לה⁵⁵.

46) משנה, שבת נא, ב. 47) בדברים שדרך הבהמה לצאת בהם בחול. לשם שמירה ולא לשם משא, מותר גם בשבת שהם נחשבים כתכשיטים. 48) שרשרת ברזל ששמים בפי הבהמה, להנהיגה. 49) חבל נתון בלחי הבהמה לקשרה ולהטותה במהלכה; בנוסח אחר: "ורסן ואפסר שלה" (מעשה רוקח). 50) "הוא המתג" (פירוש המשניות).

יג. אין⁹⁹ חמור יוצא באפק⁹⁰, אף-על-פי שקשור לו
מערב שבת. ולא יצא הסוס בזנב שועל⁹¹, ולא
בזהרית⁹² שבין עיניו. ולא תצא בהמה בקרסטל⁹³
שבפיה, ולא בסנדל שברגלה⁹⁴, ולא בקמיע שאינו
ממחה לבהמה. אבל יוצאה היא באגד שעל גבי
המפה, ובקשקשים⁹⁵ שעל גבי השכר, ובשליה⁹⁶
המדלדלת בה. ופוקק⁹⁷ לה זוג שבצוארה, ומטילת
בו בחרצ⁹⁸. ונותן מרדעת⁹⁹ על החמור בשבת ומטיל
בחרצ¹⁰⁰. אבל אין תולין לה קרסטל¹⁰¹ בפיה בשבת.

(89) שבת נג, א. (90) כיון שאינו מחממו - אינו מלבוש.
ועיין לעיל הלכה י שמרדעת מותר, שהיא לחממו.
(91) שתולים בין עיניו שלא תשלוט בו עין רעה (רש"י).
(92) משי מצבע אדום לנוי, וראה למעלה שכל נוי שאינו
נהוג ומקובל - אינו מלבוש. (93) בנוסח אחר: "לטרכסל"
(מעשה רוקח). והוא סל מלא שעורים שתולים בצוארה
ופיה נתון לתוכו ואוכלת, ותענוג הוא לה, שלא תצטרך
לשוח צוארה לארץ (רש"י). (94) שלא תיגנף, גזירה שמא
יפול מרגליה ויביאנו בידו. (95) שני לוחות קשורים סביב
העצם השבורה, שלא תניד אותם עד שיתרפא העצם.
(96) כיס הולד התלוי בבהמה אחרי הלידה. (97) סותם את
הפעמון שלא ישמיע קול. (98) שלא יחדשוהו שמוליכה
למכור בשוק. אבל בשוק אסור - כמבואר בהלכה י.
(99) ואין כאן איסור משום טירחא יתירה בשבת, שהרי קר
לו אפילו בתקופת תמוז. (100) אבל לא ברשות הרבים,
כיון שאינה קשורה לו. (101) שאינו אלא לתענוג בעלמא,
בשביל הבהמה שלא תטריח לשוח צוארה לארץ, והרי היא
טירחא מיותרת בשבת.

יד. בשם¹⁰² שאדם מצוה על שביתת בהמתו בשבת,
כף הוא מצוה על שביתת עבדו ואמתו. ואף-על-פי
שהן בגי דעת וידעת עצמן עושין, מצוה עלינו
לשמרן ולמנען מעשיית מלאכה בשבת; שנאמר:
למען ינוח שורך ובהמך, וינפש בן אמתך והגר.
עבד ואמה שאנו מצוין על שביתתן, הם עבדים
שקבלו וטבלו לשם עבדות וקבלו מצות שהעבדים
חייבין בהן¹⁰³; אבל עבדים שלא מלו ולא טבלו,
אלא קבלו עליהן שבע מצות שנצטוו בגי נח בלבד
- הרי הן כגר תושב¹⁰⁴, ומתירין לעשות מלאכה
בשבת לעצמן בפרהסיא בישראל בחדל. ואין מקבלין
גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג. הואיל וגר תושב
עושה מלאכה לעצמו¹⁰⁵ בשבת, וגר צדק הרי הוא
בישראל לכל דבר - במי נאמר "וינפש בן אמתך
והגר"? זה גר תושב שהוא לקיט¹⁰⁶ ושכירו של
ישראל, כמו בן אמת; שלא יעשה מלאכה לישראל
רבו בשבת, אבל לעצמו עושה. ואפילו היה הגר זה
עבדו¹⁰⁷ - הרי זה עושה לעצמו¹⁰⁸.

ומשוי הוא לה (חיי אדם). ועוד טעם אחר: גזירה שמא
יפול החבל מעל רגליו ויביאנו בידו (תניא).

יא. אין⁷² התרנגולים יוצאין בחוטיין⁷³ ולא ברצועות
שברגליהם⁷⁴. ואין הכבשין יוצאין בעגלה שפתח
אליה שלהן⁷⁵. ואין הכבשות יוצאות בעצים
שמניחים להן בחטמן כדי שיתעטשו ויפלו
התולעין שבמחן⁷⁶. ואין העגל יוצא בעל קטן
שמניחין לו על צוארו כדי שיפנע ויהיה נוח
לחרישה. ולא תצא בהמה בשככה⁷⁷ שמניחין לה
בפיה כדי שלא תשף או שלא תאכל. לא תצא הפרה
בעור הקפר⁷⁸ שמניחין לה על דדיה כדי שלא ינכ
ממנה השרץ כשהיא ישנה. ולא תצא ברצועה שבין
קרניה - בין לנוי⁷⁹, בין לשמר⁸⁰. עיז⁸¹ שחקק לה
בקרניה, יוצאה באפסר הקשור בחקק בשבת. ואם
תחבו בזקנה - אסור; שמא תנתחנה, ויביאנו בידו
ברשות הרבים. וכן כל פיוצא בזה.

(72) משנה, שבת נד, ב. (73) שברגליהם לסימן שיכירום
הבעלים. (74) שלא ישברו את הכלים. (75) שלא תפצע
האליה בסלעים וטרשים כשנגררת על הקרקע. (76) וכל
אלה אסורים לצאת בהם ברשות הרבים, שמא יפלו ויביאם
בידו ברשות הרבים. (77) מחסום נקשר על פי הבקר כדי
שלא תאכל מן החיטים, ונקרא בברייתא (שבת נג). "חסום".
(78) שרץ ששערותיו חדים כמחט. (79) מכיון שאין זה
מקובל אצל כולם - אין זה מלבוש (מגיד-משנה להלן
ה"ג). (80) מפני שאין הפרה צריכה שימור, שאין דרכה
לברוח, וכל שמירה מעולה משאוי הוא (למעלה ה"ח).
(81) שבת נב, א. מפני שעז צריכה שמירה ודרכה לצאת
באפסר.

יב. הזכרים⁸² יוצאים בעור הקשור להן על זכריותן
כדי שלא יעלו על הנקבות, ובעור הקשור להם על
לביהם⁸³ כדי שלא יפלו עליהם זאבים, ובמטלניות⁸⁴
המרקמות שמפנין אותן בהן⁸⁵. והרחלות יוצאות
ואליה שלהן קשורה למעלה על גבן כדי שיעלו
עליהן הזכרים, או קשורה למטה כדי שלא יעלו
עליהם הזכרים. ויוצאות מלפפות⁸⁶ במטלניות כדי
שהיה הצמר שלהן נקי. העצים יוצאות ודדיהן
קשורות⁸⁷ כדי שייבש מהן החלב. אבל אם קשרן
כדי שלא יצא החלב עד שיחלב אותו לערב - הרי
אלו לא יצאו⁸⁸.

(82) משנה, שבת נב, ב. (83) לבם. (84) חתיכות בגד.
(85) הראב"ד השיג, שהרי למעלה בהלכה י"א מובא שגם
לנוי אסור. אבל נראה שנוי זה מקובל ונהוג יותר, לכן דינו
כמלבוש. (86) כרוכות בחתולים. (87) מהודקות יפה
שאין חשש שהמטלנית תיפול. (88) שאין המטלית לשם
זה מהודקת יפה, ושמא תיפול ויביאנה בידו.

להניח שבסופו של דבר יסכים למול ולטבול, ואז יש לחשוש שיאמר אשתקד עשיתי מלאכתי בשבת בפרהסיא, ומדוע לא אעשה כן גם היום, ועאכו"כ בשפחה, שכן עבד שצריך למול "משהים אותו עד שיתרפא רפואה שלימה ואח"כ מטבילין אותו", משא"כ שפחה שיכולה לטבול מיד, לכן משמיענו הרמב"ם שמותרים לעשות מלאכה בשבת לעצמם בפרהסיא, כי כל התקנות והסייגים שעשו חכמים אינם אלא בנוגע לישראל.

(102) יבמות מח, ב. (103) כל המצוות שאשה חייבת בהן, גם עבד כנעני חייב. ודווקא אם מל וטבל לשם עבדות, אבל עבד ערל עובד-כוכבים שאינו רוצה לקבל עליו עול מצוות, אסור להחזיקו (מגיד-משנה ורבינו בהל' עכו"ם פ"י ה"ו). והראב"ד חולק כאן, וסובר שאין כוונת התורה לעבד ואמה שמלו וטבלו לשם עבדות, אלא לעבד ואמה התושבים שלא יעשו מלאכתו, שלא תאמר שבות בעלמא הוא, שאמירה לנכרי שבות, אלא אסור להעבדים. (104) כמבואר בהל' מלכים פ"ח ה"י וי"א. שבע מצוות שנצטוו בני נח הן: עבודת אלילים, ברכת ה', גילוי עריות, שפיכות דמים, גזל, דינים ואבר מן-החי. (105) אבל לצורך ישראל אסור משום שבות, כמבואר למעלה בפ"ו ה"ב. (106) שמלאכתו ללקוט ולעבוד בשדה בשביל ישראל. (107) של ישראל עובד לעצמו, אבל עבד עברי הוא כישראל גמור. וכן מובא ב'מכילתא' (משפטים): "וינפש בן אמתך והגר - זה גר תושב. או אינו אלא גר צדק, כשהוא אומר: וגרך אשר בשעריך, הרי גר צדק אמור"; "וינפש בן אמתך - זה עבד ערל. או אינו אלא בן ברית, כשהוא אומר: עבדך ואמתך (שמות), הרי בן ברית אמור". (108) אבל לרבו אסור לשעבדו, ומי שיבין כוונת התורה ולא ירבה לשעבד אותם (עבדים וגרים), ואפילו בדבר המותר כשאיבת מים רבים ועבודה גדולה שבה טורח וקושי, או לעורר אותם משנתם, לפי שהוא יתברך אמר: "למען ינוח עבדך ואמתך כמוך", והבן מילת "כמוך" שהיא בענין המנוחה" (מעשה רוקח' בשם כתב-יד מהרמב"ם).

"בשם שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת, כך הוא מצווה על שביתת עבדו ואמתו בו", ומותרין לעשות מלאכה בשבת לעצמם בפרהסיא בישראל בחול".

וצריך להבין, הרי משכתב שמותרין לעשות מלאכה בשבת בפרהסיא, מובן הדין כל צרכו, ומה רצה להוסיף במילים "בישראל בחול".

לכאורה אפשר היה לתרץ שהוא לשון המשנה, בה הובאו שלוש דעות: "ת"ר גר תושב מותר לעשות מלאכה לעצמו כישראל בחולו של מועד (בדבר האבד), רבי עקיבא אומר כישראל ביו"ט (אוכל נפש), רבי יוסי אומר... כישראל בחול", ופסק הרמב"ם כרבי יוסי. אלא שתירוץ זה אינו מספיק, כיון שכשפסק הרמב"ם כרבי יוסי, אינו צריך להוסיף "כישראל בחול" שהרי לא הביא שאר הדעות, וממילא גם אין צריך לשלול את הדעות הנוספות, שלא כמו הגמרא שצריכה להביא הדעות השונות בזה.

והביאור בזה: מבואר בספרי הכללים להרמב"ם, שגם כאשר בלשון המשנה ישנו לימוד מיוחד שלא הביאו הרמב"ם, מכל-מקום מדויק וכותב בלשון המשנה, אף כשאין כוונתו לתוכן הדיוק שבמשנה. ועפ"ז יובן מה שכתב "ומותרין לעשות מלאכה בפרהסיא כישראל בחול", הגם שגם ללא תוספת זו לא היה מקום לטעות, מ"מ העתיק את לשון המשנה.

ויש להוסיף: מצינו כמה וכמה עניינים שמחמירים בהם עוד טרם שהגיע זמן החיוב, ולדוגמא "משחרב בית המקדש, התקין ריב"ז שיהיה יום ט"ז בניסן כולו אסור לאכול חדש, כי מהרה יבנה המקדש ויאמרו אשתקד לא אכלנו בהאיר המזרח, השתא נמי ניכול כו". ועפ"ז יש סברא לומר שעבד זה יהיה אסור מעשיית מלאכה בשבת בפרהסיא, כי מכיון שהוא עבד בבית ישראל, יש מקום

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ח תשרי-ד' מרחשון תשע"ט

יום ראשון כ"ח תשרי ה'תשע"ט

הלכות תרומות

- 1 יש פקללן שמונה מצות. שתיים מצות עשה, ושש
- 2 מצות לא תעשה, וזה הוא פָּרֶטֶן: (א) להפריש
- 3 תְּרוּמָה גדולה. (ב) להפריש תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר. (ג) שלא
- 4 יַקְדִּים תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת זֶה לָזֶה אֶלָּא יַפְרִישׁ עַל
- 5 הַסֶּדֶר. (ד) שלא יאכל זר תְּרוּמָה. (ה) שלא יאכל

- 6 אֶפְלוֹ תוֹשֵׁב כֹּהֵן אוֹ שֹׁכֵירוֹ תְּרוּמָה. (ו) שלא יאכל
- 7 עֶרֶל תְּרוּמָה. (ז) שלא יאכל כֹּהֵן טָמֵא תְּרוּמָה. (ח)
- 8 שלא תאכל חֲלָלָה תְּרוּמָה וְלֹא מוֹרָם מִן הַקֹּדְשִׁים.²
- 9 וּבִאֵוָר מִצֹּת אֵלוֹ בַּפָּרִקִּים אֵלוֹ:
- 10 פָּרֶק רֵאשׁוֹן³

(1) יבאר התרומות והמעשרות היכן נוהגים. אי זו היא ארץ ישראל וסוריא וחוצה לארץ. גוי שקנה קרקע בארץ ישראל, ופירות הגוי שגדלו בקרקע שקנה מארץ ישראל. הקונה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ח תשרי - ספר זרעים - הלכות תרומות קצא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 שֶׁכֶּבֶשׂ אוֹתָם קָדָם שֶׁיִּכְבֹּשׂ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא
25 נִשְׁאָר בָּהּ מִשְׁבָּעָה עֲמָמִים; וְאִלוּ תִּפְסַּם כָּל אֶרֶץ כְּנָעַן
26 לְגִבּוֹלוֹתֶיהָ וְאַחֲרַיִךְ כָּךְ כִּבֹּשׂ אֲרָצוֹת אַחֲרוֹת²⁰ - הִיָּה
27 כְּבוֹשׁוֹ כְּלוֹ כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר. וְהָאֲרָצוֹת
28 שֶׁכֶּבֶשׂ דָּוִד הֵן הַנִּקְרָאִין סוּרְיָא.

(18) [אין זו אחלבה שנזכרה בספר שופטים "אשר לא הוריש את יושבי עכו וגו' ואת אחלבה", שהיא אינה חוצה לארץ. (19) [שהרי מלחמה זו היא מלחמת הרשות ולמלחמת הרשות אין המלך מוציא אלא על פי בית דין הגדול של שבעים ואחד, אבל במלחמת ארץ ישראל שהיא מלחמת מצוה אין צורך בבית הדין הגדול, ולפיכך לא הזכיר רבינו בהלכה הקודמת אלא רוב ישראל]. (20) על פי בית דין הגדול, אבל שלא על פי בית דין הגדול אינו מתקדש בקדושת ישראל, לא יהא אלא ארץ ישראל גופה, שאף היא אינה מתקדשת אלא בכיבוש שהיא מדעת רוב ישראל. ולא כדעת התוספות בגיטין שם שאף אם כבשה יחיד מתקדשת.

ד. סוּרְיָא - יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהִיא בָּהֶן כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל²¹,
וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהִיא בָּהֶן כְּחוּצָה לְאֶרֶץ²². וְהַקִּוָּה בָּהּ
קִרְקַע - קִקְוָה כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְעֵנֶן תְּרוּמוֹת
וּמַעֲשָׂרוֹת וּשְׁבִיעִית. וְהַכֹּל בְּסוּרְיָא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים²³.

(21) שאויריה טהור ושהקונה בה בית מן הגוי, מותר לו לומר לגוי לכתוב שטר אפילו בשבת ולענין תרומות ומעשרות ושביעית. (22) שעפרה טמא, והמביא גט מסוריא כמביא מחוצה לארץ וצריך לומר: כבני נכתב ובפני נחתם. והמוכר עבדו לסוריא כמוכר לחוצה לארץ. (23) שמן התורה "כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש".

ה. כָּל שֶׁהִחֲזִיקוּ²⁴ עוֹלֵי מִצְרַיִם וְנִתְקַדְּשׁ קִדְּשָׁה
רִאשׁוֹנָה - בֵּינוֹן שְׁגֻלָּה בְּטֻלָּה קִדְּשָׁתָן; שֶׁקִּדְּשָׁה
רִאשׁוֹנָה, לְפִי שֶׁהִיָּתָה מִפְּנֵי הַכְּבוֹשׁ בְּלִבְד²⁵, קִדְּשָׁה
לְשֻׁעָתָה וְלֹא קִדְּשָׁה לְעֵתִיד לְבֹא. בֵּינוֹן שְׁעֻלָּה בְּגִי
הַגֻּלָּה²⁶ וְהִחֲזִיקוּ בְּמִקְצַת הָאֶרֶץ²⁷, קִדְּשׁוּהָ קִדְּשָׁה
שְׁנִיָּה הָעוֹמֶדֶת לְעוֹלָם, לְשֻׁעָתָה וְלְעֵתִיד לְבֹא²⁸.
וְהִנִּיחוּ אוֹתָם הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִחֲזִיקוּ בָּהֶם עוֹלֵי מִצְרַיִם
וְלֹא הִחֲזִיקוּ בָּהֶם עוֹלֵי כָּל כְּשִׁהְיוּ²⁹, וְלֹא פְּטוּרִים
מִן הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשָׂרוֹת³⁰, כְּדִי שִׁיִּסְמְכוּ עֲלֵיהֶם
עֲנִיִּים בְּשְׁבִיעִית³¹. וְרַבֵּנוּ הַקְדוֹשׁ³² הִתִּיר בֵּית שְׁאָן
מֵאוֹתָם הַמְּקוֹמוֹת שֶׁלֹּא הִחֲזִיקוּ בָּהֶם עוֹלֵי כָּל³³.
וְהוּא נִמְנָה עַל אֲשָׁקְלוֹן³⁴ וּפְטָרָה מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת³⁵.

(24) כלומר, קנו בכיבוש. (25) "וכיוון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש". (26) בימי עזרא. (27) ש"הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל". (28) בהלכות בית הבחירה שם כתב: "וכיוון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואף על פי שנלקח הארץ ממנו". והכסף משנה שם תמה: "איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש, ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה

שדה בסוריא או הקונה קרקע מן הגוי בסוריא. ישראל שהיה לו קרקע והוריד לה ארים ושלח לו פירות. ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות. ופירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ, או איפכא. ודין אילן שנוטה לארץ ועומד בחוצה לארץ, או איפכא. תרומות ומעשרות בזמן הזה אם הם מן התורה. (2) ובכלל ההפרשה גם הנתינה. (3) היינו חזוה ושוק של קדשים קלים.

א. הַתְּרוּמוֹת וְהַמַּעֲשָׂרוֹת אֵינָן נוֹהֲגִין מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴, בֵּין בְּפָנֵי הַבַּיִת בֵּין שְׁלֹא בְּפָנֵי הַבַּיִת⁵.
וּנְבִיאִים הִתְקִינוּ⁶, שִׁיְהוּ נוֹהֲגוֹת אֶפְלוּ בְּאֶרֶץ שְׁנַעַר⁷,
מִפְּנֵי שֶׁהִיא סְמוּכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁸ וְרַב יִשְׂרָאֵל הוֹלִכִין
וְשִׁבְיָן שָׁם. וְהַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים⁹ הִתְקִינוּ, שִׁיְהִיו
נוֹהֲגוֹת אֶף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ עַמּוֹן וּמוֹאָב¹⁰, מִפְּנֵי
שֶׁהֵם סְבִיבוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹¹.

(4) ש"כל מצוה שהיא תלויה בארץ (היינו חובת קרקע), אינה נוהגת אלא בארץ". (5) ודווקא בזמן שכל ישראל שם. (6) ידים פרק ד משנה ג: "בבל מעשה נביאים". (7) בבל. (8) [אף על פי שרחוקה היא יותר ממצרים ועמון ומואב ולפיכך תקנו בה מעשר שני בשביעית - סמוכה היא לארץ ישראל יותר מארצות אחרות]. (9) במשנה שם: "מצרים מעשה זקנים". ואף עמון ומואב מעשה זקנים. ולפי שלא היו רוב ישראל הולכים לשם, לא תקנו בה הנביאים. (10) שלא נכבשו על ידי סיחון ולא נתקדשו מעולם בקדושת ארץ ישראל. (11) כלומר, קרובים לארץ ישראל.

ב. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאֲמוּרָה כָּל מְקוֹם הִיא כְּאֲרָצוֹת¹²
שֶׁכֶּבֶשׂ מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל¹³ אוּ נְבִיא¹⁴ מִדַּעַת רַב יִשְׂרָאֵל¹⁵.
וְזֶהוּ הַנִּקְרָא כְּבוֹשׁ רַבִּים. אֲבָל יָחִיד מִיִּשְׂרָאֵל אוּ
מִשְׁפָּחָה אוּ שְׁבֵט שֶׁהִלְכוּ וְכִבְּשׁוּ לְעַצְמָן¹⁶ מְקוֹם,
אֶפְלוּ מִן הָאֶרֶץ שֶׁנִּתְּנָה לְאַבְרָהָם - אֵינָן נִקְרָא אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל כְּדִי שִׁיְנַהֲגוּ בּוֹ כָּל הַמִּצְוֹת. וּמִפְּנֵי זֶה חִלַּק
יְהוֹשֻׁעַ וּבֵית דִּינָן כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְטִים אֶף עַל
פִּי שְׁלֹא נִכְבְּשָׁה, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה כְּבוֹשׁ יָחִיד¹⁷.
כְּשִׁיעֲלָה כָּל שְׁבֵט וְשְׁבֵט וְיִכְבֹּשׁ חֵלְקוֹ.

(12) כולל גם הארץ שניתנה לאברהם. (13) בספרים אחרים נוסף "או שופט". (14) כמו שמצאנו ששמואל הנביא הוציא את ישראל למלחמה בפלשתים. (15) אבל שלא מדעת רוב ישראל, אינו אלא כיבוש יחיד, ואינו כיבוש, וכדעת רבי יוסי בעבודה וזה כא. (16) שלא מדעת רוב ישראל. (17) [שכיוון שחלקו לכל שבט חלקו כשהלכו לכבוש, הרי זה מדעת רוב ישראל].

ג. הָאֲרָצוֹת שֶׁכֶּבֶשׂ דָּוִד חוּץ לְאֶרֶץ כְּנָעַן, כְּגוֹן אֲרָם
נְהָרִים וְאַרְם צוּבָה וְאַחַלְבָּ¹⁸ וְכִיּוּצָא בָּהֶן, אֶף עַל פִּי
שְׁמִלְךָ יִשְׂרָאֵל הוּא וְעַל פִּי בֵּית דִּין הַגָּדוֹל הוּא
עוֹשָׂה¹⁹ - אֵינָן כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר וְלֹא כְּחוּצָה
לְאֶרֶץ לְכָל דָּבָר, כְּגוֹן כָּבֵל וּמִצְרַיִם; אֲלֵא יִצְאוּ
מִכָּל חוּצָה לְאֶרֶץ, וְלִהְיוֹתֶן כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא
הִגִּיעוּ. וּמִפְּנֵי מָה יִרְדּוּ מִמַּעַלֶּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? מִפְּנֵי

18 וְהָיוּ מִיָּדָיו בְּטֹלָה חֲזָקָה, וְתוֹ בְּרָאשׁוֹנָה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה בְּכִיבוּשׁ
19 וְכִי לֹא הָיָה שֶׁם חֲזָקָה?¹ [ואולם הדברים מתבארים על פי
20 ההקדמות שלפנינו: א. הכסף משנה כתב, שמלך גוי קונה
21 קניין הגוף בכיבוש מלחמה, משום "דינא דמלכותא דינא",
22 ב. בשיטה מקובצת כתב, ש"דינא דמלכותא" אינו הקנאה
23 ליחיד, אלא הוא צריך לעשות קניין. הרי כיבוש אינו אלא
24 קניין כללי, למלכות הכובשת, אבל לא ליחידים שבאותה
25 מלכות. ג. רבינו פוסק להלכה, שאין קניין לגוי להפקיע את
ארץ ישראל מקדושתה. מעתה הדברים מבוארים: הקדושה
הראשונה הייתה על ידי הכיבוש הכללי, ואף על פי שהיו
אחר כך חזקות של כל אחד ואחד לקנות חלקו, כמפורש
בקידושין כו. בברייתא של ר' ישמעאל - לא נתכוונו לקדש
בהן את הארץ, מאחר שכבר נתקדשה על ידי הכיבוש
הכללי, ומכיוון שהכיבוש הזה, הכללי, בטל על ידי
הכיבוש, הקניין הכללי של הגויים - בטלה הקדושה, אבל
הקדושה השנייה שלא היה בה כיבוש כלל, אלא חזקה
ברשיון המלך כורש, ועל ידה נתקדשה הארץ - אף על פי
שנכבשה, כיוון שלא בטלו קנייני החזקות של כל אחד
ואחד מִיִּשְׂרָאֵל על ידי הכיבוש הכללי - לא בטלה הקדושה
גם אחרי שעשה כל יחיד ויחיד מהגויים קניין פרטי בקרקע
שזכה בה, כיוון שהקניין הזה אינו אלא קניין יחיד, כמבואר
למעלה, אין קניין לגוי להפקיע את ארץ ישראל מקדושתה].
(29 כלומר, לא כבשום ולא קדשום. (30 כלומר, מעשר
עני. (31 ואף על פי ששביעית נוהגת בהם מדרבנן -
חייבים בתרומה ובמעשר עני בשביל העניים. (32 הוא
רבי - רבי יהודה הנשיא. (33 ופטרה מן מעשרות, כמו
אשקלון. והיינו "מפני שלא היו ישראל מצויין שם כל כך
והיו מקומות רחוקים מעיקר מקומות הישוב של כיבוש
שני". (34 שלא כבשוה עולי בבל. (35) כן מפורש
בירושלמי שם, שרבי השתתף בעת שפטרה מן המעשרות.

37 שהוא הגבול שבמערב, שנאמר: "וגבול ים והיה לכם
הים הגדול וגבול". (38) [לדעת הרמב"ם נכבשה עכו על
ידי עולי מצרים ולמד כן ממה שנאמר "אשר לא הוריש את
יושבי עכו וגו' וישב האשרי בקרב הכנעני". ואף על פי
שמפורש נאמר: "לא הוריש" - גם בבית שאן נאמר כן "ולא
הוריש מנשה את יושבי בית שאן וגו'", ואף על פי כן אמרו
בחולין ז. שהיא מארץ ישראל. אבל מדברי רבינו (כאן
ולחלן הלכה ט), נראה שלא כבשוה גם עולי מצרים,
וכפשטות הפסוק הנ"ל, ורק בית שאן שנאמר בה (שם)
"וישם את הכנעני למס" - זהו כיבושה, אבל בעכו שלא
נאמר כן, אין זה כיבוש. וכמו כן לא נכבש על ידי עולי
מצרים כל השטח שמעכו ואילך לצפון מזרח (כדלהלן,
שהמהלך מעכו לכזיב - כל הארץ שהמזרח בה היא חוצה
לארץ), ולצד מערב עד טורי אמנום כבשו עולי מצרים,
ואילו עולי בבל לא כבשו משטח זה אלא עד כזיב בלבד].
(39) היא אכזיב שנוכרה בשופטים שם, והיא צפונה מעכו.
(40) שכיוון שהולך מעכו לכזיב צפונה, לעולם ימינו הוי
למזרח הדרך. (41) שלא כבשוה גם עולי מצרים.
(42) היא תקנת יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן איש ירושלים.
(43) שכבשוה גם עולי בבל. (44) הוא הר הזכור בספר
במדבר בגבולה הצפוני של ארץ ישראל ותרגם יונתן שם:
"טוורוס אומנים". (45) לדרום. (46) [פרט למקומות
שבצפון מזרח לעכו, שהם חוצה לארץ]. (47) היינו
לצפון. (48) איי הים שבמערב. (49) והוא תחום ארץ
ישראל, כמו שנאמר: "ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים".
ומהו נחל מצרים? - יש אומרים שהוא הנילוס, ויש אומרים
שהוא "וואדי אל עריש". אבל צריך עיון שהרי למעלה כתב
שהגבול הדרומי הוא אשקלון. (50) לצפון. (51) לדרום.

ח. מהיכן החזיקו עולי בבל? מְכֻזִּיב וּלְפָנִים⁵² פָּנָה
הַמְּזֻרָח⁵³. וּמְכֻזִּיב⁵⁴ וְלַחוּץ⁵⁵ עַד אֲמֵנָה, וְהִיא אֲמֵנָה,
וְעַד הַנְּהָר⁵⁶, וְהוּא נַחַל מִצְרַיִם - לֹא הַחֲזִיקוּ בּוֹ⁵⁷.
וּמְכֻזִּיב עֲצָמָה - לֹא הַחֲזִיקוּ בָּהּ.

(52) היינו לדרום. וכן מפורש בשביעית שם: "כל שהחזיקו
עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב". (53) [היינו לצד
מערב]. (54) כלומר, אבל מכזיב. (55) היינו לצפון.
(56) בדרום. (57) כלומר, לא החזיקו בו עולי בבל, אלא
עולי מצרים.

ט. אי זו היא סוריָא? מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְמִטָּה⁵⁸ פָּנָה
אֶרֶם נְהָרִים וְאֶרֶם צוֹבָה, כָּל יַד פָּרָת עַד כְּכָל, כָּגוֹן
דְּמִשְׁק וְאַחֲלָב וְחֶרֶן וּמִגְבָּת וְכוּיָצָא בָּהֶן עַד שְׁנַעַר.

1 ו. נִמְצָא כָּל הָעוֹלָם לְעֵנֶן מִצּוֹת הַתְּלִיּוֹת בְּאֶרֶץ
2 נַחֲלֶקֶת לְשֵׁלֶשׁ מַחְלֻקוֹת: אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְסוּרְיָא,
3 וְחוּצָה לְאֶרֶץ. וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַחֲלֶקֶת לְשָׁנִים: כָּל
4 שְׁהֲחִזְקוּ עוֹלֵי כָּכָל - חֶלֶק אֶחָד; וְכָל שְׁהֲחִזְקוּ
5 עוֹלֵי מִצְרַיִם בְּכָל - חֶלֶק שְׁנֵי. וְחוּצָה לְאֶרֶץ נַחֲלֶקֶת
6 לְשָׁנִים: אֶרֶץ מִצְרַיִם וְשְׁנַעַר³⁶ וְעִמּוֹן וּמוֹאָב -
7 הַמִּצּוֹת נוֹהֲגוֹת בָּהֶם מִדְּבָרֵי סוּפְרִים וּנְבִיאִים; וְשָׁאֵר
8 הָאֲרָצוֹת - אֵין תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת נוֹהֲגוֹת בָּהֶן.

9 ז. אי זו היא ארץ שְׁהֲחִזְקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם? מֵרָקָם
10 שֶׁהוּא בְּמִזְרַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד הַיָּם הַגָּדוֹל³⁷;
11 מֵאֲשָׁקְלוֹן שֶׁהִיא לְדָרוֹם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד עֵבּוֹ שֶׁהִיא
12 בְּצִפּוֹן³⁸. הִיא מֵהַלָּךְ מַעֲבֹ לְכֻזִּיב³⁹: כָּל הָאֶרֶץ שֶׁעַל
13 יָמֵינוּ, שֶׁהוּא מִזְרַח הַדֶּרֶךְ⁴⁰ - הִרִי הִיא בְּחֻזַּת חוּצָה
14 לְאֶרֶץ⁴¹, וְטִמְאָה מִשּׁוּם אֶרֶץ הָעַמִּים⁴², וּפְטוּרָה מִן
15 הַמַּעֲשֵׂר וּמִן הַשְּׁבִיעִית, עַד שְׁיִדְעַ לָךְ שְׁאוֹתוֹ
16 הַמָּקוֹם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴³; וְכָל הָאֶרֶץ שֶׁעַל שְׁמָאֵלוֹ,
17 שֶׁהוּא מְעַרֵב הַדֶּרֶךְ - הִרִי הִיא בְּחֻזַּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,

(36) היא נזכרת בתורה: "ותהי ראשית ממלכתו בבל וארך
ואכד וכלנה בארץ שנער".

ז. אי זו היא ארץ שְׁהֲחִזְקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם? מֵרָקָם
שֶׁהוּא בְּמִזְרַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד הַיָּם הַגָּדוֹל³⁷;
מֵאֲשָׁקְלוֹן שֶׁהִיא לְדָרוֹם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד עֵבּוֹ שֶׁהִיא
בְּצִפּוֹן³⁸. הִיא מֵהַלָּךְ מַעֲבֹ לְכֻזִּיב³⁹: כָּל הָאֶרֶץ שֶׁעַל
יָמֵינוּ, שֶׁהוּא מִזְרַח הַדֶּרֶךְ⁴⁰ - הִרִי הִיא בְּחֻזַּת חוּצָה
לְאֶרֶץ⁴¹, וְטִמְאָה מִשּׁוּם אֶרֶץ הָעַמִּים⁴², וּפְטוּרָה מִן
הַמַּעֲשֵׂר וּמִן הַשְּׁבִיעִית, עַד שְׁיִדְעַ לָךְ שְׁאוֹתוֹ
הַמָּקוֹם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴³; וְכָל הָאֶרֶץ שֶׁעַל שְׁמָאֵלוֹ,
שֶׁהוּא מְעַרֵב הַדֶּרֶךְ - הִרִי הִיא בְּחֻזַּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,

- 1 וַיֵּצֵא - הָרִי הַיָּא פְּסוּרִיא. אָבֵל עָפּוֹ - חוּצָה לְאַרְצָא⁵⁹,
2 פֶּאֶשְׁקָלוֹן⁶⁰, וְהֵם תַּחֲוִמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
24 מִיִּשְׂרָאֵל - אֶתָּה מִפְּרִישׁ מִמָּנּוּ תְּרֹמֶת מַעֲשֶׂר וְנוֹתָנָה
25 לִכְהֵן, אָבֵל טָבֵל שְׂאֵתָה לֹקֶחַ מִן הָעֹבֵד פּוֹכְכִים -
26 אֵין אֶתָּה נֹתֵן לִכְהֵן תְּרֹמֶת מַעֲשֶׂר שֶׁהִפְרִישׁ מִמָּנּוּ,
27 אֲלֵא מוֹכְרָה לִכְהֵן וְלֹקֶחַ דְּמִיָּה.

(67) הוא גמר מלאכה. (68) [כיוון שנגמרה מלאכתם ברשות הגוי ועל ידי הגוי, אבל אם מירחם הגוי כשהם ביד ישראל הם חייבים במעשר מדבריהם, וכמו כן אם מירחם הישראל כשהם ביד גוי אף הם חייבים]. (69) רוצה לומר: ולא דיגון עובד כוכבים, כמו שאמרו בגיטין מז. "דגנך ולא דיגון גוי" (כלומר, ולא מירוח גוי) וכתב רבינו בתשובה "בענין מירוח הגוי יראה לי שמירוח הגוי שגזרו חכמים עליו והוא חייב במעשרות מדבריהם (משום גזירת בעלי כיסין) שיש להם קרקעות הרבה וחסים על רוב מעשרות ויקנהו לגוי וימירחום הגוי ומפקע ליה ממעשר" (הוא דגן ישראל שמכרו ישראל לגוי אחר שבא לעונת המעשרות - חייב - משום בעלי כיסין וכו') אבל דגן הגוי עצמו שמרחו הגוי, מעולם לא נגזרה עליו גזרה, אלא פטור הוא לגמרי כדאמרין התם וכו' דגנך ולא דגון גוי וכו' וכל אלו הדברים מבוארים הן בתחילת הלכות תרומה מחיבור זה שהוא משנה תורה". (70) [כלומר, דווקא אם נתמרחו כשהם ברשות ישראל, ועל ידו, אז הם חייבים במעשר מן התורה, אבל אם נתמרחו על ידי גוי כשהם ברשות ישראל, אינם חייבים אלא מדבריהם, וכמו כן אם נתמרחו על ידי ישראל כשהם ברשות גוי אינם חייבים במעשר מן התורה אלא מדברנן. וכן כתב רבינו בתשובה "ואם היה ישראל הוא אשר מרח אותם הטבלים וביד ישראל נגמרו, הוא חייב". (71) לפי שהיא שלו כמו המעשר, אלא שאסורה לו באכילה, ולפיכך מוכרה לכהן. (72) בנתינה, אלא מוכרה. (73) וגומר "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר". אבל תרומה גדולה, שלא נזכרה באותו פסוק - דינה בנתינה לכהן.

- 28 יב. מִכָּר הָעֹבֵד פּוֹכְכִים הַפְּרוֹת שֶׁלוֹ לְיִשְׂרָאֵל פֶּשֶׁהן
29 מִחֲבָרִין פֶּקֶדָּה: אִם עַד שֶׁלֹּא בָּא לְעֹנֶת הַמַּעֲשֵׂרוֹת
30 וְנִגְמְרוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל - חֲבָרִין פֶּסֶל, וְנוֹתֵן הַתְּרֹמֹת
31 וְהַמַּעֲשֵׂרוֹת לְבָעָלִים⁷⁴; וְאִם מִכָּר אַחֵר שֶׁבָּאוּ לְעֹנֶת
32 הַמַּעֲשֵׂרוֹת - מִפְּרִישׁ תְּרֹמֶת מַעֲשֶׂר וּמַעֲשֶׂר, וְנוֹתֵן
33 מֵהֵן לְבָעָלִים לְפִי חֲשׁוֹנָם⁷⁵. בְּיָצַד? לִקַּח תְּבוּאָה
34 זְרוּעָה מִן הָעֹבֵד פּוֹכְכִים אַחֵר שֶׁהִבִּיאָה שְׁלִישׁ
35 וְנִגְמְרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל - מִפְּרִישׁ תְּרֹמֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת
36 כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ, וְנוֹתֵן שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמַּעֲשֶׂר לְלוֹי וְשְׁנֵי
37 שְׁלִישֵׁי תְּרֹמֶת מַעֲשֶׂר לִכְהֵן, וּמוֹכֵר לוֹ הַשְּׁלִישׁ.

(74) התרומה ותרומת מעשר לכהן והמעשר ללווי. ומקור הלכה זו במעשרות פרק ה' משנה ה', שהלוקח שדה ירק בסוריא עד שלא בא לעונת המעשרות - חייב, הרי שגם בסוריא שיש בה קניין לגוי להפקיעה מידי מעשרות אם קנה הישראל לפני שהגיע לעונת המעשר - נתחייבו ביד ישראל. והוא הדין לארץ ישראל לענין חיוב נתינה לכהן. (75) גם זה נלמד מהמשנה הנ"ל בסוריא, שרבי אומר שאם בא לעונת המעשרות חייב לעשר לפי חשבון והוא הדין

(58) [כלומר, מחוצה לה. וכתב "למטה" לפי שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות]. (59) כן הוא במשנה גיטין שם (שרבינו מפרש לענין כיבוש עולי מצרים): "ועכו כצפון", הרי שגם עולי מצרים לא כבשוה. (60) במשנה שם: "ואשקלון כדרום". ולדעת רבינו, היינו שלא כבשוה אפילו עולי מצרים, כנ"ל לגבי עכו. אבל כבר העירו התוספות מהפסוק המפורש: "וילכוד יהודה וגו' ואת אשקלון". ואולי היו שני אשקלון (רדב"ז). אבל מה שכתב רבינו "עכו חוצה לארץ כאשקלון", שמשמע שבאשקלון פשוט לו יותר שהיא חוצה לארץ, צריך עיון מניין לו זה.

- 3 י. עֹבֵד פּוֹכְכִים וּמִזְלוֹת שֶׁקָּנָה קֶרֶקַע בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל
4 - לֹא הִפְקִיעָה מִן הַמַּצְוֹת⁶¹, אֲלֵא הָרִי הַיָּא
5 בְּקִדְשָׁתָהּ⁶². לְפִיכָּה, אִם חִזַּר יִשְׂרָאֵל וְלִקְחָהּ מִמָּנּוּ -
6 אֵינָה כְּכַבּוּשׁ יָחִיד⁶³, אֲלֵא מִפְּרִישׁ תְּרֹמֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת
7 וּמִבֵּיא בַּפּוּרִים. וְהַכֹּל מִן הַתּוֹרָה, בָּאֵלוֹ לֹא נִמְכְּרָה
8 לְעֹבֵד פּוֹכְכִים וּמִזְלוֹת מַעֲוָלִים⁶⁴. וְיֵשׁ קֶנֶן לְעֹבֵד
9 פּוֹכְכִים בְּסוּרִיא⁶⁵ לְהִפְקִיעַ מִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת⁶⁶ וּמִן
10 הַשְּׂבִיעִית, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

(61) שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מידי מעשר. (62) [שאם קנה הישראל מפירותיה חייב הוא להפריש מהם תרומות ומעשרות מן התורה]. (63) שאינו כיבוש ואינו חייב שם במעשר מן התורה. (64) [לענין תרומות ומעשרות אין צורך שיקנה ממנו בחזרה את הקרקע, ואפילו אם לא קנה אלא את הפירות ומרחם, חייב להפריש תרומות ומעשרות מן התורה ואם קנה אותם לפני עונת המעשרות, חייבים גם בנתינה. ומה שכתב רבינו, "חזר ישראל ולקחה ממנו" אינו אלא משום ביכורים, שאף הלוקח פירות מישראל אינו מביא ביכורים, אלא אם קנה גם גוף הקרקע. וכן כתב רבינו "המוכר שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו הרי זה מביא ממנה ביכורים מן התורה". (65) שהכל בה מדברי סופרים. (66) אם קנה הפירות בלבד, ולא קנה הקרקע.

- 11 יא. פְּרוֹת הָעֹבֵד פּוֹכְכִים שֶׁגָּדְלוּ בְּקֶרֶקַע שֶׁקָּנָה
12 בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל: אִם נִגְמְרָה מְלֹאכְתָּהּ בְּיַד עֹבֵד
13 פּוֹכְכִים וּמִרְחָן⁶⁷ הָעֹבֵד פּוֹכְכִים - פְּטוּרִין מִכָּלוּם⁶⁸;
14 שְׁנֵאֲמַר: דִּגְנָךְ - וְלֹא דִגָּן עֹבֵד פּוֹכְכִים⁶⁹. וְאִם לִקְחָן
15 יִשְׂרָאֵל אַחֵר שֶׁנִּתְלָשׁוּ קִדְּם שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתָּהּ, וּגְמָרָן
16 יִשְׂרָאֵל⁷⁰ - חֲבָרִין פֶּסֶל מִן הַתּוֹרָה. וּמִפְּרִישׁ תְּרֹמָה
17 גְּדוּלָּה וְנוֹתָנָה לִכְהֵן, וְתְּרֹמֶת מַעֲשֶׂר וּמוֹכְרָה
18 לִכְהֵן⁷¹, וּמַעֲשֶׂר רֵאשׁוֹן הוּא שְׁלוֹ. מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר
19 לְלוֹי בַּמַּעֲשֶׂר וְלִכְהֵן בַּתְּרֹמֶת מַעֲשֶׂר: אֵינִי בֹאֵי מִפֶּחַ
20 אִישׁ שְׂאֵין אֹתָם יְכוּלִין לִטֹּל מִמָּנּוּ כָּלוּם. וּמִפְּנֵי מָה
21 אָמְרוּ לֹא יִתֵּן תְּרֹמֶת מַעֲשֶׂר לִכְהֵן בַּתְּרֹמָה
22 גְּדוּלָּה⁷²? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בַּתְּרֹמֶת מַעֲשֶׂר: כִּי תִקְחוּ
23 מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֶׂר⁷³; טָבֵל שְׂאֵתָה לֹקֶחַ

27 פְּרוֹתָיו פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשָׂוֹת; לְפִי שְׁאִין לוֹ בְּגוֹף
28 הַקֶּרֶקַע כְּלוּם⁸³, וַיֵּשׁ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים קִנְיָן בְּסוּרֵי
29 לְהַפְקִיעַ מִן הַמַּעֲשָׂוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְכֵן הַחוֹכֵר
30 וְהַמְקַבֵּל וְהַשׁוֹכֵר⁸⁴ שָׂדֶה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים בְּסוּרֵי
31 - פְּטוּר מִן הַתְּרומות וּמִן הַמַּעֲשָׂוֹת.

(83) והרי הוא כקונה פירות. (84) ששכירות אינה קניין הגוף.

32 יח. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁלָּקַח בְּסוּרֵי שָׂדֶה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים
33 עַד שֶׁלֹּא הִבִּיֵּאָה שְׁלִישׁ, וְחִזּוֹר וּמִכְרָה לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים
34 מֵאַחֵר שֶׁהִבִּיֵּאָה שְׁלִישׁ, אִם חִזּוֹר יִשְׂרָאֵל וּלְקַח⁸⁵
35 פַּעַם שֵׁנִיָּה - הֵרִי זֶה חֵיב בְּתְרומות וּמַעֲשָׂוֹת, שֶׁהֵרִי
36 נִתְחַיְבָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל⁸⁶.

(85) כלומר, לקח הקרקע. (86) כיוון שהקרקע ביד ישראל, וגם עונת המעשרות והמירוח בידו, אבל אם לא חזר ולקח הקרקע ממנו, אין הישראל חייב לעשר, שהרי זה כלוקח פירות מן הגוי קודם שבאו לעונת המעשרות, שפטור אף על פי שמירחם הישראל.

37 יט. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיָּה לוֹ קֶרֶקַע בְּסוּרֵי וְהוֹרִיד לָהּ אֲרִיס,
38 וְשָׁלַח לוֹ הָאֲרִיס פְּרוֹת⁸⁷ - הֵרִי אֵלּוּ פְּטוּרִים; שְׁאֵנִי
39 אוֹמֵר: מִן הַשּׁוֹק לְקַח. וְהוּא שֶׁהִיָּה אוֹתוֹ הַמִּין מְצוּי
40 בַּשּׁוֹק⁸⁸.

(87) בירושלמי שם נוסף: "ואמר הרי אלו מעושרין". (88) ואפילו יש מאותו המין בשדהו, שספק דרבנן לקולא.

41 כ. שֶׁתְּפוֹת הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים - חֵיבַת בְּתְרומות
42 וּמַעֲשָׂוֹת. כִּיצַד? וְיִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שֶׁלָּקַחוּ
43 שָׂדֶה בְּשִׁתְּפוֹת, אִפְּלוּ חֲלָקוֹ שָׂדֶה בְּקִמְתָּה⁸⁹, וְאֵין
44 צָרִיךְ לוֹמַר אִם חֲלָקוֹ גְּדִישׁ⁹⁰ - הֵרִי טָבֵל וְחִלּוּ⁹¹
45 מְעַרְבִין בְּכָל קֶלַח וְקֶלַח מִחֲלָקוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִּים,
46 אִף עַל פִּי שֶׁמֶרְחַן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים. וְחִיּוּבָם
47 מִדְּבָרֵיהֶם⁹², כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(89) שיש מקום לומר שהוברר הדבר למפרע שחצייה זה של ישראל וחצייה זה של גוי, אף על פי כן אמרו אין ברירה. (90) שבזה גם רבן שמעון בן גמליאל מודה שאין ברירה, שהרי נתערבו השיבולים. (91) המדובר כשהגוי מירח, ואם כן שלו פטור לגמרי, ושל הישראל חייב מדרבנן. (92) וקיימא לן בדרבנן יש ברירה - כיוון שעיקר חיוב הפירות בארץ ישראל הוא מן התורה, אין בהם ברירה, כמו בדבר שהוא מן התורה.

48 כא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל,
49 שֶׁהַמַּעֲשָׂוֹת שֶׁל תּוֹרָה, וּבְשֶׁל תּוֹרָה אֵין בְּרָרָה; אֲבָל
50 אִם לָקַחוּ שָׂדֶה בְּסוּרֵי, הוֹאִיל וְהַמַּעֲשָׂוֹת שֶׁם
51 מִדְּבָרֵיהֶם, אִפְּלוּ חֲלָקוֹ הַגְּדִישׁ - חֲלָקוֹ שֶׁל עוֹבֵד
52 כּוֹכְבִּים פְּטוּר מִכְּלוּם⁹³.

(93) שבדרבנן יש ברירה, וכאילו הוברר מתחילה שחלק שלקח הגוי לא היה מעולם של ישראל. [ולא הזכיר כאן

בארץ ישראל לעניין נתינה לכהן. ותרומה גדולה נתן כולה לכהן.]

1 יג. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁמֶכַר פְּרוֹתָיו לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים קָדָם
2 שְׂבִיבָאוֹ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂוֹת וּגְמָרָן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים -
3 פְּטוּרִין מִן הַתְּרומה וּמִן הַמַּעֲשָׂוֹת⁷⁶. וְאִם אַחֵר
4 שֶׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁגְּמָרָן הָעוֹבֵד
5 כּוֹכְבִּים - חֵיב בְּכָל מִדְּבָרֵיהֶם⁷⁷. וְכֵן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים
6 שֶׁגְּמַר פְּרוֹת יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְדִגּוּנָן בְּיַד עוֹבֵד
7 כּוֹכְבִּים - אֵין חֵיבִין בְּתְרומה וּמַעֲשָׂוֹת אֲלֹא
8 מִדְּבָרֵיהֶן⁷⁸.

(76) שהם כפירות הגוי שמרחן הגוי, שפטורים מכלום. (77) הרי הם כפירות ישראל, מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות, ופירות ישראל שנתמרחו ביד גוי חייבים מדרבנן. (78) משום גזירת בעלי כסין.

9 יד. מְכַר עוֹבֵד כּוֹכְבִּים לְיִשְׂרָאֵל פְּרוֹת מִחְבְּרִין אַחֵר
10 שֶׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂוֹת, וּמִרְחָן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים⁷⁹
11 בְּרִשּׁוֹת יִשְׂרָאֵל - אֵין חֵיבִין בְּתְרומה וּמַעֲשָׂוֹת;
12 הוֹאִיל וּבָאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂוֹת בְּרִשּׁוֹת עוֹבֵד כּוֹכְבִּים
13 וּמִרְחָן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּרִשּׁוֹת
14 יִשְׂרָאֵל.

(79) הרי הם כפירות הגוי (מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות) שמירחן גוי, שפטורים מכלום.

15 טו. הַקּוֹנֶה שָׂדֶה בְּסוּרֵי⁸⁰ - חֵיב בְּתְרומות
16 וּמַעֲשָׂוֹת מִדְּבָרֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁנִּתְחַיְבַּב מִן הַתּוֹרָה הַקּוֹנֶה
17 בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁸¹. אֲבָל הַקּוֹנֶה פְּרוֹת מִן
18 הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים⁸² בְּסוּרֵי, בֵּין תְּלוּשִׁין בֵּין מִחְבְּרִים,
19 אִפְּלוּ קָדָם שֶׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂוֹת, אִף עַל פִּי
20 שֶׁמֶרְחַן יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מִשְׁקָע שָׁלוֹ - פְּטוּר.

(80) וזרעה הישראל, שאפילו היו בה פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות - חייב לעשר. (81) [למעלה הלכה ד, שאף שיש קניין לגוי בסוריא להפקיע מידי מעשרות - כיוון שחזר וקנה ממנו הקרקע, נתחייבה, שאף על פי שקניין זה אינו אלא ככיבוש יחיד, חייב על כל פנים מדרבנן, שהרי כל עיקר חיובה של סוריא מדרבנן היא מטעם כיבוש יחיד. (82) [במעשרות פרק ה משנה ה: "הלוקח שדה ירק בסוריא וכו'"] ורבינו שינה וכתב "פירות", וייתכן כי טעמו משום שאמרו בירושלמי וכן פסק רבינו, שאין מפרישין תרומות ומעשרות על הירק בחוצה לארץ ואפילו במקומות שמפרישים בהם מעשרות].

21 טז. קִנְיָה קֶרֶקַע מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים בְּסוּרֵי וּפְרוֹת
22 מִחְבְּרִין בָּהּ: אִם הִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂוֹת בְּיַד
23 הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים - פְּטוּרִין; וְאִם עֲדִין לֹא הִגִּיעוּ
24 לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂוֹת, הוֹאִיל וְקִנְיָה אוֹתָם עִם הַקֶּרֶקַע -
25 חֵיב לְעֶשֶׂר.

26 יז. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיָּה אֲרִיס לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים בְּסוּרֵי -

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ט תשרי - ספר זרעים - הלכות תרומות קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

105) חוץ לנקב בתוך קרקע ארץ ישראל, שאם השריש בוודאי הולכים אחר העיקר.

22 כו. התרומה בזמן הזה, ואפלו במקום שהחזיקו עולי
23 בבל, ואפלו בימי עזרא - אינה מן התורה, אלא
24 מדבריהם¹⁰⁶. שאין לה תרומה של תורה אלא בארץ
25 ישראל בלבד, ובזמן שכל ישראל שם; שנאמר: כי
26 תבואו - ביאת כלכם, כשהיו בירשה ראשונה וכמו
27 שהן עתידין לחזור בירשה שלישית, לא כשהיו
28 בירשה שניה שהיתה בימי עזרא, שהיתה ביאת
29 מקצתן, ולפיכך לא חיבה אותן מן התורה. וכן יראה
30 לי, שהוא הדין במעשרות¹⁰⁷, שאין חיבין בזמן הזה
31 אלא מדבריהם בתרומה¹⁰⁸.

106) כן הוא בפסחים מד. "הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן".
107) שהרי הוקשו התרומות והמעשרות אלו לאלו.
108) וכן כתב רבינו בפירושו לתלמוד מסכת שבת סח.
ש"מעשר בזמן הזה חיובו מדרבנן". ומה שכתב רבינו
בתחילת הפרק, שהתרומות והמעשרות נוהגות בין בפני
הבית בין שלא בפני הבית, היינו לומר שאינם תלויים בבית
המקדש, אבל תלויים בביאת כולם.

יום שני כ"ט תשרי ה'תשע"ט

פרק שני

1) יבאר הדברים שחייבים בתרומה. לקט ושכחה ופאה אם
חייבים בתרומה. וכל הפטורים ממנה, ומן המעשר. ודין אם
מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ או איפא.

32 א. כל אכל אדם², הנשמר³, שגדוליו מן הארץ⁴ -
33 חיב בתרומה, ומצות עשה להפריש ממנו⁵ ראשית
34 לפה. שנאמר: ראשית דגנך תירשך ויצהרך תתן
35 לו; מה דגן תירוש ויצהר - מאכל בני אדם וגדוליו
36 מן הארץ ויש לו בעלים, שנאמר 'דגנך', אף כל
37 פיוצא בהן⁶ חיב בתרומות וכן במעשרות⁷.

2) ולא מאכל בהמה. במעשרות פרק א משנה א, נאמר:
"כלל אמרו במעשר כל שהוא אוכל", ובשבת סח. אמרו:
"מעשר במאכל אדם איתא, במאכל בהמה ליתא".
3) למעט הפקר. (4) מעשרות שם, למעט כמהין ופיטריות,
שאינם גדלים (= יונקים) מן הארץ (פירוש המשנה שם,
וראה למעלה פ"ב מהלכות מתנות עניים הלכה ב).
5) כלומר: חוץ מאיסור אכילה שיש עליו, כתוצאה מזה
שחייב בתרומה, יש בו גם מצות עשה להפריש. ועיין רש"י
גיטין מז: ד"ה מדאורייתא. (6) הרי דעת רבינו, שכל
הפירות חייבים בתרומה מדאורייתא (כסף-משנה). וראה
להלן פ"א מהלכות מעשר הלכה ט. (7) בירושלמי
מעשרות שם, למדו כן ממה שנאמר במעשר (דברים יד,
כב): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך". וכן כתב רבינו
בפירוש המשנה שם, וצריך עיון.

38 ב. הפרשינין⁸, אף על פי שאינם מאכל אדם⁹,
39 הואיל ואוכלין אותן בשגן רעבון - חיבין בתרומה

רבינו מי מרח את הפירות. וייתכן כי אם מירחם הגוי, גם
חלקו של ישראל פטור, שלא חייבו מירוח הגוי בפירות של
ישראל משום גזירת בעלי כיסין, אלא בארץ ישראל שחיבת
מן התורה].

1 כב. פרות ארץ ישראל שיעצאו חוצה לארץ⁹⁴ -
2 פטורין מן החלה ומן התרומות ומן המעשרות;
3 שנאמר: אשר אני מביא אתכם שמה - שמה אתם
4 חיבין, בחוצה לארץ - פטורין. ואם יצאו לסוריא
5 - חיבין מדבריהם⁹⁵. וכן פרות חוצה לארץ שנכנסו
6 לארץ⁹⁶ - חיבין בחלה; שנאמר: שמה - שמה אתם
7 חיבין בין בפרות הארץ בין בפרות חוצה לארץ.
8 ואם נקבעו למעשר⁹⁷ ביד ישראל⁹⁸ אחר שנכנסו
9 לארץ - חיבין במעשרות מדבריהם⁹⁹.

94) לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. אבל אם נתחייבו
במעשרות ובחלה בארץ ישראל, שוב לא נפטרו בחוצה
לארץ. (95) דמאי פרק ו משנה יא: "המוכר פירות בסוריא
ואמר משל ארץ ישראל הן חייב לעשר". (96) במעשרות
- לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. (97) והוא הדין
לחלה. (98) בחוצה לארץ. (99) בין במעשר ובין בחלה.
ואם נקבעו בארץ ישראל חייבים בכל מן התורה.

10 כג. עפר חוצה לארץ שפא בספינה¹⁰⁰ לארץ, בזמן
11 שהספינה גוששת¹⁰¹ לארץ - הרי הצומח בו חיב
12 בתרומה ומעשרות ושביעית וצומח בארץ ישראל
13 עצמה.

100) של עץ, שאף על פי שאינה נקובה, דינה כנקובה, לפי
שהרביבות עוברת דרך העץ. (101) "דבקה בארץ וגוש -
כמו עפר".

14 כד. אילן שעומד בחוצה לארץ ונופו נוטה לארץ,
15 או עומד בארץ ונופו נוטה לחוצה לארץ - הכל
16 הולף אחר העקר¹⁰². הרי מקצת שרשיו בארץ
17 ומקצתן חוצה לארץ, אפלו היה צחיח סלע מבידיל
18 ביניהן¹⁰³ - הרי טבל וחליץ מערבין זה בזה¹⁰⁴.

102) שאם העיקר בחוצה לארץ אף על פי שנופו נוטה
לארץ, פטור הוא מתרומות ומעשרות. ואף על פי שאחר
המירוח בארץ, הם חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה -
לפני המירוח הם פטורים לגמרי ואף אם תרם מהם בעודם
בשיבולים, אין תרומתו תרומה כמו בפירות של גוי. ואם
העיקר בארץ ישראל, אף על פי שנופו נוטה לחוצה לארץ
- דינו כארץ ישראל, ואם הפריש בשיבולים, תרומתו תרומה
ומעשרותיו מעשר. אלא שאם מירח בחוצה לארץ, פטור
הוא מתרומות ומעשרות. (103) וכל אחד מובדל מחבירו.
(104) כרבי שם. שלמעלה האוויר מבלבלם ומערבם, ובדבר
שהוא מן התורה אמרו: "אין ברייה" וכן אמרו בשותפות
גוי וישראל, שטבל וחולין מעורבין זה בזה.

19 כה. עצין נקוב שהיה בו זרע שלא השריש¹⁰⁵,
20 והיה עקרו בארץ ונופו חוצה לארץ - הולכים אחר
21 הנוף.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפריש תרומה ומעשרות מן הזרע ומן הירק ומן
הזרין. וכן³⁵ השחלים³⁶ והגרגר³⁷ שזרען לזרע³⁸ -
מתעשרין זרע וירק. פיצד מתעשרין לזרע ולירק?
שאם לקט הירק לאכלו - מפריש תרומה ומעשרות
ואחר כך יאכל; וכשיבש ויאסוף הזרע שלו -
מפריש מן הזרע.

(28) מעשרות שם משנה ה. והוא זרע גד הנזכר בתורה
(פירוש המשנה בדמאי פ"א משנה א.) (29) צ"ל: "ירקה".
וכן הוא להלן בענין שבת. וכן במשנה שם. והיינו הנכרת
מן העלין (פירוש המשנה שם). (30) שכיון שזרעה לזרע,
אין הירק חשוב. (31) כנראה שהוא מאכל אדם (ראה
למעלה הלכה ג.) (32) משנה שם, והוא מין תבלין הנקרא
"אנעס". (33) גבעולים. ירושלמי שם כדעת חכמים. ודלא
כר' אליעזר במשנה שם, שאמר שמתעשרת גם זירים.
(34) ירושלמי שם. (35) כלומר, כשם שהשבת אינה
מתעשרת זירין, כמו כן שחלים אינם מתעשרים זירים,
אף-על-פי שדינם שונה לענין ירק, אם זרעם לזרע.
(36) הוא מין ירק. משנה שם כדעת חכמים. (37) כן שמו
גם בערבית (פירוש המשנה שם). (38) ירושלמי שם.

ו. הירקות, אף על פי שהן מאכל אדם - אינן חיבין
במעשרות אלא מדבריהן³⁹. לפי שנאמר במעשר:
תבואת זרעך⁴⁰ - תבואה וכיוצא בה; אבל הירקות
אינן בכלל התבואה. וכן יראה לי, שהוא הדין
בתרומה⁴¹. שהרי נאמר בה: דגנה תירשף ויצהרף -
כל הדומה לאלו; אבל תרומת הירק - מדבריהם,
כמעשר.

(39) ירושלמי מעשרות פ"א הלכה א, ובבלי ראש השנה יב.
(40) ירושלמי שם. (41) צריך עיון: הרי זה מפורש
בירושלמי חלה פ"ד הלכה ד "אבל לירקות אפילו לתרומה
גדולה לא חשו כהדא דתני איסי בן עקיבא למעשרות
לירקות מדבריהם". וכן הוא בבבלי זבחים עו. "בתרומת ירק
דרבנן".

ז. אין מפרישין⁴² תרומות ומעשרות מן הירק
בחוצה לארץ, ואפילו במקומות⁴³ שאמרנו⁴⁴
שמפרישין בהן מעשרות. וכן ירק הבא מחוצה
לארץ לארץ, אף על פי שיש עפר בעקריה⁴⁵ - הרי
זה פטור⁴⁶, ולא גזרו עליו⁴⁷. התבואה והקטנית⁴⁸
שזרען לירק - בטלה דעתו אצל כל אדם, והירק
שלחן פטור, והזרע חיב בתרומה ומעשרות.

(42) ירושלמי חלה שם. (43) כגון שנער, מצרים, עמון
ומואב. ולענין סוריא, ראה למעלה פ"א הלכה טו.
(44) שם גם הלכה א. (45) וממשיך להוסיף גידולין בארץ.
(46) כן הוא בירושלמי שם סוף הלכה (הגר"א ביו"ד סימן
שלא, ס"ק יב). (47) אף-על-פי שפירות חוצה לארץ
שנכנסו לארץ חייבים במעשרות (למעלה פ"א הלכה כב) -
בירק לא גזרו. (48) תוספתא שביעית פ"ב, אלא שהנוסחא
שם משובשת (כסף-משנה). וכן בעירובין כט. "הפול

ומעשרות. הסיאה והאזוב והקורנית¹⁰ שזרען
מתחלה לאדם¹¹ - חיבין במעשר. וכן כל כיוצא
בהן¹². זרען למאכל בהמה, אף על פי שנמלך וחשב
עליהן לאדם כשהן מחברין - פטורין; שמחשבת
חבור¹³ אינה פלוג¹⁴. עלו מאליהן בחצר: אם היא
חצר המשמרת פרותיה¹⁵ - הרי אלו חיבין, שסתמן
לאדם; ואם אינה משמרת פרותיה - פטורין¹⁶.

(8) ירושלמי חלה פ"ד סוף הלכה ד. שגזרו עליהם בשלש
שנות הרעב בימי דוד. (9) כלומר, אף מיעוט בני אדם אינם
אוכלים אותם, שאם לא כן, חייבים במעשר כחורבין (להלן
פ"א מהלכות מעשר שם). (10) שלשה אלו הם עשבים
שצומחים בגנות ובבתים מבלי שיזרעו אותם (פירוש
המשניות מעשרות פ"ג משנה ט). (11) נדה נא.
(12) מינים הראויים גם למאכל אדם וגם למאכל בהמה.
(13) המחשבה שחושב האדם בשעה שהזרע מחובר לקרקע.
(14) שם. (15) ואם כן, זהו "נושמר", וחייב במעשרות.
(16) שהם הפקר.

ג. זרעוני גנה¹⁷ שאינן נאכלים, כגון זרע לפת וזרע
צנון וזרע בצלים וכיוצא בהן¹⁸ - פטורין¹⁹ מן
התרומה ומן המעשרות, מפני שאינן אכל אדם.
אבל הקצח²⁰ - חיב²¹ בתרומה ובמעשרות.

(17) שאינם ראויים למאכל אדם, והפרי של אותו הזרע
מאכל אדם" (פ"א מהלכות כלאים הלכה ח). (18) זרע
שומים וזרע חציר (שם). (19) מעשרות פ"ה משנה ח.
(20) נזכר בישעיה כח, כה: "והפיץ קצח וכמון".
(21) כבית-הלל בעוקצין פ"ג משנה ו.

ד. תמרות²² של תלתן ושל חרדל ושל פול הלכן
ושל צלף²³ והקפרסין²⁴ של צלף - פטורין, מפני
שאינן פרי²⁵. במה דברים אמורים? בשזרען
לזרע; אבל זרען לירק - הרי אלו חיבים. וכן
האבינות²⁷ של צלף - חיבים, מפני שהן פרי.

(22) פרחים (פיה"מ מעשרות פ"ד משנה ו). שכשמתחיל
לצמוח נראה במקום צמיחתו כמין גרגיר (רע"ב). (23) מין
אילן ששמו בערבית "אל נכר" (פירוש המשנה שם).
(24) הוא השומר לפרי הצלף (ברכות לו:). (25) כלומר,
אינם עיקר הפרי. משנה שם לדעת רבי עקיבא, שאמר "אין
מתעשר אלא אבינות מפני שהן פרי". וסובר רבינו שבא
לחלוק גם על תמרות של תלתן ושל חרדל ושל פול הלכן,
שלדעת תנא-קמא חייבים הם במעשרות, ועל זה אמר ר"ע
שאין מתעשר אלא עיקר הפרי. (26) ירושלמי שם הלכה
ה (כסף-משנה). (27) שהן עיקר הפרי, כנ"ל.

ה. כספר²⁸ שזרעה לזרע - ירק²⁹ פטור מן התרומה
ומן המעשרות³⁰; זרעה לירק - מפריש תרומות
ומעשרות מן הירקות ומן הזרע³¹. וכן השבת³²
שזרעה לזרע - ירקה פטור; זרעה לירק - מתעשרת
זרע וירק, ואינה מתעשרת זרין³³. זרעה לזרין³⁴ -

והשעורים שזרען לירק בטלה דעתו, זרען חייב וירקן פטור.

ח. התלתן, אף על פי שאינו אכל אדם פשיקשו⁴⁹, הואיל ורב האדם אוכלין אותו בתחלתו⁵⁰ - הרי הן תיבין בתרומה ומעשר⁵¹.

(49) כן כתב גם להלן (פי"א הלכה ט): "ומפני מה הותרו הכהנים לחוף שערן בתלתן, מפני שאינו ראוי למאכל אדם" (מקור מהתוספתא תרומות פ"י). ועוד כתב להלן (פי"ב הלכה ז): "התלתן והכרשנים של תרומה הואיל ואינו מאכל אדם, הרי זה מותר לעשות את כל מעשיהם בטומאה" (מקורו במעשר שני פ"ב משנה ג). (50) שאם לא כן, לא היו מחייבים אותה בתרומות ומעשרות. וראה להלן. (51) מפורש במעשרות פ"א משנה ג "התלתן משתצמח" (וראה למעלה הלכה ד שהתמרות של התלתן אינן חייבות במעשר לפי שאינן פרי). ויש אומרים שאינם חייבים אלא כל זמן שלא הוקשו (מראה הפנים בירושלמי מעשרות פ"ד הלכה ה, ד"ה מה פליגין).

ט. ואילו פטורין מן התרומה⁵² ומן המעשרות: הלקט והשכחה והפאה⁵³ והעוללות⁵⁴, אפלו העמיד מהן⁵⁵ פרי⁵⁶. ואם עשה מהן גרן פשדה - הקבעו למעשרות⁵⁷, ומפריש מהן תרומה ומעשרות. אבל אם עשה הגרן בעיר - פטורין⁵⁸; שהרי קול יש להן, שהכל יודעין שהן לקט או שכחה או פאה.

(52) חלה פ"א משנה ג. (53) כל אלה הם הפקר לעניים, והפקר פטור ממעשרות. ולמדו כן ממה שנאמר במעשר (דברים יד, כט): "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" - יצא הפקר, שידך וידו שוין (ירושלמי שם). (54) הפרט והעוללות לא נזכרו במשנה שם, אבל הואיל והם ממתנות עניים, הרי יש לעני חלק בהם, והרי הם ממועטים מהפסוק הנ"ל "כי אין לו חלק ונחלה עמך", יצאו אלו שיש לעני חלק בהם. (55) העני. (56) אף-על-פי שבירושלמי (כלאים פ"ו הלכה ב) אמרו "העושה כרי מן הלקט וכו' חייב וכו' מפני מראית העין" - פסק רבינו כדעת הבבלי (ברכות מ: וסוטה מג:). שלא הזכירו כרי אלא גורן (כסף-משנה). [רוצה לומר, שאין לחייבו אלא כשמירח פני הכרי, שאז הוא גמר מלאכה לכל העולם, ואז יש כאן מראית העין. אבל אם העמיד כרי ולא מירחו, אף-על-פי שאין דעתו למרחו, שמן הדין זהו גמר מלאכה לחייב בתרומות ומעשרות (פ"א מהלכות מעשר הלכה יג) - מראית העין אין כאן, שאולי דעתו עוד למרחו]. (57) נתחייבו במעשר מדרבנן, שהרואה חושב שגדלו בשדהו (רש"י סוטה שם). (58) שם.

י. הלקט והשכחה⁵⁹ והפאה של עובד פוכבים ומזלות - תיבין בתרומה ומעשרות⁶⁰, אלא אם פן הפקירו⁶¹. וכן התבואה והזיתים⁶² שלא הביאו שליש - פטורין מן התרומה ומן המעשרות. ומזין יודע⁶³? כל שזורעה ומצמחת⁶⁴ - בידוע שהביאה שליש. עבר והפריש מתבואה וזיתים שלא הביאו שליש - אינה תרומה⁶⁵.

(59) פאה פ"ד משנה ט. (60) שאין הגוי חייב בלקט שכחה ופאה, ואם השאירים לעניים הרי זה כהפקר לעניים ולא לעשירים, שאינם הפקר (שם פ"ו משנה א). והרי הם פירות של גוי שחייבים בתרומות ומעשרות אם לא נתמרחו אצלו, שהרי אין קנין לגוי להפקיע הארץ מקדושתה (למעלה פ"א הלכות י"א). (61) לעניים ולעשירים, ואז הוא הפקר ופטור מתרומות ומעשרות (בהלכה הסמוכה). (62) מעשרות פ"א משנה ב: "התבואה והזיתים משיכניסו שליש". והביאה רבינו גם בפ"ב מהלכות מעשר הלכה ה. וכתבה כאן בכדי להשלים את רשימת הפטורים מתרומות ומעשרות שהתחיל בה בהלכה ט. (63) ירושלמי שם הלכה ב. (64) [לא כתב "שזורע ומצמיחים", מפני שדין צמיחה לא נאמר אלא בתבואה ולא בזיתים, שבהם הדבר תלוי ב"פרי" ולא בצמיחה, ראה בהלכות מעשר שם הלכה ג והלכה ה]. (65) קידושין סב:

יא. וכן ההפקר - פטור⁶⁶ מן התרומה ומן המעשרות, ואפלו הפקירו העובד פוכבים ומזלות לז⁶⁷. אבל הזורע שדה הפקר - תיב⁶⁸ בתרומה ומעשרות.

(66) תרומות פ"א משנה ה, ומעשרות שם משנה א. (67) כמבואר בהלכה הקודמת מהמשנה בפאה (פ"ד משנה ט). [והשמיענו בזה, שאף-על-פי שהפקר הוא כמו נדר (נדרים פ"ב הלכה יד), וגוי אינו בדיני נדרים, ואינו מצווה על "בל יחל" (ירושלמי נזיר פ"ט הלכה א), ובכל זאת הפקירו הפקר. ועיין כסף-משנה וראה להלן. והנה בדפוס רומי איתא: "הפקירו הכל" (ועיין כסף-משנה). ואולי צ"ל "הפקיר הכרי", היינו שהפקיר לאחר שעשה כרי בלי מירוח, שאינו גמר מלאכה, (פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג) אבל לאחר מירוח אין ההפקר פטור מן המעשרות, כמפורש בפאה פ"א משנה ו, ולהלן בהלכות מעשר שם הלכות כ"א]. (68) ירושלמי מעשרות שם הלכה א. והמדובר כשלא נתכוין לזכות בשדה על ידי הזריעה, שהיא אחת מקניני החזקה (פ"א מהלכות מכירה הלכה טז, ועיין בפ"ב מהלכות זכיה ומתנה הלכה א), ואף-על-פי-כן חייב במעשר, כיון שהתבואה אינה הפקר (רדב"ז).

יב. הפקיר קמה⁶⁹ וזכה בה, ועבר והפריש ממנה תרומה⁷⁰ - הרי זו תרומה. אבל אם הפקיר שבלים וזכה בהן, ועבר והפריש מהן תרומה - אינה תרומה⁷¹. וכן פל המפריש מדבר שאינו תיב בתרומה - אינה תרומה. וכן במעשרות. דברים שאין דרך רב בני אדם לזרען בגנות ובשדות, אלא תזקמן מן ההפקר - פטורים מן התרומה ומן המעשרות. כגון השום בעל בכי⁷², ובצל של רפפה⁷³, וגרים הקלקלי⁷⁴, ועדשים המצריזות⁷⁵, וכיוצא בהן⁷⁶.

(69) ירושלמי שם. (70) שהרי מין הדין היא פטורה, כמפורש בפ"ה מהלכות מתנות עניים הלכה כז, שהמפקיר כרמו וזכה בו פטור מן המעשרות. (71) בירושלמי שם (הובא בראב"ד): "מה בין קמה לשבלים? קמה עד שלא הפקירה עבר והפריש ממנה תרומה אינה תרומה

פ"ג הלכה ד. (82) ממה שישאר בדבר המעורב. (83) "לפי מה שיש באותו הדבר המעורב מזיתי מסיק בלבד" (פירוש המשנה שם). היינו שמפריש מעשר ראשון ושני ועני על הכל, ומפריש ממעשר ראשון תרומת מעשר על הכל, אבל אינו חייב לתת ללוי ולעני, ולא לפדות מעשר שני אלא לפי חשבון. אבל תרומה ותרומת מעשר, שהן במיתה, נותן הכל, גם החולין המעורבים בהם - לכהן.

יד. התרומה - לפנה, בין טהורה בין טמאה⁸⁴. אפלו נטמא הדגן או התירוש פלו קדם שפירש⁸⁵ - הרי זה חייב להפריש ממנו תרומה בטמאה ולתנה לפנה; שנאמר: ואני נתתי לך את משמרת תרומתי - אחת טהורה ואחת טמאה. הטהורה - נאכלת לפנהנים, והטמאה - יהנו בשורפתה. אם היה שמן - מדליקין אותו⁸⁶, ואם היה דגן וכיוצא בו - מסיקין בו את התנור⁸⁷.

(84) שבת כה. (85) כלומר: נטמא לאחר שנתלש, לפני ההפרשה, שהיתה לו שעת הכושר להפרישה בטהרה - אין תרומתו תרומה (רדב"ז להלן פ"ה הלכה ח, מהסוגיא דפסחים לג.). (86) תרומות פ"א משנה י. (87) אבל אסור לתת אותו לבהמה, לפי שמצות התרומה הטמאה בשריפה (תוספות ביצה כג: ד"ה ועל).

טו. וכן תרומת מעשר, אם נטמאת או נטמא המעשר - מפרישין אותה⁸⁸ בטמאה, ונתנת לפנה להנות בשורפתה.

(88) את תרומת המעשר.

טז. כל המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר - מברך⁸⁹ קדם שפירש, בדרף שמברכין על כל המצות⁹⁰, כמו שפארנו בברכות⁹¹.

(89) ראה להלן פ"א מהלכות מעשר הלכה טז, והמקור מהתוספתא ברכות פ"ו. (90) עובר לעשייתו. (91) פ"א הלכה ג והלכה יב.

יז. אין מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ, אפלו טמאה⁹². ואין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ⁹³. ואם הביא - לא תאכל⁹⁴, מפני שהיא טמאה בארץ הפותחים⁹⁵; ולא תשורף, שלא יאמרו: ראינו תרומה שלא נטמאת נשורפת; ולא תחזור לחוצה לארץ, שמא יאמרו: מוציאין תרומה לחוצה לארץ. אלא מניחין אותה עד שתטמא⁹⁶ טמאה ידועה לכל, או עד שכיבד ערב הפסח⁹⁷, אם היתה חמץ, ותשרף.

(92) שעומדת לשריפה, מפני שעשו מעלה ששריפתה תהיה בארץ, כמו שמצאנו בקדשים פסולים ששורפים אותם במקומם (שביעית פ"ו משנה ה, ור"ש ורע"ב שם). (93) שם משנה ו. שלא ירדפו הכהנים אחריה ויצאו לחוצה לארץ (ירושלמי שם). (94) ירושלמי חלה פ"ד תחלת

(וכשהפקירה לא הפקיע כלום - ראב"ד), שבלים עד שלא הפקירו עבר והפריש מהן תרומה, הרי זו תרומה" (וכשהפקירם - הפקיע אותם מן התרומה ונפטרו - ראב"ד). [וטעם הדבר נראה על-פי מה שכתב הראב"ד בסוף דבריו, שאם עשה מהם גורן חייבים אפילו בעיר, והיינו משום שהכל יודעים שהקמה שלו ואין הכל יודעים שהפקיר, ולפיכך חששו למראית העין גם בעיר (וראה למעלה הלכה ט בלקט שכחה ופאה). ומכיון שאחר המירוח תתחייב בתרומות ומעשרות - גם לפני מירוח, אף-על-פי שפטור, אם עבר והפריש הרי זו תרומה ככל מפריש תרומה בשבלים (להלן פ"ג הלכה יג). וכל זה בהפקיר קמה, אבל הפקיר שבלים, שההפקר היה בשעה שיש חלות של הפרשת תרומה, הפקר זה הוא הפקעת חיוב, ואף-על-פי שאחר המירוח יתחייב כנ"ל, כל זמן שלא מירח, אין תרומתו תרומה. וראה למעלה פ"א הלכה כד, בדין תורם מפירות גוי לפני שמירחם הישראל]. (72) מעשרות פרק ה משנה ח. ובפירוש המשנה שם: "שומין חריפים מאד ואינם ראויים לאכילה, והאוכלן עיניו יורדות דמעות, ולפיכך נקרא בעל בכי" (וראה להלן). (73) שם. ו"הוא בצל שאין לו אלא גלד אחד חריף מאד כשיקרב אל עין האדם מדמע דמעות רבות, תרגום חשרת מים (שמואל"ב כב, יב) רכפת מיא, ואולי הם מיוחסים למקום מן המקומות" (פיה"מ שם). [ראה בפירוש רבינו אליהו מלונדריש שם, שכתב שבעל בכי, שם מקום, על דרך "בוכים" בשופטים ב, א]. (74) במשנה שם: "וגריסין הקלקין". ופירש רבינו שם: "ומן הפולים, מין אחד שהגרגרים שלו גדולים מרובעין מיוחסים למקום, והוא הידוע כגרים הקלקין". (75) "הם הערשים שהקצה האחד שלהם חד, ואלו המינים הם מדבריות, אינם נזרעים בגנות, וחזקתם מן ההפקר, ולפיכך פטורין מן המעשרות" (שם). (76) עוד מינים המנויים שם במשנה ובתוספתא [וראה להלן פ"ג מהלכות מעשר הלכה א, ובפ"ח מהלכות שמיטה ויובל הלכה יב].

יג. נתערב דבר שחייב בתרומה בדרך שאינו חייב, כגון זיתי נקוף⁷⁷ שנמצאו בו זיתי מסיק⁷⁸ וענבי עוללות בענבי בציר: אם יש לו פרות אחרות⁷⁹ - מוציא על החיב לפי חשבון⁸⁰; ואם אין לו אלא אלו - מפריש תרומה ותרומת מעשר על הכל⁸¹, וכאלו הפל חיב בתרומה, ומפריש⁸² מעשר ראשון ושני לפי חשבון דבר החיב⁸³.

(77) חלה פ"ג משנה ט. ובפיה"מ שם: "זיתי נקוף הם הזיתים שמלקטים העניים (והם זיתים של פאה - מלאכת שלמה שם. וכן נראה בערוך, ערך נקף ב). וזיתי נקוף העוללות אינם חייבים במעשרות". (78) "הם הזיתים שמלקטים בעלי בתים וכו', כי לקיטת הזיתים יקרא בלשון חכמים מסיקה" (שם). (79) מלבד אותן המעורבות. (80) לפי מה שיש באותו הדבר המעורב מזיתי מסיק בלבד. (81) המדובר כשמפריש התרומות והמעשרות לאחר שעשה מהם יין ושמן, שאז הכל כלול, ובכל טיפה וטיפה חיוב ופטור כפי מדת התערובת, ראה ראש השנה יג: (ר"ש, מלאכת שלמה, תפארת ישראל ומשנה ראשונה). וראה להלן

הלכה ה. (95) שגזרו עליה טומאה. (96) אבל לטמא אותה בידים אסור, שלא יאמרו: ראינו תרומה נטמאת. ורק בחוץ לארץ מותר לטמאה אף בידים, כמפורש להלן פי"ב הלכה א. (97) ירושלמי שם.

רגילים שחייבים במעשרות מן התורה, כמפורש בפ"א מהל' מעשר שני ה"ג, ואף-על-פי-כן אין הכהנים מקפידים על תרומה זו, אבל חרובי צלמונה שאינם חייבים במעשר אלא מדרבנן, אין צורך להשמיענו, שהרי הם בכלל עציץ שאינו נקוב (משנה-למלך). (11) מין קטניות (מלאכת שלמה) תרומות פי"א מ"ד, עיי"ש. (12) כל זה בתוספתא, שם. (13) חכמים גזרו שכל הגידולים הם תרומה (להלן פי"א הכ"א) ואף-על-פי-כן חייבים בתרומה ובמעשרות (שם הכ"ז), ומכיון שכל הגידולים לכהן, ונמכרים לו בזול (ראה 'תוספות אנשי שם' תרומות פ"ט מ"ד), לא חייבו חכמים להפריש תרומה גדולה יותר מששים ('תוספתא כפשוטה'). וראה בהערה הסמוכה. (14) תרומה שנתערבה בטבל. ומכיון שלא אמרו 'מדומע' אלא 'עירובי תרומה', נראה שהמדובר אפילו אם נתערבה סאה תרומה במאה סאה של טבל, שאין כאן איסור מדומע, אלא מוציא סאה ונותן לכהנים והשאר טבל גמור ומפרישו כדין ומותר ('תוספתא כפשוטה' ו'מעדני ארץ' על-פי דברי הראב"ד). אלא כיון שחייבוהו חכמים להוציא סאה לכהן, משום גזל השבט (להלן פי"ג ה"א), לא החמירו עליו בהפרשת תרומה גדולה יותר מששים, וראה בהערה הקודמת. (15) ראה למעלה בתרומה בזמן הזה. (16) אבל בנטמאה במזיד - לא הקילו. וראה חלה פ"ב מ"ז. (17) כגון המקדיש טבלו לאחר מירוח, שלא פקע ממנו חיוב תרומות ומעשרות, והגזבר חייב להפריש, כמו שנראה ב'ירושלמי' תרומות פ"א ה"א ('תוספתא כפשוטה'), ולפי שההקדש הוא המפריש, הקילו חכמים להפריש אחד מששים. (18) מין שקמים (= תאנים רעים) - רש"י בפסחים נה, ב. (19) שאינו חייב בתרומה אלא מדרבנן, ראה להלן פ"ה ה"ט-ר"ט. (20) ויש להם רשות לכך (גיטין נב.), ואף-על-פי-כן אינם רשאים לתרום אלא אחד מששים, כמו גזבר של הקדש, שהרי נכסי יתומים הם כהקדש (שם) - 'תוספתא כפשוטה'.

ד. אין תורמין²¹ תרומה זו²² לא במדה ולא במשקל²⁰ ולא במנין, לפי שלא נאמר בה שיעור²³, אלא אוֹמֵד²⁴ ומפריש בדעתו כמו אחד מששים²⁵; אֲבָל תורם הוא את המדוד²⁶ ואת השקול ואת המנוי. ולא יתרם בטל ובקפה שמדתן ידועה²⁷; אֲבָל תורם הוא בהן חצין או שלישן. ולא יתרם בסאה חציה, שחציה²⁸ מדה.

(21) תרומות פ"א מ"ז. [וראה להלן, אם אסור לתרום במדה]. (22) תרומה גדולה. אבל תרומת מעשר אין מפרישים אותה אלא במדה (להלן ה"י-א). (23) [מהלשון הו' נראה, שאין איסור, וראה להלן]. (24) ב'ירושלמי' שם: אליעזר בן גימל אומר: מנין שאין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במנין? תלמוד לומר: ונחשב לכם תרומתכם, במחשבה אתה תורם ואין אתה תורם במדה ובמשקל ובמנין. "ואע"פ שזה הכתוב מדבר בתרומת מעשר [והיא נטלת דוקא במדה, כדלהלן], נאמר בו העיקר הידוע אצלנו - אם אינו ענין לתרומת מעשר, תנהו ענין לתרומה גדולה. ומה שלא נסמך על זה הפסוק בתרומת מעשר, לפי ששיעורה ידוע, והקפידה התורה על שיעורה

יום שלישי ל' תשרי ה'תשע"ט

פרק שלישי

(1) יבאר שיעור תרומה גדולה מן התורה ומדרבנן. התרומה שאין הכהנים מקפידין עליה. המתכוון לתרום אחד מעשרה ועלה בידו אחד מששים. המפריש מקצת התרומה או מקצת מכרי זה ומקצת מכרי אחר. תרומת מעשר ומי מפריש אותה, ואם מפרישין אותה מאומד. ישראל שהפריש מעשר ראשון כשהוא בשבלים, או בן לוי שלקח מעשר בשבלים. אם תורמים שלא מן המוקף. ודין אם תורם ממין אחד על הכל. הרוצה להפריש תרומה גדולה ותורמת מעשר כאחד.

1 א. תרומה גדולה - אין לה שיעור² מן התורה;
2 שְׁנֵאמַר: רִאשִׁית דִּגְנָךְ - כָּל שֶׁהוּא³. אֲפִלוּ חֶטֶה
3 אֶחָת פּוֹטֶרֶת הַכָּרִי. וּלְכַתְּחִלָּה⁴ לֹא יִפְרִישׁ אֶלָּא
4 בְּשִׁעוֹר שֶׁנִּתְּנוּ חֲכָמִים. וּבְזִמְנָן הִזָּה, שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת
5 לְשִׁרְפָּה⁵ מִפְּנֵי הַטְּמָאָה - יֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁ כָּל שֶׁהוּא
6 לְכַתְּחִלָּה⁶.

(2) חולין קלז, ב. (3) 'ירושלמי' תרומות פ"ד סוף ה"ב. (4) מדרבנן. חולין, שם. (5) כלומר, עלולה לבוא לידי שריפה, שיש לפעמים שעוד לא הוכשרה, ולכשתוכשר תטמא ('אור שמח', וראה להלן). (6) שאם יפריש כשיעור, יבוא אחר-כך לטמא תרומה ולשרפה, לכן מפרישים רק כלשהו. אבל חלה שנילושה הרי הוכשרה ונטמאה כבר. ולכן מפרישים גם בזמן הזה אחד ממ"ח, כמפורש בפ"ה מהל' ביכורים ה"ט ('אור שמח'), ובזמן שהיתה תרומה טהורה בישראל, החמירו גם בטמאה להפריש אחד מששים, כדלהלן ה"ג.

7 ב. וכמה הוא שיעורה שנתנו חכמים? עין יפה -
8 אחד מארבעים⁷, והבינונית - אחד מחמשים, רעה
9 - אחד מששים. ולא יפחות⁸ מאחד מששים.

(7) תרומות פ"ד מ"ג. (8) חולין, שם.

10 ג. כל תרומה שאין הפהנים מקפידין עליה⁹, כגון
11 תרומות החרובין¹⁰ והקליסין¹¹ - נטלת לכתחילה
12 אחד מששים. ואלו נטלין¹² אחד מששים: תרומת
13 גדולי תרומה¹³ ועירובי תרומה¹⁴, ותרומה טמאה¹⁵
14 שהיתה הטמאה באנס או בשגגה¹⁶, ותרומת
15 הקדש¹⁷, ותרומת חוצה לארץ, ותרומת הקצח
16 והקליסין והחרובין והגזיות¹⁸ והתורמוסין
17 ושיעורים אדומיות וכיוצא בהן, ופרות עציץ שאינו
18 נקוב¹⁹. וכן האפטרופסין, כשתורמין פרות
19 יתומים²⁰ - תורמין אחד מששים.

(9) תוספתא תרומות פ"ה. (10) מדובר כאן בחרובים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והתוספת הזאת יש לו להפרישה⁴⁰ במדה או
במשקל או במנין, אבל לא יפרישנה אלא מן
המקף⁴¹ בראשונה⁴².

(35) כתובות צט, ב. (36) תרומות פ"ד מ"ג. (37) בכוונה לתרום כשיעור שאמרו חכמים, כדלהלן בדברי רבינו. (38) משנה, שם. (39) במשנה, שם: "כמות שהוא למוד". ופירש הר"ש: כפי השיעור שהוא רגיל בו: אחד מארבעים, מחמשים או משישים, ועיי"ש בפירוש רבינו. והתוספת הזאת אינה חייבת במעשרות, כהתוספת של המפריש ועלתה בידו אחד משישים (ראה למעלה), שהרי תרם על דעת לתרום כשיעור, ועלה בידו פחות מכשיעור (משנה ראשונה שם). (40) כלומר, צריך להפרישה. שאף-על-פי שבראשונה אינו צריך להפריש במדה, לפי שלא נאמר בה שיעור (למעלה ה"ד) - כיון שכבר הפריש בכוונה לתרום כשיעור, נתחייב לתרום כמחשבתו, ולפיכך צריך לתרום התוספת הזו במדה, שלא יפחות. אולם בפירוש המשנה שם, כתב רבינו לפי דעתו שם (שבראשונה אסור להוציא תרומה גדולה במדה), שמותר לו להוציא תוספת זו במדה, ולא כמו שכתבנו, וראה למעלה. (41) דלא כרבי יהודה, שם. [כלומר, אף-על-פי שבענין מדה אין דין הפרשת תוספת זו כדין הפרשת התרומה בראשונה, וראה ב'כסף משנה' בפ"א מהל' מעשר ה"ו, שכל עיקר הצורך לתרום במוקף אינו אלא מאחר שתורמים באומד - בכל זאת תורם מן המוקף כבראשונה. (42) שאין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף (להלן הי"ז).

ז. המפריש מקצת תרומה⁴³ - אותו המקצת אינו תרומה, והרי הוא כחלק הפרי⁴⁴. ואף על פי כן צריך להפריש תרומת אותו מקצת ממנו, ולא יפריש עליו מפרות אחרות⁴⁵.

(43) שם מ"א, שהיה בדעתו להפריש עוד. ואין זה דומה למה שכתב (בהלכה הקודמת) בתרם ועלתה בידו אחד משישים ואחד, ששם לא ידע שעלה בידו פחות, ולא היה אז בדעתו להוסיף, ולכן תרומתו תרומה. (44) והרי הוא טבל (פירוש המשנה, שם). (45) במשנה, שם: "אבל לא למקום אחר", אבל רבינו גרס: "אבל לא ממקום אחר", ופירש: "כיון שזה שהוציא, הוציאו לדעת שהוא קצת תרומה". ועי' בפ"א מהל' מעשר הט"ו.

ח. המפריש מקצת תרומה מפרי זה ומקצת תרומה מפרי אחר ממנו - הרי זה לא יתרם מזה על זה⁴⁶. האומר⁴⁷: תרומת הפרי זה לתוכו, אם אמר: בצפוני או בדרומי - קרא שם, וחיוב להפריש ממנו תרומתו; ואם לא צין במקום - לא אמר כלום⁴⁸.

(46) היינו מ"מקצת תרומת כרי זה" על "מקצת תרומת כרי אחר", 'ירושלמי' תרומות פ"ד ה"א. והטעם כמבואר בהלכה הקודמת, שלא יפריש עליו מפירות אחרות, אלא ממנו. (47) שם פ"ג מ"ה. (48) שבתרומה נאמר (דברים יח, ד): "ראשית דגנך", וצריך שיהיו שיריה ניכרים (עירובין לז:).

ואמרה מעשר מן המעשר" (פירוש המשניות שם). (25) בציטטה שהביא הראב"ד, כתוב "אחד מחמשים". וכן הגיה הר"י קורקוס (הובא בכסף-משנה), שזוהי עין בינונית, וכל אדם צריך לנהוג כבינוני לא בעין רעה. [ויתכן כי דעת רבינו כדעת רש"י בביצה יג, ב - שאין אסור לתרום במדה, אלא שאין צורך למדוד, ואם רוצה לתרום באומד יצא ידי חובתו, שהרי אפילו אם לא יכין כשיעור, ויתן פחות חיטה אחת - פוטרת את כל הכרי (וכן כתב גם בגיטין לא, א. וכן הביא הרמב"ם שם, בשם רבים שאומרים כן). וראה להלן. וממה שכתב "אין תורמין וכו'", אין ראייה שאסור לתרום במדה, שהרי זוהי לשון המשנה, ויש לפרשה: אין צורך לתרום במדה, וכו"ל. ולפי זה יש לקיים הגירסא שלפנינו "אחד משישים", והשמיענו בזה, שלא רק התורמים בעין יפה ובעין בינונית אינם צריכים לחשוש שמא יפחתו כנ"ל, אלא אפילו התורם בעין רעה אחד משישים, שאם יעלה בידו פחות משישים, צריך לתרום פעם שניה כדי להשלים השיעור (כדלהלן ה"ו) - כשהוא תורם אינו צריך לחשוש כך, כיון שמן התורה אין לה שיעור, וחיטה אחת פוטרת את כל הכרי (וכן כתב רש"י בביצה, שם). אלא שאם אירע שעלה בידו פחות משישים, כיון שתרם במחשבה להפריש כשיעור, נתחייב לתרום כמחשבתו וצריך להשלים במדה, ראה להלן ה"ו. אולם ב'פירוש המשניות' שם כתב רבינו, שאסור להוציא תרומה גדולה במדה. וכן נקט ה'מאירי' בגיטין שם כדעת רבינו. (26) שמודרים אותו הדבר שהוא חייב בתרומה [ולא התרומה עצמה] ומוציאין ממנו באומד (פירוש המשנה, שם). (27) משנה, שם. (28) בדפוס רומי "שחציה", וכן נכון.

ה. המרבה בתרומה²⁹, הואיל ושייר מקצת חלין³⁰ - הרי זו תרומה. אבל אם אמר: כל הפרות האלו תרומה - לא אמר כלום³¹. המתפון לתרם אחד מעשרה³², ועלתה בידו אחד משישים - תרומתו תרומה³³. נתפון לתרם אחד משישים, ועלתה בידו אחד מחמשים - אינה תרומה³⁴.

(29) תרומות פ"ד מ"ה, כרבי טרפון ורבי עקיבא. (30) "למאמר השם יתעלה (במדבר טו, כא) מראשית ולא כל ראשית" (פירוש המשנה שם, והוא ב'ירושלמי' שם ה"ד). (31) חלה פ"א מ"ט: "האומר כל גרני תרומה . . . לא אמר כלום עד ששייר מקצת". (32) תוספתא תרומות פ"ה. (33) שהרי נתקיימה מחשבתו, שעלה בידו שיעור שהוא פחות ממה שחשב, ובכלל מאתים מנה (כסף-משנה). (34) שלא נתקיימה מחשבתו, שהרי עלה בידו יותר ממה שחשב (שם).

ו. המפריש³⁵ תרומה ועלתה בידו אפלו אחד מעשרים - תרומתו תרומה. תרם ועלתה בידו אחד משישים³⁶, וחזר והוסיף לשם תרומה - אותה התוספת חייבת במעשרות, ומפריש ממנה הכהן המעשרות ואחר כך יאכלנה. תרם³⁷ ועלתה בידו אחד משישים³⁸ ואחד - הרי זו תרומה, וחזר ויתרם פעם שנייה פדי להשלים השעור שפדעתי³⁹.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ל' תשרי - ספר זרעים - הלכות תרומות רא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לבעל הבית לתרום תרומת מעשר, ואף-על-פי שלדעת אבא אלעזר בן גמלא, הוקשו גם בענין הפרשה באומד, ואין הלכה כמותו (ראה למעלה ה"י) - לענין רשות לישראל הלכה כמותו, לפי שרב אשי, שהוא בתרא, סובר כמותו, בגמרא שם (רדב"ז).

ואם לא ציין המקום, לא ניכר איפה התרומה ואיפה השריים (= החולין).

ט. אָמַר: ⁴⁹תְּרוּמַת הַכֹּרֶי זֶה⁵⁰, וְהַכֹּרֶי הַזֶּה כָּזֶה⁵¹ -
מָקוֹם שְׁנִסְתִּימָה תְּרוּמָתוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן, שָׁם נִסְתִּימָה
תְּרוּמָתוֹ שֶׁל שְׁנִי.

יג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהַפְּרִישׁ מֵעֶשֶׂר⁵⁶ רֹאשׁוֹן כָּשֶׁהוּא
שְׂבָלִים, קֹדֶם שִׁידוּשׁ וַיִּפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוּלָּה, וְנִתְּנוּ
לְלוֹי - אֵין הַלוֹי חֵיב לְהַפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוּלָּה
אַחֵר שִׁידוּשָׁנוּ, אֲלֵא תְּרוּמַת מֵעֶשֶׂר בְּלִבְד⁵⁷. אָבָל אִם
דָּשׁ יִשְׂרָאֵל⁵⁸ וְהַפְּרִישׁ הַמֵּעֶשֶׂר מִן הַדֶּגֶן קֹדֶם
שִׁידוּשׁ תְּרוּמָה גְּדוּלָּה [וְנִתְּנוּ לְלוֹי - חֵיב הַלוֹי
לְהַפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוּלָּה] וְתְּרוּמַת מֵעֶשֶׂר;
מֵאֲחֵר שֶׁנַּעֲשָׂה דֶּגֶן נִתְּחִיב בְּתְרוּמָה, שְׁנֵאמַר: רֹאשִׁית
דִּגְנְךָ⁵⁹.

(49) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"ג. (50) וסימן את המקום בצפוניו של הכרי או בדרומו (כסף-משנה). (51) כן הוא בדפוסים חדשים, והיא נוסחת ה'כסף משנה' והרדב"ז. והיינו שהתפס את תרומת הכרי השני בתוכו (של הכרי השני), בתרומת הכרי הראשון. ואף-על-פי שלא סיים מקום לתרומת הכרי השני, נסתיים מקומה כתרומת הכרי הראשון, כדין מתפס בנדר (ראה בפ"א מהל' נדרים). [ואף-על-פי שהאומר: הרי הפירות הללו עלי כתרומה - לא אמר כלום (שם ה"א) - זה אינו אלא במתפס פירות של חולין בתרומה שאינה באה בנדר ובנדבה, כמו שכתב רבינו שם, אבל כאן הוא מתפס סיום מקום של הפרשת תרומה זו בהפרשת תרומה זו]. אולם בדפוס רומי, הנוסחא בדברי רבינו "בזה", וכן הוא ב'ירושלמי' שם. ולפי זה, פירש 'מראה הפנים' שם, שקובע בכרי הראשון תרומתו ותרומת הכרי השני, ובאותו מקום (בצפון או בדרום) שנסתיימה תרומת הכרי הזה, בו במקום, באותו כרי, על ידו, נסתיימה גם תרומת הכרי השני.

י. תְּרוּמַת מֵעֶשֶׂר - אֵין מִפְּרִישִׁין אוֹתָהּ בְּאֶמֶד, אֲלֵא
מִדְּקֵדֶק בְּשַׁעֲרֶהָ⁵², וְאֶפְלוּ בְּזֶמֶן הַזֶּה, שֶׁהָיָה שַׁעֲרָהּ
מִפְּרָשׁ בְּתוֹרָה.

יד. בֶּן לְוִי שֶׁלָּקַח מֵעֶשֶׂר שְׂבָלִים⁶⁰ - לֹא יִתֵּן תְּרוּמָתוֹ
לִפְהֵן שְׂבָלִים, אֲלֵא קוֹנְסִין⁶¹ אוֹתוֹ לְדוּשׁ וְלָזְרוֹת
וְלִתֵּן לוֹ מֵעֶשֶׂר מִן הַמֵּעֶשֶׂר מִן הַדֶּגֶן, וְאִינוּ חֵיב לִתֵּן
לוֹ מֵעֶשֶׂר מִן הַתֶּבֶן אוֹ הַעֲצָה⁶². וְאִם הַפְּרִישׁ תְּרוּמַת
מֵעֶשֶׂר שְׂבָלִים כְּמוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ - הֵרִי זֶה כּוֹתֵשׁ וְנוֹתֵן
לִפְהֵן אֶת הַזֶּרַע וְאֶת הַתֶּבֶן⁶³. וּמִפְּנֵי כֵּה קִנְסוּהוּ
לְכֹתֵשׁ?⁶⁴ מִפְּנֵי שֶׁלָּקַח הַמֵּעֶשֶׂר שְׂבָלִים וְהִפְקִיעַ
מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוּלָּה⁶⁵.

(52) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ד (הובא למעלה בה"ד, ע"י"ש), לפי המשנה שם פ"ד מ"ו. ודלא כאבא אלעזר בן גמלא, גיטין לא, א.

יא. דָּבָר שֶׁדִּרְכּוֹ לְמֹדֵד - מוֹדֵד, וְדָבָר הַנִּשְׁקָל -
שׁוֹקֵל, וְדָבָר שֶׁאִפְשָׁר לְמַנּוֹתוֹ - מוֹנֶה. הִיָּה אִפְשָׁר
לְמַנּוֹתוֹ וּלְשַׁקְלוֹ וּלְמֹדְדוֹ - הַמוֹנֶה מִשְׁבַּח, וְהַמוֹדֵד
מִשְׁבַּח מִמֶּנּוּ, וְהַשׁוֹקֵל מִשְׁבַּח מִשְׁנִיָּהוּ⁵³.

(53) בתרומות, שם: "משובח משלשתן". ואמרו ב'ירושלמי' שם ה"ה "משובח בשלשתן", והיינו "משובח משניהם" שכתב רבינו.

יב. מַצּוֹת תְּרוּמַת מֵעֶשֶׂר - שִׁידוּשׁ אוֹתָהּ⁵⁴ בֶּן לְוִי
מִמֵּעֶשֶׂר; שְׁנֵאמַר: וְכִי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת
הַמֵּעֶשֶׂר. וַיֵּשׁ לְיִשְׂרָאֵל לְהַפְּרִישׁ⁵⁵ אוֹתָהּ וְלִתְּנָהּ
לִפְהֵן, וַיִּתֵּן הַמֵּעֶשֶׂר לְלוֹי אַחֵר שִׁידוּשׁ מִמֶּנּוּ
תְּרוּמָתוֹ, שֶׁהִיא מֵעֶשֶׂר מִן הַמֵּעֶשֶׂר.

(54) את התרומות - מעשר. (55) היינו שיש לישראל רשות להפריש, אבל המצוה מוטלת על הלוי. וכדעת אבא אלעזר בן גמלא במס' גיטין שם, שלמד כן ממה שנאמר בתרומת מעשר (במדבר יח, כז): "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן" - הוקשה תרומת מעשר לתרומה גדולה, "כשם שיש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומה גדולה, כך יש לו רשות

(60) ברייתא ביצה יג, א. ומשנה תרומות פ"י מ"ו. (61) את הלוי שלקח מעשר בשבילם קודם הדישה והפסיד לכהן תרומה גדולה שיש באותו מעשר ('פירוש המשניות' שם, וכן כתב בסמוך. ועי' רש"י בביצה שם). (62) משנה, תרומות, שם: "ומפריש את הזרע ואינו צריך להפריש את העץ", שאינו אוכל ואינו חייב בתרומות ומעשרות. ומכיון שאינו מפריש מהם, אינו חייב ליתנם לכהן, אלא הרי הם שלו, וראה להלן. (63) משנה, שם: "אם הפריש, לא יאמר אכתוש ואטול את העץ ואתן את הזרע אלא נותן העץ עם הזרע", "שכיון שקרא עליו שם תרומה, צריך ליתנו לכהן" (רע"ב שם). (64) זה מוסב על מה שלמעלה ש"קונסין אותו לדוש ולזרות". (65) כן כתב בפירוש המשנה שם, ראה למעלה.

טו. בֶּן יִשְׂרָאֵל שֶׁאֶמֶר לְלוֹי⁶⁶: כֶּף אָמַר לִי אָבָא:
מֵעֶשֶׂר לָךְ בְּיָדִי - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְתְּרוּמַת מֵעֶשֶׂר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויליכנה לכהן, אחד משמונה לשמינית". ונראה מן התחלת המשנה, שמדובר בתבואת מעשר של יין ושמן, כנ"ל, ואף-על-פי-כן אם היא של דמאי, היא צריכה שיעור, כנ"ל.

יז. אין תורמין תרומה גדולה⁷⁷ אלא מן המקנה⁷⁸.
 כיצד? היו לו חמשים סאה בבית זה וחמשים סאה בבית אחר - לא יפריש מאחד מהן שתי סאים על המאה, שנמצא מפריש מקום זה על מקום אחר.
 ואם הפריש שלא מן המקנה - תרומתו תרומה⁷⁹.
 והוא שיהיה המפרש שמור; אבל אם היה טעון כדי יין⁸⁰ או שמן וראה שמשפדין ואמר: הרי הן תרומה על פרות שבביתי - לא אמר כלום⁸¹.

(77) ראה להלן ה"כ, בדין תרומת מעשר. (78) חלה פ"א מ"ט. "ופירש מוקף, קרוב וסמוך" (רע"ב שם). (79) כן נראה מהא דלהלן בכדים שנשתברו (כסף-משנה). וכן נראה בעירובין לב, א. וביבמות צג, א - היתירו לתרום בערב יום-טוב שלא מן המוקף (עי' ב'תוספות' שם: ד"ה אלא). הרי שבדיעבד תרומתו תרומה. (80) בבא-קמא קטו, ב. (81) שכיון שעומדים להשתבר, הרי הם כמו שאינם בעולם, ולא חילקו כאן בין אם יכול להציל על-ידי הדחק לבין אם אינו יכול להציל, כמו שחלקו להלן פ"ד מהל' מעשר שני הי"ב לגבי ראה אנס בא כנגדו, לפי ששם לא נעשתה עוד פעולת ההיזק בגוף המעות, ואילו כאן כבר נעשתה פעולת השבירה ('תוספתא כפשוטה' פ"א ממעשר שני).

יח. פרות המפזרין⁸² בתוך הבית, או שתי מגורות⁸³ שבבית אחד - תורם מאחד על הכל⁸⁴. שקי תבואה⁸⁵ ועגולי דבילה וקביות של גרורות, אם היו בהקפה אחת⁸⁶ - תורם מאחד על הכל. קביות של יין⁸⁷: עד שלא סתם את פיהן - תורם מאחד על הכל⁸⁸; משסתם - תורם מקל אחת ואחת⁸⁹.

(82) תוספתא תרומות פ"ג. (83) אוצרות. (84) שבבית אחד וברשות אחת, הרי הם כאילו סמוכים ומוקפים זה לזה. ואם כי בתוספתא שלפנינו שם כתוב: "שתי מגורות בעליה אחת, תורם מכל אחת ואחת", - כנראה שרבינו היתה לו גירסא אחרת בתוספתא (כסף-משנה ורד"ב). [ויתכן כי יש לחלק בין בית שאוכלים בו, ושתי המגורות עשויים להצטרף, לבין עליה שאינה משמשת אלא לאוצר, ושם לא יצטרפו לעולם. אבל צריך-עיון מהיכן שאב רבינו את מקור ההלכה שלן]. (85) תוספתא שם (כסף-משנה). (86) כלומר, סמוכים זה לזה. (87) מעשר שני פ"ג מ"ב. (88) שכולן נחשבות כמעורבות (פירוש המשנה, שם). (89) שכל חבית סתומה, נחשבת רשות בפני עצמה.

יט. היה מלקט⁹⁰ גפי ירק⁹¹ ומניח בגנה - תורם מאחד על הכל⁹². הביא מין אחד⁹³ פיגיהן - תורם מקל אחד ואחד. הביא מינין הרבה⁹⁴ בקפה, קרוב מלמעלה וקרוב מלמטה ומין אחר באמצע - לא יתורם מן העליון על התחתון⁹⁵. ואם הקיף חמשה צבירים⁹⁶ בגרן - תורם מאחד על הכל, בזמן שעקר

שבו⁶⁷; שהרי אביו הפריש תרומתו, ולפיכך צוהו שזה המעשר לפלוני הלוי⁶⁸. ואם אמר לו: כך אמר לי אבא: כור מעשר יש ליך בדי - חוששין לתרומת מעשר שבו⁶⁹.

גיטין ל, ב. לפי תירוצו של רב אשי. (67) כלומר, אין צריך הלוי להפריש ממנו תרומת מעשר. וכך היא גירסת רבינו בגמרא שם (כסף-משנה), שכן הוא בברייתא שם. ואילו לפי נוסחתנו בגמרא שם, צריך להפך הברייתא (רדב"ז). (68) המעשר כולו לפלוני ואינו צריך להפריש ממנו תרומת מעשר (כסף-משנה). (69) שכיון שהזכיר לו מדה, כור מעשר, מסתבר שעוד לא הפריש תרומת מעשר, וכונתו שפירש ממנו הלוי לפי חשבון (שם).

טז. תרומת מעשר⁷⁰ שהיה בה אחד משמונה בשמינית⁷¹ - מוליכה לפהן; פחות מכן - אינו מטפל להוליכה, אלא משליכה פאור ושוורפה⁷². ובין ובשמן⁷³, אפילו כל שהוא - מוליכה לפהן. ובלבד שתהא תרומת מעשר ודאית וטהורה⁷⁴; אבל אם היתה טמאה⁷⁵ או שהיתה של דמאי⁷⁶, אם אין בה פשעור - אינו מטפל בה, אלא שורפה.

(70) תוספתא תרומות פ"י ('הוצ' ליברמן עמ' 17-19). וראה להלן. (71) של הלוג ('פירוש המשניות' בתרומות פ"א מ"ח), והיינו קורטוב ('תפארת ישראל'). ומדובר בתרומת מעשר של שאר פירות, ולא ביין ושמן (ראה להלן), ולא בפירות עצמם אלא במשקין היוצאין מהן, ראה להלן. (72) כן הוא בתוספתא שם: "בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות, אם יש כשיעור הזה (= האמור למעלה שם, דהיינו אחד משמונה בשמינית) נותנה לכהן, ואם לאו - משליכה לאור ושוורפה". [ונראה שכיון שמדובר במים היוצאים מן הפירות (וכן כתב הראב"ד), שאינם אלא זיעה בעלמא (ראה להלן פ"א ה"ב), לא חששו להפסידם בשיעור מועט כזה]. (73) שתרומתם מן התורה. (74) בתוספתא שם (עמוד 14 160): "כמה יהא בתרומת מעשר של דמיי ויליכנה לכהן, אחד משמונה בשמינית. במי דברים אמורים [= שצריך שיעור] בשל דמיי [ראה להלן מן המשנה בתרומות], אבל בשל ודיי הרי זה אסור [כלומר: אפילו בכל שהו], במי דברים אמורים [= שאסור אפילו בכל שהו] בטהורה, אבל בטמאה (אפילו כל שהו - רבינו לא גרס מלים אלו, 'תוספתא כפשוטה') וכן אתה אומר בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות, אם יש כשיעור הזה נותנה לכהן וכו'", וראה למעלה. הרי מפורשים כאן כל דברי רבינו: הרישא של התוספתא מדברת ביין ושמן, וכן נראה מהא דלהלן ("בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות"). וכן נראה במשנה מס' תרומות (פ"א מ"ח, ראה להלן), ואם היא של ודאי וטהורה, אסור בכלשהו. ואם היא של דמאי, או אפילו של ודאי והיא טמאה, שיעורה אחד משמונה בשמינית, כתרומת מעשר שבשאר כל הפירות. (75) תוספתא שם בסופא, כנ"ל. (76) תוספתא שם ברישא, וכן הוא במשנה שם: "הרכינה (= הטה החבית) ומיצה - הרי זו תרומה, וכמה תהא בתרומת מעשר של דמאי

1 ואחר כך תרומה גדולה, ואחר כך מעשר ראשון, 25
2 ואחר כך מעשר שני או מעשר עני. והמקדים שני 26
3 לראשון¹¹², או מעשר לתרומה, או תרומה לבכורים, 27
4 אף על פי שעבר על לא תעשה - מה שעשה עשוי. 28
5 ומניין שהוא בלא תעשה¹¹³? שנאמר: מלאתך 29
6 ודמעך לא תאחר - לא תאחר דבר שראוי 30
7 להקדימו¹¹⁴. ואין לוקין על לאו זה¹¹⁵. 31

(111) בתרומות פ"ג מ"ז: "ומנין שיקדמו הבכורים לתרומה? זה קרוי תרומה וראשית, וזה קרוי תרומה וראשית? אלא יקדמו ביכורים שהם ביכורים לכל, ותרומה לראשון היא ראשית, ומעשר ראשון לשני שיש בו ראשית", וכתב רבינו שם: "קרא השי"ת התרומה ראשית, באמרו (דברים יח, ד): "ראשית דגנך תירושך ויצהרך", וקראה תרומה באמרו (במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי", וקרא הביכורים ראשית, באמרו (דברים כו, ב): "ולקחת מראשית כל פרי האדמה", וקראם תרומה, באמרו (שם יב, ו): "והבאתם שמה . . . ואת תרומת ידך", ואמר ב'ספרי': ותרומת ידך, אלו הביכורים - מעשר ראשון יש בו ראשית, ר"ל תרומת מעשר, שבו אמר השי"ת (במדבר יח, כו): "והרמותם ממנו תרומת ה'", וכבר ביארנו כי התרומה נקראת ראשית". (112) שם מ"ו. (113) שם. (114) "מלאתך אלו ביכורים, ודמעך זו תרומה, והוא בכלל לא תאחר" (ר"ש שם). (115) תמורה ד, ב. משום שהוא לא הניתק לעשה, שיכול לתקן ולהפריש מחדש על הסדר, וכל לאו הניתק לעשה - אין לוקים עליו.

32 כד. הרוצה להפריש¹¹⁶ תרומה גדולה ותרומת 33 מעשר פאחד - מפריש אחד משלשה ושלשים 34 ושלשים¹¹⁷ ואומר: אחד ממאה שיש פאן¹¹⁸ - הרי 35 הוא בצד זה שהפרישתי והרי הוא חלין¹¹⁹; 36 והנשארי¹²⁰ מזה שהפרישתי - הוא תרומה על הכל. 37 והמעשר שראוי להיות למאה חלין אלו¹²¹ - הרי 38 הוא בצד זה שהפרישתי; וזה הנשארי יתר על 39 התרומה¹²² ממה שהפרישתי - הרי הוא תרומת 40 מעשר על הכל¹²³.

(116) דמאי פ"ה מ"ב. (117) שהם שלשה חלקים ממאה, שהתרומה חלק מחמישים, שהם שני חלקים ממאה, ותרומת מעשר אחד ממאה. (118) בכלל. (119) כלומר, הרי הוא חולין עד שיפריש התרומה (ראב"ד). (120) שני החלקים. (121) מאה לאו דוקא, שהרי חסרו מהם שנים, ועי' רדב"ז. (122) היינו האחד ממאה. (123) ונמצא מפריש כסדרם: תרומה, ואחר-כך מעשר, ואחר-כך תרומת מעשר.

יום רביעי א' מרחשון ה'תשע"ט

פרק רביעי

(1) יבאר אם עושה אדם שליח לתרום, ומי הוא הראוי לתרום. והתורם שלא ברשות. האומר לשלוחו צא ותרום ואינו יודע אם תרום או לאו. פירות השותפין אם חייבים בתרומה, ואם צריך ליטול רשות זה מזה. ודין אריס שתרם

1 הגרין קנים⁹⁷; אין עקר הגרין קנים⁹⁸ - תורם מכל אחד 2 ואחד⁹⁹.

(90) תוספתא תרומות, שם. (91) אגודות ירק. (92) שכל הגינה אחד, כמו שאמרו ב'ירושלמי' תרומות (פ"ב הלכה א): "כל בית הגיתות אחד, כל בית הגרנות אחד". (93) צריך לומר: "מין אחר" - הגר"ש ליברמן. (94) תוספתא תרומות, שם. (95) אף שהם מין אחד, מפני שדבר אחר מפסיק. (96) שם. (97) שהגורן מחברם. כרבי יהודה שם, שבא לפרש דברי חכמים. (98) שכבר פינה מן הגורן, ונשארו אלו חמשה צבורים. (99) שאין זה מן המוקף, משום שעתידי לפנות גם את אלה למקום אחר.

3 כ. תרומת מעשר - מפרישין אותו שלא מן 4 המקף¹⁰⁰. שנאמר: מכל מעשרותיכם תרימו 5 תרומה¹⁰¹; אפלו מעשר אחד במדינה זו¹⁰² ומעשר 6 אחד במדינה אחרת - מפריש תרומה מאחד על 7 הכל. ותלמידי חכמים¹⁰³ אין תורמין אלא מן המקף 8 ואפלו תרומת מעשר.

(100) ביכורים פ"ב מ"ה. (101) במדבר יח, כב. "תרימו תרומה" אין בפסוק. (102) ב'ירושלמי' תרומות פ"ב ה"א: "אחד ביהודה ואחד בגליל". (103) גיטין ל, ב. ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה וכי נחשדו.

9 כא. בן לוי¹⁰⁴ שהיה לו מעשר ראשון שלא נטלה 10 ממנו תרומתו, והניחו להיות מפריש עליו והולך 11 הוא בטבלו¹⁰⁵ - מה שעשה עשוי¹⁰⁶. שנאמר: כי 12 את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה - 13 מלמד, שהוא עושה את כל תרומה לאחר.

(104) 'ספרי' זוטא (כסף-משנה). ומפרשה רבינו בתרומת מעשר, ודלא כהר"ש (תרומות פ"א מ"ה) שגרס בה "תרומה גדולה". (105) כלומר, שמניח אותו כולו בטבלו, ולא התכוין בהפרשה גם עליו. (106) ויכול להפרישו כולו כתרומת מעשר על מקום אחר.

14 כב. הפריש ממנו¹⁰⁷ תרומת מעשר תחלה ואחר כך 15 הניחו להיות מפריש עליו והולך עד שיעשה כלו 16 תרומת מעשר ויתנו לפהן - לא עשה כלום¹⁰⁸. 17 שנאמר: את מקדשו ממנו; בזמן שקדשו בתוכו - 18 עושה אותו תרומה לאחרים, אין קדשו בתוכו - 19 אינו עושה אותו תרומה לאחרים. וכן המניח פרות 20 להיות מפריש עליהם תרומה גדולה - צריך שיהיה 21 טבולין לתרומה¹⁰⁹. ואם הניחן להיות מפריש עליהן 22 מעשר - צריך שיהיה טבולין למעשר¹¹⁰.

(107) 'ספרי' שם (כסף-משנה). (108) ואינו יכול לעשותו תרומת מעשר על אחר. (109) שאין תורמין מן הפטור על החיוב (להלן פ"ה ה"ב). (110) שאין מעשרין מן הפטור על החיוב (להלן פ"א מהל' מעשר ה"ז).

23 כג. כשפרישין תרומה ומעשר - מפרישין אותן 24 על הסדר. כיצד? מפריש בכורים תחלה¹¹¹ לכל,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האלמות היא חרשות יתחדש בעובר בעודו בבטן אמו ולא ישמע, מה שמדברים לו". וכשנולד האדם החרשות אחר ששמע (ואם כן הוא מדבר) או נשתתק אחר שהיה מדבר (ואם כן הוא שומע), תרומתם תרומה. [נומה שכתב שם משנה ב "מותר לו לתרום", לאו דווקא הוא ורוצה לומר שתרומתו תרומה]. (3) שאין הגוי נעשה שליח. (4) והמדובר כשלא היה אחר כך גילוי דעת מהבעלים [=שהם מסכימים למעשיו]. (5) שזכות היא לבעל הפירות, שמתקנים פירותיו והרי הוא כשלוחו, שזכייה מטעם שליחותו. (6) של התרום.

ובא בעל הבית ועכב. והפועלים אם יש להם רשות לתרום. הגוי שהפריש תרומה משלו. והמתכוון לומר תרומה ואמר מעשר. המפריש תרומה על תנאי. והתורם את הגורן מה צריך שיכוון בלבו.

- 1 א. עושה אדם שליח להפריש לו תרומות
- 2 ומעשרות; שְׁנֵאֲמַר: בְּנֵי תְרִימוֹ גַם אֲתָם - לְרִבּוֹת
- 3 שְׁלֹחֲכֶם. וְאֵין עוֹשִׂין שְׁלִיחַ עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלּוֹת,
- 4 שְׁנֵאֲמַר: גַּם אֲתָם; מָה אֲתָם - בְּנֵי בְרִית, אֵף
- 5 שְׁלֹחֲכֶם - בְּנֵי בְרִית.

~ נקודות משיחות קודש ~

"עושה אדם שליח להפריש לו תרומות ומעשרות, שנאמר בן תרימו גם אתם, לרבות שלוחכם".

תוכן מצות תרומה הוא לקיחת ענין חולין והפיכתו לקדושה, שעל-ידו ראוי שיחיה האדם. והיא הוראה ליהודי בכל ענייניו בחולין, שמכולם צריך לעשות ענייני קדושה. ובנוסף, מהלכות תרומות ישנה הוראה באהבת ישראל, וכשמדובר על ציווי הקב"ה, הרי שכל יהודי מתאחד עם יהודי אחר, הגם שיש ששים ריבוא נשמות ישראל וכולם שונים בדרגתם, אעפ"כ כל אחד יכול להיות שליח שהוא דבר אחד עם המשלח.

עצם ענין השליחות הוא בכל אחד ובכל הדרגות בשווה, על-דרך שלמרות ההבדלים שבין בני אדם - בן עשרים לכח ובן חמשים (ש"תשש כוחו"), בכל זאת יש בכולם צד השווה, היינו עצם נקודת החיים. וענין זה מתבטא גם בהלכה בדין פיקוח-נפש שאפילו ספיקו דוחה את כל התורה כולה, ללא הבדל אם מדובר על תינוק בן יומו או על בן תשעים או בן מאה ש"כאילו מת ועבר ובטל מן העולם".

על-דרך-זה הוא ברוחניות, שמצד אחד ישנם חילוקי דרגות בחיוב לימוד התורה, ומצד שני נוגע לימוד התורה לכל אחד מישראל, וכולם חייבים בלימוד התורה "בין עשיר בין עני, בין שלם בגופו בין בעל יסורין כו" שנאמר "והגית בו יומם ולילה".

(על"פ י"ן מלכות ספר זרעים סימן ר"א)

- 6 ב. חֲמִשָּׁה לֹא יִתְרָמוּ, וְאֵם תְּרָמוּ - אֵין תְּרוּמָתָן
- 7 תְּרוּמָה: הַחֵרֶשׁ², וְהַשּׁוֹטֵה, וְהַקֵּטָן, וְהַעֹבֵד פּוֹכְכִים
- 8 וּמְזֻלּוֹת שֶׁתָּרַם אֶת שֵׁל יִשְׂרָאֵל וְאֶפְלוּ בְּרִשְׁתּוֹ³,
- 9 וְהַתְּרוֹם אֶת שְׁאֵינּוּ שֵׁל שְׁלֹא בְּרִשְׁתּוֹ הַבְּעָלִים⁴. אֲבָל
- 10 הַתְּרוֹם מִשְׁלוֹ עַל שֵׁל אֲחֵרִים - הָרִי זֶה תְּרוּמָהּ וְתִתֵּן
- 11 פְּרוֹתֵיהֶם. וְטוֹבַת הַנָּאָה - שְׁלוֹ⁶, שְׁנוֹתָנָה לְכָל כֹּהֵן
- 12 שִׁירָצָה.

(2) שאינו שומע ואינו מדבר והרי הוא כשוטה. ואף על פי שחרש בלשוננו הוא שאינו שומע - חז"ל קוראים גם לזה שאינו שומע ואינו מדבר בשם "חרש", "לפי שסיבת

- 13 ג. הַתְּרוֹם שְׁלֹא בְּרִשְׁתּוֹ, אוֹ שִׁירַד לְתוֹף שְׂדֵה חֵבְרוֹ
- 14 וְלִקֵּט פְּרוֹת שְׁלֹא בְּרִשְׁתּוֹ כְּדִי שִׁיקָחֵם וְתָרַם: אִם כָּא
- 15 בַּעַל הַבֵּית וְאָמַר לוֹ: כִּלְיָ אֶצֶל יְפוֹת, אִם הָיָה שָׁם
- 16 יְפוֹת מִמָּה שֶׁתָּרַם - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, שֶׁהָרִי אֵינוֹ
- 17 מִקְפִּיד⁷; וְאִם לֹא הָיָה שָׁם יְפוֹת - אֵין תְּרוּמָתוֹ
- 18 תְּרוּמָה, שְׁלֹא אָמַר לוֹ אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ מַחֲוִי⁸. וְאִם כָּא
- 19 בַּעַל הַבֵּית וְלִקֵּט וְהוֹסִיף, בֵּין יֵשׁ לוֹ יְפוֹת מִהֵן בֵּין
- 20 אֵין לוֹ - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה.

(7) ואינו חושש משום גזל. ואם כן כשתרם בשביל בעל הבית תרומתו תרומה וכשלחכם לעצמו הרי הם כשלו וממילא תרומתו תרומה. (8) כלומר, דרך מחאה: אילו מצאת יפות מאלו היית גוזלן.

- 21 ד. חֲמִשָּׁה לֹא יִתְרָמוּ, וְאֵם תְּרָמוּ - תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה:
- 22 חֵרֶשׁ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ⁹, מִפְּנֵי שְׁאֵינּוּ שׁוֹמֵעַ
- 23 הַבֶּרֶכָה¹⁰; וְהָאֵלֶם, שֶׁשׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר, וְהָעֵרֶם,
- 24 מִפְּנֵי שְׁאֵינּוּ יְכוּלִין לְבָרֵךְ¹¹; וְהַשְּׁפוּרִי¹² וְהַסּוּמָא,
- 25 מִפְּנֵי שְׁאֵינּוּ יְכוּלִין לְכַנּוֹן וְלִהְפָּרִשׁ אֶת הַיֶּפֶה¹³.

(9) שם משנה ב. ואף על פי שבמשנה ו שם נאמרו חמישה: "האלם והשיכור והערום והסומא ובעל קרי" - השמיט רבינו בעל קרי, מפני שאמרו בברכות כב. "בטלוח לטבילותא דבעל קרי" - ומותר לו לברך, ואם כן יכול לתרום גם לכתחילה. (10) ו"כל הברכות כולן צריך שישמיע לאזנו מה שהוא אומר". (11) האלם שאינו מדבר, והערום משום שנאמר: והיה מחניך קדוש ולא ייראה בך ערוות דבר, בשעה שאתה מדבר בו לא ייראה בך ערווה. (12) שאינו יכול לדבר בפני המלך. אבל לא הגיע לשכרותו של לוט, שאם הגיע לשכרותו של לוט הרי הוא כשוטה. (13) "ודין התרומה לברור מן היפה למאמר השם ית': את כל חלבו".

- 26 ה. קֵטָן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים¹⁴, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא
- 27 הֵבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת וְלֹא נַעֲשֶׂה גְדוֹל, אִם תָּרַם -
- 28 תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, וְאֶפְלוּ בְּתְרוּמָה שֵׁל תוֹרָה; הוֹאִיל
- 29 וְנִדְרֵיהֶן וְהַקִּדָּשׁן קִיָּמִין מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ
- 30 בְּנִדְרִים.

(14) ו"עונת נדרים הוא הזמן שנדרי האדם קיימים בו, והוא שיהיה בזכר מבין שנים עשרה ויום אחד, והנקה בת עשתי עשרה שנה ויום אחד".

- 1 ו. האומר לשלוחו: צא ותרם לי, והלך לתרם, ואינו
2 יודע אם תרם ואם לא תרם, ובא ומצא פרי תרם
3 - אין חזקתו תרם. שאין אומרים באסורין חזקת
4 שליח עושה שליחותו להקל, אלא להחמיר;
5 וחושש שמא אחר תרם שלא ברשות¹⁵.
- 15 ואין תרומתו תרומה.
6 ז. האומר לשלוחו: צא ותרם - תורם פדעתו של
7 בעל הבית: אם היה¹⁶ יודע בו¹⁷ שהוא בעל עין רעה
8 - מפריש אחד מששים; ואם היה¹⁸ בעל נפש
9 שבבכה¹⁹ - מפריש אחד מארבעים. ואם אינו יודע
10 דעתו - מפריש לו בינונית, אחד מחמשים. נתפנן
11 לבינונית, ועלמה בידו אחד מארבעים או אחד
12 מששים - תרומתו תרומה²⁰. ואם נתפנן להוסיף על
13 הבינונית²¹ ותרם אפלו אחד מתשעים ותשעה - אין
14 תרומתו תרומה.
- 16 השליח. 17 בבעל הבית. 18 בעל הבית.
19 ביטוי לעין יפה. 20 כיוון שיש תורם אחד מארבעים
ויש תורם אחד משישים, יכול השליח לאמר לו: בכך
אמדתך. ודווקא שליח, אבל בעל הבית בעצמו שתורם,
אפילו עלתה בידו אחד מעשרים - תרומתו תרומה.
21 כשאינו יודע דעתו של בעל הבית, שדינו בבינונית.
- 15 ח. פרות השתפין - חיבות בתרומה ומעשרות;
16 שנאמר: מעשרותיכם - אפלו של שנים. והשתפין
17 אינן צריכין לטל רשות²² זה מזה, אלא כל התורם
18 מהן - תרומתו תרומה. תרם אחד מהן, ובא השני
19 ותרם תרומה שניה, שהרי לא ידע שחברו תרם: אם
20 היה ממחין²³ זה על זה - תרומת השני אינה
21 תרומה²⁴; ואם לא היה ממחין²⁵, ותרם הראשון
22 בפשעור - (אין תרומת השני תרומה; לא תרם
23 הראשון בפשעור²⁶) - תרומת שניהן תרומה²⁷.
- 22 ומה שאמרו "אתם ולא השותפין" אין הלכה כן, אלא
"השותפין תורמין אחד בלא רשות חברו". 23 וממחין
הוא מלשון המחאה כמו "המחאה אצל חנווני", כלומר,
שכל אחד מהם סומך על מה שעושה חברו. 24 שאילו
ידע שחבירו תרם, לא היה הוא תורם. 25 כלומר, לא
ידוע שהם סומכים זה על זה. 26 כלומר, כשיעור שתורם
חברו. 27 שכיוון שלא תרם הראשון כשיעורו של השני,
בוודאי אין השני מסכים לתרומתו ואינו שליח לתורם על
שלו, וגם הראשון אינו מסכים לתרומתו של השני, נמצא
כל אחד ואחד מפריש על חלקו.
- 24 ט. האומר לשפתו או לבן ביתו²⁸ או לעבדו²⁹ או
25 לשפחתו לתרם, והלכו לתרם, ובטל שליחותו קדם
26 שיתרמו: אם לא שנה השליח - תרומתו תרומה³⁰;
27 ואם שנה, כגון שאמר לו: תרם מן הצפון, ותרם
28 מן הדרום, הואיל ובטל שליחותו מקדם³¹ - אינה
29 תרומה.
- 28 משמשו. 29 עבד כנעני, שנעשה שליח לתרומה,
מפני שהוא בן ברית. 30 במשנה שם: "בטל אם עד שלא
תרם בטל, אין תרומתו תרומה, ואם משתרם בטל תרומתו
תרומה". 31 אבל אם לא בטל שליחותו, אף על פי
ששינה בזה תרומתו תרומה, שאין דרכו של אדם להקפיד
על זה.
- י. אריס שתורם³², ובא בעל הבית ועכב: אם עד
30 שלא תרם עכב - אין תרומתו תרומה³³, ואם
31 משתרם עכב - תרומתו תרומה. והאפטרופסין
32 תורמין³⁴ מנכסי יתומים.
33
- 32 שיש לו חלק בתבואה, תמורת עבודתו. 33 ומה
שאמרו "אתם ולא אריסין" אין הלכה כן. ובתוספתא שם
נוסף: "אבל אין רשאי להוציא מעשר אלא על חלקו בלבד"
ורבינו השמיט כל זה. וייתכן כי הכוונה למצוות נתינה,
שאף על פי שהפרשתו קיימת, אינו רשאי להוציא ולתת,
אלא על חלקו. 34 "כדי להאכילן", שאין מאכילין את
היתומים דבר האסור, אבל לא יעשרו ולא יתורמו כדי
להניח פירות מתוקנין.
- יא. הגנב והגזלן והאנס³⁵ - תרומתן תרומה³⁶, ואם
34 היו הבעלים רודפין אחריהן³⁷ - אין תרומתן
35 תרומה.
36
- 35 שהכריח את חברו לתת לו. 36 ממה שכתב רבינו
בסמוך "ואם היו הבעלים רודפין", משמע שכאן המדובר
כשלא היו רודפין אחריהם, ואם כן נתייאשו. ויש כאן גם
יאוש בעלים וגם שינוי השם: מעיקרא (=מקודם) חולין,
והשתא (=ועכשיו) תרומה. 37 תוספתא שם. שכיוון
שרודפין אחריהם וודאי לא נתייאשו.
- יב. הבן והשכיר והעבד והאשה - תורמין על מה
37 שהן אוכלין; אבל לא תתרמו על הכל, שאין אדם
38 תורם דבר שאינו שלו. הבן כשאוכל עם אביו³⁸
39 והאשה בעפסתה³⁹ - תורמין, מפני שהן ברשות.
40
- 38 היינו שהוא סמוך על שולחן אביו. והבן שהזכיר
למעלה ואינו תורם אלא מה שהוא אוכל, היינו באינו סמוך
על שולחן אביו. 39 אין לפרש שקמצה מעיסתה, כלומר
מן המזונות שלה, - שאלו הם שלה, ואינה צריכה רשות
הבעל. אלא עיסתה היינו כל העיסה של הבית, והמדובר
בחלה, שכיוון שזוהי המצוה שלה בוודאי נותן לה רשות
ומפרישה גם שלא מדעתו.
- יג. הפועלים - אין להן רשות לתרם שלא מדעת
41 בעל הבית, חוץ מן הדורכין פגת⁴⁰; ושם ירצו
42 לטמא את תימן - הרי הן מטמאים מיד, ולפי שמסר
43 להן והאמינן על פני⁴¹ - הרי הן כשלוהין⁴², ואם
44 תרמו - תרומתן תרומה.
45
- 40 שמותר להם לתורם, והיינו שהלכו בו שתי וערב.
41 [כלומר, האמינים על כך, שלא יטמאון]. 42 לתורם,
אם יראו צורך בכך, לפני שיבוא לידי טומאה.

1 יד. פועל שאמר לו פעל הבית: כנס לי גרני ותרום, 2 ותרום ואחר כך כנס - תרומתו תרומה⁴³.

43 שאף על פי שאמר לו "כנס ותרום", וודאי אינו מקפיד שיתרום קודם, שהרי כן הוא הדרך, וכמו שמסיים שם: "שאין הגורן נכנס אלא אם כן נתרום". ושם: "ואם אמר לו בעל הבית כנס לי גרני, תרומתו תרומה". ולא נזכר שאמר לו "כנס - ותרום". ועיקר החידוש הוא שאף על פי שלא אמר לו במפורש לתרום - תורם, כיוון שאין הגורן נכנס אלא אם כן נתרום.

3 טו. העובד כוכבים ומזלות שהפריש תרומה 4 משלו⁴⁴ - דין תורה שאינה תרומה, לפי שאין חיבין; ומדבריהן גזרו⁴⁵ שתהיה תרומתו תרומה, משום בעלי כיסין, שלא יהיה זה המזון של ישראל ויתלה אותו בעובד כוכבים ומזלות כדי לפטר⁴⁶. 8 ובודקין את העובד כוכבים ומזלות שהפריש תרומה⁴⁷: אם אמר: בדעת ישראל⁴⁸ הפרשתי - 9 תנן לכהן; ואם לאו - טעונה גזילה⁴⁹, שמה בלבו לשמים⁵⁰. במה דברים אמורים? בארץ ישראל; 12 אכל עובד כוכבים ומזלות שהפריש תרומה בחוצה לארץ - לא גזרו עליה. ומודיעין אותו שאינו צריך 14 ואינה תרומה כלל.

44 כן הוא בגיטין שם. שאם תרום של ישראל, אינה תרומה כלל. 45 היינו אף על פי שגדלו בידו והגיעו לעונת המעשרות אצלו והוא מירחם, שאינם חייבים כלל בתרומות ומעשרות. ולא גזרו חכמים אלא בפירות ישראל שמירחם הגוי - אם תרום הגוי, גזרו משום בעלי כיסין, ואמרו שתרומתו תרומה. 46 שהרי רואים שגם תרומת הגוי תרומה. ושתי גזירות היו בזה מאותו הטעם: א. אם מירח הגוי פירותיו של ישראל - שחיבות בתרומות ומעשרות. ב. אם תרום הגוי מפירותיו, שפטורים לגמרי מתרומות ומעשרות - שתרומתו תרומה. והכל כדי שלא ימסרו לגוי למרחם ולהפקיעם מחיוב תרומות ומעשרות. 47 היינו: משלו, כמו שכתב למעלה. 48 "שלמקום שתרומת ישראל הולכת תלך זו". 49 ואסורה בהנאה. 50 לשם הקדש. ובזמן הזה עסקינן דהקדש אסור בהנאה.

15 טז. המתבונן לומר תרומה ואמר מעשר, מעשר ואמר תרומה - לא אמר כלום, עד שיהיה פיו ולבו שוין. הפריש תרומה במחשבתו ולא הוציא בשפתיו כלום - הרי זו תרומה; שנאמר: ונחשב לכם תרומתכם בדרך מן הגרן - במחשבה בלבד תהיה תרומה.

21 יז. המפריש תרומה על תנאי: אם נתקיים התנאי - 22 הרי היא תרומה, ואם לאו - אינה תרומה. וכן המפריש תרומה ומעשרות⁵¹ ונתחם עליהן - הרי זה נשאל לחכם ומתיר לו, בדרך שמתירין לו שאר גדרים, ותחזור חלין כמו שהיתה, עד שפריש פעם שניה אותה שהפריש תחלה או פרות אחרות.

51 ועוד לא נתנם לכהן או ללוי, שאם כבר נתנם - אינו יכול להישאל עליהם.

יח. התורם בור של יין ואמר: הרי זה⁵² תרומה על מנת שתעלה שלם - [צריך שתעלה] שלם מן השכר ומן השפיקה⁵³, אבל לא מן הטמאה⁵⁴. ואם נשברה - אינה מדמעת⁵⁵. הניחה במקום שאם תשבר שם או תתגלגל לא תגיע לבור⁵⁶ - הרי זו מדמעת, שפכר נתקם התנאי⁵⁷.

52 דלי יין שמעלה מן הבור. 53 שאלו אדם מעלה על דעתו כשמעלה מן הבור, שמא יישבר או יישפך וידמע את החולין שנשארו בבור. 54 שטומאה אינה מצוייה ולא עלה על דעתו. 55 כלומר, אינה אוסרת בדימוע, לפי שאינה תרומה שהרי לא נתקיים התנאי. 56 לא תיפול אל הבור. 57 שזה נקרא כבר עלה מן הבור.

יט. במה דברים אמורים? בתרומה גדולה⁵⁸; אבל בתרומת מעשר, שמתר לתרום שלא מן המקף - פיון שעלתה נתקם תנאו⁵⁹, והרי היא תרומת מעשר ואף על פי שנשברה או שנשפכה, ואין צריך לומר שנטמאת.

58 שניטלת מן המוקף. 59 כלומר: רק בתרומה גדולה, שאינה ניטלת אלא מן המוקף, ולא היה יכול להוציא את דלי היין לתרומה מן הבור ולקרוא עליו שם תרומה במקום שלא יהיה חשש של שבירה ושפיכה שיגרמו דימוע היין שבבור, - רק בה מסתבר שמה שאמר "על מנת שתעלה שלם", שכוונתו שיעלה שלם למקום שאם תישבר ותתגלגל לא תגיע לבור, ואם נשבר או נשפך אל הבור, לא נתקיים תנאו. אבל תרומת מעשר, שרק תלמידי חכמים תורמים אותה מן המוקף, אבל מן הדין היא ניטלת אף שלא מן המוקף, אם כוונתו למנוע דימוע היה לו להוציא דלי היין למקום שלא יחשש לגלגול לתוך הבור ולדימוע ולקרוא לו שם בשם תרומת מעשר, ומכיוון שלא עשה כן, נראה שלא הייתה כוונתו למנוע דימוע. ולפיכך מיד כשעלה מן הבור הרי זו תרומה אף על פי שנשבר אחר כך.

כ. האומר: שלמעלה תרומה ושלמטה חלין, או שלמעלה חלין ושלמטה תרומה - דבריו קיימין, שהדבר תלוי⁶⁰ בדעת התורם⁶¹.

60 לקבוע מקום תרומתו, בצפון או בדרום, למעלה או למטה. 61 [נראה שהמדובר בתורם את המנורה (=אוצר של תבואה), ומשמיענו בזה שאוכל ממה שלמעלה או ממה שלמטה, ואינו חושש לדימוע. שאף על פי שנשפכו כמה חטים בחולין, ולא יהיו בתערובת, מאה של חולין כנגדם - כיוון שאיסור דימוע אינו אלא מדרבנן, יש לסמוך כאן על "ברירה" שהחטים שלמעלה או שלמטה, שיפריש לבסוף, הם הם התרומה ולא יותר. שהרי באיסורי דרבנן סומכים על ברירה.

כא. התורם את הגרן - צריך שיכון את לבו שתהיה זו תרומה על הקרי ועל מה שפקטעין⁶² ועל מה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כי "ראשית עריסותיכם" מרמז על זמן הקימה מהמיטה, היינו שעות הבוקר שהן השעות היותר יפות, שאותן יש להקדיש ללימוד תורה תפילה וצדקה.

תרומה בכלל, מלמדת על אחדות ישראל, שהרי ממנה נלמד דין שליחות בכל ענין: "כן תרימו גם אתם, לרבות שלוחכם". וגם בענין התרומה מן היפה והטוב, מודגש ענין האחדות שמתבטא דווקא בין חלקי היום שאינם שווים, ושאותם ברא הקב"ה, כי דווקא בצירוף ובשיתוף שבין הדברים השונים במהותם נגרמת האחדות בשלימותה.

(על"פ י"ן מלכות' ספר זרעים סימן י"ג)

(2) תרומות פ"ב משנה ד. (3) כתנא-קמא שם, ולא כר' יהודה. והיינו שיתקיים עד שיגיענו ליד הכהן (פירוש המשניות שם). ואף-על-פי שאמרה תורה "בהרימכם את חלב" - כיון שאם תרם בדיעבד מן הרעה, תרומתו תרומה (להלן הלכה ג), תורם כאן לכתחלה מן הרעה, שהרי הוא כמו דיעבד, כיון שהיפה אינו מתקיים (משנה ראשונה). (4) שתאנים לחות, יותר יפות מגורגרות יבשות. (5) שהגורגרות מתקיימות יותר. (6) מנחות נה. (7) ואם כן, לא יתקלקלו. (8) שם.

ב. תורמין בצל שלם⁹, אף על פי שהוא קטן; אכל לא חצי בצל, אף על פי שהוא גדול. בכל מקום¹⁰ אין תורמין ממין על שאינו מינו¹¹; שנאמר: בדרך מן הגרן ובמלאה מן הקבץ¹². ואם תרם - אין תורמנו תרומה.

(9) תרומות שם משנה ה', כדעת תנא-קמא ולא כרבי יהודה. (10) בדפוסים חדשים, מחבורות שתי מלים אלו להלן "בכל מקום אין תורמין ממין על שאינו מינו" וכך הוא בפירוש הרדב"ז. אבל הר"י קורקוס והכסף-משנה חיברו אותן למה שלמעלה, ופירשו: "בכל מקום. כלומר בין שיש כהן, בין שאין כהן". וכן כתב בפירוש המשנה שם: "בצל קטן שלם, לדעת תנא-קמא שוה יותר, בין במקום שיש כהן לפי שהוא אצלו יפה, בין במקום שאין כהן לפי שהוא מתקיים". וראה בר"י קורקוס ישוב דברי רבינו עם סוגיית הגמרא בברכות לט: (11) תרומות שם משנה ד. (12) כלומר, תורמין דגן מן הגורן שלו, ומלאה (= יין) מן היקב שלו, כל אחד על מינו (וראה להלן הלכה ד). ובבכורות נג: למדו זאת ממה שנאמר (במדבר יח, יב): "כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן" - "תן חלב לזה, וחלב לזה". ועיין רדב"י. וראה 'תוספות יום-טוב' תרומות שם משנה ו, ומראה הפנים בירושלמי שם הלכה ד, ד"ה זה אחד.

ג. הקששות¹³ והמלפפון - מין אחד¹⁴, כל מין חטים¹⁵ - אחד, כל מין תאנים¹⁶ וגורגרות ודבלה - אחד, ותורם מזה על זה. וכל שהוא פלאים¹⁷ בחברו - לא יתרם מזה על זה, אפילו מן היפה על הרע. פיצד? היו לו חמשים סאה חטין וחמשים סאה שעורים בבית אחד, והפריש על הכל שני סאין

שפצדין⁶³ ועל מה שפיתוף התבן⁶⁴. התורם את הקבץ⁶⁵ - צריך שיכון את לבו לתרם על מה שפחצנין⁶⁶ ועל מה שפונין⁶⁷. התורם את הבור של יין - צריך שיכון את לבו לתרם על מה שפגפגת⁶⁸. ואם לא נתבון, אלא תרם סתם - נפטר הכל; שתנאי בית דין הוא, שהתרומה על הכל. התורם כלכלה של תאנים ונמצאו תאנים בצד הכלכלה - הרי אלו פטורין, מפני שכלבו לתרם על הכל.

(62) שיבולים קטועות שלא נידושו. (63) שבצירי הכרי. (64) שאי אפשר בלא חטין, כלומר, מוציא על כל הנגלה והנסתר. (65) חיבור שלפני הגת שהיין יורד לתוכו. (66) שבגרעינים. (67) שבקליפות. (68) היא פסולת של זיתים. וצריך עיון הרי מדובר בבור של יין.

יום חמישי ב' מרחשון ה'תשע"ט

פרק חמישי

(1) יבאר מה זה תורם, מן המתקיים או מן היפה. אם תורם ממין על שאינו מינו. ומאימתי תורמין את הגורן. מאימתי תורמין את הגת ואת הזיתים. אם תורמין מן הטאהור על הטמא. ודין אם תורמין מן המחובר על התלוש או איפכא. אם תורמין מן הלח על היבש ומן החדש על הישן. אם תורמין מפירות הארץ על של חוצה לה, או איפכא. המפריש תרומה ממעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו על פירות אחרים. עציץ נקוב, והתורם מן הדמאי, והדברים שתורמין זה על זה. תרם חבית של יין ונמצאת מגולה. בשלשה פרקים בשנה צריך לבדוק את היין שהניחו להפריש עליו.

א. אין תורמין אלא מן היפה², שנאמר: בהרימכם את חלב ממונו. ואם אין שם כהן - תורם מן המתקין³, אף על פי שיש שם יפה שאינו מתקין. פיצד? תורם תאנים על הגורגרות⁴, ובמקום שאין שם כהן - תורם גורגרות על התאנים⁵. ואם רגיל לעשות תאנים גורגרות⁷ - תורם מן התאנים על הגורגרות אפילו במקום שאין שם כהן. אכל במקום שיש בו כהן⁸ - אין תורמין מן הגורגרות על התאנים אפילו למקום שדרךן לעשות תאנים גורגרות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין תורמין אלא מן היפה, שנאמר בהרימכם את חלבו ממונו".

כתב הרמב"ם בסוף הלכות תמורה "רוב דיני התורה אינן אלא... לתקן הדעות וליישר כל המעשים", וכך גם בהלכה זו יש ללמוד הוראה כללית בעבודת ה', שגם את הזמן היותר מובחר ביום, יש להקדיש לענייני קדושה, ובשעות הפחות "יפות" - לעסוק בענייני החולין שגם הם משרתים את הקדושה, הגם שאינן 'קדושה' כשלעצמן. עניין זה מרמז גם במילה "עריסותיכם" מלשון עריסה, היינו מיטה,

כפשוטה). ויש מגיחים "משיצבור" (מהר"י קורקוס וכסף-משנה). וכן הוא בתוספתא שם לפי נוסחת דפוס ראשון, והיינו העמדת ערימה (להלן פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג). ביצה יג. כדעת רבי ולא כרבי יוסי ב"ר יהודה. (28 צ"ל: מן. 29) שזו היא גמר מלאכתו, שאין סופן לבוא לדידי גורן אחר, וזהו גרן (רש"י שם). וראה להלן.

- ו. מאימתי³⁰ תורמין את הגת? משיהלכו בה שתי וערב³¹. מאימתי תורמין את הזיתים? משיטענו³².

(30) תוספתא שם [והנה רבינו לא הזכיר כאן אלא גורן, יקב וגת. וזה מתאים למה שאמרו בירושלמי (תרומות פ"א הלכה ה) "אין לך איסור מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, אלא גורן ויקב בלבד". וראה להלן הלכה יח, שתורמים יין על ענבים העומדים לעשותן צמוקים]. (31) לדרוך בה. (32) כלומר, משישימו הקורה על הזיתים.

- ז. אין תורמין מן הטהור³³ על הטמא; ואם תרם - תרומתו תרומה³⁴. והלכה למשה מסיני³⁵, שיעגול של דבילה³⁶ שנטמא מקצתו - תורמין לכתחלה מן הטהור שבו על הטמא שבו³⁷. ולא העגול בלבד, שהוא גוף אחד, אלא אפילו אגדה של ירק³⁸, אפילו ערמה של חטים³⁹, שנטמא מקצתה - תורמין מן הטהור שבה על הטמא שבה. אבל אם היו שני עגולים או שתי אגדות או שתי ערמות, אחת טמאה ואחת טהורה בצדה - לא יתרם מן הטהור על הטמא לכתחלה⁴⁰. ותורמין תרומת מעשר⁴¹ מן הטהור על הטמא לכתחלה; שנאמר: את מקדשו ממנו - טל מן המקדש שבו⁴².

(33) תרומות פ"ב משנה א. ובירושלמי שם למדו כן ממה שנאמר "ונחשב לכם תרומתכם כדגן וכו' מן היקב", - "מה גורן ויקב (אי) איפשר שיהא מקצתו טמא ומקצתו טהור, וזה אף-על-פי שאפשר, למדין אפשר משאי-אפשר". כלומר: מה שתרים יהא כולו טמא או כולו טהור כדי שיתרום מן הטהור על הטהור ומן הטמא על הטמא (ר"ש). וכל זה בתרומה גדולה, אבל תרומת מעשר נישלת מן הטהור על הטמא (בסוף ההלכה). (34) משנה שם. ובירושלמי שם שואל: "מעט לא יהא תרומתו תרומה? - ממנו כתיב". שנאמר (שם, כו): "והרמות ממנו תרומת ה'" - שמכל מקום תרומתו תרומה, אפילו אם תרם מן הטהור על הטמא. (35) במשנה שם נאמר: "באמת אמרו, העגול של דבילה וכו'". וכתב רבינו בפירוש המשנה "וכל מקום שאמר באמת, הוא הלכה למשה מסיני". ועיין ברע"ב ור"ש שם. (36) "ככר גדול שעושים מן התאנים היבשים ונקראת דבילה" (פיה"מ). (37) "לפי שהיא מחוברת מחלקים רבים, לא נחשב אותם כגוף אחד שיהא חיבור ומקבל טומאה כולה" (שם). (38) "שהם גופים מחולקים ואין שם ידוע לכל האגודה" (שם). (39) "כרי של חטים שהיא יותר פחותה מן האגודה בדבוק" (שם). (40) ובדיעבד - תרומתו תרומה, כמו שכתוב למעלה בתחילת ההלכה.

- חטין - אין תרומה¹⁸. וכל שאינו פלאים פחברו - תרם מן היפה על הרע, אבל לא מן הרע על היפה; ואם תרם - תרומתו תרומה¹⁹. חוץ מן הזונין²⁰ על החטים, מפני שאינן אכל אדם²¹.

(13) שם משנה ו, כדעת תנא-קמא ולא כר' יהודה. קישות היא "פאקוס" בערבית (רע"ב שם). (14) שכן גם לענין כלאים הן מין אחד (כלאים פ"א משנה ב), וראה להלן. (15) שחורה ולבנה. שם משנה ד. (16) משנה שם. (17) שם משנה ו. (18) [כלומר, אינם תרומה אפילו על החטים. וכן מפורש בתרומות פ"א משנה ד: "אין תורמין זיתים על השמן ולא ענבים על היין. ואם תרמו, בית שמאי אומרים תרומת עצמן בהם, ובית הלל אומרים אין תרומתן תרומה". "הואיל ונתכוין לתרום גם על השמן, אין כאן תרומה לא על הזיתים ולא על השמן, והרי הוא כאילו לא תרם כלל" (רע"ב שם). שתרומה היא כמו נדר, ו"נדר שהותר מקצתו הותר כולו", כמפורש בנדרים כה: לדעת בית הלל (משנה ראשונה), והוא-הדין לתרום חטים על חטים ושעורים. וראה בתוספתא אנשי שם, ובחזון-איש כ[אן]. (19) תרומות שם. ולמדו זאת (יבמות פט:): ממה שנאמר (שם, לב): "ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו" - הרי שאם אינו מרים מן היפה, יש עליו חטא. ואם אין תרומתו תרומה, איזה חטא יש עליו - הרי שבדיעבד תרומתו תרומה. (20) מין ממיני החיטה, גרוע ונפסד. (21) בתרומות פ"ב משנה שם: "מפני שאינן אוכל", ומפרש רבינו שאינם אוכל אדם. וראה למעלה בפרק ב הלכות א-ב.

- ד. אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו²² על דבר שלא נגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו; שנאמר²³: פדגן מן הגרן וכמלאה מן היקב - מן הגמור על הגמור. ואם תרמו - תרומתן תרומה²⁴.

(22) שם פ"א משנה י. ורבינו שינה קצת מסדר המשנה, עיין 'תוספות יום-טוב' שם. (23) כן הוא בספרי פרשת קרח. (24) משנה שם. וראה להלן הלכה יח. ואף-על-פי שלמעלה הלכה ב למד רבינו מהפסוק הנ"ל, שאין תורמין ממין על שאינו מינו, ושם אין תרומתו תרומה אף בדיעבד - לענין מין בשאינו מינו לא מצאנו פסוק מיוחד שילמדנו שתרומתו תרומה, כמו שלמדנו בדין שאינו גמור (ועיין ש"ך יו"ד סימן שלא, ס"ק פ). ומאותו הטעם אין להקשות על מה שאמרו (חלה פ"ב משנה ה) "המפריש חלתו קמה אינה חלה", שגם שם אין לימוד מיוחד שתהא חלתו חלה (עיין ר"ש ומלאכת שלמה שם).

- ה. מאימתי²⁵ תורמין את הגרן? משיכבר²⁶. פרי מקצת - תורמין מן הפרור על שאינו פרור. המכניס שבלים²⁷ לתוך ביתו לעשותן מלילות - הרי זה תרם²⁸ מן שבלים²⁹.

(25) תוספתא תרומות פ"ג. (26) בכמה ספרים "משיכבור" (מהר"י קורקוס, כסף-משנה, מעשה רוקח, תוספתא

לתלשם ותירומתו (תרומה). (57) קידושין סב. [והיינו ששתי הערוגות הן שלו, גם המחוברת וגם התלושה]. (58) עכשיו לפני שיתלשו. (59) עכשיו בעודם מחוברים. (60) שכיון שעכשיו אינו יכול לתרום, ואין בידו לתלוש, הרי זה כדבר שלא בא לעולם (קידושין שם). (61) לדעת הכסף-משנה נשמטה כאן בבא שלמה, ויש להשלים: "או שאמר פירות ערוגה זו מחוברים, יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושים לכשיתלשו". וכן נראה ממה שכתב רבינו בסמוך: "ולכשיתלשו שניהם". ועוד שבקידושין שם אמרו הלכה זו על האומר "פירות ערוגה זו מחוברת, יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושים לכשיתלשו". ושם ע"ב נאמרה על שתי הבבות. (62) כלומר, תרומתו משנתלשו ולמפרע. שם, על האור: מחוברים על תלושים, ותוספתא תרומות פ"ב (הובאה בגמרא שם), על האומר: תלושים על מחוברים. (63) שאם לא הביאו שלישי, פטורים הם מתרומות ומעשרות (למעלה פ"ב הלכה י'). ואפילו אם הפריש מהם תרומות ומעשרות, אין דבריו קיימים (ירושלמי תרומות תחילת פרק ט). ואף-על-פי שאמר: לכשיתלשו שיביאו שלישי, הרי אין זה בידו לגמור, ודלא כר' אליעזר בן יעקב בקידושין שם, הסובר שגם באופן זה תרומתו תרומה, משום שסובר, אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

- י. אין תורמין מן הלח על היבש, ולא מן היבש⁶⁴
- על הלח; ואם תרם - תרומתו תרומה. כיצד? לקט
- ירק היום ולקט ממנו למחר - אין תורמין מזה על
- זה, אלא אם כן דרכו להשתמר שני ימים. וכן ירק
- שדרכו להשתמר שלשה ימים, כגון המלפפנות,
- כל שלקט בשלשת ימים - מצטרף, ותורם מזה על
- זה. ירק שדרכו להשתמר יום אחד בלבד, ולקט
- בשחרית ולקט בערב - תורם מזה על זה.

(64) תוספתא שם פ"ד.

- יא. אין תורמין מפרות שנה ז' על פרות שנה
- שעברה, ולא מפרות שנה שעברה על פרות שנה זו.
- ואם תרם - אינה תרומה⁶⁶; שנאמר: שנה שנה⁶⁷.
- לקט⁶⁸ ירק⁶⁹ ערב ראש השנה⁷⁰ עד שלא באה
- השמש, ויחזר ולקט אחר שבאה השמש - אין תורמין
- מזה על זה; שזה חדש, וזה ישן. וכן אם לקט⁷¹
- אתרוג⁷² בערב חמשה עשר בשבט עד שלא באה
- השמש, ויחזר ולקט אתרוג אחר משבאה השמש -
- אין תורמין מזה על זה. מפני שאחד בתשרי - ראש
- השנה למעשרות תבואה וקטניות וירקות⁷³, וחמשה
- עשר בשבט⁷⁴ - ראש השנה למעשרות האילן⁷⁵.

(65) תרומות פ"א משנה ה, ותוספתא שם פ"ב. (66) משנה שם. (67) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה". עיין בכורות נג: וספרי פרשת ראה שם. (68) תוספתא שם, והובאה בראש השנה יב. (69) שבו הולכים אחר לקיטה (פ"א מהלכות מעשר שני הלכה ד). (70) אחד בתשרי, שהוא ראש השנה למעשר התבואה והירקות (להלן). (71) ראש השנה יד: (72) שהוא כירק

(41) ירושלמי שם. (42) כן הוא שם, היינו שתמיד תקח מן הטהור שבו - אף אם יש בו טמא.

- ח. אין תורמין⁴³ מן הטמא על הטהור⁴⁴. ואם תרם:
- בשוגג - תרומתו תרומה⁴⁵; במזיד - לא תקן את
- השקרים⁴⁶, וזה שהרי - תרומה⁴⁷, ויחזר ויתרם⁴⁸.
- במה דברים אמורים? שלא ידע בטמאה⁵⁰; אבל
- אם ידע ושגג שמתר לתרם⁵¹ מן הטמא על הטהור
- הרי הוא במזיד. וכן בתרומת מעשר⁵².

(43) תרומה גדולה. ולענין תרומת מעשר - בסוף ההלכה. (44) תרומות פ"ב משנה ב. (45) דוקא אם היתה לה שעת הכושר להפרשה בטהרה, אבל אם נטמאה בעת שנתלשה מן המחובר, אין תרומתו תרומה (רדב"ז כאן ע"פ הסוגיא בפסחים לג. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, וראה למעלה פ"ב הלכה יד). (46) את הטבל. (47) שהרי מן התורה תרומתו תרומה, אפילו במזיד (יבמות צ. כרבי נתן כרבי אושעיא). (48) כדי לתקן את השירים. (49) שבשוגג תרומתו תרומה (50) כר' יהודה בתרומות שם. וחזר בו מפירושו במשנה, ששם כתב שאין הלכה כר' יהודה, ועיין 'תוספות יום טוב' (הגהה ברמב"ם דפוסים חדשים). (51) ירושלמי שם הלכה א (כסף משנה). (52) כן הוא בירושלמי שם: "תרומת מעשר ניטלת מן הטהור על הטהור ומן הטמא על הטמא, מן הטהור על הטמא ואינה ניטלת מן הטמא על הטהור". וכן הוא במשנה שם: "וכן בן לוי שהיה לו מעשר טבל וכו'".

- ט. אין תורמין מן המחבר על התלוש, ולא מן
- התלוש על המחבר⁵³. כיצד? היו לו פרות תלושין⁵⁴
- ונאמר: פרות אלו יהיו תרומה על פרות אלו
- המחברים⁵⁵, אפלו אמר לכשיתלשו⁵⁶; או שהיו לו
- שתי ערוגות⁵⁷ ונאמר: פרות ערוגה זו תלושין יהיו
- תרומה על פרות ערוגה זו מחברים⁵⁸; או שאמר:
- פרות ערוגה זו מחברים יהיו תרומה על פרות
- ערוגה זו תלושין⁵⁹ - לא אמר כלום⁶⁰. אבל אם
- אמר: פרות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פרות
- ערוגה זו לכשיתלשו⁶¹, ונתלשו, הואיל ובידו
- לתלוש - אינו מחסר מעשה, ולכשיתלשו שניהם -
- דבריו קיימין⁶². והוא שיביאו שלישי⁶³ בעת שאמר.

(53) תרומות פ"א משנה ה. ובספרי פרשת קורח (לבמדבר יח, כו) למד זאת ממה שנאמר "והרמותם ממנו" - "שלא יתרום מן המחובר על התלוש ולא מן התלוש על המחובר". ועיין בתוספות קידושין סב. ד"ה אין (וראה להלן פ"א הלכה כו). (54) כלומר, הפירות התלושים הם שלו, ואילו הפירות המחוברים, שעליהם הוא מפריש, אינם שלו, וראה להלן. (55) שאינם שלו. ואילו היו תלושים, ותרם עליהם משלו, תרומתו תרומה, כמפורש למעלה פ"ד הלכה בן. (56) שכיון שהמחברים אינם שלו, אין בידו לתלשם. והרי זה מחוסר מעשה, וראה להלן. (ועיין בר"י קורקוס, בכסף-משנה ובאור-שמח). ולא כתב רבינו גם "פירות מחוברים על פירות תלושים", שבאופן זה, שהמחברים שלו - בידו

לענין זה, שהולכים בו אחר לקיטה (שם הלכה ה). (73) משנה שם ב. (74) כבית-הלל במשנה שם. (75) גם אתרוג בכלל. ואף-על-פי שלענין לקיטה דינו כירק, - לענין שנת המעשר, דינו כאילן (שם טו).

יב. אין תורמין פרות הארץ על פירות חוצה לארץ,⁷⁶
ולא מפרות חוצה לארץ על פרות הארץ. ונלא
מפרות הארץ על פרות סוריא,⁷⁷ ולא מפרות סוריא
על פרות הארץ. ולא מפרות שאינן תיבין
בתרומה,⁷⁸ כגון לקט שכחה ופאה,⁷⁹ או פרות
שנתרמה תרומתן על פרות שתיבין בתרומה, ולא
מפרות שתיבין בתרומה על פרות הפטורין. ואם
תרם - אינה תרומה.

(76) תרומות פ"א משנה ה. וכתב בפירוש המשנה שם:
"הטעם בזה אמרו: "וכל מעשר הארץ מזרע הארץ" (ויקרא
כו, ל), ואף-על-פי שאלו הכתובים שהביאו ראיה מהם, יש
מהם שבאו במעשר, ויש מהם שבאו בתרומת מעשר, אין
בזה קושיא לפי שאנחנו נביא ראיות מן הפסוקים שבאו
בתרומות על המעשרות, ובפסוקים שבאו במעשרות על
התרומות, לפי שענין אחד כולל אותם, והוא שיוציא מזה
מה שחייב בו מן החק". ויש אומרים שאפילו אם באו לארץ
לפני מירוח ונתמרחו בארץ שחייבים במעשרות מן התורה
(ראה למעלה פ"א הלכה כב) - אין תורמים בהם על פירות
ארץ ישראל, ולא מפרות ארץ ישראל עליהם (משנה
ראשונה שם). (77) תוספתא תרומות פ"ב. (78) משנה
שם. (79) שם. ושם נוסף גם "הפקר".

יג. המפריש⁸⁰ תרומה⁸¹ ממעשר ראשון שלא נטלה
תרומתו⁸² או ממעשר שני⁸³ והקדש שלא נפדו⁸⁴ על
פרות אחרות - אין תרומתן תרומה.

(80) תרומות פ"א משנה ה "אין תורמין כו" ממעשר ראשון
שלא ניטלה (כנוסחת ספרים אחרים) תרומתו, ולא ממעשר
שני והקדש שלא נפדו (כנוסחת ספרים אחרים)". וראה
להלן. (81) היינו תרומה גדולה. (82) היינו תרומת
מעשר. והמדובר במעשר ראשון שהפריש מן הכרי לפני
שהפריש תרומה גדולה, שחייב להפריש ממנו גם תרומה
גדולה וגם תרומת מעשר (למעלה פ"ג הלכה יג) ומכיון
שניטלה ממנו תרומת מעשר, אינו יכול להפריש ממנו
תרומה גדולה, לפי שיש לכהן באותו מעשר חוק וזכות והיא
תרומת מעשר. אבל אם ניטלה ממנו תרומת מעשר, יכול
להפריש ממנו תרומה גדולה. ועיין ראב"ד וכסף-משנה
ופירוש המשנה ו'תוספות יום-טוב' שם. (83) שהפרישו
לפני שהפריש תרומה גדולה. (84) שהקדש פטור מן
המעשרות, וגם מעשר שני ממון גבוה הוא (פ"ג מהלכות
מעשר שני הלכה יז). אבל אם נפדו, מפריש מהם תרומה
גדולה, ראה להלן פ"ז מהלכות מעשר הלכה ג.

יד. אין תורמין מדבר שהוא חייב מן התורה⁸⁵ על
דבר שהוא חייב מדבריהן, ולא מן המחייב מדבריהן
על החייב מן התורה; ואם תרם⁸⁶ - תרומתו
תרומה⁸⁷, ויחזור ויתרם⁸⁸.

(85) נלמד מדמאי פ"ה משניות י"א, גבי עציץ נקוב ואינו
נקוב, ודמאי וודאי, המובאות להלן הלכות טז"ז (כסף-
משנה ורדב"ז). (86) זה מוסב רק על הדין השני, כשתרם
מן המחויב מדרבנן על המחויב מן התורה (כסף-משנה,
וראה להלן). (87) שהכהן מותר לאכלה ואין צורך להוציא
עליה תרומות ומעשרות, הואיל וכל חיובה אינו אלא
מדרבנן. (88) על החייב בתרומה מן התורה, שהרי
מדאורייתא אין תרומתו תרומה, מאחר שהפריש מזה שאינו
מחויב אלא מדרבנן. ואילו מן התורה הוא פטור, והרי זה
כמפריש מן הפטור על החייב. ואם הפריש מדבר שהוא
חייב בתרומה מן התורה על דבר שהוא חייב מדבריהם -
הרי זו תרומה, והדבר שחייב מדבריהם מותר באכילה, אבל
התרומה עצמה אסורה באכילה, מאחר שהיא חייבת
בתרומה מן התורה, ותרומה זו אינה אלא מדרבנן ואינה
פוטרת את זה שהוא טבל מן התורה, כמפורש להלן הלכה
טז.

טו. עציץ נקוב⁸⁹ - הרי הוא כארץ⁹⁰. וכמה יהא
בנקב? כדי שיש קטן⁹¹, והוא פחות מקזית⁹². זרע
תבואה בעציץ שאינו נקוב⁹³ והביאה שלישי, ואחר
כך נקבו ונגמרה התבואה והוא נקוב - הרי הוא
כצומח בשאינו נקוב, עד שייקבנו קדם שייביא
שלישי.

(89) דמאי שם משנה י. (90) כאילו צמח הפרי בארץ.
(91) עוקצין פ"ב משנה י. (92) כן נראה בשבת צה:
(93) מנחות ע. וירושלמי מעשרות פ"ה הלכה ב (כסף-
משנה).

טז. התורם מפרות הגדלין כארץ⁹⁴ על הגדלין
בעציץ נקוב, או מפרות עציץ נקוב על הגדלין
כארץ - תרומתו תרומה⁹⁵. תרם משאינו נקוב על
הנקוב - תרומתו תרומה⁹⁶, ויחזור ויתרם⁹⁷. תרם מן
הנקוב על שאינו נקוב - תרומתו תרומה⁹⁸, ולא
תאכל⁹⁹ עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות ממקום
אחר¹⁰⁰.

(94) דמאי שם. (95) ששניהם מן התורה. (96) ואין צריך
להוציא עליה תרומות ומעשרות, כמו בהלכה השניה, מפני
שמן התורה אינו חייב בתרומות ומעשרות כלל (רע"ב).
(97) על הנקוב, לפי שהפריש מן הפטור (שאינו העציץ שאינו
נקוב מחויב בתרומות ומעשרות מן התורה) על החייב.
(98) ואין צריך לחזור ולתרום ולהפריש ממה שאינו נקוב,
שתרומה שלו מדרבנן היא, והרי הפריש כבר (רש"י ביבמות
פ"ט:). (99) לכהן, לפי שהוא כמו טבל ואסור לכהן לאכול,
שכל דבר בגדל בעציץ שאינו נקוב אינו חייב בתרומה מן
התורה (פירוש המשניות). (100) כן הוא ביבמות שם,
וקידושין מו: ואין להפריש ממנה עצמה, שיש לחשוש
שלא יאכלו זרים את השיריים, ובאמת כולה תרומה
מדרבנן, ואסורה לזרים (תוספות יבמות שם, ד"ה ממקום
אחר).

יז. התורם¹⁰¹ מן הדמאי על הדמאי¹⁰² ומן הדמאי

16 גְּרוּגְרוֹת¹²⁵ בְּמִנְיָן¹²⁶, מְגֻרְגְרוֹת עַל הַתְּאֲנִים
17 בְּמִדָּה¹²⁷, אֲבָל לֹא תְּאֲנִים עַל גְּרוּגְרוֹת בְּמִדָּה, וְלֹא
18 גְּרוּגְרוֹת עַל הַתְּאֲנִים בְּמִנְיָן, כִּדִּי שִׁיתָרֵם לְעוֹלָם בְּעֵין
19 יָפֶה. וְתוֹרְמִין חֲטִים עַל הַפֶּת¹²⁸, אֲבָל לֹא מִן הַפֶּת
20 עַל הַחֲטִים לְפִי חֲשׁוֹנָן¹²⁹. וּבָכָל אֱלוֹ, אִם תֵּרֵם -
21 תְּרוֹמָתוֹ תְּרוּמָה¹³⁰.

(109) תרומות פ"א משנה ד. (110) לאחר שנגמרה מלאכתן. "ולשון ספרי (פרשת קרח, במדבר יח, כז) שומע אני יתרום שבלים על חטים וענבים על יין וזיתים על שמן, תלמוד-לומר כדגן מן הגורן, מן הגמור" (פירוש המשניות שם). (111) העומדים לשמן. (112) העומדים לעשות מהן יין. (113) משנה שם, כדעת בית-הלל. (114) ירושלמי שם. ומה שכתב למעלה הלכה ד, שאם תרם מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו, תרומתו תרומה - שם המדובר כשעשה כן מדעתו של הכהן (ר"ש שם). (115) תרומות שם משנה ט. (116) השרויים במים ובמלח. (117) בירושלמי (פ"א הלכה ה) מקשה: "הא תנינן הפרד הצמקים והחרובין, משיעמיד ערימה (וראה להלן פ"ג מהלכות מעשר הלכה יב) רבי יוסי בן יוסי בשם רבי יצחק בן לעזר, אין לך אסור מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו אלא גורן ויקב בלבד", וראה למעלה הלכה ד. (118) שהרי ענבים ויין הם שני מינים (עבודה זרה סו.). (119) שתורמין מזה על זה (למעלה הלכה ג). (ועיין "משנה ראשונה" בתרומות שם מ"ד, ודבריו צריכים תיקון). (120) שם פ"ב מ"ו. וז"ל רבינו בפירוש המשנה שם: "זית שמן הם הזיתים המוכנים להוציא שמנם, כי שמנם הרבה, וטוב משמן הזיתים שאינם ראויים אלא לכבישה, למיעוט שמנם, וה' יתברך אמר בהרימכם את חלבכם ממנו, וחלבו הוא הטוב והיפה שבו, כמו שאמר ואכלו את חלב הארץ". (121) שזהו מן הרע על היפה, ואסור לתרום (למעלה שם). (122) משנה שם. (123) שיין שאינו מבושל, טוב יותר מן המבושל. (124) כן הוא בתוספתא תרומות פ"ד (הוצאת הגר"ש ליברמן עמוד 123 10) לפי הנוסחאות שלפנינו (ועיין בכסף-משנה). (125) כשיש שם כהן (למעלה הלכה א.). (126) מנחות נד: וירושלמי תרומות פ"ב הלכה ד, וכן יש להגיה בתוספתא שם תחילת פרק ד. ואינו תורם תאנים על הגרוגרות במדה, כדלהלן, לפי שהנפח של התאנים גדול יותר מן הנפח של הגרוגרות, ונמצא ממעט בתרומה. [ואין הכוונה שמודר ומונה גם את התרומה וגם את הדבר הנתרם, שהרי "אין תורמין תרומה זו (= תרומה גדולה) לא במדה, לא במשקל ולא במנין" (למעלה פ"ג הלכה ד), אלא שמודר ומונה את התרומה בלבד, אבל לא את הדבר הנתרם, ונמצא שתורם באומדן]. (127) שגרוגרות שהן יבשות עולות במדה יותר, ונמצא תורם בעין יפה. (128) תוספתא שם. לדעת הכסף-משנה שהיינו משום שחטים יפות הן לגבי פת, שהרי יכול לעשות מהם מה שירצה, ועוד שמתקיימות יותר (וראה למעלה הלכה א.). ואינו ממעט בתרומה, בניגוד לתורם מן הפת על החטים דלהלן. (129) בספרי רבינו המגוהים "אלא לפי חשבון" (כסף-משנה). וכן הוא במעשה וקוק בשם כ"י, וכ"ה בעוד כמה כתב-יד (תוספתא

1 עַל הַיּוֹדָאִי - תְּרוֹמָתוֹ תְּרוּמָה¹⁰³, וַיִּחְזֹר וַיִּתְּרֵם¹⁰⁴ מִכָּל
2 אֶחָד וְאֶחָד בְּפָנָי עֲצָמוֹ¹⁰⁵. תֵּרֵם מִן הַיּוֹדָאִי עַל הַדְּמָאִי
3 - תְּרוֹמָתוֹ תְּרוּמָה¹⁰⁶, וְלֹא תֵּאָכֵל¹⁰⁷ עַד שְׁיוּצִיא עָלֶיהָ
4 תְּרוּמָהּ וּמַעֲשָׂרוֹת¹⁰⁸.

(101) דמאי שם משנה יא. והיינו תרומת מעשר, שהרי על תרומה גדולה לא נחשדו עמי הארץ, ולא גזרו עליה גזירות דמאי, כמפורש להלן פ"ט מהלכות מעשר הלכה א (תפארת ישראל שם). (102) שאפשר ששניהם פטורים, ואפשר ששניהם חייבים, ואפשר שאחד מהם פטור ואחד מהם חייב. (103) ומותר באכילה לכהן. "בדמאי על הודאי" מותרת ממה-נפשו: אם היא פטורה (שהופרשו ממנו תרומות ומעשרות) הרי היא מותרת באכילה, ואם היא חייבת בתרומות ומעשרות, הרי היא תרומה ותקנה גם את הודאי (משנה ראשונה). וב"דמאי על הדמאי" גם כן מותרת, אף-על-פי שיש לחשוש שמא היא חייבת והשניה פטורה - כיון שאיסור דמאי אינו אלא מדרבנן, כי מן התורה סומכים על "רוב עמי הארץ מעשרין הן" - כיון שנקרא עליה שם תרומה לא החמירו חכמים לאסרה לכהן, כפי שלא גזרו איסור דמאי על חלת עם הארץ, כמפורש בדמאי פ"א משנה ג, ולהלן פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג (תוספת הגרע"א שם). (104) שמא היתה התרומה פטורה, והרי זה מן הפטור על החיוב. (105) מן הודאי על הודאי, ומן הדמאי הזה (הנתרם) עליו ממנו ולא מדמאי אחר עליו. (106) והדמאי מתוקן לאכילה ממה-נפשו: אם הוא טבל, הרי הוא נפרש. ואם היה פטור, הרי הוא פטור. (107) לכהן. (108) שמא היה הדמאי פטור, ונמצא שהפריש מן החיוב על הפטור שאין תרומתו תרומה (למעלה הלכה יב). [וכאן לא כתב רבינו "ממקום אחר", כי רק בתורם מעצין נקוב על שאינו נקוב אין לתרום ממנו עצמו, שמא יבואו זרים לאכול את השריירים, כי יחשבו שזו חייבת וזו פטורה לגמרי, ובאמת זו חייבת מן התורה וזו חייבת מדרבנן, ואם כן כולה תרומה מדרבנן ואסורה לזרים (ראה למעלה הלכה טז), אבל בדמאי שספק הוא, לא יבואו להתיר השריירים, כי ידעו שחוזרים ותורמים רק מספק]. ואדרבה אם יתרום ממקום אחר לא יצא לעולם מידי תקלה, כי מאחר שזה ספק, אם-כן התרומה שממקום אחר אף היא ספק ויצטרכו להפריש עליה שוב ממקום אחר וכו' (תוספות חדשים).

5 יח. אֵין תוֹרְמִין¹⁰⁹ שְׁבָלִים עַל הַחֲטִים¹¹⁰, וְזִיתִים¹¹¹
6 עַל שֶׁמֶן, וְעֲנָבִים¹¹² עַל יֵין. וְאִם תֵּרֵם - אֵינָה
7 תְּרוּמָה¹¹³; גְּזֵרָה שְׁמָא יִטְרִיחַ הַכֹּהֵן לְדִרְךָ וּלְכֶשֶׁת¹¹⁴.
8 אֲבָל תוֹרְמִין שֶׁמֶן¹¹⁵ עַל הַזִּיתִים הַנִּכְבָּשִׁין¹¹⁶, וְיֵין עַל
9 עֲנָבִים לְעִשׂוֹתָן צְמוּקִין¹¹⁷. לָמָּה זֶה דוֹמָה? לְתוֹרֵם
10 מִשְׁנֵי מִינִין¹¹⁸ שְׁאֵינָן כִּלְאִים זֶה בָּזָה מִן הַיָּפֶה עַל
11 הָרָע¹¹⁹. וְכֵן תוֹרְמִין מִזִּיתֵי שֶׁמֶן עַל זִיתֵי כִּבְשִׁי¹²⁰,
12 אֲבָל לֹא מִזִּיתֵי כִּבְשִׁי¹²¹ עַל זִיתֵי שֶׁמֶן. מִיֵּין שְׁאֵינָו
13 מְבֻשָּׁל¹²² עַל הַמְּבֻשָּׁל¹²³, אֲבָל לֹא מִן הַמְּבֻשָּׁל עַל
14 שְׁאֵינוֹ מְבֻשָּׁל. מִן הַצָּלוּל¹²⁴ עַל שְׁאֵינוֹ צָלוּל, אֲבָל
15 לֹא מִשְׁאֵינוֹ צָלוּל עַל הַצָּלוּל. מִתְּאֲנִים עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שניה, לפי שכשהוציא התרומה כל אחד מהם נגמרה מלאכתו היה באותה שעה לפי כוונתו (שם).

- 14 **כא. אין תורמין חמץ על יין¹⁴⁵, אכל תורמין יין על חמץ¹⁴⁶; שהיין והחמץ מין אחד הן¹⁴⁷. (היה בלבו לתרם מן היין על היין, ונמצא בידו חמץ - אינה תרומה.)¹⁴⁸ היה בלבו לתרם חמץ על חמץ¹⁴⁹, ונמצא החמץ שתרם יין - תרומתו תרומה¹⁵⁰.**

(145) תוספתא תרומות פ"ד. שזהו תורם מן הרע על היפה ואין תורמין כן לכתחילה, כמבואר למעלה הלכה ג. ועיין בבא בתרא פד: (146) כחכמים שם ולא כרבי. וראה למעלה שם, שהכל תלוי בכלאים. (147) בספרים אחרים אין קטע זה. אבל זו היא הגירסה הנכונה. כמו שכתב הכסף-משנה, וכן הוא בתוספתא תרומות שם, ועיין בבא בתרא צו. (148) אף-על-פי שיין וחומץ מין אחד, כיון שנתכוין לתורם מן היפה ועלה בידו מן הרע, הרי היא תרומה בטעות ואינה תרומה (כסף-משנה). וכן כתבו התוספות שם פד: ד"ה יין וחומץ. (149) "כך היא הגירסה הנכונה בדברי רבינו, והוא גם כן שם בתוספתא, אלא שהיא כתובה בשיבוש" (כסף-משנה). (150) כיון שהיה בלבו לתורם מן הרע על הרע, ועלה בידו מן היפה על הרע, והרי הם מין אחד (שם). אבל צריך עיון ממה שכתב רבינו למעלה פ"ג הלכה ה: "נתכוין לתורם אחד ממששים ועלתה בידו אחד מחמשים - אינו תרומה". הרי שאם נתכוין לתורם בעין רעה ועלה בידו במדה טובה הימנה, אינה תרומה. [ואם נתכוין לתורם אחד מעשרה ועלתה בידו אחד ממששים (= עין רעה), תרומתו תרומה (למעלה שם), ואילו למעלה בתרם מן החומץ על היין בטעות - אינה תרומה].

- 19 **כב. התורם חבית של יין¹⁵¹ על היין, ונמצא חמץ: אם יודע שהייתה חמץ עד שלא תרמה - אינה תרומה¹⁵²; ואם אחר שתתקמה החמיצה - הרי זו תרומה¹⁵³; ואם ספק - תרומה¹⁵⁴, ויחזור ויתרם. וכן התורם קשות ונמצאת מרה¹⁵⁵, אבטיח ונמצא סרוח, או שנמצאו נקורין¹⁵⁶. תרם חבית של יין ונמצאת מגלה שאסור לשותתה¹⁵⁸ - תרומה, ויחזור ויתרם¹⁵⁹ שניה. ואין אחת משתיהן מדמעת בפני עצמה, והאוכל אחת משתיהן - אינו חייב חמש.**

(151) תרומות פ"ג משנה א. (152) שהתרומה היתה בטעות, הואיל והוא נתכוין ליין, וראה בהלכה הקודמת. (153) שבשעת הרמה היה יין. (154) כל איסורי תרומה עליה מספק, אך הטבל לא נתקן בזה, שמה היתה חומץ עד שלא נתרמה. (155) משנה שם. ומשמע מלשון רבינו שדין אחד להם, כמו בתורם יין ונמצא חומץ, שאם היתה מרה עד שלא תרמו אין תרומתו תרומה, אלא שכאן מדובר בספק, אם היתה מרה בשעת הרמת התרומה, או שנעשית מרה אחר כך, מחמת עיפוש. ועיין בתוספות יבמות פט. ד"ה קישות, שכתבו שהמדובר אפילו בידוע שהיתה מרה קודם, תרומתו תרומה. וחילקו בין יין וחומץ שהם שני שמות, לפיכך היא טעות יותר ואינה תרומה, לבין קישות

כפשוטה). וכן הנוסחא בתוספתא שם. והיינו, שתורם לפי חשבון החיטים שבפת, ולא לפי חשבון הנפת של הפת עצמו, ונמצא תורם בעין יפה. (130) שהרי התורם ועלה בידו אחד ממששים ואחד - תרומתו תרומה (למעלה פ"ג הלכה ו), וגם התורם מן הרע על היפה - תרומתו תרומה (למעלה הלכה ג).

- 1 **יט. אין תורמין¹³¹ שמן על הזיתים הנכתשין¹³², ולא יין על ענבים הנדרכות¹³³; שזה דומה לתורם¹³⁴ מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו. ואם תרם - תרומתו תרומה, ויחזור ויתרם¹³⁵ מן הזיתים והענבים בפני עצמן. הראשונה מדמעת¹³⁶ בפני עצמה¹³⁷, והאוכלה¹³⁸ - חייב עליה כשאר תרומות גמורות¹³⁹; אכל לא מן השניה¹⁴⁰.**

(131) תרומות פ"א משנה ח. (132) היינו שנכתשו במכתש לעשות מהן שמן, ולא נגמרה מלאכתו. (133) שנדרכו לעשות יין, ולא נגמרה מלאכתו. (134) בזה רצה רבינו להבדיל בין התורם משמן על זיתים הנכתשין, ויין על ענבים הנדרכות, שתרומתו תרומה ויחזור ויתורם, כדלהלן, לבין התורם מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, שתרומתו תרומה (למעלה הלכה ד) ולא אמרו שיחזור ויתורם, שבדבר שלא נגמרה מלאכתו כלל, לא חששו חכמים שמא יוסיף לעשות כן, שהרי הכל יודעים שאין תורמין על דבר שלא נגמרה מלאכתו, אבל הזיתים הנכתשים והענבים הנדרכות, שכבר התחילה בהם מלאכת השמן והיין עלולים לבוא בהם לידי טעות, ולתורם עליהם לפני שנגמרה כל מלאכתם (משנה ראשונה). (135) משנה שם. וראה למעלה. (136) אם נתערבה בחולין, ואין שם מאה כנגד התרומה, הכל תרומה, ראה להלן פ"ג הלכה ב. (137) כן הוא במשנה [והכוונה להוציא ממה שנאמר בפ"ג שם משנה א, בתורם חבית של יין ונמצאת של חומץ: "אם ספק (אם החמיצה לפני ההפרשה או לאחריה) תרומה ויחזור ויתורם, הראשונה אינה מדמעת בפני עצמה וכו' וכן השניה" (הובא להלן הלכה כב) - שכוין ששתי התרומות הן ספק, אין כל אחת ואחת מהן מדמעת בפני עצמה, עד שיפלו שתיהן לתוך אותם החולין (להלן הלכה כג), אבל בנידון שלפנינו, שאין כאן ספק, ושהראשונה תרומה מן התורה והשניה אינה אלא מדרבנן - הראשונה מדמעת בפני עצמה והשניה אינה מדמעת כלל]. (138) זר האוכלה. (139) להלן פ"ו הלכה ו. (140) שאינה אלא מדרבנן כנ"ל.

- 8 **כ. מי שתרם שמן¹⁴¹ על זיתים שדעתו לאכלן¹⁴², או זיתים על זיתים ודעתו על הפל לאכילה, או שתורם יין על ענבים שהם לאכילה, או ענבים על ענבים והפל לאכילה, ונמלך לדרכן¹⁴³, ודרך הזיתים והענבים שפבר תרם עליהם - אינו צריך לחזור ולתרם¹⁴⁴.**

(141) תרומות פ"א משנה ט. (142) והרי נגמרה מלאכתם, כיון שאין רוצים להוציא מהם שמן. (143) שאותם הזיתים חזרו כאילו לא נגמרה מלאכתם (פיה"מ שם). (144) פעם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הענבים כשהן בוסר, ונותנין לתוכן מים ונעשים חומץ לטיבול (רש"י שם). (172) כן צריך להיות. וכן הוא בתוספתא שם, ובירושלמי גיטין סוף פרק ג, והיינו משום שאינו רגיל להחמיץ תוך ארבעים יום (כסף-משנה).

20 כו. המניח פרות¹⁷³ להיות מפריש עליהן עד שיעשו¹⁷⁴ תרומה, אף על פי שאין מפרישין לכתחלה אלא מן המקף¹⁷⁵, אם הפריש¹⁷⁶ - הרי הן בחזקת קמיין¹⁷⁷. מצאן שאבדו - הרי זה חושש לכל מה שתקן שמה לא הפריש עליהן אלא אחר שאבדו. לפיכך מפריש תרומה שניה¹⁷⁸.

(173) משנה שם. (174) כולם. (175) בסמוך, ראה למעלה פ"ג הלכה יז. (176) בדיעבד. [ומה שאמרו במשנה שם: "מפריש עליהם", דהיינו לכתחילה, אינו אלא במעשר שני שנוכר שם, שלדעת רבינו אין צורך במוקף אלא בתרומה גדולה (שם) ובתרומת מעשר לתלמידי חכמים (שם) הלכה כז, אבל מעשר ראשון מפריש אף שלא מן המוקף (פי"א) מהלכות מעשר הלכה ו) ופשוט שהוא הדין למעשר שני (ועיין בכסף-משנה בהלכות מעשר שם). ואמנם שם פ"ז הלכה ד, העתיק רבינו כלשון המשנה: "מפריש עליהם", ועיין תוספות שם ד"ה המניח]. (177) ותרומתו תרומה. (178) מספק. ראה להלן. שם.

יום שישי ג' מרחשון ה'תשע"ט

פרק נשי

(1) יבאר מי הם הראויים לאכול תרומה ותרומת מעשר, והראוי להאכיל ולפסול.

26 א. תרומה ותרומת מעשר נאכלת לכהנים², בין גדולים בין קטנים, בין זכרים בין נקבות, הם ועבדיהם הכנענים³ ובהמתן⁴; שנאמר: וכהן פי יקנה נפש קנן פספו וגומר. עבד כהן שפרכ⁵ ואשת כהן שמרדה⁶ - הרי אלו אוכלין⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"תרומה ותרומת מעשר נאכלת לכהנים, בין גדולים בין קטנים... הם ועבדיהם הכנענים ובהמתן, שנאמר וכהן פי יקנה נפש קנן כספו".

ומוסיף: "עבד שברח ואשת כהן שמרדה, הרי אלו אוכלין". ועניינו בפנימיות העניינים הוא שהקב"ה נקרא כהן (סנהדרין לט.) וכל יהודי הוא עבד כהן, ולכן גם אם מסיבה כלשהי תקפו יצרו והביאו למצב של "עבד כהן שברח", עד שנדמה לו שאינו תחת אדונו עוד, בכל זאת "הרי אלו אוכלין" כי "ישראל אע"פ שחטא, ישראל הוא". ולא עוד אלא שזה שאוכל משל הקב"ה גורם שניצוצי הקדושה שבזה יעוררוהו ויפעלו עליו לחזור למצבו הקודם. ובזה מודגש גם-כן ענין האחדות שבתרומה - אחדותם של בני ישראל עם הקב"ה בכל מעמד ומצב שבו יהיו.

(על"פ י"ן מלכות' ספר זרעים טימן י"ד)

ונמצאת מרה שאינה טעות כל כך. (156) שיש בו נקב ויש בו חשש שמא נקר בו הנחש והטיל ארס (ירושלמי שם). (157) תוספתא תרומות פרק ד (הוצ' ליברמן עמ' 421). (158) מפני הסכנה (פי"ב מהלכות רוצח הלכה ב). (159) לפי הביאור שלמעלה, זהו במקרה שלא ידוע אם הפגמים היו לפני הרמת התרומה או לאחריה, ולפיכך מספק הרי היא תרומה ויחזור ויתרומ.

1 כג. כיצד? נפלה אחת מהן¹⁶⁰ על החלין - אינה מְדַמַּעַת¹⁶¹; נפלה שניה למקום אחר - אינה מְדַמַּעַת; נפלו שתיהן למקום אחד - מְדַמַּעַת בַּקְטָנָה שֶׁבַשְׁתִּיהֶן¹⁶². וכן אם אכל זר שתיהן - מְשַׁלֵּם בַּקְטָנָה שֶׁבַשְׁתִּיהֶן וְחֻמְשָׁהּ¹⁶³. וְכִיצַד הוּא עוֹשֶׂה בַשְׁתִּיהֶן? נוֹתֵן לָכֶן אֶחָד וְנוֹטֵל מִן הַכֶּהֶן דְּמֵי הַגְּדוּלָּה¹⁶⁴.

(160) תרומות פ"ג משנה ב. (161) אפילו אם נפלה בפחות ממאה חלקים מחולין. (162) "אם היתה כו' האחת גדולה מן האחרת ויהיה האחת על דרך הדמיון סאה ובשניה סאתים, ונפלו השלש סאין בחולין צריכים אלו לדעת שיעור אותן חולין, ונחשב כי סאה תרומה נפלה בהם והיא קטנה שבשתיהן, ואם היו באותה חולין מאה סאין תעלה במאה ואחד, ואם הוא פחות יהיה הכל מדומע" (פירוש המשנה שם). (163) שהשיעור הקטן בכל אופן תרומה ומשלם חומש. (164) שהכהן אינו יכול להוציא ממנו את הגדולה מספק, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

8 כד. הבודק את החבית¹⁶⁵ והנניחה להפרישה תרומה על אחרים עד שתעשה כלה תרומה ויתננה לכהן, ולאחר זמן בדיקה ומציאה חמץ: מעת שבדיקה תחלה עד שלשה ימים - ודאי זין, וכל זין שחשב אותן הימים שהתרומה שלו בחבית זו - הרי הוא מתקן; מִבָּאֵן וְאֵילָף - סָפֵק¹⁶⁶, וְצִרְיָה לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה שְׁנִיָּה.

(165) תוספתא שם, והובאה בבבא בתרא צו. וכדעת רבי יוחנן שם. (166) שמא כבר החמיץ, ונמצא שהפריש תרומה מן החומץ על היין בטעות, ואינה תרומה.

15 כה. בשלשה פרקים¹⁶⁷ צריך לבדק¹⁶⁸ את היין שהניחו להפריש עליו שמה החמץ. ואלו הן: בַּקְדִּים שֶׁל מוֹצָאֵי הַחֶגֶר¹⁶⁹, וּבַהוֹצָאָה הַסְּמִדְרִי¹⁷⁰, וּבַשְּׁעֵת כְּנִיסַת מֵים לַבֶּסֶר¹⁷¹. וזין מגתו - מְפָרִישִׁין עָלָיו בַּחֲזָקָה שֶׁהוּא זֵין [עַד] אֲרָבַעִים יוֹם¹⁷².

(167) גיטין לא. במשנה. (168) שמא החמיץ ואין תורמין מן החומץ על היין, אבל בשאר ימות השנה מפריש עליו בחזקת שהוא זין. (169) כשמנשבת רוח קדים במוציא חג הסוכות. (170) "כתום (ה) פרח וענביו נראים באשכול כסדרן" (רש"י שם). (171) משנה שם, כנוסחת הערוך ורש"י ותוספות שם. ורצה לומר: כשלחלונית נכנסת וגדילה בתוך הבוסר (שהוא כפול הלבן) שיכול לעצור מהן כל שהוא, היינו כניסת מים. לשון אחר, היו כותשים

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הארץ אוכל תרומה טהורה שנטמאה על ידו, לפי שאינו סבור שהוא טמא (ראה למעלה) - אינו חשוד לאכול תרומה טמאה ממש, וראה ב'כסף משנה' ('אור שמח').

ג. 'ישראלית' ¹⁶ שְׁנֵשֵׁאת ¹⁷ לָכֵהוּ, אֶפְלוּ קִטְנָה בַּת ⁹ שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד ¹⁸ - תֹּאכַל בְּתְרוּמָהּ ¹⁹ וְתֹזָה ¹⁰ וְשֹׁקֶן ²⁰. וְדִין תֹּזָה ²¹ שֶׁתֹּאכַל מִשְׁנַתְּאָרְסָה, שְׁהָרִי ¹¹ הִיא קִנְיָנוֹ ²²; אֲבָל אֶסְרוּ חֲכָמִים שֶׁתֹּאכַל עַד שֶׁתִּכְנַס ¹² לַחֲפָה, גִּזְרָה שֶׁמָּא תִּאָּכֵל ²³ תְּרוּמָה לְאִבֶּיהָ וּלְאִחֶיהָ ¹³ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה בְּבֵית אֲבִיהָ. ¹⁴

(16) משנה, נדה מד, ב. (17) על-ידי אביה (ראה בהלכה הסמוכה) שהיא אשת איש מן התורה (פ"ג מהל' אישות הי"א). (18) אבל לפני כן, אין ביאתה ביאה (נדה, שם). (19) אפילו בתרומה דאורייתא, אם נישאה על-ידי אביה. (20) המורמים מקרבן השלמים, שהם נאכלים לכהנים ולנשיהם ולעבדיהם (משנה זבחים נה, א. ופ"י מהל' מעשה הקרבנות ה"ה). (21) כתובות נז, ב. (22) ונאמר (ויקרא כב, יא): "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו, הוא יאכל בו" (שם). (23) כדעת עולא, שם.

ד. חֲרֻשָּׁתָּהּ ²⁴ וְשֹׁטָה שֶׁנִּשְׁאָת לָכֵהוּ - אֵינָה אוֹכֶלֶת ¹⁵ בְּתְרוּמָהּ ²⁵, אֶפְלוּ הַשִּׁיאָה אֲבִיהָ ²⁶; גִּזְרָה שֶׁמָּא יִשָּׂא ¹⁶ חֲרֻשׁ פֶּהוּ חֲרֻשָּׁתָּהּ ²⁷ וְיִאָּכֵלָנָה ²⁸, לְפִיכָף גִּזְרוּ שֶׁלֹּא ¹⁷ תֹּאכַל חֲרֻשָּׁתָּהּ בַּת יִשְׂרָאֵל כָּלָל. ¹⁸

(24) יבמות קיג, א. (25) בין בתרומה דרבנן ובין בתרומה דאורייתא (שם). (26) שהיא אשת איש גמורה מן התורה (פ"ג מהל' אישות הי"א). (27) ונישואי חרש אינם תופשים אלא מדרבנן (שם פ"ד ה"ט). (28) תרומה דאורייתא, שהרי תרומה דרבנן היא אוכלת (יבמות, שם). [ובגמרא שם הקשו על זה: "ולכילול, קטן אוכל נבלות הוא [ואין מצווין להפרישן]", ומתוך: "גזירה שמא יאכיל חרש בפקחת". אבל לפי הסוגיא שם קיד, א - שאף למי שסובר קטן אוכל נבלות אין ביהדין מצווין להפריש, להאכילו בידים אסור (וכן פסק רבינו בפ"י מהל' מאכלות אסורות הכ"ז) - אין מקום לקושיית הגמרא הנ"ל, שהרי על-ידי הנישואין שתיקנו חכמים לחרש וחרשת היא אוכלת תרומה, והרי זה כאילו חכמים נותנים לה בידים (ועי' ריטב"א שם). ועי' 'כסף משנה' ו'מעשה רוקח'].

ה. הִזָּר אֶסְרוּ לְאָכַל תְּרוּמוֹת ²⁹, שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל זָר לֹא ¹⁹ יֵאָכֵל קֹדֶשׁ. אֶפְלוּ הִיָּה תוֹשֵׁב בֵּהוּ אוֹ שְׂכִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: ²⁰ תוֹשֵׁב בֵּהוּ וְשְׂכִיר לֹא יֵאָכֵל קֹדֶשׁ. תוֹשֵׁב - זֶה שְׂכִיר ²¹ עוֹלָם ³⁰, שְׂכִיר - זֶה שְׂכִיר שָׁנִים ³¹. וְעֶבֶד עֶבְרִי ³² - הָרִי ²² הוּא פְּתוּשֵׁב וְשְׂכִיר ³³. וְכֹהֲנֵת אִשְׁתִּי הָזֶר - הָרִי הִיא ²³ בְּזָרָה ³⁴; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל זָר - בֵּין הוּא בֵּין אֲשֶׁתוֹ ³⁵. ²⁴

(29) סנהדרין פג, ב. (30) יבמות ע, א. והיינו עבד עברי שמכר עצמו ליתר על שש שנים, שאינו יוצא בשש (פ"ב מהל' עבדים ה"ג) - ('אור שמח'). (31) יבמות, שם. והיינו עבד עברי שמכר עצמו סתם, שיוצא בסוף שש שנים ('אור שמח'). (32) [כלומר, תושב ושכיר שלמעלה הם עבדים

(2) פשוט בכמה מקומות (כסף-משנה). (3) 'ספרא' פרשת אמור פ"ה ה"א. (4) יש אומרים שלא הותר לה אלא כרשיני תרומה שעיקרם למאכל בהמה (ראה למעלה פ"ה ה"ב), אבל דבר שעיקרו למאכל אדם, אסור לתת לבהמה. וכן הוא ב'ספרא' שם ה"ו, על הפסוק "ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו" - "הם אוכלים ואין בהמה אוכלת, יכול לא תאכל בכרשינים? תלמוד לומר: נפש". ועי' ר"ש ורע"ב בתרומות פ"א מ"ט. וראה ב'משנה למלך' כאן. וראה להלן פ"ט ה"ז, ופי"א הכ"ח. (5) גיטין יב, ב. ותוספתא תרומות פ"י. (6) על בעלה (גיטין, שם). (7) בתרומה, שהם קנינו של כהן.

ב. תְּרוּמָה שֶׁל תֹּזָה ⁸ - אֵין אוֹכֵל אוֹתָהּ אֲלֹא פֶהוּ ¹ מִיָּחֹס ²; אֲבָל פֶּהוּ חֲזָקָה ¹⁰ - אוֹכֵלִין בְּתְרוּמָה שֶׁל ² דְּבָרֶיהֶן בְּלִבָּד ¹¹. וְתְרוּמָה טְהוֹרָה - בֵּין תְּרוּמָה ³ גְּדוּלָּה בֵּין תְּרוּמוֹת מַעְשֹׂר, בֵּין שֶׁל תֹּזָה בֵּין שֶׁל ⁴ דְּבָרֶיהֶן - אֵינָה נִתְּנָת אֲלֹא לָכֵהוּ תַלְמִיד חֲכָם ⁵; מִפְּנֵי שֶׁאֶסְרוּ לְאָכַל תְּרוּמָה טְמֵאָה, וְכָל עַמִּי הָאָרֶץ ⁶ בְּחֻזָּקַת טְמֵאָה ¹³. לְפִיכָף נִתְּנִין תְּרוּמָה טְמֵאָה ¹⁴ לְכָל ⁷ פֶּהוּ שְׂרִיצָה ¹⁵. ⁸

(8) שחיבים להפרישה מן התורה. (9) שיש לו עדי יוחסין או כתב המתייחס שהוא כהן ודאי (כתובות כד:). (10) שהוחזקו כהנים ואין ביהדין יכולים להוציא דבר מחזקתו, אבל אין להם לא עדי יחוס ולא כתב יחוס (רש"י שם). (11) היינו תרומה שאין חייבין בה אלא מדברי סופרים (שם כה). (12) ראה להלן. (13) בחולין קל, ב: "אמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מנין שאין נותנים מתנה לכהן עס-הארץ? שנאמר (דברי הימים-ב לא, ד): "ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת הכהנים והלוים למען יחזקו בתורת ה'", כל המחזיק בתורת ה' - יש לו מנת. ושאינו מחזיק בתורת ה' - אין לו מנת". אבל בחלה פ"ד מ"ט "ואלו ניתנין לכל כהן, החורמים והבכורות וכו' ושמן שריפה", וב'ירושלמי' שם על המשנה הקודמת (בחלת חוצה לארץ) "וניתנת לכל כהן" - אמרו: "בין לכהן חבר, בין לכהן עס-הארץ", ואם כן גם "ניתנין לכל כהן" שבמשנה השניה, היינו בין כהן חבר בין כהן עס-הארץ. ומתוך זה למד רבינו, שמה שאמרו אין נותנין מתנות אלא לכהן חבר, אינו אלא על דרך הטוב והיפה, אבל שיהיה אסור לתתם לעם הארץ, לא שמענו, וכן פירש במשנה שם. ומתוך זה שהזכירה המשנה שם רק דברים שאין בהם טומאה וטהרה, ובכללם גם שמן שריפה, היינו שמן של תרומה טמאה, למד רבינו שתרומה גדולה, תרומת מעשר וחלה טהורות, אסור לתתם לכהן עס-הארץ, שמא יטמאם ויאכלם בטומאה, עיי"ש בפירוש המשנה. (14) ויטמאנה ואחר-כך יאכלנה. [ואף-על-פי שתרומה טמאה אין עס-הארץ חשוד לאכלה (ראה להלן) - עס-הארץ אינו מחזיק עצמו לטמא, וראה להלן - 'אור שמח']. (15) בחלה, שם: "ואלו ניתנין לכל כהן וכו' ושמן שריפה", היינו שמן של תרומה טמאה. וכל כהן, היינו בין כהן חבר בין כהן עס-הארץ, כמבואר למעלה. והראב"ד חולק על זה, ודעתו כדעת ה'תוספות' בחולין שם ד"ה מנין. ואף-על-פי שעס-

לוקה, חייב הוא לשלם את הקרן (להלן פ"י ה"ה), ומיתה בידו שמים אינה פוטרתו, כדעת רבא בכתובות ל, ב. אבל צריך עיון, שהרי שם מבואר שלא אמרו "אינו לוקה ומשלם", אלא כשבאו המלקות והמזמן בבת אחת, כגון שתחב לו חבירו בבית הבליעה, ורבינו השמיט זאת (משנה-למלך).

- ז. וכת פהן פי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל. שני ענינים⁴¹ נכללו בלאו זה: שאם תבעל⁴² לאסור לה ותעשה זונה⁴³ או חללה⁴⁴, כמו שבארנו בהלכות אסורי ביאה⁴⁵ - הרי היא אסורה לאכל בתרומות לעולם, פדין כל חלל, שהחלל פזר לכל דבר⁴⁶. ואם תנשא לישראל⁴⁷ - הרי היא אסורה לאכל במזמון מן הקדשים, שהוא חזה ושוק, לעולם, אף על פי שגרשה או מת⁴⁸.

(41) יבמות סח, ב. (42) שם. (43) אם נבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה לכל (פי"ח מהל' איסורי ביאה ה"א). (44) כגון שהייתה גרושה ונבעלה לכהן (שם פי"ט ה"א). (45) שם ושם. (46) פרט לעבודה במקדש, שהרי החלל אינו מחלל עבודתו (פ"ו מהל' ביאת מקדש ה"). וכן נראה בפ"ט שם הט"ו, שלא מנה חלל בין שמונה-עשר פסולי עבודה. והפסוק מתפרש לפי"ז: כי תהיה לאיש זר - כי תבעל לפסול, בתרומת הקדשים - בתרומה, לא תאכל. (47) יבמות, שם. ומשנה, שם פז, א. (48) שחזרת לתרומה, ואף-על-פי-כן אינה חוזרת לחזה ושוק. והפסוק מתפרש לפי"ז: כי תהיה לזר - כי תנשא לישראל, בתרומת הקדשים - במזמון מן הקדשים, לא תאכל.

- ח. אכל⁴⁹ התרומה - אוכלת אחר שגרשה הישראל או מת, אם לא הניח בן ממנה; שנאמר: וכת פהן פי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה, ושבה אל בית אביה כנעוריה, מלחם אביה תאכל.

(49) שם.

- ט. מפי השמועה למדו⁵⁰: מלחם - ולא כל לחם; חזרת היא לתרומה, ולא לחזה ושוק.

(50) שם. ושם למדו כן גם מהפסוק "בתרומת הקדשים לא תאכל", שהביא רבינו למעלה ה"ז.

- י. ולא הפהנת בלבד, אלא אפלו לזיה וישראלית⁵¹ שנבעלה לאסור לה, הואיל ונעשית זונה⁵² - אסורה לאכל בתרומה לעולם, ואף על פי שיש לה זרע מכהן.

(51) שם סח, א. (52) [למעלה ה"ז, כתב גם "חללה", וצריך-עיון למה השמיטה כאן].

- יא. לפיכך השבויה אינה אוכלת בתרומה⁵³, ואף על פי שאומרת טהורה אני. וכל שבויה שנאמנת לומר טהורה אני⁵⁴, או שיש לה עד⁵⁵ פדי שתהיה מתרת

עבריים שמכרו עצמם (ראה ב'אור שמח'), שכן קראה אותם התורה (ויקרא כה, לט-מ): "וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך וגו' כשכיר כתושב וכו'", ואילו "עבד עברי" הוא זה שמכרוהו בית-דין, שכן קראתו התורה (שמות כא, ב): "כי תקנה עבד עברי". (33) אף-על-פי שהוא קבוע אצלו יותר מהם (= מעבדים שמכרו עצמם), שזה שמכר עצמו אסור בשפחה כנענית (פ"ג מהל' עבדים ה"ג) ואילו מכרוהו בית-דין - רבו מוסר לו שפחה כנענית (שם) - "אור שמח". (34) משנה, יבמות פה, ב. (35) שם סח, א.

- ו. זר שאכל תרומה בידו³⁶ - בין שהיה טמא בין שהיה טהור, בין שאכל תרומה טהורה בין שאכל טמאה³⁷ - חייב מיתה בידו שמים; שנאמר: ומתו בו פי יחללהו³⁸. ולוקה על אכילתה³⁹. ואינו משלם דמי מה שאכל, שאינו לוקה ומשלם⁴⁰. ואם אכל בשגגה - מוסיף חמש; שנאמר: ואיש פי יאכל קדש בשגגה ונסף חמשיתו וגומר.

(36) סנהדרין פג, א. (37) [כן הוא בתוספתא תרומות פ"ו: "באוכלי תרומה לזרים, טהור שאכל את הטהור, וטהור שאכל את הטמא, וטמא שאכל את הטהור, וטמא שאכל את הטמא, כולם במיתה". וכן הוא בפרה פ"א מ"ג: "והאוכלה (= תרומה טמאה) חייב מיתה", והיינו זר האוכלה. ועיי"ש ב'מלאכת שלמה'. ועי' ברש"י גיטין נד, א - ד"ה דאכל, ובגליון הש"ס שם. ובתוספתא כריתות פ"א: "זור שאכל תרומה טהורה", וטעות-סופר היא, שהרי בתוספתא זבחים פ"ב ליתא "טהורה", וראה 'תוספתא כפשוטה' שם לעמוד 24 137]. (38) ואחריו נאמר: "וכל זר לא יאכל קודש" (סנהדרין, שם). וי"ו של "וכל" מוסיפה על הענין הראשון, ומחברת את הפסוק "ומתו בו" גם לאכילת זר - 'חסדי דוד' בתוספתא כריתות, שם. ודלא כרב שאמר (סנהדרין, שם), שאינו חייב מיתה, מפני ש"אני ה' מקדשם" הפסיק הענין. ואף-על-פי שהפסוק הנ"ל "ומתו בו כי יחללוהו", למדו חז"ל (שם) שכהן טמא שאכל תרומה אינו חייב מיתה (ראה להלן פ"ז ה"א), מפני שתרומה טמאה היא מחוללת ועומדת, וכאן חייבו מיתה מאותו הפסוק גם בתרומה טמאה - יש הבדל בין כהן לזר, שלגבי כהן שהוא קדוש ואוכל בתרומה טהורה, זו הטמאה נקראת מחוללת, אבל זר שאינו קדוש, לגביו גם תרומה טמאה אינה מחוללת (רדב"ז כאן, ולחם-משנה בפ"ט מהל' סנהדרין ה"ב). [וזהו מה שאמר הכתוב (שם) "ומתו בו כי יחללוהו, אני ה' מקדשם" - מפני שאני ה' מקדשם, לכהנים (וראה ב'ספורנו' שם), אינם חייבים מיתה על תרומה מחוללת, שלגבם אינה קדושה. אבל "וכל זר לא יאכל קודש" - לגביו כל תרומה, ואפילו טמאה, היא קדוש. ומטעם זה אמרו בתרומות פ"ו מ"א, ש"אחד תרומה טהורה ואחד תרומה טמאה - משלם חומשה" (ראה להלן פ"י ה"ב), שגם בפסוק "ואיש כי יאכל קודש בשגגה", תרומה טמאה בכלל. ועיי"ש ב'משנה ראשונה']. (39) כן אמר רב בסנהדרין שם, אלא שלדבריו אינו חייב מיתה בידו שמים, ובזה אין הלכה כמותו, ראה למעלה. וראה ב'ספר המצוות' ל"ת קלג. (40) 'ירושלמי' תרומות פ"ז ה"א. אבל אם אכל במזיד בלי התראה שאינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עבורה, כמפורש ב'ספרא' שם ה"י, ובמשנה יבמות, שם].
(65) והבת אינה אוכלת. (66) ונעשית זרע פסול לכהונה.

טו. פיוצא בו, הפהנת שאינה אוכלת מפני זרעה
שמישראל אף על פי שאותו הזרע כהנים. פיצד?
בת כהן⁶⁷ שנשאת לישראל וילדה ממנו בת⁶⁸,
והלכה הבת ונשאת לכהן וילדה ממנו בן - הרי זה
ראוי להיות כהן גדול, מאכיל את אמו⁶⁹ ופוסל את
אם אמו, ואף על פי שמתה אמו⁷⁰. וזאת⁷¹ אומרת:
לא ככה בתי⁷² כהן גדול, שהוא פוסלני מן התרומה.

(67) משנה, שם סט, ב. (68) שהיא ישראלית ופוסלת את
אמה אף-על-פי שמת אביה. (69) לאחר מות אביה הכהן.
(70) שכל זמן שהיא חיה, היא עצמה פוסלת את אמה, שהרי
אביה ישראל. (71) אם אמו. (72) במשנה, שם: "כבני".
אבל בברייתא שם ע, א - כלשון רבינו.

טז. העבד - אינו פוסל⁷³ משום זרע ואינו מאכיל.
פיצד? פהנת שנשאת לישראל או ישראלית שנשאת
לכהן, וילדה ממנו בן, והלך הכהן ונקבש⁷⁴ על
השפחה⁷⁵ וילדה ממנו עבד⁷⁶, ומת הכהן והרי העבד
קיים: היתה אם אביו של עבד זה בת ישראל לכהן
- לא תאכל בתרומה; היתה בת כהן לישראל -
תאכל. שאין זה זרע, שהעבדים אין להם יחוס⁷⁷.

(73) משנה, שם סט, ב. (74) נדחק ונדבק, לשון מכבש,
ולשון גנאי הוא (רש"י שם). (75) וכל-שכן על הגויה
(רדב"ז), וראה להלן. (76) שולד שפחה כמותה (רש"י).
וכן ולד גויה (קידושין סח:). (77) ולפיכך אינו פוסל ואינו
מאכיל. [ואין כוונתו למה שאמרו ביבמות סב, א: "הכל
מודים בעבד שאין לו חיים" (וכן כתב רבינו בפט"ו מהל'
אישות ה"ו "שהעבד אין לו יחוס"), - שלא אמרו כן אלא
בעבד שנשתחרר, ואילו בגוי שנתגייר, בניו מתייחסים
אחריו, אבל בישראל - בין אם בא על הגויה ובין אם בא
על השפחה, אין הולדות מתייחסים אחריו].

יז. בת ישראל⁷⁸ שנשאת לכהן ומת, וזה ממנו בן,
וחזרה ונשאת לישראל - לא תאכל בתרומה⁷⁹. מת
הישראל וזה ממנו בן - לא תאכל בתרומה מפני
בנה שמישראל⁸⁰. מת בנה שמישראל - אוכלת בשביל
בנה הראשון.

(78) משנה, יבמות פו, ב. (79) מפני שנשאת לישראל,
ונותקה מזרע הכהן. (80) אף-על-פי שיש לה גם בן מכהן,
שהרי נותקה ממנו עם נישואיה לישראל.

יח. בת כהן שנשאת לישראל⁸¹ ויש לה ממנו בן,
וחזרה ונשאת לכהן - תאכל בתרומה⁸². מת וזה
ממנו בן - תאכל בתרומה⁸³. מת בנה מכהן - אסורה
לאכל מפני בנה שמישראל. מת בנה שמישראל -
חוזרת לבית אביה כנעוריה, ואוכלת בתרומה, לא
בחזרה ושוק⁸⁴.

(81) משנה, שם. (82) שנותקה מזרע של הישראל.

1 לבעלה - הרי זו אוכלת בתרומה. והנרפעת
2 לכהנה⁵⁶ - לא נפסלה מן הפהנה ואוכלת.

(53) שמא נטמאה. עדיות פ"ג מ"ו, וכתובות לו, ב.
(54) שנינו במשנה עדיות שם: "יש שבויה אוכלת, ויש
שבויה שאינה אוכלת. כיצד? האשה שאמרה נשביתי
וטהורה אני - אוכלת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם
יש עדים שנשבית, והיא אומרת טהורה אני - אינה אוכלת".
וכן שנינו בכתובות כב, א - להתירה לבעלה. (55) אפילו
עד אחד, שבשבויה הקילו להאמין עד אחד שלא נטמאה,
כמבואר בפ"ח מהל' אישות ה"ז. (56) יבמות נט, ב.

3 יב. ישראלית שיש לה זרע מכהן⁵⁷ - אוכלת בשביל
4 בנה, בין זכר בין נקבה, ואפילו טמטום
5 ואנדרוגינוס⁵⁸, ואפילו זרע הזרע עד סוף פל העולם;
6 שנאמר: זרע אין לה⁵⁹.

(57) משנה, שם פו, ב. (58) שם עב, א - אמרו שמאכיל
את עבדיו, והוא-הדין שמאכיל את אמו. (59) ודרשו
חכמים (שם ע). "ענין עליה", כלומר, חפש לה בן עד סוף
כל הדורות, וראה בהלכה הסמוכה.

7 יג. בשם שזרע ישראל⁶⁰ מפהנת פוסל אותה⁶¹, כן
8 זרע כהן מישראלית מאכיל אותה, ואף על פי שהוא
9 זרע פסול⁶². פיצד? בת ישראל שנשאת לכהן או
10 פהנת לישראל, וילדה ממנו בת, וכא על הבת מי
11 שהוא ערוה עליה או שנשאת לממזר, ומתה הבת
12 והרי הממזר קיים⁶³. היתה אם אמו בת ישראל לכהן
13 - תאכל בתרומה; בת כהן לישראל - לא תאכל.

(60) זה מחובר להלכה הקודמת: "שנאמר זרע אין לה, כשם
שזרע ישראל וכו'" (משנה-למלך). (61) משנה, שם פו, ב.
(62) משנה, שם סט, ב. [ואף-על-פי שלמוד זה (של בת
ישראל לכהן, מבת כהן לישראל) נדחה ב'ספרא' פרשת
אמור (פ"ה ה"ו), שכן אמרו שם: "מניין לבן שיאכיל את
אמו בתרומה, ודין הוא אם זרע כאב לפסול, נעשה את הזרע
כאב להאכיל, הין אם עשה את הזרע כאב לפסול, שמדת
הפסול מרובה וכו' תלמוד לומר (ויקרא כב, יא) ויליד ביתו
[הם יאכלו] יאכיל" (וכן הוא גם בנדה מד, א: "קרי ביה
יאכילו בלחמו") - לאחר שכבר למדו מ"יליד ביתו", למדו
גם מ"זרע אין לה" הנאמר בבת כהן, שכשם שבה אין הבדל
בין זרע כשר לבין זרע פסול, כמו כן בבת ישראל, וכן
מפורש ביבמות ע.]. (63) ומאכיל את אם אמו, ע"י במשנה,
שם.

14 יד. הא למדת, שהיא אוכלת בשביל זרעה ואף על
15 פי שאותו הזרע פסול, ואפילו אינו לישראל⁶⁴. ואין
16 צריך לומר, שאם היתה לה בת מכהן, אף על פי
17 שהבת נשואה לישראל⁶⁵, ואפילו נתחללה⁶⁶ - הרי
18 אמה אוכלת בשביל הבת הפסולה.

(64) [אולי רוצה לומר "מאינו ישראל", והכוונה לנישאת
לגוי, שנפסלה מלאכול בתרומה, ואף-על-פי-כן אמה אוכלת

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמע בערבית" משמעו הוא "טהר יומא" ולא "טהר גברא", היינו שטהרתו של הטמא תלויה בהערב שמש. ויש לבאר זאת בפנימיות העניינים: כדאיאת בזהר, ש'תרומה' אותיות תורה מ', התורה שניתנה לארבעים יום. ואכילת תרומה משמעה שהתורה נעשית מאכלו של כל אחד ואחד מישראל, שהרי היא "לחם וזמון הנפש... כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף.... להיות דם ובשר כבשרו". 'כוכבים' קאי על עם ישראל, כמובא בירושלמי שכל יהודי נקרא בשם כוכב, ושלושה כוכבים הם שלושת בחינותיהם של האבות שישנם בכל אחד ואחד מישראל, ושלושה כוכבים בינוניים מרמזים על דרגת ה"בינוני" שהיא "מדת כל אדם, ואחריה כל אדם ימשון". ונפסק להלכה, שכאשר ישנם שלושה כוכבים בינוניים, יכולים הכהנים לאכול בתרומה עוד לפני ש"טהר גברא", ובכל מעמד ומצב יש בכחו של יהודי ללמוד תורה באופן שנעשית דם ובשר כבשרו, ומכיון שיש אצלו ג' כוכבים בינוניים אינו צריך להמתין לעבודה מיוחדת (טהרה וכו') אלא יכול לאכול בתרומה תיכף ומיד. ועלידייזה בא לשלימות העבודה, שאז יכול לאכול גם קדשים ממש, ועד לקדשי-קדשים, חטאת וכו' הקשורים עם שלימות הטהרה והקדושה של מי חטאת - שלימות הטהרה והקדושה - "וזרקתי עליכם מים טהורים".

(על"פ י"ן מלכות' ספר זרעים סימן ט"ז)

(7) בגמרא שם נאמר: "צאת הכוכבים" ובשבת לה: אמרו: "כוכב אחד יום, שני כוכבים בין השמשות, שלושה לילה". ושם אמר ר' יוסי: "לא כוכבים גדולים הנראים ביום ולא כוכבים קטנים שאינם נראים אלא בלילה, אלא בינוניים". (8) וזה העת כמו שליש שעה אחר שקיעת החמה. (9) בברכות שם: "מאי וטהר טהר יומא, כדאמרי אינשי, איערב שימשא ואדכי יומא". וברש"י שם: "אדכי לשון עבר, נתפנה העולם מן השמש".

ג. פהן טהור שאכל תרומה טמאה - אינו לוקה, מפני שהוא בעשה¹⁸; שנאמר: ואחר יאכל מן הקדשים - מדבר שהוא בקדשתו הוא שאכל¹⁹ קשיטה, אבל דבר טמא לא יאכל אף על פי קשיטה; ולא הבא מקלל עשה - עשה הוא.²⁰

(10) כלומר, מפני שאין בו לאו אלא עשה.

ד. מי שהיה אוכל בתרומה והרגיש שגזעו איבריו²¹ להוציא שכבת זרע - אוהז באמה²² ובולע את התרומה.

(11) שנעקר זרע מגופו. (12) "שלא יצא הזרע עד שיבלע את התרומה שבפיו, דתנן: הזב ובעל קרי אין מטמאים עד שתצא טומאתן לחוץ".

ה. החרש והשוטה - מטבילין אותן ומאכלין אותן²⁶

(83) אף-על-פי שיש לה גם בן ישראל, שהרי נותקה ממנו עם נישואיה לכהן. (84) כמבואר למעלה בהלכה ז"ט. וכתב ה'כסף משנה': "דוקא בחזרת לבית אביה, אסורה בחזה ושוק, אבל כשמת בנה מישאל והיא חוזרת לאכול בשביל בנה מכהן - חוזרת אף לחזה ושוק, וכן מפורש בגמרא שם.

יט. פת ישראל שנשאת לישראל תחלה ויש לה ממנו בן, וחזרה ונשאת לכהן - אוכלת בתרומה. מת וזה ממנו בן - אוכלת מפני בנה האחרון, שהרי הוא מאכילה פמו שהאכילה אביו.

יום ש"ק ד' מרחשון ה'תשע"ט

פרק שביעי

(1) יבאר אם הטמאין אוכלים בתרומה עד שיעריב שמשן. ודין רוכבי גמלים ומשמשת שלא נתהפכה. ותרומת חוצה לארץ אם היא אסורה באכילה. כהן ערל או משוך ונשיהן ועבדיהן. ואנדרוגינוס שנבעל. פצוע דכא וזרות שפכה וחרש שוטה וקטן שקנו להם עבדים. בת ישראל שנישאת לכהן והכניסה לו עבדים.

א. פהן טמא אסור לאכל תרומה, בין טמאה בין טהורה; שנאמר: איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב, בקדשים לא יאכל - אי זהו קדש שאוכלין אותו כל זרע אהרן, זכרים ונקבות? הוי אמר: זו תרומה. אלא שכל טמא האוכל תרומה טהורה - חיב מיתה בידי שמים³, ולפיכך לוקה⁴; שנאמר: ושמרו את משמרתיה ולא ישאו עליו חטא. וטמא שאכל תרומה טמאה, אף על פי שהוא בלאו - אינו לוקה⁵, שהרי אינה קדש.

(2) פרט לקדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, ובגמרא שם הוסיפו שתרומה נאכלת גם לחזרת, היינו בת כהן שנישאת לישראל ומת, פרט לחזה ושוק, שאינה חוזרת אליהם. (3) שנאמר "ומתו בו כי יחלוהו". (4) שכל חייבי מיתות בידי שמים, לוקים. (5) אבל איסור יש לאכול תרומה טמאה, ועיין ביבמות עג: הא איסורא איכא ופירש רש"י לאכול תרומה טמאה. ודורשים זה מהפסוק "בשעריך תאכלנו", לזה ולא לאחר, ולא הבא מכלל עשה, עשה. (6) שנאמר "ומתו בו כי יחלוהו", פרט לזו שמחוללת ועומדת.

ב. אין הטמאים אוכלין בתרומה עד שיעריב שמשן ויצאו שלשה כוכבים⁷ אחר שקיעת החמה⁸; שנאמר: ובא השמש וטהר - עד שיתטהר הרקיע מן האור⁹, ואחר יאכל מן הקדשים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין הטמאים אוכלין בתרומה עד שיעריב שמשם, ויצאו שלושה כוכבים אחר שקיעת החמה.. כו".

ומקור ההלכה הוא בגמרא בברכות ש"מאימתי קורין את

21 אבל גדול הוא בחזקת טומאה עד שיטבול. (22) כן נראה בפסחים סז: שמצורע הרי הוא כזב לעניין זה. (23) ולא כהן מוחזק. ו"איזהו כהן מיוחס? כל שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן ופלוני בן פלוני הכהן עד איש שאינו צריך בדיקה, והוא הכהן ששימש על גבי המזבח". ו"מי שהעידו עליו שני עדים שראוהו שהיה אוכל בתרומה של תורה הרי זה מיוחס".

י. פהן ערל אסור לאכל בתרומה מדין תורה. שהרי נאמר תושב ושכיר בתרומה, ונאמר תושב ושכיר בפסח; מה תושב ושכיר האמור בפסח - ערל אסור בו, אף תושב ושכיר האמור בתרומה - ערל אסור בו. ואם אכל - לוקה מן התורה²⁴. משוף²⁵ מתר לאכל בתרומה ואף על פי שגנאף בערל. ומדברי סופרים, שימול²⁶ פעם שניה עד שיגאף מהול.

24 שאף על פי שדבר הנלמד מגזירה שווה, אינו מן התורה לדעת רבינו (ספר המצוות שורש ב) - מצאנו לחכמים שאמרו שאיסור אכילת תרומה לערל הוא מן התורה ולפיכך מנאו רבינו ללא תעשה. (25) שנמשכה ערלתו וכסתה את העטרה. (26) מלשון רבינו נראה שלא אסרוהו חכמים לאכול בתרומה, אלא הטילו עליו חובת מילה, כדי שייראה כמהול.

יא. הנולד מהול - אוכל בתרומה²⁷. והטמטום - אינו אוכל, מפני שהוא ספק ערל. ואנדרוגינוס - מל ואוכל²⁸.

27 [ואף על פי שצריך להטיף ממנו דם ברית - כיון שאין כאן חיוב למול כבכל ערלה, אלא להטיף דם ברית בלבד, ובזה יוצא ידי חובה - אינו נקרא ערל אף לפני הטפת דם ברית]. (28) מל הזכרות שבו ואוכל בתרומה, ממה נפשך: בין שהוא איש בין שהוא אשה בין שהוא בריה בפני עצמה, וזרעו של כהן הוא.

יב. הערל וכל הטמאין, אף על פי שהן אסורין לאכל בתרומה - נשיהן ועבדיהן אוכלין²⁹.

29 שאף על פי שהם אסורים בתרומה - יש בהם קדושת כהונה.

יג. פצוע דבא³⁰ וקרנות שפכה³¹ - הם ועבדיהן אוכלין, ונשיהן לא יאכלו³². ואם לא ידע³³ את אשתו משנעשה פצוע דבא וקרנות שפכה³⁴ - הרי אלו יאכלו. וכן אם נשא בת גרים - הרי זו אוכלת³⁵.

30 שנפצעו הביצים שלו. (31) שנכרת הגיד ושוב אינו יורה קילוח זרע, אלא שופך ושותת, ואינו מוליד. ושניהם אסורים לבוא בקהל. (32) שהן נעשות חללות בביאתם מכיוון שנבעלות לפסול להן. (33) לא בא עליה, מלשון "והאדם ידע את חוה אשתו". (34) כן היא לשון המשנה ומשמע שהייתה נשואה לו קודם לכן, וכן פירש רש"י שם. ולכן היא אוכלת בתרומה, אף על פי שהיא משתמרת,

1 תרומה אחר שהעריב שמשן. ומשמרין אותן שלא יישנו אחר הטבילה; שאם ישנו - טמאים, אלא אם כן עשו להם כיס של נחשת¹³, שמא יראו קרי.

13 וכשירצו להאכילו תרומה יבדקו בכיס. ומדוע של נחשת? מפני שאינו בולע, וכשיראה קרי יהיה ניכר בכיס.

ו. רוכבי גמלים אסורין לאכל בתרומה עד שיטבולו ויעריב שמשן; שהן בחזקת טמאה מפני החמום, שהרכיבה על עור הגמל¹⁴ מוציא טפה של שכבת זרע.

14 כלומר, בלא אוכף.

ז. המשמשת משתה, אם לא נתהפכה בשעת תשמיש¹⁵ - טובלת ואוכלת בתרומה לערב; ואם נתהפכה בשעת התשמיש - הרי זו אסורה לאכל בתרומה כל שלשה ימים¹⁶; שאי אפשר לה שלא תפלט ותהיה טמאה, כמו שיתבאר במקומו¹⁷.

15 הראב"ד השיג ממה שאמרו שם בגמרא: והוא שהטבילה במטה שלא זוה ממקומה, אבל אם הלכה לטבילה, חוששין שמא נשתייר ממנו ופלטה. ונראה שרבינו גורס בגמרא "אלא לא קשיא כאן במתהפכת כאן בשאינה מתהפכת", ואם כן חזרו ממה שאמרו קודם, ולפי זה אין צורך להטבילה במטה. (16) לא ג' ימים שלמים אלא עד היום השלישי. (17) ושם כתב שאינה מטמאה אלא שלוש עונות, ועונה היא יום או לילה, ואם שמשה בליל שבת היא מטמאה ביום השבת, בליל יום א וביום א, ולא יותר.

ח. תרומת חוצה לארץ, הואיל ועקרה מדבריהן - אינה אסורה באכילה אלא לפהן שטמאה יוצאה עליו מגופו, והן: בעלי קריין וזבין וזבות ונדות ויולדות. וכלן שטבולו - מתרין לאכילה אף על פי שלא העריב שמשן¹⁸. אבל טמאי מגע טמאות¹⁹ - בין שנגע במת, שאי אפשר לנו היום לטהר ממנו²⁰, בין שנגע בשרץ - אינו צריך לטבול לתרומת חוצה לארץ.

18 אף על פי שלתרומה של ארץ ישראל אינו ראוי אלא לאחר הערב שמש - לעניין תרומה של חוצה לארץ הוא ראוי לאחר טבילה, שכיוון שטבול טהר מטומאה היוצאת מגופו, וחלה עליו טומאה קלה של טבול יום, שאינו אלא שני לטומאה, ואינה אלא כטמא מגע בלבד שאוכל בתרומת חוצה לארץ. (19) שאין טומאה יוצאה מגופן. (20) שאין לנו היום אפר פרה, להזות שלישי ושביעי.

ט. לפיכך, פהן קטן שעדיין לא ראה קרי וקטנה שעדיין לא ראתה דם נדה - אוכלין אותה תמיד בלא בדיקה²¹, שחזקתן שלא יצאה טמאה עדין עליהם. והמצרע - הרי הוא כמי שטמאה יוצאה עליו מגופו²². והוא שיטמא אותו פהן מיהס²³; אבל קדם שיטמאנו הפהן - טהור הוא.

(44) שאם הוא כשר - אינו פוסל. (45) ירושלמי שם: "רבי נחא ברבי סבא ר' יונה בשם רב המנונה, אפילו מין במינו (= אנדרוגינוס שבעל אנדרוגינוס) כל שהוא (= בין שבעלו דרך נקבותו בין שבעלו דרך זכרותו), וקשיא אם זכר הוא (= כלומר, אם אנדרוגינוס דינו כזכר, ואם כן שניהם דין אחד להם) אין זכר פוסל זכר, אם נקבה היא (= כלומר, לשניהם דין נקבה) אין נקבה פוסלת נקבה, צד זכרותו של זה פוסלת צד נקיבתו של זה". ולדעת רבינו היינו אם בעלו בדרך נקבותו, הוא פוסלו, מפני שצד זכרותו של זה פוסלת צד נקבתו של זה. שאז אנו דנים את הבועל כזכר ואת הנבעל כנקבה. אבל אם בעלו בדרך זכרותו אומרים ממה נפשך: אם זה זכר אף זה זכר, ואין זכר פוסל זכר, ואם שניהם נקבות - אין ביאתו ביאה כלל.

14 יז. עבד של שני שתפין, שהיה אחד מהן מהן פהן אינו
15 מאכיל⁴⁶ - הרי זה העבד אסור לאכל⁴⁷. וכל
16 המאכיל בתרומה - מאכיל פחזה ושוק.

(46) [כלומר, כל השותפין היו כהנים כשרים, שאוכלים תרומה ומאכילים לעבדיהם, ואחד מהם היה פסול שאינו מאכיל עבדו בתרומה]. (47) בירושלמי שם: "מניין לכהן שקנה עבד ולישראל בו שותפות, אפילו אחד ממאה בו, שאינו מאכילו בתרומה תלמוד לומר וכהן כי יקנה" משמע שכולו קנוי לכהן המאכיל.

17 יח. פת ישראל שושאת לכהן והקניסה לו בין עבדי
18 מלוג⁴⁸ בין עבדי צאן פרזל⁴⁹ - הרי אלו יאכלו⁵⁰.
19 וכן עבדי פהן שקנו עבדים ועבדי אשתו שקנו
20 עבדים - יאכלו; שנאמר: פי יקנה נפש קנן פספו
21 - אפלו קנן הקנן⁵¹. וקנן האוכל - מאכיל
22 (אחרים), וקנן שאינו אוכל⁵² - אינו מאכיל.

(48) שהבעל משתמש בעבודתם כאכילת פירות.
(49) שהקניסה בנדוניא והבעל קיבל אחריותם עליו.
(50) עבדי צאן ברזל יאכלו לפי שהם ברשותו. ועבדי מלוג ששייכים לה יאכלו, שזהו קניינו שקנה קניין. והמדובר כשהקנו להם העבדים והתנו עמהם שאינם קנויים להם אלא לכך וכך, שבאופן זה אינם קנויים לאדון כלל. (51) עבדים שקנו עבדים וקניין קנינו של הקניין (=עבדי אשתו שקנו עבדים). (52) כגון אלמנה לכהן גדול שאינה אוכלת בתרומה, שהרי היא חללה.

23 יט. פת פהן שושאת לישראל והקניסה לו בין עבדי
24 מלוג בין עבדי צאן פרזל - הרי אלו לא יאכלו⁵³.

(53) עבדי צאן ברזל לא יאכלו, מפני שהם של הבעל. ועבדי מלוג, לפי שהם שלה, ואף היא נפסלה מן התרומה על ידי נישואיה עם ישראל.

25 כ. אלמנה לכהן גדול⁵⁴, גרושה וחלוצה⁵⁵ לכהן
26 הדיוט, בין כהנת⁵⁶ בין ישראלית, וכן שאר חגיבי
27 לאוין⁵⁷, והקניסה לו עבדי מלוג ועבדי צאן פרזל -
28 עבדי מלוג לא יאכלו⁵⁸, אף על פי שהוא חגיב
29 במזנותם; ועבדי צאן פרזל יאכלו, מפני שהם של

כלומר עומדת, לביאה פסולה, מאחר שכבר אכלה. אבל אם נישאה והוא פצוע דכא, אפילו לא ידעה, אינה אוכלת, מאחר שהיא משתמרת לביאה פסולה דאורייתא. (35) שאין בהם איסור נישואין כלל, לא משום "לא יבוא פצוע דכא בקהל ה'" - שגירות אינה בכלל קהל ה'. ולא משום זונה לכהן - שפצוע דכא אינו בקדושת כהונה ואינו אסור בה.

1 יד. פצוע דכא פהן שקדש בת פהן - אינה אוכלת³⁶.
2 סריס חמה³⁷ - הוא ואשתו ועבדיו אוכלין³⁸. טמטום
3 ואנדרוגינוס - עבדיהן אוכלין, אבל לא נשותיהן³⁹.

(36) כיוון שמשתמרת לביאה פסולה, נתחללה ופסולה מלאכול אפילו בתרומת בית אביה, ואפילו אם רק קידש אותה, ולא ידעה משנעשה פצוע דכא. ומה שמתרת לאכול בתרומה אם נישאה קודם שנעשה פצוע דכא, משום שהייתה אוכלת קודם, אין זה אלא שתחילת אכילתה הייתה על ידי נישואין אלו שהיו כשרים אז, ואף על פי שעכשיו נעשה פצוע דכא, כיוון שאותם הנישואין שהכשירה לאכילה קיימים עוד, אוכלת גם עכשיו, מאחר שכבר אכלה. אבל כאן מה שאכלה מבית אביה, נפקע לגמרי על ידי הקידושין, שאז יצאה מרשות אביה. (37) שגולד סריס מבטן אמו והוא על ידי שנתחממה אמו ביום הצהריים וחוס התגור ששתתה משקה חזק. (38) שסריס חמה שלא נסתרס בידי אדם, אלא בידי שמים, אינו אסור לבוא בקהל. (39) שמה נקבה הוא ואין קידושי קידושין. ואנדרוגינוס שהוא ברייה בפני עצמה ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה, ולפיכך אינו מאכיל בתרומה על ידי קידושי.

4 טו. חרש שוטה וקטן שקנו להן עבדים - אינן
5 אוכלין⁴⁰. אבל אם קנו להם בית דין או אפוטרופוס
6 או שגפלו להן בירשה⁴¹ - הרי אלו אוכלין.

(40) מפני שאין לחרש שוטה וקטן קניין אלא על ידי בית דין או אפוטרופוס. ואין אני קורא בו "קניין כספו הוא יאכל בו". (41) שקטן נוהל.

7 טז. אנדרוגינוס שנבעל לפסול מן התרומה, בין
8 דרך זכרותו בין דרך נקבותו - נפסל מלאכל
9 בתרומה, כנשים⁴². ואין עבדיו אוכלין⁴³. וכן אם
10 נבעל לאנדרוגינוס אחר שהוא פוסל בביתא
11 לאשה⁴⁴ - נפסל, ואינו אוכל ולא מאכיל עבדיו.
12 והוא שביעל אותו דרך נקבותו⁴⁵; אבל דרך זכרותו
13 - אין זכר פוסל זכר מן הפהנה.

(42) ירושלמי יבמות פרק ח הלכה ו "נבעל (האנדרוגינוס) נפסל מן התרומה כנשים", פירוש אם נבעל לפסול מן התרומה. שאם היה כשר לתרומה, אינו פוסלו, ממה נפשך: מצד דין נקבות של שניהם, אין כאן ביאה כלל. מצד דין זכרות של שניהם - אין זכר פוסל זכר. ומצד שהבועל זכר והנבעל נקבה, בוודאי שאינו פוסלה, שהרי ביאה כשרה היא. ומכיוון שאמר "כנשים", נראה שנפסל בין בדרך נקבותו ובין בדרך זכרותו, שהרי האשה נפסלת בין בכדרכה ובין שלא כדרכה. (43) שהרי נתחלל מן הכהונה.

קידושין. (67) אף על פי שחופה אינה קונה - כיוון שנכנסה לחופה לשם ביאה, הרי היא משתמרת לביאה פסולה. (68) שהרי לא נבעלו, ומעתה אינן משמרות עוד לביאה פסולה. (69) מכיוון שנבעלו לפסול, אבל אם נכנסו לחופה ולא נבעלו, אף על פי שדינן כבעולות - לא נתחללו מן התרומה, שהרי כן אמרו בפצוע דכא, שאם לא ידע את אשתו לאחר שנעשה פצוע דכא, הרי אלו יאכלו. ווכל שכן שאם נכנסו לחופה בלא אירוסין, שכל פסולה אינו אלא מפני משתמרת לביאה פסולה, שוודאי לא נתחללו.

10 **כב. כִּהְנִיתָ שְׂמֵת בַּעֲלָה כֹהֵן וְנָפְלָה לְפָנֵי יְבָמִים**
11 **שֵׁשׁ בָּהֶן חָלַל - לֹא תֹאכַל מִפָּנֵי זֶקֶת הַחֲלָלִי.**
12 **וְאִפְלוּ עֲשֵׂה בָּהּ אֶחָד מִן הַפְּשָׁרִים מֵאֲמָרָה⁷², שְׂאִין**
13 **הַמֵּאֲמָר קוֹנֶה בִּיבְמָה קִנְיָן גָּמוּר.**

(70) בת כהן ואשת כהן. (71) שזוקקה גם לו, כשם שזוקקה לכל האחים, לייבום או לחליצה. (72) הוא קידושי כסף שהיבם מקדשה.

14 **כג. כֹּהֵן שֶׁנָּתַן גִּט לִיבְמָתוֹ הַכֹּהֲנֵת, שֶׁהָיָה נֶאֱסָרָה**
15 **עָלָיו וְעָדִין זִקְתָּ עָלֶיהָ - הָרִי זוֹ אוֹכֶלֶת בְּתֵרוּמָה⁷³,**
16 **מִפָּנֵי שֶׁהָיָה מְשַׁמֶּרֶת לְבִיאתָהּ פְּסוּלָה שֶׁל דְּבָרֶיהָ,**
17 **שְׂאִין הֶגֶט פּוֹסֵל הַיִּבְמָה אֲלֵא מִדְּבָרֶיהָ. וְכֵן כִּהְנִיתָ⁷⁴**
18 **חֲלוּצָה אוֹ שְׂנִיָּה שֶׁנִּתְאַרְסָה⁷⁵ לְכֹהֵן - אוֹכֶלֶת⁷⁶. כֹּהֵן**
19 **הַדְּיוּט שֶׁנִּשָּׂא אֵילֻנִית⁷⁷ - הָרִי זוֹ אוֹכֶלֶת בְּתֵרוּמָה.**

(73) היינו בתרומת בית אביה, שהרי היא כהנת, אבל בת ישראל אינה אוכלת, בשביל היבם שהוא כהן. (74) לפי שהמדובר באירוסין נקט "כהנת" שהרי בת ישראל אינה אוכלת באירוסין. (75) שהן משתמרות לביאה פסולה מדרבנן. (76) בתרומת בית אביה, שהמשתמרת לביאה פסולה מדרבנן אינה נפסלת. אבל חלוצה שנישאת - נתחללה. ושנייה שנישאת היא אוכלת, אבל עבדי מלוג שלה אינם אוכלים, ובנתארסה גם עבדיה אוכלים. (77) משנה ביבמות סא. ודלא כר' יהודה שאמר שכיוון שאינה לפריה ורביה הרי היא כזונה. ונקט "כהן הדיוט" לפי שלר' יהודה אסורה גם לכהן הדיוט, אבל להלכה הוא הדין בכהן גדול.

1 **בַּעֲלָה⁵⁹. נִשָּׂא שְׂנִיָּה⁶⁰ - הִיא אוֹכֶלֶת⁶¹, וְעַבְדִּי מְלֹג**
2 **שְׂלָה לֹא יֹאכְל⁶².**

(54) והיינו בנישואין, שהרי מדובר כאן גם בבת ישראל, שאף בנישואין כשרים אינה אוכלת אלא לאחר נישואין. (55) גרושה או חלוצה, ששתייהן אסורות לכהן. [ואף על פי שחלוצה אינה אסורה אלא מדרבנן, ואינה נעשית זונה, כיוון שהיא מאיסורי כהונה היא נעשית חללה על ידו]. (56) שאפילו בת כהן האוכלת בתרומת אביה, נתחללה ונפסלה מתרומה בנישואי איסור. (57) נישואי איסור שיש בהם לאו, שאף על ידם נעשית זונה ואסורה בתרומה. ונקט חייבי לאוין, לפי שבחייבי כריתות, אין קידושין תופסין כלל. (58) מפני שהם שלה וקניין שאינו אוכל אינו מאכיל, והיא עצמה פסולה בתרומה, שנעשית זונה או חללה. (59) הכהן, לפי שהם באחריותו. (60) שנייה לעריות, האסורה מדרבנן. ומכיוון שאמר "נשא", וודאי המדובר בבת ישראל שאינה אוכלת מן האירוסין אלא מן הנישואין. (61) ביבמות פה. "שניות מדברי סופרים - היא כשרה וולדה כשר". שאינה נעשית זונה, כיוון שאינה אסורה עליו מן התורה. ואינה נעשית חללה, כיוון שאינה מאיסורי כהונה. (62) ירושלמי שם. ושם: "עבדי שניות - היא אוכלת ועבדיה אינם אוכלים" ומפרשה רבינו בניחותא, ולא בתמיהה, כמו שפירשו המפרשים שם. ולא נתברר למה אינם אוכלים, הרי היא אוכלת, וקניין האוכל - מאכיל. ועבדי צאן ברזל אוכלים, שהם של הבעל.

3 **כד. כֹּהֲנֵת אֶלְמָנָה⁶³ שֶׁנִּתְאַרְסָה לְכֹהֵן גָּדוֹל אוֹ**
4 **גְּרוּשָׁה לְכֹהֵן הַדְּיוּט⁶⁴, הוֹאִיל וְהֵן מְשַׁמֶּרֶת⁶⁵ לְבִיאתָהּ**
5 **פְּסוּלָה שֶׁל תּוֹרָה - הָרִי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ. וְכֵן אִם**
6 **נִכְנְסוּ לַחֲפָה בְּלֹא אֲרוּסִין - אֵינָן אוֹכֶלֶת, שֶׁהַחֲפָה⁶⁶**
7 **פּוֹסֵלֶת⁶⁷ מֵלֶאֱכֹל. נִתְאַלְמְנוּ אוֹ נִתְגַּרְשׁוּ: מִן**
8 **הָאֲרוּסִין - חֲזָרוּ לְהִקְשָׁרָן⁶⁸ וְאוֹכֶלֶת; מִן הַנִּשְׂוֹאִין**
9 **- לֹא יֹאכְלוּ, שֶׁכֹּבֵד נִתְחַלְלוּ⁶⁹.**

(63) וכתב "כהנת" לפי שהמדובר כאן בנתארסה, ובת ישראל לכהן אינה אוכלת אלא אם כן נישאה. (64) במשנה שם נזכרה גם "חלוצה" אבל אין זו אלא "שיגרא דלישנא" אגב גרושה, שהרי חלוצה אינה פסולה אלא מדרבנן, ולפיכך השמיטה כאן רבינו, וכתב להלן (הלכה כג) שמותרת. (65) מצפות, כלומר עומדות לכך. (66) בלא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ח תשרי' מרחשון תשע"ט

24 **וְלִרְהֻמָּתָנוּ וְלַעֲבָדֵינוּ. וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצָּה זוֹ בְּמִסְכַּת**
25 **שְׁבֹת וְגַם בְּמִסְכַּת יוֹם טוֹב (ביצה).**

יום שני כ"ט תשרי ה'תשע"ט

מצות עשה קנד.

26 **הַמַּצָּה הַקִּנִּי^ד — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לִשְׁבּוֹת בְּשִׁבְתָּ,**
27 **וְהוּא אָמְרוּ: "וּבִיּוֹם הַשְּׂבִיעִי תִּשְׁבֹּת" (שמות כג, יב). וְכָבֵד**

יום ראשון כ"ח תשרי ה'תשע"ט

נִסַּח בְּרִית הַמָּזוֹן נִדְפַס לַעִיל ע' קג-קה
מצות עשה קנד.

20 **הַמַּצָּה הַקִּנִּי^ד — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לִשְׁבּוֹת בְּשִׁבְתָּ,**

21 **וְהוּא אָמְרוּ: "וּבִיּוֹם הַשְּׂבִיעִי תִּשְׁבֹּת" (שמות כג, יב). וְכָבֵד**

22 **נִכְפַּל הַצּוּי בְּמַצָּה זוֹ כְּמָה פְּעָמִים. וּבְאֵר לָנוּ יִתְעַלָּה**

23 **(שמות כ, י), שֶׁהַשְּׂבִיטָה הַזֹּאת מִן-הַמִּלֻּאָּה הִיא חוֹבָה לָנוּ**

30 להלכה) אלא (מטעם אחר פרטה הכתוב, והוא מפני) לחלק
31 יצאת, והוא שיהא חייב על כל-מלאכה ומלאכה בפני
32 עצמה. כמו שנתבאר במקומו. ובגמרא דבגי מערבא
33 (ירושלמי סנהדרין פרק ד הלכה ו): "בכל משבתיכם" רבי
34 אילא בשם רבי ינאי: מכאן לבתי-דינין שלא יהיו דנין
35 בשבת".

יום שישי ג' מרחשון ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שכב.

36 המצוה השכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהעניש את
37 החוטאים ומלהוציא את-הדין לפעל בשבת. והוא אמרו
38 ותעלה: "לא-תבצעו אש" (שם לה, ג), הפונה בכף: לא
39 תשורף מי שנתחייב שרפה, והוא הדין לשאר מיתות.
40 ולשון המכלתא (פרשת ויקהל שם): "לא תבצעו אש"
41 שרפה בכלל (האיסור על כל המלאכות) היתה ויצאת
42 (בנפרד) ללמד: מה שרפה מיוחדת שהיא אחת ממיתות
43 בית דין ואינה דוחה את-השבת, אף כל-שאר מיתות לא
44 ידחו את-השבת. וכבר אמרו (שבת ע.): "הבערה ללאו
45 יצאת" (יצאה הבערה מכלל המלאכות שאין חייבין עליה
46 אלא מלקות כדין איסור של לאו), ולא נתקיים (לימוד זה
47 להלכה) אלא (מטעם אחר פרטה הכתוב, והוא מפני) לחלק
48 יצאת, והוא שיהא חייב על כל-מלאכה ומלאכה בפני
49 עצמה. כמו שנתבאר במקומו. ובגמרא דבגי מערבא
50 (ירושלמי סנהדרין פרק ד הלכה ו): "בכל משבתיכם" רבי
51 אילא בשם רבי ינאי: מכאן לבתי-דינין שלא יהיו דנין
52 בשבת".

יום ש"ק ד' מרחשון ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שכא.

53 המצוה השכ"א — האזהרה שהזהרנו שלא להלך
54 חוץ לתחום המדינה בשבת, והוא אמרו: "אל-יצא איש
55 ממקומו ביום השביעי" (שם טז, כט). ובא בקבלה (סוטה
56 כז:) שתחום (גבול) המסע הוא מה-שנזכר על אלפים
57 אמה מחוץ לעיר אפלו אמה אחת. והלוח אלפים אמה
58 לכל-רוח — מתר. ולשון המכלתא (פרשת בשלח שם):
59 "אל-יצא איש ממקומו" — אלו אלפים אמה. ובגמרא
60 ערובין (יז:) אמרו: "לוקין על אסור תחומין דבר תורה".
61 ובאותה המסכתא נתבאר דיני מצוה זו.

1 נכפל הצווי במצוה זו כמה פעמים. ובאר לנו ותעלה
2 (שמות כ, י), שהשביטה הזאת מן-המלאכה היא חובה לנו
3 ולבהמטנו ולעבדנו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת
4 שבת וגם במסכת יום טוב (ביצה).

יום שלישי ל' תשרי ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שכ.

5 המצוה המשלימה שלש מאות ועשרים —
6 האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה בשבת, והוא אמרו:
7 "לא-תעשה כל-מלאכה" (שמות כ, י). והעובר על לאו זה,
8 פירש בו הכתוב (שם לא, יד) שהוא בכרת, אם לא ידע בו
9 הדין, ואם נתקדמה עליו העדות — חייב סקילה. כל-זה
10 אם הוא מזיד; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.
11 וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שבת.

יום רביעי א' מרחשון ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שכ.

12 המצוה המשלימה שלש מאות ועשרים —
13 האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה בשבת, והוא אמרו:
14 "לא-תעשה כל-מלאכה" (שמות כ, י). והעובר על לאו זה,
15 פירש בו הכתוב (שם לא, יד) שהוא בכרת, אם לא ידע בו
16 הדין, ואם נתקדמה עליו העדות — חייב סקילה. כל-זה
17 אם הוא מזיד; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.
18 וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שבת.

יום חמישי ב' מרחשון ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שכב.

19 המצוה השכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהעניש את
20 החוטאים ומלהוציא את-הדין לפעל בשבת. והוא אמרו
21 ותעלה: "לא-תבצעו אש" (שם לה, ג), הפונה בכף: לא
22 תשורף מי שנתחייב שרפה, והוא הדין לשאר מיתות.
23 ולשון המכלתא (פרשת ויקהל שם): "לא תבצעו אש"
24 שרפה בכלל (האיסור על כל המלאכות) היתה ויצאת
25 (בנפרד) ללמד: מה שרפה מיוחדת שהיא אחת ממיתות
26 בית דין ואינה דוחה את-השבת, אף כל-שאר מיתות לא
27 ידחו את-השבת. וכבר אמרו (שבת ע.): "הבערה ללאו
28 יצאת" (יצאה הבערה מכלל המלאכות שאין חייבין עליה
29 אלא מלקות כדין איסור של לאו), ולא נתקיים (לימוד זה

ירמיה פרק ג יחכה

יח בַּיָּמִים הַהֵמָּה יֵלְכוּ בֵּית־יְהוּדָה עַל־בֵּית יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ יַחְדָּו מֵאֶרֶץ צָפוֹן עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִנַּחְלֹתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם: יט וְאֲנֹכִי אֲמַרְתִּי אֵיךְ אֲשִׁיתֶךָ בְּבָנִים וְאֶתֶּן־לָךְ אֶרֶץ חֲמֹדָה נַחֲלֹת צָבִי צְבָאוֹת גּוֹיִם וְאָמַר אָבִי (תִּקְרָאוּ) תִּקְרְאִי־לִי וּמֵאַחֲרֵי לֹא (תִּשׁוּבוּ) תִּשְׁוֹבִי: כ אָכֵן בְּגֵדָה אֲשֶׁה מְרֻעָה בֵּן בְּגִדְתָם בֵּי בֵּית יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר־יְהוָה: כא קוֹל עַל־שְׁפִיִּים נִשְׁמָע בְּכִי תַחְנוּנִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הָעוֹל אֶת־דֶּרֶכְכֶם שָׁכַחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: כב שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹכְבִּים אֲרָפָה מִשׁוֹכְתֵיכֶם הִנֵּנוּ אֲתָנוּ לָךְ כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: כג אָכֵן לִשְׁקָר מִגִּבְעוֹת הַמֶּזֶן הָרִים אָכֵן בִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ תִּשְׁוָעַת יִשְׂרָאֵל: כד וְהִפְשַׁת אֲכֹלָה אֶת־יָגִיעַ אֲבוֹתֵינוּ מִנְּעוּרֵינוּ אֶת־צֵאֲנָם וְאֶת־בְּקָרָם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנוֹתֵיהֶם: כה נִשְׁכַּכָּה בְּבִשְׁתָּנוּ וְתִכְסַּפְנוּ פְלִמְתָּנוּ כִּי לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־הַיּוֹם הַזֶּה וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

רש"י

הוא להשמע: (כב) הננו אתנו לך. הנביא מלמדם להתוודות ולומר כן הננו אתנו לך אכן לשקר וגו' והבושת אכלה וגו' נשכבה בבשתנו כל זה לשון תפלה שהנביא מלמדם לומר: אתנו. באנו: (כג) אכן לשקר. שמרנו מגבעות והמון הרים שעבדנו עכו"ם שם: אכן. באמת: (כד) והבושת. עכו"ם שעסקנו בה כד"א וינזרו לבושת: אכלה את יגיע אבותינו. בעון עבודתה היה יגיענו לבז:

(יח) ילכו בית יהודה על בית ישראל. עמם יתחברו ויתוספו עליהם להיות ממלכה אחת: (יט) ואנכי אמרתי. בלבי ולכן הנחלתיים לאבותיכם: איך אשיתך בבני'. את עדתי ואומתי בתוך שאר בנים לפיכך ביררתי מנה יפה ואתן לך ארץ חמדה: צבי צבאות גוים. צביון כל צבאות גוים: (כ) אכן. אבל אתם לא עשיתם מחשבתי כ"א כמו אשה שבוגדה מריעה על שאינו יכול להספיק מזונותיה כן בגדתם בי המספיק לכם כל טוב, כך מדרש אגדה: (כא) על שפיים נשמע. קרוב

מצודת ציון

(יח) על בית ישראל. עם בית ישראל כמו ויבאו האנשים על הנשים (שמות לה): (יט) אשיתך. ענין שימה: צבי. ענין הדר ופאר וכן צבי ממלכות (ישעיה ג): (כ) בגדה. מרדה: מרעה. מלשון ריע וחבר: (כא) שפיים. מקומות גבוהות: העו. מלשון עיוות ועיקום: (כב) ארפה. מל' רפואה ועם היא בה"א ועל הסליחה יאמר בדרך שאלה וכן רפאה נפשי כי חטאתי לך (תהלים מא): אתנו. ענין ביאה כמו אתא בוקר (ישעיה כא): (כג) המון. ענין ריבוי: (כד) אכלה. מלשון כליון:

מצודת דוד

(יח) ילכו. ממקום שגלו: בית יהודה. אלו שגלו מערי יהודה ע"י סנחריב מלך אשור ולא חזרו בבית השני: על בית ישראל. עם בני עשרת השבטים: יחדיו. יהודה וישראל: מארץ צפון. ממקום שגלו שמה: על הארץ. אל הארץ: (יט) ואנכי אמרתי. מתחילה כשלקחתיו לי לעם אמרתי בלבי באיזה ענין אשימך בין הבנים ודומה להם ר"ל להיות דומים למלאכי מעלה הנקראים בני אלהים כמ"ש ויבואו בני האלהים (איוב א): ואתן לך. ולזה נתתי לך ארץ חמדה נחלה מפוארה לכל צבאות הגוים כי כולם משתוקקים ומתאווים לה

ומפארים אותה על כי הוא מקום השראת השכינה והוא מבוא גדול ליראה את ה' להיות כמלאכי מעלה: ואומר. אמרתי בענין זה תקראי לי אבי ולא תשובי מאחרי עד עולם: (כ) אכן. באמת לא כן הוא כי כמו שבגדה אשה מאת ריעה שהוא בעלה והלכה מאתו כן אתם בית ישראל בגדתם בי: (כא) קול על שפיים נשמע. ר"ל ראוי היה להיות נשמע קול על המקומות הגבוהות להשמיע למרחוק והקול יהיה מבכי תחנוני בית ישראל לבכות על מעלם ולבקש עליהם סליחה כי הרבה רעות עשו העקימו את דרכם מה שבין אדם לחבירו ושכחו את ה' ולא עבדוהו: (כב) שובו בנים שובבים. אתם בנים מורדים שובו אלי למען ארפא ואסלח על המרידה שמרדתם בי ואמרו הננו באנו אליך בתשובה כי אתה מעולם ה' אלהינו: (כג) אכן לשקר מגבעות. באמת לשקר קוינו עזר מהעכו"ם העומדים על הגבעות ומהמון הפסילים שעל ההרים: בה'. בעזר ה' בא תשועת ישראל: (כד) והבושת. העכו"ם שהיא לבושת ולכלימה לעובדיה עון עבודתה כלה והפסיד את אשר אספו אבותינו ביגיעה ועמל: מנעורינו. ר"ל הכליון וההפסד שהיה מעת נעורינו היה בעון הזה: את צאנם. עכשיו מפרש לומר את זה הפסדנו מה שאספו הם את צאנם וכו': (כה) נשכבה. ר"ל הנה הבושת מסבבת אותנו מסביב כאילו נשכב על מצעות הבושת וכאילו הכלימה מכסה אותנו ממעל והוא ענין מליצה: כי לה' וכו'. ואין בושת גדול מזה: מנעורינו. ר"ל מעת שלקח אותנו לעם: ולא שמענו וכו'. כפל הדבר במ"ש:

שיר השירים פרקו ז-ט

ז כָּפַלַח הַרְמוֹן רִקְתָּךְ מִבְּעַד לְצִמְתָּךְ: ח שְׁשִׁים הֵמָּה מַלְכוֹת וְשִׁמְנִים פִּילָגְשִׁים וְעֵלְמוֹת אֵין מִסְפָּר:
ט אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמְתִּי אַחַת הִיא לְאַמָּה בָּרָה הִיא לְיֹלְדָתָהּ רְאוּהָ בָנוֹת וַיֵּאשְׁרוּהָ מַלְכוֹת וּפִילָגְשִׁים
וַיַּהֲלִיכֶּהּ:

רש"י

וגו' הושוו כלם בעצה אחת והמליכו את אברהם עליהם: ועלמות אין מספר. למשפחות הרבה נחלקו כל אלה: (ט) אחת היא יונתני. ומכולם אחת היא הנבחרת לי ליונה תמה שהיא תמימת לב עם בן זוגה: אחת היא לאמה. לכנסייתה הרבה מחלוקות בבתי מדרשות כולם לבם להבין תורה על מכונה ואל אמתתה: ברה היא ליולדתה. יעקב ראה אותה מיטה שלימה בלא פסול והודה וקילס למקום שנאמר (בראשית טו) וישתחו ישראל על ראש המיטה: ראוה בנות. את ישראל בגדולתה: ויאשרוה. ומה הוא קילוסה:

(ח) ששים המה מלכות. אברהם ויוצאי יריכו בני קטורה שש עשרה, ישמעאל ובניו שלש עשרה, יצחק ובניו שלשה, בני יעקב שנים עשר, בני עשו שש עשרה, בדברי הימים, הרי ששים, ואם תאמר צא מהם תמנע שהיא אשה אברהם מן המנין: ושמונים פלגשים. נח ובניו עד אברהם תולדות יוצאי התיבה שמונים תמצאם, וכשם שהמלכות שהם נשי המלך יתירות בגדולה על הפלגשים כך היו אברהם יוצאי יריכו חשובים גדולים ויתרים בחשיבות על הכל כאשר תראה הגר בת מלכים היתה תמנע בת שלטונים היתה ונעשית פלגש לעשו ואומר (בראשית יד) אל עמק שוה

מצודת ציון

(ז) כפלח. ענין ביקוע, כמו כפלח תחתית (איוב מא טז): רקתך. הוא גובה הפנים שאצל העין מזה ומזה. וכן ותתקע את היתד ברקתו (שופטים ד יא): מבעד. מבפנים: לצמתך. היא המסוה המכסה את הפנים. וכן גלי צמתך (ישעיה מז ב): (ח) ועלמות. נערות. וכן עלמות אהבוך (לעיל א א): (ט) ברה. מלשון ברור ונקי: ויאשרוה. ענין הילול ושבח. כמו אשרי האיש (תהלים א א):

מצודת דוד

(ז) כפלח הרמון רקתך. גובה פניך מזה ומזה הוא סגלגל ואדום ומעורב בלובן, כמראה חתיכה הנבקעת מן הרימון, והמה נסתרים מבפנים להמסוה, ובה ממשכים אהבה וחשק יותר מאילו היו גלויים מבלי מסוה. והנמשל הוא על שופטי העדה שהם פני הדור, שהמה ממולאים בכל חכמה ומדע כרימון המלאה לה גרגרים. והמה מסתירים החכמה בלבושם ואינם מתפארים בפני אנשים. וכאומר עם כי בגולה יתמנו השופטים בישראל על פי חוקי הממשלה, עם בל זה לא ימצא

מי יערב לבו לגשת להיות מן השופטים אם לא ימצא בו כל אלה. (ולא זכר שבח השפתים מה שזכר למעלה, כי הם המרמזים על הנביאים ואינם בגולה. ובעבור זה לא זכר גם שבח הדבור, כי הוא מרמז על הלויים העומדים על הדוכן לדבר בשיר, ובגולה אין דוכן ואין שיר. וכן לא זכר שבח הצואר, כי הוא מרמז על בית המקדש והוא חרב. וכן לא זכר שבח השדים, כי הם מרמזים על המלך וכהן גדול, ובגולה אין מלך ואין כהן גדול): (ח) ששים המה מלכות. יתכן שבנשי המלך שלמה שהיו שבע מאות שרות, היו בהן ששים מופלגות ביופי ובמדות חמודות, ובג' מאות פלגשיו היו בהן פ' שהן מופלגות ביופי וכו'. כאילו החשוק ישלח דברו לאמר הנה בנשי המלך השרות יש ששים מופלגות ביופי ובמדות חמודות, וכן בפלגשיו יש שמונים, וזולתם יש הרבה מן הנערות שהן מופלגות ביופי וכו'. והנמשל הוא לומר כי הנה אמרו וזרעו של שם בן נח נחלק אחר כך לששים עממים, וכינה אותם בשם מלכות להיותם מזרע שם הנאהב מהמקום ברוך הוא, והמבורך מפי נח אביו. וזרעו של יפת אחיו נחלק אחר כך לשמונים עממים, וכינה אותם בשם פילגשים להיותם מזרע יפת, שלא היה נאהב להמקום ברוך הוא כמו שם, אבל לא היה שנוא לפניו כמו חם, וזרעו של חם אחיהם נחלק אחר כך לעממים אין מספר. וכינה אותם בשם עלמות לבד, להיותם מזרע חם השנוא מהמקום ברוך הוא והמקולל מפי נח אביו: (ט) אחת היא. אבל רעיית הדבוקה בי כינה בבן זוגה ותמימה באהבתה אלי, היא אחת ומיוחדת בכולן ואין להעריכן אליה, וזהו על כי היא אחת ויחידה לאמה, ושמה בה כל מגמתה לפלס מעגל דרכיה להישיירה בכל עוז. והיא ברה וצחה בעבור אמה שילדתה, כי השתדלה לצחצחה ולמרוקה בתמרוקי הנשים. והנמשל הוא לומר הנה כנסת ישראל היא המיוחדת שבכל העמים, כי מקור מחצבתה היו קודש הם האבות והאמהות, והם השרישו בלבה אהבת ה': ראוה בנות. כשראוה העלמות בכשרון מעשיה ובהפלגת יופיה, היו מאשרות ומשבחות אותה. וכאשר ראוה נשי המלך ופילגשיו, היו מהללות אותה כאילו הורו בעצמן שהיא עלתה על כולן. והנמשל הוא על חכמי האומות שכולן מפארים את ישראל ומודים בשבחם:

ה הרי זה גטף, על מנת שתתני לי מאתים וזו – הרי זו מגרשת ותתן. על מנת שתתני לי מִכָּאן ועד שלשים יום, אם נתנה לו בתוך שלשים יום – מגרשת; ואם לאו – אינה מגרשת. אמר רבן שמעון בן גמליאל: מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו: הרי זה גטף על מנת שתתני לי אצטליתי, ואבדה אצטליתי – ואמרו חכמים: תתן לו את דמיה.

ו הרי זה גטף, על מנת שתשמשני את אבא, על מנת שתניניקי את בני – פמה היא מיניקתו? שתי שנים. רבי יהודה אומר: שמונה עשר חדש. מת הבן או שמת האב – הרי זה גט. הרי זה גטף על מנת שתשמשני את אבא שתי שנים, על מנת שתניניקי את בני שתי שנים; מת הבן, או שמת האב, או שאמר האב: אי אפשי שתשמשני, שלא בהקפדה – אינו גט. רבן שמעון בן גמליאל אומר: פזה גט. כלל אמר רבן שמעון בן גמליאל: כל עכבה שאינה הימנה – הרי זה גט.

פירוש ברטנורא

ה הרי זו מגורשת ותתן. מגורשת מעכשיו משעת קבלת הגט, והייבת ליתן מזה שהתנה עמה. ואם אבד הגט או נקרע קודם שתתן, אינה צריכה גט אחר, דכל האומר על מנת כאומר מעכשיו: אמר רשב"ז מעשה בצידן. בגמרא מפרש דחסורי מחסרה וחכי קתני, אם אמר לה על מנת שתתני לי אצטליתי ואבדה אצטליתי, דוקא קאמר לה. רשב"ז אומר תתן לו את דמיה שלא נתכוון הבעל אלא להרווחה דידה, ומעשה נמי בצידן באחד שאמר לאשתו וכו' ואמרו חכמים תתן לו את דמיה. ואין הלכה כרשב"ז:

ו על מנת שתשמשני את אבא, על מנת שתניניקי את בני. בגמרא מוכח דכל סתם שלא קבע זמן כמה תשמש את אביו או כמה תניק את בנו, כמפרש יום אחד דמי, ונתקיים התנאי אם תשמש את אביו או תניק את בנו יום אחד בלבד: כמה היא מניקתו. כלומר כמה הוא זמן הניקה, שאם הניקה יום אחד בזה הזמן, נתקיים התנאי: שתי שנים. רבי יהודה אומר י"ח חדש. אבל אם הניקה אותו אחר ששלמו ב' שנים לרבנן וי"ח חדש לה' יהודה, אין זו יניקה, ולא נתקיים התנאי. ואין הלכה כר"י: מת הבן, ולא הניקתו כלל: או מת האב, ולא שמשו: הרי זה גט. דלאו לצעורה איכוין בתנאו, אלא להרווחה דידה, והא לא אצטרך. ואם היה יודע שימות אביו או בנו לא היה מתנה: שלא בהקפדה. אע"פ שהיא לא הכניסו, ואין העכבה ממנה, אינו גט. וכ"ש אם היה בהקפדה: כזה גט. הואיל ולא הקפידו ואין העכבה ממנה. ואין הלכה כרשב"ז:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

יום ראשון

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד שהנותן גט לאשתו על תנאי, כגון שאומר לה: הרי זה גיטך על מנת כך וכך, כשיתקיים התנאי, הרייה מגורשת משעת נתינת הגט לידה, שכל האומר תנאו בלשון "על מנת", הרי זה כאומר "זה גיטך מעכשיו".

הנותן גט לאשתו ואומר לה: הרי זה גטף, על מנת שתתני לי מאתים וזו, הרי זו מגרשת ותתן – כלומר מגורשת היא מעכשיו, משעת קבלת הגט, אם תקיים את התנאי שהתנה עמה ותתן לו מאתים וזו; ואפילו נקרע הגט או אבד קודם קיום התנאי, אינה צריכה גט אחר. ואם אמר לה: על מנת שתתני לי – מאתים וזו – מִכָּאן ועד שלשים יום – שתלה קיום התנאי בזמן מסוים, אם נתנה לו בתוך שלשים יום, מגרשת – משעת נתינת הגט לידה, שהרי נתקיים התנאי, ואם לאו – אם לא קיימה את התנאי עד שעברו כל שלושים יום, אינה מגרשת – ואין אומרים, שלא נתכוון הבעל במה שאמר "מכאן ועד שלושים יום" אלא לזרז אותה, ואינו מקפיד שתתן לו דווקא תוך שלושים יום, אלא הואיל והתנה עמה כך בשעת נתינת הגט, אינה מגורשת אלא אם כן קיימה את התנאי כפי שאמר לה. אמר רבן שמעון בן גמליאל: מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו: הרי זה גטף על מנת שתתני לי אצטליתי – איצטלית היינו מעיל ארוך, ואבדה אצטליתי – ולא יכלה לקיים את התנאי שהתנה עמה, ואמרו חכמים: תתן לו את דמיה – יכולה היא לתת לבעלה דמי האצטלית ויתקיים בזה תנאו. בגמרא מבואר, שרבן שמעון בן גמליאל חולק כאן על דברי תנא קמא, החסרים בנוסח המשנה ("חסורי מחסרה"). שכן תנא קמא סובר: האומר לאשתו: הרי זה גיטך על מנת שתתני לי אצטליתי, ואבדה אצטליתי, אינה מגורשת. לפי שהיא צריכה לתת לו דווקא אצטלית, וכיון שאינה יכולה לקיים את תנאו, הרי הגט בטל; ורבן שמעון בן גמליאל סובר, שאינה צריכה לתת לו אצטלית דווקא, אלא תתן לו את דמיה, והגט קיים; וכן היה מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו: הרי זה גיטך על מנת שתתני לי אצטליתי, ואבדה אצטליתי, ואמרו חכמים: תתן לו את דמיה. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

הנותן גט לאשתו ואומר לה: הרי זה גטף, על מנת שתשמשני את אבא – ולא קבע לה זמן כמה ימים תשמשו, או שאמר לה: הרי זה גיטך על מנת שתניניקי את בני – ולא קבע לה כמה זמן תניק, פמה היא מיניקתו – בגמרא מבואר, שאם שמש את אביו או הניקה את בנו יום אחד, נתקיים התנאי, והרי היא מגורשת, שהואיל ואמר סתם, הריהו כמפרש "יום אחד"; אבל לגבי ההנקה לא נתקיים התנאי אלא אם כן הניקה את בנו יום אחד בתוך זמן ההנקה, ולפיכך שואלת המשנה: כמה היא מניקתו? – כלומר כמה הוא זמן ההנקה, שאם הניקה אותו יום אחד בתוך אותו הזמן נתקיים התנאי: שתי שנים – מיום שנולד הילד. רבי יהודה אומר: שמונה עשר חדש – אבל אם הניקה אותו לאחר זמן ההנקה, היינו לאחר שנתיים לדעת תנא קמא, או לאחר שמונה עשר חודש לדעת רבי יהודה, לא נתקיים התנאי, ואינה מגורשת. ברם, על שימוש האב אין המשנה דנה, שכן הזמן הוא כל ימי חייו. מת הבן – קודם שהספיקה להניקו, או שמת האב – ולא שימשה אותו, אף על פי שלא קיימה את התנאי, הרי זה גט – שאנו אומרים, שלא נתכוון הבעל בתנאו לצער אותה ולעכב גירושה, אלא לשם נוחיותו והרווחתו, ומאחר שמתו, שוב אינו צריך בקיום התנאי, ואמנם אילו היה יודע שימות האב או בנו, לא היה מתנה עמה. ויש מפרשים, שמדובר כאן בכגון שמת האב או הבן לאחר שקיימה את התנאי יום אחד; אבל אם מת האב קודם ששימשו, או שמת הבן קודם שהניקתו, אינו גט (דמב"ם הל' גירושין ח"ט). אמר הבעל לאשתו: הרי זה גטף על מנת שתשמשני את אבא שתי שנים, או שאמר לה: הרי זה גיטך על מנת שתניניקי את בני שתי שנים – שקבע לה זמן בתנאו, ונמצא שאינה מגורשת עד שתשלים את הזמן שהתנה עמה; מת הבן, או שמת האב – קודם שנשלמו השנתיים, או שאמר האב: אי אפשי שתשמשני – אין רצוני שתשמש אותי, ואפילו אמר כך שלא בהקפדה – שלא בכעס, כלומר שהיא לא הכעיסה אותו, ולא היא גרמה לכך שאביו לא ירצה בשימושה, מכל מקום אינו גט – לפי שלא נתקיים התנאי שהתנה עמה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: פזה גט – כשאמר

ז הרי זה גטף, אם לא באתי מכאן עד שלשים יום; והיה הולך מיהודה לגליל, והגיע לאנטיפטרס וחזר – בטל תנאו. הרי זה גטף, אם לא באתי מכאן עד שלשים יום; והיה הולך מגליל ליהודה, והגיע לכפר עותנאי וחזר – בטל תנאו. הרי זה גטף, אם לא באתי מכאן עד שלשים יום; והיה הולך למדינת הים, והגיע לעכו וחזר – בטל תנאו. הרי זה גטף כל זמן שאעבר מפגד פגד שלשים יום; היה הולך ובא, הולך ובא, הואיל ולא נתחדד עמה – הרי זה גט.

ח הרי זה גטף, אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש; ומת בתוך שנים עשר חדש – אינו גט. הרי זה גטף מעכשיו, אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש, ומת בתוך שנים עשר חדש – הרי זה גט.

פירוש ברטנורא

ז הגיע לאנטיפטרס. מפרש בגמרא משנה זו, כגון דאתני שני תנאים, אי מטינא לגליל, לאלתר ליהוי גטא. ואי לא מטינא לגליל, אי משתתני תלתין יומין ולא אתניא ליהוי גטא, ואי לא, לא ליהוי גטא. והלך והגיע לאנטיפטרס שהוא סוף ארץ יהודה וחזר קודם שלשים יום, בטל הגט. דלא לגליל מנא, ולא אשתתי תלתין יומין; וכן אם היה הולך מגליל ליהודה והגיע לכפר עותנאי. שהוא בקצה גבול הגליל: וכן אם היה הולך למדינת הים והגיע לעכו. שהוא בקצה גבול של א"י וחזר בתוך ל' יום, בטל הגט. שהרי לא הלך למדינת הים וגם לא נשתתה ל' יום: כל זמן שאעבור מפגד פגד ל' יום. כשאשתתה ל' יום עובר מנגד פגד או יהא גט: והיה הולך ובא וכו'. לאחר מכאן כשישתתה ל' יום עובר מנגד פניה, יהא גט. ולא אמרין הואיל ומעיקרא היה הולך ובא, נחוש שמא פייס קטטה שביניהם ובטל גיטא, דמאחר שלא נתיחד עמה בשעה שהיה הולך ובא, לא חישינן שמא פייס. ולכי מקיים תנאיה ושהה ל' יום עובר מנגד פניה, הוי גטא. ובגמרא מוקי לה באומר בשעת התנאי ע"מ כן אני מוסר לה הגט, שתהא נאמנת עלי כמאה עדים כל זמן שתאמר שלא באתי ונתיחדתי ופייסתי. וכן הלכה. שאם לא אמר כן בשעת התנאי, חישינן שמא יבא בעל ויערער ויאמר פייסתי: **ח אינו גט.** דכיון דלא אמר מעכשיו, משמע לאחר שנים עשר חדש יהא גט, והרי מת בתוך הזמן וצריכה ליבם:

משניות מבוארות – קהתי

שלושים יום שלא אראה את פניך, יהא זה גט; אף על פי שהבעל קנה הולך ובא, הולך ובא, הולך ובא – ויש לחשוש שמא פייסה וביטל את הגט, הואיל ולא נתיחד עמה – בזמן שהיה הולך ובא, אין חוששים לכך, ואם קיים את התנאי ולא ראה את פניה שלושים יום, הרי זה גט – בגמרא מבואר, שבשעת נתינת הגט אמר הבעל: על מנת כן אני מוסר לה הגט, שתהא נאמנת עלי לומר, שלא פייסתי, שאלולא אמר כן בשעת התנאי, אנו חוששים, שמא יבוא הבעל ויערער על הגט ויאמר: פייסתי וביטלתי את הגט (ותוספות גיטין יח, ב).

האב "אי אפשר שתשמשני" שלא בהקפדה, הרי זה גט; והוא הדין כשמת האב או מת הבן, שכן קלל אומר רבן שמעון בן גמליאל: כל עפכה שאינה הימנה – כל מניעה בקיום התנאי שלא נגרמה מצידה, היינו שלא היא עיכבה את קיום התנאי, אלא העיכוב בא מצד אחר, כגון שמת הבן, או שמת האב, או שהאב מעצמו אינו רוצה שתשמשנו, הרי זה גט – אף על פי שלא נתקיים התנאי. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל (רמב"ם הלי גירושין ח, ב).

יום שני

באור משנה ז

מי שנתן גט לאשתו ואמר לה: הרי זה גטף, אם לא באתי מכאן עד שלשים יום – אם לא אבוא תוך שלושים יום, וקנה הולך מיהודה לגליל – בגמרא מבואר, שהתנה עם אשתו שני תנאים: א. שאם יגיע לגליל, יחול הגט מיד כשיגיע לשם; ב. שאם לא יגיע לגליל, אז אם לא יחזור עד שלושים יום, יהא זה גט, והגיע לאנטיפטרס – עיר בצפונה של יהודה, בגבול הגליל, וחזר – קודם שלושים יום, בטל תנאו – ובטל הגט, שהרי לא הגיע לגליל, וחזר בתוך שלושים יום. וכן האומר לאשתו: הרי זה גטף, אם לא באתי מכאן עד שלשים יום; והיה הולך מגליל ליהודה – היינו שהתנה עמה, שאם יגיע ליהודה, יחול הגט לאלתר, ואם לא יגיע ליהודה, יהא זה גט כשלא יחזור עד שלושים יום, והגיע לכפר עותנאי – שבדרום הגליל, בגבול יהודה, וחזר – בתוך שלושים יום, בטל תנאו – כמו שבארנו לעיל. וכן אם אמר: הרי זה גטף, אם לא באתי מכאן עד שלשים יום; והיה הולך למדינת הים – ותלה הגט גם בהגעתו למדינת הים, היינו שכשיגיע למדינת הים, יחול הגט מיד, ואם לא יגיע למדינת הים לא יהא זה גט אלא אם כן לא יחזור תוך שלושים יום, והגיע לעכו – שבגבול הארץ (עין לעיל א, ב), וחזר – בתוך שלושים יום, בטל תנאו – ובטל הגט, שהרי לא הגיע למדינת הים, ואף לא שהה שלושים יום. משנתנו באה להשמיע, שאנטיפטרס שייכת ליהודה, וכפר עותנאי שייך לגליל, ועכו מארץ ישראל היא (אף על פי שעניין "המביא גט" שנינו בפרק א משנה ב שעכו דינה כחזין לארץ). האומר לאשתו: הרי זה גטף כל זמן שאעבר מפגד פגד שלשים יום – כלומר אם יעברו

באור משנה ח

משנה זו באה ללמדנו, שהמגרש את אשתו על תנאי, ומת קודם שנתקיים התנאי, יש הברל בין לשון תנאי משמעותו היא, שלא יחול הגט אלא לאחר שיתקיים התנאי, ובין לשון תנאי משמעותו היא, שלאחר שיתקיים התנאי יחול הגט למפרע, משעת נתינתו ליד האשה.

הנוטן גט לאשתו ואומר לה: הרי זה גטף, אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש – כלומר שאם לא יבוא בתוך שנים עשר חדש מיום נתינת הגט לידה, יהא זה גט, ומת בתוך שנים עשר חדש – כיון שלא אמר "הרי זה גטף מעכשיו", משמע שלא יחול הגט אלא לאחר שנים עשר חדש, הלכך כשמת בתוך אותו הזמן, אינו גט – שאין גט לאחר מיתה; ואם מת בעלה בלא זרע, וזקוקה היא לייבום. אבל אם אמר לה: הרי זה גטף מעכשיו, אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש – שהואיל ואמר "מעכשיו", הרי משמעות לשון זה, שאם לא יבוא בתוך שנים עשר חדש, יחול הגט למפרע משעת נתינת הגט לידה, ומת בתוך שנים עשר חדש – אף על פי שלא נתכוון הבעל לכך שלא יבוא מחמת מיתה, שהרי מיתה אינה שכיחה, הרי זה גט – שכבר חל הגט למפרע, משעת נתינה. ובעייה היא בגמרא, אם כשמת בלא זרע מותרת היא להינשא מיד לאחר מיתתו, שהרי לא יבוא עוד ויש כאן קיום התנאי, או שלא תינשא עד שיתקיים התנאי במלואו, היינו עד לאחר שנים עשר חדש, שיש לומר שהוא לא היה חושש למיתתו ולא היה גומר ומגרש אלא לאחר שנים עשר חדש (הר"ן). בעייה זו לא נפתרה, ופסקו להחמיר (ותוספות יום טוב).

ז אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חדש, כתבו ותנו גט לאשתי; כתבו גט בתוך שנים עשר חדש, ונתנו לאחר שנים עשר חדש – אינו גט. כתבו ותנו גט לאשתי, אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חדש; כתבו בתוך שנים עשר חדש ונתנו לאחר שנים עשר חדש – אינו גט; רבי יוסי אומר: כזה גט. כתבו לאחר שנים עשר חדש, ונתנו לאחר שנים עשר חדש, ומת; אם הגט קדם למיתה – הרי זה גט, ואם מיתה קדמה לגט – אינו גט. ואם אין ידוע – זו היא שאמרו: מגרשת ואינה מגרשת.

פרק שמיני

א הזורק גט לאשתי, והיא בתוך ביתה, או בתוך חצרה – הרי זו מגרשת. ורקו לה בתוך ביתו, או בתוך חצרו, אפלו הוא עמה במטה – אינה מגרשת. לתוך חיקה או לתוך קלתה – הרי זו מגרשת. ב אמר לה: כנסי שטר חוב זה, או שמצאתי מאחורי, קורא וְהָרִי הוּא גִטָּה – אינו גט, עד שיאמר לה: הא

פירוש ברטנורא

ח א הזורק, הרי זו מגרשת. דכתיב (דברים כ"ד) ונתן בידה, ומדלא כתיב ובידה ינתנו, משמע ונתן מכל מקום. בין בחצרה בין בבנה בין בקרפפה. והוא שתהא עומדת בצד ביתה או בצד חצרה: קלתה. כלי שהנשים נותנות בו מטה ומחטין: הרי זו מגרשת. ואפלו היא בתוך ביתו, דמקום חיקה וקלתה קנוי לה, שאין אדם מקפיד לא על מקום חיקה ולא על מקום קלתה: ב או שמצאתי מאחורי. שהיה הגט על גבו ועקם גבו לה כדי שתטלנו: אינו גט עד שיאמר טלי גטך. ולכי אמר טלי גטך נמך מיתה היו גט. אבל אם היה

משניות מבוארות – קהתי

ללמדנו, שצריך שתהא רשותה כידה, מה ידה משתמרת לדעתה אף רשותה המשתמרת לדעתה. משנתנו באה ללמד, איזו היא רשותה שהיא כידה, שאם הבעל זרק גט לתוכה, הרי היא מגורשת.

הזורק גט לאשתי, והיא בתוך ביתה, או בתוך חצרה – שזרק לה את הגט לתוך ביתה או לתוך חצרה, כגון של נכסי מלוג (נכסיו שהקדן שלה והבעל אוכל פירות). הרי זו מגרשת – בגמרא מבואר: "והוא שעומדת בצד ביתה או בצד חצרה", שצריך שיהא ביתה וחצרה כידה, מה ידה בסמוכה, אף ביתה או חצרה בסמוכה. ואף על פי שמה שקנתה אשה קנה בעלה, ונמצא שעדיין לא יצא הגט מיד הבעל, מכל מקום אנו אומרים: "גיטה וחצרה באים כאחד", כלומר שעל ידי הגט חוזרת החצר להיות רשותה יחד עם נתינת הגט, כשם שאומרים בעבד כנעני, שהוא קונה את עצמו בשטר שחרור על ידי עצמו, משום שגיטו וידו באים כאחד. ורקו לה – זרק הבעל את הגט לאשתי, בתוך ביתו, או בתוך חצרו – כשהיא היתה שם, אפלו הוא – הגט, עמה במטה – שהיתה שוכבת במיטה וזרק הגט לתוכה, ומבואר בגמרא, כשהמיטה היא של הבעל, אינה מגרשת – הואיל ולא הגיע הגט לידה. לתוך חיקה – ואם זרק לה את הגט לתוך חיקה, או לתוך קלתה – מין סל שהאשה נותנת בו את המטווה והמחטים, הרי זו מגרשת – ואפילו היא בביתו; ומבואר הטעם בגמרא, לפי שאין אדם מקפיד לא על מקום חיקה ולא על מקום קלתה, ונמצא שמקומות אלו קנויים לה והרי הם רשותה, וכידה הם, הלכך הזורק גט לתוכם, הרי זו מגורשת.

יום רביעי

באור משנה ב

היסודות ההלכתיים של משנתנו הם: א. שהנותן גט לאשתו צריך שיתנהו לה בתורת גירושין, כמו שהוכחנו כבר בפתיחה למסכתנו; ומכאן, הנותן גט לאשתו בתורת שטר חוב, אינו גט. ב. שיתן הבעל את הגט ליד אשתו, ולא שתקח היא מעצמה; ומכאן, אם היה הגט מונח על גבי קרקע או אפילו על גופו של הבעל, ואמר לה הבעל: טלי גיטך משם, אינו גט. ג. שהנותן גט לתוך רשותה של אשתו, צריך שיהא הגט במקום המשתמר לדעתה, כמו שכבר הוכחנו במשנה הקודמת. אמר לה – אמר הבעל לאשתו כשנתן לה גט: כנסי שטר חוב זה – הכניסי שטר חוב זה לתוך הבית, או שמצאתי מאחורי – שמצאה את הגט מאחורי בעלה; בגמרא מבואר כגון שהיה הגט על גבו ועיקם גבו לצידה כדי שתטלנו; והיא לא ידעה שזה גט, אלא קורא וְהָרִי הוּא גִטָּה – כשהיא קוראה בו היא רואה שגיטה הוא, אינו גט, עד שיאמר לה: הא גטך – כלומר שאם אמר לה "הא גיטך" אף לאחר שבה הגט לידה, הרי זה גט, ואינו צריך

יום שלישי

באור משנה ט

אמר הבעל לשניים או ליותר: אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חדש, כתבו ותנו גט לאשתי – כלומר שלאחר שנים עשר חודש יכתבו ויתנו גט לאשתי, אם לא יבוא בתוך אותו הזמן; כתבו גט בתוך שנים עשר חדש, ונתנו לאחר שנים עשר חדש, אינו גט – שכוונת הבעל היתה, שאף הכתיבה לא תהא אלא לאחר שנים עשר חודש, כמו שבארנו לעיל, וכיון שכתבו את הגט בתוך שנים עשר חודש, אף על פי שנתנוהו לאשתו לאחר שנים עשר חודש, אינו גט. וכן אם אמר: כתבו ותנו גט לאשתי, אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חדש – אף על פי שהזכיר את הכתיבה קודם שהזכיר את הזמן, ואפשר לומר, שלא נתכוון להקפיד אלא על הנתינה, שתהא לאחר שנים עשר חודש, אבל לא על הכתיבה, מכל מקום אף בכגון זה, אם כתבו בתוך שנים עשר חדש ונתנו לאחר שנים עשר חדש, אינו גט – שגם לשון זה משמעותו, שלא יכתבו את הגט אלא לאחר שנים עשר חודש, שלא רק על הנתינה הקפיד הבעל שיהא לאחר שנים עשר חודש אלא אף על הכתיבה. רבי יוסי אומר: כזה גט – הואיל והזכיר את הכתיבה קודם שהזכיר את הזמן, הרי זה גט, אף על פי שכתבוהו בתוך שנים עשר חודש, שכן לשון זה משמעותו: כתבו מעכשיו, ותנו אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש, כלומר שהקפיד על זמן הנתינה ולא על זמן הכתיבה. ואין הלכה כרבי יוסי. כתבו לאחר שנים עשר חדש, ונתנו לאחר שנים עשר חדש – שעשו הכל לפי תנאו, ומת – הבעל, אם הגט קדם למיתה – אם נתנו את הגט לאשתו קודם שמת, הרי זה גט – שחל הגט בחיי הבעל, ואם מיתה קדמה לגט – אם מת לאחר שנים עשר חודש, אחרי שנכתב הגט, אבל קודם שנתנוהו לאשתו (ומביט, אינו גט – שהרי לא חל זמן הגט עד שעת נתינה, ואין גט לאחר מיתה. ואם אין ידוע – מה קדם למה, אם הגט למיתה או המיתה לגט, זו היא שאמרו: מגרשת ואינה מגרשת – על כגון זה אמרו חכמים, שהיא "מגורשת ואינה מגורשת", היינו ספק מגורשת (עיין לעיל משנה ד).

באור משנה א

אף על פי שנאמר בענין הגט (דברים כד, א): "ונתן בידה", דרשו חז"ל, שאין כוונת הכתוב שיתן את הגט לידה ממש, אלא כל שנתן את הגט ברשותה, כגון בחצרה, הרי זה כאלו נתן בידה; ומה שאמרה התורה "ונתן בידה", הרי היא באה

גָּטָה. נָתַן בְּיָדָהּ וְהִיא יִשְׁנָה, נְעוּרָה, קוֹרְאָה וְהָרִי הוּא גָּטָה – אֵינוֹ גָּט, עַד שְׂיֹאמַר לָהּ: הֵא גָּטָה. הִיתָה עוֹמֶדֶת בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים וְזָרְקוּ לָהּ, קָרֹב לָהּ – מְגֵרֶשֶׁת; קָרֹב לּוֹ – אֵינָה מְגֵרֶשֶׁת; מִחְצָה עַל מִחְצָה – מְגֵרֶשֶׁת וְאֵינָה מְגֵרֶשֶׁת.

ג וְכֵן לַעֲנִין קְדוּשֵׁין. וְכֵן לַעֲנִין הַחֹב, אָמַר לוֹ בְּעַל חֹבּוֹ: זָרֵק לִי חֹבִי, וְזָרְקוּ לוֹ, קָרֹב לְמַלְוָה – זָכָה הָלֹוֹה; קָרֹב לְלוֹה – הָלֹוֹה חֵיב; מִחְצָה עַל מִחְצָה – שְׁנֵיהֶם יִחְלְקוּ. הִיתָה עוֹמֶדֶת עַל רֹאשׁ הַגֶּג וְזָרְקוּ לָהּ, בֵּין שְׁהִיגֵעַ לְאֹוִיר הַגֶּג – הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת. הוּא מְלַמְעָלָה וְהִיא מְלַמְטָה וְזָרְקוּ לָהּ, בֵּין שְׂעִצָא מְרִשּׁוֹת הַגֶּג, נִמְחַק, אִו נִשְׂרָף – הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת.

פירוש ברטנורא

הגט על גבי קרקע, או על גבו או בגופו ולא עקם גבו או לא המציא גופו לה כדי שתמלטנו, אפילו אמר טלי אינו גט: קוראה והרי היא גיטה. כשהיא קוראה בו רואה שהוא גט: קרוב לה מגורשת, קרוב לו אינה מגורשת. כל שהיא יכולה לשמרו והוא אינו יכול לשמרו, והו קרוב לה. וכל שהיא אינה יכולה לשמרו והוא יכול לשמרו והו קרוב לו. שניהם יכולים לשמרו או שניהם אינם יכולים לשמרו, והו מחצה על מחצה. ולענין פסק הלכה אינה מגורשת עד שיענין גט לידה או לרשותה:

ג אמר לו בעל חוב זרוק לי חובי. בגמרא מוקמין לה באומר זרוק לי חובי בתורת גטין, דכין דא"ל הכי הוה ליה לחוב זה דין גט, ואם זרק אותו הלוה קרוב למלוה ואבד, וזה הלוה ואינו חייב לשלם. ואם קרוב ללוה, הלוה חייב וכו'. אבל אם אמר לו זרוק לי חובי והפטר, מכין שזרקו לו בכל ענין, פטור: לאויר הגג. לפחות משלשה סמוך לקרקעית הגג, דכלבד דמי: מרשות הגג. יצא ממחיצת הגג ונכנס לתוך מחיצת המקום שהיא עומדת בו: אי נשרף הרי זו מגורשת. והוא שקדמה זריקת הגט בחצר קודם שתהא הדליקה באויר החצר. שאם היתה הדליקה בחצר תחלה, מעיקרא לשריפה קאזיל ואינה מגורשת:

משניות מבוארות – קהתי

כמו שבארנו בענין הגט, זָכָה הָלֹוֹה – והוא פטור מלשלם; אבג אם נפל קָרֹב לְלוֹה – במקום שהלוה יכול לשמרן ולא המלוה, הָלֹוֹה חֵיב – לשלם; מִחְצָה עַל מִחְצָה – כגון במקום ששניהם יכולים לשמור על המעות, כמו שבארנו במשנה הקודמת בענין הגט, שְׁנֵיהֶם יִחְלְקוּ – כלומר שאין הלוה חייב לשלם למלוה אלא מחצית חובו. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שהמלוה אמר ללוה: "זרוק לי חובי בתורת גיטין", כלומר שיהא דינו כדין הזורק גט לאשתו; אבל אם אמר לו סתם "זרוק לי חובי", אפילו נפל קרוב למלוה, חייב הלוה לשלם, אם אבדו המעות שזרק לו, שכן כוונת המלוה היתה: "זרוק לי ושמרו". ברם, אם אמר המלוה ללוה: "זרוק לי חובי והפטר", אפילו נפלו המעות קרוב ללוה, הריהו פטור מלשלם אם אבדו (רמב"ם; סו: ברטנורא; וי"ו ותוספות יום טוב). הָיְתָה – האשה – עוֹמֶדֶת עַל רֹאשׁ הַגֶּג – שלה, וְזָרְקוּ לָהּ – והבעל זרק לה את הגט לשם, בֵּין שְׁהִיגֵעַ לְאֹוִיר הַגֶּג – כלומר משתיגעי הגט פחות משלושה טפחים סמוך לקרקעית הגג, והרי זה כאילו נח שם, שבפחות משלושה טפחים הרי זה כלבד (גמרא); ויש מפרשים (סו), שמדובר במשנתנו בגג שיש לו מעקה, וכבר נקלט הגט בין מחיצות המעקה, הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת – ואפילו אבד הגט אחר כך, או נמחק או נשרף, כמפורש בסיפא, שהואיל והיה כבר הגט ברשותה, הרי נתגרשה. הוּא מְלַמְעָלָה – היה הבעל עומד על הגג שלו, וְהִיא מְלַמְטָה – והאשה עומדת למטה בחצר שלה, וְזָרְקוּ לָהּ – זורק לה הבעל את הגט לתוך חצרה, בֵּין שְׂעִצָא – הגט, מְרִשּׁוֹת הַגֶּג – ונכנס לרשות החצר, אפילו נִמְחַק – במים שבחצר, אִו נִשְׂרָף – בדליקה שפרצה בחצר, הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת – שהרי הגט היה ברשותה קודם שנמחק או נשרף. ברם, אם היתה דליקה בחצר קודם שזרק לה את הגט, הרי זה כאילו זרקו לתוך השריפה, ואינה מגורשת.

בארנו משנתנו, כפי רוב המפרשים, שהפיסקא שבסיפא "נמחק או נשרף" מוסבה גם על הרישא, כשהיא עומדת על הגג והוא בחצר. אבל לפי הרמב"ם אין פיסקה זו מוסבה על הרישא אלא על הסיפא בלבד, שכן הוא כותב: "היתה עומדת בראש הגג שלה, והוא מלמטה בחצר, וזרקו לה למעלה, כיון שהגיע לאויר מחיצות המעקה, או לפחות משלושה טפחים סמוך לגג – נתגרשה, ובלבד שינוח. אבל אם נמחק או נשרף קודם שיענין לה, אף על פי שנמחק לאחר שהגיע לאויר מחיצות או אחר שהגיע לפחות משלושה טפחים סמוך לגג, כיון שנשבה הרוח והעלתהו, ונמחק או נשרף, והואיל ואינו הולך לנות, אינו גט ולא נתגרשה" (הל' גירושין ג: ויעין בנושאי כליו ובר'). שנדחקים ליישב את שיטת הרמב"ם.

ליטלו הימנה ולחזור וליתנו לה, כדי לומר לה בשעת נתניה "הא גיטך" (כדעת רבי בברייתא בגמרא). ברם, אם היה הגט על גבי קרקע, או על גופו של הבעל ולא המציא גופו לה כדי שתמלטנו, אפילו אמר לה "טלי גיטך", אינו גט. נָתַן – הבעל את הגט, בְּיָדָהּ – של אשתו, וְהִיא יִשְׁנָה – ונמצא שאין הגט משתמר, נְעוּרָה – אחר כך התעוררה משנתה, קוֹרְאָה וְהָרִי הוּא גָּטָה – והיא קוראה במה שבידה ורואה שהוא גיטה, אֵינוֹ גָּט, עַד שְׂיֹאמַר לָהּ: הֵא גָּטָה – ואף כאן, אם אמר לה "הא גיטך" לאחר שנעורה משנתה, אף על פי שלא אמר לה בשעת נתניה, הרי זה גט. אבל אם לא אמר לה "הא גיטך", בכל אלו הדברים שהוזכרו במשנתנו, אינו גט, מהטעמים שהבאנו בהקדמה לבאור משנתנו. הִיתָה עוֹמֶדֶת בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים – והוא הדין בכל רשות שאינה של שניהם, וְזָרְקוּ לָהּ – זורק לה בעלה את הגט שם, קָרֹב לָהּ – כגון שזרקו לה לתוך ארבע אמותיה, שכן ארבע אמות של אדם קונות לו; ואפילו נפל הגט מחוץ לארבע אמותיה (דדעת רבי יוחנן בגמרא). אלא שהיא יכולה לשמרו והוא אינו יכול לשמרו, כגון שהיה תל או נהר מפסיק בינו לבין הגט, הרי היא מְגֵרֶשֶׁת – שכן תיקנו חכמים שתהא מגורשת בכגון זה, משום תקנת עגונות, וכל המקדש על דעת חכמים מקדש (הרא"ש). אבל אם נפל הגט קָרֹב לּוֹ – היינו במקום שהיא אינה יכולה לשמרו והוא יכול לשמרו, אֵינָה מְגֵרֶשֶׁת – שלא היה הגט בתוך רשותה. מִחְצָה עַל מִחְצָה – שנפל הגט במקום ששניהם יכולים לשמרו, או במקום ששניהם אינם יכולים לשמרו, כלומר שכל אחד בפני עצמו אינו יכול לשמרו, אבל שניהם ביחד יכולים לשמרו (גמרא ותוספות). מְגֵרֶשֶׁת וְאֵינָה מְגֵרֶשֶׁת – היינו שהיא ספק מגורשת.

באור משנה ג

וְכֵן לַעֲנִין קְדוּשֵׁין – היתה עומדת ברשות הרבים וזרק לה כסף קידושה: קרוב לה, הרי זו מקודשת: קרוב לו, אינה מקודשת; מחצה על מחצה, הרי זו ספק מקודשת. בגמרא מבואר הטעם, שנאמר (דברים כד, ב): "ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר", מקיש הווייה ליציאה (מדמה הכתוב קידושין לגירושין). וְכֵן לַעֲנִין הַחֹב – כמו שהמשנה מפרשת וטולכת: אָמַר לוֹ בְּעַל חֹבּוֹ: זָרֵק לִי חֹבִי – שהיה המלוה עומד ברשות הרבים, ואמר ללוה, שזירוק לו את המעות שהוא חייב לו, וְזָרְקוּ לּוֹ – וכגון שאבדו המעות שזרק לו; אם נפלו המעות קָרֹב לְמַלְוָה – כגון שנפלו בתוך ארבע אמותיה, או אפילו מחוץ לארבע אמותיה אלא שהוא יכול לשמרן ואין הלוה יכול לשמרן,

ד בית שמאי אומרים: פוטר אדם את אשתו בגט ישן; ובית הלל אוסרין. ואיזהו גט ישן? כל שנתחד עמה אחר שכתבו לה.

ה כתב לשום מלכות שאינה הוגנת, לשום מלכות מדי, לשום מלכות יון, לבגין הבית, לחרפן הבית; היה במזרח וכתב: במערב, במערב וכתב: במזרח – תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה; ואין לה לא כתבה, ולא פרות, ולא מזונות, ולא בלאות, לא על זה ולא על זה; אם נטלה מזה ומזה – תחזיר; והולך ממזר מזה ומזה. ולא זה ממשמאין לה; ולא זה וזה וזוה וזוה לא במציאתה, ולא במעשה ידיה, ולא בהפרת נדריה; היתה בת ישראל – נפסלת מן הכהנה, בת לוי – מן המעשר, בת כהן – מן התרומה; ואין יורשיו של זה ויורשיו של זה יורשין –

פירוש ברטנורא

ד בגט ישן. שכתב לגרש את אשתו ואחר שנכתב הגט נתיחד עמה. כ"ש סברי לא אמרין גיטא דגמא קודם לכתוב שמה שמה את הגט שנה או שנתיים בין כתיבה לנתינה ויהיו לה בנים ממנו בתוך זמן זה ואח"כ יגרשנה בו וכשיראו זמן הגט קודם ללידת הבן יהיו סבורים שנתן לה גט משעת כתיבה והיו פגם שיאמרו מן הפניה נולד. ופסק ההלכה לא יגרש אדם את אשתו בגט ישן. ואם גירש והולך הבעל למדינה אחרת, תנשא בו לכתחילה: ה כתב לשם מלכות שאינה הוגנת. אם היה בבבל וכתב לחשבון שנות מלכות אדום, שאין להם מלכות במקום כתיבת הגט, תצא מזה ומזה. ונקראת מלכות [אדום] מלכות שאינה הוגנת שאין לה לא כתב ולא לשון: או שכתב לשם מלכות מדי. לפי שצריך לכתוב לשם המלכות של מדינה שהגט נכתב בה, משום שלום מלכות, שיאמרו חסוכים אנו בעיניהם שכוחים שמרתיים בשמינו: תצא מזה ומזה. אם נשאת בגט זה תצא מן הראשון ומן השני: ואין לה לא פירות ולא בלאות וכו'. כולה מתניתין מפרשה ביכמות פרק האשה רבה: והולך ממזר מזה ומזה. מתניתין ר"מ היא דאמר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגטין הולך ממזר. ואינה הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

יוס חמישי באור משנה ד

מי שכתב גט לאשתו, וקודם שנתנו לאשתו נתיחד עמה, הרי זה נקרא "גט ישן", כמבואר במשנה, ונחלקו בית שמאי ובית הלל במשנתנו, אם מותר לגרש בגט ישן.

בית שמאי אומרים: פוטר אדם את אשתו בגט ישן – יכול אדם לגרש את אשתו בגט ישן, **ובית הלל אוסרין –** לגרש בגט ישן. בגמרא מבואר טעמם, "גזירה שמא יאמרו: גיטה קודם לבנה", כלומר שחוששים בית הלל, שמא ישהה את הגט שנתיים ושלוש בין כתיבה לנתינה, ובינתיים יהיו לה בנים ממנו, ואחר כך יגרשנה בגט זה, ולימים כשישתכח הדבר ויראו זמן הגט, יהיו סבורים שניתן לה הגט ביום כתיבתו, ויציאו לעז על בניה, שיאמרו: בני אשה פניה הם; לפיכך אסור לגרש בגט ישן. – ואין כאן דין גט מוקדם, שאין גט נקרא מוקדם אלא כשמוקדמים כתיבת הגט לחיתומתו, אבל כל שנכתב ונחתם ביום אחד, אף על פי שלא נתנו לאשתו אלא לאחר זמן מרובה, אין זה נקרא גט מוקדם (המאירי). – ברם, בית שמאי אינם חוששים שמא יאמרו גיטה קודם לבנה, ולכן סוברים הם שמותר לגרש בגט ישן. **ואיזהו גט ישן? כל שנתחד עמה –** הבעל עם אשתו, **אחר שכתבו לה –** את הגט, קודם לנתינתו, כמו שבארנו לעיל. והלכה כבית הלל. שאסור לגרש בגט ישן, אלא שבידיעבד אם נתגרשה בו, הרי זו מגורשת, ותינשא בו לכתחילה (גמרא; רמב"ם הל' גירושין ג, ה). אבל רש"י כותב, שדין זה של בדיעבד אינו אלא כשהלך בעלה למדינת הים, ואינו מצוי שיתן לה גט אחר.

באור משנה ה

משנתנו נשנתה בזמן שהיו מונים את השנים לפי שנות השלטון של מלכיהם, ואז תיקנו חכמים, שאף ישראל יהיו מונים בשטרותיהם לשנות המלך המושל, משום שלום מלכות; ובאה המשנה ללמד, שצריך לכתוב בגט את הזמן לחשבון שנות המלכות ששלטוה קיים במקום כתיבת הגט. ומי שכתב בגט למנין מלכות שאין לה שלטון באותה מדינה, או שכתב למנין מלכות שכבר עברה ובטלה מן העולם, וכן אם כתב למנין בניין בית המקדש או חורבן הבית, הואיל ואין זה לפי תקנת חכמים, הגט פסול.

כתב – את הזמן בגט, **לשום מלכות שאינה הוגנת –** לשם מלכות שאינה ראויה לכך, כלומר לשם מלכות שאין לה שלטון באותה מדינה, כגון שהיה בבבל וכתב בשנת כך וכך למלכות שאין שלטונה בבבל. בגמרא מבואר, שכונת המשנה למלכות רומי, והיא נקראת "מלכות שאינה הוגנת", לפי שאין לה לא כתב ולא לשון משל עצמה

אלא משל אומה אחרת; וכן אם כתב לשום מלכות מדי, או לשום מלכות יון – שכבר בטל שלטונם; או שכתב: בשנת כך וכך לבגין הבית, או לחרפן הבית – הרי הגט פסול, לפי שלא נכתב הזמן בגט כפי תקנת חכמים, כמו שבארנו לעיל; וכן אם היתה – הסופר – במזרח, וכתב – בגט, שנכתב במערב, או שהיה במערב, וכתב – בגט, שנכתב במזרח – הגט פסול. ואם נישאה בגט כגון זה, תצא מזה ומזה – מבעלה הראשון ומבעלה השני, שאסורה היא לשניהם, כדן אשת איש שזינתה, שאסורה לבעל ואסורה לבעול (משנה סוטה ה, א), וצריכה גט מזה ומזה – כלומר שאין מתירים לה להינשא לאחר עד שתקבל גט מכל אחד מהם (עיי' באורנו למשנה יבמות א, א; ועיי' יתוספות יוס טוב"ה, ואין לה לא כתבה, ולא ספסוף הכתובה, ולא פרות – ולא החזרת הפירות שאכלו מנכסיה, ולא מזונות – אפילו מה שלוותה ואכלה קודם שנישאה לשני, ולא בלאות – מה שבלה מנכסיה על ידי שימושם בהם, לא על זה ולא על זה – כלומר שאינה יכולה לבוא בחביעה לתשלום הכתובה ולהחזרת הפירות שאכלו מנכסיה ולמזונות ולבלאות לא על הראשון ולא על השני. אם נטלה מזה ומזה – אם נטלה מאחד מהם כתובה או פירות וכו', תחזיר – מחייבים אותה להחזיר, ואין אומרים מה שתפסה תפסה; והולך ממזר מזה ומזה – אם הראשון החזירה והוליד ממנה בן, הרי זה ממזר מדברי סופרים, ואילו הולד מן השני ממזר גמור (רש"י; רמב"ם; המאירי). ויש מבארים להיפך, שהולך מן הראשון (אם בא עליה בעודה תחת השני) ממזר גמור, ומן השני – ממזר מדברי סופרים (הר"ם). ולא זה וזה ממשמאין לה – אם הם כהנים, אסורים הם להיטמא לה בקבורתה, שכן אמרו: הכהן מיטמא לאשתו הכשרה ואינו מיטמא לאשתו הפסולה, ולא זה וזה וזוה וזוה לא במציאתה – שלא תיקנו חכמים שתהא מציאת האשה לבעלה אלא משום איבה, וכאן אין חוששים לאיבה; ולא במעשה ידיה – שהטעם שמעשה ידיה של האשה לבעלה הוא משום שנותן לה מזונות, והואיל ואין לה מזונות מהם, מעשה ידיה שלה; ולא בהפרת נדריה – שלא זכתה התורה את הבעל להפר נדריה אלא כדי שלא תתגנה על בעלה, וזו תתגנה ותתגנה; היתה בת ישראל, נפסלת מן הכהנה – אם מתו בעליה קודם שנתגרשה, אסורה היא להינשא לכהן, כדן זונה; בת לוי – אם היתה בת לוי, נפטלת מן המעשר – ואף על פי שזונה מותרת במעשר, קנס הוא שקנסוה חכמים; בת כהן – ואם היתה בת כהן, נפטלת מן התרומה – אפילו מתרומה דרבנן (גמרא; ואין יורשיו של זה ויורשיו של זה יורשין כתבתה – בגמרא

כתבתה; ואם מתו – אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מבימין. שנה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה – תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה.

ו כל העריות שאמרו: צרותיהן מתרות, הלכו הצרות האלו ונמצאו אלו אילוניות – תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה.

ז הפונס את יבמתו, והלכה צרתה ונשאת לאחר, ונמצאה זאת שהיא אילנית – תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה.

ח כתב סופר גט לאיש ושובר לאשה, וטעה ונתן גט לאשה ושובר לאיש, ונתנו זה לזה, ולאחר זמן הרי הגט יוצא מיד האיש, והשובר מיד האשה – תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה. רבי אליעזר אומר: אם

פירוש ברטנורא

ו כל העריות שאמרו צרותיהן מתרות. חמש עשרה עריות שאמרו חכמים שצרותיהן מותרות לינשא לשוק בלא חליצה: חלכו הצרות. של עריות: ונשאר. לשוק: ונמצאו. העריות אילוניות, ואינלא מלאת שהיו קדושי המת במעות, ונמצא שלא היו אלו צרותיהן ולא פטרום העריות האלו מן החליצה: תצא מזה. מבעל שנישאת לו. ומן היבם: וכל הדרכים האלו בה. וביבמות מוקמין לה כר' עקיבא דאמר יש ממזר מחייב לאוין, ואינה הלכה:

ז ונשאת לאחר. דק"ל באת האחת פטרת צרתה: ונמצאת זו. שנתבמה אילנית, ואין יבומיה יבומין. ונמצא שלא נפטרה צרתה ונשאת לשוק בלא חליצה: תצא מזה ומזה. מבעל זה וביבמה הראשון:

ח כתב סופר גט לאיש. לגרש בו אשתו: ושובר לאשה. שתמסור לבעלה כשפרע לה כתובתה: וטעה הסופר. כשמסר להן השטרות: ונתן גט לאשה ושובר לאיש. והם מסרו זה לזה. והלכה זו ונשאת כסבורה שזה גט שמסר לה בעלה וזה סבור שמסרה לו אשתו שובר. ורמב"ם גרים ונתן גט לאיש

משניות מבוררות – קהתי

נוהגים בה, היינו שצריכה גט מהבעל וחליצה מהיבם, ואין לה לא כתובה ולא פירות וכו', והולד ממזר וכו'. בגמרא ביבמות מבואר, שמשנתנו רבי עקיבא היא, הסובר: יש ממזר בחייב לאוין; אבל אין הלכה כן.

באור משנה ז

במסכת יבמות (ד, יא) שנינו: "מי שהיה נשוי לשתי נשים, ומת – ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה". כלומר שאסור לייבם או לחלוץ שתי נשוי של אח אחד, שנאמר (דברים כה, ט): "אשר לא יכנה את בית אחיו" – בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים; וכן נאמר (שם שם, י): "בית חלוץ הנעל" – בית אחד הוא חולץ, ואינו חולץ שני בתים. כן אסור לייבם אחת ולחלוץ אחת, שנאמר (שם שם, ז-ט): "ואם לא יחפרן האיש לקחת את יבמתו... וחלצה נעלר", אבל אם חפץ מייבם; מכאן, שכל העולה לייבום עולה לחליצה, וכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה. לפיכך כשהוא מייבם או חולץ אחת מהן, צרתה מותרת להינשא לכל אדם. משנתנו באה ללמד, שאם הצרה נישאה לאחר על סמך האמור לעיל, ואחר כך נמצאה זו שנתבמה שהיא אילנית, כל הדברים שנישנו לעיל (משנה ה) נוהגים בה.

הפונס את יבמתו – ועל ידי זה הותרה צרתה להינשא לכל אדם, כמו שבארנו לעיל, והלכה צרתה ונשאת לאחר, ונמצאה זאת – שנתבמה – שהיא אילנית – והרי קידושיה קידושי טעות היו, ולא היתה זקוקה לייבום, ומכאן שלא נפטרה צרתה על ידי יבומה של זה וזקוקה היא לייבום, ונמצא שנישאה לאחר בלא חליצה, תצא מזה ומזה – תצא הצרה מן הבעל שנישאה לו ומן היבם, וכל הדרכים האלו בה – כל אותם הדברים שנישנו לעיל במשנה ה נוהגים בה, שהיא צריכה גט מהבעל וחליצה מהיבם, ואין לה לא כתובה ולא פירות וכו', והולד ממזר וכו'. ואף משנה זו לדעת רבי עקיבא היא, כמו שהזכרנו במשנה הקודמת.

ש ב ת ק ו ד ש

באור משנה ח

כתב סופר גט לאיש – לגרש בו את אשתו, ושובר לאשה – שתמסורנו לבעלה כשתגבה כתובתה, וטעה – הסופר, ונתן גט לאשה – במקום שובר, ושובר לאיש – במקום גט, ונתנו זה לזה – ואחר כך נתן הבעל לאשה את השובר, שסבור היה שהוא גט, והאשה נתנה לבעלה את הגט במקום שובר, ולאחר זמן – לאחר שנישאה לאחר, מתוך שסבורה היתה שקיבלה גט מבעלה, הרי הגט יוצא מיד האיש, והשובר מיד האשה – ונמצא שלא קיבלה גיטה מיד בעלה הראשון ונישאה לשני באיסור, תצא מזה

מבואר, שמדובר כאן ב"כתובת בנין דכרין", שכן תנאי כתובה הוא, שאם תמות האשה בחיי בעלה, יירשו בניה הזכרים שתלד לו את כסף כתובתה ואת הגדוניה שהכניסה לו, וזה נקרא "כתובת בנין דכרין" (כתובת בנין זכרים). ואילו כאן אם מתה בחיי שניהם, ואחר כך מתו הבעלים, והיו לה בנים מן הראשון ומן השני, אף את בניה קנסו שלא יקבלו "כתובת בנין דכרין", היינו שלא יירשו את כתובת אמה; ואם מתו – שני הבעלים בלא בנים, אָחיו של זה ואָחיו של זה חולצין ולא מבימין – אחיו של הראשון וגם אחיו של השני חולצים אבל אין מייבמים אותה. בגמרא מבואר, שמשנתנו היא לדעת רבי מאיר הסובר, שכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין, תצא והולד ממזר; ואין הלכה כן. שנה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה – שהגט פסול, אם נישאה בו, תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה – וכל אותם הדברים שנפטרו לעיל, שצריכה גט מזה ומזה ואין לה לא כתובה ולא פירות וכו', נוהגים בה.

י ו ט ש ו י

באור משנה ו

בתחילת מסכת יבמות שנינו: "חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן... מן החליצה ומן היבום, ואלו הן: בתו, ובת בתו, ובת בנה, בן אשתו ובת בנה וכו'; וכולן אם נמצאו איילוניות. צרותיהן מותרות. פירוש הדברים: אם אחת מהעריות הללו היתה נשואה לאחיו, והיתה לו גם אשה אחרת, והרי נקראות הן "צרות" זו לזו, ומת אחיו בלא בנים, ונפלו שתי הנשים לפניו לייבום, שתיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום, שהואיל והאחת פטורה משום איסור ערוה, הרי היא פוטרת גם את צרתה. אבל אם נמצאה הערוה איילנית, היינו אשה שאינה מסוגלת ללדת מטבע ברייתה, הרי קידושיה על ידי המת היו קידושי טעות, ואינה זקוקה לייבום, הלכך צרתה מותרת להתייבם לו, שהרי אינה צרתה. משנתנו באה ללמד, שאם אותן הצרות, שנפטרו על ידי העריות מן החליצה ומן הייבום, נישאו לאחרים, ואחר כך נמצאו העריות איילוניות, כל הדרכים שנישנו במשנה הקודמת נוהגים בה.

כל העריות – כל אותן חמש עשרה העריות, המפורטות בריש מסכת יבמות, שאמרו – חכמים: צרותיהן מתרות – שאף צרותיהן מותרות להינשא לכל אדם, כשמתו בעליהן בלא בנים, שכן העריות פוטרות אותן מן החליצה ומן הייבום, כמו שבארנו לעיל, אם הלכו הצרות האלו ונמצאו – על סמך זה, ונמצאו אלו אילוניות – ואחר כך נמצאו העריות הללו צרותיהן, וקידושיהן קידושי טעות היו, והרי שאין אלו צרותיהן, והיו זקוקות ליבם, לפי שלא נפטרו על ידי העריות הללו מן החליצה ומן הייבום, כמו שבארנו לעיל, תצא מזה ומזה – תצא הצרה מן הבעל שנישאה לו ומן היבם, וכל הדרכים האלו בה – כל אותם הדברים שנישנו במשנה הקודמת

לְאֵלְתֵּר יֵצֵא – אֵין זֶה גֵּט, אִם לְאַחֵר וְזֶה יֵצֵא – הִרִי זֶה גֵּט; לֹא כָּל הַיָּמָנוּ מִן הָרִאשׁוֹן לְאַבְדּוֹ וְזִכְרוֹ שֶׁל שְׁנֵי כֶּתֶב לְגֵרֶשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִמְלָךְ – בֵּית שְׁמַאי אומרים: פְּסָלָהּ מִן הַכֶּהֱנָה; וּבֵית הֵלֵל אומרים: אֵף עַל פִּי שְׁנֵתָנוּ לָהּ עַל תְּנָאי וְלֹא נַעֲשֶׂה תְּנָאִי – לֹא פְּסָלָהּ מִן הַכֶּהֱנָה.
מִהֶמְגֵּרֶשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלָנָה עִמּוֹ בִּפְנֵדְקִי – בֵּית שְׁמַאי אומרים: אֵינָה צְרִיכָה הַיָּמָנוּ גֵּט שְׁנֵי; וּבֵית הֵלֵל אומרים: צְרִיכָה הַיָּמָנוּ גֵּט שְׁנֵי. אֵימְתִּי? בְּזִמְנָן שְׁנִיתְגֵּרְשָׁה מִן הַנְּשׂוּאִין; וּמוֹדִים בְּנִתְגֵּרְשָׁה מִן הָאֲרוּסִין, שְׁאֵינָה צְרִיכָה הַיָּמָנוּ גֵּט שְׁנֵי, מִפְּנֵי שְׁאֵין לָבוֹ גַּם בָּהּ. כְּנֶסֶה בְּגֵט קָרָה – תִּצָּא מִזָּה וּמִזָּה, וְכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ בָּהּ.

פירוש ברטנורא

ושובר לאשה. ופירש ונתן, שחשב שנתן גט לאיש ושובר לאשה, אבל הוא לא עשה אלא בהפך. ודחוק הוא: אם לאלתר. כל זמן שלא נשאת יצא גט מתחת יד הבעל: אינו גט. וצריכה גט אחר: ואם לאחר שנשאת. הרי זה גט: לא כל הימנו. אין הכל כדבריו של זה הראשון להאמנו: לאבד וזכותו של שני. שנשאה. דאמרין קנוניא היא ביניהם והחליפו השטרות לאחר שנשאה. והלכה כרבי אליעזר:
ט ולנה עמו בפונדקי. ויש שם עדי יחוד ואין שם עדי ביאה. בית הלל סברי הן הן עדי יחוד הן עדי ביאה, ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והרי קידשה בביתא. וב"ש סברי לא אמרין הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה עד שראוה שנבעלה: גט קרח. שקשרו מרובין מעדיו. דתקנו רבנן גט מקושר משום כהנים קפדנים שהיו כותבים גט פתאום לנשותיהם ומתחרטים ולא היו יכולים להחזיר, ותקנו להם גט מקושר שאינו נוה לכתב מהרה, שמה בתוך כך יתפיים. וכותב שמה אחת או שתיים וכורכן על החלק ותופר ועד אחד חותם על הכרך מבחוץ, וחזר וכותב שני שטין או יותר מבפנים וכורכן על החלק וחותם עד שני על הכרך מבחוץ, וכן עד שלשיש. ואם יש קשר כרוך ואין עד חתום מאחוריו, והו קרח ופסול. דמסתמא למנין קשריו היו עדיו מתחלה, והיישנין דלמא הבעל אמר להו כולכם חתומי, והרי אחד שלא חתם. ואם נשאת אשה בגט זה, תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה. ומתניתין רבי מאיר היא, דאמר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגטין חולד ממזר. ואינה הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

כיצד כותבים גט מקושר? כותבים שורה אחת או שתי שורות וכופלים את הכתב על החלק שתחתיו ותופרים, וחוזרים וכותבים שתי שורות או יותר, וכופלים את הכתב השני על החלק ותופרים, וכן חוזרים וכותבים וכופלים ותופרים פעמים אחדות; כל כפל וכפל נקרא קשר, ומכאן השם: "גט מקושר". – ותקנת חכמים היא, שעל כל קשר, שעושים בגט מקושר, צריך לחתום עד מאחוריו, ואם היה שם קשר שלא חתם עליו עד, ונמצאו קשריו מרובים מעדיו, הרי זה נקרא "גט קרח". ופסול הוא, לפי שחוששים, שמה אמר לעדים כמנין הקשרים שיחתמו כולם, ואחר כך אחד מהם לא חתם, והרי ההלכה היא, שאם הבעל אמר לעדים: כולכם חתומי, ולא חתם אחד מהם, הגט פסול.

המגרש את אשתו ולנה עמו – לאחר מכן, בפנדקי – באכסניה, ויש עדים שראוה שנתייחדה עמו, בית שמואי אומרים: אינה צריכה הימנו גט שני; ובית הלל אומרים: צריכה הימנו גט שני – שסוברים בית הלל, הואיל ויש עדים שנתייחדו, אנו אומרים: "הם הם עדי ייחוד הם הם עדי ביאה", כלומר מאחר שלבם גס ורגיל זה בזו, בודאי בא עליה בשעת הייחוד, וכיון שאין אדם מישראל עושה בעילתו בעילת זנות, ודאי בא עליה לשם קידושין, ונמצא שקידשה בפני עדים, הלכך צריכה הימנו גט שני; אבל בית שמואי סוברים, שאין אומרים "הם הם עדי ייחוד הם הם עדי ביאה", כלומר שאף על פי שראוה שנתייחדה עמו, אין זו ראייה שבא עליה, עד שיעידו עדים שראוה שנבעלה, הלכך לדעת בית שמואי אינה צריכה ממנו גט שני. אימתי – סוברים בית הלל, שצריכה הימנו גט שני? בזמן שנתגרשה מן הנשואין – מפני שלבו גס בה, כמו שבארנו לעיל; ומודים – אבל מודים בית הלל לבית שמואי, בנתגרשה מן הארוסין – ולנה עמו בפונדקי, שאינה צריכה הימנו גט שני, מפני שאין לבו גס בה – שאינו רגיל בה, ואין חוששים שמה בא עליה. כנסה בגט קרחה – הנושא אשה שנתגרשה מבעלה הראשון בגט קרחה, היינו גט מקושר שקשרו מרובים מעדיו, והוא גט פסול, כמו שבארנו בהקדמה לבאור משנתנו, תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה – כל אותם הדברים שנימנו במשנה ה בפרקנו נוהגים בה, היינו שצריכה גט מזה ומזה, ואין לה לא כתובה ולא פירות וכו', והולד ממזר וכו'. – משנתנו רבי מאיר היא הסובר: כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין חולד ממזר. אבל יש סוברים שאינו ממזר, ואין הפסול גורם אלא שתצא מבעלה בלבד. וכן הלכה.

ומזה, וכל הדרכים האלו בה – כמו ששינו במשנה ה בפרקנו, שצריכה גט מזה ומזה, ואין לה לא כתובה ולא פירות וכו'. רבי אליעזר אומר: אם לאלתר – היינו קודם שנישאה לאחר, יצא – הגט מידי הבעל, אין זה גט – ויתן לה עכשיו את הגט, ותהא מגורשת משעת נתינה (ומב"ש: המאירי); ויש מבארים: אין זה גט – וצריכה גט אחר (ברטנורא), אם לאחר זמן – היינו לאחר שכבר נישאה לאחר, יצא – הגט מידי הבעל, והשובר מידי האשה, ואומרים הם, שהסופר טעה ומסר לבעל את השובר ולאשה את הגט, ואחר כך נתנו זה לזה, כמו שבארנו לעיל, הרי זה גט – ואינה יוצאת מבעלה השני; לא כל הימנו מן הראשון – אין הכל כדבריו של הראשון, כלומר, שאין הוא נאמן לאבד וזכותו של שני – של הבעל השני, שהיא נשואה לו עכשיו, לפי שאנו חוששים, שמה עשה הבעל הראשון קניניה עם האשה, והחליפו את השטרות, כדי שתצא מבעלה השני. כתב – גט – לגרש את אשתו, ונמלך – שלא לגרשה, בית שמואי אומרים: פסלה מן הכהנה – שמחמירים באיסור כהונה, שאם רצה בעל לגרש את אשתו וכתב לה את הגט, אף על פי שנמלך ולא נתנו לה, דינה לגבי כהונה כגרשה, ואם מת הבעל, אסורה היא להינשא לכהן, ואם הבעל עצמו הוא כהן, אסורה היא לו; ובית הלל אומרים: אם נמלך ולא נתן לה את הגט, אין צורך לומר שלא פסלה מן הכהונה, אלא אף על פי שנתנו לה – את הגט, על תנאי – כגון שכיב מרע שאמר לה: הרי זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה, או בריא שנתן גט לאשתו ואמר: הרי זה גיטך אם לא באתי עד שלשים יום, ולא נעשה התנאי – לא נתקיים התנאי, ונמצא הגט בטל, אף בכגון זה לא פסלה מן הכהנה – שאין לה דין גרושה כלל.

באור משנה ט

שני ענינים נישנים במשנתנו: א. המגרש את אשתו ונתייחד עמה לאחר הגירושין – נחלקו בזה בית שמואי ובית הלל, אם היא צריכה הימנו גט שני. ב. אשה שנישאה בגט קרחה, והוא גט מקושר שקשרו מרובים מעדיו, כמבואר להלן (במשנה הבאה), ופירוש הדבר: חכמים תיקנו גט מקושר משום כהנים קפדנים, שהיו באים מהר ליד כעס ומגרשים את נשותיהם, וכשהם נחים מרוגזם, שוב אינם יכולים להחזיר גרושותיהם, שהרי כהן אסור בגרושה, ולפיכך תיקנו לעשות גט מקושר, שאינו נוה לכתוב מהר, כדי שבינתיים ינוח כעסם ויתפייסו (גמרא בבא בתרא קס, ב).

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

מפיש ואמר טובא — "יביאו לבוש מלכות", אדעתא דנפשיה קאמר, שמע מינה: זאת היתה בלבו. **נדמתה לו כאומתו** — והיו אומרים בפייהם: זו משלנו היא. **דרכי חייא בר אבא** — לקמן בפירקין. **פריסתקן שדור** = שלוחים שלחו להם למרדכי ואסתר שלא נגענו בביזה שלא ירע למלך. **לא יעברו** — מנא ידע את העתיד? **מנות** — מיני מעדנים. **שתי מנות לאדם אחד** — דכתיב "ומשלוח מנות איש לרעהו" — שתי מנות לאדם אחד. ו"מתנות לאביונים" — שתי מתנות לשני בני אדם, די לכל אחד ואחד מתנה אחת. דהא אביונים נמי תרתי משמע. **עגלא תלתא** — שלישי לבטן. הכי גרסינן: **קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות** — דהא תרי מנות איכא. **הדר שלח ליה איהו** — לא גרסינן ליה הכא. **טסקא** = שק מלא תמרים. **דאכשונא** — שנתייבשו החטים בתנור בעודן כרמל, וקמח שלהן מתוק לעולם. **אמר ליה אביי** — לרבה. **השתא אמר מרי** — עכשיו יאמר מרי עליך. **אי חקלאה מלכא ליהוי דיקולא מצואריה לא נחית** — הסל, שהיה רגיל להוליך בעודנו בן כפר ומאכיל לבהמתו, לא יוריד עתה מראשו. כך אתה, נעשית מלך וראש בפומבדיתא ואינך שולח לו אלא דברים המצויין לכל. **חוליא** = מתיקא.

דף ז ע"א: **אמר שמואל**, **אי הוואי התם** — אם הייתי שם כשהוכיחו שאסתר נאמרה ברוח הקודש, הוואי **אמינא מלתא דעדיפא מבוללה** - הייתי אומר לימוד שעדיף מכולם, **שנאמר** (שם כז) **'קנימו וקבלו'**, ודושים **קנימו למעלה מה שיקבלו למטה** - שהסכימו בשמים מה שקיבלו למטה, ומכך שידעו זאת, מוכח שנאמרה ברוח הקודש. **אמר רבא**, **לכולהו אית להו פירכא** - לכל הוכחות התנאים יש דחיה, **לכר** [-חורן] **מדשמואל דלית ליה פירכא**. ומבאר רבא: את ההוכחה דרבי **אליעזר** מ'ואמר הקן בלבו' יש לדחות, כיון ש**פירכא הוא** שהמן התכוין לעצמו, **דלא הוה איניש דחשיב למלכא פנותיה** - שלא היה אדם חשוב למלך כמותו, **והאי כי קא מפיש טובא ואמר** - וזוהי שהרבה מאד בכבוד שראוי למלך לתת, **ברור דאדעתיה דנפשיה קאמר** - שהתכוין לעצמו. וההוכחה דרבי **עקיבא** מ'נשאת חן בעיני כל ואיק' יש לדחות, **דלמא כרבי אלעזר**, **דאמר** להלן (ג.) שפסוק זה **מלמד, שכל אחר ואחר נדמתה לו כאומתו** - היה סבור שהיא מהאומה שלו, ואמרו כך בפיהם, וכך ידעו שמצאה חן בעיניהם. **והא דרבי מאיר** מ'וינדע הדבר למרדכי' יש לדחות, **דלמא כרבי חייא בר אבא**, **דאמר** להלן (ג.) **שבגנתו ותרגש שני טרשיים היו** ודיברו בטרסית, ומרדכי שהיה מהסנהדרין היה בקי בשבעים לשון והבין שפתם, וכך נודע לו. **והא דרבי יוסי בן דורמסקית** מ'ובבזה לא שלחו את ידם' יש לדחות, **דלמא פריסתקן שדור** - אולי הם שלחו שליחים למרדכי ואסתר שלא נגעו בביזה, כדי שלא ירע בעיני המלך. ואילו **דשמואל** מ'קנימו וקבלו', **והאי לית ליה פירכא**. **אמר רבינא**, **היינו דאמרי אינשי** - זהו מה שרגילים בני אדם לומר, **טבא חדא פלפלתא חריפתא ממלי צני קרי** - פלפל אחד חריף, יותר טוב מסל מלא דלעת. ראיות נוספות שאסתר נאמרה ברוח הקודש: **רב יוסף אמר מהכא**, שנאמר **'וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך תיהודים'**, ומכך שידעו זאת מוכח שנאמרה ברוח הקודש. **רב נחמן בר יצחק אמר מהכא** - מסוף הפסוק, **'וזכרם לא יסוף מזרעם'**.

שנינו במשנה: **ומתנות לאביונים**. **תני רב יוסף**, **'ומשלח מנות איש לרעהו'** (אסתר ט כב) משמע שיש לשלוח שתי מנות לאיש אחד [מנות' לשון רבים, והיינו שתיים. לרעהו, אחד]. **'ומתנות לאביונים'** (שם) משמע שתי מתנות לשני בני אדם [מתנות' לשון רבים, ואביונים' לשון רבים], מתנה לכל עני.

מספרת הגמרא: **רבי יהודה נשיאה שדר** [-שלח] **לרבי אושעיא** בפורים, **אממא דעיגלא תלתא** [-יך עגל שלישי לאמו שהוא ולד הטוב ביותר], **ונרפא דחמרא** - חבית יין. **שלח ליה רבי אושעיא לרבי יהודה**, **קנימתי בננו רבינו בנתי** הירך וחבית היין, **'ומשלח מנות איש לרעהו'** **ומתנות לאביונים**.

מספרת הגמרא עוד: **רבה שדר ליה למרי בר מר** משלוח מנות **פיד אפי, מלא טסקא דקשכא** - שק מלא תמרים ו**מלי כפא קמחא דאכשונא** - וכוס מלא

קמח מחיטים שהתייבשו בתנור בעודן רכות, שעל ידי כך הקמח שלהן מתוק לעולם. **אמר ליה אביי** לרבה, **השתא אמר מרי** - עתה יאמר מרי עליך, **אי חקלאה מלכא ליהוי** - אף אם החקלאי בן הכפר יהא מלך, **דיקולא מצואריה לא נחית** - הסל שהיה רגיל ללכת עמו בעודו חקלאי לא ירד מצוארו. והיינו שגם לאחר שנהיית מלך וראש ישיבה בפומבדיתא, אתה עדיין ממשיך לשלוח דברים פשוטים המצויים לכל. אחר שהביא לו את המשלוח מנות, **הדר שדר ליה איהו** - החזיר ושלח מרי משלוח מנות לרבה, **מלא טסקא דונגבילא** - שק מלא בתבלין זנגביל, ו**מלא כפא דפלפלתא אריכא** - כוס מלא בפלפל ארוך. **אמר אביי**, **השתא** - כשיראה מה ששלחת לו, **אמר מר** - רבה, **אנא שדרי ליה חוליא** - אני שלחתי לו דברים מתוקים, ואילו **איהו שדר לי חורפא** - דברים חריפים.

שקרב עמו.

ספק בענין איסור 'כל שממנו לאישים' עני רמי בר חמא מרב
חסדא, המעלה מבשר חמאת העוף שדינה להאכל לכהנים על גבי
המזבח, מהו – האם עובר בלאו של 'כל שממנו לאישים', וצדי
הספק הם: האם נאמר ש'כל שממנו לאישים' אמר רחמנא ומשמע
דווקא דבר שמקטירים ממנו על האש במזבח, והאי קרבן חטאת
העוף אין ממנו לאישים – לא מקטירים ממנו על המזבח, או דלמא
כל ששמו קרבן אסור בזה, והאי נמי – קרבן זה של חטאת העוף
שמו קרבן. אמר ליה רב חסדא לרמי בר חמא, איסור זה נאמר בכל
ששמו קרבן, והאי נמי – חטאת העוף שמו קרבן, ועובר עליו כאשר
מקטיר את בשרו למזבח.

תולה הגמרא דין זה במחלוקת תנאים: כתנאי – ספיקו של רמי בר
חמא תלוי במחלוקת תנאים, כמו ששינוי בברייתא, רבי אליעזר
אמר, איסור זה של 'כל תקטירו' נאמר בכל שממנו לאישים. ורבי
עקיבא אמר, בכל ששמו קרבן.
ההבדל בין רבי אליעזר לרבי עקיבא. מבררת הגמרא: מאי ביניהו
בין רבי אליעזר הסובר שהאיסור נאמר ביכל שממנו לאישים'
לרבי עקיבא הסובר שהאיסור נאמר ביכל ששמו קרבן'.

משיבה הגמרא: אמר רב חסדא, המקטיר בשר חמאת העוף איכא
ביניהו שלפי רבי אליעזר אינו עובר עליו, משום שאין ממנו
לאישים, ולפי רבי עקיבא עובר עליו, משום ששמו קרבן.

הבדל אחר בין רבי אליעזר לרבי עקיבא: רב אמר, לוג שמן של
מצורע איכא ביניהו – ההבדל ביניהם הוא במקטיר על המזבח את
הלוג שמן של המצורע. מוכיחה הגמרא שלוג שמן של מצורע
נקרא קרבן: דתני לוי, נאמר בפרשת מתנות כהונה (במדבר טו) 'זה
יהיה לך מקדש הקדשים מן האש כל קרבנם' וגו' ותיבות 'כל
קרבנם' באו לרבות לוג שמן של מצורע, שמה שנאמר ממנו יתנו
לכהנים, הרי שלוג זה נקרא קרבן, ולכן לפי רבי עקיבא חייב על
העלאתו למזבח.

ברייתא בענין איסור הקטרת שאור ודבש: תנו רבנן, נאמר בתורה
(ויקרא ב יא) 'כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ פי כל
שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה' ומפורש שהמקטיר
שאור עובר באיסור כל תקטירו. אין לי שעובר אלא כאשר הקטיר
את בולו, אולם כאשר הקטיר את מקצתו בלבד מנין שעובר בלאו
זה, תלמוד לומר 'כל שאר' לרבות אפילו מקצתו. והמקטיר את
עירובו – שאור מעורב עם מצה ואינו ניכר, מנין שעובר, תלמוד
לומר 'כי כל שאר' לרבות מי' את הקטרת עירובו.

הגמרא דנה בביאור דברי הברייתא. מבררת הגמרא: מאי קאמר –
מהו שיעורו של איסור הקטרת שאור שהוסף התנא למלמד שיש
איסור גם בפחות מהשיעור הזה. מבארת הגמרא: אמר רבא, הכי
קאמר, נאמר בתורה שהמקטיר שאור עובר באיסור כל תקטירו,
אין לי שעובר אלא כשמקטיר כזית שהוא קומץ שלם, אולם
כאשר הקטיר רק חצי זית מנין שעובר, תלמוד לומר 'כל שאר',
שמשמע ריבוי לאסור אפילו הקטרת חצי זית, והמקטיר את עירובו
מנין, תלמוד לומר 'כי כל שאר', וריבוי זה מתייבט 'כי' מלמדנו
לאסור אף את הקטרת עירובו.

ביאורו של רבא לברייתא: רבא אמר, הכי קאמר, למדנו שהמקטיר
שאור עובר באיסור כל תקטירו, אין לי אלא כשמקטיר קומץ,
אולם כאשר הקטיר רק חצי קומץ מנין, תלמוד לומר 'כל שאר',
שמשמע ריבוי לאסור אפילו הקטרת חצי קומץ, והמקטיר את
עירובו, מנין שעובר, תלמוד לומר 'כי כל שאר' וריבוי זה מתייבט
'כי' מלמדנו לאסור אף את הקטרת עירובו.

מבררת הגמרא: קאמר קא מיפלי האם הריבוי בא לאסור חצי זית
או חצי קומץ, אביי סבר, יש קומץ פחות משני זיתים, כגון כזית

מקשה הגמרא: ורבי יוחנן שלמד שלא רק לגבי שאור ודבש נאמר
שכבש כמזבח, האי 'אותם' מאי עביד ליה – מה דרש למעט
מ'אותם'.

מתרצת הגמרא: מיבעי ליה לכדתניא, יכול יהא יחיד מתנדב ומביא
בזבא כה נדבה קרבן שתי הלחם, וקורא אני כה 'מוציא שפתיה
תשמו' ועשית באשר נדרת לה' אלהיך נדבה אשר דברת בפיך'
(דברים כג ד), כשאר נדבות יחיד שחייב לקיים את דברו, תלמוד
לומר (ויקרא ב יב) לגבי קרבן זה של שתי הלחם 'קרבן ראשית
תקריבו', ומלשון רבים אנו לומדים ציבור אמרתי לך שיביאו קרבן
זה ולא יחיד. ממשיכה הברייתא לדון: יכול שלא יהא יחיד מביא
שתי הלחם, משום שאינו מביא חובתו בציבא כה – אין קרבן דומה
שהיחיד מביאו לחובתו, אבל יהא הציבור מביא שתי הלחם בנדבה
ממעות שנתנו הציבור בשופרות, שהרי הציבור מביא חובתו
בציבא כה, שהוא שתי הלחם בחג השבועות. תלמוד לומר 'אותם',
למעט שדווקא את שתי הלחם יש לציבור להביא בחג השבועות,
אבל לא יביאווה בנדבה. ומה יש לך להביא משאור ודבש בחובה,
שתי הלחם מן השאור, ובכורים מן הדבש, שהם התמרים.

הגמרא מקשה מברייתא שהציבור יכול להביא שתי הלחם
בנדבה. מקשה הגמרא: וכי שתי הלחם לא יקריבו נדבה, והתניא,
נאמר בפסוק (ויקרא ב יא) 'פי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו
אשה לה', ויש לשאול: אם נאמר 'כל שאור' ללמדנו מתייבט 'כל'
שיש איסור גם בהקטרת חצי קומץ משאור, כמו שחביא הגמרא
להלן, למה נאמר 'כל דבש' בכתוב 'כל' רק בשאור ונלמד ממנו
לדבש, וכן קשה להיפך, אם נאמר 'כל דבש' למה נאמר 'כל שאור'
נלמד מדבש לשאור. והתשובה: שאין ללמוד זה מזה, מפני שיש
בשאור מה שאין בדבש ויש בדבש מה שאין בשאור.

מבארת הברייתא את שנינו הדינים בין שאור לדבש: שאור הותר
מכללו במקדש – הותרה הקטרת שאור למזבח בקרבן מסוים,
ודבש לא הותר מכללו במקדש – אין קרבן שיש בו דבש, ולכן אין
ללמוד איסור הקטרת חצי זית בשאור מדבש, וכן להיפך, דבש
הותר בשערי מנחות – יכולים הכהנים ללוש ולטגן בדבש את
הנשאר מן המנחות לאחר הקמיצה ולאוכלם, אבל שאור לא הותר
בשערי מנחות – ואסורים הכהנים לאוכלם מחומצות, ולכן אין
ללמוד משאור לדבש. מסכמת הברייתא: הא מפני שיש בשאור מה
שאין בדבש ויש בדבש מה שאין בשאור, הוצרך לומר כל שאור
והוצרך לומר כל דבש.

מבארת הגמרא את קושייתה: שאור דהותר מכללו במקדש, מאי
ניהו, לאו שתי הלחם דקריבה נדבה שהיא חמץ, ואם כן מוכח
מהברייתא שלא כפי המבואר בברייתא הקודמת שאין הציבור
מביא שתי הלחם בנדבה. מתרצת הגמרא: אמר רב עמרם לא שתי
הלחם הוא מה שהותר מכללו, אלא הכוונה (ליקרב) [לקרב]
עמרם – לכבשים הבאים בחג השבועות עם שתי הלחם של חובה
שהם קרבים למזבח, ואין הוכחה מהברייתא שיש קרבן שתי
הלחם הבא בנדבה.

מקשה הגמרא: אי הכי שהכוונה בברייתא לדבר הקרב עמהם,
בכורים נמי שיש בהם תמרים שהם דבש, יש דבר הקרב למזבח,
ומדוע אמרה הברייתא שלא מצאנו דבש שהותר מכללו למזבח,
דתני (ביכורים פ"ג מ"ה), הגוזלות שעל גבי תפלין הבאים עם הביכורים
היו עולות, ותפלים שבידם של מביאי הביכורים ניתנין לכהנים,
ואם כן מצאנו שדבש הותר מכללו למזבח שהלא הגוזלות שבאו
עם הביכורים שהם דבש היו עולות.

מתרצת הגמרא: הנהו – גוזלות אלו, אין חובה להביאם עם
הביכורים, אלא לעמר בכורים הוא דתנו – לנאות את הבאת
הביכורים הם באים, ולכן אין לומר שמצאנו דבש שיש דבר

מנחות. פרק חמישי – כל המנחות דף נח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלג

תוספות

שאר ובכורים מן דבש דכתיבי בהווא קרא, והכי קאמר: "קרבן ראשית תקריבו אותם" דהיינו שתי הלחם מן השאור, דכתיב (ויקרא כג) "חמץ תאפינה", וראשית" מיקרא, דהן ראשית לכל המנחות הבאות מתבואת שנה זו דכתיב בה (במדבר כח) "מנחה חרשה", ובכורים מן הדבש ואיקרו "ראשית" ודכתיב "ראשית" בכורי אדמתך" (שמות

וּרְבִי יוֹחָנָן הָאֵי "אַתָּם" מֵאֵי עֶבֶד לֵיהּ - מִיִּפְעֵי לֵיהּ
לְכַדְתֵּנָּי: יָכוֹל יְהִי יָחִיד מִתְנַדָּב וּמִבֵּיא פִּיּוּצָא בְּה
נְדָבָה, וְקוֹרָא אֲנִי בְּה "מוֹצֵא שְׁפָתַיךָ תִּשְׁמָר וְעֵשִׂיתָ"?
תִּלְמֹד לִזְמִר: "קִרְבֵּן רִאשִׁית תִּקְרִיבוּ" - צִיבּוֹר אֲמִרְתִּי
לָךְ, וְלֹא יָחִיד. יָכוֹל לֹא יְהִי יָחִיד מִבֵּיא, שְׂאִינוּ מִבֵּיא
חוֹבְתָא פִּיּוּצָא בְּה, אֲבָל יְהִי צִיבּוֹר מִבֵּיא, שְׂמִבֵּיא
חוֹבְתָא פִּיּוּצָא בְּה? תִּלְמֹד לִזְמִר: "אַתָּם", וּמָה יֵשׁ לָךְ
לְהִבִּיא? שְׁתֵּי הֶלֶחֶם מִן הַשְּׂאֹר וּבְכוּרִים מִן הַדִּבֶּשׁ.
וְשְׁתֵּי הֶלֶחֶם לֹא יִקְרְבוּ נְדָבָה? וְהִתְנָי: אִם נֶאֱמַר
"כָּל שְׂאֹר", לָמָּה נֶאֱמַר "כָּל דִּבֶּשׁ"? וְאִם נֶאֱמַר "כָּל
דִּבֶּשׁ", לָמָּה נֶאֱמַר "כָּל שְׂאֹר"? מִפְּנֵי שֵׁשׁ בִּשְׂאֹר
מִה שְׂאִין בְּדִבֶּשׁ וְיֵשׁ בְּדִבֶּשׁ מִה שְׂאִין בִּשְׂאֹר. שְׂאֹר
- הוּתָר מִכֻּלָּל בְּמִקְדָּשׁ, דִּבֶּשׁ - לֹא הוּתָר מִכֻּלָּל
בְּמִקְדָּשׁ. דִּבֶּשׁ - הוּתָר בְּשָׂרֵי מִנְחוֹת, שְׂאֹר - לֹא
הוּתָר בְּשָׂרֵי מִנְחוֹת. הֵא מִפְּנֵי שֵׁשׁ בִּשְׂאֹר מִה שְׂאִין
בְּדִבֶּשׁ וְיֵשׁ בְּדִבֶּשׁ מִה שְׂאִין בִּשְׂאֹר, הוֹצֵרָךְ לִזְמִר
"כָּל שְׂאֹר", וְהוֹצֵרָךְ לִזְמִר "כָּל דִּבֶּשׁ". שְׂאֹר דִּהוּתָר
מִכֻּלָּל בְּמִקְדָּשׁ, מֵאֵי נִיהוּ? לֹא שְׁתֵּי הֶלֶחֶם דְּקִרְבָּה
נְדָבָה? אֲמַר רַב עֲמֶרֶם: לֹא, לִקְרֵב עִמָּהֶם. - אִי
הָכִי, בְּכוּרִים נִמִּי, דִּתְנִן: הַנּוֹלֹת שְׁעַל גְּבִי הַסֵּלִין הִיוּ
עוֹלוֹת, וְהַסֵּלִים שְׂפִידִים נִתְּנִין לְבִנְיָהִם! - הִנְהוּ לְעִמָּר
בְּכוּרִים הוּא דִּתָּהוּ. פְּעִי רַמִּי פֶּר חֲמָא מִרַב חֲסֵדָא:
הַמַּעֲלָה מִבֶּשֶׁר חֲמַת הָעוֹף עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, מַהוּ?
"כָּל שְׂמֻמָּנוּ לְאִישִׁים" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהֵאֵי אִין מִמֶּנּוּ
לְאִישִׁים. אִו דְּלִמָּא, כָּל שְׂשֻׁמוּ 'קִרְבֵּן', וְהֵאֵי נִמִּי שְׁמוּ
'קִרְבֵּן'? אָמַר לֵיהּ: כָּל שְׂשֻׁמוּ 'קִרְבֵּן', וְהֵאֵי נִמִּי שְׁמוּ
'קִרְבֵּן'. כִּתְנָנִי, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אוֹמַר: כָּל שְׂמֻמָּנוּ לְאִישִׁים,
רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר: כָּל שְׂשֻׁמוּ 'קִרְבֵּן'. מֵאֵי בִינְיָהוּ?
אָמַר רַב חֲסֵדָא: בֶּשֶׁר חֲמַת הָעוֹף אִיכָא בִּינְיָהוּ. רַב
אָמַר: לֹג שֶׁמֶן שֶׁל מִצּוּרַע אִיכָא בִּינְיָהוּ. דִּתְנִי לִו:
"כָּל קִרְבָּנָם" - לְרִבּוֹת לֹג שֶׁמֶן שֶׁל מִצּוּרַע. תְּנִי רַבְּנָן:
"שְׂאֹר... כָּל תִּקְטִירוֹ" - אִין לִי אֶלָּא פּוֹלֹ, מִקְצֵתוֹ
מִנֶּנּוּ? תִּלְמֹד לִזְמִר: "כָּל". עִירּוּבוֹ מִנֶּנּוּ? תִּלְמֹד לִזְמִר:
"כִּי כָל". מֵאֵי קְאָמַר? אָמַר אַבְי, הָכִי קְאָמַר: "שְׂאֹר
כָּל תִּקְטִירוֹ" - אִין לִי אֶלָּא פּוֹת, חֲצִי זֵית מִנֶּנּוּ?
תִּלְמֹד לִזְמִר: "כָּל". עִירּוּבוֹ מִנֶּנּוּ? תִּלְמֹד לִזְמִר: "כִּי
כָל". רַבָּא אָמַר, הָכִי קְאָמַר: "שְׂאֹר כָּל תִּקְטִירוֹ" -
אִין לִי אֶלָּא קוֹמִץ, חֲצִי קוֹמִץ מִנֶּנּוּ? תִּלְמֹד לִזְמִר:
"כָּל". עִירּוּבוֹ מִנֶּנּוּ? תִּלְמֹד לִזְמִר: "כִּי כָל". בְּמָא
יֵשׁ

הַהוּא מִצִּי לְמִמֶּר: דְּמִבְּעִי לֵיהּ כִּי הָא דְרִישִׁי
רַבִּנּוּ בְּפֶרֶק "הַתְּעוּבוֹת" (זִכְרִים ע.ו.א.) אוֹתָם אִי אֵתָה מַעֲלָה לִרְיָח נִיחוּחַ, אֲבָל אֵתָה
מַעֲלָה לִשְׁם עֲצִים (כ.ו.). מִיִּבְעִי לֵיהּ לְכַדְתֵּנָּי - וּמִדֵּן בְּרִייתָא לֹא קְשִׁיָּא לְרַבִּי אֲלֵעוּר,
דִּתְרִיתִי שְׁמַע מִינָהּ, כְּדָמַר בְּפֶרֶק "הַתְּעוּבוֹת" (שם). אֲבָל יְהִי צִיבּוֹר מִבֵּיא כִּי - הָא דִּתְנִיָּא
בְּתוֹרַת כְּהִנִּים: "אִם זֶבַח שְׁלָמִים הוּא מִקְרִיב" הוּא
מִבֵּיא נְדָבָה, וְאִין הַצִּיבּוֹר עוֹשִׂים נְדָבָה, הִינּוּ
שְׁלָמִים. לֹג שֶׁמֶן שֶׁל מִצּוּרַע אִיכָא בִּינְיָהוּ -
דְּאִיקְרִי 'קִרְבֵּן', כְּדָמַר ב"אֵלּוּ מִנְחוֹת": "לְכָל
קִרְבָּנָם" - לְרִבּוֹת לֹג שֶׁמֶן שֶׁל מִצּוּרַע, וּבִגְפוּתָהּ נִמִּי
כִּתְבִּי "הוֹקְרִיב אוֹתוֹ לְאִשֶּׁם וְאֵת לֹג הַשֶּׁמֶן, וְאִין
מִמֶּנּוּ לְאִישִׁים. וְהִקְשָׁה בְּקוֹנְטֶרַס: הָא קִרַּב מִמֶּנּוּ
לְאִישִׁים, שְׁהָרִי אֲשֶׁם מִצּוּרַע בִּא עֲמּוּ וּכְהָא גּוֹנָא
אֲמִירִין לְעֵיל מִמֶּנּוּ לְאִישִׁים שְׁתֵּי הֶלֶחֶם מִשּׁוּם
כְּבִישִׁים. וְאִין לְתַרְגּוּ, דְּשִׁאֲנִי שְׁתֵּי הֶלֶחֶם שְׁמֻנִּים
אוֹתָן עִם הַכְּבִישִׁים - דְּלֹג שֶׁמֶן שֶׁל מִצּוּרַע נִמִּי
מִנְּפִין אוֹתוֹ עִם הָאֲשֶׁם מִחִים, כְּדִרְשִׁין לְקַנָּן
בְּפִירְקוֹן מִדְּכִתִּיב "וְהוֹפִי אוֹתָם". וְתִרְצִי בְּקוֹנְטֶרַס:
דְּהָא לֹא קְשִׁיָּא, דְּאֲשֶׁם לֹא שִׁיךְ לְגַבִּי לֹג לְגִמְרִי,
דְּאֲרִם מִבֵּיא אֲשֶׁם עֲכָשִׁי וְלֹגוּ עַד עֶשְׂרֵה יָמִים,
כְּדָמַר בְּסוֹף "הַקּוֹמֶץ וְזֵטָא" (מִנְחוֹת ט.ו.). וְאִין עַל
גַּב דְּשִׁתִּי הֶלֶחֶם נִמִּי פִּעְמִים שְׂאִין כְּבִישִׁים עִמָּהֶן,
לְמָאן דְּאֲמַר דְּכְבִישִׁים אִין מִעֲבָכִין אֵת הֶלֶחֶם, דְּהִכָּא
דִּיתִי לֵיהּ מִיְהָא לֹא מִיְהִי וְהָא בִּלְאֵי וְהָא וְעוֹד: דְּהִכָּא
דְּהוֹקְבָא אִין יָכוֹל לִשְׁנוֹת, אֲבָל לֹג שֶׁמֶן לֹא
הוֹקְבָא אֵלָּא לְרַבִּי מֵאִיר דְּאֲמַר הָתָם הוֹקְבָא
בְּשׁוּחִתָּהּ, וְאֵם תִּתְּמַר: הָא בְּפֶרֶק "הַתְּעוּבוֹת"
(זִכְרִים ע.ו.א.) קִרִּי לֵיהּ "מִמֶּנּוּ לְאִישִׁים"? דְּלֹמָה:
דְּהָתָם בְּעִי לְמִימַר "כָּל שְׁשֻׁמוּ קִרְבֵּן", אֵלָּא דְּנִקְט
לְשׁוֹן הַשְּׁגוֹר בְּהַתְּלִמּוֹד יוֹתֵר. וְאִין לְתַרְגּוּ: דְּהָא
בְּבֵא בְּפִי עֲצוּמָה, וְהָתָם בְּבֵא עִם הוֹבָא, דְּאֲמַר "וְהָא
אֲשֶׁם וְהָא לְגִמְרִי, דְּאֵם כֵּן לִמָּא: לֹג הָאֲבֵא בְּפִי עֲצוּמָה
אִיכָא בִּינְיָהוּ. וְעוֹד: דְּבִפְרָק "בֵּית שְׁמָאִי" (שם
מ.ד.). לֹא קִרִּי זֶבַח מִתֵּיב נִסְכִּים הִבְּאִין עֲמּוּ כִּין
דִּתָּהוּ עַד עֶשְׂרֵה יָמִים. חֲצִי מִנֶּן תִּלְמּוֹד לִזְמִר כָּל
עִירּוּבוֹ מִנֶּן תִּלְמּוֹד לִזְמִר כִּי כָל - כְּמָאן קְשָׁה עַל
פִּירּוֹשׁ הַקּוֹנְטֶרַס דְּפִרָק "אֵלּוּ עוֹרְבִין" (פִּסְחוֹס מ.ג.).
דְּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל אִיסוּרִין שְׁבַתְרָה אִין הִיתָר
מִצְטָרֵף לְאִיסוּר חוּץ מֵאִיסוּרֵי נִזְיָה, שְׁהָרִי אֲמַרָה
תוֹרָה "מִשְׁרֵת". וְזֵעִרִי אֲמַר: אֵף שְׂאֹר בִּיבֵל
תִּקְטִיר, בְּמָאן? "כְּרִבִּי אֲלִיעֶזֶר דִּרְשִׁי כִּי כָל",
וְלֵאפוֹקִי מִדְּאִבִּי, דְּאֲמַר: יֵשׁ הִקְטֶרָה בְּפִחוֹת מִכּוּתִי.
וּפִירְשֵׁי שֶׁם בְּקוֹנְטֶרַס, דְּעִירִי הָא דִּרְשִׁי: אִין לִי אֵלָּא
כּוֹלֵה, מִקְצֵתוֹ מִנֶּן, כְּמָאן חֲצִי זֵית מִצֵּה חֲצִי זֵית חֲמֻץ?
תִּלְמּוֹד לִזְמִר "כָּל". וְקִשָּׁה: דְּהָא "כָּל", לֹא כִבְאִי
וְלֹא כְּרִבָּא! וְעוֹד: מֵאֵי קְאָמַר הָתָם "כְּמָאן כָּל"
אֲלִיעֶזֶר, הָא אֲפִילוּ כְּרִבְנָן נִמִּי אֵתִיָּא דְּנִדְהוּ "כָּל"
לֹא דִרְשִׁי, "כִּי כָל" דִּרְשִׁי לְרִבּוֹת מִקְצֵתוֹ דְּהִינּוּ
הִיתָר מִצְטָרֵף לְאִיסוּר לְפִירְשֵׁי הַקּוֹנְטֶרַס. וְנִרְאָה
לְפִירְשֵׁי: דְּעִירִי דְּסִבֵּר הִיתָר מִצְטָרֵף לְאִיסוּר דִּרְשִׁי
כְּרִבָּא ד"מִקְצֵתוֹ" הִינּוּ חֲצִי קוֹמֶץ שְׁהוּא זֵית שְׁלֵם,
וּמִרְבִּי לֵיהּ מִכָּל. ו"עִירּוּבוֹ" הִינּוּ חֲצִי זֵית הִיתָר
חֲצִי זֵית אִיסוּר דְּמִצְטָרֵף, וּמִרְבִּי לֵיהּ מִכָּל כָּל.
אֲבָל כְּבִיאִי לֹא מִצֵּה סִבֵּר, דְּכִינּוּ מִדְּפִירְשֵׁי "מִקְצֵתוֹ"
חֲצִי זֵית, לֹא שִׁיךְ בִּיה צִירּוֹף, דְּאֲפִילוּ בְּמִשְׁהוּ
מִיחִיב. וְהֵא דְּמִרְבִּי עִירּוּבוֹ, הִינּוּ כְּשֶׁנִּתְעַרַּב
לְגִמְרִי עִם הִיתָר, דְּלֹא אֲמִירִין שְׁתִּיבְטֵל אִיסוּר
אֲנֵן הִיתָר. אֲבָל לְרִבָּא לֹא צִירִךְ קִרָּא לְחִבִּי, דְּכִינּוּ

דְּאִיכָא כּוּתִי, פִּשְׁטִיא דְּלֹא בִטֵּיל. וְהָא דְּקָאמַר: כְּמָאן כְּרִבִּי אֲלִיעֶזֶר דִּרְשִׁי "כָּל", הִינּוּ מִשּׁוּם
דְּלְרִבְנָן אֵף עַל גַּב דְּכִי כָל" דִּרְשִׁי, מִיְהוּ לֹא הוּא מִקְמָתִין "כִּי כָל" לְרִבּוֹת עִירּוּבוֹ אֵלָּא לְרִבּוֹת
מִקְצֵתוֹ. אֲבָל סִבֵּר יֵשׁ קוֹמֶץ פָּחוֹת מִשְׁנֵי זֵיתִים - פִּירְשֵׁי: דָּאֵם לֹא כֵן מִנָּא לֵיהּ לְרִבּוֹת אֲפִילוּ
חֲצִי זֵית, דְּהוּא לֵיהּ לְמִימַר: אִין לִי אֵלָּא כָּל הַקּוֹמֶץ, חֲצִי קוֹמֶץ מִנֶּן? דְּהָא אִיכָא כּוּתִי, אֲבָל
פָּחוֹת מִכְּשִׁיעוֹר מִנָּא הוּא לֵיהּ לְרִבּוּי. וְאֵם תִּתְּמַר: וְאֲבִיתִי מִנָּא לֵיהּ לְאִבִּי לְרִבּוֹת חֲצִי

זֵית
דְּאִיכָא כּוּתִי, פִּשְׁטִיא דְּלֹא בִטֵּיל. וְהָא דְּקָאמַר: כְּמָאן כְּרִבִּי אֲלִיעֶזֶר דִּרְשִׁי "כָּל", הִינּוּ מִשּׁוּם
דְּלְרִבְנָן אֵף עַל גַּב דְּכִי כָל" דִּרְשִׁי, מִיְהוּ לֹא הוּא מִקְמָתִין "כִּי כָל" לְרִבּוֹת עִירּוּבוֹ אֵלָּא לְרִבּוֹת
מִקְצֵתוֹ. אֲבָל סִבֵּר יֵשׁ קוֹמֶץ פָּחוֹת מִשְׁנֵי זֵיתִים - פִּירְשֵׁי: דָּאֵם לֹא כֵן מִנָּא לֵיהּ לְרִבּוֹת אֲפִילוּ
חֲצִי זֵית, דְּהוּא לֵיהּ לְמִימַר: אִין לִי אֵלָּא כָּל הַקּוֹמֶץ, חֲצִי קוֹמֶץ מִנֶּן? דְּהָא אִיכָא כּוּתִי, אֲבָל
פָּחוֹת מִכְּשִׁיעוֹר מִנָּא הוּא לֵיהּ לְרִבּוּי. וְאֵם תִּתְּמַר: וְאֲבִיתִי מִנָּא לֵיהּ לְאִבִּי לְרִבּוֹת חֲצִי

מנחות. פרק חמישי – כל המנחות דף נח עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" תוספות

זית. דלמא כי אתא קרא לרביי כוית, ואף על פי שאין בן כדי קומץ? ויש לומר: דסברא דא
דריבוי ריכל" אתא לרבות חצי שיעור, על כרחין יש הקטרה פחות מכוית, כיון דסברא ליה
דיש קומץ פחות משני זיתים, לא מצי לרבווי כוית, ומחאבא מפכי טעמייהו רבי יהושע בן לוי
ורבי יוחנן דפליגי בהקטיר קומצה, לעיל ב"קומץ ובה" (כ"ב). ואף על גב דאמרין בפרק
השחוט והמעלה" (זבחים קט"ב), ומייתא לה לעיל
בפרק קמא (ז"ב) הקומץ והקטרת שדקריב
מאות מנח כוית בחור – דייב, אבל פחות מהקרב
— לא. שאני שאור, דריבוי קרא. ומיהו בהדיא
דהקטיר קומצה פעמים ליכא קרא, וחשבין לה
הקטרה ושמן שאני התם, דהקטיר הכל. ולפי
טעם זה, מאן דאמר התם יש הקטרה, אפשר
דמודה התם דאין הקטרה. ותדע, דהא הקטיר
כחצי זית אחד בפרק קמא (מנחות י"ב). דלא הוי
פיגול. ומיהו יש לחלק, משום דגבי פיגול איתקש
אכילת מזבח לאכילת אדם, כדררשין "אם האכל
יאכל". ועוד יש לומר: דגבי הקטרת חורן בעינן
כוית טפי לכולי עלמא. **המעלה** משאור ומדבש על גבי המזבח כו' — פירש בקונטרס:
שעירין יחד — לוקה ארבע מלקיות. וקשה: היכי לקי משום שאור ומשום דבש, כיון דלאו
בעין ניהו. ואם הכן — מאי עירובין איכא? וקצת היה נראה לפרש שכל אחד לבדו,
ואשאר לחודיה לוקה — משום "שאור", וכן שכל שאור ואדבש לחודיה לוקה —
משום "דבש", וכל דבש", דאכולהו קאי "לא תקטיר". ואף על גב דמ"כ כל' דרשין

**וְיֵשׁ הַקְטָרָה פְּחוּתָהּ מִכֻּוֹיתָהּ. וְרַבָּא אָמַר: אֵין קוֹמֵץ
פְּחוּת מִשְׁנֵי זֵיתִים, וְאֵין הַקְטָרָה פְּחוּתָהּ מִכֻּוֹיתָהּ.
אִתְמַר: הַמְעַלָּה מִשְׁאוֹר וּמִדְּבַשׁ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ -
אָמַר רַבָּא: לֹאֶקֶה מִשּׁוּם שְׁאוֹר, וְלֹאֶקֶה מִשּׁוּם דְּבַשׁ,
לֹאֶקֶה מִשּׁוּם עִירּוּבֵי שְׁאוֹר, וּמִשּׁוּם עִירּוּבֵי דְּבַשׁ.
אֲבִי אָמַר: אֵין לֹאֶקֶן עַל לֹא שֶׁבְכֻלָּלוּת. אִיפָא
דְּאָמְרִי: חֲדָא מִיְהָא לְקִי, וְאִיפָא דְּאָמְרִי: חֲדָא נִמִּי
לֹא לְקִי, דְּהָא לֹא מִיַּחַד לְאוּיָהּ בְּלֹא דְחִסְיָמָהּ.**
מנשה

ויש הקטרה פחותה מכוית. ורביא אמר: אין קומץ
קומצה פעמים – כשרה. הלכך, אפילו פחות מכוית – חייב. ורבא פירש: אין קומץ פחות
משני זיתים – הלכך, לא נפקא לך מהתם דתיתוי הקטרה בפחות מכוית. ולרבא "כי כל"
— למומר: אף על גב דלא מינכר, שדרי עירוב, משאור ומדבש – שעירבין יחד – לוקה
ארבע מלקיות. לאו שבכללות – "כל שאור",
דמשמע מיניה שאור ועירובין, וכן "כל
דבש", דמשמע מיניה דבש ועירובין. אבל
אי לאו "כל", משום שאור ודבש שכתב לך
באזהרה אחת – לא מקרי לאו שבכללות,
דלאו – אבל חד מקהדר. והכי משתמע
במסכת נזיר (ל"ח, ב) גבי "מכל אשר יעשה
מגפן היין". איכא דאמרי תרתי לאו – לכן
משום "כל שאור", אף על גב דשאור ועירובין
מצטרפין מיניה, והמקטיר עירובי שאור איכא
שאור ועירובין – לא לקי אלא חדא, וכן חדא
משום עירובי דבש, ואיכא דאמרי אפילו
חדא נמי לא לקי – דאין כאן לאו מיוחד, דכל חד מינייהו לאו שבכללות. אבל
אלמנה וגורשה חללה זונה" לא הוי ולאן שבכללות, דלאו – אבל חדא קאי,
הואיל ומפורשין בפרשות, הלכך לקי עליהו. להכי נקט לאו דחסימה, משום דעליה
כתיב "והפילו השופט" וגו'.

מנשה

ויהו לא יתכן כלל לפרש כן, מולא קאמר "המעלה שאור על גבי המזבח – לוקה שתיים,
דבש – לוקה שתיים, שאור ודבש – לוקה ארבע". בעין הדיא שטיה דסוף "המקבל" (בבא מציעא קט"ב), ובסוף "כל שעה" (פסחים מ"א), ד"נא ומבושל" וירחים ורכב", וכן גבי "זוג חורץ"
בנויר בפרק "שלשה מינין" (ל"ח, ב). ועוד: כיון ד"כי כל" אתא לתערובת – לא לקי אשאור, כדאמר בסוף "המקבל" (בבא מציעא קט"ב), דארחים ורכב לא לקי משום "כי נפש הוא חובל", והאיל
לדברים אחרים הוא דאיתא, ועד כאן לא פליג בר הונא אלא משום ד"כי נפש הוא חובל" משמע נמי רחים, כמו שאר דברים. אבל הבא "כי כל" אתא אלא לעירובין לחודיה. ונראה לפרש:
דמיה שמעלה שאור בפני עצמו, ודבש בפני עצמו, ושאר דבש מערברין יחד, והעלה וגורשה חללה זונה", דאשאור ודבש בעירבניהו – לוקה שתיים. (ואם תאמר:) ועל עירובין – שתיים,
דחד משום עירובי שאור ודבש עירובי דבש, ואף על גב דלא כתיב בדבש "כי כל" – ר"ז דרכיב דלענן ראשון. **אין** לוקה על לאו שבכללות – עירובי שאור ועירובי דבש,
דנפקי מ"כי כל", חשיב לאו שבכללות, וכן לאו ד"כי אם צלי אש" דרבייה כל דבר שאינו צלי אש כגון נא ומבושל, וכן "מכל אשר יעשה מגפן היין" דגבי "זוג חורץ", וכן "כי נפש הוא חובל"
דגבי "ירחים ורכב". אבל שאור ודבש גופייהו, אף על גב דחד לאו כתיב אתרייהו – לא חשיב לאו שבכללות. וכן "זוג חורץ" (במדרש ו') ו"נא ומבושל" (שמות י"ב) ו"ירחים ורכב" (דברים כד)
דלאו וידהו אבל חד חוד קא מחדר. ואם תאמר: ולרבי יאשה דבעי "אור לחלק" (בבא מציעא צ"ב), לא ליחייב בחד לחודיה עד שיעשה שניהם ויש לומר: דשאור ודבש ונא ומבושל – כתיב
בהו "זמנר", ונויר נמי, מדכתביב "מחרצנים ועד וגו'", ולא כתיב "חרצנים וגו'". ומיהו קשה מנא ומבושל ד"מזמנר" דכתיב בהו – אפסח קאי, וירחים ורכב – מולא קרינא "ורכב" בחטף. ואם
תאמר: ואמאי מחייב תרי, הא אמרין בסוף "גיד הנשה" (חולין ק"ב), גבי "בשר מן החי ובשר מן הטרפה": דלא מחייב אלא חדא, משום דמחד לאו נפקי? ויש לומר: כיון שהאיסורים מפורשין
בפסוק, קאי דהאל על כל אחד ואחד, על זוג ועל חורץ, וכן כולן, כמו (ויקרא כ"ב) "ואלמנה וגורשה חללה זונה", שאם עשה כלן – חייב על כל אחת ואחת, משום דלא יקח יקר" אף לכל חד
וחד. ולא מצריך קרא לחלק בפרק "עשרה יחסין" (קדושין ע"ב), אלא משום דגוף אחד הוא. וכן פירש רש"י בפרק בתרא דמכות (י"ח, א) דמעשר דגן תירוש ויצהר ובבביר קראנן ויבכורים,
אף על גב דכולהו בחד לאו כתיב – לקי אבל חד חוד. דכיון דמפורשים וכתובים בפסוק "לא תוכל לאכול" אכולהו קאי. אבל בשר מן החי ומן הטרפה אינם מפורשים בפסוק בהדיא, דנימא
"לא תאכל" קאי אבל חד חוד. ואם תאמר: ומה בין זוג חורץ" "נא ומבושל" ו"ירחים ורכב" "שאור ודבש" "אלמנה וגורשה חללה זונה" – דייבי על כל אחת ואחת, ואילו "חלב שור וכבש
ועד" – אינו חייב אלא אחת, כדאיתא בפרק קמא דבריות (ד, א). אלמא מיקרי לאו שבכללות. וכן "לחם קצץ וכרמל", רכל מעשר דגן תירוש ויצהר", דלא לקי אלא חד אי לאו משום יתורא?
קיש לומר: ד"זוג חורץ" – שתי שמות ניהו, וכן "שאור ודבש", וכן כולם. תדע, דכי אתי לאתרייהו בהן – צריך להזכיר כל אחד בשמו. אבל "חלב שור וכבש ועד" – שם חלב הוא, וכן "לחם
ויש וכרמל" – שם חלב הוא. וכן מעשר. **איכא** דאמרי מיהא לקי – כי זוג חורץ, וכן כולן, כמו (ויקרא כ"ב) "ואלמנה וגורשה חללה זונה", שאם עשה כלן – חייב על כל אחת ואחת, משום דלא יקח יקר" אף לכל חד
משום "נא", ומשום "כי אם צלי אש". מבושל – משום "מבושל", ומשום "כי אם צלי אש". נא ומבושל – משום "נא", ומשום "מבושל", ומשום "כי אם צלי אש". אביי
אמר: אין לוקה על לאוין שבכללות. איכא דאמרי: חדא מיהא לקי. ופירש שם בקונטרס: כנון חוד ובחמי טבריא (א) חייב משום "כי אם צלי אש". וקשה לרבינו תם: דהתם תניא לעיל, יכול
אבל כוית חי היא חייב: תלמוד לומר "אל תאכלו ממנו נא ובשל" – ונא ובשל אמרתי לך, ולא חי. יכול היא מותרת תלמוד לומר "כי אם צלי אש". אלמא משמע דאיסורא איכא, מלקות
ליכא עוד אמרין בסוף "המקבל" (בבא מציעא קט"ב), גבי פלוגתא דרב הונא ורב יהודה ד"חובל וירחים ורכב", אמר לך רבא: אנא דאמרי אפילו (לרבען) ולרב יהודה) דלא לקי אירחים וארכב
משום "כי נפש הוא חובל". עד כאן לא קאמר רב יהודה התם אלא ד"כי נפש הוא חובל" לדברים אחרים הוא דאיתא, אבל הבא "כי אם צלי אש" לומא אתא? ואי פירוש הקונטרס, הא
איצטרך לזי ולחמי טבריא ומפרש רבינו תם הכי: אבל נא לוקה שתיים – אם התרו בו משום "נא" ומשום "כי אם צלי אש". מבושל לוקה שתיים – אם התרו בו משום "מבושל" ומשום "כי
צלי אש". נא ומבושל לוקה שלש – אם התרו בו משום שלשתן, ואביי אמר דתירתי לא לקי – אם התרו בו משום "נא" ומשום "כי אם צלי אש", או משום "מבושל" ומשום "צלי אש", לא
לקי כי אם משום "צלי אש". אבל אם לא התרו בו אלא משום "כי אם צלי אש" – לקי חדא משום "כי אם צלי אש", אבל בזי וחמי טבריא – לא לקי משום "צלי אש", דלא קאי "כי אם צלי
אש" אלא אתנהו דכתיבי בקרא בהדיא. ואם תאמר: אמאי לא נוקמא לזי וחמי טבריא כמו "כי נפש הוא חובל" דמוקמינן לשאר דברים? ויש לומר: דהתם אי הוה כתיב "לא תחבול וירחים
ורכב" כי אם דברים שאין עושין בהן חיי נפש, הוה זמין להאי, דהוה משמע עיקר כי אם לא תבנה אלא לדברים שלמעלה ולא למימר דקאי באפי נפשיה, אבל "כי נפש הוא חובל" משמע
מילתא באפי נפשה טפי, והלכך מוקמינן ליה לדברים אחרים. והשתא דך דשמעתין לא תתכן לפרש בשיטת רבינו תם לגמרי, דהא במקטיר שאור ועירובין שאור בפני עצמו ועירובין מייר
דפרשישית לעיל. ואם התרו בו משום שאור ומשום עירובי שאור, אמאי לא לקי תרתי, כי היכי דכי אתרו ביה משום עירובי שאור לחודיה דלקי, אלא יש לפרש: ד"תרתא לא לקי" דקאמר –
אעירובי שאור ועירובי דבש קאי, דלא לקי אתרייהו, אלא חדא. אבל קשה מהדיא דנויר פרק "שלשה מינים" (ל"ח, ב), דהא איצטרך "מכל אשר יעשה מגפן היין" לשאר דברים, כנון עלין
ולולבין וכן הוינים, ואם כן (ואם) איתא דרבא רב חזקה, כי היכי דלא לקי אירחים וארכב משום "כי נפש הוא חובל", והאיל ולדברים אחרים אתא, לא לילק נמי אור חורץ נאמר דרכיב
אשר יעשה מגפן היין", דהא אתא נמי לשאר דברים. **ואיכא** דאמרי חדא נמי לא לקי – כאן ובפרק "המקבל" (בבא מציעא קט"ב) ובפרק "כל שעה" (פסחים מ"א), הישטה שוים. אבל
בנויר פרק "שלשה מינין" (ל"ח, ב) אהדיא דוג חורץ דמיית בפרק "כל שעה" (פסחים מ"א), ורבא אמר אינו לוקה על לאו שבכללות, והוא כמו איכא
דאמרי (ורבא) שאינו לוקה אפילו אחת. ויש כיוצא בה דרבה בתלמוד סוגיות הפכות: בהחזא פירקא גופיה בסוף הדיא דנויר ממוט (נויר מ"ג), והדיא ד"רבין די ובתן רגל", ותרתייהו
איפכא ביזמא בישליה "והציאו לו" (ס"א), וכן בפרק קמא דבבכות (ג"א), פלוגתא דרבה ורב חסדא בטרפה חיה, ואיפכא בפרק קמא דתרומה (יא, ב), והדיא ד"אם אררח, אם לא אררח"
דפליגי בר הונא ורב אדא בר אבהו בפרק "המירי" (כתובות ע"א, ב), ובפרק בתרא דנדרים (פ"א), והדיא ד"ידיים שאין מוכיחות" בפרק קמא דנדרים (ה"ב), ואיפכא בפרק בתרא דנויר
(פ"א, עין ש"א), והדיא ד"רבעו ולבסוף נעבד" דפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה כ"ד, ב), ובתומוהו בפרק "כל האסורין" (ל"ב, עין ש"א), והדיא דתני אבהו דרבי אבהו בפרק "הניקין" (גיטין ג"א)
וב"הגול בתרא" (בבא קמא ק"א), ועוד כמה סוגיות הפכות, כי הדיא ד"מתנה זו מבוטלת היא, תיבטל, ואי אפשר ב"ה בפרק דבריות (כ"ד, א), ובגיטין בריש "ושלח" (ל"ב, א), והדיא
דרב פפא דהלכתא מלוה על פה דסוף "גט פשוט" (בבא בתרא קע"א), ובפרק קמא דקידושין (י"ג, א), והדיא ד"אכלה ערלה שביעית וכלאים דרי זו חזקה" בפרק "האשה שנפלה" (כתובות פ"א,
וב"חזקה התנים" (בבא בתרא ל"א), והדיא ד"מחזירות לו מה דרך בגלוי" בפרק בתרא דנויר (ג"א, ב), ובפרק "כיצד צולין" (פסחים פ"א, ב), והדיא ד"פיריון שאין בהן כוית, אסור לאבדן ביד"
בסוף "נטיל" (שבת קמ"ג), ובברכות בריש "אלו דברים" (ג"ב, ב), ודאיתא דגבי "עולה ואומרין מצטרפין" בפרק "השחוט והמעלה" (זבחים קט"א), ובמעילה בפרק "קדשי מזבח" (ט"א, א).

מנחות דף נח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) רלה

- 1 ולכן פירש שכוונת התנא היא שמהריבוי מתיבת 'כל' למדנו שיש
2 הקטרת פחותה מפי'ת, משום שלאחר שנאסרה הקטרת קומץ
3 שלם שהוא אפילו בכזית, ודאי שהריבוי בא לאסור הקטרת פחות
4 מכזית. ור'בא אמר, שאין קומץ פחות משני זיתים ולכן פירש
5 שמהריבוי מ'כל' יש לנו מקור ללמוד רק שנאסרה הקטרת חצי
6 קומץ שיש בו כזית, אך אין הקטרת פחותה מפי'ת, ולא יעבור
7 עליה.
8 מחלוקת בענין המקטיר שאור ודבש יחדיו: איתמר, המעלה משאור
9 ומדבש מעורבים יחד זה בזה על גבי המזבח, אמר רבא, לוקה משום
10 שאור ולוקה משום דבש, וגם לוקה משום עירובי שאור ומשום
11 עירובי דבש. נמצא שמתחייב בזה ארבע מלקויות. אפי' אמר, אין
12 לוקחין על לאו שפגולות – לאו הכולל כמה איסורים יחד, ובאין
- 13 האיסור של 'כל שאור וגו' לא תקטיר' כולל שני איסורים, איסור
14 הקטרת שאור ואיסור הקטרת עירובין של שאור. וכן 'כל דבש לא
15 תקטיר' כולל שני איסורים, איסור הקטרת דבש ואיסור הקטרת
16 עירובין.
17 ונחלקו האומרים בשם אביי כיצד אמר: איכא דאמרי, חדא מיקח
18 לקי – מלקות אחת לוקה על שני האיסורים, ולכן כאן לוקה שתי
19 מלקויות, אחת על שאור ועירובו ואחת על דבש ועירובו. ואיכא
20 דאמרי, חדא נמי לא לקי – אפילו אחד אינו לוקה, וטעמם משום
21 דהא לא מיקח לאויה כללא דהסיקא – אין לאו זה שהוא כולל שני
22 איסורים דומה ללאו של 'לא תחם שור בדישו' (דברים כה ד) שהוא
23 מיוחד לאיסור אחד בלבד, ומשם נלמד דין מלקות לכל הלאוים
24 כמו שנאמר בפרשה זו (שם כה א) 'והפילו השפט והכהו לפניו'.

אגרות קודש

בי"ה, ו' מ"ח, ה'תשי"ד

ברוקלין, נ.י.

הנהלת אגו"ח באה"ק ת"ו ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבם מערחה"ס ומה' דחוהמ"ס...

בנוגע למוסדות חינוך הרשת, שכוונתם ומטרתם היא להחדיר רוח יר"ש וחינוך על טהרת הקדש עד כמה שאפשר גם באותם החוגים והסביבות שחסרים שם עתה ענינים אלו, ובמילא כל צעד ושעל שכובשים - שכר הוא (אף שעדיין איננו משביע רצון כי רחוק הוא מהראוי להיות) הרי צריך להתאמץ להחזיק מוסדות הרשת עכ"פ בהמקומות שהיו שם עד עתה... כדי שתהי' האפשרויות לחנך התלמידים והתלמידות בחינוך של תורה ויר"ש ולא לעזבם ח"ו לנפשם (ועי"ז) במצב סכנת חינוך של כפירה ר"ל... ובהתבוננות המתאימה בגודל הענין דלהוציא יקר מזולל, ושבאם ימנעו ידם מזה יפלו ח"ו התלמידים-ות לידי מחנכים היפך התורה והמצוה, בודאי יעבדו גם בזה במרץ המתאים, וסו"ס חפץ הוי' בידם יצליח, להתגבר על כל המניעות ההעלמות והסתרים ולהקים תלמידים ותלמידות יראי שמים במוסדות הרשת...

ע"ד שאלתם מכבר, בענין קרן הגמ"ח שלהם שהוא נעשה על ידי באנק, הרי נכון הדבר שיהי' דוקא באופן כזה, היינו ע"י באנק, ולא על ידי אנשים פרטים.

מצער אותי במאד, שעוה"פ אין כל ידיעה בנוגע לבנין בתי הספר למלאכה ולחקלאות.

המחכה לבשו"ט ומשמחות, ובברכת הצלחה בעבודתם מתאים לכוונת נשיאינו רבוה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע,

מ. שניאורסאהן

משנה

משנתנו דנה במיני המנחות השונות לענין נתינת שמן ולבונה בהן: יש מנחות המענינות שֶׁמֶן ולבונה, יש הטענות שֶׁמֶן ולא טעונות לבונה, יש הטענות לִבְנוֹה ולא טעונות שֶׁמֶן, ויש שאינן טעונות לא לבונה ולא שֶׁמֶן.

מבאר המשנה: ואילו מנחות מענינות שֶׁמֶן ולבונה, מנחת הפסולת – המתנדב מנחה סתם, מביא עשרון סולת ושמן וכולל ומניח עליה לבונה. ומנחת הפחית, ומנחת הפרחשת, והחלות והרקיקין – המתנדב מנחת מאפה תנור מביא חלות בלולות בשמן או רקיקין משוחים בשמן, וכן שתי מנחות שונות. וכן מנחת כהנים – כהן שהתנדב להביא אחת מהמנחות הללו, ומנחת כהן קשיש – מנחת חיתין שכהן גדול מקריב כל יום, מנחת עובד פוככים – גוי שהתנדב מנחה, מנחת נשים – אשה שהתנדבה מנחה, מנחת העומר הקריבה בששה עשר בניסן, כל המנחות האלה טעונות שמן ולבונה.

אלם, מנחת נסכים הבאה עם קרבן בהמה מענינה שֶׁמֶן ואין מענינה לבונה. להם הפנים שמניחים על השולחן מדי שבת, מעין לבונה ואין מעין שֶׁמֶן. שתי הלחם הבאים בעצרת, ומנחת חומט עני שהתחייב בקרבן עולה ויורד, ומנחת קנאות של סוטה, אין מענין לא שֶׁמֶן ולא לבונה.

גמרא

במשנה נזכרו חלות ורקיקין בין שאר המנחות, הגמרא דנה במספר החלות והרקיקין שעליו להביא: אמר רב פפא, כל היבא דתנן – כל מקום שנזכרו המנחות הללו שבמשנה, עשר תנן – מכל אחת יש להביא עשר חלות, וכן במנחת מאפה תנור, יש להביא עשר חלות או עשר רקיקין.

מבאר הגמרא: כוונת רב פפא לאפוקי – להוציא משיטתו דרבי שמעון דאמר שהמתנדב מנחת מאפה תנור, מנחת חלות ומנחת חיתין ויבא – רשאי להביא חמש חלות וחמש רקיקין, קא משמע לן רב פפא דלא – שמשנתנו אינה סוברת כרבי שמעון, ודין מנחת מאפה תנור כדן שאר מנחות, שבכולן מביא עשר ולא פחות.

במשנתנו מבואר שמנחת נסכים, לחם הפנים ושתי הלחם שונות משאר מנחות בענין שמן ולבונה, הגמרא מבאר מהיכן נלמדים דינים אלו:

תנו רבנן, נאמר במנחת העומר (ויקרא ב טו) 'ונתת עליה שֶׁמֶן, תיבת עליה' משמעותה מיעוט, ודרשו חכמים שדווקא על מנחת העומר תתן שמן, ולא תתן על לחם הפנים שֶׁמֶן, ומדוע יש צורך להשמיענו זאת, לפי שכול היית לומר אילולא המיעוט, והלא דין וקל וחומר הוא, ומה מנחת נסכים שאינה מענינה לבונה וכדלהלן, אף על פי כן מענינה שֶׁמֶן כמפורש בפסוק, להם הפנים שֶׁמֶן ולבונה והיינו בזכי הלבונה הבאים עם הלחם, אינו דין שֶׁמֶן שֶׁמֶן. תלמוד לומר – מלמדנו המיעוט מתיבת עליה' הכתובה במנחת העומר, שדווקא עליה יש לתת שֶׁמֶן ולא יתן על לחם הפנים שֶׁמֶן.

עוד נאמר במנחת העומר, 'ושמת עליה לבונה' (שם), תיבת עליה משמעותה מיעוט, ודרשו חכמים שדווקא על מנחת העומר תתן לבונה, ולא תתן על מנחת נסכים לבונה, ומדוע יש צורך להשמיענו זאת, לפי שכול היית לומר אילולא המיעוט, והלא דין וקל וחומר הוא, ומה להם הפנים שאינם מענין שֶׁמֶן כפי שלמדנו מתחילת הפסוק, ואף על פי כן מעין לבונה, מנחת נסכים ששעונה שֶׁמֶן אינו דין ששעונה לבונה. תלמוד לומר מלמדנו המיעוט מתיבת עליה' הכתובה במנחת העומר, שדווקא עליה יש לתת לבונה ולא יתן על מנחת נסכים לבונה.

לאחר שנכתב בפסוק שמנחת העומר טעונה שמן ולבונה, מסיים הפסוק (שם) 'מנחה הוא'. תיבות אלו מיותרות, שהרי כבר נאמר בפסוק קודם שזו מנחה, ולכן דרשו חכמים שתיבת 'מנחה' באה לרבות מנחת שמיני ללבונה, והיינו שביום השמיני למילואים כשהקריבו מנחה בלולה בשמן, היה צורך לתת על המנחה לבונה.

תיבת 'היא' משמעותה מיעוט, ודרשו חכמים שדווקא היא טעונה שמן ולבונה, להוציא – למעט שתי הלחם שמקריבים בשבועות, שלא מענין לא שֶׁמֶן ולא לבונה.

הגמרא דנה בדברי הברייתא: אמר ר' – נאמר בברייתא עליה – על מנחת העומר תתן שֶׁמֶן ולא תתן על לחם הפנים שֶׁמֶן. מקשה הגמרא: אימא – שמה יש לדרוש עליה תתן שֶׁמֶן ולא תתן על מנחת כהנים שֶׁמֶן, ומניין לתנא להעמיד את המיעוט על לחם הפנים.

מתרצת הגמרא: מסתברא שמנחת כהנים הוה ליה לרבני – היה לו לתנא לרבות שינהגו בה כל דיני מנחת העומר כולל נתינת שמן, ולא למעט בה נתינת שמן, שכן מנחת כהנים דומה למנחת העומר בדברים הבאים. עשרון – שתיקן נעשות מעשרון סולת, ואילו לחם הפנים כל חלה נעשית משני עשרונים. וכן שתיקן צריכות כל שרת כדי ללוש בו את הסולת ובו המנחה מתקדשת קודם טיגונה או אפיתוה, בעוד שלחם הפנים אינו מתקדש אלא בשעת אפיתו בתנור. וכן עבודות שתיקן, כגון קמיצתו והקטרתו, נעשות מחוץ להיכל, בעוד שאת לחם הפנים מסדרים על השולחן שנמצא בהיכל. ועיבור צורתו, כלומר, שתיקן קדשי קדשים שזמן אכילתו ליום ולילה, וכשעובר הלילה נעשות נותר ונפסלות, בעוד שלחם הפנים עומד על השולחן משבת לשבת. וכן בשתיקן יש מצות הנקשה אל המזבח כמו בכל המנחות, ואילו לחם הפנים אינו צריך הגשה. וכן בשתיקן יש חלק בגוף המנחה לאישים, כלומר להקטרה על האש ומנחת כהנים מקטיר כולה כליל, ומנחת העומר מקטיר ממנה קומץ, ואילו לחם הפנים אין מקטירים ממנו על האש. ומאחר שמנחת כהנים דומה למנחת העומר בכל הדברים הללו, לא מסתבר שכוונת הפסוק למעט שמן במנחת כהנים.

מקשה הגמרא: אדרבה – להיפך, את לחם הפנים הוה ליה לרבני – היה לתנא לרבות לנתינת שמן ולא למעט, ואילו את מנחת כהנים היה לו למעט מנתינת שמן, לפי שלחם הפנים דומה למנחת העומר יותר ממה שמנחת כהנים דומה לה, שכן ציפוריא – לחם הפנים ומנחת העומר, הם קרבות ציבור, בעוד שמנחת כהנים היא מנחת יחיד. וכן לחם הפנים ומנחת העומר באים בחובה ואינם באים בגדבה, בעוד שמנחת כהנים באה בגדבה. וכן מצינו – מנחת העומר ולחם הפנים דוחים את הטומאה, בעוד שמנחת כהנים אינה דוחה את הטומאה. וכן דאביל – שירי מנחת העומר וכן לחם הפנים נאכלים לכהנים, בעוד שמנחת כהנים נקטרת כולה ואינה נאכלת. וכן פגולא – מנחת העומר שהקומץ מותר באכילה, ולחם הפנים שהבייכים מתירים אותו, נוהג בהם דין פיגול, אבל מנחת כהנים אין לה מתירים שהרי כולה כליל ולכן לא נוהג בה דין פיגול. וכן בשבתא – העומר קרב אפילו בשבת ולחם הפנים סידורו נעשה בשבת, בעוד שמנחת כהנים אינה נקטרת בשבת. ואם כן מניין הדינים שדומה בהם לחם הפנים למנחת העומר, שזה למנין הדינים שדומה בהם מנחת כהנים למנחת העומר, ומנין לתנא להעמיד את המיעוט של שמן דווקא על לחם הפנים.

מתרצת הגמרא: מסתברא שכיון שבמנחת סולת נכתב (ויקרא ב א) 'נפש', הרי זה מלמד על כל מנחת יחיד וכולל מנחת כהנים שטעונה שמן, והיא' באה למעט לחם הפנים שהוא מנחת ציבור שאינו טעון שמן.

הגמרא דנה בהמשך דברי הברייתא: אמר ר' – נאמר בברייתא, עליה – על מנחת העומר תתן לבונה, ולא תתן על מנחת נסכים לבונה. מקשה הגמרא: אימא – שמה יש לדרוש עליה – על מנחת העומר תתן לבונה, ולא תתן על מנחת כהנים לבונה, שהרי לא נאמר בה בפירוש שיש לתת עליה לבונה, ומניין לתנא למעט דווקא מנחת נסכים.

מתרצת הגמרא: מסתברא שמנחת כהנים הוה ליה לרבני – היה לתנא לרבות שצריכה לבונה כמו מנחת העומר, שכן היא דומה לה בדברים אלו. עשרון כלול בלוג – שתיקן נעשות מעשרון סולת כלול בלוג שמן, בעוד שמנחת נסכים הבאה עם כבש נעשית

מנחות. פרק חמישי – כל המנחות דף נט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלז

ונתת עליה שמן – האי קרא במנחת העומר כתיב, ואיצטריך למעוטי לחם הפנים, משמע
דלא תיתי בקל וחומר ממנחת נסכים שאינה טעונה לבונה טעונה שמן, והיא גופה
דאינה טעונה לבונה לא ידעין אלא מסיפיה דקרא. דררשי: עליה לבונה, ולא על מנחת
נסכים לבונה, דלא ניהדר וגילף בקל וחומר מלחם הפנים שאין טעון שמן, בדמנעטין
מרישיה דקרא, וטעון לבונה. ואין שייך כאן לומר:
דלא ניתבו "עליה" למעוטי לא בשמן ולא
בלבונה, ונימא: חד חדר תיקוס בדוכתיה, כי הוהא
דפרק שני דובחים (ז,א), דלא דמי. דהבא, בלא
קל וחומר נמי הוה גמירי מהדר, או משאר מנחות,
או מדאיקור "מנחה". תרע דהא אהוי קל וחומר
דהבא איכא פירכי טובא.

היא להוציא שתי הלחם – איצטריך למעוטי,
משום דאיקור "מנחה", כדכתיב (ויקרא
כג): "מנחה חרשה".
ואימא עליה שמן ולא על מנחת כהנים שמן
– פירש בקונטרס: והוא הדין למנחת
נשים וגרים. ונראה דלא בעי לאקשווי מתנה,
משום דדמו טפי לכל המנחות הכתובות שם דבעו
שמן, אבל מנחת כהנים לא דמיא להו, דכליל.
כלי – פירש בקונטרס: כל המנחות בעו כלי
ללוש, בפרק "שתי הלחם" (מנחות ז,א), שאלו
לרבי: [וזו] מנין כו', אבל לחם הפנים אינו נקדש
אלא בחנור, וקשה: אי מדת יבש נתקדש – לחם
הפנים נמי בעי כלי, כדמוכח לעיל (ז,א) דמריבי
לחם הפנים לחומרו, ואי מדת יבש לא נתקדשה
– תרוייזו לא בעי כלי. ואי משום השמן בעי כלי
– אם כן לחם הפנים נמי, דהא בעי למימר שיהא
טעון שמן בלישה כמנחתו ונראה לפרש: דכלי
היינו, דלענין כלי שוה אהדי מנחת העומר ומנחת
נסכים, אבל לחם הפנים בעי שולחן, ובזיכין
ללבונה. ומיהו גבי לבונה דבסמוך לא יתכן לומר
כן.

פיגול בשבת – אין זו כרעא דאמר בפרק קמא
(מנחות ה,ב) דאין מחשבה פוסל אלא
במי שראוי לעבדה, לאפוקי מנחת העומר. והף
על גב דההם איירי במחשבה שלא לשמו, והא
הדין במחשבת פיגול, מיתא ליה בפרק שני דובחים
(כו,ב).

כי
חובה, ממיא, דאכיל, פייגולא, ב'שבתא! – מסתברא "פ'ש". אמר מר: "עליה לבנה" – ולא על
מנחת נסכים לבונה. אימא: "עליה לבנה" – ולא על מנחת פהנים לבונה! – מסתברא מנחת
פהנים הוה ליה לרבווי, שפן עשירון, בלול, בלוג, מוגש, בגלל עצם. – אדרבה, מנחת נסכים
הוה ליה לרבווי, שפן ציבורא, חובה, ואימא, ב'שבתא! – מסתברא "נ'פ'ש". "מנחה" – לרבות
מנחת שמיני ללבונה. ואימא: להוציא! – האי מאי? אי אמרת בשלמא לרבות – שפיר, אלא
אי אמרת להוציא – למה לזי? שעה מדורות לא ילפינן! "היא" – להוציא שתי הלחם
שלא ימענו לא שמן ולא לבונה. ואימא: להוציא מנחת פהנים! – מסתברא מנחת
פהנים הוה ליה לרבווי, שפן עשירון, כלי, מצה, ועצם, הנ'שה, ואישים. – אדרבה,
שתי

"מנחות טעונות הגשה, ולחם הפנים אין טעון הגשה, כדתנן במתניתין דהאי פירקין. אישים – כל המנחות יש מהן מגופן לאישים, דמנחת העומר נקמטת, כדפרש ב"א"ל מנחות"
(מנחות ע"ב), ומנחות כהנים כליל, לאפוקי לחם הפנים דאין מגופן לאישים. ציבור – לחם הפנים ומנחת העומר – קרבן ציבור הם, ומנחת כהן – יחיד הוא. בטומאה – העומר ושתי
הלחם ולחם הפנים – חובה, ודוחות טומאה. בפרק "כיצד צולץ" בפסחים (ע"ב), חמשה דברים באים בטומאה ואין נאכלין בטומאה: העומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים כו', אבל קרבן
יחיד – לא דחי טומאה. דאכיל – שירי עומר נאכלין לכהנים, וכן לחם הפנים, אבל מנחת כהנים – כולה כליל. פיגולא – בשרי עומר נוהג פיגול, שחרי קומץ מותרין. ובלחם הפנים
נוהג פיגול, דבזיכין מתירין אותו. וקיימא לן במסכת יומא בפרק "הוציאו לו" (ס,א): כל דבר שיש לו מתירין, בין לאדם בין למזבח, נוהג בו פיגול. אבל מנחת כהנים – כולה כליל, ואין
לה מתירין, ואין פיגול נוהג בה. כשבתא – דעומר קרב אפילו בשבת, כדאמר בפרק "רבי ישמעאל" (מנחות ס"ג), ולחם הפנים סידורו בשבת. מסתברא מנחת כהנים [הוה ליה לרבווי
– מפני כשבתא כתיב "נפש" למדנו] דכל מנחת אין טעונה שמן. [בלול] – מנחת כהנים בלול. בלוג – בכל המנחות סגי בחד לוג [ולעשרון], ומנחת נסכים יש שלשה שלשה [ולוגין]
לעשרון. מוגש – עומר ושאר מנחות טעונות הגשה ולא מנחת נסכים, כדפרש במתניתין. בגלל עצם – עומר ומנחת כהנים – באות בגלל עצמן, ומנחת נסכים – באה בגלל בתי.
מנחת נסכים – ציבור היא, שחרי באה עם התמידין. ועומר נמי ציבור, ושתיין חובה, ודוחות שבת וטומאה. מסתברא נפש – במנחת סלת כתיב "נפש" וכתיב "לבונה", והמתם גמירין
לכל מנחת יחיד שטעונה לבונה. אי אמרת בשלמא לרבות שפיר – דסלקא דעתך אמינא: שעה מדורות לא ילפינן, קא משמע לן.

שתי

משנה מנחת הבולת – דמתנבד "מנחה" סתם – מביא עשרון סלת ושמן ולבונה,
ובלולה וקומצה כמו שהיא חיה, ובדידיה כתיב שמן ולבונה. בכל דהך אחרני לא כתיב
לבונה, אלא ממנחת סלת גמירין, דכתיב בה "נפש", ומשמע דכל מנחת יחיד טעונה שמן
ולבונה כוז. החלות והרקיקין – האומר "חרי עלי מנחת מאפה" – מביא חלות או רקיקין,
כדכתיב ב"ויקרא". ולהך חשיב תרת, כיון דאי

בעי – חלות מיתית, ואי בעי – רקיקין מיתית.
ומנחת נשים – אשה שדנתרבה מנחה. ומנחת
העומר – בה נמי כתיב שמן ולבונה, כדכתיב
(ויקרא ב) "ואם תקריב מנחת כבורים", והיא
מנחת העומר. אבל מנחת נסכים לא בעיא
לבונה, כדפרש בגמרא. **גמרא** כל היכא
דתנן – דהך מנחות דמתניתין (מנחות) – עשר
תנן. כלומר, כולן באות עשר חלות.
כדאמרין ב"אלו מנחות" (מנחות ע"א).
לאפוקי מדרבי שמעון – דאמר לקמן בהאי
פירקין (ס"ג), האומר "חרי עלי מנחת מאפה"
– אם רצה יביא מחצה חלות מחצה רקיקין.
קא משמע לן – רב פפא דכל מנחות דמתניתין
עשר (הוא) ניהו, דהך חלות – עשר חלות,
והך דרקיקין – עשר רקיקין, דהך תרתי דומיא
דאינן. לישנא אחרניא: כל היכא דתנן עוד
בבא אחרת דמתניתין, ובפרק "אלו מנחות"
שתנו האי סידרי מנחות דמתניתין, דדינן שוה
– עשר תנן. ממנחת הסלת עד מנחת העומר,
לאפוקי מדרבי שמעון דאמר כו', דלדידיה
איכא אחד עשר, בדמנחת מאפה איכא ביה
שלוש מנחות: אי בעי – כוליה מצות, ואי בעי
– כוליה רקיקין, ואי בעי – חמש חלות וחמשה
רקיקין, ומתניתין מדין שאר מנחות. ונתת עליה
שמן – במנחת העומר קאי. מה מנחת נסכים
שאינה טעונה לבונה – כדקתני לקמן: עליה
לבונה, ולא על מנחת נסכים לבונה. מעונה
שמן – כדכתיב (במדבר כח): "בלולה בשמן
כחית". לרבות מנחת שמיני ללבונה – ההיא
דכתיב "יחיד ביום השמיני" וגו', וכתיב "ושור"
ואיל לשלמים לבונה ומנחה בלולה בשמן.
ולא על מנחת כהנים שמן – והוא הדין נמי
למנחת נשים וגרים, דכל דהך לא כתיב בהו שמן
בהיא, וחד מנייהו נקט. מסתברא מנחת כהנים
הוה ליה לרבווי – בכל דיני מנחת העומר, ולא
להוציא. שכן דומות יחד, שתיין באות עשרון,
כדכתיב (שמות טז) "והעומר עשירית האיפה",
וסתם מנחות באות עשרון. אבל לחם הפנים
כתיב (ויקרא כד) "שני עשרונים יחיד החלה"
וגו'. כלי – כל המנחות טעונות כלי ללוש, בפרק
"שתי הלחם": שאלו את רבי זו מנין כו', אבל
לחם הפנים אינו נקדש אלא בתנור. חוץ – כל
המנחות עבודתן בחוץ, אבל לחם הפנים סידורו
בהיכל. ועוד, הכל נפסלו בלינה וקדש קדשים
הם ואין נאכלות אלא ליום, אבל לחם הפנים
עומד על השולחן משבת לשבת. [הנשה] – כל

המנחות טעונות הגשה, ולחם הפנים אין טעון הגשה, כדתנן במתניתין דהאי פירקין. אישים – כל המנחות יש מהן מגופן לאישים, דמנחת העומר נקמטת, כדפרש ב"א"ל מנחות"
(מנחות ע"ב), ומנחות כהנים כליל, לאפוקי לחם הפנים דאין מגופן לאישים. ציבור – לחם הפנים ומנחת העומר – קרבן ציבור הם, ומנחת כהן – יחיד הוא. בטומאה – העומר ושתי
הלחם ולחם הפנים – חובה, ודוחות טומאה. בפרק "כיצד צולץ" בפסחים (ע"ב), חמשה דברים באים בטומאה ואין נאכלין בטומאה: העומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים כו', אבל קרבן
יחיד – לא דחי טומאה. דאכיל – שירי עומר נאכלין לכהנים, וכן לחם הפנים, אבל מנחת כהנים – כולה כליל. פיגולא – בשרי עומר נוהג פיגול, שחרי קומץ מותרין. ובלחם הפנים
נוהג פיגול, דבזיכין מתירין אותו. וקיימא לן במסכת יומא בפרק "הוציאו לו" (ס,א): כל דבר שיש לו מתירין, בין לאדם בין למזבח, נוהג בו פיגול. אבל מנחת כהנים – כולה כליל, ואין
לה מתירין, ואין פיגול נוהג בה. כשבתא – דעומר קרב אפילו בשבת, כדאמר בפרק "רבי ישמעאל" (מנחות ס"ג), ולחם הפנים סידורו בשבת. מסתברא מנחת כהנים [הוה ליה לרבווי
– מפני כשבתא כתיב "נפש" למדנו] דכל מנחת אין טעונה שמן. [בלול] – מנחת כהנים בלול. בלוג – בכל המנחות סגי בחד לוג [ולעשרון], ומנחת נסכים יש שלשה שלשה [ולוגין]
לעשרון. מוגש – עומר ושאר מנחות טעונות הגשה ולא מנחת נסכים, כדפרש במתניתין. בגלל עצם – עומר ומנחת כהנים – באות בגלל עצמן, ומנחת נסכים – באה בגלל בתי.
מנחת נסכים – ציבור היא, שחרי באה עם התמידין. ועומר נמי ציבור, ושתיין חובה, ודוחות שבת וטומאה. מסתברא נפש – במנחת סלת כתיב "נפש" וכתיב "לבונה", והמתם גמירין
לכל מנחת יחיד שטעונה לבונה. אי אמרת בשלמא לרבות שפיר – דסלקא דעתך אמינא: שעה מדורות לא ילפינן, קא משמע לן.

שתי

1 **כי** חטאת היא - בפרק קמא (מנחות דא) דרשין ליה לדרשא אחריה, ועוד דרשין לקמן
2 בפרק בתרא (קמא) דרשה שלישית. ומידו תרי "חטאת היא" כתיבי במנחת חוטא.
3 **ותיהו** פר פירוש אמאי פסלה בה מחשבה - לא גרסינן. והכי גרסינן: ותיהו דחוי, בין
4 אמותניתין ובין אברייטא. ותיהו דחוי, אמאי מתבשרא בליקוט לבונה? הואיל
5 ונרחה - תרחו! ומושני: "חטאת" קרייה רחמנא,
6 אפילו כי נתן בה לבונה - חזרת להבשריה.

7 והביתב בספרים הפירוש טעה. כסבור דר קרשיא
8 דמקשי "ותיהו דחוי" אפסול מחשבה קאי, ופירש
9 בגליון הספר: אמאי פסלה מחשבה? וכתב למעלה
10 מפירושו "פירוש" - לסימן שזה פירוש. והמעתיק
11 טעה וכתב הכל בספר. ושניהם טעו, דאפסול
12 מחשבה לא פריך מיד. דאי משליקט לבונה -
13 אמאי לא תיפסל בה? הרי בשרה להקטיר, ובין
14 דכשרה היא אחינא בה מחשבת פיגול, וכל שכן
15 מחשבת פסול. אם עד שלא ליקט לבונה, דקתי
16 "פסול, ואין בו ברת" - הדוא לא משום מחשבה
17 הוא, אלא מפני שהקמיצה פסולה היא בעוד
18 הלבונה עליה, כדקתי "אם שם שמן - פסול"
19 לגבי שמן. ולבונה לא מכשר אלא לפי שאפשר
20 ללוקטה, וכל זמן שלא ליקטה - כל עבודתיה
21 בפסול. ולפי גרסת הטועים הכי פירוש "ותיהו"
22 פר' - אמאי פסל בה מחשבה בדרך מנחה בעוד
23 שהלבונה בתוכה, תוא באילו נפל עליה פר' שמן,
24 דלא היה חזיא, ולא תיחול לה מחשבת פסול כלל.
25 ולכי לקוט לה - תיתבשר, אמאי פסלא
26 במחשבה? דחיה היא! ומושני: "חטאת" קרייה
27 רחמנא, אפילו כי נתן עליה לבונה. והלכך מחיאי
28 ביה מחשבה ליפסל. כך הגיה רש"י בפירושו. ולפי
29 שאינו בכל הפירושים כתבתיו. ודבר תימה הוא:
30 מאי קפריך "ותיהו דחוי", הא בהדיא דריש לה
31 בברייתא מדכתיב "חטאת!" ורבא נמי, למה דחק
32 לתרץ "נתן המצרי היא?" **כל** שבידו לא הוי דחוי
33 - צריך לחלק בין זה להדיא דבוחים בריש "קדשי
34 קדשים" (נטא, דכל הקדשים שהיו עד שלא נפגם
35 המזבח, ואחר כך נפגם המזבח - פסולין, דאמאי
36 פסולין? הא לא הוי דחוי, כיון דבידו לתקן את
37 המזבח! **כוס** היה ממלא מדם התערובות - אף
38 על פי שדם התמצית מעורב בו - רבי יהודה
39 לטעמיה, דאמר: אין דם מבטל דם (ובאים עתא, עמ' 28
40 מ')

29 **אומר:** אפילו דם בפוס, מביא חבירו שלא בהגדרה ומזווג לו. רב אשי אמר: כל שבידו,
30 לא הוי דחוי. אמר רב אדא: פנותיה דרב אשי מסתברא, דמאן שמעת ליה דאית ליה
31 דחיווי? רבי יהודה היא. דתנן, ועוד אמר רבי יהודה: גשפך הדם - ימות המשתלח, מת
32 המשתלח - ישפך הדם. ואילו היכא דבידו תניא, רבי יהודה אומר: כוס היה ממלא
33 מדם התערובות וזרקו וזריקה אחת פנגד היסוד. אמר רב יצחק בר יוסף, אמר רבי יוחנן:
34 נתן משהו שמן על גבי כות מנחה - פסל. מאי טעמא? "לא ישים" - שימה כל דהו,
35 "עליה" - עד דאיכא שיעורא. ואמר רב יצחק בר יוסף, אמר רבי יוחנן: נתן פנות לבונה
36 על גבי משהו מנחה - פסל. מאי טעמא? "לא יתן פתחי" - עד דאיכא נתינה, "עליה"

שתי הלחם הוה ליה לרבינו, שפן ציפור, חובה,
ממאי, דאכל, פיגולא, בשבתא, מתיר, תנופה, בארין,
בזמן, חדש, והני נפישין - מסתברא "נפש". משנה
וחייב על השמן בפני עצמו, וחייב על לבונה בפני
עצמה. נתן עליה שמן - פסלה, לבונה - ללקטנה.
נתן שמן על שריה - אינו עובר בלא תעשה. נתן
כלי על גבי כלי - לא פסלה. גמרא תנו רבנן: לא
ישים עליהן שמן, ואם שם - פסל. יכול לא יתן עליה
לבונה, ואם נתן - פסל? תלמוד לומר: "כי חטאת".
יכול אף בשמן? תלמוד לומר: "היא". ומה ראת
לפסול בשמן ולהכשיר בלבונה? פוסל אני בשמן שאי
אפשר ללקטו, ומכשיר אני בלבונה שאפשר ללוקטה.
בעא רבה בר רב הונא מרבי יוחנן: נתן עליה לבונה
שחוקה, מהו? משום דאפשר ללקטה, והא לא אפשר
ללקטה, או דילמא משום דלא מיכלא. והא נמי לא
מיכלא? תא שמע: ולבונה ללקטנה. - דילמא חדא
ועוד קאמר: חדא, דלא מיכלא. ועוד, ללקטנה. תא
שמע: מכשיר אני בלבונה, שאפשר ללוקטה. - הכא
נמי חדא ועוד קא אמר. מאי הוי עליה? אמר רב
נחמן בר יצחק, תניא: מנחת חוטא ומנחת קנאות
שנתן עליה לבונה - מלקט את הלבונה וכשרה. ואם
עד שלא ליקט לבונה, חישב עליה, בין חוץ לזמנו
בין חוץ למקומו - פסול ואין בו ברת. ואם משליקט
לבונה, מחשב עליה, חוץ למקומו - פסול ואין בו
ברת, חוץ לזמנו - פיגול ויחייבין עליו ברת. ותיהו
פך, ואמאי פסלה במחשבת, דחוי הוא! אמר אבי:
"חטאת" קרייה רחמנא. רבא אמר: הא מני? חנן
המצרי הוא, דלית ליה דחיווי. דתניא, חנן המצרי
אומר: מביא חבירו שלא בהגדרה ומזווג לו. רב אשי אמר: כל שבידו,
לא הוי דחוי. אמר רב אדא: פנותיה דרב אשי מסתברא, דמאן שמעת ליה דאית ליה
דחיווי? רבי יהודה היא. דתנן, ועוד אמר רבי יהודה: גשפך הדם - ימות המשתלח, מת
המשתלח - ישפך הדם. ואילו היכא דבידו תניא, רבי יהודה אומר: כוס היה ממלא
מדם התערובות וזרקו וזריקה אחת פנגד היסוד. אמר רב יוסף, אמר רבי יוחנן:
נתן משהו שמן על גבי כות מנחה - פסל. מאי טעמא? "לא ישים" - שימה כל דהו,
"עליה" - עד דאיכא שיעורא. ואמר רב יצחק בר יוסף, אמר רבי יוחנן: נתן פנות לבונה
על גבי משהו מנחה - פסל. מאי טעמא? "לא יתן פתחי" - עד דאיכא נתינה, "עליה"
הוי

נשפך דם - על הארץ של שעיר הנעשה בפנים. ימות המשתלח - או אם מת המשתלח - ישפך דם של חבירו על הקרקע, ויבא שנים אחרים. אלמא, אית
ליה דחיווי. מדם התערובות - בפרק "תמיד נשחט" (פסחים סדא, כוס היה ממלא מדם תערובות של פסחים שנתמצו על הרצפה, משום דחיישין לאחר שנתקבל הדם, אחד מן
הפסחים נשפך לארץ ולא נזרק, והשחט משתיר בזריקה דהאי כוס, דקיימא לך: נשפך הדם מן הכלי על הרצפה, ואספו - כשר. וזורקו וזריקה אחת פנגד היסוד - אלמא, כיון דבידו
ללוקטו - לא הוי דחוי. שימה - דשמן - משמע כל דהו, ומידו ממנחה בעינן כוית, ודכתיב "עליה" - דמשמע: עד דאיכא שיעורא.

מנחות דף נט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (לים שני) רלט

דוחה הגמרא: דלמא דא ועוד קאמר – שמה כוונת המשנה
להוסיף עוד טעם מלבד הטעם העיקרי, דא לא מילכא – הטעם
העיקרי הוא לפי שאינה נבלעת, ועוד לקמנה – וטעם נוסף שהרי
היא יכול ללוקטה.
הגמרא פושטת את הספק מברייתא שהובאה לעיל: תא שמע,
מכשיר אני בלבונה, לפי שאפשר ללוקטה, משמע שזה טעם
ההכשר. דוחה הגמרא: קא נמי דא ועוד קאמר – גם בברייתא
הכוונה שיש שני טעמים, הטעם החדש העיקרי לפי שאינה נבלעת
והטעם השני לפי שאפשר ללוקטה.
לאחר שנדחו הראיות מהמשנה והברייתא, מבררת הגמרא: מאי
הו עלה – כיצד אם כן נפשוט את הספק. אמר רב נחמן בר יצחק,
תניא, מנחת חושא ומנחת קנאות שנתן עליה לבונה, מלכא את
הלבונה ובשרה, ואם עד שלא ליקט לבונה חישב עליה מחשבת
פסול, בין אם חשב לאכול את שירי המנחה חוץ לזמנו, כלומר
יותר מיום ולילה, ובין אם חשב לאכול את שיריה חוץ למקומו,
כלומר מחוץ לעזרה, הקרבן פסול, ואין בו – על אכילת המנחה
כרת, שכיון שהיה על המנחה פסול אחר, לא חל בה שם פיגול.
ואם משילקט לבונה, וכך חזרה המנחה להכשירה, היה מחשב
עליה לאכול השירים חוץ למקומו, הקרבן פסול, ואין בו כרת, ואם
חשב לאכול השירים חוץ לזמנו, חל על המנחה שם פיגול, והיינו
עליו – על אכילתו כרת. מבואר בברייתא שהכשר המנחה תלוי
בלקטת הלבונה, ולפיכך בלבונה שחוקה שאין אפשרות ללוקטה,
המנחה פסולה.
בברייתא נאמר שאם חישב על המנחה מחשבת פסול קודם
שליקט את הלבונה, המנחה נפסלה. מקשה על כך הגמרא: ותייתי
פך – כל עוד הלבונה נמצאת על המנחה תחשב המנחה כנשפך
עליה פך שמן, שאין המנחה ראויה להקרבה ומחשבת פסול אינה
חלה עליה, ואמאי פסלה במחשבת דחוי הוא – הלא המנחה בעת
דחוייה היא. מתרצת הגמרא: אמר אביי, גם כאשר יש לבונה על
המנחה, חטאת קרייה רחמנא, כלמנו שערין שם חטאת עליה,
ולכן מועילה מחשבת חוץ למקומו וחוץ לזמנו לפסולה. הגמרא
מביאה תירוץ נוסף: דאמר רבא מני – הברייתא הזאת בשיטת
מי היא, הלא חנן המציר הוא, דלית ליה דחויין – שאינו סובר סברת
דחוי, ולשיטתו, דבר שהיה פסול לזמנו או למצוה והוסר הפסול
חוזר הוא להכשירו, דתניא בענין שני שעירי יום הכיפורים שמת
אחד מהם, חנן המציר אוסר אפילו אם מת המשתלח לאחר שחטש
את השעיר הפנימי והדם שלו נמצא בפס, אין אמרים שבמות
המשתלח נדחה הדם ויש לשפכו ולהביא שני שעירים אחרים,
אלא מביא מהשוק חבירו – שעיר אחר שלא בתקלה, ומזווג לו –
ומעמיד את השעיר ליד הכוס עם הדם כדי להראות שהוא חבירו
המשתלח וישלחנו לעזאזל. הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רב אשי
אמר, גם לשיטת חכמים הסוברים סברת דחוי, כל שקידו להסיר
את הפסול, כגון בלבונה המונחת על המנחה שיכול ללוקטה, לא
הו דחוי – אינו נחשב לדחוי, ולכן מועילה מחשבת חוץ למקומו
וחוץ לזמנו לפסול המנחה.
הגמרא מביאה ראייה לתירוץ של רב אשי: אמר רב אדא, כוותיה
רב אשי מסתברא – מסתבר לומר כדברי רב אשי, דמאן שמעת
ליה דאית ליה דחויין – שהרי מי הוא ששמענו שסובר סברת דחוי,
רבי יהודה היא, דתנן במסכת יומא (כב), ועוד אמר רבי יהודה, נשפך
הדם של השעיר הפנימי על הארץ נדחה ונפסל בכך המשתלח,
ולכן ימות המשתלח ויביא שני שעירים אחרים. וכן אם מת
המשתלח, נדחה ונפסל בכך השעיר הפנימי, וישפך הדם שלו על
הקרקע ויביא שני שעירים אחרים. מוכח שלדעת רבי יהודה דבר
שנדחה אינו חוזר להכשירו, ואילו היבא דקידו לסלק את הפסול,
תניא בענין שחיתת קרבן פסח, רבי יהודה אוסר, שכיון שיש חשש
שרצפה של אחד מן הפסחים הרבים שנשחטו נשפך מהזמורק על
הרצפה ולא זרקו אותו על המזבח, ונמצא שבעליו של הקרבן לא
קיים מצות הקרבת פסח, לכן בוס היה מלא מים המעורבות
שנמצאים על הרצפה, והדם שנשפך מעורב עתה בדם שבכוס,

שתי הלחם הנה ליה לרבוי – יש לרבות בהן שמן ולבונה שכן הן
דומות יותר למנחת העומר ממה שמנחת כהנים דומה לה, לפי
ששתיהן קרבנות ציבור, והן קרבנות חובה, ממיא – ושתייהן באות
בטומאה, דאכל – שתיהן נאכלות, פיגולא – בשתייהן פוסלת
מחשבת פיגול, לפי שיש להן מתירים ואת שתי הלחם מתירים
הכבשים ואת מנחת העומר מתיר הקומץ, בשבתא – שתיהן
דוחות את השבת, מתייר – מנחת העומר מתירה אכילת חדש
במדינה ושתי הלחם מתירים חדש במקדש, תנופה – את שתיהן
צריך הכהן להניף, בארץ – שתיהן באות מתבואת ארץ ישראל
בלבד, פזמן – לשתייהן קבוע זמן להקרבתן, העומר בפסח ושתי
הלחם בעצרת, חדש – שתיהן באות מתבואה חדשה בלבד, ואילו
מנחת כהנים היא קרבן יחיד, ואינה חובה, אינה באה בטומאה,
אינה נאכלת, לא פוסלת בה מחשבת פיגול לפי שכולה כליל ואין
לה מתיר, אינה דוחה שבת, אינה מתירה דבר אחר, אינה טעונה
תנופה, באה גם מתבואת חוץ לארץ, אין זמן קבוע להבאתה ובאה
גם מתבואה ישנה. והנה נשיין – ומנין הדינים ששתי הלחם דומים
בהם למנחת העומר הוא רב יותר ממנין הדינים שמנחת כהנים
דומה בהם למנחת העומר, ומדוע ממעטים את שתי הלחם משמן
ולבונה. מתרצת הגמרא: מסתברא נפש – מסתבר שמאחר ובמנחת
סולת שטעונה שמן ולבונה נאמר 'נפש' דהיינו קרבן יחיד, יש
ללמוד ממנה למנחת כהנים שהיא מנחת יחיד להטעינה שמן
ולבונה.

משנה

משנתינו דנה במי שעבר ונתן שמן או לבונה על מנחת חוטא.
אומרת המשנה: ותייב מלקות על נתינת השמן בפני עצמו, גם אם
לא נתן עליה לבונה, ותייב מלקות על נתינת לבונה בפני עצמה, גם
אם לא נתן עליה שמן. נתן עליה – על מנחת חוטא, שמן, פסלה
ואין לה תקנה. נתן עליה לבונה, וליקמנה והיא כשירה. נתן שמן על
שיריה, כלומר על מה שנשארה ממנחת החוטא לאחר הקמיצה,
אינו עובר בלא תעשה. נתן בלי ובתוכו שמן על גבי הפלי שבתוכו
מונחת מנחת חוטא לא פסלה.

גמרא

שנינו במשנה שהנותן שמן על מנחת חוטא פסלה, ואילו הנותן
לבונה לא פסלה, המקור בתורה ללמוד בברייתא: תנו רבנן, נאמר
במנחת חוטא (ויקרא ה) 'לא ישים עליה שמן', ואם עבר ושים עליה
שמן פסל אותה. יכול היית לומר גם על המשך הפסוק 'לא יתן עליה
לבונה' ואם נתן פסל, אבל תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב 'כי
חטאת הוא', שאף אם נתן עליה לבונה עדיין שם חטאת עליה
ומכפרת. יכול היית לומר אף בשמן שניתן עליה, שעדיין שם
חטאת עליה ולא נפסלה, תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב 'חטאת
היא', שדווקא בנתינת לבונה עדיין שם חטאת עליה ולא בנתינת
שמן. שואלת הברייתא: ומה דאית – מהיכן למדת לפסול בשמן
ולחבשיר בלבונה. משיבה הברייתא: פוסל אני – מסתבר לפסול
בשמן, לפי שאי אפשר ללקטו מעל גבי המנחה, שהרי הוא נבלע
בה, ומכשיר אני בלבונה לפי שיש לה תקנה שאפשר ללוקטה.
הגמרא מסתפקת מה עיקר הטעם להכשיר בלבונה: בעא רבה בר
רב הונא מרבי יוחנן, נתן עליה לבונה שחוקה שאין אפשרות
ללוקטה מן הסולת, מהו – האם המנחה נפסלת בכך. וצדדי הספק
הם, האם הטעם להכשיר בנתינת לבונה הוא משום דאפשר
ללקטה, והא – חוץ הלבונה השחוקה לא אפשר ללקטה ולכן המנחה
נפסלת, או דילמא – או שמה הטעם הוא משום דלא מילכא –
שהלבונה אינה נבלעת בסולת, והא נמי – וגם זו הלבונה השחוקה
לא מילכא – אינה נבלעת בה, ולכן אינה פוסלת את המנחה.
הגמרא פושטת את הספק ממשנתינו: תא שמע, וליבונה שנתנה על
מנחת חוטא וליקמנה, משמע שהטעם הוא לפי שיכול ללוקטה.

ותנופה, ויש הטעונות תנופה ולא תנופה, ויש שאינן טעונות לא
תנופה ולא תנופה.
ואלו מעונינות תנופה ואין מעונינות תנופה, חמשת מיני מנחות נדבה
שהן מנחת חסולת והמקבת ומרחשת, והחלות ותרקיקין של מנחת
מאפה תנור. וכן מנחת כהנים ומנחת כהן משים, מנחת נזירים מנחת
נשים ומנחת חומא. רבי שמעון אומר, מנחת כהנים ומנחת כהן
משים אין בהן תנופה לפי שאין בהן קמיצה, וכל שאין בהן קמיצה
אין בהן תנופה.

נמרא

במשנה נזכרו חלות ורקיקין בין שאר המנחות, הגמרא דנה במספר
החלות ותרקיקין שעליו להביא: אמר רב פפא, כל היבא דתנן –
כל מקום שנזכרו המנחות הללו שבמשנה, עשר תנן – מכל אחת
יש להביא עשר חלות, וכן במנחת מאפה תנור, יש להביא עשר
חלות או עשר רקיקין.
מבאר הגמרא: מאי קא משמע לן, מזה משמענו רב פפא, לאפוקי
– להוציא משיטתו דרבי שמעון דאמר שהמתנדב מנחת מאפה
תנור, מקצה חלות ומקצה רקיקין וביא – רשאי להביא חמש חלות
וחמש רקיקין, קא משמע לן רב פפא דלא – שמשנתנו אינה סוברת
כרבי שמעון, ודין מנחת מאפה תנור כדן שאר מנחות, שבכולן
מביא עשר ולא פחות.
שנינו במשנה: יש מנחות הטעונות הגשה. מבאר הגמרא: מאי
הני מילי – שמנחות אלו טעונות הגשה. דתנו רבנן, נאמר בתורה
(ויקרא ב ח) 'והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה לה' והקריבה אל
הבחן והגישא אל המזבח, דורשת הברייתא, אילו נאמר 'והבאת
אשר יעשה מאלה לה' והקריבה אל הבחן והגישא, ולא היה כתוב
'את המנחה, הייתי אומר אין לי שמעון תנופה אלא הקומץ בלבד
העולה ונקטר לה, מנחה מנן שהיא טעונה הגשה לפני הקמיצה,
תלמוד לומר 'מנחה'. דורשת הברייתא עוד: מנחת חומא מנן
שטעונה הגשה, תלמוד לומר 'את המנחה'.
שואלת הברייתא: מדוע יש צורך בפסוק להשמיענו שמנחת חומא
טעונה הגשה, והלא דין הוא, כלומר ניתן ללמודו בבנין אב, נאמר
הבא

הוי – יש כאן רבוי אחר רבוי, ואחת המידות שהתורה נדרשת בהן
היא שאין רבוי אחר רבוי אלא למעט, ולכן די בכל שהוא מנחה
כדי שתיפסל אם הניח עליה לבונה.
ואיבא דאמר – ויש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, אמר רב יצחק
בר יוסף, כפי – הסתפק רבי יוחנן, נתן משנה שמן על גבי פזית מנחה
מהו – מה הדין האם המנחה נפסלת. וצדדי הספק הם, כיון
שבלבונה נאמר 'נתינה' דהיינו כוונה, מי בעינן שימיה בנתינה – האם
כדי להתחייב על שימת שמן במנחה צריך שכמות השמן תהיה
דומה לכמות הלבונה שיש לתת במנחה כדי להתחייב, דהיינו
כוונה, או לא ודי בכל שהוא שמן כדי לפוסלה. מסקנת הגמרא,
תיקו – תעמוד שאלה זו בספק לפי שהיא לא נפשטה.
שנינו במשנה: נתן שמן על שריה אינו עובר בלא תעשה, נתן כלי
שיש בו שמן על גבי כלי שמונחת בו המנחה, לא פסלה.
הגמרא מביאה ברייתא שלומדת דינים אלו מהפסוק: תנו רבנן,
נאמר בפסוק (ויקרא ה א) 'לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבנה',
יכול היית לפרש שהפסוק מדבר בשני כהנים, והיינו שדווקא אם
כהן אחד נותן את השמן וכהן אחר את הלבונה, שניהם עוברים
על שני לאוים, האחד לאו של נתינת שמן והשני לאו של נתינת
לבונה, אולם כאשר כהן אחד נותן גם את השמן וגם את הלבונה,
לא יתחייב אלא לאו אחד, תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב 'עליה'
שבגופה של מנחה הכתוב מדבר, ולא ככהן, כלומר במנחה עצמה
תלה הכתוב את שני הלאוין ולא ככהנים העוברים עליהם, דהיינו
שאם ניתן עליה שמן ולבונה עוברים על שני הלאוים, בין אם כהן
אחד נתנם על המנחה ובין אם כמה כהנים נתנם.

וממשיכה הברייתא: יכול היית לומר שכוונת הפסוק 'לא יתן עליה
שמן' שלא יתן ובו שמן על גבי כלי שבו המנחה, ואם נתן פסל
את המנחה, תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב 'עליה' שבגופה של
מנחה הכתוב מדבר, ולכן אין המנחה נפסלת עד שיערב את השמן
או הלבונה בסולת המנחה.

משנה

המשנה מונה איזה מנחות טעונות תנופה ואיזה טעונות הגשה: יש
מנחות המעונינות תנופה ואין מעונינות תנופה, ויש הטעונות תנופה

אגרות קודש

ב"ה, ב' מ"ח, תשי"ד

ברוקלין

שלום וברכה!

נבהלתי לקבלת מכתבו מאחרי חג הסוכות אשר עזב את משמרתו משמרת הקדש בישיבת...
מיסודם של כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע. ואף שכותב הטעמים שחילוק הוא בפרנסה
בגשמיות, ומכנה את המצב בתור הכרח, הנה אחכ"ז לפלא עליו, כי האוחז באילנה דחיי שנטעו כ"ק
נשיאנו הק' ובפרט באה"ק, ובעיה"ק ת"ו הנה גם אם שכירות בגשמיות מפסידים איזה לירות, במה
נחשב הוא.

ומי"ש במכתבו אשר אחד מאנ"ש שאני נותן בו הרבה אמון, אמר לו, איר טוט זייער גלייך, הנה
כיון שאינו כותב הטעם וגם לא מי הוא זה האומר, איני יודע מה לענות בזה.

והשי"ת ינחנו בדרך האמת וטוב לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

מה שהביא מירושלמי ברכות פ"ב ה"ח, הנה השאלה שם באשת האב, אשר אמכם קרי' לה
(כתובות קג, א). ומשי"כ לעם אחר (ברכות נו, א) - י"ל.

בברכת הצלחה להפיץ תורת החסידות מעיינות הבעש"ט בכל מקום שידו מגעת.

מנחות. פרק חמישי - כל המנחות דף ס עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רמא רש"י תוספות

1 (הוי רבי אחר רבי - דגבי שמן כתיב "עליה" - דהיינו כותה, וגבי לבונה כתיב "עליה"
2 - דמשמע: עד דאיכא שיעורא. בלבונה - כתיב נתניה, ונתניה - בכית, כדכתיב (ויקרא
3 כב) "ונתן לכהן את הקדש". ובהודיא נתניה כתיבה אכילה, וכל אכילה - בכית. "עליה"
4 - משמע דבמנחה נמי בעינן כותה. הוי רבי אחר רבי - דגבי שמן כתיב "עליה" דהיינו
5 כותה, וגבי לבונה "עליה". הוי רבי אחר רבי

6 הוי רבי אחר רבי, ואין רבי אחר רבי, אלא
7 למעט. ואיכא דאמרי: אמר רב יצחק בר יוסף,
8 בעי רבי יוחנן: נתן משהו שמן על גבי כותה
9 מנחה, מהו? מי בעינן שימה פתניה או לא?
10 תיקו. "נתן שמן על שיריה". תנו רבנן: "לא ישים
11 עליה שמן ולא יתן", יכול בשני כהנים? תלמוד
12 לומר: "עליה" - בגופה של מנחה הפתוח מדרב
13 ולא פתח. יכול לא יתן פלי על גבי כלי, ואם
14 נתן - פסול? תלמוד לומר: "עליה" - בגופה
15 של מנחה הפתוח מדרב. משנה יש מעונות
16 הגשה ואין מעונות תנופה, הגשה ותנופה, תנופה
17 ולא הגשה, לא תנופה ולא הגשה. ואלו מעונות
18 הגשה ואין מעונות תנופה: מנחת הסולת והמנחת
19 ופרהשת, והחלות והרקיקין, מנחת פהנים ומנחת
20 פהן משיה, מנחת גזים, מנחת נשים ומנחת חוטא.
21 רבי שמעון אומר: מנחת פהנים ומנחת פהן משיה
22 אין בהן הגשה, לפי שאין בהן קמיצה, וכל שאין
23 בהן קמיצה - אין בהן הגשה. נמרא אמר רב

1 ואינו אלא למעט - דגבי לבונה לא בעינן כותה
2 מנחה, דעל משהו נמי חייב. מי בעינן שימה -
3 דשמן דומיא דנתניה לבונה דלא מחייב אלא
4 בכית, אי לא? יכול בשני כהנים - דלא
5 יתחייבו שני לאין עד שידו שני כהנים, אחד
6 נותן שמן ואחד נותן לבונה, אבל חד כהן לא
7 מחייב אלא חד לא? בגופה של מנחה הכתוב
8 מדרב - תלוינן שני הלאין, כיון שנתן שמן
9 ולבונה על המנחה - חייב שנים, לא שנתן חד
10 ולא שנתן תרי. יכול לא יתן כלי - כו'. בגופה
11 של מנחה - עד שיערב את השמן או הלבונה
12 במנחה. משנה כל שאין לה קמיצה - לתרי
13 שירים לכהנים. אין לה תנופה - כדכתבי
14 בברייתא לקמן, ויצאו אלו מנחת כהנים ומנחת
15 כהן משיה שאין מהן לכהנים. נמרא עשר
16 תנו - בתרי לישני כדפרשיית לעיל (גטא).
17 והבאת את המנחה - בהדוא קרא כתיב
18 "הגישת אל המזבח", אלא קומין בלבד -
19 שבעשה לה. מנחה כו' - שטעונה הגשה קודם
20 קמיצה. ודין הוא - דמנחת חוטא טעונה הגשה,
21 ולא צריך קרא.

מנחת

19 פפא: פל היכא דתנו - עשר תנו. מאי קא משמע לך? לאפוקי מדרבי שמעון,
20 דאמר: מנחה חלות ומנחה רקיקין יביא, קא משמע לך דלא. מנא הני מילי? דתנו
21 רבנן: אילו נאמר "והבאת אשר יעשה מאלה לה" והקריבה אל הפהן והגישתה,
22 הייתי אומר: אין לי שפעון הגשה אלא קומין בלבד, מנחה מנין? תלמוד לומר:
23 "מנחה". מנחת חוטא מנין? תלמוד לומר: "את המנחה". ודן הוא: נאמר הכא

מנחת

1 מ' בעינן שימה דומיא דנתניה או לא - בפרק קמא דכריתות (דף רב) פליגי רבי יהודה
2 ורבי מאיר גבי שמן המשהו. דרבי מאיר סבר: "על בשר אדם לא יסך", וכתיב "ואשר
3 יתן ממנו על זר", מה סיבה - כל שהוא, אף נתניה - כל שהוא. ורבי יהודה סבר: לפינן
4 נתניה דור מנחיה דעלמא, מה נתניה דעלמא - כותה, אף נתניה דהבא - כותה. והשתא
5 הך בעיא דהבא ניתא לתרויהו. דאפילו לרבי
6 מאיר דליף התם - משום דנתניה וסיבה כהדא
7 מילתא כתיב, אלא שזה כתוב באזהרה וזה כתוב
8 בברית. ואפילו לרבי יהודה נמי דלא יליף התם
9 - דלמא הבא מודה, כיון דנתניה ושימה כתיבי
10 בחד קרא. והא דמשמע דנתניה בעלמא בכית,
11 היינו משום דליפנן מנחיה דתשלומי תרומה,
12 הדויה בכית כרבנן דפרק "כל שעה" (פסחים
13 לבב). ודלא כאבא שאול, דלדידה שוה פרוטה
14 בעי, וכי איכא שוה פרוטה, אף על פי שאין
15 בו כותה. אי נמי: אפילו כאבא שאול, דשאני
16 התם דליף ממעלה דבפרוטה, כדאיחא התם.
17 והא דאמר בפרק "הזהב" (בבא מציעא מזא),
18 קונין בבלי, אף על פי שאין בו שוה פרוטה, אף
19 על גב דכתיב "ונתן להערה" - "נעלר" כתיב,
20 דמשמע כל דהו. ונט נמי אמרין (גיטין כא),
21 כתבו על איסורי הנאה - כשר, ד"ונתן בידה"
22 - נתנית גט בעלמא קאמר, כדכתיב "ספר",
23 אפילו כל דהו. ולמאי דפרשיית דטעמא דאבא
24 שאול משום דליף ממעלה, ניתא ספי. דלא שייך
25 למילף ממעלה אלא תרומה, שהיא כעין מעילה,
26 שמשלם קרן וחומש. וקצת קשה: בתרומה, דכתיב
27 (דברים טו) "ותן לה", אמאי חזית אחת פוסרת
28 את הכרי? ניבעי כותה כנתינה דשמעתין! ואין
29 לומר: ד"חזית אחת" לאו דוקא, דהא אמרין
30 בסוף מסכת עבודה זרה (גכג). דטעם בכל שהוא,
31 דכתיב כן איסורו. ובמסכת פאה בשמעתא
32 קמייתא בירושלמי משמע דאין לה שיעור כלל.
33 והא דלא תני לה בהדי הך דאין להם שיעור -
34 משום דאין אדם עושה כל גורנו תרומה, משום
35 דכתיב "ראשית" - ששיריה ניכרין, ומתן בהונות

36 אין שייך להוכיח כאן, דלא שייך בדו לא פרוטה ולא כותה. יכול בשני כהנים תלמוד לומר עליה - פירש בקונטרס: שלא יתחייבו בשני לאין על הלבונה ועל השמן, אלא שני כהנים,
37 אחד נותן את השמן ואחד נותן את הלבונה. אבל חד כהן - לא מחייב אלא חד לאו. וקשה: כיון דכתיבי שני לאין, למה לא יתחייבו כהן אחד כמו כהנים? ונראה לפרש: דמיירי בשתי
38 מנחות הנעשות בשני כהנים, דהכי אורחא דמילתא, משום "ברוב עם הדרת מלך". דהא בתנופת חוה ושוק וחלבים מטפלים בו שלשה כהנים, משום "ברוב עם הדרת מלך", כדלכא
39 (סבא). - כל שכן בשתי מנחות! ודכי קאמר: יכול בשתי מנחות דוקא כתיבי שני לאין, שבאות נתן שמן ובאות נתן לבונה. דאילו במנחה אחת, כיון דכבר נתן שמן על פהן - דהיינו
40 דהא פסולה, ולא מחייב ונאסרה. כדאשכחן לעיל (זא). ב"דמנחת את הפסולה", דפסול. ואף על גב דהתם כתיב "לה", דדרשינן: כשרה ליה פסולה, אימא מלתא לעיל! ולמוד
41 לומר "עליה" - בגופה של מנחה הכתוב מדרב, לחייב שני לאין. וקצת קשה: דאימא דקרא מיירי בשנתן השמן ואת הלבונה בבית אחת! ושמא אי אפשר לצמצם. אי נמי: סתם קרא
42 אורחיה בזה אחר זה, כמו שרגילין במנחות, שיש בהם שמן ולבונה. ורבינו תם מפרש: "כול בשני כהנים" - כלומר, בשני דברים, שזה נתן שמן וזה נתן לבונה, והוא הדין באדם אחד
43 בזה אחר זה, אלא משום דאורחא דמילתא ששני כהנים רגילין לעשות משום "ברוב עם הדרת מלך". ואמתניתין קאי, ד"חייב על השמן בפני עצמו ועל הלבונה בפני עצמה". ובעי, אי
44 חייב בזה אחר זה על שתיהן, אף על פי שנפסלה בשמן, מידי דהוה א"מחמץ אחר מחמץ". אין כיון דנפסלה - אינו חייב, ומתניתין בשתי מנחות, באחת נתן שמן ובאחת נתן לבונה?
45 תלמוד לומר "עליה" - בגופה של מנחה. יצא נותן שמן על הלבונה, או לבונה על השמן, שאין זה בגופה. ואפילו נתן את הלבונה מצד אחד במקום שאין שם שמן, מכל מקום "עליה"
46 משמע שאין כלל שמן בכל המנחה. אי נמי: בגופה - משמע: כשרה ולא פסולה. רבי שמעון אומר מנחת כהנים ומנחת כהן משיה אין בהן הגשה לפי שאין בהן קמיצה - תימה! אלא
47 מנחת מנחת חוטא של כהנים תהא טעונה הגשה, דהא בעיא קמיצה לרבי שמעון, כדנתן פרק "ואלו מנחות" (מנחות עבב). רבי שמעון אומר: מנחת חוטא של כהנים נמצתה, וחוקמין
48 קרב בפני עצמו, והשיריים קריבין בפני עצמן! וכי תימא: הכי נמי, הא קאמר רבי שמעון בגמרא: מרבה אני שאר מנחות - שיש מהן לאישים, ובאות בגלל עצמן, ויש מהן לכהנים.
49 ומוציא אני שתי הלחם ולחם הפנים - שאין מהן לאישים, ומנחת נסכים שאינה באה בגלל עצמה, ומנחת כהנים ומנחת כהן משיה שאין מהן לכהנים. אלמא יש מהן לכהנים בעי ועוד
50 קשה: דשבק הבא עיקר טעמו. דהכי הוה בעי למימר "רבי שמעון אומר: מנחת כהנים ומנחת כהן משיה אין בהן הגשה", לפי שאין מהן לכהנים. או בגמרא ליתני בברייתא "מרבה אני
51 שאר מנחות, שיש בהן קמיצה. ומוציא אני כל אלה, שאין בהן קמיצה!" ונראה לפרש: דקמיצה דנקט הכא, אף על גב דלישאנא משמע דלעטמא נקטיה, על כרחין לא נקטיה לטעמא
52 אלא לכללא דעלמא: דכל שאינו בקמיצה - אין בו הגשה. דשמעינן מכלל זה שתי הלחם ולחם הפנים ומנחת נסכים ומנחת כהנים ומנחת כהן משיה. ולאו למימר קאתי דכל שיש
53 בו קמיצה - יש בו הגשה, דיש שיש בו קמיצה - ואין בו הגשה, כגון מנחת חוטא של כהנים. מנחת חוטא מנין - אשאר מנחות לא מודרי, דהא כתיב במנחת מדרשת (ויקרא
54 ב) "אשר יעשה מאלה" - משמע: כל המנחות הכתובות שם, מנחת סולת מנחת מחבת חלות ורקיקין מנחת העומר ומנחת סוטה, כדדרשי רבי שמעון ורבי יהודה. אבל מנחת כהנים
55 ומנחת כהן משיה לא מפרש תנא קמא מנא ליה. ואי בבנין אב - איכא למיפרך: מה להצד השוה שבין שכן נקמיות, ויש מהן לזמבח ולכהנים - תאמר במנחת כהנים ומנחת כהן
56 משיה, דכולה כליל ואין בה לכהנים! ושמא לא חשיב לה פירכא. אי נמי: מ"א המנחה" נפקא ליה, כי היכי דנפקא ליה מנחת חוטא. ודבר תימה: דשיבך הכא מנחת כהנים ומנחת כהן
57 משיה, דהוא עיקר פלוגתייהו דפליגי בה במתניתין רבי שמעון ורבנן! וגם צריך לדקדק: אמאי לא נפקי מ"זאת תורת המנחה" - תורה אחת לכל המנחות? ושמא: משום דכתיב התם
58 "והרים ממנו בקומצו מסולת המנחה ומשמנה את כל הלבונה" - משמע דאיירי בטעונה קמיצה, וטעונות שמן ולבונה, ובאות סולת - לאפוקי מנחת כהנים ומנחת כהן משיה, דאין
59 טעונות קמיצה. ולא מנחת חוטא ומנחת סוטה, דאין טעונות שמן ולבונה. ולא מנחת העומר, ד"סולת" משמע דחטין, וזו באה שעורין, ולא כתיב בה "סולת" אלא "גרש" שמן. ומידי בריש
פירקין

רמב
מנחות. פרק חמישי – כל המנחות דף ס עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות
רש"י

פירקן (גגא) יליפין מ"זאת תורת" לענין מצה אפילו מנחת מרחשת, אף על גב דב"זאות
תורת" כתיב "סולת", וזו אינה באה סולת אלא מרחשתו ועוד: הא רבי שמעון בריש מביילתין
דנפקא לן מ"זאת תורת" כל המנחות דאין מחשבה פוסלת בהן, והבא בעי קרא לרביי מנחת
העומר ומנחת קנאות (סוטה), ולא נפקא לן מ"זאת תורת" ונראה לפרש: דלא שייך הבא

למדרש מ"זאת תורת" כלל, משום דכתיבי רביוי
ומיעוטי. דתלתא רביויי כתיבי, ותלת מיעוטי: "את
המנחה" "מ"זאת", "והקריבה" – לרבות,
"מאלה", "והקריב" "והקריבה", "והגיש" –
למעט, כדמוכחא סוגיא דשמעתין, לפיכך
צריך לדון מה יש לנו לרבות ומה יש לנו למעט.
ורבנן דרבא "מאלה" – למעוטי שתי הלחם ולחם
הפנים, דדרשינן כרבי שמעון, וכן ה"א
ד"והקריבה" – למעוטי מנחת נסכים, אבל ה"א
ד"והגיש" – למעוטי מנחת כהנים ומנחת כהן
משית, לא דרשינן, ואי לא דרשינן ליה הבא,
דרשינן ליה במכילתא אחריית. ומסתבר להו
למעוטי הך, טפי ממנחת כהנים ומנחת כהן
משית, מתוך סברתו של רבי שמעון גופה דלקמן.
דמיעקרא אמעט להו, והדר אמעט מנחת כהנים
ומנחת כהן משית.

והבאת לרבות מנחת העומר והקריבה לרבות
מנחת סוטה – תימה: דמי"והבאת"
הזה ליה למילף נמי מנחת סוטה, דכתיב בה נמי
הבאה, כדקאמר רבי יהודה: ויש לומר: דסברא
הוא לאוקומי טפי במנחת העומר, דאיכא שמן
ולבונה ויאיכא נמי סולת, וזו קמח. **מנחת** סוטה
שטעונה תנופה אינו דין וכו' – ותימה: ולמה
שתי הלחם יזכירו, דטעונים תנופה ולא הגשה,
כדקאמר במתניתין: ויש לומר: דאיכא למיפיר
מה לשתי הלחם, שכן אין מדון לאישים, אך
תימה: לוג של מצורע ואשמו יזכירו,
וכבשי עצרת ושלמי יחיד – דטעונים תנופה ולא
הגשה: ולקמן לרבי יהודה קשה טפי, דלא מצריך
קרא למנחת העומר מדינא ליה, דאיכא למיפיר
כדפרישית.

רבי שמעון אומר את המנחה כו' – הבא דריש
רבי שמעון "את", ובסוף פרק קמא (מנחות
יא.ב) גבי "את כל הלבונה" לא דריש, ושם
פירשיתו.

יכול שאני מרבה את שתי הלחם ולחם הפנים
– משמע הבא דהוי טפי בכלל "את
המנחה" ממנחת העומר ומנחת סוטה, ולעיל
(טו.א) משמע איכא אפכא גבי מומין, ושם פירשיתו, ויש
לומר: משום דבאין משערים – גריעי, אי נמי:
בתר דמעוטי כל הנהו שתי הלחם ולחם הפנים,
כתיבי הך רביי.

ובאות

מנחת חובה, ונאמר הכא מנחת נדבה, מה מנחת
נדבה מעונה הגשה, אף מנחת חובה מעונה הגשה!
– מה למנחת נדבה, שכן מעונה שמן ולבונה! –
מנחת סוטה תוכית. – מה למנחת סוטה, שכן מעונה
תנופה! – מנחת נדבה תוכית, ויחזר הדין, לא ראי
זה פראי זה ולא ראי זה פראי זה, הצד השוה
שבהן – שששו לקמיצה וששו להגשה. אף אני אביא
מנחת חומא, ששוה להן לקמיצה – השוה להן
להגשה! – מה להצד השוה שבהן שכן הוכשרו לבא
בעשיר פבעני, תאמר במנחת חומא שלא הוכשרה
לבא בעשיר פבעני? תלמוד לומר: "את המנחה".
רבי שמעון אומר: "והבאת" – לרבות מנחת העומר
להגשה, וכן הוא אומר: "והבאתם את עומר ראשית
קצירכם אל תפהן", "והקריבה" – לרבות מנחת סוטה
להגשה, וכן הוא אומר: "והקריב אתה אל המזבח".
– ודין הוא: ומה מנחת חומא שאינה מעונה תנופה,
מעונה הגשה. מנחת סוטה, שמעונה תנופה – אינו
דין שמעונה הגשה! – מה למנחת חומא שכן באה
חיפין! – מנחת העומר תוכית. – מה למנחת העומר,
שכן מעונה שמן ולבונה! – מנחת חומא תוכית, ויחזר
הדין, לא ראי זה פראי זה ולא ראי זה פראי זה, הצד
השוה שבהן – שששו לקמיצה וששו להגשה. אף אני
אביא מנחת סוטה, ששווה להן לקמיצה – השוה
להן להגשה! – מה להצד השוה שבהן שכן לא
הוכשרו לבא קמח, תאמר מנחת סוטה שהוכשרה
לבא קמח? תלמוד לומר: "והקריבה". רבי יהודה
אומר: "והבאת" – לרבות מנחת סוטה להגשה, וכן
הוא אומר: "והביא את קרבנה עליה". אבל מנחת
העומר לא צריכא קרא, מאי מעמא? מדינא קא
אתיא: ומה מנחת חומא, שאינה מעונה תנופה –
מעונה הגשה. מנחת העומר, שמעונה תנופה – אינו
דין שמעונה הגשה! – מה למנחת חומא, שכן באה
חיפין! – מנחת סוטה תוכית. – מה למנחת סוטה,
שכן באה לברר עון, דמזכרת עון היא! – מנחת

חומא תוכית, ויחזר הדין, לא ראי זה פראי זה ולא ראי זה פראי זה, הצד השוה שבהן
– שכן שוו לקמיצה וששו להגשה. אף אני אביא מנחת העומר, ששווה להן לקמיצה –
השוה להן להגשה, ומאי פרכת? רבי שמעון פריך הכי: מה להצד השוה שבהן, שכן
מוציאין! ורבי יהודה? אדרבה, הא מוצייה טפי, הנה דומין דלא משפחת לה כלל. או
אינו אומר "והבאת" – אלא שיחיד מתנדב ומביא מנחה אחרת חוץ מאלה שבענן? ודין

הוא: ציבור מביא מנחה מן החיפין חובה, ומביא מנחה מן השעורין חובה. אף יחיד שמביא מנחה מן החיפין נדבה, יכול
יביא מנחה מן השעורין נדבה? תלמוד לומר: "אלה" – אין לי אלא אלה. או אינו אומר "אלה" – אלא לאומר "הרי עלי
מנחה", שמביא מבישת? תלמוד לומר: "מאלה" – רצה אחת מביא, רצה מבישת מביא. רבי שמעון אומר: "את המנחה"
– לרבות שאר מנחות, כגון מנחת גוים, מנחת נשים להגשה. יכול שאני מרבה אף שתי הלחם ולחם הפנים? תלמוד לומר:
"מאלה". – ומה ראית לרבות שאר מנחות ולהוציא שתי הלחם ולחם הפנים? – מרבה אני שאר מנחות, שיש מהן לאישים.
ומוציא אני שתי הלחם ולחם הפנים, שאין מהן לאישים. – והלא מנחת נסכים פולה לאישים, יכול יהא מעונה הגשה?
תלמוד לומר: "והקריבה". – והא אפיקתיה! – "והקריב" "והקריבה". – ומה ראית לרבות שאר מנחות ולהוציא מנחת נסכים?

מרבה

מנחת חובה – חוטא, דהאי קרא דהגשה – במנחת נדבה כתיב. מנחת סוטה תוכית –
שאינה טעונה שמן ולבונה, וטעונה הגשה כדאמרין לקמן: "והקריבה" – לרבות מנחת
סוטה להגשה. במנחת סוטה – כתיב (במדבר ד) "והגיש את המנחה". מנחת חוטא ומנחת
נדבה [אין] טעונים תנופה. כדקתני במתניתין. מנחת חומא לא הוכשרה לבא אלא עני –
דכתיב בויקרא בקרבן עולה ויורד "והביאה אל
הבחן קומץ". וגו'. ורבי שמעון ורשא קמא לא
פליגי, אלא מר דריש חרא. ומר דתנא חרא. וכן
הוא אומר – במנחת סוטה "והקריב אותה אל
המזבח", והלא דין הוא – ולא בעי קרא למנחת
סוטה. מה מנחת חומא כו' טעונה הגשה –
כדריבין לעיל מ"את המנחה". מנחת העומר
באה שעורין – בפרק "רבי ישמעאל" (מנחות
סח.ב). ולא הוכשרו לבא קמח – אלא סולת.
דבמנחת חוטא כתיב "עשירית האיפה סולת"
(ויקרא ד). ובעומר כתיב (שם ב) "מגרשה
ומשמנה", דהא דכתיב בויקרא "וכי תקריב
מנחת בכורים", במנחת העומר כתיב. "וגרשה"
– היינו סלת. ובמנחת סוטה כתיב "קמח
שעורים". תלמוד לומר והקריבה – לרבות
מנחת סוטה, והלא ולא אטא מדינא. אבל
מנחת העומר לא צריכא קרא – ואם תאמר:
לרבי יהודה "והקריב" מאי דריש ביה? תריך
ומוקי לה לך דריש דריש רבי שמעון לקמן
מן "והקריב" "והקריבה" – להוציא שתי הלחם
ולחם הפנים. לברר עון – לידע אם טמאה אם
לא, להכיר (לא) חשביא היא. ורבי שמעון –
דמצריך קרא להוציא העומר פריך הכי: מה
להך שכן מצוין אפילו מאה פעמים בשנה אם
אירע הדבר, תאמר בעומר דפעם אחת, וזו לא!
והא מצויה טפי – דבכל שנה היא. וקפריך –
תנא: או אינו אומר "והבאת" לא למנחת סוטה
ולא לעומר, אלא לומר ולרבות שיחיד מתנדב
מנחה אחרת שאינו מענין אלו חמש מנחות
האמור בפרשה (ויקרא ב): סלת, ומתבת,
ומרחשת, ומאפה שיש בה שנים. דכל הך –
חטיף הן, כדכתיב "סלת" ו"סלת חטיף". וקתני
והבאת – לרבות שיחיד מתנדב מן השעורין.
ומביאין מן השעורין – חובת מנחת העומר.
(תלמוד לומר אלה) – לך דריש, אלא ללמד
על הגמול. הרי עלי מנחה – סתם, שנביא לא
אלה חמישתן בעל כרחו. מאלה – מקצת אלה.
רבי שמעון אומר את המנחה – אמרנה לרבות
את שאר מנחות, כגון של חוטא להגשה. יכול
שאני מרבה הימנו אף שתי הלחם ולחם הפנים?
מאלה – משמע מיעוטא. כלומר, אין טעון
הגשה אלא הדומה לאלו. והא אפיקתיה –
לרבות מנחת סוטה. והקריב – מצי למכתב,
וכתיב "והקריבה" מטעמה מנחת נסכים –
דמשמע מיעוט – אותה דאירי בה, ולא אחרת.
מרבה אני שאר מנחות – שאין כתיבין בפרשה,
כגון של חוטא ונשים הבאות בגלל עצמן
ודומות לחמש מנחות שבפרשה. והא מבעי
לנופיה – שיחיד מנחות האלו טעונות הגשה.

מרבה

מנחת חובה, דהיינו חוטא, ונאמר הכא מנחת נדבה, מה מנחת נדבה
 מעונה הנשנה, אף מנחת חובה מעונה הנשנה, ואם כן מדוע הוצרכה
 הברייתא ללמוד דין הגשה במנחת חוטא מפסוק.
 הגמרא ממשיכה ומבארת את קושייתך. מבררת הגמרא: והלא
 אפשר לפרוך מה למנחת נדבה שכן מעונה שכן ולבונה, ולכן
 טעונה הגשה, אבל מנחת חוטא שאינה טעונה שמן ולבונה לא
 תהיה טעונה הגשה. מנסה הגמרא ליישב: מנחת סופה תוביח, ש
 שאף שאינה טעונה שמן ולבונה, טעונה הגשה, הרי שאין דינים
 אלו תלויים זה בזה, ויש לשוב וללמוד את מנחת חוטא ממנחת
 נדבה לדין הגשה אף על פי שיש ביניהם חילוק בדין שמן ולבונה.
 דוחה הגמרא הוכחה זו: מה למנחת סופה שכן מעונה הנשנה, ומפני
 זה אף על פי שאין בה שמן ולבונה יש בה הגשה, ואינה יכולה
 להיות מוכיחה למנחת חוטא שאין בה לא תנופה ולא שמן ולבונה.
 משיבה הגמרא: מנחת נדבה תוביח שאין בה תנופה ויש בה הגשה.
 וחוץ הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה – מכיון שיש צד
 חומרא בכל מקום שמצאנו דין הגשה, במנחת נדבה יש שמן
 ולבונה ובמנחת סוטה יש תנופה, אנו אומרים שלא מחמת דינים
 אלו יש בהן הגשה, אלא הצד השווה שבהן שששו לקמיצה וששו
 להנשה, אף אני אביא מנחת חוטא ששוה להן לקמיצה, תשוה להן
 להנשה.
 הגמרא מסיקה שאי אפשר ללמוד דין הגשה במנחת חוטא אלא
 מריבוי. דוחה הגמרא לימוד זה: מה להצד השווה שבהן שכן
 הוכשרו לבא בעשרי ככעני – מנחות נדבה וסוטה באות גם על ידי
 עשרי וגם על ידי עני, תאמר במנחת חוטא שלא הוכשרה לבא
 בעשרי ככעני – שרק עני מביאה על חטאתה, ולכן אין ללמוד
 ממנחות נדבה וסוטה דין הגשה במנחת חוטא. תלמוד לומר 'את
 המנחה' – לכך הוצרכנו ללמוד דין זה רק מריבוי הכתוב.
 הגמרא מביאה את דברי רבי שמעון שלמד דין הגשה במנחות
 העומר וסוטה: רבי שמעון אומר, כתוב בפרשת מנחת מרחשת
 (ויקרא כז), 'והבאת את המנחה אשר יעשה מאכל לך' והקריבה אל
 הכהן והגיש אל המזבח, למדנו מתיבת 'והבאת' לרבות מנחת
 העומר להנשה, וכן הוא אומר לשון הבאה במנחת העומר (ויקרא כג)
 'והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן'. ומתיבת 'והקריבה'
 למדנו לרבות מנחת סופה להנשה, וכן הוא אומר לשון הבאה
 במנחת סוטה (במדבר יד כד) 'והקריב אותה אל המזבח'.
 הגמרא מבארת שלא ניתן ללמוד דין הגשה במנחת סוטה באופן
 אחר. מקשה הגמרא: ודין הוא – שמנחת סוטה טעונה הגשה, ומה
 מנחת חוטא שאינה מעונה תנופה, מעונה הנשנה, מנחת סופה
 שמעונה תנופה, אינו דין שמעונה הנשנה.
 מבררת הגמרא: כיצד ניתן ללמוד את מנחת סוטה ממנחת חוטא,
 מה למנחת חוטא שכן כהן חייבין ולכן יש בה הגשה, ואין נלמד
 ממנה למנחת סוטה הבאה משעורים. מנסה הגמרא ליישב: מנחת
 העומר תוביח שאף שהיא באה משעורים יש בה הגשה.
 דוחה הגמרא הוכחה זו: מה למנחת העומר שכן מעונה שכן ולבונה
 ולכן היא טעונה הגשה, ואין נלמד ממנה למנחת סוטה שאינה
 טעונה שמן ולבונה. משיבה הגמרא: מנחת חוטא תוביח שאף
 שאינה טעונה שמן ולבונה, יש בה הגשה. וחוץ הדין לא ראי זה
 כראי זה ולא ראי זה כראי זה, שכן מנחת חוטא באה מן החטים,
 ובמנחת העומר יש שמן ולבונה, ולכן אנו אומרים שלא מחמת
 דינים אלו יש בהן הגשה, אלא הצד השווה שבהן שששו לקמיצה
 וששו להנשה, אף אני אביא מנחת סופה ששוותה להן לקמיצה,
 תשוה להן להנשה.
 הגמרא מסיקה שאי אפשר ללמוד דין הגשה במנחת סוטה אלא
 מפסוק. דוחה הגמרא לימוד זה: מה להצד השווה שבהן ו-מנחות
 חוטא ועומר שכן לא הוכשרו לבא קמח – שהן באות סולת ולא
 קמח, ולכן יש בהן הגשה, תאמר במנחת סופה שהוכשרה לבא
 קמח. תלמוד לומר 'והקריבה' – אין לנו ללמוד דין זה מהצד השווה
 אלא רק מהפסוק ומבואר בדברי רבי שמעון.
 מביאה הגמרא את דברי רבי יהודה החולק על רבי שמעון: רבי
 יהודה אומר, 'והבאת' לרבות מנחת סופה להנשה, וכן הוא אומר
 'והבאת את קרבנות עולתה'. אכל מנחת העומר לא צריכא קרא ללמוד
 שטעונה הגשה.

מבררת הגמרא: מאי שמעא. משיבה הגמרא: משום דמקמי קא
 אתיא, ומה מנחת חוטא שאינה מעונה תנופה, מעונה הנשנה, מנחת
 העומר שמעונה תנופה, אינו דין שמעונה הנשנה.
 דוחה הגמרא: מה למנחת חוטא שכן כהן חייבין ואין ללמוד ממנה
 למנחת העומר שבאה משעורים. משיבה הגמרא: מנחת סופה
 תוביח שאף שהיא באה משעורים, יש בה הגשה.
 דוחה הגמרא הוכחה זו: מה למנחת סופה שכן כהן חייבין לברר עון –
 לברר האם האשה זינתה תחת בעלה, דמזכרת עון היא, ולכן היא
 טעונה הגשה.
 משיבה הגמרא: מנחת חוטא תוביח שאף שאינה באה לברר עון
 יש בה הגשה, וחוץ הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה,
 שכן מנחת חוטא באה מן החטים ומנחת סוטה באה לברר עון,
 ולכן אנו אומרים שלא מחמת דינים אלו יש בהן הגשה, אלא הצד
 השווה שבהן שכן ששו לקמיצה וששו להנשה, אף אני אביא מנחת
 העומר ששוותה להן לקמיצה, תשוה להן להנשה.
 הגמרא מבארת עתה במה נחלקו רבי שמעון ורבי יהודה. מבררת
 הגמרא: ומאי פירקת – מדוע לימוד זה אינו נכון לדעת רבי שמעון.
 מסבירה הגמרא: רבי שמעון פירקת הכי את הלימוד ממנחת חוטא
 וסוטה למנחת העומר, מה להצד השווה שבהן שכן מצויין – מנחת
 חוטא וסוטה יתכן שיבואו כמה פעמים בשנה, ואילו מנחת העומר
 אינה באה אלא פעם אחת בשנה בלבד, בעצרת. ורבי יהודה לא
 חש לפירקא זה, מפני שהצד השווה הוא ו-מנחת העומר מצוייה ספי,
 משום דהדקן ו-מנחות חוטא וסוטה יזכרין דלא משכבין לה כלל –
 מנחות חוטא וסוטה יתכן שתעבור שנה שלא יבואו מנחות אלו
 כלל.
 הגמרא דנה מניין שהריבוי 'והבאת' בא ללמדנו דין הגשה ולא דין
 אחר. מקשה הגמרא: או אינו אומר 'והבאת' אלא לרבות שחידי
 מתנדב ומביא מנחה אחרת משעורים חוץ מאכלה שבענין – שאינה
 כשאר מנחות נדבה הבאות מחטים, ואינו נלמדנו דין הגשה.
 מוסיפה הגמרא: ודין הוא שיהיה היחיד מביא מנחת נדבה
 משעורים, שכמו שהצריך מביא מנחה מן החיטין חובה ומביא
 מנחה מן השעורין חובה ו-מנחת העומר, אף יחיד שמביא מנחה מן
 החיטין נדבה, (ובל) יביא מנחה מן השעורין נדבה. תלמוד לומר
 (ויקרא כז) 'אלה', שאין לו ו-ליחיד אלא אלה – חמשת מיני מנחות
 נדבה יכול היחיד להביא ולא אחרות. וממילא ניתן לדרוש
 מ'והבאת' דין הגשה.
 מקשה הגמרא: או אינו אומר 'אלה' אלא לאומר הרי עלי מנחה
 שלא פירט אם יביא סולת או מרחשת, וללמד שמביא חמישית –
 כל מיני המנחות. מתרצת הגמרא: תלמוד לומר 'מאלה' – מהאבות
 מ"ם משמע רצה אחת מביא, רצה חמישית מביא, ונשאר הלימוד
 מהתיבה 'אלה' ללמד שאינו יכול להביא מנחת נדבה משעורים.
 הגמרא מביאה דרשות נוספות של רבי שמעון בענין הגשה: רבי
 שמעון אומר, ממה שנאמר 'והבאת את המנחה' למדנו לרבות שאר
 מנחות, כגון מנחת כהנים מנחת נשים להנשה, וכל שאני מרבה אף
 שתי הלחם ולחם הפנים שתייה בהן הגשה, תלמוד לומר 'מאלה',
 שמשמע שלא בכל המנחות יש הגשה.
 מקשה הברייתא: ומה ראית לרבות שאר מנחות להגשה ולהוציא
 שתי הלחם ולחם הפנים. מתרצת הברייתא: מרבה אני שאר מנחות
 משום שיש מהן לאישים – הקומץ שלהן נקטר על גבי האש, והן
 דומות למנחות שכתובה בהן הגשה, ומוציא אני שתי הלחם ולחם
 הפנים שאין מהן לאישים אלא נאכלים על ידי הכהנים.
 ממשיכה הברייתא להקשות: והלא מנחת מנחה בוקלה לאישים –
 אין בה קמיצה אלא כולה נקטרת, וכול יהא מעונה הנשנה, שהרי
 כל מנחה שיש ממנה לאישים אתה מרבה להגשה. מתרצת
 הברייתא: תלמוד לומר 'והקריבה', זו ולא אחרת, למעט מנחת
 נסכים מזובת הגשה.
 מקשה הברייתא: והא אפיקתיה – רבי שמעון כבר למד מ'והקריבה'
 שיש הגשה במנחת סוטה. מתרצת הברייתא: והקריב יהא
 הדרשה הראשונה היא מהתיבה עצמה, והדרשה עתה היא –
 מהאבות ה"א, שהיא אפשר לכתוב 'והקריב' בלבד וכתוב 'והקריבה'
 ללמדנו שמנחת נסכים אינה טעונה הגשה. מבררת הברייתא: ומה
 ראית לרבות שאר מנחות להגשה, ולהוציא מנחת נסכים.

49 הן שלשה מיני הקרבנות, זבחי שלמי יחיד וזבחי שלמי ציבור – שני
50 כבשי עצרת הקרבים בעצרת, ואשם מצורע.
51 מפרטת המשנה: זבחי שלמי יחיד מענין סמיכה מחיים, ותנופה
52 שחוטין ואין בהן תנופה חיים. וזבחי שלמי ציבור מענינים תנופה חיים
53 ושחוטין [ואין בהם סמיכה כי קרבן ציבור הם, ואין תנופה בקרבנות
54 ציבור. ואשם מצורע מענין סמיכה ותנופה חי, ואין בו תנופה שחוט.

גמרא

55 הגמרא מביאה ברייתא המדברת על אופן קיום התנופה באשם
56 מצורע ולוג: תנו רבנן, כתוב (ויקרא יד יב), 'והקריב אותו לאשם ואת
57 לוג השמן והניף אותם תנופה', וממה שנאמר 'והניף אותם' מלמד
58 שפעולת תנופה באחד – האשם ולוג השמן. ומנין שאם הניף זה
59 בעצמו וזה בעצמו צא, תלמוד לומר 'והקריב אותו לאשם ואת לוג
60 השמן והניף', וממה שנאמר 'והניף' בלשון יחיד, בסמוך ללוג
61 השמן, למדנו שהתנופה נאמרה על לוג השמן לבדו. מבררת
62 הברייתא: וכול ניף וזבחי וניף – לאחר שהניף את שניהם יחד
63 ניף כל אחד לבדו כדי לקיים את מה ששמע מהפסוק שמניף את
64 לוג השמן לבדו, תלמוד לומר 'תנופה' ולא תנופות – היה לתורה
65 לכתוב רק 'והניף אותם', ומכך שכתבה יתור של 'תנופה' למדנו
66 ששניהם מונפים בתנופה אחת.

67 הגמרא דנה בדיו המובא במשנה שהתנופה נעשית במזרח.
68 מדרקת הגמרא: ממה ששנינו במשנתנו שהתנופה היתה במזרח
69 העזרה, משמע שכל מקום שנאמר בו 'לפני ה', במזרח העזרה
70 הוא.

71 מקשה הגמרא: והא אמר (לעיל יט) בענין הגשה של מנחות, שממה
72 שנאמר בה 'לפני ה', יכול הייתי אומר שבמערב המזבח יש
73 להגשה. הרי שלפני ה' הוא במערב. אמר, הני מילי – זה שלפני
74 ה' היינו מערב, הוא דווקא במנחה דאיכרי תפאת, ותפאת מעונה
75 יסוד – ושירי הדם של קרבן חטאת נשפכין על יסוד המזבח, כמו
76 שנאמר (ויקרא ד יח) 'זאת כל הדם ישפוך אל יסוד' וגו', וקרבן דרומית
77 מוחרת לא היה לו יסוד, לכך לגבי הגשת מנחה לפני ה' הוא
78 במערב, מפני שצריכים שתהיה ההגשה במקום שיש יסוד וגם
79 צריך שתהיה ההגשה גם בדרום המזבח, כמו שכתוב (שם טו) 'אל
80 פני המזבח', לפני המזבח היינו בדרום, וממילא בהכרח שלפני ה'
81 הוא במערב, משום שרק קרן מערבית דרומית היא גם מקום שיש
82 בו יסוד וגם בכלל 'פני המזבח' היא, מה שאין כן קרן דרומית
83 מוחרת שלא היה לה יסוד. אבל הלא בתנופה שאינה צריכה יסוד,
84 לפני ה' קרינא ביה – גם במזרח.

85 הגמרא מבררת את דעתו של רבי אליעזר בן יעקב בביכורים.
86 שנינו במשנה: והכבירים בדברי רבי אליעזר בן יעקב. מבררת
87 הגמרא: מאי רבי אליעזר בן יעקב. מביאה הגמרא ברייתא: דתניא,
88 נאמר בפרשת ביכורים (דברים כו ד) 'ולקח תבנה הסנא מידך והניחו
89 לפני מזבח ה' אלהיך, ליסוד על הכבירים שפעולת תנופה, דברי רבי
90 אליעזר בן יעקב.
91 שואלת הגמרא: מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב – כיצד למד
92 מפסוק זה שהביכורים טעונים תנופה.

93 משיבה הגמרא: נמר די ד משלמים, בתיב הלא – בפרשת ביכורים
94 (שם) 'ולקח תבנה הסנא מידך, ובתיב הלא – אצל קרבן שלמים
95 (ויקרא לו) 'ודיו תביאנה',

1 משיבה הגמרא: מרבה אני שאר מנחות – כגון מנחת נשים וחוטא
2 להגשה, מפני שבאות בגלל עצמן, ודומות לחמשת המנחות
3 שבפרשה, ומוציא אני מנחת נקבים שאינה באה בגלל עצמה אלא
4 בגלל הזבח שבאה עמה.

5 שואלת הגמרא: והלא מנחת כהנים ומנחת כהן משיח באות בגלל
6 עצמן, וכול יהו מעונות הנשח, לפי שדיו הגשה תלוי בבאות מחמת
7 עצמן. עונה הגמרא: תלמוד לומר 'והנישח', למעט מנחת כהנים
8 וכהן משיח שאינן טעונות הגשה.

9 מקשה הגמרא: האי מרבעי ליה לגופה שפעולה הנשח ואינה
10 מיותרת, למעט ממנה מנחת כהנים ומשיח.

11 מתרצת הגמרא: מן 'והנישח' 'והנישח' – מיעוט מנחת כהנים ומשיח
12 הוא מזה"א המיותרת, שהיה אפשר לכתוב רק 'והנישח' ותוספת
13 האות ה"א מלמדת שרק היא טעונה הגשה ולא אחרות.

14 מבררת הגמרא: ומה ראית לרבות שאר מנחות ולהוציא מנחת
15 כהנים ומנחת כהן משיח.

16 משיבה הגמרא: מרבה אני שאר מנחות משום שיש מהן לאישים –
17 שקומצין נקטר, ובאות בגלל עצמן, ויש מהן לכהנים – שירי המנחה
18 מן הקומץ ניתנים לאכילת הכהנים, כחמשת המנחות שבפרשה.
19 ומוציא אני שתי הלחם ולחם הפנים שאין מהן לאישים, ומנחת
20 נקבים שאינה באה בגלל עצמה, ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח
21 שאין מהן לכהנים.

22 הגמרא מביאה ברייתא באופן קמיצת המנחות: נאמר בפרשת
23 מנחת מרחשת (ויקרא טו) 'והרים הכהן מן המנחה את אפרה ואת
24 יסוד יעשה הרמה זו בגלל, תלמוד לומר (שם טו) 'והרים מן
25 בקומצו, ויש ללמוד, מה הרמה האמור להלן נעשית בקומצו
26 [בידו] ולא בכלי, אף הרמה האמור כאן בקומצו ולא בכלי.

משנה

27 המשנה ממשיכה בענין המשנה הקודמת, איזה מנחות טעונות
28 תנופה ולא הגשה: אלו מעונות תנופה ואין מעונות הנשח, לוג שמן
29 של מצורע ואשם, והכבירים בדברי רבי אליעזר בן יעקב הסובר
30 שיש בהם תנופה, ואימורי שלמי יחיד, וחזה ושוק שלהן – של שלמי
31 יחיד. אחר אנשים ואחר נשים בישראל ולא באחרים. חוזרת המשנה
32 למנות את אלו שטעונות תנופה ולא הגשה, שתי הלחם ושני כבשי
33 עצרת.

34 מבארת המשנה: כיצד הוא עושה את ההנפה בשתי הלחם ובשני
35 הכבשים, נותן שתי הלחם על גבי שני כבשים ומניח שתי ידיו למטה,
36 מוליד ומביא מעלה ומוריד, שנאמר (שמות כט כו) 'אשר הניף ואשר
37 הורם'.

38 דינים נוספים בענין תנופה והגשה: תנופה היתה נעשית אפילו
39 במזרח העזרה ולא רק במערבה שהוא יותר לפני ה', והנשח היתה
40 נעשית במערב העזרה. ובמנחת העומר ומנחת סוטה שיש בהן
41 תנופה והגשה תנופות קודמות להנשח.

42 מנחות הטעונות הגשה ותנופה או אלו שאינן טעונות כלום: מנחת
43 העומר ומנחת קנאות מעונות הנשח ותנופה. לחם הפנים ומנחת
44 נקבים אין מעונות לא הנשח ולא תנופה.

45 מביאה המשנה מימרא של רבי שמעון: רבי שמעון אומר, יש
46 שלישה מינין של קרבנות המענין שלש מצות, אבל רק שתיים מן
47 השלש מצות נהוגות בכל אחת ואחת מהן, ושלישית אין בהן. ואילו

אותיות התפילה עניינם העלאה מלמטה למעלה, שהרי כללות עניין התפילה הוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה.

אותיות התורה עניינן המשכה מלמעלה למטה, שהרי התורה היא בחינת לחם מן השמים, וניתנה במתן-תורה באופן שוירד הוי' על
הר סיני.

ממאמר שבת פרשת נח ה'תשכ"ח

מנחות. פרק חמישי – כל המנחות דף סא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמה

ובאות בגלל עצמן – הוא לא צריך להאי טעמא, דמטעמא ד"יש מהן לכהנים" מימעטא מנחת נסכים כמו מנחת כהנים, דכולן לזמבח ואין מהן לכהנים, ולא נקטיה אלא משום דנקטיה ברישא, דממעט אחר זוח וזה.

ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח – שאין מהן לכהנים, במתניתין פירשתי דא דתלי טעמא לפי שאין בהן קמיצה. **הני מילי** מנחה

דאיכא חטאת חטאת טעונה יסוד כו – בובחם בפרק "קדשי קדשים" (ג.ג.ג) אמרינן: חטאת קריה "מנחה", ומנחה קריה "חטאת" – מה חטאת טעונה צפון, אף מנחה טעונה צפון. ומה מנחה בקר מערבית דרומית, אף חטאת בקר מערבית דרומית. ופירש שם בקונטרס דאחיה גירסא משובשת, דלא חטאת העוף טעונה צפון למליקה כדקאמר לעיל: דאחיה בקפון, ולא בן עוף טעון צפון, ולא מנחה לקמיצה טעונה צפון. ואם תאמרו: מנחת חוטא חזקה מן השאר, ולחטאת בהמה מקיש לה, הוה לאיתויי אמתניתין דקתני התם לעיל: המנחות נקמצות בכל מקום בעורה וחיץ ממנחת חוטא! ועוד: אפשר חטאת העוף הבאה בדלות תחת חטאת בהמה – אינה טעונה צפון, שהיה נעשית בקרן מערבית בקרן מעונה, מנחת חטאת תחת חטאת העוף – תשעין צפון? ועוד קשה: דבפרק "אידוהי מקומן" (שם מט.ב), מוכח דחטאת העוף דטעונה צפון, מעולה הוי דיקש, אם כן היכי אתיא מנחת חזרד לפא מחטאת, וכי דבר הלמד בהיקש חזרד מולמד בהיקש? ופירש שם בקונטרס, דנראה לו דגריסין "מה חטאת פסולה שלא לשמה, אף מנחה פסולה שלא לשמה". וקשה לפירושו: דודאי מעיקרא אמרינן לעיל בפרק קמא דמכילתין (ד.א.), בשלמא מנחת חוטא, "חטאת" קרייה רחמנא. אלא מנחת קנאות כו, אבל במסקנא אמרינן: אלא מנחת חוטא ומנחת קנאות דפסולות בשלא לשמן, מנלן? חטאת טעמא מאי? דכתיב בה "היא" – דהי נמי כתיב בה "היא". ודבר רבינו חיים גריס "מה חטאת טעונה יסוד, דכתיב (ויקרא ה) "הנשאר בדם ימצא אל יסוד המזבח", אף מנחה טעונה הנשאר כנגד היסוד, לאפוקי קרן דרומית מזרחית, כדמוכח הכא דמאיכא "חטאת" נפקא, ואם תאמר: ושאר מנחות מנלן? וכי תימא מדאייתקש כל המנחות לחטאת ואם בפרשת "זו את חטאת אחרך", וילפנין משירי הדם שטעונין יסוד, אם כן מנחת חוטא נמי תיפוק לי מהתמו ועוד: מנלן דמקשינן לשיריים, אקשיננהו לתחילת דמים, דלא בעי יסוד בחטאתו ויש לומר: דכתיב "לפני ה'" אמנחת חוטא, ובכל המנחות נמי כתיב "לפני ה'", כי היכי דהאי "לפני ה'" – כנגד היסוד, האי נמי – כנגד היסוד. ולא גזירה שא ממש היא, דדבר הלמד בהיקש מביעא לן אי חזר ומלמד בגזרה שוה לא, אלא גלויי מילתא בעלמא. **אבל** הכא לפני ה' קרינא ביה – תימא דבובחם פרק "קדשי קדשים" (ת.א.ו) (ושם) ויבואו בפרק "סוף בקלף" (מ.ה.ב) גבי גזלים של יום הכפורים, משמע דלא מיקרי "לפני ה'" אלא במערב, וכן גבי מנחת בדיקש מביעא לן אי (מנחות צ.ב.ה). והכא גבי תנופה אמר "לפני ה'" במזרח, וכן גבי שחיטה כתיב (ויקרא א) "לפני ה'", ושירי בכל מקום בעורו! ויש לומר: ושחיטה ותנופת לוג ואשם כתיב (שם יד) "לפני ה'" –

למעוטי בחור.

תנופת

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב. מאי מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב? גמר

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מטעמא דרפי אלעזר בן יעקב, וכתבי התם "ידיו תביאנה", מה

מרבא אני שאר מנחות – שהיה דמות לאלה. שיש מהן כו' ויש מהן לכהנים – השירים. "והרים" – באותה פרשה כתיב "והרים הכהן מן המנחה" וגו'. יכול בכלי – תלמוד לומר במקום אחר (ויקרא ו) "והרים ממנו בקומצו", וילף הרמה הרמה לגורה שוה. משה לוג ואשם לפנויע – כתיב בהו (שם יד) "והניף אותם". והבכורים כדברי רבי אליעזר בן יעקב – דשמעין ליה בעלמא

(סוכה ש.מ.) דאמר: בכורים טעונין תנופה. ואימורי שלמי יחיד וחזה ושוק – כתיב בהו

"שוק התרומה וחזה התנופה על אשי החלבים יביאו להניף תנופה" וגו' (ויקרא ו). אחר שלמי אנשים ואחר שלמי נשים בישראל ולא באחרים

– מפרש בגמרא. שתי הלחם ובכשי עצרת – כתיב בהו "והניף הכהן אותם על לחם הבכורים

תנופה" וגו'. שנאמר במלואים (שמות כט) "אשר הונף ואשר הורם", ולעיל מניח כבאות "והנפת אותם תנופה" – כל הני תנופות לומר:

שמוליך ומביא ומעלה ומוריד. לישנא אחרין: מ'הונף והורם' דמלואים לפינן לשאר תנופות. במזרח – כלומר, אפילו במזרחו של מזבח יכול להניף, וכל שכן במערבו דקרב יתור להילכ.

התנופות קדומות להנשות – תחילה מניף, ואחר כך מגישה, ובמנחת העומר ומנחת קנאות שיש בהן תנופה והגשה. ומנין שהתנופה קודם? דכתיב במנחת סוטה "והניף את המנחה לפני ה'", והדר "והקריב אותה אל המזבח" (במזרח

ה). מנחת העומר וקנאות – כתיב בהו תנופה, ולעיל לפינן להו הנשח. שלשה מינין – שלמי יחיד, ושלמי ציבור דקן בכשי עצרת, ואשם מצורע – טעונין בין שלשתן שלשה מצות.

שתיים – מצות משלשה יש בכל מין ומין, והשלשי אין בהם. דאין בכל מין אלא שתיים. שלמי יחיד – כתיב בהו סמיכה ב'ויקרא',

ותנופה שטוין וכתבי בפרשת "צר" בחזה ושוק שלהן. (שלמי צבור – טעונין תנופה חיים בפרשה "אמור", ושטוין) ושמעון לא משלמ

יחיד אבל סמיכה – לא, כדמפרש בגמרא. אשם מצורע – כתיב ביה תנופה חיים. דכתיב "והניף אותם" ביזאת תהיה תורתך. וסמיכה מגרינן לכל קרבנות היחיד בפרק "שתי מדות" (מנחות

ג.א.), אבל לא תנופה שחוט, כדמפרש בגמרא. גמרא ותניף אותם – אלו ואשם כתיב. תלמוד לומר והקריב אותם לאשם ואת לוג השמן ותניף – דמשמע "והניף" – אלו לחדיה קא. יכול יניף שתייהן באחד ויחזור ויניף – כל אחד לעצמו, לקיים מה שנאמר "ואת לוג השמן והניף". תלמוד לומר תנופה – לדרשה דהוי ליה למכתב "והניף אותם". לפני ה'

במזרח – כלומר, אפילו במזרח קרינן ביה "לפני ה'". האמרת – ב'הקומץ רבה' (מנחות יט.א.) גבי הגשה דמנחה "לפני ה' – דהיינו במערב.

הני מילי מנחת דאיכא חטאת – דכתיב (ויקרא ו) "קדש קדשים היא כחטאת". וחטאת טעונה יסוד – דכתיב בהו (שם) "ואת כל הדם שחיטתו יניף יחיד" וגו'. וקרינן מורחית דרומית לא הוה ליה יסוד – כדאמרינן במסכת מדות (לה.ב).

היסוד היה מנהל על פני כל הצפון ועל פני כל המערב, אוכל בדרום אמנה אחת – דהיינו קרן מערבית דרומית, דהוה ליה יסוד, ובמזרח אמנה אחת – דהיינו לקרן צפונית מזרחית. נמצא שלא היה היסוד כולל רוח מזרחית ודרומית אמנה אחת לצד קרן צפונית. ולדור דלא אמנה נמי אין יסוד אלא אמנה אחת לצד מערב.

נמצא שאין יסוד לקרן מזרחית דרומית, ומנחה לא סגי דלא מקריב ליה בדרום. דכתיב "אל פני המזבח" – בדרום, כדאמר ב'הקומץ רבה' (מנחות ט.ב.) הלכך על כרחך בעינן מערבית דרומית. מערב – משום יסוד, ודרום – משום "אל פני", דהיינו דרום שבו הכבש.

מה

מה

מה

מה

מה

מה

מה

מה

מה

מה

מה

מה

מה

מה

מה

מה

מה

מה

מה

מנחות. פרק חמישי – כל המנחות דף טא עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"

תוספות

דתנפת אשם מחיים, אבל "לפני ה'" דהך למה לי, אי לא משום דבעינן במערב. ומידו קשה: דמשמע הכא גבי הגשה דאי לא בעי יסוד, הוה מבשרא קרן דרומית מורחית להגשה, אף על גב דכתיב "לפני ה'", והגשה במבוא היא, ולא איצטריך למעוטי בחוץ, אם כן לא אתא אלא לאצרוכיה מערב ויעוד קשה: דבהך דהגשה גופה משמע ב"הקמץ רבה" (מנחות יט.)

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

דבעינן

מה פאן פה, אף להלן פה, ומה להלן בעלים, אף פאן בעלים, הא פיצר? פה מניח יד תחת ידי בעלים ומניח. וליקא נמי: פדברי רבי יהודה! דתניא, רבי יהודה אומר: "והנחתו" – זו תנופה, אתה אומר: זו תנופה, או אינו אלא הנחתו? פשהוא אומר "והנחתו" – הרי הנחתו אומר, הא מה אני מקיים "והנחתו"? – זו תנופה! – אמר רבא: הואיל ופתח בו הפתח תחלה. רב נחמן בר יצחק אמר: הואיל ורב גבריה. "ואומריו שלמו יחיד וזהו ושוך שלחן, אחד האנשים ואחד הנשים, בישראל אבל לא באחרים". מאי קאמר? אמר רב יהודה, הכי קאמר: אחד אנשים ואחד נשים קרבנן מעון תנופה. ותנופה עצמה – בישראל, אבל לא בידי נשים. תנו רבנן: בני ישראל מניפין ואין הגוים מניפין, בני ישראל מניפין ואין הנשים מניפות. אמר רבי יוסי: מצינו שחלק הפתח בין קרבן ישראל לקרבן גוים לקרבן נשים בסמיכה, יכול נחלוך בתנופה? לא, מה לי חלק בסמיכה, שהסמיכה בבעלים. נחלוך בתנופה, שהתנופה בפניהם? אם כן, מה תלמוד

לומר "בני ישראל"? – בני ישראל מניפין, ואין הגוים מניפין. בני ישראל מניפין, ואין הנשים מניפות. תניא אידך: "בני ישראל" – אין לי אלא בני ישראל, גרים ועבדים משוחררים מניין? – תלמוד לומר: "המקריב". או אינו אלא זה פה המקריב? פשהוא אומר "דיו תביאנה" – הרי בעלים אומר, הא פיצר? – פה מניח ידיו תחת ידי הבעלים, ומניח

בני ישראל סומכין – ולא גנות ישראל סומכות. ולקמן בסוף "שתי מדות" (שם) אמרין נמי: בני ישראל סומכין, ואין הגוים סומכין. ואם תאמר: ותפיס לי מדרשין בסוף "שתי מדות" (שם): "קרבנ" – ולא קרבן גוי? ויש לומר: דאיצטריך "קרבנ", דלא תימא: שישמך ישראל בשבילו, כגון שמביא נסכים בשבילו. ואם תאמר: "מקרבנ" – ולא קרבן חבירו? נפקא ויש לומר: דהוה אמינא, כיון דאינו יכול לסמוך – יסמוך אחר בשבילו. ולא דמי לקרבן חבירו. דבר סמיכה הוא. וכי תימא: אשה נמי ליבעי מיעוט שלא יסמוך אחר בשבילה שמו יס מיעוט. אי נמי: כיון דגלי הוא, הוה דרין באשה. ואם תאמר: ולמה לי קרא למעוטי ההם "יד" – ולא יד שלוחו, תפיס לי "מקרבנ" – ולא קרבן חבירו? ויש לומר: דאיצטריך תרי קראי, דלא תימא: כי שוייה שלח ערוך, שלוחו של אדם כמותו. **יכול** לקרבן בתנופה – שלא ידא קרבן ויקרבן נשים טעון תנופה (בישראל). לא, מה לי חלק בסמיכה בו? – כלומר, לא נחלוך, בדמיסך יד טעם בסמיכה שיהא בבעלים, והכתוב מיעוט גוים ונשים. אבל תנופה – בבכנים נמי, וכשמיטת הכתוב – גוים ונשים מיעוט. ולא בכנים. ויש ספרים שכתבו בן: מה תלמוד לומר "בני ישראל"? – בני ישראל מניפין, ואין הגוים מניפין, ואין הנשים מניפות. ורבו ספרים לא מסיים בהו "ואין הגוים מניפין". ועוד קשה: דלקמן (סבב) דתניא, והאשה – כהן מניח על ידה, הוה ליה למיתני "האשה והגוי כהן מניח על ידיה!" ועוד תנתיין דתנן "אחד אנשים ואחד נשים", הוה ליה למתני "אחד אנשים ואחד נשים ואחד גוים!" **בישראל** אבל לא באחרים – מפרש רב יהודה דהכי קאמר: אחד אנשים ואחד נשים ואחד גוים – קרבנן טעון תנופה, ותנופה עצמה – בישראל אבל לא בידי נשים ולא בידי גוים. ובקונטרס כתוב גירסא אחרת, כמו ששנינו בתורת בכנים: אמר רבי יוסי: מצינו שלא חלק הכתוב בין קרבן גוים לקרבן נשים לסמיכה, יכול לא נחלוך בתנופה? – מה לי חלק בסמיכה, שאין סמיכה אלא בבעלים. לא נחלוך בתנופה, שהתנופה בבכנים. ובין שיש תנופה אלא בבעלים, יש לנו נחלוך להוציא קרבן גוים לגמרי מיד תנופה, שאין חוה ושוך שלחן חלק משאר הבשר, שהכל לבכנים. אבל קרבן נשים, שחווה ושוך לבכנים והשאר לבעלים, הוה קרבנן טעון תנופה בבכנים. ומה תלמוד לומר "בני ישראל"? – בני ישראל מניפין, ואין הנשים מניפות. ולשון זה מיותר, שכבמה מקומות בשמעה זו יש להבין קרבן גוים אין טעון תנופה כלל. כך הגירסה בקונטרס. וקצת קשה, דאף על פי שאין חוה ושוך חלק משאר הבשר, הוה כובחי שלמי צבור דתנופתו כמו שדן לרב, כדלקמן! ועוד: דתני דכל שלמי הגוי לבכנים, משום דערל אסור בקדשים, כדאמר בפרק "הערל" (יבמות ע"א), מכל מקום אי בעי – יהיב ליה לישראל, דשאר הבשר שרי לישראל בר מחוה ושוך דאסור. ומה נפשך, חוה ושוך שלחן חלק משאר הבשר – שוה מותר לזרים, וזה אסור לזרים. וגירסא ראשונה יש לישב קצת, דלא בעי למיתני במתניתין "אחד אנשים ואחד נשים ואחד גוים", וכן ברייתא דלקמן לא בעי למיתני "האשה והגוי" – משום דלמאן דאמר לקמן בפרק "ואלו מנחות" (עגב) שלמי הגוי עולות, לא שייך גוי בתנופה כלל, דעולה לא בעיא תנופה אפילו בישראל. ואי דיהיב ליה לישראל, כדתניא התם: גוי שהתנדב להביא שלמים, נתן לישראל – אוכלן לישראל, ועל מנת שיתכפר בהן ישראל, אוכלן לישראל – מסתברא דכי האי גונא בעי תנופה, דדינן בקרבן ישראל. ומידו רישא דמתניתין, דאי לא במאן דאמר שלמי הגוי עולות, דקתני: והגשה ולא תנופה – מנחת הגוי, משמע דנקמץ ושייחיה לבכנים, מדבעיא הגשה. ולמאן דאמר שלמי הגוי אין מתנדב גוי אלא עולות, במנחות נמי אין מתנדב אלא מנחת נסכים, דכוליה כליל. ובמנחת נסכים תנן: ולא תנופה ולא הגשה. ואף על פי דהא דמעטין מהגשה הוה טעמא משום דאניה באה בגלל עצמה אלא עם הובת, כדאמר רבי שמעון, כיון דהתנדב מנחת נסכים – הוה דינה כבאה עם הובת, תרע, מדלא חשיב לה גבי הגשה.

אין לי אלא בני ישראל גרים ועבדים משוחררים מנין תלמוד לומר המקריב – משמע דלא חוה בכלל "בני ישראל", וכן בפרק "הערל" (יבמות ע"א). אמרין: "דבר אל בני ישראל אשה כי תוריע" – אין לי אלא בני ישראל, גירות ושפחה משוחררת מנין? – תלמוד לומר "אשה". ואית דלא גרסי "משוחררת", ושם פירשתי. ותימה: דבפרק "בנות כותים" (נדה ל"א), דרשינן: בני ישראל מטמאין ביובה, ואין הגוים מטמאין, אבל גוים ומשוחררין לא ממעטין. וכן גבי גונב נפש בפרק "הנחנק" (סנהדרין פ"א), לא ממעטין מדיבני ישראל" גוים ומשוחררין, וכן בפרק קמא דערכין (ה"ב) דרשינן: בני ישראל מעריכין, ואין הגוים מעריכין, ולא ממעטין לא גוים ולא עבדים אף על פי שאינם משוחררין ושמו בכל התר' יש שום ריבוי דמריב גוים. ומשוחררין במילואים

הא

לומר "בני ישראל"? – בני ישראל מניפין, ואין הגוים מניפין. בני ישראל מניפין, ואין הנשים מניפות. תניא אידך: "בני ישראל" – אין לי אלא בני ישראל, גרים ועבדים משוחררים מניין? – תלמוד לומר: "המקריב". או אינו אלא זה פה המקריב? פשהוא אומר "דיו תביאנה" – הרי בעלים אומר, הא פיצר? – פה מניח ידיו תחת ידי הבעלים, ומניח

כיצד

1 מַה פֶּאֶן בְּבִיכּוּרִים הַתְנוּפָה נַעֲשִׂית עַל יַדִּי הַכֹּהֵן, כְּמוֹ שִׁכְתּוּב (דברים
2 כו ד) וְלֹקַח הַכֹּהֵן. אִם לֹחֵץ בְּשִׁלְמִים הַתְנוּפָה בִּכְהֵן, וְכֵן לֹחֵץ
3 בְּשִׁלְמִים הַתְנוּפָה עַל יַדִּי הַכֹּהֵן, אִם פֶּאֶן בְּבִיכּוּרִים יֵשׁ תְּנוּפָה
4 בְּכַעֲלִים. מִבְּרֵית הַבְּרִייתָא: הָא פִּיצֵר – נַעֲשִׂית הַתְנוּפָה עַל יַדִּי
5 הַכֹּהֵן וְהַכְּעִלִים. מִבְּרֵית הַבְּרִייתָא: כֹּהֵן מֵנִיחַ יָדָיו תַּחַת יְדֵי הַכְּעִלִים
6 וּמֵנִיחַ.
7 הַגְּמָרָא מְבִיאָה עוֹד דְּעָה הַסּוֹבֵרֶת שִׁישׁ תְּנוּפָה בְּבִיכּוּרִים וּמִקְשָׁה.
8 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְלִימָא נָמִי כְּדָבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה – מִדּוּעַ אָמְרָה הַמִּשְׁנָה
9 שֶׁהַבִּיכּוּרִים טַעֲוִנִים תְּנוּפָה לְדַעַת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, וְלֹא אָמְרָה
10 שֶׁכֵּן הוּא גַם לְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה. דִּתְנִינָא, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, מִה
11 שִׁכְתּוּב 'וְהִנֵּחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ' (דברים כו י), זֶה תְּנוּפָה. מִבְּרֵית
12 הַבְּרִייתָא: אִתָּהּ אָמַר זֶה תְּנוּפָה, אִם אֵינוֹ אֵלָּא הַנִּחָה. וּמִשִּׁיבָה:
13 כְּשֶׁהוּא אָמַר (שם כו ד) וְלֹקַח הַכֹּהֵן הַטָּנָא מִיָּדָךְ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבֵּחַ
14 ה' אֱלֹהֶיךָ, הֲרֵי הִנֵּחָה אָמַר, הָא מַה אֵנִי מַקְרִיב 'וְהִנֵּחְתָּ', זֶה תְּנוּפָה.
15 מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבָּא, הוּאִיל וּפְתַח כּוֹ הַכְּתוּב תַּחֲלָה – מִכִּיּוֹן
16 שֶׁדִּרְשׁוֹ שֶׁל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא מִמֶּה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלֹקַח הַכֹּהֵן
17 הַטָּנָא מִיָּדָךְ' שֶׁנֶּכְתַּב בְּתוֹרָה קוֹדֶם לְתִיבַת 'וְהִנִּיחוֹ' שֶׁמִּמֶּנָּה דִּרְשׁ
18 רַבִּי יְהוּדָה לְדִין תְּנוּפָה, נִקַּט הַתָּנָא בְּמִשְׁנָה דִּין תְּנוּפָה בְּבִיכּוּרִים עַל
19 שְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב וְלֹא עַל שְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה.
20 תִּירוּץ נוסף: רַב נִחֵן כִּי יִצְחָק אָמַר, הוּאִיל וְרַב גְּבִרָה – מִכִּיּוֹן
21 שֶׁרַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הוּא חֹכֵם בְּיוֹתֵר, נִקַּט הַתָּנָא בְּמִשְׁנָה הַלְכָה
22 זֶה בְּשִׁמּוֹ.
23 שְׁנִינָא בְּמִשְׁנָה: וְאִמְרֵי שְׁלָמִי יְחִיד וְחֹה וְשׁוֹק שְׁלֵהֵן אַחַד הָאֲנָשִׁים
24 וְאַחַד הַנָּשִׁים כִּי־יִשְׂרָאֵל אָכַל לֹא בָּאֲחֵרִים.
25 הַגְּמָרָא בָּאָה לְבַרֵּר מִהֵּיא כּוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה. שׁוֹאֲלֵת הַגְּמָרָא: מָּאִי
26 קָאָמַר – בְּתוֹחִלָּה כְּתָבָה הַמִּשְׁנָה שֶׁאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים
27 בְּתוֹנּוּפָה, וְאַחֵר כִּי כְּתָבָה שֶׁאֵין תְּנוּפָה בְּקָרְבָן שֶׁל אַחֲרִים, וּמִשְׁמַע
28 שֶׁאֵין בְּקָרְבָן נָשִׁים תְּנוּפָה.
29 מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַב יְהוּדָה הֵכִי קָאָמַר, אַחַד אֲנָשִׁים וְאַחַד נָשִׁים
30 קָרְבָּן טַעֲוִן תְּנוּפָה, וְתְנוּפָה עֲצֻמָּה נַעֲשִׂית כִּי־יִשְׂרָאֵל אָכַל לֹא כִּי־יִדִּי
31 נָשִׁים, וּבְקָרְבָן נָשִׁים תִּיעֲשֶׂה הַתְּנוּפָה עַל יַדִּי הַכֹּהֵן לְבָדוֹ.
32 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּעֵנִי תְנוּפָה בְּקָרְבָן נָשִׁים וְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים:

33 תִּנּוּ רַבֵּנָן, נֶאֱמַר בְּעֵנִי תְנוּפָה (ויקרא י בט) 'כִּנִּי יִשְׂרָאֵל', וְנִתְמַעַט מִכִּי
34 שֶׁרַק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְנִיפִין וְאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים מְנִיפִין, כִּנִּי יִשְׂרָאֵל
35 מְנִיפִין וְאֵין הַנָּשִׁים מְנִיפֹת. אָמַר רַבִּי יוֹסִי, מְצִינוּ שֶׁחֵלֶק [שְׁחִילֶק] –
36 הַכְּתוּב בֵּין קָרְבָן יִשְׂרָאֵל לְקָרְבָן עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים לְקָרְבָן נָשִׁים בְּסִמִּיכָה,
37 שֶׁקָרְבָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל טַעֲוִן סִמִּיכָה, וְאֵילוֹ קָרְבָן שֶׁל נָשִׁים וְעוֹבְדֵי
38 כּוֹכְבִּים אֵינוֹ טַעֲוִן סִמִּיכָה, יָבֹל נִחְלֹץ בְּתְנוּפָה שֶׁקָרְבָן יִשְׂרָאֵל
39 בְּלִבְדוֹ טַעֲוִן תְּנוּפָה, אֲךָ קָרְבָן נָשִׁים וְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אֵינוֹ טַעֲוִן
40 תְּנוּפָה. לֹא, מַה לִּי חֵלֶק בְּסִמִּיכָה שֶׁהַסִּמִּיכָה בְּכַעֲלִים, נִחְלֹץ בְּתְנוּפָה
41 שֶׁהַתְּנוּפָה בְּכַעֲלִים – דּוּקָא בְּעֵנִי סִמִּיכָה שֶׁאֵינָה נַעֲשִׂית אֵלָּא
42 בְּכַעֲלִים נֶאֱמַר כֵּן, שֶׁמֵּאַחֵר שֶׁהֵם עֲצֻמָּם אֵינֶם יְכוּלִים לְסַמּוֹךְ
43 מִמִּילָא אֵין קָרְבָנָם טַעֲוִן סִמִּיכָה כָּלָל, אֲבָל תְּנוּפָה שֶׁאֵינָה נַעֲשִׂית
44 דּוּקָא בְּכַעֲלִים וְאֵלָּא גַם עַל יַדִּי הַכֹּהֵן, יִתְכַן שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁהֵם
45 עֲצֻמָּם אֵינֶם יְכוּלִים לַהֲנִיף, עֲדִיין יִדְיָה קָרְבָנָם טַעֲוִן תְּנוּפָה עַל יַדִּי
46 הַכֹּהֵן בְּשִׁלְחוֹתָם.
47 מִמִּשְׁכִּיבָה הַבְּרִייתָא וּמִבְּרֵיתָא: [אם] כֵּן שֶׁלֹּא הִתְמַעַט קָרְבָן נָשִׁים
48 וְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים מִתְּנוּפָה מִן תְּלִמּוּד לִזְמַר 'כִּנִּי יִשְׂרָאֵל'. מִשִּׁיבָה
49 הַבְּרִייתָא: מ'כִּנִּי יִשְׂרָאֵל' לְמַדְנָה, שֶׁאֵמָנָם קָרְבָן עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים
50 וְנָשִׁים טַעֲוִן תְּנוּפָה, אֲבָל רַק כִּנִּי יִשְׂרָאֵל מְנִיפִין בְּעֲצֻמָּם לְקָרְבָנָם,
51 וְאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים מְנִיפִין אֶת קָרְבָנָם, כִּנִּי יִשְׂרָאֵל מְנִיפִין וְאֵין
52 הַנָּשִׁים מְנִיפֹת בְּעֲצֻמָּם אֶת קָרְבָנָם, אֵלָּא הַכֹּהֵן מְנִיף עֲבוּרָם.
53 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא נּוֹסֶפֶת בְּעֵנִי תְנוּפָה: תְּנִינָא אִידָּהּ, נֶאֱמַר
54 בְּעֵנִי תְנוּפָה (ויקרא י בט) 'כִּנִּי יִשְׂרָאֵל', שׁוֹאֲלֵת הַבְּרִייתָא: אֵין לִי אֵלָּא
55 כִּנִּי יִשְׂרָאֵל שֶׁמְנִיפִים אֶת קָרְבָנָם, גְּרִים וְעֹבְדִים מְשׁוֹחֲרִין מִנֵּן שֶׁגַם
56 הֵם מְנִיפִים אֶת קָרְבָנָם. מִשִּׁיבָה הַבְּרִייתָא: תְּלִמּוּד לִזְמַר (שם)
57 'הַמְּקָרִיב' שֶׁמִּשְׁמַע כָּל מִי שֶׁמְקָרִיב מְנִיף אֶת קָרְבָנוֹ. מִבְּרֵית
58 הַבְּרִייתָא: אִם אֵינוֹ אֵלָּא זֶה כֹּהֵן הַמְּקָרִיב שֶׁהוּא שֶׁמְקָרִיב יִנִּיף, וְלֹא
59 לְלַמַּד שֶׁכָּל בַּעֲלִים וְאִפְּלוֹ גֵר אוֹ עֶבֶד מְשׁוֹחֲרֵר מְנִיף. מִשִּׁיבָה
60 הַבְּרִייתָא: כְּשֶׁהוּא אָמַר (שם י ל) 'יְדִיו תְּבִיאֶנָּה' הֲרֵי פְעִלִים אָמַר
61 שֶׁהוּא מְנִיף, וּמִמִּילָא מִה שִׁכְתּוּב 'הַמְּקָרִיב' בִּאֲמַת הֵינּוּ הַכֹּהֵן,
62 שׁוֹאֲלֵת הַבְּרִייתָא: הָא פִּיצֵר – תַּתְּקִיִּים הַתְּנוּפָה בְּכֹהֵן וּבְכַעֲלִים יָחִיד.
63 וּמִשִּׁיבָה: כֹּהֵן מֵנִיחַ יָדָיו תַּחַת יְדֵי הַכְּעִלִים וּמֵנִיחַ.

אגרות קודש

ב"ה, ז' מ"ח, תשי"ד

ברוקלין

שלום וברכה!

במענה על הודעתו אשר חתנו הרב ובתו ש"י קנו בשעה טובה ומוצלחת בית וכלשונו בית של
אבנים.

הנה יה"ר מהשי"ת שיהי משנה מקום משנה מזל לטובה ויהי ביתם בית ועד לחכמים וע"פ
המבואר בתורת החסידות בדיוק לשון חכמה ובפרט בהגהת רבינו הזקן בתניא פל"ה בשם מורו הרב
המגיד בבאור מדרגת החכמה...

- (להביא סמוכות לזה גם מתורת הנגלה כיהודא ועוד לקרא הוא ע"פ מ"ש בהקדמת החו"ו"ד
ביו"ד במה שמרגלא בפומייהו דרבנן לקרות את החכם בשם תלמיד חכם).

והשי"ת יזכה את כת"ר ש"י להוסיף אומץ בהשתדלות הנ"ל ולקבל נחת חסידותי ביחד עם
זוגתו תחי' מכל יו"ח שיחיו.

בטח יעשו המארגעש - אם המוכר יהודי - בהיתר עסקא.

ברברכה.

מקשה הגמרא על רבי: והא כענין 'על' כמו שכתוב 'על שני כבשים'. מתרצת הגמרא: אמר ליה רב חסדא לרב הוננא, ואמר ליה רב הוננא לרב חסדא לתרין, רבי לשעמי דאמר 'על' בסמוך ולא על ממש, ולכן גם כאן פירש שמניח זה בצד זה, וכמו שמצאנו דעתו בברייתא: דתניא, נאמר בענין הנחת ביוכי הלבונה על שולחן לחם הפנים (ויקרא כד ו) 'ונתת על המערכת לבונה זכה', רבי אומר, 'על' בסמוך ואין כוונת התורה שיתן את הבזיכים על מערכת הלחמים ממש, אלא בסמוך להם על גבי השולחן, מבררת הברייתא מנין לרבי שאפשר לפרש 'על' בסמוך: אהא אומר 'על' בסמוך או אינו אלא 'על' ממש, משיבה הברייתא: כשהוא אומר (שמות א) 'וסבות על הארץ את הפרוכת' הוי אומר 'על' בסמוך – משם מוכח שאין כוונת התורה תמיד 'על' ממש, שהלא שם אין הפרוכת שהיא מחיצה עומדת על הארון ממש, אלא בסמוך אליו. שניו במשנה שאופן התנופה הוא שמוליך ומביא מעלה ומוריד [וב'].
הגמרא מבארת את הטעם שהתנופה נעשית לארבע רוחות ולמעלה ולמטה: אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, מוליך ומביא למי שהרוחות שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו. במערכת מתנו הכי, אמר רב חסדא בר עוקבא אמר רבי יוסי בר רבי חנינא, מוליך ומביא לצפון ודרום ומזרח ומערב כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים הבאים מלמעלה למטה.
אמר רבי יוסי בר רב אבין, זאת אומרת מהטעם הנאמר במערבא, ששני מנחה מעבירים את הפורענות, דהא תנופה שני מנחה היא – שאם לא עשאה אינו מעכב, ועוצרת רוחות רעות וטללים רעים. אמר רבא, וכן לולב – גם את הלולב הניטל בחג הסוכות מנגענים בהולכה ובאה. רב אחא בר עקבא מטי ליה ו–מוליך את הלולב ומייתי ליה ו–ומביאן ומיחי הכי ואמר נירא כעניא דשטנא – ומניחו כחץ המכוון ממנו והלאה ואומר שיהיה זה לחיצים בעינו של השטן, אומרת הגמרא: ולא מילתא היא – אין לומר כן, משום דאמי לאתעוררי ביה – על ידי כך יבוא השטן להתגרות בו.
הגמרא מביאה מחלוקת בענין הנפת כבשי עצרת לאחר שחיטה: תנו רבנן, זבחי שלמי צבור שהם כבשי עצרת, מעוניין תנופה גם לאחר שחיטתם, חוץ ממה שיש בהם תנופה לפני השחיטה בעודם חיים, והתופתן כמות ששן – גם התנופה שלאחר השחיטה היא כשהם שלמים, דברי רבי. והכמים אומרים, בכהו ושוק בלבד ולא שלמים וכמו בהנפת שלמי יחיד.
הגמרא מביאה שלשה ביאורים למחלוקת זו. מבררת הגמרא: במאי קא מיפלגי. הביאור הראשון: אמר ליה רב חסדא לרב הוננא, ואמר ליה רב הוננא לרב חסדא, רבי ורבנן בדון מנינה ומינה, בדון מנינה ואיני באתרה קא מיפלגי – מחלוקתם היא באופן הלימוד של הנפת שלמי ציבור מהנפת שלמי יחיד בבמה מצינו, רבנן דון מנינה ומינה – לומדים את עיקר דין התנופה בהם וגם את פרטי קיום התנופה משלמי יחיד, מה זבחי שלמי יחיד מעוניין תנופה לאחר שחיטתם, אף זבחי שלמי צבור מעוניין תנופה לאחר שחיטתם. ומינה – ולומדים מתנופת שלמי יחיד גם, מה התם בכהו ושוק בלבד הוא מניח, אף הכא נמי בכהו ושוק בלבד הוא מניח. ורבי סבר דון מנינה ואיני באתרה – רק את עיקר דין התנופה לומדים משלמי יחיד, אך את אופן קיום ההנפה של שלמי ציבור לאחר שחיטה לומדים מהנפת שלמי ציבור עצמם קודם השחיטה, מה זבחי שלמי יחיד מעוניין תנופה לאחר שחיטתם, אף זבחי שלמי צבור מעוניין תנופה לאחר שחיטתם. ואיני באתרה – ואומרים, התם הוא בכהו ושוק, אבל הכא כמות ששן שלמים כמות ששן כחיים.

מבררת הגמרא: כיצד עושה, מניח אימורין על פיסת ו–כף תד וזהו ושוק עליהן ומניח. מוסיפה הגמרא דין: ובכל מקום שיש להם בתנופה, הלהם למעלה. מבררת הגמרא: היכא מצאנו שהלהם מלמעלה, עונה הגמרא: אמר רב פפא במילואים מצאנו שהלהם מלמעלה, כמופוש בפסוק (ויקרא כח) 'ונשם על החלבים ועל שוק המינין'.
הגמרא מבררת מה הטעם שהחזה ושוק מעל האימורים בהנפה. שואלת הגמרא: במאי מעבא שמניח את החזה ושוק מעל האימורים. אליבא דרבי, דכתיב (שם י טו) 'שוק התרופה וזהו התנופה על אשי החלבים וביאן להניף תנופה', שמשמע שהשוק והחזה על האימורים, והכתיב (שם ל) 'את החלב על החזה וביאנו', ומשמע להיפך שאת החלב שהוא האימורים נותנים מעל החזה. משיבה הגמרא: אמר אביי, הוה דמייתי ליה כהן מביא המביא (והוא הפסוק הזה שמשמע ממנו שהחלב [שהוא האימורים] על החזה, אינו מדבר על שעת ההנפה, אלא על הכהן המביא את האיברים מביא המטבחים, שבשעת הבאתם החלב על החזה, כדי שכאשר יתנם לכהן המניח יתהפכו ויהיה החזה למעלה מעל האימורים, וכך יניעם.
שואלת הגמרא: והכתיב (שם טו ב) 'ונשמו את החלבים על החזות' – וגם כאן משמע שהאימורים מעל החזה. משיבה הגמרא: הוה דהוי ליה לכהן אחרניא ואזיל ומקטר ליה – הפסוק ההוא מדבר לאחר ההנפה כאשר נותן הכהן המניח את האיברים לכהן המוליך למזבח להקטרה, ואז שוב מתהפכים האיברים ונעשה החזה מתחת לאימורים. ומסבירה הגמרא: והא קא משמע לן דכענין שלשה בניהם – הסתירות בפסוקים המוכריים לפרש כך שהחזה והאימורים מתהפכים פעמיים, מלמדים אותנו, שהעבודה היתה נעשית בשלושה כהנים, כהן אחד המביא את האיברים מבית המטבחים, כהן שני המניח, וכהן שלישי המוליך להקטרה. והטעם הוא משום דכתיב (משלי יד כח) 'קרום עם תדרת מלך'.
שנינו במשנה בין אלו הטעונים תנופה, ושתי הלהם ושני כבשי עצרת [וב'].
הגמרא מביאה ברייתא בענין הנפת שתי הלהם וכבשי עצרת: תנו רבנן, נאמר בפרשת שתי הלהם הבאים בעצרת עם שני כבשים לשלמים (ויקרא כג ב) 'והניף בכהן אותם על להם הציפורים', מבררת הברייתא: יכול יניח כבשים על גבי הלהם כמשמעות הפסוק שהם מעל הלהם. תלמוד לומר (שם) 'על שני כבשים' שמשמעו שהלהם על גבי הכבשים. ממשיבה הברייתא ומבררת: אי 'על שני כבשים' יכול להם על גבי כבשים, תלמוד לומר מתחילת הפסוק 'על להם הציפורים' שכאמור משמעו שהכבשים על גבי הלהם. נישתתל בכתוב – מצד משמעות הכתוב הושוו הדינים הסותרים, ואיני יודע האם להם על גבי כבשים ואם כבשים על גבי להם, אלא, מה מצינו בכל מקום שהלהם למעלה, אף כאן להם למעלה. שואלת הגמרא: היכא מצאנו שהלהם למעלה. ומשיבה: אמר רב פפא, במילואים מצאנו שהלהם למעלה.
הברייתא מביאה דעות נוספת כיצד היא הנפת שתי הלהם והכבשים: רבי יוסי בן המושלם אומר, כבשים למעלה – מעל שתי הלהם, ומה אני מקיים 'על שני כבשים' שמשמעו שהלהם למעלה, להוציא שבעה ללמדנו שהלהם מונף עם שני הכבשים שהם שלמים, ולא עם שבעת הכבשים הבאים גם הם בעצרת לקרבן עולה.
חנינא בן חכניא אומר, מניח שתי הלהם בין ירכותיהן של כבשים ומניח, ונמצא מקיים שני מקראות הללו, להם על גבי כבשים וכבשים על גבי הלהם.
אמר רבי לוקשות על דברי חנינא בן חכניא, לפני מלך בשר ודם אין עושין בן ליתן את הלהם בין ירכותיהן של הכבשים, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא עושין בן – בתמידה. אלא מניח את הלהם והכבשים זה בצד זה ומניח.

מנחות. פרק חמישי – כל המנחות דף סב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רמט

רמט
תוספות
במילואים — דכתיב "ומסל המצות אשר לפני ה' לקח מצה אחת" וגו' עד "וישם (את) (ועל) החלבים (על החזות) ועל שוק הימין" ואם תאמר: הא כתיב בתריה "ויתן" הכל על כפי אהרן ועל כפי בניו וינף וגו', ואז נהפך הלחם למטה, כי הני דבסמוך? כד' לעצור רוחות רעות — שמו לא בכל תנופות עושין כן, אלא דווקא בתנופה של שתי

הלחם דעצרת וכן לולב, משום דאמרין בפרק קמא דראש השנה (טזא) דגור דין נחתם בפסוק — על התבואה, בעצרת — על פירות האילן, בחג — על הדמים, ולבר מן הניענוב שבלולב יש בו הולכה והובאה, ובערוך פירש בערך "נע": צריך לנענע בהולכה והובאה. והביא ראי' מהירושלמי, תני: צריך לנענע שלש פעמים על כל דבר דובר. בעי רבי ירמיה: הכן חד והכן חד, או דלמא הכן והכן חד — פירושו: כבר אמרנו צריך נייענוב שלש פעמים, בעי רבי ירמיה: ההולכה תיחשב פעם אחת והובאה פעם אחת, או דלמא הולכה והובאה פעם אחת נחשבת וצריך להולץ ולהביא שלש פעמים. תמן תנינן בנדה פרק תשיעי (סבא) בענין "שבעה סממנים מעבירים על הכתם": וצריך לבססו שלש פעמים על כל אחד. רבי זעירא בעי: הכן חד והכן חד, או הכן והכן חד. ולא איפשטו. ובין דלא איפשט, עבדינן לחומרא שלש פעמים בכל אחד ואחד. עד כאן לשונו. והדיא בעיא דהתם איתא נמי בהתלמוד שלנו בנדה בפרק "תאשה" (סגא), דבעי רבי ירמיה: אמטוי ואיתוי חד, או דלמא אמטוי חד ואיתוי חד. ובירצא בה לקמן בפרק "ואלו מנחות" (עא, א) גבי "שלש מאות שיפה וחמש מאות בעטה", דבעי רבי ירמיה: אמטוי ואיתוי חד, או דלמא אמטוי ואיתוי תרי. רב

למעלה, ומה אני מקיים "על שני כבשים"? להוציא שבעה. חנינא בן חכניאי אומר: מניח שתי הלחם בין ויכותיהן של כבשים ומניף, ונמצא מקיים שני מקראות הללו, לחם על גבי כבשים וכבשים על גבי הלחם. אומר רבי: לפני מלך בשר ודם אין עושין כן, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש פרוש הוא עושין כן? אלא מניח זה בצד זה ומניף. והא בעינן "על"? אומר ליה רב חסדא לרב המנונא, ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא: רבי למעמיה, דאמר "על" בסמוך. דתניא: "ונתת על הפערכת לבנה זפה" — רבי אומר: "על" בסמוך. אתה אומר: "על" בסמוך, או אינו אלא על ממש? כשהוא אומר: "וספת על הארץ את הפרכת", הוי אומר: "על" בסמוך. מוליד ומביא מעלה ומוריד" [וכו.]. אומר רבי חיאי בר אבא, אומר רבי יוחנן: מוליד ומביא — למי שהרוחות שלו, מעלה ומוריד — למי שהשמים והארץ שלו. בבערבא מתנו הכי, אומר רב חמא בר עוקבא, אומר רבי יוסי בר רבי חנינא: מוליד ומביא — כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד — כדי לעצור מללים רעים. אומר רבי יוסי בר רב אבין, ואת אמרת: שירי מצוה מעכבים את הפורענות, דהא תנופה שירי מצוה היא, ועוצרת רוחות רעות ומללים רעים. אומר רבה: וכן לולב. רב אחא בר יעקב ממשי ליה ומייתי ליה ומתני הכי ואמר: גירא בעינא דשטנא. ולא מילתא היא, משום דאתי לאתגרוי ביה. תנו רבנן: זבחי שלמי צבור טעונין תנופה לאחר שחיטה, ותנופתן כמות שהן, דברי רבי. וחכמים אומרים: בחוה ושוק. במאי קא מיפלגי? אומר ליה רב חסדא לרב המנונא, ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא: בדון מינה ומינה, בדון מינה ואוקי באתרה קא מיפלגי. רבנן סבירי: דון מינה ומינה, מה זבחי שלמי יחיד טעונין תנופה לאחר שחיטה. ומינה, מה התם בחוה ושוק, אף הקא גמי בחוה ושוק. ורבי סבר: דון מינה ואוקי באתרה, מה זבחי שלמי יחיד טעונין תנופה לאחר שחיטה, אף זבחי שלמי צבור טעונין תנופה לאחר שחיטה. ואוקי באתרה, התם הוא דחיה ושוק, אבל הקא כמות שהן, כמות שהן בחיים. רב

הא כיצד — יתקיימו "המקריב" דהיינו כהן, ו"ידיו תביאנה" דהיינו בעלים? היכא — אשכחן לחם, דלחם למעלה: במילואים — דכתיב (ויקרא ח) "ומסל המצות אשר לפני ה'" וגו' עד "וישם על החלבים ועל שוק הימין". מאי טעמא — אמרין דמניח חוה ושוק על אימורין? הווא דמייתי ליה כהן מביט המפנחיים ורמי ליה — החלב על החוה, וכי הדר רמי ליה ביד המניף — אישתבח מה שהיה למעלה, היה עכשיו למטה. הווא היינו דיהיב ליה — כהן המניף לכהן המקטיר, ואישתבח דאימורין שהיו למטה, הוה השתא למעלה. והא קא משמע לן — הגך שלשה קראי דבעינן שלשה כהנים, דבלאו שלשה לא משכחת דליתתפכי כולי האי. נישתקל הכתוב הושוו, ושני דינן בפסוק זה. דתרתני שמענין מינה, ולא ידעינן בתר הי מיניהו נילול. להוציא שבעה — שהשבעה כבשים של עולה, הבאין על הלחם בחובת היום לעצרת, כדכתיב (ויקרא כג) "והקרבם על הלחם" וגו' אין טענין תנופה עם הלחם. בין ויכותיהן — שמשיכב הכבשים על מתניהם על ידו, ונותן הלחם על ירך התחתון. לחם על הכבשים על ירך התחתון, וכבשים על הלחם — ירך העליון מוטל על הלחם, ובעודן חיין קמריי. אין עושין כן — לתת לחם בין ירכים. על כספון — שיתן הבוכיין של לבונה אצל הסדרים. כשהוא אומר על הארץ את הפרכת — דליכא למימר על ממש, דהא פרוכת מודיחא היא להבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים. הוי על כספון — שהיה אצל הארון, הכא נמי על שני הכבשים — על כספון. מוליד ומביא — לצפון ודרום ומזרח ומערב — כדי לעצור רוחות רעות הבאות מארבעה רוחות. מעלה ומוריד לעצור מללים רעים — הבאין מלמעלה למטה. שירי מצוה היא — דלא מעכבא כפרה, ולא עיקר מצוה, כדאמרין בפרק "שתי מדות" (מנחות צג, ב) שאם עשה לתנופה שירי מצוה — מעלה עליו הכתוב (לענין מצוה מן המובחר) כאילו לא כיפר וכיפר, וכן ללולב — בעינן מוליד ומביא. לאנריי — שטנא. טענין תנופה שחושין — דבחין לא איצטרך ליה למיתני, ודבנפיה כתיב. כמות שהן — שלמים. דון

ביצד עושה? — מניח אימורין על פיסת היד וחוה ושוק עליהן, ובכל מקום שיש לחם — הלחם מלמעלה. היכא? אומר רב פפא: במילואים. מאי טעמא? אילימא משום דכתיב: "שוק התרומה וחוה התנופה על אשי החלבים יביאו להניף תנופה", והכתיב: "את החלב על החוה יביאנו"! אומר אבוי: הווא דמייתי ליה כהן מביט המפנחיים, ורמי ליה. והכתיב: "וישימו את החלבים על החזות"! — הווא דיהיב ליה לכהן אחרניא ואוקי ומקטיר ליה. והא קא משמע לן, דבעינן שלשה כהנים, משום דכתיב: "כרב עם הדרת מלך". וישתי הלחם ושני כבשי עצרת" [וכו.]. תנו רבנן: "והניף הפהן אתם על לחם הפכרים" — יכול יניח כבשים על גבי הלחם? תלמוד לומר: "על שני כבשים". אי על שני כבשים, יכול לחם על גבי כבשים? תלמוד לומר: "על לחם הפכרים". נישתקל הפתוב ואיני יודע אם לחם על גבי כבשים ואם כבשים על גבי לחם. מה מצינו בכל מקום לחם למעלה, אף כאן לחם למעלה. היכא? אומר רב פפא: במילואים. רבי יוסי בן המושלם אומר: כבשים למעלה, ומה אני מקיים "על שני כבשים"? להוציא שבעה. חנינא בן חכניאי אומר: מניח שתי הלחם בין ויכותיהן של כבשים ומניף, ונמצא מקיים שני מקראות הללו, לחם על גבי כבשים וכבשים על גבי הלחם. אומר רבי: לפני מלך בשר ודם אין עושין כן, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש פרוש הוא עושין כן? אלא מניח זה בצד זה ומניף. והא בעינן "על"? אומר ליה רב חסדא לרב המנונא, ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא: רבי למעמיה, דאמר "על" בסמוך. דתניא: "ונתת על הפערכת לבנה זפה" — רבי אומר: "על" בסמוך. אתה אומר: "על" בסמוך, או אינו אלא על ממש? כשהוא אומר: "וספת על הארץ את הפרכת", הוי אומר: "על" בסמוך. מוליד ומביא מעלה ומוריד" [וכו.]. אומר רבי חיאי בר אבא, אומר רבי יוחנן: מוליד ומביא — למי שהרוחות שלו, מעלה ומוריד — למי שהשמים והארץ שלו. בבערבא מתנו הכי, אומר רב חמא בר עוקבא, אומר רבי יוסי בר רבי חנינא: מוליד ומביא — כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד — כדי לעצור מללים רעים. אומר רבי יוסי בר רב אבין, ואת אמרת: שירי מצוה מעכבים את הפורענות, דהא תנופה שירי מצוה היא, ועוצרת רוחות רעות ומללים רעים. אומר רבה: וכן לולב. רב אחא בר יעקב ממשי ליה ומייתי ליה ומתני הכי ואמר: גירא בעינא דשטנא. ולא מילתא היא, משום דאתי לאתגרוי ביה. תנו רבנן: זבחי שלמי צבור טעונין תנופה לאחר שחיטה, ותנופתן כמות שהן, דברי רבי. וחכמים אומרים: בחוה ושוק. במאי קא מיפלגי? אומר ליה רב חסדא לרב המנונא, ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא: בדון מינה ומינה, בדון מינה ואוקי באתרה קא מיפלגי. רבנן סבירי: דון מינה ומינה, מה זבחי שלמי יחיד טעונין תנופה לאחר שחיטה. ומינה, מה התם בחוה ושוק, אף הקא גמי בחוה ושוק. ורבי סבר: דון מינה ואוקי באתרה, מה זבחי שלמי יחיד טעונין תנופה לאחר שחיטה, אף זבחי שלמי צבור טעונין תנופה לאחר שחיטה. ואוקי באתרה, התם הוא דחיה ושוק, אבל הקא כמות שהן, כמות שהן בחיים. רב

עיקר הקושי בעבודה דקיבוץ הניצוצות — הוא בארץ צפון . . לפי שצפון הוא קו השמאל, שרובו דינים, ומשם יש ניקת החיצונים ביותר, עד שמצד סדר ההשתלשלות בריבוי צמצומים כו' נעשה העניין ד"מצפון תפתח הרעה" כפשוטו, ולכן עבודת הביטורים בצפון היא קשה ביותר.

ממאמר שבת פרשת נח ה'תשכ"ח

מנחות. פרק חמישי – כל המנחות דף סב עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

רב פפא אמר דכולי עלמא דון מינה ומינה – דך מילתא דרב פפא מקמי דלישמעה להדיא דסוף "כל התדיר" (זבחים צא,ב) דפליגי רבי ורבנן במתנבד שמן, ומסקינן דפליגי בדין מינה ומינה. דרבי סבר: דון מינה ואוקי באתרה, וקאמר רב פפא התם: אי תניא – תניא. וכן הדיא דפסחים בפרק "כל שעה" (לג,ב) דיליף מויד דמעילה פטור מקרבן מקל חומר משאר מצות שיש בהן כרת

ופטור מיד. וקאמר: לא אם אמרת בשאר מצות – שכן לא חייב בהן מיתה כו'. ופריך: האי תנא מעיקרא אלימא ליה, ולבסוף אלימא ליה מיתה? ומשני: דהכי קאמר, לא אם אמרת בשאר מצות – שכן לא חייב בהן מיתה בפחות מכוית, תאמר במעילה – דחייב בפרוטתה, אף על גב דלית ביה כוית. ופריך: מאן שמעת ליה דאמר הויד במעילה במיתה – רבי, דיליף "חט" "חט" מתורומה, לאו תרומה – בכיתא, אף מעילה – בכיתא! והשתא, מאי קושיא – הא רבי היא, דאית ליה דון מינה ואוקי באתרה! ורב פפא דוחק שם לתרי, דרבי סבר לה כאבא שאול דמחייב התם בתרומה בששה פרוטה אף על גב דלית בה כוית! וצריך לומר: דמקמי דלישמעה להדיא דזבחים אמרה, אי נמי יש לומר הכא והתם דהכי קאמר: דמהני ליכא למשמע מינה.

ויהיו זבחי שלמי יחיד טעונין תנופה חיים כו' – כאן נמי שייך לדקדק אמאי צריך קרא, נימא: כל חד חד תיקו בדוכתיה! ויש לומר: דמכל מקום הוה יליף "מה מצינו", כדפרשית לעיל, ומשום דאיקרו "שלמים", תדע, דהא איכא למיפיר: מה לשלמי צבור – שכן חובה, אלא אוהא דאיקרו "שלמים" סמך. ועוד: כדאמרן לעיל, "שלמים" ריבויא הוא.

ויהא אשם מצורע טען תנופה שחוט כו' – ואף על גב דאמרן לעיל (סא,א) "תנופה" – ולא תנופות, הכא לא דמי, כיון דהוא מחיים וחדא לאחר שחיטה.

ובן השולח קרבנותיו ממדינת הים כהן מניף על ידו – תימנה: דבפרק "כל הגט" (גיטין כח,א) תנן: השולח חטאת ממדינת הים – מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים. ופריך בגמרא: אמר רב יוסף: בקרבן נשים, והכא לא שייך לשנוי הכי, דכבר תנא ליה רישא "והאשה – כהן מניף על ידה". וליכא נמי לשנוי כדמשני רב פפא בגיטין (שם): בחטאת העוף עסקינן, דחטאת העוף לא בעי תנופה. ובמו כן קשיא בפרק "תמיד נשחט" (פסחים סב,א) דאמר: דאילו כל הובחים, ערל וטמא משלחים קרבנותיהם. וליכא לשנוי באשה – ד"ערל" קתני. וליכא לאוקומי נמי בחטאת העוף – ד"זבחים" קתני. ובכור ומעשר ופסח נמי דלא בעי סמיכה וליכא לאוקומי – דהא "כל הובחים" קאמר. וספק מצורע בפרק "התערובות" (זבחים עו,א) דקאמר רבי שמעון: למחרת מביא אשמו ולוגו עמו ומתנה בשלמים, דאחור אשם טעון סמיכה, ולא אפשר לסמוך אלא בהקפת יד, למאן דאמר סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא בפרק "כל הפסולין" (זבחים לג,א), ובגבירא איירי, כדמוכח בתוספתא. ובפרק בתרא דמועד קטן (טו,ב) איתא דאבל אינו משלח קרבנותיו, משום דכתיב "שלמים" – כשהוא יחיד, לאו הכי – משלח. ובמנחה מביעיא לן אם משלח או לא, ולא חיישינן לסמיכה. ודוחק הוא לתרץ באשה או בעוף. ולקמן בפרק בתרא (ק"ג) גבי ששה לנדבה, אחד מן לפר ועגל. ועוד תנן בפרק "דם שחיטה" (כריתות כג,א): ושניהם מביאין חטאת אחד. ובפרק "שני נזירין" (נזיר נ"א) שמביאין קרבן על תנאי, ובפרק שני דקדושין (נה,א) גבי "בהמה שנמצאת מיושלים למגדל ערר": זכרים – עולות, ולא חיישינן לסמיכה בכל דגו! ותרין הרב רבינו שמעון דלא שייך לאקשויי אלא דוקא התם בחטאת – משום דאיכא ערין חששא אחרה, דלמא הוית ליה חטאת שמתו בעליה, וסמכינן להקריבה בחזקת שהוא קיים. ואם תאמר: והא בפרק "התערובות" (זבחים ע"ב) תנן: קדשים מין בנינו – קרב לשם מי שהוא, ופריך בגמרא: הא בעי סמיכה? ומשני: בקרבן נשים! ויש לומר: דהתם כיון דאיכא תקנתא ברעיה, אין לעשות בלא סמיכה. דכי האי גונא מפלגין התם גבי אשם וערל וטמא, איכא לאוקמי ברלית ליה תקנתא: ערל – שמתו אחיו מחמת מילה, טמא – זב ומצורע שאין רפואתו תלויה בעצמו. אי נמי: בקרבן הקדוש לו זמן, כגון עולת ראיה חגיגה, או שהיה עובר עליהן ביבל תאחר. ואם תאמר: הרי חמשה שנתערבו עורות פסחיהן בפסחים בפרק "האשה" (פ"ח) ונמצאת יבלת באחד מהן, דפטורין מלעשות פסח שני, ולא מיתרו מותר הפסח משום סמיכה! ויש לומר: דכיון שהוא ספק, דשמו פטור הוא מלעשות פסח שני, ולא עשו לו חכמים תקנה, דאי אפשר לתקן אם לא יעבור מצות סמיכה. ואם תאמר: נהי דסמיכה לא מעכבא, מכל מקום ערל וטמא שאין יכולין לסמוך – לימא: כל שאין ראוי לבילה, בילה מעכבת בו! וכן בהדיא דשקלי' (יא,ב) ודכריתות (כג,א) ודנויר (נ"א), דכל הני נמי דאין יכולין לסמוך משום ספק – חשיב שפיר "אין ראויין לבילה", כדאשכחן בפרק "המזכר את הספינה" (בבא בתרא פ"א) גבי ביכורים! ויש לומר: דנפקא לן מזה דאמרין בפרק בתרא דמועד קטן (טו,ב): "זביום ובואו אל הקודש אל החצר הפנימית לשרת בקודש יקריב חטאת" – זו עשירית האיפה. פירוש: שהכהן מביא בשעה שמתחנך לעבודה. ודריש התם רבי שמעון: "בבואו יקריב" – בזמן שראוי לביאה, ראוי להקריבה. בזמן שאינו ראוי לביאה – אינו ראוי להקריבה, כגון טמא מת ומצורע. משמע: דווקא עשירית האיפה, אבל שאר קרבנות – משלחו ומיהו אין כל כך ראייה מזה, דידלמא הא דמשלח שאר קרבנות – היינו בהני ולא בעי סמיכה. דומיא דעשירית האיפה. ויש לדקדק מזה דדרשין בתורת הכהנים: "מזוהר" – ולא מנגעו, שמוע מינה: דטמא משלח קרבנותיו, דבהבאת קרבן איירי! ועוד יש לדקדק דמדרמעטין בפרק קמא דחגיגה (ר"ב) טמא מריא, דכתיב "והבאתם שמה" – דכל שישנו בביאה, ישנו בהבאתה, שמוע מינה: דשאר קרבנות – משלח, ולא חיישינן לענין סמיכה בראוי לסמיכה! ומיהו למאן דאמר בפרק "כל הפסולין" (זבחים לג,ב) דטמא בר סמיכה, דאפשר דמעיל ידה וסמך, לא מצינו למיירש מהני קראי. ושמוא יש לומר דמאן דאית ליה (שם): ביאה במקצת – לא שמה ביאה, קסבר: כל הסומך – ראשו ורובו הוא מכניס. אי נמי: אית ליה דמרחק צפון, ומאן דסבירא ליה דלא בעינן ראשו ורובו – קסבר: ביאה במקצת שמה ביאה. ומיהו אכתי קשה: אי תיכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא

דון מינה – שלמי צבור משלמי יחיד: מה שלמי יחיד טעונין תנופה שחוטין, דבחיין לא איצטרך ליה למיתני, (מה שלמי יחיד טעונין תנופה אף שלמי צבור כו'). דבגופיה כתיב. ואוקי באתרה – כדון שמצינו לשלמי צבור עצמן שטעונין תנופה שלמים, מה מחיים – תנופה שלמים, אף לאחר שחיטה – תנופתן שלמים. מה להלן בשלמי יחיד דבר שמתנה לבהן טעון תנופה אף כו' – והיינו, כולן שלמים. אבל משלמי יחיד אין לבהן אלא חזה ושוק. שלמים – בשלמי יחיד כתיב (ויקרא ז)

"את חזה התנופה ואת שוק התרומה לקחתי מאת בני ישראל ממוזבי שלמים" – דמשמע: לשון רבים, והוה ליה למיכתב לשון יחיד, דביחיד משתעי, ומדכתיב לשון רבים – לומר על חזה ושוק של שלמי צבור שיונפו. נפירי – מסיני שתי סמיכות בצבור. פר העלם דבר של צבור, דכתיב (ד' ז) "וסמכו זקני העדה", ושעיר המשתלח, דכתיב (שם טז) "וסמך אהרן את שתי ידי" וגו', ומצבור הוא, ותו ליכא שום סמיכה בצבור. אוריו – (שם ז) "זאת חזה התנופה להניף אותה" וגו'.

משנה

שלמי יחיד טעונין תנופה חיים, מקל וחומר: ומה זבחי שלמי צבור, שאין טעונין סמיכה חיים – טעונין תנופה חיים. זבחי שלמי יחיד, שטעונין סמיכה חיים – אינו דין שטעונין תנופה חיים! – מיעט רחמנא גבי זבחי שלמי צבור "אחם" – "אותם", למעוטי זבחי שלמי יחיד. ויהיו זבחי שלמי צבור טעונין סמיכה, מקל וחומר: ומה זבחי שלמי יחיד, שאין טעונין תנופה חיים – טעונין סמיכה. זבחי שלמי צבור, שטעונין תנופה חיים – אינו דין שטעונין סמיכה! אמר רבינא: גמירי, שתי סמיכות בצבור. ויהא אשם מצורע טעון תנופה שחוט, מקל וחומר: מה זבחי שלמי יחיד, שאין טעונין תנופה חיים – טעונין תנופה שחוט, אשם מצורע, שטעון תנופה חי – אינו דין שטעון תנופה שחוט! מיעט רחמנא גבי זבחי שלמי יחיד "אותו" – אותו, למעוטי אשם מצורע. תנו רבנן: חמישה שהביאו קרבן אחד – אחד מניף על ידי כולם. והאשה – כהן מניף על ידה, וכן השולח קרבנותיו ממדינת הים – כהן מניף על ידו.

משנה

הוא בעיא סמיכה! אמר רב יוסף: בקרבן נשים, והכא לא שייך לשנוי הכי, דכבר תנא ליה רישא "והאשה – כהן מניף על ידה". וליכא נמי לשנוי כדמשני רב פפא בגיטין (שם): בחטאת העוף עסקינן, דחטאת העוף לא בעי תנופה. ובמו כן קשיא בפרק "תמיד נשחט" (פסחים סב,א) דאמר: דאילו כל הובחים, ערל וטמא משלחים קרבנותיהם. וליכא לשנוי באשה – ד"ערל" קתני. וליכא לאוקומי נמי בחטאת העוף – ד"זבחים" קתני. ובכור ומעשר ופסח נמי דלא בעי סמיכה וליכא לאוקומי – דהא "כל הובחים" קאמר. וספק מצורע בפרק "התערובות" (זבחים עו,א) דקאמר רבי שמעון: למחרת מביא אשמו ולוגו עמו ומתנה בשלמים, דאחור אשם טעון סמיכה, ולא אפשר לסמוך אלא בהקפת יד, למאן דאמר סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא בפרק "כל הפסולין" (זבחים לג,א), ובגבירא איירי, כדמוכח בתוספתא. ובפרק בתרא דמועד קטן (טו,ב) איתא דאבל אינו משלח קרבנותיו, משום דכתיב "שלמים" – כשהוא יחיד, לאו הכי – משלח. ובמנחה מביעיא לן אם משלח או לא, ולא חיישינן לסמיכה. ודוחק הוא לתרץ באשה או בעוף. ולקמן בפרק בתרא (ק"ג) גבי ששה לנדבה, אחד מן לפר ועגל. ועוד תנן בפרק "דם שחיטה" (כריתות כג,א): ושניהם מביאין חטאת אחד. ובפרק "שני נזירין" (נזיר נ"א) שמביאין קרבן על תנאי, ובפרק שני דקדושין (נה,א) גבי "בהמה שנמצאת מיושלים למגדל ערר": זכרים – עולות, ולא חיישינן לסמיכה בכל דגו! ותרין הרב רבינו שמעון דלא שייך לאקשויי אלא דוקא התם בחטאת – משום דאיכא ערין חששא אחרה, דלמא הוית ליה חטאת שמתו בעליה, וסמכינן להקריבה בחזקת שהוא קיים. ואם תאמר: והא בפרק "התערובות" (זבחים ע"ב) תנן: קדשים מין בנינו – קרב לשם מי שהוא, ופריך בגמרא: הא בעי סמיכה? ומשני: בקרבן נשים! ויש לומר: דהתם כיון דאיכא תקנתא ברעיה, אין לעשות בלא סמיכה. דכי האי גונא מפלגין התם גבי אשם וערל וטמא, איכא לאוקמי ברלית ליה תקנתא: ערל – שמתו אחיו מחמת מילה, טמא – זב ומצורע שאין רפואתו תלויה בעצמו. אי נמי: בקרבן הקדוש לו זמן, כגון עולת ראיה חגיגה, או שהיה עובר עליהן ביבל תאחר. ואם תאמר: הרי חמשה שנתערבו עורות פסחיהן בפסחים בפרק "האשה" (פ"ח) ונמצאת יבלת באחד מהן, דפטורין מלעשות פסח שני, ולא מיתרו מותר הפסח משום סמיכה! ויש לומר: דכיון שהוא ספק, דשמו פטור הוא מלעשות פסח שני, ולא עשו לו חכמים תקנה, דאי אפשר לתקן אם לא יעבור מצות סמיכה. ואם תאמר: נהי דסמיכה לא מעכבא, מכל מקום ערל וטמא שאין יכולין לסמוך – לימא: כל שאין ראוי לבילה, בילה מעכבת בו! וכן בהדיא דשקלי' (יא,ב) ודכריתות (כג,א) ודנויר (נ"א), דכל הני נמי דאין יכולין לסמוך משום ספק – חשיב שפיר "אין ראויין לבילה", כדאשכחן בפרק "המזכר את הספינה" (בבא בתרא פ"א) גבי ביכורים! ויש לומר: דנפקא לן מזה דאמרין בפרק בתרא דמועד קטן (טו,ב): "זביום ובואו אל הקודש אל החצר הפנימית לשרת בקודש יקריב חטאת" – זו עשירית האיפה. פירוש: שהכהן מביא בשעה שמתחנך לעבודה. ודריש התם רבי שמעון: "בבואו יקריב" – בזמן שראוי לביאה, ראוי להקריבה. בזמן שאינו ראוי לביאה – אינו ראוי להקריבה, כגון טמא מת ומצורע. משמע: דווקא עשירית האיפה, אבל שאר קרבנות – משלחו ומיהו אין כל כך ראייה מזה, דידלמא הא דמשלח שאר קרבנות – היינו בהני ולא בעי סמיכה. דומיא דעשירית האיפה. ויש לדקדק מזה דדרשין בתורת הכהנים: "מזוהר" – ולא מנגעו, שמוע מינה: דטמא משלח קרבנותיו, דבהבאת קרבן איירי! ועוד יש לדקדק דמדרמעטין בפרק קמא דחגיגה (ר"ב) טמא מריא, דכתיב "והבאתם שמה" – דכל שישנו בביאה, ישנו בהבאתה, שמוע מינה: דשאר קרבנות – משלח, ולא חיישינן לענין סמיכה בראוי לסמיכה! ומיהו למאן דאמר בפרק "כל הפסולין" (זבחים לג,ב) דטמא בר סמיכה, דאפשר דמעיל ידה וסמך, לא מצינו למיירש מהני קראי. ושמוא יש לומר דמאן דאית ליה (שם): ביאה במקצת – לא שמה ביאה, קסבר: כל הסומך – ראשו ורובו הוא מכניס. אי נמי: אית ליה דמרחק צפון, ומאן דסבירא ליה דלא בעינן ראשו ורובו – קסבר: ביאה במקצת שמה ביאה. ומיהו אכתי קשה: אי תיכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא

בבואנו מ"זמן שמחתנו", נמשכת עדיין השמחה דשמיני-עצרת ושמחת-תורה, וכל ה"רעש" של חודש תשרי, עד הזמן שכל אחד שב לביתו, שאז מתחילה אצלו העבודה ד"ויעקב הלך לדרכו" באופן של קביעות, בעבודה מסודרת בכל פרטי העניינים.

משיחת שבת פרשת נח ה"תשכ"ח

31 שְׁמַעוֹנִין סְמִיכָה חַיִּים, אֵינּוּ דִין שִׁיחֵי טַעֲוִינִין תְּנוּפָה חַיִּים. מִתְרַצָּת
32 הַגְמָרָא: מִיעָט רַחֲמָנָא נְבִי תְנוּפָת זְבָחִי שְׁלָמִי צָבֹר (ויקרא כג ב) ואמר,
33 'וְהִנֵּי הִכְהֵן אֹתָם עַל לֶחֶם הַבְּכֹרִים, וְתִיבַת 'אוֹתָם' בָּאָה לְמַעֲוִטִי
34 זְבָחִי שְׁלָמִי יָחִיד שֶׁלֹּא יֵהָא בְּהֵם תְּנוּפָה מַחֲיִים, כִּי אֵין תְּנוּפָה מַחֲיִים
35 אֵלָא בְּשִׁלְמִי צִיבֹר.
36 מוֹסִיפָה הַגְמָרָא לְהַקְשׁוֹת עַל דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן: וְהָיוּ זְבָחִי שְׁלָמִי
37 צָבֹר טַעֲוִינִין סְמִיכָה מִקָּל וְחֹמֶר. וְהָיוּ הַקֵּל וְחֹמֶר: מִה זְבָחִי שְׁלָמִי יָחִיד
38 יָחִיד שְׁאִין טַעֲוִינִין תְּנוּפָה חַיִּים טַעֲוִינִין סְמִיכָה, זְבָחִי שְׁלָמִי צָבֹר
39 שְׁמַעוֹנִין תְּנוּפָה חַיִּים אֵינּוּ דִין שִׁיחֵי טַעֲוִינִין סְמִיכָה. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא:
40 אִמֵּר רַבִּינָא, נְמִידֵי הִלְכָה מַסִּינִי שְׁתֵּי סְמִיכּוֹת בְּצָבֹר שֶׁהֵם בְּפֶר
41 הָעֵלֶם דְּבַר שֶׁל צִיבֹר וְשַׁעֲרֵי הַמִּשְׁתַּלַּח, וְלִכְּן אֵין לְלַמּוֹד וּלְרִבּוֹת
42 סְמִיכָה בְּשִׁלְמִי צִיבֹר.
43 עוֹד מִקְשָׁה הַגְמָרָא עַל דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן: וְהָאֵשׁ מְצוּרַע טַעֲוִין
44 תְּנוּפָה שְׁחוּט מִקָּל וְחֹמֶר, וְהָיוּ הַקֵּל וְחֹמֶר: מִה זְבָחִי שְׁלָמִי יָחִיד
45 שְׁאִין טַעֲוִינִין תְּנוּפָה חַיִּים טַעֲוִינִין תְּנוּפָה שְׁחוּטִין, אִשֶּׁשׁ מְצוּרַע שְׁמַעוֹן
46 תְּנוּפָה חַיִּים אֵינּוּ דִין שִׁיחֵי טַעֲוִינִין תְּנוּפָה שְׁחוּטִין. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: מִיעָט
47 רַחֲמָנָא נְבִי זְבָחִי שְׁלָמִי יָחִיד (ויקרא ז ל) ואמר, 'יָדִינוּ תְּבִיאֲנָה אֶת אֲשֵׁי
48 ה' אֶת הַחֵלֶב עַל הַחֹזֶה יִבְיָאֵנוּ אֶת הַחֹזֶה לְהִנֵּיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי
49 ה', וְאוֹתוֹ' בֹּא לְמַעֲוִטִי אִשֶּׁשׁ מְצוּרַע שֶׁלֹּא יֵהִיָּה בּוֹ תְּנוּפָה לְאַחֵר
50 שְׁחִיטָה כּוֹבַחִי שְׁלָמִי יָחִיד.
51 הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא שֶׁנִּשְׁנֶה בְּהַ דִּינִים בְּעֵנִין תְּנוּפָה: תְּנוּ רַבָּנִין,
52 חֲמִשָּׁה שְׁהִבְיָאוּ קֶרֶבֶן שְׁלָמִים אֶחָד בְּשׁוֹתְפוֹת, אֶחָד מִן הַשׁוֹתְפוֹת
53 מְנִיף אֶת הַחֹזֶה וְשׁוֹק עַל יְדֵי כּוֹלֵם – עֲבוּר כּוֹלֵם, מִשּׁוּם שְׁאִי אִפְשָׁר
54 שְׁכּוֹלֵם יִנִּיפוּ יָחִיד מִשּׁוּם שְׁבִאוּפֵן זֶה תְּהִיָּה חֲצִיצָה בֵּין יְדֵיהֶם לְבִין
55 הַקֶּרֶבֶן הַמוֹנֵף, וְגַם אִי אִפְשָׁר שִׁינִיפוּ בִּזָּה אַחֵר זֶה. מִשּׁוּם שֶׁתְּנוּפָה
56 נִאֲמָרָה וְלֹא תְנוּפוֹת כְּמִבּוּרָא לְהֵלֶן (צד). וְהָאִשָּׁה שֶׁהִבְיָאָה קֶרֶבֶן
57 שְׁלָמִים, הִיא עֲצֻמָּה אֵינָה מְנִיפָה, אֵלָא בְּהֵן מְנִיף עַל יָדָהּ – עֲבוּרָה.
58 וְכֵן הַשּׁוֹלֵם קֶרֶבְנֹתָיו מְפָדֵיתָ חַיִּים, וְאֵינּוּ יִכּוֹל לְהִנֵּיף, בְּהֵן מְנִיף עַל
59 יָדוֹ.

1 ביאור שני למחלוקת: רב פפא אמר, דבבלי עלמא דון מנה ומנה
2 הוא – לדברי הכל לומדים גם את התנופה וגם את אופן עשייתה
3 משלמי יחיד, והיינו טעמא דרבי שמנפים את כל השלמים לאחר
4 שחיטה ולא רק את חוזה ושוק כמו בשלמי יחיד, כי התם – משום
5 שהנפת כל השלמים בשלמי ציבור דומה להנפת חוזה ושוק לבדם
6 בשלמי יחיד, מה התם – (בשלמי יחיד) דבר שמתנה לבתן – החלק
7 שהוא מתנה לבתן מונק, והוא החוזה ושוק לבדו, ושאר הבשר
8 נאכל לבעלים ולא ניתן לכהנים. אף תבא – (בשלמי ציבור) דבר
9 שמתנה לבתן שהוא כל הבשר ולא רק החוזה ושוק, יש להניפו.
10 ביאור שלישי למחלוקת: רבינא אמר, דבבלי עלמא דון מנה ואוקרי
11 באתרה לומדים רק את עיקר דין התנופה משלמי יחיד, והיינו
12 טעמא דרבנן שמנפים רק את החוזה ושוק לאחר השחיטה, משום
13 שכתוב לגבי תנופת שלמי יחיד (ויקרא ז לד) 'כי את חוזה התנופה וגו'
14 מזהי שלמיהם, ו'שלמיהם' הנאמר בלשון רבים, ריבויא הוא –
15 ללמדנו שהחוזה ושוק של שלמי ציבור יונפו, שהיה אפשר לכתוב
16 בלשון יחיד הואיל ובשלמי יחיד הכתוב מדבר, ועל כן התנופה
17 לאחר שחיטה בשלמי ציבור אינה נעשית אלא בחוזה ושוק.
18 שנינו במשנה: רבי שמעון אומר, שלשה מיני טעוין שלש מצות,
19 שתים בכל אחד ושלשית אין בתן – ישנם שלשה קרבנות שיש
20 בשלשם שלש מצוות, אך אין בהם את כל שלשת המצוות, אלא
21 רק שתי מצוות בכל מין של קרבן. ואלי הן מיני הקרבנות, זבחי
22 שלמי יחיד, וזבחי שלמי צבור ואשם מצורע. מפרטת המשנה את
23 שתי המצוות הנוהגות בכל קרבן וקרבן, זבחי שלמי יחיד טעוין
24 סמיכה חיים ותנופה שחוטין, ואין בתן תנופה חיים. זבחי שלמי צבור
25 טעוין תנופה חיים ושחוטין ואין בתן סמיכה. אשם מצורע טעוין
26 סמיכה ותנופה חיים ואין בו תנופה שחוטין.
27 הגמרא מבררת מדוע אין ללמוד מקל וחומר שינהגו בשלשתן כל
28 שלשת המצוות. מקשה הגמרא: והיו זבחי שלמי יחיד טעוין
29 תנופה גם בעודן חיים מקל וחומר. וזהו הקל וחומר: ומה זבחי שלמי
30 צבור שאין טעוין סמיכה חיים, טעוין תנופה חיים, זבחי שלמי יחיד

אגרות קודש

ב"ה, ז' מ"ח, תשי"ד

ברוקלין

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ כו'

מוה"ר שלמה חיים שי

שלום וברכה!

בנועם ובעתם קבלתי מכתביו בס כותב ע"ד הסדר דלפני ר"ה ואח"כ אשר עכבו התלמידים וכו' והח"י את נפשי בבשורה משמחת זו אשר הולכים צעד אחר צעד בהכנת הענינים שיהיו כלים לביאת משיח צדקנו, ואין להתרשם ולהתפעל ממה שנדמה שההליכה היא לאט לאט מועט מהמדה כי א"א לשער אמיתת ההליכה וע"פ הנרמז בסוף אגרת התשובה שהעתקת הצל בארץ טפח הוא לפי (ובמילא גם גורם) הילוך גלגל השמש ברקיע אלפים מילין וכו' ויתר על כן לאין קץ כו' (ולהעיר מתניא פרק כ"ו בענין הצל).

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש, והמחכה לבשו"ט משמחות מסדר חדש תשרי

באנ"ש בכלל ובמושפעי בפרט.

משנה

בְּתוֹכָוּהוּ הוּא דְּיוֹמָה כְּמִין תַּפְחוֹי תַּפְתִּי תַּפְתִּי וְכִמִּין בְּלוֹמִי תוֹנוּנִים, מַחְמַת 59
הַגּוֹמוֹת שְׁבָהן הַבְּצָק נִכְנָסוּ. 60

רֹאיה נֹסֶפֶת מִבְּיָאִים בֵּית הַלֵּל שֶׁהַכֵּלִים עֲצָמָם קְרוּיִים כִּי: וְאֹמֵר 61
(וּיקרא טו) וְכָל נֶעֱשֶׂה בְּמִרְחָשֶׁת וְעַל מִחְבַּת, אֶלְמָא מִהַבְדֵּל בִּלְשׁוֹן 62
הַכְּתוּב, שֶׁלִּגְבֵי מִרְחָשֶׁת כְּתוּב 'ב' מִרְחָשֶׁת, וְלִגְבֵי מַחְבַּת כְּתוּב 'על', 63
שֶׁעַל שׁוֹם תַּפְלִים נִקְרָא כִּי וְלֹא עַל שׁוֹם מִעֲשִׂיהֶם שֶׁהֵם הַמִּנְחוֹת. 64

משנה

הַמִּשְׁנָה דְּנָה אִיזָה סוּג אִפִּיה נִקְרָאת מִנְחַת מֵאֵפָה שִׁיעָא בַּה יְדֵי 65
חֻבּוּתוֹ: הָאוֹמֵר הָרִי עָלֵי מִנְחָה הַנְּעִשִׂית בְּתַנּוּר, לֹא יָבִיא מֵאֵפָה 66
הַנְּעִשִׂה בְּכוּפָה שֶׁהוּא כְּתוּר קָטָן שִׁישׁ בּוּ מְקוֹם לְהַנְחִית קְדִירָה 67
אֲחֵת, וְלֹא מֵאֵפָה הַנְּעִשִׂה עַל רַעֲפִים חֲמוּת, וְלֹא מֵאֵפָה הַנְּעִשִׂה 68
בִּירוֹדוֹת שֶׁל הָעֶרְבִיִּים. 69
דַּעַה הַחֹלְקֶת עַל הַדִּין הָרֵאשׁוֹן: רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, הַמִּתְחַיֵּיב לְהֵבִיא 70
מִנְחָה בְּתַנּוּר, אִם רָצָה הָרִי הוּא מִכֵּיָּא מֵאֵפָה הַנְּעִשִׂה בְּכוּפָה, שֶׁאֵף 71
כּוּפָח מִיֵּן תַּנּוּר הוּא. 72
מִחְלוקֶת נֹסֶפֶת בַּעֲנִין הַמִּתְחַיֵּיב מִנְחַת מֵאֵפָה: הָאוֹמֵר הָרִי עָלֵי 73
מִנְחָה מֵאֵפָה הַבֹּאִיָּה מֵעִשְׂרוֹן סוּלֶת שְׁעוּשִׁים מִמֶּנּוּ עֶשְׂרֵה לַחֲמִים, 74
לֹא יָבִיא מִחְבַּת חֲלוֹת וּמִחְבַּת קִיקִיּוֹן אֲלָא אוֹ עֶשֶׂר חֲלוֹת אוֹ עֶשְׂרֵה 75
רִקִּיקִיּוֹן. רַבִּי שְׁמֵעוֹן מְתִיר לְהֵבִיא מִחְבַּת חֲלוֹת וּמַחְצָה רִקִּיקִיּוֹן מִפְּנֵי 76
שֶׁהוּא קָרֵבֶן אֶחָד הַכוֹלֵל אֶת שְׁנֵי הַמִּינִים יַחַד. 77
78

גמרא

הַגִּמְרָא מְבַרְרַת אֶת טַעְמֵיהּ מִחְלוקֶתָם שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמֵעוֹן: 79
תַּנּוּ רַבִּנּוּ, נֹאמֵר (וּיקרא ב ד) 'וְכִי תִקְרַב קָרְבֵּן מִנְחָה מֵאֵפָה תַנּוּר' 80
לְמַדְנָה מִכָּךְ שֶׁדְּרוּקָא מֵאֵפָה תַנּוּר עָלֵי לְהֵבִיא וְלֹא מֵאֵפָה בּוּכָה, 81
וְלֹא מֵאֵפָה רַעֲפִים, וְלֹא מֵאֵפָה יְרוֹדוֹת הָעֶרְבִיִּים. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, 82
מִכָּךְ שֶׁכְּתוּב 'תַנּוּר' 'תַנּוּר' שְׁנֵי פְעָמִים יֵשׁ לָנוּ לְרִבּוּת וְלִהְיוֹת אֶף 83
מֵאֵפָה בּוּכָה. רַבִּי שְׁמֵעוֹן אֹמֵר, מַה שֶׁנֹּאמַר 'תַנּוּר' 'תַנּוּר' שְׁנֵי 84
פְעָמִים, אֶחָד לְלַמְדָּנוּ שֶׁתֵּהָא אִפְּתִין בְּתַנּוּר וְלֹא בְּשֹׂאֵר אִפְּתִין, 85
וְאֶחָד שֶׁיֵּהָא תַקְדִּישׁ בְּתַנּוּר – שֶׁהַתַּנּוּר הוּא הַמִּקְדָּשׁ, וְנִמְצָא שֶׁאֵין 86
מִקּוּר לְלַמּוֹד וְלִהְיוֹת מֵאֵפָה כּוּפָה. 87
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְיָמִי אֵית לִיה רַבִּי שְׁמֵעוֹן הָאִי סְבָרָא שֶׁהַתַּנּוּר הוּא 88
הַמִּקְדָּשׁ אֶת הַמִּנְחוֹת, וְהַתַּנּוּן (לְהַלֵּן צֶה), רַבִּי שְׁמֵעוֹן אֹמֵר, לְעוֹלָם הָיוּ 89
רְגִיל לִזְמַר, שְׁנֵי תַלְתֵּם וְלִתְּלֵם הַפְּנִים קִשְׁרוֹת לֵאפּוֹתָן כְּצוּרָה וְכִשְׁרוֹת 90
בְּכִית פֶּאנִי, שֶׁהִיא הַחוּמָה הַנִּמְצָאָה מִחוּץ לְעוֹרָה. הָרִי מוּכָח שֶׁאֵין 91
הַתַּנּוּר מִקְדָּשׁ אֶת הַמִּנְחוֹת, שֶׁאִם הִיָּה מִקְדָּשׁ, הָיוּ הַמִּנְחוֹת נִפְסָלוֹת 92
מִדִּין 'יוֹצֵא' מִשּׁוּם שֶׁדָּן בַּחוּץ לֵאחֲרֵי שֶׁנֹּאמַר בְּתַנּוּר כָּל דָּבָר 93
שֶׁתִּקְדָּשׁ בְּקֹדֶשׁ הַגּוֹף. 94
יָשׁוּב אַחֵר לְכַפִּילוֹת שֶׁל הַתִּיבָה תַנּוּר לְרַבִּי שְׁמֵעוֹן. מֵיִישֶׁבֶת 95
הַגִּמְרָא: אֹמֵר רַבָּא, אֵימָא שֶׁהַפֶּעַם הַשֵּׁנִי שֶׁנֹּאמַר בְּתוֹרָה תַנּוּר, 96
בָּאָה לְלַמְדָּנוּ שֶׁיֵּהָא תַקְדִּישׁ לְשׁוֹם תַנּוּר – שֶׁבַתְחִילַת הַקֹּדֶשׁ הַסּוּלָת 97
לְמִנְחָה, יֹאמַר שֶׁהוּא מִקְדִּישָׁה עַל מִנֵּת שֶׁתִּיאָפֶה בְּתַנּוּר. 98
שֵׁנִי בַּמִּשְׁנָה: הָרִי עָלֵי מִנְחַת מֵאֵפָה לֹא יָבִיא מִחְבַּת [וְכוּי] חֲלוֹת 99
וּמַחְצָה רִקִּיקִיּוֹן. רַבִּי שְׁמֵעוֹן מְתִיר מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרֵבֶן אֶחָד. 100
בְּרִייתָא הַדְּיוּרֶשֶׁת בַּעֲנִין הַמִּתְנַבֵּד מִנְחַת מֵאֵפָה: תַנּוּ רַבִּנּוּ, נֹאמֵר 101
לִגְבֵי קָרְבֵּן מִנְחַת מֵאֵפָה תַנּוּר (וּיקרא ב א) 'וְכִי תִקְרַב קָרְבֵּן מִנְחָה 102
מֵאֵפָה תַנּוּר' וְנִדְרָשׁ מִכָּךְ, שֶׁמִּנְחָה זוֹ אֵינָה חֻבָּה עֲלֵיהָ לְהֵבִיא אֲלָא 103
בְּשִׁתְּקִיָּה לְעִשׂוֹת דָּבָר הָרָשׁוּת – כְּשֶׁתִּרְצֶה לְעִשׂוֹת דָּבָר מִדַּעֲתָךְ 104
וּמִרְצוֹנְךָ, הָבָא קָרְבֵּן מִנְחָה זוֹ. 105
מִבְּיָאָה הַבְּרִייתָא אֶת הַמְּחֻלּוּקֶת שֶׁבַּמִּשְׁנֵתוֹ וּמוֹסִיפָה לְדִרּוֹשׁ 106
טַעְמֵי מִחְלוקֶתָם וּמִנֵּין לְמַדִּים כֵּן: אֹמֵר רַבִּי יְהוּדָה, מִנֵּין לְאֹרֶם 107
הָאוֹמֵר הָרִי עָלֵי מִנְחַת מֵאֵפָה, שֶׁלֹּא יָבִיא אֶת עֶשֶׂר לַחֲמִיהָ מִחְבַּת 108
חֲלוֹת וּמִחְבַּת קִיקִיּוֹן, תַּלְמוּד לִזְמַר 'וְכִי תִקְרַב קָרְבֵּן מִנְחָה', וּמִכָּךְ 109
שֶׁנֹּאמַר קָרְבֵּן בִּלְשׁוֹן יַחֲדִי יֵשׁ לְלַמּוֹד, קָרְבֵּן אֶחָד אִמְרִיתִי לָךְ וְלֹא 110
שְׁנֵים וְשִׁלְשָׁה קָרְבָּנוֹת, וְכֹאשֶׁר מִבְּיָא מִנְחָה זוֹ מִשְׁנֵי מִינִים הָרִי הִיא 111
כְּשֵׁנִי קָרְבָּנוֹת. אֹמֵר לוֹ רַבִּי שְׁמֵעוֹן לְרַבִּי יְהוּדָה, 112
113

גמרא

הַגִּמְרָא מְבַרְרַת אֶת טַעְמֵיהּ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי: מָאִי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסִי 14
שֶׁפִּירֵשׁ שֶׁהַחֲלוּקֶת הוּא שֶׁלְּמִרְחָשֶׁת יֵשׁ כִּסְיוֹ וְלִמְחַבַּת אֵין. אֵילִימָא 15
מִשּׁוּם שֶׁהֵבִין מִמִּשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן מִרְחָשֶׁת דָּאֵתִיא אֶרְחוּשִׁי הֶלֶב – עַל 16
עוֹן הַרְהוּרִי עֲבִירָה שֶׁבִּלְבָּה הַמְּכוּסָה, וּמִשּׁוּם שֶׁמִּשְׁמַעוֹת הַלְשׁוֹן 17
רַחֲשִׁי הוּא רַחֲשִׁי הֶלֶב, בְּדִקְתִּיב (תְּהִלִּים מו ב) שֶׁנֹּאמַר הַמְּשׁוֹרֵר 18
בְּתַחֲלִיל שִׁיר, 'דִּחֲשׁ לָבִי דְּבָר מוֹד', כְּלוּמָר שֶׁלִּבּוֹ נֶעַ וְהַתַּעוּרָר בּוֹ 19
הַרְצוֹן לְשׁוֹרֵר וְלִשְׁבֹּת, הָרִי שְׁלֹשׁ רַחֲשׁ נֹאמַרְהָ עַל מַחֲשַׁבוֹת הֶלֶב, 20
וּמִשּׁוּם כִּי מִנְחָה זוֹ בָּאָה כְּשֶׁהִיא מְכוּסָה, שֶׁבָּאָה עַל רַחֲשִׁי הֶלֶב 21
דִּהְיִינוּ הַרְהוּרִי עֲבִירָה. וּמִחְבַּת אֵינָה מְכוּסָה מִשּׁוּם דָּאֵתִיא 22
אַמְבּוּיָאֵי הָפָה – עַל עוֹן שֶׁנַּעֲשֶׂה בָּפָה, כְּדִיּוּר רְכִילוֹת שֶׁהוּא 23
בִּלְלוּי, שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי גִילּוֹי הַשִּׁנְיִים בַּעַת הַדִּיּוּר, בְּדָאֲמִי אִינְשֵׁי 24
מִנְכָּה נְבוּיָה – שְׁקוֹל הַיּוֹצֵא מִמֶּהָה הוּא כְּנִבְיָחָה, וְהָרִי שֶׁלִּשְׁוֹן זוֹ 25
נִאמְרַת עַל דְּבָרִים הַגְּלוּיִים. אֵימָא אִיפְכָא, מִחְבַּת יֵשׁ לָהּ כִּסְיוֹ 26
מִשּׁוּם דָּאֵתִיא אֶמְבּוּיָאֵי הֶלֶב דְּתִיבִיב (בְּרַאשִׁית ל א כז) שֶׁכֹּאשֶׁר בְּרַח 27
יַעֲקֹב אֲבִינוּ מִבֵּית לָבָן לֵאחֲרָיָה שֶׁעָבַד שֵׁם עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּנִשְׁוִי וְצֹאנֹה, 28
דָּרַף אַחֲרָיו לָבָן וְשֹׁאֵל 'לָמָּה נִתְבָּאָת לְבָרוּךְ', הָרִי שֶׁלִּשְׁוֹן זוֹ שֶׁל 29
מַחְבַּת מוֹרָה עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ גָּלוּי, וּמִרְחָשֶׁת אֵין לָהּ כִּסְיוֹ מִשּׁוּם 30
דָּאֵתִיא אֶרְחוּשִׁי בְּדָאֲמִי אִינְשֵׁי עַל אֹדֶם שֶׁשִּׁפְתָיו נִעוֹת וְקוֹלוֹ אֵינוֹ 31
נִשְׁמָע הָיָה מִרְחָשֶׁת יִשְׁפְּתוֹתֶיהָ – שֶׁהָיוּ שִׁפְתוֹתָיו רֹחֲשׁוֹת. 32
מִבְּאֵרֵת הַגִּמְרָא: אֶלְמָא, אֵין לְהַכְרִיעַ מִצַּד הַלְשׁוֹן מַהוּ טַעְמֵיהּ שֶׁל רַבִּי 33
יוֹסִי, וּמַה שֶׁפִּירֵשׁ כֵּן, נִקְרָא נְמוּרִי לָהּ – כִּי קִיבֵל מִרְבּוּתוֹ. 34
שֵׁנִי בַּמִּשְׁנָה: רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמֵר כּוֹ מִרְחָשֶׁת עֲמוּקָה 35
וּמַעֲשִׂיהָ רֹחֲשִׁין, מַחְבַּת צֶפֶה וּמַעֲשִׂיהָ קִשִּׁין. הַגִּמְרָא מִבְּאֵרֵת אֶת 36
טַעְמֵיהּ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל: הַמְּקוּר לִכְךָ שֶׁמִּרְחָשֶׁת הִיא 37
עֲמוּקָה, דְּתִיבִיב (וּיקרא טו) 'וְכָל נֶעֱשֶׂה בְּמִרְחָשֶׁת', וּמִשְׁמַע שֶׁהַמִּנְחָה 38
נַעֲשִׂית בְּתוֹכָהּ, וְהַמְּקוּר לִכְךָ שֶׁמִּחְבַּת צֶפֶה וְאֵינָה עֲמוּקָה, דְּתִיבִיב 39
(סו) 'וְעַל מִחְבַּת', מִשְׁמַע מַעֲלִיָּה וְלֹא בְּתוֹכָהּ, וּמִשּׁוּם שֶׁאֵין לָהּ 40
עֲמוּקָה. 41
הַגִּמְרָא דְּנָה בְּאוֹמֵר הָרִי עָלֵי מִרְחָשֶׁת: תַנּוּ רַבִּנּוּ, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים, 42
הָאוֹמֵר 'הָרִי עָלֵי מִרְחָשֶׁת', וְלֹא אֹמֵר 'בְּמִרְחָשֶׁת' שֶׁהִיא מִשְׁמַע 43
שֶׁנִּדְרָשׁ מִנְחָה הַנְּעִשִׂית בְּמִרְחָשֶׁת, נִדְרָו יֵהָא מוֹנָח עַד שֶׁיָּבִיא אֶלְיָהוּ, 44
וְאֵין יִכְוֹלֹתוּ לְצַאֵת יְדֵי חֻבּוֹת נִדְרֹו. וּמִשּׁוּם שֶׁמִּסְפָּקָא לָהּ לְבִית 45
שֶׁמַּאי עַל הַשְּׁמוֹת הַלֵּל, 'מַחְבַּת' וּמִרְחָשֶׁת, 'אֵי' עַל שׁוֹם בְּלִי נִקְרָאוּ 46
– שֶׁמִּנְחַת מַחְבַּת קְרוּיָה כֵּן מִחְמַת הַכֵּלִי שֶׁשְׁמוֹ מַחְבַּת, וְכֵן מִנְחַת 47
מִרְחָשֶׁת קְרוּיָה כִּי רַק מִחְמַת הַכֵּלִי שֶׁשְׁמוֹ מִרְחָשֶׁת, וּלְפִי זֶה כִּיּוֹן 48
שֶׁנֹּאמַר הָרִי עָלֵי 'מִרְחָשֶׁת', לֹא הַתַּנּוּד מִנְחָה כָּלֵל אֲלָא כָּלֵל שֶׁשְׁמוֹ 49
מִרְחָשֶׁת, וְעֲלִיו לְהֵבִיא כָּלֵל מִרְחָשֶׁת. 'אֵי' שֶׁנִּקְרָא כֵּן הַמִּנְחוֹת עַל 50
שׁוֹם מִעֲשִׂיהֶן, שֶׁמִּרְחָשֶׁת נַעֲשִׂית רֹחֲשֶׁת וּמַחְבַּת מַעֲשִׂיהָ קִשִּׁין, וְאֵלוֹ 51
שְׁמוֹת הַמִּנְחוֹת עֲצָמָן, וְעֲלִיו לְהֵבִיא מִנְחָה הַנִּקְרָאת מִרְחָשֶׁת, 52
וּמִכִּיּוֹן שֶׁהוּא סִפֵּק אֵינוֹ יִכְוֹל לְצַאֵת יְדֵי נִדְרֹו וְיִנְיָחֵנוּ עַד שִׁיּוּבָא 53
אֲלֵיהּ וּפִשְׁטוֹת אֶת הַסִּפֵּק. וְכִית הֶלֶל אֹמְרִים, אֵין בּוֹה סִפֵּק, מִשּׁוּם 54
שִׁידוּעַ שֶׁכָּלִי הִיָּה בְּמִקְדָּשׁ וּמִרְחָשֶׁת שְׁמָהּ. וּמִתְאָרִים בֵּית הַלֵּל אֶת 55
מִרְאֵהוּ: וְדִּוְמָה כְּמִין בְּלָבוֹם עֲמוּקָה, שֶׁהוּא כָּלִי בַּעַל שְׁנֵי רֹאשִׁים 56
חָדִים וְכּוּפּוּפִים, וּבִקְרָעִית כָּלִי זֶה הָיוּ גּוֹמוֹת, וּבְשֶׁהֶבְצֵק מוֹנָח 57
58

מנחות. פרק חמישי – כל המנחות דף סג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רנג
רש"י תוספות

משנה רוחשין – שהכלי עמוק, וזה כל השמן במקום אחד, ובשמיני אדם אצבע על המנחה – נד השמן בתוכה. מרחשת – לשון "רמש", דמרגמין: רחשין. צפה – שאינה עמוקה, אלא שוליה צפין אצל אוגניה, ומתפרד השמן באוגני הכלי, ולהכי קשה. וכמו (שבת ה.ב.) עץ על פני המים. **גמרא** מאי טעמא דרבי יוסי – דמרחשת יש לה כיסוי, ומחבת אין לה כיסוי? אי נימא –

דאורייתא, אם כן יכול לסמוך אבראי! ויש לומר: דבפרק "כל הפסולין" (ובחים ג.א.) מסיקין: ד"תיכף לסמיכה שחיטה" דאורייתא. **מספיקא** להו – אי על שם כליו נקרא מחבת ומרחשת, שבמרחשת בעי לאיתויה, ונפיק. או על שם מעשיהן, על שם רחשה (רחישת חלב או רחישת שפחים).

וכיון דלא ידעינן להי נתבין, אי ארחושי חלב או ארחישת שפחים – יאה מונח עד שיבא אליהו. כך פירש בקונטרס. ועל חנם נקט לפירושו אי על שם כליו נקרא, דאפילו פשיטא ליה לשם מעשיהן – איכא לספק: אי ארחושי חלב נתבין – ומביא במרחשת, אי ארחושי הפה – ומביא במחבת. לפיכך נראה דנקט "על שם כליו" למימר: דמספיקא לן, אי כלי נדר או למנחה נתבין, ואם תאמר: ואמאי לא מונח? יבא מרחשת ומנחת מרחשת מספק, כדאשכחן לקמן (ק.א.) "פירשה, ואיני יודע מה פירשה" – שיש לו להביא כל הספקות לפטור עצמו מנדרו ויש לומר: דמיירי כגון דאמר "מעות הללו או סולת זה למרחשת", ומיהו קשה: דלתקן מעות הללו – יבא מעות של חולין, ויקנה מרחשת, ויאמר: דאם כלי נדר – יאה הכלי קנוי בהון ויש לומר: כגון שהפריש מעות והקדישן למרחשת, כמו שידרשו חכמת הלשון.

או על שם מעשיהן – ולית להו לכית שמאי הא דאמר רב אשי ברש מכליתא (ג.ב.) מחבת לשם מרחשת – בבנא קא מחשב, ומחשבה בבנא לא פסלה.

ובשרות אבית פאגי – פירש בקונטרס: אלמא, דאין תנור מקדש, מדבשרות אבית פאגי, ואין נפסולת בירצא. ואין נראה לפרש כן, כדפירשתי בפרק קמא (מנחות ט.א.) דיבור המתחיל ריש לקיש). ויש לתמוה: מאי קא מודמא אפיית שתי הלחם ולחם הפנים לאפיית מנחת מאפה תנור, דאמר בסוף "התכלת" (מנחות נ.א.) אמר רבא: "על מחבת" – מלמוד שטענין כלי, ואי אפי לה מאתמול – איפסלה לה בלינה. והכי נמי "מאפה תנור" תריב – מלמוד שטעון כלי, ולמינא: דתנור של מנחות – מקדש, אבל של שתי הלחם ולחם הפנים – לא מקדש! ויש לומר: דבפרק "דס חטאת" (ובחים ע.ה.) מוכח דלא דאמר במקדש אלא דוד תנור של מחבת שהיה לשתי הלחם ולחם הפנים ולמנחות. ולא דמי להדיא ד"תכלת" – דגבי מנחות לא אמר דחמנא: עשה במחבת, עשה בתנור, עשה במרחשת. אבל בחביתין אמר דחמנא "על מחבת בשמן תעשה" (ויקרא ב.).

הדרן עלך כל המנחות

לרבי שמעון האי סברא? והתנן: רבי שמעון אומר, לעולם היו גיגל לומר: שתי הלחם ולחם הפנים כשרות בעורה וכשרות בבית פאגי! אומר רבא: אימא "שתי הלחם הקדישן לשום תנור". "הרי עלי מנחת מאפה" – לא יבא מחצה [וכו.]. תנו רבנן: "וכי תקריב" – כשתקריב לעשות דבר רשות. קרבן מנחה – אמר רבי יהודה: מנחן לאומר "הרי עלי מנחת מאפה", שלא יבא מחצה חלות ומחצה רקיקין? תלמוד לומר: "קרבן מנחה" – קרבן אחר אמרתי לך, ולא שנים ושלשה קרבנות. אמר לו רבי שמעון: ובי

משנה האומר "הרי עלי במחבת" – לא יבא במרחשת. "במרחשת" – לא יבא במחבת. מה בין מחבת למרחשת? מרחשת יש לה כיסוי, מחבת אין לה כיסוי, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי חנינא בן גמליאל אומר: מרחשת עמוקה ומעשיה רחשין (רפין), מחבת צפה ומעשיה קשין. **גמרא** מאי טעמא דרבי יוסי? אילימא: מרחשת – דאתיא ארחושי חלב, בדכתיבי: "רחש לפי דבר טוב", ומחבת – דאתיא אמחבואי הפה, בדאמרי אינשי: מנבה נבוחי. אימא איפכא: מחבת – דאתיא אמחבואי חלב, דכתיבי: "למה נחפאת לברח", מרחשת – דאתיא ארחושי, בדאמרי אינשי: הוה מרחשין שיפוחותיה! אלא גמרא גמרי לה. "רבי חנינא בן גמליאל אומר" כו', מרחשת עמוקה – דכתיבי: "וכל נעשה במרחשת", מחבת צפה – דכתיבי: "ועל מחבת". תנו רבנן, בית שמאי אומרים: האומר "הרי עלי מרחשת" – יאה מונח עד שיבא אליהו. מספיקא להו: אי על שום כלי נקרא, או על שום מעשיהן. ובית הלל אומרים: כלי הוה במקדש, ו"מרחשת" שמה, ודומה כמין פלבוס עמוק, וכשצצק מונח בתוכו – דומה כמין תפוחי הברתים – האומר "הרי עלי במחבת" – יאה מונח עד שיבא אליהו. כלבוס – גלוארין, שם כלי עשוי כעין מחבת שלנו, והדופן באמצעות כלפי פנים כוה. ומיירי תוכו גומות גומות, וכשהצצק מונח בתוכו – הצצק בגומות דומה כמין תפוחי הברתים – בלוטי גלניץ. הגדילים באלונים שורקין קשטנ"א, כדמרתגמין (שיעורו ו.) "כאלה ובאלון" – כבוטמא ובכלוטא. ואומר וכל נעשה וגו' – אלמנ מדבבא כתיב "במרחשת" והכא כתוב "על מחבת" – שמע מינה: על שם כליו נקרא, דוד צפה וד עמוקה. **משנה** כופח – מין תנור קטן, מקום שפיתת קדירה אחת. רעפים – טיבל"ש. וירות הערביים – וירות של אותו מקום, ומסיקים אותו ואופין בהן חלות. רבי יהודה אומר כו' – דכופח מין תנור הוא. מנחת מאפה – כתיב בה חלות ורקיקין ב"ויקרא". לא יבא מחצה חלות כו' – דאמרין בפרק "אלו מנחות" (מנחות ע.א.) כל המנחות באות עשר, וזה לא יבא חמש חלות וחמשה רקיקין, אלא הכל חלות או הכל רקיקין. מפני שהן קרבן אחד – שניהם כתובים במנחה אחת. **גמרא** תנור תנור – ואין ירבו אחר ירבו אלא למעט. חד ב"ויקרא" – "קרבן מנחה מאפה תנור", וב"צאת אחר" כתיב: "וכל המנחה אשר תאפה בתנור". הקדישין בתנור – שהתנור מקדש, ופי' אית ליה לרבי שמעון – דתנור מקדש שום קרבן. כשרות

בעורה ובשרות אבית פאגי – חוץ לחמות העורה חומה אחת, וכן שמה. ואי סלקא דעתך תנור מקדש – איפסלו בירצא. לשם תנור – שכשיקדישה לסולת יאמר "על מנת לאפותה בתנור אני מקדישה". ובי תקריב – "קרבן מנחת מאפה תנור", כשהרצה לעשות מדעתך. דבר רשות – כלומר, דבר זה רשות הוא ולא חובה, שאם לא ירצה – לא יקריב מנחה. בתנור אני מקדישה". ובי תקריב – "קרבן מנחת מאפה תנור", כשהרצה לעשות מדעתך. דבר רשות – כלומר, דבר זה רשות הוא ולא חובה, שאם לא ירצה – לא יקריב מנחה. ובי

רבי ישמעאל (וחכמים ואומרים) אחד שבת ואחד חול משלש היה בא – שבת, המודה רבי ישמעאל, מזכיר ברישא. ובסוף פרק קמא דסוכה (כ.א.) דפליגי רבי אליעזר ורבנן במחצלת, ואמר רבא: בגדולה – דבולי עלמא לא פליגי דסתמא לסיבוך, כי פליגי – בקטנה. ומקשי אביי: אי הכי, "אחת גדולה ואחת קטנה?" "אחת קטנה ואחת גדולה" מבעי ליהו –

אין גירסא זו נכונה, ואיפכא גרסין, כדמוכח הכא. דהווא דמודו רבנן, מבעי ליה למיתני ברישא. וכן הדיא דתנן בפרק בתרא דראש השנה (כט.ב.) אחת יבנה ואחת כל מקום שיש בו בית דין.

מפשיט את הפסח עד החוה – דרך רגליו מתחיל, הולך ומפשיט עד החוה ליטול אימוריו. ולא דמי להדיא דתניא בבכורות בפרק "כל פסולי המוקדשין" (ל.א.) ובתמורה פרק "ולד חטאת" (כד.א.) אין מרגילין ביום טוב, ואין מרגילין בבכור, דהתם – במפשיט לעשות נדח שלם, וצריך להוציא רגליו מצוארו. ולאו דווקא נקט הכא פסח, דבכל קרבן ציבור של שבת הוה מצי לאשמועינן, ונקט פסח לרבותא: אף על פי שיש פסחים מרובים, ונראין מוטלין בנבילה. אי נמי: משום רבותא דרבנן, דאפילו לצורך יחיד התירו. אי נמי: דווקא בפסח שרו רבנן, דחשו שלא יתקלקל הבשר, משום דעיקרו לאכילה. שחט

וכי נאמר "קרבן" "קרבן" שני פעמים? והלא לא נאמר אלא "קרבן" אחד, ונאמר בו חלות ורקיקין! מעתה, רצה להביא חלות – מביא, רקיקין – מביא, מחצה חלות ומחצה רקיקין – מביא, ובוללן וקומץ משניהם, ואם קמץ ועלה בידו מאחד על שניהם – יצא. רבי יוסי בר רבי יהודה אומר: מנין לאומר "הרי עלי מנחת מאפה", שלא יביא מחצה חלות ומחצה רקיקין? תלמוד לומר: "וכל מנחה אשר תאפה בתנור וכל נעשה בפרחשת ועל מחבת לפתן המקריב אתה לו תהיה, וכל מנחה כלולה בשמן וחרבה לכל בני אהרן תהיה". מזה "וכל" האמור למטה – שני מינין חלוקין, אף "וכל" האמור למעלה – שני מינין חלוקין. ורבי יהודה, שפיר קאמר רבי שמעון! – אמר לך: פיו דכתיב "בשמן" "בשמן", כמאן דכתיב "קרבן" "קרבן" דמי. – ורבי שמעון? – אי לא כתיב "בשמן" "בשמן", הוה אמינא: דווקא מחצה חלות ומחצה רקיקין, אבל חלות לחודיהו ורקיקין לחודיהו – אימא: לא, קא משמע לן. רבי יוסי ברבי יהודה, היינו אבהו! איפא ביניהו, דאי עבר.

הוה אמינא: דווקא מחצה חלות ומחצה רקיקין, אבל חלות לחודיהו ורקיקין לחודיהו – אימא: לא, קא משמע לן. רבי יוסי ברבי יהודה, היינו אבהו! איפא ביניהו, דאי עבר.

הדרן עלך כל המנחות

רבי ישמעאל אומר: עומר היה בא בשבת משלש סאין, ובחול – מחמש. וחכמים אומרים: אחד שבת ואחד חול – משלש היה בא. רבי חנינא סגן הכהנים אומר: בשבת היה נקצר ביחיד, ובמגל אחד ובקופה אחת, ובחול – בשלשה, בשלש קופות ושלש מגלות. וחכמים אומרים: אחד שבת ואחד חול – בשלשה, בשלש קופות ובשלש מגלות. **גמרא** ולא שגא בחול ולא שגא בשבת, אלא רבי ישמעאל מאי קסבר? אי קסבר: עשרון מובחר לא אתי אלא מחמש, אפילו בשבת נמי! אי משלש אתי, אפילו בחול נמי! אמר רבא, קסבר רבי ישמעאל: עשרון מובחר בלא טירחא אתי מחמש, בטיירחא אתי משלש. בחול – מיייתנין מחמש, דהכי שביחא מילתא. בשבת – מוטב שיירבה במלאכה אחת בהרקרה, ואל ירבה במלאכות הרבה. אמר רבה: רבי ישמעאל ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אמרו דבר אחד. דתניא: ארבעה עשר שחל להיות בשבת – מפשיט את הפסח עד החוה, דברי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה. וחכמים אומרים: עד שיפשיט את פולו. מי לא אמר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה היום: כל היכא דאפשר, לא טריחין? הכא נמי פיון דאפשר, לא טריחין. מואי? דלמא עד כאן לא קאמר רבי ישמעאל הכא, אלא דליכא בזיון קדשים, אבל היום דאיפא בזיון קדשים, אימא

יברור ויטון וירקד שתי סאין יותר. עד החוה – שיכול להוציא את האימורים. לא טריחין – יותר בשבת. בזיון קדשים – חציו מופשט ועומד כך עד הלילה, ודומה בנבילה. אבל

וכי נאמר קרבן קרבן – אחד לחלות ואחד לרקיקין, דלדיהו משמע דשני קרבנות הם. והלא לא נאמר אלא קרבן אחד – ואף על פי כן כתב בו שני מינין – אלמא, שניהן נקראין קרבן אחד. ובוללן – דלאחר אפיתון פותחן ומערבן עד מחזורין לסלתן, כדאמר ב"אלו מנחות" (מנחות עה.א.), ואחר כך בוללן כאחת בשמן. רבי יוסי ברבי יהודה באבהו כפירא ליה – כדמפרש לקמן, מה וכל האמור למטה שני מינין – נעשה במרחשות ובמחבת – שתי מינין קרבן הוא, ואם הביא מחצה מזה ומחצה מזה – לא יצא. וכל מנחה כלולה בשמן וחרבה – שני מינין הן, אף כל וכו' – שני מינין הן. כלומר, "חלות" ו"רקיקין" האמורים ב"ויקרא" – שני מינין, ואין מצטרפין. שפיר קאמר רבי שמעון – וכי נאמר "קרבן" "קרבן". בשמן – ששמן – הפסח הענין – שאין באין כאחת. ורבי שמעון אמר לך – אי לא כתב "בשמן" לכל חד. הוה אמינא – הואיל ואין הפסח – דווקא קאמר: מחצה חלות ומחצה רקיקין. אימא ביניהו דיעבר – לרבי יהודה, דילף טעמא מ"קרבן" אחד – דיעבר, כשרות. לרבי יוסי, דילף מ"כלולה וחרבה" – כי הכי ד"כלולה" הדיא מנחת נדבה, ו"חרבה" הדיא מנחת חוטא, אפילו דיעבר אים ערבן – פסולות, כדאמר (ויקרא ה) "לא ישים עליה שמן, ואם שם – פסול. הכי נמי, חלות ורקיקין, דיעבר – לא.

הדרן עלך כל המנחות

משנה רבי ישמעאל אומר העומר היה בא בשבת כ' – אם חל ששה עשר להיות בשבת – היה עומר בא עשרון משלשה סאין. שהיו קוצרין שלשה סאין עשרים, ומניפין אותן בנפה. עד שמניפין אותן עד עשרון מובחר. ובחול – אם חל ששה עשר בחול – קוצרין חמשה סאין, ומניפין מכל סאה מעט, אותו סלת דק היוצא ראשון, שהוא מובחר. ומוציאין מן חמש סאין עשרון, כדכתיב (שמות טז) "והעומר עשירית האיפה הוא". בשלשה – בשלשה מגלות – לפרסם הדבר מפני הבייתוסין. **גמרא** אפילו בשבת נמי – ליתיה, דהא דחי שבת, כדמפרש בסוף פירקין. בלא טירחא – שאינו צריך לנפות כל כך. בטיירחא – שינפו פעמים הרבה. בחול מיייתנין מחמש דהכי שביחא מילתא – כך משובח הדבר, דהוי עשרון מובחר טפי שאין ממוציא מכל סאה אלא מעט, אותו סלת דק היוצא ראשון. מוטב שיירבה במלאכה אחת – מוטב שיחלל פעמים הרבה שבת במלאכה אחת, כגון שירקד השלש סאין פעמים הרבה. ואל ירבה במלאכות הרבה – שיקצור וזרה

הרהורי עבירה קשים מעבירה, היינו, שהפגם במחשבה הוא חמור יותר.

ממאמר שבת פרשת נח ה'תשכ"ח

מחלוקת נוספת: רבי יוחנן סנן הפנהים אומר, כשט"ז בניסן חל
בשבת היה העומר נקצר בחדו – על ידי אדם יחיד, ובמנח – כלי
קצירה אחר, ובקופה אחת שבה היו מניחים את השעורים. ובחול,
היה העומר נקצר בשלש בני אדם, והיו מניחים את השעורים
בשלש קופות, וקוצרים אותו בשלש מנלות. והקמים אומרים, אחר
שבת ואחר חול היה העומר נקצר בשלש בני אדם, ומניחים את
השעורים בשלש קופות, וקוצרים אותו בשלש מנלות.

גמרא

שנינו במשנה: רבי ישמעאל אומר, העומר היה בא בשבת משלש
סאים, ובחול מחמש, וחכמים אומרים, אחד בשבת ואחד בחול
משלש היה בא. שואלת הגמרא: בשלש – מובן שרבען קא סברי
– סוברים שעשרון קמח שעורים מובחר, בשלש סאין אתי –
משלש סאים של שעורים הוא בא, שמנפים אותם היטב והעשרון
היוצא מהם הוא מובחר, ולא שניא בחול ולא שניא בשבת – ולכן
אין חילוק בין חול לשבת, ולעולם מביאים את העומר משלש
סאים שעורים. אלא רבי ישמעאל מאי קסבר – מה הוא סובר, אי
קסבר – אם הוא סובר שעשרון קמח שעורים מובחר לא אתי – אינו
בא אלא מהמשלש סאים שעורים, אם כן אפילו בשבת נמי – גם יביאו
את העומר מחמש סאים. ואי – ואם הוא סובר שעשרון סולת
מובחר בשלש אתי – בא משלש סאים, אפילו בחול נמי – גם יביאו
את העומר משלש סאים.

מתרצת הגמרא: אמר רבא, קסבר רבי ישמעאל, עשרון מובחר בלא
מירקא – בלי טירוח וניפוי רב, אתי מהמשלש – בא מחמש סאים,
שמתוך כמות של חמש סאים ניתן למצוא בקלות עשרון מובחר
ביותר ואין צורך לטרוח ולנפות הרבה, אולם במירקא – כאשר
טורחים ומנפים היטב את השעורים, אתי משלש – יכולים להביא
עשרון מובחר גם משלש סאים. ולכן, בחול מיייתנן – מביאים את
העומר מהמשלש סאים של שעורים, דהכי שביחא מירקא – לפי שכך
הדבר משובה, שעשרון העומר נמצא מובחר יותר, שמנפה מעט
מכל סאה ונטול את הסולת הדק שיוצא ראשון. אולם בשבת בא
העומר משלש סאים, לפי שמוצב שצרכה בחילול שבת במלאכה
אחרת, והיינו בהקדקה [ניפוי], שמנפה את שלשת הסאים הרבה
פעמים, כדי שיצא מהם עשרון מובחר, ואל ירבה חילול שבת
במלאכות הרבה, כלומר שלא יביא חמש סאים, שאי יצטרך
להרבות במלאכות נוספות, שיקצור ויורה ויברור ויטון וירקד
סאתיים נוספים.

הגמרא מביאה שיש תנא נוסף שסובר כרבי ישמעאל: אמר רבה,
רבי ישמעאל במשנתיה, ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה
המובא להלן, אסרו דבר אחר, דתניא בברייתא, ארבעה עשר בניסן,
שהוא יום הקרבן קרבן פסח, שחל להיות בשבת, מפשיט את עור
קרבן הפסח מרגליו האחוריות עד החזה, שבכך די כדי להוציא את
אימוריו ולהקטירם, אך אינו מופשט את כל עור הבהמה כדי
שתהיה ראויה לאכילה, אלא מניחה בעודה מופשטת עד החזה עד
הלילה, ובלילה, לאחר צאת השבת, ממשיך ומפשיט את כולה,
דברי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה. והקמים אומרים
שממשיך להפשט עד שפשיט את עור הקרבן כולו בשבת. מי
[וכן] לא אמר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה היום לגבי
הפשטת קרבן הפסח, שאפילו שמותר לחלל השבת, מכל מקום, כל
היכא דאפשר – היכן שהדבר אפשרי, אין מרחיב בעשייתם, ולכן
מפשיטים את עור הקרבן רק עד החזה, שהפשטה זאת מוכרחת
היא כדי להקטיר את אימורי הבהמה, אך את יתר העור שאפשר
להפשט בלילה לאחר צאת השבת, אין טורחים ומפשיטים בשבת,
הקא נמי לגבי העומר, בין דאפשר להביאו משלש סאים שעורים
בלבד, לא מרחיב, ואין מביאים מחמש סאים. וכמו כן, רבי
ישמעאל הסובר שמביאים רק שלש סאים שעורים, אם עדין לגבי
הפשטת קרבן פסח בשבת שאין מפשיט אותו כי אם עד החזה.

מקשה הגמרא: מפאי ששיטה אחת הם, דלמא – שמוא יש לומר
שעד כאן לא אמר רבי ישמעאל הקא שממעטים במלאכות
האסורות בשבת, אלא משום דליכא [אין] ביוון קרשים אם ינהג
כן, אכל היום לגבי הפשטת הפסח דאכא [יש] ביוון קרשים אם
הבהמה תהיה מופשטת עד החזה עד הלילה, שנראית כנבילה,

וכי נאמר בענין מנחת מאפה קרבן קרבן שני פעמים אחד לחלות
ואחד לרקיקין, והלא לא נאמר אלא קרבן אחר, ואף על פי כן נאמר
בו שני מינים, חלות ורקיקין, מוכח ששני המינים נקראים קרבן
אחד, ומעתה, אם רצה להביא חלות, מביא חלות, ואם רצה להביא
רקיקין, מביא רקיקין, ואף כאשר רצה להביא מהצה חלות ומהצה
רקיקין, מביא, וכאשר מביא מהצה חלות ומחצה רקיקין, הרי הוא
בוללן – לאמר אפיהו ותוכן עוד שחזרות להיות סולת
כמו שהיו לפני האפיה ואחר כך בולל את החלות והרקיקים יחד
בשמן וקומין משניהם ואם קמן ועלה בידו מאחר על שניהם, יצא.
הגמרא מביאה דעה נוספת: רבי יוסי בר רבי יהודה אומר, מנין
לאמר הרי עלי מנחת מאפה, שלא יביא מהצה חלות ומהצה רקיקין,
תלמוד לומר (ויקרא טו) 'וכל מנחה אשר תאפה בתנור וכל נעשה
במרחשת ועל מחבת לבנה תקריב אותה לו תהיה וכל מנחה בלולה
בשמן ותריבה לכל בני אהרן תהיה איש באהיו, ולמדנו מכך מה
'וכל האמור למטה – בסופו של הפסוק לגבי מנחות מרחשת
ומחבת וכן לגבי מנחה בלולה בשמן ומנחה חריבה, לא באה
לכלול אותן יחד לומר שניתן להביא מחצה מזו ומחצה מזו, אלא
שני מיני חלוקין הם, אף 'וכל האמור למעלה בתחילת הפסוק בענין
מאפה תנור הבאה מחלות ורקיקין, שהן שני מיני חלוקין ואינו
יכול להביא מחצה מאלו ומחצה מאלו.

מקשה הגמרא: ורבי יהודה, כיצד יתיר, והרי שפיר קאמר רבי
שמעון שממה שנאמר רק פעם אחת קרבן משמע שקרבן אחד
הוא.

מתרצת הגמרא: אמר לך רבי יהודה, בין דתיב 'בשמן' 'בשמן',
במאן דתיב קרבן קרבן דמי, ומשום שכפילות זו מפסיקה בין
המינים של חלות ורקיקים ללמדנו שאינם באים יחד, אלא או
חלות או רקיקים.

שואלת הגמרא: ורבי שמעון, מדוע אינו מודה לכך שכפילות זו של
תיבת 'בשמן' הרי היא ככפילות תיבת 'קרבן'. מיישבת הגמרא:
כפילות זו של תיבת בשמן נצרכת היא, שכן אי לא תתיב בשמן
בשמן, הוה אמינא שעליו להביא דיוקא מהצה חלות ומהצה רקיקין,
משום שאין הפסד בין החלות לרקיקים, אבל חלות להודייהו
ורקיקין להודייהו אימא לא, קא משמע לן הפסד שכפל את תיבת
'בשמן' שני פעמים והפסיק בתיבת 'בשמן' בין המינים, שיכול
להביא באחד משלשה אופנים, חלות לבד, רקיקין לבד, או מחצה
מאלו ומחצה מאלו, ולא באה כפילות זו לחלקם לשני קרבנות.
שואלת הגמרא: רבי יוסי ברבי יהודה תניא אבהו שלדעת שניהם
לא יביא מחצה חלות ומחצה רקיקין, ומה החילוק בין דעתם.
מבארת הגמרא: איכא בינייהו דאי עבר – שאם הביא מחצה חלות
ומחצה רקיקין האם יצא ידי חובתו, שלדעת רבי יהודה שלמד את
שיטתו ממה שנאמר קרבן אחד, יצא, ולרבי יוסי שלמד מהדמיון
למנחות בלולה ותרבה, לא יצא.

הדרן עלך כל המנחות

פרק ששי – רבי ישמעאל

הפרק שלפנינו עוסק בקרבן העומר. נאמר בתורה (ויקרא כג יז – יח)
והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן. והניף את העמר
לפני ה' לרצונכם ממחרת השבת יניפנו הכהן וגו'. ולחם וקלי
וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן
אלהיכם וגו'. בפסוקים אלו מלמדת התורה על קרבן העומר שהיו
מקריבים כל שנה בט"ז ניסן למחרת חג ראשון של פסח, וקודם
הקרבן קרבן זה היה אסור לאכול מתבואה חדשה.

משנה

המשנה שלפנינו מביאה דינים לגבי קצירת העומר, שיש תנאים
האומרים שיש בהם חילוק בין שבת לימות החול: רבי ישמעאל
אומר, קרבן העומר היה בא בשבת ובשבת ט"ז בניסן בשבת משלש
סאין של שעורים שהיו קוראים ומנפים אותם בנפה, כדי שיצא
מהם עשרון מובחר של קמח שאותו היו מקריבים. ובחול היו
מביאים את קרבן העומר מהמשלש סאים של שעורים. והקמים
אומרים, אחר שבת ואחר חול – בין כשחל בשבת ובין כשחל בחול,
משלש סאים היה בא.

העומר משלש סאים, יסבור שכשנראה בעליל אין מחללים את
השבת.
מקשה הגמרא: **מָמַאי** – מה הראיה שרבי ישמעאל סובר כרבי
יוסי, דלמא – שמא יש לומר שעד כאן לא קאמר רבי ישמעאל הקא
שמביאים את העומר משלש סאים בלבד, אלא משום דליכא –
שאין לומר שאם יבוא משלש נמצאת אהה מכשילן לעתיד לבא,
אבל הָתָם לגבי חילול שבת כשנראה בעליל, דאם לא נתיר לחלל
השבת נמצאת אהה מכשילן לעתיד לבא, מאחר וגם כשלא נראה
בעליל יטעו לחשוב שכמו שהם ראו את המולד גם בית דין ראוהו
ואין לחלל שבת כדי להעיד, ויצא מכך מכשול שלא יקבע החודש
כהלכתו, אימא פרבנן סבידא ליה – יש לומר שהוא סובר כרבנן
שמחללים את השבת. דחיה נוספת: אי נמי, עד כאן לא קאמר רבי
יוסי הָתָם שכשנראה בעליל אין מחללים את השבת לבוא להעיד
על ראית המולד, אלא משום דליכא – שאין בעדותם צורך גבוה,
שהיה אין זה קרבן, ולא ניתנה שבת לדחות – וגם לא ניתנה אותה
השבת כבר לחילול משום צורך אחר, שמשום כך נאמר שהיות
וכבר נדחתה השבת תדחה גם לכך, אבל הקא – כאן, לענין קצירת
העומר, דאיכא צורך גבוה – שיש לגבוה צורך שיקצרו חמש סאים,
שבכך יצא קרבן העומר משובב יותר, וניתנה שבת לדחות – וכן
כבר ניתנה אותה השבת להדחות כדי לקצור שלש סאים, ולכן יש
לומר שנדרת השבת אף לענין שמותר לקצור חמש סאים, אימא
פרבנן סבידא ליה – יש לומר שהוא סובר כרבנן שאין חילוק בין
שבת לחול.
הגמרא דנה בענין חילול שבת בשוגג, לענין קדשים: אימא, מי
ששחט בשבת שתי חטאות של ציפור, ואינו צריך אלא אחת, כגון
שחל ראש חודש או רגל בשבת, שצריך להקריב שעיר חטאת
אחד, ושגג ושחט שנים. אמר רבה, ואיתימא – ויש אומרים שרבי
אמי אמר כן, חייב חטאת על שחטת החטאת השנייה, ופטור על
שחטת הראשונה, ואפילו אם לבסוף נמצא שחטתה, לפי שכן,
כגון שנשפך דם הראשונה ונפסל לאחר שחטתה השניה, חייב.
ואפילו אם קודם שחטת השניה נמצאת הבהמה הראשונה כחושא,
ושחט בהמה שניה שמינה, חייב.
מקשה הגמרא: וימי אמר רבה חיי – וכי אמר רבה כך, והא – והרי
כך אמר רבה, מי שהיו לפניו בשבת שתי חטאות, והוצרך להקריב
חטאת אחת בשבת, והיתה אחת מהן שמינה, ואחת כחושא, אם
שחט את השמינה, ואחר כך שחט את הכחושא, חייב חטאת,
שחיל את השבת בכך ששחט את הכחושא שלא לצורך. ואם
שחט את הכחושא, ואחר כך שחט את השמינה, פטור, לפי שכן
עשה ששחט את השמינה, מאחר שהראשונה היתה כחושא, ולא
עוד, אלא שאומרים לו לאחר שחטת הכחושא, לך והבא בהמה
שמינה לכתחלה, ושחוט. והרי זה סותר את מה שנאמר בשמו של
רבה שהשוחט שתי חטאות של ציפור, אפילו כשנמצאת
הראשונה כחושא, חייב חטאת על שחטת השניה.
הגמרא מתרצת שני תירוצים: איבעית אימא, סמי כחושא מקמייתא
– יש להשמיט ממאמרו הראשון של רבה את דין 'כחושא', אלא
דעת רבה היא שאם נמצאת הראשונה כחושא אינו חייב על
השניה. ואיבעית אימא, תהיא – המאמר שנאמר בו שהשוחט שתי
חטאות חייב על השניה אפילו אם הראשונה היתה כחושא, רבי
אמי אמרה, ולא באותם שאמרו שרבה אמרה.
הגמרא מביאה ספק בענין זה: אמר ליה רבינא לרב אשי, שחט שתי
חטאות, ואחר שחטת השניה נמצאת הבהמה הראשונה כחושא
בבני מעין, שמתחילה היתה נראית שמינה, ואחר ששחטה
נמצאת כחושא בבני מעיה, מהו – האם חייב חטאת על שחטת
השניה, ומבאר את צדדי הספק: בתי מִשְׁבְּחָתוֹ אֱוִלִּין – האם
הולכים אחר מחשבתו, ונבדא לאיסורא קא מיבין – ובשעת
שחטת השניה נתכוין השוחט לשחוט שחטה האסורה, שהרי
עדיין לא נודע שהראשונה אינה ראיה, או דלמא – שמא בתי
מִשְׁבְּחָתוֹ אֱוִלִּין – הולכים אחר מעשהו, ואחר שנמצאת הראשונה
כחושא בבני מעיה נתברר למפרע שעשה כראוי בכך ששחט את

ולכן, אימא לך פרבנן סבידא ליה – ואומר לך שהוא סובר כרבנן,
שמפשיטים את כל הקרבן בשבת ומוציאים את כל איבריו.
דחיה נוספת: אי נמי, עד כאן לא קאמר רבי ישמעאל בנו של רבי
יוחנן בן ברוקא, הָתָם לגבי הפשטת עור קרבן הפסח בשבת,
שמפשיט את הבהמה רק עד החזה, אלא משום דאיתעביד ליה
צורך גבוה – שבהפשטת עור הבהמה עד החזה נעשה צורך גבוה
שיכול להוציא את האיברים, ולא צריך אחולי שבת – ואין צורך
שיחלל את השבת ויפשיט את יתר העור, אבל הקא לגבי הקרבת
העומר, דלא איתעביד ליה צורך גבוה – שבשלש סאים בלבד לא
נעשה צורך גבוה באופן מושלם, וצריך לאחולי שבת – ויש צורך
גבוה בחילול השבת בקצירת שתי סאים נוספים, כדי שהעומר
יהיה משובב יותר, אימא פרבנן סבידא ליה – יש לומר שסובר
כרבנן, שעושים בשבת את כל צורך העומר, ומביאים אותו כפי
שהיה בא בחול, ואכן אם היו סוברים שיש צורך להביאו בחול
מחמש, היו מביאים כן אף בשבת.
רבה מקבל את דחיית הגמרא, ואומר ששית רבי ישמעאל שזה
לשית תנא אחר: אלא אמר רבה, רבי ישמעאל דרבי חנינא סגן
הכהנים אמרו דבר אחר. דתנן במשנתנו, רבי חנינא סגן הכהנים
אמר, בשבת היה העומר נקצר ביחיד, במגל אחר, ובקופה אחת,
ובחול היה העומר נקצר בשלש אנשים, בשלש קופות, ובשלש
מגלות. והכמים אומרים, אחד שבת ואחד חול היה העומר נקצר
בשלש קופות, ובשלש מגלות. מי ויכין לא קאמר רבי חנינא סגן
הכהנים הָתָם, שאפילו שמותר לקצור בשבת את העומר, מכל
מקום מבין דאפשר להמנע מטירחה יתירה, לא מרחינן, הקא נמי
– אף כאן, לגבי העומר, יסבור שפין דאפשר למעט בטירחת
עשיית מלאכות רבות, לא מרחינן. כמו כן, רבי ישמעאל הסובר
שמביאים רק שלש סאים שעורים, משום שיש למעט במלאכות
שבת בכל מה שאפשר, יסבור שבשבת העומר נקצר ביחיד, ובמגל
וקופה אחת.
מקשה הגמרא: מָמַאי – מה הראיה שרבי ישמעאל סובר כרבי
חנינא סגן הכהנים, דלמא – שמא יש לומר שעד כאן לא קאמר רבי
ישמעאל הקא שמביאים את העומר משלש סאים בלבד, אלא
משום דליכא פְּרוּסוּמִי מִלִּילָא – שאין יותר פרסום למצות העומר
אם יקצור חמש סאים, אבל הָתָם דאיכא פְּרוּסוּמִי מִלִּילָא – שכאשר
שלשה אנשים קוצרים בשלש מגלות ונותנים לשלש קופות יש
פרסום רב, אימא פרבנן סבידא ליה – נאמר שהוא סובר כרבנן,
שגם בשבת היו קוצרים בשלשה, כדי לפרסם ההיפך מהבייתוסים
האומרים שאין קרבן העומר בא אלא ביום ראשון בשבוע. דחיה
נוספת: אי נמי, עד כאן לא קאמר רבי חנינא סגן הכהנים הָתָם
שקוצר ביחיד, משום דבין אי יעשוהו בחד, ובין אי יעשוהו בשלשה,
צורך גבוה מיתעביד בהלכתו – נעשה הצורך גבוה, דהיינו צורך
קרבן העומר כהלכתו, אבל הקא דלא איתעביד בהלכתו צורך גבוה
– שלשית רבי ישמעאל לא נעשה הצורך גבוה כהלכתו, שהרי
לשיתו יש חילוק בין חול לשבת, שבחול בא העומר מחמש
סאים, והוא משובב יותר, ובשבת בא משלש סאים והוא פחות
משובב, אימא פרבנן סבידא ליה – יש לומר שהוא סובר כרבנן
שבין בשבת ובין בחול בא העומר משלש סאים.
הגמרא מקבלת את הדחיה, ומביאה את דברי רב אשי: אלא אמר
רב אשי, רבי ישמעאל דרבי יוסי אמרו דבר אחר. דתנן במסכת ראש
השנה (כא), לגבי קידוש החודש בבית דין על ידי עדים שראו את
מולד הירח, בין שנראה הירח בעליל – בגלוי לעין כל, ובין שלא
נראה בעליל, מחללין עליו העדים שראוהו, את השבת. רבי יוסי
חולק ואומר, אם נראה בעליל, אין מחללין עליו את השבת, שבדאי
אף בית דין ראו את מולד הירח. מי ויכין לא קאמר רבי יוסי הָתָם
שאפילו שמותר לחלל את השבת לבוא להעיד על ראית מולד
הירח, מכל מקום, פין דאפשר להמנע מחילול שבת, לא מרחינן
לבוא להעיד שראוה, הקא נמי – אף כאן לגבי קצירת העומר,
יסבור שמבין דאפשר להביא את העומר משלש סאים, לא מרחינן
להביאו מחמש. כמו כן רבי ישמעאל הסובר שבשבת מביאים את

מנחות. פרק שישי – רבי ישמעאל דף סד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רנז

אבל – גבי עומר דלא איתעביד צורך גבוה, כדאמרין (ברבי ישמעאל) לעיל דבחמש
שביחא מילתא טפי – אימא: כרבנן סבירא ליה, דאמר דבשבת עבדינן כל מה דבעי
ליה כבחול, ואי הוה בעי טפי – עבדינן, ובחול – בשלשה. אבל התם – מילתיה דרבי
חנינא, דאיכא פרסומי מילתא בשלשה בני אדם טפי מבידוד – אימא: רבי ישמעאל
כרבנן סבירא ליה, ועבדינן בשלשה לפרסם
הדר שפצית העומר במוצאי חמשה עשר
בניסן, מפני הביתוסים שאומרים אין העומר
בא אלא באחד בשבת. אבל הכא – לגבי
שלש סאין – לא איתעביד צורך גבוה כהלכתו
אליבא דרבי ישמעאל, דקאמר: בחמש שביחא
מילתא. בין שנראה הלכנה בעליל – לכל
העולם. אם נראה בעליל אין מחללין עליו
את השבת – ללכת ולהעיד לבית דין שהרי
אין צריך, כיון דבעליל נראה – בית דין נמי
ראוהו. אבל התם – גבי לבנה, דאיכא מכשילן
לעתיד לבא. דדימנין דלא יראה בעליל, ויאמרו
העדים: כמו שראינוהו אנו, כן ראווה בית דין.
ולא נחלל שבת. ואיכא מכשול, דלא יאה
חדש נקבע כהלכתו. דליכא צורך גבוה –
דאינו קרוב, ולא ניתנה שבת לדחות אותו היום
משום דבר אחר. אבל הכא דאיכא צורך גבוה
– דבחמש שביחא מילתא. וניתנה שבת לדחות
– אצל השלש סאין, ומגו דנרדה מפני השלש
– נדחת נמי אצל החמש. שחם בשבת שתי
הטאות של ציבור – כגון אחד מן שעירי
עבודה וזה ושעירי רגל בשבת שבתוך הרגל.
חייב על השניה – חטאת, דשונג הוא.
כסבור: מותר לשחטן בשבת, הואיל ושל
ציבור הוא. וטעה, דכיון דשחט ראשון – תו
לא חזי האי לציבור. ואפילו נתכפר בשניה
– כגון שנשפך דם הראשונה לאחר שחטת
שניה, דאיכא למימר: ליפטריה לגומרי, משום
דקמיינתא ברשות שחט, אף על גב דסוף לא
כפר אלא בשניה, ושניה נמי הואיל ובה כפר –
ליפטרי עליה. אפילו הכי, חייב – אשניה, ופטור
– אראשונה, דבתר שחיטה אולנין. אפילו
נמצאת הראשונה בחושה – קודם שחטת
שניה, ואיכא משום (מלאכי א) "הקריבוהו נא
לפתח", ושחט שניה – חייב. לפניו – בשבת.
ולא עוד – אלא אפילו לבתחילה אומרים לו
לאחר שחטת בחושה: הבא שמינה לבתחילה,
ושחט. סמי בחושה – ממילתא קמיינתא דרבה.
ואיבעית אימא – הא קמיינתא רבי אמי אמרה,
וסמי רבה מינה. כגני מעיין – מתחילה היה
נאית שמינה, והשאת הוא דמשתבח בחושה.
ומעיקרא כי שחט לשניה, לא שחטה ברשות,
דאז עדיין לא נמצאת ראשונה בחושה. מהו
– ואליבא דרבה קמבעיא לה, דפטריה הכא
דנמצאת ראשונה בחושה קודם שניה, הכא
מאי? לאיסורא קמביין – כי שחט שניה –
למילתיה קמביין, דעדיין לא נדע לו כחישת
ראשונה. האי "לאיסורא איכיון" – לאו דווקא,
דאז שונג, סבור מותר לעשות, הואיל ושל
ציבור הוא. אלא לשחיטה אסורה איכיון. בתר
מעשה – ואיגליא למפרע דשפיר עבר. לאו
חינו דרבה ורבה – כלומר, לתרייהו חייב,
דבתר מחשבה אולנין. דער כאן לא פטר
רבה, אלא כיון דשמע שטבע תינוק – איכא
למימר: מחשבתו נמי אתינוק הואי. לאו חייני
פלותיתיהו – כלומר, לרבה – פטור, ולרבה – חייב האי שוחט. דטעמא דרבה דפטרי – לאו משום דשמע, אלא משום דאולנין בתר מעשיו, והוא חזק אפילו
לא שמע. והאי דנקט "שמע" – לאשמועינן דאפילו שמע, כי העלה דגים בלא תינוק – חייב. חולה שאמדהו לגרונות – ואם יאכל אחת – ירפא. ואפילו
בזה אחר זה – דכולן למצוה נתכונו – פטורין, דהוריו לחולה – משובת. עוקין = זנב שהוא תולה בו. דקמפטם קצירה – דאין קוצר אלא תלישה אחת.

שחט שתי חטאות של ציבור – לא נקט עלות, משום דאיכא עלות טובא. (כמו
שפירשתי). אבל חטאות ליכא אלא אחת ברוב פעמים. ואפילו נתכפר בשניה –
לא דמיא לבטיא דבסמך בתר מחשבתו אולנין או בתר מעשיו – דהתם אם יבא אליהו
ויאמר שהיא בחושה בבני מעיים, היה מביא שמינה. ולא דמי נמי לטענה דבר בר מצוה ועשה
מצוה. להעלות דגים והעלה דגים ותינוק רבא
אמר חייב – לא דמי לאופה מיום טוב לחול
דכפרק "אלו עוברין" (פסחים מו). דפטורין,
מטעם "הואיל ומקלעי ליה אורחין", וגימא הכא
נמי: הואיל ופטור ליה אתינוק, פטור נמי אדגים –
דהתם הוא דאפיתיו חזיא לצורך יום טוב, אבל
הכא צידת דגים לא חזיא בשבת. שתיים מיייתנין
כו' – לא מצי למפישטה מהא דתניא בפרק שני
דביצה (ז,א), ממלאה אשה קידרה בשו, אף על
פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת. ממלא
נחתום חבית של מים, אף על פי שאינו צריך אלא
לקיתון אחד – דביום טוב דקיל, לא חישינן. ולא
דמי לשבת, דלא ניתן לדחות. והא נמי דשרינן גבי
ינוקא דאשפור חמימיה לחםם אנג אימיה
בעירובין (סח,א) – היינו על ידי גוי, כדפירש שם
בקונטרס, וכן ופרשן רבינו חננאל. ואפילו מיידי
על ידי ישראל, נדא, דהכא ליכא אלא איסורא
דרבנן, ובמקום מילה דהיא גופא דחייא שבת –
לא גזר.

משום

– אימא פרבנן סבירא ליה! אי נמי, עד כאן לא קאמר רבי חנינא סגן הפהנים התם, דאי
בחד אי בשלשה צורך גבוה מתעביד כהלכתו, אבל הכא דלא איתעביד כהלכתו צורך
גבוה – אימא פרבנן סבירא ליה! אלא אמר רב אשי: רבי ישמעאל ורבי יוסי אמרו דבר
אחד. דתנן: בין שנראה בעליל ובין שלא נראה בעליל – מחללין עליו את השבת. רבי
יוסי אומר: אם נראה בעליל – אין מחללין עליו את השבת. מי לא אמר רבי יוסי התם:
פיון דאפשר – לא טרחינן? הכא נמי פיון דאפשר – לא טרחינן. – מפאי? דלמא עד כאן
לא קאמר רבי ישמעאל הכא, אלא דליכא נמצאת אתה מכשילן לעתיד לבא, אבל התם
דנמצאת אתה מכשילן לעתיד לבא – אימא פרבנן סבירא ליה! אי נמי, עד כאן לא קאמר
רבי יוסי התם, אלא דליכא צורך גבוה ולא ניתנה שבת לדחות, אבל הכא דאיכא צורך
גבוה וניתנה שבת לדחות – אימא פרבנן סבירא ליה. איתמר: שחט שתי חטאות של ציבור
ואינו צריך אלא אחת – אמר רבה, ואיתמא רבי אמי: חייב על השניה, ופטור על הראשונה.
ואפילו נתכפר לו בשניה, ואפילו נמצאת ראשונה בחושה. ומי אמר רבה הכי? והא אמר
רבה: היו לפניו שתי חטאות, אחת שמינה ואחת בחושה, שחט שמינה ואחר כך שחט
בחושה – חייב. בחושה ואחר כך שמינה – פטור. ולא עוד, אלא שאומרים לו: הבא שמינה
לבתחילה ושחט! איבעית אימא: סמי בחושה מקמיינתא. ואיבעית אימא: ההיא רבי אמי
אמר. אמר ליה רבינא לרב אשי: נמצאת הראשונה בחושה בבני מעין, מהו? בתר מחשבתו
אולנין, ונברא לאיסורא קא מיפיון. או דלמא, בתר מעשיו אולנין? אמר ליה: לאו היינו דרבה
ורבא? דאיתמר: שמע שטבע תינוק בים, ופרש מצודה להעלות דגים, והעלה דגים – חייב.
להעלות דגים והעלה דגים ותינוק – רבא אמר: חייב, ורבה אמר: פטור. ועד כאן רבה לא קא
פטר, אלא פיון דשמע, אמרין נמי דעתיה אתינוק, אבל לא שמע – לא. ואיכא דאמר, אמר
ליה: היינו פלוגתייהו דרבה ורבא. דאיתמר: שמע שטבע תינוק בים, ופרש מצודה להעלות
דגים והעלה דגים – חייב. להעלות דגים והעלה תינוק ודגים – רבה אמר: פטור, ורבא אמר:
חייב. רבה אמר פטור, זיל בתר מעשיו. ורבא אמר חייב, זיל בתר מחשבתו. אמר רבה:
חולה שאמדהו לגרונות אחת, ורצו עשרה בני אדם והביאו עשרה גרונות בבת אחת –
פטורין, אפילו בזה אחר זה, אפילו קדם והבריא בראשונה. בעי רבא: חולה שאמדהו לשתי
גרונות, ויש שתי גרונות בשתי עוקצין ושלש עוקצין אחת, הי מנייהו מיייתנין? שנים
מיייתנין, דהווי ליה. או דלמא, שלש מיייתנין, דקא מבעטא קצירה? פשיטא שלש מיייתנין,
דער

משום כרמל – "תקריב" – פירוש: רך ומלא. ואין זה גורעין ומוסיפין באמצע תיבה, דהוי כמו "שמלה" – "שלמה". **איכעית** אימא אין מעבירין על המצות – בפרק "איהו מקומן" (ובחס מ"א) גבי פרים הפנימיים, דתנן: שיירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון, מפרש בגמרא: מאי עטמא? דאמר קרא "אל יסוד מזבח

תעלה אשר פתח אהל מועד" — ההוא דפגע
ברישא. פירש בקונטרס: דמ'אשר פתח אהל
מועד" דריש; דמשמע: יסוד שכנגד הפתח, והוא
מעריב על מבחש שהוא כנגד פתח ההיכל. וזה
גריסין "הדוא פריש ברישא", דמשמע: מטעם
שאין מעבירין על המצות, וכפירשו נראה,
מדקאמר (ובחיש נגא,) גבי שירי הדם של חטאות
הציבור הדיחיד, וכי ישמעאל אומר: זה וזה יסוד
מעריב, דקסבר: ולמד סתום מן המפורש ומחטאת
פנימין — משמע, דמפורש בהדיא. ועוד דלמאן
דאמר (שם): יסוד דרומי קאמר, ולמד ירידתו
רמב"ם דלשינוי על פתח ההיכל, מקדיש פשוט על
זה יותר מזה? ועוד אמר בפרק "קדשים"
(שם נחב:) שיריים בהדיא כתיב בהו "אשר פתח
אהל מועד". והשתא קשיא: דהיא גופה למה
לי קראי תיפוק ליה דאין מעבירין על המצות,
כדאשכחן הכא! ובפרק שלשי דצמא (לגא.)
דפריך: מאי שנא דיהיב מורדות פנימיה ברישא
וכו', וגבי יסוד מבחש המצות הדיחיד אמרינן
[ירושן] דמזבח קודם משום ד"אין מעבירין", וכן
עברי הרעא אטוטפתא אסורא ותמריצן: דלא
שייך "אין מעבירין על המצות" אלא כשיש שתי
מצות לפני, כגון ידיון מבחש והמנוחה. או כגון
מצות קרנות שאין ידוע מזהיב יתחיל, וכן כרך
דשמעתין שנטול מן הקורבן. אבל לקבוע מקום
אשפית כשייריים — לא קבעו הכאי טעמא. אי
לא דגלי קרי בהדיא.

אָרור אדם אשר ילמד את בנו חכמת יוונית
— והוא דמשמע לקמן בסוף "שתי"
הזלום" (צטב.) דמי שלמד כל התורה. כגון
כן דמא בן אחזרו של רבי ישמעאל שרי, אי
לאו משום דחביב "לא ימוש". ולמאן דאמר:
אפילו לא קרא אלא קריאת שמע שחרית
וערבית — קיים מצות "לא ימוש", דמשמע
דשרוי היינו הזכא דאיבי צורך, רבמא היה
קרוי למלכות, כראשכחן בסוטה (טזב.) דשל
בית רבן גמליאל החירו להם ללמוד חכמת
יוונית מפני שקרובין למלכות. ומה שלא התיר
לו רבי ישמעאל — שמוא לא היה כל כך
צורך ציבור כמו ברבן גמליאל. ורבינו שמואל
מפרש: דקדוש גיירה היה, ואי אפשר להיות,
דבין ישמעאל — לאחר חורבן היה, שפראו
רבי יחושע, בפרק "הניזקין" (גיטין נח,א.) ותינוק

היה. ואפילו רבי ישמעאל אחר שהיה מעשרה חרוגי מלכות לא קדם כל כך, במה שנה, ומלכות בית חשמונאי קדמו טובא, כדאיתא בפרק קמא דעבודה זרה (י' דל"א) בפולמוס של טיטוס גורו, כדאיתא בפרק בררא דטוטה (מ"ט,א) דגורו על ער חורבן, ומלכות בית חשמונאי קדמו טובא, כדאיתא בפרק קמא דעבודה זרה (ט"ז,א) דמעיקרא גורו, ולא קיבלו מנייהו, ולבסוף גורו וקיבלו מנייהו. ועוד שי לומר: דמעיקרא ואסור לגמרי. ומיהו קשה: דהוה אמרין (שבועות ל"א,א) "אורז" – כל קללה, כל נדירה חמישי הלכה ב' תני לה אדיך עובדא: שפעם אחת נשפדה ארץ ישראל כו', ובמאן כארבע שעות. ורש"י פירש ב'תפלת השחר' (ברכות כ"ד) דבימי שלמה היה, כשנשא ודכי נמי איתא בפסיקתא. **אמר** לזו מרדכי – פירש בקונטרס דהוא מרדכי שוה דראשון היו קראין המומנים על שמו. לפי שאינם ממנים אלא בקיאים בעלי שכל וכן פירש בערוך. ועוד ש'לפרש': סיכרא – קבר, כמו (מגילה כ"ט,א): מאבולא עד

שִׁמְעוּ עַל הַחֵם, אֲלֵא דְכִי
קָצִירָה. אֲבָל הַבָּא, דְּכִי
שָׂא קָצִירָה - וְדִאי שְׁלֹשׁ
יָרֵד לְהִבִּיא מִן הַקְּרוֹב. לֹא
יִבְיִיא אוֹתוֹ מִכָּל מְקוֹם.
צְרִיפִין, וְשְׁתֵּי הַלֶּחֶם -
מֵאִי טַעְמָא? אִיבִיעִית
עֵינֵי אִימָא: מִשּׁוּם דְּאִין
הָ שָׂבָא (הָעוֹמֵר) מִגִּנּוֹת
מַלְכֵי בֵּית הַשְּׁמוֹנָא זֶה
וְזֶה וְאִירָסוּבּוּלוֹס מִבְּנֵי.
לֵין לָהּ דִּינְרִין בְּקוֹפָה,
וְזֶה וְזֶה אֶחָד שְׁהִיָּה מִפִּי
חֲכַמַּת יוֹנִית, אָמַר לָהּ:
אִין נִמְסְרִין בְּדִבְכֶם. לְמַחֵר
וְהָעָלָה לָהּ חֲזִיר. בֵּינָן
פְּרִינֵינוּ בַּחוּמָה, וְנִדְעוּעָה
פְּרַסָּה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת
זֵי: אֲרוּר שְׁנִיגְדַל חֲזִיר,
וְעַל אוֹתָהּ שְׁעָה
גִּנּוֹת צְרִיפִין, וְשְׁתֵּי הַלֶּחֶם
אֵם עוֹמֵר, לֹא הוּא יִדְעִי
וְאֵתָא הָהוּא חֲרָשָׁא,
חָדָא יְדִיה אֲצִירָפָא. אָמַר
אֲדַשְׁמָה "גִּנּוֹת צְרִיפִין"

אֲשַׁכְּחוּהָ. כִּי בָעֵי לֹאֲתוֹ
בִּבְרָא חֲרָשָׁא, אוֹתִיב יָד
כִּתְמָא דְשִׁמְוָה "עֵין סוֹכְרָה"
שְׁלֹש קִיּוּן, חֲדָא אֲמַר
בְּזוֹר מִינָהּ: "וּבִיתִי" - וְ
הוּא, חֲדָא חֲמָת וְחֲדָא
שְׁמָא בְּעִינָה סוֹכְרָה,

ועדן קן גמליאל נהרג עמו, ואמרנו
דמלוכות בית חשמונאי פסק
בסכסוך. כלות, ילמדו אדם את
בית חשמונאי פסק בפני הדבית
קאי ב"ארור" בעלמא, ואי בעי
אוחתה שעה שנינו מעשה ש
עיריית (פרק ישיש משנה א) תב
ת פרעה, שישלן קד ארבע שנות.
בימי אחשורוש. ותימנה הוא לזכר
ע. **אסיכרא** — פירש בקונטרס
ועוד יש לפרש: מקום סכר

במתניתין למיבצר בלקטת התבואה. **אלא משום**
 אה ממעטת קצירה – דלא קצר אלא שלשה סאין.
 גל, מפיש בקצירה. דחליש שתי עוקצין – לא אמר
 ה בשלש מנלות) לא ביצר – לא בישל כל צרכו.
 נגות צריצין ועין סוכר – רחוק מירושלים מאד.
גמרא מאי טעם – בענין מן הקדור. **ברשל**
 ת קריב קר ונמל – שטתא התבואה רכה
 ונמללת ביד. ואי מיתית מרוחץ – נשיב לה
 זיקא, ומתקשה בדרך. דאי "כרמל" במנחת
 העומר כתיב (ויקרא כג). ואין מעבייין בו
 – דחלפך כשיוצא מירושלים לבקש עומר –
 אותה שמוצא ראשון נוטל, דאין מעבייין על
 המצות. הורקסן וארימפובולוס – שני אודים
 דזי. וזה שם וכן אוד – מנפנין. **חכמת**
 יונית – רמזות. **על אותה שעה בו** –
 שאותן החיילות החריבו כל סביבות ירושלים.
ממא עומר – זמן עומר. **אבריו** – הכריזה כל
 מי שידוע רבואה, שידוענה. **ההוא חרשא** =
 חרש, שומע ואינו מדבר. **אמינא** – גג. **צריפא**
 – בורדיל, שאין לו גג אלא חד מלמעלה, ומן
 ערב הוא. **פריז** – שהיה בים אחשוורוש.
 שתי הלחם – של חטין. **אינא** – בעיני.
סיבא – חור שבמזוזות הדלת, שבו תוחבים
 הבריה לנעול. קן – שני עופות. **לויבתי**
 – אני מביא דקן וזי. וכן "לימתי", וכן
 "לעונתי". **לויבתי ממש** – דובה מביאה לאחד
 ימי ספירה אחד. **לימתי ממש** – היינו
 זבה שפועת פיה. **לעונתי ממש** – היינו
 נמי לעונת קרבן זיבתה, ליום שמיני שלה.
דבולתו – תלתא קינא, חדא פרידה חטאת וחדא
 עולה, דקן יולדת חובה – אחד חטאת ואחד
 עולה. **כיוז סיכנה** – שהיתה שפועת דם יותר
 וחסכונה למות, ונרבה לקינה להביא. דהויין
 תרייודו עולת נדבה. וזו שאמרה "לימתי" – בים
 סיכנה, וזו שאמרה "לעונתי" – בעינה סיכנה.
 וחזינו

שְׁתֵּי הַלָּחֶם, לֹא הָיוּ יָדְעֵי מַהִיכָא
הָאֵינִי, וְחָדָא יָדָא אִסְכְּרָא. אָמַר
'אוּ "סֹכֵר עֵין"? בְּדָקוּ וְאִשְׁכְּחוּ.
הָ"לִיבִיתִי", וְחָדָא אָמְרָה "לִימְתִי",
הָמִזְשׁ, "לִימְתִי" - לִימְתִי מִזְשׁ,
וְאָמַר לָהּ מְרִדְכִי: שְׂמָא בִּזְבֹּב
כִּלְהוּ עוֹלוֹת נִינְהוּ? בְּדוֹק וְאִשְׁכְּחַ.
וְחִינְיָ

הלל וגמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית
הבית מאה ושלש עשרה חסידים. ואם תאמר:
והבית ויוניא. ופולמוס על טהרת סודה בשעת
מזאה ושלש ותרץ הרב רבינו יעקב הרבי שמעון:
קבוליה עליה לטותא דרבנן — שרי. ולבסוף, גזר
עומר מנגות צרפין — בירושלמי דשקלים (פרק
עבודא דהבא על ההיא דתמידי של שחר קרב
הדיו מפתחות של בית המקדש תחת מראשותיו,
שהארץ ימים כל כך. ונראה על שם מרדכי
חור שבמנחת הולת, שתוחבין בו הבריה לנעול,
הנחר, כמו (ישעיה ט) "עושי שכר אנוני נפש".
בעלי

במשנתנו, מַעֲשֵׂה שָׂמָּה הָעוֹמֵר מִנְּנוֹת צִרְפִּין, וְשֵׁתִי הִלָּחֵם מִבְּקַעַת
עֵין סוֹכֵר.
הגמרא ממשיכה בסיפור פרטי המאורעות: כִּי מָטָא – כשהגיע זמן
הקרבנות העוֹמֵר, לֹא הָיוּ יָדָעִי – לא ידעו ישראל, מַהִיכָא אֵייתִי עוֹמֵר
– מהיכן יביאו שעורים להקרבנות העומר, כִּי לֹא מִצֵּאוֹ תְּבוּאָה,
אֲכָרְזוּ – הכריזו, שְׁמִי שִׂידַע הֵיכָן יֵשׁ תְּבוּאָה יָבוֹא וְיֵאמֶר, אֲתָא
הֵהוּא חֲרָשָׁא – הגיע אדם אחד שזיהה אילם, אוֹתִיב יָדֵיהּ חֲרָא יָדָא
אֲאִינָא – הניח יד אחת על גג, וְחָרָא יָדֵיהּ אֲצִרְפָּא – וידו אחת
הניח על צריף, ולא ירדו הרואים לִסְוֹף דַּעְתּוֹ, מַה כּוּונָתוֹ בְּרַמּוֹ זֶה,
אֲמַר לָהּ מִרְדְּכָי, מִי אֵיכָא דִּיכְתָּא דְשָׂמָּה – האם יש מקום ששמו
גִּנּוֹת צִרְפִּין, או 'צִרְפִּין גִּנּוֹת', שְׁמָא לִכְךָ מִרְמּוֹ הֵאִילֵם בְּהִנִּיחוֹ יָד
אחת על גג ויד אחת על צריף, לומר ששם יש תְּבוּאָה, בְּדָקוּ
וְאִשְׁכְּחוּ – חיפשו ומצאו מקום הנקרא 'גגות צרפין' שבו היתה
תְּבוּאָה לַהֲקֵרְבַת קֶרֶבֶן הָעוֹמֵר.
כִּי בָעֵי לְאִתּוּי – כאשר רצו להביא את קרבן שְׁתֵּי הַלָּחֵם, לֹא הָיוּ
יָדָעִי מַהִיכָא לְאִתּוּי – לא ידעו מהיכן יביאו חטים להקרבנות הקרבן,
אֲכָרְזוּ – הכריזו שְׁמִי שִׂידַע הֵיכָן יֵשׁ תְּבוּאָה יָבוֹא וְיֵאמֶר, אֲתָא
הֵהוּא נְבָרָא חֲרָשָׁא – הגיע אותו אדם אילם, אוֹתִיב יָדֵיהּ אֲצִרְפָּא –
הניח ידו אחת על עֵינֵי, וְחָרָא יָדָא אֲסִיכָרָא – ויד אחת על חֹר
המנועול שנמצא במשקוף הדלת, אֲמַר לָהּ מִרְדְּכָי, וְיָאֵיכָא
דִּיכְתָּא דְשָׂמָּה – האם יש מקום ששמו 'עֵין סוֹכֵר', או 'סוֹכֵר עֵין',
שְׁמָא לִכְךָ מִרְמּוֹ הֵאִילֵם בְּהִנִּיחוֹ יָד אחת על הָעֵין ויד אחת על
'סוכרא', לומר ששם יש תְּבוּאָה, בְּדָקוּ וְאִשְׁכְּחוּ – חיפשו ומצאו
מקום הנקרא בקעת עֵין סוֹכֵר שבו היתה תְּבוּאָה לַהֲקֵרְבַת שְׁתֵּי
הַלָּחֵם.
הגמרא ממשיכה לספר על מרדכי שהבין רמזי לשונות בני אדם:
מַעֲשֵׂה בְּהִנּוֹ – אותן שִׁלְשׁ נָשִׁים, דִּיאִיתוּ שֶׁהֵבִיאוּ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ
שְׁלֹשׁ קִינִין – זוג של שני עופות, חֲרָא – אחת מהם אֲמָרָה הִרִינִי
מִבִּיאתָ קָן זֶה לְיִצְחָק, וְחָרָא – ואחת מהם אֲמָרָה הִרִינִי מִבִּיאתָ קָן
זֶה לְיִצְחָק, וְחָרָא – ואחת מהם אֲמָרָה הִרִינִי מִבִּיאתָ קָן זֶה לְעֹנָתִי.
כְּבוֹד מִינָה – הבינו מדברי האומרת שמביאה לְיִצְחָק שכוונתה
לִנְכָה מִמֶּשֶׁ, כִּפִּי הָדִין שִׁזְבָה מִבִּיאתָ שְׁתֵּי תוֹרִים או שני בני יונה,
אחד לעולה ואחד לחטאת, כִּמוֹ כֵּן הִבִּינוּ מִדְּבַרֵּי הָאוֹמֶרֶת הִרִינִי
מִבִּיאתָ קָן זֶה לְיִצְחָק שכוונתה לְיִצְחָק מִמֶּשֶׁ, דִּהִינוּ עֹבֵר זִיבָתָה,
ששופעת דם כִּים, כִּמוֹ כֵּן הִבִּינוּ מִדְּבַרֵּי הָאוֹמֶרֶת הִרִינִי מִבִּיאתָ קָן
זֶה לְעֹנָתִי שכוונתה לְעֹנָתָה מִמֶּשֶׁ, דִּהִינוּ לַעֲוֹנַת קֶרֶבֶן זִיבָתָה, בְּיוֹם
הַשְּׁמִינִי, שֶׁאֵזָא הִיא מַחֲזִיבַת הַלֵּבִיא קָן. וְנִמְצָא בְּפֻלְחָהּ – שכל
שלושת הקנים של שלשת הנשים הללו הינם קִינֵי זָבָה, וְיֵשׁ בָּהֶם
חֲרָא – עוף אחד לַחֲמָא, וְחָרָא – ועוף אחד לַעֲוֹלָה. אֲמַר לָהּ
מִרְדְּכָי, מִנִּין שְׁכוּונָתָם לְקִינֵי זָבָה, שָׂמָּא זֹאת שֶׁאִמְרָה 'הִרִינִי מִבִּיאתָ
קָן זֶה לְיִצְחָק', בְּיוֹב סִיכָנָה – היתה שופעת הרבה דם, וְנִסְתַּכְנָה
לְמוֹת, וְנִדְבָה לְהִבִּיא קָן. וְזֹאת שֶׁאִמְרָה 'הִרִינִי מִבִּיאתָ קָן זֶה לְיִצְחָק',
שָׂמָּא בִּים סִיכָנָה – טבעה בים ובאה לידי סכנה, וְנִדְבָה לְהִבִּיא קָן.
וְזֹאת שֶׁאִמְרָה 'הִרִינִי מִבִּיאתָ קָן זֶה לְעֹנָתִי', שָׂמָּא בְּעִינָה סִיכָנָה –
חלתה וְנִסְתַּכְנָה בְּעִינָה, וְנִדְבָה לְהִבִּיא קָן, בְּפֻלְחָהּ עוֹלוֹת נִינְהוּ –
שֶׁאֵם אֵכָן כִּךְ הִידָה, הִרִי שְׁנֵי הָעוֹפוֹת שֶׁבְּקִינֵים הֵינָם עוֹלוֹת נִדְבָה.
בְּדוֹק וְאִשְׁכָּה – בדקו ומצאו שאכן צדק מרדכי בדבריו, וְשֵׁנִי
הָעוֹפוֹת שֶׁבָּקָן הֵינָם עוֹלוֹת נִדְבָה.

דָּעַר כָּאֵן לֹא קָאָמַר רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל הָתָם שֶׁמִּבִּיא אֶת הָעוֹמֵר מִשְׁלַש
סָאִים, אֲלֵא דְכִי – שכאשר מִמַּעַט בְּאִכִּילָהּ, כְּלוֹמֵר בְּתוּבָהּ, וּמִבִּיא
רַק מִשְׁלַשׁ סָאִים, קָא מִמַּעַט קְצִיצָה – הרי הוא מִמַּעַט בְּקִצְרִיהּ, אֲכָל
הָקָא לִגְבֵי חוּלָה, דְכִי קָא מִמַּעַט בְּאִכִּילָהּ – שכאשר מִמַּעַט וּמִבִּיא
שְׁתֵּי גִירוּגוֹת, קָא מִשְׁשָׂא קְצִיצָה – הרי הוא מִרְבָּה בְּקִצְרִיתוֹ, שְׁהִי
קוֹצֵר שְׁתֵּי עוֹקְצִין, וְלִכְךָ וְדָאִי שְׁלֹשׁ מִיִּיתֵינן – מִבִּיאִים אֶת שְׁלֹשַׁת
הַגִּירוּגוֹת שֶׁבְּעוֹקֵץ אֶחָד, וּבִכְךָ מִמַּעַט בְּמִלְאֶתָהּ הַקִּצְרִיהּ בִּשְׁבֹת.

משנה

הַמִּשְׁנָה מְבַאֵרֶת מִהֵיכָן הִיוּ מִבִּיאִים אֶת הַשְּׁעוּרִים שֶׁל קֶרֶבֶן
הָעוֹמֵר: מִצֵּוֹת הָעוֹמֵר לְכַתְּחִילָהּ, לְהִבִּיא אֶת הַשְּׁעוּרִים מִן הַתְּבוּאָה
הַגְּדֹלָה קְרִיב לִירוּשָׁלַיִם. אֲךָ אֵם לֹא בִיכֵר הַקְּרִיב לִירוּשָׁלַיִם – לֹא
נִתְבַּשְׁלָה הַתְּבוּאָה הַקְּרִיבָה לִירוּשָׁלַיִם דִּי צִרְכָּהּ, מִבִּיאִין אוֹתָהּ מִכָּל
מְקוֹם בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל. מַעֲשֵׂה שָׂמָּה הָעוֹמֵר מִמְּקוֹם הַנִּקְרָא גִּנּוֹת
צִרְפִּין, וְשֵׁתִי הִלָּחֵם בָּאוּ מִבְּקַעַת עֵין סוֹכֵר.

גמרא

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵינוּ שֶׁלְכַתְּחִילָה מִצֹּה לְהִבִּיא אֶת הָעוֹמֵר מִהַתְּבוּאָה
הַגְּדֹלָה קְרִיב לִירוּשָׁלַיִם. הַגְּמָרָא מְבַרֵּרֶת אֶת טַעַם הַדְּבָר: מֵאִי
מַעֲשֵׂא מִצֹּה לְהִבִּיא מִן הַקְּרִיב. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת:
אֶיכָתִיב אֵימָא, הִטַּעַם הוּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ב יד) לִגְבֵי קֶרֶבֶן
הָעוֹמֵר, וְאֵם תִּקְרִיב מִנְּחָת בְּפוֹרִים לַח' אָבִיב קְלוֹי בְּאֵשׁ גֵּרֶשׁ
בְּרִמָּל' וגו', וּמִכָּאֵן יֵשׁ לְלִמּוּד שֶׁל הַתְּבוּאָה לְהִיּוֹת רַכָּה וְנִמְלָלָת
בִּיד, לִכְן מִצֹּה לְהִבִּיאָה מִן הַקְּרִיב, שֶׁאֵם יִבִּיאָהּ מִרְחוֹק תִּתְקַשֶּׁה
בְּדֶרֶךְ עַל יְדֵי הָרוֹחַ. וְאֶיכָתִיב אֵימָא, הִטַּעַם הוּא מִשּׁוּם דִּיאִין מַעֲבִירִין
עַל הַמִּצֹּת. כְּלוֹמֵר, מִצֹּה שְׁבָאָה לִידֵינוּ אֲסוּר לַעֲבוֹר עֲלֶיהָ
וְלִדְחוּתָהּ, וְלִכְן מִבִּיאִים אֶת הַתְּבוּאָה מִהַמְּקוֹם הָרָשׁוֹן הַקְּרִיב
לִירוּשָׁלַיִם.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: מַעֲשֵׂה שָׂמָּה [הָעוֹמֵר] מִנְּנוֹת צִרְפִּין, וְשֵׁתִי הִלָּחֵם
מִבְּקַעַת עֵין סוֹכֵר.

הַגְּמָרָא מִבִּיאתָ בְּרִיתָא הַמְּסַפֶּרֶת אֶת סִפּוּר הַדְּבָר: תִּנּוּ רַבִּנּוּ,
בְּשָׂצְרוּ מִלְכִּי בֵּית חֲשִׁמוֹנָאִי זֶה עַל זֶה, וְהָיָה הוֹרְקָנוֹם צֵר עַל
יְרוּשָׁלַיִם מִבְּחוּץ, וְאִירִיסְטוֹבִלוֹס מִכְּפָנִים – בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם, שְׁבָה
הִיָּה מוֹלֵךְ, בְּכָל יוֹם וְיוֹם הָיוּ אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם מְשַׁלְשְׁלִין לָהֶן – לַצִּרִּים
עֲלֵיהֶם מִבְּחוּץ, דִּינִינן שֶׁל כֶּסֶף מִתְּרוֹמַת הַלְשָׁכָה בְּקוֹפָה, וְהָיוּ אֵלּוּ
שְׁבוּחוֹץ מְעַלִּין לָהֶן בְּקוֹפָה כְּבָשִׁים עֹבְרֵי קֶרֶבֶנוֹת הַתְּמִידִין, הָיָה שָׁם
– בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם וְכֵן אֲחֵר, שֶׁהָיָה מְבִיר בְּחֻכְמָת יוֹנוֹת – רְמוּזִים,
שְׁהָיוּ רְמוּזִים בִּידֵיהֶם אוּ בִשְׂאֵר אֵיבָרֵים, וְהוּא לָעוֹ לָהֶם – רִמּוֹ
לֹאֵלּוּ שְׁצֵרוֹ עַל יְרוּשָׁלַיִם, בְּחֻכְמָת יוֹנוֹת, אֲמַר לָהֶן, כֹּל וְכֹל שֶׁעֹסְקִין
אֲנִשֵּׁי יְרוּשָׁלַיִם בְּעֻבְדָּהּ שֶׁל הַקְּרִבָּנוֹת, אֵין הֵם נִמְסְרִין בְּיָדָם. לְמַחֲרָ,
שְׁלֹשֹׁ לָהֶן אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם כְּדִרְכֵּם דִּינִינן בְּקוֹפָה, וְהָעֲלִין לָהֶן הַצִּרִּים
מִבְּחוּץ, חֲזִיר, בִּינִין שֶׁהִנִּיעַ חֲזִירֵי לְחֵצֵי גוֹבַהּ הַחוּמָה, נִעִץ וְנִתְקַע
אֶת צִפְרָיו בְּחוּמָה כְּדֶרֶךְ חֲזִיר כְּשֹׁגְרִירִים אוֹתוֹ, וְנִתְדַּעְוָה אֲרִין
יִשְׂרָאֵל אֲרִיבָה מֵאוֹת פֶּרֶקָה עַל אֲרִיבָה מֵאוֹת פֶּרֶקָה מִזְחַמַּת כֶּסֶף
הַקְּבִ"ה עַל חִלּוּל שְׁמוֹ. בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה אֲמָרוּ חֲכָמִים, אֲרוּר מִי שֶׁיִּגְדֹל
חֲזִיר, וְאֲרוּר מִי שֶׁיִּלְמֹד אֶת בְּנוֹ חֻכְמָת יוֹנוֹת, וְעַל אוֹתָהּ שֶׁעָה שְׁצֵרוֹ
עַל יְרוּשָׁלַיִם וְהַחֲרִיבוּ אֶת שְׁדוֹת הַתְּבוּאָה שֶׁבִּיבּוֹחֵיהָ, שְׁנִינוּ

הַתַּחֲלַת הָעֲבוּדָה הִיא הָעֲבוּדָה דְּקִרְיַת שִׁמְעִי. "שִׁמְעִי" הוּא רֵאשִׁי-תִּיבוֹת שֶׁאוּ מִרוֹם עֵינֵיכֶם.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 **מג.** וְכָל זֶה בַּחֲגוּרָה אֶבֶל בְּשֹׂאֵר מַלְבוּשִׁים אֶפְלוּ אוֹתָם שָׂרֵב הַפְּעָמִים אִין דֶּרֶךְ לְהַתְלַבֵּשׁ בְּשָׁנִים הַשּׁוּיִם
- 2 לְצִדְקָה עֲצָמוּ כְּגוֹן שְׁנֵי חֲלוּקִים זֶה עַל גְּבִי זֶה אוֹ שְׁנֵי סְרָבִילִים קטעו] זֶה עַל גְּבִי זֶה אוֹ ב' אֲנַפְלָאוֹת קטעו]
- 3 זוֹ עַל גְּבִי זוֹ 366 הוֹאִיל וּבִימֹת הַקָּדֵר דֶּרֶךְ הוּא לַפְּעָמִים לְהַתְלַבֵּשׁ בְּשָׁנִים וּשְׁלֹשָׁה מַלְבוּשִׁים אוֹ יוֹתֵר, הֲרִי
- 4 הֵם חֲשׁוּבִים דֶּרֶךְ מַלְבוּשׁ כָּל הַשָּׁנָה וּמִתֵּר לְהוֹצִיאָם אֶפְלוּ לְצִדְקָה חֲבֵרוֹ 367 וְכֵן מִתֵּר לְצֵאת בְּשָׁנֵי פּוֹכְעִים
- 5 (אֶפְלוּ לְצִדְקָה חֲבֵרוֹ לְפִי) שָׁפֵן דֶּרֶפוּ בַּחוּל לְשׁוֹם פּוֹכֵעַ גָּדוֹל עַל גְּבִי פּוֹכֵעַ קָטָן קטעדקטעו] וּבִלְבָד שֶׁיֵּהָא בְּעֵינֵן
- 6 שְׁלֵא יוֹכֵל הָרוּחַ לְהַפְרִיחַ פּוֹכֵעַ הָעֲלִיּוֹן מֵעַל רֹאשׁוֹ כִּמּוֹ שִׁיתְבָּאֵר 370:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך
ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, סעיף מג

ביאורי הלכה

- המונח על גבי כיפה שאינה מכסה את כל ראשו 368.
קטעו] סרבילים - בגד עליון 364.
קטעו] אַנְפְּלָאוֹת - גרביים 365.
קטעו] פּוֹכֵעַ קָטָן - אף שהכובע הגדול לא מכסה יותר מאשר הכובע הקטן, וכל-שכן שמותר לצאת בכובע

צינונים והוספות

- מאשר הראשון, (וראה ערוך השלחן ס"ק קד שכונת השו"ע בכובע גדול על קטן, היינו כובע המונח על הכיפה), אך אין לצאת כשעל ראשו שני מגבעות או שני כיפות, כיון שאין דרכו בכך אפילו בימות הקור, וכן אין לצאת בנעליים על גבי נעליים, אלא אם כן נהנה מהם כעת הנאת לבוש (אבל לא הנאת הצלה מטינוף וכיו"ב כמבואר בהערה על סעיף מב לענין ב' חגורות).
369) כמו חגורה אחת שמותר בכל עניין כדלעיל סעיף מב, משום שהיא לבוש, שהרי דרך קצת אנשים באותו מקום לצאת וכובע על ראשם.
370) סעיף נ, שמא ישכח ויביאנו בידו ד' אמות.
364) כדלעיל סעיף מב.
365) ראה סימן צא ס"ה: אַנְפְּלָאוֹת (שקורין זאק"ן).
366) ראה לעיל הערה על סעיף יב שמותר לצאת בערדליים על גבי הנעליים ובתנאי שיהיו מהודקים היטב על נעליו, והיינו משום שמגינים גם על רגליו, או משום שעשויים במדת נעליו ודרכו להשאירם גם כשאין גשמים, משא"כ שקית ניילון המגינה על הנעליים בלבד מטינוף, וכן ניילון שעל הכובע, או אפילו כיסוי מותאם לכובע מפני הגשמים שאין לצאת בו כשרגליים להסירו כשפסקו הגשמים כדלעיל על סעיף יא.
367) כדלעיל סעיף מב.
368) שהרי נהנה מהכובע השני שמכסה את ראשו יותר

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות מכירה/אונאה - לפי לוח "רב יומי"

- 1 **יג** וכל זה כשהתוספת אינה באותו דבר עצמו שנתן
- 2 המשלח לשליח אלא בתמורתו כגון שהוסיפו סחורה
- 3 בעד מעות שנתן לו או מעות בעד סחורה. אבל אם ניתורתו
- 4 מעות ממעות שנתן לו מחמת שהוסיפו בסחורה בטעות
- 5 אפילו הוא טעות במדה או משקל או מנין וכן אם נתותרו
- 6 סחורה מחמת שהוסיפו במעות בטעות אפילו הוא טעות
- 7 בחשבון חייב ליתן כל המותר למשלח לפי שלא יצא המותר
- 8 עדיין מרשות משלח כלל שיזכה בו השליח כי כל זמן
- 9 שהוא ברשות השליח הרי הוא כברשות משלח ממש
- 10 ששלוחו של אדם כמותו בכל דיני התורה ולכך לא זכה
- 11 הנכרי מעולם במותר זה. ולא יאמר השליח אחזיר לנכרי
- 12 טעותו לקדש השם כי בשלו או של נכרי הוא רשאי לקדש
- 13 השם ואינו רשאי לקדש השם בשל אחרים. וכן בכל כיוצא
- 14 בזה:
- 15 **יד** וכל זה כשנתן משלח לשליח בסתם אבל אם אמר
- 16 לשליח מכור בכך וכך או קנה בכך וכך והמותר שלך
- 17 הרי הכל שלו בכל ענין כי שוב אינו יכול לחזור בו המשלח
- 18 כלל אף על פי שהשליח שתק ולא ענהו כלום כשאמר לו כן:
- 19 **טו** ואין השליח רשאי למכור לעצמו או לקנות מעצמו
- 20 מפני החדש שיחשדהו שמוזיל לעצמו אלא אם כן
- 21 אמר לו המשלח סכום המקח קצוב (והמותר שלך) שאז
- 22 מקחו קיים אם יתרצה לו המשלח.
- 23 וכן אפוטרופוס אינו רשאי למכור כלום לעצמו אפילו מוכר
- 24 על פי בית דין. אבל מותר לו לקבל מעות של היתומים
- 25 למחצית שכר או לשליש ורביע כמה שיפסקו לו הבית דין
- 26 שאז אין חשד בדבר כי מה לי הוא מה לי אחר מה שאין
- 27 כן במכירה שאפשר שאחר יוסיף על שומת בית דין יש חשד
- 28 בדבר.

וצריך להודיעו טעותו ולפרש לו שאף ששזה כן וכך אני
חפץ למכור או לקנות אלא בכך וכך ואין לך עלי כלום:

וכשמפרש כן מותר אף אם האונאה היא שתות או יותר.

ואם האונאה שמתאנה המוכר היא גדולה כל כך בכדי שאין
הדעת טועה כלל אין צריך לפרש לו כי ניכר הדבר שמזלזל
בממכרו מפני דוחקו למעות.

וכן בעל הבית המוכר כלי תשמישו ביוקר אין צריך לפרש
שהדבר ידוע ללוקח שאילו לא הרבה לו בדמים לא היה
מוכר כלי תשמישו. והוא שהלוקח יודע שזה המוכר הוא
בעל הבית ולא תגר אבל אם אינו יודע צריך לפרש לו. ויש
אומרים שאפילו בידוע שהוא בעל הבית אם האונאה יתירה
על שתות צריך לפרש לו כי אין דרך בעל הבית למכור כליו
ביותר משתות על שוויין ויש לחוש לדבריהם:

וכל שיעור שתות שאמרנו אינו אלא בטעות בשומת
שוויי המקח שאין כל אדם יכול לצמצם בו ודרך העולם
למחול עד שתות אבל אם היה טעות במדה או במשקל או
במנין הסחורה אפילו פרוטה אחת יתירה חייב להחזירה
לעולם בכל ענין. אלא אם כן היתרון הוא בענין שאין הדעת
טועה בו כלל כגון במקום שנהגו למנות המעות שנים שנים
ולא אחד אחד ומצא יתרון מטבע אחת או שלש או חמש
וכיוצא בהם ממספר הנפרד שאינו זוג זוג שבוה אי אפשר
לתלות בטעות המנין אלא מתנה היא שנתן לו כל היתרון
או שגנב וגזל ממנו סכום כזה ומתבייש להחזיר לו והבליע
לו בחשבון או שאיש אחר גנב או גזל ממנו ונתן לזה
שיבליע לו בחשבון בין שהמעות הם דמי מקח וממכר בין
פירעון חוב בין הלואה שהלואה המלוה ללוה ומצא בה הלואה
יתרון כזה. אבל אם נהגו למנות אחד אחד כמו שנהגין
עכשיו תולין כל היתרון בטעות במנין שטעה במנינו כמה
פעמים כמספר היתרון וחייב להחזיר לו לעולם:

ו הנושא ונותן באמונה אינו חושש לאונאה כיצד חפץ זה
בכך וכך לקחתיו כך וכך אני משתכר בו אף על פי
שנתאנה בלקיחתו וכל המתאנה אינו רשאי להונות אחרים
בשביל כך זה מותר שהרי זה כמפרש לו שלא יסמוך על
שוויי המקח אלא על הדמים שקנה הוא:

ז הנושא ונותן באמונה לא יחשוב הרע באמונה והיפה
בשוויי שאם קנה עשר יריעות בעשרה דינרים ויש בהן
שאינן שוות דינר ויש בהן ששוות יותר לא יחשוב הרעות
כל אחד בדינר והיפות בשוויין ועל זה יטול הריח שיתפטר
עמו שאין זו אמונה אלא אונאה. רק יחשב הכל באמונה
כמו שקנאן יחד. והוא שמוכרן גם כן ביחד אבל אם מוכר
הרעות בפני עצמן והיפות בפני עצמן מוכרן בשוויין מלבד
הריח שנוטל כמו שמתפטר עמו:

ח הנושא ונותן באמונה מעלה לו על דמי המקח שכר
הכתף המוליך מביתו לחנותו ושכר הגמל ושכר הפונדק
אם הביא מעיר אחרת וכן שאר כל הוצאות וכוללם בדמי
המקח ועל זה יטול ריוח שנתפטר עמו אבל שכר טירחא
לא יכלול בדמי המקח (כי הוא בכלל הריח מן הסתם בדעת

והאפוטרופוס אינו רשאי למכור אלא סחורה אבל לא
קרקעות ומטלטלין אלא לפרנסתם או שנראה בעיניו שהוא
תועלת היתומים לישא וליתן בדמיהם אבל למכור ולהניח
המעות אסור משום שבח בית אביהם שהוא נוי וכבוד להם
כשיש להם חפצים הרבה:

טז ואסור לאפוטרופוס להכניס סחורות היתומים בספק
סכנה אף על פי שהוא עושה כן בשלוי. לפיכך לא
ישלח סחורתם בדרך ים שהים נותן בשפע ונוטל בשפע ולא
בדרך שיש בה ספק לסטים וכן כל כיוצא באלו. אלא אם
כן הוא יין שאם ישהנו כאן עד שימכר יש לחוש שמא
יחמיץ הרי זה עושה כדרך שעושה בשלוי וכן כל כיוצא
בזה:

יז הנותן מעות לחבירו לקנות לו קרקע או מטלטלין והלך
וקנה לעצמו במעות שלו הרי זה רמאי. ואם המוכר אינו
מתרצה למכור למשלח מותר לקנות לעצמו. ומכל מקום
צריך להודיע תחלה למשלחו כדי שלא יחשדנו. ואם חושש
שמא בתוך כך יקדימונו אחר אינו צריך להודיעו תחלה אלא
אחר כך. ואם קנה במעות המשלח חייב ליתן לו המקח אף
על פי שקנהו לעצמו:

דיני מכירה ומתנה ושליו ואפוטרופוס:

א אסור לאדם להונות את חבירו בין במקחו ליקח בזול
ממה שהוא שוה אפילו פרוטה אחת בין בממכרו למכור
ביוקר ממה שהוא שוה אפילו פרוטה אחת ואם הונה עובר
בלא תעשה שנאמר וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד
עמיתך אל תנונו איש את אחיו. ולא יאמר שמה שזה כן וכך
במקום פלוני או לזמן פלוני ישוה כך כי אין בזה הדבר אלא
מקומו ושעתו:

ב עבר או טעה והונה חייב להחזיר האונאה אם היא שתות
שוויי מקח כגון שמכר שוה שש בשבע או שקנה שוה
שש בחמש או שהיא שתות מעות כגון שמכר שוה חמש
בשש או שקנה שוה שבע בשש. אבל אם אין בה לא שתות
שוויי מקח ולא שתות מעות אין צריך להחזיר לפי שכן הוא
דרך מקח וממכר שאין הלוקח והמוכר יכולים לכוון דמי
המקח בצמצום ודרך העולם למחול טעות עד שתותאם
הטעות הוא בשוויי המקח ולא במדה ומשקל ומנין הסחורה
או המעות כמו שיתבאר:

ג אבל לכתחלה חייב להודיעו טעותו אפילו על פרוטה
אחת ולא יונה אותו. ואף שיש להסתפק ולומר שכל
פחות משתות אין שם אונאה עליו כלל אלא דרך מקח
וממכר הוא כי לפעמים הלוקח חפץ במקח ומוסיף עליו
דמים יותר משוויי ופעמים שהמוכר מזלזל בממכרו מפני
שאין חפץ זה ערב עליו או מפני שדחוק למעות ולכן עד
שתות הוא בכלל דמי המקח ואין עליו שם אונאה כלל מכל
מקום ירא שמים יחמיר לעצמו שלא יכנס לספק לא תעשה
של תורה.

ואפילו אם המתאנה הוא תגר ובקי ביותר ואין דרכו לטעות
אין תולין האונאה אלא בטעותו.

וגונב דעתו אם אינו מודיעו והרי זה כגונב ממנו ממון
ואסור מן התורה כמו שיתבאר בהלכות גזלה:

יב ואפילו לגנוב דעתו בדבר שלא יגיע לו הפסד להנכרי
אסור מדברי סופרים כגון למכור לו בשר נבילה בחזקת
שחוטה. ואף לגנוב דעת הבריות בדברים אפילו במלה אחת
של שפת חלקות או גניבת דעת או במעשה שמראה שעושה
בשבילן ואינו עושה אסור מפני שמחזיקים לו טובה בחנם:

*

יג כיצד לא יפתח חבית יין העומדת להפתח מיד מפני
שכבר מכרה לחנוני וזה סבור שפתחה בשבילו
להשקותו יין חזק ונפסד על ידו הפסד גדול שהרי חבית זו
שפתחה תשאר חסירה ויתקלקל יינה ויבא להחזיק לו טובה
בחנם (אלא אם כן הוא חביב עליו שהיה פותח בשבילו)
אלא צריך להודיעו שלא פתחה בשבילו כי מן הסתם אין לו
להעלות על דעתו שכבר מכרה לחנוני. אבל בדבר שיש לו
להעלות בדעתו שאינו עושה בשבילו ומטעה עצמו וסבור
שעושה בשבילו כגון שפגע בחבירו בדרך וסבור זה שיצא
לקראתו לכבודו אין צריך להודיעו וכן כל כיוצא בזה:

יד לא יפציר בחבירו שיסעוד עמו והוא יודע שאינו סועד
(ואילו היה סועד לא היה מפציר בו). אבל בלא הפצר
מותר לומר לו פעם ושתיים בוא ואכול עמי אף על פי שאין
דעתו שיאכל עמו כי זהו כבודו שמכבדו לאכול עמו. ולא
ירבה לו בתקרבות ויודע בו שאינו מקבל (ואילו היה מקבל
לא היה מרבה לו. אבל אם הוא חביב עליו בענין שהיה
מרבה לו אם היה מקבל וכן אם היה מפציר בו לסעוד אם
היה סועד אף על פי שיודע שעכשיו לא יסעוד ולא יקבל
מותר להפציר בו לסעוד ולהרבות לו בתקרבות שאין זו
גניבת דעת כיון שהוא חביב עליו באמת והוא מבקש באמת
להנהותו ואין מונע מצדו אלא מצד חבירו שאינו רוצה
נמצא שאם יחזיק לו טובה אינה בחנם).

אבל לא יאמר לו סוך שמן מפך זה והוא ריקן לפי שיודע
בו שאינו רוצה לסוך (אף שאם היה רוצה (ב) לסוך היה
נותן לו שמן מכל מקום עכשיו אינו מבקש באמת להנהותו
כי יש מונע מצדו שהפך ריקן ואין בו שמן ויחזיק לו טובה
בחנם וכן כל כיוצא בזה).

וכן לא ילך לבית האבל ובידו כלי ריקן לפי שיודע בו שאינו
צריך לו (כי הרבה הביאו לו כבר להברותו בסעודה ראשונה
שהאבל אסור לאכול משלו וכל העם מברין אותו וסבור
האבל שגם זה הביא לו ויחזיק לו טובה בחנם כיון שעכשיו
לא הביא כלום אף שהיה מביא לו אם היה צריך לו). ואם
הוא עושה כן כדי לכבדו בעיני הבריות מותר. וכן בכל דבר
שעושה כדי לכבדו בעיני הבריות אין בו משום גניבת דעת:

*

טו לא ישלח לחבירו חבית יין ושמן צף על פיה מפני
שיסבור שהכל שמן ויזמין אורחים עליה ובטוח שיש
לו שמן הרבה לצרכם ונמצא מתבייש:

טז לא ימכור עור של נבילה בחזקת שחוטה כי עור
הנבילה אינו חזק כל כך כמו עור השחוטה ונמצא
מטעהו:

בני אדם שנוטל ממנו כמו שנתפשר עמו ולא בדמי המקח
הואיל ולא הוציא מעות ונמצא שאם כוללו בדמי המקח
בסתם ואינו מפרש כן להלוקח הרי זה מטעהו ומאנה
(אותו):

טז כשם שיש איסור אונאה במקח וממכר כך יש איסור
אונאה בשכירות ובקבלנות ובחילוף מטבע.

וכן אם הסלע חסרה שתות ממשקלה יש בה איסור אונאה
להוציאה בסלע יפה אם מוציאים הסלעים במניין ולא
במשקל. שאם מוציאים במשקל אפילו חסרה כל שהוא
עובר בלא תעשה אם מוציאה ביפה שנאמר לא תעשו עול
במשפט במדה במשקל. ויש אומרים שלא אמרו שיעור
שתות אלא בסחורה אבל מעות שלהוצאה ניתנו והחסרים
אינם יוצאים כל כך אין דרך העולם למחול על חסרונם אלא
עד חצי שתות אבל מחצי שתות ואילך וחצי שתות בכלל
דרך העולם להקפיד עליו ויש בו איסור אונאה ויש להחמיר
כדבריהם.

אבל בפחות מחצי שתות מותר להוציאה לכתחלה ביפה
הואיל ואין בה הפסד כלל למקבלה שגם הוא יוציאנה ביפה
מה שאין כן בפחות משתות בסחורה. וכל מי שאינו רוצה
לקבל מטבע שנחסר פחות מחצי שתות אינו אלא נפש
הרעה. והוא שיוצא בהוצאה על ידי הדחק אבל אם אינו
יוצא אפילו על ידי הדחק אסור להוציאה ביפה אפילו חסר
מעט. ואם הוציאה והחזירוהו לו אפילו אחר י"ב חדש יש
אומרים שחייב לקבלו אם מכירו:

*

יז וכל מטבע שנפחת ונחסר מחצי שתות ממשקלו אסור
לקיימו בביתו מפני שבקל מרמין בו להוציאה ביפה
(וכמו שאסרה התורה להשהות מדה חסרה בביתו שנאמר
לא יהיה לך בביתך וגו' שלא יבואו לרמות בה כמו
שיתבאר). ולא ימסרנו לאנס או לתגר מפני שמרמין בו
אחרים. ולא יעשנו משקל ולא יזרקנו לתוך כסף שהרי
אסור לקיימו שמא יבא אחר וירמה בו להוציאו ביפה. אלא
יחזיקו או יקבנו באמצעו לתלות בצואר בתו אבל לא יקבנו
מן הצד שמא יבא אחר ויחתוך מקום הנקב.

ואם חסר עד שעמד על חציו כגון סלע שעמד על שקל
ושקל שעמד על דינר ודינר על חציו מותר לקיימו שאז אי
אפשר לרמות בו מפני שהפחת שלו ניכר לכל. אבל אם עמד
על פחות מחציו אסור לקיימו מפני שאפשר לרמות בו
להוציאו בחציו שהוא שקל או דינר או חצי דינר כיון שהם
מטבעות היוצאים.

ומטבע שאין לוקחין אותו אלא במשקל מותר לקיימן בכל
ענין שכל הלוקחה ישקלנו:

יח וכל דין אונאה אינו אלא בישראל אבל נכרי הטועה
בשיווי המקח או בשיווי המטבע אין צריך להודיעו
טעותו שנאמר אל תנו איש את אחיו, אחיו ולא נכרי.

אבל אסור להטעותו בין בשיווי מקח בין בחשבון כמו
שיתבאר בהלכות גזלה. וכן כל מרמה שבעולם אסורה
במקח וממכר אפילו לנכרי כגון אם יש מום במקחו צריך
להודיעו ללוקח אף על פי שהוא נכרי שהרי זה מטעהו

שמתיר לפי שאין כאן אונאה כיון שהכל יודעים ממנהגם
(ושומר נפשו ירחק מזה כי אף על פי כן יש לחוש שיסבור
הקונה שהוא שמן באמת שהרי יש הרבה שמנים בעולם
ובשביל כך עושים כן כל הקצבים):

כ אסור לערב מעט פירות בהרבה פירות יפים שלא יהיו
ניכרים בהם וימכור הכל בחזקת יפים ואפילו שניהם
יפים אלא שאחד יפה מחבירו. וחדש וישן אסור לערב זה
בזה וזה בזה כי הישן עושה קמח הרבה יותר מהחדש
והחדש יפה ממנו אם הלוקח רוצה להכניסו לאוצר לישנו:

כא התגר מותר ליקח פירות טובים ורעים מכמה מקומות
וליתנם במגורה אחת למכור ממנה אפילו אין הרעים
ניכרים מפני מיעוטם או מפני שדומים לטובים במראיתם
לפי שהכל יודעים שהוא קונה ממקומות ויש במגורה
שמוכרה ממנה תערובת טוב ורע ובחזקת כן קונים ממנו.
ובלבד שלא יתכוין ליקח הרוב ממקום הטוב כדי שיצא
עליו הקול שהוא קונה הכל ממקום הטוב וקונה גם ממקום
הרע ומערכו עמו בענין שאינו ניכר בו:

דיני אונאה וגניבת דעת:

יז אסור לאדם למכור לחבירו קרקע או מטלטלין שיש
עליו עסק ודין לאיזה אדם עד שיוודיעו ללוקח שאף על
פי שהאחריות עליו אין אדם רוצה שיתן מעותיו וירד לדין
ויהיה נתבע מאחרים:

יח אסור לפרסם את האדם ובהמה וכלים העומדים
להמכר אדם כגון עבד כנעני שהוא זקן וצובע שער
ראשו וזקנו כדי שיראה בחור ובהמה להשקותה מי סובין
שמנפחין אותה וזוקפין שערותיה כדי שתראה שמנה. וכן
אסור לקרד ולקרצף אותה כדי לזקוף שערותיה. והכלים
אסור לצבעם שיראו חדשים ואין השבח שמשביחם בצבע
כמו העילוי שמעלה אותם בדמים מפני שסוברים שהם
חדשים ונמצא מטעה ומאנה. אבל חדשים מותר לצבעם כדי
ליפותם (וכן ליפותם בשאר מיני יפוי אפילו אם מתעלים
בדמים יותר מן השבח שמשביחם הואיל ואין כאן טעות
ואונאה שהמוסיף דמים בשביל יופיין מוחל הוא מדעתו):

יט אסור לנפח בקרבים כדי שיראו שמנים ורחבים. ואסור
לשרות בשר במים כדי שילבין ויהא נראה שמן. ואם
מנהג כל הקצבים לעשות כן והכל יודעים ממנהגם יש מי

'תורה אור' פרשת נח – הפרשה החסידית

אם יתן איש את כל הון ביתו

ההשתלשלות, ואינו ערוך כלל לגבי מהותו ועצמותו
יתברך שהוא למעלה מההשתלשלות:

וזהו "אם יתן איש" – שהוא לשון גבורות וצמצומים,
כמו שכתוב (שמות טו, ג): "ה' איש מלחמה כח", שפדי
שינושך מעצמותו יתברך להתהוות בחינת חכמה,
שאינו אלא זיו והארה בלבד, אי אפשר להיות כי אם
על ידי צמצומים וגבורות רבים.

וזהו "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה", שהוא
אהבת "בכל מאדך" המבואר למעלה, שהוא
"לאשתאבא בגופא דמלכא". וכמו שכתוב: "מי לי
בשמים, ועמך לא חפצתי כח", שלא יחפץ לא בגן עדן
כח, שהם אינם רק זיו והארה בלבד, רק "לאשתאבא
בגופא דמלכא", שהוא מהותו ועצמותו יתברך. ואי
לזאת "בוז יבוז לו" – "הון ביתו" הנ"ל, שאינו אלא זיו
והארה כח, ודי למבין.

אכן, כל זה הוא הפירוש וטעמי המצות, שהוא בחינת
חכמת התורה שנמשך מחכמתו יתברך כנ"ל. אבל גופי
המצות מעשיות, כמו תפלין וסוכה, ומצות צדקה,

"אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוז לו" (שיר
השירים ח, ז):
כי הנה מבואר למעלה איך ש"מים רבים", שהם
טרדות הפרנסה, "ונהרות", שהם המחשבות בענינים
גשמיים, שנקראו בשם "נהרות" – "דינידי ואולי", מה
שאין בן מים הם מכוונסים ועומדים. וכל זה "לא יוכלו
לכבות את האהבה", ואדרבה, בהם ועל ידם דוקא תבא
לבחינת האהבה היותר גדולה, היינו בחינת "בכל
מאדך" הנ"ל.

ולזה אומר אחר כך: "אם יתן איש את כל הון ביתו
כח", "הון ביתו" נקרא חכמת התורה, שהן פירוש וטעמי
המצות שנמשך מבחינת חכמתו יתברך. וכמו שכתוב
(בראשית ב, י): "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן". כי
"מעדן", שהוא בחינת חכמה שנקרא עדן, יוצא נהר –
לשון המשכה, "להשקות את הגן", שהם ג'ן סדרים
דאורייתא, שהן פירוש וטעמי המצות, ונעשה מהם
בחינת גן עדן עליון וגן עדן תחתון, עד שהשתלשל מטה
מטה. ששרשם מבחינת חכמתו יתברך שנקרא ראשית

במהותו ועצמותו יתברך ממש. ואי אפשר זאת, כי אם
על ידי קיום מצותיו יתברך דוקא, שהן פנימיות רצונו
יתברך, ו"נעוץ סופן בתחלתן".

וזהו "אשר אנכי" – "מי שאנכי" – שהוא מהותו
ועצמותו ממש ולא בבחינת אור וזיו בלבד;

"מצוה" על ידי קיום מצות מעשיות דוקא כנ"ל;

"היום כו" – שהיום דוקא, שהנשמה מלוכשת בתוך
הגוף. מה שאין כן קודם התלבשותה בגוף היתה רק
נהנית מזיו השכינה כו".⁴

וזהו "ודברת בם" – שהוא מצות הדבור של התורה,
וכמו שכתוב (יהושע א, ח): "והגית בו כו"; ו"עקימת שפתיו
היו מעשה" כו.⁵

וזהו "אחות לנו קטנה" (שיר השירים ח, ח): שנעשה בחינת
אחות, והוא לשון "אחת" – שמתאחדת בתכלית עם
מהותו ועצמותו יתברך בביכול ממש על ידי קיום
המצות מעשיות כנ"ל. וכמו שכתוב "וימינו תחבקני" –
באדם החובק את חבירו מפל צדדיו כו, וזהו "מה נעשה
לאחותנו ביום שידובר בה" (שם). ודי למבין.

ביאור על הנ"ל

והיינו מפני שבחינת נפש-הבהמית הוא מבחינת
עולם התהו. ואלה המלכים אשר מלכו וכו' (וישלח לו,
לא). ובחינת התהו הוא למעלה מבחינת תקון, כמו
שכתוב "אשר מלכו [...] לפני מלך מלך לבני ישראל"
(וישלח שם), שהוא בחינת התיקון.

ולהבין כל זה, הנה איתא במדרש: "בתחלה עלה
במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, ראה שאין
העולם מתקיים – שיתף מדת הרחמים כו".⁶

ואין הפירוש כמו שהעולם סוברין ש"מדת הדין" הוא
בחינת צמצום ומניעת ההשפעה, כי הרי בחינת גבורה
היא אחת ממדותיו יתברך, כמו שכתוב (דברי הימים א'
כ"ט, יא): "לך ה' הגדולה והגבורה", שהם עשר ספירות
דאצילות המחיים ומחיים מאין ליש. ועוד, הנה בתיב
(דברים יב, כג): "כי הדם הוא הנפש" – שעיקר חיות
האדם הוא הדם, ודם נמשך מבחינת גבורה – מדת הדין.

שנאמר (ישעיה לב, יז): "והיה מעשה הצדקה", וכדומה –
שהן הם רצונו יתברך שלמעלה מהשעם והדעת הנמשך
בבחינת חכמה, ולהיות ששרשם גבוה מאד ממדרגת
התורה כו, על כן נתלבשו בדברים גשמיים דוקא, שאי
אפשר לבא לבחינת השגה כו.

וכמו שאמרו ז"ל:⁷ "לחכימא ברמיזא" – שדבר
העמוק מאד אי אפשר לגלותו בדבור כי אם ברמיזא,
שמראה לו באצבע כו – כמו כן מצות מעשיות, מפני
שרשם מאד נעלה, שהן פנימיות רצונו יתברך בביכול,
שלמעלה מהשגה, לזאת אי אפשר לבא לידי גלוי
למטה כי אם בהתלבשותם בדברים גשמיים דוקא, כי
נעוץ תחלתן בסופן דוקא".⁸

וזהו "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום כו"
(ואתחנן ו, ח).

כי הנה כל פרשת קריאת שמע – "שמע ישראל" (שם),
הוא רק התבוננות מבחינת שמויות כו, ועל ידי זה
ו"אהבת [...] בכל לבבך כו", עד שיגיע לבחינת אהבת
"בכל מאדך" הנ"ל, שהוא ליכלל ולדבקה בו

להבין הענין שתפלת הבעל-עסק יהיה במדרגה גבוהה
כו, צריך להבין ענין ירידת הנשמה – שהיא הניצוץ
אלקות – בעולם-הזה בגוף ונפש-הבהמית, להיות טרוד
תמיד במחשבות ודאגות הפרנסה בהבלי עולם-הזה –
וזהו ירידה גדולה – מההכרח לומר שירידה זו היא צורך
עליה;

שלאחר שירדה ונתלבשה בגוף ונפש-הבהמית תוכל
לעלות למעלה מעלה על ידי אהבת "בכל מאדך",
שהוא בלי גבול. במאמר רז"ל: "טוב זה מלאך חיים,
מאד זה מלאך המות כו".⁹ וזהו דוקא על ידי האהבה
הבאה מנפש-הבהמית.

כמו שאנו רואים למטה, שכח הבהמה גדול מכח
האדם, כמו כן למעלה אמרו רז"ל: "במקום שבעלי-
תשובה עומדין – צדיקים כו".¹⁰ והיינו מפני שבחינת בעלי-
תשובה הוא "בחיילא יתיר" ובכח והתגברות גדול.

6. (בראשית א, לא. ילקוט שמעוני על הפסוק (רמז טז). זהר בהקדמה יד, א).

7. ("גמורים אינם יכולים לעמוד", ברכות לד, א).

8. (בראשית רבה יב, טו. ראה פירוש רש"י בראשית א, א).

2. (זהר חלק א נח כו, ב. חלק ג פנחס רכט, ב. רפ, ב. תקוני זהר תקון יח לו, א.

תקון סט קו, ב. קטו, א. מדרש משלי כב).

3. (ספר יצירה פרק א משנה ז).

4. (ראה ברכות יז, א).

5. (בבא מציעא צ, ב. סנהדרין סה, א).

בחינת גלוי השכינה למטה, נמצא שהיה השמחה רבה
מאד.

ועל אותו¹³ הפרק נאמר (יְרֵמְיָהּ לְבוּ, לֹא): "כִּי עַל אִפִּי
ועל חֲמֹתִי הִיָּתָה לִי הָעֵיר הַזֹּאת לִמֵּן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּנוּ
אוֹתָהּ" – מִמָּה שֶׁלָּקַח בַּת פֶּרַעַה כִּי¹⁴. נמצא שהיו ב'
הפכים יחד בעת ובזמן אחד. והיינו, על ידי ששיתף מדת
הרחמים ונעשה עולם התקון יכול להיות התפללות
המדות זה בזה. שמאחר שאין המדה והתגלותה הולך
ברבוי ובתגבורת האור, אם כן הפלי היתה יכולה להכיל
גם ב' הבחינות יחד.

והנה נשמת האדם הוא מבחינת אצילות – עולם
התקון. ולכן הנשמה כלולה מכל המדות במבואר
בתניא (פרק ג). מה שאין כן המלאכים, שרשם מבחינת
עולם התהו – מחנה מיכאל, מחנה גבריאל – כל אחד
קו בפני עצמו: מחנה מיכאל הוא רק בחינת אהבה¹⁵
בהתגברות מאד, ומחנה גבריאל הוא רק בחינת יראה
בהתגברות רב – "שֹׁר שֶׁל מִים", "שֹׁר שֶׁל אֵשׁ"¹⁶. ומזה
נמשך בחינת מרכבה: "פְּנֵי אֲרִיָּה אֶל הַיָּמִין [...] פְּנֵי שֹׁר
וכו'" (יחזקאל א, ט).

והנה בנשמת האדם אמרו רז"ל: "ג' שותפין באדם:
הקדוש ברוך הוא נתון בו נשמה; וחיות נפש הבהמות
ועופות¹⁸ הם מבחינת "פְּנֵי אֲרִיָּה, פְּנֵי שֹׁר כו", ומקורם
מעולם התהו. ולזה נאמר על האדם (תהלים קלט, ה): "אֲחֹר
וקדם צִרְתָּנִי", שִׁמְצַד בחינת התקון, בהשתלשלות,
בחינת אדם הוא במדרגה גבוהה יותר. שבחינת הבהמות
נפלו למטה מטה מאד מאד, מה שאין כן במקורם הם
במדרגה גבוהה יותר, שהם מבחינת עולם התהו, "לפני
מלך מלך כו", כנודע.

ואי לזאת, האהבה הבאה מצד נפש הבהמית הוא
למעלה מעלה – בחינת "בְּכָל מֵאֲדָר", שִׁלְמַעֲלָה מהפלי,
מפני שהוא בחילא יתיר – שבאה בהתגברות רב.
ששרש נפש הבהמית הוא מבחינת התהו כנ"ל, רק
שנפלה בשבירת הכלים למטה מטה מאד, בעבודה
גשמית להיות נפרדים. אָל אֶל בְּשֹׁנְבָר וְעוֹלָה לְמַעֲלָה
בתפלה, אִיזִי הוא בהתגברות רב, אהבת "בְּכָל מֵאֲדָר".

אֶלָּא הפירוש "מדת הדין" הוא בחינת גבורה – לשון
תגבורת: שִׁכַּח הַחַיִּית מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּא בְּהִתְגַּבְּרוּת יוֹתֵר
מבחינת חסד, שהוא נמשך למטה מטה אָבֵל הוא בָּא
בבחינת קרירות. מה שאין כן בחינת גבורה, שבא החיות
מאור אֵין־סוֹף בְּהִתְגַּבְּרוּת רַב לְמֵאוֹד, עַל כֵּן מִמִּילָא
כִּשְׁבָּא בְּדֶרֶךְ הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת לְמִטָּה נַעֲשֶׂה בְּחִינַת דִּין – מִי
שְׁאִינוּ רָאוּי לְקַבֵּל הַהִשְׁפָּעָה אִינוּ יָכוֹל לְקַבֵּל, מִפְּנֵי
שהחיות נמשך בהתגברות רב. מה שאין כן בחינת חסד,
שבא החיות בקרירות, יוכל למשוך⁹ ולהתפשט למטה
מטה. אָבֵל בְּחִינַת גְּבוּרָה הוּא הַחַיִּית בְּהִתְגַּבְּרוּת, בְּחִינַת
ז' מַלְכִּים, וְהוּא עוֹלָם הַתְּהוֹ. שֶׁלֹּכֵן נִקְרָאוּ י' סְפִירוֹת
בעולם התהו בשם מלכים:

ועל פי הקבלה מבואר, שבחינת התהו הוא רבוי האור
ומיעוט כלים¹⁰. ובחינת התקון הוא בהיפוך. פירוש "רבוי
אור" – שהאור והחיות בא בהתגברות רב. כי כל הי'
ספירות היו בתגבורת רב. כמו בחינת חסד היה מדת
חסד בהתגברות רב, וכן כל הי' ספירות. וגם לכן לא היה
התפללות המדות להיות כלול חסד וגבורה, מפני שכל
בחינה ומדה היה בכח והתגברות רב, לכן לא היה יכול
להתפלל עם הפוכו, והיה כל מדה בפני עצמה.

וזהו ש"ראה שאין העולם מתקיים": כי מזה אינו
יכול להיות תקון עולם, ולצורך תקון עולם הוצרך
להיות בחינת תיקון, היינו בחינת קוין, התפללות המדות
זה בזה, והוא בחינת רבוי כלים ומיעוט האור¹¹ – שהאור
וחיות אינו בא בהתגברות, רק בחינת חסד, בקרירות,
ולזה יוכל להיות התפללות חסד וגבורה – שני הפכים.
ובמאמר רז"ל (בפרק ה' דאבות): "לְהוֹדִיעַ כְּמָה אֶרֶץ־אִפִּים
לפניו: שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מְכַעֲסִין וְבָאִין עַד שֶׁבָּא אֲבָרָהָם
אֲבִינוּ כו". שִׁמְחַמֵּת שאין המדה בא בהתגברות נמשך
להיות "אֶרֶץ־אִפִּים" וסבלנות.

ואדרבה, יכול להיות שני¹² הפכים בתכלית. כמו
שמצינו בבנין בית המקדש שהיתה השמחה גדולה עד
מאד – כִּשְׁאֵמֵר שְׁלֹמֹה "שִׁיר הַשִּׁירִים" – שֶׁלֹּא הִיָּתָה
מִיּוֹם בְּרִיאַת הָעוֹלָם. וכמו שכתוב (מלכים א ח, יא): "כִּי
מֵלֹא כְבוֹד ה' אֶת בֵּית ה'", שֶׁבָּא הָאֵשׁ מִלְּמַעְלָה, הִיָּינוּ

9. ולמשוך – בהנהגות הרב הקסיד ר' אשר לימשוך.

10. (עץ חיים שער התקון פרק ה. שער המלכים פרק א ופרק ב).

11. (עץ חיים שער התקון פרק ה).

12. (כן הוא בדפוס ראשון – הערות ותיקונים לכבוד קדושת אדמו"ר).

13. (ועל אותו – בכתב יד 1824 ובדפוס ראשון: ובאותו).

14. (מלכים א' ג, א: "ויתחמן שלמה... ויקח את בת פרעה").

15. (ראה זהר חלק ג במדבר קיד, ב. תקוני זהר תקון ע).

16. "שֹׁר שֶׁל מִים", "שֹׁר שֶׁל אֵשׁ" – בכתב יד 1824 ליתא תיבות אלו.

17. (נדה לא, א. קידושין ל, ב).

18. (וחיות נפש הבהמות ועופות – בכתב יד 1824: מה שאין כן חיות נפש
הבהמית ועופות)

הפרנסה, כנזכר לעיל, הוא בחינת מ"נח כמו שהיה
במבול. שאין הפירוש שהיה המבול להעביר הרשעים
מן העולם, כי לזה לא היה נצרך המבול מים, כי ברגע
אחת היה נעשה; וכמו שכתוב בפרעה²²: "ותכחד כו'". רק
המבול היה כדי לטהר העולם. כי בתחלה (פרשתנו ו, יא):
"ותמלא הארץ חמס כו'", שהם המשיכו קליפות כו'.
שלוה היה צריך לטהר העולם על ידי בחינת מים
המטהרים.

והוא בחינת גשם, "גבורות גשמים"²³, שהוא מבחינת
התהוה. שבשנמשך הגשמים²⁴ בסדר והדרגה הוא בחינת
חסד, ומצמיח זרעים כו'. מה שאין בן המבול, שהיו
"יורדים בגבורה", היינו בהתגברות רב ובכח גדול,
שהוא מבחינת עולם התהוה, חסד-דתהוה – לטהר הארץ,
הוצרך להיות הארה מבחינת עולם התהוה, שלמעלה
מבחינת תקון, רק שהיה הארה רבה ועצומה בהתגברות
רב מבחינת התהוה, ולזה "וימח את כל היקום" (פרשתנו ו, יא)
(כ) – שלא היו ראויים לקבל.

וזהו "ויכסו ההרים" – "חמש עשרה אמה כו'²⁵" –
פירוש: "הרים" הוא בחינת תקון – התכללות המדות,
"באברהם שקראו הר כו'" (פסחים פח, א); והטרדות
ומחשבות עולם-הזה מנפשי-הבהמית הם גם בן מבחינת
עולם התהוה, ונקראים מ"נח כו' :

וזהו "ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התבה"
(פרשתנו ז, א):

"תבה" הוא בחינת צירופי אותיות: כי "נח" הוא
בחינת שבת, כתר-גומו "וישבת" (בראשית ב, ב) – "ונח כו'".
ואין הפירוש שביתה בעצם, רק באדם ששובת
ממלאכתו. וכמו שכתוב (אסתר ט, יח): "ונח בחמשה עשר
כו' – שביתה אחר מלחמה כו'; בחינת נח, נייחא-דרוחא.
ויש ב' בחינות נח; ב' בחינות שבת – שבת-תתאה,
ושבת-עלאה – "יום שכולו שבת".

ובחינת תפלה נקרא גם בן בחינת נח – בחינת שבת.
וכל תפלות החול מתעלים בשבת, כי בשבת הוא עליות
העולמות; שכל ששת ימי המעשה הוא בירורי רפ"ח
נצוצין, בחינת מלכות שיוקדת בבי"ע, ו"רגליה יורדות
כו'" (משלי ה, ד). ויש בזה עתים שונים, כמו חצות לילה.

ובמאמר רז"ל (בבא קמא עב, א): "והאי דלא אמינא לך
באורחא – דלא אכלי בישרא דתורא כו'¹⁹", נמצא
שמאכל הבשר נותן כח ותוספת מוחין²⁰ באדם. וכמו
שכתוב (תהלים קד, טו): "ויין ישמח לבב אנוש".

ועם כל זה, למטה – האדם במדרגה גבוה יותר מהם,
ואין ערוך כו'; אבל בשרשם הם למעלה מבחינת האדם
– שהם מעולם התהוה. ועל פי הקבלה נקרא יתרון האור
מתוך החשך דוקא.

והיינו על ידי ההתבוננות בתפלה, איך שטרוד כל
היום ורודף אחר פרנסתו – מזון ולחם, שחיותו הוא
מהמזלות, במאמר רז"ל²¹: "אין לך עשב למטה שאין לו
מזל כו'", והמזלות נמשכים מבחינת הע' שרים, והשרים
מקבלים משמרי האופנים, והאופנים מקבלים מבחינת
מלכות, כמו שכתוב (תהלים קמה, יא): "מלכותך מלכות כל
עולמים". אבל לגבי מהותו ועצמותו – אין ערוך, שהוא
רק בחינת זיו והארה בלבד.

וזהו ענין מאמר רבי עקיבא (סוף מכות): "אם לעוברי
רצונו כר, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה" – ששם
הוא התענוג עד אין קץ, וכמו שכתוב (תהלים קמה, יא):
"הודו על ארץ ושמים", שבחינת "ארץ ושמים" – ממלא
וסובב – הם רק בחינת הוד וזיו; מה שאין בן "לכני
ישראל עם קרובו" (שם) – לבחינת מהותו ועצמותו
יתברך, מזה תתלהב נפשו בהתגברות, בחילא יתיר,
בתשוקה וחיפצה לדבקה בו יתברך, וכמו שכתוב: "מי לי
בשמים, ועמך לא חפצתי כו'".

וזהו "ברוך אתה [..] מלך העולם, אשר קדשנו
במצותיו כו'".

שמה שנשפע ונמשך למטה להיות ממלא וסובב הוא
בחינת "מלך העולם" – "ומלכותו – בכל משלה" (תהלים
קג, יט); אבל אהבת ותשוקת נשמות ישראל – לדבקה בו
יתברך – במהותו ועצמותו.

"אשר קדשנו": "אשר" הוא בחינת תענוג-העליון עד
אין קץ – לשון "באשרי כו'" (ויצא ל, יא).

"קדשנו במצותיו כו'": שעל ידי המצות הם ממשיכים
מענג העליון, כמו טלית וכו'.

וזהו "כי מי נח זאת לי" (ישעיה נד, ט); כי שעבוד

23. (תענית, ב א במשנה. "מפני שיוקדת בגבורה". גמרא שם).

24. והגשמים – כן הוא בדפוס ראשון – הערות ותיקונים לכבוד קדושת
אדמו"ר.

25. (נח ז, כ): "חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכסו ההרים".

19. (זהו שלא אמרתי לך בערב, ומשום) שלא אכלתי בשר שור.

20. ומוחין – בכתב יד 1824: מוחין ומודות.

21. (בראשית רבה פרשה י, ו. וזה חלק א וזה רנא, א. חלק ב תרומה קעב, ב).

22. (ראש ט, טו: "כי עתה שלחתי את ידי ואף אותך ואת עמך בדבר ותכחד
מן הארץ").

השגה, הוא רק בחינת זיו והארה בלבד, והוא על ידי
 בחינת "איש מלחמה" – הוא רבוי הצמצומים עד שיוכל
 להיות בחינת חכמה, זיו השכינה. אבל בחינת אהבה
 הנ"ל – "ועמך לא חפצתי כו", שלא על מנת לקבל פרס,
 היינו עולם-הבא, גן-עדן העליון וכו'; כי אם "ועמך" –
 למהותו ועצמותו יתברך, "אליו – ולא למדותיו"³¹.
 ואיך יוכל למשוך בחינת מהותו ועצמותו? הוא על
 ידי המצות:
 כי תריג מצות דאורייתא זו מצות דרבנן הם "תר"ף
 עמודי אור"³² – גימטריא פתר. שכמו שהעמוד הוא
 מלמעלה למטה, כמו כן המצות הם מבחינת גלגלתא,
 בחינת כתר, הממצע בין מאציל לנאצל. כי איך יכול
 למשוך ממהותו ועצמותו יתברך למטה – הוא על ידי
 המצות – "רמ"ח אברין דמלכא".
 וכמו שכתוב (שיר השירים ב, ו): "וימינו תחבקני", במשל
 החובק את האדם מחמת אהבת פנימיותו, שהוא חכם
 ביותר וכדומה, רק שאינו יכול לתפוס אותו כי אם על
 ידי הגוף ואבריו – כמו כן בבחינת על ידי המצות, "רמ"ח
 פקודין" יכולים להמשיך מהותו ועצמותו שהם רצונו
 יתברך. וזהו "לאשתאבא בגופא דמלכא"³³ – הוא בחינת
 המצות.
 וזהו שאנו אומרים בקריאת-שמע (ואתחנן ו, ד): "שמע
 ישראל הו"ה אלקינו" – יחוד אבא ואימא – "תריין ריעין
 כו"³⁴, "ה' אחד" – יחוד זו"נ. "ברוך שם כבוד מלכותו
 לעולם ועד" – יחודא-תתאה. וזהו הכל בחינת יחוד,
 היינו בשנמשך למטה והיו לאחדים, מה שאין כן מעשה
 המצות, "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום"
 (ואתחנן ו, ו): "אנכי" הוא בחינת כתר – על ידי "ודברת בם"
 (שם, ז), כי בחינת הדבור בתורה הוא גם כן מצות-עשה.
 וזהו "אם יתן איש את כל הון ביתו" – בחינת גן-עדן
 העליון ותחתון, בחינת חכמה – טעמי התורה, "בוז יבוז
 לו" – שהוא רק בחינת זיו והארה בלבד, אבל באהבה –
 "ועמך לא חפצתי כו". שהוא "אליו ולא למדותיו" –
 למהותו ועצמותו יתברך.
 וזהו "אחות לנו קטנה" (שיר השירים ח, ח):
 פירושו: כי עתה נקרא "זה דודי כו" (שיר השירים ה, טז),

וכל ו' ימי המעשה הוא בחינת השפעות: "ויאמר
 אלקים יהי אור כו" (בראשית א, ג), "יהי רקיע" (בראשית א, ו);
 ובשבת מתעלים ב"ע בבחינת אצילות – בחינת תקון.
 כי "איהו וחייה חד, ואיהו²⁶ וגרמוהי חד"²⁷ – פירושו:
 "חייה" – אורות, "וגרמוהי" – כלים, הכל "חד בהון".
 וכמו שכתוב (דברי הימים א' כט, יא): "לך ה' הגדולה
 והגבורה", שבבחינת אצילות – בחינת "גדולה וגבורה",
 הם בבחינת "לך", ומיוחדים בתכלית בחינת תקון.
 וכמו כן בתפלה גם כן, כל המעשה אשר יעשה בכל
 יום במוזון, או אפילו תלמוד תורה – מתעלה בתפלה על
 ידי אהבת "בכל מאדך".
 וזהו שבת-תתאה – שמתעלים ב"ע בבחינת אצילות.
 אך לעתיד-לבא יהיה "יום שכולו שבת" – פירושו:
 שיתעלה בחינת אצילות למעלה מעלה; ולא כמו עתה
 שאחר שבת נצרך להיות חול, היינו שבחינת אצילות
 מברר ב"ע; ולעתיד-לבא יתעלה בחינת אצילות, ולא
 יהיה נצרך עוד לברר ב"ע, כי "רוח הטומאה אעביר"
 (זכריה יג, ב), ויבולע המות כו²⁸, "אשת חיל עטרת בעלה"
 (משלי יב, ד), ו"נקבה תסובב גבר" (ירמיה לא, כא). וכמבואר
 במקום אחר, ודי למבין.
 וזהו פירוש הפסוק:
 "מים רבים" הם טרדות עולם-הזה שהם מבחינת
 עולם התהו,
 "ונגהרות" הם המחשבות שנמשכו כמי נהר, הניידי
 ואזלי, כי בבחינת התהו יש גם כן ב' בחינות מים ונגהרות.
 "לא יוכלו לכבות את האהבה" הבאה מכח נפש-
 האלקית בהתגברות, "ועמך לא חפצתי וכו".
 "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוז לו" –
 פירושו:
 "ביתו" הוא בחינת חכמה – "בבחינה יבנה בית" (משלי
 כד, ג); "הון ביתו" הוא פנימיות, כמו שכתוב (שם, ד):
 "בדעת – חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים". והוא בחינת
 טעמי התורה, והוא בחינת גן-עדן העליון ותחתון,
 ו"אורייתא מחכמה נפקת"²⁹.
 ו"אם יתן איש" – בחינת "איש מלחמה"³⁰. שלהיות
 בחינת חכמה, להיות "נהנין מזיו השכינה" בבחינת

31. (פרדס שער לב פרק ב בשם הספרי).

32. (פרדס שער ח פרק ג).

33. (זהר חלק א ויחי ריו, ב).

34. (זהר חלק ב בשלח נו, א. חלק ג ויקרא ד, א. ראה פרדס שער מהות והנהגה
 פרק יד. מאורי אור אור ר סעיף לא).

26. ואיהו – נוסף בדפוס ויטאמיר. בכתב יד 1824 ליתא תיבה זו.

27. (תקוני זהר בהקדמה ג, ב).

28. (על פי ישעיה כה, ח: "בלע המות לנצח").

29. (זהר חלק ב משפטים קכא, א. וראה שם פה, א).

30. (בא טו, ג. ועוד).

13 "וְשָׂדִים אֵין לָהּ" (שיר השירים שם);
14 פירושו: שעתה נמשך ונשפע למטה בהיכלות דבי"ע,
15 "ומלכותו בכל משלה" (תהלים קג, יט), מה שאין בן למעלה
16 – "אידי דטריד למיבלע לא פליט"⁴¹ – אינו נמשך ונשפע
17 כלל:

18 "מה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה" (שם);
19 פירושו: כי למטה – "וידבר ה' כו" – "דבר מלך שלטון"
20 (קהלת ח, ד), היינו שבחינת הדבור – פרצוף בפני עצמו,
21 מנהיג וממשיך לזולתו; מה שאין בן למעלה – "שידובר
22 בה" – בחינת נפעל. שהדבור אינו בפני עצמו – רק "בה",
23 שאינו נמשך למטה:

39. (ועיין ב"רעיא מהימנא" פרשת תרומה דף קנ"ח עמוד א':
"יאהי עטרה על רישיה מסטרא דסגולתא").

40. ("נגד כלם").

41. (ראה חולין קח, ב).

1 אַבֵּל בְּשִׁמְתָּעֵלָה לְמַעַלָּה מַעַלָּה עַל יְדֵי הַמַּצּוֹת –
2 בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוּתוֹ, נִקְרָא "אַחוּתִי" – לְשׁוֹן "וְלֹא מֵאֲחִין"³⁵;
3 "אִיחָיו אֶלְכֶסְנֹדְרִי"³⁶; שְׁדִּיּוֹ לְאַחִידִים מִמֶּשׁ, "אֵשֶׁת חַיִּל
4 עֲטַרְתָּ בְּעֵלָה" (משלי יב, ד). וְשֵׁם נִקְרָא בְּחִינַת "קִטְנָה" –
5 נִקְוָדָה חֲדָא, כִּי בְּשִׁמְקִבְלָתָּ מִבְּחִינַת חֻכְמָה נִקְרָא "רַבָּה
6 אֲמוּנָתְךָ" (איכה ג, כג); וּכְמֵאֲמַר רַ' לִּי³⁷: "אִימָתִי גְדוֹלָה
7 בְּשִׁהוּא" בְּעֵיר אֶלְקִינוּ"³⁸, הֵינּוּ שֵׁשׁ הַשְּׁפָעוֹת
8 וְהַמְשָׁכוֹת רַבִּים. מַה שָּׁאִין בֶּן בְּשִׁתְּעֵלָה בְּחִינַת מַלְכוּת
9 לְמַעַלָּה מַעַלָּה לְהִיּוֹת "עֲטַרְתָּ בְּעֵלָה", אֲזִי הִיא בְּחִינַת
10 נִקְוָדָה חֲדָא³⁹. וְכִידּוּעַ שְׁנִקְוָדָה אַחַת עֲלִיוֹנָה בּוֹלָל כָּל
11 בְּחִינַת הַתַּחְתּוֹנָה. כְּמֵאֲמַר רַ' לִּי (חֲגִיגָה יג, א): "רַגְלֵי הַחַיּוֹת
12 כְּנֹגֵד בּוֹלָם, שׁוֹקֵי הַחַיּוֹת כו"⁴⁰:

35. (סנהדרין פרק ז משנה ד).

36. (מועד קטן כו, ב. ועוד).

37. (זהר חלק ב פקודי רלה, ב. חלק ג ויקרא ה, א. וזה חדש תשא מד, א. חקת
נא, ד).

38. (תהלים מח, ב: "גדול ה' ומהלל מאד בעיר אלקינו").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

22 למעל' שזה היה כל עיקר בקשת משה ליכנס לא"י כדי
23 שע"י יהי' רק בחי' המשכת גילוי אור עצמו' א"ס ב"ה
24 מלמעלה למטה בתמידות בלתי הצטרפות העלאת מ"ן
25 מביוריים דרפ"ח כו' ודל'. ומעתה מובן סדר הפסוק
26 אעברה נא ואראה כו' ויתעבר ה' כי למענכם דוקא
27 כנ"ל עלה ראש הפסגה ושא ענין ימה וצפונה כו'
28 בראה מרחוק לבד כו' מטעם הנ"ל וצו את יהושע כו'
29 לפי שפני משה כפני חמה בבחי' שם הוי"ה דתיקון
30 בחי' שם מ"ה כמ"ש מה שמו ומ"ה שם בנו כו' ושרשו
31 מבחי' שם מ"ה החדש שבמצא דא"ק שלמעלה
32 מבחי' הביוריים דרפ"ח כו' אבל פני יהושע כפני לבנה
33 בבחי' שם ב"ן ששרשו בבחי' ס"ג דנקודים עקודים כו'
34 שנפל בשבירה וצריך לבוא בבחי' הביוריים בבחי'
35 ביטול היש הנפרד לאין כו' ואח"כ יבוא לבחי' מה
36 דמשה בחי' ביטול האמיתי דאין האמיתי מצד עצמו
37 וכמ"ש ונחנו מה מה בעצם כו' כמ"ש במ"א ולזה אמר
38 לו וצו את יהושע דוקא שהוא ינחיל את הארץ כי בחי'
39 בירור זה בהעלאת מ"ן דביוריים דרפ"ח במדריגתו של
40 יהושע הוא דוקא רק שצריך חיזוק משם מ"ה כפני
41 חמה בפני לבנה וזהו וחזקה אבל אתה לא תעבור כו'
42 מטעם הנ"ל ודל':

1 (י) והנה אחר שראה משה שלא פעל בקשת הראיה
2 מקרוב בביאתו וכניסתו לארץ רק מרחוק
3 שאין התועלת רק ליחיד סגולה ולא לכללות ההמון
4 שבכל דור נתייעץ ונתחכם בעצמו איך להביא לכנ"י
5 למדריגה דבחי' תורתו אומנתו הנ"ל ע"י העלאת מ"ן
6 עכ"פ והוא מה שאמר להם פ' ק"ש שמע ישראל כו'
7 אחר שלא פעל בקשתו כמובן במה שאחר שאמר לו
8 צו את יהושע כו' כי לא תעבור כו' אמר ועתה ישראל
9 שמע אל החוקים כו' שזהו ציווי בבחי' הביוריים
10 דרפ"ח בא"י לאהפכא חשוכא כו' ע"י בחי' העלאת
11 מ"ן דוקא עד שאמר להם פ' ק"ש שמע ישראל וידוע
12 בפ' שמע שם ע' ע' רבתי שהוא לברר ברורין דרפ"ח
13 כו' שנפלו מזו' מלכין קדמאין דתוהו שהן מזו"ת דבינה
14 בחי' ס"ג כו' וע"י בחי' העלאת מ"ן דוקא בביוריים
15 דרפ"ח בבחי' ביטול היש הנפרד שנפל בשבירה כו'
16 יוכלו להגיע למדריגה הגבוה הנ"ל דתורתו אומנתו
17 בחי' משה והיינו בחי' ישראל לי ראש שהוא ג"כ מעין
18 המדריגה דבחי' מה דמשה וכמשי"ת בסמוך בעז"ה
19 ודל'. אבל בעוד שהי' בדעת משה לפעול בקשת הראי'
20 מקרוב בתוך הארץ ממש לא היה צריך לבני"פ ק"ש
21 בבחי' הביוריים בהעלאת מ"ן כו' כי הרי מבואר

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

אבי"ע, וזהו עבודת המלאכים ע"י או"ר שלהם
ובהתפעלות גדולה אזי ממשיכים בחי' קדוש בחי'
סובב לבחי' ממלא, אבל אין המלאכים יכולים לומר
קדוש עד שיאמרו ישראל נשמות בגופים גשמיים
קדוש, כי הנשמה בבואה לגוף היא מלוכשת בנה"ב
המתאווה תאוה בכל מיני תאות בעולם אבל ידוע שכח
הבהמה גדול מכח האדם כך כח של נה"ב גדול מכח
הנשמה שנק' אדם מחמת שנה"ב שרשו מעולם התווה
שקדמה לתיקון שהוא בחי' אדם אך שנפל בשבה"כ
בפני שור שבמרכבה עד שנפל למטה נה"ב המתאווה
תאוה נמצא שבשרשו הוא למעלה מנה"א, וזהו
כשנה"א מברר את הנה"ב וזהו מ"ה מברר ב"ן
שהנשמה הוא בחי' מ"ה והבהמה הוא בחי' ב"ן ומ"ה
מברר ב"ן וזהו להפוך את הנה"ב ולאכפ"י לסט"א
ושיהי' האהבה והתאוה לאלקות אזי כוחה רב כי כח
הבהמה רב, וזהו בחילא יתיר שבבע"ת, שבמקום
שבע"ת עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד,
ובדוגמא כזה כשנה"א מברר לנה"ב אזי אחר כך
הנה"ב מעלה לנה"א למעלה מעלה וכמ"ש והחיות
נושאות את הכסא כי החיות הוא המרכבה פני ארי'
ופני שור שזהו בחי' בהמות ועל הכסא דמות כמראה
אדם ואדם שעל הכסא הוא מברר להחיות שבמרכבה
ואח"כ החיות נושאות את הכסא שהוא בחי' אדם
למעלה מבחי' אדם מחמת ששרשם בעולם התווה
שלמעלה מבחי' אדם דתיקון, כך הוא נה"א שהיא
חקוקה תחת כסא הכבוד כמבואר למעלה, הוא מברר
לנה"ב ואח"כ נה"ב ששרשה בעולם התווה נושאות את
בחי' כסא הכבוד שהוא בחי' אדם נה"א למעלה מבחי'
אדם, ודווקא ע"י בירור גשמי בגוף גשמי.

כה אמר ה' צבאות אם בדרכי תלך

וזהו ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל
ולכאורה זהו פלא הלא יתרון האדם מן הבהמה
הוא באין ערוך כלל כמו שאנו רואים בחוש, אך הפי'
הוא כך ומותר האדם מן הבהמה הוא אין כי הכל הבל,
שהאדם והבהמה הם נבראים מבחי' הבל כידוע
שהאותיות הדיבור הם מהקול והקול הוא מהבל הלב
נמצא המקור הוא ההבל וכמו שיש קלא דמשתמע
בדיבור ושרשו הוא ההבל כך האותיות מח' נקראים
קלא דלא משתמע ויש לקלא פנימאה ג"כ הבל נמצא
האדם שנברא מהמח' והבהמה שנברא מדיבור הכל הוא
מבחי' הבל שיש הבל שהוא שרש המח' ויש הבל שהוא
שרש הדיבור, וההבל נק' בחי' אין שהוא רק בחי' דומם
הארה בעלמא, ולכך הנשמות ומלאכים נקראים עומדים
שהם מבחי' אותיות הדיבור ואותיות המח', ואותיות הם
בחי' עומדים כי הם בחי' דומם, וכמ"ש בס' יצירה שתי
אבנים בונות שתי בתים שלשה אבנים בונות ששה בתים
ונק' בשם אבנים, נמצא הנשמה קודם בואה לגוף היא
בבחי' עמידה וירידת הנשמה בגוף ירידה צורך עלי'
שיבוא לבחי' הילוך שלמעלה מבחי' עמידה.
והענין הוא כי הנה המלאכים אומרים ג"פ קדוש ה'
צבאות מלא כל הארץ כבודו והארץ הוא בחי'
מל' ממלא כ"ע וכמ"ש מלכותך מלכות כ"ע כבוד הדר
מלכותו זהו אלף אלפים ישמשוני וריבוא רבבן
קדמוהי והכל מבחי' מלכותך בבחי' ריבוי התחלקות
ריבוא רבבות נבראים מאין ליש וזהו הארץ הדום רגלי
שזהו בחי' מל' בחי' רגל, ומלא כל הארץ כבודו זהו
בחי' סובב כ"ע, וזהו בחי' קדוש שהוא בחי' מובדל
וסובב כ"ע יומשך בבחי' ממלא כ"ע, וזהו ג"פ קדוש
נגד ג' עולמות שימושך בחי' סובב כ"ע בג' עולמות

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

שע"י הדבור שדיבר ה' עמכם עי"ז נעשה ש' הוי'
עמכם כי דבורו של הקב"ה חשיב מעשה, והיינו שע"י
נעשה ש' הוי' בנה"א, יו"ד הוא בחי' ביטול החכמה
וה"ע ביטול הברקת וסקירת השכל, ה' הוא בחי' השגה
והבנה באורך ורוחב, וא"ו הוא בחי' מדות כו', ה'

והנה כמו שע"י שעבוד מצרי' זכו למ"ת כמו"כ כתי'
כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, פי'
נפלאות נו"ן פלאות, דהנה במ"ת כתי' אנכי ה' אלקיך
פי' שמבחי' אנכי מי שאנכי נמשך להיות ש' הוי'
ושיהי' בבחי' אלקיך, וזש"ה פב"פ דיבר ה' עמכם פי'

11 ולכן לבוא לבחי' זו שבתורה שז"ע פנימיות התורה
12 שהמה מופלאי' צ"ל והניף ידו על הנהר הוא בחי'
13 ההשגה, והיינו שכל אורך ההשגה וההבנה ליבשה
14 תהי', ואז נבוא לבחי' הפלא שלמעלה מהשגה, וענין
15 והכהו לז' נחלי' הם בחי' ז"ת דעת", וזהו כימי צאתך
16 מאמ"צ אראנו נפלאות פי' שכמו שע"י שעבוד מצרי'
17 זכו למ"ת, כמו"כ ע"י החומר ולבני' שנשתעבדו
18 בחומר דא קל וחומר ובלבני' דא ליבון הלכתא נוכח
19 לראות נפלאות נר"ן פלאות היינו בחי' אאלפך בינה
20 הוא בחי' הפלא שבכל שער כו'.

בס"ד. ש"פ ויקרא פ' זכור, ל"ב.

זכור גר' עמלק

1 אחרונה הוא בחי' הדיבור כו', וקוצו של יו"ד הוא בחי'
2 הרצון שלמעלה מן השכל שע"י מ"ת האירו בנפש
3 בבחי' גילוי, וכדי שיבוא לבחי' גילוי זה הי' צ"ל
4 קרי"ס הפך ים ליבשה מעלמא דאתכסי' לעלמא
5 דאתגלי' כמ"ש במ"א. וכמו"כ לע"ל כתי' והניף ידו
6 על הנהר והכהו לז' נחלים, נהר הוא בחי' בינה השגה
7 והבנה, והיינו בחי' חמשי' שערי בינה שנבראו בעולם,
8 אמנם הנה ארו"ל אלפי' שנה קדמה תורה לעולם והיינו
9 בחי' אאלפך חכ' אאלפך בינה, אל"ף אותיות פלא
10 שיש בחי' פלא בבינה, אשר פלא הוא מופלא מהשגה,

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

27 פחות ופחות מתחלקות לפרטים, ואילו בדיבור עוצמת
28 הרעיון מתמעטת, אך זה בא בריבוי אותיות ומילים. כך
29 הכלל שלמעלה מהפרט הוא כדוגמת האותיות במחשבה
30 שהם מועטים (ונקראים 'כלל' - ללא ריבוי), ובכל זאת
31 הם נעלים יותר מריבוי האותיות בדיבור שהוא ענין
32 הפרטים. והפרט שלמעלה מהכלל, הוא כדוגמת עוצמת
33 הרעיון השכלי במחשבה שהוא בריבוי גדול, ונעלה
34 יותר מהרעיון כפי שבא לידי ביטוי בדיבור שהוא זיכרון
35 הדבר בלבד.
36 ובספירות, הכלל שקודם לפרט הוא הספירות שלמעלה
37 מהמלכות, ששם אין ריבוי כלים אלא מיעוט בלבד
38 (והוא בחינת הכלל שלמעלה מהפרט, היינו, שאין שם
39 בחינה של הרבה פרטים אלא מספר כולל) וזה כאשר
40 מדברים על הכלים. ואילו כאשר הפרט קודם לכלל, -
41 כאשר מדברים על האורות - בספירות העליונות יש
42 ריבוי אור (ונקרא פרטים), ובספירת המלכות שהיא
43 בחינה של כלל יש מיעוט אור.
44 וכמשל אדם שנמצא עם ריבוי ('פרטים') מחשבות
45 ('אור') ומסכם אותם באמירה אחת ('כלל') לצורך
46 הזולת, הכלל שבא אחרי הפרט הוא בקטנות יותר,
47 ואילו כאשר יש במוחו הברקה שכלית ('כלל') והוא
48 מפרט אותו לזולת בדיבור ('פרטים'), הפרט שבא אחרי
49 הכלל הוא בקטנות יותר.
50 במאמר המוסגר, מבאר הרבי נ"ע בעומק יותר, מהו
51 אופן המספר של האורות, מה היחס שלו ובמה הוא
52 שונה מהמספר של הכלים:

1 כעת ממשיך הרבי נ"ע לבאר פרט נוסף בנמשל המקביל
2 למשל שהובא בפרק הקודם, דלעיל נתבאר שיש בחינת
3 "כלל שקודם לפרט" והוא כאשר האדם יודע את הסכום
4 הכולל, שאז הוא במדריגה גבוהה יותר מאשר מה
5 שמפרט אחר כך פרט אחרי פרט. ומבאר הרבי נ"ע,
6 באיזה דרגות בספירות למעלה שייך עניין זה:
7 והוא בחינת הכלל שקדם במעלה להפרט - ב' בחינת
8 הכלל' הכוונה לכלים בדרגות העליונות שהם נעלים
9 יותר מהפרט, היינו בחינת פרטי הכלים דמלכות כו',
10 וכמו הדבור שהוא בחינת פרט לגבי מחשבה בחינת כלל
11 - כלומר, אותיות הדיבור נחשבים לגבי אותיות
12 המחשבה ככלים רבים לגבי כלי מועט, כיון שמה
13 שחושבים במחשבה אחת צריך להוציא לידי דיבור
14 באותיות רבות, וידוע דכלים דאצילות באופן כללי הן
15 בחינת מחשבה, וכלים דמלכות בחינת דבור כו' - כפי
16 שהאדם לגבי עצמו זקוק למחשבה בלבד ולצורך הזולת
17 צריך להשתמש בדיבור, כך המלכות שעניינה התייחסות
18 לזולת (הירידה לעולמות בריאה יצירה ועשיה) היא
19 בחינת דיבור שעניינה ריבוי פרטים, היינו, ריבוי הכלים,
20 והכלים שלמעלה מהמלכות שאין עניינם לפעול למטה,
21 הם בחינת מחשבה.
22 סיכום הדברים:
23 התבאר לעיל, כי לפעמים הכלל הוא מעל הפרטים,
24 ולפעמים הפרטים הם למעלה מהכלל. והביאור בזה,
25 שזהו כדוגמת ההבדל שבין מחשבה לדיבור. במחשבה
26 הרעיון השכלי גבוה יותר, למרות שהאותיות מורגשות

מפנימיות הכלים, אך כיון שמדברים על ענין של שם, מוכרחים לומר שיש בזה נגיעה והשפעה לענין הכלים¹⁰¹.

ומה שהכלים הן מגלים ומבטאים את גווי האור וזה בחינת פנימיות הכלים בו' שאין ענינם לבטא איזה פעולה, אלא רק לגלות את מהות האור, ובכל זאת, יש כאן כבר השפעת הכלים בזה גופא שיש באור ענין של גילוי גדר.

ועיין מה שנתבאר במקום אחר¹⁰² בענין הג' מדרגות שכשמות שם העצם והתואר והפעולה בו' - שם הפעולה הוא ביטוי לפעולה שעושה, שם התואר מתאר בו משהו מסוים ושם העצם זה הוא בעצמו. לדוגמא, כשאומרים "רבי שמעון חכם גדול ומרביץ תורה ברבים", המילים "רבי שמעון" הם שם העצם שלו, המילים "חכם גדול" כבר מתארים אותו והמילים "מרביץ תורה ברבים" הם שם הפעולה שלו.

וכשמדברים לגבי הספירות למעלה - שם העצם הוא האור עצמו שלמעלה מפנימיות הכלי, שם התואר הוא פנימיות הכלים כיון שכל ענינם הוא לתאר את האור (ענין התיאור שיין לענין הכלים, כיון שענינם לגלות ולבטא אך עדיין לא לפעול איזו פעולה, כיון שמדובר בשם התואר על דרגת פנימיות הכלים שהם בטלים ומסורים לגמרי לאור), שם הפעולה הוא חיצוניות הכלים כיון שכל ענינם הוא לפעול בעולמות, ובחינת חיצוניות הכלים ענינו הוא לא רק לבטא ולגלות את האור, אלא יותר מכך, שמבטלים האורות ובאים על ידי זה האורות בבחינת מציאות דבר בו'.

וב' מדרגות אלו הן בכל העשר ספירות דאצילות - שבכל ספירה וספירה, מהחכמה עד המלכות, יש גם פנימיות הכלים וגם חיצוניות הכלים, רק שבמדרגה שלמעלה מבחינת המלכות - בספירות העליונות - העיקר הוא בחינת פנימיות הכלים וחיצוניות הכלים לא מורגשת כל כך, ועל כן מספר המרובה הוא בבחינת מספר האורות שהרי פנימיות הכלים מבטאים את האור, ולכן הריבוי שם מתבטא באורות, כיון שפנימיות הכלים בטלים אל האור כביכול וכל ענינם הוא לבטא ולגלות את האור.

והנה בחינת מספר האורות - שהתבאר שזהו ענין הריבוי והעוצמה שבאור, הוא גם כן מצד נגיעת הכלים - כלומר, עצם זה שמשמשים במושג 'מספר' שהוא ביטוי של גדר כל שהוא, זה רק מצד השפעת הכלי על האור, בנוכח לעיל דלמעלה מכלים אין שם גדר של מספר בו', ולכן מוכרחים לומר שיש "נגיעת הכלים" גם במספר האורות.

וצריך להבין הענין בזה - היינו, ג' השלבים: א. הדרגה בה אין מספר כלל, ב. הדרגה שיש מספר באורות וזה מצד נגיעת הכלים, ג. מספר הכלים ממש.

דהנה יש שני בחינות בכלים: בחינת פנימיות הכלים וחיצוניות הכלים, פנימיות הכלים רק מגלים את האור אך אין ענינם לפעול מחוץ להם ואילו חיצוניות הכלים ענינם הוא לפעול פעולה מחוץ אליהם, דפנימיות הכלים הגם שהן גם כן בחינת כלים ופועלים בהאור ענין של גוון וגדר בו', מכל מקום אינם בבחינת הגבלה כל כך וההתגלות הוא מצד האור בו' - כלומר, מצד פנימיות הכלי, העיקר הוא האור וכל ענין הכלי הוא לבטא את האור,

ויש לומר שבחינת פנימיות הכלים הוא ענין שם העצם - במושג 'שם העצם' יש שני משמעויות: א. שם העצם ולא העצם בעצמו, ב. שם המבטא את העצם ממש ולא פעולה או תואר כל שהם הקיימים בו. בחינת פנימיות הכלים היא ענין שם העצם במשמעות שהוא התגלות העצם כמו שהוא בו' כיון שהם מבטאים את האור כמו שהוא אף שהם ענין אחר ממנו,

דודאי יש בזה - במושג 'שם העצם' - גם כן מפעולת הכלים שהרי זה גופא שנקרא "שם" מראה על ענין של כלי, אך זהו בחינת פנימיות הכלים שההתגלות היא מכל מקום האור כמו שהוא ולא בשביל לפעול איזו פעולה בו',

ולקמן פרק קנ"ה¹⁰⁰ יתבאר דשם העצם הוא עצם האור שלמעלה גם מבחינת פנימיות הכלים בו', ולמרות שזה סותר לכאורה למבואר שב'שם העצם' יש גם כן מפעולת הכלים, מכל מקום אין זה סותר, כיון שיש בזה נגיעת - היינו, השפעת - הכלי בו' - כלומר, אמנם מדובר על דרגה של עצמיות שלמעלה מכלים ואפילו

100. על פי שולי הגיליון.

101. והביאור לכאורה בסתירה זו (האם דרגת 'שם העצם' היא למעלה גם מפנימיות הכלים או שיש בה נגיעת הכלים), הוא שמדובר על בחינה אחרת של כלים שהם עצמיים לגמרי. וראה המתבאר בר"ה "אלה תולדות נח" ה'תרס"ו, וזה לשונו: וכידוע שיש שם העצם ושם הפעולה, דשם הפעולה הוא בחינת הארה לבד, ובה בחינת מדה וגבול בו', ושם העצם הוא שהעצם נקרא כך בו', והיינו דבשם הרי' זה מתגלה בחינת העצמות ממש כו'. והגם שיש בו ג"כ אותיות, הנה הם בחינת אותיות עצמיים

שמגלים כל העצם, ונקרא לבוש אור שאינו מעלים ומסתיר כלל, כ"א אדרבא, מגלים כל העצמות כו', כי בלא אותיות א"א להיות שום גילוי אור, ובפרט שיהי' בבחינת אור פנימי צ"ל ע"י אותיות, וזהו ענין הדי' אותיות דשם הוי', שהן בחינת הבאת והמשכת האור להיות בבחינת או"פ, אבל נמשך בזה בחינת הפנימיות והעצמיות דאין סוף כו'.

102. נתבאר בארוכה ב'תורת חיים' שמות חלק א (קיב), א ואילך), ובדבריו המתחיל "באתי לגני" תשי"ב מבאר ומבאר ענין זה.

להפשטה גדולה כל כך, קליטת השכל היא רק
בהתעלמות בלבוש שאינו בערך כלל וכמו משלי שלמה
כו' - שהסיבה ששלמה המלך צריך להשתמש בהרבה
משלים בשביל להעביר את חכמתו, זהו כיון שהיא
מופשטת מאוד מצד עצמה ולא יכולה להיקלט כמו
שהיא. וכל זה הוא המספר המרובה שבאורות, שבא
באופן של הפשטה והעדר ההתחלקות,
ומספר המועט שבספירות שלמעלה מהמלכות הוא מצד
בחינת חיצוניות הכלים שאינם מורגשים כל כך
בספירות העליונות, שזהו בבחינת מיעוט במדרגות
העליונות דאצילות כו'.
ובבחינת מלכות - אף שיש בה גם בחינת פנימיות
הכלים, כיון שעניין המלכות הוא לפעול פעולה באופן
של "המעשה הוא העיקר", העיקר בה הוא בחינת
חיצוניות הכלים שאין עניינם לגלות את האור אלא
לפעול פעולה מחוץ אליהם, ובחינת פנימיות הכלים
שבה - במלכות - הוא התגלות האור הוא בבחינת
מיעוט כו'. ועל דרך אדם שעניינו 'מעשה בפועל',
הכלים המורגשים אצלו הם כלי העשיה, ולא כל כך כלי
השכל והרגש שעניינם לגלות את פנימיות הנפש.
לסיכום, בספירות העליונות מורגש בעיקר האור, כיון
ששם הכלים מבטאים את פנימיותם שהוא התמסרות
מוחלטת לקבלת האור, ולכן פנימיות הכלים שם היא
בריבוי, וחיצוניות הכלים שם היא במיעוט. ואילו
בספירות המלכות שעניינה לפעול פעולה, מורגש בעיקר
חיצוניות הכלים, ופנימיות הכלים שעניינו לגלות את
האור עצמו, נמצא שם במיעוט.

בסוכות תשנב

(ומובן גם כן דבחינת מספר האורות אף שהיא ענין של
מספר, וכנ"ל, כל עניינו של מספר הוא הגבלה
והתגלות, כיון שהמורגש שם הוא עניין האורות
שבטבעם נוטים הם לעליה וההפשטה, בכל זאת אינן
בבחינת התחלקות כל כך ולא בבחינת התגלות כל כך,
היינו שאינו בא בבחינת התלבשות כל כך כו',
וכמו בשכליים עמוקים שאינו ניכר בהם כל כך ההגבלה
וההתחלקות כו' - ככל שהרעיון הוא עמוק יותר, הוא
מופשט יותר ולא ניכרים בו ההתחלקות והפרטים שבו.
וכמו שנתבאר לעיל (במאמר הרביעי של ההמשך בדור
המתחיל נשא) בענין שמאי והלל שקיבלו סברא אחת
משמיעה ואבטליון ובא בהשגתם בהתחלקות שזה
שסברה אחת יכולה להתפרש בשני אופנים הפוכים זהו
מצד הפשימות שבסברא כו', - שאף שבסברה יש כבר
בהעלם שורש לשיטת שמאי ושורש לשיטת הלל, כאשר
זה היה בדרגת שמעיה ואבטליון לא ראו את התחלקות
הפרטים.
וכמו שנתבאר במקום אחר¹⁰³ בענין שם העצם שזהו
כמו שנאמר¹⁰⁴ על שלמה המלך, וח' נתן חכמה לשלמה
שחכמה זו היא בחינת עצם החכמה שמגיעה מלמעלה,
שאף שענין החכם הוא כבר שם תואר - שמתארים
מישהו כחכם - החכמה שמגיעה מלמעלה בדרגת "והוי'
נתן", זו החכמה העצמית ממש.
רבנפש הוא התגלות המושכלות שמעצם כח חכמתו
שכיון שהיא חכמה מופלאה ומופשטת ולא ניתן לתפוס
אותה בכלי השכל הרגילים, זה בא בבחינת הפשטה
לגמרי או לאידך, כיון שחכמה זו אינה מסוגלת להגיע

104. מלכים א' - ה, כו.

103. ראה בהערה הקודמת.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - ה'תרח"צ

מקור הבינה גבוה ממקור החכמה. בינה - השגה, חכמה - צ"ל השגה דבינה
וביטול עצמי דחכמה, שגם בהשגה שכלית ישמור על הנקודה. חכמה - אמת שאין בה
הפסק, בינה - נהר שיש בו הפסק. העוסק בתורה משים שלום בפמליא של מעלה, בין
חכמה לבינה

בכת המשפיל הוא גבוה יותר מקמו מקור החכמה בכת
המשפיל, דהנה זה מה שהחכמה באה בנקדה, הנה זהו
מהגלוי דכת המשפיל, וכדוע דכל גלוי הנה ראשית
הגלוי בא בנקדה, אבל השפלה זו עצמה כמו שהוא

והנה טעם הדבר הוא, לפי שהבינה יש לה מקור
מיוחד בפני עצמו, דחכמה ובינה הנה שניהם
מקורם הוא כח המשפיל, הנה הבינה יש לה מקור
מיוחד בכת המשפיל, ובעמק הענין הוא דמקור הבינה

לשכח את נקדת הענין כי ברבוי אריכות ההסבר נשקע
ונאבד הנקדה, אשר בדבור הנה כבר הענין מסדר אצלו
במקצת על כל פנים שהרי הדבור הוא גלוי המחשבה,
ועם היות דאינו דומה סדור הענין כמו שהוא במחשבה
לגבי זה כמו שהוא בגלוי בדבור, מכל מקום הלא
כללות ההשגה מסדרה אצלו, מכל מקום הנה בעת
הדבור צריך לזכר את הנקדה, מכל שכן בעת שהוא
עסוק בהשגת הענין אז הנה עוד הענין בלתי מסדר
אצלו כלל, ועם היות דהתעסקות ההשגה הוא כבר
במשפך פרטי, אבל האותיות והדבורים הם עוד בלתי
קבועים, דמיון במפל שכן שצריך לזכר את נקדת
ההשפלה, ולהיות כי נקדת ההשפלה היא נקדה
הכוללת שיש בה כמה שכלים, וכח הבינה דענינה
לפרט הרי ביכלתה וכחה לפרט כל שכל ושכל הכלול
בהנקדה ברבוי אפנים שונים וברבוי באורים והסברים,
דבכל זה הרי יש רבוי חכמה ושכל, מכל מקום פאשר
אינו שומר את הנקדה הנה כללות ההשגה אינה
אמתית, ועם היותו שכל טוב אבל אינו כלל כפי
אמתית הענין, וכן הוא בהשגה האלקית דמצד ההשגה
לבד יכול חס ושלום לפל ממדרגתו והנקדה שומרת
את ההשגה להיות כי הנקדה הוא אור האמת, דידוע⁶⁸
דחכמה הוא אמת, דאמת הוא שאין לו הפסק, דבנהר
שהוא בינה יכול להיות ענין ההפסק, ועם היות דמצד
המקור הנה יש יתרון לבינה על החכמה, דההתרחבות
שבבינה הוא מצד שרשה בכח המשפיל, מכל מקום
הנה בהשגה שהוא נהר יכול להיות הפסק, וכמאמר⁷⁰
”נהרות המכזבין אחת לשבוע”, דהפירוש נהרות
הנפסקים, והפסק נקרא פזב, אבל אמת אין לו הפסק,
וכתיב⁷¹ ”והחכמה תחיה את בעליה”, דבינה היא
בעלים של החכמה, לפי דבינה עושה התרחבות בנקדה
ההשפלה, וכמו בקריאת שם ”בעל שכל” הוא על שם
שהוא בעל על השכל שלו, דהנה בתארי השכל יש
כמה תארים, חכם מבין ודעתן, שהם תארים מיחדים
לשלשה כחות חכמה בינה דעת, דכל כח וכח יש לו
תאר מיחד, דמי שהוא בעל המצאה בשכל נקרא
”חכם”, ומי שהוא בעל הנבנה והסברה נקרא ”מבין”,
ומי ששבעו לעין במשפך ולהתעסק נקרא ”דעתן”,

בכח המשפיל עצמו הנה שם הוא בהתרחבות, ומשם
הוא שפא ההתרחבות בכח הבינה דשרשה מהתענוג,
דחענוג עושה התרחבות בכל דבר כמו שכתוב⁶²
”שמועה טובה תדשן עצם”, דחענוג בא בהתרחבות,
וזהו דהתגלות עתיק בבינה להיות דשרשה מהתענוג,
וזהו היתרון שיש בבינה שהיא השגה על החכמה
שהיא השפלה, אמנם יש יתרון בחכמה במדרגת
הבטול, דבטול החכמה הוא בטול עצמי למעלה מטעם
ודעת, דחכמה ובינה הם אין ויש, דבינה – יש, וחכמה
– אין, ולכן הנה צריכים להיות שניהם, השגה דבינה
ובטול עצמי דחכמה, והינו שתהיה השגה בהתרחבות
טובה ויהיה הבטול לא כמו הבטול דהשגה כי אם
הבטול עצמי דחכמה, וכמו באברהם⁶³ אבינו עליו
השלום דכאשר נתוסף לו אות ה”א, וידוע⁶⁴ דה”א
שנתוסף לאברהם אבינו עליו השלום הוא ה”א ראשונה
דשם הו”י שהוא בחינת בינה דמורה על לדה והתגלות,
וכמאמר⁶⁵ ”אברהם אינו מוליד, אברהם מוליד”, אברהם
הוא אב רם חכמה סתימאה⁶⁶ אינו מוליד, אברהם
בתוספת ה”א מוליד, שהוא התרחבות דבינה בהשגה
טובה, וכתוב⁶⁷ ”ומצאת את לבבו נאמן לפניך”,
ד”לבבו נאמן” הוא הבטול שלמעלה מטעם ודעת,
דענין ”לבבו נאמן” הארציגע ערנסקיט⁶⁸, דתם הלב
הוא הבטול עצמי, והינו דגם פאשר ”ושמרת את שמו
אברהם”⁶⁹ בתוספת ה”א, שהיה משיג נפלא
בהתרחבות גדולה, ”מצאת את לבבו נאמן” בבטול
עצמי שהוא ענין התחברות חכמה ובינה, שהוא ענין
נקדה בהיכלא⁶⁸, היכל הוא בחינת בינה ה”י כל, כ”ל⁷⁰
חמשים שגרי בינה, ונקדה הוא בחינת חכמה, וצריך
להיות שניהם, דנקדה בלא היכלא אינו מספיק לפי
שצריך להיות השגה, והיכלא בלא נקדה אינו מספיק
לפי שצריך להיות הבטול דחכמה, והנקדה שומר את
ההשגה שלא יפול חס ושלום ממדרגתו, דבהשגה לבד
הרי יכול חס ושלום לפל ממדרגתו, וכמו בהשגה
שכלית הנה בעת השגתו צריך לשמר את הנקדה, כי
כאשר לא ישמר את הנקדה הרי יכול לילך בדרך
עקלתון, דכן הוא גם בדבור, דכאשר מדבר ענין שכלי
ומסבירו צריך לזכר את הנקדה, דאם לא פן הרי יכול

(62) משלי טו, ד. וראה גיטין נו, ב.

(63) בראשית יז, ה.

(64) ראה תורה אור ותורת חיים שבעה עשר, 54.

(65) בראשית רבה פרשה מד, י. וזהו חלק א צ, ב.

(66) נחמיה ט, ח.

(67) שם, ז.

(68) ראה בהנסמן בספר המאמרים תרח”צ ע’ עג הערה 68.

(69) תניא פרק לה בהגהה.

(70) פרה פרק ח משנה ט. וראה לקוטי תורה מטות פג, סוף

עמוד ג ואילך. שם מסעי צג, ב. ובכמה מקומות.

(71) קהלת ז, יב (ושם: החכמה. אבל כן הוא כפנים בכמה

מקומות בתורת החסידות).

הנה צריך להיות שניהם הינו ההשגה דבינה והבטול
דחכמה, וההתחברות דחכמה ובינה הוא על ידי
התורה, וכמאמר⁷² "כל העוסק בתורה [כו'] עושה
שלום בפמליא של מעלה", שהוא ההתחברות אותיות
יו"ד ה"א דשם ה' שפנפש⁷³.

הדופן הג' – אות ו' דשם הוי', מדות – נחל איתן, שיתגלה בהם ביטול עצמי דחכמה,
אתהפכא חשוכא לנהורא

והמדות כאחד, וגלוי בחינת איתן היא מדרגה גבוהה
יותר והוא ענין תעלומות לב⁷⁵, ואז הוא אתהפכא
חשוכא לנהורא, דבמדות שפלב יש לעמת זה⁷⁶,
דלעמת מדות טובות דקדשה יש מדות רעות הקנאה
התארה והפכוד, ועל ידי גלוי בחינת איתן אז אתהפכא
חשוכא לנהורא, וכמו שכתוב⁷⁷ "ומעין מבית ה' יצא
והשקה את נחל השטים", דשטים הוא שטות והם
מדות רעות דלעמת זה⁷⁸, וכאשר המעין מבית ה' יצא
שהוא בחינת פנימית החכמה⁷⁹ בחינת עמקא דלכא
הנ"ל, אז הנה משקה את נחל השטים, ואז נעשה יו"ו
ברבכא⁸⁰, דיש יו"ו ברבכא ויש יו"ו זעירא⁸¹, דיו"ו
זעירא הוא קו, והיו"ו ברבכא הוא קו אשר בראשו
יו"ד, וכמו שכתוב⁸⁰ "מנחל בדרדף ישתה על פן ירים
ראש", ואיתא⁸¹ בכתבי האריז"ל דזהו יו"ו ברבכא
דבראשו יו"ד, והינו דבהתפשטות והתרחבות המדות
הנה בהם הבטול דבחינת איתן הינו הבטול עצמי
דחכמה. אמנם כל זה הוא בהשאלה דפנות דספה שהם
השאלה אותיות יו"ד ה"א יו"ו דשם ה' שפנפש שהם
צריכים להיות דפנות שלמות, אבל הדפן הרביעי גם
מקצתו מספיק,

הדופן הג' – אות ו' דשם הוי', מדות – נחל איתן, שיתגלה בהם ביטול עצמי דחכמה,
אתהפכא חשוכא לנהורא

שלשה קוים, שני קוים מחברים וקו אחד נפרד, דהשני
קוים המחברים הם מחשבה דבור, וקו אחד הנפרד הוא
מעשה⁸³, והינו דגם בשלשה לבושי הנפש דמחשבה

והתאר "הפעל שכל" הוא תאר כללי למי שהוא פעל
על השכל שלו להטותו ולהניחו בכל דבר חכמה ושכל,
הנה כן הבינה נקראת בעלים של חכמה, אבל החכמה
תחיה את בעליה דהחיות הוא מחכמה דוקא, דנקדת
החכמה הוא החיות והאמת השומר את ההשגה, ולכן

והדפן שלישי דספה הוא אות יו"ו דשם ה' שפנפש,
דאות יו"ו הוא ענין המדות דכתיב⁷⁴ "וצדקה
כנחל איתן", דנחל הוא התפשטות, והינו דגם בהשגה
מדות המתפשטים יהיה גם בהם הבטול דבחינת איתן
שהוא הבטול עצמי דחכמה, והענין הוא דהנה המדות
הנולדים מן השכל הנה התגלות המדות הם בהתעלמות
המחין, דכאשר המחין מאירים אי אפשר להיות
התגלות המדות, וכמו שאנו רואים במוחש דבעת
ההתבוננות שמאיר אצלו אור השכל הנה המדות הם
בהתעלמות צדין, והינו דעם היות אשר בשכלו הנה
כבר מתפעל על ההשכלה ההיא, אבל הוא רק
התפעלות שכלי בלבד מה שאינו כלל מסוג מדות
שפלב, ורק בהתעלמות המחין נולדים המדות שפלב,
אף זהו בחיצוניות הלב שאין המוח והלב מתחברים
יחד, אבל בפנימיות הלב הלא ידוע דכל אותו האור
שכל שוב[מח] נמשך אל הלב, והינו דפנימיות הלב
והמח מתחברים, וטעם הדבר הוא דבחינוניות הלב הם
מדות מרגשות, ולכן הנה כאשר המחין בהתגלות אי
אפשר להיות לדת המדות, אבל בפנימיות הלב הנה
המדות הם בלתי מרגשות, לכן יכול להיות השכל

דהנה דפן הרביעי הוא ה"א אחרונה דשם ה' שפנפש,
והם שלשה לבושי הנפש מחשבה
דבור ומעשה⁸² הרמוזים באות ה"א, דאות ה"א הוא

פרק מא ואילך, ועוד.

(80) תהלים קי, ז.

(81) ראה לקוטי תורה ושער הפסוקים להאריז"ל על הפסוק.

(82) ראה תניא פרק ד.

(83) לקוטי תורה ראה שם. וראה גם תורה אור מגילת אסתר

צה, סוף עמוד ב ואילך. ספר המאמרים תרפ"ג ע' קעט. ה"שית ע'

122. ועוד.

(72) סנהדרין צט, ב.

(73) ראה ספר המאמרים תרנ"ט ע' עט.

(74) עמוס ה, כד.

(75) ראה לקוטי תורה שמיני עצרת פו, ד. ועוד.

(76) ראה גם תניא ריש פרק ו.

(77) יואל יד, יח.

(78) ראה המשך וככה תרל"ז פרק לט ואילך. ועוד.

(79) ראה לקוטי תורה שיר השירים לט, א ואילך. המשך הנ"ל

הַבִּינָה עַל כָּל פְּנִימִים, "וְחֻכְמָם בְּבִינָה" – דְּתוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה¹⁴
 דְּבָאָה בְּפִלְפּוּלִים וְהִסְבָּרִים אֲרָפִים צָרִיךְ לְהִיּוֹת הַחֻכְמָה¹⁵
 בְּבִינָה שֶׁהוּא שְׁמִירַת נֶקֶדַת הָעֵינָן, דִּיכּוֹל לְהִיּוֹת שִׁילְמֹד¹⁶
 אֵיזָה סִגְנָא אֲרָפָה וּמִסְדָּרָה בְּפִלְפּוּל רַב וְלֹא יָדַע נֶקֶדַת¹⁷
 הָעֵינָן, הֵנָּה זֶהוּ "וְחֻכְמָם בְּבִינָה", שֶׁצָּרִיכִים לִידַע נֶקֶדַת¹⁸
 הָעֵינָן. אָמֵנָּה זֶהוּ עַל פִּי פֶשׁוּט, וְעַל לִשׁוֹן הַחֲסִידוֹת¹⁹
 פְּרוּשׁ "וְחֻכְמָם בְּבִינָה" – הֵנָּה הַתּוֹרָה נִתְלַבֶּשֶׁה בְּדִבְרֵי²⁰
 הַגִּשְׁמִיִּים וּבְהִסְבָּרָה דְּשָׁכַל אָנוּשִׁי וְנוֹתָן²¹ רְשׁוֹת לַחֲדָשׁ
 חֲדוּשֵׁי תוֹרָה, הֵנָּה זֶהוּ "וְחֻכְמָם בְּבִינָה", שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח עַל²²
 נוֹתָן הַתּוֹרָה, וְיָדַע שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חֻכְמָתוֹ וְיִרְצֶנּוּ וְיִתְבָּרֵךְ²³
 וְצָרִיכִים לְהִיּוֹת בְּטֹל אֶל הַתּוֹרָה וְהַבְּטוּל יִהְיֶה בְּפִנִּימִיּוֹת²⁴
 שֶׁהוּא הַמְּשַׁכֵּת מַחִין,²⁵

דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה יִהְיֶה בָּהֶם גַּם הַמְּשַׁכֵּת בְּחִינַת אֵיתָן –
 הַבְּטוּל דְּחֻכְמָה, וְהִינּוּ דְלִבְדּוֹ זֹאת דְּשִׁלְשָׁה לְבוּשֵׁי נִפְשׁוֹ²
 מִחֻשְׁבָּה וְדְבוּר וּמַעֲשֵׂה יִהְיֶה נְתוּנִים וּמִסוּרִים בְּעֵינָיו³
 תּוֹרָה וּמַצּוֹת יִהְיֶה⁸⁴ בְּבִינַת בְּטוּל דְּחֻכְמָה, דְּתוֹרָה⁴
 שֶׁבְּכֶתֶב וְתוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה הֵם חֻכְמָה וּבִינָה, דְּחֻכְמָה⁵
 הִיא נֶקֶדַת וּבִינָה הַתְּרַחְבוּת, כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּתוֹרָה שֶׁבְּכֶתֶב⁶
 וְתוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה, דְּכָל הַמַּצּוֹת יִשְׁנֶם בְּתוֹרָה שֶׁבְּכֶתֶב⁷
 אָבֵל הֵם בְּקָצוֹר נִמְרָץ, וּבְתוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה הֵם בְּאֵרִיכוּת⁸
 גְּדוּלָּה בְּכָל פְּרָטֵי הָעֵינָנִים וְהַדִּינִים, וְאֵיתָא בְּסִפְרֵי יִצְיָרָה⁹
 "הֵבֵן בְּחֻכְמָה וְחֻכְמָם בְּבִינָה", דְּהַחֻכְמָה הִיא תּוֹרָה¹⁰
 שֶׁבְּכֶתֶב, עִם הִיּוֹתָהּ בְּקָצוֹר וּבְעֶמֶק אֱלֹקִי נִפְלָא, מְכַל¹¹
 מְקוֹם צָרִיךְ לְהִיּוֹת אֵיזָה הִכָּנָה בְּזֶה, וְהוּא עַל יְדֵי לְמוֹד¹²
 סִפְרֵי הַזֵּהר וּמִדְרָשִׁים וְסִפְרֵי הַחֲסִידוֹת יְכוֹל לְהִיּוֹת אֵיזָה¹³

תנאים – איתנים, כי המשיכו ביטול דחכמה בתושבע"פ. העבודה צ"ל בסדר והדרגה,
 ולכן דופן הד' הוא קצת. כל האזרח – ביטול דחכמה פועל שישבו בסוכות. ביום השמיני
 קליטת כל ההשפעות, ע"י התורה שהיא כלי לקבלה

הוּא תִקְף אֹרֶז הַפּוֹעֵל, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב⁹¹ "וְיִרְחַח לָכֶם יִרְאִי⁴⁷
 שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צָדֵקָה וּמִרְפָּא" וְגו', דְּאֵיתָן הוּא תִקְף אֹרֶז⁴⁸
 הַנִּשְׁמָה מֵה שֶׁהוּא זוֹרֵחַ וּפּוֹעֵל בְּכָל הַמִּדְרָגוֹת, וְזֶהוּ⁴⁹
 "בְּסִפְתָּ תִשְׁבּוּ שְׁבַעַת יָמִים", הַהִתְיַשְׁבוּת בְּהַמְקִיף, "כִּי⁵⁰
 כָּל הָאֲזָרָח" שֶׁהוּא הַבְּטוּל דְּחֻכְמָה שִׁישְׁנֹו רַק "בִּישְׁרָאֵל"⁵¹
 הֵנָּה זֶה זוֹרֵחַ וּפּוֹעֵל כִּי "יִשְׁבּוּ בְּסִפְתָּ", וְאַחֲרֵי הַסְּכוּת הוּא⁵²
 יוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁהוּא רִגָּל בְּפִנִּי עֲצֻמוֹ, לְכֵן הֵנָּה בְּכָל יָמֵי⁵³
 הַחֹג נֶאֱמַר "וּבִיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וּ"בִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי"⁹², וּבְשְׁמִינִי⁵⁴
 עֲצָרָת נֶאֱמַר "בִּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וְלֹא "וּבִיּוֹם הַשְּׁמִינִי",⁵⁵
 לְהִיּוֹתוֹ רִגָּל בְּפִנִּי עֲצֻמוֹ, אָבֵל הוּא בָּא אַחֲרֵי כָּל הַמּוֹעֲדִים⁵⁶
 דְּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי, וְזֶהוּ "בִּיּוֹם הַשְּׁמִינִי", שֶׁהוּא שְׁמֹן⁹³⁵⁷
 בְּגִלְיוֹנִים רַבִּים, הֵנָּה "עֲצָרָת תְּהִיָּה לָכֶם", דְּהַקְלִיטָה⁹⁴⁵⁸
 דְּכָל הַשְּׁפַע הָעֲלִיּוֹנָה הוּא בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, לְכֵן הֵנָּה⁵⁹
 בְּשְׁמִינִי עֲצָרָת עוֹשִׂים שְׁמִחַת תּוֹרָה, לְהִיּוֹת⁹⁵⁶⁰
 הִיא הַפְּלִי לְקַבֵּלָה, וּכְמֵאמָר⁹⁶ "כָּל הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה נִכְסִיו⁶¹
 מְצָלִיחִין לוֹ", דְּעַל יְדֵי שְׁמִירַת קְבִיעוֹת עֲתִים לַתּוֹרָה⁶²
 וְקִיּוּם תּוֹרָה וּמַצּוֹת הֵנָּה יְכוֹל הַשְּׁפַעַת בְּרָכָה הַנֶּקֶצֶב לוֹ⁶³
 בְּטוֹב הַנִּרְאָה וְהַנִּגְלָה.⁶⁴

וְזֶהוּ דְּהַתְנָאִים הֵם אוֹתִיּוֹת אֲתָנִים⁸⁶, וּכְתִיב⁸⁷
 "וְהָאֲתָנִים מְסִדֵּי אֲרָץ", דְּהַתְנָאִים יִסְדּוּ אֶת הָאֲרָץ³⁰
 דְּתוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה⁸⁸, הִינּוּ שֶׁהִמְשִׁיכוּ בְּחִינַת אֵיתָן בְּתוֹרָה³¹
 שֶׁבַעל פֶּה, לְפִי דְּכָל דְּבִרְיָהּ הָיוּ דְּבִרֵּי קַבְלָה שֶׁקִּבְלוּ³²
 אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד מְקַבֵּל הָרָאשׁוֹן מִשָּׁה רַבְנּוֹ עָלָיו³³
 הַשְּׁלוֹם, דְּמִשָּׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינִי וּמִסְרָה לִיהוֹשֻׁעַ וְכו'⁸⁹³⁴
 וּמִשָּׁה הוּא בְּחִינַת חֻכְמָה⁹⁰, וְהִינּוּ דְּהַתְנָאִים הִמְשִׁיכוּ³⁵
 בְּחִינַת אֵיתָן, הַבְּטוּל דְּחֻכְמָה, גַּם בְּתוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה,³⁶
 וּבְעִבּוּדָה הוּא דְּגַם בְּלְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ יִהְיֶה הַבְּטוּל דְּחֻכְמָה,³⁷
 אָמֵנָּה כָּל הָעִבּוּדָה הוּא בְּסִדֵּר וְהַדְרָגָה דּוֹקָא, וּבְהַעֲבֹדָה³⁸
 דְּסִדֵּר וְהַדְרָגָה אִי אֶפְשָׁר שֶׁתְּהִיָּה הָעִבּוּדָה בְּשִׁלְשֵׁת³⁹
 לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ כְּאַחַד כִּי אִם שְׁצָרִיךְ לְהִיּוֹת עִבּוּדָה מְסִדָּרָה⁴⁰
 דּוֹקָא, אִם מְלַמְעֵלָה לְמַטָּה הַהִתְחַלָּה בְּתִקּוֹן לְבוּשׁ⁴¹
 הַמִּחְשְׁבָה וְזֶה גוֹרֵם תִּקּוֹן כָּלְלִי בְּדְבוּר וּמַעֲשֵׂה, אוֹ⁴²
 שֶׁהַהִתְחַלָּה הִיא מְלַמְטָה לְמַעְלָה דְּהַתְחַלָּת הַתִּקּוֹן הוּא⁴³
 בְּתִקּוֹן הַמַּעֲשֵׂה וְזֶה גוֹרֵם תִּקּוֹן כָּלְלִי בְּדְבוּר וּמִחְשְׁבָה,⁴⁴
 וְזֶהוּ דְּלִפְנֵי הַרְבִּיעִי מְסַפִּיק גַּם מַעֲט, וְסִפּוּף הַסִּפָּה הֵם⁴⁵
 כְּתָרֵי הָאוֹתִיּוֹת, וְזֶהוּ "מִשְׁפִּיל לְאֵיתָן הָאֲזָרָחִי", דְּזִרְיָחָה⁴⁶

שמיני עצרת תרח"צ

(92 במדבר כט, יז. שם, לב.

(93 שמיני לשון שמן - ראה בנסמן בספר המאמרים תרח"צ

ע' עז הערה 93.

(94 ראה לקוטי תורה סוכות עח, סוף עמוד ג ואילך. עט, ג,

פא, ג. שמיני עצרת פו, ג. מקומות שבהערה הבאה. ושם נסמן.

(95 ראה ריש מאמר דיבור המתחיל ביום השמיני עצרת

תרנ"ט (ספר המאמרים תרנ"ט ע' מג.) תשמ" (ספר המאמרים

מלוקט ע' שסג.) ושם נסמן.

(96 עבודה זרה יט, ב.

(84 אולי צריך להיות: הנה עוד זאת שיהיו.

(85 אולי צריך להיות: וניתן.

(86 זוהר חלק ב קי, ב. תקוני זוהר תיקון כא (מו, ב).

(87 מיכה ו, ב.

(88 ראה גם תורה אור שמות מט, ב. אור התורה שם ע' טו

ואילך.

(89 אבות פרק א משנה א.

(90 על דבר מדרגת משה רבינו ונבואתו - ראה בארוכה

לקוטי שיחות חלק ו ע' 244 ואילך.

(91 מלאכי ג, כ.

ספר השיחות - ה'ש"ת"ש"א בלה"ק

י"ט כסלו*

1 היום הוא חגו של הרבי בעל התניא והשו"ע. רבנו
2 הזקן שוחרר ברוך-השם משקרים וכזבים, ממחרת
3 ריב ובעלי מחלוקת שבכמה תחבולות של צביעות
4 הצליחו לקבל נאמנותם של גדולי התורה והיראה
5 בליטא באותו דור, וניצלו זאת למטרותיהם
6 המתועבות, עד שבמסירות ובמלשינות שפלות פעלו
7 שהממשלה הרוסית אז תאסור את הרבי, ובמשך
8 חמשים ושלושה ימים היה נתון בסכנה הגדולה ביותר
9 לחייו הקדושים.

10 היום הוא חג התגלות האמת. היום ראה והכיר
11 כל העולם היהודי את האמת. היום הוא החג של
12 יציאת מצרים החסידי, ורבנו הזקן הוכר כגואלה-
13 מושיעה של תורת הבעל-שם-טוב נ"ע וה'משה
14 רבינו' של תורת חב"ד.

15 כעבור ארבעים שנה, כשאב-הסבא, ה"צמח
16 צדק", ערך את נסיעתו - בשנת תר"ג - בענייני הכלל,
17 קיבלוהו כל גדולי התורה והיראה של העולם
18 המתנגדי בהדרת הכבוד הגדול ביותר, ונעלמו כל
19 הזכרונות הרעים שבעבר.

20 בשנת תרנ"ז נערכה - במקום מסויים - הפגישה
21 הראשונה בין אבי נ"ע לבין הגאון ר' חיים מברסק
22 נ"ע לדון בענייני הכלל. באותה פגישה חתמו על קשר
23 התאחדותם בעבודת הכלל.

24 כשפרסם הגאון ר' חיים על איחודו עם אבי נ"ע
25 בעבודת הכלל, היו כאלה שעוררו את השנאה
26 הישנה. ובמקום מסויים מסביב לאישיות תורנית
27 מסויימת, החלה להיווצר קבוצת מנגדים על יסוד ימי
28 הקדם.

29 הגאון ר' חיים היה אחד האישים הנדירים, חכם
30 ובעל ראייה למרחוק בלתי רגיל, והיו לו התבטאויות
31 עצמאיות עמוקות, מחוכמות קצרות וחדות.

32 באסיפה שהתקיימה אז בברסק, אמר הגאון ר'
33 חיים: "אנו באים ממשפחת הטהורים. כשהיתה
34 ההתנגדות על חסידים היו שתי כיתות מתנגדים.
35 אחת שבמשך עשרות שנים חיפשה את האמת והיתה
36 מרוצה כשמצאה אותה. והשניה שחיפשה עלילות
37 ושקרים והביאה לאיסורים וחרמות. "היזהרו - אמר
38 הגאון ר' חיים בקול התורה הסמכותי שלו - מנכדי
39 מחרת הריב דוברי השקרים!".

40 אזהרתו של הגאון ר' חיים היתה לה השפעתה

41 היא, ובמשך עשרות שנים החזיקה מעמד היטב
42 והביאה תועלת גדולה לטובת הרבים. הדברים נעשו
43 ענין בדוק ומנוסה לכל הזמנים ובכל המדינות.

44 החג י"ט כסלו הוא אצל חסידי חב"ד ה"ראש
45 השנה" של חסידות חב"ד, והחג של מסירות נפש על
46 האמת. מסירות נפשו של רבנו עבור האמת, היא לא
47 רק מורת דרך לחסידים, אלא גם מעיין של מסירות
48 נפש עבור דרכי האמת.

49 את ה"י"ט כסלו" המאה ארבעים ושנים, גזרה
50 ההשגחה העליונה שנחוג אותו בגלות אמריקה.

51 שתי שגיאות שגו היהודים באמריקה: אחת -
52 שבבואם למדינה זו, לא השתמשו במטען הדתי
53 העשיר שהביאו אתם מבתיהם. שניה - שלא סיפרו
54 לילדיהם ואינם מספרים לנכדיהם על יחוסם.

55 זכרונות הדור הקשיש יש בהם משום החשיבות
56 הגדולה ביותר לדור היהודי הצעיר הגדל במדינה זו.
57 אילו האבות והאמהות, הסבים והסבתות, היו
58 מספרים לנכדים ולילדים על האוירה בה הם חיו,
59 היתה לכך השפעה טובה ביותר.

60 חסידי חב"ד באמריקה שגו שגיאה שלישית,
61 שעזבו דרכי החסידות של לימוד החסידות, ונשארו
62 רק בנוסח האר"י. הנוסח הוא אמנם חשוב מאד, ויש
63 לנהוג בו גם הנסיבות הקשות ביותר, אך מן ההכרח
64 לשמור גם על לימוד החסידות.

65 יהודים באמריקה צריכים ללמוד הרבה
66 מהאירועים בעולם בכלל ובעולם היהודי בפרט.
67 בראותם איך מיליונרים גדולים ירדו ממעמדם,
68 עליהם לראות עד כמה אין עולם העשירות יציב.

69 אפילו חרטומי מצרים הבינו את אצבע האלקים,
70 הרי שאנו, יהודים בכל המדינות, צריכים בודאי
71 להבין את המשמעות של היד הגדולה והיד החזקה
72 שמראה השי"ת, ולמה מוביל אותנו השי"ת.

73 הגיע הזמן שיהודים יראו את חילול הקודש ורוח
74 ההתבוללות, ובמדה מסויימת גם את תנועת השמד,
75 שהרפורמים, חצאי הרפורמים והראביים המודרניים
76 הביאו בבית היהודי.

77 מן ההכרח שייאמר ליהודי אמריקה הדיבור
78 החרף ביותר שיביא אותם לתשובה, ה"עוד ארבעים
79 יום ונינוה נהפכת"¹, ומה יכול לבטל גזר דין זה או
80 להחליש אותו, שלא יירגעו מרעש ה"הו"הא". כל
81 ארצות הגלות ואמריקה בכלל, הן לגבינו, בני ישראל,

(1) יונה ג, ד.

(2) שיר השירים ב, ט.

(*) הועתק מהירחון "הקריאה והקדושה" טבת, תש"א. לעת עתה מצאנו רק קטע זה.

- 1 אכסניא זמנית, הנה זה עומד אחר כתלנו², צריכים
 - 2 להתכונן לקבלת פני משיח צדקנו, וחרפה לקבל את
 - 3 פני אורח גדול וקדוש כזה במצב מכוער כזה -
 - 4 במחילה מכבודכם.
 - 5 תשובה - היא המוצא לשחרורנו שיבוא בקרוב
 - 6 על ידי הגואל צדק שישלח לנו השי"ת.
 - 7 כבר הגיע הזמן האחרון ביותר שכל אחד וכל
 - 8 אחת מהעם היהודי יאמר לבנו ולבתו לשמור מצוות
- השי"ת, להניח תפילין, לשמור על השבת, לאכול כשר, לשמור על טהרת המשפחה ולתת לילדיהם חינוך יהודי.
- בכוח אלקי השליך אותנו השי"ת בגלות המרה, ובאותו כוח אלקי יוציא אותנו השי"ת מן הגלות. אך, עלינו להשליך מעלינו את לכלוך הגלות ולהתנקות, לפני שנהיה ראויים לקבל את פני משיח צדקנו. שאנו מחכים לכך בקרוב ממש!.

- אגרות קודש
- ב"ה, כ"ב מרחשון, תרצ"ג
ריגא
- הידיעות משם הנה המצב בזה נעשה קשה, ויש חשש שלא יתבטל הדבר. ואשר על כן הנני בזה לבקשו לאחוז הצעדים הראויים כדי להחזיק הדבר שלא יתבטל, והנני בטוח אשר כשם שאז עזר וסייע בעבודה זו בטח גם עכשו יעזר בזה. והנני מבקשו מאד לכתוב לי מהצעדים שעשה בדבר זה (ויוכל לכתוב באיזה שפה שנוח לו יותר לכתוב בה).
- בבקשה לפרוש בשמי בשלום אביו ידידי הרה"ג שליט"א.
- הדו"ש ומברכו
- יוסף יצחק**
- אג"ק מוהרי"צ כרץ יז
- אל האברך הנכבד והכי נעלה משכיל על דבר טוב, עסקן חרוץ, מר מאיר שי לעווענשטיין, צוריד
- שלום וברכה!
- כפי שידוע לו דבר העבודה אדות מאכל כשר בשביל הסטודנטים היהודים בברן, אשר גם הוא לקח חלק בעבודה זו, והודות להעבודה במשך שתי השנים האחרונות בא הדבר לידי פועל, ונסתדר בית מאכל כשר בשביל הסטודנטים היהודים בברן. אמנם עכשו לפי

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד מ"ח תשי"ד
ברוקלין
שלום וברכה!

במענה על מכתבו, הנה כשאחי על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אזכירו להצלחה בלימוד עם תלמידיו שי', ואין להתפעל ממה שהולך בקושי כי כל התחלות קשות, ובשימת לב המתאימה לתכונת נפש תלמידיו ובהנהגה עמהם מיט א שטריינגקייט ובנעימות גם יחד הרי בודאי יתרגל למלאות מלאכתו שמים ויצליח בה. והשי"ת יצליחו בהסתדרות טובה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בטח יש לו קביעות עתים בנגלה ובחסידות ושומר שלשת השיעורים הידועים בחומש תהלים ותניא.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א,
המזכיר

פרשת נח

ו אֱלֹהִים תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ־נֹחַ: וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת: וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמְלֹא הָאָרֶץ חָמָס: ב וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׁר אֶת־דְּרָכָו עַל־הָאָרֶץ: ס וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּץ כָּל־בָּשָׁר בָּא לִפְנֵי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ: י עָשָׂה לָךְ תֵּבַת עֲצֵי־גִפְרִית קָנִים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וּכְפָרֶת אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר: יא וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אָרְךָ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ: יב צֹהַר יִתְּשֶׁה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה תְּכַלְכְּנָהּ מִלְּמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תִּשְׂם תַּחְתִּים שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה: (לז) יג וְאֵנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמָּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחַת כָּל־בָּשָׁר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יָגוּעַ: יד וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּךָ וּבָאתִי אֶל־הַתֵּבָה אֹתָהּ וּבִנְיָךְ וְאֶשְׁתָּךְ וְנִשְׁי־בְנֶיךָ אִתְּךָ: טו וּמִכָּל־הַחַי מִכָּל־בָּשָׁר שְׁנַיִם מִכָּל־תְּבוּיָהּ תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה לְהַחֲיָה אִתְּךָ זָכָר וְנִקְבָּה יְהִיו: (ישראל) טז מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינָהּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיָה: יז וְאֹתָהּ קָח־לָךְ מִכָּל־מִאֲכָל אֲשֶׁר יֹאכֵל וְאִסַּפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לָךְ וּלְחָם לֹאֲכָלָהּ: יח וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים בֵּן עֹשֶׂה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (מקוסי שיחות א' עמ' 10)

ומכל החי (ו, יט)

נח נצטוו להכניס אל התבה את כל עניגי העולם העוליים ללכת לאבוד במבול. הרי אומר: אם הגיע לידיעתו של אדם שיש בעולם חפץ שעלול ללכת לאבוד - מוטל עליו להשתדל להכניסו ל"תבה" שלו, להצילו ולהעלותו

לאלקות. שכן, הקב"ה הזמין לו ידיעה זו, בהשגחה פרטית, כדי שיעלה את החפץ הזה.

שני ז א וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא־אַתָּה וְכָל־בֵּיתְךָ אֶל־הַתֵּבָה כִּי־אֶתְּךָ רִאֲתִי צַדִּיק לִפְנֵי בְּדוֹר הַזֶּה: כ מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח־לָךְ שְׁבָעָה שְׁבָעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ: ג וְגַם מִעוֹף הַשָּׁמַיִם שְׁבָעָה שְׁבָעָה זָכָר וְנִקְבָּה לַחַיִּים זָרַע עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ: ד כִּי לַיָּמִים עוֹד שְׁבָעָה אֲנֹכִי מִמַּטִּיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וּמַחֲיִיתִי אֶת־כָּל־הַיְּקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: ה וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יְהוָה: ו וְנֹחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמָּבּוּל הָיָה מַיִם עַל־הָאָרֶץ: ז וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנִשְׁי־בְנָיו אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מֵי הַמָּבּוּל: ח מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָה טְהוֹרָה וּמִן־הָעוֹף וְכָל אֲשֶׁר־רֶמֶשׂ עַל־הָאֲדָמָה: ט שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וְנִקְבָּה כָּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ: י וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי הַמָּבּוּל הָיוּ עַל־הָאָרֶץ: יא בַּשָּׁנָה שִׁש־מֵאוֹת שָׁנָה לַחַיִּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בִּשְׁבַע־הָעָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה גָּבְהוּ מַיִם עַל־הָאָרֶץ וְהָיָה הָרֶגֶץ וְהָאֲרָבֶת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ: יב וַיְהִי הַגֹּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: יג בַּעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם־זָחַם וַיִּפֹּת בְּנֵי־נֹחַ וְאִשְׁתּוֹ נֹחַ וּשְׁלֹשַׁת נִשְׁי־בְנָיו אִתָּם אֶל־הַתֵּבָה: יד הִמָּה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְכָל־הָעוֹף לְמִינָהּ כֹּל צִפּוֹר כָּל־כְּנָף: טו וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים: טז וְהַנְּפָאִים זָכָר וְנִקְבָּה מִכָּל־בָּשָׁר בָּאוּ כָּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגֵּר יְהוָה בַּעֲדוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ נח, ב' דר"ח מרחשון

ה'תשמ"ה)

ידועה תורת הפעל-שם-טוב ש"תיבה" קאי על תיבות התורה והתפילה, וזהו ענין "בא גו' אל התיבה" - שיהודי צריך להקניס את עצמו בתוך תיבות התורה והתפילה, ועל-ידיהן ביכולתו לינצל ממי המבול, "מים רבים" שבעולם.

שלישי וי'הי המבול ארבעים יום על-הארץ וירבו המים וישאו את-התבה ותָרם מעל הארץ: י' ויגברו המים וירבו מאד על-הארץ ותלך התבה על-פני המים: י" והמים גברו מאד מאד על-הארץ ויכפו פל-ההרים הגבוהים אשר-תחת פל-השמים: כ חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכפו ההרים: כא ויגוע כל-בשר ו הרמש על-הארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל-השרץ השרץ על-הארץ וכל האדם: כב כל אשר נשמת-רוח חיים באפיו מפל אשר בחרבה מתו: כג ולימח את-פל-היקום ו אשר ו על-פני האדמה מאדם עד-בהמה עד-רמש ועד-עוף השמים וימחו מן-הארץ וישאר אד-נח ואשר אתו בתבה: כד ויגברו המים על-הארץ חמשים ומאת יום: ח ויזכר אלהים את-נח ואת פל-החיה ואת-פל-הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלהים רוח על-הארץ וישכו המים: ד ויפסכו מעינת תהום וארבת השמים ויפלא הגשם מן-השמים: ג וישבו המים מעל הארץ הלוד ושוב ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום: ו ותנח התבה בח'דש השביעי בשבעה-עשר יום לח'דש על הרי אררט: ה ותמים היו הלוד וחסור עד הח'דש העשירי בעשירי באחד לח'דש נראו ראשי ההרים: ו ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח את-חלון התבה אשר עשה: וישלח את-הערב ויצא יצוא ושוב עד-יבשת

המים מעל הארץ: ח וישלח את-היונה מאתו לראות הקלו המים מעל פני האדמה: ט ולא מצאה היונה מנוח לכף-רגלה ותשב אליו אל-התבה פרימים על-פני כל-הארץ וישלח ידו ויקחה ויבא אתה אליו אל-התבה: ויחל עוד שבעת ימים אחרים ויסף שלח את-היונה מן-התבה: י ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה-זית טרף בפיה וידע נח פיקלו המים מעל הארץ: י" ויחל עוד שבעת ימים אחרים וישלח את-היונה ולא-ימצא שוב-אליו עוד: י" ויהי באחת ושש-מאות שנה בראשון באחד לח'דש חרבו המים מעל הארץ ויסר נח את-מכסה התבה וירא והנה חרבו פני האדמה: י" ובח'דש השני בשבעה ועשרים יום לח'דש יבשה הארץ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קסז)

וימח את כל היקום (ז, כג)

יש לשאול, למה הנה ענש פליה כזה. ויש לומר, דהנה שבעת המצוות שנתנו לפני המבול ענינן ישוב העולם, לשבת יצרה (ונקמזות באותיות א-ז: אבר, ברפת ה', גל, דינים, הכל (מעשה תעוועים של עבודה-זרה), ווי (לשון צעקה, שעקרה בשפיכות דמים), ונות). וכינן שאנשי דור המבול עברו על שבע מצוות אלה, לא נתקיימה התכלית שלמענה נברא העולם, ובמילא - בטלה הקריאה, ולאחר המבול נבנה העולם מחדש.

רביעי ט' וידבר אלהים אל-נח לאמר: טז צא מן-התבה אתה ואשתך ובניך ונשי-בניך אתך: יז פל-החיה אשר-אתך מכל-בשר בעוף ובבהמה ובכל-הרמש הרמש על-הארץ כתיב הוצא קרי הוצא אתך ושרצו בארץ ופרו ורבו על-הארץ: יח ויצא-נח ובניו ואשתו ונשי-בניו אתו: י" פל-החיה כל-הרמש וכל-העוף כל רמש על-הארץ למשפחתיהם יצאו מן-התבה: כ ויבן נח מזבח ליהוה ויקח מפל ויעל בהמה ובהמה וכל-העוף והחיה ויעל

עלת במזבח: ^{כא} ויָרַח יְהוָה אֶת־בְּרִית הַנִּיחָח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא אֶסְפָּה לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יַעַר לִבִּי הָאָדָם רַע מִנְעֻרָיו וְלֹא־אֶסְפָּה עוֹד לַהֲבוֹת אֶת־כְּלִי־חַי פֶּאֶשֶׁר עָשִׂיתִי: ^{כב} עַד כְּלִי־מִי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְקָיִץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁבְּתוּ: ^{כג} וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ: ^{כד} וּמוֹרָאֲכֶם וַחֲתֻכְכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם כָּכָל אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל־דָּגֵי הַיָּם בִּידְכֶם נָתַנּוּ: ^{כה} כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ כִּירֶק עֹשֵׁב נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל: ^{כו} אֲדֹ־בֶשֶׂר בִּנְפֹשׁוֹ דָּמּוֹ לֹא תֹאכְלוּ: ^{כז} וְאֹדֹ אֶת־דַּמְכֶם לִנְפֹשְׁתִּיכֶם אֲדַרְשׁ מִיַּד כָּל־חַי אֲדַרְשְׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֲדַרְשׁ אֶת־נַפְשׁ הָאָדָם: ^{כח} וְשִׁפְךָ דָּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמּוֹ יִשְׁפֹּךְ כִּי בַצֶּלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם: ^{כט} וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שִׂרְצוּ בָאָרֶץ

ורבוֹרְבָה: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ נח, ב' דר"ח מרחשון

התשמ"ה)

אָמֵנָם, לְאַחֲרֵי עֲנִין "בֹּא גו' אֶל הַתִּיבָה" - בֹּא הַצִּיּוּרִי "צֹא מִן הַתִּיבָה גו'". וְהַעֲנִין בָּנָה: תַּכְלִית הַפְּנִיָה הִיא - "צֹא מִן הַתִּיבָה גו'" [וכן "כָּל הַחַיָּה גו' הִצָּא אִתָּךְ", "הוֹצִיאֵם אִתָּךְ" (בַּעַל־כְּרָסִים)], הִינֵנּוּ, לַפְּעוּל בַּעוֹלָם כְּפִי שְׁהוּא בְּמַעֲמָד וּמַצֵּב "תַּחֲתוֹן" (וְלֹא בַּקֵּץ לַהַעֲלֹתוֹ לַמַּצֵּב נִעְלָה, לַהַכְנִיסוֹ לַתִּיבָה).

חֲמִישִׁי ^ה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר: ^א וְאַנִּי הִנְנִי מְקִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זֶרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם: ^ב וְאֵת כָּל־נַפְשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בַּעֲוֹף בְּבִהֶמָה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יִצְאֵי הַתֵּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ: ^ג וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־בֶּשֶׂר עוֹד מִמִּי הַמִּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מִבּוּל

לְשַׁחַת הָאָרֶץ: ^ד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נַפְשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם: ^ה אֶת־קַשְׁתִּי נִתְּתִי בַּעֲנָן וְהִיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ: ^ו וְהָיָה בַּעֲנָנִי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וּנְרָאֲתָה הַקַּשְׁתָּה בַּעֲנָן: ^ז וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נַפְשׁ חַיָּה בְּכָל־בֶּשֶׂר וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד הַמִּבּוּל לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל־בֶּשֶׂר: ^ח וְהִיְתָה הַקַּשְׁתָּה בַּעֲנָן וּרְאִיתִיהָ לְזִכָּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נַפְשׁ חַיָּה בְּכָל־בֶּשֶׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ: ^ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקְמַתִּי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בֶּשֶׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 33)

זאת אות הבְּרִית . . . לְדֹרוֹת עוֹלָם (ט, יב)

פָּרַט לְשֵׁנֵי דֹרוֹת . . . חִזְקִיָּה . . . אֲנָשִׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה (מדרש

רבה)

יֵשׁ לַתְּמָה, בִּיצַד אֲפָשֶׁר לומר שְׂרָק בְּשֵׁנֵי דֹרוֹת אֵלוֹ לֹא הָיָה צָרָף בְּקַשְׁתָּה, וְהָרִי כָּל זְמַן שֶׁאֵין מַצֵּב שֶׁפֶל בְּיוֹתֵר אֵין מְקוֹם לַמִּבּוּל? וְיֵשׁ לומר, שְׂרָאִית הַקַּשְׁתָּה אֵין מִשְׁמַעוּתָהּ שֶׁהַעוֹלָם רָאוּי לַמִּבּוּל חֶסֶד־וְשָׁלוֹם, אֲלֵא הִיא אוֹת וְזָכְרוֹן לְכָךְ שֶׁגַּם אִם הָיָה הַעוֹלָם בְּמַצֵּב שֶׁפֶל בְּיוֹתֵר - מְבֻטָּחִים אָנוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה עוֹד מִבּוּל. וְאִי־רְאִית הַקַּשְׁתָּה בְּשֵׁנֵי דֹרוֹת אֵלוֹ מוֹרָה עַל גְּדֻלַּת זְכוּתוֹ שֶׁל צַדִּיק הַדּוֹר: אֲפִילוֹ אִם הָיָה דֹרוֹ בְּשֶׁפֶל הַמַּצֵּב, וְגַם לֹא הָיְתָה הַקַּשְׁתָּה ה' - הִנֵּה בְּזָכוּתוֹ לֹא הָיוּ נִעְנָשִׁים.

שְׁשִׁי ^י וַיְהִי כִּנְיָנָם הַיִּצְאִים מִן־הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם וַיִּפֹּת וְחָם הוּא אָבִי כְנָעַן: ^{יא} שְׁלֹשָׁה אֱלֹהִים בְּנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלָה נִפְצָה כָּל־הָאָרֶץ: ^{יב} וַיַּחֲלֵל נֹחַ אִישׁ הָאָדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם: ^{יג} וַיִּשְׁתַּת מִן־חֵיִין וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְּגַל בְּתוֹךְ אֹהֶלָה: ^{יד} וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לְשְׁנֵי־אָחָיו בְּחוּץ: ^{טו} וַיִּקַּח שֵׁם וַיִּפֹּת אֶת־הַשְּׂמֹלָה וַיִּשְׁיִמּוּ עַל־שְׂכָם שְׁנֵיהֶם וַיִּלְכוּ אַחֲרָיוֹת וַיִּכְסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרָיוֹת וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא

קרי וצבאים עד־לשע: כאלה בני־הם
למשפחתם ללשנתם בארצותם בגויהם: ס
כא ולשם ילד גם־הוא אבי כל־בני־עבר אחי
יפת הגדול: כב בני שם עילם ואשור
וארפכשד ולוד וארם: כג ובני ארם עוץ וחול
וגתר ומש: כד וארפכשד ילד את־שלח ושלח
ילד את־עבר: כה ולעבר ילד שני בנים שם
האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ ושם אחיו
יקטן: כו ויקטן ילד את־אלמוזד ואת־שלף
ואת־חצרמות ואת־ירח: כז ואת־הדורם ואת־
אוזל ואת־דקלה: כח ואת־עובל ואת־אבימאל
ואת־שבא: כט ואת־אופר ואת־חווילה ואת־
יובב כל־אלה בני יקטן: לו ויהי מושבם ממשא
באכה ספרה הר הקדם: לא אלה בני־שם
למשפחתם ללשנתם בארצותם לגויהם:
לב אלה משפחת בני־נח לתולדתם בגויהם
ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר המבול: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י עמ' 24)

וערות אביהם לא ראו (ט, כג)

יש לשאל, מאחר שהיו פניהם אחרונים, הרי מוכן
מעצמו שלא ראו. ויש לומר, דהנה כאשר אדם רואה רע
בזולתו, עליו לראות רק את ה"הלכה למעשה" שבדבר, רק
מה שנוגע אליו לעשות: להוכיחו ולהתזירו למוטב. ואם
הוא רואה ומרגיש את רעת חברו - סימן שהרע הזה קדם
גם בו, וכתורת הפעל־שם־טוב הידועה, שהזולת הוא ראי.
זהו וענות אביהם לא ראו - לא ראו ולא הרגישו ערוה
וחסרון באביהם, אלא התרכזו במה שהם צריכים לעשות
(ויכסו את ערות אביהם), ותו לא.

שביעי יא ויהי כל־הארץ שפה אחת ודברים
אחדים: כו ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה
בארץ שנער וישבו שם: ג ויאמרו איש אל־
רעהו הבה נלכנה לבנים ונשרפה לשרפה
ותהי להם הלכנה לאבן ותחמר היה להם
לחמר: ד ויאמרו הבה | נבנה־לנו עיר ומגדל
וראשו בשמים ונעשה־לנו שם פן־נפויז על־פני

ראו: כז ויקץ נח מיינו וידע את אשר־עשה
לו בנו הקטן: כח ויאמר ארור כנען עבד
עבדים יהיה לאחיו: כט ויאמר ברוך יהוה
אלהי שם ויהי כנען עבד למו: לו יפת אלהים
ליפת וישפן באה־לי־שם ויהי כנען עבד למו:
כה ויח־נח אחר המבול שלש מאות שנה
וחמשים שנה: כז ויהי כל־ימי־נח תשע מאות
שנה וחמשים שנה וימת: פ י ואלה
תולדת בני־נח שם חם ויפת ויולדו להם בנים
אחר המבול: ג בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון
ותבל ומשד ותירם: ג ובני גמר אשכנז וריפת
ותגרמה: ד ובני יון אלישה ותרשיש פתים
ודדנים: ה מאלה נפרדו אי הגוים בארצותם
איש ללשנו למשפחתם בגויהם: ו ובני חם
כוש ומצרים ופוט וכנען: ז ובני כוש סבא
וחווילה וסבתה ורעמה וסבתכא ובני רעמה
שבא ודדן: ח וכוש ילד את־נמרד הוא החל
להיות גבר בארץ: ט הוא־היה גבר־ציד לפני
יהוה על־כן יאמר כנמרד גבור ציד לפני
יהוה: י ותהי ראשית ממלכתו בכל וארד
ואבד וכלנה בארץ שנער: יא מן־הארץ ההוא
יצא אשור ויבן את־נינוה ואת־רחבת עיר
ואת־כלח: יב ואת־רסן בין נינוה ובין כלח הוא
העיר הגדלה: יג ומצרים ילד את־לודים ואת־
ענמים ואת־להבים ואת־נפתחים: יד ואת־
פתרסים ואת־כסלחים אשר יצאו משם
פלשתים ואת־כפתרים: טו וכנען ילד
את־צידן בכורו ואת־חת: טז ואת־היבוס ואת־
האמרי ואת הגרגשי: יז ואת־החוי ואת־הערקי
ואת־הסיני: יח ואת־הארורי ואת־הצמרי ואת־
החמתי ואחר נפצו משפחות הכנעני: ט ויהי
גבול הכנעני מצידן באכה גררה עד־עזה
באכה סדמה ועמרה ואדמה כתיב וצבים

כִּלְהָאָרֶץ: ה וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־
הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם: וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן
עִם אֶחָד וְשָׁפָה אֶחָת לְכָלָם וְזֶה הַחֹלֶם לַעֲשׂוֹת
וְעַתָּה לֹא־יַבְצֵר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת:
יִהְיֶה גִרְדָּה וְנִבְלָה שֵׁם שְׁפַתָּם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ
אִישׁ שִׁפְת רֵעֵהוּ: ה וַיִּפֶּן יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם
עַל־פָּנָי כִּלְהָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר: ט עַל־כֵּן
קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי־שָׁם בָּלָל יְהוָה שִׁפְת פֶּלִי־
הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפְצִיעַם יְהוָה עַל־פָּנָי כֶּל־
הָאָרֶץ: פ אֱלֹה תּוֹלְדֹת שָׁם שֵׁם בְּנִי־מֵאֵת שָׁנָה
וַיּוֹלֵד אֶת־אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתַיִם אַחֵר הַמִּבּוּל:
י וַיְחִי־שָׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אַרְפַּכְשָׁד חֲמֹשׁ
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ט וַאֲרַפְכְּשָׁד
חִי חֲמֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־שֵׁלַח: י וַיְחִי
אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁלַח שְׁלֹשׁ שָׁנִים
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ט וַיִּשְׁלַח חִי
וּיְחִי־שֵׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־עֶבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ט וַיְחִי־עֶבֶר
אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־
פֶּלֶג: י וַיְחִי־עֶבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ט וַיְחִי־פֶלֶג
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־רֵעוּ: י וַיְחִי־פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
אֶת־רֵעוּ תִשַּׁע שָׁנִים וּמֵאֵתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ט וַיְחִי רֵעוּ
שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־שְׂרוּג: ט וַיְחִי
רֵעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שְׂרוּג שִׁבְע שָׁנִים
וּמֵאֵתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ט וַיְחִי
שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־נָחוֹר: ט וַיְחִי
שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נָחוֹר מֵאֵתַיִם שָׁנָה
וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ט וַיְחִי נָחוֹר תִּשַּׁע
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־תֶּרַח: ט וַיְחִי נָחוֹר
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תֶּרַח תִּשַּׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה

וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ט וַיְחִי־תֶרַח
שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־
הָרָן: ט וְאַלְהָ תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־
אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט:
כ וַיָּמָת הָרָן עַל־פָּנָי תֶּרַח אָבִיו בָּאָרֶץ מוֹלְדֹתוֹ
בְּאֹר כַּשְׂדִּים: ט וַיָּקָח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים
שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרִי וְשֵׁם אִשְׁת־נָחוֹר מִלְכָּה
בַּת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וְאָבִי יִסְכָּה: י וַתְּהִי שָׂרִי
עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֵד: ט וַיָּקָח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ
וְאֶת־לוֹט בְּנֵי־הָרָן בְּנֵי־בָנוֹ וְאֵת שָׂרִי כַּלְתּוֹ אִשְׁת
אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אֹתָם מֵאֹר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת
אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־הָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: ט וַיְהִי
יְמֵי־תֶרַח חֲמֹשׁ שָׁנִים וּמֵאֵתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח
בְּחָרָן: *

חצי קריש

וַיִּתְגַּדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמוֹה רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי כְּרָא
כְּרַעֲוֵתָהּ וַיְמַלִּיד מְלֻכּוֹתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶנְיָא וּבְזִמְזוֹן קְרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמוֹה רַבָּא מְכַד
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְּרֵד: יְהֵא שְׁמוֹה רַבָּא מְכַרְדָּ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְּרֵד, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפָּאֵר, וַיְתַרְוֶם,
וַיְתַנְשָׂא, וַיְתַהַדֵּר, וַיְתַעֲלָה, וַיְתַהַלָּל, שְׁמוֹה דְּקִדְשָׁא
בְּרִידָהּ הוּא. אֲמֵן לְעָלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

פפפ קנ"ג פסוקים, בצלא"ל סימן. אב"י יסב"ה לו"ט סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש י עמ' ב)

וְאֵלֹה הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם (רש"י ו, ט)

וְקָשָׁה, הָרִי אַבְרָהָם אָבִינוּ נולד ג"ח שָׁנָה לִפְנֵי מֵימַת נֹחַ
(וּכְפִי שְׁכַתָּה הָאֲבִין־עֲזָרָא: אַבְרָהָם אָבִינוּ בֶּן ג'ח שָׁנָה כְּאֲשֶׁר
מֵת נֹחַ), וְאִידֵּךְ אֲפֻשֶׁר לֹמַר שֶׁנֹּחַ לֹא הָיָה בְּדוֹרוֹ. וְגַם לֹמַר,
שֶׁ"בְּדוֹרוֹ" הַפְּנוּיָה בְּדוֹר שְׁלוֹ, הַדּוֹר שֶׁהוּא הַפְּרָגָס שְׁלוֹ
וּמִנְהִיגוֹ. וְכִלְשׁוֹן רַ"ל: דּוֹר דּוֹר וּפְרָגָסִיו.

וַיֵּצְאוּ אֹתָם מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָלֶכֶת אֶרֶץ כְּנָעַן
וַיָּבֹאוּ עַד-חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: 423 וַיְהִי וַיִּמְרָח
חֲמֵשׁ שָׁנִים וּמֵאֹתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תָּרַח בְּחָרָן*:

(*) ע"פ לקו"ש חמ"ו עמ' 63, ועמ' 423

מפטיר כט וַיִּקַּח אֲבִרָם וַנְחֹר לָהֶם נָשִׁים שָׁם אֲשֶׁת־
אֲבִרָם שָׂרִי וְשָׁם אֲשֶׁת־נְחֹר מִלֶּכָּה בַת־חָרָן
אֲבִי־מִלֶּכָּה וְאָבִי יִסְכָּה: 4 וַתְּהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין
לָהּ יֶלֶד: 5 וַיִּקַּח תָּרַח אֶת־אֲבִרָם בְּנוֹ וְאֶת־לֹט
בְּנֵי־חָרָן בְּנֵי־בְנוֹ וְאֶת שָׂרִי כִלְתּוֹ אֲשֶׁת אֲבִרָם בְּנוֹ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעֱם, וְכָל־נִתְיַבְחֶיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בְּיָמֶיהָ,
בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וְכַבּוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וַיְגִדֵּל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבִנְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְבִנְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א אֵת יְרוּשָׁלַם רָנָה אֲשֶׁר הָיִיתָ
כְּעֶקְרָה אֲשֶׁר לֹא יִלְדָהּ עַל כִּי
אֲנִשִּׁים כָּלוּ מִמֶּנָּה וְאִנָּם, הִנֵּה עָתָה בּוֹמֵן
הַנְּאוּלָה, פְּצָחִי פֶתַח פֶּה בְּקוֹל רִנָּתָה
וְצִחְלִי אֲשֶׁר הָיִיתָ עַד עַכְשָׁיו כְּאִשָּׁה
אֲשֶׁר לֹא־חָלָה שְׁלֹא יִלְדָה בִּירְבִּיבִים
בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה עָתָה בְּנִיה יְהִיו רַבִּים
מִבְּנֵי כְּעוֹלָה מִבְּנֵי מְדִינָה אַחֲרָתָה, כִּי
הָיִיתָ לָהּ כַּעַל וְיִלְדָה לוֹ בָּנִים אֲמֵר
יְהוָה: ב הִרְחִיבִי מְקוֹם אֹהֶלְךָ

הפטרה לפרשת נח לקריאה בציבור

ולשמו"ת ישעיהו פרק נד

**א רָנִי עֲקָרָה לֹא יִלְדָה פְּצָחִי רִנָּה וְצִחְלִי
לֹא־חָלָה בִּירְבִּיבִים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי
כְּעוֹלָה אֲמֵר יְהוָה: ב הִרְחִיבִי מְקוֹם
אֹהֶלְךָ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יִטּוּ אֶל־
תַּחֲשֻׁכִּי הָאֵרִיכִי מִיתְרֶיךָ וַיִּתְּדֶיךָ**

שי למזמור

**(א) רָנִי, לְשׁוֹן רִנָּה וְשִׁמְחָה. עֲקָרָה
לֹא יִלְדָה, אֵת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר הָיִיתָ
כְּעֶקְרָה שְׁלֹא יִלְדָה, כִּי אֲנִשִּׁים גָּלוּ
מִמֶּנָּה וְאִנָּם. אֲבָל עָתָה בּוֹמֵן הַנְּאוּלָה
תִּרְנִי וְתִשְׁמְחִי. פְּצָחִי רִנָּה, פֶּתַח־
פֶּה לְהַרְבֵּי קוֹל רִנָּה. וְצִחְלִי, וְעָלִי
בְּקוֹל גָּדוֹל. לֹא חָלָה, שְׁלֹא יִלְדָה.
וְהָיָה עַל שֵׁם כְּבִלִּי מִדָּה, כְּמוֹ "חֵיל
כִּי־יִלְדָה" (תהלים 110). בְּנֵי
שׁוֹמֵמָה, בְּנֵי יְרוּשָׁלַם שֶׁחִזְרוּ**

עטרת מרים

שי למורא

מהגלות. בעולה, ארץ אדום שהיתה מישבת. ב) מיתריו, הם החבלים, ובשביל שייכלו להרחיב את האהל, צריך להאריך את החבלים. ג) תפריצו, תתחזקי. ד) כי לא תבושי, כי לא תבושי עוד לעולם להיות בגלות. לא תתפירי, כי תהיי מבטחת שלא תהיי עוד להרפת.

עלומיך, נעורך. והוא רמן על גלות בית ראשון ובית שני. אלמנותיך, חסרונ המלכות. ה) כי בעלך עשך, כי אדורך מגיל אותך. ו) ואשת נעורים וגו', כמו אשת נעורים, שאם תמאס בעיני בעלה לא תמיד המאס, כי ישוב וירחם. ז) פרנע קמן עובתיך, אף-על-פי שארכו ימי הגלות, כלם יהיו נחשבים כרנע קמן כגדר הרחמים שהיו גדולים כשאקבצך. "כרנע", כמו בזמן. ח) בשצף קצף, במעט קצף. י) ההרים ימושו והגבעות תמוטינה, אף אם תכלה זכות האבות והאמהות.

להחזיק את כל בנך המרובים ויריעות משפנותיך וטו יהיו נטוים לארץ ולרחב אלהתחשכי אל תמנעי מלחמותם. האריכי מיתריו החבלים החולים בשפולי האהל שהיא נוח לקשרם היטב לתרות ויתרתיך התקעות בארץ חזקי: ג כרימין ושמואל תפריצו את הנבילים, ותמשוך ארצך חזן

לנבילים האלה, ותרעך גוים יירש יען שערי ישראל לא יספיקו לכן יירשו עוד ערי עכו"ם, וגם אלה לא יספיקו להם עד וערים נשמות בין מארץ בין משאר ארצות יושבו אותם: ד אלהתיראי אל תתרי שיתה צאתך מגלות זה בצאתך משאר גלות שמצאך בארצך עם צרות רבות ורעות בבית ראשון ובבית שני, כירלא תבושי עוד לעולם אחר שתצאי מזה הגלות. ואלתתכלמי להרים ראש ולהראות גדולה בשבך פן תגלה שוב כי לא תתפירי לא תבושי עוד ולכת גולה כי בשת עלומיך כי הבושת שהיה לך בימי נעורך כאשר היית גולה ומטולטלת תשפכי כי לא יקרה לך עוד וחרפת אלמנותיך הצרות שהיו לך בגלות שהיית פאלמנה לא תופרי עוד כי מרוב טובה תשכחו כל הצרות הראשונות: ה כי בעלך כלומר אדורך, הוא עשך יהנה צבאות שמו והיכולת בידו כי הוא אדון צבאות מעלה ומטה, ועוד וגאלך הוא קדוש ישראל אשר אלתי כל-הארץ יקרא וידו בכל משלה: ו כירכאשה עזובה ועצובת רוח קראך יהנה לשוב אליו ואשת

חזקי: ג כרימין ושמואל תפריצו ותרעך גוים יירש וערים נשמות יושבו: ד אלהתיראי כירלא תבושי ואלתתכלמי כי לא תתפירי כי בשת עלומיך תשפחי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד: ה כי בעלך עשך יהנה צבאות שמו וגאלך קדוש ישראל אלהי כל-הארץ יקרא: ו כירכאשה עזובה ועצובת רוח קראך יהנה ואשת נעורים כי תמאס אמר אלהיך: ז פרנע קמן עובתיך וברחמים גדלים אקבצך: ח בשצף קצף הסתרתני פני רנע מפך ובחסד עולם רחמתיך אמר גאלך יהנה: ט כירמי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מירנח עוד על-הארץ פן נשבעתי מקצף עליך ומגערך: י כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימושו וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך יהנה:

נעורים כי תמאס בעיני בעלה, הנה לא תמיד המיאוס כי ישוב ורחם, כן אמר אלהיך לרחם עליך: ז פרנע קמן עובתיך ימי גלות פולס יהיו נחשבים כרנע קמן מול הקבוצ כי וברחמים גדלים אקבצך ותמיד לאורך ימים: ח בשצף קצף הסתרתני פני רנע מפך אל מול חסד תחשב רק לרנע, מאחר ובחסד עולם רחמתיך אמר גאלך יהנה: ט כי כמו מי המבול בימי נח זאת לי אשר נשבעתי או מעבר מירנח עוד על-הארץ פן נשבעתי שתי שבועות מקצף עליך על ידי עונך ומגערך להגלותך: י כי לפעמים יקרה אשר ההרים ימושו ומקומם והגבעות תמוטינה מלשון נחיה עלידי רעש, אבל וחסדי מאתך לא ימושו וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך יהנה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברייך, ודבר אחד מדברייך אחור לא

יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֹךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אֶתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשֵּׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשֶׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אָז בָּאֶרֶץ: (ישעאל) וַיֵּרָא יְהוָה אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר
לִזְרַעְךָ אֶתֵּן אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ
לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו: הַוַּיַּעֲתֵק מִשֵּׁם הָהָרָה
מִקְדָּם לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֶהְלֵה בֵּית-אֵל מִיָּם וְהָעִי
מִקְדָּם וַיִּבְנֶה-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם
יְהוָה: וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנֹסֵעַ הַנִּגְבָּה: פ
וַיְהִי רָעַב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרֵימָה לָגוֹר
שָׁם כִּי-כָבֵד הָרַעַב בָּאָרֶץ: וַיְהִי כֹאֲשֶׁר הִקְרִיב
לְבוֹא מִצְרֵימָה וַיֹּאמֶר אֶל-שָׂרִי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה-נָא
יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יִפְתַּח-מִרְאָה אֹתָי: וַיְהִי כִּי-
יִרְאוּ אוֹתָךְ הַמִּצְרַיִם וַאֲמָרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ
אֹתִי וְאוֹתְךָ יַחֲיוּ: וַאֲמַרְיָנָא אֶחָתִי אֶת לְמַעַן
יִיטְבְּ-לִי בַעֲבוּרְךָ וְחַיְתָה נַפְשִׁי בְּגִלְלָךְ:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
יב «וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לֵךְ מֵאֶרֶץ
וּמִמִּלְדִּתְךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אֲרָאךָ: וַאֲעֲשֵׂה לְגֹי גָדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדַּלְתִּי
שְׁמִי וְהָיָה בְרָכָה: וְאֶבְרַכְתִּי מְבַרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ
אָמֵן וְנִבְרַכְנוּ בְּךָ כָּל מְשַׁפְּחַת הָאָדָמָה: (לוי)
וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כֹּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ
לוֹט וְאַבְרָם בֶּן-חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה
בְּצֵאתוֹ מִחָרָן: וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת-שָׂרִי אִשְׁתּוֹ
וְאֶת-לוֹט בֶּן-אָחִיו וְאֶת-כָּל-דָּכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ
וְאֶת-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-עָשׂוּ בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לְלֶכֶת
אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶצָה כְּנָעַן: וַיַּעֲבֹר אַבְרָם
בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֵם עַד אֵלֹן מוֹרָה וְהַכְּנַעֲנִי

לוח זמנים לשבוע פרשת נח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
			ש	א	ש	א										
באר שבע (ק)	6:38	6:42	8:58	8:59	9:31	9:32	10:32	10:32	12:59	12:57	18:19	18:12	18:45	18:38	17:53	18:48
חיפה (ק)	6:38	6:42	8:57	8:58	9:31	9:32	10:31	10:32	12:58	12:56	18:20	18:13	18:43	18:36	17:44	18:46
ירושלים (ק)	6:37	6:41	8:56	8:57	9:30	9:31	10:30	10:30	12:57	12:55	18:22	18:14	18:43	18:36	17:35	18:46
תל אביב (ק)	6:39	6:43	8:58	8:59	9:32	9:33	10:32	10:32	12:59	12:57	18:18	18:11	18:45	18:37	17:52	18:48
אוסטריה, וינה (ק)	7:02	7:11	9:06	9:10	9:50	9:54	10:49	10:51	13:12	13:11	18:22	18:10	18:55	18:43	17:54	18:56
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:47	6:38	9:18	9:12	9:56	9:51	11:01	10:57	13:40	13:39	19:31	19:36	19:58	20:04	19:17	20:15
אוקראינה, אודסה (ק)	7:03	7:11	9:10	9:13	9:52	9:55	10:51	10:52	13:15	13:13	18:26	18:15	18:58	18:47	17:58	18:59
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:36	6:45	8:41	8:44	9:24	9:28	10:23	10:25	12:47	12:45	17:56	17:45	18:29	18:18	17:29	18:31
אוקראינה, דנייפופטרובסק (ק)	6:47	6:56	8:52	8:55	9:35	9:39	10:34	10:36	12:58	12:56	18:07	17:55	18:40	18:29	17:39	18:42
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	7:14	7:24	9:16	9:20	10:02	10:06	11:00	11:02	13:23	13:22	18:31	18:18	19:06	18:53	18:02	19:07
אוקראינה, קייב (ק)	7:07	7:17	9:08	9:12	9:54	9:58	10:53	10:55	13:16	13:14	18:23	18:11	18:58	18:46	17:55	18:59
איטליה, מילאנו (ק)	7:29	7:37	9:36	9:40	10:18	10:21	11:17	11:18	13:41	13:40	18:55	18:44	19:24	19:13	18:28	19:26
אקוודור, קיטו (ח)	5:58	5:57	8:30	8:28	8:58	8:57	10:01	9:59	12:32	12:30	18:05	18:04	18:27	18:26	17:46	18:35
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:22	6:14	8:54	8:49	9:30	9:25	10:35	10:32	13:13	13:12	19:02	19:07	19:29	19:34	18:48	19:45
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:09	6:59	9:39	9:33	10:19	10:14	11:25	11:21	14:05	14:04	19:58	20:04	20:27	20:34	19:45	20:46
ארה"ב, בולטימור (ק)	7:08	7:14	9:22	9:24	9:59	10:01	10:59	11:00	13:24	13:23	18:40	18:30	19:08	18:59	18:14	19:10
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:58	7:05	9:11	9:13	9:49	9:51	10:48	10:49	13:14	13:12	18:28	18:19	18:57	18:48	18:02	18:59
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:59	7:05	9:11	9:14	9:49	9:52	10:49	10:50	13:14	13:12	18:28	18:19	18:58	18:48	18:03	19:00
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:36	7:43	9:47	9:49	10:26	10:28	11:25	11:26	13:50	13:48	19:03	18:53	19:33	19:23	18:37	19:35
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:18	7:22	9:39	9:40	10:12	10:13	11:12	11:12	13:39	13:38	19:00	18:54	19:25	19:18	18:37	19:28
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:51	6:55	9:09	9:10	9:43	9:45	10:43	10:44	13:10	13:08	18:28	18:20	18:55	18:47	18:04	18:57
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:16	7:19	9:38	9:39	10:10	10:11	11:11	11:11	13:39	13:37	19:01	18:55	19:26	19:20	18:38	19:29
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:55	7:01	9:07	9:09	9:45	9:47	10:44	10:45	13:09	13:08	18:24	18:14	18:53	18:43	17:57	18:55
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	7:22	7:29	9:35	9:37	10:13	10:15	11:12	11:13	13:38	13:36	18:52	18:43	19:21	19:12	18:26	19:23
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:54	7:01	9:05	9:08	9:44	9:46	10:43	10:44	13:08	13:07	18:22	18:12	18:52	18:42	17:56	18:54
בוליביה, לה-פס (ח)	6:10	6:06	8:43	8:40	9:13	9:10	10:17	10:15	12:51	12:50	18:31	18:32	18:54	18:54	18:14	19:04
בלגיה, אנטוורפן (ק)	7:52	8:02	9:52	9:57	10:39	10:43	11:37	11:40	14:00	13:59	19:07	18:54	19:42	19:42	19:29	19:43
בלגיה, בריסל (ק)	7:52	8:02	9:53	9:57	10:39	10:43	11:37	11:40	14:00	13:59	19:08	18:55	19:43	19:30	18:39	19:44
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:41	5:35	8:14	8:10	8:46	8:42	9:50	9:47	12:26	12:24	18:12	18:15	18:32	18:35	17:56	18:45
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:30	5:24	8:03	7:59	8:34	8:31	9:38	9:35	12:14	12:12	17:56	17:58	18:20	18:22	17:40	18:32
בריטניה, לונדון (ק)	7:11	7:21	9:10	9:15	9:57	10:01	10:55	10:58	13:18	13:17	18:26	18:13	19:00	18:47	18:00	19:01
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	7:21	7:32	9:17	9:22	10:07	10:11	11:05	11:07	13:27	13:25	18:31	18:17	19:09	18:55	18:05	19:09
גרמניה, ברלין (ק)	7:18	7:28	9:16	9:20	10:04	10:08	11:02	11:04	13:24	13:23	18:31	18:18	19:06	18:53	18:02	19:07
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:34	7:44	9:36	9:40	10:22	10:26	11:20	11:22	13:43	13:42	18:51	18:39	19:26	19:13	18:23	19:27
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:41	5:34	8:13	8:09	8:46	8:42	9:50	9:47	12:26	12:25	18:16	18:20	18:35	18:38	18:01	18:48
הודו, מומבאי (ח)	6:30	6:32	8:56	8:56	9:26	9:26	10:28	10:27	12:56	12:55	18:22	18:17	18:45	18:41	18:00	18:50
הודו, פונה (ח)	6:26	6:28	8:52	8:52	9:22	9:22	10:24	10:23	12:52	12:51	18:18	18:14	18:42	18:37	17:57	18:46
הונגריה, בודפשט (ק)	6:51	6:59	8:56	8:59	9:39	9:42	10:38	10:39	13:02	13:00	18:12	18:00	18:44	18:33	17:44	18:46
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:03	6:09	8:15	8:18	8:53	8:56	9:53	9:54	12:18	12:17	17:33	17:23	18:02	17:53	17:07	18:04
יוון, אתונה (ק)	7:26	7:31	9:41	9:43	10:17	10:19	11:17	11:18	13:43	13:41	18:59	18:51	19:27	19:19	18:34	19:30
מולדובה, קישינב (ק)	7:11	7:20	9:17	9:20	10:00	10:03	10:58	11:00	13:22	13:21	18:33	18:22	19:05	18:54	18:05	19:07

לוח זמנים לשבוע פרשת נח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:28	6:30	8:54	8:53	9:24	9:24	10:25	10:24	12:54	12:52	18:19	18:14	18:42	18:38	17:57	18:47
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	5:51	5:40	8:19	8:12	9:02	8:56	10:09	10:04	12:50	12:49	18:45	18:53	19:17	19:25	18:33	19:38
נפאל, קטמנדו (ח)	5:59	6:02	8:21	8:22	8:53	8:54	9:54	9:54	12:22	12:20	17:43	17:37	18:08	18:02	17:20	18:12
סין, בייג'ין (ח)	6:16	6:22	8:29	8:32	9:07	9:09	10:07	10:07	12:32	12:31	17:48	17:38	18:17	18:07	17:20	18:19
סינגפור, סינגפור (ח)	6:50	6:48	9:21	9:19	9:49	9:48	10:52	10:50	13:23	13:21	18:55	18:53	19:17	19:16	18:36	19:24
פולין, ורשא (ק)	6:47	6:57	8:45	8:50	9:33	9:37	10:31	10:34	12:54	12:52	18:00	17:46	18:36	18:23	17:31	18:37
פרו, לימה (ח)	5:48	5:44	8:21	8:18	8:50	8:47	9:53	9:51	12:27	12:25	18:04	18:05	18:27	18:28	17:47	18:36
צרפת, ליון (ק)	7:46	7:54	9:54	9:57	10:35	10:38	11:34	11:36	13:58	13:57	19:10	18:59	19:41	19:31	18:43	19:43
צרפת, פריז (ק)	7:59	8:08	10:02	10:06	10:46	10:50	11:45	11:47	14:08	14:07	19:19	19:07	19:51	19:39	18:51	19:52
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:43	5:42	8:13	8:12	8:41	8:40	9:44	9:42	12:14	12:13	17:46	17:43	18:08	18:06	17:26	18:14
קנדה, טורונטו (ק)	7:22	7:29	9:32	9:34	10:12	10:14	11:11	11:12	13:35	13:34	18:50	18:40	19:18	19:08	18:24	19:20
קנדה, מונטריאול (ק)	7:00	7:08	9:08	9:11	9:49	9:52	10:48	10:49	13:12	13:10	18:24	18:13	18:55	18:44	17:57	18:56
קפריסין, לרנקה (ק)	6:45	6:49	9:02	9:03	9:37	9:38	10:37	10:37	13:03	13:02	18:22	18:14	18:48	18:41	17:57	18:51
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	7:09	7:21	9:04	9:09	9:54	10:00	10:52	10:55	13:14	13:12	18:18	18:03	18:56	18:42	17:47	18:57
רוסיה, מוסקבה (ח)	6:44	6:56	8:36	8:41	9:28	9:34	10:26	10:29	12:47	12:46	17:53	17:38	18:29	18:14	17:22	18:30
רוסיה, ורסטוב על-הדון (ח)	6:28	6:36	8:34	8:37	9:16	9:20	10:15	10:17	12:39	12:37	17:49	17:38	18:22	18:11	17:22	18:23
שווייץ, ציריך (ק)	7:33	7:41	9:38	9:42	10:21	10:24	11:20	11:22	13:44	13:42	18:58	18:46	19:26	19:15	18:30	19:28
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:08	6:09	8:36	8:35	9:05	9:05	10:07	10:06	12:36	12:34	18:04	18:00	18:27	18:23	17:43	18:32

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוודעויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוָתוֹ וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסמים וחיזות רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00649
07/10/2018

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

